ספרי׳ – **אוצר החסידים** – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא״ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו״ר מנחם מענדל שליט״א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים״

770 איסטערן פאַרקווי סניף אה״ק כפר חב״ד ברוקלין, נ. י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי׳ תהא שנת נפלאות בכל

צדי״ק שנה להולדת כ״ק אדמו״ר שליט״א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד׳

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֶב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרֲכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרֲכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן לחבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קטז.

שבחים גדולים להקדוש־ברוך־הוא והיאך דוד אמר בדין הוא לאהוב אותו על כל הטובות שעשה לו כמה ניסים ואינו יודע מה גמול ישלם לו שאי אפשר להשיב לו על כל הגמול שעשה עמו:

א אָהַבְתִּי כִּי־יִשְׁמַע | יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַּחֲנוּנָי: ב כִּי־הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבְיָמַי אֶקְרָא: ג אֲפָפוּנִי | חֶבְלֵי־מָוֶת וּמְצָרֵי שְׁאוֹל מְצָאוּנִי צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא: ד וּבְשֵׁם־יְהוָה אֶקְרָא אָנָּה יְהוָה מַלְּטָה נַפְשִׁי: ה חַנּוּן יְהוָה וְצַדִּיק וֵאלֹהֵינוּ מְרַחֵם: ו שֹׁמֵר פְּתָאיִם יְהוָה דַּלֹּתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: ז שׁוּבִי נַפְשִׁי לְמְנוּחָיְכִי כִּי־יְהוָה גָּמַל עָלָיְכִי: ח כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינִי מִן־דִּמְעָה אֶת־רַגְלִי מִדֶּחִי: ט אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים: י הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד: יא אֲנִי אָמַרְתִּי בְחָפְזִי כָּל־הָאָדָם כֹּזֵב: יב מָה־אָשִׁיב לַיהוָה כָּל־תַּגְמוּלוֹהִי עָלָי: יג כּוֹס־יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יד נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: טו יָקָר בְּעֵינֵי יְהוָה הַמָּוְתָה לַחֲסִידָיו: טז אָנָּה יְהוָה כִּי־אֲנִי עַבְדֶּךָ בֶּן־אֲמָתֶךָ פִּתַּחְתָּ לְמוֹסֵרָי: יז לְךָ אֶזְבַּח זֶבַח תּוֹדָה וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יח נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: יט בְּחַצְרוֹת | בֵּית יְהוָה בְּתוֹכֵכִי יְרוּשָׁלָם הַלְלוּיָהּ:

קיז.

מזמור משני פסוקים רמז על ימות המשיח וישראל בתפארתם ולכן הללויה כולם כי אז כולם יקראו בשם ה׳:

א הַלְלוּ אֶת־יְהוָה כָּל־גּוֹיִם שַׁבְּחוּהוּ כָּל־הָאֻמִּים: ב כִּי גָבַר עָלֵינוּ | חַסְדּוֹ וֶאֱמֶת־יְהוָה לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

נקודות משיחות קודש – מזמור קטז מתוך "תהילות מנחם"

יג – כוס ישועות אשא

"כוס ישועות" של דוד המלך

א. ידוע פתגם[1] כ"ק מו"ח אדמו"ר שה"כוס ישועות אשא" של דוד המלך הוא ספר התהלים, שביחד עם זה שהוא מגביה למעלה – "אשא", הוא ממשיך למטה – "ישועות"[2].

כוחם של פסוקי תהלים

ב. ענין נוסף יש בפתגם זה[3], כמו ש"כוס" של ברכה נעשה ע"י שמגביהים אותו טפח מעל השולחן[4], כך גם ה"כוס" של דוד המלך, שהוא ספר התהלים, מגבי׳ את האדם טפח מעל הארץ – "ישועות אשא". היינו, שרואה נסים ונפלאות בענייניו הפרטיים, כידוע כמה סיפורים מכ"ק אדמו"ר הצמח צדק[5], שע"י אמירת תהלים נעשו נסים גלויים, ועד"ז הוא בכאו"א[6].

---

1) ראה רשימת כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ מח"י אלול תרנ"ט – נדפסה בקובץ מכתבים בסו"ס תהלים אהל יוסף יצחק (ע׳ 210), ובהוספות לסה"מ תרנ"ט ע׳ רלג.

2) משיחת ש"פ בראשית ה׳תשי"ג.

3) ראה ברשימה שם. וכן בקובץ מכתבים שם ע׳ 191.

4) טושו"ע או"ח סקפ"ג ס"ד. ומנהגנו (הובא בלקוטי מנהגים שבהגדה (קה"ת נ. י׳), שיהי׳ גבוה מן השולחן ג׳ טפחים, ואולי הוא לכתחילה ולהידור, ועפ"ז מתיישב בפשיטות מש"כ בזהר (ח"ב קפט, ב) שצ"ל גבוה זרת (שפירש גם כאן ג׳ טפחים – וכמש"כ בספר אור החמה. ודלא כמש"כ בעיטור ספרים), אם מש"כ בכ"מ, וגם בזהר גופא (ח"ב רמה, א. רעג, ב) איתא שמסלקו טפח. ומה שמיישב באוה"ח דוחק, כמובן. ובפרט שהכוס דרז"ל גבוה לערך ג׳ אצבעות (פסחים קט, א) ולא טפח. ואכ"מ.

5) ראה בקובץ מכתבים שם ע׳ 207 ואילך. ועוד.

6) משיחת יום שמח"ת ה׳תשי"ד.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קטז, קיז ..... ג

ג) מאמר ד״ה ויקומו לפני משה גו׳
שבת פרשת קרח, ה׳ תמוז, ה׳תשכ״ב..... ה

ד) משיחות יום ה׳ פרשת קרח,
בדר״ח תמוז ושי״פ קרח, ג׳ תמוז, ה׳תנש״א ..... י

ה) קטע משיחת ש״פ קרח, ג׳ תמוז ה׳תנש״א ..... כ

ו) לקוטי שיחות פרשת קרח כרך יח..... כב

ז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח המקובל
ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... כו

ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת קרח ..... כז

ט) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת קרח ..... כט

י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת קרח ..... נד

יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת קרח ..... נה

יב) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת קרח ..... סג

יג) הלכה יומית לעיון ברמב״ם..... סו

שיעורי רמב״ם

יד) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת קרח..... סט

טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת קרח ..... קכב

טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת קרח..... קמג

יז) נביאים וכתובים
ישעיה פרק מג, איוב פרק כה-כו ..... קמה

יח) משניות – מסכת פסחים
ביאור קהתי..... קמז

יט) עין יעקב מסכת תענית..... קנה

כ) מסכת בבא בתרא עם ביאורים
מדף קמז עד דף קנג ..... קנו

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... קפד

כב) שולחן ערוך הלכות פסח
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן..... קפד

כג) לקוטי תורה
אדמו״ר הזקן ..... קפז

כד) שערי תשובה
אדמו״ר האמצעי ..... קפח

כה) מאמרי הצ״צ – מאמרי הצ״צ תרי״ד-תרט״ו
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... קפט

כו) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... קצ

כז) שיעורים בהמשך המאמרים – תער״ב
אדמו״ר מוהרש״ב..... קצא

כח) ספר המאמרים תרצ״ט
אדמו״ר מוהריי״צ..... קצג

כט) ספר השיחות ה׳ש״ת-תש״א בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ..... קצד

ל) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קצד

לא) ביאורים לפרקי אבות פרק ד..... קצח

לב) חומש לקריאה בציבור..... קצט

לג) קריאת התורה למנחת שבת קודש..... ריג

לד) לוח זמנים לשבוע פרשת קרח ..... ריד

לה) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש ..... רטו

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס״ד. שבת פרשת קרח, ה׳ תמוז, ה׳תשכ״ב

(הנחה בלתי מוגה)

וַיִּקָּחוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה גּוֹ׳ קְרֵאֵי מוֹעֵד[1]. וְאִיתָא בַּזֹּהַר[2] (וְנִתְבָּאֵר בְּ׳בְּאוּרֵי הַזֹּהַר׳ לְהַ׳צֶּמַח צֶדֶק׳[3]) ״קְרֵאֵי״ כְּתִיב חָסֵר יוּ״ד, אַמַּאי ״קְרֵאֵי״, אֶלָּא הָכִי הוּא, כְּגוֹן דְּאַרְעָא כְּעֵין מַלְכוּתָא דְּרִקִיעָא, וְרָזָא דָּא כָּל אִינּוּן כְּתָרִין עִלָּאִין (שֶׁהֵם עֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּבַ״ן) דִּשְׁמָא קַדִּישָׁא (הַיְנוּ שֵׁם מַ״ה) אִתְאַחִיד בְּהוּ (דְּהַיְנוּ, שֶׁשֵּׁם מַ״ה מְבָרֵר אֶת שֵׁם בַּ״ן וְהָיוּ לַאֲחָדִים), כּוּלְהוּ זְמִינִין מֵאַתַר דְּאִקְרֵי קֹדֶשׁ (בְּחִינַת חָכְמָה), הַדָּא הוּא דִּכְתִיב[4] מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ, וְאֵימָתַי בְּשַׁעְתָּא דְּמוֹעֵד זְמִין בְּעָלְמָא (וְהַיְנוּ, שֶׁבְּשַׁבָּת נְמְשָׁכִים עַצְמִיּוּת ׳מוֹחִין דְּאַבָּא׳ בְּזְעִיר־אַנְפִּין, וְעַל־דֵּרֶךְ־זֶה בְּיוֹם־טוֹב נְמְשָׁכִים ׳מוֹחִין דְּאִמָּא׳ שֶׁבְּתוֹכָם נֶצַח־הוֹד־יְסוֹד דְּ׳אַבָּא׳). כְּגַוְנָא דְּאִינּוּן כְּתָרִין עִלָּאִין דִּזְמִינִין מִקֹּדֶשׁ עִלָּאָה, הָכִי נָמֵי קֹדֶשׁ תַּתָּאָה (מַלְכוּת דַּאֲצִילוּת, שֶׁנִּקְרֵאת גַּם־כֵּן חָכְמָה, חָכְמַת שְׁלֹמֹה, ׳חָכְמָה תַּתָּאָה׳ זְמַן דְּלֵית בְּהוֹן לְחֵילוֹ (נְשָׁמוֹת וּמַלְאָכִים דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה) לְאִתְעַטָּרָא וּלְאַעֲלָאָה לְהוּ כו׳ וְאִינּוּן חֵילִין כּוּלְהוּ זְמִינִין לְאִתְעַטָּרָא בְּהַאי קֹדֶשׁ תַּתָּאָה

---

1) ריש פרשתנו (קרח טז, ב). 2) ריש פרשתנו (קעו, ב). 3) ריש פרשתנו (ח״א ע׳ תפג ואילך). וראה גם ביאוה״ז לאדמו״ר האמצעי פרשתנו מב, ד ואילך. ועם הגהות – ביאורי הזהר לאדמו״ר הצ״צ ח״ב ע׳ תתקעז ואילך. 4) אמור כג, ב. שם, ד.

ביאור בדרך אפשר

1 אודות מחלוקת קורח ועדתו נאמר בפרשת השבוע:
2 **וַיִּקָּחוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה גּוֹ׳** ואנשים מבני ישראל חמישים ומאתיים נשיאי
3 עדה **קְרֵאֵי מוֹעֵד**[1] אנשי שם. **וְאִיתָא** מובא **בַּזֹּהַר**[2] **(וְנִתְבָּאֵר**
4 **בְּ׳בְּאוּרֵי הַזֹּהַר׳** ספר מאמרי חסידות המבארים את דברי הזהר
5 **לְהַ׳צֶּמַח צֶדֶק׳**[3] האדמו״ר
6 השלישי בשושלת נשיאי חב״ד)
7 **״קְרֵאֵי״ כְּתִיב חָסֵר יוּ״ד,**
8 **אַמַּאי** מדוע **״קְרֵאֵי״, אֶלָּא**
9 **הָכִי הוּא,** כך הוא, הביאור מפני מה
10 נאמר כאן ״קראי״ חסר ולא ״קריאי״
11 מלא, **מַלְכוּתָא דְּאַרְעָא** מלכות
12 הארץ, היינו מלכות בני האדם **כְּעֵין**
13 היא בדוגמת **מַלְכוּתָא דִּרְקִיעָא,**
14 מלכות הרקיע, השמים, מלכותו של
15 הקדוש־ברוך־הוא **וְרָזָא דָּא** וסוד זה
16 **כָּל אִינּוּן כְּתָרִין עִלָּאִין** כל אלה
17 הכתרים העליונים **(שֶׁהֵם עֶשֶׂר**
18 **סְפִירוֹת דְּבַ״ן** כאשר שם הוי׳
19 כתוב במילוי אותיות ה״א (היינו יו״ד,
20 ה״ה, ו״ו, ה״ה), הגימטריא של
21 האותיות הללו היא ב״ן (52)) **דִּשְׁמָא**
22 **קַדִּישָׁא** של השם הקדוש **(הַיְנוּ**
23 **שֵׁם מַ״ה** כאשר שם הוי׳ כתוב
24 במילוי אותיות אל״ף (היינו יו״ד, ה״א,
25 וא״ו, ה״א) הגימטריא של האותיות
26 הללו היא מ״ה (45)) **אִתְאַחִיד בְּהוּ**
27 מתאחד בהם **(דְּהַיְנוּ,** ותוכן העניין
28 של האחדות בשם הקדוש שנפעלת
29 כאשר יש הארה של הכתרים העליונים,
30 הספירות דב״ן, הוא **שֶׁשֵּׁם מַ״ה**
31 **מְבָרֵר אֶת שֵׁם בַּ״ן וְהָיוּ**
32 **לַאֲחָדִים** כמבואר בתורת החסידות,
33 שם מ״ה מורה על מדריגה אלוקית
34 נעלית מאד, עולם האצילות, שם הכל
35 בטל ומאוחד באלוקות ועל כך מורה
36 המילה ׳מה׳, כמו שכתוב במשה ואהרן ׳ונחנו מה׳, היינו, שהיו בטלים
37 לאלוקות בתכלית כי האיר אצלם אור האצילות, ואילו שם ב״ן בגימטריא
38 ׳בהמה׳ ו׳רוח הבהמה היורדת היא למטה׳, והוא שורש לחיות הנבראים
39 התחתונים שאינם מאוחדים באלוקות, ועניין ׳עבודת הבירורים׳ שעל ידי
40 האכילה או התעסקות אחרת בדברים גשמיים תחתונים, הוא לברר ולהעלות
41 את הניצוץ האלוקי שנפל ונתלבש בנברא ששורשו מ׳שם ב״ן׳, שיוכלל
42 בביטול ד׳שם מ״ה׳ דאצילות שלמעלה מן העולמות הנבראים. וכאן מדובר

ביאור בדרך אפשר

43 על ׳בירור׳ השורש של הנבראים, שם ב״ן עצמו שעל ידי זה שם מ״ה
44 (המברר) ושם ב״ן (המתברר) מתאחדים), **כּוּלְהוּ זְמִינִין** מוזמנים, באים
45 ונמשכים **מֵאַתַר דְּאִקְרֵי קֹדֶשׁ** ממקום שנקרא **קֹדֶשׁ (בְּחִינַת חָכְמָה),**
46 **הַדָּא הוּא דִּכְתִיב**[4] זהו שכתוב **מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ, וְאֵימָתַי** ומתי היא
47 המשכה זו מבחינת החכמה **בְּשַׁעְתָּא**
48 **דְּמוֹעֵד זְמִין בְּעָלְמָא** בשעה
49 שהמועד זמין בעולם **(וְהַיְנוּ,**
50 **שֶׁבְּשַׁבָּת נִמְשָׁכִים וּמִתְגַּלִּים**
51 **עַצְמִיּוּת ׳מוֹחִין דְּאַבָּא׳** בחינת
52 החכמה (כמבואר בקבלה וחסידות
53 שהחכמה והבינה שבמוחין נקראים אב
54 ואם) **בִּזְעִיר־אַנְפִּין,** המידות
55 העליונות (הנקראות ׳פנים קטנות׳ כי
56 ביחס לאור המאיר במוחין, ההארה
57 במידות היא הארה מועטת) ובשבת יש
58 המשכה והתגלות של החכמה במידות
59 **וְעַל־דֵּרֶךְ־זֶה בְּיוֹם־טוֹב** בימי
60 המועדים הנקראים ׳מקראי קודש׳
61 **נִמְשָׁכִים ׳מוֹחִין דְּאִמָּא׳** בחינת
62 הבינה **שֶׁבְּתוֹכָם** בתוך ׳מוחין דאמא׳
63 יש את האור של **נֶצַח־הוֹד־יְסוֹד**
64 **דְּ׳אַבָּא׳,** הבחינות התחתונות של
65 החכמה מאירות בבינה, ונמצא שכאשר
66 יש הארה של הבינה במידות, נכללת
67 בכך הארה של החכמה, בחינת קודש,
68 ולכן המועדים נקראים ׳מקראי
69 קודש׳). **כְּגַוְנָא דְּאִינּוּן כְּתָרִין**
70 **עִלָּאִין דִּזְמִינִין מִקֹּדֶשׁ עִלָּאָה,**
71 בדוגמת ההארה של הכתרים העליונים
72 (האמורים לעיל) מקודש העליון,
73 בחינת החכמה, הספירה הראשונה
74 והעליונה של עולם האצילות **הָכִי**
75 **נָמֵי קֹדֶשׁ תַּתָּאָה** כך גם הקודש
76 התחתון **(מַלְכוּת** הספירה האחרונה
77 והתחתונה **דַּאֲצִילוּת, שֶׁנִּקְרֵאת**
78 **גַּם־כֵּן חָכְמָה, חָכְמַת שְׁלֹמֹה, ׳חָכְמָה תַּתָּאָה׳** חכמה תחתונה)
79 **זְמִין** זמינה, נמשכת ומאירה, **לְחֵילוֹ** לחייל (הצבא) שלמטה ממלכות
80 דאצילות **(נְשָׁמוֹת וּמַלְאָכִים דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה)**
81 **לְאִתְעַטָּרָא וּלְאַעֲלָאָה לְהוּ כו׳** והאור המאיר בהם מעולם מהאצילות
82 גורם להם לעטר אותם ולהעלות אותם **וְאִינּוּן חֵילִין** ואותם חילות
83 (שבעולמות בריאה־יצירה־עשיה) **כּוּלְהוּ זְמִינִין** כולם זמינים ומוכנים
84 **לְאִתְעַטָּרָא בְּהַאי קֹדֶשׁ תַּתָּאָה** להתעטר בקודש תחתון זה (המאיר

ביאור בדרך אפשר

(ממלכות דאצילות) **בִּזְמַנָּא דְּמוֹעֵד שַׁרְיָא בְּעָלְמָא** בעת שהמועד שורה
(בעולם **וְהַיְנוּ, שֶׁבְּשַׁבָּת וְיוֹם־טוֹב נִמְשָׁךְ לָהֶם** ל׳חילות׳
שבעולמות בריאה־יצירה־עשיה **תּוֹסֶפֶת גְּלוּי אוֹר מִבְּחִינַת מַלְכוּת**
דַּאֲצִילוּת, עַל־דֶּרֶךְ שֶׁנִּמְשֶׁכֶת תּוֹסֶפֶת אוֹר בִּזְעֵיר־אַנְפִּין
המידות העליונות באצילות עצמו
עַל־יְדֵי ׳חָכְמָה עִילָּאָה׳ החכמה
העליונה, חכמה דאצילות). **וּכְגַוָּנָא**
דְּחֵילָהָא קָיְמִין לְעֵלָּא, וכשם
שהחילות קיימים למעלה **הָכִי נָמֵי**
קָיְמִי מְמַנָּן דְּעַמָּא דְּדוּגְמָא
דִּילָהּ לְתַתָּא, כך גם עומדים ממוני
דארעא כעין מלכותא לעילא׳, כאמור
לעיל) **וְעַל דָּא אִקְרוֹן** ועל זה
נקראו **״קְרֵאֵי מוֹעֵד״, וּבְגִין**
דְּאִנּוּן לְתַתָּא וכיון שהם למטה,
לכן נקראו **״קְרֵאֵי מוֹעֵד״ חָסֵר,**
אֲבָל מכל־מקום **בִּשְׁלִימוּ יַתִּיר**
אִינּוּן כו׳ הם בשלימות יתירה.
וּמְבָאֵר ה׳צֶמַח צֶדֶק׳[5], **שֶׁתּוֹכֶן**
מַאֲמַר הַזֹּהַר הוּא לְבָאֵר מַה שֶּׁנִּקְרָאִים גְּדוֹלֵי הַדּוֹר
״קְרֵיאֵי מוֹעֵד״, וְעַל זֶה אוֹמֵר שֶׁמַּלְכוּתָא דְּאַרְעָא
כְּעֵין מַלְכוּתָא דִּרְקִיעַ, וַהֲרֵי הַנְהָגַת
הָעוֹלָמוֹת למעלה, מלכות הרקיע,
הִיא עַל־יְדֵי הַמִּדּוֹת
דַּאֲצִילוּת, שֶׁנִּקְרָאוֹת ״קְרֵיאֵי
מוֹעֵד״, וּכְמוֹ־כֵן הַהַשְׁפָּעָה
מִמַּלְכוּת של אור וחיות אלוקית
דַּאֲצִילוּת לִבְרִיאָה־יְצִירָה־
עֲשִׂיָּה הִיא עַל־יְדֵי י״ב
מַלְאָכִים הנקראים **מַחֲנֶה**
שְׁכִינָה, וְכֵן ההשפעה היא גם
עַל־ידי י״ב שְׁבָטִים שֶׁהֵם
מַלְאָכִים וּנְשָׁמוֹת הַיּוֹתֵר
עֶלְיוֹנִים, יותר נעלים מי״ב
המלאכים הנקראים ׳מחנה שכינה׳
שֶׁהֵם המלאכים הנקראים ״ב
שבטים, **מְקַבְּלִים הַהַשְׁפָּעָה**
תְּחִלָּה, וְעַל־יָדָם נִמְשָׁךְ אַחַר־
כָּךְ לִפְרָטִים כו׳. וּבְדוּגְמָתָם

ביאור בדרך אפשר

לְמַטָּה בָּעוֹלָם הַזֶּה ב׳מלכותא דארעא׳ שהיא בדוגמת ׳מלכותא דרקיעא׳
הֵם גדולי ישראל הנקראים **רָאשֵׁי הָעֵדָה שֶׁעַל־יָדָם הַנְהָגַת**
הָעֵדָה, שֶׁכָּךְ הוּא סֵדֶר הסדר הקבוע של **הַשְׁפָּעַת אֱלֹקוּת**
לִנְשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּמְשָׁךְ תְּחִלָּה לִנְשָׁמוֹת כְּלָלִיּוֹת כו׳ של
גדולי ישראל שהנשמות של שאר אנשי
הדור הם פרטים מהנשמות הכלליות
הללו, ומהם ההשפעה עוברת אל כל
אחד בפרט.
וְלָכֵן נִקְרָאִים גדולי ישראל ראשי
העדה **גַּם־כֵּן ״קְרֵיאֵי מוֹעֵד״,**
כְּמוֹ שֶׁהוּא לְמַעְלָה, שם נקראים
מקורות השפע בספירות העליונות
בשם זה **רַק שֶׁנִּכְתָּב** תואר זה ביחס
לראשי העדה **״קְרֵאֵי״ חָסֵר**
יו״ד, וְהַיְנוּ דְּוָקָא בַּעֲדַת קֹרַח
כיון **שֶׁנֶּחְסַר אֶצְלָם הַיּו״ד,**
שֶׁזֶּהוּ מִצַּד הֶעְדֵּר הַבְּטוּל.
ב) וּמוֹסִיף אדמו״ר ה׳צמח צדק׳
במאמרו הנזכר **לְבָאֵר** ענין
הַמּוֹעֵד דְּשַׁבָּת וְיוֹם־טוֹב, שֶׁבּוֹ
נִמְשָׁךְ אור וחיות בספירות העליונות
מבחינות **מוֹחִין דְּחָכְמָה־וּבִינָה**
בִּזְעֵיר־אַנְפִּין, המידות,
דְּלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, שֶׁהֲרֵי
הַהַמְשָׁכָה מֵחָכְמָה־וּבִינָה
לִזְעֵיר־אַנְפִּין הִיא בִּתְמִידוּת,
אֲפִילּוּ מִצַּד סֵדֶר
הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, גם לפי הסדר
הקבוע והרגיל של ירידת והשתלשלות
האור האלוקי מלמעלה למטה **וְעַל־**
אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה עַל־יְדֵי
עֲבוֹדָה של בני ישראל בתורה
ומצוות שבוודאי נפעלת תוספת
השפעה ממוחין למידות, ואם כן מדוע
נאמר כאן שהדבר קיים דווקא בשבת
ויום טוב?
אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁבְּשַׁבָּת
וְיוֹם־טוֹב נִמְשֶׁכֶת תּוֹסֶפֶת אוֹר
מֵחָכְמָה־וּבִינָה לִזְעֵיר־אַנְפִּין,
יותר מאשר נמשך תמיד, על פי ׳סדר
השתלשלות׳ **עַד שֶׁהַתּוֹסֶפֶת**

1 בְּזִמְנָא דְּמוֹעֵד שַׁרְיָא בְּעָלְמָא (וְהַיְנוּ, שֶׁבְּשַׁבָּת
2 וְיוֹם־טוֹב נִמְשָׁךְ לָהֶם תּוֹסֶפֶת גְּלוּי אוֹר מִבְּחִינַת
3 מַלְכוּת דַּאֲצִילוּת, עַל־דֶּרֶךְ שֶׁנִּמְשֶׁכֶת תּוֹסֶפֶת אוֹר
4 בִּזְעֵיר־אַנְפִּין עַל־יְדֵי ׳חָכְמָה עִילָּאָה׳). וּכְגַוָּנָא
5 דְּחֵילָהָא קָיְמִין לְעֵלָּא, הָכִי נָמֵי קָיְמִי מְמַנָּן
6 דְּעַמָּא כְּדוּגְמָא דִּילָהּ לְתַתָּא, וְעַל דָּא אִקְרוֹן
7 ״קְרֵאֵי מוֹעֵד״, וּבְגִין דְּאִנּוּן לְתַתָּא ״קְרֵאֵי מוֹעֵד״
8 חָסֵר, אֲבָל בִּשְׁלִימוּ יַתִּיר אִינּוּן כו׳.
9 **וּמְבָאֵר** ה׳צֶמַח צֶדֶק׳[5], שֶׁתּוֹכֶן מַאֲמַר הַזֹּהַר
10 הוּא לְבָאֵר מַה שֶּׁנִּקְרָאִים גְּדוֹלֵי הַדּוֹר
11 ״קְרֵיאֵי מוֹעֵד״, וְעַל זֶה אוֹמֵר שֶׁמַּלְכוּתָא דְּאַרְעָא
12 כְּעֵין מַלְכוּתָא דִּרְקִיעַ, וַהֲרֵי הַנְהָגַת הָעוֹלָמוֹת
13 הִיא עַל־יְדֵי הַמִּדּוֹת דַּאֲצִילוּת, שֶׁנִּקְרָאוֹת ״קְרֵיאֵי
14 מוֹעֵד״, וּכְמוֹ־כֵן הַהַשְׁפָּעָה מִמַּלְכוּת דַּאֲצִילוּת
15 לִבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה הִיא עַל־יְדֵי י״ב מַלְאָכִים
16 מַחֲנֶה שְׁכִינָה, וְכֵן י״ב שְׁבָטִים שֶׁהֵם מַלְאָכִים
17 וּנְשָׁמוֹת הַיּוֹתֵר עֶלְיוֹנִים, שֶׁהֵם מְקַבְּלִים
18 הַהַשְׁפָּעָה תְּחִלָּה, וְעַל־יָדָם נִמְשָׁךְ אַחַר־כָּךְ
19 לִפְרָטִים כו׳. וּבְדוּגְמָתָם לְמַטָּה בָּעוֹלָם הַזֶּה הֵם
20 רָאשֵׁי הָעֵדָה שֶׁעַל־יָדָם הַנְהָגַת הָעֵדָה, שֶׁכָּךְ הוּא
21 סֵדֶר הַשְׁפָּעַת אֱלֹקוּת לִנְשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּמְשָׁךְ
22 תְּחִלָּה לִנְשָׁמוֹת כְּלָלִיּוֹת כו׳. וְלָכֵן נִקְרָאִים גַּם־כֵּן
23 ״קְרֵיאֵי מוֹעֵד״, כְּמוֹ שֶׁהוּא לְמַעְלָה, רַק שֶׁנִּכְתָּב
24 ״קְרֵאֵי״ חָסֵר יו״ד, וְהַיְנוּ דַּוְקָא בַּעֲדַת קֹרַח
25 שֶׁנֶּחְסַר אֶצְלָם הַיּו״ד, שֶׁזֶּהוּ מִצַּד הֶעְדֵּר הַבְּטוּל.
26 ב) **וּמוֹסִיף** לְבָאֵר עִנְיַן הַמּוֹעֵד דְּשַׁבָּת וְיוֹם־
27 טוֹב, שֶׁבּוֹ נִמְשָׁךְ מוֹחִין דְּחָכְמָה־וּבִינָה
28 בִּזְעֵיר־אַנְפִּין, דְּלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, שֶׁהֲרֵי
29 הַהַמְשָׁכָה מֵחָכְמָה־וּבִינָה לִזְעֵיר־אַנְפִּין הִיא
30 בִּתְמִידוּת, אֲפִילּוּ מִצַּד סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וְעַל־
31 אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה עַל־יְדֵי עֲבוֹדָה. אַךְ הָעִנְיָן הוּא,
32 שֶׁבְּשַׁבָּת וְיוֹם־טוֹב נִמְשֶׁכֶת תּוֹסֶפֶת אוֹר מֵחָכְמָה־וּבִינָה לִזְעֵיר־אַנְפִּין, עַד

5) ביאורי הזהר שם.

ביאור בדרך אפשר

המיוחדת הנמשכת ממוחין למידות בשבת ויום טוב **מְרוּבֶּה הָרִבֶּה לְאֵין**
קֵץ ריבוי בלי סוף **עַל הַקְּצָבָה** של החיות הנמשכת ממוחין למידות תמיד
הַמּוּכְרַחַת כְּדֵי חִיּוּתָם וְקִיּוּמָם של העולמות.
וְתוֹסֶפֶת אוֹר זֶה ממוחין למידות בשבת ובמועדים **נִמְשֶׁכֶת מִבְּחִינַת**
הַכֶּתֶר, 'כתר עליון' שלמעלה מעשר
הספירות, **כַּיָּדוּעַ שֶׁכָּל הוֹסָפַת**
אוֹר חָדָשׁ מֵאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־
הוּא אור בלי גבול שלמעלה מהאור
של 'סדר השתלשלות' **הִיא עַל־יְדֵי**
בְּחִינַת הַכֶּתֶר שהיא למעלה מעשר
הספירות שבהם מאיר האור המדוד
והמוגבל. **וְזֶהוּ אוֹמְרוֹ** בזוהר
המובא לעיל **"כּוּלְּהוּ** כל האורות
העליונים המאירים בזמן המיוחד
הנקרא 'מקראי קודש' **זְמִינִין**
ונמשכים ומאירים **מֵאֲתַר דְּאִתְקְרֵי**
ממקום הנקרא **קֻדְשָׁ", כִּי עִנְיַן**
הַקְּדוּשָׁה הבדלה ורוממות **הוּא**
במיוחד **בְּבְחִינַת הַכֶּתֶר** ואילו
האור שבספירות יורד ומתלבש
בעולמות לפי ערכם.
וּמַמְשִׁיךְ לְבָאֵר הַטַּעַם שֶׁגִּלּוּי
זֶה של תוספת אור מיוחדת, הרבה
יותר מהרגיל, **הוּא בְּשַׁבָּת וְיוֹם־**
טוֹב דַּוְקָא, עַל־פִּי מָשָׁל
לְמֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם[6] **(כַּנַּ"ל**
שֶׁ"מַּלְכוּתָא דְּאַרְעָא כְּעֵין
מַלְכוּתָא דִּרְקִיעָא" ולכן יש
מקום לבאר ענייני אלוקות, מלכות
שמים, לפי משל ממלך בשר ודם,
מלכות הארץ) **שֶׁבְּדֶרֶךְ כְּלָל** המלך
יוֹשֵׁב סָגוּר בְּחַדְרוֹ בְּבֵית
הַמַּלְכוּת וְאֵין רוֹאִין אוֹתוֹ, רַק שְׁמוֹ
נִקְרָא עֲלֵיהֶם על אנשי המדינה,
והשם של המלך הוא רק דבר חיצוני
אֲבָל אֵין מִתְגַּלֶּה עַצְמוּתוֹ של
המלך אלא עצמותו נסתרת כי המלך
סגור בהיכלו, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּזִמַּן**
הַשְּׁמָחָה, כְּשֶׁמְּנַצֵּחַ המלך **בַּמִּלְחָמָה**
בשמחה, **אֲזַי עוֹשֶׂה** המלך **סְעוּדָה לְשָׁרָיו וַעֲבָדָיו וּמִתְגַּלֶּה**
אֲלֵיהֶם בכל עצמותו.

ביאור בדרך אפשר

וְהַנִּמְשָׁל לְמַעְלָה באלוקות, **שֶׁהָאוֹר וְחִיּוּת הַנִּמְשָׁךְ בְּכָל**
הָעוֹלָמוֹת תמיד, לפי הסדר הרגיל של 'סדר השתלשלות' **הוּא רַק** הארה
והמשכה **מִבְּחִינַת שְׁמוֹ בִּלְבַד** ולא מעצמותו, **אֲבָל בְּשַׁבָּת וְיוֹם־**
טוֹב הוּא גִּלּוּי מַהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ, וְהוּא הגילוי של עצמותו **מְצַד**
נְצָחוֹן הַמִּלְחָמָה, הניצחון של
הקדוש ברוך הוא, כביכול, במלחמה
שלו **שֶׁהוּא עִנְיַן הַבְּרוּרִים**
הפרדת הטוב מהרע שנמצא בדברים
הגשמיים שהאדם אוכל או עושה בהם
שימוש והעלאתו לקדושה **שֶׁהָאָדָם**
מְבָרֵר מהדברים הגשמיים שאיתם
הוא בא במגע **בְּכָל** ששת **יְמֵי**
הַמַּעֲשֶׂה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[7]
לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת, היינו בימי
המעשה מתכוננים לשבת, כמאמר
חכמינו ז"ל **מִי שֶׁטָּרַח בְּעֶרֶב**
שַׁבָּת כו'[8] יאכל בשבת, **וְעַל־**
דֶּרֶךְ־זֶה בְּיוֹם־טוֹב וניצחון
ב'עבודת הבירורים' בימים שלפני
השבת והיום־טוב הוא הגורם לגילוי
האור הרב והנעלה בשבת ויום טוב.
וּמִצַּד זֶה נַעֲשֶׂה בשבת ויום טוב
הַמְשָׁכַת תּוֹסֶפֶת אוֹר מִבְּחִינַת
הַכֶּתֶר, אור שבדרך כלל אינו מאיר
ממוחין למידות בעולם האצילות
ומשם לעולמות בריאה־יצירה־עשייה.
ג) וְהִנֵּה עַל־יְדֵי הַהַמְשָׁכָה
ההארה האלוקית המיוחדת **בְּזַמְנֵי**
הַמּוֹעֲדִים דְּשַׁבָּת וְיוֹם־טוֹב,
שֶׁנִּמְשֶׁכֶת תּוֹסֶפֶת אוֹר בְּזֵעִיר־
אַנְפִּין המידות העליונות (של עולם
האצילות) **וּבִסְפִירַת הַמַּלְכוּת**
(ומשם לעולמות בריאה־יצירה־עשיה)
מֻחְכְּמָה־וּבִינָה (של עולם
האצילות) **עַל־יְדֵי הַכֶּתֶר** (האין־סוף
שלמעלה מאצילות), **נַעֲשֶׂה עִנְיָן**
שֶׁל שִׂמְחָה, וּבְיִחַד עִם זֶה,
נַעֲשֶׂה גַּם עִנְיָן שֶׁל בִּטּוּל כמבואר
לעיל שאור זה מאיר בראשי העדה אבל
נחסר מעדת קורח (בהם נאמר 'קראי' חסר) כיון שלא היה בהם ביטול.
וְזֶהוּ חיבור זה של עניין השמחה ועניין הביטול ביחד **עִנְיַן הִתְכַּלְלוּת**
'מוֹחִין דְּאַבָּא־וְאִמָּא', הארת החכמה והארת הבינה ביחד **כַּיָּדוּעַ**[9]

1 שֶׁהַתּוֹסֶפֶת מְרוּבָּה הַרְבֵּה לְאֵין קֵץ עַל הַקְּצָבָה
2 הַמּוּכְרַחַת כְּדֵי חִיּוּתָם וְקִיּוּמָם. וְתוֹסֶפֶת אוֹר זֶה
3 נִמְשֶׁכֶת מִבְּחִינַת הַכֶּתֶר, כַּיָּדוּעַ שֶׁכָּל הוֹסָפַת אוֹר
4 חָדָשׁ מֵאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הִיא עַל־יְדֵי בְּחִינַת
5 הַכֶּתֶר. וְזֶהוּ אוֹמְרוֹ "כּוּלְּהוּ זְמִינִין מֵאֲתַר דְּאִתְקְרֵי
6 קֻדְשָׁ", כִּי עִנְיַן הַקְּדוּשָׁה הוּא בִּבְחִינַת הַכֶּתֶר.
7 וּמַמְשִׁיךְ לְבָאֵר הַטַּעַם שֶׁגִּלּוּי זֶה הוּא בְּשַׁבָּת
8 וְיוֹם־טוֹב דַּוְקָא, עַל־פִּי מָשָׁל לְמֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם[6]
9 (כַּנַּ"ל שֶׁ"מַּלְכוּתָא דְּאַרְעָא כְּעֵין מַלְכוּתָא
10 דִּרְקִיעָא") שֶׁבְּדֶרֶךְ כְּלָל יוֹשֵׁב סָגוּר בְּחַדְרוֹ בְּבֵית
11 הַמַּלְכוּת וְאֵין רוֹאִין אוֹתוֹ, רַק שְׁמוֹ נִקְרָא
12 עֲלֵיהֶם, אֲבָל אֵין מִתְגַּלֶּה עַצְמוּתוֹ, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן
13 בִּזְמַן הַשִּׂמְחָה, כְּשֶׁמְּנַצֵּחַ בַּמִּלְחָמָה, אֲזַי עוֹשֶׂה
14 סְעוּדָה לְשָׁרָיו וַעֲבָדָיו וּמִתְגַּלֶּה אֲלֵיהֶם. וְהַנִּמְשָׁל
15 לְמַעְלָה, שֶׁהָאוֹר וְחִיּוּת הַנִּמְשָׁךְ בְּכָל הָעוֹלָמוֹת
16 הוּא רַק מִבְּחִינַת שְׁמוֹ בִּלְבַד, אֲבָל בְּשַׁבָּת
17 וְיוֹם־טוֹב הוּא גִּלּוּי מַהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ, וְהוּא מִצַּד
18 נְצָחוֹן הַמִּלְחָמָה, שֶׁהוּא עִנְיַן הַבְּרוּרִים שֶׁהָאָדָם
19 מְבָרֵר בְּכָל יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[7] לַעֲשׂוֹת
20 אֶת הַשַּׁבָּת, מִי שֶׁטָּרַח בְּעֶרֶב שַׁבָּת כו'[8], וְעַל־
21 דֶּרֶךְ־זֶה בְּיוֹם־טוֹב. וּמִצַּד זֶה נַעֲשֶׂה הַמְשָׁכַת
22 תּוֹסֶפֶת אוֹר מִבְּחִינַת הַכֶּתֶר.
23 ג) **וְהִנֵּה** עַל־יְדֵי הַהַמְשָׁכָה בִּזְמַנֵּי הַמּוֹעֲדִים
24 דְּשַׁבָּת וְיוֹם־טוֹב, שֶׁנִּמְשֶׁכֶת תּוֹסֶפֶת
25 אוֹר בְּזֵעִיר־אַנְפִּין וּבִסְפִירַת הַמַּלְכוּת מֻחְכְּמָה־
26 וּבִינָה עַל־יְדֵי הַכֶּתֶר, נַעֲשֶׂה עִנְיָן שֶׁל שִׂמְחָה,
27 וּבְיִחַד עִם זֶה, נַעֲשֶׂה גַּם עִנְיָן שֶׁל בִּטּוּל. וְזֶהוּ
28 עִנְיַן הִתְכַּלְלוּת 'מוֹחִין דְּאַבָּא־וְאִמָּא', כַּיָּדוּעַ[9]

6) ראה גם לקו"ת שמע"צ פח, ד. 7) תשא לא, טז. 8) ע"ז ג, סע"א. 9) ראה זהר ח"א ריט, א. ח"ב פד, א. פה, ב. פרדס שער כג (שער ערכי הכינויים) ערך אם הבנים. לקו"ת שמע"צ שם.

ביאור בדרך אפשר

בקבלה וחסידות **שֶׁ׳מּוֹחִין דְּאִמָּא׳** בחינת הבינה שהיא הסתעפות והתרחבות הרעיון השכלי **הוּא עִנְיַן הַשְׂמָחָה** שגורמת להתפשטות והתרחבות נפש האדם, ככתוב ׳אם הבנים׳ שמחה׳ **וּ׳מוֹחִין דְּאַבָּא׳** בחינת החכמה **הוּא עִנְיַן הַבִּטּוּל** ולכן בחכמה הרעיון הוא בבחינת נקודה בלבד.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, כַּמְבֹאָר[10] בתורת החסידות **בְּעִנְיַן** האמור לגבי יציאת בני ישראל ממצרים **"וְלֹא נָחָם אֱלֹקִים דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים"**[11], **שֶׁגַּם בַּקְּדוּשָׁה יֵשׁ בְּחִינַת "פְּלִשְׁתִּים"**, **מִלְּשׁוֹן מָבוֹי** מעין סימטא **הַמְפוּלָּשׁ** שפתוח משני צידיו, **וְהוּא עִנְיַן הִתְגַּלּוּת הַשְׂמָחָה בְּפִלּוּשׁ וּבְגָלוּי וּבְהִתְרַחֲבוּת כוּ׳**, לא כדבר בלתי רצוי, בחינת פלשתים שלא מצד הקדושה, אלא התרחבות והתפשטות השמחה בקדושה עצמה, למעליותא, **אֶלָּא שֶׁמְּצַד עִנְיַן הַשְׂמָחָה בִּלְבַד יְכוֹלִים לָבֹא חַס־וְשָׁלוֹם לִבְחִינַת "פְּלִשְׁתִּים"** ומשמחה של קדושה יכולה להיות חס ושלום ירידה לשמחה של היפך הקדושה, **וְלָכֵן צָרִיךְ לִהְיוֹת** יחד עם השמחה והתרחבות והתפשטות השמחה **גַּם עִנְיַן הַבִּטּוּל** של היישות העצמית של האדם השמח **וְקַבָּלַת עוֹל** מלכות שמים, **שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה תִּהְיֶה הַשְׂמָחָה כְּדָבְעֵי** ותישאר שמחה של קדושה בלבד.

וְזֶהוּ גַּם עִנְיַן הִתְגַּלּוּת הַמּוֹחִין בְּשַׁבָּת וְיוֹם־טוֹב, כך שישנה גם הארה של חכמה (׳מוחין דאבא׳) וגם הארה של בינה (׳מוחין דאימא׳) **הֵינוּ לֹא רַק עִנְיַן הַשְׂמָחָה שֶׁמְּצַד ׳מוֹחִין דְּאִמָּא׳**, בחינת בינה הגורמת את התרחבות והתפשטות השמחה **אֶלָּא גַּם עִנְיַן הַבִּטּוּל שֶׁמְּצַד ׳מוֹחִין דְּאַבָּא׳** בחינת החכמה. **וְאַף שֶׁשִּׂמְחָה וּבִטּוּל הֵם לְכְאוֹרָה שְׁנֵי הֲפָכִים**, כי משמחה נובעת התרחבות והתפשטות של המציאות, בעוד שמהביטול נובע כיווץ המציאות **מִכָּל־מָקוֹם מִתְאַחֲדִים שְׁנֵי הַהֲפָכִים מִצַּד גִּלּוּי אוֹר הַיּוֹתֵר נַעֲלֶה כוּ׳** וכשמאיר אור נעלה משניהם ביחד, הם מתאחדים למרות ההבדלים ביניהם כי שניהם מתבטלים כלפי האור הנעלה משניהם. **וְלָכֵן נִקְרָאִים** השבת והמועדים **"מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ"**, **כֵּיוָן שֶׁנּוֹסָף עַל הַשִּׂמְחָה יֵשׁ בָּהֶם גַּם עִנְיַן הַבִּטּוּל שֶׁשָּׁרְשׁוֹ מֵחָכְמָה שֶׁנִּקְרָא "קֹדֶשׁ"**.

וְעִנְיַן זֶה של חיבור חכמה (ביטול) ובינה (שמחה) **מוּדְגָּשׁ גַּם אֵצֶל פַּרְנְסֵי הַדּוֹר, שֶׁגַּם אֶצְלָם יֶשְׁנָם שְׁנֵי הָעִנְיָנִים דְּשִׂמְחָה וּבִטּוּל. וְלָכֵן נִקְרָאִים** גם ראשי העדה **"קְרִיאֵי מוֹעֵד"**, **כִּי כְּמוֹ שֶׁבְּמוֹעֵד יֶשְׁנוֹ עִנְיַן הַשִּׂמְחָה וְהַבִּטּוּל, כָּךְ יֵשׁ בְּחִינָה זוֹ** של שמחה וביטול גם יחד **ב"מְמוּנִין דְּעַמָּא"** ראשי העדה הממונים על העם.

אָמְנָם בַּעֲדַת קֹרַח כְּתִיב "קְרִיאֵי מוֹעֵד" חָסֵר יו"ד, וְהַיְנוּ, לְפִי שֶׁלֹּא רָצוּ עדת קורח **שֶׁתִּהְיֶה הִתְגַּלּוּת הַשִּׂמְחָה שֶׁמְּצַד ׳מוֹחִין דְּאִמָּא׳** בחינת בינה, ׳אם הבנים שמחה׳ **עִם הַבִּטּוּל שֶׁמְּצַד ׳מוֹחִין דְּאַבָּא׳**, בחינת חכמה, ׳ונחנו מה׳ **כְּמוֹ שֶׁהֵם לְמַעְלָה בִּבְחִינַת תֵּרִין רֵעִין דְּלָא מִתְפָּרְשִׁין**[12] כדברי הזוהר שחכמה ובינה נמשלו לשני חברים שאינם נפרדים לעולם ויש ביניהם יחוד תמידי כי הם משלימים זה את זה וצריכים זה לזה (כמו שמבואר בספר מאמרי אדמו״ר הזקן – פרשיות ע׳ תקכה: ״שבינה אי אפשר להיות לבד בלא חכמה, כנודע שבחינת חכמה הוא בחינת כח השכל לבד ומקורו וכו׳, ובחינת בינה הוא בחינת התפשטות השכל באורך ורוחב בביאור היטב איך ומה וכו׳, לזאת אי אפשר להיות בחינת בינה בלא חכמה כמו שאי אפשר להיות התפשטות השכל בלי כח ומקור וכו׳״) **אֶלָּא** אנשי עדת קורח רצו **שֶׁתִּהְיֶה רַק הַשִּׂמְחָה שֶׁמְּצַד ׳מוֹחִין דְּאִמָּא׳**, בחינת בינה, **לְלֹא**

---

1 שֶׁ׳מּוֹחִין דְּאִמָּא׳ הוּא עִנְיַן הַשְׂמָחָה, וּ׳מוֹחִין
2 דְּאַבָּא׳ הוּא עִנְיַן הַבִּטּוּל. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, כַּמְבֹאָר[10]
3 בְּעִנְיַן "וְלֹא נָחָם אֱלֹקִים דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים"[11],
4 שֶׁגַּם בַּקְּדוּשָׁה יֵשׁ בְּחִינַת "פְּלִשְׁתִּים", מִלְּשׁוֹן
5 מָבוֹי הַמְפוּלָּשׁ, וְהוּא עִנְיַן הִתְגַּלּוּת הַשִּׂמְחָה
6 בְּפִלּוּשׁ וּבְגָלוּי וּבְהִתְרַחֲבוּת כוּ׳, אֶלָּא שֶׁמִּצַּד
7 עִנְיַן הַשִּׂמְחָה בִּלְבַד יְכוֹלִים לָבֹא חַס־וְשָׁלוֹם
8 לִבְחִינַת "פְּלִשְׁתִּים" דִּלְעוּמַּת־זֶה, וְלָכֵן צָרִיךְ
9 לִהְיוֹת גַּם עִנְיַן הַבִּטּוּל וְקַבָּלַת עוֹל, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה
10 תִּהְיֶה הַשִּׂמְחָה כְּדָבְעֵי. וְזֶהוּ גַּם עִנְיַן הִתְגַּלּוּת
11 הַמּוֹחִין בְּשַׁבָּת וְיוֹם־טוֹב, הַיְנוּ לֹא רַק עִנְיַן
12 הַשִּׂמְחָה שֶׁמְּצַד ׳מוֹחִין דְּאִמָּא׳, אֶלָּא גַּם עִנְיַן
13 הַבִּטּוּל שֶׁמְּצַד ׳מוֹחִין דְּאַבָּא׳. וְאַף שֶׁשִּׂמְחָה
14 וּבִטּוּל הֵם לְכְאוֹרָה שְׁנֵי הֲפָכִים, מִכָּל־מָקוֹם
15 מִתְאַחֲדִים שְׁנֵי הַהֲפָכִים מִצַּד גִּלּוּי אוֹר הַיּוֹתֵר
16 נַעֲלֶה כוּ׳. וְלָכֵן נִקְרָאִים "מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ", כֵּיוָן
17 שֶׁנּוֹסָף עַל הַשִּׂמְחָה יֵשׁ בָּהֶם גַּם עִנְיַן הַבִּטּוּל
18 שֶׁשָּׁרְשׁוֹ מֵחָכְמָה שֶׁנִּקְרָא "קֹדֶשׁ". וְעִנְיַן זֶה
19 מוּדְגָּשׁ גַּם אֵצֶל פַּרְנְסֵי הַדּוֹר, שֶׁגַּם אֶצְלָם יֶשְׁנָם
20 שְׁנֵי הָעִנְיָנִים דְּשִׂמְחָה וּבִטּוּל. וְלָכֵן נִקְרָאִים
21 "קְרִיאֵי מוֹעֵד", כִּי כְּמוֹ שֶׁבְּמוֹעֵד יֶשְׁנוֹ עִנְיַן
22 הַשִּׂמְחָה וְהַבִּטּוּל, כָּךְ יֵשׁ בְּחִינָה זוֹ בְּ"מְמוּנִין
23 דְּעַמָּא".
24 **אָמְנָם** בַּעֲדַת קֹרַח כְּתִיב "קְרִיאֵי מוֹעֵד" חָסֵר
25 יו"ד, וְהַיְנוּ, לְפִי שֶׁלֹּא רָצוּ שֶׁתִּהְיֶה
26 הִתְגַּלּוּת הַשִּׂמְחָה שֶׁמְּצַד ׳מוֹחִין דְּאִמָּא׳ עִם
27 הַבִּטּוּל שֶׁמְּצַד ׳מוֹחִין דְּאַבָּא׳, כְּמוֹ שֶׁהֵם לְמַעְלָה
28 בִּבְחִינַת תֵּרִין רֵעִין דְּלָא מִתְפָּרְשִׁין[12], אֶלָּא
29 שֶׁתִּהְיֶה רַק הַשִּׂמְחָה שֶׁמְּצַד ׳מוֹחִין דְּאִמָּא׳, לְלֹא

---

10) ראה תו״א בשלח סא, סע״ג ואילך. תו״ח תולדות קמג, ג ואילך. 11) ר״פ בשלח. 12) ראה זהר ח״ב נו, א. ח״ג ד, א (ובאור החמה שם). לקו״ת פ׳ ראה יח, ב. ובכ״מ.

ביאור בדרך אפשר

עִנְיַן הַבְּטוּל שמצד 'מוחין דאבא', בחינת חכמה. וְזֶהוּ עִנְיַן מַחֲלוֹקֶת עֲדַת קֹרַח עַל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, מִצַּד הֶעְדֵּר הַבִּטּוּל כו' הנובע מחכמה.

ד) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בָּזֶה, שֶׁהַפְּעוּלָה וההשפעה שֶׁל פַּרְנְסֵי הַדּוֹר, נְשָׁמוֹת כְּלָלִיּוֹת שֶׁל נְשֵׁיאֵי יִשְׂרָאֵל שבכל דור ודור, הִיא ההשפעה שלהם על אנשי הדור בְּדוּגְמַת פְּעוּלַת הַהַמְשָׁכָה של שֶׁמַּמּוֹעֵד, שֶׁזּוֹהִי הַמְשָׁכָה תוספת המשכת וגילוי האור האלוקי שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, כַּמְבֹאָר בַּתַּנְיָא[13] בְּפֵירוּשׁ מַאֲמַר רַז"ל[14] בִּתְחִלָּה עָלָה בְּמַחְשָׁבָה לִבְרוֹא אֶת הָעוֹלָם בְּמִדַּת הַדִּין (שֶׁהוּא עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה שֶׁבְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת), רָאָה שֶׁאֵין הָעוֹלָם מִתְקַיֵּם - שִׁתֵּף בּוֹ מִדַּת הָרַחֲמִים, שֶׁהוּא עִנְיַן הִתְגַּלּוּת אֶלְקוּת עַל־יְדֵי צַדִּיקִים וְאוֹתוֹת וּמוֹפְתִים שֶׁבַּתּוֹרָה, כּוֹלֵל גַּם הָאוֹתוֹת וּמוֹפְתִים שֶׁנִּמְשָׁכִים עַל־יְדֵי הַצַּדִּיקִים[15], כְּמוֹ הַמּוֹעֵד שֶׁל י"ב תַּמּוּז, שֶׁבּוֹ נִמְשָׁךְ גִּלּוּי שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, עַל־יְדֵי בַּעַל הַגְּאוּלָה, כ"ק מו"ח אדמו"ר, נְשִׂיא הַדּוֹר. וּמִצַּד גִּלּוּי זֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת הֵן עִנְיַן הַשִּׂמְחָה וְהֵן עִנְיַן הַבִּטּוּל, כַּנַּ"ל. אָמְנָם, כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת הֵן שִׂמְחָה וְהֵן בִּטּוּל, צָרִיךְ לִהְיוֹת אֲחוּד שְׁנֵי הַפָּכִים. וְעִנְיָן זֶה יָכוֹל לִהְיוֹת אֶצֶל הַ"מְּמוּנִין דְּעַמָּא", מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כו'[16] אצל עדת קורח (כמצויין בהערות המוציאים לאור, המשך וסיום המאמר חסר).

עִנְיַן הַבִּטּוּל. וְזֶהוּ עִנְיַן מַחֲלוֹקֶת עֲדַת קֹרַח עַל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, מִצַּד הֶעְדֵּר הַבִּטּוּל כו'.

ד) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בָּזֶה, שֶׁהַפְּעוּלָה שֶׁל פַּרְנְסֵי הַדּוֹר, נְשָׁמוֹת כְּלָלִיּוֹת שֶׁל נְשֵׁיאֵי יִשְׂרָאֵל, הִיא בְּדוּגְמַת פְּעוּלַת הַהַמְשָׁכָה שֶׁבַּמּוֹעֵד, שֶׁזּוֹהִי הַמְשָׁכָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, כַּמְבֹאָר בַּתַּנְיָא[13] בְּפֵירוּשׁ מַאֲמַר רַז"ל[14] בִּתְחִלָּה עָלָה בְּמַחְשָׁבָה לִבְרוֹא אֶת הָעוֹלָם בְּמִדַּת הַדִּין (שֶׁהוּא עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה שֶׁבְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת), רָאָה שֶׁאֵין הָעוֹלָם מִתְקַיֵּם - שִׁתֵּף בּוֹ מִדַּת הָרַחֲמִים, שֶׁהוּא עִנְיַן הִתְגַּלּוּת אֶלְקוּת עַל־יְדֵי צַדִּיקִים וְאוֹתוֹת וּמוֹפְתִים שֶׁבַּתּוֹרָה, כּוֹלֵל גַּם הָאוֹתוֹת וּמוֹפְתִים שֶׁנִּמְשָׁכִים עַל־יְדֵי הַצַּדִּיקִים[15], כְּמוֹ הַמּוֹעֵד שֶׁל י"ב תַּמּוּז, שֶׁבּוֹ נִמְשָׁךְ גִּלּוּי שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, עַל־יְדֵי בַּעַל הַגְּאוּלָה, כ"ק מו"ח אדמו"ר, נְשִׂיא הַדּוֹר. וּמִצַּד גִּלּוּי זֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת הֵן עִנְיַן הַשִּׂמְחָה וְהֵן עִנְיַן הַבִּטּוּל, כַּנַּ"ל. אָמְנָם, כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת הֵן שִׂמְחָה וְהֵן בִּטּוּל, צָרִיךְ לִהְיוֹת אֲחוּד שְׁנֵי הַפָּכִים. וְעִנְיָן זֶה יָכוֹל לִהְיוֹת אֶצֶל הַ"מְּמוּנִין דְּעַמָּא", מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כו'[16].

ביאור בדרך אפשר

ששיתף גם את מידת הרחמים הרי למרות שבדרך כלל העולם מעלים ומסתיר על האלוקות, יש בו גם עניינים של גילוי אלוקות וזאת בשני אופנים על ידי צדיקים וכן על ידי אותות ומופתים שבתורה, כּוֹלֵל גַּם הָאוֹתוֹת וּמוֹפְתִים שֶׁנִּמְשָׁכִים עַל־יְדֵי הַצַּדִּיקִים[15], כְּמוֹ הַמּוֹעֵד שֶׁל י"ב תַּמּוּז, חג הגאולה של הרבי הריי"צ ממאסרו (בשנת תרפ"ז) שֶׁבּוֹ נִמְשָׁךְ והתגלה בעולם הזה גִּלּוּי אור אלוקי שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, עַל־יְדֵי בַּעַל הַגְּאוּלָה, כ"ק מו"ח אדמו"ר, נְשִׂיא הַדּוֹר. וּמִצַּד גִּלּוּי זֶה של חג הגאולה י"ב תמוז צָרִיךְ לִהְיוֹת הֵן עִנְיַן הַשִּׂמְחָה וְהֵן עִנְיַן הַבִּטּוּל, כַּנַּ"ל. אָמְנָם, כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת הֵן שִׂמְחָה וְהֵן בִּטּוּל, צָרִיךְ לִהְיוֹת אֲחוּד שְׁנֵי הַפָּכִים. וְעִנְיָן זֶה יָכוֹל לִהְיוֹת אֶצֶל הַ"מְּמוּנִין דְּעַמָּא", מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כו'[16] (כמבואר לעיל שמצד־עצמם החכמה, שורש הביטול, והבינה, שורש השמחה, הם שני הפכים. וְעִנְיָן זֶה של חיבור שני העניינים ההפכיים צריך להיות הֵן עִנְיַן הַשִּׂמְחָה וְהֵן עִנְיַן הַבִּטּוּל, כַּנַּ"ל).

13) שער היחוד והאמונה רפ"ה. 14) פסיקתא רבתי פיסקא בחודש השביעי (פמ"א, ב). פירש"י בראשית א, א (ד"ה ברא אלקים). 15) ראה שעהיוה"א שם. לקו"ת תזריע כג, א. 16) ע"כ נמצא ברשימה שתח"י, וחסר המשך וסיום המאמר (המו"ל).

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום ראשון עמ' א

מביאה גשמים מרובים ורוח מזרחית גורמת לגשמים מועטים, אלא דְּהָא לָן – דברי הברייתא נאמרו לגרים בבבל, שהאדמה לחה מחמת שהיא נמצאת במקום נמוך ואינם צריכים אלא לגשמים מועטים, ולפיכך רוח מערבית שמביאה הרבה גשמים וגורמת ללחות מרובה קשה להם, ואילו רוח מזרחית טובה להם. וְהָא לְהוּ – דברי רבי יצחק בר אבדימי נאמרו לענין הגרים בארץ ישראל, שארצם גבוהה וצריכים להרבה גשמים, ולפיכך רוח מזרחית קשה להם שממעטת את הגשמים, ואילו רוח מערבית טובה להם שהיא מרבה את הגשמים שצריכים להם.

הגמרא מביאה ברייתא בענין: תַּנְיָא, אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר, אם יוֹם טוֹב שֶׁל עֲצֶרֶת בָּרוּר – צח ולא מעונן, סִימָן יָפֶה לְכָל הַשָּׁנָה כּוּלָּהּ. הגמרא מביאה עוד דבר שהוא סימן לכל השנה: אָמַר רַב זְבִיד, הַאי יוֹמָא קַמָּא דְּרֵישׁ שַׁתָּא – היום הראשון של ראש השנה, אִי חָמִים – אם הוא יהיה חם, כּוּלָּהּ שַׁתָּא חַמְימָא – סימן הוא שרוב השנה הבאה תהיה חמימה, וְאִי קָרִיר – ואם יהיה קר, כּוּלָּהּ שַׁתָּא קָרִירָא – סימן הוא שרוב השנה הבאה תהיה קרירה. שואלת הגמרא: לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ – לאיזה צורך יש לדעת בתחילת השנה מה תהיה השנה הבאה.

בס"ד. משיחות יום ה' פ' קרח, בדר"ח תמוז*
וש"פ קרח, ג' תמוז ה'תנש"א

תרגום מאידית

א. ג' תמוז הוא היום בו נשתחרר כ"ק מו"ח אדמו"ר (בשנת תרפ"ז – פרז"ת) מהמאסר בבית האסורים ("שפאלערקע" בלנינגראד), בתנאי שיסע מיד לגלות, בעיר מקלטו[1] קאסטראמא למשך שלש שנים[2].

בשעתו עדיין לא נודע אם זהו דבר טוב[3] וכיצד ישתלשל הדבר (כיון שהגם שעיר מקלט הוא מאסר "קל יותר" מבית האסורים, אעפ"כ הרי זו גלות עם כל ההגבלות שבזה[4], ועדיין נותרה הסכנה שיכולים להתחרט וכו')[5]; אבל לאחר מכן, ביום י"ב תמוז[6], קיבל (בקאסטראמא) הודעה שמשחררים אותו, ותעודת החופש תינתן לו למחרת, י"ג תמוז, ואז – כאשר השתחרר לגמרי – נתגלה, איך שג' תמוז הי' ה"אתחלתא דגאולה": נוסף על כך שיצא אז מבית האסורים, והוגלה לעיר מקלט (עונש קל יותר) – נודע אח"כ שהגלייתו לקאסטראמא באה במקום העונש דהיפך החיים ר"ל שנפסק לו לפני־כן. דבר שהי' מעמיד בסכנה ונוגע – ר"ל – לכל המשך הענין דהרבצת התורה וחיזוק היהדות בכלל והפצת המעינות חוצה בפרט, ותמורת זה הקלו את העונש והגלו אותו[7], עד שדבר זה הוליך לכך ששחררו אותו לגמרי בי"ב־י"ג תמוז. ובגלל נס זה נקבע[8] יום זה כ"חג הגאולה" מדי שנה בשנה.

נשאלת השאלה: כיון שהגאולה הרי היתה נס מהקב"ה (שלכן צריך להיות "יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם"[9]) מדוע לא הי' זה מלכתחילה נס בתכלית השלימות, שהגאולה השלימה תבוא בבת אחת, ולא כפי שהי' בפועל, שזה השתלשל בשלבים: קודם התחלת הגאולה – היציאה מבית האסורים – בג' תמוז (אבל – מגלים אותו לגלות), ורק לאחר כמה ימים, שלימות הגאולה בי"ב־י"ג[10] תמוז?

יתירה מזה: גם לאחר י"ב־י"ג תמוז לא הי' הנצחון על הצד שכנגד (במדינה ההיא) בשלימות, וכפי שרואים בפועל שנותרו אז הגזירות השונות על בנ"י במדינה ההיא עד שבעל הגאולה הי' צריך (כביכול) לנסוע משם, והמניעות ועיכובים נותרו שם במשך כו"כ שנים לאחרי זה; ורק עתה, בשנים הכי אחרונות – למעלה משש שנה לאחרי הגאולה (בשנת תרפ"ז) – רואים את ההשתלשלות מהגאולה – הגאולה דכל בנ"י ממדינה ההיא (וכדלקמן).

ובודאי הסדר בזה – שהגאולה באה בשלבים – בהשגחה פרטית, יש בו טעם[11], ובפרט שזה קשור עם המאסר והגאולה דנשיא בישראל, וגאולה כללית לכל בנ"י (כפי שבעל הגאולה כותב[8]: "לא אותי בלבד גאל הקב"ה בי"ב תמוז, כי אם גם את כל מחבבי תורתנו הקדושה, שומרי מצוה, וגם את אשר בשם ישראל יכונה").

---

*) להמסיימות ד"בית רבקה" ולהמדריכות דמחנות־קיץ תחיינה.

1) כן נקרא ע"י בעל הגאולה ("עיר מקלטי") – ראה מכתבו: ט"ו סיון תרפ"ח לחגיגת י"ב תמוז הראשונה (נדפס באגרות קודש שלו ח"ב ע' פ. וש"נ). י"ז אייר תרצ"ד (נדפס שם ח"ג ע' עט. וש"נ). ועוד.

2) פרשת המאסר והגאולה – ראה לקו"ד ח"ד תרי, א ואילך. ספר התולדות אדמו"ר מהוריי"צ ח"ג ע' 105 ואילך. ועוד.

3) ובפרט שבשעתו לא ידעו החסידים (משא"כ בעל המאסר והגאולה עצמו – ראה ספר השיחות תש"א ע' 39) שהשילוח לגלות הי' תמורת משפטו להיפך החיים ר"ל (כדלקמן בפנים).

4) ובלשונו במכתב ט"ו סיון הנ"ל: בו ביום (ג' תמוז) הוכרחתי לצאת בגולה אל עיר מקלטי כו'. – ולהעיר דגלות "שקול כמעט כצער מיתה" (חינוך מצוה תי).

5) ולכן לא בירך אז ברכת הגומל (עד לאחרי שהגיע לביתו בט"ו תמוז), כי "אין לברך עד שיצא מהסכנה לגמרי" (סדר ברכת הנהנין לאדה"ז פי"ג ס"ה).

6) יום הולדת בעל הגאולה (בשנת תר"ם).

7) בתחלה היתה הגזירה על עשר שנים גלות ב"סאלאווקי" (מקום גירוש בסיביר), ואח"כ שינו זה לשלש שנים בקאסטראמא (ס' השיחות שם).

8) מכתב שבהערה 4.

9) תהלים קז, טו. ברכות נד, ב. רמב"ם הל' ברכות פ"י ה"ח. טושו"ע או"ח ר"ס ריט. הל' ברה"נ לאדה"ז שם ס"ב.

10) וגם בי"ב תמוז רק נתבשר שחופשה ניתנה לו, אבל בהשגח"פ הי' משרד הממשלה סגור, עד למחרתו בי"ג תמוז, שבו ניתנה לו תעודת שחרור.

11) ראה שיחת בעל הגאולה בשמח"ת תרפ"ח (יום קודם נסיעתו ממדינה ההיא): נסיעתי מכאן אינה מצד ההכרח, אלא סדר מסודר ישנו כאן (סה"מ תרפ"ח ע' רטו).

ב. ביום דג' תמוז – שנים רבות ודורות רבים הרבה הרבה דורות לפנ"ז – הי' נס נוסף: ביום זה[12] אמר יהושע[13] "שמש בגבעון דום", ו"וידם השמש גו' עד יקום גוי אויביו"[14].

כיון שהכל הוא בהשגחה פרטית[15], ובכל שנה חוזרים על עצמם הענינים כפי שהיו בפעם הראשונה[16], צריכים לומר שבודאי ישנה שייכות בין שני הנסים שקרו בג' תמוז: "שמש בגבעון דום", והתחלת הגאולה דכ"ק מו"ח אדמו"ר (כדלקמן ס"ז)[17].

ע"ד שאלה הנ"ל בנוגע לג' תמוז (מדוע לא הי' זה מלכתחילה נס באופן דגאולה שלימה), נדרשת הסברה גם בנוגע להנס ד"שמש בגבעון דום":

כיון שקורה כאן נס, ונס גדול כזה כעצירת השמש (שהוא מהנסים הגדולים ביותר שקרו אי פעם[18], עד שהפסוק אומר[19] "ולא הי' כיום ההוא לפניו ואחריו") בכדי שיהושע ובנ"י יוכלו להמשיך במלחמה ע"י ראיית האויבים ורדיפתם ("כי בעת ההיא עמד השמש נוכח גבעון וחשש פן ישקע בעונתו ולא יוכלו לרדוף אחרי האויב באישון הלילה, ולזה אמר להשמש שלא ילך מהלכו וימתין עוד נוכח גבעון, במקום שהוא עומד"[20]) – הרי הנס הי' יכול כבר להיות נס בשלימות, שבמקום לעצור את השמש בכדי שיוכלו להלחם (בדרך הטבע) לאור היום, הי' הנס צריך להיות (ז.א. שיהושע הי' יכול וצריך לבקש מהקב"ה) שמלכתחילה ינצחו במלחמה (ולא יצטרכו כלל להגיע לעצירת השמש, או באופן שגם בלילה יוכלו להלחם, ע"ד "ולכל בני ישראל הי' אור במושבותם"[21] כאשר הי' חושך אצל המצרים, וכיו"ב), וכמ"ש בפסוק שלפני זה[22] ש"וה' השליך עליהם אבנים גדולות מן השמים גו'"?

וגם בעצם הנס ש"ויעמוד השמש" – יש לחקור באיזה אופן הי' הנס: אם הי' זה רק בנוגע לפרט שנוגע למילוי תכלית הנס – שאור השמש (אור היום) ימשיך להאיר, שלזה נדרש רק ש(גלגל ה)שמש בעצמו ייעצר וימשיך להאיר על הארץ (ועד"ז "וירח בעמק אילון"[13]); או שהנס הי' בכל הסדר שלו (הקשור עם מהלך השמש), ז.א. שהנס עצר גם את כל הענינים הקשורים עם מהלך השמש – הסיבות לזה (מהלך גלגל היומי, ובמילא מהלך כל הגלגלים[23], שנמשך מסיבוב גלגל היומי, "המקיף ומסבב את הכל"[24]) וגם התוצאות מזה, וסיבוב הגלגלים הקטנים בגלגל השמש עצמו[25], וכיו"ב[26].

החילוק בין שני אופנים אלו הוא: אם זהו נס שמשדד – שובר – את הטבע, עי"ז שעוצרים רק את השמש (וירח); או נס שפועל בטבע השמש, ובמילא גם בכל סדר המהלך הטבעי של השמש (הקשור עם מהלך כל הגלגלים).

ויש לומר שזהו ע"ד שני הסוגים[27] בנסים[28]: (א) הנס אינו משנה טבע הדבר, כהנס דמכת דם, שכשהמים נתהפכו לדם נשארו במהות דמים, וכשהנס נפסק, נתבטל ממילא שינוי המים לדם.

12) סדר עולם רבה פי"א.
13) יהושע י, יב.
14) שם, יג.
15) כתר שם טוב הוספות סקי"ט ואילך. וש"נ.
16) ראה רמ"ז בס' תיקון שובבי"ם, הובא ונת' בס' לב דוד (להחיד"א) פכ"ט.
17) ראה גם לקו"ש ח"ד ס"ע 1314 ואילך. ח"ח ע' 114 ואילך. חכ"ח ע' 260 ואילך.
18) ראה רלב"ג יהושע שם, יב (בתחלת פירושו): אם הי' שהשמש עמד ובטל מהתנועה הנראית לו הנה הי' זה המופת יותר נפלא לאין שיעור מהמופתים שנעשו ע"י משה כו'.
19) יהושע שם, יד.
20) מצו"ד שם, יב.
21) בא י, כג.
22) פסוק יא.
23) ואעפ"כ, מפורש בקרא "וידם השמש וירח עמד" – כי פרטים אלו היו נוגעים ליהושע לנצחון המלחמה (ראה מצו"ד שם).
24) רמב"ם הל' יסודי התורה פ"ג ה"א.
25) ראה רמב"ם שם ה"ב. ה"ד.
26) שקו"ט באופן תנועת הגלגלים, ואופן ההשפעה של גלגל א' על שאר הגלגלים (באם הם כולם כמו גוף אחד או כמו גופים מחולקים) – ראה ספר החקירה להצ"צ ו, ב. ח, ב ואילך. וש"נ.
27) ובפרטיות – יש בזה ג' סוגים: (א) שגם בעת הנס נשאר הדבר במהותו. (ולהעיר שבעת מכת דם הרי "גיגית מלאה מים . . ישראל שותה מים כו'" – שמו"ר פ"ט, י), (ב) ע"ד הנס דקרי"ס, שהנס פעל שינוי בטבע המים שיהיו "כחומת אבנים", אבל לא נשתנה המים במהותו ליבשה, ולכן "אילו הפסיק ה' את הרוח כרגע היו המים חוזרים וניגרים" (שעהיוה"א פ"ב). (ג) הנס פועל שינוי בטבע הדבר, כמו הנס דידו של משה מצורעת כשלג. [ולהעיר מהג' אופנים בביאור שמשה לא אכל ולא שתה ארבעים יום, ראה לקמן הערה 114].
ובנדו"ד – נס העמדת השמש – אפשר לומר בא' מג' אופנים הנ"ל. וע"פ המבואר לקמן בפנים (שנס זה פועל שינוי בטבע מהלך השמש), אפ"ל שזה הי' כאופן הב' או אופן הג' הנ"ל.
28) בהבא להלן, ראה לקו"ש ח"ה ע' 176. ח"ו ע' 89. חי"ח ע' 242 ואילך.

ובנדו"ד – ש"וידם השמש" הי' רק נס ביחס להשמש עצמו, ואח"כ חזר הסדר הקבוע דמהלך השמש בתוך מהלך שאר הגלגלים. (ב) נס שמשנה את טבע ומציאות הדבר (כהנס ד"וידו מצורעת כשלג"[29], שלאחר הנס היתה הצרעת על היד באופן טבעי), ובכדי להחזירה לטבעה הקודם היו צריכים לנס נוסף.

ג. וי"ל שעד"ז הוא בביאור על שאלה דומה בפרשתנו – בנוגע להנס ד"פרח מטה אהרן"[30]:

בהמשך להערעור על הכהונה דקרח ועדתו ציוה הקב"ה למשה לקחת מטה מכל שבט, "שנים עשר מטות איש את שמו תכתוב על מטהו, ואת שם אהרן תכתוב על מטה לוי", "והי' האיש אשר אבחר בו מטהו יפרח"[31]. וכך הוה – שמשה הניח את כל המטות "לפני ה' באוהל העדות"[32], ולמחרת – "ויבוא משה אל אהל העדות והנה פרח מטה אהרן לבית לוי, ויצא פרח ויצץ ציץ ויגמול שקדים"[30], ומשה הוציא את כל המטות בכדי שכל בנ"י יראו זאת[33], והקב"ה אמר[34] "השב את מטה אהרן לפני העדות למשמרת לאות", "לזכרון שבחרתי באהרן הכהן כו'"[35].

וצריך להבין: כיון ש"פרח מטה אהרן" הי' נס בכדי להראות על בחירת הקב"ה בכהונת אהרן – הי' מספיק אילו היו נעשים שקדים מוכנים על המטה, שזה יהי' סימן לבנ"י, ז.א. שלכאורה הי' מספיק שהנס יהי' רק בהפרט שנוגע לכוונת הנס ("שבחרתי באהרן הכהן") – מדוע הי' הנס דשקדים צריך להיות צמיחה וגידול בסדר טבעי – "ויצא פרח ויצץ ציץ ויגמול שקדים" (ואת כל זה הראה משה לבנ"י[36]) ויתירה מזו – "למשמרת" שנשאר לא רק מטה אהרן והשקדים, אלא גם הפרחים, כדאיתא בגמרא[37] "משנגנז ארון נגנז עמו כו' מקלו של אהרן בשקדי' ופרחי'"[38]?!

ונקודת הענין בזה[39]: התכלית והחידוש בנס זה הוא, הגם שמטה מצד עצמו אינו שייך בטבעו לפריחה וצמיחת פירות, זה יכול להיות רק בכחו של הקב"ה (נס), אעפ"כ, נפעל נס זה במטה אהרן, וזה הי' ונשאר לא סתם ענין נסי שלמעלה לגמרי מטבע, אלא שמתקשר עם טבע המטה. ולכן הי' אופן הפריחה בסדר טבעי (אבל לא בהגבלת הזמן) דצמיחת פירות[40]: "ויצא פרח (כמשמעו[41]) ויצץ ציץ (חנטת הפרי כשהפרח נופל[41]) ויגמול שקדים (כשהוכר הפרי הוכר שהן שקדים[41])".

[וזה הראה לבנ"י, שבחירת הקב"ה באהרן הכהן היא באופן שהכהונה נעשית אצלו מעלתו הטבעית (שנשארת לעד אצל אהרן ובניו)].

ועד"ז הוא הביאור גם בהנס ד"שמש בגבעון דום", ונס הגאולה דג' תמוז, כדלקמן.

ד. ויש לומר הביאור בזה:

חז"ל אומרים[42] ש"כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו". ז.א. שכל דבר בעולם – אע"פ שעולם הוא מלשון העלם והסתר[43] – נברא בכדי לגלות את כבודו של הקב"ה, וזה נפעל ע"י עבודת היהודי שמנצל את עניני העולם לכבודו של הקב"ה.

והטעם והכרח על זה מרומז גם בלשון המשנה "(כל מה) שברא הקב"ה": כיון שהקב"ה הודיע בתורתו ש"ברא הקב"ה" – שהוא ברא את הדבר והודיע איך שברא אותו, שברא אותו באופן שנוטל כביכול מכחותיו וזמנו (ששת ימי בראשית) לברוא כל נברא בכח מיוחד – כח ההתהוות יש מאין שהוא דוקא בכח העצמות[44], ובפרט ע"פ תורת הבעש"ט[45] שהתהוות הבריאה מתחדשת בכל רגע ורגע מאין ואפס ממש – הרי זו הוכחה שהקב"ה

29) שמות ד, ו.
30) פרשתנו יז, כג.
31) שם יז־יח. כ.
32) שם, כב.
33) שם, כד.
34) שם, כה.
35) פרש"י עה"פ.
36) לקו"ש חכ"ג ע' 118.
37) יומא נב, ב. וש"נ.
38) ראה לקו"ש שם ע' 121. וש"נ.
39) בהבא להלן ראה גם לקו"ש שם ע' 119 ואילך.
40) וי"ל נפק"מ – שמותר ליהנות משקדים אלו ומהפירות הגדלים מהם, כי אינו מעשה נסים (ראה תענית כד, ב), דבפשטות משמע שהשקדים היו פירות טבעיים, שממנו אפשר לגדול עוד פירות (שקדים).
41) פרש"י עה"פ.
42) אבות ספ"ו.
43) ראה לקו"ת שלח לז, ד. מאמרי אדהאמ"צ דברים ח"א ע' שג. ח"ג ע' נט. ועוד.
44) אגה"ק ס"כ (קל, ריש ע"ב).
45) שעהיוה"א פ"א.

רוצה שלנבראים תהי' שייכות עם (כח ה)בורא (הקב"ה) שלהם, עד ש(יוכלו) להוסיף כביכול בכבודו של הקב"ה,

כיון שאם־לא־כן נשאלת השאלה: מדוע ברא הקב"ה את העולם (לא באופן "מובדל", שהבריאה, למשל, אינה יודעת ש"ברא הקב"ה", ואינה יודעת את האופן שברא, בעשרה מאמרות[46] וכיו"ב, אלא) באופן שהוא "השקיע" כח (העצמות) שלו ועשרה מאמרות שלו בהבריאה, ויתירה מזה: מדוע ברא את העולם באופן שהוא מהוה אותו בכל רגע מחדש – הרי הי' יכול לברוא אותו בכח חזק כזה, שע"י התהוותו בפעם הראשונה יהי' בכח העולם להתקיים שית אלפי שנין[47], ולא להצטרך להתהוות חדשה בכל רגע מדבר ה'[48]?

וי"ל הטעם על זה, כיון שעלה ברצונו ית' שכל נברא ירגיש איך הוא פועל (או שעל ידו נפעל) הוספה וחידוש [שאז יש לנברא תענוג אמיתי ומושלם, כטבע הבריאה ש"אדם[49] רוצה בקב שלו מתשעה קבים של חבירו"[50]. ז.א. שנוסף על זה שהוא מקיים מה שהקב"ה מצוה אותו, פועל הוא כביכול הוספה מעצמו: חידוש אמיתי הוא כאשר זה קשור עם הקב"ה, ה"ה מגלה כבודו של הקב"ה.

ולכן השקיע הקב"ה את כח הבריאה שלו בעולם, ובאופן שהוא בורא אותו בכל רגע מחדש – כיון שזה מקשר כל נברא כל רגע עם הקב"ה, בכל רגע ורגע – שבכל פרט ופרט ובכל רגע ורגע יש להנברא כח לגלות את כבודו של הקב"ה מחדש (הדבר ה' שהחי' אותו ברגע זה ממש מחדש)[51].

אילו הבריאה היתה נבראת באופן שיש לו את כחו של הקב"ה, וזהו כח חזק שנשאר לתמיד או למשך זמן (ואינו מתחדש בכל רגע ורגע) – הי' גילוי כבודו של הקב"ה באופן כללי ודבר חד פעמי. על־ידי־זה שבכל רגע מתהוה כל נברא מחדש בדבר ה', מגלים בכל רגע מחדש את כבודו של הקב"ה. לדוגמא: ע"י שתיית מים – מברך יהודי "שהכל נהי' בדברו"[52], ומגלה על־ידי־זה את ההוספה וחידוש שהמים פועלים [כיון שלולי המים הרי אינו אומר הברכה] בגילוי כבודו של הקב"ה, "שהכל נהי' בדברו" (דבר ה' שזה־עתה החי' את המים מחדש – "שהכל נהי' בדברו", זה מגלה את דבר ה' בכל הנבראים), וכאשר הוא שותה מים ומברך ברכה נוספת בזמן מאוחר יותר, הרי זה מגלה את דבר ה' ("דברו") החדש שמתוסף אז בו (במברך) ובכל העולם[53] [ועד"ז ע"י ברכה פרטית, "בורא פרי הגפן"[54] וכיו"ב – דבר ה' החדש בכל "פרי הגפן" בכל העולם], וכן הלאה[55].

---

46) אבות רפ"ה.

47) ראה ר"ה לא, א.

48) שהרי הטעם וההוכחה שכלית לזה שההתהוות היא בכל רגע (כמבואר בשעהיוה"א פ"ב) וכל הטעמים שכליים בביאור אופן ההתהוות – הם ע"פ כללי השכל שנבראו ע"י הקב"ה, וכיון שהוא ית' אינו מוגדר בטעמים אלו, הי' יכול לברוא את העולם באופן אחר לגמרי. וטעמים אלו שייכים רק לאחרי שידענו שעלה ברצונו ית' שבריאת והנהגת העולם תהי' ע"פ כללי השכל (ראה ס' השיחות תשמ"ח ח"א ע' 134 ואילך. לקו"ש חכ"ז ע' 253).

49) ב"מ לח, א.

50) וראה מכתב י"א ניסן תשל"ב (הגש"פ עם לקוטי טעמים, מנהגים וביאורים – קה"ת תשמ"ו ואילך – ע' תרמב).

51) ועד שהנברא נעשה כמו "שלהבת עולה מאלי'" (בנוגע לגילוי הקדושה וכבודו של הקב"ה שעל ידו) – ראה שיחת ש"פ בהעלותך שנה זו ובהערה 69.

52) משנה ברכות מד, א.

53) ויש לומר שזהו גם א' מהטעמים שהאדם נברא בטבע כזה שזקוק לאכילה ושתי' תמיד מחדש* (ולכן הנשבע "שלא יאכל כלום שבעת ימים" ה"ז שבועת שוא (רמב"ם הל' שבועות פ"ה ה"כ)) – כי עי"ז בכחו לגלות בכל אכילה ושתי' הדבר ה' החדש שמחי' האדם והמאכל וכל העולם ("שהכל נהי' בדברו", וכיו"ב).

54) משנה ברכות לה, א.

55) ובדוגמת זה בברכות הראי' על מעשי בראשית (וכיו"ב) – "ברוך עושה מעשה בראשית", "ברוך שכחו וגבורתו מלא עולם" – שעי"ז מגלים מעשי בראשית אלו כבודו של הקב"ה, ביחס לכל הבריאה כולה (מעשה בראשית). – ולהעיר שלאחרונה שמענו וראינו בעיר זו רעמים וברקים, עליהם מברכים ברכות הנ"ל (ראה אנציקלופדי' תלמודית ערך ברכות הראי' (ע' שנו ואילך). וש"נ).

ולהעיר, שלאחרונה הי' גם התפרצות "הר־געש" ורעידת האדמה (חידוש ושינוי בטבע העולם) במקום רחוק בעולם, אשר, ע"י ברכתם של כמה יהודים שם "שכחו וגבורתו מלא עולם" (ראה ברכות נט, א. וראה אנציקלופדי' שם ר"ע שנז. וש"נ). מגלה ה"הר־געש" כבודו של הקב"ה ובכל העולם כולו ("מלא עולם"). ובפרט בנוגע לאלו הגרים בארצות הברית, כיון שאנשי הצבא שלה נמצאים שם ועוסקים בהצלת הניזוקים כו'.

*) ורק בנוגע למשה נאמר (תשא לד, כח) ש"ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכל ומים לא שתה" – שזה הי' חידוש ונס, וגם בנוגע למשה יש דיעה במדרש שנצטער מזה (שמו"ר פמ"ז, ז. וראה יפ"ת שם. וראה גם אוה"ת שה"ש ס"ע תשעה. ס"ע תשצא. סה"מ תרכ"ט ע' שנז. המשך וככה תרל"ז פפ"ח). [ולדיעה שני' (במדרש שם) משמע שנשתנה טבעו ולא נצטער, ראה בארוכה לקו"ש חל"ו תשא תש"נ. וראה לקמן הערה 114].

ה. כפי שהוא בנוגע לגילוי כבודו של הקב"ה בכללות הבריאה (טבע), עד"ז הוא גם בגילוי האלקות ע"י נסים: שלימות הכוונה ברוב הנסים הוא, שהנס לא ישאר דבר שלמעלה לגמרי מדרך הטבע, אלא שהנס יתקשר ויחדור בהטבע ובפרטי הטבע.

עד"ז הוא בנוגע להנס ד"פרח מטה אהרן" – שהנס (שבא לגלות "שבחרתי באהרן הכהן") פעל במטה אהרן, שנעשה ונשאר קשור עם טבע המטה, כך שאופן הפריחה יהי' בסדר טבעי דצמיחת פירות, עם כל סדר השתלשלות שבזה, "ויצא פרח ויצץ ציץ ויגמול שקדים".

ויש לומר – בלשון החסידות – השייכות עם כהונה דוקא: החידוש[56] דכהונה (ברכת כהנים) הוא, שזה ממשיך מלמעלה מסדר השתלשלות[57]. ולכן ה"ז קשור עם זריזות ("עד מהרה ירוץ דברו"[58]) שמטעם זה הסימן לבחירת הקב"ה בכהונת אהרן הוא בשקדים דוקא, כיון שהם "ממהרים לגמור יותר מכל הפירות"[59] (בכ"א יום[60], מהר יותר משאר הפירות), ובנדו"ד היתה המהירות (לא בכ"א יום, אלא) בתוך לילה[30] – כיון שזריזות ומהירות מורה על המשכה שלמעלה מסדר השתלשלות: המשכה שבסדר השתלשלות ה"ה "מתעכב ושוהה עד שנמשך ובא למטה שהרי בכל השתלשלות מהיכל להיכל הוא ע"י משפט אם ראוי הוא כו'"[61]. משא"כ בברכת כהנים נמשך השפע "במהירות דרך כל העולמות באין מונע ומעכב כו'"[61]. לאידך גיסא – ההמשכה (במהירות) שלמעלה מסדר השתלשלות נמשכת "דרך כל העולמות", כמודגש בהנס ד"פרח מטה אהרן", שביחד עם זה שזהו נס ובא במהירות, הרי זה קשור ועובר דרך הטבע דצמיחת הפירות.

ואולי י"ל ולהוסיף, השייכות עם (פ') קרח דוקא. ובהקדים, ש"קרח" ו"חקת" מורכבים שניהם מהאותיות "חק", אלא שב"קרח" מתוסף רי"ש, וב"חקת" – תי"ו: אצל קרח (משבט לוי) הי' הגילוי ד"חק", למעלה מטעם ודעת ולמעלה ממדידה והגבלה (כמבואר בחסידות[62] שטענת קרח באה בגלל מעלתו, "פיקח הי'"[63], והוא ראה את הגילוי שלמעלה ממדידה והגבלה כפי שיהי' לע"ל); טעותו (בערעור על אהרן הכהן) היתה בענין ד"ר'", "רש" (עניות[64]), שמורה שההמשכה (דמחשבה ודיבור) אינה יורדת בסדר השתלשלות (קרח רצה לחלק בין עליון ותחתון[65]), כבאות ר' שבה חסר הקו השלישי (דאות ה') כנגד[66] מעשה[67].

משא"כ ב"חקת" – "זאת חקת התורה" – נמשך מ"חק" (למעלה ממדידה והגבלה) באות "ת'", סוף וסיום כל כ"ב אותיות התורה, ז.א. שנמשך בכל ודרך כל סדר השתלשלות (כל האותיות מאל"ף עד תי"ו), בכל שלשה הקוים (באות ת') דמחשבה דיבור ומעשה, ותורה עבודה וגמילות חסדים, ואדרבה: באופן שהם מתחברים כולם – כיון שבסיום ושלימות העבודה, כאשר ישנה המהירות דקדושה (מההמשכה שלמעלה מסדר השתלשלות בסדר השתלשלות), נעשה החיבור יחד דכל שלשה הקוים, שמהעליון (מחשבה ודיבור) באים מיד במהירות לתחתון (מעשה), ללא הפסק ביניהם (דלא כבאות ה"א[68]). ומזה באים לנקודה מתחתית ה(קו השמאלי ד)אות ת' – נקודת הביטול, ונקודה גדולה (בעלת אורך ורוחב), ז.א. שהביטול בא ביחד עם ההתפשטות לאורך ורוחב; וזה בא בסיום האות – שמורה על שלימות נקודת הביטול בסיום העבודה.

ועי"ז נפעל הענין ד"חקת" – גם מלשון חקיקה[69], שמורה על המשכה נצחית (בלי שינוי),

56) בהבא להלן, ראה לקו"ת סוף פרשתנו (נה, ג ואילך). סהמ"צ להצ"צ מצות ברכת כהנים (דרמ"צ קיב, א־ב). ובכ"מ.
57) ראה גם סה"מ תרכ"ט בתחלתו. תרנ"ד ס"ע שטו ואילך. לקו"ש ח"י ס"ע 38 ואילך, ובהנסמן שם.
58) תהלים קמז, טו.
59) לקו"ת שם. וראה גם פרש"י פרשתנו יז, כג.
60) קה"ר (פי"ב, ז) – הובא בלקו"ת שם.
61) לקו"ת שם נה, ד.
62) שם נד, סע"ב ואילך. וש"נ. אוה"ת פרשתנו ע' תרסו. תרצד. סד"ה ויקח קרח העת"ר (המשך תער"ב ח"ב ע' א'מג ואילך). סה"מ מלוקט ח"ג ע' רג ואילך.
63) תנחומא פרשתנו ה. במדב"ר שם פי"ח, ח.
64) ראה לקמן ס"ח. וש"נ.
65) ראה סה"מ מלוקט שם. וש"נ.
66) נסמן לקמן בהערה 68.
67) ראה בארוכה שיחת ש"פ קרח ג' תמוז תשמ"ח ס"ו (ס' השיחות ח"ב ע' 503). וש"נ.
68) ראה תו"א מגלת אסתר צה, סע"ב ואילך. לקו"ת ר"פ בלק (סז, א ואילך). סה"מ תר"ן ע' רעט ואילך. תרנ"ח ע' ריב. ה'שי"ת ע' 122. סה"מ קונטרסים ח"א רמא, א ואילך. שיחת ש"פ ויגש שנה זו ס"ה.
69) לקו"ת ר"פ חוקת.

הקשור עם ת', כמאחז"ל[70] "תי"ו — תחי'" ששלימותו חיים נצחיים.

ו. ע"פ הנ"ל י"ל בהנס ד"שמש בגבעון דום":

הכוונה בנס זה היתה — לא לצאת מדרכי הטבע לגמרי — אלא כברוב הענינים, שהנס יסייע לנצחון המלחמה[71] שקשור (עכ"פ במקצת) גם עם דרך הטבע. אפילו במלחמה זו — ש"ה' נלחם לישראל"[19] — היתה צריכה להיות ההתלבשות גם בדרך הטבע.

ולכן לא הי' נס ששלל לגמרי את המלחמה בדרך הטבע (ע"י יהושע), אלא נס שסייע למלחמה שלהם: ההכנה והכשרה לנצחון הי' ע"י הנס ד"שמש בגבעון דום"[72], אבל זה עצמו לא פעל את הנצחון. לאחרי שהאיר אור היום הטבעי (דאור השמש)[73], היו צריכים יהושע ובנ"י לרדוף ולהלחם עם האויבים בדרך הטבע.

ועפ"ז אולי יותר מסתבר לומר, שהנס עצמו (ד"שמש בגבעון דום") הי' באופן שקשור יותר עם טבע מהלך השמש (אופן השני הנ"ל ס"ב) — וזה עצר לא רק את השמש והירח, אלא את כל הכוכבים ומזלות, ומהלך גלגל היומי בכלל, וכל הגלגלים הקשורים עם מהלך השמש.

[ויומתק ע"פ הביאור בחסידות[74] באמירת יהושע "שמש בגבעון דום וירח בעמק אילון", שע"י עצירת מהלך השמש ולבנה (השתחוואה וביטול שלהם[75]), שזהו ע"י פעולה על השמש "דום[76] מלומר שירה"[77] — רצה יהושע לבטל את ההשפעה לאומות העולם (שעמם נלחמו אז בנ"י) שעובדים את השמש והירח (וכוכבים ומזלות), ועל-ידי-זה — נפעל גם בנצחון המלחמה. ועפ"ז מסתבר יותר לומר שע"י "שמש בגבעון דום" נעצר לא רק מהלך השמש והירח אלא גם מהלכם של עוד כוכבים ומזלות (בשאר הגלגלים)].

ז. ועד"ז אולי י"ל גם ההסברה בנס הגאולה דג' תמוז (בשנת תרפ"ז):

ביחד עם זה שהנס דג' תמוז הי' נס שלמעלה מהטבע, היתה לו השפעה בהטבע גופא, שהוא "הסכים" להנס [ובפרט שמלכתחילה הי' זה נס המלובש בטבע, ובמיוחד בערך להנס ד"פרח מטה אהרן" ו"שמש בגבעון דום"], כידוע שאותם אנשים שאסרו את בעל המאסר והגאולה, הם גופא (בעמדם בתקפם) נאלצו לשחררו, עד שהיו צריכים לסייע בשחרור וגאולה[78].

ויש לומר, שלכן לא בא הנס בבת אחת (בגאולה שלימה), אלא שהתחלק לשלבים בדרך הטבע — בהתאם למצב הצד שכנגד (שהי' בתקפו), שהם מצד מצבם ("טבעם") יגיעו להכרה שצריכים לשחררו, החל מביטול הגזירה דהיפך החיים ר"ל להגלותו לעיר מקלטו בקאסטראמא, עד — ששחררו אותו לגמרי[79].

אבל גם אח"כ נשארה המדינה בתקפה, כולל — בשייכות להתנגדות לדת ישראל וכו', ולכן נמשכה שלימות הגאולה דבנ"י (במדינה ההיא) משך זמן, עד שהם עצמם (במשך השנים) יגיעו סו"ס להכרה ויתחילו משם להרשות לבנ"י להתנהג בחפשיות בכל עניני יהדות, וגם להתיר יציאת יהודים ממדינה ההיא (ואף לסייע להם בכך),

כולל גם — בימים אלו ממש — השקו"ט והרצון דכו"כ במדינה ההיא להחזיר את שם העיר "לנינגראד" (שבה הי' המאסר והישיבה בבית

70) שבת נו, א.

71) ראה רלב"ג שבהערה 18, ש"מה שאמר ולא הי' כיום ההוא לפניו ולאחריו לשמוע בקול איש כי ה' נלחם לישראל, הורה בזה כי זה המופת הוא בענין המלחמה בעצמותה, ואם הי' זה המופת בעמידה מהתנועה לא הי' לו רושם בענין המלחמה כלל כו'" עיי"ש.

72) ועד"ז הנס ש"וה' השליך עליהם אבנים גדולות מן השמים גו'", אף שעי"ז "ימותו רבים גו' מאשר הרגו בני ישראל בחרב" (יהושע שם, יא).

73) וראה לקו"ש ח"ח ע' 120, שגם ע"י עצם הענין דביטול תנועת השמש נתקיימה הכוונה דטבע השמש עצמו.

74) סידור שער המילה קמב, א ואילך. סהמ"צ להצ"צ מצות מילה (ה, א ואילך). אוה"ת שבועות ע' קט ואילך. נ"ך (כרך ב) ע' תשלח ואילך. וראה בארוכה לקו"ש חכ"ח ע' 261 ואילך.

75) ראה ב"ב כה, א.

76) פרש"י עה"פ.

77) ד"כל זמן שהוא דומם עומד ואינו מהלך, שבכל עת הילוכו הוא אומר שירה" (פרש"י שם). וראה גם יל"ש יהושע רמז כב. מדרש תהלים יט, ה.

78) ראה גם לקו"ש ח"ח שם. חי"ח ע' 237 ואילך. חכ"ח ע' 256.

79) ובזה גופא — נתעכב נתינת תעודת השחרור בפועל עד י"ג תמוז (כנ"ל הערה 10), שבזה ניכר ומודגש שהפעולה רשמית דהחופש נעשית ע"פ חוק המדינה, כיון שנתעכב החופש עד לי"ג תמוז, שבו הי' המשרד הממשלתי פתוח באופן רשמי ע"פ חוק המדינה (ראה סה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 568 ואילך).

האסורים) – השם שנתנו לה (על שם מנהיגם) – בחזרה לשם "פעטערבורג" (שם העיר בזמן המאסר והגאולה דאדמו"ר הזקן[80]) – השם שהצאר (בזמן בניית העיר) קרא לה (שמייצג את ההיפך הגמור מהקומוניסטים). והגם שאף תחת שלטון הצאר היו מניעות ועיכובים ליהדות – אין זה מגיע למה שנעשה ע"י אלו שאסרו את בעל המאסר והגאולה; ויש לומר, שבהשקו"ט ורצון להחליף בחזרה את שם העיר מ"לנינגראד" ל"פעטערבורג" – רואים בגלוי יותר את הפעולה נמשכת מהגאולה בי"ב־י"ג תמוז, הגאולה כללית דכל בנ"י ממנגדיהם בכלל, ובפרט במדינה ההיא.

ח. ואולי יש לקשר זה גם עם חודש הגאולה (חודש תמוז) – חודש הרביעי, שבא[81] לאחרי – ובכחו של – חודש השלישי (ירחא[82] תליתאי)[83], ע"ד אות ג' וד' ר"ת "גמול דלים"[84], ההשפעה (גמול) דחודש הג', החודש דמתן תורה, בחודש הד', החודש דהמשך וסיום המאסר (ע"ד ענין "דלים"), באופן שזה (בחי' דלים) מתהפך לחודש הגאולה[85].

ויש לומר שענין זה מרומז בצורת ה(אות) ד':

אע"פ[86] שאות ד' ואות ר' דומות בכך ששתיהן מורות על ענין העניות: דלי"ת מלשון דלות ור"ת דלים, ורי"ש מלשון רש ("ולרש אין כל"[87]), ושתיהן מורכבות משני קוים, אחד למעלה ברוחב ואחד באורך (מלמעלה למטה) – ישנו חילוק עיקרי ביניהם: אות ד' יש לה נקודה (י') מאחורי' (שמקשרת את שני הקוים), משא"כ אות ר'.

אחד הענינים בזה: הנקודה מורה על ענין הביטול, וזה קאי על נקודת היהדות שישנה בשלימות אצל כל יהודי, אפילו כאשר הוא נמצא במצב ד"אחוריים" (לא בפנים דקדושה), כמאחז"ל[88] "אע"פ שחטא ישראל הוא", כיון שנקודת היהדות היא למעלה מכל העלמות והסתרים, ולמעלה מכל הדרגות בסדר השתלשלות – הנקודה דיחידה שמקשרת את היהודי עם היחיד שלמעלה[89].

ונקודה זו (ביטול) מאחורי הד' מורה שהדלות ועניות של הד' הוא הביטול דקדושה – שמקשר אותו עם דרגות הכי נעלות, דלי"ת גם מלשון "דליתני"[90] (הרמה), וע"ד המעלה ד"תפלה לעני" שמגיעה ש"לפני הוי' ישפוך שיחו"[91], משא"כ אות ר' שאין לה נקודה של ביטול – העניות היא בכך שאין לה שום שייכות לקדושה.

ועפ"ז אפשר להסביר החילוק בין שני הקוים של הר' ושל הד': שני הקוים – ברוחב ובאורך – כוללים את כל הדרגות דסדר השתלשלות, שמתחלק בכללות לעליון ותחתון, רוחב ואורך: הקו למעלה (ברוחב) הוא שלימות בהרחבה, אבל בהדרגא עליונה עצמה (ע"ד איכות), והקו באורך מורה על ההמשכה מלמעלה למטה (לדרגות נחותות יותר).

שלימות העבודה מתבטאת בכך שיהיו שתי המעלות ביחד: נקודת הביטול וכפי שזה נמשך וחודר גם בסדר השתלשלות (שני הקוים): כאשר ישנם שני הענינים דעליון ותחתון, אבל חסרה נקודת הביטול (דהעצם) – הרי סו"ס חסר אז בהחיבור דשני הקוים (עד שחסר גם בשלימות דשני הקוים עצמם), עד שהפירוד ביניהם יכול להביא למצב של "רש", עניות היפך הקדושה (ע"ד כפי שהי' אצל קרח, אותיות "חק ר'", כנ"ל ס"ה). אבל כאשר ישנו הביטול דנקודת היהדות (הנקודה

80) ועד שעל שם עיר זה (פעטערבורג) נקראת גם הגאולה שלו, ופעולת הגאולה – שעיקר הענין דהפצת המעינות חוצה התחילה "נאָך פעטערבורג" (כן הוא הלשון בס' השיחות תורת שלום ס"ע 112).
– ולהעיר שגם גאולת אדה"ז היתה קשורה בדרכי הטבע (של אוה"ע) – ראה אגרות קודש אדה"ז סל"ח וש"נ (וראה ס' השיחות שם. לקו"ש חכ"ה ע' 186 ואילך). וכמודגש גם בסיפור הידוע בנוגע לקידוש הלבנה שלו על הספינה בזמן היותו במאסר (לקו"ד ח"ד תשנב, ב. וראה גם לקו"ש ח"ה ע' 80. ס' השיחות תש"נ ח"א ס"ע 201 ואילך. שיחת ש"פ ויק"פ שנה זו).

81) ראה בארוכה שיחת ש"פ קרח תשמ"ז ס"ב ואילך. סה"ש תשמ"ח ח"ב ע' 494. 528. סה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 549.

82) שבת פח, א.

83) ולהעיר שהתחלת המאסר היתה בט"ו סיון, קיימא סיהרא באשלמותא (זח"א קנ, רע"א. ח"ב פה, א. שמו"ר פט"ו, כו) דירחא תליתאי.

84) שבת קד, א.

85) ראה לקו"ש חי"ח ע' 309 ואילך. וש"נ.

86) בהבא להלן, ראה ספר הערכים – חב"ד מערכת אותיות – רי"ש ס"ב (ע' שס ואילך). וש"נ.

87) שמואל־ב יב, ג. וראה גם משלי י, טו. ל, ח.

88) סנהדרין מד, א.

89) ראה לקו"ת ראה כה, א. כז, א. וש"נ.

90) תהלים ל, ב.

91) תהלים קב, א. וראה כש"ט סצ"ז. אור המאיר פ' וישלח. וראה קונטרס משיחת ש"פ במדבר ויום ב' דחה"ש שנה זו ס"ו.

מאחורי הד') – שהיא מחוץ ולמעלה משני הקוים [יותר מהמעלה דקרן זוית], וביחד עם זה שני הקוים (כבאות ד') – הרי אז ישנה שלימות העבודה דשני הקוים, וגם שלימות החיבור ביניהם.

וזהו התוכן דחודש הד', חודש הגאולה – גאולת ג' תמוז וי"ב־י"ג תמוז – שהנס שלמעלה מטבע (ע"ד הנקודה) יומשך ויהפוך את טבע העולם (שני הקוים דאורך ורוחב). עד שזה מגיע גם במצב ד"רש", עניות דלעו"ז (ענין המאסר ע"י המנגדים לקדושה), ומהפך גם את זה[92]. ואדרבה: דוקא ע"י הירידה למטה במצב של צרה – מתגלה איך ש"עמו אנכי בצרה"[93], שקאי על עצמותו ית', שלמעלה מכל הגדרים דסדר השתלשלות עליון ותחתון, ולכן – אע"פ שהקב"ה הוא עליון שאין למעלה ממנו, וצרה היא בעולם תחתון שאין למטה ממנו – הרי "עמו אנכי בצרה" (היפך השתלשלות, דעליון ותחתון), וגם במצב זה – בחי' אחוריים – מתגלה היו"ד (נקודת היהדות), עד שנמשך ומקשר גם את העליון ותחתון דסדר השתלשלות.

ט. מהאמור לעיל ישנם כמה לימודים, הן בכללות עבודת האדם, הן בנוגע לעצמו והן בנוגע לעבודתו בעולם, והן בעניני תומ"צ והן בעניני רשות (באופן פרנסת האדם), וגם ובמיוחד – בקשר עם הגאולה דג' תמוז – בנוגע לעבודה דהרבצת התורה והיהדות והפצת המעינות חוצה.

ובפרט שישנו הציווי שצריכים להניח את מטה אהרן "למשמרת לאות" ("שבחרתי באהרן הכהן"), "משנגנז ארון נגנז עמו כו' מקלו של אהרן בשקדי' ובפרחי'" – מובן שמזה ישנה הוראה נצחית לדורות; וכיון שכל יהודי הוא חלק מ"ממלכת כהנים"[94], "כהנים גדולים"[95] [וכפס"ד הרמב"ם[96], ש"לא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש אשר נדבה רוחו כו' הרי זה נתקדש קדש קדשים"] – מובן, שאצל כל יהודי צריך להיות מעין הענין ד"פרח מטה אהרן", "ויצא פרח ויצץ ציץ ויגמול שקדים".

י. הלימוד מזה בכללות עבודת השם:

אע"פ שעבודת יהודי צריכה להיות מתוך קבלת עול – שלמעלה מטעם ודעת, ובאופן של זריזות שלמעלה ממדידה והגבלה, "בכל מאדך"[97], ודוקא זה מגיע בה"מאד" שלמעלה[98] – והי' מקום לסברא שבזה מתבטאת שלימות העבודה, ובלשון הידוע[99]: אילו נצטווינו לחטוב עצים –

ישנה ההוראה ד"פרח מטה אהרן", שלאחרי היסוד דקבלת עול, יכולה וצריכה אח"כ הנקודה שלמעלה ממדידה והגבלה "להתפשט" בכל כחותיו הפנימיים, עד בכל מציאותו וטבעו, עד שזה יתן פירות – "ויצא פרח ויצץ ציץ ויגמול שקדים", ובאופן כזה – שטבעו ומציאות עצמו נעשה באופן של זריזות ("טבע מהיר") ושלמעלה ממדידה והגבלה, שכל מה שעושה בכחותיו הטבעיים הוא בזריזות הכי גדולה, זריזות דקדושה.

עד"ז ישנו גם הלימוד בעניני רשות של יהודי, ובפרט בנוגע לפרנסתו הגשמית: לכל לראש לומדים מ"פרח מטה אהרן" (שנשאר "למשמרת") – ע"ד הלימוד מ"צנצנת המן" שגם היא נשארה "למשמרת לדורותיכם"[100] – שכאשר בנ"י טענו לירמיהו (שתבע מהם "למה אין אתם עוסקים בתורה"): "נניח מלאכתנו ונעסוק בתורה מהיכן נתפרנס", הוציא ירמיהו את "צנצנת המן" ואמר להם: "ראו בזה נתפרנסו אבותיכם, הרבה שלוחין יש לו למקום להכין מזון ליראיו"[101]. עד"ז ישנו הלימוד מ"פרח מטה אהרן", ששקדים (מזון גשמי) גדלים באופן נסי, ובזריזות, ועד"ז – בנוגע לפרנסת בנ"י.

לאידך גיסא נאמר "וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה"[102], שההמשכה מפרנסה גשמית נפעלת ע"י סדר טבעי דצמיחת שקדים ("ויצא פרח ויצץ ציץ ויגמול שקדים"), שבא ע"י משא ומתן באמונה[103] (חרישה וזריעה), בהגבלות דטבע העולם, חדור

92) ובפרט לאחרי מאתיים (ר') שנה להולדת אדמו"ר הצמח צדק.
93) תהלים צא, טו.
94) יתרו יט, ו.
95) ראה בעה"ט עה"פ. וראה גם אגדת בראשית פע"ט (פ).
96) סוף הל' שמיטה ויובל.
97) ואתחנן ו, ה.
98) תו"א מקץ לט, ד. ובכ"מ.
99) לקו"ת שלח מ, א.
100) בשלח טז, לג.
101) פרש"י עה"פ.
102) פ' ראה טו, יח. ספרי עה"פ. לקו"ש חי"ח ע' 294. וש"נ. וראה מאמרי אדה"ז תקס"ה ח"ב ע' תרמח.
103) ועד שבשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו נשאת ונתת באמונה, עוד קודם ששואלים לו עסקת בתורה (שבת לא, א).

באמונה בה' – "שמאמין בחי העולמים וזורע"[104]; וזה נעשה הכלי לקבל את ברכותיו של הקב"ה לפרנסה באופן נסי, אבל נס כזה שמתלבש בטבע העולם, שרואים איך שטבע העולם ואוה"ע עצמם מסייעים בהשפעת פרנסה לבנ"י.

וכפי שרואים זאת במיוחד בדורות האחרונים, שהקב"ה ברך את בנ"י שיקבלו את פרנסתם ביגיעה פחותה יותר, מתוך מנוחת הנפש ומנוחת הגוף (יותר מכפי שהי' בדורות לפני זה), על־ידי־זה שהעולם עצמו מסייע לזה.

יא. מזה ישנו גם לימוד מיוחד בהעבודה דהפצת המעינות חוצה, שנתרחבה עד באופן שלא בערך ע"י ולאחר הגאולה דג' תמוז וי"ב־י"ג תמוז:

יש לומר ששלשת הענינים ד"יפוצו"[105] מעינותיך חוצה"[106] הם ע"ד שלשה הענינים שבאות ד': יפוצו – נקודת הביטול, מעינותיך – הקו למעלה (רוחב), וחוצה – הקו באורך שמרמז על ההשפעה מלמעלה למטה.

לכל לראש צריך יהודי להיות במצב ד"יפוצו" – מציאותו צריכה להיות מציאות ד"יפוצו", מציאות שמפיצה אלקות, ובאופן שלמעלה ממדידה והגבלה (יפוצו ללא הגבלות[107]). לפני שאומרים לו מה (בפרטיות) הוא צריך להפיץ [מעינותיך], והיכן הוא צריך להפיץ [חוצה] – צריך הוא לדעת, שמיד כאשר הוא קם בבוקר (לפני שעושה את עבודתו בפרטיות) הרי הוא מציאות ד"יפוצו" – "מודה אני לפניך כו' רבה כו'", "אני נבראתי לשמש את קוני"[108] אין הפשט שהוא מציאות לעצמו, ומציאות זו מתעסקת ב"יפוצו" (לשמש את קוני), אלא כל מציאותו היא "יפוצו". ובלשון הידוע[109]: "לכתחילה אריבער", מיד מלכתחילה עומד הוא מלמעלה.

ואח"כ הרי הוא צריך להמשיך זאת בפרטים: "מעינותיך" – הוא צריך להפיץ דוקא את מעינות התורה, שמטהר בכל שהוא[110] [למעלה מדרגות המים שלמטה מזה, מי מקוה וכיו"ב[111]], והוא צריך להפיצם "חוצה", החל מחוצה בעצמו (מנקודת האמונה וקבלת עול בשכלו ומדות וכחות פנימיים), עד בחוצה כפשוטה – חוץ מהד' אמות דקדושה, דישיבה, ביהכנ"ס וביהמ"ד, עד ב"חוצה" (עם ה"א שכולל חוצה[112]) שאין חוצה למטה ממנו.

וע"ד הסיפור הידוע אודות חסיד שהלך ברחוב במדינה ההיא – ללא התחשבות במדידות והגבלות, כהסדר דחסיד אמיתי – בזמן שזה הי' קשור עם סכנה. ושוטר עצר אותו ושאל "קטָא אידיאָט" (מי הולך)? והשיב: "ביטול אידיאָט" (ביטול הולך)! הוא השיב מה שהי' מונח אצלו באמת – שכל מציאותו היא "ביטול", והמציאות ד"ביטול" הולכת!

ביחד עם זאת הוא השיב לו דוקא ברוסית – כיון שביטולו נמשך גם בהמצב ושפת המקום – בהטבע ומציאות דרוסי' – ע"ד "אזלת[113] לקרתא הלך בנימוסא"[114], באופן שטבע ולשון המקום עצמו אומר ומרגיש ש"ביטול אידיאָט".

יב. אמנם עדיין נשאלת השאלה – כפי שכמה שואלים: אפילו כאשר אני בעצמי עושה את עבודתי בשלימות, עד שאני מגיע לדרגא שמציאותי היא "יפוצו" (תכלית הביטול) – מה התועלת בזה, כאשר "אתם המעט מכל העמים"[115], ובעולם סביב ישנם שבעים אומות שהם ריבוי עצום בכמות בערך להכבשה אחת[116].

ובסגנון אחר: מה יאמר העולם ומה יאמרו האומות על כך שיהודי עושה את עבודתו ד"יפוצו

---

104) תוד"ה אמונת – שבת שם (בשם הירושלמי).
105) לשון הכתוב – משלי טז, ה.
106) ראה באגה"ק הבעש"ט (כש"ט בתחלתו. ובכ"מ): בעת שיתפרסם למודך ויתגלה בעולם ויפוצו מעיינותיך חוצה.
107) ראה "קובץ כ"ח סיון – יובל שנים" ע' 38.
108) משנה ובריית סוף קידושין.
109) אגרות־קודש אדמו"ר מוהריי"צ ח"א ע' תריז. לקו"ש ח"א ע' 124. ועוד.
110) מקואות פ"א מ"ז. רמב"ם הל' מקואות פ"ט ה"ח. טושו"ע יו"ד סר"א ס"ב.
111) ריש מס' מקואות. רמב"ם שם רפ"ט.
112) ראת שיחת ש"פ תולדות שנה זו ס"ה.
113) שמו"ר שבשוה"ג להערה 53.
114) ולהעיר שזהו הטעם שמשה לא אכל ולא שתה ארבעים יום (שמו"ר שם) [ולהעיר שג' תמוז הוא בתוך הארבעים ימים הראשונים], וכמבואר במ"א (לקו"ש תשא תש"נ) שיש בזה ג' אפשרויות ודרגות: (א) שטבע משה לא נשתנה (ולכן נצטער משה על זה שלא אכל ולא שתה). (ב) שטבע שלו נשתנה (לפי שעה) ע"י נס של הקב"ה, נס שנמשך במשך כל הארבעים יום, (ג) הנס הי' רק פעם א' בתחלה, כי זה פעל שינוי בטבע שלו, שהטבע שלו עצמו נעשה כמו מלאך, שאינו זקוק לאכילה ושתי'.
115) ואתחנן ז, ז.
116) תנחומא תולדות ה. אסת"ר פ"י, יא. פס"ר פ"ט, ב.

מעינותיך חוצה", ובמיוחד – בקירוב הגאולה האמיתית והשלימה, הרי אין הם מבינים מה פירוש הדבר?! אמנם זוהי עבודה גדולה ונעלית – אבל צריכים לכאורה להתחשב – טוען הוא – עם העולם!

והמענה על־זה הוא: העולם כבר מוכן! כאשר יהודי יעשה את עבודתו כדבעי – באופן שלמעלה ממדידה והגבלה, וביחד עם זה כפי שזה מלובש בכלים דלבושי הטבע – יראה איך שהעולם, טבע העולם ואומות העולם מסייעים לו בעבודתו.

אפילו, פעם (כאשר היו מניעות ועיכובים) הי' הסדר אצל החסיד, שמצבו ובמילא אמר "ביטול אידיאָט"; עאכו"כ עכשיו, כאשר כו"כ מהמניעות ועיכובים אינם [וכאמור לעיל, שגם במדינה ההיא נעשו שינויים גדולים לטוב], ואדרבה – בעולם עצמו רואים את הנסים ונפלאות שמתרחשים בפרט בשנים האחרונות [שנת נסים, ושנת נראנו נפלאות] – כבר הגיע הזמן, שהגם שצריך להיות ענין שלמעלה ממדידה והגבלה – נסים ונפלאות, עד לנסים ונפלאות דגאולה האמיתית והשלימה – ה"ז חודר גם בטבע העולם, שהעולם עצמו מסייע לצמיחת הגאולה [כפי ש"פרח מטה אהרן" פעל בטבע המטה, שתהי' צמיחת הפירות בדרך הטבע].

וע"ד כפי שהי' ביציאת מצרים – שכימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות[117] – שנוסף על הנסים שהיו אז, הרי הי' "וינצלו את מצרים"[118], באופן כזה שהגם שזה התחיל בדרך נס, הביא זה לכך שהמצרים בעצמם סייעו בזה לבנ"י, ונתנו יותר מכפי שביקשו[119]. עאכו"כ בהגאולה האמיתית והשלימה כאשר יהיו נפלאות אפילו בערך להנפלאות דיצי"מ[120], יהי' זה גם כן באופן כזה שהעולם וטבע העולם עצמו יסייע לכך.

יג. ובנוגע לפועל:

בבואנו מג' תמוז עד לתוך ימי הגאולה די"ב־י"ג תמוז – שבכל שנה ושנה (שנה – כולל כל שינויי הזמן[121]) מתוספת בזה עלי' – צריך כאו"א להוסיף ביתר שאת וביתר עוז בכל הפעולות דהפצת התורה והיהדות והפצת המעינות חוצה, ובאופן של זריזות, ומתוך ההכרה – שהעולם עצמו יסייע ליהודי בעבודתו.

ובמיוחד – בעמדנו בזמן הקיץ – כאשר ילדים הולכים למחנות־קיץ, צריכים להשתדל שילדים יהודים ילכו למחנות קיץ שמיוסדים על חינוך הכשר ועל טהרת הקודש; ואלו המתעסקים בחינוך ילדים – צריכים לדאוג לנצל את זמן הקיץ בתכלית השלימות, ובתכלית הזריזות, לנצל כל רגע פנוי להוסיף בעצמו ולהוסיף אצל הילדים בכל עניני יהדות, בחיות ובשמחה.

ומענין לענין: ע"פ ה"יש נוהגין"[122] לומר[123] פרקי אבות בכל שבתות הקיץ (לאחר תפלת מנחה) – כאן המקום לעורר שוב ע"ד זה [ובפרט ששבת זו היא פעם העשירית[124] דאמירת פרקי אבות בשנה זו (ששת השבועות בין פסח ועצרת, וארבעה שבועות לאחר עצרת עד לשבת זו)], ומה טוב – בהיותם תורה שבעל־פה – שילמדו משנה אחת (עכ"פ) לעיונא.

וכמו"כ יש לעורר על המנהג טוב בכמה מקומות לחזור מאמר חסידות לאחר תפלת מנחה בשבת. – ויה"ר שיהי' זה באופן ד"חקת" (כפי שיקראו עתה בתפלת מנחה), שיזכיר להשומעים ויפעל בהם שינוי עד לאופן דחקיקה, שזה נחקק בהם.

ותיכף ומיד ממש יביא זה כבר את הגאולה האמיתית והשלימה, והקרבת פרה העשירית, שיעשה מלך המשיח מהרה יגלה, אמן כל יהי רצון[125],

ובנערינו ובזקנינו בבנינו ובבנותינו[126] הולכים כל בנ"י לארץ הקודש, ירושלים עיר הקודש, בבית המקדש השלישי, וכאמור – תיכף ומיד ממש.

---

117) מיכה ז, טו.

118) בא יב, לו.

119) ראה פרש"י שם, ממכילתא עה"פ.

120) ראה אוה"ת נ"ך עה"פ (ע' תפז). וש"נ.

121) רמ"ז לזח"ג רעז, ב. שרש ישע ערך שנה. עבוה"ק ח"ד פ"ט. וראה אוה"ת מקץ שלח, סע"א. תתקעו, א.

122) סידור אדה"ז במקומו.

123) וי"ל הטעם על זה (אף שבתושבע"פ צ"ל לימוד והבנה – ראה הל' ת"ת לאדה"ז ספ"ב) – כי אמירת פרקי אבות באה בהמשך לתפלה (תפלת מנחה), שענין התפלה אינו לימוד (ואדרבה, בלשון הידוע (שו"ת הריב"ש סקנ"ז. הובא ונת' בסהמ"צ להצ"צ שרש מצות תפלה פ"ח): אני מתפלל לדעת זה התינוק), ולכן גם אמירת הפרק אינה בגדר לימוד כ"כ – כנראה בפועל בהנהגת הרוב.

124) וגם ברפ"ד דאבות (הפרק דשבת זה) מרומז הענין דעשירי – כי הד' ענינים (דחכם, גבור, עשיר ומכובד) הם כנגד הד' אותיות דשם הוי', ששם הוי' במילואו הוא – עשר אותיות.

125) רמב"ם הל' פרה אדומה ספ"ג.

126) בא י, ט.

בס"ד. קטע משיחת ש"פ קרח, ג' תמוז ה'תנש"א.

– בקשר לחנוכת הבית של הבנין החדש
דישיבת תומכי תמימים ליובאוויטש בקראון־הייטס –

דובר לעיל ע"ד החילוק בין תיבות "קרח" ו"חקת" (שתי הפרשיות שקורין בשבת זה – פ' קרח בקריאת היום, ופ' חוקת בקריאת תפלת המנחה) – ששתיהן כלולות מאותיות "חק", אלא שב"חקת" ניתוספה אות ת' (משא"כ ב"קרח" – אות ר'), הכוללת ג' קוים מחוברים (מלמעלה וב' הצדדים), ופתח (שער) למטה, ונקודה בצדה.

ובעבודת האדם: אות ת' (סיום כל הכ"ב אותיות התורה) מורה על סיום ושלימות העבודה בכל הג' קוין (כפי שהם מחוברים) יחד (כמו הג' קוין דאות ת' שמחוברים יחד ואין שם מקום לענינים צדדיים) – תורה עבודה וגמילות חסדים[1], ובכל שלשה לבושי הנפש יחד – מחשבה דיבור ומעשה[2]. דאף שצ"ל הפסק בין מחשבה דיבור ומעשה, כמרומז בההפסק בין רגל השמאלי והגג ורגל הימני דאות ה"א[3] – הרי, ע"י סיום ושלימות העבודה בקדושה, הנרמזת באות ת"ו (סיום כל הא"ב), נעשה החיבור של מעשה עם מחשבה ודיבור, שהמעשה באה בהמשך אחד עמהם, באופן של זריזות דקדושה (כנרמז גם ב"פרח מטה אהרן.. ויגמול שקדים"[4], הזריזות דגידול שקדים[5]);

וכיון שת' מורה על שלימות העבודה – יש בזה גם המעלה שע"י עבודת התשובה (שזהו"ע הפתח למטה[6]), ע"ד "לאתבא צדיקיא[7] בתיובתא"[8] – אשר, כל זה נעשה על ידי הנקודה (שבצדה) שלמעלה ממדה"ג, שזהו"ע הביטול, שנמשך וחודר בכל הענינים והדרגות כולן.

ויש לקשר זה גם עם החגיגה המתקיימת מחר ביום א' פרשת חקת – חנוכת הבית של הבנין החדש דישיבת תומכי תמימים[9] ליובאוויטש:

ענינה[10] של ישיבת תומכי תמימים הוא – שלימות ("תמים") העבודה בכל הג' ענינים והקוין דתורה [נגלה דתורה ופנימיות התורה], עבודה [תפלה] וגמ"ח [כללות העבודה ד"יפוצו מעינותיך חוצה"], וכולם ביחד, וע"י כל ג' לבושי הנפש (מחדו"מ) יחד. ונוסף לזה – גם המעלה שבעבודת התשובה ("לאתבא צדיקיא בתיובתא"), ע"י העבודה ד"יפוצו מעינותיך חוצה" (החל מה"חוצה" שבהאדם עצמו) – אשר, כל זה נעשה על ידי גילוי הנקודה[11] (ביטול) שלמעלה ממדה"ג.

וענין זה מודגש במיוחד בבנין בית (חדש) של תומכי תמימים – שהבית מורה שהעבודה (דישיבת תומכי תמימים) נעשית באופן שמוקפת וסתומה מכל הצדדים, ללא אפשריות להשפעות מבחוץ ח"ו – בדוגמת הג' קוין המחוברים וסתומים שבאות ת' [והפתח למטה הוא כדי להוסיף מעלת התשובה]. ובפרט ע"י בנין בית חדש, כמ"ש[12] "כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך גו' כי יפול הנופל ממנו". וי"ל שנרמז בזה רמז על פעולת התשובה שלמעלה מתורה שאפילו הנופל ע"י

1) ראה אבות פ"א מ"ב.
2) ראה תניא פ"ד.
3) ראה תו"א מג"א צה, סע"ב ואילך. לקו"ת ר"פ בלק (סז, א). ובכ"מ.
4) פרשתנו יז, כג.
5) ראה קה"ר עה"פ (פי"ב, ז). פרש"י עה"פ. לקו"ת פרשתנו נה, ג.
6) למטה דוקא – כי למעלה ומב' הצדדים הכל סתום ואין מקום לענינים צדדיים (ועאכו"כ – הפכיים), כיון שהאדם הגיע לשלימות העבודה, ודוקא למטה (בעולם הזה התחתון) יש פתח ואפשריות לענין של ירידה ח"ו (ראה מנחות כט, ב), וגם בצדיקים – הפתח הוא למטה, כי עבודת התשובה (באופן ד"והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה" (קהלת יב, ז)) שייכת דוקא בעוה"ז התחתון.
7) ועי"ז נעשה הפתח למטה "שער" לצדיקים, כמ"ש (תהלים קיח, כ) "זה השער לה' צדיקים יבואו בו".
8) מאמר הזהר, הובא בלקו"ת שמע"צ צב, ב. שה"ש נ, סע"ב. מאמרי אדה"ז תקס"ב ח"ב ע' תקלד. – וראה זח"ג קנג, ב.
9) להעיר שהראשי תיבות ד"תומכי תמימים" היא אות ת'. וכפליים (ל)ת(ושי').
10) בהבא להלן – ראה בארוכה לקו"ש חי"ד ע' 316 ואילך. ספר השיחות תשמ"ט ח"ב ע' 697. וש"נ.
11) ראה לקו"ש שם ע' 319.
12) תצא כב, ח.

מעקה בשלימותה יחי' מהקב"ה יעשה תשובה ולא יפלו.

ומזה מובן גם בנוגע לתלמידי הישיבה – אשר בקשר לחנוכת הבית של הישיבה, צ"ל אצלם הוספה בכל עניני העבודה דהישיבה באופן האמור לעיל, ולכל לראש – בלימוד התורה, הן נגלה דתורה והן פנימיות התורה, ובהקדמת עבודת התפלה, ו"תלמוד גדול שמביא לידי מעשה"[13] – גמילות חסדים, וביחד עם עבודת התשובה, וכללות העבודה דהפצת המעינות חוצה, הן בהאדם עצמו, והן ב"חוצה" כפשוטה – להפיץ המעינות מחוץ לד' אמות הישיבה וד' אמות הקדושה, ועד ל"חוצה" שבעולם, עד ל"חוצה" שאין חוצה ממנו. וכל ענינים אלו – מיוסדים וחדורים בנקודת הביטול.

ועד – שעי"ז מביאים בזריזות את קיום הבטחתו של משיח להבעש"ט[14], שע"י יפוצו מעינותיך חוצה "אתי מר" דא מלכא משיחא, תיכף ומיד ממש.

13) קידושין מ, ב. וש"נ.

14) אגה"ק הידועה דהבעש"ט (כתר שם טוב בתחלתו. ובכ"מ).

אגרות קודש

ב"ה, כ"ג סיון, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מיום ט"ו סיון והקודם לו.

הנה במ"ש אני אודות השפעתו בהפצת המעיינות חוצה, כוונתי היתה לביקורו בישיבה... וקויתי אשר מה שמעורר הנני עד"ז, יעורר בו חשק להמשיך בפעולות נשגבות אלו וביתר שאת וביתר עז, והרי ההכרח בזה, ולאו דוקא בישיבה הנ"ל, גדול ביותר, ונוגע גם לקיום היעוד לאימתי קאתי מר, לכשיפוצו כו' שיתקרב יותר, וכיון שדורשים זאת מאת כאו"א מאתנו, בודאי ניתנו הכחות והאפשריות למלאות הדרישה וכמובן.

ב) מה שהזכרתי במכתבי אודות קו השלישי דגמ"ח, הנה נוסף על שלימות הענין נוגע גם בתוכן מכתבי כו', כי הרי העסק בהפצת המעינות חוצה ובכלל בהשפעה על הזולת ה"ז ענין דגמ"ח.

ג) נהניתי ממ"ש אשר ממשיך באמירת השיעורים בישיבת... ות"ח אשר כותב שנתעורר יותר רוח הלימוד מאשר בזמן העבר, ובודאי מצדו הוא מוסיף גם בענינים דיראת שמים, כיון שזקוק הוא ביותר עתה למרז"ל (ברכות ו, ב) כל אדם שיש בו יראת שמים דבריו נשמעין, וה"ה בלימוד התורה, ובפרט לרבים.

ד) מ"ש אודות כח הזכרון שלו שנדמה לו שנחלש בזמן האחרון, הנה ידוע ההנהגה בזה ללמוד במקום שלבו חפץ, וכשמרגיש שמתייגע ונחלש כח עיונו, להחליף הלימוד ללימוד סוגיא אחרת או ענין אחר, ומהסגולות בזה ללמוד משניות בעל פה, וכנ"ל מבלי לייגע, וכמ"ש וקובץ **על יד** ירבה, ומהנכון לדעת המאמר והדרת פני זקן בלקו"ת סוף פ' קדושים ג"כ בעל פה.

ה) להודעתו מיום הולדת שלו, - ובודאי נהג במנהגי יום הולדת, בעלי' לתורה (ואם חל ביום שאין בו קרה"ת, אזי בש"ק שלפניו), בנתינת צדקה לפני התפלה (כשחל בימות החול, ואם חל בש"ק, יו"ט, אז ביום שלפני יום הולדת), ובלימוד שיעור נוסף בתורת הנגלה ובתורת החסידות, ושמירת שלשת השיעורים השוים לכל נפש בחומש תהלים ותניא של אותו היום, - הנה יה"ר מהשי"ת שתהי' שנת הצלחה אצלו בלימוד התורה וקיום המצות בהידור.

בברכה.

לקוטי־שיחות פרשת קרח כרך יח

מתורגם ללשון הקודש

א.

שמירת הלויים בעזרה - חמשה או שבעה שערים?

בקשר למצות שמירת המקדש על־ידי הכהנים והלויים, שעליה מצווים בפרשתנו[1], אומרת המשנה בתחילת מסכת מדות: "בשלשה מקומות הכהנים שומרים בבית המקדש... והלוים בעשרים ואחד מקום... חמשה על חמשה שערי העזרה...

ואילו במשנה מאוחרת יותר[2] נאמר "שבעה שערים היו בעזרה...", ומפרטים אותם, כלומר, שהיו "שבעה שערים", ולא "חמשה"?

על קושיא זו מביאה הגמרא[3] שני תירוצים: "אמר אביי: תרי מינייהו (=שנים מבין "שבעה השערים") לא צריכי שימור (ולכן נאמר במשנה, שהשמירה היא רק "על חמשה שערי העזרה"). רבא אמר: תנאי היא (=מחלוקת תנאים היא).. ואיכא תנא דאמר (=ויש תנא שאומר) שבעה, ואיכא תנא דאמר חמשה הוו".

הרמב"ם מביא ב"יד החזקה"[4] משתי המשניות – (א) "ושבעה שערים היו לה"[5], (ב) "והיכן היו הלוים שומרים.. ועל חמשה שערי העזרה" – ומוסיף[6] מיד את הטעם לכך שהשמירה היא רק על חמשה מבין שבעת השערים: "שהרי הכהנים שומרים על שער המוקד ועל שער הניצוץ"[7].

כלומר, הרמב"ם סובר בתירוצו של אביי, שאין מחלוקת בין שתי המשניות. ותמוה[8]: מדוע פוסק הרמב"ם כאביי, הרי הכלל הוא, שאביי ורבא הלכה כרבא[9]?

ב.

דעתו של הרמב"ם כרבא, לפי התנא במשנה השניה

בפירוש המשניות[10] אומר הרמב"ם, שהנאמר במשנה "חמשה על חמשה שערי העזרה" הוא "לדעת תנא קמא, לפי שיש מן התנאים מי שאמר חמשה שערים היו לעזרה והוא המדבר כאן, ויש מהם שאמר ז' והיא דעת רבים.. ולדעת החכמים היה המשמר על חמשה שערים מן השבעה"[11].

וצריך להבין: הרמב"ם מתחיל ומתרץ את הסתירה עם המשנה המאוחרת יותר "שבעה שערים היו בעזרה" על־ידי תירוצו של רבא – שזוהי מחלוקת תנאים ("תנאי היא"), ושהתנא במשנה זו סובר ש"חמשה הוו", והוא מסיים כשיטת אביי, שגם לפי התנא הסובר ש"שבעה שערים היו בעזרה", היתה השמירה רק על "חמשה שערים (מן השבעה)"?!

הכרחי לומר, שדעת הרמב"ם היא: גם לפי רבא, האומר "תנאי היא", המחלוקת היא רק לגבי מספר השערים, אך לא לגבי השמירה על השערים: התנא במשנה הראשונה סובר, שהיו רק חמשה שערים, וממילא היתה השמירה "על חמשה שערי העזרה". ואילו התנא במשנה השניה סובר, ש"שבעה שערים היו בעזרה", אך גם הוא מודה, שהשמירה היתה רק על חמשה שערים, כי "תרי מינייהו לא צריכי שימור". ואילו אביי סובר, שאין כלל מחלוקת, וכולם סוברים, ש"שבעה שערים היו בעזרה" ו"תרי מינייהו לא צריכי שימור".

בכך מובן מדוע פוסק הרמב"ם שהשמירה היתה על "חמשה שערי העזרה.. שהרי הכהנים שומרים...", כתירוצו של אביי, כי גם לפי רבא סובר כך התנא האומר "שבעה שערים היו בעזרה" – והרמב"ם פוסק לפי תנא זה (ולא לפי התנא הסובר "חמשה הוו"), כי זוהי "דעת רבים", כפי שהוא אומר בפירוש המשניות, כדלעיל.

ג.

לשם מה צריך להסביר שיש מחלוקת?

אך ביאור זה תמוה, לכאורה: אם גם לפי רבא אין סתירה בין שני הענינים – (א) ש"שבעה שערים היו

---

1) יח, א ואילך. סהמ"צ להרמב"ם מ"ע כב. מל"ת סז. חינוך מצוה שפח. שצא.

2) שם משנה ד'.

3) תמיד כז, א.

4) הל' ביהב"ח פ"ה ה"ד. שם פ"ח ה"ח.

5) ועד"ז כתב הל' כלי המקדש פ"ז הי"ז.

6) הל' ביהב"ח פ"ח שם.

7) ועד"ז פי' בה"מפרש" תמיד שם ד"ה אמר אביי. וברבינו גרשום, פי' הרא"ש "ר"ש (ריש מדות), ועוד – פירשו באופן אחר. וראה משנה למלך להל' ביהב"ח פ"ח ה"ד.

8) כמו שהקשה בהר המורי' להל' ביהב"ח שם. ועוד.

9) ב"מ כב, ב. פרש"י פסחים עו, ב ד"ה אמר לך, ועוד – ראה אנציקלופדיא תלמודית ע' הלכה סכ"ו וש"נ. וראה שם הדעות האם רק כשחולקים בדין כלל הוא או בכ"מ.

10) ריש מדות.

11) ועד"ז פי' ברע"ב ריש מדות.

בעזרה״ ו(ב) בכל זאת השמירה היא רק ״על חמשה שערי העזרה״ – מדוע מוכרח רבא לומר ״תנאי היא״ ולהרבות מחלוקת, שהמשנה הראשונה ״חמשה על חמשה שערי העזרה״ אינה תואמת את דעת התנא שבמשנה השניה, האומר ״שבעה שערים היו בעזרה״ (כפי שאומר אביי), אלא מוכרח לסבור ש״חמשה הוו״?

תמיהה זו בולטת יותר בפירוש המשניות, ששם הוא אומר את שני הענינים ביחד, כדלעיל: (א) התנא של המשנה הראשונה סובר ״חמשה שערים היו לעזרה״, כתירוץ רבא, (ב) גם החכמים האומרים ״שבעה שערים היו בעזרה״ סוברים ש״היה המשמר על חמשה שערים מן השבעה״ –

ולכאורה: אם גם ״לדעת החכמים היה המשמר על חמשה שערים...״, מדוע צריך להסביר את דברי המשנה ״על חמשה שערי העזרה״ כמי שסובר ״חמשה שערים היו לעזרה״, ולא כדעת החכמים (״דעת רבים״) האומרים ש״היה המשמר על חמשה שערים...״ – בדיוק כשם שמסביר הרמב״ם עצמו בספר היד החזקה[12]?

ד.

המחלוקת אינה על המציאות אלא על דין שער

כדי להבין זאת יש להקדים ולבאר קושיא על לשון המשנה ״שבעה שערים היו בעזרה...״: המשנה מונה את כל שבעת השערים – ״שער הדלק וכו׳״ – ומדוע, אפוא, מקדים התנא ואומר ״שבעה שערים...״, ובלשון הגמרא[13]: ״מניינא[14] למה לי[15]״?

ההסבר לכך הוא: מציאותן של דעות שונות בקשר למספר השערים בעזרה – חמשה, שבעה, שמונה[16] ושלושה עשר[17] – שאינה מחלוקת על המציאות – לגבי מספר השערים שהיו שם, שהרי קיים כלל[18], שלא תתכן מחלוקת על מציאות. אלא, לכל הדעות היו שם שלושה עשר שערים, כמובא במשנה[17], והמחלוקת היא זאת: על כמה משלושה עשר השערים חל דין שער[19] – חמשה, שבעה, שמונה או שלושה עשר[20].

ההבדל למעשה בין השערים שיש להם דין שער לבין השערים האחרים, חשוב לגבי מספר ענינים בהלכה, ומהם:

(א) בענין שמירת המקדש: רק השערים שיש להם דין שער צריכים שמירה[21]. (ב) לגבי ביאת מקדש: כאשר נכנסים למקדש דרך השערים שאין להם דין שער, אפשר לומר שזו אינה ״דרך ביאה״[22]. (ג) לגבי מזוזה: לולא הלימוד[23] ״מה בית שהוא חול אף כל שהוא חול, יצאו אלו שהן קודש״, היה הדין[24], שדוקא השערים שיש להם דין שער חייבים במזוזה, כמו שנאמר וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך[25].

ולפיכך מקדימה המשנה ואומרת ״שבעה שערים היו בעזרה״ – כדי לקבוע שרק לשבעה שערים היה דין שער[26], ולא לאחרים.

---

12) ואולי י״ל שדיוק הרמב״ם (והרע״ב) הוא מלשון המשנה ״חמשה שערי העזרה״ ולא ״משערי״. וראה שנויי נוסחאות במשניות שם. מלאכת שלמה שם. אבל גם ברמב״ם הל׳ ביהב״ח פ״ח שם: ״חמשה שערי העזרה״ ולא ״משערי״.

13) שבת סט, א. וש״נ.

14) ראה ג״כ ״לקוטים״ למשניות מדות שם מ״ג וד׳ (משושנים לדוד). וראה ג״כ באר שבע לריש תמיד.

15) אף שבדוחק י״ל דמרמז למספר גזברין כו׳ (תמיד כז, א).

16) תמיד שם.

17) מדות פ״ב מ״ו. שקלים פ״ו מ״ג.

18) ראה שד״ח כללים מע׳ המ״ם כלל קסד.

19) ראה עד״ז תוספות כתובות (קו, א ד״ה שבעה) לענין הפלוגתא אם היו ז׳ שערים או י״ג שערים – שאי״ז פלוגתא במציאות, כי אם, אם היו חשובים שיהיו השתחוואות כנגדם. וראה ג״כ פי׳ הרא״ש תמיד שם סד״ה אלמא.

20) בפיה״מ להרמב״ם (שהובא לעיל בפנים): ״שיש .. מי שאמר חמשה .. ויש מהם שאמר ז׳ .. ויש מהם שאמר י״ג״. וראה גם ירושלמי שקלים שם: מתניתין אבא יוסה .. ברם כרבנן כו׳. ועפ״י המבואר בפנים שהפלוגתא היא בדין (ולא במציאות) – צריך לומר, שפירוש ״יש מהם שאמר י״ג״ הוא שלכולם הי׳ דין שער.

אבל גם למ״ד שהי׳ דין שער לכל הי״ג שערים, לא היתה שמירה בכולם* (ומה שהי׳ להם דין שער הוא רק לענין השתחוואה), כמ״ש בפי׳ הרא״ש שבהערה הקודמת. אבל ראה מהרש״א כתובות שם.

21) ראה פי׳ הרא״ש תמיד כו, ב (ד״ה הא כיצד): ומדקרי להו שערים אלמא גדולים היו וצריך כל חד מינייהו שישמור לחודי׳.

22) ראה שבועות יז, ב: דרך ביאה אסרה תורה. וראה מנחות כז, ב.

23) יומא יא, ב. וראה שם, רע״א: ״כל השערים כו׳ לא הי׳ להם מזוזה חוץ משער ניקנור כו׳״ (וברמב״ם הל׳ מזוזה פ״ו ה״ו: חוץ משער ניקנור ושלפנים ממנו).

24) הטעם שהובאה נפקותא זו – אף שלמסקנת הש״ס אינה במזוזה מפני שהוא בקודש – הוא בקשר להתעוררות על מבצע מזוזה, שבתקופה זו יש לו חשיבות מיוחדת כמדובר כמ״פ.

ועוד ועיקר – נפק״מ בפועל כשבונה בית וחומות צורת מקדש וחומות שלו (אלא שמשנה בקומתו וכיו״ב – שמעכב במקדש (ולכן מותר לבנותו) ואינו שייך לחיוב מזוזה).

25) ראה תשובת הרמב״ם (נעתקה בכס״מ להל׳ מזוזה שם ה״ה) שעיקר המצוה לא תלה אותה אלא בשער כו׳. וראה תשובת ר״א בן הרמב״ם בס׳ ברכת אברהם סי׳ מא.

26) עד״ז יש לתרץ מניינא דמשנה ג׳ ״חמשה שערים היו להר הבית״. אבל עפמ״ש במנ״ח (מצוה שסג) דהדין ד״דרך ביאה״ הוא רק במקדש ולא בהר הבית – נפק״מ זו (דלעיל בפנים) אינה בשערים דהר הבית.

ומניינא דמשנה א׳ – ״בג׳ מקומות כו׳ כ״א מקום כו׳״, ובמשנה ד׳

*) ועפ״ז מובן מה שבתמיד שם אינו מביא דיעה זו. וראה תוס׳ כתובות שם. פי׳ הרא״ש שם.

[ועוד יש לומר: בדומה לדברי חז"ל[27] על הפסוק[28] "שש ערי מקלט תהיינה" – "עד שיהיו ששתן קולטות כאחת" – כך גם בענייננו: ביתור הלשון "שבעה שערים היו בעזרה" רומזת המשנה, שכל השערים הללו הם מציאות אחת, ואם אין מספר מלא של שבעת השערים, אין חל עליהם הדין של שער העזרה – שצריך שמירה וכו'].

ה.

המחלוקת בין שני התנאים

ולפי זה: כשאומר רבא "תנאי היא", אין הוא מתכוון למחלוקת אודות המציאות לגבי מספר השערים שהיו בפועל, אלא המחלוקת היא – לכמה מן השערים יש דין שער:

התנא במשנה הראשונה אומר שהשמירה היתה רק "על חמשה שערי העזרה", למרות שלמעשה היו שלושה עשר שערים, כי לשיטתו היה דין שער רק לחמשה שערים אלו. "חמשה הוו" – כלומר, שערים, בעלי דין שער.

ואילו התנא של המשנה השניה, האומר "שבעה שערים היו בעזרה", סובר שלשבעה מבין שלושה עשר השערים היה דין שער, וממילא חלה על כל אלו חובת השמירה. והשמירה היתה רק "על חמשה שערי העזרה" כי "תרי מינייהו לא צריכי שימור", כלומר (לא שאין שערים אלו חייבים בשמירה, אלא) כפי שמסביר הרמב"ם – "שהרי הכהנים שומרים על שער המוקד ועל שער הניצוץ". כלומר, שני השערים הללו כבר "שמורים" על־ידי הכהנים.

ו.

השמירה "בבית הניצוץ ובבית המוקד" פוטרת את השערים

בכך מובנת שאלה נוספת שניתן לשאול על דברי הרמב"ם בספר יד החזקה, שהובאו לעיל: "ועל חמשה שערי העזרה.. שהרי הכהנים שומרים על שער המוקד ועל שער הניצוץ":

שמירת הכהנים לא היתה בשער המוקד ובשער הניצוץ, אלא "בבית הניצוץ ובבית המוקד", כנאמר במשנה[29], וכפי שמציין הרמב"ם בעצמו מספר הלכות קודם לכן[30]. מדוע, אפוא, משנה הרמב"ם וכותב "על שער[31] המוקד ועל שער הניצוץ"?

לפי האמור לעיל מובן הדבר: בכך מדגיש הרמב"ם, שגם לשני שערים אלו דין שער, והם חייבים בשמירה. אך הלויים אינם שומרים עליהם, כי על־ידי שמירת הכהנים "בבית הניצוץ ובבית המוקד" הם כבר שומרים ממילא "על שער[32] המוקד ועל שער הניצוץ".

כלומר, בענין השמירה בבית המוקד ובבית הניצוץ יש שני דינים: א) חובת השמירה מצד ה"בית", כמו בית אבטינס – חובה המוטלת על הכהנים. ב) מצד ה"שערים" שבהם – חובה השייכת בעיקר ללויים, אך כיון שעל־ידי שמירת הכהנים בבית המוקד ובבית הניצוץ נשמרים ממילא שער המוקד ושער הניצוץ. לא היו הלויים צריכים לשמור עליהם[33].

ז.

ההסבר להכרח של דעת רבא שיש מחלוקת

לפי כל האמור לעיל מובן מדוע רבא, והרמב"ם בפירושו למשניות סוברים, שהתנא של המשנה הראשונה, האומר "חמשה על חמשה שערי העזרה" אינו סובר כתנא האומר "שבע שערים היו בעזרה" – למרות שגם לפי התנא השני היתה השמירה רק על "חמשה שערים מן השבעה":

בתחילת המשנה מדבר התנא על כל המקומות שבהם צריכים היו הכהנים והלויים לשמור, וזה לשונו: "בשלשה מקומות הכהנים שומרים בבית המקדש, בבית אבטינס בבית הניצוץ ובבית המוקד, והלויים... חמשה על חמשה שערי העזרה".

כלומר, תנא זה מזכיר רק את שמירת הכהנים "בבית הניצוץ ובבית המוקד", ואחר־כך הוא מדבר על שמירת הלויים על שערי העזרה ואומר "על חמשה שערי העזרה" – ואם נאמר שתנא זה סובר "ז' שערים

– "ג' בצפון וג' בדרום וא' במזרח", ועוד – י"ל כי מקראי ילפינן רק שצ"ל שמירה בכו"כ מקומות, שכהנים ולוים בנפרד (תמיד כו, א) וכמה בצפון כו' (תמיד כו, א) – ולהעיר משינוי הסדר במשנה להסדר בקרא (דה"א כו, יז). ולהעיר משו"ת צ"צ חאו"ח סס"ז.

27) מכות ט, ב במשנה.

28) מסעי לה, יג.

29) ריש תמיד ומדות.

30) ה"ה.

31) במדות שם מ"ה "שלישי לו בית המוקד". אבל עדיין קשה שינוי הלשון ברמב"ם. ובמלאכת שלמה (מדות שם) מביא גירסא "שער בית המוקד" וכותב ע"ז: "כך מצאתי כו' והנאני".

32) וצע"ק דהא "כהן שעבד עבודת לוי ה"ז בל"ת" (רמב"ם הל' כלי המקדש ספ"ג).

33) ועצ"ע במשנה מדות פ"א מ"ה "והלויים מלמטן" דלא כפיה"מ (מ"א) ודלא כבהל' ביהב"ח (פ"ח ה"ח) ודלא... כאביי ! והרמב"ם לא הביאו. וראה משנה למלך הל' ביהב"ח פ"ח ה"ד. ועוד.
ויש להאריך בכ"ז. ואכ"מ.

היו בעזרה" והשמירה היא רק על "ה' שערי העזרה" כי "תרי מינייהו לא צריכי שימור", יוצא, שאין הוא מזכיר כלל, אפילו ברמז, את חובת השמירה על שער הניצוץ ושער המוקד.

ועוד, וגם זה עיקר: כיון שאפשר להסביר ש"תנא דוקא קאמר"[34] (=דייק בדבריו), ו"פירש דבריו"[35], אין אומרים שהוא "לאו דוקא" וסתום וכו'.

ולפיכך סובר הרמב"ם (לפי רבא) שתנא זה סובר ש"חמשה שערים היו לעזרה" – רק לחמשה שערים יש דין שער והם חייבים בשמירה[36].

ולפיכך, בספר ה"יד", כאשר פוסק הרמב"ם את ההלכה, כ"דעת רבים", ש"שבעה שערים היו לה" – הוא מדייק, שהשמירה היא רק "על חמשה שערי העזרה", מפני ששמירת הכהנים אינה רק "בבית הניצוץ ובבית המוקד" – כדעת תנא קמא – אלא, ממילא, גם "על שער המוקד ועל שער הניצוץ".

(משיחת ש"פ דברים תשל"ו)

34) תה"ד הוא בט"ז שו"ע או"ח סשי"ט סק"ב.

35) ראה דרכי שלום כללי הש"ס סי' שכ מתוד"ה יבמות כז, א. ועד"ז אפילו בנוגע לתושב"כ ראה רש"י וירא כא, לד: לא בא הכתוב לסתום אלא לפרש.

36) ושער הניצוץ והמוקד – או שאין להם דין שער ופטורים משמירה, או שנכללים ב"חמשה על חמשה שערי העזרה" והלויים שומרים שם (ולא שנפטרים ע"י שמירת הכהנים). וראה פי' הרא"ש תמיד כז, א ד"ה על ה' שער העזרה וד"ה אלמא. משנה למלך שם. ואכ"מ.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט סיון, תשי"ד
ברוקלין.

מתפללי בית הכנסת בית יוסף
אשר בירושלים עיה"ק ת"ו
ד' עליהם יחיו

שלום רב וברכה!

בנועם קבלתי המכתב בו כותבים אודות חגיגת יום השנה שלהם וכן ההתועדות בהימים שלאחר זה ובהם בחג השבועות זמן מתן תורתנו. וביחוד נהניתי לקרות בהמכתב אודות השיעורים הנלמדים הן בתורת הנגלה והן בתורת החסידות.

וחפץ ה' בידם יצליח אשר יהי' ביתם בית תפלה ובית לימוד וכדרז"ל על הכתוב אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב, ושמא מילתא הוא בית יוסף, יוסף ה' לי בן אחר וביארו בתורת דא"ח אשר מאחר עושים בן כאשר מהפך מחשוכא לנהורא והוא ע"י התבוננות הנפש השכלית בגדולת ה' כו' עד שגם נה"ב מסכימה ע"ז נעשה יתרון האור מן החשך יתרון ממש כשהחשך נהפך לאור כו' שעי"ז נמשך תוספת אור לאין קץ גם למעלה וכמבואר בארוכה כ"ז בד"ה בן פורת יוסף לאדמו"ר הצ"צ (נדפס בס' אור התורה שפ"ו ע"ב) ומדתו של הקב"ה מדה כנגד מדה אלא שכ"פ ככה שמוסיף אור (שזהו שם הכללי להארות והמשכות של מעלה) לאין קץ גם למטה בהמצטרך לכל המתעסקים בהנ"ל הם ובני ביתם הן בגשמיות והן ברוחניות.

בברכת חג הגאולה י"ב וי"ג תמוז הבע"ל אשר בודאי יחוגו אותו באופן המתאים בבית הכנסת שלהם ויה"ר שיהי' בהצלחה מופלגה בהנוגע להבפועל.

בראשית לד, יג: וַיַּעֲנוּ בְנֵי־יַעֲקֹב אֶת־שְׁכֶם וְאֶת־חֲמוֹר אָבִיו בְּמִרְמָה וַיְדַבֵּרוּ אֲשֶׁר טִמֵּא אֶת דִּינָה אֲחֹתָם:

פא

"בני יעקב" הם שמעון ולוי, וכמו שמפרש בזוהר (פסוק כז) "בני יעקב באו על החללים וגו'" דקאי על שמעון ולוי

שמעון[1] ולוי שותפותא וחכימותא וחברותא דלהון קשיא אינון, דכד אתחברו בשכם קטלו כל דכורא, ולא די לון אלא דנטלין נשין וטף וכספא ודהבא וכל בעירי וכל מאני דיקר וכל מאן דאשתכח בקרתא, ולא די כל דא אלא דאפילו כל מה דבחקלא נטלו, דכתיב (בראשית לד, כח) ואת אשר בעיר ואת אשר בשדה לקחו.

ספר הזהר חלק א' דף קפה ע"ב

שמעון ולוי[2] שותפותא וכו' דלהון קשיא אינון. כשמתחברין יחד שמעון ולוי הם קשיא, כי הרי שניהם הם בחי' גבורות[3] קשות וכו'.

ולכן אמר יעקב עליהם אחלקם ביעקב[4] ואפיצם בישראל, שלא יהיו ביחד, מפני עברתם כי קשתה והיינו קשיא.

והי' בהם חכימותא, וכמו שכתוב ויענו בני יעקב כו' במרמה ותרגומו[5] בחכמתא, וכן פירש רש"י, והוא על דרך כמו שיעקב נטל את ברכות עשו במרמה, שהוא בחכמתא כתרגומו[6] וכפירוש רש"י שם, ככתוב בא אחיך במרמה ויקח ברכתך. כמו כן הם שהם בני יעקב, נטלו כל מה שהי' בעיר שכם, במרמה, בחכימותא דלהון.

ולפי דעת הזוהר הקדוש שמפרש מה שאמר, בני יעקב[7] באו על החללים ויבוזו כו', קאי ביחוד[8] על שמעון ולוי, כי הרי אמר כאן ששמעון ולוי הם לקחו הכל, כמו כן יתפרש מה שכתוב ויענו בני יעקב כו' במרמה, קאי בני יעקב גם כן על שמעון ולוי.

וקחשיב ז' דברים: נשין, טף, כספא, דהבא, וכל בעירי, וכל מאני דיקר, וכל מאן דאשכח בקרתא.

והז' דברים הללו כתיבי כולם בפסוק.

והוא מה שכתוב:

את[9] צאנם ואת בקרם ואת חמריהם, הוא, כל בעירי.

ואת אשר בעיר, הוא, כל מאן דאשתכח בקרתא.

ואת[10] כל חילם, הוא, כספא ודהבא, וכפירוש[11] רש"י ממונם וכו'.

ואת כל טפם ואת נשיהם, הוא, נשין וטף.

ואת כל אשר בבית, הוא, וכל מאני דיקר וכו'.

אמנם מה שקחשיב אותם על הסדר הזה ולא כפי הסדר האמור בתורה, יש לומר כי חושב על סדר החביבות, שמובן שנשין וטף הוא דבר יותר יקר מן כספא ודהבא, וכן הלאה.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד קנ

1) [תרגום ללה"ק]. . . שמעון ולוי שותפותם וערמתם והתחברותם קשים הם. כי כשנתחברו בשכם הרגו כל זכר, ועדיין לא הי' די להם, אלא שלקחו את הנשים והטף וכסף וזהב וכל הבהמות וכל כלים יקרים וכל מה שנמצא בעיר, ולא הי' מספיק להם כל זה אלא אפילו כל מה שהי' בשדה לקחו דכתיב (בראשית לד, כח) ואת אשר בעיר ואת אשר בשדה לקחו.

2) ראה ביאור בפנים בלקוטי לוי יצחק ג' הלשונות "שותפותא וחכימותא וחברותא".

3) ראה הביאור בפנים בלקוטי לוי יצחק, ששמעון ולוי בחי' גבורות.

4) בראשית מט, ז.

5) וז"ל: "וַאֲתֵיבוּ בְּנֵי יַעֲקֹב יָת שְׁכֶם וְיָת חֲמוֹר אֲבוּהִי בְּחָכְמָתָא". ופרש"י: במרמה. בחכמה.

6) בראשית כז, לב. "ויאמר בא אחיך במרמה ויקח ברכתך" ותרגום "וַאֲמַר עַל אָחוּךְ בְּחָכְמְתָא וְקַבֵּיל בִּרְכָתָךְ".

7) בראשית לד, כז. "בני יעקב באו על החללים ויבוזו העיר אשר טמאו אחותם".

8) פירוש: דזהו חידוש שמפרש הזהר, דמ"ש (בפסוק כז) "בני יעקב" קאי על "שמעון ולוי", דבפשטות הכתובים יכולים ללמוד דקאי על כל השבטים, דכולם לקחו בהביזה וכו', דהרי רק בפסוק כה כתוב "ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי . . ויהרגו כל זכר" משא"כ בפסוק כז כתוב סתם "בני יעקב". (ואכן כך לומד האור החיים, וז"ל: בני יעקב באו וגו', פירוש כולן יחד, נתכווין הכתוב לומר טעם ביזת כל נכסי העיר וגו' כי נוגע הבושת לכולן, ע"ש).

ולפי הזהר מ"ש "בני יעקב באו על החללים ויבוזו" הוא רק שמעון ולוי, וע"ז מפרש כאן בלקוטי לוי יצחק דמ"ש קודם (פסוק יג) "ויענו בני יעקב במרמה", הכוונה ג"כ רק שמעון ולוי, וזהו שכתוב כאן בזהר "שמעון ולוי שותפתא וחכימותא".

9) שם פסוק כח.

10) שם פסוק כט.

11) וכפירוש רש"י: ראה לקמן סימן פג.

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום רביעי עמ' א

1 משועבדים לגביית כתובתה. **וְאָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן, מַאי טַעְמָא** – מהו הטעם לחלק בין עבדים לכתובה לענין שיור. והשיב לו רב
2 נחמן שהטעם הוא משום **שַׁעְבּוּדָא מִטַּלְטְלָא הוּא** – עבד נחשב
3 מטלטלים, **וּמִטַּלְטְלָא לְמִטַּלְטְלָא חָיְיבִי שִׁיּוּרֵי**, ולכך כששייר האדון
4 בשטר המתנה מטלטלים כל שהם, יתכן שכוונתו היתה לשייר את
5 העבד. **וְאוּלַם כְּתוּבַּת אִשָּׁה מְקַרְקְעָא הִיא** – עיקר סמיכות דעת
6 האשה היא על הקרקע המשועבדת לה, **וּמִטַּלְטְלָא לְמְקַרְקְעָא לֵא**
7 **חָיְיבִי שִׁיּוּרֵי** – ולפיכך כשכתב לה מטלטלים אין זה נחשב 'שיור' ולא
8 ויתרה האשה על כתובתה. הרי שעבדים נחשבים מטלטלים,
9 ולכאורה יש לפשוט מכאן את הספק בענין זה.
10

טז, א – ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי ודתן ואבירם בני אליאב ואון בן פלת בני ראובן

א. האר"י זצ"ל דרש על קרח פסוק (תהלים צב, יג) צדיק כתמר יפרח[1], שכן שמו רש"ם בסופי תיבות אלה ללמד[2] שבסוף תיקון עולם גם הוא יתקן, ויפה אמר שהרי הוא וסיעתו במדור גיהנם משעה ראשונה שירדו שם התחילו להצדיק עליהם דין שמים וכך הם אומרים משה אמת ותורתו אמת ואנו בדאים, ואין בעולם קלקול גדול כל כך שוידוי זה לא יספיק לתקנו.

והנה ראשי תיבות אלה צדיק **כ**תמר **י**פרח הן בגי' ק"כ צרופים של שם אלקים כדאמור רבנן חמש אותיות ק"כ בתים ללמד שכל כתות הדין יגבו חובם תחלה ממנו ואחרי כן יפרח, וכן האותיות האמצעיות **ד"י ת"ם פ"ר** יש בהן רמז מפורש שהק"כ אלקים עתידים להכריז **ד"י** לצרותיו של קרח שהרי **ת"ם** ונשלם לפייס החמש גבורות שרשי הדינין שהן אותיות[3] מנצפ"ך מספרן **פ"ר**, וכמו שאמר הנביא (ישעי' ס, כ) ושלמו ימי אבלך, ע"ד מה שבארנו במאמרו חקור דין בריש חלק ה' בפירוש מלת גיהנם[4] ושם זכרנו מה יקר חסדו ית' אפי' עם המורדים והפושעים להוציא יקר חסדו מזולל, וכן אמר המלך החכם (משלי טז, ד) כל פעל ה' למענהו ואמרו חכמים לקלוסו.

עשרה מאמרות – אם כל חי ח"ג פרק לד

ב. מבואר בחסידות[5] בטענת קרח[6] "כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה' ומדוע תתנשאו על קהל ה'" – שעצם טענתו של קרח היא נכונה, כיון שראה את המעלה שישנה דוקא אצל המקבל – כי הכוונה (דנתאווה הקב"ה להיות לו יתברך דירה בתחתונים) נשלמת דוקא בתחתונים; אמנם הטעות שלו היתה, כי המעלה בגלוי תהי' רק **לעתיד לבוא** (כאשר נקבה תסובב גבר[7]), לאחרי שישנה הקדמת העבודה דהמשכה והשפעה מעליונים בהתחתונים, וגמר הבירור דהתחתון (לוי מבחי' גבורות) שבא על ידי זה שלפני זה הוא **מקבל** מהעליון (כהן איש החסד).

ועל פי זה יש לומר הפירוש הפנימי ("יינה של תורה") בפירוש רש"י הראשון בפרשתנו – "פרשה זו יפה נדרשת במדרש רבי תנחומא": חלק **הדרוש** (שבדרוש[8]) שבתורה – "מדרש (רבי תנחומא)" מגלה הטוב וה"יפה" ב"פרשה זו", פרשת קרח (משא"כ על דרך הפשט, בגלוי ובחיצוניות – מעשה קרח אינו "יפה") – כפי שטענת קרח היא למעליותא, מצד (שראה את) הסדר שיהי' **בפועל** בגאולה העתידה לבוא, כשיהי' הענין ד"תנחומא" מלשון תנחומין ונחמה על הגלות.

בסגנון אחר: "פרשה זו" (טענת קרח) כפי שהיא כתובה ב"(מדרש רבי) תנחומא" – בגאולה העתידה לבוא – הרי היא בענין "יפה (נדרשת)", שלימות ותכלית הטוב. משא"כ על דרך **הפשט** – כפי שהענינים הם בזמן הזה, והיום לעשותם (עולם העשי', עולם הפשט) – העולם עדיין אינו בסדר דתכלית השלימות, זה יהי' רק לעתיד לבוא, לאחרי **שלימות** בירור התחתון על ידי זה שהוא **מקבל** מלמעלה ממנו.

תורת מנחם התוועדויות ה'תשמ"ט ח"ג, משיחות ש"פ קרח

יז, כ – והיה האיש אשר אבחר בו מטהו יפרח והשיכותי מעלי את תלונות בני ישראל אשר הם מלינם עליכם

ג. והי' האיש אשר אבחר בו מטהו יפרח. במסורה יפרח ג'[9], דין. ואידך (תהלים עב, ז) יפרח בימיו צדיק. [ג] צדיק כתמר יפרח (שם צב, יג). על פי מה ששמעתי בשם הגאון החתם סופר זצ"ל על הכתוב (שמות לג, כג) וראית את אחורי (היינו שזהו ההסתר פנים אחרי המעשה הלז הידוע במדבר שנאמר שם זה בפרשת תשא, כי מה שרואים טובת השם יתברך וצדקתו הוא רק אחור"י לאחרי כן. אבל) ופני לא יראו (מלפנים בתחלה לא יכירו ולא ידעו זה, איך הוא הכל כן ראוי להיות שהוא טובה וחסדי השי"ת), עד כאן דבריו ודברי פי חכם חן.

וזהו יש לומר על פי הנודע מהאר"י הקדוש זצ"ל (שער הפסוקים תהלים שם) כי צדיק כתמר יפרח, ס"ת **קר"ח**[10], **היינו שיפרח לעתיד, אבל זהו החסרון הי' שהוא רק בסופ"י תיב"ת קר"ח, שהכיר רק בסו"ף, כי משה אמת ותורתו אמת (תנחומא קרח יא), אבל בתחלה חלק עליו, מה שאין כן במש"ה נאמר (תהלים צב, א) מזמור שיר ליום השבת**, ר"ת **למש"ה** (כמבואר בסידור באותו מזמור בכתבי האריז"ל), היינו כי משה רבינו השיג מיד בראש"י תיבות בתחלה וראש האמת מראש ועד סוף, לא כמו קרח שהשיג רק בסופו כנזכר. וזה שכתוב **אשר אבחר בו מטהו יפר"ח** (בתחל"ה כדרך פר"ח החנטה לידע האמת).

---

1) **והאר"י זצ"ל דרש על קרח פסוק (תהלים צב, יג) צדיק כתמר יפרח:** עיין עוד בזה ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת קרח סימן ב. ג. ד. ה. ו. ז. ח. ט. לו. קג. קה. (ועיין פרשת תזריע סימן קמט דפי' קרח הוא קֹרַח ע"ש).

2) ללמד שבסוף התקון גם הוא כתמר יפרח.

3) אותיות מנצפ"ך המורין על דין.

4) בפי' מלת גיהנו' שעל הנשמות שנטהרו בתוכ' אומרים הנם הא אתלבנו.

5) ראה לקוטי תורה פרשתנו נד, ב ואילך. ושם נתבאר. אור התורה פרשתנו עמוד תרפו. תרצב. סד"ה ויקח קרח העת"ר. ספר המאמרים – מלוקט חלק ג עמוד רג ואילך. ובכמה מקומות.

6) פרשתנו טז, ג.

7) ירמי' לא, כא.

8) כי במדרש עצמו ישנם פירושים על דרך הפשט (כמובן מזה שרש"י בכמה מקומות מביא פירוש ממדרש ואינו מזכיר שזהו ממדרש), וכן לאידך – ישנם דרשות שהובאו בספרי פשט (וגם בפירוש רש"י מובאים ענינים של דרש (ורש"י **מדגיש** שהוא דרש) אלא שהם קרובים לדרך הפשט); ואילו כאן כתב רש"י שפרשה זו **נדרשת במדרש** רבי תנחומא, היינו – דרש שבדרש.

9) **במסורה יפרח ג':** עיין ילקוט משיח וגאולה פרשת קרח סימן קב. קג.

10) **צדיק כתמר יפרח, ס"ת קר"ח:** עיין בזה ילקוט משיח וגאולה פרשת קרח סימן א, ובהנסמן שם.

וזה שכתוב המסורה **יפרח בימיו צדיק** (שנאמר על משיח צדקנו, שצריך להיות מזרע שלמה בן דוד [כמ"ש הרמב"ם בפרק חלק (פ"י מ"א בא"ד יסוד י"ב)], והיינו שצריכין לעבוד לכתחלה ולידע האמת, ורק זה הי' מגמתינו ביאת בן דוד ומלכותו במהרה בימינו. ולאפוקי מדברי קרח שנאמר עליו) **צדיק כתמר יפרח** (בסופי תיבות כנ"ל, היינו שרק לבסוף הכיר האמת לאמיתו) כנ"ל.

חיים ושלום[11]

11) האדמו"ר ר' חיים אלעזר ז"ל שפירא, בעמח"ס שו"ת מנחת אלעזר ועוד.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט סיון, תשי"ד
ברוקלין.

[הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מוה"ר יהושע שניאור זלמן שי'].

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מיו"ד סיון, ובטח בינתים קבל מכתבי בו ימצא מענה על כמה מהשאלות שלו, ותחלת מכתבי זה היא נקודה כללית רובא דרובא המכתבים שלהם הם מלאים תוכן איך שקשה וכמעט אי אפשר לסדר ישיבה במקומם כו' וכמו שכתב במכתבו הקודם, הנה זה למרות שראו מופתים גלוים איך שבכל הדברים שלא הי' תלוי בחירה מבני ישראל ראו הצלחה מופלגה, ואם היו קישויים ה"ז רק באותן הנקודות שהיתה יד בני ישראל בכלל ובפרט אנ"ש שיש להם בחירה חפשית כיון שהם בדוגמא שלמעלה (שרק שם הוא מקום הבחירה האמיתית וכמבואר בלקו"ת פ' אמור לח: בביאור עה"כ הן האדם הי' כאחד ממנו), הרי שם נמצאו העלמות והסתרים וכו'...

בנוגע לשאלתם אם לעשות ת"ת לקטנים או להסתפק רק בהדעי סקול הנה פשוט שצריך לעשות ת"ת לקטנים ג"כ, ובפרט שבספק הדבר אם אפשר שתהי' מספקת כמות המבקרים בהדעי סקול אם לא ע"י שיקרבו את הנערים בחינוכם מקודם בת"ת וחדרים...

בהנוגע לשיתוף פעולה עם אברכים מישיבה אחרת או עם אנשים מחוג אחר שעד עתה הנה נהגו אתם ברצו"ש, הנה אף שידוע ההנהגה שצריך לקבל את כל אחד בספ"י וצריך לנצל את כחותיו של כאו"א בכרם חב"ד ככל האפשרי אפילו מאלו שאינם מחב"ד אבל בענין עשיית שותפות גמורה ובמילא יש להשותפים דיעה גמורה ולעתים גם דיעה מכרעת, הנה יש להזהר בזה ביותר וביותר ובפרט במדינה [...] שתלוי בזה גם קידוש ליובאוויטש כו' ומובן שכל הנ"ל אינו שייך להענין דקליטת תלמידים גם מחוגים הנ"ל ואין הדבר אמור אלא בכאלו שיחוו דיעה.

מובן שאין לעשות בבנין הישיבה ענינים של מפלגה איזה שתהי' אף שלאידך גיסא אין מענינם לבדוק את אלו הבאים אליהם להתפלל או ללמוד אם שייכים הם להמפלגה, אבל הבנין וכל הענינים הקשורים בו הם **על** מפלגתי כמובן.

וה"ה בנוגע להנוסח, פשוט שבבנין ישיבה שעל שם כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע נוסח התפלה צ"ל נוסח שלו, ואין בזה **שום** פגיעה בכבודו של מי שהוא כי לכל אחד מובן הענין דהגם לכבוש את המלכה עמי בבית, וכיון שנקרא הבנין והישיבה ע"ש כ"ק מו"ח אדמו"ר צ"ל מתאים אליו, אבל לאידך גיסא אין הם מחוייבים לבדוק את כאו"א באיזה נוסח מתפלל כו' ובמילא מובן גם כן שאם בדרך ארעי ירד מי לפני התיבה ויתפלל נוסח אחר הרי אין זה ענין למלחמה.

כנ"ל הנני כופל עוד הפעם שיש לקלוט תלמידים להישיבה אף אם חוששים הם שהתלמידים ישארו רק באופן זמני כי נוסף ע"ז שאם ישפיעו על התלמידים כדבעי ישארו בקביעות עכ"פ רובם, הנה גם בשביל השפעה ביר"ש טהורה באופן זמני כדאי הדבר.

בהנוגע לסיום מכתבו שצער אנ"ש ביותר גדול מזה שהם רואים שאפשר להצליח והחסרון שאין אנשים המתאימים לזה, הנה כיון שההשגחה העליונה הביאה דוקא אותו ל[אוסטרליא] ולא אחרים והראתה מופתים גלוים... הנה **ברור** הדבר שיש היכולת ביד אנ"ש הנמצאים ב[אוסטרליא] לעשות ככל הדרוש, ויה"ר מהשי"ת שיוציאו יכולת זו מהכח אל הפועל ושיהי' זה בהקדם ובנקל.

בברכת הצלחה המחכה לבשו"ט ופ"ש כהדו"ש.

◆ יום ראשון כ"ד סיון ◆

טז (א) **וַיִּקַּח קֹרַח בֶּן־יִצְהָר בֶּן־קְהָת בֶּן־לֵוִי וְדָתָן וַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וְאוֹן בֶּן־פֶּלֶת בְּנֵי רְאוּבֵן:**

א וְאִתְפְּלַג קָרַח בַּר יִצְהָר בַּר קְהָת בַּר לֵוִי וְדָתָן וַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וְאוֹן בַּר פֶּלֶת בְּנֵי רְאוּבֵן:

רס"י ◄ **וַיִּקַּח קֹרַח•** פָּרָשָׁה זוֹ נִדְרֶשֶׁת בְּמִדְרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא. **וַיִּקַּח קֹרַח•** לָקַח אֶת עַצְמוֹ לְצַד אֶחָד לִהְיוֹת נֶחֱלָק מִתּוֹךְ הָעֵדָה לְעוֹרֵר עַל הַכְּהֻנָּה, וְזֶהוּ שֶׁתִּרְגֵּם אוֹנְקְלוֹס "וְאִתְפְּלַג", נֶחֱלַק מִשְּׁאָר הָעֵדָה לְהַחֲזִיק בְּמַחְלֹקֶת. וְכֵן (איוב טו): "מַה־יִּקָּחֶךָּ לִבֶּךָּ", לוֹקֵחַ אוֹתְךָ לְהַפְלִיגְךָ מִשְּׁאָר בְּנֵי־אָדָם. דָּבָר אַחֵר: "וַיִּקַּח קֹרַח" מָשַׁךְ רָאשֵׁי סַנְהֶדְרָאוֹת שֶׁבָּהֶם בְּדִבְרִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כ): "קַח אֶת־אַהֲרֹן", (הושע יד): "קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים". **בֶּן־יִצְהָר בֶּן־קְהָת בֶּן־לֵוִי•** וְלֹא הִזְכִּיר "בֶּן־יַעֲקֹב", שֶׁבִּקֵּשׁ רַחֲמִים עַל עַצְמוֹ, שֶׁלֹּא יִזָּכֵר שְׁמוֹ עַל מַחְלֹקְתָם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מט): "בְּקָהָלָם אַל־תֵּחַד כְּבֹדִי". וְהֵיכָן נִזְכַּר שְׁמוֹ עַל קֹרַח? בְּהִתְיַחֲסָם עַל הַדּוּכָן בְּ'דִבְרֵי הַיָּמִים', שֶׁנֶּאֱמַר (דה"א ו ו): "בֶּן־אֶבְיָסָף בֶּן־קֹרַח בֶּן־יִצְהָר בֶּן־קְהָת בֶּן־לֵוִי בֶּן־יִשְׂרָאֵל". **וְדָתָן וַאֲבִירָם•** (תנחומא) בְּשִׁבִּיל שֶׁהָיָה שִׁבְטוֹ רְאוּבֵן שָׁרוּי בַּחֲנָיָתָם תֵּימָנָה, שֶׁכֵּן לִקְהָת וּבָנָיו הַחוֹנִים תֵּימָנָה, נִשְׁתַּתְּפוּ עִם קֹרַח בְּמַחְלֹקְתּוֹ: אוֹי לָרָשָׁע, אוֹי לִשְׁכֵנוֹ. וּמָה רָאָה קֹרַח לַחֲלֹק עִם מֹשֶׁה?

נִתְקַנֵּא עַל נְשִׂיאוּתוֹ שֶׁל אֱלִיצָפָן בֶּן עֲזִיאֵל, שֶׁמִּנָּהוּ מֹשֶׁה נָשִׂיא עַל בְּנֵי קְהָת עַל־פִּי הַדִּבּוּר. אָמַר קֹרַח: אַחֵי אַבָּא אֲרַבָּעָה הָיוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ו): "וּבְנֵי קְהָת וְגוֹ'". עַמְרָם הַבְּכוֹר נָטְלוּ שְׁנֵי בָּנָיו גְּדֻלָּה: אֶחָד מֶלֶךְ וְאֶחָד כֹּהֵן גָּדוֹל; מִי רָאוּי לִטֹּל אֶת הַשְּׁנִיָּה? לֹא אֲנִי, שֶׁאֲנִי בֶּן יִצְהָר, שֶׁהוּא שֵׁנִי לְעַמְרָם? וְהוּא מִנָּה נָשִׂיא אֶת בֶּן אָחִיו הַקָּטָן מִכֻּלָּם! הֲרֵינִי חוֹלֵק עָלָיו וּמְבַטֵּל אֶת דְּבָרָיו! מֶה עָשָׂה? עָמַד וְכִנַּס ר"נ רָאשֵׁי סַנְהֶדְרָאוֹת, רֻבָּן מִשִּׁבְטוֹ רְאוּבֵן שִׁבְטֵנִיו, וְהֵם אֱלִיצוּר בֶּן שְׁדֵאוּר וַחֲבֵרָיו וְכִיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "נְשִׂיאֵי עֵדָה קְרִיאֵי מוֹעֵד", וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (במדבר א): "אֵלֶּה קְרוּאֵי הָעֵדָה". וְהִלְבִּישָׁן טַלִּיתוֹת שֶׁכֻּלָּן תְּכֵלֶת, בָּאוּ וְעָמְדוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה, אָמְרוּ לוֹ: טַלִּית שֶׁכֻּלָּהּ שֶׁל תְּכֵלֶת חַיֶּבֶת בְּצִיצִית אוֹ פְּטוּרָה? אָמַר לָהֶם: חַיֶּבֶת! הִתְחִילוּ לְשַׂחֵק עָלָיו. אֶפְשָׁר? טַלִּית שֶׁל מִין אַחֵר, חוּט אֶחָד שֶׁל תְּכֵלֶת פּוֹטְרָהּ. זוֹ שֶׁכֻּלָּהּ תְּכֵלֶת, לֹא תִּפְטֹר אֶת עַצְמָהּ?. **בְּנֵי רְאוּבֵן•** דָּתָן וַאֲבִירָם וְאוֹן בֶּן פֶּלֶת.

כלי יקר – עוז והדר

טז (א) **וַיִּקַּח קֹרַח בֶּן יִצְהָר בֶּן קְהָת בֶּן לֵוִי.** בְּקִיחָה זוֹ בָּאוּ הַרְבֵּה פְּרוּשִׁים, יַעַן כִּי לֹא פֵּרֵשׁ אִם קִיחָה זוֹ בַּיְדֵים, אוֹ בִּדְבָרִים כְּמוֹ (קח אֶת הַלְוִיִּם) (לעיל ח ו, ראה רש"י שם). וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁכָּל הַסִּפּוּר נִמְשַׁךְ עַד **בְּנֵי רְאוּבֵן,** שֶׁלָּקַח לוֹ לְמַחְלֹקְתּוֹ אֶת בְּנֵי רְאוּבֵן, כִּי רָאָה לְלֵקֵט כָּל מָרֵי נֶפֶשׁ, וְיָדַע כִּי נַפְשָׁם מָרָה עַל הַבְּכוֹרָה שֶׁנִּלְקְחָה מֵרְאוּבֵן, וְאַף עַל פִּי שֶׁיַּעֲקֹב נְטָלָהּ וְלֹא מֹשֶׁה (ראה ב"ב קכג.), מִכָּל מָקוֹם עַל יְדֵי שֶׁתַּחְזוֹר כָּל שָׁרָרָה לְבַעֲלֶיהָ, יַחְשְׁבוּ שֶׁגַּם לָהֶם תַּחְזוֹר הַבְּכוֹרָה וְיִסְכִּימוּ עִם קֹרַח:

וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁלָּקַח לוֹ לְטַעֲנָה אֶת **בֶּן יִצְהָר,** כִּי זֹאת הָיְתָה עִקַּר טַעֲנָתוֹ לוֹמַר 'אַחֵי אַבָּא אַרְבָּעָה הָיוּ כוּ' מֵאַחַר שֶׁאֲנִי **בֶּן יִצְהָר** מִי רָאוּי לִטֹּל הַשְּׁנִיָּה' כְּפֵרוּשׁ רַשִׁ"י. וְיֵשׁ אוֹמְרִים וְי"ו שֶׁל **וְדָתָן** נוֹסֶפֶת כְּיָוִי"ו שֶׁל (וְאַיָּה וַעֲנָה) (בראשית לו כד, ראה רש"י שם), וּבְאוּרוֹ שֶׁלָּקַח אֶת דָּתָן וַאֲבִירָם לְצָרְפָם אֵלָיו. וְנָכוֹן לוֹמַר שֶׁתַּרְוִיהוּ אִיתְנְהוּ, שֶׁלָּקַח לוֹ לְטַעֲנָה מַה שֶּׁהוּא **בֶּן יִצְהָר,** וְלָקַח לוֹ גַּם אֶת **דָּתָן וַאֲבִירָם וְאוֹן,** וּלְפִי זֶה לֹא תִּהְיֶה הַוָּי"ו נוֹסֶפֶת:

וּבַמִּדְרָשׁ (במדב"ר יח ג) אָמְרוּ, **'וַיִּקַּח קֹרַח** מַה לָּקַח טַלִּית שֶׁכֻּלּוֹ תְּכֵלֶת' כוּ', וּמַסִּיק שֶׁשָּׁאַל עוֹד 'בַּיִת מָלֵא סְפָרִים אִם חַיָּב בִּמְזוּזָה' כוּ'. בְּשֶׁלְמָא צִיצִית דָּרֵשׁ סְמוּכִין מִדִּכְתִיב **וַיִּקַּח קֹרַח** לְפָרָשַׁת צִיצִית (לעיל טו לז-מא), אֲבָל מְזוּזָה מֵאַן דְּכַר שְׁמֵיהּ. וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ דְּמַפִּיק לֵהּ מִדִּכְתִיב (פסוק כז) **וְדָתָן וַאֲבִירָם יָצְאוּ נִצָּבִים פֶּתַח אָהֳלֵיהֶם,** לָמָּה לֵיהּ לְמִכְתַּב 'פֶּתַח אָהֳלֵיהֶם', אֶלָּא שֶׁיָּצְאוּ **נִצָּבִים** לְחַרֵף וּלְגַדֵּף עַל הַמְּזוּזָה שֶׁבְּ**פֶתַח אָהֳלֵיהֶם.** וְהִנֵּה קֹרַח חָלַק עַל פָּרָשַׁת צִיצִית, וְדָתָן וַאֲבִירָם הוֹסִיפוּ עוֹד לַחְלֹק עַל מִצְוַת הַמְּזוּזָה שֶׁבְּפֶתַח הָאֹהֶל, כִּי אָמְרוּ שֶׁמֹּשֶׁה בָּדָה מִלִּבּוֹ שְׁנֵי מִצְוֹת אֵלּוּ, וְהָיָה זֶה מֵעֵין מַחְלֹקְתָם, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַבֵּנוּ בְּחַיֵּי 'כִּי אָמְרוּ כְּשֵׁם שֶׁטַּלִּית שֶׁכֻּלּוֹ תְּכֵלֶת הַכָּשֵׁר נוֹתֶנֶת שֶׁהוּא פָּטוּר מִצִּיצִית, וְכֵן בַּיִת מָלֵא סְפָרִים פָּטוּר מִמְּזוּזָה, כָּךְ בִּזְמַן שֶׁ**כָּל הָעֵדָה קְדֹשִׁים** (פסוק ג) אֵינָן צְרִיכִין לְמַנְהִיג':

וְעוֹד רָמְזוּ בָּזֶה, לוֹמַר שֶׁעִקַּר טַעַם שְׁנֵי מִצְוֹת אֵלּוּ לִהְיוֹת לָאָדָם כְּמַזְכִּירִים אֶת מִצְוֹת ה', כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל טו לט) (וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם) וְגוֹ', וְכֵן הַמְּזוּזָה כְּדֵי שֶׁיִּזָּכֵר אֶת ה' בְּבוֹאוֹ וּבְצֵאתוֹ (לשון הריקאנטי דברים ו ט), וּבְזֹמֶן 'שֶׁכָּל הָעֵדָה קְדוֹשִׁים' אֵינָן צְרִיכִין לְדָבָר הַמַּזְכִּיר, כִּי בְּלֹאו הָכִי ה' לְנֶגְדּוֹ תָּמִיד הוּא יִתְבָּרֵךְ וְכָל מִצְוֹתָיו, וְאֵין

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (מאמר ד"ה ויקח קרח וגו', שבת פרשת קרח, מברכים החודש תמוז, ה'תשכ"ז)

קֹרַח שֶׁהָיָה לֵוִי, בְּחִינַת גְּבוּרָה, חָלַק עַל אַהֲרֹן שֶׁהוּא בְּחִינַת הַחֶסֶד, לְפִי שֶׁרָצָה לְהַגְבִּיר הַגְּבוּרוֹת עַל הַחֲסָדִים שֶׁיִּהְיוּ הַגְּבוּרוֹת עִיקָּר, כְּמוֹ שֶׁיִּהְיֶה לֶעָתִיד־לָבֹא שֶׁיִּתְעַלּוּ הַגְּבוּרוֹת, וּכְמוֹ שֶׁהוּא גַּם עַכְשָׁו בִּבְחִינַת עַתִּיק, שֶׁהַגְּבוּרוֹת בְּשָׁרְשָׁם הֵם לְמַעְלָה מֵהַחֲסָדִים.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ח עמ' 105)

וַיִּקַּח קֹרַח (טז, א) אוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם "וַיִּקַּח" "וְאִתְפְּלַג". וְכֵן כָּתַב רַשִׁ"י "**נֶחְלַק** מִשְּׁאָר הָעֵדָה לְהַחֲזִיק בְּמַחֲלֹקֶת". וְקֹרַח הוּא מִלְּשׁוֹן "קָרְחָה", שֶׁמַּשְׁמָעוּתָהּ פְּלוּג – נִתּוּק וְהִתְחַלְּקוּת (כְּגוֹן תְּלִישַׁת הַשֵּׂעָר מֵהָרֹאשׁ). וּלְהָעִיר מֵהַסְּמִיכוּת שֶׁל "לֹא תִתְגּוֹדְדוּ" (לֹא תַּעֲשׂוּ אֲגֻדּוֹת אֲגֻדּוֹת) לְ"וְלֹא תָשִׂימוּ קָרְחָה". וּבְ'פָנִים יָפוֹת': קר"ח ר"ע - גִּימַטְרִיָּא מחלק"ת (578).

כלי יקר – עוז והדר

צָרִךְ בָּהֶם כִּי אִם לְאֲנָשִׁים שכיחי אֱלֹהִים:

וּמִטַּעַם זֶה נֶעְנְשׁוּ הֵמָּה וְטַפָּם, וְיֵשׁ לְהִתְבּוֹנֵן אִם קֹרַח וַעֲדָתוֹ חָטְאוּ, טַף לָמָּה בָּאִים לְעָנֶשׁ זֶה. אֲלָא לְפִי שֶׁחָלְקוּ עַל צִיצִית וּמְזוּזָה, וּמַסִּיק בְּפֶרֶק בַּמֶּה מַדְלִיקִין (שבת לב:) 'רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי מֵאִיר, חַד אָמַר בָּנִים מֵתִים בָּעָוֹן צִיצִית, וְחַד אָמַר בָּעָוֹן מְזוּזָה' כוּ', וְטַעַם לְשִׁנֵּיהֶם אֶחָד הוּא, לְפִי שֶׁשְּׁנֵיהֶם בָּאוּ לְזַכְּרוֹן, כִּי הַמְּזוּזָה לִהְיוֹת ה' לְאֱלֹהִים עֵינָיו תָּמִיד בְּבוֹאוֹ וּבְצֵאתוֹ, וְהַצִּיצִית לְזִכָּרוֹן הַמִּצְוֹת, וּכְתִיב (הושע ד ו) (וְתִשְׁכַּח תּוֹרַת אֱלֹהֶיךָ אֶשְׁכַּח בָּנֶיךָ גַּם אָנִי), כִּי עַל יְדֵי שֶׁתִּשְׁכַּח תּוֹלְדוֹת הַמַּעֲשִׂים הַטּוֹבִים אֶשְׁכַּח גַּם סְתָם תּוֹלְדוֹתֶיךָ. וְעוֹד שֶׁהַבָּנִים עָנָף מִן הַמֻּמָּנוּ כְּצִיצִית שֶׁהֵם עָנָף מִן הַבֶּגֶד:

וַיִּקַּח קֹרַח בֶּן יִצְהָר וגו'. וְלֹא קָחָשִׁיב בֶּן יַעֲקֹב, לְפִי שֶׁקֹּרַח הָיָה מַחְנִיף לִבְנֵי רְאוּבֵן, וְאָמַר דֶּרֶךְ חֲנֻפָּה אֵין אֲנִי מִתְיַחֵס אַחַר אֲבִינוּ יַעֲקֹב וְאֵל יְהִי חֶלְקִי עִמּוֹ בְּמָה שֶׁלָּקַח הַבְּכוֹרָה מִן רְאוּבֵן, עַל כֵּן גַּם הַפָּסוּק אֵינוֹ מְיַחֲסוֹ אַחֲרָיו. וְרַבּוֹתֵינוּ ז"ל אָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין (קט:) **'וַיִּקַּח קֹרַח** שֶׁעָשָׂה קָרְחָה בָּעוֹלָם, **בֶּן יִצְהָר** שֶׁהִרְתִּיחַ אֶת כָּל הָעוֹלָם כְּצַהֲרַיִם וגו', **בֶּן לֵוִי** שֶׁנַּעֲשָׂה לְוִיָּה לַגֵּיהִנֹּם, וְלַחְשֹׁב נַמִּי 'בֶּן יַעֲקֹב' שֶׁעָקַב עַצְמוֹ לַגֵּיהִנֹּם, יַעֲקֹב בְּקֹשׁ רַחֲמִים עַל עַצְמוֹ שֶׁלֹּא יֵחָשֵׁב עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מט ה) (בְּסֹדָם אַל תָּבֹא נַפְשִׁי בְּקָהָלָם אַל תֵּחַד כְּבֹדִי'). לְפִי פְּשׁוּטוֹ וַדַּאי לֹא לְכָבוֹד יִהְיֶה לוֹ אִם יֵחָשֵׁב עִמָּהֶם, כִּי עַל יְדֵי זֶה יִדָּרֵשׁ שְׁמוֹ לְגִנַּאי, וְעַל כֵּן בְּקֹשׁ שֶׁלֹּא יֵחַד כְּבוֹדוֹ שָׁמָּה:

דָּבָר אַחֵר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ שֶׁמִּדָּה זוֹ יָרְשָׁה בְּיָדוֹ מִן יַעֲקֹב שֶׁעֵרֵר עַל הַבְּכוֹרָה דְּהַיְנוּ הַכְּהֻנָּה כִּי לְפָנִים הָיְתָה הָעֲבוֹדָה בַּבְּכוֹרוֹת (ראה בראשית כה לא, וברש"י שם), וְיֹאמְרוּ שֶׁמִּמֶּנּוּ לָמַד קֹרַח לְעָרֵעַר עַל הַכְּהֻנָּה. וְכֵן בְּמַעֲשֶׂה זִמְרִי (להלן כה יד, ראה רש"י בראשית מט ו) יֹאמְרוּ שֶׁיָּרְשָׁה בְּיָדָם מִן יַעֲקֹב שֶׁלָּקַח שְׁתֵּי אָחְיוֹת. עַל כֵּן יָחֵס אֶת קֹרַח הַקְּנַאי עַד לֵוִי שֶׁהָיָה גַּם כֵּן מְקַנֵּא בְּיוֹסֵף (ראה רש"י שם פסוק ה). וּמִכָּל מָקוֹם הַמַּאֲמָר מְחֻסָּר בַּאֲוִיר מַהוּ הַקָּרְחָה שֶׁעָשָׂה, וְאֵיךְ הִרְתִּיחַ הָעוֹלָם כַּצָּהֳרָיִם:

כְּפִי' הֶרְמָז מִן הַפָּסוּק זוּלַת הַמַּאֲמָר שֶׁל הַגְּמָרָא, הָיָה מָקוֹם לְפָרֵשׁ הַשֵּׁמוֹת בְּדֶרֶךְ אַחֵר. וְהוּא, שֶׁהַמִּקְרָא יַדַּאי אֵינוֹ יוֹצֵא מִידֵי פְּשׁוּטוֹ שֶׁהַשֵּׁמוֹת כִּפְשׁוּטָם, אַךְ מֵאַחַר שֶׁפֵּרֵט כָּל הַיַּחַס הַלָּזֶה, נִרְאֶה כִּי שְׁמוֹ וְשֵׁם אֲבוֹתָיו הָיָה הוֹרָאָה עַל הָעָתִיד שֶׁיֵּעָמְדוּ בֶּן פּוֹרֶץ גְּדֵרוֹ שֶׁל עוֹלָם וְהוּא קֹרַח, כִּי הַשֵּׁמוֹת מְרַמְּזִים עַל טַעֲנוֹתָיו וְעַל מַחְלְקְתּוֹ. כִּי **קֹרַח** לְשׁוֹן קָרְחַת שֵׂעָר, וּכְדָרְךְ שֶׁמַּסִּיק בְּפֶרֶק חֵלֶק (סנהדרין קי:) 'וְעוֹד גּוּזוּ לְכוּ לְמָזִיכוּ וּמטלל לְכוּ' כוּ', שֶׁמְּצַחֵק בָּכֶם עַל שֶׁעָשָׂה אֶתְכֶם קֵרֵחַ מִן הַשְּׂעָרוֹת (ראה לעיל ח ז), וְנִמְצָא שֶׁלָּקַח לוֹ זֶה לְטַעֲנָה נֶגֶד מֹשֶׁה מַה שֶּׁעָשָׂה הַלְוִיִּם קֵרֵחִים:

בֶּן יִצְהָר, הוּא לְשׁוֹן שֶׁמֶן (ראה דברים כח נא), שֶׁחָלַק עַל הַכְּהֻנָּה עַל אֲשֶׁר יָצַק עַל רֹאשׁ אַהֲרֹן שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה אֲשֶׁר 'מִחֲצִיתוֹ מָאתַיִם וַחֲמִשִּׁים' כִּדְאִיתָא פָּרָשַׁת כִּי תִשָּׂא (שמות ל כג), וְעַל כֵּן לָקַח לְמַחְלְקְתּוֹ 'חֲמִשִּׁים וּמְאתַיִם אִישׁ'. אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ אוֹמְרִים שֶׁלָּקַח מִסְפָּר זֶה כִּדֵי שִׁיְּעֻלֶּה עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה לְכָל שֵׁבֶט כְּמִסְפַּר סַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה כְּשֶׁתִּצְרָף אֲלֵיהֶם עוֹד שְׁלֹשָׁה 'דָּתָן וַאֲבִירָם וְאוֹן', חוּץ מִשֵּׁבֶט לֵוִי שֶׁלֹּא הָיָה אִישׁ מִבְּנֵיהֶם, מִכָּל מָקוֹם לְפִי דַּרְכֵּנוּ נוֹכַל לוֹמַר שֶׁלָּכָךְ לָקַח מִסְפָּר זֶה, לוֹמַר אֲלוּ בְּנֵי הַיִּצְהָר אֲשֶׁר רְאוּיִין לִהְיוֹת נִמְשָׁח בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה אֲשֶׁר מַחֲצִיתוֹ חֲמִשִּׁים וּמְאתַיִם כְּמוֹ שֶׁנִּמְשַׁח בּוֹ אַהֲרֹן:

בֶּן קְהָת, הוּא מִלְּשׁוֹן (וְלוֹ יִקְהַת עַמִּים) (בראשית מט י), וְהוּא לְשׁוֹן אֲסִיפָּה וְהַקְהֵל, כִּי הוּא אָסְפָם וְרִוּחוֹ קִבְּצָם לְהַקְהִילָם עַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק ג) **וַיִּקָּהֲלוּ עַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן**:

בֶּן לֵוִי, פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י פָּרָשַׁת וַיֵּצֵא (בראשית כט לד) 'שֶׁנִּקְרָא לֵוִי עַל שֵׁם שֶׁלִּוָּהוּ בְּמַתָּנוֹת', וְגַם הַמַּתָּנוֹת לָקַח לוֹ קֹרַח לְטַעֲנָה נֶגֶד אַהֲרֹן, כִּדְמַסִּיק בַּיַּלְקוּט פָּרָשָׁה זוֹ (רמז תשנ) 'בְּאַלְמָנָה אַחַת שֶׁהָיָה לָהּ בֵּבֶשׂ, בָּאָה לִגְזֹז בָּא אַהֲרֹן וְנָטַל רֵאשִׁית הַגֵּז' כוּ'. עַל כָּל אֵלֶּה נוֹפֵל לְשׁוֹן לְקִיחָה, כִּי כֻּלָּם לָקַח לוֹ לְטַעֲנָה לְהַחֲזִיק מַחְלְקְתּוֹ:

אֲמֶנָּם לְפִי מַה שֶּׁמַּסִּיק בַּמִּדְרָשׁ 'קֹרַח שֶׁעָשָׂה קָרְחָה בָּעוֹלָם' כוּ', נִרְאֶה שֶׁדִּעַת בַּעַל הַמִּדְרָשׁ זֶה לוֹמַר שֶׁקֹּרַח חָלַק עַל מְצִיאַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר **הַנֹּעָדִים עַל ה'** (פסוק יא), (וּבְהַצֹּתָם עַל ה') (להלן כו ט), וְהֵיכָן מָצִינוּ שֶׁקֹּרַח נוֹעַד 'עַל ה'', אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (סנהדרין קי:) 'שֶׁהַחוֹלֵק עַל רַבּוֹ כְּחוֹלֵק עַל הַשְּׁכִינָה', מִכָּל מָקוֹם הִיא גּוּפָא קְשִׁיָא לָמָּה יִהְיֶה כְּחוֹלֵק עַל הַשְּׁכִינָה. אֲלָא לְפִי שֶׁקֹּרַח טָעַן שֶׁהָעוֹלָם קַדְמוֹן בְּקַדְמוּת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ וְהוּא מְחֻיָּב הַמְצִיאוּת, וְהֶצְרֵךְ לְכָפִירָה

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ינעוי' לקו"ש ח"ח עמ' 102 – מתוך 'לקראת שבת')

הָרֶמֶז לְמַחְלְקְתּוֹ שֶׁל קֹרַח בִּשְׁמוֹ

וַיִּקַּח קֹרַח (טז, א)

מַהוּת מַחְלְקְתּוֹ שֶׁל קֹרַח ע"פ הַחֲסִידוּת וּבְדֶרֶךְ הָרֶמֶז:

חֶטְאוֹ שֶׁל קֹרַח נִרְמָז בִּכְלָלוּת שְׁמוֹ: "קֹרַח" – מִלְּשׁוֹן קָרְחָה וּמַחְלֹקֶת, שֶׁרָצָה לִגְרֹם מַחְלֹקֶת בֵּין עֶלְיוֹנִים לַתַּחְתּוֹנִים. וּכְמ"ש הַ'נּוֹעֵם אֱלִימֶלֶךְ' שֶׁהוּא עַל־דֶּרֶךְ 'רְקִיעַ הַמַּבְדִּיל', הֶפֶךְ הַתּוֹרָה "שֶׁנּוֹתֶנֶת לַעֲשׂוֹת שָׁלוֹם בָּעוֹלָם".

וּבְפָרְטִיּוּת יוֹתֵר, רְמוּזָה שִׁטָּתוֹ בְּאוֹתִיּוֹת שְׁמוֹ - ק' ר' ח':

שְׁלֹשֶׁת הַקָּוִים שֶׁבָּאוֹתִיּוֹת הַלָּלוּ רוֹמְזִים לִשְׁלֹשֶׁת לְבוּשֵׁי הַנֶּפֶשׁ: מַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה. הַקָּו הָעֶלְיוֹן וְהַקָּו הַיְמָנִי רוֹמְזִים לְמַחְשָׁבָה וְדִבּוּר, וְהַקָּו הַשְּׂמְאלִי רוֹמֵז לַמַּעֲשֶׂה.

בָּאוֹת ה' – מְמֻקָּם קָו הַמַּעֲשֶׂה בְּדִיּוּק בִּמְקוֹמוֹ הָרָאוּי; אֵינֶנּוּ עוֹבֵר מִתַּחַת לְגִבּוּלוֹת הַמַּחְשָׁבָה וְהַדִּבּוּר, וְכֵן רָוַח מַפְסִיק בֵּינוֹ אֲלֵיהֶם. בְּשׁוֹנָה מֵהָאוֹתִיּוֹת ק' ר' ח' – בָּהֶם הַקָּו הַשְּׂמָאלִי, קָו הַמַּעֲשֶׂה, אֵינוֹ בִּמְקוֹמוֹ הָרָאוּי:

בָּאוֹת ק' – הוּא יוֹרֵד לְמַטָּה יוֹתֵר מֵהַקָּו הַיְמָנִי, רָמָז לְהוֹסָפָה בִּלְתִּי רְצוּיָה בְּקָו הַמַּעֲשֶׂה מֵעֵבֶר לִגְבוּלוֹת הַשּׂוּ"ע. בָּאוֹת ר' – הוּא לֹא קַיָּם, דָּבָר הָרוֹמֵז לְחִסָּרוֹן בְּקָו הַמַּעֲשֶׂה, בְּנִגּוּד לִכְלָלוּת קִיּוּם הַמִּצְוֹת הַמַּעֲשִׂיּוֹת. בָּאוֹת ח' – הוּא מָחְבָּר לִשְׁנֵי הַקָּוִים הָאֲחֵרִים, הָרוֹמֵז עַל עֶמְיָדָתָם שֶׁל אַנְשֵׁי הַ'מַּעֲשֶׂה' מִבְּלִי רָצוֹן לָצֵאת מִמַּצָּבָם וּלְהִתְעַלּוֹת בְּבַעֲלֵי הַתּוֹרָה.

אָמְנָם, מְקוֹמוֹ שֶׁל הַקָּו הַשְּׂמָאלִי בָּאוֹת ה', מְיַצֵּג אֶת מְקוֹמוֹ הָאֱמִתִּי וְהַדֶּרֶךְ הַנְּכוֹנָה בָּהּ יֵלֵךְ הָאָדָם בְּמַעֲשָׂיו בָּעוֹלָם הַזֶּה,

---

כלי יקר – עוז והדר

זוֹ כְּדֵי לְחַזֵּק מַחְלָקְתּוֹ, כִּי הוּא טָעַן וְאָמַר **כִּי כָל הָעֵדָה כֻּלָּם קְדֹשִׁים וּבְתוֹכָם ה' וּמַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל קְהַל ה'** (פסוק ג), וְדַעְתּוֹ לוֹמַר שֶׁאֵין יִתְרוֹן וּשְׂרָרָה לְשׁוּם נוֹצָר עַל חֲבֵרוֹ, כְּדֶרֶךְ שֶׁאֵין קְדִימָה חַס וְשָׁלוֹם לוֹ יִתְבָּרַךְ עַל בְּרוּאָיו, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר **וּבְתוֹכָם ה'**, וְהָיָה רָאוּי לִהְיוֹת ה' 'בְּרֹאשָׁם' וְלֹא 'בְּתוֹכָם' בְּאֶמְצַע, אֶלָּא הוֹרָה וְהוֹדָה כְּבִיכוֹל שֶׁאֵין לוֹ קְדִימָה, קַל וָחֹמֶר בֶּן בְּנוֹ שֶׁל קַל וָחֹמֶר **מַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ** אַתֶּם:

וַאֲמַר לָהֶם מֹשֶׁה, **בֹּקֶר,** גְּבוּלוֹת חָלַק הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ, יְכוֹלִים אַתֶּם לְהַפֵּךְ בֹּקֶר לְעֶרֶב בֵּן תּוּכְלוּ לְבַטֵּל אֶת זוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית א ד-ה) (וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹּקֶר, וַיַּבְדֵּל), וּכְתִיב (ויקרא כ כו) (וָאַבְדִּיל אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים לִהְיוֹת לִי), וּכְשֵׁם שֶׁהִבְדִּיל יִשְׂרָאֵל מִן הָאֻמּוֹת כָּךְ הִבְדִּיל אֶת אַהֲרֹן כוּ' (רש"י בשם מדרש):

וְכָל מַשְׂכִּיל יִשְׁתּוֹמֵם עַל הַמִּרְאֶה, מָה עִנְיַן מַרְאֶה הָעֶרֶב וְהַבֹּקֶר לְכָאן. אֶלָּא לְפִי שֶׁקֹּרַח חָלַק אַעֲקָרָא דְּדִינָא לוֹמַר שֶׁהָעוֹלָם קָדְמוֹן וּמַרְאֶה הָעֶרֶב וּבֹקֶר הַכֹּל בְּמִקָּרֶה, וְאִם כֵּן לָמָּה תֵּצֵא כְּזֹאת מִלְּפָנָיו יִתְבָּרַךְ לְהַבְדִּיל בֵּין אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ. וּמֹשֶׁה הֵשִׁיב לוֹ 'מִטּוּנָךְ רְאָיָה' (ע"פ ר"ה ד), כִּי הַמִּקָּרֶה לֹא יַתְמִיד זְמַן רַב, וַהֲרֵי עֵינֵינוּ הָרוֹאוֹת שֶׁאֵין אַתָּה יָכוֹל לְבַטֵּל הַבְדָּלַת בֹּקֶר וְעֶרֶב, אִם כֵּן אֵין זֶה מִקָּרֶה אֶלָּא כְּפִ נִבְרָא בְּרְצוֹנוֹ, וּכְשֵׁם שֶׁהוּא יִתְבָּרַךְ קַדְמוֹן לְכָל נוֹצָר, כָּךְ חָלַק מִכְּבוֹדוֹ לַאֲשֶׁר חֶפֶץ בּוֹ וְחָלַק גְּבוּלוֹת, לַיּוֹם נָתַן גְּבוּלוֹ בַּיּוֹם, וְאֶת יִשְׂרָאֵל 'נָתַן עֶלְיוֹן עַל כָּל הָעַמִּים' (ע"פ דברים כו יט), כָּךְ נָתַן בִּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ גְּדֻלָּה זוֹ לְאַהֲרֹן:

וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (פסוק ל) **'אִם בְּרִיאָה יִבְרָא ה' וְגוֹ',** פֵּרֵשׁ רַשׁ"י **'אִם בְּרִיאָה** פֶּה לָאָרֶץ מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית מוּטָב, וְאִם לָאו **יִבְרָא ה'',** וְקָשֶׁה לִי לָמָּה לֹא נֶאֱמַר בּוֹ 'כִּי טוֹב', כִּי לֹא מָצִינוּ לְשׁוֹן 'מוּטָב' מִפֹּרֶשׁ בַּפָּסוּק. אֶלָּא וַדַּאי כְּךָ פֵּרוּשׁוֹ, קֹרַח חָלַק עַל הַבְּרִיאָה שֶׁל שֵׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית וְטָעַן לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם, וַאֲנִי אוֹמֵר שֶׁיֵּשׁ בְּרִיאָה, עַל כֵּן אֲנִי אוֹמֵר **אִם בְּרִיאָה,** רָצָה לוֹמַר אִם הָיְתָה בְּרִיאָה חֲדָשָׁה בְּשֵׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית, אָז **יִבְרָא ה'** חֲדָשָׁה בָּאָרֶץ **וּפָצְתָה אֶת פִּיהָ וְגוֹ',** וְיֵדְעוּ **כִּי נְאֵצוּ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֶת ה'** בְּמַה שֶׁאָמְרוּ שֶׁלֹּא הָיְתָה בְּרִיאָה מֵעוֹלָם, וְעַכְשָׁו יַאֲמִינוּ לְמַפְרֵעַ שֶׁהָיְתָה בְּרִיאָה כְּשֵׁם שֶׁבָּרָא ה' חֲדָשָׁה בָּאָרֶץ עַכְשָׁו:

וְזֶה דַּעַת רַבָּא בְּמַסֶּכֶת נְדָרִים פֶּרֶק אֵין בֵּין הַמֻּדָּר (לט:) שֶׁדָּרַשׁ פָּסוּק (שָׁמֹשׁ יָרֵחַ עָמַד זְבֻלָה) (חבקוק ג יא) 'מֵאי בָּעוּ בִּזְבוּל, אֶלָּא שֶׁבִּמַּחְלְקְתּוֹ שֶׁל קֹרַח עָלוּ לִזְבוּל כוּ', אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְכִבּוּדִי לֹא מְחִיתֶם' כוּ'. וְהֵינוּ טַעֲמָא, לְפִי שֶׁקֹּרַח עָרַעַר עַל גְּבוּלוֹת בֹּקֶר וְעֶרֶב דְּהַיְנוּ שֶׁמֶשׁ וְיָרֵחַ, וְטָעַן עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא ה' חָלַק לְכָל אֶחָד גְּבוּלוֹ וּתְחוּמוֹ לָזֶה בַּיּוֹם וְלָזֶה בַּלַּיְלָה, עַל כֵּן עָלוּ מֻרְקִיעַ לִזְבוּל, כִּי אֵין נָכוֹן לָהֶם לְהָאִיר לְמִי שֶׁאֵינוֹ מַאֲמִין שֶׁלּוֹ ה' פָּעַל כָּל זֹאת) (דברים לב כז). אַךְ שֶׁלֹּא יָפָה אָמְרוּ שֶׁיַּעֲשֶׂה דִּין לְבָנָן עִמָּרָם, עַד שֶׁאָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא 'לִכְבוֹדִי לֹא מְחִיתֶם' כוּ', וַהֲלֹא הַדָּבָר בּוֹקֵעַ וְעוֹלֶה עַד כִּסֵּא כָּבוֹד, וְנוֹגֵעַ בִּכְבוֹדִי יוֹתֵר מִבִּכְבוֹד מֹשֶׁה:

וּמַה שֶׁעָלוּ דַּוְקָא לִזְבוּל, אֶחָשֹׁב בָּזֶה לְפִי שֶׁקֹּרַח עֵרְעֵר עַל הַבְּהָנָה, וְאָמְרוּ בְּמִדְרָשׁ בְּעוֹלַת תָּמִיד שֶׁל בֹּקֶר וְעֶרֶב שֶׁבְּזְכוּתָם יִתְקַיְּמוּ שֶׁמֶשׁ וְיָרֵחַ אוֹרוֹת שֶׁל יוֹם וְלַיְלָה, וְאִם תִּבָּטֵל הַכְּהָנָה וְתִהְיֶה בִּיָּד מִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לָהּ, אִם כֵּן בְּאֵיזוֹ זְכוּת יִתְקַיְּמוּ הַמְּאוֹרוֹת, עַל כֵּן עָלוּ לִזְבוּל, כִּי בּוֹ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וּמִיכָאֵל כֹּהֵן גָּדוֹל כִּדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת חֲגִיגָה פֶּרֶק שֵׁנִי (יב:):

וּמִכָּאן רְאָיָה שֶׁקֹּרַח חָלַק עַל גְּבוּלוֹת שֶׁמֶשׁ וְיָרֵחַ וְעַל הַבְּרִיאָה, עַל כֵּן אָמְרוּ 'שֶׁעָשָׂה קָרְחָה בָּעוֹלָם', כִּי בְּהִסְתַּלֵּק אֱלֹהוּתוֹ יִתְבָּרַךְ בִּבְיָכוֹל הֲרֵי כָּל הָעוֹלָם נַעֲשָׂה קָרְחָה. וּבְמַה שֶׁעָלוּ שֶׁמֶשׁ וְיָרֵחַ לִזְבוּל כְּבָר יָצְתָה הַחַמָּה מִנִּרְתִּיקָהּ, וְעַל יְדֵי זֶה 'הִרְתִּיחַ אֶת הָעוֹלָם כֻּלּוֹ כַּצָּהֳרַיִם'. וְהַנּוֹגֵעַ בְּעִנְיַן הָאֱלֹהוּת גּוֹרֵם קְהוּי שִׁנַּיִם לַמַּאֲמִינִים בּוֹ יִתְבָּרַךְ, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּמִצְרַיִם שֶׁהָיוּ שִׁנֵּיהֶם קֵהוֹת כְּשֶׁרָאוּ קְשִׁירַת הַטָּלֶה (ראה טור או"ח סי' תל), לְכָךְ אָמְרוּ (שם) 'בֶּן קְהָת שֶׁהִקְהָה שִׁנֵּי מוֹלִידָיו'. וְדֵי בָּזֶה מַה שֶּׁאָמַרְנוּ בְּדֶרֶךְ דְּרָשׁ קְצָת, וּמַעֲתָּה נָבֹא לְבֵאוּר הַיּוֹחֵס בְּדֶרֶךְ פְּשׁוּטוֹ: תורה ב

אֲשֶׁר דַּוְקָא בָּזֶה יַמְשִׁיךְ אֶת הָעֶלְיוֹנִים לְמַטָּה. הָאוֹת ה' מַרְאָה כִּי צָרִיךְ לִהְיוֹת קַו הַמַּעֲשֶׂה וּכְפִי הוֹרָאוֹת הַתּוֹרָה, אַף יַחַד עִם זֶה יֶשְׁנוֹ הֶפְסֵק בֵּין הַמַּעֲשֶׂה לְדִבּוּר וּמַחְשָׁבָה – כִּי תָּמִיד הוּא מֵרְגִּישׁ רְחוֹקוֹ מֵהַתּוֹרָה וּמִצַּד זֶה שׁוֹאֵף לְהַגִּיעַ לְמַדְרֵגָתָם שֶׁל בַּעֲלֵי־הַתּוֹרָה. (וְעַ"כ אָמְרז"ל "הָעוֹלָם הַזֶּה נִבְרָא בְּ[אוֹת] ה'" (מנחות כט, ב)).

אַךְ קֹרַח בְּטַעֲנוֹתָיו רָצָה לַחְלֹק עַל דֶּרֶךְ זוֹ, וּלְשַׁנּוֹת אֶת מְקוֹמוֹ הָאֲמִתִּי שֶׁל קַו הַמַּעֲשֶׂה (ק' ח') אוֹ לִשְׁלֹל אוֹתוֹ לְגַמְרֵי (ר'), וּבְכָךְ לִגְרֹם 'קְרָחָה' וּמַחְלֹקֶת בֵּין "עֶלְיוֹנִים" ל"תַּחְתּוֹנִים".

[בְּמִקּוֹרוֹ מְקֻשָּׁר זֶה לִשְׁלֹשֶׁת פְּרָטֵי הַמַּחֲלֹקֶת: א) טַלִּית שֶׁכֻּלָּהּ תְּכֵלֶת. ב) בַּיִת מָלֵא סְפָרִים. ג) כְּהֻנַּת אַהֲרֹן.]

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (מאמר ד"ה ויקח קרח וגו', שבת פרשת קרח, מברכים החודש תמוז, ה'תשכ"ז)

קָרְאָם אַנְשֵׁי שֵׁם, עַל שֵׁם שֶׁאָמְרוּ בְּעֵת דּוֹר הַפַּלְגָּה "וְנַעֲשֶׂה לָנוּ שֵׁם", וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל אֵין "שֵׁם" אֶלָּא עֲבוֹדָה־זָרָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש ח"ב עמ' 329 – מתוך 'לקראת שבת')

הַשְׁמִירָה לַתּוֹרָה – אַהֲבַת ה' וְיִרְאָתוֹ

וַיִּקַּח קֹרַח (טז, א)

וַיִּקַּח קֹרַח . . קָפַץ קֹרַח וְאָמַר לְמֹשֶׁה . . בַּיִת מָלֵא סְפָרִים מַהוּ שֶׁיְּהֵא פָּטוּר מִן הַמְּזוּזָה (במדב"ר פי"ח)

וְיֵשׁ לְבָאֵר הָעִנְיָן בְּדֶרֶךְ הַדְּרוּשׁ: טַעֲנַת קֹרַח הָיְתָה, "בַּיִת מָלֵא סְפָרִים", הַיְינוּ אָדָם שֶׁמָּלֵא וְגָדוּשׁ בְּתוֹרָה, יָכוֹל לְהִסְתַּפֵּק בְּהִיוֹתוֹ בַּעַל תּוֹרָה וּ"פָטוּר מִמְּזוּזָה" מֵאַהֲבַת ה' וְיִרְאָתוֹ, דְּפָרְשׁוּת "שְׁמַע" "וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ" שֶׁבַּמְּזוּזָה עִנְיָנָם אַהֲבָה וְיִרְאָה, בְּפָרָשַׁת "שְׁמַע" נֶאֱמַר "וְאָהַבְתָּ", וּפָרָשַׁת "וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ" - עִנְיָנָהּ יִרְאָה.

וְעַל זֶה עָנָה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, "חַיָּב בְּמִזוּזָה" שֶׁאַהֲבָה וְיִרְאָה מְכָרָחִים לְלַמּוּד הַתּוֹרָה, דִּכְמוֹ שֶׁהַמְּזוּזָה שׁוֹמֶרֶת עַל כָּל מַה שֶּׁבַּבַּיִת, כֵּן "בַּיִת מָלֵא סְפָרִים" אָדָם הַמָּלֵא בְּתוֹרָה צָרִיךְ לְאַהֲבָה וְיִרְאָה שֶׁיִּשְׁמְרוּ עַל תּוֹרָתוֹ וּכְמַאֲרז"ל (אבות ג, ט) "כָּל שֶׁיִּרְאָתוֹ קוֹדֶמֶת לְחָכְמָתוֹ חָכְמָתוֹ מִתְקַיֶּמֶת".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (מאמר ד"ה ויקח קרח וגו', שבת פרשת קרח, מברכים החודש תמוז, ה'תשכ"ז)

קֹרַח וַעֲדָתוֹ לֹא רָצוּ בְּחִיבּוּר שֶׁל 'שֵׁם' (מְצִיאוּת הַיֵּשׁ) עִם 'שָׁמַיִם' (אֱלֹקוּת), אֶלָּא רָצוּ שֶׁיִּשָּׁאֵר הַיֵּשׁ דָּבָר נִפְרָד, שֶׁלָּכֵן נִקְרְאוּ אַנְשֵׁי שֵׁם. וְעַל זֶה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל אֵין "שֵׁם" אֶלָּא עֲבוֹדָה־זָרָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (מאמר ד"ה ויקח קרח וגו', שבת פרשת קרח, מברכים החודש תמוז, ה'תשכ"ז)

מַה שֶּׁכָּתוּב וְאִתְפְּלֵג, הוּא עַל־דֶּרֶךְ רָקִיעַ הַמַּבְדִּיל בֵּין מַיִם לָמַיִם, שֶׁזֹּהִי הַמַּחֲלוֹקֶת הָרִאשׁוֹנָה שֶׁמָּצִינוּ בַּתּוֹרָה, וְהִיא הַשֹּׁרֶשׁ לְכָל עִנְיָן שֶׁל מַחֲלוֹקֶת, וְכִדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ לָמָּה אֵין כְּתִיב בַּשֵּׁנִי "כִּי טוֹב" כוּ', שֶׁבּוֹ נִבְרֵאת מַחֲלוֹקֶת, שֶׁנֶּאֱמַר וִיהִי מַבְדִּיל בֵּין מַיִם לָמָיִם. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁהַהִתְחַלְקוּת בֵּין מַיִם לָמָיִם הוּא הַשֹּׁרֶשׁ לְ(חֵטְא עֵץ־הַדַּעַת וְ)דּוֹר הַפַּלְגָּה, וְעַד לְמַחֲלוֹקֶת קֹרַח וַעֲדָתוֹ.

(ב) וַיָּקֻמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וַאֲנָשִׁים מִבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם נְשִׂיאֵי עֵדָה קְרִאֵי מוֹעֵד אַנְשֵׁי־שֵׁם:

ב וְקָמוּ לִאֲפֵי מֹשֶׁה וְגֶבְרַיָּא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְאָתָן וְחַמְשִׁין רַבְרְבֵי כְנִשְׁתָּא מְעָרְעֵי זְמַן אֱנָשִׁין דִּשְׁמָא׃

כלי יקר – עוז והדר

(ב) **קְרִאֵי מוֹעֵד אַנְשֵׁי שֵׁם.** נִרְאִין הַדְּבָרִים שֶׁנּוֹתְקַבְּצוּ אֶל קֹרַח אֲנָשִׁים מְרֵי לֵב אוֹהֲבֵי יוֹתֶרֶת הַכָּבוֹד וְהַשְׂרָרָה, בְּחֶשְׁבָּם כִּי לְכָלָם יִתֵּן שְׂרָרוּת, כִּי זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר בִּקְּשָׁה נַפְשָׁם כָּל אַנְשֵׁי שֵׁם, אֲשֶׁר אָמְרוּ בֵּינֵיהֶם נַעֲשׂוּ לָנוּ שֵׁם פֶּן נִהְיֶה לְבוּז. וְיוֹכִיחַ עַל זֶה רֹאשׁ דִּבְרֵיהֶם **רַב לָכֶם וְגוֹ',** כִּי אָמְרוּ דִּין הוּא שֶׁתִּהְיֶה הַשְׂרָרָה חוֹוֶרֶת חְלִילָה מִן אֶחָד לַחֲבֵרוֹ, כִּי **רַב לָכֶם,** שֶׁיָּמִים רַבִּים לְיִשְׂרָאֵל שֶׁנִּהֲגוּ עֲלֵיהֶם שְׂרָרָה, וְרָאוּי שֶׁתִּתְּנוּ שֵׁבֶט הַהַנְהָגָה בְּיַד אֲחֵרִים **כִּי כָל הָעֵדָה כֻּלָּם קְדֹשִׁים.** וְ'כֻלָּם' מִיתֵּר, אֶלָּא כָּךְ אָמְרוּ, יָדוּעַ שֶׁאֵין עֵדָה פְּחוּתָה מֵעֲשָׂרָה (ברכות כא:), וּבְכָל עֵדָה וְעֵדָה שְׁבְּיִשְׂרָאֵל **כֻּלָּם קְדֹשִׁים,** כָּל עֵדָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ יֵשׁ בָּהּ קְדֻשָּׁה כִּי אֵין דָּבָר שֶׁבִּקְדֻשָּׁה בְּפָחוֹת מֵעֲשָׂרָה (שם), אֲבָל מִכָּל מָקוֹם בְּכָל עֵדָה שֶׁל עֲשָׂרָה יֵשׁ קְדֻשָּׁה **וּבְתוֹכָם ה',** וְאִתָּם לֹא דַּי שֶׁאַתֶּם מִתְנַשְּׂאִים עַל עֵדָה שֶׁל עֲשָׂרָה, אֶלָּא אֲפִלּוּ עַל כָּל קְהַל ה' אַתֶּם מִתְנַשְּׂאִים, וְדָבָר זֶה אֵין לִסְבֹּל. וּלְכָךְ פָּתַח בְּ**עֵדָה** וְסִיֵּם בְּ**קָהָל,** לוֹמַר שֶׁאֲפִלּוּ אִם הָיִיתֶם מִתְנַשְּׂאִים עַל **עֵדָה** שֶׁל עֲשָׂרָה הָיָה לָנוּ מָקוֹם לְלוֹן עֲלֵיכֶם, שֶׁהֲרֵי כָּל עֵדָה יֵשׁ בָּהּ קְדֻשָּׁה, קַל וָחֹמֶר שֶׁיֵּשׁ לָלוּן **מִדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל קְהַל ה'** עַל כְּלָם כְּאֶחָד:

וּמֹשֶׁה שֶׁנֶּאֱמַר **וּבְתוֹכָם ה',** כִּי בְּכָל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא גְּדֻלָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שָׁם אַתָּה מוֹצֵא עַנְוְתָנוּתוֹ' (מגילה לא.), וַהֲרֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֹרֶאָה עֲנָוָה לְיִשְׂרָאֵל וּמִתְהַלֵּךְ 'בְּתוֹכָם', רָצָה לוֹמַר בְּאֶמְצַע וְלֹא רֹאשׁ, לוֹמַר הֲרֵינִי כְּרֵעַ כְּאָח לָכֶם וְאֵין אֲנִי מְבַקֵּשׁ לֵילֵךְ בְּרֹאשׁ כְּדִינִי, וְאֵיךְ אַתֶּם **תִּתְנַשְּׂאוּ עַל קְהַל ה'**: תורה ג

(ג) וַיִּקָּהֲלוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם רַב־לָכֶם כִּי כָל־הָעֵדָה כֻּלָּם קְדֹשִׁים וּבְתוֹכָם יְהוָה וּמַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל־קְהַל יְהוָה:

ג וְאִתְכַּנָּשׁוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן וַאֲמָרוּ לְהוֹן סַגֵּי לְכוֹן אֲרֵי כָל כְּנִשְׁתָּא כֻּלְּהוֹן קַדִּישִׁין וּבֵינֵיהוֹן שַׁרְיָא שְׁכִנְתָּא דַיְיָ וּמָא דֵין אַתּוּן מִתְרַבְרְבִין עַל קְהָלָא דַיְיָ:

רש"י ◂ **רַב־לָכֶם** • הַרְבֵּה יוֹתֵר מִדַּאי לְקִחְתֶּם לְעַצְמְכֶם גְּדֻלָּה. **כָּל־הָעֵדָה כֻּלָּם קְדֹשִׁים** • (תנחומא) כֻּלָּם שָׁמְעוּ דְּבָרִים בְּסִינַי מִפִּי הַגְּבוּרָה. **וּמַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ** • אִם לָקַחְתָּ אַתָּה מַלְכוּת, לֹא הָיָה לְךָ לִבְרוֹר לְאָחִיךָ כְּהֻנָּה, לֹא אַתֶּם לְבַדְּכֶם שְׁמַעְתֶּם בְּסִינַי "אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ", כָּל הָעֵדָה שָׁמְעוּ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ליקוטי־שיחות כרך ד, עמ' 1048)

אַחַר בִּיאַת מְרַגְּלִים הָיְתָה בְּלִיעַת קֹרַח (סדר עולם רבא פ"ח)

פָּרָשַׁת קֹרַח אַרְעָה לְאַחַר שִׁוּבָם שֶׁל הַמְרַגְּלִים, מִשּׁוּם שֶׁכָּל עִנְיַן הַמַּחֲלֹקֶת שֶׁל קֹרַח הִתְעוֹרֵר וְעָלָה בְּהֶמְשֵׁךְ לְסִפּוּר הַמְרַגְּלִים:

הַמְרַגְּלִים רָצוּ לְהַשְׁאֵר בַּמִּדְבָּר וּלְהִתְמַסֵּר לְלִמּוּד הַתּוֹרָה בְּמְנוּחָה וּבְשַׁלְוָה, הַרְחֵק מִטִּרְדוֹת הָעוֹלָם, וְלֹא רָצוּ לַעֲסֹק בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת הַמַּעֲשִׂיּוֹת, כְּפִי הַמִּתְחַיֵּב בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל. כַּאֲשֶׁר הוּכַח לְכֹל שֶׁטָּעוּ, וְשֶׁצְּרִיכִים בְּכָל זֹאת לְהִכָּנֵס לָאָרֶץ וּלְקַיֵּם שָׁם אֶת הַמִּצְוֹת הַמַּעֲשִׂיּוֹת, שֶׁכֵּן "הַמַּעֲשֶׂה הוּא הָעִקָּר", עָמַד קֹרַח וְטָעַן: לוֹ הָיָה הָעִקָּר לִמּוּד תּוֹרָה - הֲרֵי שֶׁאֵין אָדָם הַיָּכוֹל לְהַדָּמוֹת לְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ, מְקֻבָּל הַתּוֹרָה; אַךְ מֵאַחַר שֶׁהָעִקָּר הוּא מַעֲשֶׂה הַמִּצְוֹת, שֶׁבָּזֶה כָּל יִשְׂרָאֵל שָׁוִים - "מַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ"?

עַל כָּךְ עָנָה לוֹ מֹשֶׁה "בֹּקֶר וְיֹדַע ה'". כְּלוֹמַר: "בֹּקֶר" - מַעֲשֶׂה הַמִּצְוֹת צָרִיךְ לִהְיוֹת מוּאָר בְּאוֹר וְחִיּוּת פְּנִימִיִּים שֶׁל אַהֲבַת ה' וְיִרְאָתוֹ, "וְיֹדַע ה'" - כָּךְ שֶׁיָּבִיאוּ לִידֵי יְדִיעַת וְגִלּוּי אֱלוֹקוּת. וּבְכַוָּנַת הַמִּצְוֹת הֲרֵי יֵשׁ הֶבְדֵּל גָּדוֹל בֵּין זוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לְזוֹ שֶׁל כָּל שְׁאָר יִשְׂרָאֵל.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ליקוטי־שיחות כרך ב עמ' 329)

וּמַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל קְהַל ה' (טז, ג)

כָּךְ טָעַן קֹרַח: מִילָא בְּדוֹרוֹת רְגִילִים, יֵשׁ צֹרֶךְ בְּמַנְהִיגוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁהָיָה נְשָׁמָה דַּאֲצִילוּת. אַךְ בְּדוֹר הַמִּדְבָּר, שֶׁכְּיָדוּעַ הָיָה 'דּוֹר דֵּעָה' וּלְכֻלָּם הָיוּ נְשָׁמוֹת דַּאֲצִילוּת, דּוֹר כָּזֶה אֵינוֹ זָקוּק לְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ; אִם־כֵּן - "מַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ"! וּבְכָךְ הָיְתָה טָעוּתוֹ, שֶׁכֵּן הַכֹּל זְקוּקִים לְנִשְׁמַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ.

(ד) וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל־פָּנָיו:

ד וּשְׁמַע מֹשֶׁה וּנְפַל עַל אַפּוֹהִי:

רש"י ◂ **וַיִּפֹּל עַל־פָּנָיו** • (תנחומא. מ"ר) מִפְּנֵי הַמַּחֲלֹקֶת, שֶׁכְּבָר זֶה בְּיָדָם סַרְחוֹן רְבִיעִי: חָטְאוּ בָּעֵגֶל (שמות לב): "וַיִּחַל מֹשֶׁה", בַּמִּתְאוֹנְנִים (במדבר יא): "וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה", בַּמְרַגְּלִים (שם יד): "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־ה' וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם", בְּמַחְלֹקֶת שֶׁל קֹרַח נִתְרַשְּׁלוּ יָדָיו. מָשָׁל לְבֶן מֶלֶךְ שֶׁסָּרַח עַל אָבִיו וּפִיֵּס עָלָיו אוֹהֲבוֹ פַּעַם וּשְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ, כְּשֶׁסָּרַח רְבִיעִית נִתְרַשְּׁלוּ יְדֵי הָאוֹהֵב הַהוּא, אָמַר: עַד מָתַי אַטְרִיחַ עַל הַמֶּלֶךְ, שֶׁמָּא לֹא יְקַבֵּל עוֹד מִמֶּנִּי.

כלי יקר – עוז והדר

(ד) **וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו.**

בְּמַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין (קי.) אָמְרוּ 'מַה שְׁמוּעָה שָׁמַע, מִלַּמֵּד שֶׁחָשְׁדוּהוּ בְּאֵשֶׁת אִישׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קו טז) (וַיְקַנְאוּ לְמֹשֶׁה בַּמַּחֲנֶה), שֶׁכָּל אֶחָד קִנֵּא אוֹתוֹ עִם אִשְׁתּוֹ'. וְדָבָר זֶה רָחוֹק מִן הַשֵּׂכֶל מְאֹד 'וּמִדִּבְרֵי קַבָּלָה לֹא יָלְפִינַן' (חגיגה י:), כִּי מֵאן יֵימַר שֶׁחָשְׁדוּ זֶה הָיָה בְּזִמַּן זֶה דַּוְקָא, כִּי אֵין לוֹ רֶמֶז בַּפָּסוּק. עַל כֵּן אוֹמֵר אֲנִי, שֶׁבָּעַל אַגָּדָה זוֹ רָצָה לְפָרֵשׁ פָּסוּק **כִּי כָל הָעֵדָה כֻּלָּם קְדֹשִׁים וּמַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל קְהַל ה'**, מָה עִנְיַן הַקְּדֻשָּׁה אֶל הִתְנַשְּׂאוּת, וְאִם תִּרְצֶה לוֹמַר שֶׁיֵּשׁ יַחַס בֵּינֵיהֶם וְהַקְּדֻשָּׁה רָאוּי שֶׁתִּמָּנַע הַהִתְנַשְּׂאוּת, אִם כֵּן הָיָה לוֹ לוֹמַר 'וּמַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל קְהַל קֹדֶשׁ' אוֹ 'עֵדָה קְדוֹשָׁה':

אֶלָּא וַדַּאי כָּךְ אָמַר קֹרַח לְמֹשֶׁה, לְפִי שֶׁמְּצִינוּ בְּמַסֶּכֶת סוֹטָה (ה.) אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל 'כָּל הַמִּתְגָּאֶה לְסוֹף נִכְשָׁל בְּאֵשֶׁת אִישׁ', וּבִמְקוֹם אַחֵר (שם) אָמְרוּ 'כָּל הַמִּתְגָּאֶה כְּאִלּוּ בָּא עַל כָּל הָעֲרָיוֹת', וְיָדוּעַ שֶׁבְּכָל מָקוֹם שֶׁתִּמְצָא קְדוֹשָׁה שָׁם תִּמְצָא גֶּדֶר עֲרָוָה' (ויק"ר כד ו) כִּי הָעֲרָיוֹת מְחַלְּלִין הַקְּדוֹשָׁה, וְכָךְ אָמַר קֹרַח מִסְבָּרָא דְּנַפְשֵׁיהּ, הֲרֵי **כָּל הָעֵדָה כֻּלָּם קְדוֹשִׁים** וּגְדוֹרִין מֵעֲרָיוֹת, וְאִם כֵּן **מַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ** לְהִשְׁתָּרֵר וּלְהִתְגָּאוֹת, כִּי דָּבָר זֶה יִגְרֹם לָכֶם שֶׁתִּהְיוּ נִכְשָׁלִים בְּאֵשֶׁת אִישׁ וַתַּחְלִלוּ קְדֻשַּׁת הָעָם. לָכֵן אָמַר **עַל קְהַל ה'** וְלֹא אָמַר עַל 'קְהַל קָדוֹשׁ', כִּי אַחַר הַהִתְנַשְּׂאוּת אֵין כָּאן קְדוֹשָׁה, כִּי כָּל הַמִּתְגָּאֶה לְסוֹף נִכְשָׁל בְּאֵשֶׁת אִישׁ, וְדָבָר זֶה גּוֹרֵם חִלּוּל קְדֻשַּׁת הָעָם. וּבָזֶה הֵבִין מֹשֶׁה שֶׁקֹּרַח חֲשָׁדוֹ שֶׁיִּהְיֶה נִכְשָׁל בְּאֵשֶׁת אִישׁ, לָכֵן נֶאֱמַר **וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו**:

וַיִּשְׁמַע שֶׁל דָּבָר נִרְאֶה, לְפִי שֶׁכָּל מִתְגָּאֶה רוֹצֶה שֶׁיִּהְיֶה הוּא גָּבוֹהַּ מֵעַל כָּל גְּבוֹהִים, אֵין עוֹד מִלְבַדּוֹ רוֹדֶה בְּכָל הָעוֹלָם זוּלָתוֹ, וּלְפִי שֶׁכָּל אִשָּׁה מְשֻׁעְבֶּדֶת תַּחַת יַד בַּעְלָהּ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ג טז) (וְהוּא יִמְשָׁל בָּךְ), עַל כֵּן אֵין הַמִּתְגָּאָה יָכוֹל לִסְבֹּל אֲפִלּוּ מֻמְשָׁלָה זוֹ שֶׁתִּהְיֶה בְּיַד אַחֵר. וְעַל כֵּן

(ה) וַיְדַבֵּר אֶל־קֹרַח וְאֶל־כָּל־עֲדָתוֹ לֵאמֹר בֹּקֶר וְיֹדַע יְהוָה אֶת־אֲשֶׁר־לוֹ וְאֶת־הַקָּדוֹשׁ וְהִקְרִיב אֵלָיו וְאֵת אֲשֶׁר יִבְחַר־בּוֹ יַקְרִיב אֵלָיו:

ה וּמַלֵּיל עִם קֹרַח וְעִם כָּל כְּנִשְׁתֵּהּ לְמֵימַר בְּצַפְרָא וְיהוֹדַע יְיָ יָת דְּכָשַׁר לֵהּ וְיָת דְּקַדִּישׁ וְיִקָּרֵב לָקֳדָמוֹהִי וְיָת דִּי יִתְרְעֵי בֵּהּ יְקָרֵב לְשַׁמּוֹשֵׁהּ:

רש"י ◂ **בֹּקֶר וְיֹדַע וגו'** • עַתָּה (במדבר רבה) עֵת שִׁכְרוּת הִיא לָנוּ וְלֹא נָכוֹן לְהֹרָאוֹת לְפָנָיו, וְהוּא הָיָה מִתְכַּוֵּן לְדָחוֹתָם שֶׁמָּא יַחְזְרוּ בָּהֶם. **בֹּקֶר וְיֹדַע ה' אֶת־אֲשֶׁר־לוֹ** • לַעֲבוֹדַת לְוִיָּה. **וְאֶת־הַקָּדוֹשׁ** • לְכְהֻנָּה. **וְהִקְרִיב** • אוֹתָם אֵלָיו (תנחומא). וְהַתַּרְגּוּם מוֹכִיחַ כֵּן:

ויקרב לָקָדְמוֹהִי, יְקָרֵב לְשַׁמּוּשֵׁיהּ. וּמִדְּרָשׁוֹ: בֹּקֶר — אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה: גְּבוּלוֹת חָלַק הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּעוֹלָמוֹ, יְכוֹלִים אַתֶּם לַהַפֹּךְ בֹּקֶר לְעֶרֶב? כֵּן תּוּכְלוּ לְבַטֵּל אֶת זוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית א): "וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר... וַיַּבְדֵּל". כָּךְ: (דה"א כג): "וַיַּבְדֵּל אַהֲרֹן לְהַקְדִּישׁוֹ וגו'".

(ו) זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ־לָכֶם מַחְתּוֹת קֹרַח וְכָל־עֲדָתוֹ:

ו דָּא עִבִידוּ סָבוּ לְכוֹן מַחְתָּיָן קֹרַח וְכָל כְּנִשְׁתֵּהּ:

רש"י ◂ **זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ־לָכֶם מַחְתּוֹת** • מָה רָאָה לוֹמַר לָהֶם כָּךְ? אָמַר לָהֶם: בְּדַרְכֵי הָעַכּוּ"ם יֵשׁ נִימוּסִים הַרְבֵּה וּכְמָרִים הַרְבֵּה, וְכֻלָּם (ס"א: וְאֵין כֻּלָּם) מִתְקַבְּצִים בְּבֵית אֶחָד; אָנוּ אֵין לָנוּ אֶלָּא ה' אֶחָד, אָרוֹן אֶחָד וְתוֹרָה אַחַת וּמִזְבֵּחַ אֶחָד וְכֹהֵן גָּדוֹל אֶחָד — וְאַתֶּם ר"נ אִישׁ מְבַקְּשִׁים כְּהֻנָּה גְּדוֹלָה? אַף אֲנִי רוֹצֶה בְּכָךְ, הֵא לָכֶם תַּשְׁמִישׁ חָבִיב מִכֹּל, הֱיֹא הַקְּטֹרֶת הַחֲבִיבָה מִכָּל הַקָּרְבָּנוֹת, וְסַם הַמָּוֶת נָתוּן בְּתוֹכוֹ, שֶׁבּוֹ נִשְׂרְפוּ נָדָב וַאֲבִיהוּא, לְפִיכָךְ הִתְרָה בָּהֶם: "וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר־יִבְחַר ה' הוּא הַקָּדוֹשׁ", כְּבָר הוּא בְּקֻדָּשָׁתוֹ. וְכִי אֵין אָנוּ יוֹדְעִים, שֶׁמִּי שֶׁיִּבָּחֵר הוּא הַקָּדוֹשׁ? אֶלָּא אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה: הֲרֵינִי אוֹמֵר לָכֶם שֶׁלֹּא תִּתְחַיְּבוּ: מִי שֶׁיִּבָּחֵר בּוֹ יֵצֵא חַי, וְכֻלְּכֶם אוֹבְדִים (במדבר רבה). **מַחְתּוֹת** • כֵּלִים שֶׁחוֹתִין בָּהֶם גֶּחָלִים וְיֵשׁ לָהֶם בֵּית יָד.

כלי יקר – עוז והדר

נָקט דִּוְקָא אֵשֶׁת אִישׁ וְלֹא שְׁאָר עֲרָיוֹת, וּמְדָקְדֵק הַלָּשׁוֹן שֶׁאָמַר 'לְסוֹף נִכָּשֵׁל בְּאֵשֶׁת אִישׁ', כִּי כָּל מִי שֶׁמִּתְגָּאֶה, הֲרֵי הוּא הוֹלֵךְ וּבוֹדֵק בְּכָל מִינֵי שְׁרָרָה שֶׁרוֹאֶה בְּזוּלָתוֹ לְכְבֹּשׁ אֶת הַכֹּל תַּחַת יָדוֹ כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה יָדוֹ בְּכָל הַמֶּמְשָׁלוֹת, וְלֹא יִשְׁקֹט הָאִישׁ בְּכָל הַשָּׂרָרוֹת שֶׁכְּבָר הִשִּׂיג, עַד שֶׁלַּסּוֹף יִתֵּן עֵינָיו גַּם בְּמֶמְשֶׁלֶת הָאִישׁ עַל אִשְׁתּוֹ וְיִרְצֶה לְכָבְשָׁהּ תַּחַת יָדָיו, וְזֶהוּ לְשׁוֹן 'לְסוֹף', כִּי בָּאֳמֶת הַמֶּמְשָׁלָה זוֹ שֶׁסּוֹפוֹ לְבַקֵּשׁ, הוּא סוֹף כָּל דָּבָר וְקָץ לְכֻלָּם. וְזֶה פֵּרוּשׁ יָקָר מְאֹד הֵן בְּפָרָשָׁה זוֹ הֵן בִּלְשׁוֹן הַגְּמָרָא: תורה ה

(ה) **בֹּקֶר וְיֹדַע ה' אֶת אֲשֶׁר לוֹ.** אֵין פֵּרוּשׁוֹ הַגְּבָלַת זְמַן לֵאמֹר (מָחָר יִהְיֶה הָאוֹת הַזֶּה) (שמות ח יט), דְּאִם כֵּן הָיָה לוֹ לוֹמַר 'בֹּקֶר יֵדַע ה'', מַהוּ 'וְיֹדַע' בְּוָי"ו, וַ'אֲשֶׁר אֵלָיו' מִבְּעֵי לֵיהּ, מַהוּ 'לוֹ'. אֶלָּא כָּךְ פֵּרוּשׁוֹ, הַבֹּקֶר יְאַמֵּת וְיִבָרֵר הַדִּין עִם מִי. וְזֶה לְפִי שֶׁקֹּרַח חָלַק עַל הַכְּהֻנָּה וְעַל הַמַּתְּנוֹת כְּהֻנָּה, כְּדְאִיתָא בְּמִדְרָשׁ (ילקוט רמז תשנ) בַּמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר סִפֵּר קֹרַח לְכָל הָעֵדָה 'אַלְמָנָה הָיָה לָהּ בְּבִשָּׁה, וְלָקַח אַהֲרֹן רֹאשִׁית הַגֵּז וְהַבְּכוֹר וּזְרוֹעַ וּלְחָיַיִם' כּוּ', וּרְאָיָה לָזֶה, שֶׁהֲרֵי אַחַר אֲשֶׁר (וְנָתָה שָׁקְטָה הָאָרֶץ) מִן הַמַּחְלֹקֶת (ע"פ ישעיה יד ז), נָתַן ה' לְאַהֲרֹן הַמַּתָּנוֹת (בְּרִית מֶלַח עוֹלָם) (להלן יח יט), שְׁמַע מִינָּהּ שֶׁקֹּרַח הָיָה מְעָרֵעַר עֲלֵיהֶם:

וְאָמַר מֹשֶׁה, בְּזֹאת תֵּדְעוּן כִּי נָתַן ה' לְאַהֲרֹן הַמַּתָּנוֹת חֵלֶף עֲבוֹדָתוֹ, כִּי כָּל דָּבָר הַנִּתָּן בַּבֹּקֶר הוּא הַדָּבָר הַנִּתָּן בְּשִׂמְחָה וּבְפָנִים מְאִירוֹת, וְזֶה הוֹרָאָה שֶׁהִנַּחְתִּיכֶם דָּבָר הָגוּן כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ רַשְׁ"י פָּרָשַׁת בְּשַׁלַּח (שמות טז ז) עַל הַמָּן שֶׁנִּתַּן בַּבֹּקֶר, וּלְכָךְ נֶאֱמַר לְקַמָּן (יח ח) בְּמַתָּנוֹת כְּהֻנָּה (וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי לְךָ), פֵּרֵשׁ רַשְׁ"י (שם) 'בְּשִׂמְחָה כְּמוֹ (הִנֵּה הוּא יֹצֵא לִקְרָאתֶךָ וְרָאֲךָ וְשָׂמַח בְּלִבּוֹ') (שמות ד יד) וְהֵינוּ בְּפָנִים מְאִירוֹת, וְכָל דָּבָר הַנִּתָּן בְּשִׂמְחָה וּבְפָנִים מְאִירוֹת נִתָּן בַּבֹּקֶר בְּהֵטִיבוֹ אֶת אֲשֶׁר שָׁאַל כַּהֹגֶן, וְאִם כֵּן הַבֹּקֶר יְבָרֵר שֶׁהָאֱמֶת עִם אַהֲרֹן. **וְיֹדַע ה' אֶת אֲשֶׁר לוֹ,** כִּי לוֹ יִתְבָּרֵךְ הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב' (ע"פ חגי ב ח), וּמִשָּׁלוֹ יִתֵּן לוֹ ה' לְמִשְׂרָתָיו עוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ, וְלֹא כְּמוֹ שֶׁאָמַר קֹרַח שֶׁלְּקָחָם בִּלֹא הֶרְמָנָא דְּמַלְכָּא יִתְבָּרַךְ:

וּמְדָקְאָמַר מֹשֶׁה **לֹא חֲמוֹר אֶחָד נָשָׂאתִי** (פסוק טו), שְׁמַע מִינָּהּ שֶׁכְּשֵׁם שֶׁחֲשָׁדוּהוּ שֶׁנָּתַן לְאַהֲרֹן הַכְּהֻנָּה כְּדֵי שֶׁיִּזְכֶּה בְּמַתָּנוֹת כְּהֻנָּה, כָּךְ חָשְׁדוּ אֶת מֹשֶׁה לוֹמַר 'אַף לוֹ הַמְּלוּכָה' (ע"פ שמואל א' יח ח) כְּדֵי לְזַכּוֹת בָּזֶה מִשְׁפַּט הַמְּלוּכָה (אֶת חֲמוֹרֵיכֶם יִקָּח) וְגוֹ' (שם ח טז). עַל כֵּן אָמַר כְּמִתְנַצֵּל, לֹא זוֹ שֶׁלֹּא לָקַחְתִּי בְּזוּרוֹעַ חֲמוֹר שֶׁל אֶחָד מֵהֶם, אֶלָּא אֲפִלּוּ בְּמַתָּנָה לֹא לָקַחְתִּי מֵהֶם, לְכָךְ אָמַר **נָשָׂאתִי** לְשׁוֹן (וַיִּשָּׂא מַשָּׂאוֹת מֵאֵת פָּנָיו) (בראשית מג לד). וּלְפִי שֶׁמִּדַּרְכּוֹ הַמְּלָכִים לְהָרַע לְמִי שֶׁאֵין נוֹתֵן לוֹ מַתָּנוֹת, לְכָךְ אָמַר **וְלֹא הֲרֵעֹתִי אֶת אַחַד מֵהֶם**:

וּלְפִי מַה שֶׁפֵּרַשְׁנוּ לְמַעְלָה (פסוק א) שֶׁקֹּרַח חָלַק עַל הַבְּרִיאָה, אָמַר כָּאן **בֹּקֶר,** כִּי מִצַּד שֶׁאֵין אַתָּה יָכוֹל לְהַפֵּךְ הַבֹּקֶר לְעֶרֶב, בָּזֶה **וְיֹדַע ה' אֶת אֲשֶׁר לוֹ,** כִּי לוֹ יִתְבָּרֵךְ תֵּבֵל וּמְלוֹאָהּ' (ע"פ תהלים נ יב) וְהוּא הַמַּמְלִיךְ מְלָכִים, וּבְיָדוֹ יִתְבָּרֵךְ 'לְהַקְרִיב אֵלָיו אֶת אֲשֶׁר יִבְחַר בּוֹ': תורה ו

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש חי"ח עמ' 187 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

רְצוֹן קֹרַח וַעֲדָתוֹ לְשַׁמֵּשׁ בִּכְהוּנָּה גְּדוֹלָה

זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ־לָכֶם מַחְתּוֹת אָנוּ אֵין לָנוּ אֶלָּא ה' אֶחָד כו' וְכֹהֵן גָּדוֹל אֶחָד, וְאַתֶּם ר"ן אִישׁ מְבַקְּשִׁים כְּהוּנָּה גְּדוֹלָה, אַף אֲנִי רוֹצָה בְּכָךְ

(טז, ו. ובפרש"י)

לְכְאוֹרָה תָּמוּהַּ, הֲרֵי קֹרַח וַעֲדָתוֹ נֶחְלְקוּ עַל כְּהֻנָּתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, וְאֵיךְ מַתְאִים שֶׁכָּלַל מֹשֶׁה אֶת עַצְמוֹ עִמָּהֶם אֲפִי' בְּדִבּוּר, בְּאָמְרוֹ "אַף אֲנִי רוֹצֶה בְּכָךְ"?

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה בְּהַקְדִּים תְּמִיהָה בְּעִקַּר מַחֲלֹקְתּוֹ שֶׁל קֹרַח, הֲרֵי הַקָּבָ"ה הִבְטִיחַ לְמֹשֶׁה שֶׁ"גַּם בְּךָ יַאֲמִינוּ לְעוֹלָם" (יתרו יט, ט), וְאֵיךְ חָלְקוּ עָלָיו "ר"ן רָאשֵׁי סַנְהֶדְרָאוֹת" (רש"י טז, א ד"ה ודתן)?

וְעַל כֵּן צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁגַּם קֹרַח וַעֲדָתוֹ הֶאֱמִינוּ בְּמֹשֶׁה, וְטָעוּתָם "וּבִקַּשְׁתֶּם גַּם כְּהוּנָּה" – "אַתֶּם ר"ן אִישׁ מְבַקְּשִׁים כְּהוּנָּה גְּדוֹלָה" נָבְעָה מֵרְצוֹנָם לְהַגִּיעַ לְמַעֲלַת הַכְּהוּנָּה.

וְהֵינוּ, שֶׁכַּאֲשֶׁר הֵבִינוּ אֶת גֹּדֶל הַמַּעֲלָה בִּכְהוּנָּה גְּדוֹלָה, שֶׁ"עוֹמֵד לִפְנֵי ה' לְשָׁרְתוֹ", "וַיִּבָּדֵל גּו' לְהַקְדִּישׁוֹ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים" (דה"י א כג, יג) הִנֵּה גַּם הֵם נִשְׁתּוֹקְקוּ לָזֶה. וְחָשְׁבוּ דִּכְמוֹ שֶׁתְּפִלָּה יְכוֹלָה לִפְעֹל אֵצֶל הַקָּבָ"ה לְבַטֵּל גְּזַר דִּין וְכֵיו"ב, כְּמוֹ"כ יְכוֹלִים הֵם לִפְעֹל שֶׁיְּזַכּוּ לִכְהוּנָּה גְּדוֹלָה.

וְזֶהוּ שֶׁאָמַר לָהֶם מֹשֶׁה "אַף אֲנִי רוֹצֶה בְּכָךְ". דִּתְשׁוּקָתָם וּרְצוֹנָם לְשַׁמֵּשׁ בִּכְהוּנָּה גְּדוֹלָה, רָצוֹן טוֹב הוּא. וְרַק שֶׁבְּפֹעַל אִי אֶפְשָׁר לָהֶם לִהְיוֹת כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים, דִּכְמוֹ שֶׁ"אֵין לָנוּ אֶלָּא ה' אֶחָד אָרוֹן אֶחָד וְתוֹרָה אַחַת" כְּמוֹ"כ אִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת יוֹתֵר מִ"כֹּהֵן גָּדוֹל אֶחָד".

(ז) **וּתְנוּ־בָהֵן | אֵשׁ וְשִׂימוּ עֲלֵיהֶן | קְטֹרֶת לִפְנֵי יְהוָה מָחָר וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה הוּא הַקָּדֹושׁ רַב־לָכֶם בְּנֵי לֵוִי:**

ז **וְהָבוּ בְהוֹן אֶשָּׁתָא וְשַׂוּוּ עֲלֵיהוֹן קְטוֹרֶת בּוּסְמִין קֳדָם יְיָ מְחַר וִיהֵי גַּבְרָא דְּיִתְרְעֵי יְיָ הוּא קַדִּישׁ סַגִּי לְכוֹן בְּנֵי לֵוִי:**

רש"י ◂ **רַב־לָכֶם בְּנֵי לֵוִי •** דָּבָר גָּדוֹל אָמַרְתִּי לָכֶם. וְלֹא טִפְּשִׁים הָיוּ, שֶׁכְּבָר הִתְרָה בָּהֶם וְקִבְּלוּ עֲלֵיהֶם לִקְרֵב, אֶלָּא הֵם חָטְאוּ עַל נַפְשׁוֹתָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵת מַחְתּוֹת הַחַטָּאִים הָאֵלֶּה בְּנַפְשֹׁתָם". וְקֹרַח שֶׁפִּקֵּחַ הָיָה, מָה רָאָה לִשְׂטוֹת זֶה? עֵינוֹ הִטְעָתוֹ, רָאָה שַׁלְשֶׁלֶת גְּדוֹלָה יוֹצְאָה מִמֶּנּוּ: שְׁמוּאֵל שֶׁשָּׁקוּל כְּנֶגֶד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. אָמַר: בִּשְׁבִילוֹ אֲנִי נִמְלָט! וְכ"ד מִשְׁמָרוֹת עוֹמְדוֹת לִבְנֵי בָנָיו, כֻּלָּם מִתְנַבְּאִים בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (ד"ה א כה): "כָּל־אֵלֶּה בָנִים לְהֵימָן". אָמַר: אֶפְשָׁר כָּל הַגְּדֻלָּה הַזֹּאת עֲתִידָה לַעֲמֹד מִמֶּנִּי וַאֲנִי אֵדֹם? לְכָךְ נִשְׁתַּתֵּף לָבֹא לְאוֹתָהּ חֲזָקָה שֶׁשָּׁמַע מִפִּי מֹשֶׁה שֶׁכֻּלָּם אוֹבְדִים וְאֶחָד נִמְלָט: "אֲשֶׁר־יִבְחַר ה' הוּא הַקָּדוֹשׁ" — טָעָה וְתָלָה בְּעַצְמוֹ. וְלֹא רָאָה יָפָה, לְפִי שֶׁבָּנָיו עָשׂוּ תְּשׁוּבָה, וּמֹשֶׁה הָיָה רוֹאֶה יָפָה. (תנחומא)• **רַב־לָכֶם •** דָּבָר גָּדוֹל נִטַּלְתֶּם בְּעַצְמְכֶם לַחֲלֹק עַל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא•

(ח) **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־קֹרַח שִׁמְעוּ־נָא בְנֵי לֵוִי:**

ח **וַאֲמַר מֹשֶׁה לְקֹרַח שְׁמָעוּ כְעַן בְּנֵי לֵוִי:**

רש"י ◂ **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־קֹרַח שִׁמְעוּ־נָא בְנֵי לֵוִי •** הִתְחִיל לְדַבֵּר עִמּוֹ דְּבָרִים רַכִּים. כֵּיוָן שֶׁרָאָהוּ קָשֶׁה עֹרֶף, אָמַר: עַד שֶׁלֹּא יִשְׁתַּתְּפוּ שְׁאָר הַשְּׁבָטִים וְיֹאבְדוּ עִמּוֹ, אֲדַבֵּר גַּם אֶל כֻּלָּם. הִתְחִיל לָזֶרֶז בָּהֶם: "שִׁמְעוּ־נָא בְנֵי לֵוִי"•

(ט) **הַמְעַט מִכֶּם כִּי־הִבְדִּיל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֶתְכֶם מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב אֶתְכֶם אֵלָיו לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת מִשְׁכַּן יְהוָה וְלַעֲמֹד לִפְנֵי הָעֵדָה לְשָׁרְתָם:**

ט **הַזְעֵר לְכוֹן אֲרֵי אַפְרֵשׁ אֱלָהָא דְּיִשְׂרָאֵל יָתְכוֹן מִכְּנִשְׁתָּא דְּיִשְׂרָאֵל לְקָרָבָא יָתְכוֹן קֳדָמוֹהִי לְמִפְלַח יָת פֻּלְחַן מַשְׁכְּנָא דַּיְיָ וּלְמֶקַם קֳדָם כְּנִשְׁתָּא לְשַׁמָּשׁוּתְהוֹן:**

רש"י ◂ **וְלַעֲמֹד לִפְנֵי הָעֵדָה •** לְשִׁיר עַל הַדּוּכָן•

כלי יקר – עוז והדר

(ט) **הַמְעַט מִכֶּם וְגוֹ'.** 'לָכֶם' לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא 'מִכֶּם', לְפִי שֶׁמְּדַבֵּר עַל הַמֶּרְד וְהַמַּעַל הַיּוֹצֵא מִכֶּם, וְכִי דָּבָר מוּעָט וְקָטָן הוּא מֶרֶד כָּזֶה שֶׁמִּי שֶׁנּוֹתְנִין לוֹ אֵיזוֹ מִנּוּי יַעֲרִיעַ עַל שֶׁלֹּא נָתְנוּ לוֹ עוֹד מִנּוּי גָּדוֹל מִזֶּה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁמְּדַבֵּר כְּלַפֵּי הַמְעוּט שֶׁהַלְוִיִּם הַמְעַטִּים מִכָּל הַשְּׁבָטִים, **כִּי הִבְדִּיל ה' אֶתְכֶם וְגוֹ'** וְהֵינוּ לַעֲבוֹדַת אַהֲרֹן הַמְכֻלֶּה בָּכֶם (ראה תנחומא כב), **וּבִקַּשְׁתֶּם גַּם כְּהֻנָּה** וְתִסְתַּכְּנוּ בְּיוֹתֵר, כִּי כָּל הַקָּרֵב הַקָּרֵב בְּיוֹתֵר אֶל אַהֲרֹן בְּרִית ה' מְסֻכָּן בְּיוֹתֵר.

(י) וַיַּקְרֵב אֹתְךָ וְאֶת־כָּל־אַחֶיךָ בְּנֵי־לֵוִי אִתָּךְ וּבִקַּשְׁתֶּם גַּם־כְּהֻנָּה:

י וְקָרֵב יָתָךְ וְיָת כָּל אַחָיךְ בְּנֵי לֵוִי עִמָּךְ וּכְעַן אַתּוּן בָּעָן אַף כְּהֲנְתָא רַבְּתָא:

רש"י ◂ **וַיַּקְרֵב אֹתְךָ** • לְאוֹתוֹ שֵׁרוּת שֶׁהִרְחִיק מִמֶּנּוּ שְׁאָר עֲדַת יִשְׂרָאֵל.

(יא) לָכֵן אַתָּה וְכָל־עֲדָתְךָ הַנֹּעָדִים עַל־יְהוָה וְאַהֲרֹן מַה־הוּא כִּי תלינו (תַלִּינוּ) עָלָיו:

יא בְּכֵן אַתְּ וְכָל כְּנִשְׁתָּךְ דְּאִזְדַּמְנְתּוּן עַל יְיָ וְאַהֲרֹן מָה הוּא אֲרֵי אִתְרַעֲמְתּוּן עֲלוֹהִי:

רש"י ◂ **לָכֵן** • בִּשְׁבִיל כָּךְ, אַתָּה וְכָל־עֲדָתְךָ הַנֹּעָדִים אִתְּךָ עַל־ה', כִּי בִּשְׁלִיחוּתוֹ עָשִׂיתִי לְתֵת כְּהֻנָּה לְאַהֲרֹן, וְלֹא לָנוּ הוּא הַמַּחְלֹקֶת הַזֶּה.

(יב) וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לִקְרֹא לְדָתָן וְלַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וַיֹּאמְרוּ לֹא נַעֲלֶה:

יב וּשְׁלַח מֹשֶׁה לְמִקְרֵי לְדָתָן וְלַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וַאֲמָרוּ לָא נִסָּק:

רש"י ◂ **וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה וְגוֹ'** • מִכָּאן, שֶׁאֵין מַחֲזִיקִין בְּמַחְלֹקֶת, שֶׁהָיָה מֹשֶׁה מְחַזֵּר אַחֲרֵיהֶם לְהַשְׁלִימָם בְּדִבְרֵי שָׁלוֹם. **לֹא נַעֲלֶה** • פִּיהֶם הִכְשִׁילָם, שֶׁאֵין לָהֶם אֶלָּא יְרִידָה. (סנהדרין קי)

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יג פרשת קרח)

הַהוֹרָאָה עַד כַּמָּה צָרִיךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד (שֶׁבְּכָל אֶחָד וְאֶחָד יֵשׁ בּוֹ מִבְּחִינַת מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם) לִפְעוֹל וּלְהַשְׁרִישׁ בְּנַפְשׁוֹ מִדָּה זוֹ – לָדוּן אֶת חֲבֵירוֹ לְכַף זְכוּת, וְעַד שֶׁאֲפִילוּ כְּשֶׁהַנְהָגַת חֲבֵירוֹ הִיא בְּאוֹפֶן הַשּׁוֹלֵל לְכָאוֹרָה כָּל לִימּוּד זְכוּת, בְּכָל זֹאת עָלָיו לְהַפֵּךְ בִּזְכוּתוֹ, וּכְתוֹצָאָה מִזֶּה – הֲרֵי גַּם יַעֲשֶׂה כָּל הַתָּלוּי בּוֹ לְהַחֲזִירוֹ וּלְהַעֲמִידוֹ בַּדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה.

כלי יקר – עוז והדר

וְאַהֲרֹן מַה הוּא, כִּי לְעוֹלָם הָיָה עָנָו בְּיוֹתֵר וְאֵינוֹ מַחְשִׁיב אֶת עַצְמוֹ לִכְלוּם, עַל כֵּן הוּא מִתְקַיֵּם אַף עַל פִּי שֶׁהוּא קָרוֹב אֶל ה' בְּיוֹתֵר, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ (סנהדרין יד.) 'הֱוֵי קבל וְקַיָּם', אֲבָל כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ בְּעֶרְכּוֹ בְּגֶדֶר הֲעָנָוָה, אֵינוֹ מִתְקַיֵּם אִם יָבוֹא לִפְנֵי ה' בְּלֵב גַּס: תורה י

(יב) **וַיֹּאמְרוּ לֹא נַעֲלֶה.** לְאֵיזוֹ הַר קָרָא לָהֶם לָעֲלוֹת, וּמַהוּ שֶׁאָמְרוּ **הַעֵינֵי הָאֲנָשִׁים הָהֵם תְּנַקֵּר** (פסוק יד). וּבְאוֹר הָעִנְיָן, שֶׁמֹּשֶׁה שָׁלַח אַחֲרֵיהֶם לְדַבֵּר עַל לִבָּם דִּבְרֵי שָׁלוֹם (ראה תנחומא י), וְהֵמָּה חָשְׁדוּ אֶת מֹשֶׁה שֶׁלְּקָחָן שָׁלַח אַחֲרֵיהֶם לְפִי שֶׁהֵם גְּדוֹלִים וְהָעִקָּר בְּמַחְלֹקֶת זֶה, וְרוֹצֶה מֹשֶׁה לִתֵּן לָהֶם אֵיזוֹ מִנּוּי שֶׁל שָׂרָה דֶּרֶךְ שֹׁחַד כְּדֵי שֶׁיִּסְתַּלְּקוּ מִן הַמַּחְלֹקֶת, וְאָז מֻמָּלָא יִסְתַּלְּקוּ כֻּלָּם, עַל כֵּן הֵשִׁיבוּ לְמֹשֶׁה **לֹא נַעֲלֶה,** לֹא נְקַבֵּל מִמֶּנּוּ דֶּרֶךְ שֹׁחַד שׁוּם מַעֲלָה וּשְׂרָרָה. וְעַל זֶה אָמְרוּ **הַעֵינֵי הָאֲנָשִׁים הָהֵם תְּנַקֵּר,** (כִּי הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר) (דברים טז יט) וְכִי אַתָּה סוֹבֵר לְעַוֵּר עֵינֵינוּ בְּשׁוֹחַד זֶה. וּכְדֵי לְתַקֵּן לְשׁוֹן **הָאֲנָשִׁים הָהֵם,** נִרְאֶה שֶׁלֹּא עַל עַצְמָם אָמְרוּ כֵּן, אֶלָּא עַל כָּל הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אִתָּם, כִּי אַף אִם אֲנַחְנוּ נִשְׁתֹּק בַּעֲבוּר שֶׁתִּתֵּן לָנוּ אֵיזוֹ שָׂרָה אוֹ **נַחֲלַת שָׂדֶה וָכֶרֶם,** מִכָּל מָקוֹם הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אִתָּנוּ כָּל שֶׁכֵּן דְּפָקְרוּ טְפֵי, **הַעֵינֵי הָאֲנָשִׁים הָהֵם** אֲשֶׁר אִתָּנוּ **תְּנַקֵּר** שֶׁיִּהְיוּ כָּל בָּךְ עִוְרִים שֶׁלֹּא יִרְגִּישׁוּ בְּתַחְבּוּלָה זוֹ, לְפִיכָךְ **לֹא נַעֲלֶה,** לֹא נְקַבֵּל מִמְּךָ שׁוּם שָׂרָה וַעֲלִיָּה:

וּמַה שֶּׁהִכְנִיסוֹ תּוֹךְ סִפּוּר זֶה **הַמְעַט כִּי הֶעֱלִיתָנוּ וְגוֹ'** (פסוק יג), חָדָא וְעוֹד קָאָמְרוּ, מִתְּחִלָּה אָמְרוּ שֶׁכְּבָר דַּרְכְּךָ שֶׁאַתָּה מַבְטִיחַ וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה, כִּי כָּךְ הִבְטַחְתָּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַהֲבִיאָם **אֶל אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ,** וְהֶעֱלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם אֶרֶץ טוֹבָה, וְכָל זֶה עָשִׂיתָ **כִּי תִשְׂתָּרֵר עָלֵינוּ,** כְּדֵי לְהַרְאוֹת שָׂרָרָתְךָ עָלֵינוּ, וְלֹא אַתָּה בִּלְבַד, אֶלָּא **גַּם הִשְׂתָּרֵר** אֲחֵרִים עָלֵינוּ כְּאַהֲרֹן וְזוּלָתוֹ. **אַף אֶל אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ לֹא הֲבִיאֹתָנוּ וַתִּתֶּן לָנוּ נַחֲלַת שָׂדֶה וָכֶרֶם וְגוֹ',** אָמְרוּ מִמָּה נַפְשָׁךְ לָמָּה זֶה אַתָּה שׁוֹלֵחַ אַחֲרֵינוּ, אִם לְהַבְטִיחַ לָנוּ אֵיזוֹ נַחֲלַת שָׂדֶה וְכֶרֶם כְּשֶׁנָּבֹא לָאָרֶץ, הֲרֵי זֶה דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם כִּי עֲדַיִן 'לֹא הֲבִיאֹתָנוּ שָׁמָּה' **וַתִּתֶּן לָנוּ** עַכְשָׁו **נַחֲלַת שָׂדֶה וָכֶרֶם,** וְאַף אִם תִּרְצֶה לוֹמַר שֶׁחֲבֵרֵינוּ לֹא יַרְגִּישׁוּ בְּתַחְבּוּלָה זוֹ כִּי נְתִינָה זוֹ לְעִתִּים רְחוֹקִים, מִכָּל מָקוֹם יֵשׁ כַּמָּה דְּבָרִים בְּגוֹ, הֵן מִצַּד שֶׁהֲרֵי לֹא נַעֲלֶה לָאָרֶץ כִּי בְּבָר נִגְזְרָה גְּזֵרָה שֶׁנָּמוּת בַּמִּדְבָּר, וְאִם תִּרְצֶה לוֹמַר שֶׁנְּתִינָה זוֹ תִּהְיֶה לְזַרְעֵנוּ, מִכָּל מָקוֹם 'מַה כִּשְׁרוֹן לָנוּ בָּזֶה' (ע"פ קהלת ה יז), וְגַם לְזַרְעֵנוּ הַדָּבָר בְּסָפֵק, כִּי מִדַּרְכְּךָ לִהְיוֹת מַבְטִיחַ וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה, וְעוֹד שֶׁהַדָּבָר לֹא בָּא לָעוֹלָם עֲדַיִן. וְאִם תִּרְצֶה לִתֵּן לָנוּ אֵיזוֹ שָׂרָה תֵּכֶף וּמִיָּד, יֵשׁ חֲשָׁשָׁא אַחֶרֶת שֶׁחֲבֵרֵינוּ יַרְגִּישׁוּ בְּתַחְבּוּלָה זוֹ, 'הַעֵינֵיהֶם תְּנַקֵּר' שֶׁלֹּא יִרְאוּ עַיִן בְּעַיִן תַּחְבּוּלָה זוֹ:

וַיֹּ"שׁ אוֹמְרִים נָקוּר עֵינַיִם זֶה קְאֵי עַל הַצְּרָעָה, שֶׁהִבְטִיחָם שֶׁהַצְּרָעָה יִשְׁתַּלַּח ה' לְפָנֵיהֶם (שמות כג כח) כְּדֵי שֶׁתְּנַקֵּר עֵינֵי הַכְּנַעֲנִים (רש"י שם), וְאָמְרוּ אַף אִם בֶּאֱמֶת יִהְיוּ סוּמִים, מִכָּל מָקוֹם וְחָזָק הוּא מִמֶּנּוּ וְלֹא נוּכַל לַעֲלוֹת אֶל הָעָם) (לעיל יג לא), וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר **לֹא נַעֲלֶה**: תורה יג

(יג) הַמְעַט כִּי הֶעֱלִיתָנוּ מֵאֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ לַהֲמִיתֵנוּ בַּמִּדְבָּר כִּי־תִשְׁתָּרֵר עָלֵינוּ גַּם־הִשְׁתָּרֵר:

יג הַזְעֵר אֲרֵי אַסֵּקְתָּנָא מֵאַרְעָא עָבְדָא חֲלַב וּדְבָשׁ לְקַטָּלוּתָנָא בְּמַדְבְּרָא אֲרֵי אִתְרַבְרְבְתְּ עֲלָנָא אַף אִתְרַבְרָבָא:

◆ יום שני כ"ה סיון ◆

(יד) אַף לֹא אֶל־אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הֲבִיאֹתָנוּ וַתִּתֶּן־לָנוּ נַחֲלַת שָׂדֶה וָכָרֶם הֲעֵינֵי הָאֲנָשִׁים הָהֵם תְּנַקֵּר לֹא נַעֲלֶה:

יד בְּרַם לָא לְאַרְעָא עָבְדָא חֲלַב וּדְבָשׁ אַעֲלְתָּנָא וִיהַבְתָּא לָנָא אַחֲסָנַת חַקְלִין וְכַרְמִין הֲעֵינֵי גֻּבְרַיָּא הָאנוּן תְּשַׁלַּח לְעַוָּרָא לָא נִסַּק:

רש"י ◂ **וַתִּתֶּן־לָנוּ** • הַדָּבָר מוּסָב עַל "לֹא" הָאָמוּר לְמַעְלָה, כְּלוֹמַר לֹא הֲבִיאוֹתָנוּ וְלֹא נָתַתָּ לָנוּ נַחֲלַת שָׂדֶה וָכָרֶם, אָמַרְתָּ לָנוּ (שמות ג): "אַעֲלֶה אֶתְכֶם מֵעֳנִי מִצְרַיִם אֶל־אֶרֶץ טוֹבָה וְגוֹ'" — מִשָּׁם הוֹצֵאתָנוּ וְלֹא אֶל אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הֲבִיאוֹתָנוּ, אֶלָּא גָּזַרְתָּ עָלֵינוּ לַהֲמִיתֵנוּ בַּמִּדְבָּר, שֶׁאָמַרְתָּ לָנוּ (במדבר יד): "בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִפְּלוּ פִגְרֵיכֶם". **הַעֵינֵי הָאֲנָשִׁים הָהֵם תְּנַקֵּר וְגוֹ'** • אֲפִלּוּ אַתָּה שׁוֹלֵחַ לְנַקֵּר אֶת עֵינֵינוּ אִם לֹא נַעֲלֶה אֵלֶיךָ, לֹא נַעֲלֶה. **הָאֲנָשִׁים הָהֵם** • כְּאָדָם הַתּוֹלֶה קִלְלָתוֹ בַּחֲבֵרוֹ.

(טו) וַיִּחַר לְמֹשֶׁה מְאֹד וַיֹּאמֶר אֶל־יְהוָה אַל־תֵּפֶן אֶל־מִנְחָתָם לֹא חֲמוֹר אֶחָד מֵהֶם נָשָׂאתִי וְלֹא הֲרֵעֹתִי אֶת־אַחַד מֵהֶם:

טו וּתְקֹף לְמֹשֶׁה לַחֲדָא וַאֲמַר קֳדָם יְיָ לָא תְקַבֵּל בְּרַעֲוָא קָרְבָּנְהוֹן לָא חַמָּרָא דְחַד מִנְּהוֹן שְׁחָרִית וְלָא אַבְאֵשִׁית יָת חַד מִנְּהוֹן:

רש"י ◂ **וַיִּחַר לְמֹשֶׁה מְאֹד** • נִצְטַעֵר עַד לִמְאֹד. **אַל־תֵּפֶן אֶל־מִנְחָתָם** • לְפִי פְּשׁוּטוֹ: הַקְּטֹרֶת שֶׁהֵם מַקְרִיבִים לְפָנֶיךָ מָחָר, אַל תֵּפֶן אֲלֵיהֶם. וּמִדְרָשׁוֹ: אָמַר: יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁיֵּשׁ לָהֶם חֵלֶק בְּתָמִידֵי צִבּוּר, אַף חֶלְקָם לֹא יִקָּבֵל לְפָנֶיךָ לְרָצוֹן, תַּנִּיחֵנוּ הָאֵשׁ וְלֹא תֹּאכְלֵנוּ. **לֹא חֲמוֹר אֶחָד מֵהֶם נָשָׂאתִי** • לֹא חֲמוֹרוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶם נָטַלְתִּי, (תנחומא) אֲפִלּוּ כְּשֶׁהָלַכְתִּי מִמִּדְיָן לְמִצְרַיִם וְהִרְכַּבְתִּי אֶת אִשְׁתִּי וְאֶת בָּנַי עַל הַחֲמוֹר וְהָיָה לִי לִטֹּל אוֹתוֹ הַחֲמוֹר מִשָּׁלָהֶם, לֹא נָטַלְתִּי אֶלָּא מִשֶּׁלִּי. וְתַרְגּוּם אוֹנְקְלוֹס: "שְׁחָרִית", לְשׁוֹן אֲרָמִי כְּךָ נִקְרֵאת אַנְגַּרְיָא שֶׁל מֶלֶךְ שַׁחֲוָר (ב"ב מ"ז).

(טז) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־קֹרַח אַתָּה וְכָל־עֲדָתְךָ הֱיוּ לִפְנֵי יְהוָה אַתָּה וָהֵם וְאַהֲרֹן מָחָר:

טז וַאֲמַר מֹשֶׁה לְקָרַח אַתְּ וְכָל כְּנִשְׁתָּךְ הֱווֹ זְמִינִין לְקֳדָם יְיָ אַתְּ וְאִנּוּן וְאַהֲרֹן מָחָר:

רש"י ◂ **וָהֵם** • עֲדָתְךָ.

(יז) וּקְחוּ ׀ אִישׁ מַחְתָּתוֹ וּנְתַתֶּם עֲלֵיהֶם קְטֹרֶת וְהִקְרַבְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה אִישׁ מַחְתָּתוֹ חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם מַחְתֹּת וְאַתָּה וְאַהֲרֹן אִישׁ מַחְתָּתוֹ:

יז וּסְבוּ גְּבַר מַחְתִּיתֵהּ וּתְשַׁוְּוּן עֲלֵיהוֹן קְטֹרֶת בּוּסְמִין וּתְקָרְבוּן קֳדָם יְיָ גְּבַר מַחְתִּיתֵהּ מָאתָן וְחַמְשִׁין מַחְתָּן וְאַתְּ וְאַהֲרֹן גְּבַר מַחְתִּיתֵהּ:

רש"י ◂ **וְהִקְרַבְתֶּם וְגוֹ' אִישׁ מַחְתָּתוֹ** • הַחֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם אִישׁ שֶׁבָּכֶם.

(יח) וַיִּקְחוּ אִישׁ מַחְתָּתוֹ וַיִּתְּנוּ עֲלֵיהֶם אֵשׁ וַיָּשִׂימוּ עֲלֵיהֶם קְטֹרֶת וַיַּעַמְדוּ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן:

יח וּנְסִיבוּ גְּבַר מַחְתִּיתֵהּ וִיהַבוּ עֲלֵיהוֹן אֶשָּׁתָא וְשַׁוִּיאוּ עֲלֵיהוֹן קְטֹרֶת בּוּסְמִין וְקָמוּ בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן:

(יט) וַיַּקְהֵל עֲלֵיהֶם קֹרַח אֶת־כָּל־הָעֵדָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וַיֵּרָא כְּבוֹד־יְהוָה אֶל־כָּל־הָעֵדָה: ס

יט וַאֲכַנֵּס עֲלֵיהוֹן קֹרַח יָת כָּל כְּנִשְׁתָּא לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא וְאִתְגְּלִי יְקָרָא דַיְיָ לְכָל כְּנִשְׁתָּא:

רס"י ◂ **וַיַּקְהֵל עֲלֵיהֶם קֹרַח** • (תנחומא) בְּדִבְרֵי לַצָּנוּת; כָּל הַלַּיְלָה הַהוּא הָלַךְ אֵצֶל הַשָּׁבָטִים וּפִתָּה אוֹתָם: "כִּסְבוּרִין אַתֶּם שֶׁעָלַי לְבַדִּי אֲנִי מַקְפִּיד? אֵינִי מַקְפִּיד אֶלָּא בְּשָׁבִיל כֻּלְּכֶם! אִלּוּ בָּאִין וְנוֹטְלִין כָּל הַגְּדֻלּוֹת: לוֹ הַמַּלְכוּת וּלְאָחִיו הַכְּהֻנָּה! עַד שֶׁנִּתְפַּתּוּ כֻּלָּם. **וַיֵּרָא־כְּבוֹד ה'** • בָּא בְּעַמּוּד עָנָן.

◆ יום שלישי כ"ו סיון ◆

(כ) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:

כ וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וְעִם אַהֲרֹן לְמֵימָר:

(כא) הִבָּדְלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וַאֲכַלֶּה אֹתָם כְּרָגַע:

כא אִתְפְּרְשׁוּ מִגּוֹ כְּנִשְׁתָּא הָדָא וְאֵשֵׁצֵי יָתְהוֹן כְּשָׁעָה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם לא עמ' 146)

הִבָּדְלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת (טז, כא) **דָּבָר שֶׁבִּקְדֻשָּׁה לֹא יְהֵא פְּחוּת מֵעֲשָׂרָה, כְּתִיב . . וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וּכְתִיב . . הִבָּדְלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת** (ברכות כא, ב) כָּתַב רַבֵּנוּ הַזָּקֵן: "אִלּוּ נִמְצָא מַלְאָךְ אֶחָד עוֹמֵד בְּמַעֲמַד שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד, וְיֵדַע שֶׁבְּלִבָּם מַסְפִּיקִים עִם קֹרַח:

כלי יקר – עוז והדר

(כא) **הִבָּדְלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וְגוֹ'.** קָרוֹב לִשְׁמֹעַ שֶׁגַּם מִתְּחִלָּה לֹא עָלְתָה עַל דַּעְתּוֹ יִתְבָּרַךְ לְהַעֲנִישׁ הַבִּלְתִּי חוֹטְאִים, אֶלָּא שֶׁעַל עֲדַת קֹרַח אָמַר כֵּן, וּמֹשֶׁה הֵבִין שֶׁעַל כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל אָמַר כֵּן לְפִי שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר (פסוק יט) **וַיַּקְהֵל עֲלֵיהֶם קֹרַח אֶת כָּל הָעֵדָה,** וְהָיָה סָבוּר מֹשֶׁה שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל הִסְכִּימוּ עִמּוֹ וְעַל כֵּן אָמַר עַל כָּל הָעֵדָה **וַאֲכַלֶּה אֹתָם כְּרָגַע,** וְלֹא חָשַׁשׁ פֶּן יֹאמְרוּ (מִבַּלְתִּי יְכֻלַּת ה'} וְגוֹ' (לעיל יד טז), כִּי בְּלָאוֹ הָכִי הֵם מְטֻלְטָלִים אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר, וְאַף אִם יְכַלֶּה בָּהֶם, מִכָּל מָקוֹם תּוֹךְ אַרְבָּעִים שָׁנָה יָכוֹל לַעֲשׂוֹת אֶת מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לְגוֹי גָּדוֹל, כְּמוֹ שֶׁנַּעֲשׂוּ מִתֵּי מִסְפָּר בְּמִצְרַיִם פִּתְאוֹם לְגוֹי גָּדוֹל וְעָצוּם. לְכָךְ אָמַר מֹשֶׁה בִּתְפִלָּתוֹ **אֵל אֱלֹהֵי הָרוּחֹת לְכָל בָּשָׂר** (פסוק כב), לְפִי שֶׁמֹּשֶׁה לֹא רָאָה בְּיִשְׂרָאֵל שׁוּם רֵעוּתָא, כִּי אַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱמַר **וַיַּקְהֵל עֲלֵיהֶם קֹרַח אֶת כָּל הָעֵדָה,** מִכָּל מָקוֹם אֵין רְאָיָה מִכָּאן שֶׁבֶּאֱמֶת נִקְהֲלוּ יִשְׂרָאֵל עַל מֹשֶׁה, אֶלָּא קֹרַח עָשָׂה אֶת שֶׁלּוֹ וְהִקְהִילָם עֲלֵיהֶם בְּדָרְךָ כָּל מַסִּית וּמַדִּיחַ, וּמֵאן יֵימַר שְׁיִשְׂרָאֵל נְתְפַּתּוּ לְדִבְרָיו, אַךְ מֵאַחַר שֶׁהֵבִין שֶׁרוֹצֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְכַלּוֹת כָּל יִשְׂרָאֵל כְּרָגַע, וְהוּא לְפִי שֶׁהוּא **אֱלֹהֵי הָרוּחֹת** וְיוֹדֵעַ מַה שֶּׁבְּרוּחוֹ מִתְּחִלָּה **וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן** מָקוֹם אָמַר מֹשֶׁה **הָאִישׁ אֶחָד יֶחֱטָא** (שם), עַל קֹרַח הַמַּדִּיחַ אָמַר כֵּן, כִּי הוּא עִקַּר הַחוֹטֵא בַּהֶסָּתָה זוֹ, וּמִן הָרְאוּי שֶׁלֹּא יִקְצֹף עַל כָּל הָעֵדָה, כִּי מָצִינוּ שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל יב א) {וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמֹשֶׁה}, וְלֹא נֶעֱנַשׁ אַהֲרֹן לְפִי שֶׁמִּרְיָם הָיְתָה הַהִתְחָלָה לְדִבּוּר וְאַהֲרֹן טָפֵל לָהּ, לְפִיכָךְ כָּל הָעֵדָה יֵשׁ לִלְמֹד עֲלֵיהֶם קְצָת וְכוּת כִּי לֹא בָּאוּ מֵעַצְמָם לִידֵי חֵטְא זֶה, כִּי אִם מֻחְמֶת הַמַּצִּיק הַמַּסִּית וּמַדִּיחַ בְּחֶלְקַת לְשׁוֹנוֹ. וְאִם עַל כָּל פָּנִים רְאוּיִין לְעֹנֶשׁ מָה, מִכָּל מָקוֹם אֵין הַדִּין נוֹתֵן שֶׁיִּהְיוּ שָׁוִים בָּעֹנֶשׁ אֶל הַמַּסִּית 'לְכַלּוֹת כֻּלָּם כְּרָגַע' בְּמִיתָה אַחַת, שֶׁהֲרֵי גַּם לָנָחָשׁ הַמַּסִּית הוֹסִיף בַּקְּלָלָה מִלְּאָדָם וְחַוָּה, 'כִּי הַכֹּל מִתְרַפְּאִין חוּץ מִן הַנָּחָשׁ שֶׁאֵין לוֹ רְפוּאָה' (ב"ר כ ה):

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר, דַּבֵּר אֶל הָעֵדָה לֵאמֹר הֵעָלוּ מִסָּבִיב לְמִשְׁכַּן קֹרַח (פסוק כג-כד), מֵעוֹלָם לֹא עָלָה עַל לִבִּי לְהַעֲנִישׁ כָּל הָעֵדָה, כִּי אַדְרַבָּה יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁלֹּא נִתְפַּתּוּ לְקֹרַח, וּמַה שֶּׁאָמַרְתִּי **הִבָּדְלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה,** עַל כָּל יִשְׂרָאֵל אָמַרְתִּי כֵּן שֶׁיִּבָּדְלוּ מִתּוֹךְ עֲדַת קֹרַח. וּרְאָיָה לָזֶה, מִמַּה שֶּׁנֶּאֱמַר מִתְּחִלָּה **וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן לֵאמֹר** (פסוק כ), מַהוּ 'לֵאמוֹר' לְמִי יֹאמְרוּ כֵּן, אֶלָּא שֶׁרָצָה ה' שֶׁיֹּאמְרוּ לְכָל יִשְׂרָאֵל **הִבָּדְלוּ,** וּמֹשֶׁה לֹא הֵבִין דִּבְרֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ כִּי מִלַּת 'לֵאמֹר' הוּא מַאֲמַר הַתּוֹרָה עַל שֵׁם סוֹפוֹ. אֲבָל לְמַטָּה נֶאֱמַר (להלן יז י) {הֵרֹמוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה} וְגוֹ', כִּי שָׁם (פסוק ז) נֶאֱמַר {וְיִהְיוּ בְּהִקָּהֵל הָעֵדָה עַל מֹשֶׁה} וְגוֹ', כִּי שָׁם נִקְהֲלוּ בֶּאֱמֶת עֲלֵיהֶם, עַל כֵּן אָמַר לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן 'הֵרֹמוּ' לְשׁוֹן רוֹמְמוּת הַשֵּׂיג לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כְּפִי מַדְרֵגָתָם, וְכָאן אָמַר 'הִבָּדְלוּ' כִּי לְכָל יִשְׂרָאֵל אָמַר כֵּן, כִּי אֵין לְשׁוֹן רוֹמְמוּת שַׁיָּךְ בְּכָל הָעֵדָה כְּאָמוּר, וּמֹשֶׁה לֹא הֵבִין זֶה מֵחִלּוּק הַלָּשׁוֹן, כִּי לֹא שָׁמַע עֲדַיִן מֵאֲמַר 'הֵרֹמוּ':

וּרְאָיָה לְדִבְרֵינוּ שֶׁ'הֵרֹמוּ' אֵינוֹ לְשׁוֹן הַבְדָּלָה, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר אַחַר כָּךְ (שם פסוק יא) {וְהוֹלֵךְ מְהֵרָה אֶל הָעֵדָה}, שְׁמַע מִינָּהּ שֶׁלֹּא הָיוּ בֵּינֵיהֶם, וּמַהוּ שֶׁאָמַר 'הֵרֹמוּ', אֶלָּא שֶׁהוּא לְשׁוֹן רוֹמְמוּת, כִּי כֻּלָּם {יֵרְדוּ} שְׁאוֹלָה וְלָכֶם תִּשָּׁאֵר הַגְּדֻלָּה וְהָרוֹמְמוּת, כִּי תִּהְיוּ לְעַם עָצוּם כְּדֵי לְקַיֵּם הַשְׁבוּעָה. וְקָרוֹב לְפָרוּשׁ זֶה כָּתַב הָרַמְבַּ"ן בְּשֵׁם רַבֵּנוּ חֲנַנְאֵל, וּמִשָּׁם תִּרְאֶה מַה שֶּׁהוֹסַפְתִּי מִשֶּׁלִּי עַל דְּבָרָיו, כִּי בָּהֶם יִתְרַצוּ הַרְבֵּה סְפֵקוֹת: תורה כב

עֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל בְּיַחַד . . תִּפֹּל עָלָיו אֵימָתָה וָפַחַד . . מִשְּׁכִינָתָא דְּשַׁרְיָא עֲלַיְיהוּ, עַד שֶׁהָיָה **מִתְבַּטֵּל מִמְּצִיאוּתוֹ לְגַמְרֵי**". בְּמַעֲמַד עֶשֶׂר נְפָשׁוֹת אֱלֹקִיּוֹת יֵשׁ הַשְׁרָאַת הַשְּׁכִינָה בְּאֹפֶן נַעֲלֶה. וּמַלְאָךְ, שֶׁאֵין לוֹ גּוּף הַמַּעֲלִים, רוֹאֶה זֹאת וּמִתְבַּטֵּל לְגַמְרֵי.

(כב) וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ אֵ֗ל אֱלֹהֵי֙ הָרוּחֹ֣ת לְכָל־בָּשָׂ֔ר הָאִ֥ישׁ אֶחָ֖ד יֶֽחֱטָ֑א וְעַ֥ל כָּל־הָעֵדָ֖ה תִּקְצֹֽף׃ ס

כב וְנָפְלוּ עַל אַפֵּיהוֹן וַאֲמָרוּ אֵל אֱלָהּ רוּחַיָּא לְכָל בִּשְׂרָא גַּבְרָא חַד יֶחוֹב וְעַל כָּל כְּנִשְׁתָּא יְהֵי רָגְזָא׃

רש"י◂ **אֵל אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת** • יוֹדֵעַ מַחֲשָׁבוֹת. אֵין מִדָּתְךָ כְּמִדַּת בָּשָׂר־וָדָם: מֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם שֶׁסָּרְחָה עָלָיו מְקֻצָּת מְדִינָה, אֵינוֹ יוֹדֵעַ מִי הַחוֹטֵא, לְפִיכָךְ כְּשֶׁהוּא כּוֹעֵס נִפְרָע מִכֻּלָּם, אֲבָל אַתָּה לְפָנֶיךָ גְּלוּיוֹת כָּל הַמַּחֲשָׁבוֹת, וְיוֹדֵעַ אַתָּה מִי הַחוֹטֵא. **הָאִישׁ אֶחָד** • הוּא הַחוֹטֵא, וְאַתָּה עַל כָּל הָעֵדָה תִּקְצֹף? אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: יָפָה אָמַרְתָּ, אֲנִי יוֹדֵעַ וּמוֹדִיעַ מִי חָטָא וּמִי לֹא חָטָא.

(כג) וַיְדַבֵּ֥ר יְהוָ֖ה אֶל־מֹשֶׁ֥ה לֵאמֹֽר׃

כג וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃

(כד) דַּבֵּ֣ר אֶל־הָעֵדָ֔ה לֵאמֹ֖ר הֵֽעָל֥וּ מִסָּבִ֖יב לְמִשְׁכַּ֣ן קֹ֑רַח דָּתָ֖ן וַאֲבִירָֽם׃

כד מַלֵּל עִם כְּנִשְׁתָּא לְמֵימָר אִסְתַּלָּקוּ מִסְּחוֹר לְמַשְׁכְּנָא דְקֹרַח דָּתָן וַאֲבִירָם׃

רש"י◂ **הֵעָלוּ וְגוֹ'** • כְּתַרְגּוּמוֹ: "אִסְתַּלָּקוּ" מִסְּבִיבוֹת מִשְׁכַּן קֹרַח.

(כה) וַיָּ֣קָם מֹשֶׁ֔ה וַיֵּ֖לֶךְ אֶל־דָּתָ֣ן וַאֲבִירָ֑ם וַיֵּלְכ֥וּ אַחֲרָ֛יו זִקְנֵ֥י יִשְׂרָאֵֽל׃

כה וְקָם מֹשֶׁה וַאֲזַל לְוָת דָּתָן וַאֲבִירָם וַאֲזָלוּ בַּתְרוֹהִי סָבֵי יִשְׂרָאֵל׃

רש"י◂ **וַיָּקָם מֹשֶׁה** • (מדרש רבה) כְּסָבוּר שֶׁיִּשְׁאוּ לוֹ פָּנִים, וְלֹא עָשׂוּ.

(כו) וַיְדַבֵּ֣ר אֶל־הָעֵדָ֣ה לֵאמֹ֔ר ס֚וּרוּ נָ֣א מֵעַ֔ל אָהֳלֵ֖י הָאֲנָשִׁ֣ים הָרְשָׁעִ֑ים וְאַל־תִּגְּעוּ֙ בְּכָל־אֲשֶׁ֣ר לָהֶ֔ם פֶּן־תִּסָּפּ֖וּ בְּכָל־חַטֹּאתָֽם׃

כו וּמַלִּיל עִם כְּנִשְׁתָּא לְמֵימַר זוּרוּ כְעַן מֵעַלְוֵי מַשְׁכְּנֵי גַּבְרַיָּא חַיָּבַיָּא הָאִלֵּין וְלָא תִקְרְבוּן בְּכָל דִּי לְהוֹן דִּלְמָא תִלְקוּן בְּכָל חוֹבֵיהוֹן׃

(כז) וַיַּעֲל֣וּ מֵעַ֔ל מִשְׁכַּ֥ן קֹ֖רַח דָּתָ֣ן וַאֲבִירָ֑ם מִסָּבִ֗יב וְדָתָ֤ן וַאֲבִירָם֙ יָצְא֣וּ נִצָּבִ֔ים פֶּ֖תַח אָהֳלֵיהֶ֑ם וְנָשֵׁיהֶ֥ם וּבְנֵיהֶ֖ם וְטַפָּֽם׃

כז וְאִסְתַּלָּקוּ מֵעַלְוֵי מַשְׁכְּנָא דְקֹרַח דָּתָן וַאֲבִירָם מִסְּחוֹר סְחוֹר וְדָתָן וַאֲבִירָם נְפָקוּ קָיְמִין בִּתְרַע מַשְׁכְּנֵיהוֹן וּנְשֵׁיהוֹן וּבְנֵיהוֹן וְטַפְלְהוֹן׃

רש"י◂ **יָצְאוּ נִצָּבִים** • (תנחומא) בְּקוֹמָה זְקוּפָה לְחֶרֶף וּלְגַדֵּף, כְּמוֹ: "וַיִּתְיַצְּבוּ אַרְבָּעִים יוֹם" דְּגָלְיָת. **וּנְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם וְטַפָּם** • בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה קָשָׁה הַמַּחֲלֹקֶת: שֶׁהָרֵי בֵּית־דִּין שֶׁל מַטָּה אֵין עוֹנְשִׁין אֶלָּא עַד שֶׁיָּבִיא שִׁתֵּי שְׂעָרוֹת, וּבֵית־דִּין שֶׁל מַעְלָה עַד עֶשְׂרִים שָׁנָה, וְכָאן אָבְדוּ אַף יוֹנְקֵי שָׁדַיִם.

(כח) וַיֹּ֣אמֶר מֹשֶׁה֮ בְּזֹאת֒ תֵּדְעוּן֙ כִּֽי־יְהוָ֣ה שְׁלָחַ֔נִי לַעֲשׂ֖וֹת אֶת כָּל־הַמַּעֲשִׂ֣ים הָאֵ֑לֶּה כִּי־לֹ֖א מִלִּבִּֽי׃

כח וַאֲמַר מֹשֶׁה בְּדָא תִּדְעוּן אֲרֵי יְיָ שַׁלְחַנִי לְמֶעְבַּד יָת כָּל עוֹבָדַיָּא הָאִלֵּין אֲרֵי לָא מֵרְעוּתִי׃

רש"י◂ **לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל־הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה** • שֶׁעָשִׂיתִי עַל־פִּי הַדִּבּוּר לָתֵת לְאַהֲרֹן כְּהֻנָּה גְּדוֹלָה, וּבָנָיו – סְגָנֵי כְּהֻנָּה, וְאֶלִיצָפָן – נְשִׂיא הַקְּהָתִי.

(כט) **אִם־כְּמוֹת כָּל־הָאָדָם יְמֻתוּן אֵלֶּה וּפְקֻדַּת כָּל־ הָאָדָם יִפָּקֵד עֲלֵיהֶם לֹא יְהוָה שְׁלָחָנִי:**

כט **אִם כְּמוֹתָא דְּכָל אֱנָשָׁא יְמוּתוּן אִלֵּין וּסְעָרָא דְּכָל אֱנָשָׁא יִסְתְּעַר עֲלֵיהוֹן לָא יְיָ שַׁלְחַנִי:**

רש"י ◂ **לֹא ה' שְׁלָחָנִי** • אֶלָּא אֲנִי עָשִׂיתִי הַכֹּל מִדַּעְתִּי, וּבְדִין הוּא חוֹלֵק עָלַי.

(ל) **וְאִם־בְּרִיאָה יִבְרָא יְהוָה וּפָצְתָה הָאֲדָמָה אֶת־ פִּיהָ וּבָלְעָה אֹתָם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר לָהֶם וְיָרְדוּ חַיִּים שְׁאֹלָה וִידַעְתֶּם כִּי נִאֲצוּ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֶת־יְהוָה:**

ל **וְאִם בְּרִיאָה יִבְרֵי יְיָ וּפְתָחַת אַרְעָא יָת פּוּמַהּ וּבְלָעַת יָתְהוֹן וְיָת כָּל דִּי לְהוֹן וְיֵחֲתוּן כַּד חַיִּין לִשְׁאוֹל וְתִדְּעוּן אֲרֵי אַרְגִּיזוּ גְּבָרַיָּא הָאִלֵּין קֳדָם יְיָ:**

רש"י ◂ **וְאִם בְּרִיאָה • חֲדָשָׁה. יִבְרָא ה' • לְהָמִית אוֹתָם בְּמִיתָה שֶׁלֹּא מֵת בָּהּ אָדָם עַד הֵנָּה, וּמַה הִיא הַבְּרִיאָה? וּפָצְתָה הָאֲדָמָה אֶת־פִּיהָ וְתִבְלָעֵם, אָז וִידַעְתֶּם כִּי נִאֲצוּ הֵם אֶת ה', וַאֲנִי מִפִּי הַגְּבוּרָה אָמַרְתִּי. וַרְבּוֹתֵינוּ פֵּירְשׁוּ** (סנהדרין קי): **"אִם בְּרִיאָה" פֶּה לָאָרֶץ מִשֶּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית – מוּטָב, וְאִם לָאו "יִבְרָא ה'". (ר"ל יִבְרָא ה' הַפֶּה לְכָאן).**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (היום־יום י"ד בסיון)

וְיָרְדוּ חַיִּים שְׁאוֹלָה (טז, ל)

גַּם מִי שֶׁמָּצוּי בַּשְּׁאוֹל חוֹשֵׁב שֶׁהוּא חַי.

אַף גַּם בְּרָכָה יֵשׁ בַּדָּבָר, וְהֵיא, שֶׁגַּם בַּשְּׁאוֹל יִהְיוּ חַיִּים, וְיוּכְלוּ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה (שֶׁהֲרֵי תְּשׁוּבָה מוֹעִילָה רַק כָּל עוֹד הָאָדָם חַי). זֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (פינחס כו, יא) "וּבְנֵי קֹרַח לֹא מֵתוּ", "נִתְבַּצֵּר לָהֶם מָקוֹם גְּבוֹהַּ בַּגֵּיהִנּוֹם וְיָשְׁבוּ שָׁם" (רַשִׁ"י), וְעָשׂוּ תְּשׁוּבָה.

כלי יקר – עוז והדר

(כט) **אִם כְּמוֹת כָּל הָאָדָם יְמֻתוּן אֵלֶּה וְגוֹ'.** בְּמַסֶּכֶת נְדָרִים (לט:) אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ מִנַּיִן לְבִכּוּר חוֹלִים מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר **אִם כְּמוֹת כָּל אָדָם וְגוֹ'** שֶׁהֵם חוֹלִים וּמֻטָּלִים עַל עֲרִיסוֹתֵיהֶם וּבְנֵי אָדָם מְבַקְּרִין אוֹתָם, **לֹא ה' שְׁלָחָנִי',** וּפֵרֵשׁ רַשִׁ"י שֶׁסָּמַךְ עַל סוֹף הַמִּקְרָא שֶׁאָמַר **וּפְקֻדַּת כָּל הָאָדָם יִפָּקֵד עֲלֵיהֶם,** פְּקִידָה זוֹ הֵינוּ בִּקּוּר: **וְהִנֵּה** מָקוֹם אִתִּי לְפָרֵשׁ פְּקִידָה זוֹ בְּדֶרֶךְ אַחֵר. כִּי יֵשׁ שְׁנֵי מִינֵי תּוֹעֶלֶת בְּבִקּוּר זֶה, הָאֶחָד הוּא, שֶׁמְּבַקְּרִין אַחֲרֵי צָרְכָיו שֶׁל הַחוֹלֶה. בְּבִקּוּר שֵׁנִי הוּא, לְצָרְךְ הַהוֹלְכִים שָׁמָּה, כִּי כְּמוֹ שֶׁטּוֹב לָלֶכֶת אֶל בֵּית אֵבֶל) כְּדֵי שֶׁ(הַחַי יִתֵּן אֶל לִבּוֹ) (ע"פ קהלת ז ב), כָּךְ טוֹב לָלֶכֶת אֶל הַחוֹלֶה, כִּי עַל יְדֵי זֶה יְבַקֵּר וִיפַשְׁפֵּשׁ בְּמַעֲשָׂיו, כִּי יִלְכוּ שָׁמָּה (אַבִּירֵי לֵב הָרְחוֹקִים מִצְּדָקָה) (ישעיה מו יב) אֲשֶׁר 'אֵין פַּחַד אֱלֹהִים לְנֶגֶד עֵינֵיהֶם' (ע"פ תהלים לו ב) וְלִבָּם הֶעָרֵל טָח מֵהָבִין לְאַחֲרִיתָם כִּי תֹהוּ הוּא וְסוֹפוֹ לְמָקוֹם רִמָּה. וְזֶהוּ **פְּקֻדַּת כָּל הָאָדָם,** כִּי הַסּוֹף הוּא **פְּקֻדַּת כָּל אָדָם, יִפָּקֵד עֲלֵיהֶם** 'יִפָּקֵד' לְשׁוֹן זְכִירָה, וְרָצָה לוֹמַר 'אִם יִפָּקֵד וְיִזָּכֵר עֲלֵיהֶם פְּקֻדַּת כָּל אָדָם' הֵינוּ הַמִּיתָה, וְזֶה וַדַּאי עַל יְדֵי שֶׁיִּבָּקְרוּ אוֹתָם וְיִתְגַּלְגֵּל זְכוּת זֶה לְרַבִּים עַל יְדֵיהֶם וְאֵינָן מְקַבְּלִים עֹנֶשׁ כְּמִדָּתָם, אוֹ כִּדְבָרֵיהֶם כֵּן הוּא שֶׁ**לֹא ה' שְׁלָחָנִי.** אֲבָל **אִם בְּרִיאָה יִבְרָא ה' וְגוֹ',** שֶׁלֹּא יְמוּתוּ כְּדַרְכָּךְ כָּל הָעוֹלָם, וְאָז לֹא יִזְכֹּר עַל יָדָם 'פְּקֻדַּת כָּל הָאָדָם', כִּי מֵחַדְּוּשׁ לֹא יָלְפִינַן כִּי לֹא יַעֲלֶה עַל לֵב אָדָם לָמוּת בְּמִיתָה מְשֻׁנָּה כָּזוֹ, בְּזֹאת יֵדָעוּן **כִּי נִאֲצוּ הָאֲנָשִׁים אֶת ה'** וְאֵינָן רְאוּיִן שֶׁיִּתְגַּלְגֵּל עַל יָדָם שׁוּם זְכוּת לְזוּלָתָם:

וְטַעַם לְמִיתָה כָּזוֹ, לְפִי מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי לְמַעְלָה (פסוק א) שֶׁכְּפִרוּ בְּחִדּוּשׁ הָעוֹלָם וּבִבְרִיאָתוֹ, אָמַר מֹשֶׁה **אִם בְּרִיאָה,** אִם בֶּאֱמֶת הָיְתָה בְּרִיאָה חֲדָשָׁה בְּשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה, אָז יֹאמַת ה' דִּבְרֵי 'וְיִבְרָא גַּם עַתָּה חֲדָשָׁה בָּאָרֶץ' (ע"פ ירמיה לא כא), וְעַל יָדָהּ יַכִּירוּ וְיֵדְעוּ 'כִּי ה' עוֹשָׂה חֲדָשׁוֹת' (ע"פ ישעיה מג יט):

וּמַה שֶּׁנִּבְרָא בְּרִיאָה זוֹ דַּוְקָא, לְפִי שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (אבות ג ב) 'אִלְמָלֵא מוֹרָאָה אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ חַיִּים בְּלָעוּ', וְהַמָּה לֹא רָצוּ בְּשׁוּם מַנְהִיג כִּי אִמְרוּ **כָּל הָעֵדָה כֻּלָּם קְדֹשִׁים וּבְתוֹכָם ה' וּמַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל קְהַל ה'** (פסוק ג), וּלְפִי סְבָרָתָם הַנִּבְעָרָה יִבְלַע אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ חַיִּים, עַל כֵּן יַעֲנְשׁוּ כְּמִדָּתָם שֶׁיֵּרְדוּ 'שְׁאוֹל חַיִּים', כִּי אֶפְפוּנִי הַמְתְעַצֵּל בְּהֶסְפֵּדוֹ שֶׁל אָדָם כָּשֵׁר אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (שבת קה:) 'שֶׁרָאוּי לְקָבְרוֹ בְּחַיָּיו' לְפִי שֶׁנִּרְאֶה שֶׁאֵינוֹ מַרְגִּישׁ בְּהֵעָדֵר הַשָּׁלֵם שֶׁהָיָה מַטִּיל מוֹרָאוֹ עַל הַבְּרִיּוֹת, כָּל שֶׁכֵּן עַדַת קֹרַח שֶׁבְּפֶה מָלְאָ אָמְרוּ שֶׁאֵינָן רוֹצִין בְּשׁוּם (מִתְנַשֵּׂא לְכָל רֹאשׁ) (ע"פ דברי הימים א' כט יא). עַל כֵּן אָמַר מֹשֶׁה שֶׁאִם יָמוּתוּ עַל מִטָּתָם וְלֹא יֵרְדוּ שְׁאוֹל חַיִּים, אָז **לֹא ה' שְׁלָחָנִי** לַעֲשׂוֹת כָּל הַמִּנּוּיִים שֶׁל הַשְׁרָרוֹת וְהַנְהָגַת הָעָם, אָמְנָם אִם יֵרְדוּ 'שְׁאוֹל חַיִּים', בְּזֹאת יֵדָעוּן כִּי נִמְדַּד לָהֶם כְּמִדָּתָם, כִּי ה' שְׁלָחָנִי לַעֲשׂוֹת כָּל הַמִּנּוּיִים כְּדֵי שֶׁכָּל הָעָם הַזֶּה אִישׁ עַל מְקוֹמוֹ יָבֹא בְּשָׁלוֹם' (ע"פ שמות יח כג). לָכֵן נֶאֱמַר (פסוק לג) **וַיַּאַבְדוּ מִתּוֹךְ הַקָּהָל,** מִתּוֹךְ שֶׁרָצָה ה' שֶׁיִּהְיוּ כָּל יִשְׂרָאֵל בִּקְהִלָּה אַחַת וּבַאֲגֻדָּה אַחַת, וְכָל קְהִלָּה וְאֶסְפָּה צְרִיכָה לְמַנְהִיג כְּדֵי שֶׁלֹּא יִבְלַע אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ, וְהַמָּה לֹא רָצוּ בָּזֶה, עַל כֵּן נֶאֱבְדוּ כִּי הוּא יָצָא לְחֵלֶק וּבֵין אַחִים יַפְרִיד עַל יְדֵי מַחְלָקְתוֹ: תורה ל

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ב עמ' 329)

וְיָרְדוּ חַיִּים שְׁאֹלָה (טז, ל) כַּאֲשֶׁר אָדָם לוֹמֵד תּוֹרָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, כְּגוֹן כְּדֵי לִהְיוֹת תַּלְמִיד חָכָם, הַתּוֹרָה שֶׁלּוֹמֵד יוֹרֶדֶת לַגֻּלּוּת בְּתוֹךְ הַקְּלִפּוֹת (עַד שֶׁעוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה, שֶׁאָז גַּם תּוֹרָתוֹ שָׂבָה עִמּוֹ). הַדָּבָר נִרְמָז בִּפְסוּקֵנוּ – הַתּוֹרָה, תּוֹרַת חַיִּים, יוֹרֶדֶת לִשְׁאוֹל תַּחְתִּית.

(לא) וַיְהִי כְּכַלֹּתוֹ לְדַבֵּר אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתִּבָּקַע הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תַּחְתֵּיהֶם:

לא **וַתְּהִי כְּדַ֣ שִׁצֵי לְמַלָּלָא יָת כָּל פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין וְאִתְבְּזָעַת אַרְעָא דִּי תְחוֹתֵיהוֹן:**

(לב) וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ וַתִּבְלַע אֹתָם וְאֶת־בָּתֵּיהֶם וְאֵת כָּל־הָאָדָם אֲשֶׁר לְקֹרַח וְאֵת כָּל־הָרְכוּשׁ:

לב **וּפְתָחַת אַרְעָא יָת פּוּמַהּ וּבְלָעַת יָתְהוֹן וְיָת אֱנָשׁ בָּתֵּיהוֹן וְיָת כָּל אֱנָשָׁא דִּי לְקָרַח וְיָת כָּל קִנְיָנָא:**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש חל"ג עמ' 170 – מתוך 'לקראת שבת')

טַעַם בְּלִיעַת בְּנֵי קֹרַח בָּאֲדָמָה

וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ וַתִּבְלַע אֹתָם וְאֶת־בָּתֵּיהֶם וְאֶת כָּל־הָאָדָם אֲשֶׁר לְקֹרַח וְאֶת כָּל־הָרְכוּשׁ: . . וַיֹּאבְדוּ מִתּוֹךְ הַקָּהָל: (טז, לב-לג)

כָּאן נֶאֱמַר עַל בְּנֵי קֹרַח שֶׁנִּבְלְעוּ עִמּוֹ, וְאִלּוּ בְּפָרָשַׁת פִּנְחָס (כו, יא) נֶאֱמַר: "וּבְנֵי קֹרַח לֹא מֵתוּ". וּמְפָרֵשׁ רַשִׁ"י (שם): "הֵם הָיוּ בָּעֲצָה תְּחִלָּה, וּבְשָׁעַת הַמַּחֲלֹקֶת הִרְהֲרוּ תְּשׁוּבָה בְּלִבָּם. לְפִיכָךְ נִתְבַּצֵּר לָהֶם מָקוֹם גְּבוֹהַּ בַּגֵּיהִנֹּם וְיָשְׁבוּ שָׁם".

וְלִכְאוֹרָה תָּמוּהַּ בְּיוֹתֵר: אִם הֵם חָזְרוּ בִּתְשׁוּבָה – לָמָּה בִּכְלָל נִבְלְעוּ, וּבְאֹם לֹא – בַּמָּה זְכוּ שֶׁנִּשְׁאֲרוּ בַּחַיִּים.

וְהַבֵּאוּר בָּזֶה:

אָכֵן וַדַּאי שֶׁבְּנֵי קֹרַח חָזְרוּ בָּהֶם מִמַּחְלֹקְתָּם וְעָשׂוּ תְּשׁוּבָה, דִּבְלְעֲדֵי זֶה אֵין לָהֶם שׁוּם זְכוּת, אֶלָּא שֶׁלֹּא הֶרְאוּ זֹאת בְּגָלוּי וּבְחִיצוֹנִיּוּת אֶלָּא שָׁבוּ רַק בְּסֵתֶר לִבָּם, וּכְדִיּוּק לְשׁוֹן רַשִׁ"י (שם) "הִרְהֲרוּ תְּשׁוּבָה בִּלְבָּם".

(לג) וַיֵּרְדוּ הֵם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם חַיִּים שְׁאֹלָה וַתְּכַס עֲלֵיהֶם הָאָרֶץ וַיֹּאבְדוּ מִתּוֹךְ הַקָּהָל:

לג **וּנְחָתוּ אִנּוּן וְכָל דִּי לְהוֹן כַּד חַיִּין לִשְׁאוֹל וַחֲפַת עֲלֵיהוֹן אַרְעָא וַאֲבָדוּ מִגּוֹ קְהָלָא:**

(לד) וְכָל־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיהֶם נָסוּ לְקֹלָם כִּי אָמְרוּ פֶּן־תִּבְלָעֵנוּ הָאָרֶץ:

לד **וְכָל יִשְׂרָאֵל דִּי בְסַחֲרָנֵיהוֹן עָרְקוּ לְקָלְהוֹן אֲרֵי אֲמָרוּ דִּלְמָא תִּבְלְעִנָּא אַרְעָא:**

רש"י ◂ **נָסוּ לְקֹלָם** • בְּשִׁבְיל הַקּוֹל הַיּוֹצֵא עַל בְּלִיעָתָן.

כלי יקר – עוז והדר

(לד) **נָסוּ לְקֹלָם.** 'מִקּוֹלָם' מִבָּעֵי לֵיהּ לְמֵימַר. וְעוֹד לְהֵיכָן נָסוּ 'וְאָנָה מְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ יִבָּרְחוּ' (ע"פ תהלים קלט ז). וְהִנֵּה רַבּוֹתֵינוּ ז"ל אָמְרוּ (סנהדרין קי.) שֶׁקֹּרַח וַעֲדָתוֹ אוֹמְרִים תָּמִיד 'מֹשֶׁה אֱמֶת וְתוֹרָתוֹ אֱמֶת וְהֵם בַּדָּאִים', וְאוֹתוֹ קוֹל הִתְחִיל לְבַצְבֵּץ מִיָּד אַחַר הַבְּלִיעָה, וּלְאוֹתוֹ קוֹל הַיּוֹצֵא מִמְּקוֹם הַבְּלִיעָה 'נָסוּ כָּל יִשְׂרָאֵל' לִשְׁמֹעַ מַה יְדַבְּרוּ, כִּי סָבְרוּ מִסְּתָמָא הֵם מִתְוַדִּים עַל חֶטְאָם, וְרָצוּ לֵידַע מֶה הָיָה עִקַּר חֶטְאָם כְּדֵי שֶׁיִּדְּעוּ לְהִשָּׁמֵר מִמֶּנּוּ שֶׁלֹּא יַעֲבֹר גַּם עֲלֵיהֶם כּוֹס זֶה, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר **כִּי אָמְרוּ פֶּן תִּבְלָעֵנוּ הָאָרֶץ**: **וּמְדִקְאָמְרוּ** 'מֹשֶׁה אֱמֶת וְתוֹרָתוֹ אֱמֶת',

(לה) וְאֵשׁ יָצְאָה מֵאֵת יְהוָה וַתֹּאכַל אֶת הַחַמְשִׁים וּמְאתַיִם אִישׁ מַקְרִיבֵי הַקְּטֹרֶת: ס

לה וְאֶשָׁתָא נְפָקַת מִן קֳדָם יְיָ וַאֲכָלַת יָת מָאתָן וְחַמְשִׁין גַּבְרָא מְקָרְבֵי קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא:

יז (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(ב) אֱמֹר אֶל־אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְיָרֵם אֶת־ הַמַּחְתֹּת מִבֵּין הַשְּׂרֵפָה וְאֶת־הָאֵשׁ זְרֵה־הָלְאָה כִּי קָדֵשׁוּ:

ב אֱמַר לְאֶלְעָזָר בַּר אַהֲרֹן כַּהֲנָא וְיַפְרֵשׁ יָת מַחְתְּתָא מִבֵּין יְקִידַיָּא וְיָת אֶשָׁתָא יַרְחֵיק לְהָלָא אֲרֵי אִתְקַדָּשׁוּ:

רש״י ◂ וְאֶת־הָאֵשׁ • שֶׁבְּתוֹךְ הַמַּחְתּוֹת. זְרֵה־הָלְאָה • לָאָרֶץ מֵעַל הַמַּחְתּוֹת. כִּי קָדֵשׁוּ • הַמַּחְתּוֹת. וַאֲסוּרִין בַּהֲנָאָה, שֶׁהֲרֵי עָשָׂאוּם כְּלֵי שָׁרֵת.

(ג) אֶת מַחְתֹּת הַחַטָּאִים הָאֵלֶּה בְּנַפְשֹׁתָם וְעָשׂוּ אֹתָם רִקֻּעֵי פַחִים צִפּוּי לַמִּזְבֵּחַ כִּי־הִקְרִיבֶם לִפְנֵי יְהוָה וַיִּקְדָּשׁוּ וְיִהְיוּ לְאוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

ג יָת מַחְתִּית חַיָּבַיָּא הָאִלֵּין דְּאִתְחַיָּבוּ בְּנַפְשָׁתֵיהוֹן וְיַעְבְּדוּן יָתְהֶן טַסִּין רַדִּידִין חוֹפָאָה לְמַדְבְּחָא אֲרֵי קָרֵבְנוּן קֳדָם יְיָ וְאִתְקַדָּשׁוּ וִיהֶוְיָן לְאָת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש״י ◂ הַחַטָּאִים הָאֵלֶּה בְּנַפְשֹׁתָם • (יומא לו) שֶׁנַּעֲשׂוּ פּוֹשְׁעִים בְּנַפְשׁוֹתָם, שֶׁנֶּחְלְקוּ עַל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. רִקֻּעֵי • רְדִידִין. פַּחִים • טַסִּין מְרֻדָּדִין טינבי״ש בְּלַעַז. צִפּוּי לַמִּזְבֵּחַ • לְמִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת. וְיִהְיוּ לְאוֹת • לְזִכָּרוֹן, שֶׁיֹּאמְרוּ: אֵלּוּ הָיוּ מֵאוֹתָן שֶׁנֶּחְלְקוּ עַל הַכְּהֻנָּה וְנִשְׂרְפוּ.

(ד) וַיַּקַּח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֵת מַחְתֹּת הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר הִקְרִיבוּ הַשְּׂרֻפִים וַיִּרְקְעוּם צִפּוּי לַמִּזְבֵּחַ:

ד וּנְסִיב אֶלְעָזָר כַּהֲנָא יָת מַחְתִּיָתָא דִּנְחָשָׁא דְּקָרִיבוּ יוֹקִידַיָּא וְרַדִּידֵנוּן חוֹפָאָה לְמַדְבְּחָא:

רש״י ◂ וַיִּרְקָעוּם • אינטינדר״ש בְּלַעַז.

(ה) זִכָּרוֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא־יִקְרַב אִישׁ זָר אֲשֶׁר לֹא מִזֶּרַע אַהֲרֹן הוּא לְהַקְטִיר קְטֹרֶת לִפְנֵי יְהוָה וְלֹא־יִהְיֶה כְקֹרַח וְכַעֲדָתוֹ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה לוֹ: פ

ה דְּכִרְנָא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דְּדִיל דִּי לָא יִקְרַב גְּבַר חִלּוֹנַי דִּי לָא מִזַּרְעָא דְאַהֲרֹן הוּא לְאַסָּקָא קְטֹרֶת בּוּסְמִין קֳדָם יְיָ וְלָא יְהֵי כְּקָרַח וְכִכְנִשְׁתֵּהּ כְּמָא דִי מַלִּיל יְיָ בִּידָא דְמֹשֶׁה לֵהּ:

רש״י ◂ וְלֹא־יִהְיֶה כְקֹרַח • כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיֶה כְּקֹרַח. כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה׳ בְּיַד־מֹשֶׁה לוֹ • כְּמוֹ ״עָלָיו״, עַל אַהֲרֹן דִּבֶּר אֶל מֹשֶׁה, שֶׁיִּהְיֶה הוּא וּבָנָיו כֹּהֲנִים, לְפִיכָךְ ״לֹא־יִקְרַב אִישׁ זָר אֲשֶׁר לֹא מִזֶּרַע אַהֲרֹן וְגוֹ׳״. וְכֵן

כלי יקר – עוז והדר

שְׁמַע מִינָּהּ שֶׁכָּפְרוּ גַּם בְּתוֹרָתוֹ, וְאוּלַי תָּלוּ זֶה בְּמַה שֶׁשָּׁמְעוּ אָנֹכִי וְלֹא יִהְיֶה לְךָ מִפִּי הַגְּבוּרָה (ראה מכות כד.), אִם כֵּן רוֹצֶה ה׳ שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ הַכֹּל מִפִּי הַגְּבוּרָה, וּמַה שֶּׁמֹּשֶׁה מַגִּיד לָהֶם עוֹד, לָאו כָּל כְּמִינֵיהּ לְתֵן מָקוֹם לְדִבָּרָיו אֲשֶׁר לֹא שָׁמְעוּ גַּם הֵמָּה. וּלְדַעְתִּי שֶׁזֶּה כַּוָּנַת רַשִׁ״י (פסוק ג) שֶׁפֵּרַשׁ **'כִּי כָל הָעֵדָה כֻּלָּם קְדֹשִׁים** לֹא אַתֶּם לְבַדְּכֶם שְׁמַעְתֶּם אָנֹכִי וְלֹא יִהְיֶה לְךָ', רָצוּ בָּזֶה מֵאַחַר שֶׁגַּם כָּל הָעֵדָה שָׁמְעוּ שְׁתֵּי מִצְוֹת אֵלּוּ, לוּ חָפֵץ ה' בְּמִצְוֹת יוֹתֵר מֵאֵלּוּ 'יִבָּעֵת לָמָּה לֹא הִשְׁמִיעָנוּ כָּזֹאת' (ע״פ שופטים כא כב), אֶלָּא וַדַּאי שֶׁמִּלְּבָּכֶם אַתֶּם בּוֹדִים הַכֹּל, וּלְפִי שֶׁחָלְקוּ עַל הַתּוֹרָה אָמְרוּ בְּהִתְוַדּוֹתָם 'מֹשֶׁה אֱמֶת וְתוֹרָתוֹ אֱמֶת': תורה לה

יז (ה) **וְלֹא יִהְיֶה כְּקֹרַח וַעֲדָתוֹ וְגוֹ'.** פֵּרַשׁ רַשִׁ״י 'שֶׁלֹּא יִלָּקֶה בְּצָרַעַת כְּמוֹ שֶׁלָּקָה מֹשֶׁה בְּצָרַעַת בְּיָדוֹ (ראה שמות ד ו), וּמִלַּת 'לוֹ' שָׁב אֶל הַחוֹלֵק

כָּל "לִי" וְ"לוֹ" וְ"לָהֶם" הַסְּמוּכִים אֵצֶל "דִּבּוּר" – פִּתְרוֹנָם כְּמוֹ "עַל". וּמְדָרְשׁוֹ: עַל קֹרַח. וּמַהוּ בְּיַד מֹשֶׁה, וְלֹא כָּתַב אֶל מֹשֶׁה? רָמְזָ לַחוֹלְקִים עַל הַכְּהֻנָּה, שֶׁלּוֹקִין בְּצָרַעַת, כְּמוֹ שֶׁלָּקָה מֹשֶׁה בְּיָדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ד): "וַיּוֹצִיאָהּ וְהִנֵּה יָדוֹ מְצֹרַעַת כַּשָּׁלֶג". וְעַל כֵּן לָקָה עֲזַיָּה בְּצָרַעַת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש חי"ח עמ' 204 – מתוך 'לקראת שבת')

בְּטוּל הַמְּחִצּוֹת מִפַּלֵּג

וְלֹא־יִהְיֶה כְּקֹרַח וְכַעֲדָתוֹ (יז, ה)

טַעֲנָתוֹ שֶׁל קֹרַח הָיְתָה: אַחְדוּת. הוּא דָּרַשׁ שֶׁכָּל הָעָם יִהְיוּ שָׁוִים בְּמַעֲלָה וּמַדְרֵגָה, כְּאָמְרוֹ "כָּל הָעֵדָה כֻּלָּם קְדוֹשִׁים וּבְתוֹכָם ה' וּמַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל קְהַל ה'".

אַף־עַל־פִּי־כֵן, הוּא עָצְמוֹ נַעֲשָׂה סֶמֶל לְמַחֲלֹקֶת וּלְפֵרוּד. וּכְפִי שֶׁמְּתַרְגֵּם אוּנְקְלוֹס: "וַיִּקַּח קֹרַח" – "וְאִתְפְּלַג". וְעַד שֶׁאָמְרוּ חֲזַ"ל "כָּל הַמַּחֲזִיק בְּמַחֲלֹקֶת עוֹבֵר בְּלָאו, שֶׁנֶּאֱמַר וְלֹא יִהְיֶה כְּקֹרַח וְכַעֲדָתוֹ" (סַנְהֶדְרִין קי).

לְלַמֶּדְךָ, שֶׁבְּטוּל הַמְּחִצּוֹת שֶׁקָּבְעָה הַתּוֹרָה בֵּין הַסּוּגִים הַשּׁוֹנִים שֶׁבְּעַם־יִשְׂרָאֵל (כֹּהֲנִים, לְוִיִּם, יִשְׂרְאֵלִים, "רָאשֵׁיכֶם", "שׁוֹאֵב מֵימֵיכֶם") לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁאֵינוֹ גּוֹרֵם לְאַחְדוּת, אֶלָּא גּוֹרֵם לְפִלּוּג וּפֵרוּד בֵּינֵיהֶם.

דַּוְקָא כְּשֶׁכָּל אֶחָד מְבַצֵּעַ אֶת תַּפְקִידוֹ הָרָאוּי לוֹ, בָּזֶה הוּא מְמַלֵּא אֶת שְׁלֵמוּת בְּנָיַן הַבְּרִיאָה, שֶׁלִּשְׁמָהּ בְּרָאוֹ הַקָּבָ"ה. וְלֹא – גּוֹרֵם הוּא לְבִלְבּוּל סִדְרֵי בְּרֵאשִׁית.

כְּלִי יָקָר – עֹוז וְהָדָר

עַל הַכְּהֻנָּה'. וְכָאן הַבֵּן שׁוֹאֵל מָה עִנְיַן צָרַעַת שֶׁל מֹשֶׁה אֶל הַחוֹלֵק עַל הַכְּהֻנָּה, וְיוֹתֵר הָיָה נָכוֹן אִם הָיָה מֵבִיא לִרְאָיָה צָרַעְתָּהּ שֶׁל מִרְיָם שֶׁהָיָה מֵעֵין מַחְלֹקְתּוֹ שֶׁל קֹרַח, כִּי מַחְלֹקְתּוֹ עַל הַכְּהֻנָּה נִמְשַׁךְ מִמַּה שֶׁחָלַק עַל נְבוּאָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לֹא שְׁלָחַךְ ה', וּמִזֶּה הַמִּין הָיְתָה צָרַעַת שֶׁל מִרְיָם שֶׁאָמְרָה (הֲרַק אַךְ בְּמֹשֶׁה דִּבֶּר ה' הֲלֹא גַּם בָּנוּ דִּבֵּר) (לעיל יב ב), וְכֵן אָמַר קֹרַח **'כִּי כָל הָעֵדָה כֻּלָּם קְדֹשִׁים** לֹא אַתָּם לְבַדְּכֶם שְׁמַעְתֶּם בְּהַר סִינַי אָנֹכִי וְלֹא יִהְיֶה לְךָ' (ראה רש"י לעיל טז ג), אֲבָל צָרַעַת יָדוֹ שֶׁל מֹשֶׁה מַה שַּׁיְּכוּת יֵשׁ לוֹ לְמַחְלֹקְתּוֹ שֶׁל קֹרַח:

וְעַתָּה שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה) (ע"פ בראשית יג יד), כִּי הִנְנִי מְקָרֵב הָעֲנָיְנִים (וְהָיוּ לַאֲחָדִים בְּיָדֶךָ) (ע"פ יחזקאל לז יג) וְיִלְקֶה הַדּוֹמֶה בְּדוֹמֶה, וּמִשָּׁם תִּקַּח רְאָיָה בְּרִיאָה וְטוֹבָה שֶׁהַחוֹלֵק עַל נְבוּאָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לוֹקֶה בְּצָרַעַת. וְזֶה לְפִי שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (שבת צז.) 'הַחוֹשֵׁד בְּכְשָׁרִים לוֹקֶה בְּגוּפוֹ מִנָּלָן מִמֹּשֶׁה' כוּ', וּכְפִי שׁוּרַת הַדִּין שֶׁרָאוּי לַעֲשׂוֹת אֶל הַחוֹשֵׁד (כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו) (דברים יט יט), אִם כֵּן הַחוֹשֵׁד נִלְקֶה בְּאוֹתוֹ מַכָּה שֶׁהָיְתָה רְאוּיָה לָבֹא עַל הַנֶּחְשָׁד אִם הָיָה הַדָּבָר אֱמֶת. וּמֹשֶׁה חָשַׁד אֶת יִשְׂרָאֵל בִּבְלְתִּי מַאֲמִינִים בִּנְבוּאָתוֹ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ד א) (וְהֵן לֹא יַאֲמִינוּ לִי) וּגו' (כִּי יֹאמְרוּ לֹא נִרְאָה אֵלֶיךָ ה'), וְהֵנִּיחַ מַמָּשׁ כִּדְבְרֵי קֹרַח שֶׁאָמַר לֹא נִרְאָה אֵלֶיךָ ה' וְאַתָּה בּוֹדֶה הַכֹּל מִלִּבְּךָ מִהֶתְצַרְפֵךְ מֹשֶׁה לוֹמַר **כִּי ה' שְׁלָחָנִי כִּי לֹא מִלִּבִּי** (לעיל טז כח), כָּךְ חָשַׁד מֹשֶׁה אֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁיְּכַחֲישׁוּ נְבוּאָתוֹ וְיֹאמְרוּ 'לֹא נִרְאָה אֵלֶיךָ ה'' וּמִלִּבְּךָ אַתָּה בּוֹדֶה כְּדֵי לִנְהֹג שְׁרָרָתְךָ עָלֵינוּ. וּמִדְּאָנוּ רוֹאִין שֶׁנִּלְקָה מֹשֶׁה בְּצָרַעַת עַל שֶׁחָשְׁדָם בְּמַה שֶׁאֵין בָּהֶם, שָׁמַע מִינָּהּ שֶׁאִלּוּ הָיָה הַדָּבָר אֱמֶת שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְכַחִישִׁין נְבוּאָתוֹ, אָז הָיוּ יִשְׂרָאֵל לוֹקִין בְּצָרַעַת זֶה, וּלְפִי שֶׁחָשְׁדָם בְּמַה שֶׁאֵין בָּהֶם, נִלְקָה הוּא בְּאוֹתָהּ מַכָּה שֶׁהָיְתָה רְאוּיָה לָבֹא עֲלֵיהֶם, דְּאִם לֹא כֵּן לֹא יִהְיֶה מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה וְצָרִיךְ לִהְיוֹת 'כַּאֲשֶׁר וָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו'. וּמִכָּאן רְאָיָה בְּרוּרָה שֶׁהַחוֹלֵק עַל הַכְּהֻנָּה לוֹקֶה בְּצָרַעַת, כִּי כָּל הַחוֹלֵק עַל הַכְּהֻנָּה חוֹלֵק עַל נְבוּאָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה וְאוֹמֵר 'לֹא נִרְאָה אֵלָיו ה'' לִתֵּן לוֹ רְשׁוּת שֶׁיִּתֵּן הַכְּהֻנָּה לְאַהֲרֹן דְּוָקָא, וְחוֹשְׁדוֹ שֶׁמֹּשֶׁה מִלִּבּוֹ נָתָנָהּ לְאָחִיו. וְזֶה פֵּרוּשׁ יָקָר:

וְטַעַם לְצָרַעַת דְּוָקָא, הַיְנוּ לְפִי שֶׁמְּצִינוּ (ערכין טז.) 'שֶׁהַצָּרַעַת בָּא עַל גִּסּוּת הָרְחָבָה, וְעַל לָשׁוֹן הָרַע, שֶׁכֵּן עָוְתָה נְטָטָרָע עַל שֶׁ(נִּבְּהָה לִבּוֹ עַד לְהַשְׁחִית)' (דברי הימים ב' כו יט), וּמִדִּבְרֵי קַבָּלָה יְלָפִינַן שֶׁנֶּאֱמַר (נֶגַע יִהְיֶה וְלֹא יִנָּוֶה) (חבקוק ב ה) שֶׁלֹּא יִשְׂאֵר בְּנֶוֶה שְׁלֵו, לְפִי שֶׁסּוֹפוֹ 'לֵישֵׁב בְּדָד מִחוּץ לְמַחֲנֶה' (ע"פ ויקרא יג מו). וְאִלּוּ הָיוּ יִשְׂרָאֵל בִּלְתִּי מַאֲמִינִים בִּנְבוּאַת מֹשֶׁה, מִסְתָּמָא הָיוּ חוֹשְׁדִים אוֹתוֹ כִּי לְבַעֲבוּר הִשְׁתָּרֵר עֲלֵיהֶם הוּא רוֹצֶה לְמָשְׁכָם אַחֲרָיו, וְאִלּוּ הָיוּ אוֹמְרִים אֲלָיו 'לֹא נִרְאָה אֵלֶיךָ ה'' בִּלְשׁוֹן נוֹכֵחַ, הָיוּ וַדַּאי בִּכְלַל מְסַפְּרֵי לָשׁוֹן הָרַע, וּמִשְּׁנֵי צְדָדִים אֵלּוּ הָיוּ נִלְקִין בְּצָרַעַת, וְעַל כֵּן חָזַר הַדִּין עַל מֹשֶׁה שֶׁחֲשָׁדָם שֶׁלֹּא כַּדִּין:

וְצָרַעַת בַּיָּד דְּוָקָא, כְּאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (ערכין טז:) 'כְּתִיב (וְמֵת וְחַיִּים בְּיַד לָשׁוֹן) (משלי יח כא), וְכִי יֵשׁ יָד לַלָּשׁוֹן, אֶלָּא מָה הַיָּד מְמִית אַף הַלָּשׁוֹן מְמִית שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ט ז) (חֵץ שָׁחוּט לְשׁוֹנָם)', 'שׁוֹחֵט' כְּתִיב, כִּי הֲרֵי זֶה בָּא לְהָיוֹת 'שׁוֹחֵט' לַאֲחֵרִים וְנִמְצָא 'שְׁחוּט', כִּי לָשׁוֹן הָרַע תִּלְתָּא קָטִיל (ערכין שם):

וְכֵן קֹרַח הָיָה בִּכְלַל כַּת לֵצִים כִּדְאִיתָא בְּמִדְרָשׁ (תהלים א טו), וְסִימָן לַדָּבָר 'קֹרַח' ר"ת **קָשֶׁת רֹמַח חֶרֶב** עַל שֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים נז ה) (בְּנֵי אָדָם שִׁנֵּיהֶם חֲנִית וְחִצִּים וּלְשׁוֹנָם חֶרֶב חַדָּה). וּמַה שֶּׁלֹּא נֶעֱנַשׁ קֹרַח בְּצָרַעַת כְּמֹשֶׁה, לְפִי שֶׁהָיָה קִים לֵיהּ בִּדְרַבָּה מִינַּיהּ, שֶׁהֲרֵי כְּפֶר בָּעִקָּר וּבְתוֹרַת מֹשֶׁה וְרָצָה לְבַטֵּל הַשְׁרָרָה, אֲשֶׁר מִזֶּה הַצַּד נָתַן הַדִּין שֶׁיִּהְיֶה מִן הַבְּלוּעִים. וְעוֹד שֶׁכְּבָר רָאָה (מַעֲשֵׂה ה' הַגָּדֹל) (ע"פ דברים יא ז) מַה שֶּׁלֹּא רָאוּ יִשְׂרָאֵל בִּשְׁלִיחוּת רִאשׁוֹן שֶׁל מֹשֶׁה. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר **זִכְרוֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל** וּגו' **לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יִקְרַב אִישׁ זָר לְהַקְטִיר קְטֹרֶת,** כִּי הַזָּר הַקָּרֵב מִסְתָּמָא הוּא חוֹלֵק עַל נְבוּאַת מֹשֶׁה, וּמִכָּל מָקוֹם הַזָּר הַקָּרֵב **לֹא יִהְיֶה כְּקֹרַח וַעֲדָתוֹ** שָׁוֶה בָּעֹנֶשׁ, כִּי קֹרַח וַעֲדָתוֹ הָיוּ בּוֹ חֶטְאִים גְּדוֹלִים זוּלַת זֶה, אֶלָּא יִהְיֶה **כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' בְּיַד מֹשֶׁה לוֹ,** כְּמוֹשֶׁה שֶׁלָּקָה בְּיָדוֹ בְּצָרַעַת, כָּךְ יִלָּקֶה בְּצָרַעַת כָּל הַחוֹלֵק עַל הַכְּהֻנָּה: תורה ו

(ו) וַיִּלֹּנוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמָּחֳרָת עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן לֵאמֹר אַתֶּם הֲמִתֶּם אֶת־עַם יְהוָה:

ו וְאִתְרַעֲמוּ כָּל כְּנִשְׁתָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִיּוֹמָא דְּבַתְרוֹהִי עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן לְמֵימָר אַתּוּן גְּרַמְתּוּן דְּמִית עַמָּא דַיְיָ:

(ז) וַיְהִי בְּהִקָּהֵל הָעֵדָה עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן וַיִּפְנוּ אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וְהִנֵּה כִסָּהוּ הֶעָנָן וַיֵּרָא כְּבוֹד יְהוָה:

ז וַהֲוָה בְּאִתְכַּנָּשׁוּתָא כְּנִשְׁתָּא עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן וְאִתְפְּנִיאוּ לְמַשְׁכַּן זִמְנָא וְהָא חֲפָהִי עֲנָנָא וְאִתְגְּלִי יְקָרָא דַיְיָ:

(ח) וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד: ס

ח וְעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לָקֶדֶם מַשְׁכַּן זִמְנָא:

◆ יום רביעי כ״ז סיון ◆

(ט) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

ט וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(י) הֵרֹמּוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וַאֲכַלֶּה אֹתָם כְּרֶגַע וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם:

י אִתְפְּרְשׁוּ מִגּוֹ כְּנִשְׁתָּא הָדָא וְאֵשֵׁצִי יָתְהוֹן כְּשָׁעָה וּנְפָלוּ עַל אַפֵּיהוֹן:

(יא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן קַח אֶת־הַמַּחְתָּה וְתֵן־עָלֶיהָ אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ וְשִׂים קְטֹרֶת וְהוֹלֶךְ מְהֵרָה אֶל־הָעֵדָה וְכַפֵּר עֲלֵיהֶם כִּי־יָצָא הַקֶּצֶף מִלִּפְנֵי יְהוָה הֵחֵל הַנָּגֶף:

יא וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן סַב יָת מַחְתִּיתָא וְהַב עֲלַהּ אֶשָּׁתָא מֵעִלָּוֵי מַדְבְּחָא וְשַׁו קְטֹרֶת בּוּסְמַנְיָא וְאוֹבִיל בִּפְרִיעַ לְכְנִשְׁתָּא וְכַפַּר עֲלֵיהוֹן אֲרֵי נְפַק רָגְזָא מִן קֳדָם יְיָ שָׁרֵי מוֹתָנָא:

רמ״י ◂ **וְכַפֵּר עֲלֵיהֶם** • רָז זֶה מָסַר לוֹ מַלְאַךְ הַמָּוֶת כְּשֶׁעָלָה לָרָקִיעַ, שֶׁהַקְּטֹרֶת עוֹצֵר הַמַּגֵּפָה (ר״ל כְּשֶׁנִּתַּן רְשׁוּת לַמַּשְׁחִית, אָז אֵין מַבְחִין בֵּין טוֹב לְרַע. וְעַל מָה שֶׁמּוֹסִיף מִדִּיּלֵיהּ יֵשׁ תִּקּוּן בַּקְּטֹרֶת, אֲבָל מַה שֶּׁגָּזַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּהֶדְיָא אֵין חָכְמָה וְאֵין תְּבוּנָה. וּבָזֶה מְתוּרָץ מַה שֶּׁכָּתַב אַחַר־כָּךְ שֶׁלֹּא הִנִּיחַ הַמַּלְאָךְ אֶת אַהֲרֹן לַעֲצֹר בַּקְּטֹרֶת, וַהֲלֹא הוּא מָסַר לוֹ רָז זֶה? אֶלָּא שֶׁהָיָה גְּזֵרַת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, כְּמוֹ שֶׁאָמַר אֲנִי שְׁלוּחוֹ שֶׁל מָקוֹם, וְדו״ק) כִּדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (שבת פט)◆.

(יב) וַיִּקַּח אַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה וַיָּרָץ אֶל־תּוֹךְ הַקָּהָל וְהִנֵּה הֵחֵל הַנֶּגֶף בָּעָם וַיִּתֵּן אֶת־הַקְּטֹרֶת וַיְכַפֵּר עַל־הָעָם:

יב וּנְסִיב אַהֲרֹן כְּמָא דִי מַלִּיל מֹשֶׁה וּרְהַט לְגוֹ קְהָלָא וְהָא שָׁרֵי מוֹתָנָא בְּעַמָּא וִיהַב יָת קְטֹרֶת בּוּסְמַנְיָא וְכַפַּר עַל עַמָּא:

(יג) וַיַּעֲמֹד בֵּין־הַמֵּתִים וּבֵין הַחַיִּים וַתֵּעָצַר הַמַּגֵּפָה:

יג וְקָם בֵּין מֵתַיָּא וּבֵין חַיַּיָא וְאִתְכְּלִי מוֹתָנָא:

רמ״י ◂ **וַיַּעֲמֹד בֵּין הַמֵּתִים וְגוֹ׳** • אָחַז אֶת הַמַּלְאָךְ וְהֶעֱמִידוֹ עַל פִּרְחוֹ. אָמַר לוֹ הַמַּלְאָךְ: הַנַּח לִי לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחוּתִי! אָמַר לוֹ: מֹשֶׁה צִוָּנִי לְעַכֵּב עַל יָדְךָ! אָמַר לוֹ: אֲנִי שְׁלוּחוֹ שֶׁל מָקוֹם, וְאַתָּה שְׁלוּחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה! אָמַר לוֹ: אֵין מֹשֶׁה אוֹמֵר כְּלוּם מִלִּבּוֹ, אֶלָּא מִפִּי הַגְּבוּרָה. אִם אֵין אַתָּה מַאֲמִין, חֲרֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וּמֹשֶׁה אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, בֹּא עִמִּי וּשְׁאַל. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַיִּשָּׁב אַהֲרֹן אֶל־מֹשֶׁה״ (מכילתא). דָּבָר אַחֵר: לָמָּה בַּקְּטֹרֶת? לְפִי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְלִיזִין וּמְרַנְּנִים אַחַר הַקְּטֹרֶת, לוֹמַר: סַם הַמָּוֶת הוּא, עַל־יָדוֹ מֵתוּ נָדָב וַאֲבִיהוּא, עַל־יָדוֹ נִשְׁרְפוּ חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם אִישׁ. אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: תִּרְאוּ שֶׁעוֹצֵר מַגֵּפָה הוּא, וְהַחֵטְא הוּא הַמֵּמִית!◆.

(יד) וַיִּהְיוּ הַמֵּתִים בַּמַּגֵּפָה אַרְבָּעָה עָשָׂר אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת מִלְּבַד הַמֵּתִים עַל־דְּבַר־קֹרַח:

יד וַהֲווֹ דְּמִיתוּ בְּמוֹתָנָא אַרְבְּעַת עֲשַׂר אַלְפִין וּשְׁבַע מְאָה בַּר מִדְּמִיתוּ עַל פְּלַגְּתָא דְּקָרַח:

(טו) וַיָּשָׁב אַהֲרֹן אֶל־מֹשֶׁה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְהַמַּגֵּפָה נֶעֱצָרָה: פ

טו וְתָב אַהֲרֹן לְמֹשֶׁה לְתָרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא וּמוֹתָנָא אִתְכְּלִי:

◆ יום חמישי כ"ח סיון ◆

(טז) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

טז וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(יז) דַּבֵּר ׀ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְקַח מֵאִתָּם מַטֶּה מַטֶּה לְבֵית אָב מֵאֵת כָּל־נְשִׂיאֵהֶם לְבֵית אֲבֹתָם שְׁנֵים עָשָׂר מַטּוֹת אִישׁ אֶת־שְׁמוֹ תִּכְתֹּב עַל־מַטֵּהוּ:

יז מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְסַב מִנְּהוֹן חֻטָּרָא חֻטָּרָא לְבֵית אַבָּא מִן כָּל רַבְרְבָנֵיהוֹן לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן תְּרֵי עֲשַׂר חֻטָּרִין גְּבַר יָת שְׁמֵהּ תִּכְתּוֹב עַל חֻטָּרֵהּ:

(יח) וְאֶת שֵׁם אַהֲרֹן תִּכְתֹּב עַל־מַטֵּה לֵוִי כִּי מַטֵּה אֶחָד לְרֹאשׁ בֵּית אֲבֹתָם:

יח וְיָת שְׁמָא דְּאַהֲרֹן תִּכְתּוֹב עַל חֻטָּרָא דְּלֵוִי אֲרֵי חֻטָּרָא חַד לְרֵישׁ בֵּית אֲבָהָתְהוֹן:

רש"י ◄ כִּי מַטֵּה אֶחָד • אַף־עַל־פִּי שֶׁחֻלָּקִתִּים לִשְׁתֵּי מִשְׁפָּחוֹת – מִשְׁפַּחַת כְּהֻנָּה לְבַד וּלְוָיָה לְבַד, מִכָּל־מָקוֹם שֵׁבֶט אֶחָד הוּא.

(יט) וְהִנַּחְתָּם בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי הָעֵדוּת אֲשֶׁר אִוָּעֵד לָכֶם שָׁמָּה:

יט וְתַצְנְעִנּוּן בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא קֳדָם סַהֲדוּתָא דִּי אֲזַמֵּן מֵימְרִי לְכוֹן תַּמָּן:

(כ) וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר אֶבְחַר־בּוֹ מַטֵּהוּ יִפְרָח וְהִשְׁכֹּתִי מֵעָלַי אֶת־תְּלֻנּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵם מַלִּינִם עֲלֵיכֶם:

כ וִיהֵי גַּבְרָא דְּאֶתְרְעֵי בֵּהּ חֻטָּרֵהּ יְנֵעֵי וַאֲנִיחַ מִן קֳדָמַי יָת תּוּרְעֲמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי אִנּוּן מִתְרַעֲמִין עֲלֵיכוֹן:

רש"י ◄ וְהִשְׁכֹּתִי • כְּמוֹ (בראשית ח) "וַיָּשֹׁכּוּ הַמָּיִם", (אסתר ז): "וַחֲמַת הַמֶּלֶךְ שָׁכָכָה".

(כא) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתְּנוּ אֵלָיו ׀ כָּל־נְשִׂיאֵיהֶם מַטֵּהוּ לְנָשִׂיא אֶחָד מַטֶּה לְנָשִׂיא אֶחָד לְבֵית אֲבֹתָם שְׁנֵים עָשָׂר מַטּוֹת וּמַטֵּה אַהֲרֹן בְּתוֹךְ מַטּוֹתָם:

כא וּמַלִּיל מֹשֶׁה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיָהֲבוּ לֵהּ כָּל רַבְרְבָנֵיהוֹן חֻטָּרָא לְרַבָּא חַד חֻטָּרָא לְרַבָּא חַד לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן תְּרֵי עֲשַׂר חֻטָּרִין וְחֻטָּרָא דְּאַהֲרֹן בְּגוֹ חֻטָּרֵיהוֹן:

רש"י ◄ בְּתוֹךְ מַטּוֹתָם • הִנִּיחוֹ בָּאֶמְצַע, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: מִפְּנֵי שֶׁהִנִּיחוֹ בְּצַד שְׁכִינָה, פָּרַח.

(כב) וַיִּנַּח מֹשֶׁה אֶת־הַמַּטֹּת לִפְנֵי יְהוָה בְּאֹהֶל הָעֵדֻת:

כב וְאַצְנַע מֹשֶׁה יָת חֻטָּרַיָּא קֳדָם יְיָ בְּמַשְׁכְּנָא דְּסַהֲדוּתָא:

(כג) וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיָּבֹא מֹשֶׁה אֶל־אֹהֶל הָעֵדֻת וְהִנֵּה פָּרַח מַטֵּה־אַהֲרֹן לְבֵית לֵוִי וַיֹּצֵא פֶּרַח וַיָּצֵץ צִיץ וַיִּגְמֹל שְׁקֵדִים:

כג וַהֲוָה בְּיוֹמָא דְּבַתְרוֹהִי וְעַל מֹשֶׁה לְמַשְׁכְּנָא דְסַהֲדוּתָא וְהָא נְעָא חֻטְרָא דְאַהֲרֹן לְבֵית לֵוִי וְאַפֵּק לַבְלְבִין וְאָנֵץ נֵץ וְכָפֵת שִׁגְדִּין:

רש"י ◂ **וַיֹּצֵא פָּרַח** • כְּמַשְׁמָעוֹ. **צִיץ** • הוּא חֲנָטַת הַפְּרִי כְּשֶׁהַפֶּרַח נוֹפֵל. **וַיִּגְמֹל שְׁקֵדִים** • כְּשֶׁהֵבֵר הַפְּרִי, הֵבֵר שֵׁהֵן שְׁקֵדִים, לְשׁוֹן זֶה מָצוּי בִּפְרִי הָאִילָן, כְּמוֹ (בראשית כא): "וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיִּגָּמַל", וְלָשׁוֹן זֶה מָצוּי בְּפִרְיֵי הָאִילָן, כְּמוֹ (ישעיה יח): "וּבֹסֶר גֹּמֵל יִהְיֶה נִצָּה". וְלָמָּה שְׁקֵדִים? הוּא הַפְּרִי הַמְמַהֵר לְהַפְרִיחַ מִכָּל הַפֵּרוֹת, אַף הַמְעוֹרֵר עַל הַכְּהֻנָּה פֵּרֻעָנוּתוֹ מְמַהֵרֶת לָבֹא, כְּמוֹ שֶׁמָּצִינוּ בְּעֻזִּיָּה (ד"ה ב כו): "וְהַצָּרַעַת זָרְחָה בְּמִצְחוֹ". וְתַרְגּוּמוֹ: "וְכָפֵית שִׁגְדִּין", כְּמִין אֶשְׁכּוֹל שְׁקֵדִים יַחַד כְּפוּתִים זֶה עַל זֶה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ממאמר ש"פ קרח, א' דר"ח תמוז ה'תשל"ג)

דְּהַטַּעַם שֶׁגָּמַל שְׁקֵדִים דַּוְקָא הוּא כִּי שְׁקֵדִים הֵם מְמַהֲרִים לְהָגְמֵר יוֹתֵר מִכָּל הַפֵּרוֹת [וּמוֹסִיף בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה' שָׁם, שֶׁלָּכֵן נִקְרָאִים בְּשֵׁם שְׁקֵדִים מִלְּשׁוֹן שְׁקִידָה וּמְהִירוּת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב מַקֵּל שָׁקֵד גּוֹ' כִּי שׁוֹקֵד אֲנִי עַל דְּבָרַי לַעֲשׂוֹתוֹ. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַכַּוָּנָה בְּהוֹסָפָה זוֹ הִיא לִרְמֹז דְּהַמְּהִירוּת שֶׁבַּשְּׁקֵדִים הוּא עִנְיָנָם, וְכֵיָדוּעַ שֶׁשְּׁמוֹ שֶׁל דָּבָר מוֹרֶה עַל עִנְיָנוֹ], וְלָכֵן רוֹמְזִים עַל הַכְּהוּנָה, כִּי הַהַשְׁפָּעוֹת הַנִּמְשָׁכוֹת עַל־יְדֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן [אַהֲרֹן אוֹתִיּוֹת נִרְאָה] הֵן בִּמְהִירוּת. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בְּנוֹגֵעַ לְכָל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן, דִּכְשֶׁהַכֹּהֲנִים מְבָרְכִים אֶת הָעָם, נִמְשָׁךְ הַשֶּׁפַע לְמַטָּה בִּמְהִירוּת גְּדוֹלָה בְּלִי עִכּוּבִים הֵגַם שֶׁבִּרְכַּת כֹּהֲנִים הָיְתָה לִפְנֵי שֶׁפָּרַח מַטֵּה אַהֲרֹן וַיִּגְמֹל שְׁקֵדִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב וַיֹּאשָׁא אַהֲרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיְבָרְכֵם,

---

כלי יקר – עוז והדר

(כג) **וְהִנֵּה פָּרַח מַטֵּה אַהֲרֹן וְגוֹ'.** רָמַז כִּי 'לֹא לְמַרְאֵה עֵינֵי הָאָדָם יִשְׁפּוֹט ה'' (ע"פ ישעיה יא ג), כִּי אִם נִרְאָה אֶחָד עֵץ יָבֵשׁ בְּלִי לַחְלוּחִית מַיִם תּוֹרָה וְחָכְמָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְפָרִיחוֹ, וְכָךְ בְּהַכָּפָּ, כִּדְמַסִּיק בַּיַּלְקוּט בִּיחֶזְקֵאל (רמז שנז עי"ש) שֶׁדָּרַשׁ עַל קֹרַח וַאֲהָרֹן פָּסוּק (הוֹבַשְׁתִּי עֵץ לָח וְהִפְרַחְתִּי עֵץ יָבֵשׁ) (שם יז כד). וְיָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁמָּשָׁם נִמְשַׁךְ הַמָּקוֹר שֶׁכָּל מַה שֶּׁהָיָה בַּמִּקְדָּשׁ הָיָה מִלְּבָלֵב וְעוֹשֶׂה פֵּרוֹת (ראה יומא כא:), וַאֲפִלּוּ הַזָּהָב שֶׁנִּקְרָא 'פַּרְוִים' (דברי הימים ב' ג ו). **וַיֹּצֵא פֶּרַח,** זֶה הָיָה סִימָן לְכֹהֲנִים קְטַנִּים שֶׁנִּקְרְאוּ 'פִּרְחֵי כְהֻנָּה' (סוכה נא.). **וַיָּצֵץ צִיץ,** זֶה סִימָן לְכֹהֲנִים גְּדוֹלִים נוֹשְׂאִים (צִיץ נֵזֶר הַקֹּדֶשׁ) (שמות לט ל). **וַיִּגְמֹל שְׁקֵדִים,** בְּזִכּוּת (וַיִּקַּח יִפְתָּח אֶל תּוֹך הַקָּהָל) וְגוֹ' (פסוק יב) כְּדֵי לַעֲצֹר הַמַּגֵּפָה, וּבְזִכּוּת שֶׁכֹּהֲנִים זְרִיזִים הֵם (שבת קיד:), בְּגִמּוּל יָדוֹ הֵשִׁיב לוֹ לְהַצְמִיחַ שְׁקֵדִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם מַשְׁמָעוּת לְשׁוֹן שְׁקִידוּת וּמְהִירוּת, וְזָכָה לְמַתָּנוֹת שֶׁנֶּאֱמַר (להלן יח ח) (וְאָנִי הִנֵּה נָתַתִּי לְךָ), וּלְשׁוֹן 'הִנֵּה' מוֹרֶה עַל הַזְּרִיזוּת, וְכֵן פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י פָּרָשַׁת וַיֵּשֶׁב (בראשית לז יג) (וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי) לְשׁוֹן עֲנָוָה וּזְרִיזוּת:

וְרַשִׁ"י פֵּרֵשׁ (להלן שם) 'הִנֵּה' בְּשִׂמְחָה, כְּמַה דְּאַתְּ אָמַר (שמות ד יד) (וְהִנֵּה הוּא יֹצֵא לִקְרָאתֶךָ וְרָאֲךָ וְשָׂמַח בְּלִבּוֹ). וְטַעְמוֹ שֶׁל דָּבָר, שֶׁכָּל 'הִנֵּה' לְשׁוֹן זְרִיזוּת הוּא, וְכָל מַה שֶּׁהָאָדָם עוֹשֶׂה בְּזְרִיזוּת וַדַּאי הוּא שָׂמֵחַ בַּעֲשִׂיָּתוֹ, וּכְשֵׁם שֶׁאַהֲרֹן הָיָה שָׂמֵחַ לִקְרַאת מֹשֶׁה אָחִיו הַקָּטָן מִמֶּנּוּ וְלֹא נִתְקַנֵּא בִּשְׂרָרָתוֹ, בִּזְכוּת זֶה נִתַּן לְאַהֲרֹן שְׂרָרַת הַכְּהֻנָּה לְמִשְׁחָה בְּהּ בִּשְׂמְחָה, וְהוּ שֶׁנֶּאֱמַר 'וְאָנִי הִנֵּה נָתַתִּי לְךָ' בִּזְכוּת 'הִנֵּה הוּא יֹצֵא לִקְרָאתֶךָ', וּלְמַעְלָה (פז ה) בַּפָּסוּק (בֹּקֶר וַיֵּדַע ה') שֶׁנָּתַן לוֹ ה' הַמַּתָּנוֹת בִּבֹּקֶר בְּפָנִים מְאִירוֹת בְּשִׂמְחָה, כְּמִשְׁפַּט כָּל דָּבָר הַנִּתָּן אֶל הַשּׁוֹאֵל כַּהֹגֶן (ראה דברי רבינו לעיל שם):

וְרַבּוֹתֵינוּ ז"ל אָמְרוּ (שבת קלט.) 'שֶׁבִּזְכוּת 'וְרָאֲךָ וְשָׂמַח בְּלִבּוֹ' וְכָה לְחֹשֶׁן מִשְׁפָּט עַל הַלֵּב', לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים כה ט) (וַיַּדְרֵךְ עֲנָוִים בַּמִּשְׁפָּט) כְּדַרְכּוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְמַעְלָה פָּרָשַׁת מִשְׁפָּטִים (שמות כא א), וְדַרְכּוֹ זֶה עֲנָוָה לוֹ שֶׁשָּׂמַח עַל שְׂרָרַת אָחִיו. וְרַבּוֹתֵינוּ ז"ל אָמְרוּ (חולין פט.) 'גְּדוֹל מַה שֶּׁנֶּאֱמַר בְּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טז ח) (וְנַחְנוּ מָה'), וְכֵן בְּאַהֲרֹן כְּתִיב (לעיל טז יב) (וְאַהֲרֹן מַה הוּא), שֶׁהוּא מְחַשֵּׁב אֶת עַצְמוֹ לִכְלִי מָה כְּאִלּוּ הוּא עֵץ יָבֵשׁ שֶׁאֵין בּוֹ שׁוּם לַחְלוּחִית, עַל כֵּן זָכָה שֶׁפָּרַח מַטֵּה אַהֲרֹן הַיָּבֵשׁ:

וּמַה שֶּׁנִּתְּנוּ לוֹ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מַתָּנוֹת, כְּנֶגֶד עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה סְפָרִים, וְאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן (סנהדרין צז:) 'מִנַּיִן שֶׁאֵין נוֹתְנִים מַתָּנוֹת לְכֹהֵן עַם הָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב' לא ד) (לָתֵת מָנָת הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם לְמַעַן יֶחֱזְקוּ בְּתוֹרַת ה')' וְגוֹ'. וּבַיַּלְקוּט (רמז תשנו) מָנָה עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע מַתָּנוֹת, שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה בְּמַקְדָּשׁ וּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה בַּגִּבּוּלִין, רָמַז לַדָּבָר, (וְזֶה יִהְיֶה לְךָ מִקֹּדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים) (להלן יח ט) כְּמִסְפַּר 'זֶה' דְּהַיְנוּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה 'יִהְיֶה לְךָ מִקֹּדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים', דְּהַיְנוּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שֶׁבְּמִקְדָּשׁ, (וְזֶה יִהְיֶה לְךָ תְּרוּמַת מַתְּנָם לְכָל תְּנוּפֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל) (שם פסוק יא) זֶהוּ בְּנֶגֶד שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שֶׁבַּגִּבּוּלִין, כִּי אֵין שָׁם מִקְדָּשׁ:

וּלְמַעְלָה פָּרָשַׁת נָשֹׂא (ו כג) פֵּרַשְׁנוּ שֶׁיֵּשׁ עוֹד עֲבוֹדַת מַתָּנָה וְהִיא בִּרְכַּת כֹּהֲנִים, (כֹּה תְבָרֲכוּ) (שם) כִּי בָּהּ יִהְיוּ כ"ה. וְכָאן הִיא רְמוּזָה בְּיִתּוּר לְשׁוֹן, 'הִנֵּה' עוֹלֶה שִׁשִּׁים, כְּמִסְפַּר (שִׁשִּׁים גִּבֹּרִים סָבִיב לָהּ) (שיר השירים ג ז) הָרְמוּזִים בִּבְרִכַּת כֹּהֲנִים (ראה ילקוט שיה"ש רמז תתקפו), וְשֵׁם נֶאֱמְרוּ פָּנִים מְאִירוֹת (יָאֵר ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ) (לעיל ו כה), וְהִיְנוּ 'הִנֵּה' בְּשִׂמְחָה: תורה כד

חֲמִשִּׁי פָּרָשַׁת קֹרַח

וּפֵירֵשׁ רַשִׁ״י וְיָבְרֵכֵם בִּרְכַּת כֹּהֲנִים [וְגַם אָז הָיְתָה הַהַמְשָׁכָה דִּבְרְכַּת כֹּהֲנִים בְּמְהֵירוּת], מִכָּל־מָקוֹם לְאַחֲרֵי שֶׁפָּרַח מַטֵּה אַהֲרֹן נִתְוַסֵּף עִילּוּי בָּזֶה. כִּי כֵּיוָן שֶׁהָעִנְיָן דְּפָרַח מַטֵּה אַהֲרֹן גּוֹ׳ יוֹתֵר מִשֶּׁטֶר שֶׁלֹּא הָיָה עָלָיו עֵרָעוּר. וּכְיִתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחוֹשֶׁךְ.

וַיִּגְמֹל שִׁקְדִים בָּא עַל־יְדֵי הָעֵרָעוּר עַל הַכְּהוּנָה, הֲרֵי זֶה דּוּגְמַת שֶׁטֶר שֶׁיָּצָא עָלָיו עֵרָעוּר וְהוּחְזַק בְּבֵית־דִּין, שֶׁיֵּשׁ לוֹ תּוֹקֶף

(כד) וַיֹּצֵא מֹשֶׁה אֶת־כָּל־הַמַּטֹּת מִלִּפְנֵי יְהוָה אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּרְאוּ וַיִּקְחוּ אִישׁ מַטֵּהוּ: פ

כד וְאַפֵּק מֹשֶׁה יָת כָּל חֻטָרַיָּא מִן קֳדָם יְיָ לְוָת כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאִשְׁתְּמוֹדָעוּ וּנְסִיבוּ גְּבַר חֻטָּרֵהּ:

◆ יום שישי כ״ט סיון ◆

(כה) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הָשֵׁב אֶת־מַטֵּה אַהֲרֹן לִפְנֵי הָעֵדוּת לְמִשְׁמֶרֶת לְאוֹת לִבְנֵי־מֶרִי וּתְכַל תְּלוּנֹתָם מֵעָלַי וְלֹא יָמֻתוּ:

כה וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אָתֵב יָת חֻטָּרָא דְּאַהֲרֹן לְקֳדָם סַהֲדוּתָא לְמַטְּרָא לְאָת לְעַמָּא סָרְבָנָא וְיִסּוּפַן תְּרֵעֲמָתְהוֹן מִן קֳדָמַי וְלָא יְמוּתוּן:

רש״י◄ לְמִשְׁמֶרֶת לְאוֹת • לְזִכָּרוֹן שֶׁבַּחַרְתִּי בְּאַהֲרֹן לְכַהֵן, וְלֹא יִלּוֹנוּ עוֹד עַל הַכְּהֻנָּה. וּתְכַל תְּלוּנֹתָם • כְּמוֹ וְתִכְלֶה תְּלוּנָתָם. לָשׁוֹן זֶה שֵׁם מִפֹּעַל יָחִיד לְשׁוֹן נְקֵבָה, כְּמוֹ תְּלוּנָתָם מרמורי״ש בְּלַעַז. וְיֵשׁ חִלּוּק בֵּין תְּלוּנוֹתָם לְתַלְנָתָם; תְּלַנָּתָם – תְּלוּנָה אַחַת, תְּלוּנוֹתָם – שֵׁם דָּבָר בִּלְשׁוֹן יָחִיד, וַאֲפִלּוּ הֵם תְּלוּנוֹת הַרְבֵּה.

(כו) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ כֵּן עָשָׂה:

כו וַעֲבַד מֹשֶׁה כְּמָא דִי פַקִּיד יְיָ יָתֵהּ כֵּן עֲבַד:

(כז) וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר הֵן גָּוַעְנוּ אָבַדְנוּ כֻּלָּנוּ אָבָדְנוּ:

כז וַאֲמָרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֹשֶׁה לְמֵימָר הָא מְנָנָא קְטָלַת חַרְבָּא הָא מְנָנָא בְּלַעַת אַרְעָא וְהָא מְנָנָא דְּמֵיתוּ בְּמוֹתָנָא:

(כח) כָּל הַקָּרֵב ׀ הַקָּרֵב אֶל־מִשְׁכַּן יְהוָה יָמוּת הַאִם תַּמְנוּ לִגְוֹעַ: ס

כח כֹּל דְּקָרֵב מִקְרֵב לְמַשְׁכְּנָא דַיְיָ מָאִית הָא אֲנַחְנָא סַיְפִין לְמִמָּת:

רש״י◄ כָּל הַקָּרֵב הַקָּרֵב וְגוֹ׳ • אֵין אָנוּ יְכוֹלִין לִהְיוֹת זְהִירִין בְּכָךְ, כֻּלָּנוּ רַשָּׁאִין לְהִכָּנֵס לַחָצֵר אֹהֶל מוֹעֵד, וְאֶחָד שֶׁיִּקְרִיב עַצְמוֹ יוֹתֵר מֵחֲבֵרָיו וְיִכָּנֵס לְתוֹךְ אֹהֶל מוֹעֵד, יָמוּת. הַאִם תַּמְנוּ לִגְוֹעַ • שֶׁמָּא הֻפְקַרְנוּ לְמִיתָה.

יח (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבֵית־אָבִיךָ אִתָּךְ תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹן הַמִּקְדָּשׁ וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתְּךָ תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹן כְּהֻנַּתְכֶם:

א וַאֲמַר יְיָ לְאַהֲרֹן אַתְּ וּבְנָיךְ וּבֵית אָבוּךְ עִמָּךְ תְּסַלְּחוּן עַל חוֹבֵי מַקְדְּשָׁא וְאַתְּ וּבְנָיךְ עִמָּךְ תְּסַלְּחוּן עַל חוֹבֵי כְּהוּנַּתְכוֹן:

רש״י◄ וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל־אַהֲרֹן • (ספרי) לְמֹשֶׁה אָמַר, שֶׁיֹּאמַר לְאַהֲרֹן, לְהַזְהִירוֹ עַל תַּקָּנַת יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לַמִּקְדָּשׁ. אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבֵית־אָבִיךָ • הֵם בְּנֵי קְהָת אֲבִי עַמְרָם. תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹן הַמִּקְדָּשׁ • עֲלֵיכֶם אֲנִי מַטִּיל עֹנֶשׁ הַזָּרִים שֶׁיֶּחֶטְאוּ בְּעִסְקֵי הַדְּבָרִים הַמְקֻדָּשִׁים הַמְסוּרִים לָכֶם, הוּא הָאֹהֶל וְהָאָרוֹן וְהַשֻּׁלְחָן וּכְלֵי הַקֹּדֶשׁ – אַתֶּם תֵּשְׁבוּ וְתַזְהִירוּ עַל כָּל זָר הַבָּא לִגַּע. וְאַתָּה וּבָנֶיךָ • הַכֹּהֲנִים. תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹן כְּהֻנַּתְכֶם • שֶׁאֵינָהּ מְסוּרָה לַלְוִיִּם. וְתַזְהִירוּ הַלְוִיִּם הַשּׁוֹגְגִים, שֶׁלֹּא יִגְּעוּ אֲלֵיכֶם בַּעֲבוֹדַתְכֶם.

(ב) וְגַם אֶת־אַחֶיךָ מַטֵּה לֵוִי שֵׁבֶט אָבִיךָ הַקְרֵב אִתָּךְ וְיִלָּווּ עָלֶיךָ וִישָׁרְתוּךָ וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ לִפְנֵי אֹהֶל הָעֵדֻת:

ב וְאַף יָת אַחָיךְ מַטֵּה לֵוִי שִׁבְטָא דְּאָבוּךְ קָרֵב לְוָתָךְ וְיִתּוֹסְפוּן עֲלָךְ וִישַׁמְּשָׁנָךְ וְאַתְּ וּבְנָיךְ עִמָּךְ קֳדָם מַשְׁכְּנָא דְּסַהֲדוּתָא:

כ"ט◄ **וְגַם אֶת־אַחֶיךָ • בְּנֵי גֵרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי. וְיִלָּווּ • וְיִתְחַבְּרוּ אֲלֵיכֶם לְהַזְהִיר גַּם אֶת הַזָּרִים מִלְּהִתְקָרֵב אֲלֵיהֶם. וְישָׁרְתוּךָ • בִּשְׁמִירַת הַשְּׁעָרִים וּלְמַנּוֹת מֵהֶם גִּזְבָּרִין וַאֲמַרְכָּלִין** (זבחים כו).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך כח, עמ' 115)

וְגַם אֶת אַחֶיךָ מַטֵּה לֵוִי... הַקְרֵב אִתָּךְ וְיִלָּווּ עָלֶיךָ וְישָׁרְתוּךָ (יח, ב)

'לֵוִי' מוֹרֶה עַל הִתְקַשְּׁרוּת וּדְבֵקוּת בָּהַקָּבָ"ה (כְּמוֹ "הַפַּעַם יִלָּוֶה אִישִׁי אֵלַי"). מִצַּד שֵׁנִי, עֲבוֹדַת הַלְוִיִּים הִיא רַק לְסַיֵּעַ לַכֹּהֲנִים, וְאִילּוּ הֵם עַצְמָם אֵינָם מְשָׁרְתִים בַּקֹּדֶשׁ; אֵיזוּ מִתְיַשֶּׁבֶת שְׁנֵי הַדְּבָרִים?

אֶלָּא הִיא הַנּוֹתֶנֶת: מִכְּיָון שֶׁהַלְוִיִּים רַק עָזְרוּ לַכֹּהֲנִים, שֶׁהֵם יוּכְלוּ לִהְיוֹת מְשָׁרְתֵי עֶלְיוֹן - לֹא הִרְגִּישׁוּ אֶת עַצְמָם 'מְצִיאוּת' כְּלָל, אֲפִילּוּ לֹא מְצִיאוּת דְּקְדוּשָׁה (מְשָׁרְתִים בְּקֹדֶשׁ); דַּוְקָא הִתְבַּטְּלוּת מֻחְלָטֶת זוֹ מְבִיאָה לִדְבֵקוּת אֱמִתִּית בָּקָבָ"ה.

(ג) **וְשָׁמְרוּ מִשְׁמַרְתְּךָ וּמִשְׁמֶרֶת כָּל־הָאֹהֶל אַךְ אֶל־כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִקְרָבוּ וְלֹא־יָמֻתוּ גַּם־הֵם גַּם־אַתֶּם:**

ג וְיִטְרוּן מַטַּרְתָּךְ וּמַטָּרַת כָּל מַשְׁכְּנָא בְּרַם לְמָנֵי קוּדְשָׁא וּלְמַדְבְּחָא לָא יִקְרְבוּן וְלָא יְמוּתוּן אַף אִנּוּן אַף אַתּוּן:

(ד) **וְנִלְווּ עָלֶיךָ וְשָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת אֹהֶל מוֹעֵד לְכֹל עֲבֹדַת הָאֹהֶל וְזָר לֹא־יִקָּרֵב אֲלֵיכֶם:**

ד וְיִתּוֹסְפוּן עֲלָךְ וְיִטְרוּן יָת מַטָּרַת מַשְׁכַּן זִמְנָא לְכָל פָּלְחַן מַשְׁכְּנָא וְחִלּוֹנַי לָא יִקְרַב לְוָתְכוֹן:

כ"ט◄ **וְזָר לֹא־יִקָּרֵב אֲלֵיכֶם • אֶתְכֶם אֲנִי מַזְהִיר עַל כָּךְ.**

(ה) **וּשְׁמַרְתֶּם אֵת מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ וְאֵת מִשְׁמֶרֶת הַמִּזְבֵּחַ וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד קֶצֶף עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:**

ה וְתִטְרוּן יָת מַטָּרַת קוּדְשָׁא וְיָת מַטָּרַת מַדְבְּחָא וְלָא יְהֵי עוֹד רָגְזָא עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"ט◄ **וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד קֶצֶף • (ספרי)** כְּמוֹ שֶׁהָיָה כְּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יז): "כִּי־יָצָא הַקֶּצֶף".

(ו) **וַאֲנִי הִנֵּה לָקַחְתִּי אֶת־אֲחֵיכֶם הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָכֶם מַתָּנָה נְתֻנִים לַיהוָה לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד:**

ו וַאֲנָא הָא קָרֵיבִית יָת אֲחֵיכוֹן לֵוָאֵי מִגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכוֹן מַתְּנָא יְהִיבִין קֳדָם יְיָ לְמִפְלַח יָת פָּלְחַן מַשְׁכַּן זִמְנָא:

כ"ט◄ **לָכֶם מַתָּנָה נְתֻנִים • יָכוֹל לַעֲבוֹדַתְכֶם שֶׁל הֶדְיוֹט? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לַה'", כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ לְמַעְלָה, לִשְׁמֹר מִשְׁמֶרֶת גִּזְבָּרִין וַאֲמַרְכָּלִין.**

(ז) **וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתְּךָ תִּשְׁמְרוּ אֶת־כְּהֻנַּתְכֶם לְכָל־דְּבַר הַמִּזְבֵּחַ וּלְמִבֵּית לַפָּרֹכֶת וַעֲבַדְתֶּם עֲבֹדַת מַתָּנָה אֶתֵּן אֶת־כְּהֻנַּתְכֶם וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת: פ**

ז וְאַתְּ וּבְנָיךְ עִמָּךְ תִּטְרוּן יָת כְּהוּנַּתְכוֹן לְכָל פִּתְגָם מַדְבְּחָא וּלְמִגּוֹ לְפָרוֹכְתָא וְתִפְלְחוּן פָּלְחַן מַתְּנָא אֵיהַב יָת כְּהוּנַּתְכוֹן וְחִלּוֹנַי דְּיִקְרַב יִתְקְטָל:

כ"ט◄ **עֲבֹדַת מַתָּנָה • בְּמַתָּנָה נְתַתִּיהָ לָכֶם.**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם לז עמ' 233)

עֲבֹדַת מַתָּנָה אֶתֵּן אֶת כְּהֻנַּתְכֶם (יח, ז) גַּם דָּבָר שֶׁבָּא מִלְמַעְלָה בְּתוֹרַת מַתָּנָה - אֵין זֶה בְּאֹפֶן שֶׁהָאָדָם הוּא רַק מְקַבֵּל וְתוּ לֹא מִידִי, אֶלָּא גַּם בָּזֶה דְּרוּשָׁה עֲבוֹדָתוֹ ("**עֲבֹדַת** מַתָּנָה"). הָעֲבוֹדָה הִיא – לְהַמְשִׁיךְ אֶת הַדָּבָר בְּפְנִימִיּוּת.

(ח) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי לְךָ אֶת־מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמֹתָי לְכָל־קָדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְךָ נְתַתִּים לְמָשְׁחָה וּלְבָנֶיךָ לְחָק־עוֹלָם:

ח וּמַלֵּיל יְיָ עִם אַהֲרֹן וַאֲנָא הָא יְהָבִית לָךְ יָת מַטָּרַת אַפְרָשׁוּתִי לְכָל קוּדְשַׁיָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לָךְ יְהַבְתִּנּוּן לִרְבוּ וְלִבְנָיךְ לְקָיֵם עָלָם:

רש"י ◂ **וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי לְךָ** • (ספרי) בְּשִׂמְחָה. לְשׁוֹן שִׂמְחָה הוּא זֶה, כְּמוֹ (שמות ד): "הִנֵּה הוּא יוֹצֵא לִקְרָאתֶךָ וְרָאֲךָ וְשָׂמַח בְּלִבּוֹ". מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁנָּתַן שָׂדֶה לְאוֹהֲבוֹ, וְלֹא כָּתַב וְלֹא חָתַם וְלֹא הֶעֱלָה בְּעַרְכָּאין. בָּא אֶחָד וְעִרְעֵר (עָלָיו) עַל הַשָּׂדֶה, אָמַר לוֹ הַמֶּלֶךְ: כָּל מִי שֶׁיִּרְצֶה יָבֹא וִיעַרְעֵר לְנֶגְדְּךָ? חֲרִינִי כּוֹתֵב וְחוֹתֵם לְךָ וּמַעֲלֶה בְּעַרְכָּאין. אַף כָּאן, לְפִי שֶׁבָּא קֹרַח וְעִרְעֵר כְּנֶגֶד אַהֲרֹן עַל הַכְּהֻנָּה, בָּא הַכָּתוּב וְנָתַן לוֹ (חולין קלג) כ"ד מַתָּנוֹת כְּהֻנָּה בִּבְרִית מֶלַח עוֹלָם, וּלְכָךְ נִסְמְכָה פָּרָשָׁה זוֹ לְכָאן. **מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמֹתַי** • שֶׁאַתָּה צָרִיךְ לְשָׁמְרָן **בְּטָהֳרָה. לְמָשְׁחָה** • לִגְדֻלָּה (ספרי).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 219)

וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי לְךָ אֶת מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמֹתָי (יח, ח) טַעֲנָתוֹ שֶׁל קֹרַח הָיְתָה: הַכֹּהֲנִים מְנֻתָּקִים מֵהָעוֹלָם וַעֲסוּקִים רַק בְּקְדֻשָּׁה, וְאִלּוּ כָּל הָעֵדָה עוֹסְקִים עִם עִנְיְנֵי הָעוֹלָם עַל מְנָת לַעֲשׂוֹת מֵהֶם כֵּלִים לֶאֱלֹקוּת. וְאִם כֵּן, מַדּוּעַ צְרִיכִים אֶת הַשְׁפָּעַת הַכֹּהֲנִים עַל יִשְׂרָאֵל? שֶׁגַּם הֵם יִתְעַלּוּ מֵהָעוֹלָם. לְפִיכָךְ נִתְּנוּ מַתָּנוֹת כְּהֻנָּה לְאַחַר מַחֲלֹקֶת קֹרַח, כִּי הֵן מְבַטְּאוֹת אֶת הַקֶּשֶׁר שֶׁבֵּין יִשְׂרָאֵל לַכֹּהֲנִים: יְהוּדִי מַפְרִישׁ מֵרְכוּשׁוֹ הַגַּשְׁמִי לַכֹּהֵן, וּבָזֶה מְרוֹמֵם רְכוּשׁ זֶה.

(ט) זֶה יִהְיֶה לְךָ מִקֹּדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים מִן־הָאֵשׁ כָּל־קָרְבָּנָם לְכָל־מִנְחָתָם וּלְכָל־חַטָּאתָם וּלְכָל־אֲשָׁמָם אֲשֶׁר יָשִׁיבוּ לִי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים לְךָ הוּא וּלְבָנֶיךָ:

ט דֵּין יְהֵי לָךְ מִקּוּדְשָׁא קוּדְשַׁיָּא מִן אֶשָּׁתָא כָּל קָרְבָּנַיהוֹן לְכָל מִנְחָתְהוֹן וּלְכָל חַטָּוָתְהוֹן וּלְכָל אֲשָׁמְהוֹן דִּי יְתִיבוּן קֳדָמַי קוּדָשׁ קוּדְשִׁין דִּי לָךְ הוּא וְלִבְנָיךְ:

רש"י ◂ **מִן־הָאֵשׁ** • לְאַחַר הַקְּטֹרֶת הָאֵשִׁים. **כָּל־קָרְבָּנָם** • כְּגוֹן זִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר. **מִנְחָתָם חַטָּאתָם וַאֲשָׁמָם** • כְּמַשְׁמָעוֹ. **אֲשֶׁר יָשִׁיבוּ לִי** • זֶה גָּזֵל הַגֵּר.

(י) בְּקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים תֹּאכְלֶנּוּ כָּל־זָכָר יֹאכַל אֹתוֹ קֹדֶשׁ יִהְיֶה־לָּךְ:

י בְּקוּדַשׁ קוּדְשִׁין תֵּכְלִנֵּהּ כָּל דְּכוּרָא יֵיכוּל יָתֵהּ קוּדְשָׁא יְהֵי לָךְ:

רש"י ◂ **בְּקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים תֹּאכְלֶנּוּ וְגוֹ'** • לְמֵד עַל קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, שֶׁאֵין נֶאֱכָלִין אֶלָּא בָּעֲזָרָה וּלְזִכְרֵי כְּהֻנָּה.

(יא) וְזֶה־לְּךָ תְּרוּמַת מַתָּנָם לְכָל־תְּנוּפֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ נְתַתִּים וּלְבָנֶיךָ וְלִבְנֹתֶיךָ אִתְּךָ לְחָק־עוֹלָם כָּל־טָהוֹר בְּבֵיתְךָ יֹאכַל אֹתוֹ:

יא וְדֵין לָךְ אַפְרָשׁוּת מַתְּנָתְהוֹן לְכָל אֲרַמּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָךְ יְהַבְתִּנּוּן וְלִבְנָיךְ וְלִבְנָתָךְ עִמָּךְ לְקָיֵם עָלָם כָּל דְּדִכֵּי בְּבֵיתָךְ יֵיכוּל יָתֵהּ:

רש"י ◂ **תְּרוּמַת מַתָּנָם** • הַמּוּרָם מִן הַתּוֹדָה וּמֵהַשְּׁלָמִים וְאֵיל נָזִיר. **לְכָל תְּנוּפֹת** • שֶׁהָרֵי אֵלּוּ טְעוּנִין תְּנוּפָה. **כָּל־טָהוֹר** • (ספרי) וְלֹא טְמֵאִים. דָּבָר אַחֵר: כָּל־טָהוֹר, לְרַבּוֹת אִשְׁתּוֹ.

(יב) כָּל חֵלֶב יִצְהָר וְכָל־חֵלֶב תִּירוֹשׁ וְדָגָן רֵאשִׁיתָם אֲשֶׁר־יִתְּנוּ לַיהוָה לְךָ נְתַתִּים:

יב כָּל טוּב מְשַׁח וְכָל טוּב חֲמַר וְעִבּוּר רֵאשִׁיתְהוֹן דִּי יִתְּנוּן קֳדָם יְיָ לָךְ יְהַבְתִּנּוּן:

רש"י ◂ **רֵאשִׁיתָם** • הִיא תְּרוּמָה גְּדוֹלָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך ב עמ' 326)

כֹּל חֵלֶב יִצְהָר... אֲשֶׁר יִתְּנוּ לַה' (יח, יב) וְהוּא־הַדִּין בְּכָל דָּבָר שֶׁהוּא לְשֵׁם הָאֵ-ל הַטּוֹב, שֶׁיִּהְיֶה מִן הַנָּאֶה וְהַטּוֹב... וְכֵן הוּא אוֹמֵר כָּל חֵלֶב לַה' (רמב"ם סוֹף הִלְכוֹת אִסּוּרֵי־מִזְבֵּחַ).

כְּשֶׁהִתְעוֹרְרָה שְׁאֵלַת סֵדֶר הַלִּמּוּדִים בַּיְשִׁיבוֹת וּבְתֵּי־הַסֵּפֶר הַדָּתִיִּים בְּאַרְצוֹת־הַבְּרִית, עָמַד אַדְמו"ר הָרַיי"צ עַל כָּךְ שֶׁלִּמּוּדֵי הַקֹּדֶשׁ יִתְקַיְּמוּ בְּבֹקֶר, שֶׁאָז הָרֹאשׁ צָלוּל, וְאִלּוּ לִמּוּדֵי הַחֹל יִתְקַיְּמוּ אַחַר הַצָּהֳרַיִם.

וְטַעְמוֹ וְנִמּוּקוֹ עִמּוֹ: אֶת הַזְּמַן הַמֻּבְחָר וְהַמְשֻׁבָּח, שֶׁהוּא בְּתְחִילַת 'חֶלְבּ', יֵשׁ לְהַקְדִּישׁ לְגָבוֹהַּ.

(יג) **בְּכוֹרֵי כָל־אֲשֶׁר בְּאַרְצָם אֲשֶׁר־יָבִיאוּ לַיהוָה לְךָ יִהְיֶה כָּל־טָהוֹר בְּבֵיתְךָ יֹאכְלֶנּוּ:**

יג בְּכוּרֵי כָל דִּי בְאַרְעָהוֹן דִּי יַיְתוּן קֳדָם יְיָ דִּי לָךְ יְהֵי כָּל דְּדַכֵּי בְּבֵיתָךְ יֵיכְלִנֵּהּ:

(יד) **כָּל־חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לְךָ יִהְיֶה:**

יד כָּל חֲרָמָא בְיִשְׂרָאֵל דִּי לָךְ יְהֵי:

(טו) **כָּל־פֶּטֶר ׀ רֶחֶם לְכָל־בָּשָׂר אֲשֶׁר־יַקְרִיבוּ לַיהוָה בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה יִהְיֶה־לָּךְ אַךְ ׀ פָּדֹה תִפְדֶּה אֶת בְּכֹר הָאָדָם וְאֶת בְּכוֹר־הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה:**

טו כָּל פִּתַח וַלְדָּא לְכָל בִּשְׂרָא דִּי יְקָרְבוּן קֳדָם יְיָ בֶּאֱנָשָׁא וּבִבְעִירָא יְהֵי לָךְ בְּרַם מְפָרַק תִּפְרוֹק יָת בּוּכְרָא דֶּאֱנָשָׁא וְיָת בּוּכְרָא דִּבְעִירָא מְסַאֲבָא תִּפְרוֹק:

(טז) **וּפְדוּיָו מִבֶּן־חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הִוא:**

טז וּפֵרֻקָנֵהּ מִבַּר יַרְחָא תִּפְרוֹק בְּפֵרָסָנֵהּ כְּסַף חֲמֵשׁ סְלְעִין בְּסֶלְעֵי קוּדְשָׁא עַשְׂרִין מָעִין הוּא:

(יז) **אַךְ בְּכוֹר־שׁוֹר אוֹ־בְכוֹר כֶּשֶׂב אוֹ־בְכוֹר עֵז לֹא תִפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם אֶת־דָּמָם תִּזְרֹק עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־חֶלְבָּם תַּקְטִיר אִשֶּׁה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה:**

יז בְּרַם בּוּכְרָא דְתוֹרָא אוֹ בּוּכְרָא דְאִמְּרָא אוֹ בּוּכְרָא דְעִזָּא לָא תִפְרוֹק קוּדְשָׁא אִנּוּן יָת דִּמְהוֹן תִּזְרוֹק עַל מַדְבְּחָא וְיָת תַּרְבִּיהוֹן תַּסֵּק קֻרְבַּן לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך כג עמ' 139)

אַף בְּכוֹר שׁוֹר אוֹ בְכוֹר כֶּשֶׂב אוֹ בְכוֹר עֵז לֹא תִפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם... כַּחֲזֵה הַתְּנוּפָה וּכְשׁוֹק הַיָּמִין לְךָ יִהְיֶה (יח, יז־יח)

שֶׁלֹּא תֹּאמַר כַּחֲזֵה וְשׁוֹק שֶׁל תּוֹדָה (רש"י)

בְּ'סִפְרִי' יֵשׁ קַל־סָלְקָא־דַּעְתָּךְ לְהַשְׁווֹת בְּכוֹר לְחַטָּאת וְאָשָׁם ("מַה חַטָּאת וְאָשָׁם לְיוֹם וָלַיְלָה, אַף בְּכוֹר לְיוֹם וָלַיְלָה"), וְאִלּוּ רַשִׁ"י אֵינוֹ מַזְכִּיר אֶלָּא תּוֹדָה בִּלְבַד.

הַטַּעַם הַפְּנִימִי לְכָךְ, עַל דֶּרֶךְ הָרֶמֶז בְּרַשִׁ"י:

'בְּכוֹר' רוֹמֵז לְעַם־יִשְׂרָאֵל, כַּנֶּאֱמָר (שמות ד) "בְּנִי בְכוֹרִי יִשְׂרָאֵל". בְּכוֹר אָדָם - הַיְנוּ הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית; וּבְכוֹר בְּהֵמָה - הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית. לָכֵן אֵין אֲפִילוּ סָלְקָא־דַּעְתָּךְ לְהַשְׁווֹת בְּכוֹר לְחַטָּאת וְאָשָׁם, שֶׁכֵּן אֲפִילוּ הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית (מִצַּד עַצְמָהּ) אֵינָהּ שַׁיָּכֶת כְּלָל לְחֵטְא וְעָוֹן, וְהִיא אֵינֶנָּה מִתְאַוָּה אֶלָּא לְדְבָרִים הַמֻּתָּרִים בְּלִבַּד.

אַף רַשִׁ"י שׁוֹלֵל אֲפִילוּ אֶת הַהַשְׁוָאָה בֵּין בְּכוֹר לְתוֹדָה. הַמַּשְׁמָעוּת הַפְּנִימִית שֶׁל קָרְבָּן זֶה הִיא שֶׁהָאָדָם הָיָה בְּסַכָּנָה רוּחָנִית, עָמַד בְּפָנֵי נִסָּיוֹן גָּדוֹל וְנִצַּל מִמֶּנּוּ בַּעֲבוּרָה 'נִיסִית', עֲבוּרָה שֶׁל מְסִירוּת־נֶפֶשׁ. רַשִׁ"י מְלַמְּדֵנוּ אֲפוֹא, כִּי אֵין כָּאן שׁוּם דִּמְיוֹן לְתוֹדָה, שֶׁכֵּן אֵצֶל יְהוּדִי מְשֻׁלֶּלֶת לַחְלוּטִין הָאֶפְשָׁרוּת שֶׁל פִּרּוּד מֵהַקָּבָ"ה, וְאֵין צֹרֶךְ בְּ'נֵס' כְּדֵי לַעֲמֹד בְּנִסָּיוֹן. יְהוּדִי אֵינוֹ זָקוּק לְ'נֵס' זֶה אֶלָּא־אִם־כֵּן נִקְלָט בְּתוֹכוֹ מִבְּחִינַת 'אֵינוֹ יְהוּדִי'.

(יח) **וּבְשָׂרָם יִהְיֶה־לָּךְ כַּחֲזֵה הַתְּנוּפָה וּכְשׁוֹק הַיָּמִין לְךָ יִהְיֶה:**

יח וּבִשְׂרְהוֹן יְהֵי לָךְ כְּחַדְיָא דַּאֲרַמּוּתָא וּכְשׁוֹקָא דְיַמִּינָא לָךְ יְהֵי:

רס"י◄ **כַּחֲזֵה הַתְּנוּפָה וּכְשׁוֹק הַיָּמִין•** (זבחים נז) שֶׁל שְׁלָמִים שֶׁנֶּאֱכָלִים לַכֹּהֲנִים לִנְשֵׁיהֶם וְלִבְנֵיהֶם וּלְעַבְדֵיהֶם לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד, אַף הַבְּכוֹר נֶאֱכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד. **לְךָ יִהְיֶה•** (ספרי) בָּא רַבִּי עֲקִיבָא וְלִמֵּד: הוֹסִיף לְךָ הַכָּתוּב "הָיָה" אַחֶרֶת, שֶׁלֹּא תֹּאמַר: כָּחֵזֶה וָשׁוֹק שֶׁל תּוֹדָה, שֶׁאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא לְיוֹם וָלַיְלָה.

(יט) כָּל ׀ תְּרוּמֹת הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יָרִימוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל֮ לַיהוָה֒ נָתַתִּי לְךָ֣ וּלְבָנֶ֔יךָ וְלִבְנֹתֶ֖יךָ אִתְּךָ֑ לְחָק־עוֹלָ֗ם בְּרִית֙ מֶ֣לַח עוֹלָ֔ם הִוא֙ לִפְנֵ֣י יְהוָ֔ה לְךָ֖ וּלְזַרְעֲךָ֥ אִתָּֽךְ׃

יט כֹּל אַפְרָשׁוּת קוּדְשַׁיָּא דִּי יְפָרְשׁוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קֳדָם יְיָ יְהָבִית לָךְ וְלִבְנָיְךְ וְלִבְנָתָיְךְ עִמָּךְ לְקָיֵם עָלָם קְיָם מֶלַח עָלָם הוּא קֳדָם יְיָ לָךְ וְלִבְנָיְךְ עִמָּךְ׃

רש״י ◂ כָּל תְּרוּמֹת הַקֳּדָשִׁים • מֻחְבָּתָה שֶׁל פָּרָשָׁה זוֹ, כְּלָלָהּ בַּתְּחִלָּה וּכְלָלָהּ בַּסּוֹף וּפֵרֵט בָּאֶמְצַע. בְּרִית מֶלַח עוֹלָם • כָּרַת בְּרִית עִם אַהֲרֹן בְּדָבָר הַבָּרִיא וּמִתְקַיֵּם וּמַבְרִיא אֶת אֲחֵרִים. בְּרִית מֶלַח • כַּבְּרִית הַכְּרוּתָה לַמֶּלַח, שֶׁאֵינוֹ מַסְרִיחַ לְעוֹלָם.

(כ) וַיֹּ֥אמֶר יְהוָ֖ה אֶל־אַהֲרֹ֑ן בְּאַרְצָם֙ לֹ֣א תִנְחָ֔ל וְחֵ֥לֶק לֹֽא־יִהְיֶ֖ה לְךָ֣ בְּתוֹכָ֑ם אֲנִ֤י חֶלְקְךָ֙ וְנַחֲלָתְךָ֔ בְּתוֹךְ֙ בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵֽל׃

כ וַאֲמַר יְיָ לְאַהֲרֹן בְּאַרְעֲהוֹן לָא תַחְסִין וַחֲלַק לָא יְהֵי לָךְ בֵּינֵיהוֹן מַתְּנַן דִּי יְהָבִית לָךְ אֲנוּן חָלְקָךְ וְאַחֲסָנְתָּךְ בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

רש״י ◂ וְחֵלֶק לֹא־יִהְיֶה לְךָ בְּתוֹכָם • (ספרי) אַף בַּבְּזָה.

◆ שבת קודש ל׳ סיון ◆

(כא) וְלִבְנֵ֣י לֵוִ֔י הִנֵּ֥ה נָתַ֖תִּי כָּל־מַעֲשֵׂ֣ר בְּיִשְׂרָאֵ֑ל לְנַחֲלָה֙ חֵלֶ֣ף עֲבֹדָתָ֔ם אֲשֶׁר־הֵ֥ם עֹבְדִ֖ים אֶת־עֲבֹדַ֥ת אֹ֖הֶל מוֹעֵֽד׃

כא וְלִבְנֵי לֵוִי הָא יְהָבִית כָּל מַעֲשַׂר בְּיִשְׂרָאֵל לְאַחֲסָנָא חֲלַף פָּלְחָנְהוֹן דִּי אֲנוּן פָּלְחִין יָת פָּלְחַן מַשְׁכַּן זִמְנָא׃

(כב) וְלֹֽא־יִקְרְבוּ֙ עוֹד֙ בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל אֶל־אֹ֖הֶל מוֹעֵ֑ד לָשֵׂ֥את חֵ֖טְא לָמֽוּת׃

כב וְלָא יִקְרְבוּן עוֹד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַשְׁכַּן זִמְנָא לְקַבָּלָא חוֹבָא לְמָמָת׃

(כג) וְעָבַ֤ד הַלֵּוִי֙ הוּא֙ אֶת־עֲבֹדַ֣ת אֹ֔הֶל מוֹעֵ֖ד וְהֵ֣ם יִשְׂאוּ֑ עֲוֹנָ֗ם חֻקַּ֤ת עוֹלָם֙ לְדֹרֹתֵיכֶ֔ם וּבְתוֹךְ֙ בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל לֹ֥א יִנְחֲל֖וּ נַחֲלָֽה׃

כג וְיִפְלְחוּן לֵוָאֵי אִנּוּן יָת פָּלְחַן מַשְׁכַּן זִמְנָא וְאִנּוּן יְקַבְּלוּן חוֹבֵיהוֹן קְיָם עָלָם לְדָרֵיכוֹן וּבְגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָא יַחְסְנוּן אַחֲסָנָא׃

רש״י ◂ וְהֵם • הַלְוִיִּם יִשְׂאוּ עֲוֹנָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁעֲלֵיהֶם לְהַזְהִיר הַזָּרִים מִגְּשֶׁת אֲלֵיהֶם.

(כד) כִּ֣י אֶת־מַעְשַׂ֞ר בְּנֵ֤י יִשְׂרָאֵל֙ אֲשֶׁ֣ר יָרִ֔ימוּ לַיהוָ֖ה תְּרוּמָ֑ה נָתַ֙תִּי֙ לַלְוִיִּ֔ם לְנַחֲלָ֔ה עַל־כֵּ֣ן אָמַ֔רְתִּי לָהֶ֖ם בְּתוֹךְ֙ בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל לֹ֥א יִנְחֲל֖וּ נַחֲלָֽה׃ פ

כד אֲרֵי יָת מַעֲשְׂרָא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי יַפְרְשׁוּן קֳדָם יְיָ אַפְרְשׁוּתָא יְהָבִית לְלֵוָאֵי לְאַחֲסָנָא עַל כֵּן אֲמָרִית לְהוֹן בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָא יַחְסְנוּן אַחֲסָנָא׃

רש״י ◂ אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה׳ תְּרוּמָה • (ספרי) הַכָּתוּב קָרָאוֹ ״תְּרוּמָה״ עַד שֶׁיַּפְרִישׁ מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר.

(כה) וַיְדַבֵּ֥ר יְהוָ֖ה אֶל־מֹשֶׁ֥ה לֵאמֹֽר׃

כה וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃

(כו) וְאֶל־הַלְוִיִּם תְּדַבֵּר וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי־תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמַּעֲשֵׂר אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם מֵאִתָּם בְּנַחֲלַתְכֶם וַהֲרֵמֹתֶם מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת יְהוָה מַעֲשֵׂר מִן־הַמַּעֲשֵׂר׃

כו וּלְלָוָאֵי תְּמַלֵּל וְתֵימַר לְהוֹן אֲרֵי תִסְבּוּן מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת מַעֲשְׂרָא דִּי יְהָבִית לְכוֹן מִנְּהוֹן בְּאַחֲסָנַתְכוֹן וְתַפְרְשׁוּן מִנֵּהּ אַפְרְשׁוּתָא קֳדָם יְיָ מַעֲשְׂרָא מִן מַעֲשְׂרָא׃

(כז) וְנֶחְשַׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם כַּדָּגָן מִן־הַגֹּרֶן וְכַמְלֵאָה מִן־הַיְקָב׃

כז וְתִתְחַשַּׁב לְכוֹן אַפְרָשׁוּתְכוֹן כְּעִבּוּרָא מִן אִדְרָא וְכַמְלֵאתָא מִן מַעְצַרְתָּא׃

רש״י ◂ **וְנֶחְשַׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם כַּדָּגָן מִן־הַגֹּרֶן** • תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁלָּכֶם אֲסוּרָה לְזָרִים וְלִטְמֵאִין, וְחַיָּבִין עָלֶיהָ מִיתָה וַחֹמֶשׁ כִּתְרוּמָה גְּדוֹלָה שֶׁנִּקְרֵאת ״רֵאשִׁית דָּגָן״ מִן הַגֹּרֶן. **וְכַמְלֵאָה מִן־הַיְקָב** • כִּתְרוּמַת תִּירוֹשׁ וְיִצְהָר הַנִּשְׂאֶלֶת מִן הַיְקָבִים. **מְלֵאָה** • לְשׁוֹן בְּשׁוּל, תְּבוּאָה שֶׁנִּתְמַלְּאת. **יֶקֶב** • הוּא הַבּוֹר שֶׁלְּפָנֵי הַגַּת, שֶׁהַיַּיִן יוֹרֵד לְתוֹכוֹ. וְכָל לְשׁוֹן יֶקֶב חֲפִירַת קַרְקַע הוּא, וְכֵן (זכריה יד) : ״יִקְבֵי הַמֶּלֶךְ הוּא יָם״ — אוֹקְיָנוֹס חֲפִירָה שֶׁחָפַר מַלְכּוֹ שֶׁל עוֹלָם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לח עמ׳ 63)

וְנֶחְשַׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם (יח, כז) מִכָּאן לָמְדוּ חַז״ל שֶׁ״בְּמַחֲשָׁבָה בִּלְבַד תִּהְיֶה תְּרוּמָה". וְגַם לְדֵעוֹת שֶׁאֵין תְּרוּמָה בְּמַחֲשָׁבָה, מוֹעֶלֶת הַמַּחֲשָׁבָה לְהַתִּיר אֶת הַטֶּבֶל, דְּנוֹתֵן עֵינָיו בְּצַד זֶה וְאוֹכֵל בְּצַד זֶה (וְגַם זֶה נִלְמָד מ״וְנֶחְשַׁב"). וּמִכָּאן הוֹרָאָה עַד כַּמָּה יֵשׁ לְיַזְהֵר מִמַּחֲשָׁבָה רָעָה, כִּי נוֹסָף עַל חֹמֶר הַדָּבָר מִצַּד עַצְמוֹ, יֵשׁ בּוֹ נִזָּק לָעוֹלָם שֶׁמִּסְבִּיב. וְכֵן - גְּדֹל הַנְּחִיצוּת שֶׁל מַחֲשָׁבָה טוֹבָה, לַחְשֹׁב טוֹב עַל הַזּוּלַת, כִּי גַּם מַחֲשָׁבָה טוֹבָה מוֹעִילָה הַרְבֵּה.

(כח) כֵּן תָּרִימוּ גַּם־אַתֶּם תְּרוּמַת יְהוָה מִכֹּל מַעְשְׂרֹתֵיכֶם אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּנְתַתֶּם מִמֶּנּוּ אֶת־תְּרוּמַת יְהוָה לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן׃

כח כֵּן תַּפְרְשׁוּן אַף אַתּוּן אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ מִכֹּל מַעְשְׂרָתֵיכוֹן דִּי תִסְבּוּן מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתִתְּנוּן מִנֵּהּ יָת אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ לְאַהֲרֹן כָּהֲנָא׃

רש״י ◂ **כֵּן תָּרִימוּ גַּם־אַתֶּם** • כְּמוֹ שֶׁיִּשְׂרָאֵל מְרִימִים מִגָּרְנָם וּמִיְּקִבֵּיהֶם, תָּרִימוּ גַּם אַתֶּם מִמַּעֲשֵׂר שֶׁלָּכֶם, כִּי הוּא נַחֲלַתְכֶם.

(כט) מִכֹּל מַתְּנֹתֵיכֶם תָּרִימוּ אֶת כָּל־תְּרוּמַת יְהוָה מִכָּל־חֶלְבּוֹ אֶת־מִקְדְּשׁוֹ מִמֶּנּוּ׃

כט מִכֹּל מַתְּנָתֵיכוֹן תַּפְרְשׁוּן יָת כָּל אַפְרָשׁוּתָא דַּייָ מִכָּל שׁוּפְרֵהּ יָת מַקְדְּשֵׁהּ מִנֵּהּ׃

רש״י ◂ **מִכֹּל מַתְּנֹתֵיכֶם תָּרִימוּ אֵת כָּל־תְּרוּמַת ה׳** • בְּתְרוּמָה גְּדוֹלָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁאִם הִקְדִּים לֵוִי אֶת הַכֹּהֵן בַּבְּרִי וְקִבֵּל מַעֲשְׂרוֹתָיו קֹדֶם שֶׁיִּטֹּל כֹּהֵן תְּרוּמָה גְּדוֹלָה מִן הַבְּרִי, צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ הַלֵּוִי מִן הַמַּעֲשֵׂר תְּחִלָּה אֶחָד מֵחֲמִשִּׁים לִתְרוּמָה גְּדוֹלָה, וַיַּחֲזֹר וְיַפְרִישׁ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר.

(ל) וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם בְּהָרִימְכֶם אֶת־חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ וְנֶחְשַׁב לַלְוִיִּם כִּתְבוּאַת גֹּרֶן וְכִתְבוּאַת יָקֶב׃

ל וְתֵימַר לְהוֹן בְּאַפְרָשׁוּתְכוֹן יָת שׁוּפְרֵהּ מִנֵּהּ וְיִתְחַשַּׁב לְלֵוָאֵי כַּעֲלַלַת אִדְרָא וְכַעֲלַלַת מַעְצַרְתָּא׃

רש״י ◂ **בַּהֲרִימְכֶם אֶת־חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ** • לְאַחַר שֶׁתָּרִימוּ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר מִמֶּנּוּ. **וְנֶחְשַׁב** • הַמּוֹתָר לַלְוִיִּם חֻלִּין גְּמוּרִין. **כִּתְבוּאַת גֹּרֶן** • לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא תֹּאמַר: הוֹאִיל וּקְרָאוֹ הַכָּתוּב ״תְּרוּמָה״, שֶׁנֶּאֱמַר: ״כִּי אֶת־מַעֲשַׂר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה׳ תְּרוּמָה״. יָכוֹל יְהֵא כֻּלּוֹ אָסוּר? תַּלְמוּד לוֹמַר ״וְנֶחְשַׁב לַלְוִיִּם כִּתְבוּאַת גֹּרֶן״. מַה שֶּׁל יִשְׂרָאֵל חֻלִּין, אַף שֶׁל לֵוִי חֻלִּין.

(לא) וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּכָל־מָקוֹם אַתֶּם וּבֵיתְכֶם כִּי־ שָׂכָר הוּא לָכֶם חֵלֶף עֲבֹדַתְכֶם בְּאֹהֶל מוֹעֵד:

לא וְתֵיכְלוּן יָתֵהּ בְּכָל אֲתַר אַתּוּן וֶאֱנָשׁ בָּתֵּיכוֹן אֲרֵי אַגְרָא הוּא לְכוֹן חֲלַף פָּלְחַנְכוֹן בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא:

רמ״י ◂ **בְּכָל־מָקוֹם** • אֲפִלּוּ בְּבֵית הַקְּבָרוֹת.

(לב) וְלֹא־תִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא בַּהֲרִימְכֶם אֶת־חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ וְאֶת־קָדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא תְחַלֵּלוּ וְלֹא תָמֻתוּ:

לב וְלָא תְקַבְּלוּן עֲלוֹהִי חוֹבָא בְּאַפְרָשׁוּתְכוֹן יָת שׁוּפְרֵהּ מִנֵּהּ וְיָת קוּדְשַׁיָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לָא תַחֲלוּן וְלָא תְמוּתוּן: פ פ פ

רמ״י ◂ **וְלֹא־תִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא וְגוֹ׳** • (יבמות פט) הָא אִם לֹא תָּרִימוּ, תִּשְׂאוּ חֵטְא. **וְלֹא תָמוּתוּ** • (בכורות נו) הָא אִם תְּחַלְּלוּ, תָּמוּתוּ:

צ״ה פסוקים, דניא״ל סימן. חסלת פרשת קרח

הפטרות לציבור ולשמו״ת לקמן עמודים רג - ריב

אגרות קודש

ב״ה, כ״ד סיון, תשי״ד
ברוקלין.

הרה״ח הוו״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ מוה״ר אברהם חיים שי׳

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מח׳ סיון ואח״כ גם הספר תשובות בית הלל. והשי״ת יצליחו למלאות חלקו ותפקידו בהגדלת תורה והאדרתה התלוים בהחזקת יראת שמים טהורה וכמרז״ל (שבת ל״א סוף ע״א) שכשיראת ד׳ היא אוצרו הרי אז מתקיים אמונת עתך חוסן ישועות חכמת ודעת, ושבימינו אלה אי אפשר לזה אלא בקיום ציווי האריז״ל (עיין אגרת הקדש לרבנו הזקן בעל התניא - פוסק בנסתר דתורה - והשו״ע - פוסק בנגלה דתורה) - שבדורותנו אלה מותר **ומצוה** לגלות זאת החכמה, ועיין בארוכה בהקדמת תלמידו הרח״ו משער ההקדמות שהאריך בזה בביטוים נוראים ומבהילים. וידוע ג״כ פסק השו״ע (או״ח ריש סי׳ צ״ח) שקודם התפלה צריך לחשוב מרוממות הא-ל יתעלה כו׳ והרי מובן ופשוט שא״א לחשוב עד״ז מבלי ידיעה בזה, והאריכות בזה אך למותר, ומה גדול ההעלם וההסתר אשר אף שכל הנ״ל מובן בפשטות נצרך להסביר הכרח לימוד זה.

מוסג״פ סקריפ להוצאות הפרטית והשי״ת יצליחו.

בברכה.

נ.ב. מה שהעתיק במכתבו בענין הוי׳ הוי׳ וכו׳. הנה לא ביאר הענינים כל צרכם. א) בדברי הרא״ש כיון שמחשבת ע״ז מצטרפת הרי אין זה **קודם** שחטא. ב) בהפירוש דה׳ אחד שמסביר שלא יהיו צריכים רק לשם אחד. הנה איך אפשר לומר שלע״ל לא יהיו י״ג תיקוני דיקנא שהן י״ג מדות הרחמים שלדעת כמה מהראשונים מתחילים משם הוי׳ הראשון ואדרבה מדויק הוא דוקא מל׳ רז״ל אני הוא קודם שיחטא. וההסבר בזה הוא בקיצור. א) עפמ״ש בתניא פרק ט״ז בדיוק הלשון מצרפה והול״ל מעלה עליו כאילו עשאה, ועיין שם בקרבן נתנאל. ב) אין הענין שיבוטל ח״ו שם הוי׳ אחד משני שמות הוי׳ אלא המדובר הוא בהפסיק טעמי שביניהם שלע״ל יהי׳ הוי׳ אחד שני השמות באחדות. יעוין זח״ג קלח, א. לקו״ת דנט״א.

שיעורי תהלים לשבוע פרשת קרח

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ד סיון מפרק קיג עד סוף פרק קיח	**יום רביעי - כ"ז סיון** מפרק קכ עד סוף פרק קלד
יום שני - כ"ה סיון פרק קיט מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו	**יום חמישי - כ"ח סיון** מפרק קלה עד סוף פרק קלט
יום שלישי - כ"ו סיון פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק	**יום שישי - כ"ט סיון** מפרק קמ עד סוף פרק קמד
שבת קודש - ל' סיון פרק כ מפרק קמה עד סוף פרק קנ	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ"ד סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 166, וזהו ג"כ ענין... עד עמ' פד, גבול ותכלית.

שער היחוד והאמונה

וזהו ג"כ ענין סוכ"ע פי' ד"מ כשאדם מתבונן באיזה דבר חכמה בשכלו או דבר גשמי במחשבתו אזי שכלו ומחשבתו מקיפים על הדבר ההוא המצויר במחשבתו או בשכלו אך אין מקיפים על הדבר ההוא ממש בפועל ממש. אבל הקב"ה דכתיב ביה כי לא מחשבותי מחשבותיכם וגו' מחשבתו וידיעתו שיודע כל הנבראים מקפת כל נברא ונברא בפ"מ שהרי היא היא חיותו והתהוותו מאין ליש בפועל ממש. וממלא כל עלמין היא בחי' החיות המתלבשת תוך עצם הנברא שהיא מצומצמת בתוכו בצמצום רב כפי ערך מהות הנברא שהוא בעל גבול ותכלית בכמותו ואיכותו דהיינו מעלתו וחשיבותו כגון השמש שגופו יש לו גבול ותכלית בכמותו שהוא כמו קס"ז פעמים כגודל כדור הארץ ואיכותו ומעלתו הוא אורו ג"כ יש לו גבול עד כמה יוכל להאיר כי לא יאיר לבלתי תכלית מאחר שהוא נברא וכן כל הנבראים הם בעלי גבול ותכלית כי מהארץ לרקיע מהלך ת"ק שנה כו'. וא"כ החיות המלובשת בהם היא בבחי' צמצום רב ועצום כי צריכה תחלה להתצמצם צמצומים רבים ועצומים עד שיתהוה מכחה ואורה עצם הנבראים כמות שהם בעלי גבול ותכלית

וְזֶהוּ גַּם־כֵּן עִנְיַן "סוֹבֵב כָּל עָלְמִין", – שהוא מקיף וסובב את כל העולמות, פֵּרוּשׁ, – "סובב כל עלמין" אין הכוונה שהוא לא נמצא חס־ושלום בעולם עצמו ורק מקיף עליו בלבד, וכך משפיע בו, אלא המשמעות של "סובב" היא: דֶּרֶךְ מָשָׁל, כְּשֶׁאָדָם מִתְבּוֹנֵן בְּאֵיזֶה דָּבָר חָכְמָה בְּשִׂכְלוֹ אוֹ בְּדָבָר גַּשְׁמִי בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ, אֲזַי שִׂכְלוֹ וּמַחֲשַׁבְתּוֹ מַקִּיפִים עַל הַדָּבָר הַהוּא הַמְצוּיָר בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ אוֹ בְּשִׂכְלוֹ, – שהרי הדבר נמצא בשכלו ובמחשבתו, אַךְ אֵין – השכל והמחשבה, מַקִּיפִים עַל הַדָּבָר הַהוּא מַמָּשׁ בְּפֹעַל מַמָּשׁ; – הם מקיפים את ה"ציור" בלבד של הדבר, אבל לא את הדבר עצמו. דבר זה מובן במיוחד בדבר גשמי, שהדבר הגשמי עצמו הרי נמצא בפועל ממש במקום אחר, לא במחשבתו, שבה נמצא רק "ציורו" של הדבר, ורק את ה"ציור" בלבד מקיפה מחשבתו, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא דִּכְתִיב בֵּיהּ – שלגביו כתוב[21]: "כִּי לֹא מַחְשְׁבֹתַי מַחְשְׁבֹתֵיכֶם וְגוֹ'" – שהמחשבה שלמעלה היא באופן אחר לגמרי מאשר, להבדיל, מחשבתו של אדם, הנה מַחֲשַׁבְתּוֹ וְיִדִּיעָתוֹ שֶׁיּוֹדֵעַ כָּל הַנִּבְרָאִים, מַקֶּפֶת כָּל נִבְרָא וְנִבְרָא בְּפֹעַל מַמָּשׁ, שֶׁהֲרֵי הִיא – המחשבה שלמעלה, הִיא חִיּוּתוֹ וְהִתְהַוּוּתוֹ מֵאַיִן לְיֵשׁ בְּפֹעַל מַמָּשׁ. – שלא כפי שהדבר אצל האדם, שהדבר המצוייר עצמו אינו נמצא במחשבתו ואין מחשבתו משפיעה על הדבר, רק ציורו של הדבר נמצא במחשבתו. ואילו המחשבה שלמעלה מקיפה את הנברא ממש, והיא משפיעה בנברא להוותו מ"אין" ל"יש" ולהחיותו. אך אין זה באופן שהחיות מצטמצמת בהתאם לנברא, שאז היא יכולה להיקלט בפנימיותו של הנברא, אלא חיות זו נשארת במדריגתה הנעלה, שהיא למעלה מעלה מלהצטמצם עד שתוכל להיקלט בהתלבשות בפנימיותו של הנברא – ובהיותה במדריגתה, היא משפיעה בנברא את ענין ההתהוות והחיות. וּ"מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין" - הִיא בְּחִינַת הַחַיּוּת הַמִּתְלַבֶּשֶׁת בפנימיות, תּוֹךְ עֶצֶם הַנִּבְרָא, שֶׁהִיא – החיות שמבחינת "ממלא כל עלמין", מְצֻמְצֶמֶת בְּתוֹכוֹ – של הנברא, בְּצִמְצוּם רַב, כְּפִי עֲרֶךְ מָהוּת הַנִּבְרָא, – שכן, כיון שעל החיות להתלבש בפנימיותו של הנברא ולהתאחד אתו, מן ההכרח שהיא תצטמצם לפי ערך מהותו של הנברא – והנברא הוא הרי בעל גבול, הרי מן ההכרח שחיות זו תבוא באופן של גבול, בצורה מוגבלת, כדלהלן: שֶׁהוּא – הנברא, בַּעַל גְּבוּל וְתַכְלִית בְּכַמּוּתוֹ וְאֵיכוּתוֹ, דְּהַיְנוּ – המשמעות של "איכותו" היא מַעֲלָתוֹ וַחֲשִׁיבוּתוֹ – של הנברא, שגם האיכות והחשיבות אינן החיות של הנברא, הן באות רק מצד גוף הנברא, כְּגוֹן הַשֶּׁמֶשׁ, שֶׁגּוּפוֹ יֵשׁ לוֹ גְּבוּל וְתַכְלִית בְּכַמּוּתוֹ, – בגודל השמש, שֶׁהוּא כְּמוֹ קְסוֹ פְּעָמִים כְּגֹדֶל כַּדּוּר הָאָרֶץ[22], וְאֵיכוּתוֹ וּמַעֲלָתוֹ, – של השמש, הוּא אוֹרוֹ, גַּם־כֵּן יֵשׁ לוֹ גְּבוּל עַד כַּמָּה יוּכַל לְהָאִיר, כִּי לֹא יָאִיר לְבִלְתִּי תַּכְלִית, מֵאַחַר שֶׁהוּא נִבְרָא – ונברא הוא הרי מוגבל – ואם אמנם השמש מאירה למרחק רב, אבל בכל זאת בהגבלה. וְכֵן כָּל הַנִּבְרָאִים הֵם בַּעֲלֵי גְּבוּל וְתַכְלִית, כִּי מֵהָאָרֶץ לָרָקִיעַ מַהֲלַךְ ת"ק שָׁנָה כו'. – וכך בין רקיע לרקיע גם כן מהלך ת"ק שנה. וְאִם כֵּן – שלנבראים יש גבול ותכלית, הַחַיּוּת הַמִּלְבֶּשֶׁת בָּהֶם – בפנימיותם, הִיא בְּבְחִינַת צִמְצוּם רַב וְעָצוּם, כִּי צְרִיכָה תְּחִלָּה לְהִתְצַמְצֵם צִמְצוּמִים רַבִּים וַעֲצוּמִים, עַד שֶׁיִּתְהַוֶּה מִכֹּחָהּ וְאוֹרָהּ – של חיות זו, עֶצֶם הַנִּבְרָאִים כְּמוֹת שֶׁהֵם, בַּעֲלֵי גְּבוּל וְתַכְלִית – שהרי החיות עצמה אינה מוגבלת ולא בעלת תכלית, וכדי שיתהווה ממנה נברא מוגבל, מן ההכרח שהיא תצטמצם בצמצומים רבים, עד שתוכל להתלבש בנברא ולהתאחד אתו – כפי שיוסבר להלן:

---

21. ישעי' נה, ח. **22.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "והנה ברמב"ם יסוה"ת (פ"ג ה"ח) כמו קע פעמים וכ"ה בהל' שבועות (פ"ה הכ"ב) קע פעמים. ול"ק על אדה"ז, כי בהקדמת פיה"מ להרמב"ם (ד"ה והנני נושא) נחית הרמב"ם לדייק יותר וכותב: קסו ושלש שמיניות פעם".

יום שני כ"ה סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פד, כי מקור החיות... עד עמ' פה, עצמן.

שער היחוד והאמונה

כי מקור החיות הוא רוח פיו של הקב"ה המתלבש בעשרה מאמרות שבתורה ורוח פיו ית' היה יכול להתפשט לאין קץ ותכלית ולברוא עולמות אין קץ ותכלית לכמותם ואיכותם ולהחיותם עדי עד ולא הי' נברא עוה"ז כלל (שכמו שהקב"ה נקרא א"ס כך כל מדותיו ופעולותיו דאיהו וגרמוהי חד היינו החיות הנמשכת ממדותיו שהן חסד ורחמים ושאר מדותיו הקדושות ע"י התלבשותן שמתלבשות ברוח פיו כי הוא אמר ויהי ועולם ע"י חסד יבנה בדבר ה' ורוח פיו הנעשה כלי ולבוש לחסד זה כהדין קמצא דלבושיה מיניה וביה) אלא שצמצם הקב"ה האור והחיות שיוכל להתפשט מרוח פיו ולהלבישו תוך צירופי אותיות של עשרה מאמרות וצירופי צירופיהן בחילופי ותמורות האותיות עצמן ובחשבונן ומספרן שכל חילוף ותמורה מורה על ירידת האור והחיות ממדרגה למדרגה דהיינו שיוכל לברוא ולהחיות ברואים שמדרגות איכותם ומעלתם היא פחותה ממדרגות איכות ומעלת הברואים הנבראים מאותיות ותיבות עצמן שבעשרה מאמרות שבהן מתלבש הקב"ה בכבודו ובעצמו שהן מדותיו והחשבון מורה על מיעוט האור והחיות מיעוט אחר מיעוט עד שלא נשאר ממנו אלא בחי' אחרונה שהוא בחי' החשבון ומספר כמה מיני כחות ומדרגות כלולות באור וחיות הזה המלובש בצירוף זה של תיבה זו (ואחר כל הצמצומי' האלה וכיוצא בהן כאשר גזרה חכמתו ית' הוא שהי' יכול האור והחיות להתלבש גם בתחתונים, כמקצא דלבושיה מיניה וביה)[25]. – כאותו צב, שלבושו הוא ממנו ובו עצמו. כך "רוח פיו" הוא לבוש וכלי המאוחד עם מדת החסד, שממנה מתהווה העולם – הרי, שמהחיות שמ"רוח פיו" היו יכולים להיברא עולמות בלי גבול ותכלית, אֶלָּא שֶׁצִּמְצֵם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הָאוֹר וְהַחַיּוּת שֶׁיּוּכַל לְהִתְפַּשֵּׁט מֵרוּחַ פִּיו, וְהִלְבִּישׁוֹ תּוֹךְ צִרּוּפֵי אוֹתִיּוֹת שֶׁל עֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת וְצִרּוּפֵי צִרּוּפֵיהֶן בְּחִלּוּפֵי וּתְמוּרוֹת הָאוֹתִיּוֹת עַצְמָן וּבְחֶשְׁבּוֹנָן וּמִסְפָּרָן. שֶׁכָּל חִלּוּף וּתְמוּרָה – של האותיות, מוֹרֶה עַל יְרִידַת הָאוֹר וְהַחַיּוּת מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה, דְּהַיְנוּ שֶׁיּוּכַל – האור והחיות, לִבְרֹא וּלְהַחֲיוֹת בְּרוּאִים – כאלה, שֶׁמַּדְרֵגוֹת אֵיכוּתָם וּמַעֲלָתָם הִיא פְּחוּתָה מִמַּדְרֵגוֹת אֵיכוּת וּמַעֲלַת הַבְּרוּאִים הַנִּבְרָאִים מֵאוֹתִיּוֹת וְתֵיבוֹת עַצְמָן שֶׁבַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת, שֶׁבָּהֶן – ב"עשרה מאמרות", מִתְלַבֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ שֶׁהֵן מִדּוֹתָיו – שהן דבר אחד אתו יתברך "בכבודו ובעצמו". וְהַחֶשְׁבּוֹן – גם בלי חילופי אותיות, אלא חשבון המספר של האותיות, מוֹרֶה עַל מְעוּט הָאוֹר וְהַחַיּוּת, מְעוּט אַחַר מְעוּט, עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאַר מִמֶּנּוּ – מהחיות, אֶלָּא בְּחִינָה אַחֲרוֹנָה, שֶׁהִוא בְּחִינַת הַחֶשְׁבּוֹן וּמִסְפָּר, כַּמָּה מִינֵי כֹּחוֹת וּמַדְרֵגוֹת כְּלוּלוֹת בְּאוֹר וְחַיּוּת הַזֶּה הַמְלֻבָּשׁ בְּצִרּוּף זֶה שֶׁל תֵּבָה זוֹ – וכמה שנשאר מזה – על כך מורה החשבון – הרי שזו ירידה אחר ירידה ומיעוט אחר מיעוט. (וְאַחַר כָּל הַצִּמְצוּמִים הָאֵלֶּה וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן, כַּאֲשֶׁר גָּזְרָה חָכְמָתוֹ יִתְבָּרַךְ, – כמה ואיזה צמצומים יהיו, הוּא, שֶׁהָיָה יָכוֹל הָאוֹר וְהַחַיּוּת לְהִתְלַבֵּשׁ גַּם בַּתַּחְתּוֹנִים,

1 כִּי מְקוֹר הַחַיּוּת הוּא רוּחַ פִּיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא
2 הַמִּתְלַבֵּשׁ בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, – בהם נבראו כל
3 הנבראים, וְרוּחַ פִּיו יִתְבָּרַךְ הָיָה יָכוֹל לְהִתְפַּשֵּׁט לְאֵין קֵץ
4 וְתַכְלִית, וְלִבְרֹא עוֹלָמוֹת אֵין קֵץ וְתַכְלִית לְכַמּוֹתָם
5 וְאֵיכוּתָם, וּלְהַחֲיוֹתָם
6 עֲדֵי עַד, – לא כפי שהם
7 כעת, מוגבלים בכמות
8 ובאיכות וקיומם אינו
9 נצחי; ואילו מבחינת "רוח
10 פיו" היו יכולים להיברא
11 עולמות בלתי מוגבלים
12 בכמותם ובאיכותם ובעלי
13 קיום נצחי, וְלֹא הָיָה
14 נִבְרָא עוֹלָם הַזֶּה כְּלָל – 7
15 עולם הזה, שכל הנבראים
16 שבו הם בעלי גבול
17 ותכלית. ומחמת
18 הצטמצמות החיות
19 שמ"רוח פיו" יתברך,
20 נתהווה העולם הזה עם
21 נבראים בעלי גבול
22 ותכלית. טעמו של דבר,
23 מדוע היו יכולים להיברא
24 עולמות בלי גבול ותכלית
25 מבחינת "רוח פיו" יתברך
26 (בלי צמצומים) – אומר
27 רבנו הזקן במוסגר: (שֶׁכְּמוֹ
28 שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא
29 נִקְרָא "אֵין־סוֹף", כָּךְ כָּל
30 מִדּוֹתָיו וּפְעֻלּוֹתָיו, – הן
31 אין־סוף, דְּאִיהוּ וּגְרָמוֹהִי
32 חַד, – הוא ומדותיו הם
33 דבר אחד, הַיְנוּ – כלומר,
34 הַחַיּוּת הַנִּמְשֶׁכֶת
35 מִמִּדּוֹתָיו, שֶׁהֵן חֶסֶד
36 וְרַחֲמִים וּשְׁאָר מִדּוֹתָיו
37 הַקְּדוֹשׁוֹת, – נמשכת החיות מהן עַל־יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּתָן
38 שֶׁמִּתְלַבְּשׁוֹת – המדות בְּרוּחַ פִּיו – בספירת המלכות,
39 ההתהוות היא ממאמר ו"רוח פיו" יתברך, ככתוב[23]: "כִּי הוּא
40 אָמַר וַיֶּהִי", וְ"עוֹלָם" – עַל־יְדֵי – "חֶסֶד יִבָּנֶה"[24], – שהעולם
41 נבנה על־ידי מדת החסד. כיצד, איפוא, זה בא משניהם – מחסד
42 ומדבר ה' (מלכות)? – אלא הכוונה היא שמדת החסד מתלבשת
43 בדבר ה' ו"רוח פיו" – שההתהוות היא, בִּדְבַר ה' וְרוּחַ פִּיו
44 הַנַּעֲשֶׂה כְּלִי וּלְבוּשׁ לְחֶסֶד זֶה, – שממנו נברא העולם, כְּהַדִּין

23. תהלים לג, ט. **24.** שם פט, ג. **25.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כדלעיל ח"א ספכ"א. ל' ב"ר פכ"א, ה".

כְּמוֹ אֲבָנִים וְעָפָר הַדּוֹמֵם, – ובהם אינה נראית שום חיות רוחנית, כלומר, בנבראים התחתונים עצמם, הם מהסוג הנחות ביותר, כִּי "אֶבֶן", דֶּרֶךְ מָשָׁל, שְׁמָהּ – שיש בה האותיות בי"ת ונו"ן, מוֹרֶה כִּי שָׁרְשָׁהּ – של האבן, מֵשֵׁם הָעוֹלֶה בַּ"ן – חמשים ושנים, בְּמִסְפָּרוֹ, – השם ב"ן בא מאופן מילוי מסויים של שם הוי', וְעוֹד אֶלֶף – במלה "אבן", נוֹסֶפֶת מִשֵּׁם אַחֵר[26], (לישעם) [נִרְאֶה דְּצָרִיךְ לְהֵיוֹת: "לְטַעַם"] הַיְדוּעַ לְיוֹצְרָהּ. – מדוע נוסף למלה "אבן" האל"ף, למרות ששרשה הוא משום ב"ן, בלי אל"ף. וְהִנֵּה, שֵׁם בַּ"ן בְּעַצְמוֹ הוּא בְּעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים מְאֹד, – כיצד, איפוא, מתהווה ממנו אבן גשמית? רַק שֶׁעַל־יְדֵי צְמְצוּמִים רַבִּים וַעֲצוּמִים מִמַּדְרֵגָה – עליונה יותר, לְמַדְרֵגָה, – תחתונה יותר, יָרַד מִמֶּנּוּ – מהשם ב"ן שבעולמות העליונים, חַיּוּת מוּעָט בִּמְאֹד מְאֹד, עַד שֶׁיּוּכַל לְהִתְלַבֵּשׁ בְּאָבֶן. וְזוֹ הִיא נֶפֶשׁ הַדּוֹמֵם – החיות המצומצמת, הַמְחַיָּה וּמְהַוָּה אוֹתוֹ – את האבן, מֵאַיִן לְיֵשׁ בְּכָל רֶגַע, וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל. – שגם בדומם יש נפש רוחנית המחיה ומהווה אותו מאין ליש. וְזוֹ – החיות המצומצמת ביותר להחיות ולהוות את הנבראים, הִיא בְּחִינַת "מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין", – ממלא כל העולמות. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּחִינַת "סוֹבֵב כָּל עָלְמִין"). – בה החיות אינה מצומצמת בהתאם לנברא, אלא היא משפיעה בנברא כפי שהיא במדריגתה העצמית, בלי צמצום. הרי שמבחינת החיות היו יכולים להתהוות עולמות בלי גבול ותכלית, ודוקא כשהיא מתלבשת באותיות "עשרה מאמרות" ובחילופיהן וחילופי חילופיהן, מתהווים אז מהן נבראים בעלי גבול ותכלית, כפי שיוסבר להלן: וְכָל כֹּחַ וּמַדְרֵגָה – שאחרי הצמצומים, בבחינת חשבון האותיות בלבד, יָכוֹל לִבְרֹא בְּרוּאִים כְּפִי בְּחִינַת מַדְרֵגָה זוֹ גַּם־כֵּן לְאֵין קֵץ וְתַכְלִית בְּכַמּוּתָם וְאֵיכוּתָם, לְהַחֲיוֹת – אותם, עַד, מֵאַחַר שֶׁהוּא כֹּחַ ה' הַמִּתְפַּשֵּׁט וְנֶאֱצָל – ומופרש, מֵרוּחַ פִּיו, וְאֵין מַעֲצוֹר כו', – אין מעצור לפניו מלהתפשט בצורה כזו, אַדְּ שֶׁלֹּא יִהְיֶה אֵיכוּתָם בְּמַעֲלָה גְּדוֹלָה כָּל כָּךְ, כְּאֵיכוּת וּמַעֲלַת בְּרוּאִים שֶׁיּוּכְלוּ לְהִבָּרְאוֹת מִבְּחִינַת כֹּחַ וּמַדְרֵגַת הָאוֹתִיּוֹת עַצְמָן: – ואילו הנבראים המתהווים מחילופי האותיות, ומה גם מחשבון האותיות, הם למטה באיכות ובמעלה.

שער היחוד והאמונה

כמו אבנים ועפר הדומם כי אבן ד"מ שמה מורה כי שרשה משם העולה ב"ן במספרו ועוד אלף נוספת משם אחר (לישעם) [נר' דצ"ל לטעם] הידוע ליוצרה. והנה שם ב"ן בעצמו הוא בעולמות עליונים מאד רק שע"י צמצומי' רבים ועצומים ממדרגה למדרגה ירד ממנו חיות מועט במאד מאד עד שיוכל להתלבש באבן וזו היא נפש הדומם המחי' ומהוה אותו מאין ליש בכל רגע וכמש"ל וזו היא בחי' ממכ"ע משא"כ בחי' סוכ"ע) וכל כח ומדרגה יכול לברוא ברואים כפי בחי' מדרגה זו גם כן לאין קץ ותכלית בכמותם ואיכותם להחיות עדי עד מאחר שהוא כח ה' המתפשט ונאצל מרוח פיו ואין מעצור כו'. אך שלא יהי' איכותם במעלה גדולה כ"כ כאיכות ומעלת ברואים שיוכלו להבראות מבחי' כח ומדריגת האותיות עצמן:

יום שלישי כ"ו סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פה, פרק ח והנה מ"ש... עד עמ' 170, ולצייר בשכלם.

פֶּרֶק ח. בפרק הקודם, פרק ז', הסביר רבנו הזקן, שמשמעות הכתוב "אני ה' לא שניתי" היא, שהתהוות העולם לא "פעלה" שום שינוי באחדותו של הקב"ה – לא בו עצמו ולא בדעתו ובידיעתו. שהרי, למרות שיש מקום לומר, שבמה שנתהוו נבראים שהקב"ה יודע אותם, נוסף בידיעה שלמעלה – ידיעת הנבראים – הנה באמת אין הדבר כך, שכן, הידיעה שלמעלה היא דבר אחד עם הקב"ה עצמו (אין זה כמו שהדבר אצל האדם, שהידיעה היא דבר נוסף בנפשו, כי נפשו של האדם היא מורכבת, ולא אחדות פשוטה). כיוון שאחדותו יתברך היא אחדות פשוטה, בלי שום הרכבה, מן ההכרח לומר שידיעתו היא סוג ידיעה אחר לגמרי: בידיעת עצמו הוא יודע כל הנבראים המתהווים ממנו, ו"ידיעת עצמו" הרי ישנה גם לפני שנתהוו הנבראים, כך שבידיעת הנבראים לא נוסף בו שום דבר. אופן זה של ידיעה, הסביר, אין ביכולת השכל האנושי להבין ולהשיג. בפרק זה, פרק ח', יסביר רבנו הזקן, שמה שאומר הרמב"ם בנוגע לידיעה שלמעלה: "הוא המדע הוא הידוע וכו'" הוא לא רק ביחס לדעתו של הקב"ה, אלא הדבר הוא כך גם ביחס לכל מדותיו ושמותיו, וגם ביחס לחכמתו ולרצונו, שהם כולם דבר אחד עם הקב"ה עצמו.

שער היחוד והאמונה

פרק ח והנה מ"ש הרמב"ם ז"ל שהקב"ה מהותו ועצמותו ודעתו הכל אחד ממש

וְהִנֵּה, מַה שֶּׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם זִכְרוֹנוֹ־לִבְרָכָה שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ וְדַעְתּוֹ הַכֹּל אֶחָד מַמָּשׁ, אַחְדוּת

---

26. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ראה אוה"ת להצ"צ עה"פ ויקח מאבני המקום שאל"ף משם מ"ה. עד"ז בתו"א משפטים (עח, סע"ב). במאו"א (א, ד) מפרש באופן אחר. וראה ג"כ לקו"ת שה"ש (יג, ב) קה"י מע' אבן ועוד. וי"ל שלכן כתב כאן סתם משם אחר

שער היחוד והאמונה

אחדות פשוטה ולא מורכבת כלל כן הענין ממש בכל מדותיו של הקב"ה ובכל שמותיו הקדושים והכינויים שכינו לו הנביאים וחז"ל כגון חנון ורחום וחסיד וכיוצא בהן וכן מה שנקרא חכם דכתיב וגם הוא חכם וגו' וכן רצונו כי רוצה ה' את יראיו וחפץ חסד הוא ורוצה בתשובתם של רשעים ואינו חפץ במיתתם וברשעתם וטהור עינים מראות ברע אין רצונו וחכמתו ומדת חסדו ורחמנותו ושאר מדותיו מוסיפים בו ריבוי והרכבה ח"ו במהותו ועצמותו אלא עצמותו ומהותו ורצונו וחכמתו ובינתו ודעתו ומדת חסדו וגבורתו ורחמנותו ותפארתו הכלולה מחסדו וגבורתו וכן שאר מדותיו הקדושות הכל אחדות פשוטה ממש שהיא היא עצמותו ומהותו וכמ"ש הרמב"ם ז"ל שדבר זה אין כח בפה לאמרו ולא באזן לשמעו ולא בלב האדם להכירו על בוריו כי האדם מצייר בשכלו כל המושכלות שרוצה להשכיל ולהבין הכל כמות שהם בו כגון שרוצה לצייר בשכלו מהות הרצון או מהות חכמה או בינה או דעת או מהות מדת חסד ורחמים וכיוצא בהן הוא מצייר כולן כמות שהן בו אבל באמת הקדוש ב"ה הוא רם ונשא וקדוש שמו כלומר שהוא קדוש ומובדל ריבוא רבבות עד אין קץ ותכלית מדרגות הבדלות למעלה מעלה מערך וסוג ומין כל התשבחות והמעלות שיוכלו הנבראים להשיג ולצייר בשכלם

יום רביעי כ"ז סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 170, כי המעלה ומדרגה... עד עמ' פו, ומקור החיות.

שער היחוד והאמונה

כי המעלה ומדרגה הראשונה אצל הנבראים היא החכמה שלכן נקראת ראשית כי באמת היא ראשית

כי אית אבן ואית אבן (זח"ג רעט, ב)". **1.** ישעי' לא, ב. **2.** תהלים קמז, יא. **3.** מיכה ז, יח. **4.** ראה יחזקאל יח, כג. תפילת נעילה. **5.** חבקוק א, יג. **6.** תהלים קיא, א.

שער היחוד והאמונה

ומקור כל החיות בנבראים כי מהחכמה נמשכות בינה ודעת ומהן נמשכות כל המדות שבנפש המשכלת כמו אהבה וחסד ורחמים וכיוצא בהן וכנראה בחוש שהקטן שאין בו דעת הוא בכעס תמיד ואכזרי וגם אהבתו היא לדברים קטנים שאין ראוי לאהבם מפני שאין בו דעת לאהוב דברים הראויים לאהבם שהאהבה כפי הדעת ומהמדות שבנפש נמשכות בה תיבות ואותיות המחשבה שהנפש מחשבת בדבר שאוהבת או איך לפעול החסד ורחמים וכן בשאר מדות ובכל מחשבה שבעולם מלובשת בה איזו מדה המביאה לחשוב מחשבה זו ומדה זו היא חיותה של מחשבה זו ומאותיות המחשבה נמשכות אותיות הדבור והן חיותן ממש והדבור מביא לידי מעשה הצדקה וחסד כגון המלך שמצוה לעבדיו ליתן וגם כשהאדם עושה בעצמו איזה דבר הרי כח הנפש וחיותה המתלבש בעשיה זו הוא כאין ממש לגבי כח הנפש וחיותה המתלבש בדבור האדם וכערך ומשל הגוף לנשמה וכן ערך אותיות הדבור לאותיות המחשבה וכן ערך אותיות המחשבה למהות המדה המלובשת בה ומחיה אותה וכן ערך מהות וחיות המדה לגבי החכמה ובינה ודעת שכללותן הוא השכל שממנו נמשכה מדה זו וכל זה בנפש האדם ונפש כל הברואים שבכל העולמות עליונים ותחתונים שבכולם החכמה היא ראשית ומקור החיות:

– הנעלית ביותר והמקור של כל השאר, ובגלל כך נקראת חכמה "ראשית", **כִּי בֶּאֱמֶת הִיא** – חכמה, **רֵאשִׁית וּמְקוֹר כָּל הַחַיּוּת בַּנִּבְרָאִים, כִּי מֵהַחָכְמָה נִמְשָׁכוֹת בִּינָה וָדַעַת, וּמֵהֶן** – מ(חכמה) בינה ודעת, **נִמְשָׁכוֹת כָּל הַמִּדּוֹת שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הַמַּשְׂכֶּלֶת, כְּמוֹ אַהֲבָה וָחֶסֶד וְרַחֲמִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן,** – כל המדות באות מהשכל – חכמה, בינה ודעת. **וְכַנִּרְאֶה** – כפי שרואים, **בְּחוּשׁ, שֶׁהַקָּטָן שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת הוּא בְּכַעַס תָּמִיד וְאַכְזָרִי, וְגַם אַהֲבָתוֹ הִיא לִדְבָרִים קְטַנִּים שֶׁאֵין רָאוּי לְאַהֲבָם,** וכל כך למה? **מִפְּנֵי שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת לֶאֱהֹב דְּבָרִים הָרְאוּיִים לְאַהֲבָם, שֶׁהָאַהֲבָה כְּפִי הַדַּעַת.** – כשיש לאדם יותר דעת, מתבטאת גם אהבתו לדברים יקרי ערך יותר; ואם דעתו פחותה, גם אהבתו היא לדברים פחותי ערך. כלומר, המדות תלויות בשכל, בדעת – מפני שהן נמשכות משכל ודעת. **וּמֵהַמִּדּוֹת שֶׁבַּנֶּפֶשׁ נִמְשָׁכוֹת בָּהּ תֵּבוֹת וְאוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה,** – מן המדות נוצרות בנפש האותיות והמלים של המחשבה, **שֶׁהַנֶּפֶשׁ מְחַשֶּׁבֶת בְּדָבָר שֶׁאוֹהֶבֶת, אוֹ אֵיךְ לִפְעֹל הַחֶסֶד וְרַחֲמִים, וְכֵן בִּשְׁאָר מִדּוֹת.** – שמהן באות האותיות שבמחשבה, ומחשבתו של אדם קשורה במדות. **וּבְכָל מַחֲשָׁבָה שֶׁבָּעוֹלָם** - **מְלֻבֶּשֶׁת בָּהּ אֵיזוֹ מִדָּה הַמְּבִיאָה לַחֲשֹׁב מַחֲשָׁבָה זוֹ, וּמִדָּה זוֹ הִיא חִיּוּתָהּ שֶׁל מַחֲשָׁבָה זוֹ.** – המדה שהביאה את המחשבה הזו היא המחיה אותה, **וּמֵאוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה** – שהאדם חושב, **נִמְשָׁכוֹת אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר,** – שהאדם מדבר, **וְהֵן** – האותיות שבמחשבה, **חִיּוּתָן מַמָּשׁ.** – של אותיות הדבור שהאדם דובר. **וְהַדִּבּוּר מֵבִיא לִידֵי מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה וָחֶסֶד, כְּגוֹן הַמֶּלֶךְ שֶׁמְּצַוֶּה לַעֲבָדָיו לִיתֵּן.** – דבר של טוב וחסד, הרי זה, שציווי המלך "פועל" שמחשבת המלך תבוא על-ידי דיבורו במעשה בפועל, **וְגַם כְּשֶׁהָאָדָם עוֹשֶׂה בְּעַצְמוֹ אֵיזֶה דָּבָר** – את מה שהוא חושב לעשות – שבמקרה זה אין זה צריך לכאורה לעבור דרך הדיבור, אלא ממחשבה מיד למעשה: הוא חושב לעשות מעשה והוא עושה אותו, מוסבר מיד להלן, שגם במקרה כזה, כדי שהכוח והחיות יבואו ממחשבה למעשה, מן ההכרח שהם יעברו השתלשלות וירידה כזו בדוגמת הירידה שישנה בדיבור, כשהוא מדבר ומצווה לזולת לתת, **הֲרֵי כֹּחַ הַנֶּפֶשׁ וְחִיּוּתָהּ הַמִּתְלַבֵּשׁ בַּעֲשִׂיָּה זוֹ,** – בעשיית הדבר, **הוּא כְּאַיִן מַמָּשׁ לְגַבֵּי כֹּחַ הַנֶּפֶשׁ וְחִיּוּתָהּ הַמִּתְלַבֵּשׁ בְּדִבּוּר הָאָדָם, וּכְעֵרֶךְ וּמְשַׁל הַגּוּף לַנְּשָׁמָה,** – כשם שאין שום השתוות בין הגוף לנשמה, כך לא שייך להשוות את הכוח והחיות של הנפש המתלבשים במעשה, לגבי הכוח והחיות המתבטאים בדיבור; וכשהכוח וחיות הנפש ירדו עד לעשיית הדבר במעשה, עבר כבר הכוח צמצום גדול בהרבה מאשר הכוח שבדיבור; **וְכֵן עֵרֶךְ אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר לְאוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה,** – אותיות הדיבור לגבי אותיות המחשבה, אין להן ערך כלל, כשם שאין שום ערך לאותיות הדיבור לגבי אותיות המחשבה, **וְכֵן עֵרֶךְ אוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה לְמַהוּת הַמִּדָּה הַמְלֻבֶּשֶׁת בָּהּ וּמְחַיָּה אוֹתָהּ,** – כאמור לעיל, שהמדה היא החיות של המחשבה שהוא חושב, כך שאין למחשבה שום ערך כלל לגבי המדה, **וְכֵן עֵרֶךְ מַהוּת וְחִיּוּת הַמִּדָּה לְגַבֵּי הַחָכְמָה וּבִינָה וָדַעַת, שֶׁכְּלָלוּתָן הוּא הַשֵּׂכֶל שֶׁמִּמֶּנּוּ נִמְשָׁכָה מִדָּה זוֹ** – הרי, שבכל סדר ירידת המדריגות מלמעלה למטה, אין למדריגה התחתונה שום ערך כלל לגבי המדריגה שמעליה: למדות אין שום ערך לגבי שכל, למחשבה אין שום ערך לגבי המדה, וכך לדיבור לגבי המחשבה, ולמעשה לגבי דיבור. **וְכָל זֶה** – הוא, **בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם וְנֶפֶשׁ כָּל הַבְּרוּאִים שֶׁבְּכָל הָעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, שֶׁבִּכְלָּם הַחָכְמָה הִיא רֵאשִׁית וּמְקוֹר הַחַיּוּת:** – ואילו הקב"ה – יסביר רבנו הזקן בפרק הבא – הוא כל כך נעלה מחכמה, שהיא לגביו כעשיה ממש.

יום חמישי כ"ח סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פו, פרק ט אבל לגבי... עד עמ' פו, אין קץ.

פֶּרֶק ט. **אֲבָל** לְגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, מַדְרֵגַת הַחָכְמָה, שֶׁהִיא תְּחִלַּת מַחֲשָׁבָה וְרֵאשִׁיתָהּ, – ומקורה, הִיא סוֹף רֵאשִׁיתָהּ, מַעֲשֶׂה אֶצְלוֹ, דְּהַיְנוּ שֶׁנַּחְשֶׁבֶת כְּאִלּוּ הִיא בְּחִינַת וּמַדְרֵגַת עֲשִׂיָּה לְגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, כְּרִכְתִיב: – כמו שכתוב[1]: "כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ". – שלכאורה, היה מתאים להשתמש לגבי חכמה, במלה "השכלת" (כולם בחכמה השכלת) או בלשון אחרת של שכל – מדוע אומר הפסוק "**עשית**" כשמדובר אודות חכמה? – אלא הכוונה היא, שחכמה היא כעשיה לגבי הקב"ה, וְהַיְנוּ לוֹמַר, שֶׁכְּעֵרֶךְ הַחַיּוּת שֶׁבַּעֲשִׂיָּה גּוּפָנִית וְנַשְׁמִית לְעֵרֶךְ חַיּוּת הַחָכְמָה, שֶׁהִיא – החכמה, רֵאשִׁית וּמְקוֹר לְכָל הַחַיּוּת בָּאָדָם וְכָל הַבְּרוּאִים נַשְׁמִיִּים, – שלגבי חכמה, מקור החיות ותחילתה, אין שום ערך כלל לחיות של עשיה, שהיא החיות הנמוכה ביותר, שֶׁהוּא – החיות של עשיה, היא כְּאַיִן לְגַבֵּי חַיּוּת שֶׁבְּאוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר, שֶׁהוּא – החיות של אותיות הדיבור, היא כְּאַיִן לְגַבֵּי הַחַיּוּת שֶׁבְּאוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה, שֶׁהוּא – החיות שמאותיות המחשבה, היא כְּאַיִן לְגַבֵּי חַיּוּת וּמַעֲלַת הַמִּדּוֹת שֶׁמֵּהֶן נִמְשְׁכָה מַחֲשָׁבָה זוֹ – כפי שהוסבר לעיל, שכל האותיות שבמחשבה באות מאיזו מדה שהיא הגורמת שהנפש תהרהר באותיות מחשבה אלו. הרי ברור הדבר, שהחיות של אותיות המחשבה, היא כאפס לגבי החיות של המדות, שממנה באות אותיות מחשבה אלו, שֶׁהוּא – החיות של המדות, היא כְּאַיִן לְגַבֵּי חַיּוּת וּמַעֲלַת הַמַּדְרֵגַת הַחָכְמָה בִּינָה וָדַעַת מְקוֹר הַמִּדּוֹת – הרי, שמעשיה עד לעליונות החכמה, ישנן חמש מדריגות, שכל אחת מהן היא כאין לגבי המדריגה שלמעלה ממנה – הרי על־אחת־כמה־וכמה שמהתחתון ביותר (עשיה) לגבי העליון ביותר (חכמה), ובערך שבין עשיה לגבי חכמה – כֵּן מַמָּשׁ עֶרֶךְ מַדְרֵגַת וּמַעֲלַת הַחָכְמָה, שֶׁהִיא רֵאשִׁית וּמְקוֹר הַחַיּוּת שֶׁבְּכָל הָעוֹלָמוֹת, – שכן, כאן מדובר אודות ספירת החכמה של עולם האצילות, שהיא המקור לעולם האצילות, שהוא העולם העליון ביותר, וממילא מקור שאר העולמות שלמטה מעולם האצילות – לחכמה זו אין כל ערך, לְגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּכִבְודוֹ וּבְעַצְמוֹ, הַמְרוֹמָם וְהַמִּתְנַשֵּׂא רִבּוֹא רִבְבוֹת מַדְרֵגוֹת רוֹמְמוּת, יוֹתֵר מְרוֹמְמוּת מַדְרֵגַת הַחָכְמָה עַל בְּחִינַת חַיּוּת שֶׁבַּעֲשִׂיָּה, שֶׁהִיא – רוממות החכמה לגבי עשיה, היא רוֹמְמוּת – של, חָמֵשׁ מַדְרֵגוֹת לְבַד, שֶׁהֵן מַדְרֵגוֹת בְּחִינַת עֲשִׂיָּה וְדִבּוּר וּמַחֲשָׁבָה וּמִדּוֹת וְשֵׂכֶל. אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא רָם וּמִתְנַשֵּׂא מִמַּדְרֵגַת הַחָכְמָה רִבְבוֹת מַדְרֵגוֹת כְּאִלּוּ עַד אֵין קֵץ.

שער היחוד והאמונה

פרק ט אבל לגבי הקדוש ברוך הוא מדרגת החכמה שהיא תחלת מחשבה וראשיתה היא סוף מעשה אצלו דהיינו שנחשבת כאילו היא בחי' ומדרגת עשייה לגבי הקדוש ב"ה כדכתיב כולם בחכמה עשית והיינו לומר שכערך החיות שבעשיה גופנית וגשמיית לערך חיות החכמה שהיא ראשית ומקור החיות באדם וכל הברואים גשמיים שהוא כאין לגבי חיות שבאותיות הדבור שהוא כאין לגבי החיות שבאותיות המחשבה שהוא כאין לגבי חיות ומעלת המדות שמהן נמשכה מחשבה זו שהוא כאין לגבי חיות ומעלת ומדרגת החכמה בינה ודעת מקור המדות כן ממש ערך מדרגת ומעלת החכמה שהיא ראשית ומקור החיות שבכל העולמות לגבי הקדוש ב"ה בכבודו ובעצמו המרומם והמתנשא ריבוא רבבות מדרגות רוממות יותר מרוממות מדרגת החכמה על בחי' חיות שבעשייה שהיא רוממות חמש מדרגות לבד שהן מדרגות בחי' עשייה ודבור ומחשבה ומדות ושכל אבל הקדוש ב"ה רם ומתנשא ממדרגת החכמה רבבות מדרגות כאלו עד אין קץ

יום שישי כ"ט סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פו, רק מפני שאין... עד עמ' פז, ידוע למשכילים.

רַק – אם כך הדבר, מדוע אנו אומרים רק שחכמה לגבי הקב"ה היא כמו עשיה לגבי חכמה, הרי ה"עצם" הוא למעלה מעלה בהרבה מאשר עשיה לגבי חכמה? – הרי זה מִפְּנֵי שֶׁאֵין בַּנִּבְרָאִים כֹּחַ לְהַשִּׂיג רַק הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת מִמַּדְרֵגַת חָכְמָה, שֶׁהִיא רֵאשִׁיתָם, לְכָךְ אָנוּ

שער היחוד והאמונה

רק מפני שאין בנבראים כח להשיג רק ההשתלשלות ממדרגת חכמה שהיא ראשיתם למדרגת – איך שהיא יורדת לְמַדְרֵגַת עֲשִׂיָּה הַשְּׁפָלָה, לְכָךְ אָנוּ

---

1. תהלים קד, כד.

שער היחוד והאמונה

עשיה השפלה לכך אנו אומרים שלגבי הקדוש ב"ה נחשבת מדרגת החכמה כמדרגת עשיה ממש דהיינו לומר שהוא רם ונשא ונעלה עילוי רב מאד מאד ממדרגת החכמה ולא שייך כלל לייחם אצלו שום ענין המתייחם לחכמה אפילו בדרך מעלה ועילוי רב כגון לומר עליו שא"א לשום נברא עליונים ותחתונים להשיג חכמתו או מהותו כי ענין ההשגה מתייחם ונופל על דבר חכמה ושכל לומר שאפשר להשיגו או אי אפשר להשיגו מפני עומק המושג אבל הקדוש ברוך הוא שהוא למעלה מן השכל והחכמה לא שייך כלל לומר בו שאי אפשר להשיגו מפני עומק המושג כי אינו בבחי' השגה כלל והאומר עליו שאי אפשר להשיגו הוא כאומר על איזו חכמה רמה ועמוקה שאי אפשר למששה בידים מפני עומק המושג שכל השומע יצחק לו לפי שחוש המישוש אינו מתייחם ונופל אלא על עשייה גשמית הנתפסת בידים וככה ממש נחשבת לגבי הקב"ה מדרגת השכל וההשגה בעשייה גשמית ממש ואפילו השגת שכלים שבעולמות עליונים ואפילו מדרגת חכמה עילאה המחיה את כולם כדכתיב כולם בחכמה עשית. ומה שהקדוש ברוך הוא נקרא חכם בכתוב וגם חז"ל כינו לו מדרגת ומעלת החכמה היינו משום שהוא מקור החכמה שממנו ית' נמשך ונאצל מהות מדרגת חכמה עילאה שבעולם האצילות וכן רחום וחסיד על שם שהוא מקור הרחמים והחסדים וכן שאר המדות שכולן נמשכו ונאצלו ממנו יתברך ודרך וענין ההמשכה והאצילות איך ומה ידוע למשכילים

1 **אוֹמְרִים** שֶׁלְּגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נֶחְשֶׁבֶת מַדְרֵגַת הַחָכְמָה
2 כְּמַדְרֵגַת **עֲשִׂיָּה מַמָּשׁ,** – שמחכמה עד עשיה בנבראים היא
3 הירידה הגדולה ביותר של מדריגות שבאפשרותם להשיג,
4 דְּהַיְנוּ לוֹמַר – כלומר, **שֶׁהוּא** – יתברך, **רָם וְנִשָּׂא וְנַעֲלֶה עִלּוּי**
5 **רַב מְאֹד מְאֹד** מִמַּדְרֵגַת
6 הַחָכְמָה. **וְלֹא שַׁיָּךְ כְּלָל**
7 **לְיַחֵם אֶצְלוֹ שׁוּם עִנְיָן**
8 הַמִּתְיַחֵם לְחָכְמָה, **אֲפִלּוּ**
9 – לא **בְּדֶרֶךְ מַעֲלָה וְעִלּוּי**
10 **רַב,** – אפילו התייחסות
11 לחכמה כדי לציין איך
12 הוא ברוך־הוא למעלה
13 מחכמה – גם זה אינו
14 מתאים, **כְּגוֹן לוֹמַר עָלָיו**
15 – על הקב"ה, **שֶׁאִי אֶפְשָׁר**
16 **לְשׁוּם נִבְרָא עֶלְיוֹנִים**
17 **וְתַחְתּוֹנִים לְהַשִּׂיג**
18 **חָכְמָתוֹ אוֹ מָהוּתוֹ,** –
19 כאן הרי משתמשים בענין
20 ההבנה באופן של שלילה
21 ועליונות, שאי־אפשר
22 להבין את הקב"ה – ובכל
23 זאת לא שייך לומר כך
24 אודות הקב"ה, **כִּי** עִנְיַן
25 הַהַשָּׂגָה מִתְיַחֵם **וְנוֹפֵל** –
26 רק **עַל דְּבַר חָכְמָה**
27 **וְשֵׂכֶל, לוֹמַר שֶׁאִי אֶפְשָׁר**
28 **לְהַשִּׂיגוֹ, אוֹ אִי אֶפְשָׁר**
29 **לְהַשִּׂיגוֹ מִפְּנֵי עָמְקָן**
30 הַמָּשָׁג; **אֲבָל** הַקָּדוֹשׁ־
31 **בָּרוּךְ־הוּא שֶׁהוּא**
32 **לְמַעְלָה מִן** הַשֵּׂכֶל
33 **וְהַחָכְמָה - לֹא שַׁיָּךְ כְּלָל**
34 **לוֹמַר בּוֹ שֶׁאִי אֶפְשָׁר**
35 **לְהַשִּׂיגוֹ מִפְּנֵי עָמְקָן**
36 **הַמָּשָׁג,** – וזאת מפני **כִּי** –
37 הקב"ה, **אֵינוֹ בִּבְחִינַת הַשָּׂגָה כְּלָל, וְהָאוֹמֵר עָלָיו** – על
38 הקב"ה, **שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְהַשִּׂיגוֹ - הוּא כְּאוֹמֵר עַל אֵיזוֹ חָכְמָה**
39 **רָמָה וַעֲמֻקָּה, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְמַשֶּׁשָׁהּ בַּיָּדַיִם מִפְּנֵי עָמְקָן**
40 **הַמָּשָׁג, שֶׁכָּל הַשּׁוֹמֵעַ** – דברים אלה, **יִצְחַק לוֹ, לְפִי שֶׁחוּשׁ**
41 **הַמִּשּׁוּשׁ אֵינוֹ מִתְיַחֵם וְנוֹפֵל אֶלָּא עַל עֲשִׂיָּה גַּשְׁמִית**
42 **הַנִּתְפֶּסֶת בַּיָּדַיִם,** – דבר גשמי, הנעשה ונלקח בידים, מתאים
43 לומר עליו, שיכולים למששו בידים, ואילו ענין של שכל,
44 ה"מתקבל" בשכל בלבד, לא מתאים כלל לומר שהחכמה היא
45 כל־כך עמוקה, שאי אפשר למשש אותה **בידים. וְכָכָה מַמָּשׁ**
46 **נֶחְשֶׁבֶת לִגְבֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מַדְרֵגַת הַשֵּׂכֶל וְהַהַשָּׂגָה**
47 **כַּעֲשִׂיָּה גַּשְׁמִית מַמָּשׁ, וַאֲפִלּוּ הַשָּׂגַת שִׂכְלִים** – נמצאים בעלי
48 הבנה גדולה, **שֶׁבָּעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים, וַאֲפִלּוּ מַדְרֵגַת חָכְמָה**
49 **עִלָּאָה** – החכמה העליונה, שבעולם האצילות, **הַמְּחַיָּה אֶת**
50 **כֻּלָּם,** – כל הנבראים וכל עניני שכל, **כְּדִכְתִיב:** – כמו שכתוב[1]:
51 **"כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ".** – שהתהוות כל הנבראים וחיותם היא
52 מ"חכמה", היינו חכמה דאצילות, אף־על־פי־כן נחשבת גם
53 חכמה עילאה (עליונה)
54 שבאצילות כעשיה לגבי
55 הקב"ה, כי הקב"ה הוא בלי
56 ערך למעלה מחכמה
57 שבאצילות – ממילא לא
58 מתאים כלל לומר, שאי־
59 אפשר להבינו בחכמה
60 ושכל, כיוון שענין החכמה
61 והשכל אינו ה"חוש" כלל
62 שעל־ידו אפשר להשיגו,
63 כי הוא למעלה לגמרי
64 מכך. **וּמַה שֶּׁהַקָּדוֹשׁ־**
65 **בָּרוּךְ־הוּא נִקְרָא "חָכָם"**
66 **בַּכָּתוּב,** – הרי שכן
67 מייחסים לו ענין החכמה,
68 **וְגַם חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם־**
69 **לִבְרָכָה כִּנּוּ לוֹ מַדְרֵגַת**
70 **וּמַעֲלַת הַחָכְמָה,** – שהוא
71 יתברך חכם, **הֱיוֹת מְשׁוּם**
72 **שֶׁהוּא מְקוֹר הַחָכְמָה,**
73 **שֶׁמִּמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ נִמְשָׁךְ**
74 **וְנֶאֱצָל** – לגבי נבראים
75 נאמר הלשון "נברא", דבר
76 שנוצר, ולגבי מדריגה
77 שמעולם האצילות,
78 הלשון הוא "נאצל",
79 שנאצל ונפרש ממנו
80 יתברך מדריגה זו ונאצל
81 **זה, מָהוּת מַדְרֵגַת חָכְמָה**
82 **עִלָּאָה** – עליונה, **שֶׁבְּעוֹלָם**
83 **הָאֲצִילוּת. וְכֵן** – מה
84 שקוראים לקב"ה בשם:
85 "רַחוּם" **וְ"חָסִיד",** – למרות שהוא למעלה לגמרי ממדות
86 רחמים וחסד, הרי זה מפני **עַל שֵׁם שֶׁהוּא מְקוֹר הָרַחֲמִים**
87 **וְהַחֲסָדִים. וְכֵן שְׁאָר הַמִּדּוֹת,** – שמה שמציינים את הקב"ה
88 במדות האחרות, הרי זה מפני שהוא מקור למדות אלו, **שֶׁכֻּלָּן** –
89 כל המדות, **נִמְשְׁכוּ וְנֶאֱצְלוּ מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ. וְדֶרֶךְ וְעִנְיַן**
90 **הַהַמְשָׁכָה וְהָאֲצִילוּת,** – כיצד נמשכו ונאצלו חכמה ומדות
91 מהקב"ה, שהוא למעלה לגמרי מחכמה ומדות, ואף גם אחרי
92 שנמשך ענין החכמה והמדות, הן דבר אחד אתו יתברך, **אֵיךְ** –
93 נמשך ונאצל ענין החכמה והמדות מ"אין־סוף" שלמעלה לגמרי
94 מחכמה ומדות, **וּמַה** – איזו מהות נאצלה כאן, שבהיותה ענין של
95 חכמה או מדות, היא דבר אחד אתו יתברך, הנה דבר זה **יָדוּעַ**
96 **לַמַּשְׂכִּילִים**[2].

---

2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בבי' יותר בכ"מ בדא"ח – לדוגמא מצות האמנת אלקות וכו'". מראי־מקומות בענין זה אפשר

יום שבת קודש ל' סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פז, הגה"ה (סוד הצמצום... עד עמ' פז, מן השכל.

(הגהה: – ב"הגהה" זו מוסבר בקיצור ענין הצמצומים שהיו נדרשים כדי שמאור אין־סוף, ייאצל ענין של חכמה ומדות: **סוֹד הַצִּמְצוּם בְּאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא,** – שלפני הצמצום האיר האור הבלי־גבול, והצמצום פעל שיתגלה כוח הגבול שבאור אין־סוף, **וְצִמְצוּם "אָדָם כַּדְמוֹן",** – היינו המחשבה הראשונה הכוללת כל סדר ההשתלשלות – נעשה כבר כאן ענין של מחשבה, אבל מחשבה כזו הכוללת את כל סדר ההשתלשלות, **וְסוֹד** – הצמצום של **הַדִּיקְנָא,** – זקן ושערות, שהם ענין של צמצומים: כשם שבשערה החיות מצומצמת ביותר, עד שגם כשחותכים את השערה אין האדם חש בכאב, כך מהווה "סוד הדיקנא" אופן נוסף בצמצומים[3], **שֶׁסּוֹד כָּל הַצִּמְצוּמִים** – הוא, **לְצַמְצֵם הָאוֹר** – כדי שיוכל, **שֶׁיִּתְלַבֵּשׁ בִּכְחִינוֹת כֵּלִים דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת.** – שבעולם האצילות. "כלים" הם ענין של חכמה וחסד, ואילו "אור" הוא פשוט, בלי ציור של חכמה וחסד; הנה בשעה שהוא מצמצם את עצמו ונעשה ענין של כלים, של חכמה וחסד, בהם מתלבש ומתייחס האור, אז מתהווה ענין החכמה והחסד ובאופן שהם דבר אחד אתו יתברך. **וְהִנֵּה, אַחַר שֶׁנִּתְלַבֵּשׁ אוֹר אֵין־סוֹף בִּכְחִינַת כֵּלִים דְּחָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת, אָז שַׁיָּךְ לוֹמַר מַה שֶּׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם:** – שהדעת והידיעה שלמעלה הן באופן ש"הוּא הַיּוֹדֵעַ, וְהוּא הַמַּדָּע, וְהוּא הַיָּדוּעַ, – הכל זה "הוא", הוא יתברך, **וּבִידִיעַת עַצְמוֹ וְכוּ",** – יודע כל הנבראים. **לְפִי שְׁכְחִינַת כֵּלִים דַּאֲצִילוּת נַעֲשִׂים נִשְׁמָה וְחַיּוּת לְ** – עולמות **בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה וּלְכָל אֲשֶׁר בָּהֶם.** – לכל הנבראים שבעולמות. וב"ידיעת עצמו" שבכלים דאצילות, הוא יודע כל הנבראים של בריאה – יצירה – עשיה המקבלים חיותם מהם. אך, כל זה שייך אחרי שהאור מצטמצם על־ידי צמצומים שונים, עד שיוכל האור להתלבש בכלים שבאצילות. **אֲבָל בְּלִי צִמְצוּם** וְהַלְבָּשָׁה הַנִּזְכָּר לְעֵיל – כאמור לעיל, של האור בכלים, **לֹא שַׁיָּךְ כְּלָל לוֹמַר "הוּא הַיּוֹדֵעַ, וְהוּא הַמַּדָּע וְכוּ",** – כלומר, לא שייך כלל לומר בו ענין של ידיעה, גם לא באופן של "הוא היודע הוא המדע וכו'", **כִּי** – הקב"ה, **אֵינוֹ בִּכְחִינַת וְגֶדֶר דַּעַת וּמַדָּע כְּלָל חַס־וְשָׁלוֹם, אֶלָּא** – הוא, **לְמַעְלָה מַעְלָה עִלּוּי רַב עַד אֵין קֵץ אֲפִלּוּ מִבְּחִינַת וְגֶדֶר חָכְמָה,** – שגם האופן של "הוא היודע והוא המדע כו'" הוא גדר פרטי של חכמה, כלומר, זהו חכמה ולא ענין של חסד – הנה הוא יתברך למעלה מעלה לגמרי מכך, **עַד שֶׁבְּחִינַת חָכְמָה נֶחְשֶׁבֶת אֶצְלוֹ יִתְבָּרֵךְ כִּבְחִינַת עֲשִׂיָּה גַּשְׁמִית):** על־כל־פנים הרי אמר, שהדרך והאופן כיצד נמשך ונאצל מאור אין־סוף ענין של חכמה ומדות, ובכל זאת תהיינה דבר אחד עם אור אין־סוף, עד ש"הוא המדע וכו'" – דבר זה ידוע למשכילים, ורבנו הזקן ממשיך ואומר: **וְהִנֵּה, אֵין לָנוּ עָסֶק בַּנִּסְתָּרוֹת,** – כיצד נאצלו הספירות מאור אין־סוף, **ובאופן זה** שהן דבר אחד עם אור אין־סוף. **אַךְ "הַנִּגְלוֹת לָנוּ",** – הוא, **לְהַאֲמִין אֱמוּנָה שְׁלֵמָה דְּאִיהוּ וּגְרָמוֹהִי חַד,** – הוא יתברך ו"גרמוהי" הכלים והספירות שלו הם דבר אחד, **דְּהַיְנוּ מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וּרְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ וּבִינָתוֹ וְדַעְתּוֹ** – הם דבר אחד **עִם מָהוּתוֹ וְעֶצְמוּתוֹ, הַמְרוֹמָם לְבַדּוֹ רוֹמְמוּת אֵין קֵץ מִבְּחִינַת חָכְמָה וְשֵׂכֶל וְהַשָּׂגָה. וְלָכֵן,** – מפני שהוא למעלה לגמרי מענין של שכל והשגה, **גַּם יְחוּדוֹ שֶׁמִּתְיַחֵד עִם מִדּוֹתָיו שֶׁהֶאֱצִיל מֵאִתּוֹ יִתְבָּרֵךְ, גַּם־כֵּן אֵינוֹ בִּכְחִינַת הַשָּׂגָה** – שיוכלו **לְהַשִּׂיג אֵיךְ מִתְיַחֵד בָּהֶן.** – אלא זה ענין שיש "לקחתו" באמונה. **וְלָכֵן נִקְרְאוּ מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא - שֶׁהֵן הַסְּפִירוֹת - בְּזֹהַר הַקָּדוֹשׁ: "רָזָא דִּמְהֵימְנוּתָא",** – סוד האמונה, **שֶׁהִיא הָאֱמוּנָה שֶׁלְּמַעְלָה מִן הַשֵּׂכֶל:** – שכן, אין השכל יכול להשיג זאת, ואפשר "לקבלו" רק באמונה.

שער היחוד והאמונה

הגה"ה

(סוד הצמצום באור א"ס ב"ה וצמצום א"ק וסוד הדיקנא שסוד כל הצמצומים לצמצם האור שיתלבש בכחי' כלים די"ס והנה אחר שנתלבש אור א"ס בבחי' כלים דחב"ד או שיך לומר מ"ש הרמב"ם הוא היודע והוא המדע והוא הידוע ובידיעת עצמו וכו' לפי שבחי' כלים דאצילות נעשים נשמה וחיות לבי"ע ולכל אשר בהם אבל בלי צמצום והלבשה הנ"ל לא שיך כלל לומר הוא היודע והוא המדע וכו' כי אינו בבחי' וגדר דעת ומדע כלל ח"ו אלא למעלה מעלה עילוי רב עד אין קץ אפי' מבחי' וגדר חכמה עד שבחי' חכמה נחשבת אצלו ית' כבחי' עשיה גשמית):

* והנה אין לנו עסק בנסתרו' אך הנגלות לנו להאמין אמונה שלימה דאיהו וגרמוהי חד דהיינו מדותיו של הקדוש ב"ה ורצונו וחכמתו ובינתו ודעתו עם מהותו ועצמותו המרומם לבדו רוממות אין קץ מבחי' חכמה ושכל והשגה ולכן גם יחודו שמתייחד עם מדותיו שהאציל מאתו ית' ג"כ אינו בבחי' השגה להשיג איך מתייחד בהן ולכן נקראו מדותיו של הקדוש ב"ה שהן הספירות בזה"ק רזא דמהימנותא שהיא האמונה שלמעלה מן השכל:

למצוא גם ב"ספר הערכים – חב"ד", כרך ד', ערך "אורות דספירות – פשיטותם או ציורם". **3.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בבי' יותר בכ"מ בדא"ח לדוגמא ש' היחוד וכו' – "שער היחוד" לאדמו"ר האמצעי (בספר "נר מצוה ותורה אור").

יום ראשון

יום ראשון | כד סיון | ה'תש"ג

שיעורים. חומש: קרח, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קיג־קיח.
תניא: והנה מכאן . . . ־166־ הכל א'.

הַשׂוֹאֵל בַּמֶּה הִיא הַהִתְקַשְּׁרוּת שֶׁלּוֹ אֵלַי מֵאַחַר שֶׁאֵין אֲנִי מַכִּירוֹ פָּנִים.

..הַהִתְקַשְּׁרוּת הָאֲמִתִּית הִיא עַל יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה, כְּשֶׁהוּא לוֹמֵד הַמַּאֲמָרֵי חֲסִידוּת שֶׁלִּי, קוֹרֵא אֶת הַשִּׂיחוֹת וּמְתָחֵבֵר עִם יְדִידַי, אַנַ"שׁ [=אַנְשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ, חֲסִידֵי חַבַּ"ד] וְתַלְמִידֵי הַתְּמִימִים יְחִיוּ, בִּלְמוּדָם וּבְהִתְוַעֲדוּתָם, וּמְקַיֵּם בַּקָּשָׁתִי בַּאֲמִירַת תְּהִלִּים וּבִשְׁמִירַת זְמַנֵּי הַלִּמּוּדִים, הִנֵּה בָּזֶה הִיא הַהִתְקַשְּׁרוּת.

יום שני

יום שני | כה סיון | ה'תש"ג

שיעורים. חומש: קרח, שני עם פירש"י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.
תניא: וז"ש בתקונים . . . ־166־ דממלא לון.

"דְּאָגָה בְלֵב אִישׁ יַשְׁחֶנָּה", וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה שְׁנֵי פֵּרוּשִׁים: יַסִּיחֶנָּה מִדַּעְתּוֹ, יְשִׂיחֶנָּה לַאֲחֵרִים.

וּפֵרֵשׁ ה"צֶּמַח צֶדֶק": לַאֲחֵרִים רַק בַּגּוּף, אֲבָל מְאַחֲדִים אִתּוֹ עִמּוֹ, שֶׁמַּרְגִּישִׁים אֶת עִנְיָנוֹ.

יום שלישי

יום שלישי | כו סיון | ה'תש"ג

שיעורים. חומש: קרח, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
תניא: וזה ג"כ ענין . . . ־פד־ בפועל ממש.

"וַיֵּרְדוּ חַיִּים שְׁאוֹלָה" – שֶׁגַּם בַּשְּׁאוֹל חוֹשְׁבִים שֶׁהֵם חַיִּים.

הַבְּרָכָה בְּ"וַיֵּרְדוּ חַיִּים שְׁאוֹלָה", כְּמוֹ "בְּנֵי קֹרַח לֹא מֵתוּ", מָקוֹם נִתְבַּצֵּר לָהֶם וְעָשׂוּ תְּשׁוּבָה, כִּי תְּשׁוּבָה מוֹעֶלֶת רַק כָּל עוֹד שֶׁהוּא חַי, וְזוֹהִי הַבְּרָכָה, שֶׁגַּם בַּשְּׁאוֹל יִהְיוּ חַיִּים וְיוּכְלוּ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה.

יום רביעי

יום רביעי | כז סיון | ה'תש"ג

שיעורים. חומש: קרח, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קכ־קלד.
תניא: וממלא . . . ־פד־ ותכלית.

כְּתִיב "וּבֵרַכְךָ ה' אֱלֹקֶיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה". הָאָדָם, עָלָיו רַק לַעֲשׂוֹת כְּלִי לְפַרְנָסָתוֹ, וּלְהִשְׁתַּדֵּל בְּכָל כֹּחוֹ אֲשֶׁר הַכְּלִי יִהְיֶה טָהוֹר מִכָּל סִיג וּפְסֹלֶת דְּאוֹנָאָה כוּ', הַיְנוּ שֶׁיִּהְיֶה הַכֹּל עַל פִּי דִּינֵי הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר אָז הוּא כְּלִי רָאוּי לִבְרָכָה הָעֶלְיוֹנָה בִּשְׁנַיִם: פַּרְנָסָה בְּרֶוַח, וַאֲשֶׁר הַפַּרְנָסָה תֵּלֵךְ לַמָּקוֹם הָרָאוּי.

יום חמישי

יום חמישי — כח סיון — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: קרח, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קלה־קלט.
תניא: כי מקור . . . ־168־ מדותיו.

הצ"צ בספרו לבנו אאזמו"ר מאורע מחייו, סיים: מיט דעם וואָס מען העלפט א איידען אין פרנסה, אפילו פאַרדינען זיבעציג קאָפיקעס (מטבע קטנה ברוסיא) אין א קעלבעל, איז אלע שערי היכלות העליונים זיינען פאר איהם אָפען.

כעבור כמה שנים סיפר אאזמו"ר כל הנ"ל לאאמו"ר והוסיף: מ'באדארף אפילו וויסען די וועג צו די היכלות העליונים, נאָר דאָס מאַכט ניט אויס, עס דארף זיין דער עיקר, העלפען בלבב שלם מיט א געפיל, האָבען א געשמאַק אין א איידען טאָן א טובה.

הַ"צֶּמַח צֶדֶק" בְּסִפְּרוֹ לִבְנוֹ אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהַר"שׁ] מְאֹרַע מֵחַיָּיו, סִיֵּם: בָּזֶה שֶׁמְּסַיְּעִים לִיהוּדִי בְּפַרְנָסָתוֹ, אֲפִלּוּ לְהַרְוִיחַ שִׁבְעִים "קאָפִּיקעס" (מַטְבֵּעַ קָטָנָה בְּרוּסְיָא) בְּסַחַר עֲגָלִים, כָּל שַׁעֲרֵי הַהֵיכָלוֹת הָעֶלְיוֹנִים פְּתוּחִים עֲבוּרוֹ.

כַּעֲבוֹר כַּמָּה שָׁנִים סִפֵּר אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהַר"שׁ] כָּל הַנִּזְכָּר לְעֵיל לַאֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשׁ"ב], וְהוֹסִיף: צָרִיךְ גַּם לָדַעַת אֶת הַדֶּרֶךְ לַהֵיכָלוֹת הָעֶלְיוֹנִים, אַךְ אֵין זֶה מְשַׁנֶּה, צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הָעִקָּר לְסַיֵּעַ בְּלֵבָב שָׁלֵם בְּרֶגֶשׁ, שֶׁיִּהְיֶה תַּעֲנוּג בַּעֲשִׂיַּת טוֹבָה לִיהוּדִי.

יום שישי

יום שישי — כט סיון — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: קרח, ששי עם פירש"י.
תהלים: קמ־קמד.
תניא: והחשבון . . . האותיות עצמן.

עֲבוֹדַת הָאָדָם עַל פִּי תּוֹרַת הַחֲסִידוּת, לְהַרְגִּיל אֶת עַצְמוֹ לִרְאוֹת עִנְיַן הַשְׁגָּחָה פְּרָטִית, אֵיךְ כִּי בְּטוּבוֹ יִתְבָּרֵךְ מְחַדֵּשׁ אֶת הָעוֹלָם וְהַנִּבְרָאִים בְּכָל רֶגַע בְּהַשְׁגָּחָתוֹ הַפְּרָטִית, אֲשֶׁר זֶה אַךְ זֶה הוּא מְצִיאוּת הַנִּבְרָאִים חִיּוּתָם וְקִיּוּמָם.

שבת קודש

שבת — ל סיון, שר"ח — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: קרח, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קמה־קנ.
תניא: פרק ח. והנה . . . ומקור החיות.

העברת הפרשה שמו"ת – פסוק פסוק. וקורין גם ההפטרה, או שתי ההפטרות אם הוא שבת ר"ח, או פרשיות מחוברות וכיוצא בזה.

מענה רבינו הזקן לאברך עילוי מצוין ובעל כשרון מפורסם כשנכנס ליחידות שלו הראשונה – בשנת תקנ"ה בליאזנא: רוחניות וגשמיות זיינען הפכים בעצם מהותם. דאָס וואָס עס איז א מעלה אין גשמיות, איז א חסרון אין רוחניות.

אין גשמיות איז א שמח בחלקו דער גרעסטער בעל מעלה. און דורך עבודה וועט אזא איינער צוקומען צו די העכסטע מדריגות. אין רוחניות אָבער איז א שמח בחלקו דער גרעסטער חסרון, און ער וועט, ר"ל, א יורד ונופל.

הַעֲבָרַת הַפָּרָשָׁה שְׁנַיִם מִקְרָא וְאֶחָד תַּרְגּוּם - פָּסוּק פָּסוּק. וְקוֹרִין גַּם הַהַפְטָרָה, אוֹ שְׁתֵּי הַהַפְטָרוֹת אִם הוּא שַׁבָּת רֹאשׁ חֹדֶשׁ, אוֹ פָּרָשִׁיּוֹת מְחֻבָּרוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה.

מַעֲנֶה רַבֵּנוּ הַזָּקֵן לְאַבְרֵךְ עִלּוּי מְצֻיָּן וּבַעַל כִּשָּׁרוֹן מְפֻרְסָם, כְּשֶׁנִּכְנַס לִיחִידוּת שֶׁלּוֹ הָרִאשׁוֹנָה - בִּשְׁנַת תקנ״ה בְּלִיאֶזְנָא: רוּחָנִיּוּת וְגַשְׁמִיּוּת הֵם הֲפָכִים בְּעֶצֶם מַהוּתָם. מַה שֶּׁהוּא מַעֲלָה בַּגַּשְׁמִיּוּת, הוּא חִסָּרוֹן בָּרוּחָנִיּוּת.

בְּגַשְׁמִיּוּת - הַשָּׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ הוּא בַּעַל מַעֲלָה הַגָּדוֹלָה בְּיוֹתֵר, וְעַל יְדֵי ׳עֲבוֹדָה׳ יַגִּיעַ אֶחָד כָּזֶה לְמַדְרֵגוֹת הַגְּבֹהוֹת בְּיוֹתֵר. אֲבָל בְּרוּחָנִיּוּת - הַשָּׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ הוּא הַחִסָּרוֹן הַגָּדוֹל בְּיוֹתֵר, וְהוּא נִהְיָה, רַחֲמָנָא לִצְלָן, יוֹרֵד וְנוֹפֵל.

אגרות קודש

ב״ה, כ״ז סיון, תשט״ו
ברוקלין.

הרה״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ מוה״ר חיים הלל שי׳

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ׳ סיון והקודם לו, עם המוסגר בהם.

א) הפ״נ המוסגרים במכתבו יקראו בעת רצון על הציון הק׳ של כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, ובטח ישתדל מצדו להסבירם כאו״א מהם להוסיף בעניני תורה ומצות, שעי״ז מוסיפים בברכות השי״ת בהמצטרך להם ולב״ב בגשמיות וברוחניות, וכיון שהפ״נ יקרא על ציון כ״ק מו״ח אדמו״ר הרי להתקשרות, כדי שיהי׳ הצנור והכלי לקבלת ברכות המושפעות ע״י התעוררות ר״ר שלו, צריכה להיות פעולה הקשורה באיזה אופן עצמו, והוא, בקביעות שיעור בלימוד תורתו ועכ״פ בתורת החסידות, כיון שהוא הנשיא ממלא מקומם של מיסדי תורת החסידות, ושמירת תקנותיו עכ״פ בהנוגע לאמירת תהלים בכל יום, וכבר אמרו רז״ל דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב.

ב) נהניתי ממה שעשה התועדות עם התלמידים ודוקא בברונא, היינו במקום רחוק מפאריז, וע״ד לך לך מארצך מבית אביך, ואשרי חלקם של כל אלו שסייעו בארגון הדבר, ומטובו למסור להם תודתי בזה, ובפרט להגבאים וכו׳, שמזכיר אודותם הוא במכתבו, מר יאדליצקי שי׳, מר זילברמאן שי׳, מר מרדכי מיללער שי׳ ומר פינקאס שי׳, ויוסיף השי״ת בברכתו לכל אחד מהם בהמצטרך להם בגשמיות וברוחניות.

ג) תקותי שהצלחת מפעל הנ״ל יעוררם להשתדל במרץ לעשות כגון דא עוד איזה הפעמים במשך הקיץ, אף שמובן שיכול להיות בצורה שונה ובתוכן שונה, ועיקר להכיר צידה לדרך לימי חופש בשביל התלמידים.

ד) להודעתו אשר ישלחו את בניהם שיחיו להישיבה לימי הקיץ, נכון הדבר, ויה״ר שיהי׳ להטבת בריאותם ברוחניות ובמילא גם להחזקת הבריאות בגשמיות.

בברכה לבשו״ט בכל הנ״ל.

נ.ב.

... בודאי עוררו את המלמדים שיספרו לכל תלמידיהם בעוד מועד מענין י״ב תמוז, ומוסג״פ המשך רשימת המאסר שהו״ל זה עתה.

מים ספק שאובים

יום ראשון כ"ד סיון ה'תשע"ז

הלכות מקואות פרק ד, הלכות א - ב: דִּין תּוֹרָה, שֶׁכָּל מַיִם מְכֻנָּסִין, טוֹבְלִין בָּהֶן... בֵּין שְׁאוּבִין בֵּין שֶׁאֵינָן שְׁאוּבִין. וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁהַמַּיִם הַשְּׁאוּבִין פְּסוּלִין לְטָבִילָה.

לדעת ראשונים (רש"י ב"ק סז, א ד"ה שאיבה, רא"ש ב"ק שם ועוד) מים שאובים בידי אדם פסולים למקוה מדין תורה, אך אם רוב המים במקוה אינם שאובים, המקוה כשר מן התורה (כי המים השאובים בטלים ברוב), אבל לדעת הרמב"ם מן התורה מותר לטבול במקוה שכולו מים שאובים, וכן דעת כמה ראשונים (ראה כס"מ). ולכל הדעות מקוה של ארבעים סאה שהיו חסרים בו שלושה לוגים ומילאוהו במים שאובים, פסול מדרבנן.

והנה, להלן (פ"ה ה"ד) כתב הרמב"ם: "מקוה שיש בו שלוש גומות ממים שאובים, לוג בכל גומא, ונפלו לתוכו מים כשרים, אם ידוע שנפל לתוכו ארבעים סאה מים כשרים עד שלא יגיעו לגומא השלישית – כשר"כי יש ארבעים סאה מים כשרים קודם שנתערב בהם שלושה לוגים שאובים). וביאר ה'כסף משנה' (שם) שדוקא אם ידוע בוודאות שנפלו ארבעים סאה מים כשרים קודם שנתערבו בהם שלושה לוגים שאובים כשר, אבל אם אין וודאות שהיו ארבעים סאה מים כשרים קודם שנתערבו, פסול מספק.

וכתב ה'תוספות יום טוב' (מקואות פ"ב מ"ה) שהרא"ש (ב"ק שם) הביא ראיה מהלכה זו לשיטתו שמקוה שכולו שאוב פסול מדאורייתא, ולכן אם אין ידוע אם היו ארבעים סאה מים כשרים קודם שנתערבו שלושה לוגים מים שאובים, המקוה פסול, ככל ספק דאורייתא שהוא להחמיר. ואם כן, לדעת הרמב"ם שמקוה שאוב כשר מן התורה ופסול רק מדרבנן, מדוע נפסל המקוה מספק?

וביאר ה'תוספות אנשי שם' (מקואות שם):

גם לדעת הרמב"ם שמקוה שאוב פסול מדרבנן, יש לפסול מקוה זה (שספק אם נפלו לתוכו ארבעים סאה מים כשרים קודם שיגיעו לגומא השלישית) כי ספק קרוב לודאי שהמים הגיעו לגומא השלישית לפני שהיו בו ארבעים סאה, ואם כן מעורבים בהם שלושה לוגים שאובים. ורק אם ידוע בוודאות שארבעים סאה מים כשרים נפלו למקוה קודם שהגיעו לגומא השלישית – המקוה כשר.

האם המלח נחשב כמים?

יום שני כ"ה סיון ה'תשע"ז

הלכות מקואות פרק ז, הלכה ג: וְאֵלּוּ מַעֲלִין וְלֹא פּוֹסְלִין: הַשֶּׁלֶג, וְהַבָּרָד... וְהַמֶּלַח... כֵּיצַד? מְקֻוֶּה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה חָסֵר אַחַת, וְנָפַל לְתוֹכוֹ סְאָה מֵאֶחָד מֵאֵלּוּ - חֲרֵי זֶה עוֹלֶה לְמִדָּתוֹ, וַהֲרֵי הַמְּקֻוֶּה כָּשֵׁר וְשָׁלֵם.

מבואר מדברי הרמב"ם שדין המלח כמים, ולכן הוא מצטרף להשלים את שיעור המקווה.

ולכאורה הדברים סותרים לדבריו בהלכות טומאת אוכלין (פ"י ה"ב) "אבל מי רגלי בהמה והמלח שנמחת הרי הן כמי פירות לא מתטמאין ולא מכשירין", הרי שהמלח אינו נידון כמים אלא כמי פירות עליהם כתב הרמב"ם להלן (ה"ה) שאינם מצטרפים לשיעור המקווה!

ושאלה דומה מתעוררת בדברי ה'טור': בהלכות חמץ ומצה מבואר שדין מי פירות שונה מדין המים לקולא ולחומרא. מצד אחד, מי פירות ללא תערובת מים אינם מחמיצים את העיסה. ומאידך, מי פירות המעורבים עם מים מזרזים את תהליך החימוץ ואין לערבם בעיסת המצות. וכתב הטור (או"ח סי' תסב) שדין המלח כמי פירות, ולכן אם נמצא במלח גרגיר חיטה שהתלחלח על ידי המלח אין חשש חמץ.

ואילו במקום אחר (סי' תנה) כתב שאין להימנע מנתינת מלח במים באפיית המצות, ואם כן דין המלח כמים, כי אם הוא כמי פירות אסור לערבו עם המים!

ויש לבאר:

המלח בפני עצמו דינו כמי פירות, אך כשהוא מתערב עם המים, הרי הוא בטל בהם וחוזר לטבעו המקורי והרי מקורו מהמים, ולכן בכל אופן דינו לקולא. כאשר הוא מתערב עם חיטה ללא מים, הרי הוא כמי פירות ואינו מחמיץ, ואילו כאשר הוא מתערב בעיסה יחד עם המים אין לדון אותו כמי פירות המזרזים את החימוץ אלא הוא חוזר להיות כמים (חידושי הגהות מהרל"ח לטור שם סי' תנה).

ובכך מיושבת גם הסתירה בדברי הרמב"ם. לגבי הכשר לקבלת טומאה כתב שהמלח נחשב כמי פירות כי מדובר במלח לבד ללא תערובת מים, ואילו לגבי מקווה כתב שהמלח משלים לשיעור ארבעים סאה, כי מאחר והתערב עם המים נעשה כמים (ראה נודע ביהודה מהדו"ת או"ח סי' נז בד"ה 'אחר זה').

שיעור מי מעיין בטבילת אדם

יום שלישי כ"ו סיון ה'תשע"ז

הלכות מקואות פרק ט, הלכה ח: מַה בֵּין מַעְיָן לְמְקֻוֶּה? הַמְּקֻוֶּה אֵינוֹ מְטַהֵר אֶלָּא בְּאַרְבָּעִים סְאָה, וְהַמַּעְיָן מְטַהֵר בְּכָל שֶׁהוּא.

וכתב ה'כסף משנה' שלדעת הרמב"ם מעיין מטהר בכל שהוא בין בטבילת כלים ובין בטבילת אדם, שהרי דברי הרמב"ם כאן שמעיין אינו צריך שיעור ארבעים סאה, הם בהמשך להלכה קודמת (בהל' ה) שמדובר בה הן בטבילת אדם והן בטבילת כלים (וראה ב'בית יוסף' (יור"ד ריש סי' רא): 'כל שהוא' לאו דוקא, שהרי כל גוף האדם צריך להתכסות במים, אלא הכוונה שאין צריך במעיין ארבעים סאה אם גוף האדם

קטן והמים מכסים את כולו).

אך לדעת התוספות (נזיר לח, ב ד"ה בר מההיא) והרא"ש מעיין מטהר בכל שהוא רק בכלים, אבל לטבילת אדם צריך ארבעים סאה גם במעיין, והביאו ראיה מהגמרא (חגיגה כב, א) שמי המקוה צריכים להיות במקום אחד, וגם אם המים הנקווים חלחלו ובקעו מהנהר דרך נקבים באדמה, צריך שיהיו ארבעים סאה ואינם מצטרפים ומתחברים לנהר (כי הנקבים קטנים מדי) ומשמע שמדובר במעיין, וכיון שמעיין אינו צריך ארבעים סאה, בהכרח שמדובר בטבילת אדם שלטהרתו צריך ארבעים סאה אף במעיין.

והתוספות רי"ד (חגיגה שם) סובר כשיטת הרמב"ם שמעיין מטהר בכל שהוא גם בטבילת אדם, ואת דברי הגמרא מהם הוכיחו התוספות והרא"ש כנ"ל, פירש שאין המדובר במי מעיין אלא במקוה של מי גשמים שאין בו ארבעים סאה העומד ליד מקוה אחר, שאין לטבול בו כי אין שני המקוואות נחשבים כמחוברים.

והתוספות יו"ט הקשה: שנינו (מקואות פ"ה מ"ו): "גל שנתלש ובו ארבעים סאה ונפל על האדם ועל הכלים טהורים", והרי גל שנתלש מן הים דינו כמעיין, ובכל זאת צריך שיהיה בו ארבעים סאה אף לטבילת אדם!

ובתוספות חדשים (שם) תירץ: גל שנתלש מן הים ולא ניתק ובפרטים מסוימים דינו כמעיין (ומטהר אף שמימיו זוחלין), אינו כמעיין ממש ולכן אינו מטהר אלא בארבעים סאה, אבל מי מעיין ממש מטהרים אדם וכלים גם אם אין בהם ארבעים סאה.

ולהלכה הביא ה'בית יוסף' (שם) את דברי הר"ן (תשובות סי' סו): "הדברים נראים, דאפילו לאדם לא בעי מ' סאה בטבל במעיין (אלא שיהא גופו עולה בהן הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו) אף־על־פי־כן באיסור כרת ראוי לחוש לדברי המחמירים".

החיוב והפטור בשן ורגל

יום רביעי כ"ז סיון ה'תשע"ז

הלכות נזקי ממון פרק א, הלכה ט: אִם הָיְתָה מְיֻחֶדֶת לִבְהֵמָה לִשְׁנֵיהֶם, וְהָיָה רְשׁוּת לְאֶחָד מֵהֶן כְּלֵבַד לְהַכְנִיס לָהּ פֵּרוֹת, וְחִזְּקָה פֵּרוֹתָיו - חַיָּב אַף עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל.

והקשה ה'צמח צדק' (חי' על הש"ס, ב"ק, סופ"א):

לכאורה, דברי הרמב"ם בהלכה זו סותרים לדבריו בהלכה הקודמת (ה"ח), שטעם הפטור של שן ורגל ברשות הרבים הוא "מפני שיש לה רשות להלך בכאן ודרך הבהמה להלך כדרכה ולאכול ולשבר כדרך הילוכה", שהרי בחצר ש"היתה מיוחדת לבהמה לשניהן" יש לבהמת המזיק רשות להלך ואם כן מדוע "חייב אף על השן ועל הרגל"?

ומיישב:

כתב ה'פלפולא חריפתא' (ב"ק פ"ב סק"א), שהעובדה "שברשות הרבים יש לה רשות להלך" אינה הסיבה לפטור שן ורגל ברשות הרבים, כך שכאשר אין לה רשות להלך חייבת, שהרי ב"חצר שאינה של שניהן לא למזיק ולא לניזק" אין לה רשות להלך ובכל זאת פטורה (לעיל ה"ח), אלא שבאומרה "ובער בשדה אחר" התורה הגדירה מלכתחילה את חיוב שן ורגל שיהא ברשות הניזק בלבד, ואם באה בהמת המזיק לשם חייבת. אבל בכל מקום אחר שאינו רשות הניזק, אפילו כשאין למזיק רשות להיכנס בו ("חצר שאינה של שניהן"), פטורה – כי סוף־סוף אין זה רשות הניזק ("שדה אחר").

על פי זה היה מקום לחייב על שן גם ברשות הרבים, כי בהיותה רשות של כולם וגם לניזק יש רשות להניח בה פירותיו, תיחשב לרשות הניזק. וכלפי טענה זו באה הסברא שבהמת המזיק "יש לה רשות להלך בכאן" ופטורה אבל סיבת הפטור ביסודה, היא (לא בגלל שיש לה רשות להלך, אלא) בגלל שאין זה רשות הניזק ('שדה אחר').

ולפי זה מבאר ה'צמח צדק' שאם החצר "מיוחדת לבהמה לשניהן והיה רשות לאחד מהן בלבד להכניס לה פירות" הרי זו "חצר הניזק ממש כיון שמיוחדת לו לבד לפירות", ולכן למרות שיש לה רשות להלך שם – חייבת.

הגורם לנזק - חייב רק כשהתכוון להזיק

יום חמישי כ"ח סיון ה'תשע"ז

הלכות נזקי ממון פרק ד, הלכה ב: הַפּוֹרֵץ גָּדֵר לִפְנֵי בֶּהֱמַת חֲבֵרוֹ, וְיָצְאת וְחִזְּקָה - אִם הָיָה גָּדֵר חָזָק וּבָרִיא, חַיָּב; וְאִם הָיָה כְּחֶלֶל רָעוּעַ - פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם.

הראב"ד מסתפק בכוונת דברי הרמב"ם "אם היה גדר חזק ובריא, חייב": אם הכוונה שחייב לשלם על הגדר, למה הוצרך להוסיף 'ויצאת והזיקה', והרי הדיון הוא על הגדר, ואם כוונתו שחייב לשלם מה שהזיקה הבהמה יש להקשות, הרי הגמרא מפרשת את דין המשנה (בבא קמא נו, ב) לסטים שפרצו את הדיר ויצאה הבהמה והזיקה, אינם חייבים לשלם אלא רק כאשר היכו את הבהמה והכריחוה להזיק?

והביא ה'מגדל עז' שבתשובת הרמב"ם לחכמי לוניל ביאר כוונתו כאן שחייב לשלם את נזקי הבהמה, כלשון הגמרא (שם) במקור הלכה זו, "פורץ גדר לפני בהמת חברו", ואם נאמר שהחיוב הוא על הגדר שניזוקה, מה 'נפקא מינה' שפריצת הגדר היתה לפני בהמת חברו, הרי הדיון הוא על הגדר ולא על הבהמה. וכן: למה אם היה כותל רעוע פטור, הרי צריך לחייבו כפי השווי של כותל רעוע? אלא בהכרח שחובת התשלום היא על הנזק שהזיקה הבהמה.

ולגבי הקושיא מדין המשנה שלסטים שפרצו את הגדר פטורים מלשלם את נזקי הבהמה – יש לחלק:

כוונת הליסטים היא לגנוב את הבהמה ולא שתצא הבהמה ותזיק, ולכן כל זמן שלא הוציאו את הבהמה מרשות הבעלים לא נתחייבו בנזקיה, אבל הפורץ גדר לפני בהמת חברו כוונתו שהבהמה תצא ויתחייבו הבעלים בתשלומי הנזק, ולכן

נחשב 'מזיק' וחייב בכל נזקי הבהמה.

וב'אבן האזל' הוסיף לבאר שאין הליסטים חייבים למרות שפשעו בכך שפרצו את הגדר, כי כאשר אדם גורם נזק לחברו אפשר לחייבו מדין 'גרמא בנזקין' רק אם התכוון להזיק, וכיון שהליסטים הוציאו את הבהמה כדי לגנבה ולא כדי שתזיק, באותה שעה לא חל עליהם שם 'מזיק'. ומה שאחר כך הלכו והשאירוה שם ללא שמירה שלא תזיק הוא אכן פשיעה, אבל אין לחייבם בגין כך, כי כל זמן שהבהמה אינה ברשותם לא חלה עליהם חובת שמירה.

'תם' ו'מועד' ברוחניות — יום שישי כ"ט סיון ה'תשע"ז

הלכות נזקי ממון פרק ו, הלכה ו: שׁוֹר שֶׁהוּעַד וְנִמְכַּר, אוֹ נִתַּן בְּמַתָּנָה - חָזַר לְתָמּוֹ, שֶׁהָרְשׁוּת שֶׁנִּשְׁתַּנְּתָה מְשַׁנָּה דִּינוֹ.

יש לבאר את תוכן ההלכה בעבודת ה':

'שור' היינו נפש הבהמית שבאדם, שצריך לשמור עליה שלא תעשה דבר בלתי רצוי ח"ו. ומצד טבעה, נפש הבהמית של יהודי אינה מתאווה לדברים אסורים אלא רק לתאוות היתר (כמבואר בתניא פ"ח). לכן, כאשר יהודי מתאווה לדברים אסורים ואף נכשל בעבירה ח"ו – הרי הוא נחשב 'תם', שענינו "המשנה ועשה מעשה שאין דרך כל מינו לעשות כן תמיד" (לעיל פ"א ה"ד). אמנם כשחוזר על מעשה העבירה כמה פעמים עד שמתרגל בו "ונעשה לו כהיתר" (יומא פו, ב), הרי הוא נחשב ל'מועד' שכבר "הורגל בשינוי פעמים רבות" ו"נעשה מועד לאותו דבר שהורגל בו".

והנה הדרך לבטל את דין מועד היא (בדרך כלל) כמבואר להלן: "חזרה בה מדבר שהועדה לו... שור שהועד ליגח וחזר שלא ליגח... הרי זה תם לנגיחה ומאימתי היא חזרתו עד שיהיו התינוקות ממשמשין בו ואינו נוגח" (לקמן ה"ז). וכן ברוחניות, כדי שטבע נפש הבהמית יחזור ל'תמותו' צריך להתייגע עם נפש הבהמית לבטל את תוקף התאוות עד שיתבטל הטבע הרע שהתרגל בו, ועד שיוכל לוודא שלא יכשל בכך שנית כי "תשובה גמורה זה שבא לידו דבר שעבר בו... ופרש ולא עשה" (הל' תשובה רפ"ב).

ומהלכה זו למדים שיש עוד אופן לבטל דין 'מועד' מנפשו הבהמית – על ידי שינוי הרשות. וענינו ברוחניות, שגם אם האדם לא התייגע לזכך את נפשו הבהמית, ביכולתו להשקיע את עצמו בכל מהותו בעולם חדש של קדושה, בלימוד התורה או בעבודת התפילה או במעשים־טובים, ובדרך ממילא תעבור ממנו שליטת היצר במה שהיה מורגל בו ויחזור לתמותו.

(לקוטי שיחות ל"ו עמ' 106 ואילך)

מיתה או כופר — שבת קודש ל' סיון ה'תשע"ז

הלכות נזקי ממון פרק י, הלכה ה: שׁוֹר שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין שֶׁחָרַג - כָּל אֶחָד מֵהֶן מְשַׁלֵּם כֹּפֶר שָׁלֵם, שֶׁהֲרֵי כָּל אֶחָד מֵהֶן צָרִיךְ כַּפָּרָה גְּמוּרָה.

בגמרא (ב"ק מ, א) הסתפקו בדין זה, האם כל אחד מהשותפים ישלם כופר שלם והניזק יקבל תשלום כפול או שכל אחד מהם ישלם רק חצי כופר. והספק לא נפשט. ופסק הרמב"ם שכל אחד צריך לשלם כופר שלם. ופירש ה'מגיד משנה' כי אף שבדרך כלל בספק ממון אין מוציאים מיד המוחזק מספק, בחיוב הבא ככפרה על שלא שמר את שורו והזיק, מספק יש לנהוג לחומרא.

והגר"מ פיינשטיין (דברות משה ב"ק ב סי' פט הערה עז) ביאר בטעמו של הרמב"ם, כי על ספק הגמרא הקשו התוספות, הרי שניים שעשו יחד מלאכה בשבת כל אחד מהם חייב להביא קרבן חטאת בעצמו, ומדוע לגבי כופר ישלם כל אחד רק חצי? ותירצו כי מאחר ובשבת יש חיוב כרת על העושה מלאכה בזדון והקרבן בא ככפרה על חיוב הכרת, צריך כל אחד להביא קרבן שלם כדי להינצל מחיוב הכרת שלו. ולפי זה חיוב כופר על ששורו הרג אדם אינו דומה לקרבן, אלא מלכתחילה אין כאן חיוב מיתה בידי שמים אלא חיוב כפרה בלבד.

אך הרמב"ם כתב (בהלכה הקודמת): "זה שכתוב בתורה וגם בעליו יומת מפי השמועה למדו שחיוב מיתה זו בידי שמים, ואם נתן כופר הנהרג מתכפר", ומבואר שגם כאן יש חיוב גמור של מיתה בדיני שמים והכופר ניתן כתחליף למיתה, ומקורו מדברי הגמרא בכתובות (לז, א), ולפי זה אין חילוק בין כופר לקרבן וכשם שלגבי קרבן חייב כל אחד בקרבן שלם כדי להינצל מחיוב המיתה כך גם לגבי חיוב כופר. ולכן פסק הרמב"ם שכל אחד משלם כופר שלם "שהרי כל אחד מהם צריך כפרה גמורה".

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום שני עמ' ב

1 **וַדַּאי מִגְמַר גָּמַר וּמַקְנֵי, אוֹ דִּלְמָא כָּל לְגַבֵּי נַפְשֵׁיהּ לָא גָּמַר וּמַקְנֵי,**
2 ובודאי נתן רק על דעת שימות.
3 מסיקה הגמרא: **תֵּיקוּ** – יעמדו שאלות אלו בספק, שלא נפשטו.
4 (**לִישָׁנָא אַחֲרִינָא הִקְדִּישׁ כָּל נְכָסָיו מַהוּ, הִפְקִיר כָּל נְכָסָיו מַהוּ, חִילֵּק כָּל נְכָסָיו לַעֲנִיִּים מַהוּ, תֵּיקוּ**).
5 הגמרא מבארת את הלשונות של 'מתנת שכיב מרע': **אָמַר רַב**
6 **שֵׁשֶׁת**, שכיב מרע שאמר אחת מלשונות אלו, **יָצוֹל** – פלוני בנכסי,
7 וכן אם אמר לשון '**יְזַכֶּה**', '**יַחֲזִיק**', '**יִקְנֶה**', **כּוּלָּן לְשׁוֹן מַתָּנָה הֵן,**
8 וקנה המקבל אף ללא מעשה קנין. **מַתְנִיתָא תָּנָא** – בברייתא
9 שנינו, **אַף** לשונות **יַחֲסִין, וְיֵרֵת**, שהם לשונות של ירושה, מועילים
10 במתנת שכיב מרע **בְּאוֹפֶן שֶׁהַמְקַבֵּל רָאוּי לְיוֹרְשׁוֹ**, **וְשִׁיטַת רַבִּי יוֹחָנָן**
11 **בֶּן בְּרוֹקָא הִיא** הסובר לעיל (קל.) שאם היו לו בנים רבים ואמר
12 שיירש אחד מהם את כל הנכסים, דבריו קיימים, ולפיכך מועילה
13 המתנה בלשון ירושה.
14 **אִיבַּעְיָא לְהוּ,**
15

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – כ"ד-ל' סיון תשע"ז

יום ראשון כ"ד סיון ה'תשע"ז

הִלְכוֹת מִקְוָאוֹת

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר דברים החוצצים באדם ושאין חוצצים. ותקנת עזרא שתהיה אשה חופפת את שערה. אשה שנתנה תבשיל לבנה וטבלה או שרטה בבשרה והוציאה דם וטבלה. ודין מי שטבל ועלה ונמצא עליו דבר חוצץ.

1 **א. אֵלּוּ חוֹצְצִין[2] בְּאָדָם: לְפְלוּחַ[3] שְׁחוּץ לָעַיִן,**
2 **וְגֶלֶד[4] שֶׁחוּץ לַמַּכָּה, וְהַדָּם יָבֵשׁ שֶׁעַל גַּבֵּי הַמַּכָּה,**
3 **וְהָרִטָּה שֶׁעָלֶיהָ, וְגִלְדֵי צוֹאָה[5] שֶׁעַל בְּשָׂרוֹ, וּבָצָק**
4 **אוֹ טִיט שֶׁתַּחַת הַצִּפָּרֶן, וְהַמִּלְמוּלִין[6] שֶׁעַל הַגּוּף,**
5 **וְטִיט הַיָּוֵן[7], וְטִיט הַיּוֹצְרִים[8], וְטִיט שֶׁל דְּרָכִים**
6 **הַנִּמְצָא שָׁם תָּמִיד אֲפִלּוּ בִּימוֹת הַחַמָּה[9] - כָּל אֵלּוּ**
7 **חוֹצְצִין. וּשְׁאָר כָּל הַטִּיט: כְּשֶׁהוּא לַח - אֵינוֹ**
8 **חוֹצֵץ, שֶׁהֲרֵי נִמְחֶה בַּמַּיִם[10]; וּכְשֶׁהוּא יָבֵשׁ -**
9 **חוֹצֵץ.**

2) מקוואות פרק ט. 3) ליחה שהעין פולטת והיא נדבקת בעור שמחוץ לעין. [רבינו אינו מחלק כאן בין לח לבין יבש, ומזה משמע שגם לח חוצץ]. 4) ליחה שנפלטה מן המכה והגלידה על שפתה. 5) צואה שנדבקה בגופו ונתייבשה. 6) כשהאדם לש בצק או טיט ורוצה להעביר את שייריהם שנדבקו בידיו, הוא מחכך זו בזו ומתוך כך מתקבצים על הידיים גרגירי בצק או טיט. גרגירים אלו נקראים "מילמולים". 7) במשנה מפורש: זה טיט הבורות. 8) עושי כלי חרס. 9) טיט זה נתייבש יפה יפה ואינו נמחה במים. 10) במי המקווה והם מגיעים לעור.

10 **ב. הַדָּבַשׁ וְהַדְּיוֹ וְהֶחָלָב וְהַדָּם, וּשְׁרַף הַתּוּת[11]**
11 **וְהַתְּאֵנָה וְהַשִּׁקְמָה[12] וְהֶחָרוּב - יְבֵשִׁין חוֹצְצִין[13], לַחִין**
12 **אֵינָן חוֹצְצִין[14]. וּשְׁאָר כָּל הַשְּׁרָפִין - בֵּין לַחִין בֵּין**
13 **יְבֵשִׁין חוֹצְצִין[15]. וְדָם שֶׁנִּסְרַךְ[16] בַּבָּשָׂר, אֲפִלּוּ לַח -**
14 **חוֹצֵץ[17]. הָאֵיבָר וְהַבָּשָׂר הַמֻּדְלָדָלִים[18] - חוֹצְצִין[19].**

11) שרף הנוטף מעץ התות. 12) דקל. 13) מפני שאינם נימוחים במים. 14) אינם מעכבים על המים מלהגיע לגוף. 15) בתוספתא שם מבואר הטעם: "מפני שהם לכלוכי הפירות", פירוש ודרכם של בני אדם להקפיד עליהם ומיעוט שאדם מקפיד עליו חוצץ (ראה פרק י"א הלכה י"ב). 16) שנדבק יפה וקשה להעבירו. 17) מנחות כא, א. [רש"י שם פירש, שהתחיל להתייבש וכשנוגעים בו נמשכים ממנו חוטי דם. ואולי שני השיעורים דומים]. 18) שנתלשו מן הגוף ולא נפרדו ממנו לגמרי. 19) אם יש עליהם דבר החוצץ ואינם נידונים כתלושים לגמרי (כסף משנה).

15 **ג. בֵּית הַסְּתָרִים בְּאִשָּׁה - חוֹצֵץ עַד שֶׁתְּדִיחַ תְּחִלָּה[20],**
16 **שֶׁהַזֵּעָה שָׁם תָּמִיד וְהָאָבָק מִתְקַבֵּץ וְחוֹצֵץ. בַּמֶּה**
17 **דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּנְשׁוּאָה[21]; אֲבָל בִּפְנוּיָה, הוֹאִיל**
18 **וְאֵינָהּ מַקְפֶּדֶת - אֵינוֹ חוֹצֵץ[22].**

20) אינה רשאית לטבול בלי הדחה תחילה. 21) שמקפידה כדי שלא תתגנה על בעלה. 22) אפילו אם יש שם לכלוך (תוספתא שם הלכה ד).

19 **ד. הָאֶגֶד[23] שֶׁעַל גַּבֵּי הַמַּכָּה, וְהַקַּשְׁקֵשִׁין שֶׁעַל גַּבֵּי**
20 **הַשֶּׁבֶר[24], וְהַשִּׁירִים[25] וְהַנְּזָמִים[26] וְהַקְּטָלְיוֹת[27]**
21 **וְהַטַּבָּעוֹת: בִּזְמַן שֶׁהֵן חֲזָקִים[28] וּדְבוּקִים בַּבָּשָׂר -**
22 **חוֹצְצִים; רָפִים[29] - אֵינָם חוֹצְצִין.**

23) תחבושת. 24) החובש קושר קשקשי מתכת על השבר אחרי שקירב שני חלקיו זה לזה. קשקשים אלה שומרים שלא יתרחקו חלקי השבר זה מזה. 25) שרשראות לקישוט. 26) נזמי האף. 27) מחרוזות של גרגירי זהב שהנשים עונדות סביב צווארין. 28) מהודקים בחזקה. 29) אינם לחוצים לבשר והמים ייכנסו ביניהם ובין הגוף.

23 **ה. חוּטֵי צֶמֶר וְחוּטֵי פִּשְׁתָּן וְהָרְצוּעוֹת שֶׁקּוֹשְׁרוֹת**
24 **הַנָּשִׁים בְּרָאשֵׁיהֶן לְנוֹי - חוֹצְצִין, מִפְּנֵי שֶׁמַּבְדִּילִין**
25 **בֵּין הַגּוּף וּבֵין הַמַּיִם. אֲבָל חוּטֵי שֵׂעָר - אֵין חוֹצְצִין,**
26 **מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם בָּאִין בָּהֶן אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן רָפִין.**

27 **ו. חוּטִין שֶׁצִּוָּאר[30] - אֵינָן חוֹצְצִין, אֲפִלּוּ שֶׁל**
28 **פִּשְׁתָּן[31], לְפִי שֶׁאֵין אִשָּׁה חוֹנֶקֶת עַצְמָהּ בָּהֶן[32]. אֲבָל**
29 **חֲבָקִים[33] שֶׁצִּוָּאר, כְּגוֹן קַטְלָיוֹת וַעֲנָקִים - חוֹצְצִין,**
30 **לְפִי שֶׁהָאִשָּׁה חוֹנֶקֶת עַצְמָהּ בָּהֶן כְּדֵי שֶׁתֵּרָאֶה בַּעֲלַת**
31 **בָּשָׂר.**

30) שהאשה קושרת בצווארה. 31) שאפילו רבי יהודה מודה שחוצצים כשהם קשורים בראש. 32) אין הנשים מהדקות אותם יותר מדאי. 33) תכשיטים של מתכת שחובקים את הצוואר.

32 **ז. שֵׂעָר שֶׁעַל הַלֵּב שֶׁנִּתְקַשֵּׁר וְנַעֲשָׂה קִלְקְלֵי[34], וְכֵן**
33 **קִלְקְלֵי הַזָּקָן - חוֹצְצִין.**

34) סבך כעין שרשרת. נסתבכו השערות ונידבקו על ידי זיעה ואבק. במשנה: קילקי. מלשונו כאן משמע שהמדובר בין באיש ובין באשה, שבמקום זה גם האיש מקפיד, ותתפרש המלה "והזקן" כפשוטה - זקן האיש.

34 **ח. חֵץ הַתָּחוּב בְּאָדָם: בִּזְמַן שֶׁהוּא נִרְאֶה[35] - חוֹצֵץ[36],**
35 **וּבִזְמַן שֶׁאֵינוֹ נִרְאֶה[37] - טוֹבֵל[38] וְאוֹכֵל בִּתְרוּמָתוֹ**
36 **לָעֶרֶב[39], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חֵץ טָמֵא. וְכֵן מִי שֶׁבָּלַע**
37 **טַבַּעַת טְמֵאָה וְטָבַל - הֲרֵי זֶה טָהוֹר; וְאִם הֶקִיאָהּ**
38 **אַחַר שֶׁטָּבַל - נִטְמָא בְּמַגָּעָהּ[40]. שֶׁכְּבָר בֵּאֲרָנוּ, שֶׁכָּל**
39 **הַבְּלוּעִים בְּגוּף הַחַי לֹא מִטַּמְּאִין וְלֹא מְטַמְּאִין.**

נִכְנְסוּ צְרוֹרוֹת וְקִיסְמִין בְּסִדְקֵי רַגְלָיו מִלְמַטָּה - חוֹצְצִין[41].

35) לא נכנס כולו לתוך הבשר. 36) מפני שנדבק קצת בעור הגלוי, ואם החץ מכוסה בקרום דק ושקוף והוא נראה לעין - אינו חוצץ (תוספתא שם הלכה ה). 37) שאינו מגולה. 38) והחץ אינו חוצץ. 39) ככל חייבי טבילות שטבלו שאסורים בתרומה עד אחר הערב שמש. 40) בשעת ההקאה. 41) בתוספתא שם פרק ח הלכה ד אמר רבי עקיבא: "אין חוצצים מפני שהוא כבית הסתרים". ואף על פי שבתוספתא אין חולק עליו, לא פסק רבינו כמותו מפני שכבר נפסקה הלכה, שבית הסתרים אינו צריך ביאת מים, אבל צריך להיות ראוי לביאת מים.

ט. אִסְפְּלָנִית, מְלוּגְמָא וּרְטִיָּה[42] שֶׁעַל בֵּית הַסְּתָרִים - חוֹצְצִין; אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ שֶׁיִּכָּנְסוּ בָּהֶן הַמַּיִם, צְרִיכִין שֶׁיִּהְיוּ רְאוּיִין וְלֹא יְהֵא בָּהֶן דָּבָר חוֹצֵץ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. הָיְתָה בּוֹ שַׂעֲרָה אַחַת אוֹ שְׁתַּיִם[43] חוּץ לַמַּכָּה וּרְאשָׁהּ מֻדְבָּק לַמַּכָּה, אוֹ שֶׁהָיוּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת רֹאשָׁם מֻדְבָּק בְּטִיט אוֹ בְּצוֹאָה, אוֹ שֶׁהָיוּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת בְּרִיסֵי עֵינָיו מִלְמַטָּה וְנִקְבָן וְהוֹצִיאָן בְּרִיסֵי עֵינָיו מִלְמַעְלָה - הֲרֵי אֵלּוּ חוֹצְצִין.

42) מיני רטיות שונים שמשימים על גבי מכה. 43) מפני ששתי שערות קשורות אינן חוצצות ואחת קשורה חוצצת (ראה הלכה ט), משמיענו רבינו שבנדבקו למכה - גם שתיים חוצצות.

י. לֹא יִטְבֹּל אָדָם בֶּעָפָר שֶׁעַל רַגְלָיו[44]. וְאִם טָבַל - אֵינוֹ חוֹצֵץ.

44) האבק העולה על רגליו של ההולך יחף.

יא. הָאוֹחֵז בְּאָדָם וּבִכְלִים וְהִטְבִּילָן - הֲרֵי הֵן בְּטָמְאָתָן, וְאַף עַל פִּי שֶׁרָפָה יָדָיו[45] עַד שֶׁבָּאוּ בָּהֶן הַמַּיִם, גְּזֵרָה שֶׁמָּא לֹא יַרְפֶּה. וְאִם הֵדִיחַ יָדָיו בְּמַיִם - עָלְתָה לָהֶן טְבִילָה[46].

45) רבינו למד זה מדברי רבי שמעון שם שאמר: "ירפה" משמע שלדעת תנא קמא זה לא מועיל. 46) שהמים שעל ידיו מתחברים עם מי המקווה וכאילו נכנסו שם מי המקווה.

יב. הַמַּפְשֶׁלֶת בְּנָהּ לַאֲחוֹרָהּ[47] וְטָבְלָה - לֹא עָלְתָה לָהּ טְבִילָה; שֶׁמָּא הָיָה טִיט בְּרַגְלֵי הַתִּינוֹק אוֹ בְּיָדָיו וְנִדְבַּק בְּאִמּוֹ בְּשָׁעַת טְבִילָה וְחָצַץ, וְאַחַר שֶׁעָלְתָה נִפְלַל[48].

47) הרכיבה את תינוקה על גבה כשהיא ערומה. 48) ולפיכך הטבילה פסולה אפילו אם בדקוה סמוך לטבילתה ולא נמצא עליה דבר החוצץ.

יג. נִדָּה שֶׁנִּתְּנָה שַׂעֲרָהּ בְּפִיהָ אוֹ שֶׁקִּפְּצָה[49] יָדָהּ אוֹ שֶׁקָּרְצָה[50] בְּשִׂפְתוֹתֶיהָ אוֹ שֶׁנִּמְצָא עֵצֶם בֵּין שִׁנֶּיהָ[51] - כְּאִלּוּ לֹא טָבְלָה. וְכֵן שְׂאָר כָּל הַטְּמֵאִים. נָתְנָה מָעוֹת בְּפִיהָ וְיָרְדָה וְטָבְלָה - טְהֳרָה מִטֻּמְאַת הַנִּדָּה[52], וַהֲרֵי הִיא טְמֵאָה עַל גַּב רֻקָּהּ[53], וְנִמְצְאַת רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה[54] כְּמִי שֶׁנָּגַע בְּרֹק הַנִּדָּה. וְכֵן הַדִּין בְּזָב.

49) סגרה והידקה. 50) הדביקה השפתיים זו לזו בחוזק. 51) נידה סו, ב: מעשה בשפחתו של רבי שטבלה ועלתה ונמצא לה עצם חוצץ בין שיניה והצריכה רבי טבילה אחרת. 52) שהיא אב הטומאה וטהורה לבעלה וגם אינה מטמאה אדם וכלים כנידה. 53) על ידי נגיעתה ברוק שלה. הרוק הנמצא בפיה באופן טבעי אינו מטמא אותה, אבל כשנתלש ונדבק למעות הוא מטמא. פירוש אחר: המעות שבפיה מגרות את בלוטי הפה והם מוציאים רוק. ותוספת רוק זה תורת משקה עליו, אף על פי שלא יצא חוץ לפה (שני הפירושים כתבם הר"ש שם). 54) ומטמאה אוכלין ומשקין ולא אדם וכלים.

יד. וְאֵלּוּ שֶׁאֵין חוֹצְצִין בְּאָדָם: קִלְקְלֵי הָרֹאשׁ וּבֵית הַשֶּׁחִי וּבֵית הַסְּתָרִים שֶׁבְּאִישׁ, וְלִפְלוּף שֶׁבָּעַיִן, וְגֶלֶד שֶׁהֶעֱלָתָה הַמַּכָּה, וְלִכְלוּכֵי צוֹאָה שֶׁעַל בְּשָׂרוֹ, וְצוֹאָה שֶׁתַּחַת הַצִּפָּרֶן[55], וְצִפּוֹרֶן הַמְדֻלְדֶּלֶת, וּכְשׁוּת הַקָּטָן, וְהוּא הַשֵּׂעָר הַדַּק שֶׁעַל בְּשָׂרוֹ - כָּל אֵלּוּ אֵינָן חוֹצְצִין.

55) שלא כנגד בשר האצבע. אבל שכנגד הבשר חוצצת.

טו. שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת אוֹ יָתֵר שֶׁהָיוּ קְשׁוּרִין כְּאַחַת קֶשֶׁר אֶחָד - אֵינָן חוֹצְצִין, מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם בָּאִין בָּהֶן. וְשַׂעֲרָה אַחַת שֶׁנִּקְשְׁרָה - חוֹצֶצֶת. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה מַקִּפִּיד עָלֶיהָ; אֲבָל אִם אֵינוֹ מַקְפִּיד עָלֶיהָ - עָלְתָה לוֹ טְבִילָה, עַד שֶׁיִּהְיֶה רֹב שְׂעָרוֹ[56] קָשׁוּר נִימָא נִימָא בִּפְנֵי עַצְמָהּ. כֵּיצַד הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים. וְיֵרֵאָה לִי, שֶׁשְּׂעָרוֹ שֶׁל אָדָם כְּגוּפוֹ הוּא חָשׁוּב לְעִנְיַן טְבִילָה, וְאֵינוֹ כְּגוּף בִּפְנֵי עַצְמוֹ כְּדֵי שֶׁנֹּאמַר רֹב הַשַּׂעַר[57], אֶלָּא אַף עַל פִּי שֶׁכָּל שַׂעַר רָאשׁוֹ קָשׁוּר נִימָא נִימָא, אִם אֵינוֹ מַקִּפִּיד עָלָיו - עָלְתָה לוֹ טְבִילָה; אֶלָּא אִם כֵּן נִצְטָרֵךְ לְחוֹצֵץ אַחַר עַל גּוּפוֹ[58] וְנִמְצָא הַכֹּל רֹב גּוּפוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאֶחָד הַנִּדָּה וְאֶחָד שְׂאָר הַטְּמֵאִין שֶׁיֵּשׁ בְּרֹאשָׁן שֵׂעָר.

56) נתבאר למעלה בפרק א הלכה י"ב, שבאינו מקפיד אין חציצה בפחות מרוב. 57) אין אנו אומרים שרוב השיער מספיק כדי לדונו כרובו שאינו מקפיד. 58) כאן משמיענו רבינו ששני מיני חציצות מצטרפים לרוב.

טז. תַּקָּנַת עֻזְרָא הִיא, שֶׁתְּהֵיֶה אִשָּׁה חוֹפֶפֶת[59] אֶת שְׂעָרָהּ וְאַחַר כָּךְ תִּטְבֹּל. וְאִם אֶפְשָׁר לָהּ לְחוֹף בַּלַּיְלָה וְלִטְבֹּל מִיָּד תֵּכֶף לַחֲפִיפָה - הֲרֵי זֶה מֻשָּׁבָח. וּבְשָׁעַת הַדְּחָק[60] אוֹ מִפְּנֵי הֶחֳלִי חוֹפֶפֶת אֲפִלּוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת וְטוֹבֶלֶת לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת[61].

59) סורקת, כדי להפריד את השערות. 60) כגון שלא תמצא מים חמים סמוך לטבילתה. 61) שהרי אי אפשר לה לחוף בשבת [והוא הדין לחוף ביום ראשון בערב

ולטבול בליל שלישי בשעת הדחק. ורבינו נקט ערב שבת ומוצאי שבת לדוגמא. ונראה מלשונו, שאין להרחיק יותר מיום אחד בין חפיפה לטבילה (כסף משנה)].

1 **יז. טָבְלָה וְעָלְתָה וְנִמְצָא עָלֶיהָ דָּבָר חוֹצֵץ: אִם**
2 **בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁחָפְפָה טָבְלָה - אֵינָהּ צְרִיכָה לָחֹף פַּעַם**
3 **שְׁנִיָּה, אֶלָּא חוֹזֶרֶת וְטוֹבֶלֶת מִיָּד בְּלִבָּד; וְאִם לָאו -**
4 **צְרִיכָה לָחֹף פַּעַם שְׁנִיָּה[62] וְלִטְבֹּל.**

62) אם עבר יום שלם וגם נמצאה חציצה, חוששין שמא ישנן עוד חציצות ולא הרגישה בהן.

5 **יח. לֹא תָּחֹף אִשָּׁה בְּנָתֶר[63], מִפְּנֵי שֶׁמְּקַטֶּפֶת[64] אֶת**
6 **הַשֵּׂעָר; וְלֹא בְּאָהָל[65], מִפְּנֵי שֶׁמַּסְרִיחַ[66] אֶת הַשֵּׂעָר;**
7 **אֶלָּא בְּחַמִּין, וַאֲפִלּוּ בְּחַמֵּי חַמָּה, מִפְּנֵי שֶׁהַחַמִּין**
8 **מַשִּׁירִין[67] אֶת הַשֵּׂעָר וּמְסַלְסְלִין אוֹתוֹ; אֲבָל הַצּוֹנְנִין**
9 **מְקַלְקְלִין וּמְקַבְּצִין אֶת הַשֵּׂעָר וּמְתַקְשֵׁר.**

63) רבינו בכלים פרק ב משנה א מפרש אבן רכה מאוד שמשתמשים בה לרחיצת השיער והבגדים. בערבית נקראת טפל. 64) מנתק, והשערות המנותקות חוצצות. 65) בערוך פירש: אלון. [בגמרא שלפנינו כתוב "בחול"]. 66) מסבך. 67) בגמרות שבידינו כתוב: "דקרירי ומשרו מזיא" פירוש מים קרים "משרו" את השער, ופירש רש"י מקשה את השיער ואין הלכלוך עובר. ונראה שרבינו גורס "חמימי משרו". ומפרש גם כן שמקשים את השיער אולם לדעתו זה עוזר להעברת הלכלוך.

10 **יט. נִדָּה שֶׁנִּתְנָה תַּבְשִׁיל לִבְנָהּ וְטָבְלָה[68] - לֹא עָלְתָה**
11 **לָהּ טְבִילָה, מִפְּנֵי הַשְּׁמְנוּנִית שֶׁעַל יָדֶיהָ.**

68) בלי רחיצת ידיים.

12 **כ. שָׁרְטָה בִּבְשָׂרָהּ וְהוֹצִיא דָּם וְטָבְלָה: בְּתוֹךְ שִׁלְשָׁה**
13 **יָמִים - אֵין מְקוֹם הַשְּׂרִיטוֹת חוֹצֵץ[69]; לְאַחַר שִׁלְשָׁה**
14 **יָמִים - חוֹצֵץ, מִפְּנֵי שֶׁהַדָּם נִקְפָּה שָׁם כַּגֶּלֶד שֶׁעַל**
15 **גַּבֵּי הַמַּכָּה[70]. וְכֵן לִפְלוּחַ שֶׁבָּעַיִן[71], אִם הָיָה יָבֵשׁ,**
16 **וְהוּא שֶׁהִתְחִיל לְהוֹרִיק[72] - חוֹצֵץ בְּנִדָּה.**

69) השלושה ימים הראשונים הדם שעל מקום זה עודנו רך והוא כחלק מן הבשר (רש"י). 70) פירוש, שחוץ למכה, אבל גלד שעל המכה עצמה אינו חוצץ, כמו ששנינו במקוואות פרק ט משנה ד (ראה ראב"ד וכסף משנה). 71) למעלה בהלכה א למדנו שליפלוף מחוץ לעין חוצץ בין לח ובין יבש, וכאן המדובר בליפלוף שבתוך העין. בתוספות שם דיבור המתחיל לפלוף פירשו, מפני שהדמעה שבתוך העין מרטיבה את הלפלוף ומעכבת את ההתייבשות, אבל הלפלוף שמבחוץ הוא סמיך וממהר להתייבש. 72) לפלוף יבש צבעו ירוק [ומה שכתב רבינו "וכן" מפרש הכסף משנה: כמו שבשריטה חוצץ הדם כשנתייבש כך גם הלפלוף שנתייבש חוצץ. ראה שם פירושי הרא"ש והטור].

17 **כא. כֹּחַל[73] שֶׁבָּעַיִן - אֵינוֹ חוֹצֵץ; שֶׁעַל גַּב הָעַיִן -**
18 **חוֹצֵץ. וְאִם הָיוּ עֵינֶיהָ פּוֹרְחוֹת[74] - אַף עַל גַּבֵּי הָעַיִן**
19 **אֵינוֹ חוֹצֵץ[75].**

73) צבע כחול שהנשים נותנות בעיניהן (נדה שם). 74) עוצמת ופותחת תדיר. 75) מפני שתנועת העפעפיים מורידה את הכוחל ונשארה רק שיכבה דקה מאוד שאין בה ממש (רש"י שם).

20 **כב. פְּתָחָהּ עֵינֶיהָ בְּיוֹתֵר אוֹ עַצְמָתַן בְּיוֹתֵר - לֹא**
21 **עָלְתָה לָהּ טְבִילָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? לְעִנְיַן**
22 **טָהֳרוֹת[76]; אֲבָל לְהַתִּירָהּ לְבַעְלָהּ - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת. אַף**
23 **עַל פִּי שֶׁנִּתְנָה תַּבְשִׁיל לִבְנָהּ, אוֹ שֶׁהָיָה בָּהּ שֶׁרֶט יָשָׁן,**
24 **אוֹ שֶׁהָיָה עַל גַּב עֵינָהּ כֹּחַל, וּבֵין פָּתְחָה עֵינֶיהָ אוֹ**
25 **עַצְמָתַן - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ[77]. שֶׁכָּל הַדְּבָרִים**
26 **הָאֲלוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן אֵינָן חוֹצְצִין אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶן,**
27 **וּלְעִנְיַן טָהֳרוֹת גְּזֵרוּ, לְעִנְיַן בִּיאָה לֹא גָּזְרוּ[78]. וְכָל**
28 **הַחוֹצֵץ בִּנְדָּה לְטָהֳרוֹת - חוֹצֵץ בְּשְׂאָר הַטְּמֵאִין לְעִנְיַן**
29 **טָהֳרוֹת, וְחוֹצֵץ בִּגֵּר בְּשִׁעַת טְבִילָה[79].**

76) שאם נגעה בטהרות נטמאו. 77) רבינו חוזר ומונה בקיצור נמרץ את כל ההלכות ודילג על ליפלוף שבעין, מפני שהשווהו במקומו לשרטה בבשרה ושניהם מדין יבוש נגעו בהם, לפיכך לא ראה צורך בכך למנות שניהם. 78) הרי"ף גורס בנידה שם: "ולית הילכתא ככל הני שמעתתא, אלא כי איתמר הכי לעניין טהרות איתמר, אבל לבעלה שפיר דמי". פירוש, אין הלכה ככל השמועות האלה, ומה שנאמר שחוצצים - לעניין טהרות נאמר, אבל לבעלה מותרת. 79) כשהוא טובל לגירותו. גוי המתגייר צריך מילה וטבילה.

30 **כג. מִי שֶׁטָּבַל וְעָלָה וְנִמְצָא עָלָיו דָּבָר חוֹצֵץ, אַף עַל**
31 **פִּי שֶׁנִּתְעַסֵּק בְּאוֹתוֹ הַמִּין[80] כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ - הֲרֵי הוּא**
32 **בְּטֻמְאָתוֹ, עַד שֶׁיֹּאמַר: יוֹדֵעַ אֲנִי בְּוַדַּאי שֶׁלֹּא הָיָה זֶה**
33 **עָלַי קֹדֶם הַטְּבִילָה. הוֹאִיל וְהֶחְזַק טָמֵא[81] - הַעֲמֵד**
34 **טָמֵא עַל טֻמְאָתוֹ עַד שֶׁתֵּדַע בְּוַדַּאי שֶׁטָּהַר[82].**

80) שנמצא על גופו אחר שנתעסק בו. 81) לפני הטבילה. 82) וכאן ספק, שמא היה הדבר החוצץ על בשרו בשעת טבילה ונשאר בטומאתו.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר דברים החוצצים בכלים. ואם כל הכלים שווים בדבר זה. וכל סדר טבילת כלים. ואם מטבילים כלים בתוך כלים טהורים.

35 **א. וְאֵלּוּ חוֹצְצִין[2] בִּכְלִים: הַזֶּפֶת וְהַחֵמָר וְכַיּוֹצֵא**
36 **בָּהֶן. הַזֶּפֶת שֶׁבְּכוֹס וְשֶׁבְּצְלוֹחִית[3] - מִתּוֹכָן חוֹצְצִין[4],**
37 **מֵאֲחוֹרֵיהֶן[5] אֵינָן חוֹצְצִין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?**
38 **מִבַּיִת הָאֻמָּן[6]; אֲבָל מִבַּעַל הַבַּיִת - בֵּין מִתּוֹכָן בֵּין**
39 **מֵאֲחוֹרֵיהֶן חוֹצְצִין[7]. הַזֶּפֶת שֶׁבְּתַמְחוּי[8] וְשֶׁבְּקֻעָרָה,**
40 **בֵּין מִתּוֹכָן בֵּין מֵאֲחוֹרֵיהֶן, בֵּין מִבַּעַל הַבַּיִת בֵּין מִבַּיִת**
41 **הָאֻמָּן - חוֹצְצִין[9].**

2) מקוואות פ"ט מ"ה. 3) תוספתא שם פ"ז ה"ב. 4) זפת הדבוק בתוך הכוס, והצלוחית חוצץ, מפני שהאדם מקפיד עליו. 5) אינו מקפיד. למדנו בפרק א הלכה יב,

שבחציצה קובעת ההקפדה. 6) המשתמש בזפת ואינו מקפיד על קצת זפת בצד החיצון של הכלי. 7) בעל הבית מקפיד שכליו יהיו נקיים גם מבחוץ. 8) קערה גדולה. 9) בכלים אלה משתמשים בחמים, והזפת שעל גביהם בחוץ נמס ומלכלך, לפיכך גם האומן מקפיד.

1 **ב. הַמֹּר וְהַקּוּמּוֹס[10], בֵּין בְּכוֹס בֵּין בְּצָלוֹחִית בֵּין**
2 **בְּתַמְחוּי וּקְעָרָה, בֵּין מִבַּעַל הַבַּיִת בֵּין מִבֵּית הָאֻמָּן,**
3 **בֵּין מִתּוֹכָן בֵּין מֵאֲחוֹרֵיהֶן - חוֹצְצִין[11]. הָיָה זֶפֶת אוֹ**
4 **חֵמָר[12] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן עַל הַטַּבְלָא[13] וְעַל הַשֻּׁלְחָן וְעַל**
5 **הַדַּרְגָּשׁ[14]: אִם הָיוּ נְקִיִּים - חוֹצְצִין, מִפְּנֵי שֶׁמַּקְפִּיד**
6 **עֲלֵיהֶן; וְעַל הַבְּלוּסִין[15] - אֵינָן חוֹצְצִין, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ**
7 **מַקְפִּיד עֲלֵיהֶן.**

10) תוספתא מקוואות פ"ז ה"ב [במשנה מקוואות פ"ט ה, כתוב: "המור בכלי זכוכית", אולם רבינו מוחק כנראה את המלים "בכלי זכוכית" (וגם בתוספתא אינו) בהתאם לשיטתו (בהלכות כלים פרק א הלכה ה), שכלי זכוכית אין להם טהרה במקווה]. בספר עבודה, הלכות כלי המקדש פרק א הלכה ג, כותב רבינו: "המור הוא הדם הצרור בחיה שבהודו הידוע לכל, שמתבשמים בה בני אדם" (ראה אבן־עזרא ורמב"ן בפירושיהם לתורה (שמות ל, כג) שדחו פירושו של רבינו). והקומוס הוא מין עפר שצבעו שחור, ונותנים אותו לתוך הדיו (רבינו בפירושו למשנה שבת קד, ב). 11) על מור וקומוס מקפידים גם האומנים. 12) משנה שם. 13) לוח שאוכלים עליו. 14) רבינו במשנתנו מפרש: כסא קטן שעולים ממנו על כסא גדול. אולם בגמרא סנהדרין כ, א פירשו שדרגש הוא מין מיטה, וכן פירש רבינו שם. 15) מלוכלכים (ראה שבת עו, ב "עיסה בלוסה" פירוש לא נקייה).

8 **ג. הָיוּ עַל מִטּוֹת[16] בַּעַל הַבַּיִת - חוֹצְצִין; עַל מִטּוֹת**
9 **שֶׁל עָנִי - אֵינָן חוֹצְצִין[17]. עַל אֶפֶף בַּעַל הַבַּיִת -**
10 **חוֹצֵץ; וְעַל זַקִּין[18] - אֵינוֹ חוֹצֵץ. עַל הַמַּרְדַּעַת[19]**
11 **מִשְׁנֵי צְדָדִין[20] - חוֹצֵץ[21].**

16) שם. 17) אין דרכם להקפיד כל־כך על הניקיון. 18) נודות של עור, שמניחים על החמור. 19) כר שנותנים על גב החמור ורוכבים עליו. [במשניות שנספחו לגמרא נדה, לא נזכר כלל "מרדעת". אולם במשניות ישנה, וכן בגמרא שבת קיד, א]. 20) אם הרכב הוא מעבר לעבר. 21) שבת שם.

12 **ד. הָיוּ זֶפֶת אוֹ חֵמָר[22] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן עַל בִּגְדֵי תַּלְמִידֵי**
13 **חֲכָמִים[23], אֶפְלּוּ מִצַּד אֶחָד - חוֹצֵץ[24], מִפְּנֵי**
14 **שֶׁמַּקְפִּידִין עַל מַלְבּוּשָׁן לִהְיוֹת נָקִי. עַל בִּגְדֵי עַמֵּי**
15 **הָאָרֶץ: מִשְּׁנֵי צְדָדִין - חוֹצֵץ, מִצַּד אֶחָד - אֵינוֹ**
16 **חוֹצֵץ.**

22) שם משנה ו. 23) במשנה: "של בנאים", ובגמרא שבת שם פירשו שהכוונה לתלמידי חכמים, שעוסקים בבניינו של עולם. 24) מפני שתלמידי חכמים מחוייבים להקפיד שמלבושיהם יהיו נקיים.

17 **ה. הָיוּ עַל הַמִּטְפָּחוֹת[25] שֶׁל זַפְתִּים[26] וְשֶׁל יוֹצְרִים[27]**
18 **וְשֶׁל מְפַסְּלֵי אִילָנוֹת[28] - אֵינָן חוֹצְצִין[29].**

25) שם משנה ז. 26) מוכרי זפת. 27) עושי כלי חרס. 28) כורתים את הענפים הדקים, כדי שיתעבה האילן. 29) מטפחותיהם תמיד מלוכלכים ואינם מקפידים.

19 **ו. טַבָּח[30] שֶׁהָיָה דָּם עַל בִּגְדָיו - אֵינוֹ חוֹצֵץ, מִפְּנֵי**
20 **שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד.**

30) זבחים צח, ב.

21 **ז. מוֹכֵר[31] רְבָבָה[32] שֶׁהָיָה רְבָב עַל בִּגְדוֹ - אֵינוֹ חוֹצֵץ.**
22 **וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. הָיָה הַטַּבָּח מוֹכֵר רְבָב וְהָיָה עַל**
23 **בִּגְדוֹ דָּם וּרְבָב - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם חוֹצֵץ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן**
24 **שְׁנַיִם וּמַקְפִּיד, אוֹ אֵינוֹ חוֹצֵץ, שֶׁהֲרֵי מְלַאכְתּוֹ הִיא**
25 **וְאֵינוֹ מַקְפִּיד[33].**

31) שם. 32) כל דבר הניתך ונבלע בבגד, נקרא רבב (רש"י שם). 33) שם בעיא שלא נפשטה [לא נתבאר לי למה כתב רבינו כאן שהוא ספק, הרי דרכו לפסוק לקולא כל בעיא בענין דרבנן שלא נפשטה? ואולי מפני שיש כאן חזקת טומאה].

26 **ח. הָיָה הַזֶּפֶת[34] אוֹ הַחֵמָר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן עַל הַסַּנְדָּל**
27 **מִתּוֹכוֹ - מִלְמַעְלָה חוֹצֵץ[35], מִלְמַטָּה אֵינוֹ חוֹצֵץ[36].**
28 **עַל הַסַּפְסָל - מִלְמַעְלָה אוֹ מִן הַצְּדָדִין חוֹצֵץ[37],**
29 **מִלְמַטָּה[38] אֵינוֹ חוֹצֵץ.**

34) תוספתא מקוואות פרק ז הלכה ב. 35) האדם מקפיד שלא יתלכלך השטח העליון של רגלו. 36) אינו מקפיד על לכלוך השטח התחתון של רגלו, שאינו נראה. 37) מקפיד, כדי שלא יתלכלכו בגדי היושב עליו. 38) השטח שכלפי האדמה.

30 **ט. לִכְלוּכִי[39] צוֹאָה שֶׁבִּכְסָא וְשֶׁבְּקַתֶּדְרָה הַמְכֻבָּשִׁין[40],**
31 **בֵּין מִתּוֹכָן בֵּין מֵאֲחוֹרֵיהֶן, בֵּין מִלְמַטָּה בֵּין מִן**
32 **הַצְּדָדִין - אֵינָן חוֹצְצִין, מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם מַעֲבִירִין**
33 **אוֹתָן. אֲבָל לִכְלוּכֵי שְׁמָרִים שֶׁבַּכּוֹס וְשֶׁבַּצָּלוֹחִית,**
34 **וְהַמּוֹךְ שֶׁבַּשִּׁיר[41] וְשֶׁבַּזּוּג[42], וְהַטִּיט וְהַבָּצֵק שֶׁעַל יַד**
35 **הַקֶּרֶדֹם וְשֶׁעַל יַד הַמַּגְרָפָה [אֵינָן חוֹצְצִין; הִגְלִידוּ[43]**
36 **- חוֹצְצִין[44].**

39) שם. 40) בתוספתא הגירסא "והמכובשין", ומפרש ב'מנחת ביכורים': לחלוח שחור שנתייבש (הגר"א גורס "המכובסין", ואיני יודע לפרש). 41) שיר הוא תכשיט חלול, ורגילים למלאותו מוך. 42) פעמון. נותנים בתוכו מוך, כדי שלא יקשקש. 43) נתייבשו. נראה שזה נמשך לטיט ובצק בלבד, אבל לא ללכלוכי שמרים, שהרי הפסיק באמצע וכתב דין מוך שבשיר ושבזוג שלא שייך בהם הגלדה [ובכלל קשה להבין, מה ענין מוך בשיר וזוג לכאן, הרי בדיני לכלוכים אנו עוסקים? ואולי הכוונה למוך שנתלכלך. וזה דוחק]. 44) מלשון "אבל" שבתחילת בבא זו, יש ללמוד שלכלוכי צואה בכסא וקתדרה, אפילו הגלידו

אינם חוצצים, מפני שהמים מעבירים גם את היבשים. [למעלה בפ"ב ה"א מחלק רבינו בין מיני טיט שונים, וכאן לא חילק. ונראה שיש לחלק בין טיט שעל עור ושעל כלים].

1 **י. דָּבָר בָּרוּר הוּא, שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁאָמְרוּ בְּזֶפֶת וּבְחֵמָר**
2 **וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁאֵינָן חוֹצְצִין בִּכְלִים - מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ**
3 **מַקְפִּיד הוּא. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה רֹב הַכְּלִי חָפוּי בְּזֶפֶת**
4 **אוֹ בְּחֵמָר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה, כְּמוֹ**
5 **שֶׁבֵּאֲרְנוּ[45], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד. אֵין[46] בְּדָבָר זֶה**
6 **הֶפְרֵשׁ בִּכְלֵי מִן הַכֵּלִים, אֶלָּא כָּל הַכֵּלִים שָׁוִין בְּדָבָר**
7 **זֶה.**

45) למעלה בפרק א הלכה יב, שרובו חוצץ אפילו אינו מקפיד. 46) נראה שצ"ל "ואין".

8 **יא. כָּל יְדוֹת הַכֵּלִים[47] שֶׁהֵן חֲלוּלִין שֶׁהִכְנִיסָן שֶׁלֹּא**
9 **כְּדַרְכָּן[48], אוֹ שֶׁהִכְנִיסָן כְּדַרְכָּן וְלֹא מֵרְקָן[49], אוֹ שֶׁהָיוּ**
10 **שֶׁל מַתֶּכֶת וְנִשְׁבְּרוּ[50] - לֹא עָלְתָה לָהֶן טְבִילָה.**

47) מקוואות פרק י משנה א. 48) באופן שאין המים נכנסים לתוך חלל הידות. 49) לא הכניסם באופן שהמים ישטפו אותן לכל אורכן ורוחבן (מלשון הכתוב ויקרא ו "ומורק ושוטף במים"). 50) לא נשברו לגמרי אלא נקמטו, ומתוך כך נסתם החלול ואין המים נכנסים לכולו. [פירוש זה מסתמך על פירוש רבינו למשנתנו. אולם הכסף־משנה, הברטנורא, ה'תוספות יום טוב' ו'תפארת ישראל', מפרשים שהמדובר במשנה ביד שאינו מחובר לכלי אלא מכניסים אותה לכלי ולפעמים מסירים אותה, ומלמדת המשנה, שאם הכניס את יד הכלי בצורה בלתי נכונה - אינה חיבור לכלי, ולפיכך היד חוצצת בטבילת הכלי, שהרי המים אינם נכנסים למקום שהיא יושבת, "ולא מירקן" מתפרש: שלא גמר את הכנסתן, כמו: "ומירק אחר שחיטה על ידו" (יומא לב, ב) ואם נשברו אינן ראויות למלאכתן ולכן חוצצות. ולשון המשנה: "הרי אלו חוצצין", סיוע לפירושם. ורבינו כאן שינה לשון המשנה, וכתב: לא עלתה להן טבילה.

11 **יב. כְּלִי[51] שֶׁהָפַךְ פִּיו לְמַטָּה וְהִטְבִּילוֹ - כְּאִלּוּ לֹא**
12 **טָבַל, מִפְּנֵי שֶׁאֵין הַמַּיִם נִכְנָסִין בְּכֻלּוֹ[52]. הָיָה בּוֹ**
13 **מָקוֹם שֶׁאֵין הַמַּיִם נִכְנָסִין בּוֹ[53] עַד שֶׁיַּטֶּנּוּ עַל צִדּוֹ -**
14 **לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה עַד שֶׁיַּטֶּנּוּ עַל צִדּוֹ.**

51) שם. 52) האוויר שבכלי שאין לו מקום לצאת, מעכב על המים מלהכנס, אבל כשמכניסים את הכלי ושוליו למטה, או כשהוא מוטה על צידו - דוחפים המים את האוויר לחוץ ותופסים את מקומו. 53) במשנה: "זבורית", ופירש שם רבינו: זוויות ותוספות שהמים אינם נכנסים לתוכם, כשהוא מטביל את הכלי דרך שוליו.

15 **יג. כְּלִי[54] שֶׁהוּא צַר מִבָּאן וּמִכָּאן וְרָחָב בָּאֶמְצַע[55] -**
16 **אֵינוֹ טָהוֹר עַד שֶׁיַּטֶּנּוּ עַל צִדּוֹ.**

54) שם. 55) לא מצאתי פירוש לזה במפרשי המשנה.

17 **יד. צְלוֹחִית[56] שֶׁפִּיהָ שׁוֹקֵעַ[57] - אֵינָהּ טְהוֹרָה עַד**
18 **שֶׁיַּטֶּנָּה עַל צִדָּהּ[58].**

56) שם. 57) בדומה לדיותות שמשתמשים בהן תלמידי בתי ספר, ודיותה כזו שומרת על הדיו שלא יישפך. 58) במשניות שלפנינו: "עד שינקבנה". ולפי אותה גירסא, אין הבדל בין צלוחית לקלמרין שבבבא הבאה. ונראה בדעת רבינו, שצלוחית פיה שוקע קצת וגם אינו צר כל־כך כמו פי דיותה, ולפיכך מספיקה הטייה על צידה.

19 **טו. קַלְמָרִין[59] אֵינָהּ טְהוֹרָה עַד שֶׁיִּקְּבֶנָּה מִצַּדָּהּ[60],**
20 **כְּדֵי שֶׁיִּכָּנְסוּ הַמַּיִם לָעַקְמוּמִיּוֹת שֶׁבָּהּ.**

59) דיותה שפיה שוקע הרבה, והמים אינם נכנסים לשטח שבין הכפיפה ובין דפנות הקלמרין, מפני שאין מוצא לאוויר הנמצא באותו שטח. 60) ויטבילנה כשהנקב למעלה.

21 **טז. בְּהֵמָה[61] שֶׁהָיָה הַשִּׁיר[62] שֶׁעָלֶיהָ רָפוּי[63] וְנִטְמָא -**
22 **מַטְבִּילִין אוֹתוֹ בְּמְקוֹמוֹ[64].**

61) משנת שבת נא, ב. וגמרא נב, ב. 62) שתולים על צווארי בהמות קטנות לנוי. 63) בלתי מהודק לצווארו, והמים יכולים להיכנס. 64) בצווארו הבהמה.

23 **יז. לֹא יַטְבִּיל[65] אָדָם אֶת הַקֻּמְקוֹם בַּפֶּחָמִין שֶׁבּוֹ[66],**
24 **אֶלָּא אִם כֵּן שְׁפָשָׁף[67].**

65) שם פרק ט משנה ב. 66) כשיש בו פחמים. 67) הכניס ידו לתוך הקומקום, ולקח את הפחמים ואחז אותם בידו. [כך פירש רבינו במשנה. ומפרשים אחרים פירשו, שהכוונה לפיח שעלה על הקומקום, וצריך לשפשף ולהסירו].

25 **יח. כְּלִי[68] שֶׁהוּא מָלֵא מַשְׁקִין[69] וְהִטְבִּילוֹ - כְּאִלּוּ לֹא**
26 **טָבַל[70]. הָיָה מָלֵא מַיִם וְהִטְבִּילוֹ - חֲרֵי הַמַּיִם[71] וְהַכְּלִי**
27 **טְהוֹרִין כְּאַחַת[72], מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם יֵשׁ לָהֶן טָהֳרָה**
28 **בִּמְקוֹרָן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרְנוּ בְּטֻמְאַת אֳכָלִין וּמַשְׁקִין[73]. הָיָה**
29 **הַכְּלִי מָלֵא מֵי רַגְלַיִם - רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ הוּא מַיִם[74].**
30 **הָיָה בּוֹ מֵי חַטָּאת[75]: אִם הָיָה רֹב הַכְּלִי פָּנוּי[76] כְּדֵי**
31 **שֶׁיִּרְבּוּ מֵי מִקְוֶה עַל מֵי חַטָּאת שֶׁבְּתוֹכוֹ - חֲרֵי זֶה**
32 **טָהוֹר; וְאִם לָאו - עֲדַיִן הוּא בְּטֻמְאָתוֹ[77], וּכְאִלּוּ הֵן**
33 **שְׁאָר מַשְׁקִין שֶׁחוֹצְצִין[78] בֵּין גּוּף הַכְּלִי וּבֵין מֵי**
34 **הַמִּקְוֶה.**

68) שם משנה ו. 69) חוץ למים. 70) שהמשקין חוצצים בין מי המקווה והכלי. 71) שנטמאו בנגיעתם בכלי. 72) הטבילה מטהרת שניהם. 73) בהלכות טומאת אוכלין פרק ב הלכה כא. שם כתב רבינו: "שאם הטביל מים טמאים במקווה, כיון שצפו מי מקווה עליהן - טהרו". 74) שם פ"י ה"ב למדנו, שמי רגליים דינם כמים לענין הכשר, וה"ה להשקה. 75) מים שנתנו עליהם אפר פרה אדומה כדי להזות על טמאי מת. 76) ונתמלא במי מקווה. 77) מפני קדושתם הם חשובים, ואינם בטלים לגבי מי המקווה עד שירבו על מי החטאת (ר"ש במשנתנו). 78) כמבואר בהלכות טומאת אוכלין שם.

35 **יט. כְּלִי[79] שֶׁתּוֹכוֹ טָהוֹר וְגַבּוֹ טָמֵא[80], וְהָיָה מָלֵא יַיִן**

1 לָבָן אוֹ חָלָב[81], וְהִטְבִּילוֹ - הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב: אִם
2 הָיָה רֹב הַכְּלִי פָּנוּי כְּדֵי שֶׁיִּרְבּוּ הַמַּיִם בְּתוֹכוֹ - טָהוֹר,
3 מִפְּנֵי שֶׁטֻּמְאָתוֹ מִדְּבְרֵיהֶן[82]. אֲבָל אִם הָיָה בּוֹ יַיִן אָדֹם
4 אוֹ שֶׁאָר מַשְׁקִין[83] - לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה[84].

79) זבחים עח, ב ו־עט, א. 80) כגון שנגעו משקין טמאים בגב הכלי, ולמדנו בהלכות טומאת אוכלין פרק ז הלכה ב, שגזרו חכמים על משקין טמאים שיטמאו כלים, ואם נגעו בגב הכלי - נטמא הגב בלבד ולא התוך. 81) יין לבן וחלב, אין צבעם מתבלט כל־כך במים. 82) בהלכה הקודמת, המדובר בכלי שיש עליו טומאה מן התורה, ולא חילקנו שם בין רוב למיעוט, ואפילו מיעוט משקין חוצצים, אבל בטומאה דרבנן מועיל רוב מי מקווה לבטל את המשקין שבכלי. [ומה שכתב שם "מלא משקין", הכוונה שהכלי אינו ריק]. 83) שצבעם אדום. 84) אם לא דיהה מראה היין. ואם דיהה, הכל מודים שהטבילה כשירה. כר' יהודה בזבחים שם.

5 כ. לָגִין[85] שֶׁהוּא מָלֵא מַיִם טְמֵאִין, וְהָיָה עַל פִּיו טִיט
6 טוֹפֵחַ[86], וְהָיָה הַטִּיט שׁוֹקֵעַ בַּמַּיִם[87], וְהִטְבִּילוֹ -
7 טָהוֹר[88]. וְאִם הָיָה טִיט הַיָּוֵן[89] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - כְּאִלּוּ לֹא
8 טָבַל[90]. וְכֵן טַבַּעַת[91] שֶׁנָּתְנָה בְּלִבְנָה שֶׁל טִיט טוֹפֵחַ
9 וְהִטְבִּילָהּ - טְהוֹרָה[92]. וְאִם הָיָה טִיט יָוֵן - כְּאִלּוּ לֹא
10 טָבְלָה.

85) כד, בקבוק (תוספתא מקוואות, פרק ז הלכה א). 86) לח ורך. 87) בתוספתא הגירסא: המים שוקעין בטיט. פירוש, הטיט היה סופג את המים. ונראה שגם רבינו התכוון לכך. 88) טיט זה אינו חוצץ, מפני שמי המקווה חודרים לתוכו ומגיעים ללגין. 89) טיט עבה חפור מבורות. 90) דין טיט היוון, נאמר כבר למעלה בפרק ב הלכה א. ומסרנו מקורו במשנה, ונכפל כאן אגב שאר הדינים שנאמרו בתוספתא זו. 91) שם. 92) משמיענו, שאפילו כל הכלי שקוע בטיט רך כזה - מועילה הטבילה.

11 כא. אֵלּוּ[93] שֶׁאֵין צְרִיכִין שֶׁיָּבוֹאוּ הַמַּיִם בָּהֶן: סְתָם
12 קִשְׁרֵי בִּגְדֵי עֲנִיִּים[94]; וְאִם הִקְפִּיד עֲלֵיהֶן[95] - חוֹצְצִין.
13 וְקִשְׁרֵי בִּגְדֵי בַּעֲלֵי בָּתִּים - סְתָמָן[96] חוֹצְצִין[97]; וְאִם
14 אֵינוֹ מַקְפִּיד עֲלֵיהֶן - אֵינָן חוֹצְצִין. וְקִשְׁרֵי נִימֵי
15 הַבְּגָדִים[98] שֶׁנִּקְשְׁרוּ מֵאֲלֵיהֶן[99]. וְחֻבֶּט הַסַּנְדָּל[100].
16 וּתְפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ[101] בִּזְמַן שֶׁהַקְּצִיצָה[102] דְּבוּקָה[103] עִם
17 הָרְצוּעָה שֶׁבָּהּ וַחֲזָקָה. וּתְפִלָּה שֶׁל זְרוֹעַ בִּזְמַן שֶׁאֵינָהּ
18 עוֹלָה וְיוֹרֶדֶת[104]. וְאָזְנֵי הַחֻמֶּת[105] וְהַתּוֹרְמִיל[106]. וְכֹל
19 כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ מִקְשָׁרִים וּתְפָרִים שֶׁאֵינוֹ עָתִיד לְהַתִּירָם.

93) משנה מקוואות פרק י, ב־ג. 94) שנקרעו וקשר מקום הקרע. אין דרכם של עניים להקפיד על זה, ואנו מניחים שאין דעתם להתיר את הקשר ולתפור את הקרעים. כל דבר המחובר באופן קבוע, אינו חוצץ. 95) גילה דעתו באיזו צורה שהיא, שאינו רוצה להשאיר את הקשר. 96) אם לא גילו דעתם כלל. 97) דרכם להקפיד ולתפור. 98) החוטים שבשפת הבגד שאינם ארוגים, שמשאירים אותם לנוי. 99) במשנתנו כתוב סתם "והנימין", אולם בתוספתא שם פרק ח הלכה א מחלק בין קשרן ובין נקשרו מאליהן (ראה ההלכה הבאה). וטעמו של דבר נראה, מפני שנימין שנתקשרו מאליהן קשה מאוד להתירן ויש להניח שישאירן כך, אבל אם קשרן אדם הוא קושר בסדר מתאים לפי תכנית שקבע לעצמו, ואפשר שלפעמים יתירן לשם שינוי תבנית הבגד. [ב'מנחת ביכורים' מפרש, כשנקשרו מאליהן אין הקשר מהודק כל־כך והמים נכנסים, ולכן אינן חוצצין. מה־שאין־כן כשקשרן האדם. וקשה מאוד לקבל פירושו, שהרי כל ההלכה עוסקת בדין קשרים שאין דרכו להתירם, ואינם צריכים ביאת מים]. 100) הלולאה הקשורה בסנדל שמכניסים בה הרצועה. 101) תפילין מקבלות טומאה, מפני שיש להן בית קיבול (ראה הלכות כלים פרק ז הלכה יב). 102) כל התפילה בלי רצועותיה נקראת קציצה. 103) מהודקת מאוד ואינה זזה ממקומה. 104) כשהאדם קושר את התפילה ומזיזה, אין הרצועה זזה ממקומה שבתוך התפילה. 105) נוד. 106) ילקוט הרועים.

20 כב. וְאֵלּוּ[107] שֶׁצְּרִיכִין שֶׁיָּבוֹאוּ בָּהֶן הַמַּיִם: הַקְּשָׁרִים
21 שֶׁבִּפְתְחֵי הֶחָלוּק[108] שֶׁהֵן עֲשׂוּיִין לוּלָאוֹת. וְכֵן קִשְׁרֵי
22 לוּלָאוֹת שֶׁבַּכָּתֵף[109]. וְשָׂפָה שֶׁל סָדִין צָרִיךְ לְמַתְּחָהּ[110].
23 וּתְפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ בִּזְמַן שֶׁאֵינָהּ קְבוּעָה בָּרְצוּעָה. וְשֶׁל
24 זְרוֹעַ בִּזְמַן שֶׁהִיא עוֹלָה וְיוֹרֶדֶת. וּשְׂנָצִים[111] שֶׁל
25 סַנְדָּל. וְקִשְׁרֵי נִימֵי הַבְּגָדִים שֶׁקְּשָׁרָן[112]. וְכֵן כֹּל
26 כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ הַמְקוֹמוֹת שֶׁהוּא עָתִיד לְגַלּוֹתָן
27 וּלְמָתְחָן[113]. הַסַּלְיוֹן[114] שֶׁל גַּת[115] וְשֶׁל בַּד[116]: אִם הָיוּ
28 חֲזָקִים[117] - צָרִיךְ לְחַטֵּט, וְאִם הָיוּ רָפִים - צָרִיךְ
29 לְנַעֵר[118]. הַבַּר[119] וְהַכֶּסֶת[120] שֶׁל עוֹר - צְרִיכִים שֶׁיָּבוֹאוּ
30 בָּהֶן[121] הַמַּיִם[122].

107) שם משנה ד. 108) בצד החזה. 109) חלוקים שלובשים אותם על־ידי הכנסת ראש במקום הפתוח למעלה. בחלוקים אלה תופרים לולאות במקום שכנגד הכתף, וקושרים אותם אחר לבישת החלוק. 110) הסדין רחב, ולפיכך שפתיו נקמטות כשמטבילים אותו במקווה וצריך למתוח אותן. 111) הרצועות. 112) האדם. ראה הלכה כא. 113) כשישתמש בהם, ומשום זה צריך לגלותם ולמותחם לפני הטבילה. 114) תוספתא מקוואות פרק ח הלכה א. 115) שדורכים בו ענבים. 116) שסוחטים בו זיתים להוציא שמנם. 117) הסלים עשויים מענפים דקים ארוגים. ואומר רבינו, שאם הענפים מהודקים בחוזק, צריך לחטט את הפסולת הדבוקה בהם. 118) מנענע אותם והפסולת נופלת. 119) משנה שם. 120) סוף פרק ד מפרש רבינו ששניהם משימים תחת הראש, אלא שכר הוא קטן וכסת יותר גדולה, ושניהם ממולאים צמר וכדומה (ראה ברטנורא ו'תוספות יום טוב' כאן). 121) בפנים. 122) מפני שלפעמים מוציאים מה שבתוכם.

31 כג. כֶּסֶת[123] עֲגֻלָּה[124] וְהַכְּדוּר[125] וְהָאַמּוּם[126]
32 וְהַקְּמִיעַ[127] וְהַתְּפִלָּה - אֵינָן צְרִיכִין שֶׁיָּבוֹאוּ הַמַּיִם
33 לַחֲלָלָן. זֶה הַכְּלָל: כֹּל שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהוֹצִיא וּלְהַכְנִיס
34 - טוֹבֵל סָתוּם.

123) שם משנה ב. 124) שמניחים על גבי הבהמה לרכב עליה, כסת זו עשויה מעור וממלאים אותה מוכין ותופרים אותה, ואין דרכם לפרום את התפר ולהוציא את המוכין. 125) שמשחקים בו. 126) דפוס של מנעל עשוי מעור ממולא מוכין. 127) לשמירה. את הקמיע נותנים בתיק קטן של עור או בד, ותופרים אותו.

1 **כד. הַמַּטְבִּיל**[128] **בְּגָדִים הַמְכֻבָּסִין**[129] **- צְרִיכִין שֶׁיִּכָּנְסוּ**
2 **בָּהֶן הַמַּיִם עַד שֶׁיִּבַּעְבְּעוּ**[130]**. הִטְבִּילָן נְגוּבִין - עַד**
3 **שֶׁיִּבַּעְבְּעוּ וְיָנוּחוּ מִבַּעְבּוּעָן**[131]**.**

128) שם משנה ד. 129) בעודם לחים. 130) כשנותנים בגד במים עולים כעין אבעבועות. ומובן, שמי המקווה לא הגיעו למקומות אלה הגבוהים קימעא, ואף־על־פי־כן מועילה הטבילה, מפני שהמים הנמצאים בבגד מתחברים עם המקווה ומתטהרים בהשקה ונעשו כמי המקווה. הבעבוע מוכיח, שמי המקווה כבר נספגו לתוך הבגד. 131) ויתפשט כל הבגד על פני מי המקווה, כי לפני כן לא הגיעו מי המקווה לראש הבועה שהוא גבוה משטח מי המקווה.

4 **כה. כָּל יְדוֹת הַכֵּלִים**[132] **שֶׁהֵן אֲרֵכִים יוֹתֵר מִכְּדֵי צָרְכָּן**
5 **וְעָתִיד לְקָצְצָן - מַטְבִּילָן עַד מְקוֹם הַמִּדָּה**[133]**. כֵּיצַד?**
6 **שַׁלְשֶׁלֶת דְּלִי גָּדוֹל - אַרְבָּעָה טְפָחִים**[134]**, וְקָטָן -**
7 **עֲשָׂרָה. מַטְבִּיל מִן הַשַּׁלְשֶׁלֶת עַד מִדָּה זוֹ בִּלְבַד**[135]**,**
8 **וְהַשְּׁאָר טָהוֹר**[136]**.**

132) שם משנה ה. 133) מידת היד שהכלי צריך לה, להיות ראוי לתשמישו. 134) ראה הלכות כלים פרק ט הלכה טו. 135) ואפילו אם נגמרה המידה באמצע טבעת, אינו צריך לטבול את כל הטבעת, ורואים אותה כאילו נחתכה. [ולמה אין מקום חיבור שני חלקי הטבעת חוצץ? מפני שבית הסתרים בכלים אינו צריך להיות ראוי לביאת מים (ר"ש וברטנורא)]. 136) המדובר כשנגעה טומאה בדלי, ונטמא חלק השלשלת שהכלי צריך לו, והשאר - למעלה מארבעה טפחים בדלי גדול ומעשרה בקטן לא נטמא כלל, כמו שנתבאר בהלכות כלים שם.

9 **כו. כְּלֵי טָמֵא**[137] **שֶׁנָּתַן בְּתוֹכוֹ כֵּלִים אֲחֵרִים וְהִטְבִּיל**
10 **הַכֹּל - עָלְתָה לָהֶן טְבִילָה**[138]**, אַף עַל פִּי שֶׁפִּי הַכְּלִי**
11 **צַר בְּיוֹתֵר**[139]**; שֶׁהֲרֵי הַמַּיִם נִכְנָסִין לוֹ**[140]**, וּמִתּוֹךְ**
12 **שֶׁעָלְתָה טְבִילָה לַכְּלִי הַגָּדוֹל - עָלְתָה טְבִילָה לַכֵּלִים**
13 **שֶׁבְּתוֹכוֹ**[141]**. וְאִם הִטָּהוּ עַל צִדּוֹ וְהִטְבִּיל**[142] **- לֹא**
14 **עָלְתָה לָהֶן טְבִילָה**[143] **עַד שֶׁיְּהֵיֶה פִּיו רָחָב כְּשִׁפּוֹפֶרֶת**
15 **הַנּוֹד**[144]**. וְכֵן אִם הָיָה הַכְּלִי טָהוֹר וְנָתַן לְתוֹכוֹ כֵּלִים**
16 **טְמֵאִים וְהִטְבִּילָן - לֹא עָלְתָה לָהֶן טְבִילָה**[145] **עַד**
17 **שֶׁיְּהֵיֶה פִּיו רָחָב כְּשִׁפּוֹפֶרֶת הַנּוֹד. בַּמֶּה דְּבָרִים**
18 **אֲמוּרִים?**[146] **לִתְרוּמָה; אֲבָל לְקֹדֶשׁ - אֵין מַטְבִּילִין**
19 **כֵּלִים לְתוֹךְ כֵּלִים טְהוֹרִין כְּלָל, וַאֲפִלּוּ הָיוּ בְּסַל אוֹ**
20 **בְּקֻפָּה**[147]**, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ לְמַעְלָה בִּמְקוֹמוֹ**[148]**.**

137) שם פרק ו משנה ב, כפי שנתפרשה בחגיגה כב, א. 138) ואף־על־פי שכלים אלו אינם מונחים במקווה עצמו, אלא במים המחוברים לו, כמו ששנינו (שם פרק ו משנה א): "כל המעורב למקווה - כמקווה". 139) ונתבאר שם, שעירוב מקוואות כשר לטבילה רק אם אמת המים המחברת אותם רחבה כשפופרת הנוד (כרוחב חלול השפופרת שנותנים בפי הנוד, היינו מקום שאפשר לגלגל בתוכו שתי אצבעות סביב). 140) לכל הכלי הגדול ומטהרים אותו. 141) אע"פ שלא נטבלו במי המקווה, ולא במים המחוברים להם ברוחב שפופרת הנוד. 142) ולא מילאו המים את הכלי הגדול ונשאר בטומאתו. אם מניחים במים כלי שפיו צר ובטנו רחב, כשהוא מוטה על צידו, הם נכנסים וממלאים את הכלי עד כנגד פיו, וכשמגיעים למקום זה הם סותמים את פיו וסוגרים על האוויר שלמעלה ממנו, ומתוך כך הוא מעכב על המים מלהיכנס, כמו כלי שהפכו בהלכה יב. [ראה 'בית יוסף' יורה־דעה סימן רטו, ובש"ך שם סעיף־קטן כח. ביאורינו זה נותן הסבר מלא לשיטת רבינו]. 143) אפילו אם המים שבתוך הכלי הגדול, כיסו אותם מכל צד. 144) בפחות מזה אין עירוב מקוואות מועיל, כמו שביארנו. 145) שהרי המים לא עשו שום פעולת טהרה שתגרור אחריה טהרת הכלים הקטנים. 146) משנה חגיגה כב, ב. שם נימנו אחת־עשרה מעלות שעשו חכמים בקודש על התרומה. ראה הלכות אבות הטומאות פי"ב. 147) שפיהם רחב יותר משפופרת הנוד. 148) בהלכות שאר אבות הטומאות פרק יב הלכה א.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר שמים שאובין פוסלים את המקווה. ואם צריך שיהיה כולו בידי שמים. המניח כלי תחת הצינור בכל עת ובכל זמן. כיצד פוסלין שלושה לוגים מים שאובים את המקווה. שאובה שהמשיכוה ואמבטיה ומרחצאות שלנו. מי גשמים ומים שאובים שהיו מתערבים בחצר ויורדים למערה.

21 **א. דִּין תּוֹרָה**[2]**, שֶׁכָּל מַיִם מְכֻנָּסִין**[3] **טוֹבְלִין בָּהֶן;**
22 **שֶׁנֶּאֱמַר: מִקְוֵה מַיִם**[4] **- מִכָּל מָקוֹם. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶן**
23 **כְּדֵי לְהַעֲלוֹת בָּהֶן כְּדֵי טְבִילָה לְכָל גּוּף הָאָדָם בְּבַת**
24 **אַחַת. שִׁעֲרוּ חֲכָמִים: אַמָּה עַל אַמָּה**[5] **בְּרוּם שָׁלֹשׁ**
25 **אַמּוֹת**[6]**. וְשִׁעוּר זֶה הוּא מַחֲזִיק אַרְבָּעִים סְאָה**[7] **מַיִם.**
26 **בֵּין שְׁאוּבִין**[8] **בֵּין שֶׁאֵינָן שְׁאוּבִין.**

2) עירובין ד, ב - ובכמה מקומות. 3) אפילו שאובים בכלי. 4) כל מים נקווים שהם. [בכל המקומות שבגמרא, למדו מן הכתוב (ויקרא טו, ה) "ורחץ במים". דרכו של רבינו, כשהוא מוצא לימוד יותר פשוט מזה שאמרו בגמרא, הוא מסתמך עליו ('יד מלאכי' כללי הרמב"ם אות ד)]. 5) נחלקו האחרונים בקביעת שיעור האמה שבתקופת התלמוד. יש מקטינים עד חצי מטר אירופאי, ויש מגדילים עד למעלה משלשים סנטימטר, ויש קובעים שיעורים ממוצעים בין שני אלה. וקביעת הלכה למעשה בשיעור מקוה, מסורה בידי גדולי התורה. 6) אמנם לדעת מקטיני האמה – קומתו של האדם הבינוני היא יותר משלוש אמות, אבל חכמים שיערו שאפשר לו לטבול על ידי הרכנת הראש (ראה תוספתא, חגיגה יא, א - ד"ה ברום). 7) שהם 960 לוגים. 8) בכלים. ואפילו כל המים הם שאובים טובלים בהם (וכן ב'תוספות' פסחים יז, ב ד"ה אלא).

ב. מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[9], שֶׁהַמַּיִם הַשְּׁאוּבִין פְּסוּלִין לְטָבִילָה. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא מִקְוֶה מַיִם שֶׁאֵינָן שְׁאוּבִין שֶׁנָּפַל לְתוֹכָן שִׁלְשָׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין - פְּסָלוֹ הַכֹּל[10]. אַף עַל פִּי שֶׁפְּסוּל מַיִם שְׁאוּבִין מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, לְמָדוּהוּ בְּהֶקֵּשׁ[11]. שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: אַךְ מַעְיָן וּבוֹר מִקְוֵה מַיִם יִהְיֶה טָהוֹר. הַמַּעְיָן אֵין בּוֹ תְּפִיסַת יַד אָדָם כְּלָל[12], וְהַבּוֹר כֻּלּוֹ בִּידֵי אָדָם, שֶׁהֲרֵי כֻּלּוֹ מַיִם שְׁאוּבִין. אָמְרוּ חֲכָמִים: הַמִּקְוֶה לֹא יִהְיֶה כֻּלּוֹ שָׁאוּב כְּבוֹר, וְאֵין צָרִיךְ לִהְיוֹת כֻּלּוֹ בִּידֵי שָׁמַיִם כְּמַעְיָן, אֶלָּא אִם יֵשׁ בּוֹ[13] תְּפִיסַת יַד אָדָם[14] - כָּשֵׁר[15].

~ נקודות משיחות קודש ~

אלא אם יש בו תפיסת יד אדם כשר

"דין תורה שכל מים מכונסין טובלין בהם שנאמר מקוה מים.. כו'" אבל "מד"ס שהמים השאובין פסולין לטבילה". ובעבודת האדם עניין הטבילה הוא להביא נפשו במי הדעת, ובזה יש חילוק בין מעיין "בידי שמים" שהם העניינים המפורשים בתורה, ובור ש"בידי אדם" הם העניינים שלא התפרשו בתורה, ופונה לגדול ממנו שיורה לו דרך תשובה ומורה לו ע"פ מה שמתקבל על דעתו של שצריך לנהוג.

מדין תורה "כל מים מכונסין טובלין בהם" וגם בבור שכולו בידי אדם, ובענייני האדם הוא כשפונה לגדול ממנו לקבל דרך תשובה ומשיב לו כפי שמתקבל על דעתו ואפשר לסמוך על דבריו שהם בבחינת "מי הדעת". אבל מד"ס גזרו שהמים השאובין (בידי אדם) פסולין לטבילה כי אחרי ירידת הדורות הוצרכו לגזירות וסייגים שלא כולם מתקבלים על דעתו של אדם - ידי אדם - ואמרו חכמים שאין לסמוך כלל על דעתו של אדם כדי שיחשב כמי הדעת.

ולאידך גם מד"ס אין צריך להיות כולו בידי שמים "אלא אם יש בו תפיסת יד אדם כשר" כי ההוראות בענייני תורה ומצוות, צריכות להיות באופן של התלבשות ובמדידה והגבלה, ובזה יכול וצריך להיות "תפיסת יד אדם" מצד המעלה שבעבודת המטה.

(על פי יין מלכות סימן קנב)

9) גזירת חכמים. 10) מדובר כשהיו במקוה 40 סאה פחות שלושה לוגים, ונתן לתוכו שלושה לוגים שאובים והשלים את השיעור, אבל מקוה שיש בו 40 סאה מים שאינם שאובים אינו נפסל על ידי הוספת מים שאובים (ראה לקמן ה"ו). 11) הסמיכוהו על ההיקש. 12) ידו של אדם אינה משתתפת בעשייתו. 13) אפילו אם יש בו. 14) הבור עשוי בידי אדם. בהלכות הבאות יתבאר. 15) היקש זה מקורו ב'תורת כהנים' פרשת שמיני, פ"ט ה"א. כללו של דבר: כולו בידי אדם, כגון ששאב מים ונתן לתוך הבור – פסול; מקצתו מפעל שמים ומקצתו מפעל אדם – כשר.

ג. כֵּיצַד? הַמַּנִּיחַ[16] קַנְקַנִּים בְּרֹאשׁ הַגַּג לְנַגְּבָם וְיָרְדוּ לָהֶם גְּשָׁמִים וְנִתְמַלְּאוּ, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא עוֹנַת הַגְּשָׁמִים[17] - הֲרֵי זֶה יִשְׁבֹּר אֶת הַקַּנְקַנִּים אוֹ יִכְפֵּם[18] וְהַמַּיִם הַנְּקוּיִם מֵהֶם[19] כְּשֵׁרִים לִטְבֹּל, וְאַף עַל פִּי שֶׁכָּל הַמַּיִם הָאֵלּוּ הָיוּ בִּכְלִים, שֶׁהֲרֵי לֹא מִלְּאָן בְּיָדוֹ[20]. לְפִיכָךְ, אִם הִגְבִּיהַּ אֶת הַקַּנְקַנִּים וְהֶעֱרָם[21] - הֲרֵי כָּל הַמַּיִם שֶׁבָּהֶם שְׁאוּבִין.

16) משנה, מקוואות פ"ב, מ"ז. 17) והיה לו לחשוב על האפשרות שיפלו מים לתוכם. 18) יהפכם על פיהם במקום שהם עומדים. 19) בקרקע. 20) וגם לא העמידם לשם קבלת מי גשמים, ומידי שמים באו. שבירת הקנקנים או הפיכתם, העמידם לשם קבלת מי גשמים ומידי שמים באו. שבירת הקנקנים או הפיכתם אינו מילוי בידי אדם. כרבי יהושע שם. 21) הרי עשה האדם בידיים כל פעולת מילוי המקוה.

ד. הַמַּנִּיחַ[22] כֵּלִים תַּחַת הַצִּנּוֹר[23] תָּמִיד בְּכָל עֵת וּבְכָל זְמַן[24], אֶחָד כֵּלִים קְטַנִּים וְאֶחָד כֵּלִים גְּדוֹלִים, אֲפִלּוּ כְּלֵי אֲבָנִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִכֵּלִים שֶׁאֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה, וְנִתְמַלְּאוּ מֵי גְּשָׁמִים - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין[25]. וְאִם כִּסָּאן עַל פִּיהֶן אוֹ שְׁבָרָן - הַמַּיִם הַנְּקוּיִן מֵהֶן כְּשֵׁרִין לְכָל דָּבָר, שֶׁהֲרֵי לְדַעְתּוֹ נִתְמַלְּאוּ; שֶׁחֻזְקַת הַצִּנּוֹר לְקַלֵּחַ מַיִם. וַאֲפִלּוּ שָׁכַח הַכֵּלִים תַּחַת הַצִּנּוֹר[26] - פְּסוּלִין, גָּזְרוּ עַל הַשּׁוֹכֵחַ מִפְּנֵי הַמַּנִּיחַ. וְכֵן הַמַּנִּיחַ[27] אֶת הַכֵּלִים בֶּחָצֵר[28] בְּעֵת קְשׁוּר הָעָבִים[29] וְנִתְמַלְּאוּ - הַמַּיִם שֶׁבָּהֶן פְּסוּלִין, שֶׁהֲרֵי לְדַעְתּוֹ נִתְמַלְּאוּ. וְכֵן גָּזְרוּ[30] עַל הַשּׁוֹכֵחַ בֶּחָצֵר בְּשָׁעַת קְשׁוּר עָבִים מְשׁוּם מַנִּיחַ. הִנִּיחָן בֶּחָצֵר בְּעֵת פְּזוּר עָבִים[31] וּבָאוּ עָבִים וְנִתְמַלְּאוּ - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִין, כְּמוֹ שֶׁמַּנִּיחָן בְּרֹאשׁ הַגַּג לְנַגְּבָן[32]. וְכֵן אִם הִנִּיחָן בְּעֵת קְשׁוּר הָעָבִים וְנִתְפַּזְּרוּ וְחָזְרוּ וְנִתְקַשְּׁרוּ וְנִתְמַלְּאוּ - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִין[33]. וְאִם שְׁבָרָן[34] אוֹ כִּסָּאן - הַמַּיִם הַנְּקוּיִן מֵהֶן כְּשֵׁרִין.

22) משנה, מקוואות פ"ד מ"א, כפי שנתבארה בגמרא שבת טז, ב. 23) מדובר בצינור שאינו פוסל המים העוברים בו (ראה לקמן פ"ו ה"ו בהשלמות). 24) פירוש בכל זמן שהוא, בין כשהשמים מעוננים ובין כשאינם מעוננים. 25) אם הניחם תחת הצינור, אפילו בשעה שאין עננים, גילה דעתו שהוא רוצה שיפלו לתוכם מי גשמים. 26) הניחם שם מתוך כוונה לסלקם מיד, ושכח ולא סילקם. 27) במשנתנו נחלקו בית־שמאי ובית־הלל בדין שוכח. ופסק כבית־שמאי, כדברי רבי מאיר, שנמנו ורבו בית־שמאי על בית־הלל, ונקבעה הלכה כמרובים. 28) לא תחת הצינור. 29) מניחים אנו שהתכוון שיפלו גשמים לתוך הכלים. 30) דעת רבינו, שבכל מקום גזרו שוכח משום מניח, בין תחת צינור בין בחצר. 31) לא התכוון למי

ה. הַסַּיִד[35] שֶׁשָּׁכַח עָצִיץ[36] בְּמִקְוֶה וְנִתְמַלֵּא[37] מַיִם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִשְׁאַר בַּמִּקְוֶה אֶלָּא מְעַט וַהֲרֵי הֶעָצִיץ יֵשׁ בּוֹ רֹב הַמִּקְוֶה - הֲרֵי זֶה יִשְׁבֹּר אֶת הֶעָצִיץ בְּמִקוֹמוֹ[38] וְנִמְצָא הַמִּקְוֶה כֻּלּוֹ כָּשֵׁר. וְכֵן[39] הַמְסַיֵּד אֶת הַסַּנְסַנִּים בְּתוֹךְ הַמִּקְוֶה כְּדֵי לְחַסְּמָן[40] וְנִתְמַלְּאוּ מַיִם[41], אַף עַל פִּי שֶׁבָּלַע הַמִּקְוֶה אֶת מֵימָיו וְלֹא נִשְׁאַר שָׁם מַיִם כְּלָל אֶלָּא מַיִם שֶׁבְּתוֹךְ הַסַּנְסַנִּים - הֲרֵי זֶה יִשְׁבֹּר אֶת הַסַּנְסַנִּים[42] וְהַמַּיִם הַנִּקְוִין מֵהֶן מִקְוֶה כָּשֵׁר.

35) מקוואות פ"ב מ"ח. 36) הסד את הבור בסיד, והשאיר את העציץ בבור ושקע, ובו היו מים כשרים. 37) צ"ל ונתמלא. 38) אבל לא יהפוך אותו על פיו. במניח קנקנים על הגג בכוונה ברורה לנגבם, אמרנו בה"ג שמותר גם להפכם, מה־שאין־כן בנידון כאן (ב"ית יוסף' יו"ד סי' רא בשם הרא"ש). 39) שם מ"ט. 40) שיבלעו מים ולא יבלעו אחר־כך את המשקין שיתנו לתוכם. 41) נכנסו מי המקוה גם לתוכם. 42) אבל לא יכפם. [ב'בית יוסף' שם קובע הבדלי הדינים שבין שלושת המקרים שנאמרו במשניות ז־ט, ומבאר נימוקיהם. והרי תוכן דבריו הנוגעים לדעת רבינו כאן: א. המניח כלים בראש הגג כדי לנגבם (הלכה ג) ולא התכוון כלל שישאבו לחלוחית, יכול לשוברם ואפילו לכפותם והמים כשרים לטבילה אפילו כשאין במקוה מים אחרים כלל; ב. עציץ של סייד (הלכה ה): כאן התכוון לקצת שאובה, שהרי יש טיט בעציץ ויש להניח שהוא רוצה שייבלעו קצת מים, ולפיכך מטילים כאן שתי חומרות: אחת, שצריך שיישארו בבור מעט מים, ושנייה שאסור לכפות אלא לשבור; ג. המסדר קנקנים בתוך המקוה: כאן יש צד אחד להקל יותר מבעציץ, היינו שלא התכוון להכניס מים לתוך הקנקנים אלא לדפנותיהם, אולם אינו דומה למניח כלים בראש הגג, שאינו רוצה כלל בשאיבת מים, וכאן רוצה שאיבה בדפנות, ולפיכך הקילו מצד אחד, שאפילו לא נשארו מים במקוה – ישבור, והשאירו חומרא שאסור לכפות אלא ישבור. ביאור זה מניח ביותר את הדעת].

ו. כֵּיצַד פּוֹסְלִין הַמַּיִם הַשְּׁאוּבִין אֶת הַמִּקְוֶה בִּשְׁלֹשָׁה לֻגִּין?[43] שֶׁאִם הָיָה בַּמִּקְוֶה פָּחוֹת מֵאַרְבָּעִים סְאָה[44], [וְנָפְלוּ לְתוֹכָן שְׁלֹשָׁה לֻגִּין וְהִשְׁלִימוּם לְאַרְבָּעִים סְאָה] - הַכֹּל פָּסוּל[45]. אֲבָל מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם שֶׁאֵינָן שְׁאוּבִין, וְשָׁאַב בְּכַד וְשָׁפַךְ לְתוֹכוֹ כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ - כָּשֵׁר. וְלֹא עוֹד[46], אֶלָּא מִקְוֶה עֶלְיוֹן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם כְּשֵׁרִין, וְהָיָה מְמַלֵּא בִּכְלִי וְנוֹתֵן לְתוֹכוֹ עַד שֶׁיִּרְבּוּ הַמַּיִם וְיָרְדוּ לַמִּקְוֶה הַתַּחְתּוֹן כָּשֵׁר[47].

43) ראה למעלה ה"ב. 44) מים כשרים. 45) שם פ"ג מ"א. 46) שם פ"ו מ"ח. 47) אפילו לא היו בו כלל מים כשרים אחרים. והטעם, מפני שהמים השאובים שנפלו לעליון שיש בו 40 סאה הפכו לכשרים.

ז. מִקְוֶה[48] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מְכֻוָּנוֹת וְנָתַן לְתוֹכוֹ סְאָה מַיִם שְׁאוּבִין וְנָטַל אַחַר כָּךְ מִמֶּנּוּ סְאָה - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר. וְכֵן נוֹתֵן סְאָה וְנוֹטֵל סְאָה וְהוּא כָּשֵׁר, עַד רִבּוֹ[49].

48) שם פ"ז מ"ב. 49) כרב יהודה בר שילא ביבמות פב, ב, שפירש: עד רובו, היינו שלא יוציא מן המקוה יותר מעשרים סאה מים כשרים. [רבים תמהו שמכשיר כאן רק עד רובו, ובהלכה הקודמת הכשיר אפילו ביותר מרובו, ומשנה מפורשת היא, ולכן נטו מדעתו ופירשו, שבנתן סאה ונטל סאה - מדובר במי פירות ולא במים שאובים. וב'כסף משנה' מיישב את הסתירה ומבאר שבנתן סאה ונטל סאה פסלו משום מראית העין שלא יאמרו שאובים כשרים, אבל בשפך לעליון ונפלו לתחתון אין הדבר ניכר כל־כך שניטלו ביד].

ח. אֵין הַמַּיִם הַשְּׁאוּבִין[50] פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה בִּשְׁלֹשָׁה לֻגִּין עַד שֶׁיִּפְּלוּ לְתוֹךְ הַמִּקְוֶה מִן הַכֶּלִי[51]. אֲבָל אִם נִגְרְרוּ[52] הַמַּיִם הַשְּׁאוּבִין חוּץ לַמִּקְוֶה וְנִמְשְׁכוּ וְיָרְדוּ לַמִּקְוֶה - אֵינָן פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה עַד שֶׁיִּהְיוּ מֻחֱזָּה לְמֻחֱזָּה; אֲבָל אִם הָיָה רֹב מִן הַכְּשֵׁרִים - הֲרֵי הַמִּקְוֶה כָּשֵׁר[53]. כֵּיצַד? מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֶשְׂרִים סְאָה וּמַשֶּׁהוּ מַיִם כְּשֵׁרִין, וְהָיָה מְמַלֵּא וְשׁוֹאֵב חוּץ לַמִּקְוֶה וְהַמַּיִם נִמְשָׁכִין וְיוֹרְדִין לַמִּקְוֶה, בֵּין שֶׁהָיוּ נִמְשָׁכִין עַל הַקַּרְקַע אוֹ בְּתוֹךְ הַסִּילּוֹן[54] וְכֵיוָצֵא בּוֹ מִדְּבָרִים שֶׁאֵינָן פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה - הֲרֵי הוּא כָּשֵׁר וַאֲפִלּוּ הִשְׁלִימוּ לְאֶלֶף סְאָה; שֶׁהַשְּׁאוּבָה שֶׁהִמְשִׁיכוּהָ - כְּשֵׁרָה, אִם הָיָה שָׁם רֹב אַרְבָּעִים סְאָה מִן הַכָּשֵׁר[55]. וְכֵן גַּג[56] שֶׁהָיָה בְּרֹאשׁוֹ עֶשְׂרִים סְאָה וּמַשֶּׁהוּ מֵי גְּשָׁמִים וּמָלֵא בִּכְתֵפוֹ וְנָתַן לְתוֹכוֹ[57] פָּחוֹת מֵעֶשְׂרִים, שֶׁנִּמְצָא הַכֹּל פָּסוּל, וּפָתַח הַצְּנוֹר וְנִמְשְׁכוּ הַכֹּל לְמָקוֹם אֶחָד - הֲרֵי זֶה מִקְוֶה כָּשֵׁר; שֶׁהַשְּׁאוּבָה שֶׁהִמְשִׁיכוּהָ כֻּלָּהּ - כְּשֵׁרָה, הוֹאִיל וְהָיָה שָׁם רֹב מִן הַכָּשֵׁר[58].

50) תמורה יב, א ו־ב. 51) ישר מן הכלי אל המקוה. 52) על הקרקע או על דבר שאינו פוסל את המים. 53) בגמרא שם מסיימים: "שהשאיבה מטהרת ברבייה". 54) לקמן בפרק שישי יבואר איזה סילון אינו עושה שאיבה. 55) פירוש, רוב משיעור מקוה, היינו 20 סאה ומשהו, כמו שיתבאר לקמן. 56) תוספתא, מקוואות פ"ד ה"ב. 57) ישר מן הדלי. 58) ואף־על־פי שנפסלו תחילה ע"י השאיבה שנפלה לתוכם - מועילה ההמשכה, אבל מקוה שאובה שלא היו בה מעולם 20 סאה ומשהו כשרים – אין המשכה מועלת.

ט. הוֹרוּ[59] מִקְצָת חַכְמֵי מַעֲרָב וְאָמְרוּ: הוֹאִיל וְאָמְרוּ

59) מקצת חכמי מערב

חֲכָמִים: שְׁאוּבָה שֶׁהִמְשִׁיכוּהָ כֻּלָּהּ - טְהוֹרָה, אֵין אָנוּ צְרִיכִין שֶׁיִּהְיוּ שָׁם רֹב מַיִם כְּשֵׁרִין. וְזֶה שֶׁהִצְרִיךְ רֹב וְהַמְשָׁכָה - דִּבְרֵי יָחִיד הֵן, וּכְבָר נִדְחוּ, שֶׁהֲרֵי אָמְרוּ בַּסּוֹף: שְׁאוּבָה שֶׁהִמְשִׁיכוּהָ כֻּלָּהּ - טְהוֹרָה. לְפִי דִּבְרֵי זֶה, אִם הָיָה מְמַלֵּא בִּכְלִי וְשׁוֹפֵךְ, וְהַמַּיִם נִזְחָלִין וְהוֹלְכִין לְמָקוֹם אֶחָד - חֲרֵי זֶה מִקְוֶה כָּשֵׁר. וְכֵן כָּל אַמְבָּטִי שֶׁבַּמֶּרְחֲצָאוֹת שֶׁלָּנוּ מִקְוָאוֹת כְּשֵׁרִין, שֶׁהֲרֵי כָּל הַמַּיִם שֶׁבָּהֶן שָׁאוּב וְשֶׁנִּמְשָׁךְ הוּא. וּמֵעוֹלָם לֹא רָאִינוּ מִי שֶׁעָשָׂה מַעֲשֶׂה בְּעִנְיָן זֶה.

59) שיטת רבינו בזה מבוארת יפה בהלכה הקודמת.

י. מֵי גְּשָׁמִים[60] וּמַיִם שְׁאוּבִין שֶׁהָיוּ מִתְעָרְבִין בֶּחָצֵר וְנִמְשָׁכִין[61] וְיוֹרְדִין לָעוּקָה[62] שֶׁבֶּחָצֵר, אוֹ שֶׁמִּתְעָרְבִין עַל מַעֲלוֹת הַמְּעָרָה וְיוֹרְדִין לַמְּעָרָה: אִם רֹב מִן הַכָּשֵׁר[63] - כָּשֵׁר[64]; וְאִם רֹב מִן הַפָּסוּל - פָּסוּל; מֻחֶזָּה לְמֻחֶזָּה - פָּסוּל. אֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁמִּתְעָרְבִין עַד שֶׁלֹּא יַגִּיעוּ לַמִּקְוֶה וְנִמְשָׁכִין וְיוֹרְדִין[65]; אֲבָל אִם הָיוּ הַכְּשֵׁרִים וְהַפְּסוּלִים מְקַלְּחִין[66] לְתוֹךְ הַמִּקְוֶה: אִם יָדוּעַ שֶׁנָּפְלוּ לְתוֹכוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם כְּשֵׁרִין עַד שֶׁלֹּא יָרְדוּ לְתוֹכוֹ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין - כָּשֵׁר, וְאִם לָאו - פָּסוּל.[67]

60) מקוואות פ"ד מ"ד. 61) כשהם מעורבים. 62) לגומא, לבור. 63) פירוש, אם יש רוב שיעור מקוה, היינו 20 סאה ומשהו. 64) המים המעורבים שבעוקה או שבמערה, הם מקוה כשר. 65) כשהם מעורבים. מפני שהפסולים לא נפלו בפני עצמם אלא כשהם מעורבים עם הכשרים, מועילה ההמשכה כשיש רוב כשרים, ואף־על־פי שגם הכשרים אינם בפני עצמם. ואם אינם מעורבים אלא יורדים למקוה, אלה בפני עצמם ואלה בפני עצמם – המקוה פסול, משום שפסולים עומדים בפני עצמם - פוסלים כשרים עומדים בפני עצמם. 66) ישר לתוך המקוה שלא בהמשכה. 67) המקוה הזה פסול. יש בזה שני דינים: אם נפלו למקוה יותר מעשרים סאה מי גשמים לפני שנפלו שלושה לוגין שאובים, אפשר להכשיר את המים המעורבים על ידי המשכה למקום אחר, ואם קדמו שלושה לוגין שאובים - נפסלו המים ואין להם תקנה לדעת רבינו החולק על חכמי מערב למעלה בה"ט (על־פי ה'כסף משנה'). [רבינו מונה כאן כמה חילוקי דינים בהמשכה בסדר של "זה ואף זה", הדין הראשון (תחילת הלכה ח): המים הכשרים שיש בהם רוב מקוה, עומדים בפני עצמם לפני שהמשיכו להם את השאובים שהשלימו את המקוה. בזה מועילה ההמשכה ללא כל פקפוקים, מפני שיש כאן שני נימוקים להכשיר: א. הכשרים באו תחילה ועומדים בפני עצמם; ב. הפסולים באו בהמשכה. הדין השני ("וכן גג") מוסיף, שאפילו נפלו השאובים שלא בהמשכה לעשרים ומשהו כשרים, ונפסלו כולם, אפשר להכשיר את המים הללו על ידי המשכה למקום אחר. בדין זה יש צד לפסול מפני שהשאובה באה שלא בהמשכה, ואעפ"כ מועילה ההמשכה השניה כשהיו רוב כשרים. הדין השלישי (הלכה י): כשרים ושאובים מעורבים שהמשיכו אותם למקוה. כאן לא קדמו רוב המים הכשרים לפסולים ואף־על־פי־כן מועילה ההמשכה מפני שגם הפסולים לא קדמו. ולבסוף מלמדנו, שני תנאים הכרחיים להכשרת שאיבה: רוב כשרים, והמשכת פסולים שלא קדמו לכשרים.

יום שני כ"ה סיון ה'תשע"ז

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר מקווה שנפלו אליו שלושה לוגים מים מכלי אחד או משנים ושלושה כלים אם מצטרפים. ודין שניים שהטילו זה לוג ומחצה וזה לוג ומחצה. ודין המטביל כר או כסת במקווה שיש בו ארבעים סאה מכוונות. ודין שני מקוואות ואין בכל אחד ארבעים סאה ונפל לכל אחד לוג ומחצה ונתערבו. ודין בור שהוא מלא מים שאובים והאמה נכנסת לו ויוצאת ממנו. וכל דיני פיסול למקווה במים שאובים.

א. מִקְוֶה[2] שֶׁנָּפְלוּ אֵלָיו שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין[3] מִכְּלִי אֶחָד אוֹ מִשְּׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה כֵּלִים - מִצְטָרְפִין; וְהוּא שֶׁיַּתְחִיל הַשֵּׁנִי עַד שֶׁלֹּא פָּסַק הָרִאשׁוֹן. מֵאַרְבָּעָה כֵּלִים - אֵין מִצְטָרְפִין[4]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[5]? בִּזְמַן שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְרַבּוֹת[6]; אֲבָל אִם נִתְכַּוֵּן לְרַבּוֹת אֶת מֵי הַמִּקְוֶה[7], אֲפִלּוּ נָפַל מִשְׁקַל דִּינָר בְּכָל שָׁנָה - מִצְטָרֵף לִשְׁלֹשָׁה לֻגִּין. בֵּין שֶׁקָּדְמוּ הַשְּׁאוּבִים אֶת הַכְּשֵׁרִים בֵּין שֶׁקָּדְמוּ הַכְּשֵׁרִים אֶת הַשְּׁאוּבִים אוֹ שֶׁנָּפְלוּ שְׁתֵּיהֶן כְּאַחַת, כֵּיוָן שֶׁנָּפְלוּ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין שְׁאוּבִין לְתוֹךְ אַרְבָּעִים סְאָה [קֹדֶם שֶׁנָּפְלוּ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה אוֹ לְפָחוֹת מֵאַרְבָּעִים] נִפְסַל הַכֹּל וְנַעֲשָׂה שָׁאוּב.

2) מקוואות פרק ג משנה ד. 3) המדובר במקווה שאין בו ארבעים סאה מים כשרים, שאם יש בו שיעור זה אין השאובים הנופלים לתוכו פוסלים אותו. 4) בברייתא תמורה יב, ב נחלקו תנא קמא ורבי יוסף בן חוני בזה, תנא קמא אומר - מצטרפים, ורבי יוסף בן חוני אומר - אין מצטרפים. ובפירושו שם כתב רבינו שאין הלכה כרבי יוסף בן חוני, וכאן חזר בו ופסק כמותו, מפני ששיטתו נשנית בסתם משנה, וכל מחלוקת בברייתא וסתם משנה הלכה כסתם. ורבינו גרשון בתמורה שם מפרש נימוקו של רבי יוסף בן חוני, מפני שלוג היא כמות חשובה ומצטרפת לפסול את המקווה, ומה שאמר בשלושה כלים מצטרפים המדובר כשכל כלי מכיל לכל הפחות לוג, ומשום כך ארבעה אין מצטרפים, שהרי אין לוג שלם בכל כלי וכלי, וכן פירש גם רש"י שם (ראה בית יוסף יורה דעה סימן רא). [ויוצא מזה, שאם אין לוג שלם בכל כלי וכלי - גם שלושה או אפילו שניים אינם מצטרפים. ורבינו לא גילה דעתו בזה]. 5) שארבעה אין מצטרפים. 6) כשהוסיף את השאובים לא התכוון להרבות את מי המקווה, כדי שיוכלו לטבול בו הרבה אנשים (כסף משנה). 7) במשנתנו כתוב סתם: "נתכוון לרבות" ופירשה רבינו כמו שכתבנו, אולם הטור ביורה דעה סימן רא מפרש שבשעה ששפך מן הכלי הראשון הייתה כוונתו לשפוך גם את המים שבכלים

האחרים. [וגם מרן בשולחן ערוך יורה דעה סימן רא סעיף טו קיבל להלכה דעת הטור].

1 **ב. שְׁנַיִם שֶׁהֻטְּילוּ זֶה לֹג וּמֶחֱצָה וְזֶה לֹג וּמֶחֱצָה,**
2 **וְהַסּוֹחֶט כְּסוּתוֹ[8] וְהִגְבִּיהָהּ[9] וְהַמַּיִם שֶׁבָּהּ נוֹפְלִין**
3 **מִמְּקוֹמוֹת הַרְבֵּה, וְכֵן הַמְעָרֶה מִן הַצְּרִצוּר[10] שֶׁמְּטִיל**
4 **מִמְּקוֹמוֹת הַרְבֵּה - הֲרֵי אֵלּוּ פּוֹסְלִין[11].**

8) שטבל אותה במקווה שהיו בו מ' סאה מצומצמות. 9) ואינה נוגעת במי המקווה [שאם היא נוגעת, שנינו בפרק ז ממקוואות משנה ז שהמים הבלועים בתוכה כמחוברים למקווה]. 10) כלי ששפתו עשוייה כעין מסרק. 11) כחכמים במשנה. ונימוקם, מפני שכל הקילוחים באים מכלי אחד.

5 **ג. הַמַּטְבִּיל כַּר אוֹ כֶּסֶת שֶׁל עוֹר בְּמִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ**
6 **אַרְבָּעִים סְאָה מְכֻוָּנוֹת, כֵּיוָן שֶׁהִגְבִּיהַּ שִׁפְתּוֹתֶיהָן מִן**
7 **הַמַּיִם נִמְצְאוּ הַמַּיִם שֶׁבְּתוֹכָן שְׁאוּבִין[12]. כֵּיצַד יַעֲשֶׂה?**
8 **מַטְבִּילָן וּמַעֲלָן דֶּרֶךְ שׁוּלֵיהֶן[13]. אֲבָל הַקֻּפָּה[14] וְהַשַּׂק**
9 **- מַטְבִּילָן וּמַעֲלָן כְּדַרְכָּן וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[15].**

12) שהרי מים אלה נותקו ממי המקווה אף על פי שהכר והכסת עודם בו. ואין זה דומה לכסות שבהלכה ב שסופגת מים ולפיכך כל זמן שהיא נוגעת במי המקווה - כל המים שספגה מחוברים למקווה, ולאו דוקא מכוונות כי גם במקווה גדול נעשו שאובים, אלא שבמקווה גדול לא איכפת לנו אם ייעשו שאובים, אבל במקווה קטן אפשר שיפלו לתוכו בחזרה המים שנפסלו ויפסלוהו. ואפילו ייזהר ולא יפלו, גם כן ייפסל המקווה מפני שאין בו ארבעים סאה. 13) יהפוך אותם על פיהם ויעלם מן המקווה ויישארו המים שבהם מחוברים למקווה. 14) סל קלוע מענפים דקים. 15) מפני שנקביהם גסים והמים נשפכים דרכם מהר - אינם נעשים שאובים.

10 **ד. מְקֻוֶּה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שָׁלֹשׁ גְּמוֹת[16] מִמַּיִם שְׁאוּבִין, לֹג**
11 **בְּכָל גֶּמָּא, וְנָפְלוּ לְתוֹכוֹ[17] מַיִם כְּשֵׁרִים: אִם יָדוּעַ**
12 **שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם כְּשֵׁרִים עַד שֶׁלֹּא**
13 **יַגִּיעוּ לַגֶּמָּא הַשְּׁלִישִׁית[18] - כָּשֵׁר, וְאִם לָאו - פָּסוּל[19].**

16) המדובר בבור שכתליו משופעים ובהם שלוש גומות זו למעלה מזו, ועיקר המקווה נמצא למטה מכולן. 17) לתוך המקווה עצמו מבלי לנגוע בגומות. 18) ואם כן היו במקווה ארבעים סאה מים כשרים לפני שנתערבו בהם שלושה לוגים שאובים. 19) משמע שאם אינו יודע - פסול. [בתוספות יום טוב מבאר, שלדעת רבינו שאפילו כולו שאוב כשר מן התורה אין טעם לפסול מפני הספק אפילו כשיש אפשרות שמי המקווה נגעו בגומא העליונה לפני שהיו בו שלושה לוגים מים כשירים. ולפיכך הוא מפרש שספיקו כשר, ומה ששנינו "ואם לאו פסול" הכוונה אם ידוע שלא היו ארבעים סאה לפני שהגיעו לגומא השלישית].

14 **ה. שְׁנֵי מְקֻוָּאוֹת, אֵין בְּכָל אֶחָד מֵהֶן אַרְבָּעִים סְאָה[20],**
15 **וְנָפַל לָזֶה לֹג וּמֶחֱצָה וְלָזֶה לֹג וּמֶחֱצָה, וְנִתְעָרְבוּ שְׁנֵי**
16 **הַמְּקֻוָּאוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִין, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִקְרָא עַל**
17 **אֶחָד מֵהֶן שֵׁם פְּסוּל[21]. אֲבָל מְקֻוֶּה שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבָּעִים**
18 **סְאָה שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין וְאַחַר**
19 **כָּךְ נֶחְלַק לִשְׁנַיִם, וְרָבָה מַיִם כְּשֵׁרִים עַל כָּל אֶחָד**
20 **מֵהֶן[22] - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין; שֶׁכָּל הַמְּקֻוֶּה כֻּלּוֹ שֶׁנִּפְסַל**
21 **כְּמַיִם שְׁאוּבִין הוּא חָשׁוּב[23], וּכְאִלּוּ כָּל מֵימָיו נִשְׁאֲבוּ**
22 **בְּכֶלִי.**

20) ובשניהם יחד יש ארבעים סאה. 21) פחות משלושה לוגים שאובים אינם פוסלים כלל אפילו מים מועטים, וכשנתערבו ויש בהם שלושה לוגים הרי יש כאן ארבעים סאה כשירים ואמרנו כבר שארבעים סאה אינם נפסלים על ידי שאובים. [מקווה, שאין בו 40 סאה אינו פסול אלא חסר]. 22) עד ארבעים סאה. 23) ואינם חוזרים להיות כשירים כשנשארו בהם פחות משלושת הלוגים שפסלו אותם, כי הם פסולים מצד עצמם, מובן, שאפשר להכשירם על ידי המשכה למקום אחר, מפני שיש בהם רוב כשירים.

23 **ו. בּוֹר שֶׁהוּא מָלֵא מַיִם שְׁאוּבִים וְהָאַמָּה[24] נִכְנֶסֶת**
24 **לוֹ וְיוֹצֵאת מִמֶּנּוּ - לְעוֹלָם הוּא בְּפִסּוּלוֹ עַד שֶׁתְּחַשֵּׁב**
25 **שֶׁלֹּא נִשְׁאֲרוּ מִן הַשְּׁאוּבִין שֶׁהָיוּ בַּבּוֹר שְׁלֹשָׁה**
26 **לֻגִּין[25]. מְקֻוֶּה שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ[26] מַיִם שְׁאוּבִין וְנִפְסַל,**
27 **וְאַחַר כָּךְ רָבָה עָלָיו מַיִם כְּשֵׁרִים עַד שֶׁנִּמְצְאוּ**
28 **הַכְּשֵׁרִים אַרְבָּעִים סְאָה - הֲרֵי הוּא בְּפִסּוּלוֹ עַד**
29 **שֶׁיֵּצְאוּ כָּל הַמַּיִם שֶׁהָיוּ בְּתוֹכוֹ[27] וְיִפְחֲתוּ הַשְּׁאוּבִין**
30 **מִשְּׁלֹשָׁה לֻגִּין. כֵּיצַד? מְקֻוֶּה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֶשְׂרִים סְאָה**
31 **מֵי גְשָׁמִים וְנָפַל לְתוֹכוֹ סְאָה מַיִם שְׁאוּבִים וְאַחַר**
32 **כָּךְ הִרְבָּה עָלָיו מַיִם כְּשֵׁרִים - הֲרֵי זֶה בְּפִסּוּלוֹ עַד**
33 **שֶׁיֵּדַע שֶׁיָּצְאוּ מִמֶּנּוּ עֶשְׂרִים סְאָה שֶׁהָיוּ בּוֹ וַחֲמִשָּׁה**
34 **קַבִּין וְיוֹתֵר מֻרְבִּיעַ הַקַּב[28], וְלֹא נִשְׁאַר מִן הַכֹּל**
35 **שֶׁנִּפְסַל[29] חוּץ מִפַּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה לֻגִּין. וְכֵן אִם עָשָׂה**
36 **מְקֻוֶּה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם כְּשֵׁרִים וְעָרְבוּ**
37 **עִם הַמְּקֻוֶּה הַזֶּה הַפָּסוּל - טִהֲרוּ אֵלּוּ אֶת אֵלּוּ[30].**

24) שטף של מי גשמים. ואם הם מי מעיין מספיק כל שהוא לטהר את כל השאובים (בית יוסף יורה דעה סימן רא). 25) החשבון הוא כזה: קובעים כמה מים שאובים היו בבור וכמה נכנסו לו מן האמה של מי גשמים ותולים שהמים שיצאו מכילים תערובת של הכשרים והפסולים לפי יחס כמותם שנכנסו לבור (בית יוסף בשם הראב"ד. וראה ש"ך שם סעיף קטן נו). לדוגמא: בבור 40 סאה ואמת המים הכניסה 120 סאה (היינו פי שלושה) ויצאו 80 אנו אומרים: 3 חלקים היינו 60 יצאו ממי האמה ושליש מזה היינו עשרים - ממי הבור. [הראב"ד כתב פירוש שני לחשבון האמור במשנה, היינו מחצה על מחצה, כלומר אנו מניחים שחצי המים היוצאים הם מהשאובים וחציים השני מן האמה. ראה בית יוסף שם]. 26) כאן המדובר במקווה שיש בו מים כשרים אלא שאין בהם 40 סאה ולא כמו בדין הקודם שקדמו שאובים לכשרים, ולפיכך הקילו יותר בדין זה. 27) פירוש עד שיצאו מים כשיעור המים שהיו במקווה לפני נפילת השאובים. 28) הסאה היא שישה

קבים והקב ארבעה לוגים ולכן אם יצאו מהסאה חמישה קבים ורובע הקב נשארו שלושה לוגים וכשיצא עוד משהו נשארו פחות משלושה לוגים. בנידון זה, שבמקווה נמצאו מים כשרים עומדים בפני עצמם, הקילו חכמים ואמרו: אנו תולים שהמים האחרונים דחפו את הראשונים ותפסו מקומם. 29) הכשרים הראשונים והשאובים שנפלו לתוכם. [ההבדל בין דין זה לבין הדין הקודם בולט. שם אין אנו תולים שהראשונים הם גם ראשונים ליציאה אלא משערים לפי חשבון, כמו שנתבאר למעלה, אבל בנידון אנו מקבלים הנחה זו. והנימוק: שם קדמו השאובים והם פוסלים את הכשרים הנופלים לתוכם ובנידון המדובר כשקדמו הכשרים]. 30) המקווה הכשר מכשיר את הפסול. זה נקרא "השקה".

1 **ז. הַמְסַלֵּק אֶת הַטִּיט[31] לְצָדָדִים[32] וְנִמְשְׁכוּ מִמֶּנּוּ**
2 **שְׁלֹשָׁה לֻגִּים לַמִּקְוֶה - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר[33]. הָיָה תּוֹלֵשׁ**
3 **הַטִּיט וּמַגְבִּיהוֹ בְּיָדוֹ וְהִבְדִּילוֹ מִן הַמִּקְוֶה לְצָדָדִין**
4 **וְנִמְשְׁכוּ מִמֶּנּוּ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין - הֲרֵי אֵלּוּ פּוֹסְלִין[34].**

31) שבקרקעית המקווה. 32) וחלק ממנו מתבלט מעל פני המים. 33) מפני שהמים שבתוך הטיט היו מחוברים למי המקווה לא נעשו שאובים. 34) כשלא נשארו במקווה 40 סאה בלי המים שבטיט, ברגע שנבדל הטיט מן המקווה נעשו המים שבו שאובים.

5 **ח. גִּיס[35] הָעוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְכֵן בְּהֵמָה[36]**
6 **הָעוֹבֶרֶת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְזָלְפוּ בִּידֵיהֶם וּבְרַגְלֵיהֶם**
7 **שְׁלֹשָׁה לֻגִּין לַמִּקְוֶה - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא**
8 **אֲפִלּוּ עָשׂוּ מִקְוֶה בַּתְּחִלָּה[37] - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר.**

35) צבא. מובן שלאו דוקא צבא אלא גם בשכונות מרובות אוכלוסים הדין כך. 36) בתוספתא כתוב: "לגיון וכן בהמה וכו'", ופירש הרא"ש (מובא בטור יורה דעה סימן רא), שלגיון היינו פרשים והסוסים העבירו ברגליהם את המים והוא מחלק בין רגלי אדם לרגלי בהמה, רגלי אדם או ידיו פוסלים, ורגלי בהמה אינם פוסלים. 37) פירוש, שלא היו שם מים ניקווים כלל והלגיון הביא ברגליו כל ארבעים הסאה. [בתוספתא שם הלכה ב מחלק רבי יוסי בין זילף בידיו וברגליו ובין הוליכם על הקרקע. ומפרש רבינו כוונת רבי יוסי שנטל בידיו ורגליו ממש את המים ונתנם למקווה, ורבינו מתכוון כשהוליכם עם הקרקע (כסף משנה).

9 **ט. מִקְוֶה שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה וְנָפַל לְתוֹכוֹ[38] פָּחוֹת**
10 **מִשְּׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם טְמֵאִין[39] שְׁאוּבִין - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר**
11 **לְחַלָּה וְלִתְרוּמָה וְלִטֹּל מֵהֶן לַיָּדַיִם[40], וּפְסוּלִין לְהַקְוֹות**
12 **עֲלֵיהֶן[41]. יָרְדוּ עֲלֵיהֶן גְּשָׁמִים וְרָבוּ עֲלֵיהֶן[42] - הֲרֵי אֵלּוּ**
13 **כְּשֵׁרִים לְהַקְוֹות עֲלֵיהֶם[43]. נָפַל לְתוֹכוֹ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם**
14 **שְׁאוּבִין טְמֵאִים - הֲרֵי זֶה פָּסוּל לְחַלָּה וְלִתְרוּמָה וְלִטֹּל**
15 **מַמֶּנּוּ לַיָּדַיִם[44], וּפְסוּלִין לְהַקְוֹות עָלָיו. יָרְדוּ גְּשָׁמִים**
16 **וְרָבוּ עֲלֵיהֶן - הֲרֵי הֵן כְּשֵׁרִין לְחַלָּה וְלִתְרוּמָה וְלִטֹּל**
17 **מֵהֶן לַיָּדַיִם[45], וּפְסוּלִין לְהַקְוֹות עֲלֵיהֶן עַד שֶׁיֵּצְאוּ כָּל**
18 **הַמַּיִם הָרִאשׁוֹנִים שֶׁנַּעֲשׂוּ כֻּלָּן כְּשֵׁאוּבִין וְלֹא יִשָּׁאֵר מֵהֶן**
19 **אֶלָּא פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה לֻגִּין. וְכֵן מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים**
20 **סְאָה חָסֵר דִּינָר[46] וְנָפְלוּ לְתוֹכוֹ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם**
21 **שְׁאוּבִין טְמֵאִין - הֲרֵי זֶה פָּסוּל לְחַלָּה וְלִתְרוּמָה וְלִטֹּל**
22 **מִמֶּנּוּ לַיָּדַיִם, וּפְסוּלִין לְהַקְוֹות עֲלֵיהֶן. נָפַל לְתוֹכוֹ**
23 **פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם, אֲפִלּוּ כֻּלָּן טְמֵאִין, וַאֲחַר כָּךְ**
24 **נָפְלוּ לְתוֹכוֹ מִשְׁקַל דִּינָר מַיִּ גְּשָׁמִים שֶׁהִשְׁלִימוּ -**
25 **כָּשֵׁר[47]; כְּשֵׁם שֶׁטָּהוֹר לְטָבִילָה, כָּךְ טָהוֹר לְכָל דָּבָר[48].**

38) נפלו שלא לרצון בעלים. 39) טמאין ממש. 40) מפני שהשאובים בטלו בכשרים הטהורים וגם לא נטמאו בנגיעת הטמאים. כי משקין הנקווים בקרקע (לא בכלים) אינם מיטמאים אלא לרצון. 41) אפילו אם יוסיפו על תערובת זו מים כשרים עד ארבעים סאה יישאר המקווה בפיסולו. ומה שאמרנו שפחות משלושה לוגים שאובים אינם פוסלים היינו במים טהורים, אבל טמאים פוסלים (כסף משנה). 42) על מי התערובת. 43) כשאין במקווה 40 סאה ביחד עם מי הגשמים שרבו, אבל אם מי הגשמים השלימו לארבעים סאה אינו צריך להקוות. 44) לא נתבאר טעמו של הבדל זה בין שלושה לוגים לבין פחות מזה. [ואולי נימוקו, מפני ששלושת הלוגים הועילו לעשות את המים שבמקווה כשאובין, הועילו גם לטמאם]. 45) מפני שמי הגשמים המרובים שבאו באחרונה טיהרו אותם כבית הילל במקוואות פרק א משנה ה (ראה פרק ב מהלכות טומאת אוכלין הלכה כו). 46) כמות מועטת שמשקלה כמשקל דינר. 47) קשה להבין מה בין דין זה לדין הראשון שבהלכה זו שפסק רבינו, שפסולים להקוות עליהם וצריך ריבוי מי גשמים. בכסף משנה מיישב בדוחק, שמכאן שהמקווה הגיע קרוב לארבעים סאה ונקרא עליו כבר שם ארבעים סאה, אין פחות משלושה לוגים פוסלים אותו ואפילו הם טמאים. 48) גם סיום זה בלתי מובן כלל, שהרי אפילו לפני השלמת המקווה היו המים כשרים לכל דבר. סוף דבר: כל הלכה זו צריכה עיון רב ולא עלתה בידינו לרדת לתוך עומק דעת רבינו (ראה ראב"ד).

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר המים הנקראים שאובים לפסול את המקווה. ודין גיסטרא טמאה שהיא בתוך המקווה ושפתה למעלה מהמים וכו'. ודין חבית מלאה מים שנפלה לים וטבל שם. ודין שתי בריכות זו למעלה מזו ובתחתונה מים שאובים וכותל ביניהן ונקב בכותל.

26 **א. כָּל הַכֵּלִים[2] הַמְקַבְּלִין שֶׁהָלְכוּ הַמַּיִם עֲלֵיהֶן אוֹ**
27 **שֶׁנָּפְלוּ מִתּוֹכָן[3] - הֲרֵי אֵלּוּ שְׁאוּבִין וּפוֹסְלִין אֶת**
28 **הַמִּקְוֶה. וְהוּא שֶׁיַּעֲשׂוּ לְקַבָּלָה[4]. אֲפִלּוּ הָיוּ כֵּלִים**
29 **שֶׁאֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה, כְּגוֹן כְּלֵי אֲבָנִים וּכְלֵי אֲדָמָה**
30 **- הֲרֵי אֵלּוּ פּוֹסְלִין.**

2) מקוואות פרק ד משנה א. 3) צ"ל "לתוכן". 4) ראה הלכה הבאה.

31 **ב. כָּל כְּלִי[5] שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה לְקַבָּלָה[6], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא**
32 **מְקַבֵּל - אֵינוֹ פּוֹסֵל אֶת הַמִּקְוֶה. כְּגוֹן הַסִּילוֹנוֹת[7]**
33 **שֶׁהַמַּיִם נִמְשָׁכִין מֵהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן רְחָבִים**

בָּאֶמְצַע[8] וּמְקַבְּלִין - אֵין פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה, בֵּין שֶׁהָיוּ שֶׁל מַתֶּכֶת אוֹ שֶׁל חֶרֶס.

5) שם. 6) תשמישו של הכלי אינו לקבל. 7) צינורות, רבינו כותב "סילונות" סתם, ומשמע אפילו אינם פתוחים מלמעלה והם כקנה חלול - אינם פוסלים (וכן כתב גם ה'תפארת ישראל'). 8) ומים מתעכבים במקום זה. והטעם, שגם מקום זה לא נעשה לקבלה אלא לחזק את הזרם היוצא.

ג. הַשֹּׁקֶת[9] שֶׁצִּפָּלַע[10] - אֵינָהּ פּוֹסֶלֶת אֶת הַמִּקְוֶה, לְפִי שֶׁאֵינָהּ כֵּלִי[11]. אֲבָל כְּלִי שֶׁחִבְּרוּ בְּסֶלַע - פּוֹסֵל אֶת הַמִּקְוֶה, אַף עַל פִּי שֶׁחִבְּרוּ בְּטִיט[12]. נִקְּבָה מִלְמַטָּה[13] אוֹ מִן הַצַּד כְּשִׁפּוֹפֶרֶת הַנּוֹד[14] - כְּשֵׁרָה, וְאֵינָהּ פּוֹסֶלֶת אֶת הַמִּקְוֶה[15].

9) שם משנה ה. 10) שחקקוה בסלע. 11) מפני שהיא מחוברת לקרקע, הרי היא כקרקע. [כתב ב'תפארת ישראל', שאפילו סלע שנעקר ממקומו הטבעי והשקיעו אותו באדמה ואחר־כך חקקו בו את השוקת - אינו פוסל, כמו שאמרו בבבא בתרא סו, א שקבעו ולבסוף חקקו כשר. "קבעו", משמע שהאדם קבע אותו. 12) מכיוון שהיה כלי לפני החיבור - אין החיבור מועיל לבטלו מתורת כלי. 13) אפילו כל שהיא. 14) נתבאר למעלה פרק ג הלכה כו. 15) המים שבשוקת הנקובה, אינם נחשבים כשאובים מפני שהם נשפכים מאליהם. [הר"ש מפרש כך ה"במה דברים אמורים", שבתוספתא פרק ד הלכה ד, שמן הצד צריך שפופרת הנוד, אבל למטה - כמלוא מחט, והתוספתא אינה חולקת על המשנה אלא מבארת אותה. ונראה שזו היא גם דעת רבינו].

ד. הַלּוֹקֵחַ כְּלִי גָּדוֹל, כְּגוֹן חָבִית גְּדוֹלָה אוֹ עֲרֵבָה גְּדוֹלָה, נָקְבוּ נֶקֶב הַמְטַהֲרוֹ[16] וּקְבָעוֹ בָּאָרֶץ וַעֲשָׂאָהוּ מִקְוֶה[17] - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר[18]. וְכֵן אִם פָּקַק[19] אֶת הַנֶּקֶב בְּסִיד וּבְבִנְיָן[20] - אֵינוֹ פּוֹסֵל[21], וְהַמַּיִם הַנִּקְוִין בְּתוֹכוֹ מִקְוֶה כָּשֵׁר. סְתָמוֹ בְּסִיד אוֹ בְּגִפְסִיס - עַדַיִן הוּא פּוֹסֵל אֶת הַמִּקְוֶה[22] עַד שֶׁיְּקַבְּעֶנּוּ בָּאָרֶץ אוֹ יִבְנֶה. וְאִם הוֹלִיכוֹ[23] עַל גַּב הָאָרֶץ וְעַל גַּב הַסִּיד[24] וּמֵרַח בְּטִיט מִן הַצְּדָדִין - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר[25].

16) נקב כזה בכלי שנטמא, מטהר אותו מפני שיצא מתורת כלי (ראה בפרק יט מהלכות כלים, שיעורי הנקב בכלי חרס). 17) נתן לתוכה 40 סאה. 18) לטבול בו. כשם שיצא מתורת כלי לענין טומאה, כך גם לענין שאובה, שאין מימיו שאובים. 19) סתם. 20) בצרורות שמשתמשים בהם לבנין (ר"ש). 21) סתימת סיד וגיפסיס אינה יעילה. 22) פירוש, לא רק שפסול לטבול בו, אלא מימיו פוסלים את המים הכשרים שבמקווה (כסף־משנה). [לכאורה דין זה סותר לדין שחיברו בסלע שבהלכה הקודמת, שהצריך נקב כשפופרת הנוד, ומסתימת לשונו שם משמע, שגם בכלי חרס הדין כך, וכאן כתב "נקב המטהרו", והרי שיעור הנקב לטהר כלי חרס הוא כמוציא זיתים (פרק יט מהלכות כלים) שהוא פחות משפופרת הנוד. בכסף־משנה עמד על סתירה זו, וביאר את ההבדל שבין שני דינים אלה. שם המדובר בכלי שלם שחיברו לקרקע ואינו יוצא מידי שלימותו אלא בנקב כדול, אבל כאן המדובר בכלי שניקב לפני חיבורו, ולפיכך מספיק שיעור המטהרו]. מקור הלכה זו בתוספתא שם: "קסטלין המחליק מים לכרכים, אם היה נקוב כשפופרת הנוד אינו פוסל את המקווה, ואם לאו פוסל... אמר ר' אליעזר בר' יוסי הלכה זו הוריתי ברומי לטהרה, וכשבאתי אצל חבירי אמרו לי יפה הורית". ומפרש רבינו ש"קסטלין" הוא כלי גדול מאוד של חרס, שבני כרכים מניחים במקום מוצא המים, והם מתקבצים באותו הכלי וממנו מעבירים את המים לכרך. וסובר רבינו שהלכה כר' אליעזר בר' יוסי שהודו לו חביריו, ומפרש מה שאמר "הוריתי ברומי לטהרה" הכוונה שהורה להכשירו לטבול בו אם ניקב כשיעורו המטהר מטומאה (כסף־משנה. ראה לקמן הלכה ח דין שידה תיבה ומגדל). 23) בתוספתא: הושיבו. 24) פירוש, או ע"ג הסיד. 25) לטבול בו. משמיענו שאפילו לא השקיעו בקרקע, וגם לא בנה סביבו אלא מירח מן הצדדים - דינו כמחובר לקרקע. [בתוספתא שבידינו כתוב: "או שמירחו", ורבינו גורס כדבריו כאן (כסף־משנה)].

ה. הַמַּנִּיחַ[26] טַבְלָא תַּחַת הַצִּנּוֹר וַהֲרֵי הַמַּיִם נִמְשָׁכִין עַל הַטַּבְלָא וְיוֹרְדִין לַמִּקְוֶה: אִם הָיָה לַטַּבְלָא דֹּפֶן[27] - הֲרֵי זוֹ פּוֹסֶלֶת אֶת הַמִּקְוֶה, וְאִם לָאו - אֵינָהּ פּוֹסֶלֶת. זָקְפָהּ[28] תַּחַת הַצִּנּוֹר כְּדֵי לַהֲדִיחָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לָהּ דֹּפֶן - אֵינָהּ פּוֹסֶלֶת, שֶׁהֲרֵי לֹא עֲשָׂאָהּ לְקַבֵּל[29].

26) משנה מקוואות פרק ד, ב. 27) כל ארבעה צדדים (ר"ש). 28) על צידה. 29) לא העמידה באופן שתוכל לקבל. [הרא"ש בפירושו למשנתנו אומר, שאם המים אינם יכולים להגיע למקווה בלי הטבלא - נפסלו, ולא מפני שאובה, אלא מפני שמקווה צריכה הוויה בטהרה. פירוש, צריכה להתהוות שלא באמצעות כלים המקבלים טומאה].

ו. הַחוֹטֶטֶת[30] בְּצִנּוֹר[31] מָקוֹם לְקַבֵּל בּוֹ הַצְּרוֹרוֹת הַמִּתְגַּלְגְּלִין בַּמַּיִם כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵרְדוּ עִם הַמַּיִם: אִם הָיָה הַצִּנּוֹר שֶׁל עֵץ וְחָפַר בּוֹ כָּל שֶׁהוּא - פּוֹסֵל, שֶׁהֲרֵי כָּל הַמַּיִם שֶׁיּוֹרְדִין בָּאִין מִתּוֹךְ כְּלִי שֶׁנַּעֲשָׂה לְקַבָּלָה[32]. וַאֲפִלּוּ שֶׁקְּבָעוֹ אַחַר שֶׁחָקַק בּוֹ[33], הוֹאִיל וְהָיָה עָלָיו תּוֹרַת כְּלִי כְּשֶׁהָיָה חָלוּשׁ. אֲבָל אִם קְבָעוֹ בַּקַּרְקַע וְאַחַר כָּךְ חָקַק בּוֹ בֵּית קִבּוּל - אֵינוֹ פּוֹסֵל[34]. וְאִם הָיָה צִנּוֹר שֶׁל חֶרֶס - אֵינוֹ פּוֹסֵל עַד שֶׁיִּהְיֶה בַּחֲקָק כְּדֵי לְקַבֵּל רְביעִית[35]. אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְמַלֵּא הַמָּקוֹם הֶחָקוּק שֶׁבַּצִּנּוֹר צְרוֹרוֹת הַמִּתְחַלְחֲלִין בְּתוֹכוֹ[36] - הֲרֵי הוּא כְּפָסוּלוֹ וְאֵינוֹ כָּסוּי. יָרַד לְתוֹךְ הַמָּקוֹם שֶׁחָקַק עָפָר אוֹ צְרוֹרוֹת וְסָתָמוֹ וְנִכְבַּשׁ[37] - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר.

30) שם משנה ג. 31) לפני שקבע אותו (בתרגום העתיק לפירוש רבינו במשנה, נפלה טעות. ותרגומו של דיהרנבורג: "וחקק בו קודם שיקבעהו" הוא הנכון). 32) החטיטה הקטנה הזו, עושה את כל הצינור כלי עשוי לקבל (תפארת

ישראל שם). 33) בבא בתרא סה, ב. מכיוון שנעשה כלי לפני קביעתו בקרקע, אין הקביעה מועילה לבטלו מתורת כלי. 34) שם. 35) כפי השיעור של שברי כלי חרס המחזיקים עד סאה (ראה הלכות כלים פי"ח הי"ג). 36) פירוש, לא סתמו לגמרי את החטיטה מפני שאינם מהודקים, והמים נכנסים ביניהם. 37) נתהדקו ונסתמה הגומא לגמרי, ואין מים מחלחלים לתוכה.

1 **ז. הַסְּפוֹג[38] וְהַדְּלִי[39] שֶׁהָיוּ בָּהֶן שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין מַיִם**
2 **וְנָפְלוּ לַמְּקֵוֶה - לֹא פְּסָלוּהוּ; שֶׁלֹּא אָמְרוּ אֶלָּא**
3 **שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין שֶׁנָּפְלוּ, לֹא כְּלִי שֶׁנָּפְלוּ בּוֹ[40] מַיִם**
4 **שְׁאוּבִין.**

38) שם פרק ו משנה ד. 39) המדובר בדלי שפיו צר מאוד, ולא נתערבו מימיו במי המקווה אלא נוגעים בהם. וכן ספוג מלא מים אין מימיו נשפכים למקווה (ראה לקמן פ"ח הי"ב דין סגוס). 40) נראה שצ"ל "שנפל ובו".

5 **ח. הַשִּׁדָּה[41] וְהַתֵּבָה שֶׁבָּהֶם[42] - אֵין מַטְבִּילִין בָּהֶן אֶלָּא**
6 **אִם כֵּן הָיוּ נְקוּבִים כְּשִׁפּוֹפֶרֶת הַנּוֹד[43]. וְאִם הָיָה שַׂק**
7 **אוֹ קֻפָּה - מַטְבִּילִין בָּהֶן[44]. וְכֵן הַמְּנִיחַ שַׂק אוֹ קֻפָּה**
8 **תַּחַת הַצִּנּוֹר - אֵין הַמַּיִם הַנִּמְשָׁכִין מֵהֶן פּוֹסְלִין אֶת**
9 **הַמְּקֵוֶה[45].**

41) שם משנה ה. 42) המדובר בכלים גדולים מאוד. 43) למעלה בהלכה ד גבי כלי חרס, קבע רבינו השיעור המטהר כלי טמא שהוא פחות משפופרת הנוד. אבל בכלי עץ, הואיל והשיעור המטהר הוא גדול מאוד - כמוציא רימון (הלכות כלים פרק ו הלכה ב), מספיק שיעור כשפופרת הנוד לענין טבילה (כסף־משנה למעלה הלכה ד). 44) מפני שהם מלאים נקבים גסים, נחשבים המים שבהם כמחוברים למקווה, אע"פ שאין בכל נקב כשפופרת הנוד. 45) מאותו נימוק (ראה למעלה פרק ה הלכה ג).

10 **ט. גִּסְטְרָא[46] טְמֵאָה שֶׁהִיא בְּתוֹךְ הַמְּקֵוֶה וּשְׂפָתָהּ**
11 **לְמַעְלָה מִן הַמַּיִם[47] וְהִטְבִּיל בָּהּ הַכֵּלִים[48] - טָהֲרוּ[49]**
12 **מִטֻּמְאָתָן[50]; אֲבָל כְּשֶׁגַּבֵּיהֶם מִן הַמַּיִם עַד שֶׁהֵן**
13 **בַּאֲוִיר[51] הַגִּסְטְרָא[52] מִתְטַמֵּא הַמַּיִם שֶׁעַל גַּבָּן מֵאֲוִיר**
14 **הַגִּסְטְרָא וְחוֹזֵר וּמְטַמֵּא אוֹתָן[53]. וְכֵן מַעְיָן[54] הַיּוֹצֵא**
15 **מִתַּחַת הַתַּנּוּר[55] הַטָּמֵא וְיָרַד[56] וְטָבַל בְּתוֹכוֹ - הוּא**
16 **טָהוֹר[57] וְיָדָיו טְמֵאוֹת מֵאֲוִיר הַתַּנּוּר[58]; אֶלָּא אִם כֵּן**
17 **הָיוּ הַמַּיִם לְמַעְלָה מִן הַתַּנּוּר כְּרוֹם יָדָיו[59], שֶׁנִּמְצָא**
18 **כְּשֶׁטָּבַל - יָדָיו לְמַעְלָה מִן הַתַּנּוּר. שֶׁאֵין כְּלֵי חֶרֶס**
19 **מִתְטַהֲרִין בְּמִקְוֶה[60], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[61].**

46) כלי חרס שבור. 47) אבל חלק מהפגימות (כלי חרס שנשבר, אין מקום השבר שוה אלא יש בו כמה פגימות) נמצא תחת שטח מי המקווה שנכנסים לתוך הגיסטרא דרך הפגימות. 48) כלים טמאים. 49) מפני שהמים שבגיסטרא מחוברים למי המקווה. 50) מהטומאה שהיתה עליהם לפני הטבילה. 51) בחלק הבולט מן המים. 52) שכלי חרס מטמא מאווירו. מים שעל גבי הכלים אינם נחשבים כמחוברים למקווה. 53) את הכלים, שהרי גזרו על המשקין שיטמאו את הכלים. והרויח בטבילתם שיצאו מטומאה יותר חמורה שצריכה הערב שמש, וקיבלו טומאת משקין דרבנן שאינה צריכה הערב שמש. 54) שם. 55) תנורים שבתקופתם, של חרס היו, כעין קדירה גדולה שאין לה שוליים, והיו מעמידים אותם על הקרקע ומחברים בטיט. 56) אדם טמא. 57) ואפילו כשהתנור אינו מלא מים, שאדם אינו מתטמא מאוויר כלי חרס. 58) גזרו חכמים שידיים מתטמאות מאוויר כלי חרס. ראה הלכות אבות הטומאות פרק ח הלכה א. גזירה זו היא משמונה־עשר דברים שגזרו כשרבו בית־שמאי על בית־הלל (שבת יג, ב). 59) וכשיוציא ידיו מן המים המטהרים, יימצאו למעלה מאוויר התנור הטמא. 60) ולפיכך נשאר התנור בטומאתו, אף־על־פי שהמים שבו מטהרים את הנטבל בהם. 61) בפרק א מהלכות כלים הלכה ג. [ולמה הצריך כאן שיהיו מים כרום ידיו למעלה מן התנור, ולמעלה בדין גיסטרא אין הכלים מתטמאים אלא כשהמים אינם מגיעים לשפת הגיסטרא, שהרי אמר: "עד שהם באוויר הגיסטרא מתטמאים המים שעל גבן", ומשמע שאם אינם באווירה אינם מתטמאים? הרא"ש בפירושו למשנתנו מבאר את ההבדל, שם המדובר בכלים, וכלים אינם מתטמאים מאוויר כלי חרס, ואם־כן טומאתם באה על־ידי המים שעליהם שנטמאו באוויר הגיסטרא, ומשקין מטמאים כלים מגזירת חכמים, אולם כל זמן שהכלי בתוך המים, הרי המים שעל גבו מחוברים למקווה ומתטהרים בהשקה, אלא כשהגביה את הכלי ונפרדו המים שעל גביו מהמקווה, ובאותה שעה הם באוויר הגיסטרא – נטמאו. מה־שאין־כן בידים שהן עצמן - בלי תיווך המים - מתטמאים מאוויר התנור, צריך שלא יימצא כל שהוא מהם באוויר זה ללא טבילה, וכשחלק מידיו הוא למעלה מן המים, הרי החלק התחתון של היד נמצא באוויר הכלי הטמא ללא טבילה, אף־על־פי שהוא במים, שאין טבילה לחצאין].

20 **י. חָבִית[62] מְלֵאָה מַיִם[63] שֶׁנָּפְלָה לַיָּם, אֲפִלּוּ לַיָּם**
21 **הַגָּדוֹל - הַטּוֹבֵל שָׁם[64] לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה; אִי**
22 **אֶפְשָׁר לִשְׁלֹשָׁה לֻגִּין שֶׁלֹּא יִהְיוּ בְּמָקוֹם אֶחָד[65]. וְכֵן**
23 **שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפַל לְשָׁם[66] - נִטְמָא בַּמַּיִם הַשְּׁאוּבִין[67],**
24 **שֶׁהֲרֵי הַמַּיִם עוֹמְדִין שָׁם. אֲבָל הַנָּהָרוֹת וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן,**
25 **הוֹאִיל וְהֵם נִמְשָׁכִין - הֲרֵי זֶה טוֹבֵל שָׁם.**

62) מכות ד, א. 63) שאובים. 64) נראה שרבינו מפרש שטבל בתוך החבית (ראה ההערה הבאה). [מלשונו של רש"י שם, שמחק הגירסא "אי אפשר" לא משמע כן]. 65) ברור אמנם שנתערבו שם גם מי הים, אבל בוודאי נשארו שלושה לוגים במקום אחד. ומה שאמרנו למעלה (פרק ד הלכה ו), שאפילו שפך כל היום מים שאובים למקווה כשר לא פסלוהו, היינו דוקא כששפך ונתערבו המים במי המקווה, אבל כאן השאובים עומדים במקומם (כסף־משנה). [רש"י שם גורס: "חיישינן" (חוששים אנו) במקום "אי אפשר", ומכאן שהוא מפרש שנשפכו המים במקום אחד, כגון שנשברה החבית בתוך הים. אבל רבינו גורס "אי אפשר", ולפיכך יש להניח שהמדובר בטבל בתוך החבית]. 66) אחר טבילת הטמא. 67) שנטמאו מנגיעת

האדם הטמא (ראה השלמות). בכיכר של תרומה משמיענו רבותא, לא רק האדם שחזקת טומאה עליו נשאר בטומאתו, אלא גם התרומה שהיא בחזקת טהרה - נטמאה (גמרא שם).

יא. מַיִם שְׁאוּבִין[68] שֶׁהָיוּ בְּצַד הַמִּקְוֶה, אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּיִם נוֹגְעִין[69] בְּמֵי הַמִּקְוֶה - לֹא פְסָלוּהוּ[70], מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּמִקְוֶה סָמוּךְ לְמִקְוֶה. הָיוּ הַשְּׁאוּבִין בָּאֶמְצַע[71] - פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה.

68) מקוואות פרק ו משנה י. 69) אבל אינם מתערבים במי המקווה. 70) אף־על־פי שנגעו לפני שהיו 40 סאה במקווה. 71) והמים המגיעים למקווה נמשכים על גביהם. בכסף־משנה מבאר, שזהו דין אביק שבמשנתנו. שנינו שם: "האביק שבמרחץ, באמצע פוסל, מן הצד אינו פוסל". ב'תפארת ישראל' מפרש את המשנה, שאביק הוא כעין קערה של מתכת שקועה בקרקעית המקווה והיא נקובה, וסותמים את הנקב במגופה וכשרוצים להחליף את המים שבמקווה מסירים את המגופה והמים יוצאים, ואחר־כך סותמים וממשיכים מים כשרים אחרים. מובן שהמים הנכנסים למקווה נופלים לתוך האביק לפני שהיו במקווה ארבעים סאה ונעשו שאובים, וכל המים המגיעים למקווה אחר שנתמלא האביק - ונפסלו, ואע"פ שמים שאובים אינם פוסלים מקווה שיש בו ארבעים סאה - בנידון שלנו פוסלים מפני שבאו לפני הכשרים (ראה למעלה פ"ה סוף הלכה ה), אבל כשהאביק מן הצד הרי זה כמקווה כשר בצד מקווה פסול. ואין זה דומה לגיסטרא שבהלכה ט, מפני שבגיסטרא הגיעו לתוכה מי המקווה כשהם מחוברים למקווה, ולא נעשו מעולם שאובים. ולמה לא הוכשרו המים שבאביק על־ידי השקה? מפני שמים הנמצאים בכלים מועילה בהם השקה רק לטהרם מטומאתם בלבד, אבל לא להכשירם לטבילה (וכן כתב ה'תפארת ישראל' בפ"ה, יכין אות ב). מפירוש זה יוצא, שרבינו פסק כר' מאיר באביק מן הצד נגד דעת חכמים. ולא נתבאר למה העדיף דעת יחיד בניגוד למקובל בכל מקום. ובפירושו למשנה כתב בפירוש "והלכה כחכמים". [בכסף־משנה מבאר, שפסק כתנא־קמא. והדברים מפליאים, שהרי במשנה כתוב בפירוש "דברי ר' מאיר"].

יב. שְׁתֵּי[72] בְּרֵכוֹת[73] זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ וְכֹתֶל בֵּינֵיהֶן[74], וְהָעֶלְיוֹנָה מְלֵאָה מַיִם שְׁאוּבִין, וְנָקַב בַּכֹּתֶל שֶׁבֵּין הָעֶלְיוֹנָה לַתַּחְתּוֹנָה, אִם יֵשׁ כְּנֶגֶד הַנֶּקֶב[75] שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין - נִפְסְלָה הָעֶלְיוֹנָה; מִפְּנֵי שֶׁהַנֶּקֶב כְּאִלּוּ הוּא בָּאֶמְצַע הָעֶלְיוֹנָה, לֹא בְּצַדָּהּ[76].

72) שם מי"א. 73) אבמטיות מחוברות לקרקע, וכשירות לטבול בהן. 74) הבריכות עומדות זו בצד זו, והאחת במקום יותר גבוה. 75) פירוש, שבחלול הנקב (רבינו בפירושו למשנה). 76) ראה ההלכה הקודמת. וכל־שכן אם בעליונה שאובים ובתחתונה כשרים.

יג. כַּמָּה[77] יִהְיֶה בַּנֶּקֶב וְיִהְיֶה בּוֹ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין? הַכֹּל לְפִי הַבְּרֵכָה: אִם הָיְתָה הַבְּרֵכָה הַתַּחְתּוֹנָה אַרְבָּעִים סְאָה - צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הַנֶּקֶב מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים לַבְּרֵכָה; הָיְתָה עֶשְׂרִים סְאָה - צָרִיךְ לִהְיוֹת הַנֶּקֶב אֶחָד מִמֵּאָה וְשִׁשִּׁים לַבְּרֵכָה. וְצֵא וַחֲשֹׁב[78] לְפִי חֶשְׁבּוֹן זֶה, שֶׁהַסְּאָה שִׁשָּׁה קַבִּין, וְהַקַּב אַרְבָּעָה לֻגִּין, וְהַלֹּג שֵׁשׁ בֵּיצִים[79].

77) שם. 78) החשבון הוא פשוט: בסאה = 24 לוגים, וארבעים סאה = 960 לוג, נמצא ששלושה לוגים הם אחד מן 320 בארבעים סאה, או אחד מן 160 בעשרים סאה. 79) דרך־אגב מוסר רבינו שיעור הלוג, ואין לזה כל ענין מיוחד לדין שאנו עוסקים בו.

יד. שְׁלֹשָׁה מִקְוָאוֹת[80] זֶה בְּצַד זֶה, בְּכָל אֶחָד מֵהֶן עֶשְׂרִים סְאָה מְכֻוָּנוֹת, וְאֶחָד מֵהֶן שָׁאוּב מִן הַצַּד, וְיָרְדוּ שְׁלֹשָׁה וְטָבְלוּ[81] שְׁלִשְׁתָּן, וְנֶעֶרְמוּ הַמַּיִם[82] מִכֻּלָּן וְנִתְעָרְבוּ מִלְמַעְלָה - הַמִּקְוָאוֹת כְּשֵׁרִים[83] וְהַטּוֹבְלִים טְהוֹרִים; שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה הַכֹּל שִׁשִּׁים סְאָה, מֵהֶן אַרְבָּעִים כְּשֵׁרִים זֶה בְּצַד זֶה, וְאֵין הַמַּיִם הַשְּׁאוּבִים פּוֹסְלִין מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה[84], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. הָיָה הַשָּׁאוּב בָּאֶמְצַע וְיָרְדוּ וְטָבְלוּ בָּהֶן, וְנֶעֶרְמוּ הַמַּיִם וְנִתְעָרְבוּ הַמִּקְוָאוֹת - הֲרֵי הַמִּקְוָאוֹת כְּשֵׁהָיוּ[85] וְהַטּוֹבְלִין טְמֵאִין כְּשֶׁהָיוּ; שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְעָרְבוּ אַרְבָּעִים סְאָה הַכְּשֵׁרִין[86], לְפִי שֶׁאֵינָן זֶה בְּצַד זֶה, שֶׁהַשָּׁאוּב מַבְדִּיל בֵּינֵיהֶן.

80) שם משנה ג. 81) בבת אחת, כל אחד ואחד במקווה אחר. 82) עלו למעלה משפתם. 83) שלשתם כשרים (רבינו בפירושו למשנתנו). 84) שני המקוואות הסמוכים זה לזה הצטרפו לארבעים סאה מים כשרים, ואין מי השאוב פוסלם, יתר על כן: גם השאוב הוכשר מפני שמימיו נתערבו במי מקווה כשר. [ואף־על־פי שנגעו מי האמצעי במי השאוב שבצידו לפני שנתערבו במי הכשר - אין בכך כלום, שהרי נתחברו עם הכשרים לפני שנפלו לתוכם השאובים (ר"ש ורא"ש). וב'תפארת ישראל' מנמק: מפני שבאו בהמשכה וברוב כשרים. ראה הערה פה]. 85) נשארו במצבם שלפני טבילת הטמאים, הכשרים – כשרים, והשאוב פסול. 86) פירוש, לא נתערבו הכשרים באופן ישר אלא דרך הפסולים. ואף־על־פי־כן לא נפסלו הכשרים מפני שהפסולים באו אליהם דרך המשכה (לא בנפילה), והכשרים מרובים (ראה למעלה פ"ד ה"ח).

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר שאין המקווה נפסל בשינוי טעם וריח אלא בשינוי מראה. ודין יש מעלים את המקווה ולא פוסלים או בהיפך או לא מעלים ולא פוסלים. מקווה שנפל לתוכו דבר ששינה את מראיו כיצד תקנתו. שלושה לוגים מים שנשתנה מראיהם שנפלו למקווה.

א. אֵין הַמִּקְוֶה[2] נִפְסָל לֹא בְּשִׁנּוּי הַטַּעַם וְלֹא בְּשִׁנּוּי הָרֵיחַ, אֶלָּא בְּשִׁנּוּי מַרְאֶה[3] בִּלְבַד. וְכָל דָּבָר שֶׁאֵין עוֹשִׂין בּוֹ מִקְוֶה לְכַתְּחִלָּה - פּוֹסֵל אֶת הַמִּקְוֶה בְּשִׁנּוּי מַרְאֶה[4]. כֵּיצַד? הַיַּיִן אוֹ הֶחָלָב וְהַדָּם וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִמֵּי

כָּל הַפֵּרוֹת - אֵינָן פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה בִּשְׁלֹשָׁה לֻגִּין[5], שֶׁלֹּא אָמְרוּ אֶלָּא מַיִם שְׁאוּבִין, וּפוֹסְלִין בִּשְׁנוּי מַרְאֶה. אֲפִלּוּ מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מֵאָה סְאָה וְנָפַל לוֹ לֹג יַיִן אוֹ מֵי פֵּרוֹת וְשִׁנָּה אֶת מַרְאָיו - פָּסוּל[6]. וְכֵן מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֶשְׂרִים סְאָה מַיִם כְּשֵׁרִים אוֹ פָּחוֹת מִזֶּה וְנָפַל לְתוֹכוֹ סְאָה יַיִן אוֹ מֵי פֵּרוֹת וְלֹא שִׁנּוּ אֶת מַרְאָיו - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִים כְּשֶׁהָיוּ. וְאֵין הַסְּאָה שֶׁנָּפְלָה עוֹלָה לְמִדַּת הַמִּקְוֶה[7]. וְאִם נוֹסַף עַל הָעֶשְׂרִים עֶשְׂרִים אֲחֵרִים מַיִם כְּשֵׁרִים - הֲרֵי זֶה מִקְוֶה כָּשֵׁר.

2) חולין קו, א: "מים שנפסלו משתיית בהמה – בקרקע כשרים". ובשבת יד, ב – אמרו, שהיו טובלים במי מערות מכונסים וסרוחים. 3) מקוואות פ"ז מ"ג. 4) מימרא של רב פפא, בשבת קמד, ב. 5) שנינו בחולין כה, ב: התמד משהחמיץ אינו פוסל את המקוה (ראה לקמן הי"א). 6) מקוואות שם. 7) שם מ"ב: "מקוה שיש בו ארבעים סאה חסר אחת, נפל לתוכו סאה מהם – לא העלהו". [גירסת הגר"א: "לא פסלו ולא העלהו". נראה שלעיני ה'כסף משנה' היתה גירסא אחרת במשנתנו, ולפיכך מצא מקורו במשנה מקוואות פ"ז למה אינה עולה, והרי במשנתנו כתוב בפירוש: "לא העלוהו"].

ב. יֵשׁ[8] מַעֲלִין[9] אֶת הַמִּקְוֶה וְלֹא פּוֹסְלִין, פּוֹסְלִין וְלֹא מַעֲלִין, לֹא מַעֲלִין וְלֹא פּוֹסְלִין.

8) שם מ"א. 9) משלימים לארבעים סאה.

ג. וְאֵלּוּ[10] מַעֲלִין וְלֹא פּוֹסְלִין: הַשֶּׁלֶג, וְהַבָּרָד, וְהַכְּפוֹר[11], וְהַגְּלִיד[12], וְהַמֶּלַח, וְטִיט הַנָּרוֹק[13]. כֵּיצַד? מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה חָסֵר אַחַת וְנָפַל לְתוֹכוֹ סְאָה מֵאֶחָד מֵהֶן - הֲרֵי זֶה עוֹלֶה לְמִדָּתוֹ[14] וַהֲרֵי הַמִּקְוֶה כָּשֵׁר וְשָׁלֵם[15]. נִמְצְאוּ[16] מַעֲלִין וְלֹא פּוֹסְלִין. אֲפִלּוּ הֵבִיא אַרְבָּעִים סְאָה שֶׁלֶג בַּתְּחִלָּה וְהִנִּיחָן בָּעוּקָה[17] וְרִסְּקוּ[18] שָׁם - הֲרֵי זֶה מִקְוֶה שָׁלֵם וְכָשֵׁר[19].

10) שם. 11) רבינו במשנה מפרש: "הוא שיקפא לפעמים. ואחרים פירשו: הטל הנקפא והוא כשיכבת שלג דקה מאוד. 12) קרח. 13) טיט רך כל־כך עד שאפשר להוריקו מכלי אל כלי. 14) משלים את המידה לארבעים סאה. 15) אף־על־פי שהיו מונחים בכלי לפני נפילתם למקוה - לא נעשו שאובים, בתנאי שלא נימוחו בכלי. 16) מזה יוצא, שהם מעלים ולא פוסלים. 17) בגומא. 18) ב'בית יוסף' יו"ד סי' רא מפרש מיעך את השלג ואע"פ שלא נמס. 19) במשנה שם, אמר רבי עקיבא: "והעידו אנשי מידבא משמו (של רבי ישמעאל) שאמר להם צאו והביאו שלג ועשו מקוה בתחילה", ופסק רבינו כרבי ישמעאל, מפני שעשה מעשה. ונראה שהתירו לעשות מקוה בתחילה רק משלג בלבד, אבל שאר הדברים שנמנו בין המעלים לעשות מקוה בתחילה רק משלג בלבד, אבל שאר הדברים שנמנו בין המעלים ולא פוסלים הם רק משלימים את המקוה החסר, אבל מקוה שכולה מהם – פסולה. [בטיט הנרוק, נאמר בפירוש (בסוכה יט, ב) שכולו טיט – פסול] ויש להניח שצריך רוב מים, היינו 20 סאה ומשהו.

ד. וְאֵלּוּ[20] פּוֹסְלִין[21] וְלֹא מַעֲלִין: מַיִם שְׁאוּבִין, בֵּין טְהוֹרִין בֵּין טְמֵאִים, וּמֵי כְּבָשִׁים[22], וּמֵי שְׁלָקוֹת[23], וְהַתֶּמֶד[24] עַד שֶׁלֹּא הֶחְמִיץ[25], וְהַשִּׁכָּר[26]. כֵּיצַד? מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה חָסֵר מִשְׁקַל דִּינָר, וְנָפַל מֵאֶחָד מֵאֵלּוּ מִשְׁקַל דִּינָר לְתוֹכָן - אֵינוֹ עוֹלֶה לְמִדַּת הַמִּקְוֶה וְלֹא הִשְׁלִימוֹ. וְאִם נָפַל מֵאֶחָד מֵהֶן שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מֵהֶן - פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה.

20) שם מ"ב. 21) אם נפלו שלושה לוגים מהם למקוה שאין בו 40 סאה. 22) מים שכבשו בהם פירות או ירקות. 23) ששלקו בהם כל דבר מאכל שהוא. 24) משקה עשוי ממים שנתנו בהם שמרי יין או חרצנים וזגים של ענבים. 25) דרכו להחמיץ כשהוא שוהה זמן רב, וכל זמן שלא החמיץ – דינו כמים. 26) מימרא של שמואל, בעירובין כט, ב.

ה. וְאֵלּוּ[27] לֹא פּוֹסְלִין וְלֹא מַעֲלִין: שְׁאָר הַמַּשְׁקִין, וּמֵי פֵּרוֹת, וְהַצִּיר[28], וְהַמּוּרְיָס[29], וְהַתֶּמֶד מִשֶּׁהֶחְמִיץ. כֵּיצַד? מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה חָסֵר אַחַת וְנָפַל מֵאֶחָד מֵאֵלּוּ סְאָה לְתוֹכָן - לֹא הֶעֱלָהוּ, וַהֲרֵי הַמַּיִם כְּשֵׁרִים כְּשֶׁהָיוּ; שֶׁאֵין אֵלּוּ פּוֹסְלִין אֶלָּא בִּשְׁנוּי מַרְאֶה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[30].

27) שם. 28) מים המתמצים מדגים מלוחים. 29) שומן מדגים מלוחים. 30) למעלה ה"א.

ו. וּפְעָמִים[31] שֶׁאֵלּוּ מַעֲלִין אֶת הַמִּקְוֶה. כֵּיצַד? מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה וְנָפַל לְתוֹכוֹ סְאָה מֵאֶחָד מֵאֵלּוּ, וְחָזַר וְלָקַח סְאָה מִמֶּנּוּ - הֲרֵי הָאַרְבָּעִים שֶׁנִּשְׁאֲרוּ מִקְוֶה כָּשֵׁר[32].

31) שם. 32) ביבמות פב, ב - אמר רבי יוחנן "עד רובו". כלומר, שלא יטול יותר מתשע־עשרה פעמים כדי שיישארו רוב מים (פירוש אחר: שלא יתן רוב מי פירות. ראה שם). [רש"י שם שואל למה מעלים כשנטל סאה, הרי בסאה זו שנטל יש הרבה מים, ולא נשארו 40 סאה מים? ומתרץ שהסאה מי פירות בטלה ברוב מים, וכל 41 סאה הוכשרו]. וכל זה כשנתן תחילה סאה מי פירות ואחר־כך נטל סאה, אבל להיפך – פסול, שהרי כשנטל סאה מים כשרים נשארו 39 סאים, ומי הפירות שהוסיף אחר־כך אינם משלימים (ראה למעלה פ"ד ה"ז בדין נתן סאה מים שאובים ונטל סאה).

ז. מִקְוֶה[33] שֶׁהֵדִיחַ בּוֹ סַלֵּי זֵיתִים וַעֲנָבִים[34] וְשִׁנּוּ אֶת מַרְאָיו - כָּשֵׁר[35].

33) שם מ"ג. 34) סלים ריקים שנדבק בהם לכלוך הפירות שהיו בהם. 35) הלכלוך אין בו ממש, ואינו נידון כמי פירות.

ח. מֵי הַצָּבַע[36] פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה בִּשְׁלֹשָׁה לֻגִּין[37], וְאֵין פּוֹסְלִין אוֹתוֹ בִּשְׁנוּי מַרְאָיו.

36) שם. 37) במכות ג, ב - אמרו: "מיא דציבעא מקרי"

(׳מי צבע׳ שמם). פירוש, נשאר עליהם שם מים, ולפיכך דינם כמים – פוסלים בשאובים ואין פוסלים בשינוי מראה.

ט. מִקְוֶה[38] שֶׁנָּפַל יַיִן אוֹ מַהַל[39] אוֹ שֶׁאָר מֵי פֵּרוֹת וְשִׁנּוּ אֶת מַרְאָיו וְנִפְסַל - כֵּיצַד תַּקָּנָתוֹ? יַמְתִּין עַד שֶׁיֵּרְדוּ גְּשָׁמִים[40] וְיַחְזְרוּ מַרְאָיו לְמַרְאֵה מַיִם. וְאִם הָיָה בַּמִּקְוֶה אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם כְּשֵׁרִים - מְמַלֵּא וְשׁוֹאֵב לְתוֹכָן[41] עַד שֶׁיַּחְזְרוּ מַרְאָיו לְמַרְאֵה מַיִם. נָפַל לְתוֹכוֹ[42] יַיִן אוֹ מַהַל וְכִיּוֹצֵא בָהּ וְנִשְׁתַּנָּה מַרְאֶה מִקְצָתוֹ[43], אִם אֵין בָּהּ מַרְאֵה מַיִם שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה כְּדֵי אַרְבָּעִים סְאָה - הֲרֵי זֶה לֹא יִטְבֹּל בּוֹ[44]. וְהַטּוֹבֵל בְּמָקוֹם שֶׁנִּשְׁתַּנָּה[45] - לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה. אֲפִלּוּ חָבִית שֶׁל יַיִן שֶׁנִּשְׁבְּרָה בַּיָּם הַגָּדוֹל[46] וּמַרְאֶה אוֹתוֹ מָקוֹם כְּמַרְאֵה שֶׁל יַיִן, הַטּוֹבֵל בְּאוֹתוֹ מָקוֹם - לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה.

38) שם. 39) זיעת הזיתים המונחים בכלי (יש גורסים ״מוהל״). 40) וירבו מימיו ויבטלו את מראה מי הפירות. מדובר במקוה שאין בו 40 סאה, ואם ימלא מים בכלים ויתן לתוכו יפסלוהו מדין שאובים. 41) נתבאר כבר כמה פעמים שמקוה שיש בו 40 סאה, אין השאובים פוסלים אותו. 42) שם מ״ד. 43) במקום אחד נשתנה מראה המים, ובמקומות אחרים לא נשתנה. 44) לא יטבול אפילו בצד שלא נשתנה, מפני שאין במקוה 40 סאה מים כשרים. 45) כאן מדובר, אפילו אם נשארו 40 סאה שלא נשתנו ויש כאן מקוה כשר, אף־על־פי־כן הטבילה במקום שנשתנה – פסולה. [אי־אפשר לפרש בבא זו כשלא נשארו ארבעים סאה, שהרי במקרה זה גם הטבילה במקום שלא נשתנה – פסולה, כמו ששנינו בתוספתא מקוואות פ״ה ה״ח: ״הטובל בין במקום היין בין במקום המים, כאילו לא טבל״]. 46) תוספתא, שם ה״ט.

י. שְׁלֹשָׁה לֻגִּין[47] מַיִם שְׁאוּבִין שֶׁנָּפַל לְתוֹכָן אֲפִלּוּ מְשֻׁקָּל דִּינָר יַיִן וְשִׁנָּה מַרְאֵיהֶן, וַהֲרֵי מַרְאֶה הַכֹּל מַרְאֵה יַיִן, וְנִפְלוּ לַמִּקְוֶה - לֹא פְּסָלוּהוּ[48], אֶלָּא אִם שִׁנּוּ אֶת מַרְאָיו[49].

47) משנה, שם פ״ז, ה. 48) משום שנידונים לעניין זה כיין, שאינו פוסל בשאובים אלא בשינוי מראה. 49) מראה מי המקוה.

יא. שְׁלֹשָׁה לֻגִּין[50] חָסֵר דִּינָר מַיִם שְׁאוּבִין שֶׁנָּפַל לְתוֹכָן דִּינַר חָלָב[51] אוֹ מֵי פֵּרוֹת, וַהֲרֵי מַרְאֶה הַכֹּל מַיִם[52], וְנִפְלוּ לַמִּקְוֶה - לֹא פְּסָלוּהוּ[53]; עַד שֶׁיִּפְלוּ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין שֶׁאֵין בָּהֶן תַּעֲרֹבֶת מַשְׁקֶה אַחֵר וְלֹא מֵי פֵּרוֹת.

50) שם. 51) שאינו פוסל בשלושה לוגים. 52) ואם כן, יש כאן שלושה לוגים שאובים שכולם מראה מים. 53) כתנא־קמא שם נגד דעת רבי יוחנן בן נורי.

יב. מִקְוֶה[54] שֶׁנִּשְׁתַּנָּה מַרְאֵה מֵימָיו מֵחֲמַת עַצְמוֹ וְלֹא נָפַל לוֹ דָּבָר - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר. לֹא אָמְרוּ אֶלָּא שֶׁנִּשְׁתַּנָּה מֵחֲמַת מַשְׁקֶה אַחֵר.

54) דין זה למד רבינו מדין הדיח בו סלי זיתים וענבים למעלה ה״ז (כסף־משנה).

יום שלישי כ״ו סיון ה׳תשע״ז

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר המעורב למקווה אם הוא כמקווה. עוקה שבתוך המקווה אם מטבילין בה. כותל שבין שני מקוואות שנסדק או לשתי או לערב אם מצטרפים. אם מטהרים המקוואות העליון מהתחתון והרחוק מהקרוב. מקווה שמימיו מרודדים.

א. כָּל הַמְעֹרָב[2] לַמִּקְוֶה[3] - הֲרֵי הוּא כַּמִּקְוֶה[4] וּמַטְבִּילִין בּוֹ. גֻּמּוֹת הַסְּמוּכוֹת לְפִי הַמִּקְוֶה[5] וּמְקוֹם רַגְלֵי פָּרָסוֹת בְּהֶמָה שֶׁהָיוּ בָּהֶן מַיִם מְעֹרָבִין עִם מֵי הַמִּקְוֶה כְּשֶׁפּוֹפֶרֶת הַנּוֹד[6] - מַטְבִּילִין בָּהֶן.

2) מקוואות פרק ו משנה א. 3) מים שאין בהם 40 סאה הנמצאים בצד מקווה כשר. 4) ומטבילים בהם. אולם יש הבדלי דינים בזה, ורבינו מבארם ומתחיל בדין גומות. 5) מחוץ למקווה. 6) מכיוון שמקומות אלה נמצאים מחוץ לכתלי המקווה אינם מצטרפים למקווה בפחות משיעור זה.

ב. חוֹרֵי הַמְּעָרָה[7] וְסִדְקֵי הַמְּעָרָה - מַטְבִּילִין בָּהֶן אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַמַּיִם שֶׁבָּהֶן מְעֹרָבִין עִם מֵי הַמִּקְוֶה אֶלָּא בְּכָל שֶׁהוּא[8].

7) המקווה שבמערה. בתקופת המשנה היו רוב המקוואות במערות משום צניעות, ולפיכך כתבה המשנה ״מערה״, ורבינו נקט לשון המשנה. 8) מפני שהם בתוך חלל המקווה מספיק חיבור קטן ביותר.

ג. מַחַט שֶׁהָיְתָה נְתוּנָה עַל מַעֲלוֹת הַמִּקְוֶה[9], וְהָיָה מוֹלִיךְ וּמֵבִיא בַּמַּיִם[10] - כֵּיוָן שֶׁעָבַר עָלֶיהָ הַגַּל טְהוֹרָה.

9) מחוץ למים. 10) הניע את מי המקווה בידו או ברגלו ונערמו גלים.

ד. עוּקָה שֶׁבְּתוֹךְ מִקְוֶה[11]: אִם הָיְתָה הַקַּרְקַע הַמַּבְדֶּלֶת בֵּין הָעוּקָה וְהַמִּקְוֶה בְּרִיאָה וְיכוֹלָה לְהַעֲמִיד אֶת עַצְמָהּ[12] - אֵין מַטְבִּילִין בַּמַּיִם שֶׁבָּעוּקָה עַד שֶׁיִּהְיוּ מְעֹרָבִין[13] עִם הַמִּקְוֶה כְּשִׁפּוֹפֶרֶת הַנּוֹד; וְאִם אֵינָהּ יְכוֹלָה לְהַעֲמִיד אֶת עַצְמָהּ - אֲפִלּוּ אֵינָן מְעֹרָבִין אֶלָּא בְּכָל שֶׁהוּא מַטְבִּילִין בָּהֶן[14].

11) חפירה בתוך המקווה עצמה תחת שטח המים עשוייה ככיפה. 12) חזקה ובת קיימא. 13) כלומר, בפחות משיעור זה אין מטבילים בה. 14) מחיצה רעועה כזו שסופה ליפול מאליה דינה כסדק.

ה. כֹּתֶל שֶׁבֵּין שְׁנֵי מִקְוָאוֹת שֶׁנִּסְדַּק לִשְׁנַיִם[15] - מִצְטָרְפִין[16], וְאִם הָיָה בִּשְׁנֵיהֶן אַרְבָּעִים סְאָה - מַטְבִּילִין בְּכָל אֶחָד מֵהֶן. וְאִם נִסְדַּק לָעֲרֵב[17] - אֵין

1 מִצְטָרְפִין עַד שֶׁיִּהְיֶה בְּמָקוֹם אֶחָד כְּשִׁפּוֹפֶרֶת הַנּוֹד[18].
2 נִפְרָץ הַכֹּחֶל מִלְמַעְלָה, אִם נִתְעָרְבוּ הַמַּיִם לְמַעְלָה מִן
3 הַכֹּחֶל[19] כְּקִלַּפַּת הַשּׁוּם[20] עַל רֹחַב שְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד -
4 מִצְטָרְפִין.

15) צריך להיות: לשתי. פירוש, מלמעלה למטה (רבינו בפירושו למשנתנו). 16) אם בזה פחות מארבעים ובשני גם כן פחות משיעור זה מצטרפים שני המקוואות אפילו בסדק שרחבו כל שהוא. ומה שאמרו עירוב מקוואות כשפופרת הנוד, היינו בנקב, אבל סדק לכל אורך הכותל מחבר בכל שהוא. 17) מימין לשמאל. יש מפרשים להיפך, שתי הוא מימין לשמאל, וערב - מלמעלה למטה. והראב"ד פירש כרבינו. 18) פסק כחכמים. ונימוקם הוא: כשהסדק מלמעלה למטה לא ייסתם מאליו, אבל סדק לרוחב עלול להיסתם, מפני שהחלק העליון של הכותל מכביד וירד ולפיכך צריך שיעור גדול. [שיעור זה נאמר במקווה חסר, שצריך להשלימו, אבל כשמקווה אחד כשר ובשני 40 סאה שאובים מספיק סדק כל שהוא, אפילו בנסדק לערב, להכשיר את המקווה השאוב על ידי השקה, שהרי אפילו ייסתם הסדק יישארו השאובים בכשרותם. 19) כגון שנפגמה שפת הכותל והמים עוברים דרך הפגימה ממקווה זה לזה. 20) גובה המים המחברים שני המקוואות.

5 ו. כַּמָּה הוּא שִׁעוּר הַנֶּקֶב שֶׁהוּא כְּשִׁפּוֹפֶרֶת הַנּוֹד?
6 כְּרֹחַב שְׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת בֵּינוֹנִיּוֹת שֶׁל כָּל אָדָם וְחוּזְרוֹת
7 בּוֹ[21]. וְאֵינָן בַּגּוּדָל, אֶלָּא שְׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת רִאשׁוֹנוֹת מִן
8 הָאַרְבַּע שֶׁבְּפַס הַיָּד[22]. כֹּל שֶׁעַמְּדוּ בְּשִׁפּוֹפֶרֶת הַנּוֹד[23]
9 - מְמַעֲטִ[24], וְאַפִּלּוּ בִּדְבָרִים שֶׁהֵן מִבְּרִיָּתוֹ שֶׁל מַיִם.
10 סָפֵק יֵשׁ בַּנֶּקֶב כְּשִׁפּוֹפֶרֶת הַנּוֹד סָפֵק אֵין בּוֹ - אֵין
11 מִצְטָרְפִין; מִפְּנֵי שֶׁעִקַּר הַטְּבִילָה מִן הַתּוֹרָה[25], וְכֹל
12 שֶׁעִקָּרוֹ מִן הַתּוֹרָה, אַף עַל פִּי שֶׁשִּׁעוּרוֹ הֲלָכָה - סְפֵק
13 שִׁעוּרוֹ לְהַחְמִיר[26].

21) אפשר לסבב אותן בריווח בחור הנקב, היינו נקב עגול שקוטרו כרוחב שתי אצבעות. 22) אצבע ואמה. תוספתא שם פרק ה הלכה ב: "ב' אצבעות שאמרו - בבינוניות של כל אדם ולא מארבע בטפח". [הטפח הוא ארבעה אגודלים (מנחות מא, ב)]. 23) כל דבר הנמצא בחלל זה ואפילו דברים הבאים עם המים כגון עפר מקרקע המקווה או תולעים החיים במים. 24) מוריד משיעורו וצריך להרחיב את הנקב עד שיעבור דרכו זרם מים ללא כל תערובת בעובי שפופרת הנוד. 25) במשנתנו - "מפני שהוא מן התורה" ורבינו הוסיף וכתב: "מפני שעיקר הטבילה מן התורה... אף על פי ששיעורו הלכה". פירוש, השיעורים לא נכתבו בתורה אלא נאמרו הלכה למשה מסיני מפי הגבורה (עירובין ד, א). 26) פירוש, מחמירים בשיעורו. מלשונו משמע שספק הלכה למשה מסיני בדבר שאין עיקרו מן התורה - להקל.

14 ז. מְטַהֲרִין אֶת הַמְּקָוֹאוֹת הָעֶלְיוֹן[27] מִן הַתַּחְתּוֹן[28]
15 וְהָרְחוֹק מִן הַקָּרוֹב. כֵּיצַד? מְבִיאִין סִילוֹן[29] שֶׁל חֶרֶס
16 אוֹ שֶׁל אֶבֶר[30] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, שֶׁאֵין הַסִּילוֹנוֹת פּוֹסְלִין
17 אֶת הַמְּקָוֶה, וּמַנִּיחַ אֶת יָדָיו תַּחְתָּיו[31] עַד שֶׁיִּתְמַלֵּא
18 מַיִם[32], וּמוֹשְׁכוֹ[33] וּמַשִּׁיקוֹ[34] עַד שֶׁיִּתְעָרֵב הַמַּיִם
19 שֶׁבַּסִּילוֹן עִם מֵי הַמְּקָוֶה כְּאֶחָד, אֲפִלּוּ כְּשַׁעֲרָה דַּיּוֹ,
20 וַהֲרֵי שְׁנֵי הַמְּקָוְאוֹת שֶׁהַסִּילוֹן בֵּינֵיהֶן כְּמְקָוֶה אֶחָד.

27) המדובר במקוואות שבשיפוע הר והאחד במקום גבוה באותו שיפוע והשני במקום נמוך ממנו. 28) כשבעליון מים שאובים ובתחתון מים כשרים. וכל שכן שמטהרים התחתון מן העליון. 29) נתבאר למעלה פרק ו הלכה ב שסילונות אפילו של מתכת שהם מקבלים טומאה אינם פוסלים את המים העוברים בהם משום שאובים. מפני ששאובה אינה פוסלת מן התורה (לדעת רבינו - אפילו כל המקווה שאובה) הקילו בה חכמים. 30) עופרת. [בתוספתא שם פרק ה הלכה ד כתוב: "מביא סילון של עץ ושל עצם או של זכוכית". ורבינו מונה את הסילונות שהיו משתמשים בהם בזמנו או בתקופת המשנה]. 31) פירוש, סותם בידיו את פיו התחתון של הסילון. 32) לא התכוון לומר שיתמלא כל גובה חללו אלא שיתמלא לכל ארכו בגובה כל שהוא ללא הפסק כל שהוא, שאם נפסק במקום אחד אין כאן השקה. 33) נראה כוונתו שמושך למקווה התחתון את פיו התחתון של הסילון. 34) מסיר את ידו ומתוך כך נוגעים מי הסילון בתחתון ומחברים את שני המקוואות והשקה מועילה בכל שהוא.

21 ח. שָׁלֹשׁ גְּמוּת שֶׁבְּנַחַל, הַתַּחְתּוֹנָה וְהָעֶלְיוֹנָה שֶׁל
22 עֶשְׂרִים סְאָה וְהָאֶמְצָעִית שֶׁל אַרְבָּעִים, וְשֶׁטַח שֶׁל
23 גֶּשֶׁמִים עוֹבֵר בְּתוֹךְ הַנַּחַל, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נִכְנָס
24 לְתוֹכָן וְיוֹצֵא מִתּוֹכָן[35] - אֵין זֶה עֵרוּב[36], וְאֵין
25 מַטְבִּילִין אֶלָּא בָּאֶמְצָעִית[37]; שֶׁאֵין הַמַּיִם הַנִּזְחָלִין
26 מְעָרְבִין[38] אֶלָּא אִם כֵּן עָמְדוּ.

35) ואם כן השטף מחבר למעשה את שלשתן. 36) אין עירוב זה מצרף את החסרות עם המליאה למקווה אחד. 37) שיש בה לבדה 40 סאה בלי השטף. 38) בתוספתא שם שנינו: "רבי יהודה אומר, מאיר היה אומר מטבילין בעליונה ואני אומר מטבילין בתחתונה וחכמים אומרים בין זו ובין זו אין מטבילין אלא באמצעית שיש בה מ' סאה". ופסק רבינו כחכמים. [הריב"ש בתשובותיו סימן רצב מנמק מפני שקטפרס אינו חיבור, ומשמיענו שם חידוש נפלא, שקטפרס אינו חיבור מפני שמקווה אינו מטהר בזוחלים אלא באשבורן (מים נקווים ועומדים).

27 ט. טִיט רַךְ שֶׁהַפָּרָה שׁוֹתָה וְשׁוֹתָה מִמֶּנּוּ - הֲרֵי זֶה
28 נִמְדָּד עִם הַמְּקָוֶה[39]. הָיָה עָבֶה עַד שֶׁאֵין הַפָּרָה שׁוֹתָה
29 וְשׁוֹתָה - אֵינוֹ נִמְדָּד עִמּוֹ.

39) משלים לארבעים סאה.

30 י. מְקָוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם וְטִיט[40] -
31 מַטְבִּילִין בַּטִּיט וּבַמַּיִם[41]. בְּאֵי זֶה טִיט מַטְבִּילִין?
32 בַּטִּיט הָרַךְ, שֶׁהַמַּיִם צָפִין עַל גַּבָּיו. הָיוּ הַמַּיִם מְצַד

1 **אֶחָד וְהַטִּיט הָרַךְ מִצַּד אַחֵר - מַטְבִּילִין בַּמַּיִם וְלֹא**
2 **בַּטִּיט[42].**

40) בשניהם יחד יש ארבעים סאה. והמדובר בטיט הנרוק שמשלים את השיעור. 41) אם הגוף הוא במים עלתה לו טבילה אף על פי שהמים לבדם אינם מכסים את כל הגוף והרגליים שוקעות בטיט. הרע"ב ותוספות יום טוב מנמקים, מפני שהרגליים נטבלו במים לפני ששקעו בטיט. 42) ואף על פי כן משלים לארבעים סאה.

3 **יא. כֹּל שֶׁתְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ מִן הַמַּיִם, כְּגוֹן יַבְחוּשִׁין[43]**
4 **אֲדָמִין - מַטְבִּילִין בּוֹ. וּמַטְבִּילִין בְּעֵינוֹ שֶׁל דָּג[44].**

43) מין תולעים השורצים במים. 44) כריש גדול שבים שנמחה עינו.

5 **יב. מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מְכֻוָּנוֹת וְיָרְדוּ**
6 **שְׁנַיִם וְטָבְלוּ זֶה אַחַר זֶה, אַף עַל פִּי שֶׁרַגְלָיו שֶׁל**
7 **רִאשׁוֹן נוֹגְעוֹת בַּמַּיִם - הָרִאשׁוֹן טָהוֹר וְהַשֵּׁנִי**
8 **בְּטֻמְאָתוֹ[45], שֶׁחֲרֵי חָסְרוּ הַמַּיִם מֵאַרְבָּעִים סְאָה.**
9 **הִטְבִּיל בּוֹ[46] תְּחִלָּה סָגוֹס עָבֶה[47] וְכֵיוֹצֵא בּוֹ וְהִגְבִּיהוּ,**
10 **אִם הָיְתָה מִקְצָת הַסָּגוֹס נוֹגַעַת בַּמַּיִם - הֲרֵי הַטּוֹבֵל**
11 **בָּאַחֲרוֹנָה[48] טָהוֹר, שֶׁחֲרֵי הַמַּיִם כֻּלָּן מְעֹרָבִין[49].**
12 **הִטְבִּיל בּוֹ[50] אֶת הַמִּטָּה וְכֵיוֹצֵא בָּהּ, אַף עַל פִּי**
13 **שֶׁדָּחַק רַגְלֵי הַמִּטָּה בְּטִיט עָבֶה שֶׁבַּקַּרְקַע הַמִּקְוֶה עַד**
14 **שֶׁצָּפוּ הַמַּיִם עָלֶיהָ לְמַעְלָה - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה, שֶׁהֲרֵי**
15 **לֹא נִטְבְּעוּ בַּטִּיט עַד שֶׁטָּבְלוּ בַּמַּיִם תְּחִלָּה[51]. הִטְבִּיל**
16 **בּוֹ יוֹרֶה גְּדוֹלָה[52] - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה כְּשֶׁהָיְתָה, מִפְּנֵי**
17 **שֶׁהַמַּיִם נִתְּזִין[53] וְיוֹצְאִין חוּץ לַמִּקְוֶה וְנִמְצָא חָסֵר**
18 **מֵאַרְבָּעִים[54]. כֵּיצַד יַעֲשֶׂה? מוֹרִידָהּ דֶּרֶךְ פִּיָּהּ[55]**
19 **וְהוֹפְכָהּ בַּמִּקְוֶה[56] וּמַטְבִּילָהּ. וּמַעֲלֶה אוֹתָהּ דֶּרֶךְ**
20 **שׁוּלָיָהּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ הַמַּיִם שֶׁבְּתוֹכָהּ שְׁאוּבִים**
21 **וְיַחְזְרוּ לַמִּקְוֶה וְיִפְסְלוּהוּ.**

45) מפני שחלק ממי המקווה נשאר על גופו של הראשון ואם כן טבל השני במקווה חסר. במשנתנו חולק רבי יהודה ומטהר את השני כשרגלי הראשון נוגעות במים, ונימוקו: מפני שהמים שעל גופו מצטרפים למקווה. ותנא קמא סובר שרטיבות דקה כזו (משקה טופח) אינה מחברת, או מפני שזה כקטפרס . [בכסף משנה מוסיף נימוק, שמא נשארו מקומות נגובים בגופו והם מפסיקים]. 46) במקווה של 40 סאה מכוונות. 47) בגד צמר שסופג הרבה מים. 48) אחר טבילת הסגוס. 49) אין זה דומה לשניים שטבלו, כי בסגוס יש הרבה מים מכונסים וכל זמן שלא הוציאו לגמרי מן המקווה הרי מים אלה מחוברים למקווה וזה דומה למקווה חסר המחובר למקווה כשר. 50) במקווה שיש בו 40 סאה מכוונות. 51) במשנה: "מפני שהמים מקדמים". 52) ושוליה למטה. 53) נערמים ועוברים על שפת המקווה. 54) לפני שנטבלה כולה במים. 55) לא התכוון לומר שהופך פיה למטה, שאם כן לא ייכנסו מים לתוכה וייערמו לפני שיהפך אותה, אלא הכוונה שיטה אותה על צידה כדי שייכנסו המים לתוכה. 56) שאם יעלה אותה כשהיא מטה על צידה, אפשר שיישאר חלק מהמים בתוכה מנותק ממי המקווה - כשיגביהנה קצת כלפי מעלה - ויהיו שאובים, ויחזרו לתוך המקווה ויפסלוהו.

22 **יג. מִקְוֶה שֶׁמֵּימָיו מְרֻדָּדִין[57] - כּוֹבֵשׁ[58] אֲפִלּוּ חֲבִילֵי**
23 **קַשׁ וַחֲבִילֵי קָנִים בְּתוֹךְ הַמַּיִם וּמִן הַצְּדָדִין עַד**
24 **שֶׁיֵּעָרְמוּ הַמַּיִם לְמַעְלָה וְיוֹרֵד וְטוֹבֵל לְתוֹכָן.**

57) שטוחים, לא עמוקים ואי אפשר להכניס את כל הגוף לתוך המים. 58) מניח אבן או דברים אחרים על החבילות, אם לא יכבוש אותם יצופו על פני המים מפני שהם קלים.

פֶּרֶק תְּשִׁעִי[1]

1) יבאר שש מעלות שיש במקווה זו למעלה מזו, ומאי ביניהם. ודין מעיין שמימיו יוצאים ונמשכים לשוקת ואחר כך יוצאים וזוחלים. מעיין שמימיו נמשכים על גבי כלים שאין להם בית קיבול וכל דיני מי מעיין. ודין אם מטבילין מן הגל כשהוא באויר.

25 **א. שֵׁשׁ[2] מַעֲלוֹת[3] בְּמִקְוָאוֹת[4] זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ.**
26 **הָרִאשׁוֹן: מֵי גְּבָאִים[5] וּמֵי בּוֹרוֹת[6] שִׁיחִין[7] וּמְעָרוֹת[8]**
27 **וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן מִמַּיִם הַמְכֻנָּסִין בַּקַּרְקַע. אַף עַל פִּי שֶׁהֵן**
28 **שְׁאוּבִין[9] וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶן אַרְבָּעִים סְאָה, הוֹאִיל**
29 **וְאֵינָן מִתְטַמְּאִין אֶלָּא לָרָצוֹן[10], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[11] - הֲרֵי**
30 **הֵן בְּחֶזְקַת טְהוֹרִין[12], וּכְשֵׁרִין לַעֲשׂוֹת מֵהֶן עִסָּה**
31 **הַטְבּוּלָה לְחַלָּה[13] וְלִטֹּל מֵהֶן לַיָּדַיִם. וְהוּא שֶׁיִּטֹּל מֵהֶן**
32 **בִּכְלִי[14], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[15].**

2) מקוואות פ"א, מ"א. 3) דרגות טהרה. 4) במים מכונסים בקרקע, וביניהם גם כאלה שאין עליהם תורת מקווה כלל. 5) מים שנקוו בחפירה לא עמוקה שבקרקע (מלשון "ולחשוף מים מגבא" - ישעיה ל, יד). 6) חפירה עגולה ועמוקה. 7) חפירות מרובעות ארוכות וצרות. 8) בורות מכוסים מלמעלה, מקורים. 9) מילא מים בכלים ושפך לתוכן. [רבינו הוסיף מדעתו את הפיסקא: "אע"פ שהן שאובין". במשנה איננה]. 10) כשהטומאה נגעה בהם מרצון האדם. 11) בהלכות טומאת אוכלין פט"ו ה"א. 12) יש להניח שלא נגעה בהם טומאה מרצון. 13) מותר ללוש בהם עיסה החייבת להרים ממנה חלה שהיא קדושה כתרומה. האיסור לגרום טומאה לחולין הטבולים לתרומה או לחלה (ראה הלכות טומאת אוכלין פט"ז ה"ט) נאמר רק בטומאה ודאית, אבל כאן, בחשש רחוק - לא גזרו. 14) וישפוך על הידיים, אבל טבילת ידיים במקווה שאין בו ארבעים סאה אינה מטהרת אפילו כשהמים אינם שאובים. 15) בספר אהבה, פ"ו מהלכות ברכות, ה"ה. [הראב"ד משיג ופוסק שטבילת ידיים מועילה אפילו במקווה שאין בו ארבעים סאה, אם מימיו אינם שאובים (ראה כסף־משנה)].

33 **ב. לְמַעְלָה מֵהֶן[16]: מֵי תַּמְצִית[17] שֶׁלֹּא פָסְקוּ, אֲלָא**
34 **עֲדַיִן הַגְּשָׁמִים יוֹרְדִין וְהֵהֲרִים בּוֹצְצִין[18] וְהֵן נִמְשָׁכִין**
35 **וְנִקְוִין, וְאֵינָן שְׁאוּבִין אֲבָל אֵין בָּהֶן אַרְבָּעִים סְאָה -**
36 **הֲרֵי הֵן כְּשֶׁרִין לִתְרוּמָה[19] וְלִטֹּל מֵהֶן לַיָּדַיִם, וּמַטְבִּיל**

1 **בָּהֶן אֶת הַמַּיִם שֶׁנִּטְמְאוּ[20]. פָּסְקוּ הַגְּשָׁמִים וְלֹא פָסְקוּ**
2 **הֶהָרִים מִלְּהַזְחִיל - עֲדַיִן הֵן מֵי תַּמְצִית. פָּסְקוּ**
3 **הֶהָרִים וְאֵינָן בּוֹצְצִין - הֲרֵי אֵלּוּ כְּמֵי גְּבָאִין[21].**

16) דרגה שניה. 17) יש גורסים - תמציות. מי גשמים השוטפים ממקום גבוה למקום נמוך. 18) מבעבעים ומתמצים מהם מי גשמים. 19) מפני שמי הגשמים השוטפים מעבירים את המים הקודמים שיש עליהם חשש טומאה. 20) לא התכוון לומר שהמים הטמאים, אף־על־פי שהם נמצאים בעינם וניכרים – נטהרו. אלא הכוונה, תולים אנו שנשטפו על ידי מי הגשמים (תפארת ישראל. מלשונו של הר"ש משמע שנטהרו ממש. וכן כתב ב'מעשה רוקח'). 21) המכונסים בחפירה. מי תמציות אינם מכונסים אלא שוטפים על פני הקרקע.

4 **ג. הַחוֹפֵר[22] בְּצַד הַיָּם וּבְצַד הַנָּהָר וּבְמָקוֹם הַבְּצִין[23]**
5 **- הֲרֵי הֵן כְּמֵי תַּמְצִית שֶׁלֹּא פָסְקוּ[24].**

22) תוספתא מקוואות פ"א ה"ז. 23) ומימיהם עוברים לחפירה. 24) המדובר כשמימי הים והנהר והביצות עוברים תדיר, ומעבירים את המים הקודמים.

6 **ד. הַחוֹפֵר[25] בְּצַד הַמַּעְיָן: כָּל זְמַן שֶׁהָיוּ בָאִין מֻחְמֶּצֶת**
7 **הַמַּעְיָן, אַף עַל פִּי שֶׁפּוֹסְקִין[26] וְחוֹזְרִין וּמוֹשְׁכִין -**
8 **הֲרֵי הֵן כְּמֵי מַעְיָן[27]; פָּסְקוּ מִלִּהְיוֹת מוֹשְׁכִין - הֲרֵי**
9 **הֵן כְּמֵי גְּבָאִים[28].**

25) שם. 26) לפעמים נפסקים. 27) מטהרים בכל שהוא (ראה ה"ח). 28) בתוספתא שבידינו הגירסא: כמי תמציות (ראה השלמות).

10 **ה. לְמַעְלָה מֵהֶן[29]: מִקְוֶה[30] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה**
11 **מַיִם שֶׁאֵינָם שְׁאוּבִין, שֶׁבּוֹ טוֹבֵל כָּל אָדָם טָמֵא חוּץ**
12 **מִן הַזָּב הַזָּכָר[31], וּבוֹ מַטְבִּילִין אֶת כָּל הַכֵּלִים**
13 **הַטְּמֵאִים וְאֶת הַיָּדַיִם שֶׁמַּטְבִּילִין לְקֹדֶשׁ, כְּמוֹ**
14 **שֶׁבָּאָרְנוּ[32].**

29) שם מ"ז. 30) מים מכונסים בקרקע שאינם מעיין. 31) שנאמר בו (ויקרא טו, יג): "ורחץ בשרו במים חיים", פירוש במי מעיין. ובזבה כתבה תורה (שם, כח): "ואחר תטהר" סתם, ולא כתבה "מים חיים", וסתם טהרה היא במקווה שיש בו ארבעים סאה. 32) בהלכות אבות הטומאות פי"ב הי"ב. ששפיכה מכלי אינה מטהרת לקודש אלא טבילה במקווה שיש בו ארבעים סאה.

15 **ו. לְמַעְלָה מִזֶּה[33]: הַמַּעְיָן שֶׁמֵּימָיו מוּעָטִין וְהִרְבּוּ**
16 **עָלָיו מַיִם שְׁאוּבִין. שָׁוֶה לְמִקְוֶה - שֶׁאֵין מְטַהֲרִין**
17 **בַּמַּיִם הַנִּמְשָׁכִין מִמֶּנּוּ אֶלָּא בַּמַּיִם הַנִּקְוִין וְעוֹמְדִין**
18 **בְּאַשְׁבָּרֶן, וְשָׁוֶה לְמַעְיָן - שֶׁהוּא מְטַהֵר בְּכָל שֶׁהוּא;**
19 **שֶׁהַמַּעְיָן אֵין לְמֵימָיו שִׁעוּר, אֲפִלּוּ כָּל שֶׁהֵן**
20 **מְטַהֲרִין[34].**

33) שם. בשני דינים מחולק מעיין ממקווה. א. מעיין מטהר בכל שהוא, ומקווה (מים מכונסים) אינו מטהר בפחות מארבעים סאה. [בפסחים יז, ב אמרו שרביעית (רבע הלוג) כשירה לטהר בה כלים קטנים שכל גופם מכוסה במים בבת אחת, ובנזיר לח, א אמרו שחכמים ביטלו טהרת רביעית, אבל כל שהוא של מעיין לא ביטלו]. ב. מעיין מטהר בזוחלים (פירוש מותר לטבול במים הזוחלים מן המעיין אפילו בזמן שהם בתנועה, ואין טובלים בזוחלים מן המקווה אלא־אם־כן נקוו בחפירה. (בלשון המשנה: "באשבורן". 'תורת כהנים' פרשת שמיני פרשתא ט). בהלכה זו מלמדנו רבינו דין מעיין שמימיו מועטים, ושפך לתוכו מים שאובים מרובים ממי המעיין. 34) מלשונו של רבינו משמע שמעיין מטהר בכל שהוא, בין כלים ובין אדם (כגון ילד שכל גופו עולה בבת אחת בפחות מארבעים סאה). אולם הר"י והרא"ש (הובאו ב'טור' יורה־דעה סימן רא) סוברים שמעיין כל שהוא מטהר כלים בלבד ולא אדם.

21 **ז. לְמַעְלָה מִזֶּה[35]: הַמַּעְיָן שֶׁלֹּא נִתְעָרֵב בּוֹ מַיִם**
22 **שְׁאוּבִין אֲבָל מֵימָיו מֻכָּנִים, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ מֵימָיו מָרִים**
23 **אוֹ מְלוּחִים[36], שֶׁהֲרֵי[37] הוּא מְטַהֵר בְּזוֹחֲלִים, וְהֵן**
24 **הַמַּיִם הַנִּגְרָרִים וְנִמְשָׁכִין מִן הַמַּעְיָן.**

35) שם מ"ח. 36) בפרה פ"ח מ"ט שנינו: "אלו הן המוכים, המלוחין והפושרין". ותמוה הדבר למה השמיט כאן פושרין, והוסיף מרים? 37) "שהרי" זה אינו מתפרש כמו במקומות אחרים כנתינת טעם, אלא משמעותו ביאור, היינו האמור מטה היא המעלה שאינה במי מעיין שרבו עליהם שאובים.

25 **ח. לְמַעְלָה מִזֶּה[38]: הַמַּעְיָן שֶׁמֵּימָיו מַיִם חַיִּים, שֶׁבָּהֶן**
26 **בִּלְבַד טוֹבְלִים בּוֹ הַזָּבִים הַזָּכָרִים, וְלוֹקְחִין מֵהֶן**
27 **לְטָהֲרַת הַמְצֹרָע[39] וּלְקַדֵּשׁ מֵי חַטָּאת[40]. מַה בֵּין מַעְיָן**
28 **לְמִקְוֶה? הַמִּקְוֶה אֵינוֹ מְטַהֵר אֶלָּא בְּאַרְבָּעִים סְאָה;**
29 **וְהַמַּעְיָן מְטַהֵר בְּכָל שֶׁהוּא. הַמִּקְוֶה אֵינוֹ מְטַהֵר אֶלָּא**
30 **בְּאַשְׁבָּרֶן[41], וְהַמַּיִם הַנִּזְחָלִים מִמֶּנּוּ[42] אֵינָן מְטַהֲרִין;**
31 **וְהַמַּעְיָן מְטַהֵר בְּזוֹחֲלִים. הַמִּקְוֶה - לֹא תַּעֲלֶה בּוֹ**
32 **טְבִילָה לְזָבִים[43]; וְהַמַּעְיָן, אִם הָיוּ מֵימָיו מַיִם חַיִּים -**
33 **הַזָּב טוֹבֵל בָּהֶן.**

38) שם. 39) להזיית המים המעורבים בדם הציפור, אבל לטבילת גופו אינו צריך מים חיים. 40) מים שנותנים עליהם אפר פרה אדומה, ומזים מהם על טמאי מת. 41) ראה ה"ו. 42) הנמשכים ממנו מחוץ לכתלי המקווה. 43) בכסף־משנה מעיר: "והוא־הדין למצורעים". מובן שלא התכוון לטבילת גופו, שהרי מצורע אינו טעון מים חיים, וכוונתו להזייתו, כמו שכתבנו בתחילת הלכה זו. [ותמוה: למה הוצרך לכתוב זאת, הלא רבינו עצמו כתב: ולוקחין וכו']

34 **ט. מַעְיָן[44] שֶׁמֵּימָיו יוֹצְאִין וְנִמְשָׁכִין לְתוֹךְ הַשֹּׁקֶת[45]**
35 **וְאַחַר כָּךְ יוֹצְאִין מִן הַשֹּׁקֶת וְנִזְחָלִין - הֲרֵי כָּל הַמַּיִם**
36 **שֶׁבַּשֹּׁקֶת וְשֶׁחוּץ לוֹ פְּסוּלִין[46]. הָיוּ מְקֻצָּתָן נִמְשָׁכִין**
37 **עַל שְׂפַת הַשֹּׁקֶת[47], אֲפִלּוּ כָּל שֶׁהוּא - הֲרֵי הַמַּיִם**
38 **שֶׁחוּץ לַשֹּׁקֶת כְּשֵׁרִים[48], שֶׁהַמַּעְיָן מְטַהֵר בְּכָל**

שֶׁהוּא[49]. הָיוּ מֵימָיו נִמְשָׁכִין לְתוֹךְ בְּרֵכָה שֶׁהִיא מְלֵאָה מַיִם[50] וְנִקְוִין שָׁם[51] - הֲרֵי אוֹתָהּ הַבְּרֵכָה כְּמִקְוֶה[52]. הָיָה יוֹצֵא חוּץ לַבְּרֵכָה[53] - הֲרֵי זֶה פָּסוּל[54] לְזָבִים[55] וְלִמְצֹרָעִים[56] וּלְקַדֵּשׁ מֵי חַטָּאת[57] עַד שֶׁיֵּדַע שֶׁיָּצְאוּ כָּל מֵי הַמִּקְוֶה[58] שֶׁהָיוּ בְּתוֹךְ הַבְּרֵכָה[59].

44) שם פ"ה מ"א. 45) המדובר, בשוקת שהיא כלי (ראה למעלה פ"ו ה"ג). 46) דינם כשאובים, מפני שנכנסו לכלי. ואע"פ שהם מחוברים, אין המעיין מטהר אותם מפני שהם בכלי. וגם הזחילה שלאחר מכן אינה מועילה להחזיר להם תורת מעיין, מפני שחיבורם למעיין הוא דרך השאובים. 47) למעלה משפתה, ולא נכנסו לתוכה. 48) רבינו מדייק וכותב: "המים שחוץ לשוקת כשרים" ומשמע שעל שפת השוקת אסור לטבול. וכן גם דעת מהר"ם מרוטנבורג. ובשוקת ממש אסור לטבול לכל הדיעות. ואין זה דומה למעיין שהרבו עליו שאובים שבהלכה ו, כי שם נשאר המעיין במקומו וטובלים בו, וכאן התערובת נמצאת מחוץ למקום המעיין. וגם אין לדמות זה למה ששנינו (מקוואות פ"ו מ"ה) השידה והתיבה שבים, טובלים בהם אם הם נקובים כשפופרת הנוד, והרי גם כאן מי השוקת מחוברים למעיין, מפני שבשידה ותיבה המים מקיפים אותם מכל צד, אבל בדין שלפנינו הם רק מחוברים (הרא"ש בפירושו למשנתנו). [לשון המשנה: העבירה על גבי שפה כל שהוא, כשר חוצה לה. ופירש הרע"ב: "כשר להטביל במים שעל שפת השוקת או חוצה לה". וכן מפרש הר"ש. אולם רבינו בפירושו כותב: "הנה המים היוצאים מן השוקת כשרים". משמע שעל שפת השוקת פסולים. וכן משמע מלשונו כאן. וכן פירוש גם מהר"ם מרוטנבורג, והוא מנמק: "דכתיב (שכתוב) מעין ובור מקוה מים יהיה טהור (ויקרא יא, לו), דהיינו בקרקע דלא חזי לקבולי טומאה (שאינו ראוי לקבל טומאה), אבל על גבי כלים לא"]. 49) מה־שאין־כן במקוואות שצריך חיבור כשפופרת הנוד, ודין המים האלה כמעיין (רבינו בפירושו למשנה). [ונראה שאינם ראויים לטבילת זב והזיית מצורע ומי חטאת כמו ביוצא חוץ לבריכה שבסוף הלכה זו]. ואין זה דומה למעיין שהרבו עליו מים שאובים שאינו מטהר אלא באשבורן (למעלה ה"ו), מפני שבנידון כאן מי המעיין המטהרים עומדים בפני עצמם על שפת השוקת ואינם מעורבים עם השאובים, מה־שאין־כן בהלכה ו, שכולם מעורבים (תפארת ישראל)]. 50) מי מקווה. 51) ואינם יוצאים חוץ לבריכה, וממשיכים לרדת לבריכה (כסף־משנה). 52) לכל דבר, צריך ארבעים סאה ואינו מטהר בזוחלים. ואין דין מי הבריכה, כמעיין שמימיו מועטים והרבה עליהם שאובים, שבהלכה ו. 53) עוברים על פני המים שבבריכה ויוצאים חוצה לה, והחיבור עם המעיין לא נפסק. 54) פירוש, נשארו בפסולם לעניינים האמורים מטה, אבל דינם כמעיין לטהר בזוחלים ובכל שהוא. 55) זכרים. 56) להזייה. 57) מפני שהם מעורבים עם מים שבבריכה אינם מים חיים. 58) גם מי המעיין שנכנסו לבריכה לפני שיצאו מחוץ לבריכה. 59) נתבאר למעלה פ"ה ה"ו, בדין בור מלא מים שאובים.

6 **י.** מַעְיָן[60] שֶׁמֵּימָיו נִמְשָׁכִין עַל גַּבֵּי כֵּלִים שֶׁאֵין לָהֶן

בֵּית קִבּוּל, כְּגוֹן שֶׁלְּחָן וְסַפְסָל וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי זֶה 7
כְּמִקְוֶה[61]; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַטְבִּיל עַל גַּבֵּי הַכֵּלִים[62]. 8

60) שם מ"ב. 61) לכל דבר, לאשבורן ולארבעים סאה. 62) במים בעודם על גבי הכלים. והטעם, גזירה שמא יטביל בתוך כלי שיש לו בית קיבול (ר"ש). פסק כר' יוסי.

9 **יא.** מַעְיָן[63] שֶׁהָיוּ אַמּוֹת[64] קְטַנּוֹת נִמְשָׁכוֹת מִמֶּנּוּ,
10 וְרִבָּה עָלָיו מַיִם שְׁאוּבִין[65] לְתוֹךְ הַמַּעְיָן עַד שֶׁגָּבְרוּ
11 הַמַּיִם שֶׁבָּאַמּוֹת וְשָׁטְפוּ - הֲרֵי הֵן[66] כְּמַעְיָן לְכָל
12 דָּבָר[67]. הָיוּ מֵימֵי הַמַּעְיָן עוֹמְדִים[68] וְאֵינָן נִמְשָׁכִין,
13 וְרִבָּה עָלָיו מַיִם עַד שֶׁמָּשְׁכוּ מִמֶּנּוּ אַמּוֹת הַמַּיִם - הֲרֵי
14 הַמַּיִם שֶׁמִּשּׁוּכִין שָׁוִין לְמִקְוֶה לְטַהֵר בְּאַשְׁבֹּרֶן
15 בְּלִבַד[69], וְשָׁוִין לְמַעְיָן לְטַהֵר בְּכָל שֶׁהוּא[70].

63) שם מ"ג. 64) שטפי מים צרים. 65) במשנה: "ריבה עליו והמשיכו". ופירש רבינו, שריבה מים שאובים. וכן פירש הרא"ש (והר"ש פירש שהרחיב והוסיף בריכות). 66) אותן האמות. 67) מטהרות בכל שהן ובזוחלים, אבל אמות חדשות שנתווספו על ידי ריבוי השאובים אינם כמעיין לטהר בזוחלים אלא לטהר בכל שהוא (ראה למעלה ה"ו). והר"ן בנדרים מא, א כותב, שלדעת הרמב"ם כאן רק המקומות שהיו המים הולכים לפני שהוסיף, דינם כמעיין. אבל במקום שנתרחבו על ידי הריבוי, אינם כמעיין, כמפורש בתוספתא מקוואות פ"ד ה"ו: "ואין מטהר בזוחלים אלא עד מקום שהיה יכול להלך בתחילתו". ונראה שגם הראב"ד הבין כך את דעת רבינו, ומשום כך לא השיג בחריפות, אלא הביא את התוספתא ככתבה ללא כל הערה משלו (ראה כסף־משנה). [לא נתבאר דין מקום המעיין עצמו. למעלה בהלכה ו למדנו שאם ריבה שאובים על מי מעיין, דינם כמקווה שאינו מטהר בזוחלים וכמעיין שמטהר בכל שהוא, אולם אין הדבר מתקבל על הדעת שעיקר המעיין יהיה גרוע מהאמות הנמשכות ממנו, שדינם כמעיין לכל דבר. ונראה לפרש, שבה"ו המדובר במעיין שמימיו עומדים, וזה הוא הדין שבבבא האחרונה כאן. ואפשר גם לפרש שבה"ו המדובר כשרבו השאובים על מי המעיין, וכאן בלא רבו. וסיוע לפירוש זה אנו מוצאים בשינוי לשון רבינו כאן מלשונו בה"ו. שם כתב: "המעיין שמימיו מועטים", וכאן כתב סתם "מעיין"]. 68) ולא נמשכו ממנו אמות. 69) ולא בזוחלים, מפני שנעשו ע"י שפיכת השאובים. 70) [גם כאן לא ביאר רבינו דין המעיין עצמו. ונראה שדינו כדין האמות].

16 **יב.** כָּל הַיַּמִּים[71] מְטַהֲרִין בְּזוֹחֲלִין[72], וּפְסוּלִין לְזָבִים
17 וְלִמְצֹרָעִים וּלְקַדֵּשׁ בָּהֶן מֵי חַטָּאת.

71) שם מ"ד. 72) כר' יוסי שם. [בכסף־משנה מקשה שדבריו סותרים למה שכתב בפירושו למשנה פרה פ"ח מ"ח, שר' יוסי מודה בים הגדול שאינו מטהר בזוחלים, וכן פסק בהלכות פרה אדומה פ"ח ה"י. ומתקבל על הדעת שנקט כאן לשונו של ר' יוסי שאמר: "כל הימים מטהרין בזוחלים", והכוונה חוץ לים הגדול. וגם כוונת רבינו חוץ לים הגדול, וסמך על דבריו בהלכות פרה הנ"ל (חזון איש).

ידועה דרכו של רבינו להעתיק לשון המשנה ככתבה. והכסף־משנה מעיר על סתירה שנייה מכאן לדבריו בהלכות פרה שם. כאן פסק פסולים לזבים ומצורעים, ושם כתב: "ושאר הימים כמעיין", והמדובר לענין זבים ומצורעים וכו'. ותירץ בפלפול עמוק ומסובך. תמצית מסקנתו היא: שמי הימים פסולים לזבים כשהם זוחלים משום שזוחלים דומים לנהרות, אבל באשבורן כשרים. וכאן התכוון לזוחלים. וכן כתב גם ב'בית יוסף' יורה־דעה סימן רא].

1 **יג. הַמַּיִם[73] הַזּוֹחֲלִין מִן הַמַּעְיָן[74] - הֲרֵי הֵם כְּמַעְיָן**
2 **לְכָל דָּבָר[75]. וְהַמְּנַטְּפִין מִן הַמַּעְיָן[76], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן**
3 **טוֹרְדִין[77] - הֲרֵי הֵם כְּמְקֹוֶה, וְאֵין מְטַהֲרִין אֶלָּא**
4 **בְּאַרְבָּעִים סְאָה עוֹמְדִין, וּפְסוּלִין לְזָבִים וְלִמְצֹרָעִים**
5 **וּלְקַדֵּשׁ בָּהֶן מֵי חַטָּאת. הָיוּ הַזּוֹחֲלִין מִן הַמַּעְיָן**
6 **מִתְעָרְבִין עִם הַנּוֹטְפִין [מִמֶּנּוּ, אִם רַבּוּ הַזּוֹחֲלִין עַל**
7 **הַנּוֹטְפִין] - הֲרֵי הַכֹּל כְּמַעְיָן לְכָל דָּבָר[78]; וְאִם רָבוּ**
8 **הַנּוֹטְפִים עַל הַזּוֹחֲלִין, וְכֵן אִם רָבוּ מֵי גְשָׁמִים עַל מֵי**
9 **הַנָּהָר - אֵינָן מְטַהֲרִין בְּזוֹחֲלִין אֶלָּא בְּאַשְׁבֹּרֶן[79].**
10 **לְפִיכָךְ צָרִיךְ לְהַקִּיף מַפָּץ[80] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ בְּאוֹתוֹ הַנָּהָר**
11 **הַמְעֹרָב עַד שֶׁיִּקָּווּ הַמַּיִם וְיִטְבֹּל בָּהֶן[81].**

73) שם מ"ה. 74) נהרות המושכים מימיהם מן המעיינות (רבינו בפירושו למשנה). 75) לטהר בזוחלים ובכל שהוא, אבל פסולים לזבים, למצורעים ולמי חטאת (בהלכות פרה (שם) כתב רבינו: וכל הנהרות פסולים למי חטאת. ראה הערות שם). 76) שנופלים טיפות טיפות ממקום גבוה ונקווים למטה (רבינו בפירושו). 77) נופלים במהירות בהפסק זעיר בין טיפה לטיפה. 78) במשנה שם: "העיד ר' צדוק וכו'". 79) ובמחצה על מחצה דינם כמקווה מספק. 80) להקיף במפץ מקום מסויים מכל צדדיו.
81) בשבת סה, ב מסופר שאביו של שמואל העמיד מפצים בנהר פרת לצורך טבילת בנותיו בימי תשרי, שאז מתרבים מי הפרת ממי הגשמים, שחשש שמא ירבו ממי הגשמים על הזוחלים. [רש"י שם, וכן הר"ן בנדרים מ, ב מפרשים שנתן המפצים על קרקע הנהר, כדי שלא תתלכלכנה בטיט החוצץ. אולם רבינו, כנראה מפרש כדבריו כאן].

12 **יד. נוֹטְפִין[82] שֶׁעֲשָׂאָן זוֹחֲלִין[83], כְּגוֹן שֶׁמָּמַךְ לַמְקֹוֶה**
13 **הַמְנַטֵּף טַבְלָא שֶׁל חֶרֶס[84] חֲלָקָה וַהֲרֵי הַמַּיִם נִזְחָלִין**
14 **וְיוֹרְדִין עָלֶיהָ - הֲרֵי הֵן כְּשֵׁרִין. וְכָל דָּבָר שֶׁמְּקַבֵּל**
15 **טֻמְאָה, וַאֲפִלּוּ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - אֵין מַזְחִילִין בּוֹ.**

82) שם. 83) רבינו מפרש במשנתנו, שהמדובר בנוטפים מן המעיין, שבדינם עוסקת המשנה. [הר"ש והברטנורא מפרשים שהכוונה למקווה שנפרצה שפתו, והמים יוצאים דרך הפירצה וזוחלין. ודעת רבינו, שדין זה נאמר רק בטיפות הנופלות ממעיין בלבד, אבל לא במי מקווה (ראה יורה־דעה סימן רא סעיף לג). ומה שכתב כאן "מקווה", הכוונה למקום שנקוות בו הטיפות. ובפירושו למשנה כתב מפורש: "כשישים בה במקום אשר יפלו אלו הטיפות"].
84) שאינה מקבלת טומאה לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים (הלכות כלים פ"א ה"ה).

16 **טו. זוֹחֲלִין[85] שֶׁקִּלְקְלָן[86] בַּעֲלֵי אֱגוֹז[87] - כְּשֵׁרִים**
17 **כְּשֶׁהָיוּ; שֶׁאֵין עֲלֵי הָאֱגוֹז הַלַּח שֶׁהוּא צוֹבֵעַ[88] חָשׁוּב**
18 **כְּכֵלִים.**

85) עדיות פ"ז מ"ד: "העיד ר' צדוק על זוחלין שקילחן בעלי אגוז שהן כשרים". 86) שפך אותם. 87) בעדיות שם פירש רבינו, שהכוונה לקליפה החיצונה הירוקה של אגוז, ונתן לתוכה את המים והזחילם. 88) ומלכלך את כל הנוגע בו, ומשום כך אינו ככלי ואינו מקבל טומאה. אבל כלים, אפילו קטנים מאוד, העשויים מקליפות או עלים שאינם מלכלכים - מקבלים טומאה (הלכות כלים פי"א) ואין מזחילים בהם.

19 **טז. מֵי גְשָׁמִים[89] הַבָּאִין מִן הַמִּדְרוֹן[90] וְהִגִּיעַ נִזְחָלִין**
20 **וְיוֹרְדִין, אַף עַל פִּי שֶׁהָיוּ מִתְחַלְּתָן וְעַד סוֹפָן אַרְבָּעִים**
21 **סְאָה - אֵין מַטְבִּילִין בָּהֶן כְּשֶׁהֵן נִזְחָלִין[91], עַד שֶׁיִּקָּווּ**
22 **וְיָנוּחוּ בְּאַשְׁבֹּרֶן אַרְבָּעִים סְאָה[92]. הֲרֵי שֶׁהִקִּיף כֵּלִים**
23 **וְעָשָׂה מֵהֶן מְחִיצוֹת עַד שֶׁנִּתְקַבֵּץ בֵּינֵיהֶן אַרְבָּעִים**
24 **סְאָה מִמַּיִם הַנִּזְחָלִין מִן הַגְּשָׁמִים - הֲרֵי זֶה טוֹבֵל**
25 **בָּהֶן[93]. וְכֵלִים שֶׁעָשָׂה מֵהֶן הַגֶּדֶר - לֹא עָלְתָה לָהֶן**
26 **טְבִילָה[94].**

89) מקוואות פ"ה מ"ו. 90) במשנה: "חרדלית", ומבאר רבינו שנתחלפה ה"א ב־חי"ת, וכאילו נאמר "הר־דלית", פירוש, הר חלוש (ע"פ תרגום דיהרינבורג) פירוש, לא גבוה. [בתוספתא פ"ד ה"ו כתוב בפירוש: "איזהו חרדלית? מי גשמים הבאים במידרון"]. 91) ואין אנו אומרים כל העומד להיעשות נידון כעשוי, מפני שזה נאמר רק במחוסר מעשה בלבד בלי שינוי בגוף הדבר, וכאן צריך לשנות הזוחלים לאשבורן, ולכן אין להכשיר מפני שעומדים להיקוות ולא יהיו זוחלים (תפארת ישראל). 92) במשנה שם חולקים בית־שמאי ובית־הלל. בית־שמאי מקילים, ובית הלל מחמירים - ופסק כבית־הלל. 93) באותם המים. במשנה שם: "ומודים בית־הלל שהוא גודר כלים וטובל בהם". 94) מפני שהצד החיצון של הכלים לא הוטבלו במים הנקווים אלא בזוחלים שמחוץ לכלים.

27 **יז. גַּל שֶׁנִּתְלַשׁ[95] מִן הַיָּם וְנָפַל עַל הָאָדָם אוֹ עַל**
28 **הַכֵּלִים: אִם יֵשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה - הֲרֵי אֵלּוּ**
29 **טְהוֹרִין[96] לְחֻלִּין[97]; שֶׁאֵין הַטּוֹבֵל לְחֻלִּין צָרִיךְ**
30 **כַּוָּנָה[98], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת שְׁאָר אָבוֹת**
31 **הַטֻּמְאוֹת[99]. וְאִם נִתְכַּוֵּן[100] וְהָיָה יוֹשֵׁב וּמְצַפֶּה עַד**
32 **שֶׁיִּפֹּל עָלָיו הַגַּל - עָלְתָה לוֹ טְבִילָה לַדָּבָר שֶׁנִּתְכַּוֵּן**
33 **לוֹ[101].**

95) שם. 96) ראה לקמן הי"ח. 97) ואינו טהור למעשר שני, ולדברים שדרגת קדושתם יותר גבוהה. 98) אבל למעשר ולמעלה ממנו צריך כוונה להיטהר, וכאן לא התכוון לטבול. 99) פי"ג ה"ב. 100) חגיגה יט, א. 101) ולכל הדברים שקדושתם למטה ממנו. אם נתכוון לחולין - מטהרת הטבילה לחולין בלבד, ואם נתכוון למעשר מועילה לחולין ולמעשר, אבל לא לתרומה וקודש, וכן הלאה.

יח. אֵין מַטְבִּילִין[102] בַּגַּל כְּשֶׁהוּא בָּאֲוִיר קֹדֶם שֶׁיִּפֹּל עַל הָאָרֶץ, וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה; לְפִי שֶׁאֵין מַטְבִּילִין בְּזוֹחֲלִים, כַּל וָחֹמֶר בָּאֲוִיר[103]. הָיוּ שְׁנֵי רָאשֵׁי הַגַּל נוֹגְעִין בָּאָרֶץ - מַטְבִּילִין בּוֹ; וְאֵין מַטְבִּילִין בַּכִּפָּה שֶׁלּוֹ[104], מִפְּנֵי שֶׁהוּא בָּאֲוִיר[105].

102) חגיגה יט, א. 103) אם זוחלים אינם כלולים במה שאמרה תורה (ויקרא יא, לו): "ובור מקוה מים יהיה טהור" אף־על־פי שהם על הקרקע, מים שבאוויר לא כל־שכן שאינם בכלל מקווה מים שהרי לא ניקוו. [בכסף־משנה מקשה, הלא ימים מטהרים בזוחלים. ולפי מה שביארנו למעלה בהי"ב דעת רבינו שים הגדול דינו כמקווה אין כאן קושיא, שאפשר לומר שכאן המדובר בים הגדול (הים התיכון). כמו שהעיר הכסף־משנה עצמו, אלא שלא קיבל תירוץ זה, מפני שלדעתו בשיטת רבינו, גם ים הגדול דינו כמעיין. ונראה להוסיף על מה שכתבנו בהי"ב, שרבינו למד ממשנתנו שים הגדול כמקווה, שאם דינו כמעיין למה אין מטבילים בגל? ועוד קשה: למה צריכים לארבעים סאה בגל, הלא מעיין מטהר בכל שהוא. ודוחק גדול לומר שתלישתו מורידה ממנו תורת מעיין (בכסף־משנה כאן כתב בפירוש שגל זה נידון כזוחלים). ואם נקבל את הסברא שהתלישה מבטלת תורת מעיין גם כן מתורצת קושייתו של הכסף־משנה כמובן. ולשיטת הכסף־משנה נשארה במקומה תמיהתנו, למה צריך שיהיה בגל ארבעים סאה. וקושיא זו אינה מתיישבת בתירוצו של הכסף־משנה כאן. ואין להקשות מן המשנה על הרא"ש והטור שסוברים שגם הים הגדול כמעיין, משום שלדעתם רק כלים מיטהרים במעיין בכל שהוא ולא אדם, ובמשנתנו כתוב על האדם. אולם הכסף־משנה כאן מפרש דברי רבינו, ולדעתו גם אדם מיטהר במעיין כל שהוא. וצע"ג]. 104) בגג של הגל שאינו נוגע בארץ. 105) צ"ל: באוויר (דפוס רומא־ר"מ וכת"י תימן).

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר ספק מים שאובים שטיהרו חכמים כיצד. מקוואות הנמצאות בארץ ישראל לפנים מהמפתח או חוץ למפתח. מקווה שנמדד ונמצא חסר. ודין שני מקוואות אחד כשר ואחד פסול וטבל באחד מהם ועשה טהרות וכו'.

א. סְפֵק[2] מַיִם שְׁאוּבִין שֶׁטִּהֲרוּ חֲכָמִים[3] כֵּיצַד? מִקְוֶה שֶׁנִּטְפַּק לוֹ אִם נָפְלוּ לְתוֹכוֹ מַיִם שְׁאוּבִים[4] אוֹ לֹא; וַאֲפִלּוּ יָדַע בְּוַדַּאי שֶׁנָּפְלוּ, סְפֵק יֵשׁ בָּהֶן שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין סְפֵק אֵין בָּהֶן; וַאֲפִלּוּ יָדַע בְּוַדַּאי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין, סְפֵק שֶׁהָיָה בַּמִּקְוֶה שֶׁנָּפְלוּ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה[5] סְפֵק לֹא הָיָה - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר[6].

2) מקואות פ"ב מ"ג. 3) ראה הל' אבות הטומאות פט"ו ה"א. 4) נתבאר כבר ששלושה לוגים מים שאובים שנפלו למקוה שאין בו ארבעים סאה – פסלוהו, ואפילו אם יוסיף אחר־כך מים כשרים להשלים לארבעים סאה כשרים – לא הוכשר. 5) אמרנו למעלה בפ"ד ה"ו, שאפילו שפך כל היום מים שאובים למקוה שיש בו כשיעור הזה – לא נפסל. 6) מפני שמן התורה, מים שאובים כשרים לטבילה, וחכמים גזרו שיפסלו, וספק דרבנן לקולא. [בהל' אבות הטומאות פי"ד, כתב רבינו: "ואין מורין לו לטבול במקוה זה . . . ואם טבל ועשה – טהרותיו טהורות", וכאן כתב סתם "הרי"ז כשר". ראה הערות בה"ו].

ב. שְׁנֵי מִקְוָאוֹת[7], אֶחָד יֵשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה וְאֶחָד אֵין בּוֹ, נָפְלוּ שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין לְאֶחָד מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ לְאֵיזֶה מֵהֶן נָפְלוּ - סְפֵקוֹ טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּמֶּה יִתְלֶה[8]. הָיוּ שְׁנֵיהֶן פְּחוּתִין מֵאַרְבָּעִים סְאָה וְנָפְלוּ לְאֶחָד מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ לְאֵיזֶה מֵהֶן - כָּל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶן פָּסוּל, שֶׁאֵין לוֹ בַּמֶּה יִתְלֶה[9]; אִם לָזֶה נָפְלוּ - נִפְסַל, וְאִם לָזֶה נָפְלוּ - נִפְסַל[10].

7) שם. 8) אנו אומרים שנפלו למקוה שיש בו ארבעים סאה. 9) כדי להכשיר. 10) מפני שאי־אפשר להכשיר שניהם, אנו מוכרחים לפסול שניהם, שהרי אין הגיון בדבר לבחור אחד מהם ולהכשירו, ולפסול את השני.

ג. מִקְוֶה[11] שֶׁהִנִּיחוּ רֵיקָן וּבָא וּמְצָאוֹ מָלֵא - כָּשֵׁר, מִפְּנֵי שֶׁזֶּה סְפֵק מַיִם שְׁאוּבִין[12] לְמִקְוֶה זֶה.

11) תוספתא, מקוואות פ"ב ה"א. 12) ראה ה"ד.

ד. צִנּוֹר[13] שֶׁמְּקַלְּחִין[14] לְמִקְוֶה וְהַמַּכְתֶּשֶׁת[15] נְתוּנָה בְּצִדּוֹ, סְפֵק מִן הַצִּנּוֹר לַמִּקְוֶה סְפֵק מִן הַמַּכְתֶּשֶׁת לַמִּקְוֶה[16] - הֲרֵי זֶה פָּסוּל, מִפְּנֵי שֶׁהַפְּסוּל מוּכָח[17]. וְאִם יֵשׁ בַּמִּקְוֶה רֻבּוֹ מַיִם כְּשֵׁרִים - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר; שֶׁזֶּה סְפֵק מַיִם שְׁאוּבִים הוּא, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ שָׁם מִקְוֶה כָּשֵׁר קָבוּעַ[18].

13) שם. 14) מי גשמים שהם כשרים. 15) שהיא כלי, והמים שבתוכה הם שאובים. 16) מים מקלחים מן המכתשת, ואפשר שמים אלה נפלו למקוה. 17) פירוש, הפסול נמצא במקום ונראה לעינינו, ולפיכך פסלוהו חכמים. ובמקוה ריקן (בהלכה הקודמת) טיהרו רק כשאין שם דבר שנותן מקום להניח שמים פסולים באו למקוה. 18) ה'כסף משנה' גורס: רוב מקוה כשר קבוע. [רבים תמהו: א. מה בכך שהפסול מוכח? הלא סוף־סוף ספק דרבנן הוא? ב. אם הפסול המוכח מכריע לצד פסול עד שאין כאן ספק השקול, מה מוסיף רוב המים הכשרים, הלא לשיטת רבינו גם רוב שאוב אינו פסול מן התורה, ואם המכתשת שבצד המקוה מחזקת את ההנחה שממנה באו המים כשאין רוב כשרים ודאי, הרי עלינו לפסול את המקוה גם כשיש בו רוב כשרים לפני נפילת המים שניתווספו? והש"ך ביו"ד סי' רא ס"ק קמד, מתרץ את הקושיא הראשונה ואומר, שמדובר כשיש סיבה לתלות יותר במכתשת, כגון שהיא קרובה יותר למקוה. אולם תירוצו זה לקושיא אחת מחזקת את הקושיא השנייה, שהרי במקרה זה אין כאן ספק השקול, ולמה מכשירים ברוב מים כשרים? ונראה ליישב את כל הדיוקים באמצעות מזיגה של שני התירוצים שנאמרו ב'כסף משנה' כאן לשאלה החמורה, למה פוסלת המכתשת בספק דרבנן. רבינו למד מלשון

המשנה (טהרות פ"ד מ"ז): "ספק מים שאובים למקוה" שלא טיהרו חכמים ספק מים שאובים אלא כשנפלו לחפירה שיש בה מקוה מים, אבל אם נפלו לחפירה ריקה לא טיהרו, ומה שאמרו בתוספתא שם: "הניחו ריקן ומצאו מלא – כשר" נימקו שם: "וחזקת המקוואות כשרות", פירוש, חזקה שאין אדם טורח למלאות חפירה ריקה ארבעים סאה מים שאובים (סברת ה'כסף משנה' כאן). ונראה להוסיף שגם חפירה שיש בה פחות מרוב מקוה כשר, היינו פחות מכ' סאה ומשהו - אינו מקוה. ואחר ביאור זה, מובנים דיני מכתשת שבהלכה זו: כשאין רוב מים כשרים לא טיהרו חכמים כשהמכתשת בצידו מפני שהפסול הוא במקום ולעינינו, וה"פסול המוכח" מבטל או מחליש את כוחה של החזקה שנאמרה בדין הניחו ריקן, והרי כאן ספק השקול שלא טיהרוהו חכמים אלא במקוה, ובנידון - אין מקוה. וכל זה כשאין רוב מים כשרים, אבל אם יש רוב כזה הרי שָׁם מקוה על החפירה, וזה הוא הספק ששנינו בטהרות (שם) שטיהרו חכמים. ובזה מתיישבות כל התמיהות, ואולי ה'כסף משנה' עצמו התכוון לביאור זה].

ה. כָּל הַמִּקְוָאוֹת[19] הַנִּמְצָאִים בְּאֶרֶץ הָעַמִּים - פְּסוּלִין, שֶׁחֶזְקָתָן שְׁאוּבִין. וְכָל הַמִּקְוָאוֹת הַנִּמְצָאִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בַּמְּדִינוֹת[20] לִפְנִים מִן הַמִּפְתָּח[21] - בְּחֶזְקַת פְּסוּלִין, שֶׁאַנְשֵׁי הַמְּדִינָה מְכַבְּסִים בָּהֶן וּמְטַהֲרִין לְתוֹכָן מַיִם שְׁאוּבִים תָּמִיד. וְכָל הַמִּקְוָאוֹת הַנִּמְצָאִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל חוּץ לַמַּפְתֵּחַ - בְּחֶזְקַת טְהֵרָה, שֶׁחֶזְקָתָן[22] מִן הַגְּשָׁמִים.

19) משנה, שם פ"ח, א. 20) בכרכים. 21) משער העיר. יש גורסים במשנה "הפתח". 22) הנחה מתקבלת על הדעת, שהמים מי גשמים.

ו. הַטָּמֵא[23] שֶׁיָּרַד לִטְבֹּל, סָפֵק טָבַל סָפֵק לֹא טָבַל; וַאֲפִלּוּ טָבַל, סָפֵק יֵשׁ בּוֹ[24] אַרְבָּעִים סְאָה סָפֵק אֵין בּוֹ; שְׁנֵי מִקְוָאוֹת, אֶחָד יֵשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה וְאֶחָד אֵין בּוֹ, וְטָבַל בְּאֶחָד מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ בְּאֵיזֶה מֵהֶן טָבַל - סְפֵקוֹ טָמֵא, לְפִי שֶׁהַטֻּמְאָה בְּחֶזְקָתוֹ עַד שֶׁיִּוָּדַע שֶׁטָּבַל כָּרָאוּי[25]. וְכֵן מִקְוֶה שֶׁנִּמְדַּד וְנִמְצָא חָסֵר[26], בֵּין שֶׁהָיָה הַמִּקְוֶה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[27] בֵּין שֶׁהָיָה בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד - כָּל הַטְּהָרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל גַּבָּיו[28] לְמַפְרֵעַ[29] טְמֵאוֹת, עַד שֶׁיִּוָּדַע זְמַן שֶׁנִּמְדַּד בּוֹ וְהָיָה שָׁלֵם[30]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[31] כְּשֶׁהָיְתָה הַטְּבִילָה מִטֻּמְאָה חֲמוּרָה[32]; אֲבָל אִם טָבַל מִטֻּמְאָה קַלָּה, כְּגוֹן שֶׁאָכַל אֲכָלִין טְמֵאִין[33] אוֹ שָׁתָה מַשְׁקִין טְמֵאִין אוֹ בָּא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בְּמַיִם שְׁאוּבִין[34] אוֹ שֶׁנָּפְלוּ עַל רֹאשׁוֹ וְעַל רֻבּוֹ שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין, הוֹאִיל וְעִקַּר דְּבָרִים אֵלּוּ מִדִּבְרֵיהֶן[35] - הֲרֵי סְפֵקוֹ טָהוֹר, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ. וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם טָבַל אוֹ לֹא טָבַל, אוֹ שֶׁנִּמְצָא הַמִּקְוֶה חָסֵר לְאַחַר זְמַן וְכֵיוָצֵא בִּסְפֵקוֹת אֵלּוּ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר.

23) שם פ"ב מ"א. 24) במקוה. 25) טומאתו היא ודאית (חזקתו שהוא טמא), וספק טבילה אינה מוציאה אותו מחזקתו טומאתו. 26) שאין בו ארבעים סאה. 27) למדנו בפי"ד מהל' אבות הטומאות ה"א, שספק טומאה ברשות הרבים – טהור. 28) על סמך טבילה במקוה זה. 29) לפני שנמדד ונמצא חסר. 30) והטהרות שנעשו לפני מדידה זו – טהורות. 31) שם. זה כתוב במ"ב אחר דין מקוה שנמדד ונמצא חסר, אבל נמשך גם לדינים שבמשנה א, היינו כל הדינים שנימנו בהלכה שאנו עומדים בה. 32) אדם שנטמא באב הטומאה, בין אב הטומאה דאורייתא ובין דרבנן (טהרות פ"ד מי"א). 33) בפ"א מהל' אבות הטומאות, למדנו שהאוכל או שותה דברים טמאים נטמא. טומאה זו היא אחת משמונה־עשרה גזירות שנגזרו ביום שרבו בית־שמאי על בית־הלל (שבת יד, ב). 34) למדנו בהל' אבות הטומאות פ"ט ה"א, שהוא כשני לטומאה מגזירת חכמים. 35) מדברי חכמים, אבל בטומאה הבאה מאב הטומאה אע"פ שהיא מדבריהם – ספיקה לחומרא (משנה, טהרות פ"ד, יא). בה"א לא חילק רבינו בין טומאה חמורה לטומאה קלה, ומשמע שאפילו לטומאה חמורה המקוה כשר. והטעם, מפני שמדובר בפסולי מקוה מדברי חכמים, אולם כאן אנו עוסקים בפסולי מקוה מן התורה. [הר"ש והרא"ש במשנתנו מפרשים "טומאה חמורה" היינו טומאה דאורייתא וספק תורה לחומרא, אבל באב הטומאה דרבנן ספיקות אלו טהורים. ותמה עליהם ה'תוספות יום־טוב', שהרי זה מנוגד למשנה טהרות הנ"ל. ולא מצא יישוב לתמיהתו].

ז. שְׁנֵי מִקְוָאוֹת[36], אֶחָד כָּשֵׁר וְאֶחָד פָּסוּל[37], וְטָבַל בְּאֶחָד מֵהֶן מִטֻּמְאָה חֲמוּרָה[38] וְעָשָׂה טָהֳרוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ תְּלוּיוֹת[39]. טָבַל בַּשֵּׁנִי וְעָשָׂה טָהֳרוֹת - הָרִאשׁוֹנוֹת תְּלוּיוֹת כְּשֶׁהָיוּ[40], וְהַשְּׁנִיּוֹת טְהוֹרוֹת[41]. וְאִם נָגְעוּ אֵלּוּ בְּאֵלּוּ[42] - רִאשׁוֹנוֹת תְּלוּיוֹת, וּשְׁנִיּוֹת יִשָּׂרְפוּ[43]. וְכֵן אִם נִטְמָא בָּאֶמְצַע טֻמְאָה קַלָּה שֶׁבְּאַרְנוּ[44] וְטָבַל בַּשֵּׁנִי וְעָשָׂה טָהֳרוֹת. אֲבָל אִם טָבַל בְּאֶחָד מֵהֶן מִטֻּמְאָה קַלָּה וְעָשָׂה טָהֳרוֹת, וְנִטְמָא טֻמְאָה חֲמוּרָה וְטָבַל בַּשֵּׁנִי וְעָשָׂה טָהֳרוֹת - הָרִאשׁוֹנוֹת טְהוֹרוֹת[45], וְהַשְּׁנִיּוֹת תְּלוּיוֹת[46]. וְאִם נָגְעוּ אֵלּוּ בְּאֵלּוּ - רִאשׁוֹנוֹת יִשָּׂרְפוּ, וְהַשְּׁנִיּוֹת תְּלוּיוֹת[47] כְּשֶׁהָיוּ. הָיָה בְּאֶחָד מֵהֶן אַרְבָּעִים סְאָה וְאֶחָד כֶּלוּ שָׁאוּב[48], וְטָבְלוּ בָּהֶן שְׁנַיִם, אֶחָד מִטֻּמְאָה חֲמוּרָה וְאֶחָד מִטֻּמְאָה קַלָּה, וְעָשׂוּ טָהֳרוֹת - הַטּוֹבֵל מִטֻּמְאָה חֲמוּרָה טָהֳרוֹתָיו תְּלוּיוֹת, וְהַטּוֹבֵל מִטֻּמְאָה קַלָּה טָהֳרוֹתָיו טְהוֹרוֹת. הָיָה אֶחָד טָמֵא[49] וְיָרַד לִטְבֹּל וְהַשֵּׁנִי יָרַד לְהָקֵר - זֶה שֶׁיָּרַד לִטְבֹּל בְּאֶחָד מֵהֶן טָהֳרוֹתָיו תְּלוּיוֹת, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ, וְזֶה שֶׁיָּרַד לְהָקֵר טָהוֹר כְּשֶׁהָיָה; שֶׁזֶּה סְפֵק מַיִם שְׁאוּבִין הוּא, שֶׁמָּא בַּשָּׁאוּב טָבַל כְּשֶׁהֵקֵר וְנִטְמָא.

36) תוספתא, שם פ"ב ה"ה. 37) שאין בו ארבעים סאה. [ה'חזון איש' נדחק לפרש שהכוונה לשאוב. וקשה לקבל פירוש זה, שהרי בהלכה זו עצמה בדין טבלו שניים, שינה וכתב רבינו "ואחד כולו שאוב", משמע שלמעלה מדובר בפסול אחד]. 38) נתבאר בהלכה הקודמת. 39) טמאות

מספק, אסורות באכילה ואין שורפים אותן, שמא הן טהורות ואסור לשרוף תרומה וקדשים טהורים. 40) לא חל כל שינוי שישפיע עליהן לטומאה או לטהרה. 41) משמיענו, שלא נטמא מפני שבא ראשו ורובו במים שאובים. והטעם, משום שאנו תולים שהטבילה השניה היתה במקוה כשר, ואעפ"כ נשארו הראשונות תלויות ולא טמאות ודאי. 42) הטהרות הראשונות והשניות. 43) בוודאי נטמאו, אם טבילה ראשונה היתה במקוה כשר ונטהר, הרי נטמא האדם בטבילה שנייה משום שבא ראשו ורובו במים שאובים, וטימא את הטהרות השניות. ואם טבילה ראשונה היתה במקוה פסול, נטמאו הטהרות הראשונות וטימאו את השניות בנגיעתן. והראשונות נשארו כשהיו, משום שהשניות שנגעו באדם שבא במים שאובים נפסלו אבל אינן מטמאות אחרות (הר"ש במשנתנו, וה'כסף משנה' קיבל פירוש זה בדברי רבינו). 44) בהלכה הקודמת. 45) ככל ספק טומאה קלה. 46) שהן ספק טומאה חמורה. 47) מאותם הנימוקים. ראשונים יישרפו, כי בין שטבילה ראשונה היתה כשירה ובין שהשנייה היתה כשירה – נטמאו. במקרה הראשון נטמאו בנגיעה בשניות הטמאות, ובמקרה השני נטמאו בנגיעת הטמא שטבל במקוה פסול. 48) בתוספתא שם ה"ה כתוב "אחד שאוב", ורבינו הוסיף וכתב "כולו שאוב". [למעלה בה"ו הוכחנו שספק שאובים גם בטומאה חמורה – טהור. ולפי זה קשה למה פסק כאן בטומאה חמורה טהרותיו תלויות? הלא אפילו כולו שאוב כשר מן התורה לשיטת רבינו? ונראה, שבכולו שאוב החמירו חכמים בספיקו מה־שאין־כן בשלושה לוגים שבה"א (ראה מה שכתבנו למעלה בה"ד בשם ה'חזון איש' בדין מכתשת), ומשום כך הוסיף רבינו כאן את המילה "כולו". ויש להניח, שגם ברובו שאובים הדין כן]. 49) טומאה חמורה.

1 **ח. שְׁנֵי מִקְוָאוֹת[50] שֶׁל עֶשְׂרִים עֶשְׂרִים סְאָה, אֶחָד**
2 **שָׁאוּב וְאֶחָד כָּשֵׁר: הַקֵּר[51] בְּאֶחָד מֵהֶן וְעָשָׂה טָהֳרוֹת**
3 **- הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרוֹת; הֵקֵר בַּשֵּׁנִי וְעָשָׂה טָהֳרוֹת - הֲרֵי**
4 **אֵלּוּ יִשָּׂרְפוּ, שֶׁהֲרֵי וַדַּאי בָּא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בְּמַיִם**
5 **שְׁאוּבִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

50) שם. 51) אדם טהור. שביארנו למעלה, שטהרות שנגעו בבא ראשו ורובו במים שאובים – יישרפו, אף־על־פי שטומאה זו היא מדרבנן ואין לה עיקר בתורה.

יום רביעי כ"ז סיון ה'תשע"ז

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבאר שידיים הצריכות טבילה אין מטבילים אותם אלא במקווה כשר. החוצץ בטבילה חוצץ בנטילה. וכל דיני נטילה לחולין ולתרומה. דין הנוטל שתי ידיו משטיפה אחת. כל ספק ידיים לחולין ולתרומה טהור.

6 **א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[2], שֶׁנְּטִילַת יָדַיִם[3] וּטְבִילָתָן[4] מִדִּבְרֵי**
7 **סוֹפְרִים. וְיָדַיִם שֶׁצְּרִיכוֹת טְבִילָה - אֵין מַטְבִּילִין אוֹתָן**
8 **אֶלָּא בְּמִקְוֶה כָּשֵׁר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה; שֶׁבַּמָּקוֹם**
9 **שֶׁהָאָדָם טוֹבֵל - בּוֹ כֵּלִים וְיָדַיִם טוֹבְלִין[5]. אֲבָל יָדַיִם**
10 **שֶׁאֵין צְרִיכוֹת אֶלָּא נְטִילָה בִּלְבַד, אִם הִטְבִּילָן בְּמֵי**
11 **מְקֻוֶה - טְהוֹרִין[6]. וְאִם הִטְבִּילָן בְּמַיִם שְׁאוּבִין, בֵּין**
12 **בִּכֵּלִים בֵּין בְּקַרְקָעוֹת - לֹא טָהֲרוּ יָדָיו[7], עַד שֶׁיִּפְלוּ**
13 **הַמַּיִם הַשְּׁאוּבִים מִן הַכֵּלִי עַל יָדָיו; שֶׁאֵין נוֹטְלִין**
14 **לַיָּדַיִם אֶלָּא מִן הַכֵּלִים וּמִכַּח נוֹתְנָן[8], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ**
15 **בְּהִלְכוֹת בְּרָכוֹת.**

2) בהלכות אבות הטומאות פרק ח הלכה ח ופרק יב הלכה י"ב. 3) שפיכת מים מכלי על הידיים מטהרת לחולין ולתרומה. 4) לקודש. 5) תוספתא מקוואות פרק א הלכה ו. והתוספתא מסיימת: אין אדם טובל - אין ידיים וכלים טובלין. 6) בחולין קו, ב אמרו: כל גופו טובל - ידיו לא כל שכן. 7) אפילו יש בהם ארבעים סאה. כן כתב בפירוש בהלכות ברכות פרק ו הלכה ה. 8) מכוחו של אדם השופך. בחולין קז, א "האי אריתא דדלאי (סילון - רש"י שם) אין נוטלין ממנו לידיים, דלא אתו מכוח גברא (שלא הגיעו מכוח בן אדם)".

16 **ב. כָּל הַחוֹצֵץ בְּטְבִילָה - חוֹצֵץ בַּיָּדַיִם, בֵּין בְּטְבִילָתָן**
17 **בֵּין בִּנְטִילָתָן. וְכָל הָעוֹלֶה לְמִדַּת הַמְּקֻוֶה, כְּטִיט הַנָּרוֹק[9]**
18 **- עוֹלֶה לְשִׁעוּר הָרְבִיעִית שֶׁנּוֹטְלִין בָּהֶן הַיָּדַיִם. וְכָל**
19 **הַנּוֹטֵל יָדָיו צָרִיךְ לְשַׁפְשֵׁף[10].**

9) טיט רך שאפשר להוריקו מכלי לכלי. 10) לשפשף ידיו זו בזו.

20 **ג. הַנּוֹטֵל שְׁתֵּי יָדָיו לִתְרוּמָה[11] - צָרִיךְ לַחֲזֹר וְלִטֹּל**
21 **פַּעַם שְׁנִיָּה בְּמַיִם שְׁנִיִּים, כְּדֵי לְהָסִיר הַמַּיִם שֶׁעַל גַּב**
22 **יָדָיו; שֶׁהֲרֵי הַמַּיִם שֶׁנָּטַל בָּהֶן תְּחִלָּה, וְהֵן הַנִּקְרָאִין**
23 **מַיִם רִאשׁוֹנִים, נִטְמְאוּ בְּיָדָיו[12]. לְפִיכָךְ, אִם נָפַל**
24 **כְּבָר שֶׁל תְּרוּמָה לְתוֹךְ הַמַּיִם שֶׁנָּטַל בָּהֶן יָדָיו תְּחִלָּה**
25 **- נִטְמָא[13]; וְאִם נָפַל לְתוֹךְ הַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים - לֹא**
26 **נִטְמָא[14]. וְאִם נָטַל רִאשׁוֹנִים וּשְׁנִיִּים לְמָקוֹם אֶחָד**
27 **וְנָפַל שָׁם כְּבָר שֶׁל תְּרוּמָה - נִטְמָא[15]. נָטַל אֶת**
28 **הָרִאשׁוֹנִים וְנִמְצָא עַל יָדָיו דָּבָר חוֹצֵץ[16] וְהֶסִירוֹ**
29 **וְנָטַל אֶת הַשְּׁנִיִּים - הֲרֵי יָדָיו טְמֵאוֹת כְּשֶׁהָיוּ; שֶׁאֵין**
30 **הַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים מְטַהֲרִין אֶלָּא הַנִּשְׁאָר מִן הַמַּיִם**
31 **הָרִאשׁוֹנִים עַל גַּבֵּי יָדָיו[17].**

11) דעת רבינו שלחולין מספיקה שפיכה אחת ולא אמרו מים שניים אלא לתרומה בלבד. 12) גזרו חכמים שסתם ידיים דינן כשני לטומאה ומיטהרות בנטילה או בטבילה. 13) גזרו חכמים שכל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחילה (ראשון לטומאה) ולפיכך נטמאה התרומה שנגעה במים שנגעו בידיים. 14) ולמה לא נטמאו השניים מן הראשונים ויטמאו את התרומה? ומתקבל על הדעת תירוצו של בעל התוספות יום טוב, שכך הייתה תקנת חכמים, שהמים הראשונים שנשארו על היד לא יטמאו לא את הידיים ולא את השניים, שאם לא כן לא תיטהרנה ידיים לעולם, כי השניים מתטמאים מן הראשונים ויחזרו ויטמאו את הידיים. 15) ואפילו אם רבו השניים על הראשונים, משום שהראשונים מטמאים אותם. 16) ולא נטהרו

הידיים. [במשנה כתוב: "ונמצא על ידיו קיסם או צרור" ופירש הר"ש: אף על פי שהם רפויים ואינם חוצצים ואף על פי כן ידיו טמאות, מפני שנטמאו במים שעל הצרור. ובהתאם לפירושו זה הוא מבאר את הנימוק שנאמר במשנה. אולם מלשון רבינו ששינה וכתב "דבר חוצץ", משמע שידיו נשארו טמאות מפני החציצה (בהלכה ב למדנו, שכל החוצץ בטבילה חוצץ בידיים). ומזה יוצא, שאם אין חציצה - נטהרו ידיו. והרא"ש והרע"ב קיבלו פירושו של הר"ש]. 17) ואין מטהרים את הידיים עצמן. בפירושו למשנה מבאר רבינו מפני שלא התכוון אלא להעביר את המים הראשונים ולא לטהר את הידיים, ומזה יוצא, שאם התכוון לטהר ידיו - נטהרו. אולם כאן כתב סתם "ידיו טמאות כשהיו" ולא תלה הדבר בכוונתו.

ד. הַיָּדַיִם מִתְטַמְּאוֹת וּמִתְטַהֲרוֹת עַד הַפֶּרֶק[18]. כֵּיצַד? נָטַל אֶת הָרִאשׁוֹנִים עַד הַפֶּרֶק וְנָטַל הַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים חוּץ לַפֶּרֶק[19] וְחָזְרוּ מֵחוּץ לַפֶּרֶק לְיָדָיו - הֲרֵי יָדָיו טְהוֹרוֹת, שֶׁהַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים טְהוֹרִין הֵן[20]. נָטַל אֶת הָרִאשׁוֹנִים וְהַשְּׁנִיִּים חוּץ לַפֶּרֶק[21] וְחָזְרוּ לְיָדָיו - נִטְמְאַת יָדוֹ; שֶׁהַמַּיִם הָרִאשׁוֹנִים שֶׁחוּץ לַפֶּרֶק נִטְמְאוּ מֵחֲמַת יָדָיו[22], וְאֵין הַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים מְטַהֲרִים מַיִם שֶׁחוּץ לַפֶּרֶק[23], וּלְפִי שֶׁחָזְרוּ הַמַּיִם שֶׁחוּץ לַפֶּרֶק לְיָדָיו טִמְּאוּהָ.

18) המקום שמתחברים בו איברי הגוף או חלקי איברים נקרא "פרק", וכאן הכוונה למקום חיבור חלקי יד האדם. רבינו לא ביאר לאיזה פרק התכוון וגם בפירושו למשנתנו לא גילה כוונתו. [רש"י בחולין קו, ב מפרש: הפרק השני היינו אמצע האצבעות]. ובאורח חיים סימן קסב נפסק להלכה שנטילת ידיים עד מקום חיבור האצבעות לכף היד. טומאת ידיים לא גזרו אלא עד מקום הפרק אבל למעלה מן הפרק לא גזרו ואין מקום זה מתטמא, אלא כשנטמא כל הגוף. 19) כלומר, גם חוץ לפרק. 20) לא נגעו במקום טמא וגם לא במים טמאים. 21) גם בבבא זו המדובר כששפך בתוך הפרק וגם מחוץ לפרק. 22) המים שנשארו על הידיים בתוך הפרק לא נטמאו, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת, אבל המים הנמצאים מחוץ לפרק נטמאו מנגיעתם בידיו בתוך הפרק. 23) כמו שאמרנו: ומתטהרות עד הפרק.

ה. נָטַל[24] אֶת הָרִאשׁוֹנִים לְיָדוֹ אַחַת, וְנִמְלַךְ וְנָטַל אֶת הַשְּׁנִיִּים לִשְׁתֵּי יָדָיו - טְמֵאוֹת; שֶׁהַשְּׁנִיִּים מִתְטַמְּאִין מֵחֲמַת הַיָּד שֶׁלֹּא נִטְלָה בְּמַיִם רִאשׁוֹנִים, וְחוֹזְרִין וּמִתְטַמְּאִין אֶת הַיָּד הַשְּׁנִיָּה[25]. נָטַל אֶת הָרִאשׁוֹנִים לִשְׁתֵּי יָדָיו וְנָטַל אֶת הַשְּׁנִיִּים לְיָדוֹ אַחַת - הָאַחַת[26] טְהוֹרָה. נָטַל יָדוֹ אַחַת וְשִׁפְשְׁפָהּ בַּחֲבֶרְתָּהּ - נִטְמְאוּ הַמַּיִם שֶׁעָלֶיהָ מֵחֲמַת חֲבֶרְתָּהּ שֶׁלֹּא נִטְלָה וְחוֹזְרִין וּמִתְטַמְּאִין אֶת הַיָּד שֶׁנִּטְלָה[27]. שִׁפְשְׁפָהּ בִּרְאשׁוֹ אוֹ בְּכִתְפּוֹ - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה[28].

24) קירב את ידיו זו לזו ושפך שנית על שתיהן. 25) למעלה בהלכה ג נתבאר, שהמים הראשונים שנשארו על היד אינם מטמאים, אבל זה נאמר באותה היד שעליה נשפכו, כדי לטהרה, אבל מטמאים הם את היד השנייה שנגעה בהם. 26) זו שנטל אותה שנית. 27) מי הנטילה אמנם אינם מתטמאים מטומאת היד שטיהרו אותה, אבל מתטמאים מן היד השנייה וחוזרים ומטמאים את היד שעליה נשפכו. 28) מפני שמשקין טמאים אינם מטמאים בנגיעתם חלקי הגוף האחרים אלא ידיים בלבד. וכותל אינו מקבל טומאה מפני שהוא מחובר לקרקע.

ו. נָטַל שְׁתֵּי יָדָיו מִשְׁטִיפָה אַחַת[29] - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרוֹת, וְאֵין אוֹמְרִין: הֲרֵי זֶה כְּנוֹטֵל יָדוֹ אַחַת בְּמַיִם שֶׁיָּרְדוּ מֵעַל יָדוֹ הַשְּׁנִיָּה[30]. אֲפִלּוּ אַרְבָּעָה אוֹ חֲמִשָּׁה זֶה בְּצַד זֶה[31] אוֹ זֶה עַל גַּב זֶה. וּבִלְבַד שֶׁיִּרְפּוּ[32] שֶׁיָּבוֹאוּ בָּהֶן הַמַּיִם[33].

29) אפילו כשידיו זו על גבי זו. 30) כשנוטל שתי ידיו בבת אחת הן נידונות כיד אחת. [במשנתנו אמר תנא קמא: "נטל לידו אחת על שתי ידיו", אבל בבבא שנייה שם שנינו: "לשני ידיו משטיפה אחת - רבי מאיר מטמא", ולמד רבינו מזה שתנא קמא מטהר ופסק כמותו. 31) קירבו את הידיים אלו לאלו ושפך עליהן מכלי רחב וכולן שוטפו בבת אחת. 32) שלא ילחץ את הידיים זו לזו. 33) שאם יהדקן זו לזו לא יבואו מים במקום חיבור הידיים.

ז. נָטַל מִקְצָת יָדוֹ[34] וְחָזַר וְהוֹסִיף וְנָטַל הַנִּשְׁאָר מִן יָדוֹ - הֲרֵי יָדוֹ טְמֵאָה כְּשֶׁהָיְתָה. וְאִם עֲדַיִן יֵשׁ עַל מִקְצָת שֶׁנָּטַל בַּתְּחִלָּה טוֹפַח עַל מְנָת לְהַטְפִּיחַ[35] - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה[36]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמַיִם רִאשׁוֹנִים; אֲבָל בַּשְּׁנִיִּים - נוֹטֵל מִקְצָת יָדָיו וְחוֹזֵר וּמוֹסִיף עַל מִקְצָתָן.

34) שם פרק א משנה א: "מוסיפין על השניים ואין מוסיפין על הראשונים". 35) האצבע הנוגעת תתלחלח ותרטיב את הנוגע בה. 36) מפני שטופח על מנת להטפיח מחבר והרי זה כנטילה אחת.

ח. שִׁעוּר הַמַּיִם שֶׁנּוֹטְלִין בָּהֶן תְּחִלָּה[37]: רְבִיעִית לְכָל אָדָם וְאָדָם לִשְׁתֵּי הַיָּדַיִם, אֵין פָּחוֹת מִשִּׁעוּר זֶה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּנְטִילַת יָדַיִם לְתַפַּת. אֲבָל מַיִם שְׁנִיִּים - יֵשׁ לְשָׁנַיִם לְטַל יְדֵיהֶן מֵרְבִיעִית[38], וּמֵחֲצִי לֹג נוֹתְנִין לִשְׁלֹשָׁה וּלְאַרְבָּעָה[39], וּמִלֹּג נוֹתְנִין אֲפִלּוּ לְמֵאָה[40]; שֶׁאֵין הַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים לְטַהֵר, אֶלָּא לְהַעֲבִיר הַמַּיִם הָרִאשׁוֹנִים.

37) מים ראשונים. 38) במקוואות פרק א, א שנינו: "מי רביעית נותנים לידיים, לאחד אף לשניים". ורבינו מפרש שם, שהמדובר במים שניים, אבל ראשונים אינם מטהרים בפחות מרביעית לכל אדם, ומסתמך על מה שאמרו בחולין קז, א בביאור משנה זו: "דקאתו (שהם באים) משיורי טהרה". לדעתו "שיורי טהרה" היינו מים שניים הבאים אחרי שנטהרה היד במים הראשונים. [רש"י ותוספות שם מפרשים "שיורי טהרה" היינו שמתחילה היה שיעור רביעית ונטל האחד ידיו ולא שפך כל המים, ומותר לאדם אחר ליטול ידיו משארית זו. ורוב הפוסקים - וביניהם גם

הראב"ד - קיבלו פירושם]. ודווקא לשני בני אדם מספיקה רביעית למים שניים, אבל לא משלושה ולמעלה. 39) ארבע רביעיות בלוג וכשאתה מחלק חצי לוג, שהוא שתי רביעיות - לארבעה, מגיע חצי רביעית לאחד. ואף על פי שמספיק חצי רביעית לאדם - צריך שיהיה בכלי רביעית בתחילה. 40) בתוספת מים, שהרי אין כל אפשרות ליטול מאתיים ידים בלוג אחד מים (כסף משנה).

1 **ט. כְּלִי שֶׁהָיָה בּוֹ רְבִיעִית מַיִם כְּשֵׁרִים לִנְטִילַת יָדַיִם**
2 **וְנָתַן לְתוֹכוֹ מְעַט מַיִם פְּסוּלִין לִנְטִילַת יָדַיִם - הֲרֵי**
3 **אֵלּוּ כְּשֵׁרִין[41]. נָטַל מִן הַכְּלִי כַּשִּׁעוּר שֶׁנָּתַן וְנִשְׁאֲרָה**
4 **רְבִיעִית בִּלְבַד כְּשֶׁהָיְתָה - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה[42], מִפְּנֵי**
5 **שֶׁהַמַּיִם הַפְּסוּלִין הִשְׁלִימוּ שִׁעוּר הָרְבִיעִית[43].**

41) כמו מקווה שיש בו ארבעים סאה ונתן לתוכו שאובים (למעלה פרק ד הלכה ו). 42) בזבחים שם: "כל המשלים למי מקווה משלים לכיור, לרביעית (לנטילת ידיים) - אינו משלים". ומפרש רב פפא שהכוונה לנתן סאה (שאובים למקווה) ונטל סאה: במקווה כשר (כלמעלה פרק ד הלכה ז) ולרביעית פסול, אם הייתה רביעית מכוונת והוסיף פסולים ואחר כך נטל מן התערובת. 43) שהרי לא נשארה רביעית מים מן הכשרים לבדם.

6 **י. כָּל הַמַּיִם הַפְּסוּלִין לִנְטִילָה בְּמַיִם רִאשׁוֹנִים, כָּךְ**
7 **הֵן פְּסוּלִין בְּמַיִם שְׁנִיִּים[44]; וְכָל כְּלִי שֶׁאֵין נוֹטְלִין**
8 **מִמֶּנּוּ בְּמַיִם רִאשׁוֹנִים, כָּךְ אֵין נוֹטְלִין מִמֶּנּוּ מַיִם**
9 **שְׁנִיִּים; וּכְשֵׁם שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת הַמַּיִם הָרִאשׁוֹנִים מִכַּח**
10 **אָדָם, כָּךְ הַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים.**

44) נתבאר למעלה בהלכה ג שלא הצריכו חכמים מים שניים אלא לתרומה בלבד אבל לא לחולין. ובדיני נטילת ידיים (בהלכות ברכות פרק ו) לא הזכיר רבינו כלל מים שניים.

11 **יא. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּפֶרֶק שִׁשִּׁי מֵהִלְכוֹת בְּרָכוֹת כָּל מֵימֵי**
12 **הַמַּיִם הַפְּסוּלִין לִנְטִילַת יָדַיִם וְהַכְּשֵׁרִין, וְכָל הַכֵּלִים**
13 **שֶׁנּוֹטְלִין בָּהֶן לַיָּדַיִם וְשֶׁאֵין נוֹטְלִין, וְאֵי זוֹ נִתְּנָה**
14 **הִיא מִכַּח נוֹתֵן וּכְשֶׁרָה וְאֵי זוֹ נִתְּנָה אֵינָהּ מִכַּח נוֹתֵן**
15 **וּפְסוּלָה; וְכָל אוֹתָן הַדְּבָרִים שֶׁבֵּאַרְנוּ שָׁם בִּנְטִילַת**
16 **יָדַיִם לְפַת חֻלִּין, כָּךְ הֵן לִתְרוּמָה[45]. וּכְשֵׁם שֶׁכָּל סְפֵק**
17 **יָדַיִם טְהוֹר לְחֻלִּין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ שָׁם, כָּךְ הֵן**
18 **לִתְרוּמָה כָּל סְפֵק יָדַיִם טָהוֹר.**

45) פירוש, כל־שכן לתרומה.

19 **יב. דָּבָר בָּרוּר וְגָלוּי, שֶׁהַטֻּמְאוֹת וְהַטָּהֳרוֹת גְּזֵרוֹת**
20 **הַכָּתוּב הֵן, וְאֵינָן מִדְּבָרִים שֶׁדַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם מַכְרַעְתּוֹ,**
21 **וַהֲרֵי הֵן מִכְּלַל הַחֻקִּים. וְכֵן הַטְּבִילָה מִן הַטֻּמְאוֹת**
22 **מִכְּלַל הַחֻקִּים הוּא; שֶׁאֵין הַטֻּמְאָה טִיט אוֹ צוֹאָה**
23 **שֶׁתַּעֲבֹר בְּמַיִם, אֶלָּא גְּזֵרַת הַכָּתוּב הִיא. וְהַדָּבָר תָּלוּי**
24 **בְּכַוָּנַת הַלֵּב, וּלְפִיכָךְ אָמְרוּ חֲכָמִים: טָבַל וְלֹא הֶחֱזִק[46]**
25 **- כְּאִלּוּ לֹא טָבַל. וְאַף עַל פִּי כֵן[47] רֶמֶז יֵשׁ בַּדָּבָר:**
26 **כְּשֵׁם שֶׁהַמְכַוִּין לִבּוֹ לְטַהֵר - כֵּיוָן שֶׁטָּבַל טָהוֹר וְאַף**
27 **עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן בְּגוּפוֹ דָּבָר; כָּךְ הַמְכַוִּין לִבּוֹ**
28 **לְטַהֵר נַפְשׁוֹ מִטֻּמְאוֹת הַנְּפָשׁוֹת, שֶׁהֵן מַחְשָׁבוֹת הָאָוֶן**
29 **וְדֵעוֹת הָרָעוֹת - כֵּיוָן שֶׁהִסְכִּים בְּלִבּוֹ לְפָרֹשׁ מֵאוֹתָן**
30 **הָעֲצוֹת וְהֵבִיא נַפְשׁוֹ בְּמֵי הַדַּעַת טָהוֹר. הֲרֵי הוּא**
31 **אוֹמֵר: וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם, מִכֹּל**
32 **טֻמְאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל גִּלּוּלֵיכֶם אֲטַהֵר אֶתְכֶם. הַשֵּׁם**
33 **בְּרַחֲמָיו הָרַבִּים מִכָּל חֵטְא עָוֹן וַאֲשָׁמָה יְטַהֲרֵנוּ, אָמֵן.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"והדבר תלוי בכוונת הלב.."

יש הסוברים (מנחת חינוך, מצוה שסד) שלדעת הרמב"ם התשובה אינה מצוה מהתורה אלא שאם ירצה לעשות תשובה מצוה להתוודות בדברים, ועזיבת החטא היא פרט מקדים לווידוי. אבל אדמו"ר הזקן למד ששיטת הרמב"ם שעזיבת החטא היא היא מצות התשובה ולא רק ווידוי דברים, וראיה לכך כותרתו בתחילת הלכות תשובה: "מצות־עשה אחת והוא **שישוב** החוטא מחטאו".

על פי זה יובן מדוע בהלכות תשובה (פ"ב ה"ג) המשיל את המתוודה בדברים ולא גמר בלבו לעזוב, לטובל ושרץ בידו כי אחיזתו בשרץ היא אחיזה בטומאה שהיא היפך עניין הטבילה והטהרה. כי אזיל לשיטתו שעיקר מצות התשובה היא עזיבת החטא - "ומה היא התשובה שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד כו'" ולכן הביא הדוגמא מטובל ושרץ בידו שעניינו היפך הטהרה כמו זה שלא גמר בלבו לעזוב החטא שהוא היפך התשובה כי לשיטתו עיקרה של מצות התשובה היא גמירת הלב לעזוב החטא.

(על פי לקו"ש חלק ל"ט ע' 167)

~ נקודות משיחות קודש ~

"טהור.. "

פעולת לימוד החסידות על האדם היא על־דרך טבילה במקווה שהטובל חייב להיות מכוסה כולו במים, כי על ידי לימוד החסידות - מעיינות שבתורה - הוא מכוסה ומוקף באלוקות על־דרך שיהי' לעתיד־לבוא "ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים". מה־שאין־כן בלימוד נגלה דתורה שבו (כמאמר הגמ') עלול להיות "לא ברכו בתורה תחילה" היינו ששוכח מנותן התורה, אבל בלימוד החסידות כאמור מקיף האדם את עצמו באופן של "אתכסיא" שאי אפשר לו לשכוח מנותן התורה.

(על פי לקו"ש ח"כ ע' 176 והערה 39)

~ נקודות משיחות קודש ~

"והביא נפשו במי הדעת טהור".

"... כך המכוון לבו לטהר נפשו מטומאות הנפשות שהן

מחשבות האון ודעות הרעות, כיון שהסכים בלבו לפרוש מאותן העצות והביא נפשו במי הדעת טהור". ובזה רבו הגירסאות, ויש שגרסו "והביא נפשו במי הדעת הטהור כו'" או "הביא נפשו במי הדעת **הטהור, טהור**" וכו'.

ויש לומר שהגירסא הנכונה היא כנ"ל: "והביא נפשו במי הדעת - טהור". כי כידוע דקדק הרמב"ם מאוד בלשונו גם בדקדוק זכר ונקבה וגם בלשון יחיד ורבים. ולכן, אילו רצה לייחס את המילה טהור למים, היה צריך לכתוב בלשון רבים - מי הדעת הטהורים, בדיוק כפי שכתב בהלכה זו עצמה "מים טהורים". ואילו התכוון ליחס את המילה טהור ל"דעת", היה לו לכתוב בלשון נקבה - מי הדעת הטהורה בדיוק כפי שכתב על ה"דעות הרעות" - לשון נקבה. אלא שברור שהמילה טהור מתייחסת לאדם שהביא נפשו במי הדעת שהוא טהור, ולכן יש לקיים גירסא זו- "...והביא נפשו במי הדעת, טהור".

ומה שלא כתב גם על הדעת שהיא טהורה - היפך הדעות הרעות, כי דעת סתם, מתייחסת בפשטות לדעת האמיתית שהיא התורה, ולכן כתב בפשטות "והביא נפשו במי הדעת" ואין צורך לפרש ולכתוב מה היא הדעת הטהורה. ובנוסף, אילו היה כותב הלשון "מי הדעת הטהורה" שהוא ביחס הפוך ל"דעות הרעות" היה עלול להשתמע שגם הדעות הרעות הן "דעות", אבל משכתב כך, רצה לדייק שאין שום דעת אחרת מלבד דעת התורה, וה"דעות הרעות" אינן בכלל דעות כלל. על־דרך שכתב (הל' פרה אדומה פי"א ה"ה ועוד) בנוגע להזאת אפר פרה אדומה באזוב "כל אזוב שיש לו שם לווי פסול, והאזוב שקורין אותו אזוב ביחוד (כלומר ללא תוספת שם לווי) הוא הכשר", על־דרך־זה יש לומר בענייננו שדעת סתם ללא שם לווי היא הדעת האמיתית היינו דעת של תורה.

(עפ"י שיחות ליל ד' דסוכות תשמ"ח ולקו"ש ח"ל עמוד 20 הע' 42)

46) לא התכוון להיטהר. 47) אף על פי שכולם גזירות הכתוב שלא נתגלה טעמן.

סֵפֶר אַחַד עָשָׂר וְהוּא סֵפֶר נְזִיקִין

סְלִקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת מִקְוָאוֹת בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא
נְגְמַר סֵפֶר עֲשִׂירִי, וְהוּא סֵפֶר טָהֳרָה.

הִלְכוֹתָיו שְׁמוֹנֶה, וּפְרָקָיו מֵאָה וְאַרְבָּעִים וְאַרְבָּעָה, וְאֵלּוּ הֵן: הִלְכוֹת טָמְאַת מֵת - חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים פְּרָקִים. הִלְכוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה - חֲמִשָּׁה עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת טֻמְאַת צָרַעַת - שִׁשָּׁה עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת מְטַמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב - שְׁלֹשָׁה עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת שְׁאָר אָבוֹת הַטֻּמְאוֹת - עֶשְׂרִים פְּרָקִים. הִלְכוֹת טֻמְאַת אֳכָלִין - שִׁשָּׁה עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת כֵּלִים - שְׁמוֹנָה וְעֶשְׂרִים פְּרָקִים. הִלְכוֹת מִקְוָאוֹת - אַחַד עָשָׂר פְּרָקִים.

הַט לִבִּי אֶל עֵדְוֹתֶיךָ וְאַל אֶל בָּצַע

~ נקודות משיחות קודש ~

"וזהו סידורן..."

בסדר ההלכות, הקדים הרמב"ם הלכות גניבה לגזילה (ואבידה) וכן הוא בשו"ע שהקדים הלכות גניבה להלכות גזילה. אבל בשו"ע אדמו"ר הזקן הקדים גזילה לגניבה.

וההסבר בזה הוא, כיון שהרמב"ם קרא לספרו "משנה תורה" מהטעם שכתב בהקדמתו "...לפי שאדם קורא בתורה שבכתב תחלה ואח"כ קורא בזה" הלך גם בסידור ההלכות כסדר שבתורה, כי דיני גניבה הובאו בפרשת משפטים (כא, לז. ואילך) ודיני גזילה בפרשת ויקרא (ה, כא. ואילך).

אבל האדמו"ר הזקן שהשו"ע שלו הוא "הלכות הצריכות מלוקטות" הקדים גזילה לגניבה כי תיקון הגזילה קודם לתיקון מעשה הגניבה שבגזילה הנעשית בגלוי ובפני רבים הדבר ידוע לכל ואין צורך להמתין לחקירה ודרישה בבית דין כמו בגניבה תהליך שלוקח משך זמן. והוא על־דרך מה שמצינו בענין בתשובה ש"ספק עבירה צריכה יותר תשובה מעבירה ודאית שעליהם מתחרט האדם בכל לבו משא"כ בספק עבירה שאינו בטוח אם עשאה. ולכן קרבן אשם הבא על הספק יקר יותר מקרבן חטאת הבא על הוודאי.

ומה שחיבר הלכות גזילה ואבידה (אף שאבידה שייכת יותר לגניבה שהרי באה לידו בהיתר ולפי הציווי - "השב תשיב" ומעתה יכול לגנבה אבל לא לגזלה) יובן על פי פנימיות העניין: גזילה מורה על כללות החטאים שבכולם גוזל החוטא (בפני הבעלים - הקב"ה) מרשות הקדושה לרשות ה'לעומת זה'. והסיבה לכך היא "אבידה" כי אמרו חז"ל "אין אדם חוטא אא"כ נכנס בו רוח שטות" וסיבת כניסת הרוח שטות היא כמארז"ל: "איזהו שוטה המאבד מה שנותנים לו" כי בכל אחד מישראל יש בחינת מ"ה שנותנים לו - הנפש האלקית שהיא "חלק אלקה ממעל ממש" וכשמאבד בחינת מ"ה מגיע למצב של גזילה שיונקים ממנו החיצונים.

ובכדי להשיב את הגזילה עליו לחפש את ה"אבידה" שזוהי עבודת התשובה, כמו שכתוב "ובקשתם משם" ואחרי שמוצא את האבידה נעשה בדרגא גבוהה יותר מלפני החטא כי בחינת מ"ה שלו נעשה מושל ושולט יחידי ב"עיר קטנה זה הגוף" שצד ה'לעומת־זה' מתהפך לטוב.

גם בסדר פרטי הלכות גזילה מודגש הסדר הנ"ל שפתח "כל הגוזל... עובר בלא־תעשה שנאמר לא תגזול" וממשיך בה"ב "ואסור לגזול כל שהוא דין תורה" ומבאר אדמו"ר הזקן בשו"ע שלו שהגם שפחות משווה פרוטה אינו נקרא ממון מ"מ "חצי שיעור אסור מן התורה לכתחילה" כי בכל פרט ופרט שבעולם גם הקטן ביותר ישנו ניצוץ אלוקי ויש לשומרו שלא יפול לרשות ה'לעומת זה'. וממשיך "אין לוקין על לאו זה שהרי הכתוב נתקו לעשה, שנאמר והשיב את הגזילה אשר גזל, זו מצות־עשה". וההוראה היא שגם כאשר גזל דבר מסוים מרשות הקדושה אין לאדם ליפול ברוחו כי יודע שיכול להשיב את הגזילה, ולא עוד אלא שעל ידי זה מקיים מצוה שלא היה יכול לקיימה לולי הגזילה. ופשיטא שלכתחילה אסור לאדם להביא עצמו לידי גזילה אלא שאם ח"ו אירע עניין זה עליו לדעת שיכול להשיבה ועל ידי זה לבא לידי עילוי גדול יותר מכפי שהיה קודם הגזילה.

(על פי לקו"ש חלק כ"ה ע' 454)

הִלְכוֹת נִזְקֵי מָמוֹן

יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְזֶה הוּא פִּרְטָן: א) דִּין הַשּׁוֹר. ב) דִּין הַהֶבְעֵר. ג) דִּין הַבּוֹר. ד) דִּין הַבְּעֵרָה.

וּבְאוֹר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפִרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) ענינו ביאור נזקי בעלי חיים: אי אלו בעלי חיים הם, ולאי זה פועל הם מועדים מתחלתם. ולאי זה תמים עד שיועדו, ובאי זה רשות שהזיקו הם חייבים, ובאיזה פטורים. וכמה הבעלים משלמים, אם כל הנזק או חציו, וממה הם חייבים לשלם, אם מגוף המזיק בלבד או מנכסיהם. ונתבאר בו השלשה אבות – שהן הקרן והשן והרגל. ושהקרן אינה מועדת מתחלתה. ושיש לכל האבות תולדות שהן כמותן.

א. כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה[2] שֶׁהִיא בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁל אָדָם שֶׁהִזִּיקָה - הַבְּעָלִים חַיָּבִין לְשַׁלֵּם, שֶׁהֲרֵי מָמוֹנָם הִזִּיק[3]; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִגֹּף שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ. אֶחָד הַשּׁוֹר וְאֶחָד[4] שְׁאָר בְּהֵמָה וְחַיָּה וָעוֹף, לֹא דִבֶּר הַכָּתוּב בְּשׁוֹר אֶלָּא בַּהֲוָיָה[5].

2) בין בהמה, בין חיה ובין עוף, ראה בבא קמא טו: וכא: 3) והבעלים חייבים לשמור על ממונם שלא יזיק, ראה שם ב: וג: 4) בין... בין. 5) תוספתא בבא קמא פ"ו הלכה ז, ומכילתא דר' שמעון בן יוחאי משפטים כא, לה. "שור" שבתורה הוא דוגמה בלבד הלקוחה מן המציאות, וראה בבא קמא נד:

ב. וְכַמָּה מְשַׁלֵּם? אִם הִזִּיקָה בִּדְבָרִים שֶׁדַּרְכָּהּ לַעֲשׂוֹתָם תָּמִיד כְּמִנְהַג בִּרְיָתָהּ[6], כְּגוֹן בְּהֵמָה שֶׁאָכְלָה תֶּבֶן אוֹ עָמִיר[7], אוֹ שֶׁהִזִּיקָה בְּרַגְלָהּ בְּדֶרֶךְ הֲלוּכָהּ[8] -

6) בהתאם לטבעה. 7) ערימת שבלים שנקצרו. 8) שדרכה על החפץ בלא כוונה להזיק, וזוהי "רגל" להלן הלכה ה. ואם עשתה כן בכוונה להזיק - אין זה "רגל" אלא "קרן", להלן שם. 9) בלשון התלמוד: עידית, וראה להלן פרק ח הלכה י. 10) פסוק זה מדבר על נזקי שן, שהזיקה הבהמה על ידי שאכלה. ועל נזקי רגל, שהזיקה ברגלה דרך הילוכה. ומכיון שדרכה בכך, על הבעלים לשלם נזק שלם, כי עליהם מוטלת שמירת בהמתם, והם אחראים לה (שמות כא, לו), ומכיון שלא שמרו, מן הדין שישלמו את כל הנזק. ומטעם זה אפשר גם לגבות את דמי הנזק מנכסי הבעלים ומן העידיות שבהם, כי הבעלים הם הנאשמים. ראה בבא קמא ב: ג. וטז: 11) ממנהג ברייתה. 12) כיון שאין דרכה בכך. וראה להלן פרק ב הלכה ז, שמטעם זה הם פטורים מן הדין אלא שחייבתם התורה מטעם קנס, אך מגוף המזיק עצמו.

חַיָּב לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו[9], שֶׁנֶּאֱמַר: מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם[10]; וְאִם שִׁנְּתָה[11] וְעָשְׂתָה מַעֲשִׂים שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לַעֲשׂוֹתָם תָּמִיד וְהִזִּיקָה בָּהֶן, כְּגוֹן שׁוֹר שֶׁנָּגַח אוֹ נָשַׁךְ - חַיָּב לְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[12] מִגּוּף הַמַּזִּיק עַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ וְגוֹ'.

ג. כֵּיצַד? שׁוֹר שֶׁהָיָה מֻנֶּה[13] שֶׁנָּגַח לְשׁוֹר שֶׁהָיָה עֶשְׂרִים וְהֶמְיִתוֹ, וְחֲרֵי הַנְּבֵלָה שָׁוָה אַרְבָּעָה - בַּעַל הַשּׁוֹר חַיָּב לְשַׁלֵּם שְׁמוֹנָה, שֶׁהוּא חֲצִי הַנֶּזֶק; וְאֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם אֶלָּא מִגּוּף הַשּׁוֹר[14] שֶׁהִזִּיק, שֶׁנֶּאֱמַר: וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי[15]. לְפִיכָךְ, אִם הֵמִית שׁוֹר שָׁוֶה עֶשְׂרִים לְשׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם, וּנְבֵלָה שָׁוָה מָנֶה - אֵין בַּעַל הַנְּבֵלָה יָכוֹל לוֹמַר לְבַעַל הַחַי 'תֵּן לִי חֲמִשִּׁים'; אֶלָּא אוֹמֵר לוֹ 'הֲרֵי שׁוֹר שֶׁהִזִּיק לְפָנֶיךָ, קָחֵהוּ וְלֵךְ', אַפְלוּ אֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא דִינָר[16]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

13) מאה דינרי כסף. 14) ולא מנכסים אחרים של בעל השור. 15) בניגוד ל"מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם" הנאמר בשן ורגל, ראה שם לד. 16) דינר כסף = זוז.

ד. הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה שֶׁדַּרְכּוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ תָּמִיד כְּמִנְהַג בְּרִיָּתוֹ - הוּא הַנִּקְרָא מוּעָד; וְהַמְשַׁנֶּה[17] וְעָשָׂה מַעֲשֶׂה שֶׁאֵין דֶּרֶךְ כָּל מִינוֹ לַעֲשׂוֹת כֵּן תָּמִיד, כְּגוֹן שׁוֹר שֶׁנָּגַח אוֹ נָשַׁךְ - הוּא הַנִּקְרָא תָּם. וְזֶה הַמְשַׁנֶּה, אִם הִרְגִּיל בְּשִׁנּוּיוֹ פְּעָמִים רַבּוֹת[18] - נַעֲשָׂה מוּעָד לְאוֹתוֹ דָּבָר שֶׁהִרְגִּיל בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא[19].

17) ממנהג ברייתו. 18) שלש פעמים בשלשה ימים, ראה להלן פרק ו הלכה א. 19) ומסיים שם: שלם ישלם שור תחת השור, היינו נזק שלם. א"כ קיימים שני מיני "מועד": א. מעשה "כמנהג ברייתו", כגון בהמה שאכלה תבן או קש; ב. מעשה שאינו "כמנהג ברייתו", אבל נשנה פעמים רבות, כגון שור שנגח פעמים רבות.

ה. חֲמִשָּׁה מַעֲשִׂים תַּמִּים[20] יֵשׁ בִּבְהֵמָה, וְאִם הוּעֲדָה

לְאֶחָד מֵהֶן[21] - נַעֲשָׂת מוּעֶדֶת לְאוֹתוֹ מַעֲשֶׂה. וְאֵלּוּ הֵן:
הַבְּהֵמָה אֵינָהּ מוּעֶדֶת מִתְּחִלָּתָהּ לֹא לְגַּח[22], וְלֹא לְגֹף[23],
וְלֹא לִשֹּׁךְ, וְלֹא לִרְבֹּץ עַל כֵּלִים גְּדוֹלִים, וְלֹא לִבְעֹט;
וְאִם הוּעֲדָה לְאֶחָד מֵהֶן - חֲרֵי זוֹ מוּעֶדֶת לוֹ[24]. אֲבָל
הַשֵּׁן מוּעֶדֶת מִתְּחִלָּתָהּ לֶאֱכֹל אֶת הָרָאוּי לָהּ[25], וְהָרֶגֶל
מוּעֶדֶת מִתְּחִלָּתָהּ לְשַׁבֵּר בְּדֶרֶךְ הִלּוּכָהּ, וְהַבְּהֵמָה
מוּעֶדֶת מִתְּחִלָּתָהּ לִרְבֹּץ עַל פַּגִּין קְטַנִּים[26] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם
וּלְמַעֲךְ אוֹתָן.

20) בבא קמא טו: 21) שחזרה על אותו מעשה פעמים רבות. 22) בקרן. 23) באחד משאר אברי הגוף. 24) לאותו מעשה ולא למעשה אחר. שהרי אפילו המועד ליגח בקרן ימין, אינו מועד ליגח בקרן שמאל (שם מה: ועיין רש"י שם - הגר"א שפ"ט, סעיף־קטן יב). וראה גם בבבא קמא טז. (מגיד־משנה). 25) כגון פירות וירקות לבהמה (להלן פרק ג הלכה א), אבל אכלה דבר שאינו ראוי לה כגון כלים, אין זה "שן" אלא "קרן" ומשלמת רק חצי הנזק (שם הלכה ג). 26) שם טז. לדעת רבי אלעזר.

וְחַמְשָׁה מִינֵי בְּהֵמָה מוּעָדִין מִתְּחִלַּת בְּרִיָּתָן
לְהַזִּיק[27], וַאֲפִלּוּ הֵן בְּנֵי תַּרְבּוּת[28]. לְפִיכָךְ, אִם הִזִּיקוּ
אוֹ הֵמִיתוּ בְּנִגִּיחָה אוֹ בְּנִשִּׁיכָה וּדְרִיסָה[29] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן
- חַיָּב נֶזֶק שָׁלֵם. וְאֵלּוּ הֵן: הַזְּאֵב, וְהָאֲרִי, וְהַדֹּב
וְהַנָּמֵר, וְהַבַּרְדְּלָס. וְכֵן הַנָּחָשׁ שֶׁנָּשַׁךְ - הֲרֵי זֶה מוּעָד,
וַאֲפִלּוּ הָיָה בֶּן תַּרְבּוּת[30].

27) בכל דרך שהיא, ואפילו בכוונה. 28) שגידלם אדם בביתו ואין דרכם בכך. ולא כר' אליעזר הסובר, שבני תרבות אינם מועדים (שם טו:). 29) מכה בצפרני כפות רגליה הקדמיות של חיה טורפת. 30) לדעת הכל, ואפילו לרבי אליעזר (שם).

כָּל מוּעָד[31] מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם מִן הַיָּפֶה[32] שֶׁבִּנְכָסָיו,
וְכָל תָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִגּוּפוֹ[33]. בַּמֶּה דְּבָרִים
אֲמוּרִים? בְּשֶׁנִּכְנְסָה הַבְּהֵמָה לִרְשׁוּת הַנִּזָּק
וְהִזִּיקָתְהוּ; אֲבָל אִם נִכְנַס הַנִּזָּק לִרְשׁוּת הַמַּזִּיק,
וְהִזִּיקָתְהוּ בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת - הֲרֵי זֶה פָּטוּר עַל
הַכֹּל, שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר לוֹ: אֵלּוּ לֹא נִכְנְסָתָ
לִרְשׁוּתִי[35], לֹא הִגִּיעַ לְךָ הֶזֵּק. וַהֲרֵי מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה:
וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירָה וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר[36].

31) בין מועד מתחילת ברייתו ובין מועד על־ידי הרגל. 32) מן הטוב. 33) של המזיק, אחרי שמוכרים אותו (שם), וראה למעלה הלכה ב. 34) שבעל השור חייב בכל נזקי שורו. ובלשון הגמרא: "תורך ברשותי מאי בעי" (שם יג: . וראה גם כא:). 35) בשדה של איש אחר, כלומר בשדה הניזק. זוהי הוכחה מן התורה, נוספת על הנימוק ההגיוני הקודם. [בהלכה זו משמיענו רבינו הדינים השוים בכל נזקי שור, בין שן ורגל ובין קרן, היינו - ברשות הניזק חייב וברשות המזיק פטור, ומנמק את הפטור בסברה הגיונית, שכוחה יפה בכל נזקי שור, ואחר־כך הוא מוסיף ומביא את הלימוד מהמקרא המדבר רק בשן ורגל, וכולל כל פטורי שן ורגל, בין האמור בהלכה זו - רשות המזיק - ובין האמורים בהלכות ח-ט העוסקות בדיני שן ורגל בלבד. וצריכים אנו לשני הנימוקים. הנימוק הראשון אינו מסביר טעם כל הפטורים משן ורגל, כגון חצר של שניהם או אינה של שניהם, והנימוק השני מן המקרא אין לו ענין כלל לנזקי קרן, רק לרגל ושן. ובזה מסולקת תמיהתו של הרמ"א בחושן־משפט סימן שפ"ט סעיף י' על דברי רבינו כאן, וראה 'מאירת עינים' שם]. 36) לא למזיק ולא לניזק - אלא של אחר, ראה בבא קמא יד.

ח. הִזִּיקָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ בְּחָצֵר שֶׁאֵינָהּ שֶׁל
שְׁנֵיהֶם[37], לֹא לַמַּזִּיק וְלֹא לַנִּזָּק, אוֹ בְּחָצֵר שֶׁהִיא שֶׁל
שְׁנֵיהֶן וַהֲרֵי הִיא מְיֻחֶדֶת לְהַנִּיחַ בָּהּ פֵּרוֹת וּלְהַכְנִיס
לָהּ בְּהֵמָה, כְּגוֹן הַבַּקְעָה[38] וְכַיּוֹצֵא בָּהּ: אִם בְּשֶׁן וְרֶגֶל
הִזִּיקָה כְּדַרְכָּהּ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לָהּ רְשׁוּת
לְהַלֵּךְ[39] [כָּאן] וְכָאן, וְדֶרֶךְ הַבְּהֵמָה לְהַלֵּךְ וְלֶאֱכֹל
כְּדַרְכָּהּ[40] וּלְשַׁבֵּר בְּדֶרֶךְ הִלּוּכָהּ; וְאִם נָגְחָה אוֹ נָגְפָה
אוֹ רָבְצָה אוֹ בָּעֲטָה אוֹ נָשְׁכָה: אִם תַּמָּה הִיא -
מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק, וְאִם מוּעֶדֶת - נֶזֶק שָׁלֵם[41].

37) ר' שמעון בן אלעזר, בברייתא שם. 38) אבל אם בהמת אחרים (לא של אחד השותפים) הזיקה שם, בשן או ברגל, דינה כהזיקה בחצר הניזק, כי לה אין רשות להלך שם, וראה שם מז: 39) וזאת ידע בעל הפירות, ועליו לשמור עליהם. 40) שם יד. 41) כיון שאין לו רשות להכניס שם בהמה, אין זה דומה לרשות הרבים, ודינו כאילו נכנס לרשות היחיד של הניזק. אלו דברי ר' יוסף לפי פירוש הגמרא, שם.

ט. הָיְתָה הֶחָצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶן מְיֻחֶדֶת לְפֵרוֹת וְלֹא
לְהַכְנִיס בָּהּ בְּהֵמָה, וְהִכְנִיס שָׁם אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין
בְּהֶמְתּוֹ וְהִזִּיקָה - חַיָּב אֲפִלּוּ עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל[42].
וְכֵן אִם הָיְתָה מְיֻחֶדֶת לִבְהֵמָה לְשְׁנֵיהֶם, וְהָיָה רְשׁוּת
לְאֶחָד מֵהֶן בִּלְבַד לְהַכְנִיס לָהּ פֵּרוֹת, וְהִזִּיקָה[43]
פֵּרוֹתָיו - חַיָּב עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל[44].

42) בהמתו של השני. 43) מכיון שרק לשותף שלו היתה רשות להכניס פירות, על כן דינו לגבי שן כדין חצר הניזק (ראה שם). 44) עיקרים הנאמרים בתורה (בבא קמא ב:).

י. שִׁלְשָׁה אָבוֹת[45] נְזִיקִין בְּשׁוֹר: הַקֶּרֶן[46], וְהַשֵּׁן,
וְהָרֶגֶל[47]. תּוֹלְדוֹת הַקֶּרֶן[48]: נְגִיפָה[49], נְשִׁיכָה[50],
רְבִיצָה, בְּעִיטָה[51]. תּוֹלְדוֹת הַשֵּׁן[52]: אִם נִתְכַּוְּנָה
בְּכֹתֶל לְהַנָּאָתָהּ וְהִזִּיקָה בְּחִכּוּכָהּ, וְכֵן אִם טִנְּפָה
פֵּרוֹת[53] לְהַנָּאָתָהּ. תּוֹלְדוֹת הָרֶגֶל[54]: הִזִּיקָה בְּגוּפָהּ
דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ[55], אוֹ שֶׁהִזִּיקָה בִּשְׂעָרָהּ[56] דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ,
אוֹ כִּשְׁכְּשָׁה בְּזָנָבָהּ[57], אוֹ בָּאֲפָר שֶׁעָלֶיהָ, בְּפִרְמְבִּיא[58]
שֶׁבְּפִיהָ, בְּזוֹג שֶׁבְּצַוָּארָהּ[59]; וְכֵן חֲמוֹר שֶׁהִזִּיק בְּמַשָּׂאוֹ
בִּשְׁעַת הִלּוּכוֹ[60], וְעֶגְלָה הַמּוֹשֶׁכֶת בְּקָרוֹן שֶׁהִזִּיקָה
בִּשְׁעַת מְשִׁיכָתָהּ. כָּל אֵלּוּ תּוֹלְדוֹת הָרֶגֶל הֵן, וּבִרְשׁוּת
הָרַבִּים פְּטוּרִין, וּבִרְשׁוּת הַנִּזָּק מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) ענינו לבאר, שיש לרגל תולדה, שהיא חלוקה ממנו – והוא הצרורות. ונתבארו בו משפטי תולדה זו מה הם וכל ענייניה בשלימות.

8 **א. אֶחָד אָבוֹת נְזִיקִין וְאֶחָד[2] הַתּוֹלְדוֹת. אִם הָיָה הָאָב**
9 **מוּעָד[3] - תּוֹלְדוֹתָיו מוּעָדוֹת[4], וְאִם הָיָה תָּם[5] -**
10 **תּוֹלְדוֹתָיו כְּמוֹהוּ[6]. וְכָל אָבוֹת נְזִיקִין וְכָל תּוֹלְדוֹתֵיהֶן**
11 **מוּעָדִין הֵן מִתְּחִלָּתָן, חוּץ מִקֶּרֶן וְתוֹלְדוֹתָיו שֶׁהֵן**
12 **תָּמִים בַּתְּחִלָּה עַד שֶׁיּוּעֲדוּ[7], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[8].**

2) בין . . . בין. 3) מתחילתו, כגון שן ורגל. 4) ומשלם נזק שלם מן העידית שבנכסיו. 5) כגון קרן. 6) ומשלם חצי נזק מגופו. בבא קמא ב: ג. 7) כל סוג של נזק, טעון העדאה מיוחדת. אם הועדה הבהמה לנגיחה בקרן שהוא אב, לא הועדה לתולדות קרן. וכן אם הועדה לתולדה אחת, אינה מועדת לשאר תולדות (ראה מגיד־משנה). 8) למעלה פרק א הלכה ב' וד'.

13 **ב. כָּל תּוֹלְדָה - כָּאָב שֶׁלָּהּ, חוּץ מִצְּרוֹרוֹת הַמְנַתְּזִין[9]**
14 **מִתַּחַת רַגְלֵי הַבְּהֵמָה בְּשָׁעַת הִלּוּכָהּ; שֶׁאַף עַל פִּי**
15 **שֶׁתּוֹלֶדֶת הֶרֶגֶל הֵם[10], וּפָטוּר עֲלֵיהֶן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים**
16 **כְּרֶגֶל[11], וְאִם הִזִּיקוּ בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק - מְשַׁלֵּם מִן הַיָּפֶה**
17 **שֶׁבִּנְכָסָיו, כְּרֶגֶל[12] שֶׁהוּא אָב, אַף עַל פִּי כֵן אֵינוֹ**
18 **מְשַׁלֵּם אֶלָּא חֲצִי נֶזֶק[13].**

9) שהזיקו. 10) מכיון שהזיקה בשעת הילוכה וללא כוונה להזיק, בבא קמא ג: 11) דעת רבא שם 12) דעת רב פפא שם. 13) משנה שם, יז. ואין זה קנס כמו קרן, ועל כן גובים אותו אפילו בחוץ לארץ, שאין גובים שם קנס. ואם הודה בעל השור אין פוטרין אותו כמודה בקנס בהלכה ח.

19 **ג. כֵּיצַד? בְּהֵמָה שֶׁנִּכְנְסָה לַחֲצַר הַנִּזָּק, וְהָלְכָה, וְהָיוּ**
20 **צְרוֹרוֹת מְנַתְּזִין מִתַּחַת רַגְלֶיהָ וְשִׁבְּרוּ אֶת הַכֵּלִים -**
21 **מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו. וְדָבָר זֶה הֲלָכָה**
22 **מִפִּי הַקַּבָּלָה הִיא[14].**

14) קבלה איש מפי איש עד משה רבינו, ואין לה רמז בתורת משה, ע' רש"י בבא קמא יז: [ובהקדמתו לסדר זרעים, כותב רבינו שבהלכות למשה מסיני לא תיתכן מחלוקת כלל. ומכאן סתירה לדבריו, שהרי בסוגיא שלנו שם חולק סומכוס ואומר שצרורות משלם נזק שלם, וראה שו"ת חוות יאיר סימן קצב].

23 **ד. וְכֵן אִם הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְנִתְּזוּ**
24 **צְרוֹרוֹת מִתַּחַת רַגְלֶיהָ לִרְשׁוּת הַנִּזָּק[15] וְשִׁבְּרוּ אֶת**
25 **הַכֵּלִים - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. דָּרְסָה עַל הַכְּלִי[16] בִּרְשׁוּת**
26 **הַנִּזָּק וְשִׁבְּרַתּוּ, וְנָפַל עַל כְּלִי אַחֵר[17] וְשִׁבְּרוֹ - עַל**
27 **הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם[18], וְעַל הָאַחֲרוֹן מְשַׁלֵּם**
28 **חֲצִי נֶזֶק[19].**

15) בבא קמא יט. אף־על־פי שהעקירה היתה ברשות הרבים, ושם פטורים על צרורות, כמבואר למעלה בהלכה ב, בכל זאת במקרה זה חייבים, כי ההנחה היתה ברשות הניזק. 16) שם יז. 17) שהותז שבר מכלי השבור על כלי אחר ושברו. 18) כנזקי רגל. 19) כדין צרורות.

29 **ה. הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וּבָעֲטָה[20] וְהִתִּיזָה**
30 **צְרוֹרוֹת, וְהִזִּיקוּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - פָּטוּר; וְאִם תָּפַשׂ**
31 **הַנִּזָּק רִבִּיעַ נֶזֶק - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ; שֶׁהַדָּבָר סָפֵק**
32 **הוּא שֶׁמָּא שְׁנוּיִי הוּא וְאֵינוֹ תּוֹלֶדֶת רֶגֶל, שֶׁהֲרֵי**
33 **בָּעֲטָה.**

20) בעיית ר' אשי שעלתה בתיקו, בבא קמא יט. אם התיזה צרורות על ידי בעיטה בכוונה ולא אגב הליכה כדרכה, מה הדין? האם דינו כדין קרן, וכשם שקרן ברשות הרבים משלם חצי ממה שמשלם בכדרכה, כך ישלם כאן חצי ממה שמשלם בכדרכה, דהיינו חצי מן החצי, כלומר רביע הנזק, או אין דנים דין שינוי בצרורות, ועל כן דין מקרה זה כדין צרורות כדרכה היינו תולדה ברגל, שברשות הרבים פטור. בעיא זו לא נפתרה, ומשום כך אין מוציאים ממון מספק, והמזיק פטור. ומאותו הטעם, אם תפס הניזק רביע נזק, אין מוציאים מידו. השווה פרק א, הלכה יא.

1 **ו. בָּעֲטָה בָּאָרֶץ בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק, וְהִתִּיזָה צְרוֹרוֹת מֵחֲמַת**
2 **הַבְעִיטָה, וְהִזִּיקוּ שָׁם - חַיָּב לְשַׁלֵּם רְבִיעַ נֶזֶק[21], שֶׁזֶּה**
3 **שְׁנוּי הוּא בְּהַתָּזַת הַצְּרוֹרוֹת; וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק חֲצִי נֶזֶק**
4 **- אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ. וַאֲפִלּוּ הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בְּמָקוֹם**
5 **שֶׁאֵי אֶפְשָׁר לָהּ שֶׁלֹּא תַּתִּיז[22], וּבָעֲטָה וְהִתִּיזָה -**
6 **מְשַׁלֵּם רְבִיעַ נֶזֶק; וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק חֲצִי נֶזֶק - אֵין**
7 **מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ.**

21) דין זה נובע מאותה הבעיה, שהיא יסוד להלכה הקודמת. אם יש שינוי לצרורות, הריהו משלם רבע נזק בלבד, אפילו ברשות הניזק. ואם אין שינוי לצרורות, וגם צרורות על ידי בעיטה נחשבים כמו כדרכם, הרי ברשות הניזק ישלם חצי נזק. על כן, מספק ישלם הניזק רק רבע הנזק. 22) צרורות, גם ללא בעיטה. ויש יסוד לדון מקרה זה כצרורות כדרכם, ולחייב חצי נזק, שזוהי בעיית ר' אבא בר ממל שלא נפתרה, שם יט.

8 **ז. כָּל הַמְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם - הֲרֵי הַתַּשְׁלוּמִין מָמוֹן**
9 **שֶׁהוּא חַיָּב לְשַׁלְּמוֹ, כְּמִי שֶׁלָּוָה מֵחֲבֵרוֹ[23] שֶׁהוּא חַיָּב**
10 **לְשַׁלֵּם; וְכָל הַמְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[24] - הֲרֵי הַתַּשְׁלוּמִין**
11 **קְנָס[25], חוּץ מֵחֲצִי נֶזֶק שֶׁל צְרוֹרוֹת שֶׁהוּא הֶלְבָּה[26],**
12 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[27].**

23) משלם לניזק מה שהפסידו. 24) תם בקרן ובתולדותיה. 25) כי בעל הבהמה אינו אשם, ובדין צריך להיות פטור, והתורה הטילה עליו תשלום חצי נזק, כדי שישמור את בהמתו בעתיד, שם טו: 26) שהוא תשלום "ממון" ולא "קנס". 27) לעיל הלכה ב' וג'.

13 **ח. זֶה הַכְּלָל[28]: כָּל הַמְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיק - הֲרֵי זֶה**
14 **מָמוֹן; וְכָל הַמְשַׁלֵּם יָתֵר אוֹ פָּחוֹת, בְּגוֹן תַּשְׁלוּמֵי**
15 **כֶּפֶל[29] אוֹ חֲצִי נֶזֶק - הֲרֵי הַיָּתֵר עַל הַקֶּרֶן אוֹ הַפָּחוֹת**
16 **קְנָס. וְאֵין חַיָּבִין קְנָס אֶלָּא עַל פִּי עֵדִים, אֲבָל הַמּוֹדֶה**
17 **בְּכָל קְנָס מִן הַקְּנָסוֹת - פָּטוּר[30].**

~ נקודות משיחות קודש ~

מודה בקנס פטור

תשלומי חצי נזק של שור תם הם קנס שחל עליהם הדין "מודה בקנס פטור". וצריך להבין: בשלמא מצד המזיק, הודאתו היא עשיית תשובה וחרטה וכיון שתשלום הקנס אינו חוב ממוני לניזק לכן פטור. אבל בנוגע לניזק קשה, מדוע צריך הוא להפסיד תשלום המגיע לו בגלל שהמזיק עשה תשובה. ובפרט לפי המבואר באגה"ק שגם כאשר אדם מזיק ממון חברו ומתחייב בדיני אדם ובדיני שמים הרי שעל הניזק כבר נגזר שיאבד ממונו וא"כ ממה נפשך, אם נגזר עליו שיקבל חצי נזק איך יתכן שתשלום זה יתבטל על ידי הודאת המזיק, ואם נגזר עליו שיפסיד לגמרי הרי לא יתכן שיזכה בתשלום חצי הנזק שלא על פי רצון ה'.

ואינו דומה לחיוב בקשת מחילה שצריך "לפייסו ולפגוע בו עד שימחול לו כו'" הגם שכבר נגזר עליו משמים בושת זו כי שם מקטין את הבושה שגרם לו כשהלה רואה שמוותר על כבודו וטורח לפייסו. וממילא, אם אינו מפייסו גורם לו נזק נוסף. אלא שבנוגע למזיק אין שייך כל זה מכיון שבהודאתו הוא מזיק את חבירו עוד יותר, ובגללה מפסיד גם את חצי הנזק.

והביאור הוא שהודאתו של המזיק היא בירור והוכחה על מה שנגזר על הניזק מן השמים, להפסיד הכל או מחצה בלבד. על־דרך ביאור הרמב"ן בדין עדים זוממין ש"הרגו אין נהרגין" שביאר שעצם מעשה בי"ד הוא בירור והוכחה שכך נגזר עליו משמים.

ויש לבאר בפנימיות העניינים: תם ומועד בעבודת האדם מדבר על נפש הבהמית של יהודי שאינה בגדר מועד כי נפש יהודי והנהגתה היא באופן של "יעקב איש תם" ומה שאירע הוא מפני שתקפו יצרו.

ובהמה שהועדה וחזרה בה אפילו מפרט קטן (כגון שהפסיקה לנגוח בשבת) מדבר שהועדה בו חזרה לתמותה לאותו עניין ובעבודת התשובה פירושו שגם לאחר שנעשה מועד לעניין בלתי רצוי יכול בקלות לחזור לתמותו על ידי הרהור תשובה אחד ולהעשות צדיק גמור, ולא עוד אלא שהוא למעלה מצדיק גמור שהרי נעשה בעל תשובה שההנהגה עמו היא באופן ש"והיה טרם יקראו ואני אענה" שהקב"ה נענה לתפילתם עוד לפני שמתפלל וקורא!

(על פי יין מלכות סימן קנ"ג)

28) שם טו: 29) של גנב. 30) שם סד: למדו זה מהכתוב "אשר ירשיעון אלקים ישלם שנים לרעהו" (שמות כב, ח) ולא המרשיע את עצמו.

18 **ט. תַּרְנְגוֹל שֶׁהוֹשִׁיט רֹאשׁוֹ לַאֲוִיר כְּלִי זְכוּכִית וְתָקַע**
19 **בּוֹ וְשִׁבְּרוֹ[31]: אִם הָיוּ בְּתוֹכוֹ תְּבָלִין וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן[32],**
20 **שֶׁהוֹשִׁיט רֹאשׁוֹ כְּדֵי לְאָכְלָן - עַל הַתְּבָלִין מְשַׁלֵּם נֶזֶק**
21 **שָׁלֵם[33], וְעַל הַכְּלִי מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק כַּחֲצִי נֶזֶק**
22 **צְרוֹרוֹת[34], שֶׁכָּךְ הוּא דַּרְכּוֹ[35]; וְאִם הָיָה הַכְּלִי רֵיקָן -**
23 **הֲרֵי זֶה מְשַׁנֶּה[36], וּמְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק כְּכָל הַקְּנָסוֹת[37].**

31) שנבקע הכלי מחמת הקול. 32) ממאכלי תרנגול. 33) כדין שן, הואיל ודרכו בכך. 34) כי הנזק בא לא על־ידי התרנגול גופו, אלא מכוחו. 35) להכניס ראשו לתוך כלי, שיש בו גרעינים, ולהשמיע קול בשעת האכילה, שם יח: ויט. 36) שהכניס ראשו לתוך כלי ריק. 37) כדין קרן ולא כדין צרורות, וכן פסק הרי"ף בהלכותיו. ואף־על־פי שאם בעטה והתיזה צרורות אינו משלם אלא רביע נזק (למעלה הלכה ה), שם גוף המעשה המזיק, היינו התזת צרורות נעשה על־ידי שינוי. אבל כאן, גוף מעשה ההיזק, היינו קריאת התרנגול הוא כדרכה, אלא שהכנסת הראש לכלי ריק הוא שינוי, ולפיכך אין זה צרורות על־ידי שינוי אלא תולדה של קרן (מגיד־משנה, וראה בראב"ד).

24 **י. וְכֵן סוּס שֶׁצָּנַף[38] וְחָמוֹר שֶׁנָּעַר וְשִׁבֵּר אֶת הַכֵּלִים**

- מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. הַתַּרְנְגוֹלִין מוּעָדִין[39] לְהַלֵּךְ כְּדַרְכָּן וּלְשַׁבֵּר. הָיָה חוּט אוֹ רְצוּעָה קָשׁוּר בְּרַגְלֵיהֶן, וְנִסְתַּבֵּךְ כְּלִי בְּאוֹתוֹ הַחוּט וְנִתְגַּלְגֵּל וְנִשְׁבַּר - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[40]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁקְּשָׁרוֹ אָדָם[41]; אֲבָל אִם נִקְשַׁר עַל רַגְלֵיהֶם מֵאֲלָיו - בַּעַל הַתַּרְנְגוֹלִין פָּטוּר[42]. וְאִם הָיוּ לַחוּט בְּעָלִים וְלֹא הָיָה הַחוּט הֶפְקֵר - בַּעַל הַחוּט חַיָּב חֲצִי נֶזֶק, שֶׁהֲרֵי הוּא כְּבוֹר הַמִּתְגַּלְגֵּל[43].

38) השמיע קול. משלם חצי נזק כדין צרורות, שדרכו של סוס לצנוף ושל חמור לנעור. 39) בבא קמא יז. [הפירוש להלכות אלו טעון בירור מוקדם, כי דבריהן בחלקם סתומים, ובחלקם מוקשים. הראב"ד מרבה בהשגות והמגיד־משנה מצדיקן, והרמ"א ב'שולחן ערוך' חושן־משפט סימן שצ סעיף א, מגדיר דברי רבינו אלה במילים: "זה סתום". הפירוש שלפנינו מבהיר את עומק כוונת רבינו בדינים אלה, ומתוך כך תסתלקנה השגותיו של הראב"ד. ונקדים שש הקדמות קצרות לביאור הענין: א. נתחיל מן המקרא. כתוב בתורה, וכי יפתח איש בור או כי יכרה איש בור ולא יכסנו ונפל שמה שור או חמור, בעל הבור ישלם (שמות כא, לג־לד). ודרשו חכמים (בבא קמא יט:) איש בור ולא שור בור. פירוש: אם בהמה חופרת בור או הניחה מכשול וכדומה, בעל הבהמה פטור. ב. בעל חי שדרס על כלי ולא נשבר על המקום ונתגלגל למקום אחר ונשבר, מסופק רבא (שם יז:) אם חייב נזק שלם כדין רגל או חצי נזק צרורות. נתבאר כבר כמה פעמים שבבעיא שלא נפתרה פוסק רבינו המוציא מחבירו עליו הראיה. ג. כל דבר המתגלגל ברגלי אדם וברגלי בהמה והזיק אחרי שנח, נקרא "בור המתגלגל", ודינו כדין בור (שם ו.). ד. אין חייבים על נזקי כלים בבור (להלן פרק יג הלכה א). ה. על בור חייבים ברשות הרבים או ברשות הניזק, אבל על צרורות חייבים רק ברשות הניזק (למעלה הלכה ב). ו. שני בני אדם שפשעו וגרמו לנזקי בור, כל אחד משלם חצי נזק (לקמן פרק יב הלכה יז ובכמה מקומות). אחרי הקדמות אלו נתחיל לפרש. 40) כדין צרורות ולא כרגל. ראה הקדמה ב. 41) בעל התרנגול (ראב"ד). ואם קשרו אחר לא גרע מנקשר מאליו, שלדעת רבינו בעל התרנגול פטור. 42) אנוס הוא, אינו צריך להעלות על דעתו שייקשר חוט מאליו ברגלי תרנגוליו. ואין זה דומה להתזת צרורות ברגלי הבהמה או למשא שעליה, כי נקשר שלא מדעתם ושלא מרצונם של הבעלים. 43) דין זה עוסק במקרה אחד שונה בכמה בחינות מנושאי הדינים שלפניו. שם דנים בכלים שנשברו ברשות הניזק, ומדין צרורות נגעו בהם. כבר נתבאר כמה פעמים שצרורות חייב רק ברשות הניזק, אבל בדין זה דנים על נזקי בור, ואין חייבים על נזקי כלים בבור (הקדמה ד). ובעל כרחנו, עלינו להעמיד פיסקה זו במקרה שהוזק אדם. וכן פירש רש"י שם. או בעל חי אחר שנהרג או הוזק, ואפילו ברשות הרבים. ואף־על־פי שדרשו "שור" ולא "אדם" ואם נפל אדם לבור ונהרג, בעל הבור פטור, זה רק כשמת, אבל אם הוזק חייב בעל הבור בנזקיו (להלן פרק יג הלכה ג), וכל זה אמור, כשהנזק קרה אחרי שהחוט נח (ראב"ד), כי כל זמן שהמכשול בתנועה אין לו דין בור. וגם דין זה מדבר כשקשרו בעל התרנגול, כבדינים שלפניו, ולכן בעל החוט חייב רק חצי נזק, ובעל התרנגול גם כן חצי נזק משום בור, שגם הוא פשע על ידי קשירת החוט, ושנים שפשעו כל אחד משלם חצי נזק (הקדמה ואו). ראה מגדל עוז כאן. ולא על פעולת התרנגול מחייבים את בעליו, כי "איש בור, ולא שור בור", אלא על קשירת החוט. וראה פסקי הרא"ש ב"ק בתחילת פרק א. ושיטתו שונה לגמרי משיטת רבינו כאן].

יא. הִצְנִיעַ בַּעַל הַחוּט אֶת הַחוּט, וְהַתַּרְנְגוֹלִים דָּרְסוּ עָלָיו וְהוֹצִיאוּהוּ, וְנִקְשַׁר בְּרַגְלֵיהֶן וְשִׁבְּרוּ בּוֹ אֶת הַכֵּלִים - אַף בַּעַל הַחוּט פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי אָנוּס הוּא[44].

44) שם יט: בעל התרנגול פטור משום "איש בור, ולא שור בור". [היינו אם הוזק האדם או בעל־חי אחרי שהחוט נח, אבל כשהזיק דרך הילוכו חייב בעל התרנגול חצי נזק משום "צרורות"].

יב. תַּרְנְגוֹלִין שֶׁהָיוּ מַפְרִיחִין[45] מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וְשִׁבְּרוּ אֶת הַכֵּלִים: אִם בְּכַנְפֵיהֶם שִׁבְּרוּ - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם[46], וְאִם בְּרוּחַ שֶׁבְּכַנְפֵיהֶם - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[47].

45) שם יז: 46) כדין רגל. 47) בדין צרורות, כי הנזק נעשה לא על ידי התרנגול גופו, אלא באמצעות הרוח, שהם גרמו לנשיבתו.

יג. הָיוּ מְהַדְּסִין[48] עַל גַּבֵּי עִסָּה אוֹ עַל גַּבֵּי פֵּרוֹת וְטִנְּפוּ אוֹ נִקְּרוּ - מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם[49]. הִזִּיקוּ בְּעָפָר אוֹ צְרוֹרוֹת שֶׁהֶעֱלוּ בְּכַנְפֵיהֶן אוֹ בְּרַגְלֵיהֶן - מְשַׁלְּמִין חֲצִי נֶזֶק[50].

48) חופרים ברגלים, ראה פירוש המשניות לרבינו בבא קמא פרק ב, משנה א. 49) כי דרכם בכך. 50) כדין צרורות, שם יז:

יד. הָיוּ מְחַטְּטִין בְּחֶבֶל[51], וְנִפְסַק הַחֶבֶל[52] וְנִשְׁבַּר הַדֶּלִי - מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם[53]. וְהוּא, שֶׁנִּתְגַּלְגֵּל הַדֶּלִי מֵחֲמָתָן[54] עַד שֶׁנָּפַל וְנִשְׁבַּר. וְאִם הָיָה עַל הַחֶבֶל אֹכֶל[55] וּבְעֵת אֲכִילָתָן פְּסָקוּהוּ[56] - מְשַׁלֵּם גַּם עַל הַחֶבֶל נֶזֶק שָׁלֵם[57].

51) שם (בדפוס קושטא רס"ט - היו מחטטין בדליו). 52) נחלש החבל, ונפסק מכובד הדלי. 53) כדין רגל, כי דרכו לחטט ואין כוונתו להזיק. דין זה עוסק בחבל בלוי, שבחיטוט קל הוא נפסק, ולכן אין זה משונה, ועל החבל אינו חייב כלום, כי הוא חסר ערך. 54) שהם דחפוהו עד שנשבר. על כן משלם נזק שלם, כי הזיקו בגופם, שם יח. אם נתגלגל הדלי מאליו ונשבר, אינו משלם אלא חצי נזק מספק, כי קיימת בעיא של רבא (שם) שלא נפתרה, אם זה נחשב כהזיק בגופו או כנזק של צרורות, וראה רי"ף שם. 55) גמרא שם. 56) קרעוהו. 57) כדין שן, כי דרכו בכך לנקר בחזקה את החבל שיש עליו אוכל.

טו. הַכֶּלֶב וְהַגְּדִי[58] שֶׁקָּפְצוּ מֵרֹאשׁ הַגָּג מִלְמַעְלָה

1 לְמַטָּה וְשִׁבְּרוּ אֶת הַכֵּלִים - מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם[59],
2 מִפְּנֵי שֶׁמּוֹעָדִים הֵן לְרָבָּר זֶה. וְכֵן אִם נָפְלוּ וְהִזִּיקוּ,
3 שֶׁעָלֶיהָן לְרֹאשׁ הַגֵּג פְּשִׁיעָה[60]; וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּפְּילָתָן
4 אֹנֶס[61], כֹּל שֶׁתְּחִלָּתוֹ בְּפְשִׁיעָה וְסוֹפוֹ בְּאֹנֶס - חַיָּב[62].

58) בבא קמא כא: 59) כדין רגל. 60) כי הבעלים ידעו דרכם של הכלב והגדי לטפס לראש הגג. 61) והבעלים לא היו צריכים להעלות על הדעת, שהכלב או הגדי יפלו. 62) כי לולא הפשיעה לא היו נופלים, בבא מציעא מב.

5 טז. קָפְצוּ מִמַּטָּה לְמַעְלָה - מְשַׁלְּמִין חֲצִי נֶזֶק. וְהוּא,
6 שֶׁנִּתְלַשׁ הַגְּדִי וְנִסְרַךְ[63] וְקָפַץ הַכֶּלֶב; אֲבָל נִסְרַךְ הַכֶּלֶב
7 וְדִלֵּג הַגְּדִי, בֵּין מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה בֵּין מִמַּטָּה לְמַעְלָה -
8 חַיָּבִין נֶזֶק שָׁלֵם[64]. וְכֵן תַּרְנְגוֹל[65] שֶׁדִּלֵּג, בֵּין מִלְּמַעְלָה
9 לְמַטָּה בֵּין מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם.

63) שנעץ צפרניו בכותל. אין זה דרכו של הגדי, ומשום כך משלם חצי נזק כדין קרן, בבא קמא כב. 64) זוהי גירסת רבינו, וגם גירסת הרי"ף ורבינו חננאל שם (בגמרא שלנו, הגירסא: פטורין). 65) דרכו לדלג אפילו מלמטה למעלה, שם כא:

10 יז. כֶּלֶב שֶׁנָּטַל אֶת הַחֲרָרָה[66] וְהָלַךְ לוֹ לְגָדִישׁ: אִם
11 הִנִּיחָהּ בַּגָּדִישׁ וְאָכַל אֶת הַחֲרָרָה וְהִדְלִיק אֶת הַגָּדִישׁ
12 - עַל הַחֲרָרָה וְעַל מְקוֹם הַחֲרָרָה מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם[67],
13 וְעַל שְׁאָר הַגָּדִישׁ חֲצִי נֶזֶק[68]; וְאִם הָיָה מְגָרֵר אֶת
14 הַחֲרָרָה עַל הַגָּדִישׁ וְהוֹלֵךְ וְשׁוֹרֵף - מְשַׁלֵּם עַל
15 הַחֲרָרָה נֶזֶק שָׁלֵם, וְעַל מְקוֹם הַגָּחָלִים חֲצִי נֶזֶק[69],
16 וְעַל שְׁאָר הַגָּדִישׁ פָּטוּר[70].

66) עוגה אפויה על גחלים ולפעמים גחלת נדבקת בה. 67) גם על מקום החררה, מכיון שדרכו להניחה על־מנת לאכלה וגם עשה מעשה. 68) כדין צרורות, וראה פירוש המשניות לרבינו, ורבינו חננאל בבא קמא כב. 69) מכיון שזה משונה. 70) [כי זהו כוח כוחו, ובבבא קמא יט. בעיא של רב אשי, אם כוח כוחו ככוחו דמי או לא, ולא נפשטה, ולכן פסק רבינו כשיטתו שאין מוציאים ממון מספק. ראה 'בית יוסף' חושן־משפט סימן שצב. וראה גם רבינו חננאל בסוגיא שלפנינו (וקשה מאוד להבין דבריו על בוריים). ומה בין זה למניח? משום שאילו לא גרר אפשר שהגדיש לא היה נשרף].

17 יח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁשָּׁמַר בַּעַל הַגַּחֶלֶת אֶת
18 אִשּׁוֹ וְסָתַם הַדֶּלֶת, וּבָא הַכֶּלֶב וְחָתַר וְנָטַל אֶת הַחֲרָרָה
19 מֵעַל הָאֵשׁ; אֲבָל אִם לֹא שָׁמַר אִשּׁוֹ, בַּעַל הָאֵשׁ -
20 חַיָּב עַל שְׂרֵפַת הַגָּדִישׁ[71], וּבַעַל הַכֶּלֶב חַיָּב עַל אֲכִילַת
21 הַחֲרָרָה וְעַל מְקוֹמָהּ.

71) כך משמע מלשון הגמרא בבא קמא כג. "מאן חייב? בעל הכלב. וליחייב נמי גחלת?" ומפרש רבינו, שהוא שואל למה אין מחייבים את בעל הגחלת לשלם בעד הגדיש, ובעל הכלב ישלם בעד החררה ומקומה. ומתרץ כששימר בעל הגחלת על גחלתו. ומכאן למד רבינו שאם לא שימר גחלתו הוא חייב.

22 יט. הַמְשַׁסֶּה כַּלְבּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בַּחֲבֵרוֹ - פָּטוּר מִדִּינֵי
23 אָדָם וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם[72], וּבַעַל הַכֶּלֶב חַיָּב חֲצִי
24 נֶזֶק[73]; שֶׁכֵּיוָן שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁאִם שִׁסָּה אֶת כַּלְבּוֹ
25 לְהַזִּיק נוֹשֵׁךְ, לֹא הָיָה לוֹ לְהַנִּיחוֹ. וְאִם שִׁסָּהוּ
26 בְּעַצְמוֹ[74] - בַּעַל הַכֶּלֶב פָּטוּר; שֶׁכָּל הַמְשַׁנֶּה[75] וּבָא
27 אַחֵר וְשִׁנָּה בּוֹ[76] - פָּטוּר.

72) פטור מדיני אדם, כי לא עשה מעשה. אבל מבחינה מוסרית מוטלת האחריות עליו וחייב לשלם, אלא שאין בית־דין יכול להכריח אותו לשלם, בבא קמא כד: 73) פסק כה"אם תמצי לומר" של רבא (שם), שבעל הכלב חייב, וכדעת הרי"ף שם. ומשלם רק חצי נזק, כי אין דרכו של כלב לנשוך. [וראה כסף־משנה פרק ב דנזירות הלכה ה, שכתב: "ופסק כ"אם תמצי לומר", וכבר נודע שזוהי שיטתו ושיטת הגאונים", וכן גם ברא"ש מסכת קידושין פרק א סימן ד]. 74) והכלב נשך את המשסה. 75) המשסה שינה, כי אינו רשאי לשסות. 76) הכלב שנשך.

28 כ. שְׁתֵּי פָּרוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אַחַת רְבוּעָה וְאַחַת
29 מְהֻלֶּכֶת, וּבָעֲטָה מְהֻלֶּכֶת בִּרְבוּעָה - חַיָּב חֲצִי נֶזֶק[77];
30 שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁדַּרְכָּהּ לְהִתְלַבֵּד עָלֶיהָ, אֵין דַּרְכָּהּ לְבַעֵט
31 בָּהּ[78].

77) כדין תולדה דקרן, בבא קמא כד: 78) נימוקו של רבא, שם. סיכום: בפרק זה דובר בעיקר על תשלומי חצי נזק: א. בתור שינוי, כתולדה דקרן. ב. בתור צרורות.

יום חמישי כ"ח סיון ה'תשע"ז

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) נתבארו בו עניני השן שהוא האכילה וכל דבר שהבהמה נהנית ממנה. וכן נתבארו בו משפטי המכניס בהמתו ברשות שאינה שלו אם הזיקה בשן ורגל או הוזקה, וחילוקיהם בין נכנסה ברשות לשלא ברשות.

32 א. הַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת לֶאֱכֹל פֵּרוֹת אוֹ יְרָקוֹת וְכַיּוֹצֵא
33 בָּהֶן[2]. לְפִיכָךְ, אִם נִכְנְסָה לִרְשׁוּת הַנִּזָּק וְאָכְלָה דְּבָרִים
34 שֶׁדַּרְכָּהּ לֶאֱכֹלָם - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם; שֶׁנֶּאֱמַר: וּבִעֵר
35 בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וְגוֹ'. וְאִם אֲכָלַתְּם בִּרְשׁוּת
36 הָרַבִּים - פָּטוּר[3]; וְאִם נֶהֱנֵית - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית[4],
37 לֹא מַה שֶּׁהִזִּיקָה.

2) משנה, בבא קמא יט: 3) כי כתוב "בשדה אחר", ופירשו חכמים: ברשות הניזק. הטעם שהוא פטור, מכיוון שיש לבהמה רשות ללכת ברשות הרבים, ודרכה ללכת ולאכול. 4) הדמים שבעל הבהמה חסך לו על ידי האכילה.

38 ב. כֵּיצַד? נִכְנְסָה לִרְשׁוּת הַנִּזָּק וְאָכְלָה שֶׁמִּשְׁמִין אוֹ
39 לֹט וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם בְּשָׁוֶה דִּינָר - מְשַׁלֵּם דִּינָר[5]. וְאִם
40 אֲכָלַתְּן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְנֶהֱנֵת - רוֹאִין אוֹתָן כְּאִלּוּ הֵם
41 שְׂעוֹרִים[6] אוֹ עָמִיר[7], וּמְשַׁלֵּם דְּמֵי עָמִיר אוֹ דְּמֵי
42 שְׂעוֹרִים בְּזוֹל[8].

ג. אָכְלָה אֳכָלִים הָרְעִים לָהּ, כְּגוֹן שֶׁאָכְלָה חִטִּין - הוֹאִיל וְלֹא נֶהֱנֵית, פָּטוּר. אָכְלָה אֳכָלִין שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לְאָכְלָן, כְּגוֹן שֶׁאָכְלָה כְּסוּת אוֹ כֵּלִים, בֵּין בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק בֵּין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק; שֶׁזֶּה שְׁנוּי הוּא[9], וְדֶרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהַנִּיחַ כְּלֵיהֶם[10] וּכְסוּתָן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים עַד שֶׁיָּנוּחוּ מְעַט.

9) ודינו כתולדה דקרן. 10) על כן אין לפטור מטעם "כל המשנה ובא אחר ושנה בו פטור", ראה למעלה פרק ב, הלכה יט.

ד. בְּהֵמָה שֶׁהָיְתָה עוֹמֶדֶת בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק וְתָלְשָׁה פֵּרוֹת מֵרְשׁוּת הָרַבִּים וַאֲכָלַתְן בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק - הֲרֵי הַדָּבָר סָפֵק[11], לְפִיכָךְ אֵינָהּ מְשַׁלֶּמֶת אֶלָּא מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית[12]; וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק כַּמָּה שֶׁהִזִּיקָה - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ, שֶׁהֲרֵי בִּרְשׁוּתוֹ אָכְלָה.

11) אם להתחשב במקום העקירה, ואינו משלם אלא מה שנהנית, או במקום הנזק ומשלם מה שהזיקה. זוהי בעיית רבי זירא שלא נפתרה, בבא קמא כ. 12) כי אין מוציאים מספק. גירסת רבינו בגמרא שם כגירסת רבינו חננאל: "דקאי ברשות היחיד וקא מתגלגל ואתי מרשות הרבים לרשות היחיד", ולא כגירסתנו שם.

ה. כֶּלֶב שֶׁנִּכְנַס לְחָצֵר וְנָטַל פַּת אוֹ בָּשָׂר וְהוֹצִיאָן לִרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ לְחָצֵר אַחֶרֶת[13] וַאֲכָלָם שָׁם - מַה שֶּׁנֶּהֱנָה מְשַׁלֵּם[14]; אֲכָלָם בְּשָׂדֶה שֶׁל בַּעַל הֶחָצֵר - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם כְּאִלּוּ אֲכָלָן בְּתוֹךְ הֶחָצֵר[15], שֶׁהֲרֵי בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק אָכַל. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

13) של בעלים אחרים. 14) כי הולכים אחרי מקום האכילה, והיא הייתה ברשות הרבים וראה הלכה ד. 15) במשנה שם כא: "הכלב שנטל חררה והלך לגדיש - של בעל החררה - אכל החררה ... על החררה משלם נזק שלם". מכאן אתה למד שאם אכל ברשות הניזק, אפילו לא באותו מקום ששם נטל את האוכל, משלם נזק שלם.

ו. בְּהֵמָה שֶׁאָכְלָה אֳכָלִין שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לְאָכְלָן אֲבָל אוֹכַלְתָּן עַל יְדֵי הַדְּחָק, כְּגוֹן פָּרָה שֶׁאָכְלָה שְׂעוֹרִים[16], וַחֲמוֹר שֶׁאָכַל בָּרְשָׁעִים[17] אוֹ דָגִים, וַחֲזִיר שֶׁאָכַל חִתִּיכַת בָּשָׂר, וְכֶלֶב שֶׁלִּקֵּק אֶת הַשֶּׁמֶן, וְחָתוּל שֶׁאָכַל תְּמָרִים, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ: אִם אָכְלָה בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם[18], וּבִרְשׁוּת הָרַבִּים - פָּטוּר; וְאִם נֶהֱנֵית - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית.

16) שהם מאכל חמור. 17) שהם מאכל פרה. שם יט: כל הדוגמאות לקוחות מדברי הברייתא ומדברי רב פפא, שם. 18) כדין שן, אף על פי שאכלתם על ידי הדחק.

ז. חַיָּה שֶׁנִּכְנְסָה לִרְשׁוּת הַנִּזָּק וְטָרְפָה וְאָכְלָה בְּהֵמָה אוֹ בָּשָׂר - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, שֶׁזֶּהוּ דַּרְכָּהּ[19]; אֲבָל כֶּלֶב שֶׁאָכַל כְּבָשִׂים קְטַנִּים[20], אוֹ חָתוּל שֶׁאָכַל תַּרְנְגוֹלִים גְּדוֹלִים - הֲרֵי זֶה שְׁנוּי[21], וּמְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[22].

19) לשון הברייתא שם טז: 20) אפילו קטנים. 21) כי אין זה דרכו. בגמרא כתוב סתם: כלב שאכל כבשים וחתול שאכל תרנגולים, הרי זה משונה. אחר כך בא שם פירוש, שזה נאמר רק בגדולים, אבל בקטנים - דרכו הוא. רבינו מפרש כנראה, ש"גדולים" מוסב רק על תרנגולים שאכלם חתול, אבל בכלב שאכל כבשים אין הבדל, ואף קטנים אין דרכו לאכלם. משום כך זה שינוי ומשלם חצי נזק. 22) אף על פי שהוא נהנה, אין זה תולדה דשן, אלא תולדה דקרן, שם טו:

ח. סַל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ לֶחֶם, וְנִכְנַס חֲמוֹר[23] וְשִׁבֵּר הַסַּל וְאָכַל הַלֶּחֶם - מְשַׁלֵּם עַל הַסַּל וְעַל הַלֶּחֶם נֶזֶק שָׁלֵם, שֶׁזֶּה הוּא דַּרְכּוֹ[24]. וְכֵן שְׁעִיר עִזִּים[25] שֶׁרָאָה לֶפֶת וְכַיּוֹצֵא בּוֹ עַל פִּי הֶחָבִית, וְנִסְתַּבֵּךְ בְּחָבִית וְאָכַל אֶת הַלֶּפֶת וְשִׁבֵּר אֶת הֶחָבִית - מְשַׁלֵּם עַל שְׁנֵיהֶם נֶזֶק שָׁלֵם[26]; כֹּשֶׁם שֶׁדַּרְכּוֹ לֶאֱכֹל, כָּךְ דַּרְכּוֹ לְהִתָּלוֹת בִּכְלִים וְלַעֲלוֹת כְּדֵי לֶאֱכֹל. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. אֲבָל אִם נִכְנַס הַחֲמוֹר וְאָכַל אֶת הַלֶּחֶם וְאַחַר כָּךְ שִׁבֵּר אֶת הַסַּל - עַל הַלֶּחֶם מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, וְעַל הַסַּל חֲצִי נֶזֶק[27]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

23) לרשות הניזק. 24) לשבר את הסל בשעת אכילת הלחם. 25) עד בן שנה, שם כ. 26) על הלפת מדין שן, ועל החבית מדין רגל. 27) כי זה משונה.

ט. בְּהֵמָה שֶׁאָכְלָה מִתּוֹךְ הָרְחָבָה[28], בֵּין דֶּרֶךְ הֲלִיכָתָהּ בֵּין שֶׁעָמְדָה[29] וְאָכְלָה - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית. וַאֲפִלּוּ חָזְרָה עַל צִדֵּי הָרְחָבָה[30] וְאָכְלָה מֵהֶן. אֲבָל אִם הִנִּיחָהּ אֶת הָרְחָבָה וְהָלְכָה וְעָמְדָה בְּצִדֵּי הָרְחָבָה[31] וְאָכְלָה - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה[32]. אָכְלָה מִפֶּתַח הַחֲנוּת[33] - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית[34]; מִתּוֹךְ הַחֲנוּת - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה.

28) שוק, משנה שם יט: 29) דרכה של בהמה לאכול, ועל כן ברשות הרבים פטור, ומשלם מה שנהנית בלבד, שם כ. 30) קרן זוית. 31) שדינם כדין רשות היחיד של בעל הפירות, אין בעל הבהמה משלם מה שהזיקה, כי דרכה בלכתה ברחבה, להחזיר ראשה לצידי הרחבה, דעת שמואל שם כא. 32) כדין בהמה שאכלה ברשות

הניזק, שם. 33) הפתוחה לרשות הרבים. 34) כדין שן ברשות הרבים, שם יט:

1 **י. הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּפָשְׁטָה צַוָּארָהּ**
2 **וְאָכְלָה מֵעַל גַּבֵּי חֲבֶרְתָּהּ, וַאֲפִלּוּ עָמְדָה[35] - מְשַׁלֶּמֶת**
3 **מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית; שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ הַבְּהֵמוֹת[36] לֶאֱכֹל זוֹ מֵעַל גַּבֵּי**
4 **זוֹ. וְאִם קָפְצָה וְאָכְלָה[37] עַל גַּבֵּי חֲבֶרְתָּהּ - מְשַׁלֶּמֶת מַה**
5 **שֶּׁהִזִּיקָה; שֶׁגַּבֵּי חֲבֶרְתָּהּ כַּחֲצַר הַנִּזָּק הוּא חָשׁוּב[38].**

35) שם כ. ואף על פי שגם הבהמה רשות הניזק היא. וטעמו של דבר, משום שהבהמה המזיקה עומדת ברשות הרבים הרי זה דומה לחזרה על צידי הרחבה שבהלכה ט, ואינו דומה לאכלה מפתח החנות שהוא חצר הניזק ממש (ראה בכסף משנה). 36) ודינה כדין שן ברשות הרבים. 37) כשהיא עומדת על הבהמה (נימוקי יוסף שם). 38) ומשלם מה שהזיקה.

6 **יא. בְּהֵמָה שֶׁהֶחְלִקָה בְּאֶבֶן אוֹ בְּמֵימֵי רַגְלֶיהָ וְנָפְלָה**
7 **לִגְנָּה[39] וְנֶחְבְּטָה עַל גַּבֵּי פֵּרוֹת וִירָקוֹת אוֹ שֶׁאָכְלָה -**
8 **מְשַׁלֶּמֶת מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית. אֲפִלּוּ הָלְכָה מְעַרוּגָה לַעֲרוּגָה,**
9 **וַאֲפִלּוּ נִשְׁאֲרָה שָׁם כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ[40] - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם**
10 **אֶלָּא מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית[41]. וּמַה הֲנָאָה יֵשׁ לָהּ בַּחֲבִיטָה?**
11 **שֶׁהֲרֵי מָצְאָה מָקוֹם רַךְ וְלֹא נִתְרַסְּקוּ אֵיבָרֶיהָ. אֲבָל**
12 **אִם יָרְדָה כְּדַרְכָּהּ וְאָכְלָה - מְשַׁלֶּמֶת מַה שֶּׁהִזִּיקָה.**
13 **וַאֲפִלּוּ טִנְּפָה פֵּרוֹת בְּמֵי לִדָּהּ[42] - מְשַׁלֶּמֶת מַה**
14 **שֶּׁהִזִּיקָה, מִפְּנֵי שֶׁתְּחִלָּתוֹ בִּפְשִׁיעָה. וְכֵן אִם דְּחָפַתָּה**
15 **חֲבֶרְתָּהּ וְנָפְלָה - מְשַׁלֶּמֶת מַה שֶּׁהִזִּיקָה, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה**
16 **לוֹ לְהַעֲבִירָן אַחַת אַחַת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִדְחֲפוּ זוֹ אֶת זוֹ.**

39) משנה בבא קמא נה: ופירושם של רב כהנא ורבא, שם נח. 40) ואפשר היה להוציאה. 41) ואינו משלם נזק שלם, מכיוון שהכניסה לגינה הייתה באונס. דעת רבי יוחנן שם. 42) דוגמא של רבי ירמיה שם נח. אף על פי שזה אונס, שלא ידע שתלד, משלם נזק שלם, כי תחילתו בפשיעה, שלא שמר עליה ונתן לה להיכנס לגינה, וכל שתחילתו בפשיעה וסופו באונס - חייב.

17 **יב. הֶחְלִקָה וְנָפְלָה, וְיָצְאַת[43] וְחָזְרָה לַגִּנָּה, אַף עַל**
18 **פִּי שֶׁחָזְרָה שֶׁלֹּא לְדַעַת הַבְּעָלִים[44] - מְשַׁלֶּמֶת מַה**
19 **שֶּׁהִזִּיקָה, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ לְשָׁמְרָהּ[45] שֶׁלֹּא תַּחֲזֹר;**
20 **שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ, שֶׁבֵּינוֹן שֶׁיָּדַע דֶּרֶךְ הַגִּנָּה, הֲרֵי הִיא**
21 **חוֹזֶרֶת מֵאֵלֶיהָ.**

43) מן הגינה. 44) כגון שנעל בפניה שלא כראוי. 45) שמירה מעולה.

22 **יג. הַקָּדֵר שֶׁהִכְנִיס קְדֵרוֹתָיו לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא**
23 **בִּרְשׁוּת, וְשִׁבְּרָתָן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת - פָּטוּר.**
24 **וְאִם הִזִּיקָה בָּהֶן - בַּעַל הַקְּדֵרוֹת חַיָּב. וְאִם הִכְנִיס**
25 **בִּרְשׁוּת - פָּטוּר[46]. וְאִם קִבֵּל עָלָיו בַּעַל הַבַּיִת לִשְׁמֹר**
26 **אֶת הַקְּדֵרוֹת - בַּעַל הַבַּיִת חַיָּב.**

46) בעל הקדרות פטור, אם הבהמה הוזקה, בעל הבית חייב לשמור על בהמתו שלא תינזק, ואם הבהמה שברה את הקדרות, בעל הבית פטור, כי לא קיבל על עצמו שמירה על הכלים. זוהי דעת רבי שם, ושמואל פוסק כרבי, שם מח: והלכה כשמואל בדיני.

27 **יד. וְכֵן אִם הִכְנִיס פֵּרוֹתָיו לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא**
28 **בִּרְשׁוּת, וַאֲכָלַתַּם בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת - פָּטוּר[47].**
29 **וְאִם הֶחְלִקָה בָּהֶן וְהֶזִּקָה - בַּעַל הַפֵּרוֹת חַיָּב. וְאִם**
30 **הִכְנִיס בִּרְשׁוּת - פָּטוּר. וְאִם קִבֵּל עָלָיו בַּעַל הַבַּיִת**
31 **לִשְׁמֹר אֶת הַפֵּרוֹת - בַּעַל הַבַּיִת חַיָּב[48]. הִכְנִיסָן שֶׁלֹּא**
32 **בִּרְשׁוּת וַאֲכָלַתָּן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת וְהֶזִּקָה**
33 **בַּאֲכִילָתָן - בַּעַל הַפֵּרוֹת פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לָהּ שֶׁלֹּא**
34 **תֹּאכַל. וְאִם הִכְנִיסָן בִּרְשׁוּת, וְהִנִּיחוּ בַּעֲלֵי הֶחָצֵר אֶת**
35 **זֶה שֶׁהִרְשָׁהוּ בֶּחָצֵר לִשָּׁמְרוֹ, וַאֲכָלַתָּן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל**
36 **בַּעַל הַבַּיִת וְהֶזִּקָה בַּאֲכִילָתָן - בַּעַל הַפֵּרוֹת חַיָּב[49];**
37 **שְׁכֵינָן שֶׁרָאָה הַבְּהֵמָה אוֹכֶלֶת דְּבָרִים הַמַּזִּיקִין לָהּ**
38 **וְהִנִּיחָהּ - חַיָּב, שֶׁהֲרֵי אֵין בַּעֲלֵי הֶחָצֵר מְצוּיִין שָׁם**
39 **לְהַעֲבִיר הַבְּהֵמָה מֵהֶן. וּמַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה שֶׁנִּכְנְסָה**
40 **לְאֶפּוֹת בְּתַנּוּר בְּבֵית שְׁכֵנוֹתֶיהָ, וְהִנִּיחוּהָ וְנִתְעַלְּמוּ**
41 **כְּדֵי שֶׁלֹּא יַבִּיטוּ בָּהּ[50] בְּעֵת לִישָׁתָהּ וַאֲפִיָּתָהּ, וּבָא עֵז**
42 **שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת וְאָכַל הַבָּצֵק וָמֵת, וְחִיְּבוּהָ חֲכָמִים**
43 **לְשַׁלֵּם דָּמָיו. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

47) מלשלם מה שהזיקה, אבל משלם מה שנהנית. 48) על הפירות שאכלה בהמתו. 49) כי השמירה מוטלת עליו. 50) כשהיא מגלה זרועותיה מטעמי צניעות.

44 **טו. הַמַּגְדִּישׁ[51] בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת,**
45 **וַאֲכָלַתָּן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַשָּׂדֶה - פָּטוּר[52]. וְאִם**
46 **הֶחְלִקָה וְהֶזִּקָה - בַּעַל הַפֵּרוֹת חַיָּב. אֲכָלַתָּן וְהֶזִּקָה**
47 **בַּאֲכִילָתָן - פָּטוּר[53]. וְאִם הִגְדִּישׁ בִּרְשׁוּת - בַּעַל**
48 **הַשָּׂדֶה חַיָּב[54], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קִבֵּל עָלָיו לִשְׁמֹר;**
49 **שֶׁהַשּׁוֹמֵר בַּגְּרָנוֹת, כֵּיוָן שֶׁאָמַר לוֹ 'הַגְדֵּשׁ בְּכָאן' -**
50 **כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ 'הַגְדֵּשׁ וַאֲנִי אֶשְׁמֹר לָךְ' הוּא חָשׁוּב.**

51) העושה גדיש (של התבואה שנקצרה). שם נט: 52) מלשלם בעד הנזק, אבל משלם לפי שנהנית. 53) כי היה לה שלא תאכל, כלמעלה הלכה יד. 54) מדובר כשבעל השדה הוא שומר הגדישים של כל בני הבקעה.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) נתבאר בו איכות השמירה, שהבעלים פטורים בנזקי שן ורגל אם עשאוה, וכן אם מסרו בהמתם לאחרים והזיקה, ומהו דין המפקיד, ומהו דין הנפקד בשלימות. ונסתיים הפרק בביאור כיצד שמין הנזק שהזיקה הבהמה בשן ורגל לפי שיש חילוק בשומא כמבואר שם.

51 **א. הַפּוֹגֵם צֹאן לְדִיר[2] וְנָעַל בִּפְנֵיהֶן בְּדֶלֶת שֶׁיְּכוֹלָה**
52 **לַעֲמֹד בִּרוּחַ מְצוּיָה[3], וְיָצְאָה וְהִזִּיקָה - פָּטוּר[4]. וְאִם[5]**
53 **אֵינָהּ יְכוֹלָה לַעֲמֹד בִּרוּחַ מְצוּיָה, אוֹ שֶׁהָיוּ כָּתְלֵי**
54 **הַדִּיר רְעוּעִין[6] - הֲרֵי לֹא נָעַל בִּפְנֵיהֶם כָּרָאוּי, וְאִם**
55 **יָצְאוּ וְהִזִּיקוּ - חַיָּב. וַאֲפִלּוּ חָתְרָה[7] וְיָצְאַת. וַאֲפִלּוּ**

נִפְרְצָה מְחִיצָה בַּלַּיְלָה[8] אוֹ פְּרָצוּהָ לִסְטִים[9] - בַּעַל הַצֹּאן חַיָּב[10]. הָיְתָה מְחִיצָה בְּרִיאָה, וְנִפְרְצָה בַּלַּיְלָה אוֹ שֶׁפְּרָצוּהָ לִסְטִים, וְיָצָאת וְהִזִּיקָה - פָּטוּר. הוֹצִיאוּהָ לִסְטִים וְהִזִּיקָה - לִסְטִים חַיָּבִים[11].

2) מקום מוקף גדר. 3) כך מפרשת הברייתא את דברי המשנה "נועל בפניה כראוי", בבא קמא נה: 4) מכיון ששמר כראוי. 5) שם. 6) והצאן יכולים להרים אותם, הרי לא נעל בפניהם כראוי, ופשיעה היא, שם נו. 7) ונפלה המחיצה, שזהו מקרה אונס. 8) אונס הוא, אבל ביום אין זה אונס, כי בוודאי ידע על כך והיה לו לתקן. 9) ג"כ אונס. 10) בכל שלושת מקרי אונס אלה חייב בעל הצאן, כי תחילתו בפשיעה (לא נעל כראוי) וסופו באונס חייב. שם נו. 11) לשון המשנה שם נה: הליסטים חייבים בעד נזקי הבהמה משעה שהוציאוה מרשות הבעלים, בין אם הוציאה בידים, ובין אם הכישוה במקל ויצאה, שם נו:

ב. הַפּוֹרֵץ גָּדֵר לִפְנֵי בֶּהֱמַת חֲבֵרוֹ[12] וְיָצָאת וְהִזִּיקָה: אִם הָיָה גָּדֵר חָזָק וּבָרִיא - חַיָּב[13], וְאִם הָיָה כֹּחֶל רָעוּעַ[14] - פָּטוּר בְּדִינֵי אָדָם[15] וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם[16]. וְכֵן הַנּוֹתֵן סַם הַמָּוֶת[17] לִפְנֵי בֶּהֱמַת חֲבֵרוֹ - פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם[18] וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם[19].

12) מתוך כוונה שתצא בהבהמה ותזיק. 13) על הנזקים שהזיקה הבהמה, כדין כל מזיק, שם נה: מה־שאין־כן בפרצוה לסטים בהלכה הקודמת שכוונתם לגנוב, ולכן אינם חייבים אם לא הוציאוה בידים או הכישוה. 14) והבהמה אינה משתמרת. 15) על הנזק שהזיקה הבהמה, כדין כל גורם בנזקים. 16) על שגרם לבעלים שישלמו, מכיון שפשעו ולא שמרו כראוי (ראה הלכה א), ויתכן שלולא פרץ לא היתה יוצאת ולא היתה מזיקה, שם נו (בדבר ההבדל בין פרצוה ליסטים ובין הפורץ גדר לפני בהמת חבירו - ראה תשובות הרמב"ם, הוצאת פריימן, סי' שלט). 17) שם מז: 18) שלא היה לה לאכול, ולכן זה גרם נזק בלבד. 19) שגרם נזק מתוך כוונה.

ג. הַמַּעֲמִיד בֶּהֱמַת חֲבֵרוֹ[20] עַל גַּבֵּי קֶמַת חֲבֵרוֹ[21] - הַמַּעֲמִיד חַיָּב[22] לְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה[23]. וְכֵן אִם הִכְּישָׁהּ[24] עַד שֶׁהָלְכָה לְקֶמַת חֲבֵרוֹ וְהִזִּיקָה - זֶה שֶׁהִכִּישָׁהּ חַיָּב.

20) וכל־שכן בהמתו. 21) תבואת חבירו שטרם נקצרה. 22) על־ידי מעשה המשיכה נעשה אחראי לכל נזקיה, והרי ידע שדרכה לאכול תבואה, שם נו: 23) כי המעמיד, דינו כמזיק בידים. 24) אף־על־פי שלא הכניסה בידים לקמה, דינו כמעמיד, שם.

ד. הַמּוֹסֵר בְּהֶמְתּוֹ לְשׁוֹמֵר חִנָּם אוֹ לְנוֹשֵׂא שָׂכָר[25] אוֹ לְשׁוֹכֵר[26] אוֹ לְשׁוֹאֵל[27] - נִכְנְסוּ תַּחַת הַבְּעָלִים[28], וְאִם הִזִּיקָה - חַיָּב הַשּׁוֹמֵר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּזְמַן שֶׁלֹּא שָׁמְרוּהָ כְּלָל; אֲבָל אִם שָׁמְרוּהָ שְׁמִירָה מְעֻלָּה[30] כָּרָאוּי, וְיָצָאת וְהִזִּיקָה - הַשּׁוֹמְרִים פְּטוּרִין[31] וְהַבְּעָלִים חַיָּבִים. אֲפִלּוּ הֵמִיתָה אֶת הָאָדָם[32]. שְׁמָרוּהָ

25) מקבל שכר שמירה. 26) מקבל בהמה לשימוש תמורת תשלום. 27) מקבל בהמה לשימוש ללא תשלום. 28) וכשם שהבעלים חייבים בנזקי בהמתם, כך חייב השומר בתקופת שמירתו, שם מה. 29) שכולם חייבים, ואף שומר חנם. 30) דלת שיכולה לעמוד ברוח שאינה מצויה. 31) שם מה. 32) מקומו של משפט זה, אחרי המשפט הבא "שמרוה שמירה פחותה אם שומר חנם הוא פטור", ראה תשובות הרמב"ם הוצאת פריימן, סי' שמ. 33) דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה. 34) כי די לו בשמירה זו, ואין זו פשיעה. והבעלים חייבים אפילו המיתה אדם והשור נסקל, והשומר חנם פטור מלהחזיר דמי שור לבעליו, והבעלים חייבים בכופר. 35) בכל הנזקים, כי חובתם לשמור שמירה מעולה. ואם השור המית אדם ונסקל, חייבים להחזיר דמי שור לבעליו, ואם מועד הוא משלמים כופר, שם מה.

ה. הִנִּיחָהּ בַּחַמָּה, אֲפִלּוּ חָתְרָה[36] וְיָצָאת וְהִזִּיקָה - חַיָּב[37] זֶה שֶׁהִנִּיחָהּ שָׁם; שֶׁכֵּיוָן שֶׁהִנִּיחָהּ בַּחַמָּה הֲרֵי הִיא מִצְטַעֶרֶת, וּבוֹרַחַת וְעוֹשָׂה כָּל שֶׁאֶפְשָׁר לָהּ לַעֲשׂוֹת[38].

36) ופרצה כותל בריא, שכרגיל אונס הוא. 37) שפשיעה היא שהניחה בחמה, שהיה עליו לדעת שהבהמה תעשה גם דברים שאינה רגילה בהם, כדי לצאת מן החמה. 38) שם נו.

ו. מָסַר בְּהֶמְתּוֹ[39] לְחֵרֵשׁ[40] שׁוֹטֶה וְקָטָן, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה הַשּׁוֹר קָשׁוּר[41] - הַבְּעָלִים חַיָּבִין; שֶׁדֶּרֶךְ הַשּׁוֹר וְכַיּוֹצֵא בּוֹ לְהַתִּיר הַקֶּשֶׁר[42] וְלָצֵאת וּלְהַזִּיק. אֲפִלּוּ שְׁמָרוּהָ שְׁמִירָה מְעֻלָּה, וְחָתְרָה[43] וְיָצְאָה וְהִזִּיקָה - הַבְּעָלִים חַיָּבִים[44].

39) משנה שם נה: 40) מלידה, שאינו שומע ואינו מדבר, ודינו כשוטה וקטן, שאינם בני דעת, ואינם בני שמירה. 41) שם ט: 42) נימוק הגמרא שם. 43) שזה אונס. 44) כי תחילתו בפשיעה, שמסרוה לחרש שוטה וקטן. ואע"פ שהשור קשור כראוי, כי דרכם של חרש שוטה וקטן לשחק בחבל, ומתוך כך מתרופף הקשר ויוכל השור להתירו, שם נו.

ז. מָסַר שׁוֹרוֹ לַחֲמִשָּׁה[45], וּפִשַּׁע בּוֹ אֶחָד מֵהֶן, וְיָצָא וְהִזִּיק: אִם אֵינוֹ מִשְׁתַּמֵּר אֶלָּא בַּחֲמִשְׁתָּן - זֶה שֶׁפִּשַּׁע בִּשְׁמִירָתוֹ חַיָּב[46], וְאִם מִשְׁתַּמֵּר בִּשְׁאָרָן - אַף אֵלּוּ הַנִּשְׁאָרִין חַיָּבִין[47].

45) שם י. 46) בכל, כי פשיעתו גרמה לנזק. 47) כי גם הם פשעו, ואין להטיל את כל האשמה על זה שפשע בלבד, ועל כן כולם חייבים.

ח. שְׁאָלוֹ בְּחֶזְקַת תָּם[48] וְנִמְצָא מוּעָד: אִם יָדַע הַשּׁוֹאֵל שֶׁהוּא נַגָּחָן[49] - הַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִים חֲצִי

נֶזֶק, שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁהוּא הוֹלֵךְ הֲרֵי שֵׁם בְּעָלָיו[50], **וְהַשּׁוֹאֵל מְשַׁלֵּם**[51] **חֲצִי נֶזֶק, שֶׁאֲפִלּוּ הָיָה תָּם (כְּשֶׁעָלָה בְּדַעְתּוֹ) חֲצִי נֶזֶק הָיָה מְשַׁלֵּם, שֶׁהֲרֵי יָדַע שֶׁהוּא נַגְּחָן; וְאִם לֹא יָדַע שֶׁהוּא נַגְּחָן - אֵין הַשּׁוֹאֵל חַיָּב כְּלוּם**[52]**, וְהַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם.**

48) שם מ. 49) אולם לא ידע שהוא מועד. 50) על השור, ואין כאן שינוי רשות ממשאיל לשואל, ולכן לא בטלה ההעדה (ראה הלכה ט), שם מ: 51) מכיון שידע שהוא נגחן וקיבל עליו שמירתו. 52) כי לא קיבל על עצמו שמירת נגחן.

ט. שָׁאָלוֹ כְּשֶׁהוּא תָּם, וְהוּעַד בְּבֵית הַשּׁוֹאֵל[53]**, וְהֶחֱזִירוֹ לִבְעָלָיו**[54] **- חוֹזֵר לְתַמּוּתוֹ; הוֹאִיל וְנִשְׁתַּנְּתָה רְשׁוּתוֹ**[55] **- בָּטְלָה הַהֶעָדָה**[56]**. וְהַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִין חֲצִי נֶזֶק, וְהַשּׁוֹאֵל פָּטוּר שֶׁהֲרֵי הֶחֱזִירוֹ**[57].

~ נקודות משיחות קודש ~

"והועד בבית השואל."

שור שאול שהועד אצל השואל והוחזר לבעליו חוזר לתמותו. ובסיבת הדין כתב הרמב"ם "הואיל ונשתנית רשותו בטלה ההעדה". אבל בשור שנמכר או ניתן במתנה כתב (פ"ו ה"ו) "...חוזר לתמותו הואיל והרשות שנשתנית משנה דינו".

וצריך להבין מדוע שינה הרמב"ם לשונו בין שור השאול לשור הנמכר. שבשאול כתב בטלה ההעדה, ובמכור כתב שהרשות שנשתנית משנה דינו. וגם, מדוע הוסיף בשור השאול "והשואל פטור שהרי החזירו" והלא סיבת הפטור היא שחזר לתמותו הואיל ובטלה ההעדה.

דין "רשות משנה" קשה לכאורה להבנה, שהרי שור מועד הוא זה "העושה מעשה שדרכו לעשותו תמיד, ותם נעשה מועד כאשר הרגיל בשינויו פעמים רבות" ואינו תלוי ברשות בה נמצא אלא בהרגלו של השור.

והסביר זאת המאירי "שיציאת השור מרשות לרשות משנה מזלו וטבעו". אבל רש"י הסביר (בבא קמא לט, א. במשנה) ש"הרשות משנה את דין העדתו". ומדיוק בלשונותיהם מצינו שאת דין "רשות משנה" אפשר להסביר בשני אופנים. א: לגבי השור שאם נגח שלוש פעמים נעשה מועד. ב: לגבי הבעלים שאין לחייבם נזק שלם אלא אם כן התרו בהם שלוש פעמים. המאירי סבר שזהו עניין שבטבעו של השור וכאשר עובר לרשות בעלים חדשים משתנה התנהגותו על פי הסדרים החדשים.

אבל רש"י דיבר מצד העדת הבעלים שכיון שגזירת הכתוב שאי אפשר לחייב את הבעלים בלי העדה חדשה בפניהם ובפני בית־דין, לכן בטלה ההעדה של השואל.

ויש לומר שהרמב"ם סבר שדין "רשות משנה" כולל את שני האופנים אלא שסובר כמו המאירי גבי מכירה ומתנה שבזה כתב "...חוזר לתמותו הואיל והרשות שנשתנית משנה דינו" כי שינוי הנהגת הבעלים החדשים גורם שינוי התנהגות השור משא"כ גבי שואל כשאין שינוי רשות ממש, לא מסתבר לומר שהשור ישנה את התנהגותו כשהוא עדיין של הבעלים הראשונים וגם השואל לא ישנה כל כך ממנהג הבעלים כלפי השור. לעומת זאת בעניין שואל סובר כרש"י ולכן כתב ש"בטלה ההעדה" והכוונה לביטול ההעדת הבעלים מכיון שההתראה שהיתה לשואל אינה מחייבת את המשאיל כשחוזר השור לרשותו ומעתה הוא צריך להתראה בפני עצמו. ולכן הוסיף הרמב"ם בסיבת הפטור דשואל "שהרי החזירו" כי היה מקום לומר שמכיון שהשואל הוא שעשהו לשור נגחן, נחייב את השואל לשלם את חצי הנזק השני שאי אפשר לחייב את הבעלים. קא משמע לן הרמב"ם שכיון שהחזירו בטלה כל העדה שהיתה לשואל ואין לחייבו שום ממון.

עפ"ז ידוייק גם לשון הרמב"ם בהמשך ההלכה שם (פ"ו ה"ו) "אבל אם השאילו או מסרו לשומר הרי הוא בחזקתו" הכוונה בחזקת נגחן אלא שאין העדת בעלים, והוא הניגוד לתחילת ההלכה במכר או מתנה שחזקת השור השתנית הואיל ונשתנו הבעלים.

(על פי לקו"ש חל"ו עמוד 102)

53) שהזיק בתוך ימי שאילתו שלוש פעמים. שם מ. 54) ואחר־כך הזיק. 55) מרשות השואל לרשות המשאיל. 56) כרב פפא שם מ: שרשות משנה. 57) ופסקה אחריותו.

י. שׁוֹמֵר שֶׁקִּבֵּל עָלָיו שְׁמִירַת גּוּף הַבְּהֵמָה[58] **בִּלְבַד אֲבָל לֹא שְׁמִירַת נְזָקֶיהָ**[59]**, וְהִזִּיקָה - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם, וְהַבְּעָלִים חַיָּבִים. קִבֵּל שְׁמִירַת נְזָקֶיהָ**[60]**, וְהִזִּיקָה - חַיָּב הַשּׁוֹמֵר; וְאִם הֶזִּיקָה - פָּטוּר**[61]**, וְהַבְּעָלִים עוֹשִׂים דִּין עִם הַמַּזִּיק.**

58) שלא תוזק. 59) שלא תזיק. 60) אבל לא שמירת גופה. 61) כי קיבל שמירת נזקיה בלבד. שם יג: יד. לא פירש רבינו מה הדין כשקיבל עליו שמירה סתם, ולא פירש אם שמירת גופה או נזקיה או שתיהן, עיין שם מח:

יא. מָסַר הַשּׁוֹמֵר לְשׁוֹמֵר אַחֵר[62] **- הַשּׁוֹמֵר הָרִאשׁוֹן חַיָּב לְשַׁלֵּם לַנִּזָּק. שֶׁהַשּׁוֹמֵר שֶׁמָּסַר לְשׁוֹמֵר**[63] **- חַיָּב**[64]**. וְהֲרֵי הַנִּזָּק אוֹמֵר לוֹ: לָמָּה לֹא שָׁמַרְתָּ אַתָּה בְּעַצְמְךָ וּמָסַרְתָּ לְאַחֵר? שַׁלֵּם לִי אַתָּה, וְלֵךְ וַעֲשֵׂה דִּין עִם הַשּׁוֹמֵר שֶׁמָּסַרְתָּ לוֹ אַתָּה. מָסַר הַשּׁוֹמֵר לִבְנוֹ אוֹ לְבֶן בֵּיתוֹ אוֹ לְמִסְעָדוֹ**[65] **- נִכְנְסוּ תַּחַת הַשּׁוֹמֵר וְחַיָּבִים**[66]**.**

62) והזיקה הבהמה בזמן שמירתו של השומר השני. 63) בלי דעת בעלים. 64) בכל, אפילו באונסין. שם נו: 65) לעוזרו. 66) והשומר פטור, אפילו אי־אפשר לגבות מהם. הטעם הוא, שדרכו של שומר למסור לבנו וכו', ועל דעת כן הפקידו אצלו הבעלים. שם: בבא מציעא לו.

יב. כָּל שׁוֹמֵר שֶׁנִּתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם וְאֵין לוֹ, וְהָיָה הַמַּזִּיק תָּם שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִגּוּפוֹ[67] - הֲרֵי הַנִּזָּק מִשְׁתַּלֵּם מִן הַבְּהֵמָה שֶׁהִזִּיקָה, וְיִשָּׁאֵר דְּמֵי מַה שֶּׁגָּבָה הַנִּזָּק[68] חוֹב עַל הַשּׁוֹמֵר לְבַעַל הַבְּהֵמָה[69].

67) למעלה פרק א הלכה ז. 68) חצי נזק או פחות מזה, אם הבהמה המזיקה אינה שוה שיעור דמי חצי הנזק. 69) בבא־קמא סוף דף מ.

יג. כָּל בְּהֵמָה שֶׁהִזִּיקָה פֵּרוֹת מְחֻבָּרִין[70] - מְשַׁעֲרִין מַה שֶּׁהִזִּיקָה בְּשִׁשִּׁים, וּמְשַׁלֵּם זֶה שֶׁנִּתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם, בֵּין הַבְּעָלִים בֵּין הַשּׁוֹמְרִים. כֵּיצַד?[71] הֲרֵי שֶׁאָכְלָה בֵּית סְאָה[72] - שָׁמִין שִׁשִּׁים בֵּית סְאָה בְּאוֹתָהּ הַשָּׂדֶה[73], כַּמָּה הָיָה שָׁוֶה וְכַמָּה הוּא שָׁוֶה עַתָּה אַחַר שֶׁנִּפְסַד בּוֹ הַבֵּית סְאָה, וּמְשַׁלֵּם הַשְּׁאָר. וְכֵן אִם אָכְלָה קַב אוֹ רֻבַּע, אֲפִלּוּ קֻלַּח[74] אֶחָד - שָׁמִין אוֹתוֹ בְּשִׁשִּׁים.

70) לקרקע. 71) שם משנה נה: 72) שטח זריעה של סאה תבואה. סאה = ששה קבים (קב בערך שני ליטר). 73) חישוב זה בא שלא לקפח לא את המזיק ולא את הניזק. בית סאה בודד מחירו גדול מדי, והיה בזה קיפוח המזיק, וחישוב המחיר לפי השדה כולו - גם כשהוא מכיל מאות סאין - כמה שוה כולו וכמה הוא שוה פחות בית סאה אחד, ההפרש יהיה נמוך מדי, ויש בזה קיפוח הניזק. כדרך ביניים, בא חישוב בית סאה אחד לפי חלקת קרקע בת ששים סאין באותו השדה, שמים כמה שוה חלקה זו של ששים בית סאה בשדה זה, וכמה שוה חלקה זו לאחר שאכלו בית סאה. את ההפרש בין שני המחירים, משלם בעל הבהמה או השומר. שם נח: כרבי יוסי בר חנינא. 74) גבעול עבה של צמח.

יד. אָכְלָה פֵּרוֹת גְּמוּרִין[75] שֶׁאֵין צְרִיכִים לַקַּרְקַע[76] - מְשַׁלֵּם דְּמֵי פֵּרוֹת גְּמוּרִין בִּשְׁוֵיהֶן[77]: אִם סְאָה[78] - דְּמֵי סְאָה, וְאִם סָאתַיִם - דְּמֵי סָאתַיִם. הֲרֵי שֶׁאָכְלָה פֵּרוֹת דֶּקֶל אֶחָד, וְכֵן הַלּוּקֵט[79] פֵּרוֹת דֶּקֶל חֲבֵרוֹ וְאָבַל: אִם הָיָה דֶּקֶל רוֹמִי וְכֵיוֹצֵא בּוֹ, שֶׁאֵין הַתְּמָרִים שָׁלוּ יָפוֹת - מְשַׁעֲרִין אוֹתוֹ בְּשִׁשִּׁים עַל גַּב הַקַּרְקַע[80]; וְאִם דֶּקֶל פַּרְסִי וְכַיּוֹצֵא בּוֹ הוּא, שֶׁהַתְּמָרִים שָׁלוּ יָפוֹת בְּיוֹתֵר - מְשַׁעֲרִין הַדֶּקֶל בִּפְנֵי עַצְמוֹ, כַּמָּה הָיָה שָׁוֶה[81] וְכַמָּה הוּא שָׁוֶה עַתָּה[82].

75) שכבר בישלו כל צרכם. 76) אבל עדיין לא נתלשו. 77) ולא חישוב אגב השדה. 78) משנה שם נה: 79) לענין החישוב האמור, אין הבדל אם בהמתו הזיקה או הוא עצמו הזיק. 80) שבה צומח הדקל. 81) לפני הנזק. 82) לאחר הנזק. הפרש זה ישלם בעל הבהמה שהזיקה או האדם המזיק. ראה שם נח: נט.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) מבאר, ששוחטין את הבהמה המזקת בשן ורגל אחר התראה לבעלים כדי שלא תזיק. ונמשך לזה שאסור לגדל בהמה דקה בארץ ישראל כדי שלא תזיק בשן ורגל. ונמשך לזה ביאור התנאי שהתנה יהושע ברעיית הבהמות ביערות, ונמשכו לזה כל התנאים שהתנה בארץ והם עשר, ורוב ענינם הכניסה ברשות חבירו ולקחת משם אי זה דבר והם דומים לשן ורגל באי זה יחס דמיון. ונמשך לזה לבאר מה שתיקן שלמה וכיוצא בזה. ונסתיים הפרק בביאור דיני הרעיה בארץ ישראל וגידול הדברים המזיקים בכל מקום.

א. בְּהֵמָה שֶׁהָיְתָה רוֹעָה, וּפָרְשָׁה[2] וְנִכְנְסָה בְּשָׂדוֹת וּבְכָרְמִים[3], אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא הִזִּיקָה - מַתְרִין בִּבְעָלֶיהָ[4] שָׁלֹשׁ פְּעָמִים; אִם לֹא שָׁמַר בְּהֶמְתּוֹ וְלֹא מָנְעָהּ מִלְּרְעוֹת - יֵשׁ רְשׁוּת לְבַעַל הַשָּׂדֶה לְשַׁחֲטָהּ[5] שְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה[6], וְאוֹמֵר לְבָעֶלֶיהָ: בּוֹאוּ וּמִכְרוּ בָּשָׂר שֶׁלָּכֶם. מִפְּנֵי שֶׁאָסוּר לְאָדָם לְהַזִּיק וּלְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיק. אֲפִלּוּ לְגֹרֶם הַנֶּזֶק[7] אָסוּר.

2) מקום המרעה. 3) ועלולה להזיק בשדותיהם של אחרים. 4) ולא כמו בשור הנגח שההתראה באה אחרי שהזיק. 5) כדי למנוע היזק משדהו. 6) כדי לא לגרום הפסד רב לבעל הבהמה. 7) על־ידי חוסר שמירה על בהמתו. מקור ההלכה הזאת בבבא־קמא כג: "הני עזי דשוקא מתרינן במרייהו". בגמרא שלנו הגירסא "דמפסדי", כלומר ההתראה היא רק לאחר שהזיקו. אולם בכתב־יד ה, בהלכות גדולות, בספר המקח והממכר לרב האי גאון וברי"ף - אין גירסא זו. לפי זה, יכול רבינו לפרש, שמתרים בבעליה "אף־על־פי שעדיין לא הזיקה". זוהי תשובה לתמיהת הכסף־משנה שכתב: "ומ"ש אע"פ שלא הזיקה, איני יודע מנין לו". רש"י, בעלי התוספות, הראב"ד ועוד מפרשים "עיזי דשוקא" - העומדות לשחיטה. רק אלה מותר לבעל השדה לשחוט. אולם רבינו מפרש כפשוטו, עזים שרועות בשוק (ראה מגיד־משנה), ולאו דוקא בעומדות לשחיטה. וכן גם דעת רב האי גאון בספר המקח והממכר שער ז'.

ב. לְפִיכָךְ אָסְרוּ חֲכָמִים[8] לְגַדֵּל בְּהֵמָה דַּקָּה[9] וְחַיָּה דַּקָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[10] בְּמָקוֹם הַשָּׂדוֹת וְהַכְּרָמִים, אֶלָּא בַּיְּעָרִים וּבַמִּדְבָּרוֹת שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[11]. וּמְגַדְּלִין בְּסוּרְיָא[12] בְּכָל מָקוֹם.

8) בבא־קמא עט: במשנה. 9) כגון עזים, מפני שבהמה דקה דרכה להכנס לשדות וכרמים ולהזיק, ואסור לאדם להזיק או לגרום נזק, אפילו אם דעתו לשלם. 10) משום ישוב ארץ ישראל. 11) כי כאן אין נזק. 12) שהיא מחוץ לגבולות ארץ ישראל שנקבעו בתורה, ודוד כבשה, וכיבוש יחיד אינו כיבוש לקדש בקדושת הארץ, ודינה כדין חוצה לארץ שמותר שם לגדל, ואם יזיקו ישלמו.

ג. עֲשָׂרָה תְּנָאִים[13] הִתְנָה יְהוֹשֻׁעַ[14] וּבֵית דִּינוֹ בְּשָׁעָה שֶׁחִלֵּק אֶת הָאָרֶץ, וְאֵלּוּ הֵן:

א) הִתְנָה, שֶׁמַּרְעִין בְּהֵמָה דַּקָּה בַּיְּעָרִים[15] שְׁאִילָנֵיהֶן גַּסִּין[16], אֲבָל אֵין מַרְעִין שָׁם בְּהֵמָה גַּסָּה. וּבְיַעַר שֶׁאִילָנָיו דַּקִּים[17] - אֵין מַרְעִין בּוֹ לֹא גַּסָּה וְלֹא דַּקָּה אֶלָּא מִדַּעַת בְּעָלָיו.

ב) וְכֵן הַתְּנָה, שֶׁיִּהְיֶה כָּל אָדָם מֻתָּר לְלַקֵּט עֲצִים
מִשְׂדֵה חֲבֵרוֹ. וְהוּא, שֶׁיִּהְיוּ עֲצִים פְּחוּתִים[18] וּקְרוֹבִים
לִהְיוֹת קוֹצִים, כְּגוֹן הַזְּמֵי וְהֵיגֵי[19]. וְהוּא, שֶׁיִּהְיוּ
לַחִים[20] וּמְחֻבָּרִין[21]. וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְשָׁרֵשׁ[22]. אֲבָל שְׁאָר
עֲצִים - אָסוּר.

ג) וְכֵן הַתְּנָה, שֶׁיִּהְיֶה כָּל אָדָם מֻתָּר לְלַקֵּט[23] עֲשָׂבִים
הָעוֹלִין מֵאֲלֵיהֶן בְּכָל מָקוֹם[24], חוּץ מִשְּׂדֵה תִּלְתָּן[25]
שֶׁזְּרָעָהּ לִבְהֵמָה[26].

ד) וְכֵן הַתְּנָה, שֶׁיִּהְיֶה אָדָם קוֹטֵם נְטִיעָה[27] בְּכָל
מָקוֹם[28], חוּץ מִגְּרוֹפְיוֹת שֶׁל זַיִת[29]. וְאֵינוֹ קוֹטֵם מִן
הָאִילָנוֹת אֶלָּא בְּזַיִת - כְּבֵיצָה[30], וּבְקָנִים וּבִגְפָנִים -
מִן הַפֶּקֶק וּלְמַעְלָה[31], וּבְשְׁאָר הָאִילָן - מִתּוֹכוֹ שֶׁל
אִילָן[32], לֹא מֵחֻדּוֹ[33]. וּכְשֶׁהִתִּיר לְקוֹטֵם, לֹא הִתִּיר אֶלָּא
מֻחְדָּשׁ[34] שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה פֵּרוֹת, אֲבָל לֹא מְיֻשָּׁן שֶׁעוֹשֶׂה
פֵּרוֹת. וְאֵינוֹ קוֹטֵם אֶלָּא מִמָּקוֹם שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה פְּנֵי
חַמָּה[35].

ה) וְכֵן הַתְּנָה, שֶׁהַמַּעְיָן הַיּוֹצֵא בַּתְּחִלָּה[36] - בְּנֵי אוֹתָהּ
הָעִיר שֶׁיָּצָא בִּגְבוּלָם מִסְתַּפְּקִין מִמֶּנּוּ[37], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין
עִקָּרוֹ בְּחֶלְקָם[38], וְאֵין לַאֲחֵרִים לְהִסְתַּפֵּק עִמָּהֶם מִמֶּנּוּ.

ו) וְכֵן הַתְּנָה, שֶׁיִּהְיֶה כָּל אָדָם מֻתָּר לָצוּד דָּגִים מִיָּם
טְבֶרְיָה[39]. וְהוּא, שֶׁיָּצוּד בְּחַכָּה בִּלְבַד[40]. אֲבָל לֹא
יִפְרֹשׂ קֶלַע[41] וְיַעֲמִיד סְפִינָה[42] שָׁם אֶלָּא בְּנֵי הַשֵּׁבֶט[43]
שֶׁהִגִּיעַ אוֹתוֹ הַיָּם בְּחֶלְקָם.

ז) וְכֵן הַתְּנָה, שֶׁכָּל אָדָם שֶׁצָּרִיךְ לִנְקָבָיו - מִסְתַּלֵּק
מִן הַדֶּרֶךְ וְנִכְנָס אֲחוֹרֵי הַגָּדֵר שֶׁפָּגַע בּוֹ[44] וְנִפְנֶה שָׁם.
וַאֲפִלּוּ בְּשָׂדֶה מְלֵאָה כַּרְכֹּם[45]. וְנוֹטֵל מִשָּׁם צְרוֹר[46]
וּמְקַנֵּחַ.

ח) וְכֵן הַתְּנָה, שֶׁכָּל הַתּוֹעֶה בֵּין הַכְּרָמִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן
- מְפַסֵּג[47] וְעוֹלֶה מְפַסֵּג וְיוֹרֵד, עַד שֶׁיֵּצֵא לְדַרְכּוֹ.

ט) וְכֵן הַתְּנָה, שֶׁבִּזְמַן שֶׁיִּרְבֶּה הַטִּיט בְּדַרְכֵי הָרַבִּים
אוֹ נְקִיעֵי מַיִם - יֵשׁ[48] לְעוֹבְרֵי דְרָכִים לְהִסְתַּלֵּק לְצִדֵּי
הַדְּרָכִים וּמְהַלְכִין שָׁם, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְהַלְכִין בְּדֶרֶךְ
שֶׁיֵּשׁ לָהּ בְּעָלִים[49].

י) וְכֵן הַתְּנָה, שֶׁמֵּת מִצְוָה[50] קוֹנֶה מְקוֹמוֹ[51] וְנִקְבָּר
בַּמָּקוֹם שֶׁיִּמְצָא בּוֹ[52]. שֶׁלֹּא יְהֵא מֻטָּל עַל הַמֶּצֶר[53]
וְלֹא בְּתוֹךְ תְּחוּם הַמְּדִינָה[54]; אֲבָל אִם נִמְצָא עַל
הַמֶּצֶר[55] אוֹ שֶׁהָיָה בְּתוֹךְ הַתְּחוּם - מְבִיאוֹ לְבֵית
הַקְּבָרוֹת.

13) שם פ. פא: 14) עם נוחלי הארץ. 15) ואין לבעל היער זכות לעכב. 16) ואין נזק ניכר. אין מרעין שם בהמה גסה מפני שמפסידים את האילנות. 17) ויש חשש לכליון האילנות. 18) בלתי חשובים. 19) קוצים וברקנים. 20) אבל יבשים אסור, מפני שראויים להסקה לבעל השדה, ואינו מפקירם. 21) אבל תלושים אסור, כי בעל השדה תלשם לעצמו. 22) שלא יעקור השרשים. 23) מכיון שהעשבים מזיקים לזרעים. 24) אפילו בשדות, כדי להאכיל לבהמתו. 25) מין קטנית, שנותנים לקדירה כעין תבלין. העשבים הגדלים עמו מועילים לו, ומשום כך אסור. 26) כי העשבים המעורבים בתלתן הם מספוא טוב. אבל אם זרעה לאדם מותר אף בשדה תלתן, כי האדם מעוניין בתלתן שיניקתו מן הקרקע מרובה ביותר, והעשבים מזיקים לו. סימן היכר שהתלתן זרוע לאדם הוא, שמסודר ערוגות ערוגות. 27) קוצץ ענף מן האילן לשם נטיעה או הרכבה. 28) אף מאילן חברו, ואין בעל האילן רשאי לעכב על ידו. הטעם, משום ישובה של ארץ ישראל. 29) כשהזית מזקין ופירותיו מועטים, קוצצים אותו ומשאירים שתי גרופיות (ענפים), והן מחליפות ומוציאות בדים. משום כך אסור לקטום מהם נטיעה, כי הוא מקלקל אותן, אבל בעץ זית גדול ובעל ענפים, מותר. 30) יניח מן הזית מלמטה סמוך לגזע, היינו מן המקום שהשרשים מתחילים להתפצל כגובה ביצה. 31) מן הקשר הסמוך לגזע ולמעלה, מותר לקטום. 32) הגירסא הנכונה היא: "מאיבו". פירוש: ענפים רבים ודקים. ויש גורסים: "מחיבו" - פירוש ממחבואו, מאמצע האילן שיש שם הרבה ענפים. ראה רש"י שם. 33) מן הענף שלמעלה. 34) בד שגדל וניתוסף בשנה זו, שעדיין אינו עושה פרי. 35) מענפים הנסתרים בתוכו של אילן, אבל לא מן הענפים המגולים לצד השמש, מפני שהם עיקר האילן ומקור הפירות שבו. 36) מחדש. 37) ללא תשלום. 38) אלא בשדהו של אחד. 39) אף־על־פי שהוא כולו בחלקו של שבט נפתלי רשאים בני כל שבטי ישראל לצוד ממנו. 40) שאינה מפריעה לתנועת האניות. 41) לתקוע יתדות ולעשות גדרי קנים במים שיילכדו שם דגים. 42) מפני שמעכב ומעמיד את הספינה. 43) להם גם זה מותר. 44) שנזדמן לו. 45) זעפרן, צמח שלפרחיו ריח חריף וטוב. 46) מן הגדר, ואינו חושש לפריצת הגדר. 47) מנתק וכורת את הזמורות, המעכבות בדרך, ואינו חייב ללכת סחור סחור לכרם. 48) רשות. 49) כגון בקצה השדות. 50) מת שנמצא, ואין כאן קרובים שיטפלו בו. 51) שעליו נמצא. 52) ואין בעל המקום רשאי לעכב. 53) על הדרך, שמת מצוה קונה מקומו שעליו נמצא. 54) עיר. 55) והעוברים מאהילים עליו ונטמאים, דעת רב ביבי (בבא קמא פא:) "מפנהו לכל מקום שירצה".

ד. שְׁלֹמֹה תִּקֵּן[56], שֶׁיִּהְיוּ עוֹבְרֵי דְרָכִים מֻתָּרִין בִּימוֹת
הַחַמָּה[57] לְהַלֵּךְ בִּשְׁבִילִין שֶׁשְּׂדוֹתֵיהֶן[58] שֶׁיֵּשׁ לָהֶן בְּעָלִים
עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה[59].

56) שם פא: 57) לאחר שכלו פירותיו מן השדה. 58) כדי לקצר את הדרך. 59) הגשם שזמנו כרגיל בעשרים ושלושה במרחשון. לפני גשם זה אין דריסת הרגל מזיקה לשדות. מכאן ואילך הזרעים יוצאים וצומחים, ונפסדים כשדורסים עליהם.

ה. וְתַקָּנוֹת אֵלּוּ כֻּלָּן[60] נוֹהֲגוֹת בְּכָל מָקוֹם, אֲפִלּוּ
בְּחוּצָה לָאָרֶץ[61].

60) עשר התקנות של יהושע, ותקנת שלמה. 61) כדעת שמואל (שם).

ו. וּמְשֻׁיָּרִד הַטַּל בְּכָבֶל[62] אָסוּר[63] לְהַלֵּךְ בִּשְׁבִילִין
שֶׁיֵּשׁ לָהֶן בְּעָלִים.

62) דברי רב פפא, שם. 63) כי דריסת הרגל מזיקה לקרקע שבבבל אחרי ירידת הטל.

1 **ז. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מְגַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה בְּאֶרֶץ**
2 **יִשְׂרָאֵל, מֻתָּר לְהַשְׁהוֹתָהּ קְדֶם לָרֶגֶל שְׁלֹשִׁים יוֹם**[64]
3 **וְקֹדֶם לְמִשְׁתֶּה בְּנוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם. וְהַטַּבָּח**[65] **לוֹקֵחַ**[66]
4 **וְשׁוֹחֵט, לוֹקֵחַ וּמַשְׁהֶה עַד שֶׁיִּשְׁחַט מְעַט מְעַט.**
5 **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא תֵּצֵא וְתִרְעֶה בָּעֲדָר**[67]**; אֶלָּא כָּל הַמַּשְׁהֶה**
6 **- מַשְׁהֶה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תֵּזִיק.**

64) לצרכי סעודת החג, שם עט: 65) הקונה ומוכר לאחרים. 66) קונה. 67) כרבן גמליאל שם פ.

7 **ח. וּכְבָר עָשׂוּ בְּכָל כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל**[68] **לֶאֱסֹר בָּהּ גִּדּוּל**
8 **בְּהֵמָה דַּקָּה וְחָיָה דַּקָּה, מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ רֹב הַשָּׁדוֹת**
9 **וְהַכְּרָמִים שָׁם בְּאוֹתָם הַיָּמִים שֶׁל יִשְׂרָאֵל.**

68) שם.

10 **ט. וְכֵן אָסְרוּ חֲכָמִים לְגַדֵּל חֲזִירִים בְּכָל מָקוֹם**[69]**.**
11 **וְלֹא אֶת הַכֶּלֶב, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה קָשׁוּר בְּשַׁלְשֶׁלֶת.**
12 **אֲבָל מְגַדֵּל הוּא כְּלָבִים בְּעִיר הַסְּמוּכָה לִסְפָר**[70]**, בַּיּוֹם**
13 **קוֹשְׁרוֹ וּבַלַּיְלָה מַתִּירוֹ. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: אָרוּר מְגַדֵּל**
14 **כְּלָבִים וַחֲזִירִים, מִפְּנֵי שֶׁהֶחֱזִק מְרֻבֶּה וּמָצוּי.**

69) שם פב. 70) לגבול לשם שמירה, שם פג.

15 **י. רוֹעֶה שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה**[71] **- אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְמָכֹר**
16 **מִיָּד**[72]**, אֶלָּא מוֹכֵר עַל יָד עַל יָד**[73]**. וְכֵן מִי שֶׁנָּפְלוּ לוֹ**
17 **כְּלָבִים וַחֲזִירִים בִּירֻשָּׁה**[74] **- אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְמָכֹר**
18 **מִיָּד, אֶלָּא מוֹכֵר מְעַט מְעַט.**

71) שלא לגדל עוד בהמה דקה, שם פ. 72) מכיון שמפסיד הרבה וימנע מתשובה. 73) קמעא, קמעא. 74) כגון גר שירש את אביו גוי.

יום שישי כ"ט סיון ה'תשע"ז

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) מבאר דין הקרן שהיא תמה מתחלתה, כיצד תהיה מועדת, אם למין אחד או לכל המינים, אם לימים ידועים או לכל הימים, אם לסיבה ידועה או שלא בסיבה.

19 **א. אֵי זֶהוּ מוּעָד**[2]**? כֹּל שֶׁהֵעִידוּ בּוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים**[3]**.**
20 **אֲבָל אִם נָגַח בְּיוֹם אֶחָד אוֹ נָשַׁךְ אוֹ רָבַץ אוֹ בָּעַט**
21 **אוֹ נָגַף אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים - אֵין זֶה מוּעָד. הֵעִידוּ**
22 **בּוֹ שָׁלֹשׁ כִּתְּי עֵדִים בְּיוֹם אֶחָד**[4] **- הֲרֵי זֶה סָפֵק**[5] **אִם**
23 **הוּעַד אוֹ לֹא הוּעַד.**

2) בבא קמא כג: 3) התרו בבעל השור שלושה ימים על שלוש נגיחות, כגון שנגח השור ביום ראשון והתרו בו שישמרהו, וחזר ונגח ביום שני והתרו בו, וחזר ונגח בשלישי והתרו בו. אבל אם נגח ביום אחד, אפילו הודיעוהו על כל אחת בשעתה והתרוהו, אין זה מועד, כי ייתכן שהיה זה מקרה, מכיוון שכל זה קרה ביום אחד. 4) על שלוש נגיחות של שלושה ימים. 5) בעייא שלא נפתרה, שם כד. אם שלושה ימים שאמרו, הם כדי שהשור יהיה מועד להזיק, ואם כן כאן, כשנגח שלוש פעמים בשלושה ימים נעשה מועד אף על פי שכל שלוש ההתראות היו ביום אחד, או צריכים שלושה ימים להתרות בבעל השור שישמור על שורו, וכאן התרו ביום אחד בלבד ואם כן לא הועד.

24 **ב. אֵין הֶעָדֵה אֶלָּא בִּפְנֵי הַבְּעָלִים וּבִפְנֵי בֵּית דִּין;**
25 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְהוּעַד בִּבְעָלָיו, וְאֵין הֶעָדֵה אֶלָּא בְּבֵית**
26 **דִּין**[6]**.**

6) מסירת עדות אינה אלא בפני בית־דין.

27 **ג. שׁוֹר שֶׁל חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן**[7] **וּמִי שֶׁהוּא בְּמִדְיַנַת**
28 **הַיָּם שֶׁנָּגְחוּ - פְּטוּרִין; אֲבָל בֵּית דִּין מַעֲמִידִין לָהֶם**
29 **אַפּוֹטְרוֹפּוֹסִין**[8] **וּמְעִידִין בָּהֶן בִּפְנֵי הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹסִין**[9]**.**

7) שאינם בני־דעת, שם לט. 8) במקום הבעלים. 9) ומתרים בו שישמור על השור.

30 **ד. הִזִּיקוּ אַחַר שֶׁהוּעֲדוּ בִּפְנֵי אַפּוֹטְרוֹפּוֹסִין: אִם**
31 **עֲדַיִן הוּא תָּם - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק**[10] **מִגּוּפוֹ; וְאִם הוּעַד**
32 **בּוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים וְאַחַר כָּךְ הִזִּיק - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם**
33 **מִן הַיָּפֶה**[11] **שֶׁבִּנְכָסֵי אַפּוֹטְרוֹפּוֹסִין**[12]**, וְלִכְשֶׁיִּגְדְּלוּ**
34 **הַיְתוֹמִים**[13] **יַעֲשׂוּ דִּין עִם הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹסִין וְיִשַּׁלְּמוּ**
35 **לָהֶן**[14]**.**

10) כדעת החכמים "מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו", שם. 11) מן המעולה. 12) מפני שלא שמרו אותו כראוי. זוהי דעת רבי יוסי בר חנינא, שם. 13) כוונתו לשור של קטן. 14) כי אחרת, איש לא יסכים להיות אפוטרופוס.

36 **ה. שְׁוָרִים שֶׁמִּשַּׁחֲקִין בָּהֶן**[15] **וּמְלַמְּדִין אוֹתָן לִנַּח**[16] **זֶה**
37 **אֶת זֶה - אֵינָם מוּעָדִים זֶה לָזֶה. וַאֲפִלּוּ הֵמִיתוּ אֶת**
38 **הָאָדָם - אֵינָן חַיָּבִין מִיתָה; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִגַּח**[17] **- לֹא**
39 **שֶׁיִּגִּיחוּהוּ**[18]**.**

15) לפני קהל. 16) "וזה אינו מטבע השור אלא ברצון בעליהם" (פירוש המשנה לרבינו), משום כך אינם מועדים ומשלמים חצי נזק כתם. 17) מעצמו. 18) נגד טבעו העצמי, שם לט, מא.

40 **ו. שׁוֹר שֶׁהוּעַד**[19] **וְנִמְכַּר אוֹ נִתַּן בְּמַתָּנָה - חָזַר**
41 **לְתַמּוּתוֹ**[20]**; שֶׁהָרְשׁוּת שֶׁנִּשְׁתַּנְּתָה**[21] **מְשַׁנָּה דִינוֹ**[22]**. אֲבָל**
42 **אִם הִשְׁאִילוֹ אוֹ מְסָרוֹ לְשׁוֹמֵר - הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקָתוֹ**[23]**.**
43 **וְכֵן שׁוֹר שֶׁהוּעַד בִּפְנֵי אַפּוֹטְרוֹפְּסִין, וְנִתְפַּקֵּחַ הַחֵרֵשׁ**
44 **וְנִשְׁתַּפֶּה**[24] **הַשּׁוֹטֶה וְהִגְדִּיל הַקָּטָן, אַף עַל פִּי שֶׁבָּטְלוּ**
45 **הָאַפּוֹטְרוֹפְּסִין**[25] **- הֲרֵי הֵן מוּעָדִין בְּחֶזְקָתָן**[26]**, שֶׁהֲרֵי**
46 **בִּרְשׁוּת בְּעָלִים הֵן**[27]**.**

19) שנעשה מועד. 20) דינו כתם, ואם יגח ברשות הקונה או ברשות מקבל המתנה ישלם חצי נזק מגופו. 21) שיצא מרשות המוכר ונכנס לרשות הקונה. 22) והכל מתחיל מחדש. דעת רב פפא שם מ: 23) אין כאן שינוי רשות

"משום שכל מקום שהולך שם בעליו עליו", שם. 24) נעשה שפוי בדעתו. 25) וחובת השמירה עברה לבעלים. 26) אם נעשו מועדים אצל האפוטרופוס, נשאר להם דין מועד גם לאחר שבוטלה האפוטרופסות. 27) גם בהיותם אצל האפוטרופוס, ואין כאן שינוי רשות. דעת רבי יוסי במשנה שם לט.

1 **ז. בְּהֵמָה שֶׁהוּעֲדָה וְחָזְרָה בָּהּ מִדָּבָר שֶׁהוּעֲדָה לוֹ -**
2 **חָזְרָה לְתַמּוּתָהּ. כֵּיצַד? שׁוֹר שֶׁהוּעַד לְנַּח, וְחָזַר שֶׁלֹּא**
3 **יִנַּח, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נוֹגֵף[28] - הֲרֵי זֶה תָּם לְנָגְיָחָה.**
4 **וּמֵאֵימָתַי הוּא חֲזָרָתוֹ? עַד שֶׁיְּהֵיוּ הַתִּינוֹקוֹת**
5 **מְמַשְׁמְשִׁין בּוֹ[29] וְאֵינוֹ נוֹגֵחַ. וְכֵן בִּשְׁאָר הַדְּבָרִים[30]**
6 **שֶׁהוּעַד לָהֶן - עַד שֶׁיְּמַשְׁמְשׁוּ בּוֹ וְלֹא יִהְיֶה עוֹשֶׂה**
7 **אוֹתָן.**

28) בגופו (לא בקרניו). 29) "שמושכין אותו ומשחקים בו ואינו מנגחם" (פירוש המשניות לרבינו). דעת רבי מאיר במשנה שם כג: כד. 30) כגון נגיפה, נשיכה ובעיטה, השווה למעלה פרק א, הלכה ה.

8 **ח. שׁוֹר שֶׁהוּא מוּעָד לְמִינוֹ[31] - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ מוּעָד**
9 **לְשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ[32]. הוּעַד לְאָדָם - אֵינוֹ מוּעָד לִבְהֵמָה[33].**
10 **הוּעַד לְקַטַנִּים[34] - אֵינוֹ מוּעָד לִגְדוֹלִים[35]. לְפִיכָךְ, אִם**
11 **הִזִּיק אֶת מִין שֶׁהוּא מוּעָד לוֹ - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, וְאִם**
12 **הִזִּיק לְשְׁאָר הַמִּינִין - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. הָיָה מוּעָד**
13 **לְשַׁבָּתוֹת - אֵינוֹ מוּעָד לִימוֹת הַחֹל[36]; וְאִם הִזִּיק**
14 **בְּשַׁבָּתוֹת - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, וּבִימוֹת הַחֹל - מְשַׁלֵּם**
15 **חֲצִי נֶזֶק. וּמֵאֵימָתַי הִיא חֲזָרָתוֹ? מִשֶּׁיְּמַשְׁמְשׁוּ**
16 **הַתִּינוֹקוֹת בּוֹ בַּיּוֹם[37] שֶׁהוּא מוּעָד לוֹ וְלֹא יִהְיֶה מַזִּיק**
17 **נֶזֶק שֶׁהוּעַד לוֹ.**

31) לשוורים. 32) כגון סוסים וגמלים וכל שכן אדם, כדעת רב פפא בפירוש דברי המשנה בבא קמא לז. שסתמו אינו מועד. 33) וכל שכן הועד לבהמה שאינו מועד לאדם. 34) כגון עגלים. 35) אפילו באותו מין. 36) בשבת מפני שהוא בטל ממלאכתו, דעתו זחה עליו ונוגח (רש"י). 37) בדוגמא שלפנינו - בשבת.

18 **ט. נָגַח שׁוֹר הַיּוֹם, וְחָמוֹר לְמָחָר, וְגָמָל בְּיוֹם שְׁלִישִׁי**
19 **- נַעֲשָׂה מוּעָד לַכֹּל[38]. רָאָה שׁוֹר הַיּוֹם וְנָגַח, וּלְמָחָר**
20 **רָאָה שׁוֹר וְלֹא נָגַח, וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי רָאָה שׁוֹר וְנָגַח,**
21 **וּבְרְבִיעִי רָאָה שׁוֹר וְלֹא נָגַח, וּבַחֲמִישִׁי רָאָה שׁוֹר**
22 **וְנָגַח, וּבַשִּׁשִּׁי רָאָה שׁוֹר וְלֹא נָגַח - נַעֲשָׂה מוּעָד**
23 **לְסֵרוּגִין[39] לְשָׁוָרִים. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[40].**

38) כלומר, לכל שלושת המינים האלה (מגיד משנה). מכיוון שנתקיימה העדתו על ידי שלושת המינים, ואין צורך בשלוש נגיחות לכל מין ומין. שם לז. "ואם תמצא לומר ..." ורבינו דרכו לפסוק כאם תמצא לומר. ראה למעלה פרק שני הלכה יט הערה סט. 39) אם יגח ביום השביעי ישלם נזק שלם ועל נגיחה ביום השמיני לא ישלם אלא חצי נזק. 40) כגון דילוג של שני ימים ויותר.

24 **י. רָאָה שׁוֹר הַיּוֹם וְנָגַח, וּלְמָחָר רָאָה חֲמוֹר וְלֹא**
25 **נָגַח, וּבַשְּׁלִישִׁי רָאָה סוּס וְנָגַח, וּבְרְבִיעִי רָאָה**
26 **גָּמָל וְלֹא נָגַח, וּבַחֲמִישִׁי רָאָה פֶּרֶד וְנָגַח, וּבַשִּׁשִּׁי**
27 **רָאָה עָרוֹד[41] וְלֹא נָגַח - נַעֲשָׂה מוּעָד לְסֵרוּגִין**
28 **לַכֹּל[42]; וְאִם נָגַח בַּיּוֹם שֶׁהוּא מוּעָד לוֹ[43] אֶחָד**
29 **מִשְּׁלֹשֶׁת הַמִּינִין שֶׁנָּגַח בְּסֵרוּגִין - הֲרֵי זֶה מוּעָד.**

41) חמור הבר. 42) זה צירוף של שתי הדוגמאות שבהלכה הקודמת. "לכל" לאו דוקא, כי אינו מועד אלא למינים שנגח כדברי רבינו בסוף הלכה זו. 43) שביעי, תשיעי וכו'.

30 **יא. נָגַח בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ זֶה, וּבִשְּׁשָׁה עָשָׂר**
31 **לְחֹדֶשׁ שֵׁנִי, וּבִשְּׁבָעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ שְׁלִישִׁי - אֵינוֹ**
32 **מוּעָד, עַד שֶׁיִּשְׁלֹשׁ בִּדְלוּגִ[44]. שָׁמַע קוֹל שׁוֹפָר וְנָגַח,**
33 **קוֹל שׁוֹפָר וְנָגַח, קוֹל שׁוֹפָר וְנָגַח - נַעֲשָׂה מוּעָד**
34 **לְשׁוֹפָרוֹת[45]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

44) שיהיו שלושה דילוגים, כי הנגיחה הראשונה שלא הייתה בדילוג אינה מן החשבון ולכן הועד רק בנגיחה רביעית וחייב נזק שלם על החמישית (כך פירש רש"י אליבא דשמואל) ואין זה דומה לסירוגין שבהלכה ט, ראה תוספות שם, ב דיבור המתחיל יום, שאין להשוות סירוגין של מינים לסירוגין של ימים, שם. 45) ואין אומרים שהנגיחה הראשונה באה רק מרוב בהלה מקול השופר. אם יגח פעם רביעית לקול השופר, ישלם נזק שלם מן העלייה, שם.

35 **יב. נָגַח שְׁלֹשָׁה שְׁוָרִים בִּשְׁלֹשָׁה יָמִים זֶה אַחַר זֶה,**
36 **וּבְרְבִיעִי נָגַח חֲמוֹר, וּבַחֲמִישִׁי נָגַח גָּמָל; אוֹ שֶׁנָּגַח**
37 **חֲמוֹר וְגָמָל בַּתְּחִלָּה בְּשֵׁנִי יָמִים זֶה אַחַר זֶה, וְאַחַר**
38 **כָּךְ נָגַח שְׁלֹשָׁה שְׁוָרִים זֶה אַחַר זֶה - הֲרֵי זֶה**
39 **סָפֵק[46] אִם הוּא מוּעָד לְשְׁוָרִים בִּלְבַד אוֹ לְשִׁלְשֶׁת**
40 **הַמִּינִין הוּא מוּעָד. וְכֵן אִם נָגַח בְּשָׁלֹשׁ שַׁבָּתוֹת זוֹ**
41 **אַחַר זוֹ וּבְאֶחָד בַּשַּׁבָּת וּבְשֵׁנִי בַּשַּׁבָּת; אוֹ שֶׁנָּגַח**
42 **בַּחֲמִישִׁי בַּשַּׁבָּת וּבְעֶרֶב שַׁבָּת וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת וּבְשִׁשִּׁי**
43 **שַׁבָּתוֹת הַבָּאוֹת אַחֲרֶיהָ - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם הוּא**
44 **מוּעָד לְשַׁבָּתוֹת בִּלְבַד אוֹ לִשְׁלֹשֶׁת הַיָּמִים שֶׁשְּׁנַיִם**
45 **מֵהֶן חוֹל.**

46) אם שור שלישי - ובבעיא ב', שור ראשון - אנו מצרפים עם השוורים, ואז הוא מועד לשוורים בלבד, או דנים אותו אחר חמור וגמל, ומועד הוא לשלושת המינים. בעייא שלא נפתרה, שם. וכן אם נגח בשלושה שבתות, אם שבת שלישית - ובבעיא ב', שבת ראשונה - מצרפים לשבתות, ומועד לשבתות בלבד, או לשני ימי החול שלאחריה - ובבעיא ב', שלפניה - ומועד הוא לשלושת הימים, ששניים מהם חול.

46 **יג. וְכָל אֵלּוּ הַסְּפֵקוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, אֵין מְחַיְּבִין בָּהֶן**
47 **אֶת הַמַּזִּיק אֶלָּא חֲצִי נֶזֶק[47]; וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק נֶזֶק**
48 **שָׁלֵם - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[48].**

47) כדין תם. 48) מחמת ספק.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) נתבאר בו חיוב קרן התמה אחר השמירה. וכן נתבאר שם התם והמועד שהזיקו גוף האדם ולא המיתוהו. וכן נתבאר משפטי המכניס בהמתו לרשות שאינה שלו ושם הזיקה בקרן או הוזקה מה דינו, וכן נתבארו שם משפטי תשלומי הנזק כיצד הוא וממה הוא, וכל פרטי תשלומי נזקי הקרן.

א. שׁוֹר שֶׁקִּשְׁרוֹ בְּעָלָיו בְּמוֹסֵרָה[2] וְנָעַל בְּפָנָיו כָּרְאוּי[3], וְיָצָא וְהִזִּיק[4]: אִם תָּם הוּא - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[5], וְאִם הָיָה מוּעָד - פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ[6], הָא אִם שְׁמָרוֹ[7] - פָּטוּר[8], וְשָׁמוּר הוּא זֶה. וְכֵן אִם הִזִּיק בְּדָבָר שֶׁהוּא מוּעָד לוֹ מִתְּחִלָּתוֹ, כְּגוֹן שֶׁאָכַל דְּבָרִים הָרְאוּיִים לוֹ אוֹ שֶׁבֵּר בְּרַגְלָיו בְּדֶרֶךְ הֲלוּכוֹ - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם[9].

2) בחבל. 3) דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה. 4) כגון שנגח. 5) כי זוהי שמירה פחותה, שכל אדם נזהר בה, ולכן מחייבת אותו התורה בחצי נזק, כדי שישמור שמירה מעולה. 6) חיובו תלוי בחוסר שמירה. 7) שמירה כל שהיא. 8) דעת ר' יהודה, בבא־קמא מה: 9) בשן וברגל מספקת שמירה פחותה לדעת הכל, שם נה:

ב. הָיָה מוּעָד לְקֶרֶן יָמִין[10] וְאֵינוֹ מוּעָד לְקֶרֶן שְׂמֹאל, וְיָצָא אַחַר שֶׁשְּׁמָרוֹ כָּרָאוּי וְנָגַח, בֵּין בְּקֶרֶן יָמִין בֵּין בִּשְׂמֹאל - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[11].

10) שם. 11) אף־על־פי שהוא מועד לקרן ימין, ומועד אם שמרו כראוי פטור, הוא פטור על החצי הנוסף של מועד בלבד, אבל החצי שהיה חייב בו בעודו תם אפילו אם שמרו כראוי, ממשיך הוא להיות חייב בו גם לאחר שהועד. בלשון הגמרא - "צד תמות במקומה עומדת". כדעת רב אדא בר אהבה, המפרש כך דברי ר' יהודה במשנה. בהלכה הקודמת הביא רבינו את דברי ר' יהודה במשנה כלשונם, ובהלכה ב - את פירוש הגמרא לדעת ר' יהודה. בזה מיושבת תמיהת ה"שלטי גבורים" בסוגיא זו.

ג. בְּהֵמָה שֶׁחָבְלָה בְּאָדָם, בֵּין בְּכַוָּנָה בֵּין שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה: אִם תָּמָה הִיא - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִגּוּפָהּ[12], וְאִם מוּעֶדֶת הִיא - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם. וּפָטוּר מִן הַשֶּׁבֶת[13] וּמִן הַבּשֶׁת וּמִן הַצַּעַר[14] וּמִן הָרְפוּי; שֶׁאַרְבָּעָה דְּבָרִים אֵלּוּ לֹא חִיְּבָה בָּהֶן תּוֹרָה אֶלָּא בְּאָדָם[15] שֶׁחָבַל בַּחֲבֵרוֹ, אֲבָל בְּהֵמָה שֶׁחָבְלָה בְּאָדָם - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁהִזִּיקָה מָמוֹנוֹ שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חֲצִי נֶזֶק בִּלְבַד. לְפִיכָךְ, שׁוֹרוֹ שֶׁבִּיֵּשׁ - פָּטוּר[16], וְאִם בִּיֵּשׁ הוּא בְּעַצְמוֹ - חַיָּב, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[17]. וְשׁוֹרוֹ שֶׁחָבַל בְּאָבְיו אוֹ בְּאִמּוֹ[18], אוֹ שֶׁהִדְלִיק גְּדִישׁ חֲבֵרוֹ בְּשַׁבָּת - חַיָּב בְּנִזְקֵיהֶן; וְאִלּוּ הָיָה הוּא בְּעַצְמוֹ הֶעוֹשֶׂה זֶה - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם[19], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[20].

12) כדעת החכמים, האומרים "כמשפט הזה יעשה לו" (שמות כא, לא) "כמשפט שור בשור, כך משפט שור באדם. מה שור בשור - תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם, אף שור באדם - תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם", בבא קמא לג. 13) מה שהפסיד בזמן המחלה. אם נשברה ידו, אין מעריכים לפי העבודה שעשה לפני שנשברה ידו, כי זה נכלל כבר בנזק, אלא רואים אותו כשומר קישואים, עבודה שיוכל לעשות גם ביד שבורה לאחר שיבריא. ומשלם את ההפסד של שכר עבודה זו בימי מחלתו. 14) אפילו שילם בעד היד, מעריכים כמה היה אדם נותן שיורידו לו את היד בסם ללא כאב, במקום שישברו לו את היד. הפרש זה הוא חשבון הצער. 15) שם פז. והטעם - "ואיש כי יתן מום בעמיתו" (ויקרא כד, יט), איש בעמיתו ולא שור בעמיתו, שם כו. דין נתינת מומים שחייבה תורה בארבעה דברים, הוא רק באדם שחבל ולא בשור בעמיתו של בעליו. 16) כגון לכלך את האדם, משנה שם לד: 17) בהלכות חובל ומזיק, פרק א. 18) של בעל השור. 19) מפני שהוא חייב מיתה על מעשה זה, ואין אדם מת ומשלם על מעשה אחד. 20) הלכות חובל ומזיק, פרק ד.

ד. הַמַּכְנִיס שׁוֹרוֹ לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וּנְגָחוֹ שׁוֹרוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת אוֹ נִשְׁכּוֹ כַּלְבּוֹ - פָּטוּר[21]. וְאִם נָגַח הוּא שׁוֹר שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת: אִם הָיָה תָּם - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[22], וְאִם הָיָה מוּעָד - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, כְּדִין הַנּוֹגֵחַ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים.

21) בעל הבית יכול לומר לבעל השור: מי הרשה לך להכניס שורך לחצרי, בבא־קמא מז: 22) כדעת החכמים במשנה, שם כד:

ה. נָפַל לְבוֹר שֶׁבַּחֲצַר זוֹ וְהִבְאִישׁ אֶת מֵימָיו[23]: אִם הִבְאִישׁ אֶת מֵימָיו מִיָּד[24] בִּשְׁעַת נְפִילָה - חַיָּב[25] בְּנִזְקֵי הַמַּיִם, וְאִם אַחַר זְמַן - פָּטוּר; שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה הַשּׁוֹר תַּקָּלָה[26] כְּבוֹר, וְהַמַּיִם הֲרֵי הֵן כְּכֵלִים, וְלֹא מָצִינוּ בּוֹר שֶׁחִיֵּב בּוֹ אֶת הַכֵּלִים[27]. וְאִם הִכְנִיס בִּרְשׁוּת - בַּעַל הַשּׁוֹר פָּטוּר[28]. וְאִם קִבֵּל עָלָיו בַּעַל הַבַּיִת לִשְׁמֹר - הֲרֵי הוּא[29] חַיָּב בְּנֶזֶק הַשּׁוֹר[30] שֶׁנִּפַּל לַבּוֹר.

23) המכונסים בו, שם מז: 24) כגון שהיה מלוכלך בצואה. 25) כדין מזיק ממש. 26) ודינו כבור, שם מח: 27) דין זה לומדים מן הפסוק "ונפל שמה שור או חמור" (שמות כא, לג) שור ולא אדם, חמור ולא כלים. שם כח: 28) כי בעל החצר חייב לשמור על בורו, אבל גם בעל החצר פטור על הנזק שהוזק השור. 29) בעל החצר. 30) דעת רבי במשנה שם מז: , ושמואל פסק כמותו שם מח: , והלכה כשמואל בדינים.

ו. הִכְנִיס שׁוֹרוֹ[31] לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וְהִזִּיק אֶת בַּעַל הַבַּיִת אוֹ שֶׁהִזַּק בּוֹ בַּעַל הַבַּיִת[32], אוֹ שֶׁחָפַר בְּחֲצַר בּוֹרוֹת שִׁיחִין[33] וּמְעָרוֹת - בַּעַל הַשּׁוֹר חַיָּב בְּנִזְקֵי חָצֵר, וּבַעַל חָצֵר חַיָּב בְּנִזְקֵי הַבּוֹר[34], שֶׁהֲרֵי עָלָיו לְסָתְמוֹ[35].

31) מימרת רבא שם, מח. 32) כגון שנתקל בו. 33) חפירות ארוכות. 34) אם הפקיר רשותו, אף־על־פי שנעשה על־ידי שור, ונתבאר בהלכה הקודמת, ששור

שעשה בור אין בעליו חייבים בנזקיו. 35) לפני שהפקירו, שהרי בורו הוא, וכאשר מפקירו הריהו נותן תקלה ברשות הרבים, ועל כן הרי הוא כאילו עשאו בעצמו.

1 **ז. הִזִּיק בַּעַל הַבַּיִת אֶת הַשּׁוֹר[36]: אִם הִזִּיקוֹ שֶׁלֹּא**
2 **לְדַעַת - פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי אוֹמְרִין לוֹ[37]: לָמָּה נִכְנַסְתָּ שֶׁלֹּא**
3 **בִּרְשׁוּת, שֶׁלֹּא יָדַעְתִּי עַד שֶׁשָּׁגַגְתִּי בְּךָ; וְאִם הִזִּיקוֹ**
4 **לְדַעַת - חַיָּב[38] נֶזֶק שָׁלֵם, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת**
5 **לְהוֹצִיאוֹ מֵרְשׁוּתוֹ, אֲבָל לְהַזִּיקוֹ אֵין לוֹ רְשׁוּת.**

36) גם זה מדברי רבא שם. 37) בעל החצר לבעל השור. 38) דעת רב פפא שם.

6 **ח. שָׁמִין[39] לְנֶזֶקִין. כֵּיצַד? חֲרֵי שִׁשְׁבֵּר כְּלִי שֶׁל חֲבֵרוֹ**
7 **- בֵּין הוּא בֵּין בְּהֶמְתּוֹ - אֵין אוֹמְרִים לַמַּזִּיק: קַח**
8 **אַתָּה הַכְּלִי הַשָּׁבוּר וְשַׁלֵּם לָזֶה דְּמֵי הַכְּלִי, אֶלָּא**
9 **אוֹמְדִין כַּמָּה פָּחֵת הַכְּלִי מִדָּמָיו, וְנוֹתֵן לוֹ כָּל**
10 **הַפָּחָת[40] - אִם הַמַּזִּיק מוּעָד, אוֹ חֲצִי הַפָּחָת - אִם**
11 **הָיָה תָּם. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ - לַנָּזָק, פָּחֵת**
12 **הַנִּבְלָה[41] שֶׁל נְזָקִ[42]. וְשֶׁבַח הַנִּבְלָה[43] - חוֹלְקִין אוֹתוֹ[44]**
13 **הַנָּזָק וְהַמַּזִּיק.**

39) מעריכים. 40) אם הכלי היה שוה 10 ש"ח, ולאחר שנשבר שווה 2 ש"ח, הרי הפחת 8 ש"ח, והכלי השבור שייך לניזק. 41) אם פחתו דמיה משעת המיתה עד שעת המשפט. 42) והמזיק ישלם חצי נזק או נזק שלם, לפי מחיר הנבילה בשעת המיתה. 43) אם מחירה עלה משעת המיתה עד שעת המשפט. 44) כדעת ר' יהודה, ולפי תשובת ר' יוחנן, שם לד:

14 **ט. כֵּיצַד? שׁוֹר שֶׁוֶּה מָאתַיִם שְׁנִגְּחוּהוּ וָמֵת, וַהֲרֵי**
15 **הַנִּבְלָה שָׁוֶה בְּשָׁעַת מִיתָה מֵאָה, וּבְשָׁעַת הַעֲמָדָה**
16 **בַּדִּין פָּחֲתָה וַהֲרֵי שָׁוֶה שְׁמוֹנִים - אֵין הַמַּזִּיק מְשַׁלֵּם**
17 **אֶלָּא מֵאָה, אִם הָיָה מוּעָד; וְאִם הָיָה תָּם - מְשַׁלֵּם**
18 **לוֹ חֲמִשִּׁים מִגּוּפוֹ[45].**

45) והנבילה לניזק.

19 **י. הִשְׁבִּיחָה הַנִּבְלָה וַהֲרֵי הִיא שָׁוָה בְּשָׁעַת הַעֲמָדָה**
20 **בַּדִּין מֵאָה וְעֶשְׂרִים - חֲרֵי הַמַּזִּיק מְשַׁלֵּם לוֹ**
21 **תִּשְׁעִים[46], אִם הָיָה מוּעָד; וְאִם הָיָה תָּם - מְשַׁלֵּם**
22 **אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה מִגּוּפוֹ. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: וְגַם אֶת הַמֵּת**
23 **יֶחֱצוּן - [שֶׁבַח הַמֵּת יֶחֱצוּן].**

46) מחלקין את השבח בין המזיק והניזק, וכאילו הנבילה שוה מאה ועשר. א"כ הנזק הוא תשעים.

24 **יא. שׁוֹר שֶׁוֶּה מָאתַיִם[47] שֶׁנִּגַּח שׁוֹר שֶׁוֶּה מָאתַיִם**
25 **וְהִפְחִיתוֹ חֲמִשִּׁים, וּבְשָׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין הִשְׁבִּיחַ**
26 **הַנָּזָק וַהֲרֵי הוּא שָׁוֶה אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז, וְאִלּוּלֵא**
27 **הַנְּגִיחָה שֶׁהִפְחִיתוּ הָיָה שָׁוֶה שְׁמוֹנָה מֵאוֹת[48] - בֵּין**
28 **שֶׁשִּׁבְּחוּ בֵּין שֶׁשָּׁבַח מֵאֵלָיו - אֵין נוֹתֵן אֶלָּא כְּשַׁעַת**
29 **הַנִּזֵּק[49]. כָּחַשׁ מֵחֲמַת הַמַּכָּה[50] בְּשָׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין,**
30 **וַהֲרֵי הַפְּחָת שָׁוֶה מֵאָה[51] - נוֹתֵן לוֹ כְּשָׁעַת הַעֲמָדָה**
31 **בַּדִּין.**

47) ברייתא שם לד. 48) והנזק הוא ארבע מאות זוז, והניזק תובע מאתים בתם או ארבע מאות במועד. 49) מועד חמשים, ותם עשרים וחמש. 50) אבל אם הפחת בא מחמת מלאכה, נותן כבשעת הנזק, כי אין המזיק אשם בזה. 51) במקום חמשים בשעת הנזק, שם, שם. ואין זה דומה לפחת נבילה משעת מיתה עד שעת העמדה בדין, שהפחת של ניזק, כי שם הפחת בא מאליו בגלל קלקול הנבילה, והיה לו לניזק למכרה מיד, אבל במקרה שלנו סבור הניזק לפעמים שהבהמה תתרפא והיא נכחשת, ומכיון שזה בא מחמת המכה, חייב המזיק.

32 **יב. הִשְׁבִּיחַ הַמַּזִּיק[52] בְּשָׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין: אִם**
33 **מֵחֲמַת שֶׁפִּטְּמוֹ[53] שָׁבַח - אֵינוֹ מִשְׁתַּלֵּם מִמֶּנּוּ אֶלָּא**
34 **מַה שֶּׁהָיָה שָׁוֶה בַּשָּׁעָה שֶׁהִזִּיק; וְאִם מֵחֲמַת עַצְמוֹ**
35 **הִשְׁבִּיחַ[54] - מִשְׁתַּלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִמֶּנּוּ כֻּלּוֹ כְּשָׁעַת**
36 **הַעֲמָדָה בַּדִּין.**

52) כגון שור תם שוה 50 ש"ח נגח שור, והנזק הוא בשיעור 200 ש"ח. חצי נזק - 100 ש"ח, אולם בתם גובים מגופו, והריהו שוה 50 ש"ח בלבד. בשעת העמדה בדין, עלה מחירו של המזיק למאה ש"ח. הניזק תובע כעת את כל חצי הנזק בסך מאה ש"ח מן המזיק. 53) בעל המזיק לשורו. 54) כלומר 50 ש"ח בלבד. בעל המזיק יכול לטעון: אני הוצאתי כסף ופטמתי את שורי, ואתה תקח?! (שם).

37 **יג. עַל הַמַּזִּיק לְטָרְחַ[55] בַּנִּבְלָה עַד שֶׁמַּמְצִיא אוֹתָהּ**
38 **לַנָּזָק. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנָּפַל הַשּׁוֹר לְבוֹר וָמֵת - מַעֲלֶה**
39 **הַנִּבְלָה מִן הַבּוֹר וְנוֹתְנָהּ לַנָּזָק, וְאַחַר כָּךְ שָׁמִין לוֹ**
40 **פְּחַת נִבְלָה. שֶׁנֶּאֱמַר: כֶּסֶף יָשִׁיב לְבָעָלָיו וְהַמֵּת[56]**
41 **יִהְיֶה לוֹ - מְלַמֵּד, שֶׁהוּא חַיָּב לְהָשִׁיב אֶת הַנִּבְלָה וְאֶת**
42 **הַפְּחָת שֶׁפָּחֲתָה מִן הַחַי לַנָּזָק[57]; וְאִם הָיָה תָּם - חֲצִי**
43 **הַפְּחָת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

55) גובה הניזק כל חצי הנזק, כי השור שייך לניזק, כדעת ר' עקיבא שם לג. "הוחלט השור" לניזק. 56) דעת אבא־שאול ואחרים, שם יא. 57) משמע, שאף את המת ישיב לבעליו. 58) זהו פירוש ל"כסף ישיב לבעליו". 59) למעלה הלכה ח.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) נתבארו בו מהות הבעלים שבעלי החיים המזיקים הם שלהם, או שהזיקו ובשעת הנזק לא היו להם בעלים, או שהזיקו דבר שאינו של הדיוט. וכן אם היו להם בעלים ואחר הנזק יצאו לרשות אדון אחר, וכן נתבאר שם האיך בית דין גובים נזקין אלו, ואי זו ראיה צריך הניזק כדי שיגבו לו נזקו.

44 **א. שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, אוֹ שׁוֹר**
45 **שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל - פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר:**
46 **שׁוֹר רֵעֵהוּ[2]. וְכָל הַקָּדָשִׁים[3] שֶׁחַיָּבִין בָּהֶן מְעִילָה[4] -**

אֵין בָּהֶן דִּין נְזָקִין[5]. וּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[6] - יֵשׁ בָּהֶן דִּין נְזָקִין[7], בֵּין שֶׁהִזִּיקוּ בֵּין שֶׁהֻזְּקוּ, שֶׁהֲרֵי יָצְאוּ לְפְדְיוֹן וְלִהְיוֹתָם חֻלִּין.

2) "וכי יגוף שור איש את שור רעהו", ולא שור של הקדש, משנה בבא־קמא לז: 3) בין קדשי מזבח, כגון בהמת עולה או בהמת חטאת משהוקדשה עד אחר זריקת הדם, ובין קדשי בדק הבית. 4) אם נהנה מהם בשוגג, משלם חומש נוסף על הקרן, ומביא קרבן אשם מעילות. 5) כי נקראים "קדשי ה'". 6) כגון שנפל בהם מום ונפדו. 7) כי "שור רעהו" נקרא, שם נג: ואף־על־פי שיש בהם קצת קדושה, שאסורים בגיזה ועבודה.

ב. שְׁלָמִים[8] שֶׁהִזִּיקוּ - גּוֹבֶה[9] מִבְּשָׂרָם[10], וְאֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַבָּשָׂר בְּנֶגֶד אֲמוּרֵיהֶן[11]; שֶׁהָאֲמוּרִים שֶׁל קָדָשִׁים קַלִּים[12] מוּעָלִין בָּהֶן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מְעִילָה[13]. וְכֵן תּוֹדָה שֶׁהִזִּיקָה[14] - גּוֹבֶה מִבְּשָׂרָהּ, וְאֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַלֶּחֶם[15] הַבָּא עִמָּהּ; שֶׁאֵין הַלֶּחֶם מִכְּלַל בָּשָׂר[16].

8) הנמנים עם קדשים קלים, וממון בעלים הם, שם יג. 9) חצי נזק. 10) כי תם גובה מגופו, והבשר ממון בעלים הוא. 11) החלקים שמקריבים על גבי המזבח, כגון החלב המכסה את הקרב, שתי הכליות ועוד (ויקרא ג, ג־ד). ביאור לדין זה בהלכה הבאה. 12) כגון שלמים, תודה, בכור, מעשר בהמה ועוד, שהבשר נאכל ואת האימורים מקריבים על המזבח. 13) פרק ב. 14) שם יג: 15) ויקרא ז, יב. 16) ותם גובה מגופו של המזיק בלבד.

ג. וְכֵיצַד גּוֹבֶה? שְׁיַּאכַל הַנִּזָּק וַחֲבוּרָתוֹ מִן הַבָּשָׂר בִּקְדֵרָה[17] כְּנֶגֶד חֲצִי נֶזֶק שֶׁלּוֹ. וְכֵיצַד אֵינוֹ גּוֹבֶה כְּנֶגֶד הָאֲמוּרִין? שֶׁאִם הָיָה לוֹ לִגְבּוֹת בַּחֲצִי נִזְקוֹ שֶׁוֶּה דִּינָר, וְהָיָה כָּל הַבָּשָׂר עִם הָאֲמוּרִין שָׁוֶה שְׁנֵי דִּינָרִים, וְהַבָּשָׂר בִּלֹא אֲמוּרִין שָׁוֶה דִּינָר וַחֲצִי - אֵינוֹ גּוֹבֶה שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הַבָּשָׂר[18], אֶלָּא חֲצִי הַבָּשָׂר בִּלְבַד[19].

17) כדין קדשים קלים. 18) כלומר, חצי נזק כולו מן הבשר. 19) כלומר, שלושת רבעי דינר. ורבע הדינר, כנגד החלק המגיע לו מן האימורים, מפסיד הניזק. המזיק יכול לטעון: הבשר שלי והאימורים של הקדש. אני משלם מן הבשר שלי בהתאם לחלקי המוטל עלי, ואין אני אחראי לחלק האימורים, שהם קדשי ה'.

ד. וְכֵן שׁוֹר הֶפְקֵר[20] שֶׁהִזִּיק - פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: שׁוֹר רֵעֵהוּ - עַד שֶׁיִּהְיוּ הַנְּכָסִים מְיֻחָדִים לִבְעָלִים[21]. כֵּיצַד? שׁוֹר הֶפְקֵר שֶׁנָּגַח, וְקֹדֶם שֶׁיִּתְפֹּשׂ אוֹתוֹ הַנִּזָּק בָּא אַחֵר וְזָכָה בּוֹ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[22]. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שׁוֹר הַמְיֻחָד לִבְעָלִים שֶׁהִזִּיק, וְאַחַר שֶׁהִזִּיק הִקְדִּישׁוֹ אוֹ הִפְקִירוֹ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר; עַד שֶׁיִּהְיוּ לוֹ בְּעָלִים בְּשָׁעַת חֲזָקוֹ וּבְשָׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין[23].

20) בלי בעלים, שם יג: 21) משנה שם ט: 22) כי בשעת הנגיחה לא היו לו בעלים. 23) שנאמר: "והועד בבעליו... והמית איש" (שמות כא, כט) עד שתהא מיתה והעמדה בדין שווין כאחד, כלומר בבעל אחד, שם.

ה. שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל[24] שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים, בֵּין תָּם בֵּין מוּעָד - פָּטוּר; לְפִי שֶׁאֵין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים מְחַיְּבִין[25] אֶת הָאָדָם עַל בְּהֶמְתּוֹ שֶׁהִזִּיקָה, וַהֲרֵי אָנוּ דָּנִין לָהֶם כְּדִינֵיהֶם[26]. וְשׁוֹר שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁנָּגַח שֶׁל יִשְׂרָאֵל, בֵּין תָּם בֵּין מוּעָד - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם; קָנָס זֶה הוּא לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, לְפִי שֶׁאֵינָן זְהִירִין בַּמִּצְוֹת וְאֵינָן מְסַלְּקִין הַנֶּזֶק[27], וְאִם לֹא תְּחַיֵּב אוֹתָן עַל נִזְקֵי בְּהֶמְתָּן - אֵין מְשַׁמְּרִין אוֹתָהּ, וּמַפְסִידִין מָמוֹן הַבְּרִיּוֹת.

24) משנה שם לז: 25) בית־הדין שלהם אינו מטיל על בעל הבהמה חובת תשלום בעד נזקי בהמתו, ואינו רואה בזה נושא לטיפול בית המשפט. 26) ירושלמי בבא־קמא פרק ד הלכה ג, "ר' אבהו בשם ר' יוחנן אמר: כדיניהם". 27) מתוך שאין חסים על ממון זולתם. לפי הגמרא (שם לח.). ודין זה נאמר רק בעמים שלא קיבלו עליהם שבע מצוות בני נח.

ו. שׁוֹר תָּם שֶׁהִזִּיק[28], אִם מְכָרוֹ הַמַּזִּיק עַד שֶׁלֹּא עָמַד בַּדִּין[29], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מָכוּר[30] - הֲרֵי הַנִּזָּק גּוֹבֶה הֵימֶנּוּ[31], וְחוֹזֵר הַלּוֹקֵחַ וְגוֹבֶה מִן הַמַּזִּיק שֶׁמָּכַר לוֹ; שֶׁכְּיָון שֶׁנָּגַח קוֹל יֵשׁ לוֹ[32], וְלֹא הָיָה לוֹ לַלּוֹקֵחַ לִקַּח עַד שֶׁיִּגְבֶּה הַנִּזָּק.

28) ברייתא, שם לג: 29) עם הניזק. 30) והקונה רשאי לעבוד בשור. 31) כי שור תם גובים מגופו, וכאילו עשו אותו אפותיקי לניזק. 32) ואינו דומה לשאר אפותיקי של מטלטלין, שאין גובים מן הקונה. ברייתא זו, לפי דעת רבינו, נאמרה לדעת ר' עקיבא, שאמר "הוחלט השור", אולם זה דוקא לאחר שעמד בדין, ולא לפני שעמד בדין (עי' מאירי לבבא־קמא עמוד 102, ועי' מגיד־משנה).

ז. הִקְדִּישׁוֹ הַמַּזִּיק - הֲרֵי זֶה מַקְדִּישׁ[33], כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ[34]: הֻקְדַּשׁ יוֹצֵא בִּלֹא פִּדְיוֹן. שָׁחָטוֹ - גּוֹבֶה מִבְּשָׂרוֹ. נָתָנוֹ בְּמַתָּנָה - מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי[35], וְיִגְבֶּה הַנִּזָּק מִמֶּנּוּ.

33) אפילו לדעת רבי עקיבא. 34) היודע שזה שורו של פלוני ואינו יודע שנגח, וראה שהקדישו ויצא לחולין, יאמר: הקדש יוצא בלא פדיון, שם. 35) ורשאי המקבל לעבוד בו, כמו בדין מזיק שמכר.

ח. הִזִּיק וְעָמַד בַּדִּין[36] וְאַחַר כָּךְ מְכָרוֹ - אֵינוֹ מָכוּר[37]. הִקְדִּישׁוֹ - אֵינוֹ מַקְדִּישׁ. נָתָנוֹ בְּמַתָּנָה - לֹא עָשָׂה וְלֹא כְּלוּם. קָדְמוּ[38] בַּעֲלֵי חוֹבוֹת שֶׁל מַזִּיק[39] וּתְפָסוּהוּ, בֵּין שֶׁחָב עַד שֶׁלֹּא הִזִּיק[40] בֵּין הִזִּיק עַד שֶׁלֹּא חָב - לֹא זָכוּ, אֶלָּא הַנִּזָּק גּוֹבֶה מִמֶּנּוּ[41]; שֶׁאֲפִלּוּ הָיָה שֶׁל בַּעֲלֵי חוֹבוֹת מְתֻחְלָּה[42] וְהִזִּיק - הֲרֵי זֶה גּוֹבֶה מִגּוּפוֹ.

36) המשך הברייתא הקודמת. 37) כי השור הוחלט, וגופו

שייך כבר לניזק. 38) לפני שבא הניזק. 39) שלהם חייב המזיק כסף. 40) אפילו אם החוב שלהם קדם לנזק, והם הראשונים בתור לפני הניזק. 41) משור המזיק. 42) לפני שהזיק, שם לד.

1 **ט. מועד[43] שֶׁהִזִּיק, בֵּין עָמַד בַּדִּין בֵּין שֶׁלֹּא עָמַד**
2 **בַּדִּין, וְהִקְדִּישׁוֹ אוֹ מְכָרוֹ אוֹ נְתָנוֹ בְּמַתָּנָה אוֹ שְׁחָטוֹ**
3 **- מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי[44]. קָדְמוּ בַּעֲלֵי חוֹבוֹת**
4 **וְהִנְהִיגוּהוּ[45], בֵּין חָב עַד שֶׁלֹּא הִזִּיק בֵּין הִזִּיק עַד**
5 **שֶׁלֹּא חָב - זָכוּ בּוֹ; לְפִי שֶׁאֵין מִשְׁתַּלֵּם הַנִּזָּק[46] אֶלָּא**
6 **מִן הַמְּעֻלֶּה שֶׁבְּנִכְסֵי הַמַּזִּיק[47], וַחֲרֵי כָּל נְכָסָיו**
7 **מְשֻׁעְבָּדִין[48] לְנֶזֶק זֶה.**

43) המשך הברייתא הקודמת. 44) והשור כולו קניינו של ההקדש, של הקונה, או של מקבל המתנה. 45) לרשותם. 46) מגופו. 47) ודינו כבעל־חוב, ובמטלטלין אין דין קדימה, ובעל־חוב מאוחר שקדם וגבה מהם, זכה. 48) ואין שעבודו על גוף השור במיוחד, כמו בתם.

8 **י. כֵּיצַד? דִּין נִזָּקִין לִגְבוֹת לַנִּזָּק מִנִּכְסֵי הַמַּזִּיק -**
9 **גּוֹבִין מִן הַמְּטַלְטְלִין תְּחִלָּה[49]; וְאִם לֹא הָיוּ לוֹ**
10 **מְטַלְטְלִין כְּלָל אוֹ שֶׁלֹּא הָיוּ לוֹ מְטַלְטְלִין כְּנֶגֶד כָּל**
11 **הַנֶּזֶק - גּוֹבִין הַשְּׁאָר מִן הַקַּרְקַע הַמְּעֻלֶּה שֶׁבְּנִכְסֵי**
12 **הַמַּזִּיק[50]. וְכָל זְמַן שֶׁיִּמְצְאוּ מְטַלְטְלִין, וַאֲפִלּוּ סַבִּין[51]**
13 **- אֵין נִזָּקִין לַקַּרְקַע.**

49) "כסף ישיב לבעליו" (שמות כא, לד) לרבות שוה כסף, ואפילו סובין, שם ז. וכדעת רב פפא (שם עמוד ב), שכל מטלטלין הם בחינת "מיטב", כי אם אי־אפשר למכור במקום זה, יימכרו במקום אחר. 50) "מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם" (שם כב, ד), וכדעת ר' עקיבא, שהכוונה למיטב שדהו של מזיק (שם ז.). בקרקע דרוש "מיטב", כדי שישיג בנקל קונה. 51) קליפות גרגרי התבואה הנשארות בנפה אחרי שהוציאה את הקמח.

14 **יא. מֵת הַמַּזִּיק קֹדֶם שֶׁיִּשָּׁלֵם - אֵין בֵּית דִּין נִזָּקִין**
15 **לַמְּטַלְטְלִין שֶׁל יְתוֹמִים[52], אֶלָּא לַקַּרְקַע. וְגוֹבִין לַנִּזָּק**
16 **מִן הַזִּבּוּרִית[53]. מִפְּנֵי שֶׁהַנִּזָּק נַעֲשָׂה כְּבַעַל חוֹב[54],**
17 **וְהַמְּטַלְטְלִין אֵינָן מְשֻׁעְבָּדִין לְבַעַל חוֹב. וְאִם תָּפַס**
18 **הַנִּזָּק הַמְּטַלְטְלִין בְּחַיֵּי הַמַּזִּיק - גּוֹבִין לוֹ מֵהֶם לְאַחַר**
19 **מוֹתוֹ[55].**

52) כי מטלטלין של יתומים אינם משועבדים לא לבעל־חוב ולא לניזק (שם יד:). משמע, שאפילו מטלטלין של יתומים גדולים אין גובים. 53) הקרקע הגרועה ביותר, משנה גיטין מח: 54) התובע חוב מן היתומים. 55) כי זכה בהם בתפיסתו, דברי רבא בבא־קמא יד:

20 **יב. כְּבָר תִּקְּנוּ הַגְּאוֹנִים[56] לִגְבוֹת בַּעַל חוֹב מִן**
21 **הַמְּטַלְטְלִין[57], וּפְשָׁטָה תַּקָּנָה זוֹ בְּכָל בָּתֵּי דִינִין.**
22 **לְפִיכָךְ מַגְבִּין הַנִּזָּקִין[58] מִן הַמְּטַלְטְלִין שֶׁל יְתוֹמִים.**
23 **וְאִם לֹא הִנִּיחַ מְטַלְטְלִין[59] - גּוֹבִין לוֹ מִן הַזִּבּוּרִית[60];**
24 **שֶׁכָּל הַבָּא לְפָרַע מִנִּכְסֵי יְתוֹמִים - לֹא יִפָּרַע אֶלָּא מִן**
25 **הַזִּבּוּרִית, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[61].**

56) רי"ף בבא־קמא (הוצאת וילנא ו.) 57) מכיון שהרבה בני אדם אין להם קרקע, והמלוה סומך על המטלטלין (מאירי). 58) ודינם כבעל־חוב, דעת הרי"ף שם. 59) הסדר כמו במזיק: קודם מטלטלין, ואם אין מטלטלין גובה קרקע. 60) ולא עידית כמו ממזיק עצמו. 61) בהלכה יא.

26 **יג. אֵין הַנִּזָּקִין[62] מְשֻׁתַּלְמִין, וְאֵין חַיָּבִין בְּכֹפֶר[63],**
27 **וְאֵין הַבְּהֵמָה נֶהֱרֶגֶת[64], אֶלָּא בְּרִאָיָה בְּרוּרָה[65]**
28 **וּבְעֵדִים הַכְּשֵׁרִים[66] לְהָעִיד. שֶׁלֹּא תֹּאמַר: הוֹאִיל**
29 **וְאֵין מְצוּיִין בְּאֵרוּוֹת הַסּוּסִים וּבְרֶפֶת הַבָּקָר וְגִדְרוֹת**
30 **צֹאן אֶלָּא הָעֲבָדִים וְהָרוֹעִים[67] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, אִם**
31 **הֵעִידוּ שֶׁהַבְּהֵמָה זוֹ הִזִּיקָה אֶת זוֹ - שׁוֹמְעִין לָהֶם,**
32 **וְאִם הֵעִידוּ קְטַנִּים אוֹ נָשִׁים שֶׁאָדָם זֶה חָבַל אֶת זֶה**
33 **אוֹ הֵעִידוּ בְּשָׂאָר נְזָקִין - סוֹמְכִין עֲלֵיהֶן[68]. אֵין**
34 **הַדָּבָר כֵּן, אֶלָּא אֵין מְחַיְּבִים לְעוֹלָם מָמוֹן עַל פִּי**
35 **עֵדִים עַד שֶׁיִּהְיוּ עֵדִים הַכְּשֵׁרִים לְהָעִיד שְׁאָר**
36 **עֵדְיוֹת[69], וְיָעִידוּ[70], וְיַחַיְּבוּ בֵּית דִּין הַמַּזִּיק לְשַׁלֵּם.**

62) משנה בבא־קמא יד: 63) מועד שהמית את האדם משלם כופר ליורשים. 64) כשהמיתה אדם. 65) ולא על יסוד אומדנא. 66) ולא בעבדים, בנשים ובגויים. 67) הרועים פסולים לעדות, כי דינם כגזלנים, מפני שמרעים בהמתם בשדות אחרים, סנהדרין כה: 68) מכיון שאין עדים אחרים שראו, ואין לדמות למקרים שאפשר להזמין מראש עדים כשרים, כגון בהלואה ועוד. 69) כגון הלואה. 70) על הנזק וכו'.

37 **יד. שׁוֹר שֶׁהָיָה רוֹעֶה[71] עַל גַּבֵּי הַנָּהָר[72] וְנִמְצָא שׁוֹר**
38 **הָרוּג בְּצִדּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה מְנֻגָּח וְזֶה מוּעָד לְגַח,**
39 **זֶה מְנֻשָּׁךְ וְזֶה מוּעָד לִשְׁךְ - אֵין אוֹמְרִים[73]: בְּיָדוּעַ**
40 **שֶׁזֶּה נְשָׁכוֹ וְזֶה נְגָחוֹ. וַאֲפִלּוּ גָּמָל הָאוֹחֵר[74] בֵּין**
41 **הַגְּמַלִּים וְנִמְצָא [גָּמָל] הָרוּג בְּצִדּוֹ - אֵין אוֹמְרִים[75]:**
42 **בְּיָדוּעַ שֶׁזֶּה הֲרָגוֹ, עַד שֶׁרָאוּהוּ עֵדִים כְּשֵׁרִים.**

71) בבא־בתרא צג. 72) רשב"ם בגמרא שם אומר: לא גרסינן "על גב הנהר". לעיני רבינו כן היתה הגירסא "ע"ג נהר". 73) לשון הגמרא שם. והטעם הוא, מכיון שיש שם עוד שוורים, אין דנים לפי אומדנא בלי ראיה ברורה. 74) נושך ובועט. 75) פלוגתא של תנאים שם, ופסק כתנא־קמא.

יום ש"ק ל' סיון ה'תשע"ז

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) נתבאר מהו הנקרא "גוף הנזק" כדי שיהיו תשלומי התם נגבים ממנו. וכן נתבאר בו אם אירע ספק או מחלוקת בין המזיק והניזק, דינם ופרטי דברים אלו וכן משפט מזיק אחד שהזיק לשנים וכיוצא בזה באלו הדברים.

א. בְּהֵמָה[2] מְעֻבֶּרֶת שֶׁהִזִּיקָה - גּוֹבֶה חֲצִי נֶזֶק מִמֶּנָּה וּמִוְּלָדָהּ[3]; מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְגוּפָהּ[4]. אֲבָל תַּרְנְגֹלֶת שֶׁהִזִּיקָה - אֵינוֹ גּוֹבֶה[5] מִבֵּיצָתָהּ[6]; מִפְּנֵי שֶׁהַבֵּיצָה אֵינָהּ מְגוּפָהּ, אֲבָל מֻכְדֶּלֶת וּמְפֹרֶשֶׁת מִמֶּנָּה[7].

2) בבא קמא מו. 3) ואם הפרה איננה, גובה כל חצי הנזק מן הוולד. זוהי דעת רבא שם, מז. 4) הוולד, בהיותו עובר בשעת הנגיחה, גוף אחד הוא עם הפרה. על כן גם בתם שאינו גובה אלא מגופו, גובה אף מן הוולד. 5) חצי הנזק. 6) שהטילה לאחר שהזיקה. זהו המשך דברי רבא, שם. 7) אינה מחוברת לגוף התרנגולת אפילו בהיותה עוד במעיה, מה שאין כן וולד בהיותו עובר שמחובר לפרה. ומזה אתה למד, שאם ידוע שהביצה הייתה מקושרת לאשכול או לאם בשעה שהזיקה, גובים ממנה (לפי מגיד משנה וכדעת התוספות).

ב. מְעֻבֶּרֶת שֶׁנָּגְחָה וְנִמְצָא וְלָדָהּ בְּצִדָּהּ, וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שֶׁלֹּא נָגְחָה יָלְדָה[8] אוֹ אַחַר שֶׁנָּגְחָה יָלְדָה[9] - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִן הַפָּרָה[10], וְאֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַוָּלָד כְּלוּם[11] עַד שֶׁיָּבִיא[12] רְאָיָה שֶׁנָּגְחָה הָיְתָה מְעֻבֶּרֶת; שֶׁהַמּוֹצִיא[13] מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו לְהָבִיא רְאָיָה[14].

8) ואין לוולד כל חלק בנגיחה, וכל חצי הנזק משתלם אך ורק מגוף הפרה. 9) ואז גובה חצי הנזק מן הפרה ומוולדה, כמו בהלכה הקודמת. 10) בנוגע לתשלום מגוף הפרה אין הבדל אימתי נולד הוולד. 11) אפילו במקרה שהפרה איננה. בניגוד לדעת סומכוס (במשנה, שם), שממון המוטל בספק חולקים, וגובים מן הוולד רבע נזק, היינו חצי מחצי הנזק. 12) הניזק. 13) ממון. 14) זוהי דעת החכמים, דם, מו:

ג. שׁוֹר שֶׁנָּגַח פָּרָה מְעֻבֶּרֶת וְנִמְצָא עֻבָּרָהּ נוֹפֵל[15] בְּצִדָּהּ, וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שֶׁלֹּא נָגְחָה הִפִּילָה[16] אוֹ מֵחֲמַת נְגִיחָה הִפִּילָה[17] - מְשַׁלֵּם נֶזֶק הַפָּרָה[18], וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם נֶזֶק הַוָּלָד[19]; שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.

15) מת. 16) ובעל השור אינו אשם בנזק העובר. 17) ובעל השור חייב אף בחצי נזק של העובר, כלומר, חצי דמי העובר, אם השור היה תם, ונזק שלם אם היה מועד. 18) תם כדינו ומועד כדינו. 19) אפילו היה מועד אינו משלם כלום, בניגוד לדעת סומכוס, שתם משלם רבע ומועד חצי דמי העובר.

ד. נָגַח פָּרָה מְעֻבֶּרֶת וְהִפִּילָה - אֵין שָׁמִין פְּחַת פָּרָה[20] בִּפְנֵי עַצְמָהּ וּפְחַת הַוָּלָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ[21], אֶלָּא שָׁמִין כַּמָּה הָיְתָה הַפָּרָה שָׁוָה כְּשֶׁהָיְתָה מְעֻבֶּרֶת[22] וּכְרִיאָה[23] וְכַמָּה הִיא שָׁוָה עַכְשָׁו[24], הֵיא וְהַנֶּפֶל שֶׁלָּהּ, וּמְשַׁלֵּם הַפְּחָת[25], אוֹ חֶצְיוֹ[26] - אִם הָיָה תָּם.

20) ההפרש בין דמי הפרה החיה לדמי הפרה המתה. 21) ההפרש בין דמי הוולד החי לדמי הוולד המת. 22) מחיר זה כולל דמי עובר ולא דמי וולד חי, שדמיו מרובים מדמי עובר. חישוב זה הוא לטובת המזיק הטוען: שורי הזיק פרה מעוברת, על כן גם החישוב צריך להיות לפי דמי פרה מעוברת. 23) כשהיא מעוברת היא נראית בריאת בשר ושמנה, וזה מעלה את דמיה. 24) לאחר הנגיחה. 25) אם הוא מועד. 26) חצי הפחת.

ה. הָיְתָה הַפָּרָה לְאַחֵר וְהַוָּלָד לְאַחֵר: הֲרֵי פְּחַת הַשִּׁמְּן[27] שֶׁפָּחֲתָה גּוּף הַפָּרָה[28] - לְבַעַל הַפָּרָה, וּפְחַת הַנֶּפַח[29] - חוֹלְקִין אוֹתוֹ בַּעַל הַפָּרָה עִם בַּעַל הַוָּלָד[30], וְהַנֶּפֶל - שֶׁל בַּעַל הַוָּלָד.

27) כשהפרה מעוברת היא מוסיפה שומן, וזה בא בחישוב דמי הנזק. 28) שהרי השומן נבלע באיבריה, ואין לגוף העובר חלק בו. משום כך פחת זה שייך לבעל הפרה. 29) כשהפרה מעוברת הנפח שלה גדול יותר ונראית בעלת איברים גדולים, ומחירה עולה. גם זה בא בחישוב דמי הנזק. 30) ובעל הוולד מקבל חצי, שהרי גם לגוף הוולד חלק בגידול הנפח.

ו. שׁוֹר שֶׁהָיָה רוֹדֵף אַחַר שׁוֹר אַחֵר וְהֶזֵּק[31], הַנִּזָּק אוֹמֵר: שׁוֹרְךָ הִזִּיק, וְזֶה אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ[32], שֶׁמָּא בְּסֶלַע לָקָה - הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַנִּזָּק אוֹמֵר: אֲנִי יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי, וְזֶה אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ. טָעַן הַנִּזָּק וְאָמַר: וַדַּאי אַתָּה יוֹדֵעַ[33] שֶׁשּׁוֹרְךָ הִזִּיק - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת[34] שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ, אִם הָיָה מוּעָד; אֲבָל אִם הָיָה תָּם - פָּטוּר אַף מִשְּׁבוּעַת הֶסֵּת; שֶׁאֲפִלּוּ הוֹדָה מֵעַצְמוֹ[35] - פָּטוּר, שֶׁחֲצִי נֶזֶק קָנָס הוּא, וּמוֹדֶה בְּקָנָס - פָּטוּר הוּא[36].

31) הנרדף. 32) כך מפרשת שם הגמרא את המשנה "רישא ניזק ברי ומזיק שמא". אין מחייבים לשלם כסף אלא על פי הוכחה ברורה, ואין טענת הניזק־התובע מספקת, אפילו היא חזקה מטענת הספק של המזיק. 33) ואתה טוען "איני יודע" כדי להשתמט מן התשלום. 34) שבועה שתיקנוה חכמי הגמרא לכופר בכל, ואין לתובע עדים (שבועות מ:) ופירוש המלה "היסת" הוא, החכמים הסיתוהו להישבע, כדי להפיס את דעת התובע. שבועה כזו שונה מיתר השבועות בזה, שאינה צריכה נקיטת חפץ, כלומר, אין הנשבע אוחז ספר תורה (רבינו בפרק יא מהלכות שבועות הלכה יג). 35) ששורו נגח. 36) בבא קמא סד: דין זה לומדים מן הפסוק "אשר ירשיעון אלוהים" (שמות כב, ח), ולא המרשיע את עצמו.

ז. הָיוּ שְׁנַיִם רוֹדְפִים אַחַר אֶחָד, וַהֲרֵי עֵדִים שֶׁאֶחָד מֵהֶן הִזִּיק[37], וְאֵין הָעֵדִים יוֹדְעִים אֵי זֶהוּ מִשְּׁנֵיהֶם, זֶה אוֹמֵר: שׁוֹרְךָ הִזִּיק, וְזֶה אוֹמֵר: שׁוֹרְךָ הִזִּיק - שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין[38]. וְאִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם שֶׁל אִישׁ אֶחָד - חַיָּב לְשַׁלֵּם[39] מִגּוּף הַפְּחוּת שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם[40]. וְאִם הָיוּ מוּעָדִין - מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם מִנְּכָסָיו[41].

37) ולא כמו בהלכה הקודמת שספק הוא, אם השור הזיק. במקרה זה לו הודה המזיק, היה חייב לשלם, ואין לפטור אותו כדין מודה בקנס, כי ישנם עדים ואף על פי שאינם יודעים שורו של מי הזיק, מועילה עדותם שלא לדונו

כמודה בקנס (לחם משנה, הלכה ט). 38) על יסוד הכלל הנזכר בהלכה הקודמת "המוציא מחברו עליו הראיה". 39) כי וודאי הוא ששורו הזיק. 40) כשהוא תם. ואם כולו אינו שווה דמי חצי הנזק, מפסיד הניזק את ההפרש, כי המזיק יוכל לטעון שמא הפחות הזיק. 41) כי התשלום מוטל על בעל השור ועל נכסיו ולכן אין כל משקל לשאלה: מי הזיק.

1 **ח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[42]? בְּשֶׁשָּׁנוּ הַשְּׁוָרִים**
2 **עוֹמְדִין; אֲבָל אִם מֵת אֶחָד מֵהֶן אוֹ אָבַד, וְהָיָה אֶחָד**
3 **מֵהֶן תָּם, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן שֶׁל אִישׁ אֶחָד - פָּטוּר,**
4 **שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: הֲבֵא רְאָיָה[43] שֶׁזֶּה הָעוֹמֵד הוּא**
5 **שֶׁהִזִּיק וַאֲשַׁלֵּם לְךָ.**

42) שאם היו שניהם של איש אחד חייב לשלם. 43) כי המוציא מחבירו עליו הראייה. שמא המזיק זה שאבד או שמת, ותם אינו משלם אלא מגופו. [ודין זה נאמר רק כשנאבד התם, אבל כשנאבד המועד חייב בעל השוורים בחצי נזק ממה נפשך, אם המועד הזיק, חייב לשלם מנכסיו נזק שלם, ואם התם הזיק, הרי הוא עומד לפנינו ואפשר לגבות מגופו. כך פירש בעל מאירת עיניים בחושן משפט סימן ת סעיף קטן ה. אולם סגנונה של הלכה זו כאן מתנגד לפירוש זה. רבינו כותב אם מת "אחד מהם", ומשמע שאין כל הבדל איזה מהם מת. מתקבל איפוא על הדעת פירושו השני, שהמדובר כשלא ידוע איזה מהם תם ואיזהו מועד].

6 **ט. הָיוּ שְׁנֵי הַשְּׁוָרִים[44] הָרוֹדְפִין אֶחָד גָּדוֹל[45]**
7 **קָטָן[46], הַנִּזָּק אוֹמֵר: גָּדוֹל הִזִּיק, וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר: קָטָן**
8 **הִזִּיק; הָיָה אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד, הַנִּזָּק אוֹמֵר: מוּעָד**
9 **הִזִּיק[47], וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר: תָּם הִזִּיק[48] - הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ**
10 **עָלָיו הָרְאָיָה[49].**

44) שם לה: הלכה זו עוסקת במקרה שאין עדים כלל. 45) המספיק לתשלום חצי נזק. 46) שאינו מספיק לתשלום חצי נזק. 47) ואתה חייב לי נזק שלם. 48) ומגיע לך רק חצי נזק ומגופו של הנוגח. 49) ואם הניזק לא יביא ראייה, לא יקבל אפילו מה שהודה בו המזיק, בהתאם לכלל "טענו חיטים והודה לו בשעורים פטור אף מדמי השעורים", שם לה: (ראה פירוש המשנה לרבינו). ואפילו לדעת האומרים שבתם ומועד אין לדונו כטענו חיטים והודה לו בשעורים, מפני שגם התם בכלל נכסי המזיק ונכלל בטענתו של הניזק, אף על פי כן פטור המזיק מכלום, כדין מודה בקנס, שהרי אין עדים. הטעם של הכלל הוא: התובע עצמו מודה שהנתבע אינו חייב לו שעורים, והודאת בעל הדין כמאה עדים. וראה חושן משפט סימן פח עוד כמה טעמים.

11 **י. לֹא הָיְתָה שָּׁם[50] רְאָיָה בְּרוּרָה שֶׁזֶּה הִזִּיק, אֶלָּא**
12 **עֵדִים מְעִידִים שֶׁאֶחָד מִשְּׁנֵי אֵלּוּ הִזִּיק - מְשַׁלֵּם**
13 **הַמַּזִּיק כְּמוֹ שֶׁאוֹמֵר[51]. וְאִם טָעַן הַנִּזָּק: שֶׁאַתָּה יוֹדֵעַ**
14 **וַדַּאי, שֶׁזֶּה הִזִּיק בְּפָנֶיךָ[52] - הֲרֵי הַמַּזִּיק נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת**
15 **הַתּוֹרָה[53] וּמְשַׁלֵּם כְּמוֹ שֶׁהוֹדָה, שֶׁהֲרֵי הוֹדָה בְּמִקְצָת.**

50) במקרה המתואר בהלכה הקודמת. 51) ואין זה דומה לטענו בחיטים וכו', כי שם אין עדים כלל וכאן דנים במקרה שיש עדים (מגיד משנה) וראה ש"ך חושן משפט סימן פח סעיף קטן טו. 52) כגון במקרה של תם ומועד טוען הניזק: אתה יודע שהמועד הזיק. 53) כדין כל מודה במקצת, ולא ככופר הכל שנשבע שבועת היסת (ראה למעלה הלכה ו). וטעמו של דבר הוא: כשהניזק אינו טוען שהמזיק עצמו יודע, מתקבלת על הדעת טענת המזיק שלא ידוע לו איזה שור הזיק ולכן הוא פטור משבועה (ש"ך חושן משפט סימן ת סעיף קטן ד), מה שאין כן כשהניזק טוען: אתה יודע שהגדול הזיק.

16 **יא. הָיוּ הַנִּזָּקִין שְׁנַיִם, אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, וְהַמַּזִּיקִין**
17 **אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, הַנִּזָּק אוֹמֵר: גָּדוֹל הִזִּיק אֶת**
18 **הַגָּדוֹל[54] וְהַקָּטָן אֶת הַקָּטָן[55], וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר: לֹא כִי[56],**
19 **אֶלָּא קָטָן הִזִּיק אֶת הַגָּדוֹל[57] וְגָדוֹל אֶת הַקָּטָן[58]; אוֹ**
20 **שֶׁהָיָה אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד, הַנִּזָּק אוֹמֵר: הַמּוּעָד הִזִּיק**
21 **אֶת הַגָּדוֹל[59] וְתָם הִזִּיק אֶת הַקָּטָן[60], וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר: תָּם**
22 **הִזִּיק אֶת הַגָּדוֹל[61] וְהַמּוּעָד הִזִּיק אֶת הַקָּטָן[62] - הַמּוֹצִיא**
23 **מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. לֹא הָיְתָה שָּׁם רְאָיָה בְּרוּרָה[63] -**
24 **הַמַּזִּיק פָּטוּר[64]. לָמָּה זֶּה דּוֹמֶה? לְזֶה טוֹעֵן אֶת חֲבֵרוֹ**
25 **חִטִּים וְהוֹדָה לוֹ בִּשְׂעוֹרִים, שֶׁהוּא נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַסֵּת[65]**
26 **וּפָטוּר אַף מִדְּמֵי שְׂעוֹרִים[66], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת**
27 **טוֹעֵן. וְאִם תָּפַס הַנִּזָּק - הֲרֵי מְשֻׁלָּם[67] לַקָּטָן מִן הַגָּדוֹל**
28 **וְלַגָּדוֹל מִן הַקָּטָן, כְּמוֹ שֶׁהוֹדָה הַמַּזִּיק; אֲבָל אִם לֹא**
29 **תָּפַס - אֵין מוֹצִיאִין מִן הַמַּזִּיק כְּלוּם.**

54) וגוף המזיק הגדול מספיק לתשלום חצי הנזק הגדול, מה שאין כן גוף הקטן. 55) ומגופו אקבל חצי הניזק הקטן, ודמי חצי נזק שורי הגדול אקח משורך הגדול. 56) לא כן. 57) ותיקח רק את הקטן לתשלום חצי נזקו של הגדול, אף על פי שחצי נזק של הגדול מרובה על כל שוויו, ותפסיד את השאר. 58) ותיקח חצי נזק הקטן מן הגדול. 59) ואתה חייב לשלם לי מנכסיך דמי שור גדול. 60) ומגופו אקח חצי הנזק של הקטן. 61) ותיקח אותו בלבד, ואף על פי שאינו שווה חצי דמי הגדול שניזק ותפסיד את ההפרש. 62) ומגיע לך מנכסי דמי קטן בלבד. 63) הכוונה שאין שם עדים כלל, כי במקרה שיש עדים על הנגיחה, אלא שאינם יודעים איזה מהם הזיק את הגדול, נאמר למעלה בהלכה י, שמשלם כמו שאומר המזיק, וטעם הדבר נתבאר שם (מגיד משנה). 64) אף ממה שהודה. 65) כי הוא כופר בחיטים. 66) כי התובע מודה שהנתבע אינו חייב לו. 67) ואף על פי שמודה בקנס פטור ובכל מודה בקנס הדין הוא שאפילו אם תפס מוציאים מידו, סובר רבינו שחצי נזק עדיף על קנס אחר, ואין מוציאים מיד הניזק אם תפס. וכן פירש גם הראב"ד, מובא כאן במגיד משנה.

30 **יב. שׁוֹר שֶׁנָּגַח וְחָזַר וְנָגַח שׁוֹר אַחֵר - הֲרֵי הַנִּזָּק**
31 **הָרִאשׁוֹן וְהַבְּעָלִים שֶׁתָּפִין בּוֹ. כֵּיצַד? שׁוֹר שֶׁוֶּה**
32 **מָאתַיִם שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁוֶּה מָאתַיִם, וְאֵין הַנִּבְלָה יָפָה**
33 **כְּלוּם - הַנִּזָּק נוֹטֵל מֵאָה, וּבַעַל הַשּׁוֹר מֵאָה. חָזַר וְנָגַח**
34 **שׁוֹר אַחֵר[68] שֶׁוֶּה מָאתַיִם, וְאֵין הַנִּבְלָה יָפָה כְּלוּם -**

1 הָאַחֲרוֹן נוֹטֵל מֵאָה, וְהַנִּזָּק שֶׁלְּפָנָיו עִם הַבְּעָלִים
2 נוֹטְלִין חֲמִשִּׁים חֲמִשִּׁים זוּז[69]. חָזַר וְנָגַח שׁוֹר שָׁוֶה
3 מָאתַיִם, וְאֵין הַנְּגִיחָה יָפָה כְּלוּם - הָאַחֲרוֹן נוֹטֵל
4 מֵאָה[70], וְנִזָּק שֶׁלְּפָנָיו חֲמִשִּׁים[71], וְהַנִּזָּק הָרִאשׁוֹן עִם
5 הַבְּעָלִים עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה[72]. וְכֵן עַל
6 דֶּרֶךְ זֶה חוֹלְקִין וְהוֹלְכִים[73].

68) חייבים שני השותפים, היינו הבעלים והניזק, בתשלום חצי נזק בסך מאה זוז. 69) הבעלים והניזק הראשון מחלקים ביניהם את מאה הזוזים הנותרים. 70) כי כולם אחראים לנזקו. 71) חלקו בשור היה מאה, כלומר חצי השור, על כן עליו להשתתף בתשלום חצי הנזק ב־50%, היינו, חמישים זוז, ונשארים לו חמישים זוז בלבד. 72) חמישים זוז הנותרים מחלקים ביניהם הבעלים והניזק הראשון שווה בשווה, כי חלקיהם בשור שווים היו. 73) במקרה שחזר לתמותו (למעלה פרק ו הלכה ז), או שהיה מועד לשוורים ונגח מין אחר, שאם לא כן אין כל אפשרות לדין זה, שהרי אחרי שלוש נגיחות נעשה מועד.

7 יג. נִזָּק שֶׁתָּפַס בְּהֵמָה שֶׁהִזִּיקָה, לִגְבּוֹת חֲצִי נִזְקוֹ
8 מִגּוּפָהּ - נַעֲשָׂה עָלֶיהָ שׁוֹמֵר שָׂכָר[74] לִנְזָקִין; וְאִם
9 יָצְתָה וְהִזִּיקָה - הַנִּזָּק הָרִאשׁוֹן חַיָּב[75] בִּנְזָקֶיהָ,
10 וְהַבְּעָלִים פְּטוּרִין. כֵּיצַד? שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנָּגַח
11 וְהִפְסִיד מָאתַיִם, וּתְפָסוֹ הַנִּזָּק לִגְבּוֹת מִמֶּנּוּ מֵאָה,
12 וְחָזַר וְנָגַח וְהִפְסִיד בְּמֵאָה וְאַרְבָּעִים - הֲרֵי הַנִּזָּק
13 הָאַחֲרוֹן מְשֻׁתַּלֵּם שִׁבְעִים, וְהַנִּזָּק הָרִאשׁוֹן שֶׁתָּפְסוֹ
14 מְשֻׁתַּלֵּם מוֹתַר נִזְקוֹ, וְהוּא שִׁלְשִׁים[76], וְהַבְּעָלִים
15 מֵאָה[77]. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[78].

74) כדין המלווה על המשכון (בבא מציעא פ:). 75) כי הוא אחראי לשמירת השור. 76) כי הוא אחראי לכל חצי הנזק בסך שבעים זוז. 77) חלקו הקודם בשור בעינו עומד, משנה שם לו. וגמרא לו: 78) אם מספר הניזקים גדול יותר, תמיד אחרון אחרון נשכר, וחלק הבעלים שמור ועומד.

16 יד. שְׁנֵי שְׁוָרִים תַּמִּים שֶׁחָבְלוּ זֶה בָּזֶה - מְשַׁלְּמִין
17 בַּמּוֹתָר[79] חֲצִי נֶזֶק. שְׁנֵיהֶם מוּעָדִין, אוֹ מוּעָד וְאָדָם
18 שֶׁחָבְלוּ זֶה בָּזֶה - מְשַׁלְּמִין בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם. אֶחָד תָּם
19 וְאֶחָד מוּעָד: מוּעָד בְּתָם[80] - מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם,
20 תָּם בְּמוּעָד - מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתָר חֲצִי נֶזֶק. כֵּיצַד? שׁוֹר תָּם
21 שֶׁהְפְסִיד[81] בְּשׁוֹר תָּם אַחֵר שָׁוֶה מָנֶה, וְחָזַר זֶה
22 הָאַחֲרוֹן וְהִפְסִיד בָּרִאשׁוֹן שָׁוֶה אַרְבָּעִים - הֲרֵי בַּעַל
23 הָרִאשׁוֹן מְשֻׁלֵּם לְבַעַל הָאַחֲרוֹן שְׁלֹשִׁים[82]. הָיוּ שְׁנֵיהֶם
24 מוּעָדִין - בַּעַל הָרִאשׁוֹן מְשֻׁלֵּם שִׁשִּׁים. הָרִאשׁוֹן
25 מוּעָד[83] וְאַחֲרוֹן תָּם[84] - בַּעַל הָרִאשׁוֹן מְשֻׁלֵּם שְׁמוֹנִים.
26 הָרִאשׁוֹן תָּם[85] וְהָאַחֲרוֹן מוּעָד[86] - בַּעַל הָרִאשׁוֹן
27 מְשֻׁלֵּם עֶשְׂרָה.

79) בהפרש של דמי שתי החבלות שכל אחד חייב. 80) אם הנזק שהמועד הזיק עלה על דמי חצי הנזק שהזיק התם. 81) שעשה הפסד. 82) חצי ההפרש. 83) וחייב מאה זוז. 84) וחייב עשרים זוז. 85) וחייב חמישים זוז. 86) וחייב ארבעים זוז. משמיענו רבינו שלא תחשוב שמעמידים נזק תחת נזק, אפילו במועד ותם, והמועד משלם רק את הנזק העודף, ובדין ראשון מועד ואחרון תם משלם המועד רק שישים, אין הדין כן, אלא משלם שמונים, היינו מאה נזק שלם פחות חצי הנזק שהזיק התם.

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) נתבאר בו משפט בהמה שהמיתה את האדם אם היא תמה ואם היא מועדת, שהבעלים משלמים את הכופר, וכיצד היא נעשית מועדת לדבר זה, ומהות הבעלים שהבהמה הממיתה היא שלהם, וכיצד תמית ובאי זה רשות ואי זה נפש תמית ותהיה חייבת.

28 א. שׁוֹר שֶׁהֵמִית אֶת הָאָדָם בְּכָל מָקוֹם[2] - בֵּין גָּדוֹל[3]
29 בֵּין קָטָן[4], בֵּין עֶבֶד[5] בֵּין בֶּן חוֹרִין, אֶחָד תָּם וְאֶחָד
30 מוּעָד[6] - הֲרֵי זֶה נִסְקָל. וְאִם הֵמִית אֶת הָעוֹבֵד
31 כּוֹכָבִים[7] - פָּטוּר, כְּדִינֵיהֶם[8].

2) בין ברשות היחיד ובין ברשות הרבים. 3) בן שלש עשרה שנה ויום אחד שהביא שתי שערות. 4) שהרי כתוב בפירוש "או בן יגח או בת יגח, כמשפט הזה יעשה לו" (שמות כא, לא). 5) שכתוב "אם עבד יגח השור... והשור יסקל" (שם לב). 6) שבשניהם כתוב עונש סקילה. בתם - "סקול יסקל השור", ובמועד - "השור יסקל" (שם כח, כט). את כל הדינים הנ"ל מביאה המשנה בבא־קמא מא. 7) השוה למעלה פרק ח הלכה ה. 8) והרי אנו דנין להם כדיניהם, כנאמר למעלה.

32 ב. אֶחָד שׁוֹר וְאֶחָד שְׁאָר בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף[9] שֶׁהֵמִיתוּ
33 - הֲרֵי א�לּוּ נִסְקָלִין. מַה בֵּין תָּם שֶׁהָרַג אֶת הָאָדָם
34 לְמוּעָד[10] שֶׁהָרַג אֶת הָאָדָם? שֶׁהַתָּם פָּטוּר מִן
35 הַכֹּפֶר[11], וְהַמּוּעָד חַיָּב בְּכֹפֶר[12]; וּבִלְבַד שֶׁיִּהְיֶה מוּעָד
36 לַהֲרֹג[13].

9) אמנם בתורה כתוב "וכי יגח שור", אולם "שור" הוא דוגמה בלבד, ולקוחה מן המציאות היום־יומית. וראה למעלה פ"א, ה"א (וראה עדויות פ"א מי"ב). 10) הלא שניהם נסקלים. 11) פטור מלשלם דמי האדם ההרוג ליורשיו, כי כתוב מפורש "ובעל השור נקי" (שמות כא, כח). שם מא, ומא: 12) שמות כא, ל. 13) אדם או בהמה, אבל מועד לחבל אדם - אינו חייב כופר, שם.

37 ג. וְהוֹאִיל וְכָל בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף שֶׁהָרְגוּ אֶת הָאָדָם[14]
38 נִסְקָלִין, הֵיאַךְ יִמָּצֵא מוּעָד לַהֲרֹג[15] עַד שֶׁיְּשַׁלְּמוּ
39 בְּעָלָיו אֶת הַכֹּפֶר? כְּגוֹן שֶׁהָרַג שְׁלֹשָׁה עוֹבְדֵי
40 כּוֹכָבִים[16] וְאַחַר כָּךְ הָרַג יִשְׂרָאֵל; שֶׁהַמּוּעָד לְעוֹבֵד
41 כּוֹכָבִים הֲרֵי זֶה מוּעָד לְיִשְׂרָאֵל[17]. אוֹ שֶׁהָרַג שְׁלֹשָׁה
42 יִשְׂרָאֵל טֶרֶפָה[18] וְאַחַר כָּךְ הָרַג שָׁלֵם[19]. אוֹ שֶׁהָרַג
43 וּבְרֵחַ[20], וּבְרִבְיעִי נִתְפַּס; שֶׁאֵין הַבְּעָלִים חַיָּבִין בְּכֹפֶר
44 עַד שֶׁיִּסָּקֵל הַשּׁוֹר[21]. וְכֵן אִם סִכֵּן שְׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם[22]
45 כְּאֶחָד, אוֹ שֶׁהָרַג שָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת[23] - הֲרֵי זֶה מוּעָד
46 לַהֲרִיגָה[24], וּבְעָלִים מְשַׁלְּמִין אֶת הַכֹּפֶר[25]. וְכֵן אִם

הִכִּירוּ עֵדִים אֶת בַּעַל הַשּׁוֹר וְלֹא הִכִּירוּ אֶת הַשּׁוֹר[26] בְּפַעַם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה וּשְׁלִישִׁית, וּבְרִבִיעִית רָאוּ שׁוֹרוֹ שֶׁהָרַג[27] וְלֹא הָיוּ יוֹדְעִין אִם זֶה הוּא הַשּׁוֹר שֶׁהָרַג בְּשָׁלֹשׁ פְּעָמִים הָרִאשׁוֹנוֹת אוֹ אַחַר הָיָה[28] - הוֹאִיל וְהוּעֲדוּ הַבְּעָלִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם בִּבְקָרָם שׁוֹר שֶׁהָרַג שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, הָיָה לָהֶם לִשְׁמֹר כָּל בְּהֶמְתָּם[29], וּמֵאַחַר שֶׁלֹּא שָׁמְרוּ - מְשַׁלְּמִין אֶת הַכֹּפֶר.

14) בפעם הראשונה. 15) זוהי קושיית הגמרא, שם. 16) תשובת ר' שימי, שם. שור שהמית גוי פטור, למעלה הלכה א. 17) המגיד־משנה תמה על רבינו שפסק כדעת רב שימי, שהרי הגמרא מתפלאה על רב שימי, ומקשה: "ומועד לגויים הוי מועד לישראל?!" ומסיימת ואומרת, "אלא אמר ר' שמעון בן לקיש...", זאת־אומרת שתשובת רב שימי נדחתה. והוא מתרץ ואומר: שרבינו אינו גורס "אלא", והוא מפרש בניחותא, ש"מועד לגויים הוי מועד לישראל", ור' שמעון בן לקיש אומר טעם שני. 18) אדם שיש בו אחד הדברים שמטריפים בבהמה, כגון שניקב קרום מוחו, ואין סוקלים שור על טריפה, מכיון ש"אדם הרוג הרג". 19) ומועד לטריפה הרי זה מועד לשלם, שם. 20) שלוש פעמים, שם. 21) כמו שכתוב: "השור יסקל . . . אם כופר יושת עליו" (שמות כא, כט־ל). על כן אם לא נתפס, אין הבעלים משלמים כופר. 22) ולא מתו, וכשהרג אדם רביעי מתו כולם, בבא־קמא מא. 23) שם. 24) ומה שפסק רבינו למעלה פרק ו הלכה ח, שמועד לאדם אינו מועד לבהמה, וכל־שכן שמועד לבהמה אינו מועד לאדם, לא נאמר אלא במועד להזיק, אבל במועד להריגת בהמה מועד גם לאדם, ומכל־שכן להיפך. ראה מאירי לבבא־קמא עמוד 127, וכסף־משנה כאן. 25) כשהרג אדם אחרי ג' הבהמות. 26) הם יודעים מי הוא בעל השור שהמית, אבל אינם יודעים לציין בדיוק איזה שור הוא, כי יש לו לאיש זה כמה שוורים. 27) ויודעים בדיוק איזה שור הרג ברביעית. 28) שגם כן שייך לאותם הבעלים, אבל יודעים הם ששור אחד נגח כל שלש הנגיחות הראשונות. 29) מכיון שאינם יודעים איזהו הרג. זוהי תשובת רבינא בגמרא, שם.

ד. זֶה שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה[30] 'וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת' - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[31] לָמְדוּ, שֶׁחִיּוּב מִיתָה זוֹ בִּידֵי שָׁמַיִם[32]; וְאִם נָתַן כֹּפֶר הַנֶּהֱרָג[33] - מִתְכַּפֵּר לוֹ. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַכֹּפֶר כַּפָּרָה[34], מְמַשְׁכְּנִין מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב בְּכֹפֶר[35] בְּעַל כָּרְחוֹ.

30) בשור מועד שהרג אדם. 31) מפי קבלת חכמינו ז"ל. 32) ולא בידי אדם. במסכת סנהדרין טו: דרשו: "אמר קרא "מות יומת המכה רוצח הוא" (במדבר לה, כא), על רציחתו אתה הורגו, ואי אתה הורגו על רציחת שורו". 33) תשלום דמי הנהרג. זוהי דעת החכמים: "ונתן פדיון נפשו" (שמות כא, ל) דמי ניזק, שם מ. 34) וחייבי כפרה, כגון חייבי חטאות ואשמות - אין ממשכנים אותם. 35) ואינו דומה לחייב קרבן חטאת או אשם, שמוחזק בעינינו שלא יתרשל, ויביא את הקרבן לה', ועל כן אין צורך למשכן אותו. אבל בכופר עלול אדם להקל, כי הוא משלם אותו לחבירו, ויראה בזה חוב רגיל. ולפיכך יש צורך למשכן אותו, אם אינו משלם. זוהי בעיא שלא נפתרה בגמרא שם, ורבינו פוסק לחומרא. ואף־על־פי שדרכו לפסוק שאין מוציאים ממון בבעיא שלא נפשטה, בתשלומי כפרה דן לחומרא, וכן בהלכה ה; ובחידושי הרשב"א תירץ, שרבינו אומר שבית־דין ממשכן את זה שנתחייב בכופר, והאיבעיא בגמרא מתכוונת ליורשי הנהרג (מגיד־משנה).

ה. שׁוֹר[36] שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין שֶׁהָרַג - כָּל אֶחָד מֵהֶם מְשַׁלֵּם כֹּפֶר שָׁלֵם[37]; שֶׁהֲרֵי כָּל אֶחָד מֵהֶן צָרִיךְ כַּפָּרָה גְּמוּרָה[38].

36) מועד. 37) ואינו דומה לנזק רגיל, שכל אחד מן השותפים משלם חצי. 38) מה־שאין־כן בנזק רגיל, שצריך רק להשלים להניזק דמי נזקו בשלמותם. גם זו בעיא שלא נפתרה בגמרא, שם. גם כאן מחמיר רבינו, משום שאין זה ספק ממון סתם שפוסקים לקולא לנתבע, אלא זה ענין של כפרה.

ו. אֵין גּוֹמְרִין דִּינוֹ שֶׁל שׁוֹר אֶלָּא בִּפְנֵי בְּעָלָיו[39], אִם הָיוּ לוֹ בְּעָלִים; אֲבָל אִם לֹא הָיוּ לוֹ בְּעָלִים, כְּגוֹן שׁוֹר הַמִּדְבָּר[40] וְשׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ וְשׁוֹר שֶׁל גֵּר שֶׁמֵּת וְאֵין לוֹ יוֹרְשִׁין אִם הֵמִית - הֲרֵי זֶה נִסְקָל[41], וְגוֹמְרִין דִּינוֹ אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ בְּעָלִים[42]. וְכֵן שׁוֹר הָאִשָּׁה[43] וְשׁוֹר הַיְתוֹמִים[44] וְשׁוֹר הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹסִים[45] שֶׁהֵמִיתוּ - נִסְקָלִין. וְאֵין הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹסִים מְשַׁלְּמִין אֶת הַכֹּפֶר[46]; שֶׁהַכֹּפֶר כַּפָּרָה הוּא[47], וְאֵין הַקְּטַנִּים וְהַחֵרְשִׁים וְהַשּׁוֹטִים בְּנֵי חִיּוּב כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ צְרִיכִין כַּפָּרָה.

39) שם מד: 40) שהוא הפקר ואין לו בעלים. 41) משנה שם, וכדעת החכמים. 42) כי ההעדה בבעלים בתורה נאמרה רק בשיש לו בעלים. 43) אף־על־פי שבתורה כתוב "בעל השור", לשון זכר (רש"י). 44) שאין להם אפוטרופוס. 45) השייך ליתומים או לחרש ושוטה. 46) ברייתא שם, מ. 47) בניגוד לחצי נזק ונזק שלם, שחייב האפוטרופוס לשלם, וחוזר וגובה מן היתומים כשיגדלו. השוה למעלה פרק ו הלכה ד.

ז. שׁוֹר שֶׁהוּא טְרֵפָה[48] שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ[49], אוֹ שֶׁהָיָה הַשּׁוֹר שֶׁל אָדָם טְרֵפָה - אֵינוֹ נִסְקָל[50]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת - כְּמִיתַת הַבְּעָלִים כָּךְ מִיתַת הַשּׁוֹר[51], וְכֵיוָן שֶׁבְּעָלָיו כְּמֵת הֵם חֲשׁוּבִים וְאֵינָן צְרִיכִין מִיתָה[52] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[53].

48) כגון ניקב קרום מוחו, או יש בו אחד משאר י"ז סוגי טרפות. 49) בפני עדים, אבל אם הרג בפני בית־דין הורגים אותו משום "ובערת הרע מקרבך" (דברים יג, ו - ראב"ד). 50) זוהי דעת רב אשי בסנהדרין עח. 51) מקישים זה לזה, מכיון שהתורה כתבתם בפסוק אחד, שם. 52) ואין לקיים בו "וגם בעליו יומת". [בגמרא שם נימוק אחר, שעדות זו אי אתה יכול להזימה, ואולי שני הנימוקים עולים בקנה אחד]. 53) לפיכך גם שורו פטור,

ואין מקיימים בו "השור יסקל". אותו הנימוק גם בשור שהוא עצמו טריפה והרג את הנפש. אילו בעליו היו טריפה, היו פטורים ממיתה, כך גם שורו שהוא טריפה פטור ממיתה.

1 **ח. הַמְשַׁסֶּה[54] כֶּלֶב בַּחֲבֵרוֹ וַהֲרָגוֹ - אֵין הַכֶּלֶב**
2 **נִסְקָל[55]. וְכֵן אִם גִּירָה בּוֹ בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה וַהֲרָגוּהוּ.**
3 **אֲבָל אִם שָׂטָה בּוֹ נָחָשׁ, וַאֲפִלּוּ הִשִּׁיכוֹ בּוֹ[56], וַהֲרָגוֹ**
4 **- הַנָּחָשׁ נִסְקָל[57]; שֶׁאֵרֶס הַנָּחָשׁ שֶׁמִּמִּית מֵעַצְמוֹ**
5 **מְקִיאוֹ[58]. לְפִיכָךְ, זֶה הָאָדָם שֶׁהִשִּׁיךְ בּוֹ נָחָשׁ פָּטוּר**
6 **מִמִּיתַת בֵּית דִּין[59].**

54) בקול או בתנועת יד. 55) כדין שור שהגיחו אותו, שאינו חייב מיתה, ראה למעלה פרק ו הלכה ה. 56) שם את שיני הנחש בגוף האדם. 57) כדעת החכמים במשנה סנהדרין עו: עח. 58) ולפיכך דינו כהורג מעצמו וחייב, שם עח. 59) אבל חייב בדיני שמים, כי גרם למות האדם.

7 **ט. אֵין הַבְּהֵמָה נִסְקֶלֶת אִם הֵמִיתָה עַד שֶׁנִּתְכַּוְּנָה**
8 **לְהַזִּיק לְמִי שֶׁהִיא חַיֶּבֶת עָלָיו סְקִילָה[60]. אֲבָל שׁוֹר**
9 **שֶׁהָיָה מִתְכַּוֵּן לַהֲרֹג אֶת הַבְּהֵמָה וְהָרַג אֶת הָאָדָם[61],**
10 **נִתְכַּוֵּן לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְהָרַג לְיִשְׂרָאֵל, נִתְכַּוֵּן**
11 **לְנָפָלִים[62] וְהָרַג בֶּן קַיָּמָא - פָּטוּר מִן הַמִּיתָה[63]. וְאִם**
12 **הָיָה מוּעָד[64] - הַבְּעָלִים חַיָּבִין בְּכֹפֶר[65], אוֹ בְּקָנָס אִם**
13 **הֵמִית עֶבֶד[66]; וְאַף עַל פִּי שֶׁהָרַג בְּלֹא כַּוָּנָה[67], הוֹאִיל**
14 **וְהוּא מוּעָד לָזֶה[68].**

60) אפילו אם לא נתכוונה לזה שהרגה, כגון נתכוונה להרוג את ראובן והרגה את שמעון - נסקלת, כי אילו הרגה את ראובן, גם כן היתה חייבת סקילה, בבא־קמא מד: 61) משנה שם מד. 62) כל הדוגמאות האלה מובאות במשנה שם. 63) כמיתת הבעלים כך מיתת השור, וכשם שבעל השור שלא נתכוון פטור, כך גם השור שלא נתכוון פטור, שם. 64) כגון שהרג לפני כן שלוש בהמות. 65) אם המית בן חורין, כדעת שמואל "פטור ממיתה וחייב בכופר", שם עמוד א, וכדעת ר' יוחנן: "לרבות כופר שלא בכוונה ככופר בכוונה", שם מג: 66) ישלם שלושים שקלים, כמו שכתוב: "אם עבד יגח השור או אמה, כסף שלשים שקלים יתן לאדניו" (שמות כא, לב). סכום זה עליו לשלם בין אם העבד שווה פחות ובין אם הוא שווה יותר, ומשום כך נחשב לקנס. השווה למעלה פרק ב, הלכה ח. 67) כדעת ר' יוחנן: ". . . לרבות עבד שלא בכוונה כעבד בכוונה", שם מג: 68) לכן משלם כופר אף־על־פי שהשור אינו נסקל, ואין זה דומה לדין הרג וברח, שאין הבעלים חייבים בכופר מפני שהשור אינו נסקל (למעלה הלכה ג), מכיון ששם השור חייב סקילה, אבל בדין שלפנינו השור פטור מסקילה (כסף־משנה למעלה הלכה ג).

15 **י. הָיָה מוּעָד לְפֹל[69] עַל בְּנֵי הָאָדָם בְּבוֹרוֹת, וְרָאָה**
16 **יָרָק בְּבוֹר[70] וְנָפַל לַבּוֹר בִּשְׁבִיל הַיָּרָק, וְהָיָה שָׁם אָדָם**
17 **וָמֵת; אוֹ שֶׁהָיָה מוּעָד לְהִתְחַכֵּךְ בְּכָתֶל[71] וּלְהַפִּיל[72]**
18 **עַל בְּנֵי אָדָם, וְנִתְחַכֵּךְ בְּכֹתֶל לַהֲנָאָתוֹ, וְנָפַל[73] עַל**
19 **אָדָם וָמֵת מֵחֲמַת חִכּוּכוֹ - הַשּׁוֹר פָּטוּר מִמִּיתָה, לְפִי**
20 **שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לָהָמִית; וְהַבְּעָלִים חַיָּבִין בְּכֹפֶר, שֶׁהֲרֵי**
21 **זֶה מוּעָד לִפֹּל בְּבוֹרוֹת עַל בְּנֵי אָדָם אוֹ לְהַפִּיל עֲלֵיהֶם**
22 **הַכְּתָלִים. וְהֵיאַךְ יְדֻעַ שֶׁנִּתְחַכֵּךְ לַהֲנָאָתוֹ?[74]**
23 **כְּשֶׁנִּתְחַכֵּךְ לְאַחַר שֶׁהִפִּיל וְהֵמִית[75].**

69) שם מח: 70) דוגמת רב יוסף, שם. 71) שם מד. 72) את הכתלים. 73) הכותל מחמת חיכוכו. 74) ולא נתכוון להורג אדם. 75) גמרא שם.

24 **יא. אֵין הַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִין אֶת הַכֹּפֶר עַד שֶׁתָּמִית**
25 **בְּהֶמְתָּן חוּץ מֵרְשׁוּתָן; אֲבָל אִם הֵמִית בִּרְשׁוּת**
26 **הַמַּזִּיק, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בִּסְקִילָה[76] - הַבְּעָלִים**
27 **פְּטוּרִין מִן הַכֹּפֶר[77]. כֵּיצַד? הַנִּכְנָס לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת**
28 **שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּתוֹ, וַאֲפִלּוּ נִכְנַס[78] לִתְבֹּעַ שְׂכָרוֹ[79] אוֹ**
29 **חוֹבוֹ[80] מִמֶּנּוּ, וְנָגְחוֹ שׁוֹרוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת וָמֵת -**
30 **הַשּׁוֹר בִּסְקִילָה, וְהַבְּעָלִים פְּטוּרִין מִן הַכֹּפֶר; שֶׁהֲרֵי**
31 **אֵין לוֹ רְשׁוּת לְכָנֵס לִרְשׁוּתוֹ שֶׁל זֶה שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ.**

76) טענת הבעלים: "באיזו רשות נכנסת לחצרי", מועילה לענין תשלומי ממון וקנס בלבד, אבל לא לענין מיתת השור, בבא־קמא כג: 77) לגבי כופר מועילה טענה זו. 78) פועל. 79) ברייתא שם, לג. 80) המלווה מן הלווה.

32 **יב. עָמַד בַּפֶּתַח[81] וְקָרָא לְבַעַל הַבַּיִת, וְאָמַר לוֹ "הֵן",**
33 **וְנִכְנַס[82], וְנָגְחוֹ שׁוֹרוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת - הֲרֵי הַבְּעָלִים**
34 **פְּטוּרִין; שֶׁאֵין מַשְׁמַע "הֵן" אֶלָּא עֲמֹד בִּמְקוֹמְךָ[83] עַד**
35 **שֶׁאֲדַבֵּר עִמָּךְ.**

81) שם. 82) כי הבין את תשובת "הן" כנתינת רשות להכנס. 83) כדעת החכמים בברייתא.

36 **יג. בְּהֵמָה שֶׁנִּכְנְסָה לַחֲצַר הַנִּזָּק, וְדָרְסָה עַל גַּבֵּי**
37 **תִּינוֹק[84] דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ[85] וַהֲרָגַתְהוּ - הַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִין**
38 **אֶת הַכֹּפֶר[86]; שֶׁהֲרֶגֶל מוּעֶדֶת[87] לְהַזִּיק בְּדֶרֶךְ הִלּוּכָהּ,**
39 **וּבִרְשׁוּת הַנִּזָּק חַיָּב אַף עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל[88], כְּמוֹ**
40 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[89]. נִמְצָאתָ לָמֵד: שֶׁהַמּוּעָד שֶׁהֵמִית בְּכַוָּנָה[90]**
41 **- נִסְקָל, וְהַבְּעָלִים חַיָּבִין בְּכֹפֶר; וְאִם הֵמִית שֶׁלֹּא**
42 **בְּכַוָּנָה[91] - פָּטוּר מִן הַמִּיתָה, וְהַבְּעָלִים חַיָּבִים בְּכֹפֶר.**
43 **וְתָם שֶׁהֵמִית שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה - פָּטוּר מִן הַמִּיתָה וּמִן**
44 **הַכֹּפֶר[92]; וְאִם נִתְכַּוֵּן לָהָמִית - נִסְקָל, וְהַבְּעָלִים**
45 **פְּטוּרִין מִן הַכֹּפֶר, וְכֵן מִקְּנָס שֶׁל עֶבֶד[93].**

84) שם, כו. 85) שזוהי "רגל" ברשות הניזק. 86) מיד בפעם הראשונה, ולא כמו בקרן שחייב בכופר רק לאחר שלוש נגיחות. 87) מתחילתה, ולפיכך הבעלים משלמים כופר בפעם הראשונה כמו קרן אחר שלוש פעמים. 88) מה־שאין־כן ברשות הרבים שפטור על שן ועל רגל. 89) למעלה פרק א הלכה ה, ז. 90) כגון נגח. 91) כמו הדוגמה של "דרסה על גבי תינוק דרך הילוכה", והדוגמאות למעלה הלכה ט. 92) כי דין הכופר נאמר בתורה במועד בלבד, שמות כא, ל. 93) תם שהרג עבד פטור מלשלם

שלושים שקלים, כי דין זה נאמר בתורה במועד בלבד, ראה למעלה הלכה ט.

1 **יד. נִרְאֶה לִי[94], שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהַתָּם שֶׁהֵמִית בְּכַוָּנָה**
2 **עֶבֶד אוֹ שִׁפְחָה פָּטוּר מִן הַקֶּנֶס, שֶׁהוּא שְׁלֹשִׁים סֶלַע**
3 **הַכָּתוּב בַּתּוֹרָה[95], אִם הֵמִית שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה[96] - מְשַׁלֵּם**
4 **חֲצִי דְּמֵי הָעֶבֶד אוֹ חֲצִי דְּמֵי הַשִּׁפְחָה מִגּוּפוֹ[97], כְּאִלּוּ**
5 **הֵמִית שׁוֹר חֲבֵרוֹ[98] אוֹ חֲמוֹרוֹ.**

94) זוהי סברת עצמו, בלי מקור ברור בתלמוד ובגאונים. 95) שמות כא, לב. בתורה כתוב "שקלים". בלשון המשנה נקרא שקל זה בשם סלע. גם התרגום אונקלוס מפרש שם "שקלים" - סלעים. 96) ודינו הוא שפטור מסקילה. 97) כדין תם שהזיק, שמשלם חצי נזק מגופו. 98) כי על עבדו ועל אמתו, אומרת התורה במפורש - באותו פרק, פסוקים אחדים לפני כן - "כי כספו הוא", כלומר דינו כשורו וכחמורו, אבל תם שהרג אדם שלא בכוונה פטור אף מחצי דמיו, מפני שאין דמים לבן חורין (מגיד־משנה).

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) נתבאר בו כמות הכופר לפי [מה] שהוא הנהרג אם בן חורין או עבד, וכן [אם] בהמה אחת המיתה והזיקה מה דינה, וכן אם הוציאו הבעלים הבהמה מרשותם אחר שהמיתה, ותשלום דיני בהמה ההורגת.

6 **א. כַּמָּה הוּא הַכֹּפֶר? כְּמוֹ שֶׁרָאוּ הַדַּיָּנִין[2] שֶׁהוּא דְּמֵי**
7 **הַנֶּהֱרָג[3], הַכֹּל לְפִי שָׁוְיוֹ שֶׁל נֶהֱרָג. שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַן**
8 **פִּדְיֹן נַפְשׁוֹ[4] כְּכֹל אֲשֶׁר יוּשַׁת עָלָיו[5]. וְכֹפֶר הָעֲבָדִים -**
9 **בֵּין גְּדוֹלִים בֵּין קְטַנִּים[6], בֵּין זְכָרִים בֵּין נְקֵבוֹת[7] -**
10 **הוּא הַקֶּנֶס הַקָּצוּב בַּתּוֹרָה: שְׁלֹשִׁים סֶלַע כֶּסֶף יָפֶה,**
11 **בֵּין שֶׁהָיָה הָעֶבֶד שָׁוֶה מֵאָה מָנֶה[8] בֵּין שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה**
12 **אֶלָּא דִינָר. וְכָל הַמַּעֲכֵב גֵּט שִׁחְרוּר[9] - אֵין לוֹ קֶנֶס[10],**
13 **הוֹאִיל וְאֵין לוֹ אָדוֹן[11], שֶׁהֲרֵי יָצָא לְחֵרוּת.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"הכל לפי שויו של נהרג"

במהותו של תשלום כופר יש לחקור האם הוא חיוב נפרד בפני עצמו, או שבא **במקום** מיתה (ונפק"מ כשהשור פטור ממיתה אם חייב או פטור מכופר). ויש לומר שאין לך אלא חידושו המפורש בקרא - עצם תוכן תיבת כופר שמשמעותו שבא במקום.

ולחידודי יש לומר שהדבר תלוי בשתי מחלוקות: א. האם כופר הוא דמי מזיק וא"כ הוא במקום מיתתו בידי שמים, או שהוא דמי ניזק וכל עניינו השלמת חיסרון הניזק וא"כ הרי הוא חיוב בפני עצמו. ב. האם יש כופר על המתה שלא בכוונה (שאז פטור ממיתה) ואם יש הרי שהוא חיוב בפני עצמו. או שאין כופר שלא בכוונה וא"כ חיוב הכופר הוא במקום מיתה וכיון שפטור ממיתה פטור גם מכופר. ומכיון שפסק הרמב"ם שכופר הוא דמי ניזק - "הכל לפי שויו של נהרג" - ושיש כופר שלא בכוונה (נזקי ממון פ"י הי"ג) מוכח שסובר שהוא חיוב בפני עצמו.

(על פי לקו"ש חי"ג עמוד 299)

2) ולא כמו שרואים היורשים. 3) ולא דמי בעל השור שהמית, אף־על־פי שהכופר בא לכפר על נפשו, דין זה הוא כדעת החכמים, בבא־קמא מ. 4) של הנהרג. 5) ע"י בית הדין. 6) כי התורה אינה מבחינה וכותבת "אם עבד יגח השור", שם, לב. 7) כי כתוב "אם עבד יגח השור או אמה". 8) לשון המשנה שם מא. משום כך נקרא תשלום שלשים הסלעים "קנס", כי הוא סכום קבוע בין אם העבד שוה יותר או פחות מזה. 9) עבד שיצא לחירות אלא טעון עדיין שטר שחרור, כגון שחיסרו רבו אחד מכ"ד ראשי איבריו, או שהפקירו או הקדישו, גיטין מב: 10) אם המית אותו שור מועד - אין לבעליו קנס. 11) והתורה אמרה: "כסף שלשים שקלים יתן לאדוניו". זוהי בעיא בגמרא שם, שלא נפתרה, ולפיכך בעל השור פטור, כי המוציא מחבירו עליו הראיה.

14 **ב. לְמִי נוֹתְנִין הַכֹּפֶר? לְיוֹרְשֵׁי הַנֶּהֱרָג. וְאִם הֵמִית**
15 **אִשָּׁה - הַכֹּפֶר לְיוֹרְשֶׁיהָ מֵאָבִיהָ, וְאֵינוֹ לַבַּעַל[12]. הֵמִית**
16 **מִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין[13] - נוֹתֵן חֲצִי קֶנֶס[14]**
17 **לְרַבּוֹ, וְהַחֲצִי הָאַחֵר[15] רָאוּי לִתֵּן[16] וְאֵין מִי יְקַחֲנוּ[17].**

12) הכופר אינו משתלם אלא לאחר מיתתה, ולא זכתה בו האשה מחיים, ואין הבעל יכול לרשת אותו, כי הוא יורש רק מה שאשתו החזיקה בו מחיים. "אין הבעל נוטל בראוי - לבוא לאחר מיתתה - כבמוחזק", שם מב: 13) כגון עבד של שני שותפים, ושחרר אחד מהם את חלקו. 14) חמשה עשר סלעים. 15) שהוא בן חורין. 16) חצי כופר ליורשיו. 17) שהרי אין לו יורשים, כי אין לעבד קידושין, ועל כן זוכה בו המזיק. מקור הלכה זו בגיטין מב. ומג. לפי תשובת רבא, שם.

18 **ג. שׁוֹר שֶׁנָּגַח אִשָּׁה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ[18], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא**
19 **מוּעָד[19] לִיגַּח - הַבְּעָלִים פְּטוּרִין מִדְּמֵי וְלָדוֹת; שֶׁלֹּא**
20 **חִיְּבָה תּוֹרָה בְּדִמֵּי וְלָדוֹת אֶלָּא לְאָדָם[20].**

18) מתים. 19) וכל־שכן כשהוא תם. 20) שהכה אשה ויצאו ילדיה, כמו שכתוב: "וכי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה ויצאו ילדיה . . . ענוש יענש" (שמות כא, כב), מכאן אמר ר' עקיבא: "אנשים" ולא שוורים. שם מב.

21 **ד. נָגַח שִׁפְחָה[21] וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ - מְשַׁלֵּם דְּמֵי וְלָדוֹת[22];**
22 **שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁנָּגַח חֲמוֹר מְעֻבֶּרֶת[23]. וְאִם הָיָה תָּם -**
23 **מְשַׁלֵּם חֲצִי דְּמֵי וְלָדוֹת מִגּוּפוֹ.**

21) כנענית. 22) אם הוא מועד, דעת רב פפא שם, מט. 23) שם.

24 **ה. כֵּיצַד שָׁמִין[24] אוֹתָהּ? אוֹמְדִין כַּמָּה הָיְתָה שִׁפְחָה**
25 **זוֹ שָׁוָה כְּשֶׁהָיְתָה מְעֻבֶּרֶת[25] וְכַמָּה הִיא שָׁוָה עַתָּה[26],**
26 **וְנוֹתֵן לְבַעֲלֶיהָ הַפְּחָת[27] אוֹ חֶצְיוֹ[28]. וְאִם הֵמִית[29]**

1 **הַשְׁפָּחָה - מְשַׁלֵּם הַכֹּפֶר הַקָּצוּב בַּתּוֹרָה בִּלְבַד**[30]**, כְּמוֹ**
2 **שֶׁבַּאֲרָנוּ**[31]**.**

24) מעריכים את השפחה שניגחה ויצאו ילדיה, לשם חישוב דמי הנזק. 25) לפני הנגיחה. מחירה אז גבוה גם בגלל העובר וגם בגלל עצמה, שנראית משובחת ובעלת איברים. 26) לאחר שנגחו אותה ויצאו ילדיה. חישוב זה עושה המשנה בבא־קמא מח: 27) כשהוא מועד. 28) כשהוא תם. 29) והוא מועד. 30) שלושים שקלים, ואינו משלם דמי ולדות. 31) למעלה הלכה א, שאפילו היתה שווה מאה מנה, משלם שלושים סלעים בלבד.

3 **ו. שׁוֹר שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְבְהֵמָה וְנָגַח אֶת הָאָדָם, אַף עַל פִּי**
4 **שֶׁאִם הֵמִיתוֹ פָּטוּר**[32] **כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרָנוּ**[33]**, אִם חָבַל בּוֹ**[34]
5 **- חַיָּב בְּנֶזֶק**[35]**. וְאִם תָּם הוּא - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק**
6 **מְגוּפוֹ**[36]**, וְאִם מוּעָד - נֶזֶק שָׁלֵם.**

32) ממיתה. 33) למעלה פרק י, הלכה ט. 34) הזיקו ולא הרגו. 35) כשם שחייב בתשלומי כופר כשהרג שלא בכוונה, שם מד: 36) כדעת החכמים האומרים "כמשפט הזה יעשה לו" (שמות כא, לא) "כמשפט שור בשור, כך משפט שור באדם. מה שור בשור, תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם; אף שור באדם, תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם", שם לג. וראה למעלה פרק ז, הלכה ג.

7 **ז. שׁוֹר תָּם שֶׁהֵמִית**[37] **וְהֶזִּיק**[38] **- דָּנִין אוֹתוֹ דִּינֵי**
8 **נְפָשׁוֹת, וְאֵין דָּנִין אוֹתוֹ דִּינֵי מָמוֹנוֹת**[39]**; וּמוּעָד**
9 **שֶׁהֵמִית וְהֶזִּיק - דָּנִין אוֹתוֹ דִּינֵי מָמוֹנוֹת**[40]**, וְחוֹזְרִין**
10 **וְדָנִין אוֹתוֹ דִּינֵי נְפָשׁוֹת. קָדְמוּ וְדָנוּהוּ דִּינֵי נְפָשׁוֹת**
11 **תְּחִלָּה - חוֹזְרִין וְדָנִין אוֹתוֹ דִּינֵי מָמוֹנוֹת**[41]**.**

37) אדם. 38) ואחר־כך הזיק ממון. 39) שתם אינו משלם אלא מגופו, והרי הוא נסקל. 40) ומשלם מן העליה. 41) אף־על־פי שכבר נגמר דינו לסקילה ואין לו בעלים. כל ההלכה הזאת כלשונה היא ברייתא שם, צ: אמנם שם כתוב: "קדמו ודנוהו דיני נפשות, אין חוזרין ודנין אותו דיני ממונות", אולם זה מדובר - לפי רבא אליבא דרבי עקיבא - במקרה שברח השור לאחר שדנוהו להסקל, אבל אם לא ברח, גם אם קדמו ודנוהו דיני נפשות, חוזרים ודנים אותו דיני ממונות.

12 **ח. וּמֵהֵיכָן מְשַׁתְּלֵם?**[42] **מִן הַשֶּׁבַח שֶׁהִשְׁבִּיחַ**
13 **בְּרִדְיָתוֹ**[43] **אַחַר שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ; שֶׁכֵּיוָן שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ**
14 **לְסְקִילָה אֵין לוֹ בְּעָלִים שֶׁיִּתְחַיְּבוּ בְּנֶזְקָיו**[44]**. דָּנוּהוּ**
15 **דִּינֵי נְפָשׁוֹת וּבָרַח - אֵין דָּנִין אוֹתוֹ דִּינֵי מָמוֹנוֹת**[45]**.**

42) במקרה שקדמו ודנו אותו דיני נפשות, ואחר־כך חזרו ודנו אותו דיני ממונות. 43) מן השכר שמכניס השור בחרישתו. 44) ולכן אי־אפשר לגבות מן הבעלים, ואף־על־פי שבשעה שהזיק היו לו בעלים. 45) כי אפשר לגבות רק מחרישת השור, והוא איננו. ברייתא שם צ: ולפי פירוש רבא אליבא דרבי עקיבא שם צא. [רש"י שם מפרש כשברחו הבעלים, אולם רבינו מפרש כשברח השור, כך הבינו דבריו הראב"ד ומגיד־משנה].

16 **ט. שׁוֹר שֶׁהֵמִית אֶת הָאָדָם**[46] **וְהִקְדִּישׁוֹ בְּעָלָיו - אֵינוֹ**
17 **קָדוֹשׁ**[47]**; וְכֵן אִם הִפְקִירוֹ - אֵינוֹ מֻפְקָר; מְכָרוֹ - אֵינוֹ**
18 **מָכוּר; הֶחֱזִירוֹ שׁוֹמֵר לִבְעָלָיו**[48] **- אֵינָהּ חֲזָרָה**[49]**;**
19 **שְׁחָטוֹ - בְּשָׂרוֹ אָסוּר בַּהֲנָאָה**[50]**. בַּמֶּה דְּבָרִים**
20 **אֲמוּרִים? אַחַר שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ לִסְקִילָה; אֲבָל עַד שֶׁלֹּא**
21 **נִגְמַר דִּינוֹ לִסְקִילָה, אִם הִקְדִּישׁוֹ - מֻקְדָּשׁ**[51]**; וְאִם**
22 **הִפְקִירוֹ - הֲרֵי הוּא מֻפְקָר**[52]**; מְכָרוֹ - הֲרֵי זֶה מָכוּר;**
23 **הֶחֱזִירוֹ שׁוֹמֵר לִבְעָלָיו**[53] **- הֲרֵי זֶה מֻחְזָר**[54]**; וְאִם קָדַם**
24 **וּשְׁחָטוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בַּאֲכִילָה.**

46) הלכה זו מקורה במשנה ובברייתא שם, מד: , מה. 47) כי לאחר שנגמר דינו לסקילה, אין לבעלים כל זכות על השור. 48) לאחר שהמית אדם ברשותו, ונגמר דינו לסקילה. 49) והשומר חייב לשלם דמי השור לבעליו. 50) בברייתא פסחים כב: ובבבא־קמא מא. למדו דין זה ממה שנאמר בתורה (שמות כא, כח) "סקול יסקל השור ולא יאכל את בשרו". ושאלו: אם השור נסקל, למה צריך להוסיף ולהשמיענו שהוא אסור באכילה, הלא אסור משום נבילה? ואם נתכוון לאסרו בהנאה, היה עליו לכתוב "ולא יהנה", אלא "מגיד לך הכתוב, שאם שחטו אחר שנגמר דינו אסור" וכו', וגם עורו אסור בהנאה, מהכתוב שם "ובעל השור נקי", ופירש בן זומא "נקי מנכסיו", ותנאים אחרים למדו הנאת עורו מ"את בשרו" - הטפל לבשרו. 51) והנהנה ממנו מעל. 52) ומי שזכה והשתמש בו לחרישה וכדומה - הרווח שלו. 53) לאחר שהמית אדם ברשותו. 54) והשומר פטור, אפילו אם אחר שהחזירו יגמרו דינו של השור לסקילה, כי בזמן שהחזירו השומר, יכלו הבעלים לשחוט אותו ולאכלו.

25 **י. שׁוֹר שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ שֶׁנִּתְעָרֵב בְּשׁוֹרִים אֲחֵרִים -**
26 **כֻּלָּן פְּטוּרִין; לְפִי שֶׁאֵין גּוֹמְרִין דִּינוֹ שֶׁל שׁוֹר אֶלָּא**
27 **בִּפְנֵי הַשּׁוֹר**[55]**, כְּדִין הָאָדָם**[56]**. נִגְמַר דִּינוֹ וְאַחַר כָּךְ**
28 **נִתְעָרֵב בַּאֲחֵרִים, אֲפִלּוּ בְּאֶלֶף - כֻּלָּן נִסְקָלִים**[57]**;**
29 **וְנִקְבָּרִין וַאֲסוּרִין בַּהֲנָאָה, כְּדִין בְּהֵמָה נִסְקֶלֶת**[58]**.**

55) ומכיון שאין מכירים אותו, אין זה בפניו. 56) "השור יסקל וגם בעליו יומת" - כמיתת הבעלים כך מיתת השור, מה בעלים בפניהם אף שור בפניו, שם מה. 57) ואינו בטל ברוב, כי בעלי חיים חשובים הם ודבר חשוב אינו בטל, ומכיון שכולם אסורים בהנאה, אין הפסד לבעלים בסקילה, על כן סוקלים אותם, כדי לקיים מצות סקילה בשור שנגמר דנו, סנהדרין עט: פ. 58) ולא כדין נבילה סתם שמותרת בהנאה.

30 **יא. פָּרָה מְעֻבֶּרֶת שֶׁהֵמִיתָה אֶת הָאָדָם, וְכֵן כָּל בְּהֵמָה**
31 **שֶׁנֶּעְבְּדָה בָּהּ עֲבֵרָה**[59] **- הֲרֵי עֻבָּרָהּ כָּמוֹהָ; הִיא וְעֻבָּרָהּ**
32 **נֶגְחָה**[60]**, הִיא וְעֻבָּרָהּ נִרְבָּעָה.**

59) כגון שנרבעה על־ידי אדם וחייבת מיתה, ויקרא כ, טו. 60) וגם העובר חייב סקילה, דעת רבא שם, פ.

33 **יב. נָגְחָה וְהֵמִיתָה וְאַחַר כָּךְ נִתְעַבְּרָה**[61]**: אִם עַד שֶׁלֹּא**
34 **נִגְמַר דִּינָהּ נִתְעַבְּרָה, וְיָלְדָה קֹדֶם גְּמַר דִּין - וְלָדָהּ**

מֻתָּר[62]; וְאִם יָלְדָה אַחַר גְּמַר דִּין - וְלָדָהּ אָסוּר[63], שֶׁהָעֻבָּר יֵרֵד אִמּוֹ הוּא[64]. וְאִם נִתְעָרֵב וָלָד זֶה בַּאֲחֵרִים - כּוֹנְסִין אֶת כֻּלָּם בְּכִפָּה[65] עַד שֶׁיָּמוּתוּ שָׁם[66].

61) כלומר שהעובר לא היה בשעת הנגיחה. 62) כי לא היה בשעת הנגיחה, וגם לא בשעת גמר הדין. 63) אף־על־פי שלא היה בשעת הנגיחה. אבל אינו נסקל, מכיון שלא היה בשעה שנגחה. 64) ומכיון שנגמר דינה של האם, ואסורה באכילה ובהנאה, גם העובר אסור. במה דברים אמורים כשנתעברה לפני גמר דין, אבל נתעברה לאחר גמר דין וילדה, הוולד מותר, מפני שגם הזכר המותר באכילה גרם לוולד, וזה וזה גורם מותר (רבינו בהלכות עבודה זרה פרק ז, הלכה יד). 65) בחדר מאסר. 66) ואין סוקלים אותם, כי הוולד האסור עצמו אינו חייב סקילה, ברייתא שם, ס.

יג. שׁוֹר הַנִּסְקָל שֶׁהוּזְמוּ עֵדָיו[67] - כָּל הַקּוֹדֵם בּוֹ זָכָה[68], שֶׁהֲרֵי מִשֶּׁנִּגְמַר דִּינוֹ הִפְקִירוּהוּ בְּעָלָיו[69]. וְאִם הֵעִידוּ שֶׁבְּעָלָיו רָבָעוּהוּ[70], וְהֵזִים[71] אֶת הָעֵדִים - הֲרֵי הַשּׁוֹר לִבְעָלָיו, וְהַקּוֹדֵם וּמְשָׁכוֹ לֹא זָכָה בּוֹ; שֶׁכֵּיוָן שֶׁהַבַּעַל יוֹדֵעַ בְּעַצְמוֹ שֶׁלֹּא חָטָא וְשֶׁאֵלּוּ עֵדֵי שֶׁקֶר הֵם, וַהֲרֵי הוּא מְיֻחָל[72] לַהֲזָמָם, לֹא הִפְקִיר.

67) שבאו עדים והעידו על עדי הנגיחה: עמנו הייתם באותה שעה במקום אחר, ולפי התורה מאמינים לעדים המזימים, ופסק־הדין של סקילה מתבטל. 68) מימרא של רבי יוחנן, כריתות כד. 69) כי האמין לעדים, וסבור היה שאין לו כלום בשור זה, מכיון שאסור בהנאה. 70) והשור חייב סקילה. 71) בעל השור הביא עדי הזמה. 72) מצפה. 73) מימרא של רבא שם.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – כ"ד־ל' סיון תשע"ז

יום א' כ"ד סיון ה'תשע"ז

הִלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעָן

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) מבאר דיני חזקה במטלטלין העשויים להשאיל ולהשכיר ושאינם עשויים לכך.

א. כָּל הַמַּטַּלְטְלִין[2] בְּחֶזְקַת זֶה שֶׁהֵן תַּחַת יָדוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהֶבִיא הַתּוֹבֵעַ עֵדִים שֶׁהַמַּטַּלְטְלִין הַלָּלוּ יְדוּעִין לוֹ[3]. כֵּיצַד? בֶּגֶד זֶה אוֹ כְּלִי זֶה שֶׁבְּיָדְךָ אוֹ שֶׁבְּתוֹךְ בֵּיתְךָ שֶׁלִּי הוּא, אוֹ הִפְקַדְתִּיהוּ אֶצְלְךָ אוֹ הִשְׁאַלְתִּיהוּ[4] לְךָ, וַהֲרֵי הָעֵדִים שֶׁהֵן יוֹדְעִין אוֹתוֹ מִקֹּדֶם בִּרְשׁוּתִי, וְהַנִּתְבָּע אוֹמֵר: לֹא כִי, אֶלָּא אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי אוֹ נָתַתּוֹ לִי בְּמַתָּנָה - הֲרֵי זֶה הַנִּתְבָּע נִשְׁבָּע הֶסֵּת וְנִפְטָר[5].

2) שבועות מז: 3) ידוע הדבר שהם שלו. 4) או טען השאלתיהו. 5) בהלכות הבאות תתבארנה כמה הגבלות לדין זה.

ב. טָעַן[6] שֶׁהוּא מַשְׁפּוֹן בְּיָדוֹ - יָכוֹל לִטְעֹן עַד כְּדֵי דְּמֵי[7], וְנִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ וְנוֹטֵל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[8].

6) המחזיק בחפץ. 7) שוויו של המשכון. 8) בפי"ג מהל' מלוה ולווה ה"ג, שהמחזיק במשכון נשבע כעין של תורה, ונוטל ב'מיגו' שיכול לטעון: לקוח הוא בידי. ולמה אין פוטרים אותו משבועה חמורה ב'מיגו' זה עצמו וישבע היסת? ביאר רבינו שם שאין אומרים 'מיגו' לפטור משבועה אלא לפטרו מממון, היינו מהחזרת המשכון.

ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[9] בִּדְבָרִים שֶׁאֵינָן עֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר, כְּגוֹן בְּגָדִים וּפֵרוֹת וּכְלֵי תַּשְׁמִישׁ הַבַּיִת וּדְבָרִים שֶׁל סְחוֹרָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; אֲבָל דְּבָרִים הָעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן תַּחַת יָדוֹ שֶׁל זֶה, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִשְׁאִילוֹ כְּלִי זֶה וְלֹא הִשְׁכִּירוֹ לוֹ בְּעֵדִים - הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקַת בַּעֲלֵיהֶן[10]. כֵּיצַד? רְאוּבֵן שֶׁהָיָה לוֹ כְּלִי הָעֲשׂוּי לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר, וְיֵשׁ לוֹ עֵדִים שֶׁהוּא יָדוּעַ לוֹ, וַהֲרֵי אוֹתוֹ הַכְּלִי תַּחַת יַד שִׁמְעוֹן, וּרְאוּבֵן טוֹעֵן שֶׁהוּא שָׁאוּל אוֹ שָׂכוּר, וְשִׁמְעוֹן טוֹעֵן: אַתָּה מְכָרְתּוֹ לִי, אַתָּה נָתַתּוֹ לִי בְּמַתָּנָה, אַתָּה מִשְׁכַּנְתּוֹ בְּיָדִי - אֵינוֹ נֶאֱמָן[11]; אֶלָּא רְאוּבֵן נוֹטֵל כֵּלָיו, וְנִשְׁבָּע הֶסֵּת עַל טַעֲנַת שִׁמְעוֹן. וַאֲפִלּוּ מֵת שִׁמְעוֹן - הֲרֵי רְאוּבֵן נוֹטֵל כֵּלָיו[12]. וְהוֹרוּ הַגְּאוֹנִים: שֶׁיִּשָּׁבַע הֶסֵּת[13], שֶׁטּוֹעֲנִין לְיוֹרֵשׁ.

9) שם. 10) כדעת הרי"ף שם ב'שער השביעי', והסתמך על מה ששלח רב הונא בר אבין (גמרא שם): "דברים העשויין להשאיל ולהשכיר ואמר לקוחין הן בידי - אינו נאמן". 11) שהרי העדים מעידים שהם של התובע, ואין לסמוך על החזקה האמורה בראש הלכה זו, מפני שמתקבלת על הדעת טענתו של התובע שהשאיל או השכיר. ומה שאמרו (בבא־בתרא מה.): "אומן אין לו חזקה" אבל אחר יש לו חזקה, מדובר כשאין לתובע עדים שראו כלי זה ביד הנתבע, ולפיכך נאמן ב'מיגו' שיכול לטעון להד"ם (הגהות מיימוניות כאן אות א). 12) שם: "רבא אפיק מיתמא זוגא דסרבלא וספרא דאגדתא (הוציא מידי יתומים זוג מספרים של עושי סרבל (ראה ה"י) וספר אגדה) בדברים העשויים להשאיל ולהשכיר". 13) אף־

על־פי שאין היורש טוען לקוחים הם בידי המוריש. לקמן פ"ט ה"ה כותב רבינו, שאין דעתו נוטה לזה (ראה שם).

1 **ד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?**[14] **כְּשֶׁהָיָה כְּלִי זֶה נִרְאֶה**
2 **וְעוֹמֵד**[15] **בְּיַד שִׁמְעוֹן; אֲבָל אִם רְאוּבֵן טָעַן וְאָמַר**
3 **לִשְׁמְעוֹן: כְּלִי פְּלוֹנִי יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ וְשָׁכוּר הוּא,**
4 **הוֹצִיאוּ אֵלַי, וַהֲרֵי יֵשׁ לִי עֵדִים שֶׁהוּא יָדוּעַ לִי, וְאָמַר**
5 **לוֹ שִׁמְעוֹן: אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי, אַתָּה נְתַתּוֹ לִי בְּמַתָּנָה -**
6 **נֶאֱמָן, וְנִשְׁבָּע שִׁמְעוֹן הֶסֵּת וְנִפְטָר. מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱמָן**
7 **לוֹמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם**[16] **וְאֵין בְּיָדִי כְּלוּם**[17]**,**
8 **נֶאֱמָן לוֹמַר: שֶׁיֶּשְׁנוֹ אֶצְלִי וְאַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי.**

14) בבא־בתרא מה: 15) ראו עדים אותו עכשיו. 16) לא שאלתי ולא שכרתי. 17) שאלתי והחזרתי. לקמן פ"ט ה"ב כתב רבינו בפירוש, שאפילו אומן נאמן לטעון קניתי, ב׳מיגו׳ של החזרתי.

9 **ה. אֵין**[18] **כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ אֲמוּרִים אֶלָּא שֶׁהָיָה בַּעַל**
10 **הַכְּלִי טוֹעֵן: אֲנִי הִפְקַדְתִּיו אֶצְלְךָ אוֹ הִשְׁאַלְתִּיהוּ**
11 **אֶצְלְךָ; אֲבָל אִם טָעַן: שֶׁכְּלִי זֶה הָיָה שֶׁלִּי וְנִגְנַב אוֹ**
12 **אָבַד אוֹ נִגְזַל, וְהֵבִיא עֵדִים שֶׁהוּא יָדוּעַ לוֹ, וְזֶה**
13 **שָׁתַק יָדוֹ אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ**[19]**, אֲבָל אֲחֵרִים מְכָרוּהוּ**
14 **לִי אוֹ נָתְנוּהוּ לִי בְּמַתָּנָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְדֻבָּרִים**
15 **שֶׁעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר - מַעֲמִידִין אוֹתוֹ בְּיַד**
16 **זֶה שֶׁהוּא בְּיָדוֹ**[20]**, וְאֵינוֹ נִשְׁבָּע כְּלָל, שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ**
17 **טוֹעֵן**[21]**.**

18) משנה בבא־קמא קיד: 19) אם נגנבו ממך כלים אלה. 20) ואפילו אם התובע טוען השאלתים או השכרתים לאחר והוא מכרם לך, ואפילו כשאינו עשוי למכור כליו. ונימוקו העיקרי של דין זה מבואר ברי"ף שבועות ראש פ"ז בשער הששי: "אחזוקי אינשי בגנבי - לא מחזיקינן (אין אנו מחזיקים אנשים כגנבים)", וכל זמן שאין הוכחה שיד גנב באמצע - אין מקבלים טענת גניבה. 21) טענתו של התובע אינה נוגעת לזה שהכלים בידו, שהרי הוא מודה שלא השאילם ולא השכירם לו, וטענת גניבה אינה מתקבלת (ראה מגיד־משנה ולחם־משנה).

18 **ו. יָצָא לַבַּעֲלִים הָרִאשׁוֹנִים חֲזָקָה מִכְּלִיהֶן שֶׁנִּגְנְבוּ**[22]
19 **- יִשְׁבַּע זֶה**[23] **בְּנָקִיטַת חֵפֶץ**[24] **כַּמָּה הוֹצִיא וְיִטֹּל**[25]**,**
20 **וְיַחֲזֹר הַכְּלִי לַבַּעֲלִים הָרִאשׁוֹנִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ**
21 **בְּהִלְכוֹת גְּנֵבָה**[26]**. טָעַן: אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי אוֹ נָתַתּוֹ לִי**
22 **בְּמַתָּנָה, אַף עַל פִּי שֶׁיָּצָא לוֹ שֵׁם גְּנֵבָה, אִם לֹא הָיָה**
23 **מְדֻבָּרִים הָעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר**[27] **- הֲרֵי זֶה**
24 **נִשְׁבָּע הֶסֵּת, וַיַּעֲמֹד הַכְּלִי בְּיָדוֹ. מִכָּאן אַתָּה לָמֵד לְכָל**
25 **מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִטַּלְטְלִין בְּיָדוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר:**
26 **שֶׁלְּקוּחִין הֵן בְּיָדִי, וְיִשָּׁבַע הֶסֵּת וְיִפָּטֵר, אִם אָמַר**[28]**:**
27 **שֶׁלְּךָ הֵן, אֲבָל חַיָּב אַתָּה לִי כָּךְ וְכָךְ - יִשָּׁבַע בְּנָקִיטַת**
28 **חֵפֶץ**[29] **וְאַחַר כָּךְ יִטֹּל, כְּדִין כָּל הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין.**

22) ידוע הדבר שנגנבו כלים של התובע, והנתבע טוען: אדם אחר מכר לי הכלים שאתה תובע אותם. 23) הנתבע. 24) ככל נשבע ונוטל. 25) התובע יחזיר לו הדמים שהוציא. 26) פ"ה ה"ב. 27) ואפילו כשאינו עשוי למכור כליו. רבינו מדגיש כאן את ההבדל בין טוען מפלוני קניתי, לבין טוען: אתה מכרת לי. בטענת קניה מאחרים, יחזיר לתובע את הכלים ויקבל חזרה הדמים ששילם, שהרי ידוע הדבר שנגנבו כלים מהתובע, ומתקבל על הדעת שזה קנה מיד הגנב, ואולי לא ידע שהכלים גנובים. אבל כשטוען אתה מכרת לי, ואף־על־פי שהתובע אינו רגיל למכור כליו - הרי זה נאמן. (מגיד־משנה). [מדברי רבינו משמע, שבדברים העשויים להשאיל ולהשכיר - אינו נאמן לומר מכרת לי, כשזה טוען: נגנבו. ויש לעיין בזה, מה הוא ההבדל בין עשויים לבין אינם עשויים, כשהתובע טוען: גנובים? (ראה למעלה הערה יט בלא יצא שם גניבה). ואולי התובע נאמן ב׳מיגו׳, שיכול לטעון: השאלתי או השכרתי לך. וצ"ע]. 28) לא טען כך, אלא אמר. 29) ואינו נפטר בשבועת היסת הקלה, ב׳מיגו׳ שיכול לטעון: לקוחים בידי. נתבארה כבר כמה פעמים שיטת רבינו, שאין אומרים ׳מיגו׳ לפטור משבועה אלא לפטור מממון.

29 **ז. מִי שֶׁהָיוּ בְּיָדוֹ**[30] **דְּבָרִים הָעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל**
30 **וּלְהַשְׁכִּיר, אַף עַל פִּי שֶׁהוֹדָה וְאָמַר לוֹ: יוֹדֵעַ אֲנִי**
31 **שֶׁהֵם שֶׁלְּךָ**[31]**, אֲבָל פְּלוֹנִי מְכָרָם לִי אוֹ נָתַנָם לִי**
32 **בְּמַתָּנָה - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָן מִיָּדוֹ**[32]**. אֲפִלּוּ הֵבִיא זֶה**
33 **עֵדִים שֶׁהָיוּ יְדוּעִין לוֹ. שֶׁאָדָם עָשׂוּי לִמְכֹּר אֶת**
34 **כֵּלָיו**[33]**.**

30) בהלכה זו מדובר, כשלא יצא לו שם גניבה, והתובע אינו טוען השאלתים או השכרתים לך, אלא נגנבו. ואפילו טוען השאלתים לאדם אחר, הרי זה כטוען גנובים, שהמוכר כלי שאול בידו - כאילו גנבו. 31) שהיו שלך. 32) נתבאר למעלה, שאחזוקי אינשי בגנבי - לא מחזיקינן. 33) מלשונו משמע, שכל אדם עשוי למכרו כליו, ובכל הדינים שבפרק זה לא הבדיל אף פעם בין אדם העשוי למכור כליו ובין אדם שאינו עשוי לכך, אולם בשבועות מו: בדין יצא וכלים טמונים תחת כנפיו, הבדילו בין שני אלה. וכן פסק רבינו (לקמן פ"ט ה"ג). וקשה להסביר למה לא אמרו הבדל זה בדינים שבפרק שלפנינו (ראה ראב"ד ומגיד־משנה).

35 **ח. טָעַן זֶה עָלָיו וְאָמַר: שֶׁאֲנִי הִשְׁכַּרְתִּים לְךָ אוֹ**
36 **הִשְׁאַלְתִּים לְךָ**[34] **- מוֹצִיאִין אוֹתָן מִיָּדוֹ**[35]**. וְאִם הָיוּ**
37 **מְדֻבָּרִים שֶׁאֵינָן עֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר - הֲרֵי**
38 **זֶה**[36] **נִשְׁבָּע הֶסֵּת שֶׁלֹּא הִשְׁאִיל לוֹ וְלֹא הִשְׁכִּיר לוֹ,**
39 **אֶלָּא מִפְּלוֹנִי לָקַח, וַיַּעֲמִיד כֵּלָיו בְּיָדוֹ**[37]**.**

34) הלכה זו היא המשך ההלכה שלפניה, ומדובר בדברים העשויים להשאיל ולהשכיר, והנתבע מודה שהכלים היו של התובע - וטוען שקנאם מאדם אחר. 35) זה פשוט, וכל־שכן הוא, מטוען: ממך קניתים שבהלכה ג. 36) הנתבע. 37) כמו בטוען אתה מכרתם לי.

40 **ט. אַל תִּטְעֶה בֵּין דְּבָרִים הָעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל**
41 **וּלְהַשְׁכִּיר לִדְבָרִים שֶׁדַּרְכָּן לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר**[38]**, כְּמוֹ**

1 שֶׁטָּעוּ רַבִּים וּגְדוֹלִים. שֶׁכָּל הַדְּבָרִים רְאוּיִין לְהַשְׁאִיל
2 וְדַרְכָּן לְהַשְׁאִיל, אֲפִלּוּ חֲלוּקוֹ שֶׁל אָדָם וּמַצָּעוֹ
3 וּמִטָּתוֹ רְאוּיִין לְהַשְׁאִיל; אֲבָל דְּבָרִים הָעֲשׂוּיִין
4 לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר הֵם הַכֵּלִים שֶׁבְּנֵי אוֹתָהּ מְדִינָה
5 עוֹשִׂין אוֹתָן מִתְּחִלַּת עֲשִׂיָּתָן כְּדֵי לְהַשְׁאִילָן
6 וּלְהַשְׁכִּירָן וְלִטֹּל שְׂכָרָן[39], וַחֲרֵי הֵן לְבַעֲלֵיהֶן. כְּמוֹ
7 קַרְקַע, שֶׁאוֹכֶל פֵּרוֹתֶיהָ וְהַגּוּף קַיָּם, כָּךְ אֵלּוּ הַכֵּלִים
8 עִקַּר עֲשִׂיָּתָן כְּדֵי לֵהָנוֹת בִּשְׂכָרָן. כְּגוֹן הַיְּרוֹת
9 הַגְּדוֹלוֹת שֶׁל נְחשֶׁת שֶׁמְּבַשְּׁלִין בָּהֶן בְּבֵית
10 הַמִּשְׁתָּאוֹת, וּכְגוֹן כְּלֵי נְחשֶׁת הַטּוּחַ בְּזָהָב שֶׁשּׁוֹכְרִין
11 אוֹתוֹ לַכַּלָּה לְהִתְקַשֵּׁט בּוֹ. שֶׁעֲשָׂיַת אֵלּוּ הַכֵּלִים אֵינָן
12 לִמְכִירַת עַצְמָן, וְלֹא לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בַּעַל הַבַּיִת
13 בְּבֵיתוֹ, אֶלָּא לְהַשְׁאִילָן לַאֲחֵרִים כְּדֵי לֵהָנוֹת כְּנֶגְדָּן,
14 אוֹ לְהַשְׁכִּירָן וְלִטֹּל שְׂכָרָן. וְכֵן אִם הָיָה לְאָדָם מִשְׁאָר
15 הַכֵּלִים, וְיֵשׁ לוֹ עֵדִים שֶׁהוּא מַשְׁכִּירוֹ תָּמִיד
16 וּמַשְׁאִילוֹ, וְהֶחְזֵק לוֹ שֶׁהוּא לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר -
17 חֲרֵי הֵן כִּכֵּלִים הָעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר.

38) אל תחשוב שכוונת המשפט: "עשויים להשאיל ולהשכיר" היא - דרכם להשאיל ולהשכיר. 39) דברי רבינו ברורים, ואינם צריכים ביאור נוסף.

18 י. וּכְלִי שֶׁהִפְסִדוֹ מֵרֵבֶּה מִשְׂכָּרוֹ, וּבְנֵי אָדָם מַקְפִּידִין
19 עָלָיו[40] שֶׁלֹּא יַשְׁאִילוּהוּ - חֲרֵי הוּא בְּחֶזְקַת שֶׁאֵינוֹ
20 עֲשׂוּי לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר, כְּגוֹן סַכִּין שֶׁל שְׁחִיטָה.
21 לְפִיכָךְ, אֲפִלּוּ בָּאוּ בְּנֵי אָדָם וְהֵעִידוּ שֶׁהִשְׁאִילוֹ אוֹ
22 הִשְׁכִּירוֹ זֶה[41] - אֵין מְבַטְּלִין בָּהֶן חֶזְקָתָן[42], אֶלָּא חֲרֵי
23 הֵן כְּכָל הַכֵּלִים[43]. רְאָיָה לִדְבָרֵינוּ[44]: שֶׁחֲרֵי רָבָא
24 הוֹצִיא[45] זוֹג שֶׁעוֹשִׂין בּוֹ הַסַּרְבָּל[46] וְסֵפֶר הַגָּדָה
25 בִּדְבָרִים הָעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר[47], וְלוּלֵי
26 שֶׁנִּתְבָּרֵר לוֹ בְּעֵדִים שֶׁהֵן מִדְּבָרִים הָעֲשׂוּיִים לְהַשְׁאִיל
27 לֹא הוֹצִיא מִתַּחַת יְדֵי יְתוֹמִים. הָא שְׁאָר הַזּוֹגוֹת
28 וּשְׁאָר הַסְּפָרִים - אֵינָן בִּכְלַל דִּין זֶה, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן
29 רְאוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר. וְדָבָר זֶה עִקָּר גָּדוֹל בַּדִּין,
30 וְהוּא דָּבָר שֶׁל טַעַם שֶׁרָאוּי לִסְמֹךְ עָלָיו וְלָדוּן בּוֹ,
31 וּבָרוּר הוּא לְמוֹצְאֵי דַעַת, וְרָאוּי לַדַּיָּן לָשׂוּם אוֹתוֹ
32 לְנֶגֶד עֵינָיו וְלֹא יִלּוֹז.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ודבר זה עיקר גדול בדין... כו'".

וצריך להבין לשונו, שהרי אין דרכו להאריך ולהפליג כ"כ בחשיבותו של כלל מסוים ולמנות בו ארבעה עניינים: "עיקר גדול בדין" "דבר של טעם" "ברור הוא למוצאי הדעת" "ולא ילוז", והגם שמצינו כללים שמדגיש חשיבותם לא מצינו אריכות כזו וביאור ארבעה עניינים, ובפרט שכתב את חיבורו "בלשון קצרה" ובתכלית הדיוק. וביותר תמוה מדוע לא התעכבו המפרשים לבאר את לשונו זו שאין לה שום מראה־מקום בש"ס.

ויש לומר שארבעת עניינים אלו הם ארבעה שלבים בהשגת השכל:

א. עוד לפני שאדם ניגש לברר עניין שכלי, הוא כבר מרגיש ש"מונח" כאן עניין חשוב - "**עיקר גדול בדין**".

ב. כאשר מתחיל להתבונן בשכלו, יתכן שתעלה בשכלו סברא הפוכה "**דבר של טעם**" וככל שיאריך להתבונן בשכלו יעלו אצלו עוד סברות.

ג. לאחרי אריכות השקלא וטריא, מגיע לבירור מסקנת הענין - "**ברור הוא למוצאי הדעת**" - שנעשה על ידי כח הדעת שבשכלו.

ד. מסקנתו מקבלת תוקף גדול עד ששום דבר לא יוכל להזיזו ממקומו, ועל־דרך־זה גם בקיום הדברים בפועל - "**ולא ילוז**".

ומכיון שכתב ארבעת עניינים אלה בדין הנ"ל משמע שדין זה נתקבל והונח אצלו בשכלו בכל התוקף ככל ארבעת פרטיו.

ועל־פי־זה מתורצת קושיית ה'מגיד משנה' שם, מהו המקור לדברי הרמב"ם "ולולי שנתברר לו בעדים" שהרי למסקנת הגמרא שם לא ברור כלל שצריך להיות "נתברר לו בעדים" ומדוע פסק זאת הרמב"ם להלכה.

אלא, שכל הנ"ל התברר בשכלו של הרמב"ם בתוקף הכי גדול עד שאינו צריך להביא ראיה על כך מהגמרא, ובלשון הידוע "למה לי קרא, סברא היא". ומה שמצינו מקומות שכתב "יראה לי" שם מראה הלשון על חלישות בתוקף ההנחה בשכל, מה־שאין־כן כאן שהדבר פשוט כ"כ עד שאין צורך במקור.

במסקנת השכל יתכנו שני אופנים, האחד מלמטה למעלה שבדרך של פלפול ושקלא וטריא מגיע האדם למסקנה מסוימת. והשני מלמעלה למטה שמלכתחילה הונח הדבר בשכלו ורק אח"כ נמשך להבנת שכלו, ובאופן זה גם אם לא ימצא תשובות לכל השאלות שישאל על הבנתו אין זה משנה מאומה בתוקף דעתו על נכונות סברתו, על־דרך שמצינו בגמרא ש"שתיק רב" כיון שלא היו לו תשובות על השאלות ששאלוהו ובכל זאת לא חזר בו מסברתו.

לכן האריך הרמב"ם כל כך בלשונו כדי להדגיש עד כמה מונח הדבר בשכלו, ולאידך כל הקושיות שבעולם לא ישנו את דעתו בעניין זה.

הסדר הנ"ל בהבנת השכל קשור גם למבואר בתחילת וסיום ספר הרמב"ם בענין ידיעת אלקות, תחילת הספר היא: "לידע שיש שם מצוי ראשון" ידיעה שכלית שממנה האדם בא לאהבתו ויראתו ית', כי הלימוד בספרו בא אחרי הלימוד בתורה שבכתב, ופשוט שאין צורך לדבר אודות ענין האמונה. אבל רצונו של הקב"ה הוא שתהיה גם ידיעה והבנה שכלית כי זהו סדר הדברים, שלכל לראש צריכה

להיות האמונה ורק אח"כ הידיעה השכלית עד שמגיעים למוזכר בסיום הרמב"ם "ולא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה'" שאז לא יהיה צורך כלל בהבנה והסברה שכלית כי כל הנבראים ירגישו שכל חיותם היא מהקב"ה "כמים לים מכסים" כמו הנבראים שבים המרגישים שהוא מקור חיותם.

אבל בזמן הזה סדר הדברים הפוך שקודם צריכה להיות האמונה - "עיקר גדול" ואח"כ "לידע שיש שם מצוי ראשון" ובאופן של הליכה מחיל אל חיל עד שנעשה "דבר ברור למוצאי הדעת" ובאופן של "לא ילוז".

(על פי יין מלכות סימן קע"ח)

40) בבבא־מציעא קטז. אמר רבא, שבני אדם מקפידים שלא להשאיל סכין של שחיטה, משום שהיא נפגמת. 41) כמה פעמים. 42) החזקה שאין משאילים אותם. 43) שאינם עשויים להשאיל ולהשכיר. 44) זה נמשך לעיקר המשמעות של עשויים להשאיל ולהשכיר שבהלכה הקודמת, ולא לדין הפסד מרובה משכרו. 45) שם. 46) זוג מספריים מיוחד לעשיית סרבל (מלבוש עליון חשוב). 47) לשון הגמרא: "רבא אפיק זוגא דסרבלא וספרא דאגדתא מיתמי, בדברים העשוים להשאיל ולהשכיר". ומזה שהדגישו: "בדברים העשויים להשאיל ולהשכיר" מדייק רבינו, שדברים אלה בדרך כלל אינם כלולים בסוג עשויים להשאיל ולהשכיר, אלא שבמקרה זה ידוע היה לרבא שאביהם דרכו היה להשאיל (ב'תוספות' שבועות מו: פירשו גם כן, שרבא ידע זאת). ומכאן מוכיח רבינו שני הדינים שבהלכה ט: א. דברים הראויים להשאיל ולהשכיר ואינם עשויים לכך לכתחילה - אינם כלולים בסוג "עשויים"; ב. אם יש הוכחה לכך, שבעל הכלים רגיל היה להשאיל כלים אלה, שעליהם נידונים - הרי דינם כ"עשויים". לפי הסבר זה, אין כל צורך לייחס לרבינו גירסא אחרת בסוגיא שלנו כדברי מגיד־משנה.

יום שני כ"ה סיון ה'תשע"ז

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) מבאר דין אומן שאין לו חזקה ודין בני אומן, ודין יוצא מבית חבירו וכלים טמונים תחת כנפיו, ודין אומר אלך ואכורות דקל של פלוני או אוכל פירות שדה, ודין שניים אוחזין בטלית או רוכבים על גבי בהמה, וכל אחד טוען שהם שלו.

1 **א. הָאֻמָּן[2] - אֵין לוֹ חֶזְקָה בַּכֵּלִים שֶׁתַּחַת יָדוֹ. אֶחָד**
2 **כֵּלִים הָעֲשׂוּיִים לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׂכִּיר וְאֶחָד שְׁאָר**
3 **כֵּלִים[3]. כֵּיצַד? רָאָה כְּלִיו בְּיַד הָאֻמָּן, וְהֵבִיא עֵדִים**
4 **שֶׁהֵן יוֹדְעִין שֶׁהַכֵּלִי זֶה שֶׁלּוֹ, וְהוּא טוֹעֵן וְאוֹמֵר:**
5 **לְתַקֵּן נְתַתִּיו לְךָ, וְהָאֻמָּן אוֹמֵר: לֹא בָא לְיָדַי אֶלָּא**
6 **בִּמְכִירָה אוֹ מַתָּנָה, אוֹ שֶׁטָּעַן: אַתָּה נְתַתּוֹ לִי, אַתָּה**
7 **מְכַרְתּוֹ לִי אַחַר שֶׁבָּא לְיָדַי לְתַקְּנוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁמָּסְרוֹ**
8 **לוֹ שֶׁלּוֹ בְּעֵדִים - בַּעַל הַכֵּלִי נֶאֱמָן[4], וּמוֹצִיאִין אוֹתוֹ**
9 **מִיַּד הָאֻמָּן, וְיִשָּׁבַע בַּעַל הַבַּיִת הֶסֵּת עַל טַעֲנָתוֹ. וְיֵשׁ**
10 **גְּאוֹנִים[5] שֶׁאָמְרוּ: אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֵבִיא בַּעַל הַבַּיִת**
11 **עֵדִים שֶׁזֶּה הַכֵּלִי שֶׁלּוֹ, הוֹאִיל וְרָאָה כֵּלָיו בְּיַד הָאֻמָּן,**
12 **וַהֲרֵי הָאֻמָּן מוֹדֶה לוֹ שֶׁהָיָה שֶׁלּוֹ וּמְכָרוֹ לוֹ - נֶאֱמָן[6].**
13 **אֲבָל אִם אָמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם[7], וְשֶׁלִּי הוּא**
14 **הַכֵּלִי - נֶאֱמָן הָאֻמָּן וְנִשְׁבָּע הֶסֵּת. וְאִם הֵבִיא בַּעַל**
15 **הַבַּיִת עֵדִים שֶׁהַכֵּלִי זֶה יָדוּעַ לוֹ - אֵין הָאֻמָּן נֶאֱמָן.**
16 **וְדִין זֶה[8] פֶּלֶא הוּא בְּעֵינַי[9].**

2) משנה בבא־בתרא מב. וסוגיית הגמרא שם מה ומו.
3) שהרי גם כלים כאלה נמסרים לידי האומן לתיקון.
4) כמו בעשויים להשאיל ולהשכיר בשאינו אומן (למעלה פ"ח ה"ג). ודווקא כשהביא עדים שכלים אלה הם שלו, אבל כשאין לו עדים שהכלי שלו - האומן נאמן לומר אתה מכרתו לי, ב'מיגו' שיכול לטעון הכלי הזה שלי הוא ולא קיבלתיו בכלל מידך. [על־פי דעת רבו הר"י מיגש].
5) הרי"ף בהלכותיו בבא־בתרא שם. 6) בעל הכלי, שאין אומן נאמן אפילו ב'מיגו', כשהוא מודה שהכלי בא לידו מהתובע. 7) לא מסרת לידי בכלל את הכלי הזה.
8) שבעל הכלי נאמן אפילו כשלא הביא עדים שהכלי שלו.
9) למה לא נאמין לאומן ב'מיגו' של טענת להד"ם. כשהתובע מביא עדים שהכלי הוא שלו - מעמידים אותו בחזקת בעליו הראשונים, כמו בעשויים להשאיל ולהשכיר בשאינו אומן, ששלח רב הונא בר אבין שמוציאים מידו, משום שיש שני נימוקים לזכותו של בעל הכלי: א. ברור שהכלי היה שלו; ב. עשוי להשאיל ולהשכיר, והרי באומן כל דבר נידון כעשוי להשאיל ולהשכיר, אבל כשאין עדים שהכלי הוא של התובע, אין לומר שהכלי בחזקתו, ומשום זה יש להאמין לאומן ב'מיגו'.

17 **ב. לֹא רָאָה הַכֵּלִי בְּיַד הָאֻמָּן, אֶלָּא טָעַן וְאָמַר: כְּלִי**
18 **פְּלוֹנִי נְתַתִּיו לוֹ לְתַקֵּן, וְהָאֻמָּן אוֹמֵר: חֲזַרְתָּ וּמְכַרְתּוֹ**
19 **אוֹ נָתַתּוֹ לִי - הָאֻמָּן נִשְׁבָּע הֶסֵּת וְנִפְטָר, מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל**
20 **לוֹמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם[10]. וַאֲפִלּוּ מָסְרוֹ לְתַקֵּן**
21 **בְּעֵדִים - הָאֻמָּן נֶאֱמָן, מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: הֶחֱזַרְתִּי;**
22 **שֶׁהַמַּפְקִיד אֵצֶל חֲבֵרוֹ בְּעֵדִים - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַחֲזִיר**
23 **לוֹ בְּעֵדִים[11]. לְפִיכָךְ נִשְׁבָּע הָאֻמָּן הֶסֵּת וְנִפְטָר, וְאֵין**
24 **מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא הַכֵּלִי. וְאִם הוֹצִיאוֹ, הוֹאִיל**
25 **וְנִרְאָה - הֲרֵי בַּעַל הַבַּיִת מֵבִיא עֵדִים שֶׁהוּא שֶׁלּוֹ**
26 **וְנוֹטְלוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁמְּסָרוֹ לוֹ בְּלֹא עֵדִים, כְּמוֹ**
27 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[12]. לְפִיכָךְ, אִם טָעַן הָאֻמָּן וְאָמַר: שְׁתַּיִם**
28 **קָצַצְתָּ לִי בִּשְׂכָרִי[13], וּבַעַל הַבַּיִת אוֹמֵר: לֹא קָצַצְתִּי**
29 **לְךָ אֶלָּא אַחַת, אִם הָיָה הַכֵּלִי נִרְאֶה בִּפְנֵיהֶם[14] -**
30 **הוֹאִיל וְהָאֻמָּן אֵין לוֹ בּוֹ חֶזְקָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לִטְעֹן**
31 **שֶׁהוּא לָקוּחַ בְּיָדוֹ, הֲרֵי בַּעַל הַבַּיִת נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת**
32 **חֵפֶץ עַל הַקְּצִיצָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּשְׂכִירוּת[15], וְנוֹתֵן;**
33 **וְאִם אֵין הַכֵּלִי נִרְאֶה בִּפְנֵיהֶם - הוֹאִיל וְהָאֻמָּן נֶאֱמָן**
34 **לוֹמַר: לָקוּחַ הוּא בְּיָדִי, יָכוֹל לִטְעֹן עַד כְּדֵי דָּמָיו,**
35 **וְנִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ וְנוֹטֵל, כְּדֶרֶךְ כָּל הַנִּשְׁבָּעִין**
36 **וְנוֹטְלִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[16].**

10) כשלא ראה הכלי, הרי אינו יכול להוכיח שכלי שלו נמצא ביד האומן, והרי זה כמו אין עדים שהכלי הוא שלו, אף־על־פי שעדים מעידים שהיה לו כלי כזה שהוא תובע מהאומן, ולפיכך אינו נאמן. 11) וכן פסק רבינו גם במלוה על־פה בעדים (בפי"א מהל' מלוה ולווה ה"א). 12) בהלכה א. 13) הוא מודה שקיבל הכלי לתיקון, וקבעו שכר מלאכה שני דינרים. 14) והוכח שהוא של בעל הבית. 15) פרק יא, הלכה ז, שלא תיקנו חכמים שישבע השכיר ויטול אלא כשבעל הבית טוען פרעתי, אבל לא בטענת רמת השכר. 16) למעלה פ"ח ה"ב.

1 **ג. אֶמֶן**[17] **שֶׁיָּרַד מֵאֱמָנוּתוֹ**[18]**, וּבֶן הָאֱמֶן**[19] **- הֲרֵי הֵן**
2 **כְּשְׁאָר כָּל אָדָם, וְיֵשׁ לָהֶן חֶזְקָה כְּכָל הַמְּטַלְטְלִין,**
3 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

17) ברייתא בבא־בתרא מז. 18) הפסיק לעסוק באומנותו. 19) מימרא של רבי יוחנן שם. [כתבו ב'תוספות' שם ד"ה ירד, שיורד מאומנותו דינו כשאר כל אדם אפילו בכלים שנמסרו לידו לפני שירד ונשתהו בידו זמן רב, שאין דרכם של בני אדם להשאיר כלים בידי אומן שירד (וכן פסק הרא"ש שם)]. ובבן אומן, מדובר כשטוען טענת עצמו: "מכרת לי", אבל בטוען שירשו מאביו - נידון כאומן (גמרא שם). ובברייתא שם משמע שבן הסמוך על שולחן אביו ועוזר לו באומנותו - דינו כאביו. ותמוה הדבר שרבינו סתם ולא ביאר כלום.

4 **ד. מִי שֶׁגִּנְּבָנִי**[20] **לְבֵיתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בְּפָנַי בַּעַל הַבַּיִת,**
5 **וְיָצָא וְכֵלִים טְמוּנִין תַּחַת כְּנָפָיו, וְהָעֵדִים רוֹאִין**
6 **אוֹתוֹ, וּלְאַחַר זְמַן תְּבָעוֹ בַּעַל הַבַּיִת וְאָמַר לוֹ: הַחֲזֵר**
7 **לִי כֵּלִים שֶׁהִשְׁאַלְתִּיךָ, וַהֲרֵי הָעֵדִים, וְהוּא אוֹמֵר:**
8 **לְקוּחִין הֵן בְּיָדִי - אֵינוֹ נֶאֱמָן; וְנִשְׁבָּע בַּעַל הַבַּיִת**
9 **הֶסֵּת עַל טַעֲנָתוֹ שֶׁלֹּא מְכָרָן וְלֹא נָתָנָן, וְיַחֲזִירוּ בֵּית**
10 **דִּין הַכֵּלִים לְבַעַל הַבַּיִת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּבַעַל**
11 **הַבַּיִת שֶׁאֵינוֹ עָשׂוּי לִמְכֹּר אֶת כֵּלָיו, וְזֶה שֶׁהוֹצִיא**
12 **הַכֵּלִים תַּחַת כְּנָפָיו אֵין דַּרְכּוֹ לְהַצְנִיעַ**[21]**, וְאוֹתָן**
13 **הַכֵּלִים אֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהַצְנִיעָן; לְפִיכָךְ חַיָּב**
14 **לְהַחֲזִיר, לְפִי שֶׁלֹּא הִצְנִיעָן אֶלָּא לִכְפֹּר בָּהֶן**[22]**. אֲבָל**
15 **בַּעַל הַבַּיִת הֶעָשׂוּי לִמְכֹּר אֶת כֵּלָיו, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין**
16 **זֶה צָנוּעַ וְאֵין דֶּרֶךְ אוֹתָן הַכֵּלִים לְהַטְמִינָן תַּחַת**
17 **הַכְּנָפַיִם - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת שֶׁהֵן לְקוּחִין בְּיָדוֹ. וְכֵן**
18 **אִם יָצָא בָּהֶן מְגֻלִּין בִּפְנֵי עֵדִים, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין**
19 **בַּעַל הַבַּיִת עָשׂוּי לִמְכֹּר אֶת כֵּלָיו - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן**
20 **לוֹמַר: לְקוּחִין הֵן בְּיָדִי**[23]**; שֶׁמָּא נִצְטָרְכוּ לוֹ מָעוֹת**
21 **וּמָכַר. וּבִלְבַד**[24] **שֶׁלֹּא יִהְיוּ מִדְּבָרִים הָעֲשׂוּיִים**
22 **לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר; אֲבָל דְּבָרִים הָעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל**
23 **וּלְהַשְׁכִּיר - לְעוֹלָם הֵן בְּחֶזְקַת בַּעֲלֵיהֶן**[25]**, כְּמוֹ**
24 **שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאַף עַל פִּי שֶׁהוֹצִיאָן מְגֻלִּין, וְאַף עַל פִּי**
25 **שֶׁבַּעַל הַבַּיִת הַזֶּה עָשׂוּי**[26] **לִמְכֹּר אֶת כֵּלָיו, הוֹאִיל וְיֵשׁ**
26 **לוֹ עֲדִים שֶׁזֶּה הַכְּלִי הֶעָשׂוּי לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר**
27 **בִּלְבַד**[27] **יָדוּעַ הוּא לוֹ**[28] **- מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיַּד זֶה עַל**
28 **כָּל פָּנִים, עַד שֶׁיָּבִיא רְאָיָה שֶׁמְּכָרוֹ לוֹ אוֹ נָתְנוֹ לוֹ**
29 **בְּמַתָּנָה, כְּדִין קַרְקָעוֹת**[29]**.**

20) מימרא של רב יהודה, שבועות מו. ויש שם חילופי גירסאות, ורבינו גורס כדבריו כאן. 21) אינו מתבייש לשאת בשוק כלים מגולים. 22) כתב במגיד־משנה בשם הרמב"ן, שדין זה נאמר כשנראה הכלי עכשיו ביד הנתבע, אבל כשלא נראה - נאמן לומר לקוח, ב'מיגו' של החזרתי. 23) שאילו התכוון לכפור, לא היה מגלה אותם לעיני כל. 24) כלומר, בכל המקרים שאמרנו למעלה שהוא נאמן לומר לקוחים הם בידי. 25) על־פי גירסת רב האי גאון ורבינו חננאל שם (מובאת ב'תוספות' שם ד"ה בטוענו): "ובכולהו נמי לא אמר שהוא נאמן אלא בדברים שאינם עשויים להשאיל ולהשכיר, אבל דברים העשויים להשאיל ולהשכיר - אינו נאמן". פירוש, ואפילו אם ישנם כל הדברים שנאמרו למעלה לטובתו של הנתבע, לא אמרנו שהוא נאמן אלא בדברים שאינם עשויים להשאיל ולהשכיר, אבל בעשויים אינו נאמן (לרש"י גירסא אחרת, ראה שם). 26) רצוי לגרוס: העשוי. 27) רבינו רומז כאן למה שביאר בפרק הקודם ה"ט, שאינו נקרא עשוי להשאיל ולהשכיר אלא כשנעשה מתחילה לשם כך. 28) ידוע שהוא שלו. [מלשון רבינו כאן: "שזה הכלי", למד המגיד־משנה שהמדובר כשנראה עתה הכלי בידו, כמו שכתבנו למעלה בשמו]. 29) שהם תמיד בחזקת בעליהם הראשונים, כמו שיתבאר לקמן פי"א.

30 **ה. אֲפִלּוּ**[30] **מֵת זֶה שֶׁהַכְּלִי תַּחַת יָדוֹ - מוֹצִיאִין אוֹתוֹ**
31 **מִיַּד הַיּוֹרֵשׁ בְּלֹא שְׁבוּעָה; שֶׁכֵּיוָן שֶׁאֵין לְאָבִיו**
32 **לִטְעֹן**[31] **שֶׁלְּקָחוֹ אוֹ שֶׁהוּא מַשְׁפּוֹן, כָּךְ אֵין זֶה**[32] **יָכוֹל**
33 **לְהַשְׁבִּיעוֹ**[33]**. וְאִם טָעַן הַיּוֹרֵשׁ טַעֲנַת וַדַּאי וְאָמַר:**
34 **בְּפָנַי נְתָנוֹ לְאָבִי אוֹ מְכָרוֹ לוֹ - הֲרֵי בַּעַל הַבַּיִת נִשְׁבָּע**
35 **הֶסֵּת, כְּשְׁאָר כָּל הַנִּשְׁבָּעִין**[34]**. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ**[35]**, שֶׁיֵּשׁ מִי**
36 **שֶׁהוֹרָה: שֶׁיִּשָּׁבַע בַּעַל הַבַּיִת הֶסֵּת, וְאַחַר כָּךְ יַחֲזִיר**
37 **כֵּלָיו מִיַּד הַיּוֹרֵשׁ**[36]**. וְאֵין דַּעְתִּי נוֹטָה לָזֶה.**

30) נתבאר כבר בפרק הקודם ה"ג שמוציאים מיד היורש, וכאן הוסיף "בלא שבועה". 31) טענתו לא תתקבל. 32) היורש. 33) שאין משביעים היסת על טענת 'שמא'. 34) חוץ מאלה שחכמים תיקנו להם במיוחד שבועה כעין של תורה, שנתבארו במקומם. 35) שם. [הראב"ד משיג ואומר, שהתובע מחוייב שבועה בנקיטת חפץ, כדין כל נוטל. ולא אמרו שבועת היסת אלא בנשבע ונפטר. מובן מאליו שכל־שכן כשהנתבע חי וטוען 'ברי'. ובמגיד־משנה שואל: לדעת הראב"ד למה לא נמנה דין זה בשבועות מד: בין הנשבעים ונוטלים?]. 36) נמשך לבבא הקודמת בטענת ספק.

38 **ו. מִי שֶׁלָּקַח**[37] **קַרְדֹּם וְאָמַר: הֲרֵינִי הוֹלֵךְ לִגְזֹר דִּקְלוֹ**
39 **שֶׁל פְּלוֹנִי שֶׁמְּכָרוֹ לִי, וְכָרַת הַדֶּקֶל - הֲרֵי זֶה**
40 **בְּחֶזְקָתוֹ; שֶׁאֵין אָדָם מֵעֵז פָּנָיו וְכוֹרֵת אִילָן שֶׁאֵינוֹ**
41 **שֶׁלּוֹ**[38]**. וְאִם טָעָנוּ הַבְּעָלִים שֶׁלֹּא מְכָרוּהוּ - נִשְׁבָּע זֶה**
42 **הַכּוֹרֵת הֶסֵּת שֶׁהוּא שֶׁלּוֹ, וְנִפְטָר**[39]**. וְכֵיוָן שֶׁנִּכְרַת -**

1 חֵרֵי הוּא כְּשֶׁאָר כָּל הַמְּשַׁלְּחִלִּין. וְכֵן הַיּוֹרֵד[40] לִשְׂדֵה
2 חֲבֵרוֹ וְאָכַל פֵּרוֹתֶיהָ שָׁנָה אוֹ שְׁנָתַיִם, וְהַבְּעָלִים
3 טוֹעֲנִין שֶׁזֶּה יָרַד שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת וְגַזְלָן הוּא וְאָכַל, וַהֲרֵי
4 הָעֵדִים שֶׁאָכַל, וְהַיּוֹרֵד אוֹמֵר: בִּרְשׁוּתְךָ יָרַדְתִּי לְאֱכֹל
5 פֵּרוֹתֶיהָ - הֲרֵי זֶה הָאוֹכֵל נֶאֱמָן, וְנִשְׁבָּע הֶסֵּת עַל כָּךְ;
6 חֲזָקָה הִיא, שֶׁאֵין אָדָם מֵעֵז פָּנָיו וְאוֹכֵל פֵּרוֹת שֶׁאֵינָן
7 שֶׁלּוֹ[41]. אַף עַל פִּי שֶׁהַקַּרְקַע בְּחֶזְקַת בַּעֲלֵיהֶן, אֵין
8 הַפֵּרוֹת בְּחֶזְקַת הַבְּעָלִים; שֶׁאֵין אָדָם מוֹכֵר פֵּרוֹת
9 שֶׁדֵּהוּ בְּשָׂטָר כְּדֵי שֶׁנֹּאמַר לָזֶה שֶׁאָכַל: הָבֵא שְׂטָרֶךָ[42].
10 וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאִם אָכַל פֵּרוֹתֶיהָ שָׁנִים רַבּוֹת[43] -
11 שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: לְקוּחָה הִיא בְּיָדִי[44], נֶאֱמָן
12 לוֹמַר: לְפֵרוֹת יָרַדְתִּי, וְיִשָּׁבַע הֶסֵּת.

13 ז. שְׁנַיִם[45] שֶׁהָיוּ אוֹחֲזִין בִּכְלִי אֶחָד, אוֹ שֶׁהָיוּ רוֹכְבִין
14 עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה אַחַת, אוֹ שֶׁהָיָה אֶחָד רוֹכֵב וְאֶחָד
15 מַנְהִיג, אוֹ יוֹשְׁבִין בְּצַד עֲרֵמָה שֶׁל חִטִּים וּמֻנָּחוֹת
16 בְּסִמְטָא אוֹ בְּחָצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶם[46], זֶה אוֹמֵר: הַכֹּל
17 שֶׁלִּי, וְזֶה אוֹמֵר: הַכֹּל שֶׁלִּי - כָּל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶן נִשְׁבָּע
18 בִּנְקִיטַת חֵפֶץ שֶׁאֵין לוֹ בְּזֶה הַדָּבָר פָּחוֹת מֶחֱצָיו,
19 וְיַחֲלֹקוּ[47]. וְשִׁבּוּעָה זוֹ תַּקָּנַת חֲכָמִים הִיא[48], כְּדֵי שֶׁלֹּא
20 יְהֵיֶה כָּל אֶחָד תּוֹפֵס בְּטַלִּיתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ וְנוֹטֵל בְּלֹא
21 שְׁבוּעָה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שנים שהיו אוחזין בכלי אחר".

בפנימיות הענין של "שנים אוחזין בטלית", התבאר בכמה מקומות בחסידות ש"טלית" הוא אור מקיף הנמשך על־ידי עשיית המצוות, וכידוע שהמצות נקראים לבושים, וכאשר שני יהודים מקיימים יחד מצוה אחת, נפעלת המשכת אור מקיף על שניהם, ולכן "זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה", וכל אחד טוען שהוא גרם המשכת וגילוי האור ולכן כל הגילוי והשכר שלו, ועל כך בא הפסק שכל אחד יבוא על שכרו.

וצריך להבין: א. הלא שלמות העבודה היא שלא על מנת לקבל פרס, ואיך יתכן שיטען כולה שלי כדי לקבל את כל השכר? ובפרט שהוא להוט כל כך על השכר שמוכן להביא את עצמו לידי שבועה, והלא צריך להיזהר שלא להישבע אפילו על דבר אמת כמבואר ברמב"ם.

ב. מדברי הרמב"ם משמע שמטרת השבועה אינה להפחידו אלא ישבע ויטול, היינו כדי לעשות ביניהם פשרה וחלוקה, וא"כ מדוע שלא לעשות זאת בפשרה ובלא שבועה?

ויש לומר הביאור: "זה אומר אני מצאתיה" אינו בשביל לקבל שכר אלא ש'פרס' כמבואר בחסידות הוא מלשון "פרוסה" היינו צוותא וחיבור עם עצמותו של הקב"ה, ועניין זה נוגע בחיי נפשו האלוקית ממש ואיך יוכל לוותר בעניין זה. ומה שצריך "להסתכן" בעניין של שבועה אינו נחשב כלל לגבי הצוותא והחיבור עם עצמותו ומהותו ית'.

(על פי יין מלכות סימן קנ"ט)

37) בבא־בתרא לג: 38) גירסת רבינו בגמרא שם: "איזיל ואגזריה לדיקלא דפלניא (אלך ואקצוץ הדקל של פלוני)" וכן גרס הרי"ף בהלכותיו. [רש"י ו'תוספות' שם גורסים "איזיל איגדריה (אלך ואקטוף)", פירוש אלקט את התמרים שעל הדקל. וכן היא הגירסא בספרים הנדפסים שבידינו]. רבים הקשו על רבינו, מזה שאמרו (בבא־קמא צא:) שמי שהרג שור של חבירו או קצץ דקלו, וטען: בעל השור או הדקל אמר לי לעשות זאת, והשור אינו עומד להריגה והדקל אינו עומד לקציצה - אינו נאמן (ורבינו עצמו פסק כך בפ"ז מהלכות חובל ומזיק הי"ג), ולמה פסק כאן שהוא נאמן ולא התנה שהמדובר בעומד לקציצה? והרשב"א (מובא במגיד־משנה כאן) מתרץ, שבנידון כאן, מכיון שהודיע מתחילה שהולך לקצוץ, אנו אומרים שאין אדם מעיז כל־כך לפרסם כוונתו, והיה חושש שמא יוודע הדבר לבעל הדקל וימנעהו מלקצוץ. 39) ואם בא בעל הדקל לפני הקציצה, ואומר לא מכרתי - נאמן, משום שדקל המחובר לקרקע דינו כקרקע שעומד בחזקת בעלים, כל זמן שאין הוכחה מכרעת שמכרוהו (כן משמע מלשונו של רבינו, שאמר "וכרת הדקל"). 40) שם. 41) ולפיכך, אפילו יש עדים שאכל הפירות ואין כאן 'מיגו' של טענת להד"ם - נאמן. [בקציצת דקל אמרנו למעלה בשם הרשב"א שאינו נאמן אלא כשהודיע מתחילה ברבים שהולך לקצוץ, ולמה באכילת פירות סומכים על חזקת "אינו מעיז" גם בלי הודעה מוקדמת? הרמב"ן בחידושיו (מובא בלחם־משנה כאן) עמד על זה ותירץ, שאכילת פירות של אחרים במשך זמן רב הוא כאומר אלך ואעשה, ואין אדם מעיז כל־כך]. ואינו נאמן אלא על פירות שאכל כבר, מכיון שבעל השדה בא להוציא מידו - מועילה החזקה שאינו מעיז, אבל אינו נאמן מכאן ולהבא. ואם ישאל השואל: אם מדובר בפירות שלקט כבר, הרי אלו מטלטלין שאינם עשויים להשאיל ולהשכיר - שאין אדם עשוי להשאיל פירות שדותיו (ובפרט לשיטת רבינו למעלה פ"ח ה"ט בהגדרת המונח "עשויים להשאיל ולהשכיר") שהנתבע נאמן לומר לקוחים הם בידי, בלי חזקת אינו מעיז? נבאר לו, שחזקה זו מועילה במקרה שלקט הפירות וטרם הכניסם לרשותו, ולכן אינו מוחזק בהם, ואלמלא חזקת אינו מעיז - לא היינו מאמינים לו ('תוספות' שם ד"ה ואי טעין. וראה 'טור' חו"מ סי' קלז). 42) נימוק זה מבואר בגמרא שם. 43) משלוש שנים ולמעלה, ובעל הקרקע לא מיחה. 44) יתבאר לקמן פי"א ה"ב, שהאוכל פירות שדה שהיא בחזקת אדם אחר במשך שלוש שנים, והיתה לבעל השדה אפשרות למחות ולא מיחה - נאמן אוכל הפירות לטעון: לקוחה היא בידי.

45) משנה בבא־מציעא ב. 46) כל אחד מהם יכול לזכות בדברים המונחים במקומות אלה, ולפיכך שניהם נידונים כמוחזקים בחיטים. 47) אבל כשהערימה נמצאת ברשות הרבים - שניהם אינם מוחזקים בה, והדין הוא: מי שיתפוס קודם - יזכה. כך פסק רב נחמן (בבא־בתרא לה.) בספינה ששניים טענו כולה שלי. [רש"י בבא־מציעא שם ד"ה במקח

וממכר, כתב שלא אמרו יחלוקו אלא כשאפשר לומר ששניהם אמנם רמאים, כגון במציאה שאולי שניהם הגביהו בבת אחת, ולכל אחד נדמה שהוא הקדים בשנייה אחת או בחלק ממנה, וכן במקח וממכר אפשר שהמוכר נטל מעות משניהם, אבל בבגד וכל אחד אומר אני ארגתיו, שבוודאי האחד משקר - כולו יהא מונח עד שיבוא אליהו ויברר את האמת. ונראה שרבינו אינו מבדיל בין זה לזה, ודעתו שגם כשיש רמאי - חולקים (מגיד־משנה, וכן כתב ב׳בית יוסף׳ שם סי׳ קלח). 48) מימרא של רבי יוחנן, שם ג.

1 **ח. זֶה אוֹמֵר[49]: כֻּלָּהּ שֶׁלִּי, וְזֶה אוֹמֵר: חֶצְיָהּ שֶׁלִּי[50]**
2 **- הָאוֹמֵר כֻּלָּהּ שֶׁלִּי יִשְׁבַּע שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ פָּחוֹת**
3 **מִשִּׁשָּׁה חֲלָקִים, וְהָאוֹמֵר חֶצְיָהּ שֶׁלִּי יִשְׁבַּע שֶׁאֵין לוֹ**
4 **בָּהּ פָּחוֹת מֵרְבִיעַ[51], וְזֶה נוֹטֵל שִׁשָּׁה חֲלָקִים, וְזֶה**
5 **נוֹטֵל רְבִיעַ. מִכָּאן אַתָּה לָמֵד לְכָל הַנִּשְׁבָּעִין לִטֹּל,**
6 **בֵּין שְׁבוּעָה קַלָּה בֵּין שְׁבוּעָה חֲמוּרָה, שֶׁאֵינוֹ נִשְׁבָּע**
7 **עַל מַה שֶּׁטּוֹעֵן, אֶלָּא עַל מַה שֶּׁנּוֹטֵל, אַף עַל פִּי**
8 **שֶׁטּוֹעֵן יוֹתֵר.**

49) משנה, שם ב. 50) ואם כן, הטיעון הוא על מחצית הכלי או הבהמה. 51) ב׳תוספות׳ שם ד״ה וזה, הקשו: למה נוטל רביע בלבד? נאמין לו שחציה שלו ב׳מיגו׳ שיכול היה לטעון כולה שלי? ותירצו, שאין אומרים ׳מיגו׳ להוציא מיד אחר דבר שהוא מוחזק בו. ובהגהות מיימוניות כאן אות ט מביא עוד תירוץ: לא שייך ׳מיגו׳ אלא באותו דבר עצמו שהוא טוען עליו, ואין מאמינים טענה על דבר זה (כגון חצי) ב׳מיגו׳ שהיה יכול לטעון על דבר אחר (חציו השני). [וכתב הרשב״א (מובא במגיד־משנה כאן) שבדבר הניתן להיחלק, כגון חתיכת בד או ערימת חיטים, יכול הטוען כולה שלי ליטול מחציתו בלי שבועה ואחר־כך הוא נשבע שאין לו פחות ממחצית חציו השני ונוטל רביע. ונראה שהוא יכול להסתלק מן השבועה ולוותר לשכנגדו את הרביע. ולדעת הסוברים שמהפכים שבועה כעין של תורה (ראה למעלה פ״א ה״ז) - יכול להפוך את השבועה, וישבע חבירו ויטול כל המחצית.

9 **ט. הָיוּ[52] שְׁנַיִם אֲדוּקִין בְּטַלִּית, זֶה אוֹמֵר: כֻּלָּהּ שֶׁלִּי,**
10 **וְזֶה אוֹמֵר: כֻּלָּהּ שֶׁלִּי - זֶה נוֹטֵל עַד מָקוֹם שֶׁיָּדוֹ**
11 **מַגַּעַת, וְזֶה נוֹטֵל עַד מָקוֹם שֶׁיָּדוֹ מַגַּעַת, וְהַשְּׁאָר**
12 **חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה אַחַר שֶׁנִּשְׁבָּעִין[53]. וְיֵשׁ לְכָל אֶחָד**
13 **לְגַלְגֵּל עַל חֲבֵרוֹ[54], שֶׁכָּל מַה שֶּׁנָּטַל[55] - כַּדִּין נָטַל.**

52) שם ז. תני רב תחליפא בר מערבא. 53) שם, הוסיף רב אבהו: ״ובשבועה״. ומפרש רבינו שנשבעים על השאר, אבל החלק שבידו נוטל כל אחד בלי שבועה. וכן כתבו בעל ׳הלכות גדולות׳ ורב האי גאון. [ב׳תוספות׳ שם ד״ה מחוי, כתבו שנשבע גם על מה שבידו, וכן דעת הרא״ש שם וה׳טור׳ חו״מ סי׳ קלח. ראה ש״ך שם ס״ק ה]. 54) דיני גלגול שבועה נתבארו למעלה פ״א הי״ב. 55) גם החלק שהיה בידו. ומהו ההבדל בין שבועה לבין גלגול שבועה? שבועה - מטיל בית־הדין עצמו על המושבע, ושבועה מגולגלת היא רק על־פי דרישה מפורשת של בעל־הדין.

14 **י. הָיָה[56] זֶה אוֹחֵז בַּחוּטִין שֶׁבִּשְׁפַת הַטַּלִּית, וְזֶה**
15 **בַּחוּטִין שֶׁבַּשָּׁפָה הָאַחֶרֶת - חוֹלְקִין כֻּלָּהּ בְּשָׁוֶה אַחַר**
16 **שֶׁנִּשְׁבָּעִין. וְכָל חֶלֶקָּה הָאֲמוּרָה כָּאן - בְּדָמִים, לֹא**
17 **שֶׁיַּפְסִידוּ עַצְמוֹ שֶׁל כְּלִי אוֹ שֶׁל טַלִּית אוֹ שֶׁיָּמִיתוּ**
18 **הַבְּהֵמָה.**

56) בגמרא שם פירשו מה שאמרו במשנה: ״זה ישבע וכו׳ וזה ישבע וכו׳ ויחלוקו״, היינו באוחזים בנימים היוצאים מהטלית.

19 **יא. הָיָה אוֹחֵז הָאֶחָד[57] אֶת כֻּלָּהּ, וְזֶה מִתְאַבֵּק עִמּוֹ**
20 **וְנִתְלָה בָּהּ - הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת הָאוֹחֵז אֶת כֻּלָּהּ.**

57) גמרא שם.

21 **יב. בָּאוּ שְׁנֵיהֶם אֲדוּקִין בָּהּ[58], וּשְׁמָטָהּ הָאֶחָד מִיַּד**
22 **חֲבֵרוֹ בְּפָנֵינוּ[59], וְשָׁתַק הַשֵּׁנִי, אַף עַל פִּי שֶׁחָזַר**
23 **וְצָוַח[60] - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ; כֵּיוָן שֶׁשָּׁתַק**
24 **בַּתְּחִלָּה, הֲרֵי זֶה כְּמוֹדֶה לוֹ[61]. חָזַר הַשֵּׁנִי[62] וּתְקָפָהּ**
25 **מֵרִאשׁוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁהָרִאשׁוֹן (לֹא) צָוַח[63] מִתְּחִלָּה**
26 **וְעַד סוֹף[64] - חוֹלְקִין[65].**

58) בעיא של רבי זירא שם, שלא נפשטה. 59) בפני בית־הדין. 60) לפני שיצאו מבית־הדין. 61) רבי זירא מנמק שם את בעייתו: אפשר לומר ששתיקתו מוכיחה שהודה לטענת חבירו, ואפשר לומר ששתק משום שחשב שהרי הדיינים עצמם רואים שבאלימות הוציא שכנגדו מידו את החפץ. ופסק רבינו שאין מוציאים מספק מיד המוחזק (בארנו כבר כמה פעמים, שרבינו דן כספק - כל בעיא שלא נפשטה, או מחלוקת שלא נאמר בה הלכה כמי). [במגיד־משנה מוסיף עוד נימוק, משום שאמרו שם: ״אם־תמצי־לומר אין מוציאים וכו׳״ ודרכו של רבינו לפסוק כאם־תמצי־לומר. ודבריו תמוהים, שהרי בגמרא שם אמרו גם כן: ״אם־תמצי־לומר מוציאים״, ובכן אין כל הוכחה משם]. ואם תקפו שלא בפני בית־דין אלא בעדים, נחלקו פוסקים בדבר: הרמב״ן סובר, שלא כל־שכן שאין מוציאים מיד התוקף, שהרי אין כאן הנימוק: הרי הדיינים עצמם רואים. ודעת הרשב״א, שמחוץ לבית־דין לא שייך לומר השתיקה היא כהודאה, משום שאין דרכם של בני אדם לגלות טענותיהם מחוץ לבית־דין. 62) זה ששתק ולבסוף צווח. 63) כך היא גירסת המגיד־משנה. [ויש מוחקים את המלה ״לא״]. 64) כלומר, לא צווח כלל. 65) משמיענו, שלא תאמר אין מוציאים מיד השני, כשם שאמרנו אין מוציאים מיד הראשון אפילו כשהשני שתק ולבסוף צווח. וטעמו של דבר, מפני שאפשר לומר: הרי השני הודה לפני כן לראשון כשלא צווח תחילה ואינו יכול לחזור בו. ומפני שיש פנים לכאן ולכאן - נידון בספק השקול. וכתב המגיד־משנה שאפילו צווח השני מתחילה, גם כן מוציאים מידו וחולקים (ראה ש״ך חו״מ שם ס״ק ו). אולם ב׳שולחן ערוך׳ שם הגירסא אפילו צווח (הראשון) מתחילה ועד סוף - חולקים. ומשמיענו, שלא תאמר מכיון שזכה בו הראשון אחר שתקף - אין תקיפתו של השני מועילה כלל, אלא אנו אומרים זה תקף וזה תקף, וחזר הדין כמו שהיה בתחילה. לא ביאר

רבינו מה הדין כששתק השני מתחילה ועד סוף ואחר־כך תקף. ויש פנים לכאן ולכאן. [בש"ך שם ס"ק ז מדייק מלשון הגמרא, שבזה ברור שהודה לו, ולפיכך אפילו חזר ותקף - מוציאים מידו. ולפי זה, עלינו להעמיד דברי רבינו כאן בשתק ולבסוף צווח בלבד].

יג. בָּאוּ שְׁנֵיהֶם[66] אַדְוקִין בַּטַּלִּית, וְאָמַרְנוּ לָהֶם: צְאוּ וְחַלְּקוּ אֶת דָּמֶיהָ, יָצְאוּ וְחָזְרוּ וַהֲרֵי הִיא תַּחַת יַד אֶחָד מֵהֶן, זֶה[67] טוֹעֵן הוֹדָה[68] וְנִסְתַּלֵּק מִמֶּנָּה, וְזֶה טוֹעֵן: שֶׁמְּכָרְתִּיו לוֹ[69], אוֹ נִתְגַּבֵּר עָלַי[70] וַחֲטָפָהּ - הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה[71]; וְאִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה - יִשְׁבַּע זֶה שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ וְיִפָּטֵר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

66) גמרא שם. 67) המחזיק. 68) השני הודה שהטלית היא שלי. 69) צ"ל השכרתיו. 70) דין זה הוסיף רבינו מדעתו. 71) בטוען השכרתיו, נימקו בגמרא שם, שאנו אומרים לו: לפני כן טענת שבעל דינך הוא גזלן, ועכשיו השכרת לו הטלית שלא בעדים? [רבינו לא ביאר טעמו למה אינו נאמן לומר נתגבר עלי. ודעת ה'תוספות' שם ד"ה אגרת, שהוא נאמן, וכן כתב הרא"ש שם. והרמב"ן והרשב"א (הובאו במגיד־משנה) קיבלו גם כן דעת ה'תוספות', והוסיפו שאינו נאמן לטעון השכרתיו ב'מיגו' של תקפה, משום שזה כ'מיגו' במקום עדים, שאנחנו כעדים שלא השכיר לו מהנימוק שנתבאר למעלה. ומזה יוצא, שאם טען השכרתיה בפני פלוני ופלוני והלכו למדינת הים, נאמן ב'מיגו' זה.

יום שלישי כ"ו סיון ה'תשע"ז

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) מבאר שהגודרות (בעלי חיים שאינם שמורים, אלא הולכים ממקום למקום ורועים) אין להם חזקה, ודין שניים טוענים לבעלות על ספינה.

א. בְּהֵמָה[2] אוֹ חַיָּה שֶׁאֵינָהּ שְׁמוּרָה, אֲלָא מְהַלֶּכֶת בְּכָל מָקוֹם וְרוֹעָה - אֵינָהּ בְּחֶזְקַת זֶה שֶׁתְּפָסָהּ[3], מֵאַחַר שֶׁהִיא יְדוּעָה לַבְּעָלִים. כֵּיצַד? הֵבִיא הַתּוֹבֵעַ עֵדִים שֶׁהַבְּהֵמָה הַזֹּאת יְדוּעָה לוֹ[4], וְזֶה הַתּוֹפֵס טוֹעֵן: אֲתָּה נְתַתָּהּ לִי בְּמַתָּנָה - אֵינוֹ נֶאֱמָן; שֶׁאֵין אֲתָּה נְתַתָּהּ לִי, אֲתָּה מְכַרְתָּהּ לִי - אֵינוֹ נֶאֱמָן; הֱיוֹתָהּ תַּחַת יָדוֹ רְאָיָה, שֶׁהֲרֵי הִיא[5] הָלְכָה מֵעַצְמָהּ וְנִכְנְסָה בִּרְשׁוּתוֹ. לְפִיכָךְ, אִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה - תַּחֲזֹר הַבְּהֵמָה לִבְעָלֶיהָ, וְיִשָּׁבַע[6] הֵסֵת עַל טַעֲנָה זוֹ.

2) בבא בתרא לו. 3) מימרא של ריש לקיש: הגודרות (צאן שדרכם ללכת ולחפש לעצמם מזון בכל מקום שימצאו) אין להם חזקה. 4) ידוע הדבר שהיא שלו. 5) שאין לשלול שכך היה. 6) בעל הבהמה.

ב. הָיְתָה הַבְּהֵמָה שְׁמוּרָה[7] אוֹ מְסוּרָה לִרוֹעֶה[8], אַף עַל פִּי שֶׁהֵבִיא זֶה[9] עֵדִים שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ - הֲרֵי הִיא בְּחֶזְקַת זֶה שֶׁהִיא תַּחַת יָדוֹ; וְאִם טָעַן: אֲתָּה מְכַרְתָּהּ אוֹ נְתַתָּהּ לִי - יִשָּׁבַע הַתּוֹפֵס הֵסֵת שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ וְיִפָּטֵר[10].

7) דרכו של בעליה לשמור עליה. 8) שמוציא אותה למקום מרעה ומשגיח עליה. 9) שהיא ידועה לו. 10) בגמרא שם במעשה שהיה, שעיזים הזיקו תבואה של אחרים ובא הניזק ותפס את העיזים ותבע תשלום הנזק. ופסק אביו של שמואל, שהוא נאמן לתבוע עד כדי שוויים של העיזים במיגו שיכול לטעון מכרתם לי. והקשו בגמרא מדברי ריש לקיש שהבאנו למעלה (הלכה א), ותירצו שעיזים מסורים לרועה. ומכאן, שבבהמה מסורה לרועה יכול המחזיק לטעון אתה מכרתה לי.

ג. לְפִיכָךְ, מִי שֶׁתָּפַס בְּהֶמַת חֲבֵרוֹ שֶׁהָיְתָה שְׁמוּרָה אוֹ בְּיַד רוֹעֶה, וְהַבְּעָלִים טוֹעֲנִין: הִיא יָצָאת מֵעַצְמָהּ וּבָאָה אֵצְלְךָ, אוֹ פִּקָּדוֹן הִיא בְּיָדְךָ, אוֹ שְׁאוּלָה הִיא לְךָ, וְהַתּוֹפֵס אוֹמֵר: כֵּן הוּא, אֵינָהּ שֶׁלִּי, אֲבָל אַתָּה חַיָּב לִי כָּךְ וְכָךְ, אוֹ אַתָּה מִשְׁכַּנְתָּהּ בְּיָדִי עַל כָּךְ וְכָךְ, אוֹ הִזַּקְתָּ אוֹתִי נֶזֶק שֶׁאַתָּה חַיָּב לְשַׁלֵּם כָּךְ וְכָךְ - יָכוֹל לִטְעֹן עַד כְּדֵי דָּמֶיהָ, מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: לְקוּחָה הִיא בְּיָדִי[11]. וְיִשָּׁבַע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[12] וְיִטֹּל.

11) נתבאר כמו שכתב בהלכה ו ובהלכה ז, ומשמע שמכירה בעדים בלא שטר גם כן נחשבת כמחאה, מהאמור בהלכה הקודמת. 12) בהדינים הקודמים כתב רבינו שנשבע היסת ובנידון כאן הוטל עליו שבועה כעין של תורה. טעמו של ההבדל ביאר רבינו בפרק י"ג מהלכות מלוה ולוה הלכה ג: כשהוא טוען שהבהמה עצמה היא שלו והוא מוחזק בה - ועליו להישבע וליטול - משביעים אותו כעין של תורה כדין נשבע ונוטל.

ד. וְכֵן הָעֲבָדִים[13] שֶׁיְּכוֹלִין לְהַלֵּךְ - אֵינָן בְּחֶזְקַת זֶה שֶׁהֵן תַּחַת יָדוֹ. אֶלָּא כֵּינָן שֶׁהֵבִיא הַטּוֹעֵן עֵדִים שֶׁזֶּה יָדוּעַ שֶׁהוּא עַבְדּוֹ, וְהַלָּה טוֹעֵן: אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי, אַתָּה נָתַתּוֹ לִי בְּמַתָּנָה - אֵינוֹ נֶאֱמָן; וְיַחֲזֹר הָעֶבֶד לִבְעָלָיו, וְיִשָּׁבַע הַטּוֹעֵן[14] שֶׁלֹּא מָכַר וְלֹא נָתַן. הֵבִיא זֶה הַנִּטְעָן שֶׁתָּפַס הָעֶבֶד עֵדִים שֶׁיֵּשׁ לְזֶה הָעֶבֶד אֶצְלוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים רְצוּפוֹת מִיּוֹם לְיוֹם, וְהוּא מְשַׁתֵּמֵשׁ בּוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁהָעֲבָדִים מְשַׁמְּשִׁין אֶת רַבָּן, הוֹאִיל וְלֹא מִחָה בּוֹ בְּכָל אֵלּוּ הַשָּׁנִים - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן[15], וּמַעֲמִידִין אוֹתוֹ בְּיָדוֹ אַחַר שֶׁיִּשָּׁבַע הֵסֵת שֶׁלְּקָחוֹ מִמֶּנּוּ אוֹ נְתָנוֹ לוֹ בְּמַתָּנָה. אֲבָל עֶבֶד קָטָן[16], שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַלֵּךְ עַל רַגְלָיו מִפְּנֵי קְטַנּוּתוֹ - הֲרֵי הוּא כִּשְׁאָר הַמַּטַּלְטְלִין, וְכָל מִי שֶׁיִּהְיֶה בִּרְשׁוּתוֹ - הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקָתוֹ, וְהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.

13) שם כח. שנינו: והעבדים ... "חזקתן שלוש שנים" ובגמרא שם לו. הקשו מכאן על ריש לקיש שאמר: הגודרות אין להן חזקה (ראה למעלה הלכה א) והרי עבדים דרכם ללכת לכל מקום בלי שמירה? ומפרש רבא: "אין להן חזקה לאלתר, אבל יש להן חזקה אחר שלוש שנים". 14) שבועת היסת. 15) הנתבע נאמן כמו בהחזיק בקרקע שלוש שנים והבעלים לא מיחו, כמו שנתבאר לקמן פרק י"א הלכה ג (ראה הערתנו שם). [מלשון הגמרא משמע, שגם גודרות יש להן חזקה לאחר שלוש שנים (וכן כתב שם

הרשב"ם בפירוש, וכן פסק הטור חושן משפט סימן קלה, ראה בית חדש שם). ורבינו לא חילק בבהמה בין לאלתר ובין שלוש שנים. ומזה למד במגיד משנה, שאין לבהמה חזקה לעולם. ומעיר, שלשון המשנה מסייעתו, שהרי לא הזכירה כלל בהמה בין אלה שחזקתם שלוש שנים. הוא מפרש מה שאמר רבא: "אבל יש להן חזקה אחר שלוש שנים" הכוונה לעבדים (בגמרא השתמשו גם בלשון זכר באות נון לרבים)]. 16) שאינו יכול ללכת ממקום למקום. ומשמיענו רבא, שאין חוששים שמא הביאה אותו אימו לביתו של הנתבע והלכה ושכחה אותו.

1 **ה. הַטּוֹעֵן[17] אֶת חֲבֵרוֹ וְאָמַר: בְּגֶד אוֹ בְּהֵמָה אוֹ עֶבֶד**
2 **זֶה שֶׁבְּיָדְךָ שֶׁלִּי הוּא, אוֹ שֶׁאוּל אוֹ גָּזוּל, אוֹ**
3 **הִפְקַדְתִּיו אֶצְלְךָ אוֹ שָׁכוּר לְךָ, וְהַנִּטְעָן אָמַר: לֹא כִּי,**
4 **אֶלָּא זֶה מָמוֹנִי וִירֵשָׁתִי, וְהֵבִיא הַטּוֹעֵן עֵדִים שֶׁהֵעִידוּ**
5 **שֶׁהֵן יוֹדְעִין שֶׁזֶּה הַחֵפֶץ אוֹ הָעֶבֶד אוֹ הַבְּהֵמָה יְדוּעָה**
6 **שֶׁהִיא הָיְתָה לָזֶה, חָזַר הַנִּטְעָן וְאָמַר: כֵּן הָיָה שֶׁלְּךָ,**
7 **אֲבָל אַתָּה נְתַתּוֹ לִי אוֹ מְכָרְתּוֹ לִי, וְזֶה שֶׁאָמַרְתִּי**
8 **יְרֻשָּׁתִי - לֹא שֶׁיְּרַשְׁתִּיו מֵאֲבוֹתַי, אֶלָּא שֶׁהוּא שֶׁלִּי**
9 **כְּאִלּוּ יְרֻשָּׁתִיו - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן, וְנִשְׁבָּע הֶסֵּת. שֶׁפָּבָר**
10 **בֵּאֲרָנוּ[18], שֶׁיֵּשׁ לַטּוֹעֵן לַחֲזֹר לִטְעֹן דָּבָר הַנִּשְׁמָע[19].**

17) שם לא. מעשה שהיה, ופסק עולא טוען וחוזר וטוען ובמסקנא אמרו: הלכתא טוען וחוזר וטוען. 18) למעלה פרק ז הלכה ח. 19) שאפשר לפרש כך טענתו הראשונה שהוכחשה על ידי העדים. ושם נתבאר, שכל זמן שלא באו עדים והכחישו טענתו האחרונה וגם לא יצא מבית הדין - יכול הוא לחזור ולטעון טענה אחרת ואפילו היא מכחישה לגמרי טענתו הראשונה. וכאן קיצר וסמך על מה שביאר שם.

11 **ו. סְפִינָה[20] וְכַיּוֹצֵא בָּהּ שֶׁהָיוּ שְׁנַיִם נֶחֱלָקִין עָלֶיהָ,**
12 **זֶה אוֹמֵר: כֻּלָּהּ שֶׁלִּי, וְזֶה אוֹמֵר: כֻּלָּהּ שֶׁלִּי[21], וּבָאוּ**
13 **לְבֵית דִּין וְאָמַר[22] אֶחָד: תְּפְסוּהָ עַד שֶׁאָבִיא עֵדִים[23]**
14 **- אֵין תּוֹפְסִין אוֹתָהּ[24]. וְאִם תְּפָסוּהָ בֵּית דִּין, וְהָלַךְ**
15 **וְלֹא מָצָא עֵדִים, וְאָמַר: הַנִּיחוּהָ בְּיָנָיו, וְכָל הַמִּתְגַּבֵּר**
16 **יִטֹּל, כְּשֶׁהָיָה דִּינָהּ מִקֹּדֶם - אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶן[25]; וְאֵין**
17 **מוֹצִיאִין אוֹתָהּ בֵּית דִּין מִיָּדָן עַד שֶׁיָּבִיאוּ עֵדִים אוֹ**
18 **עַד שֶׁיּוּדוּ זֶה לָזֶה אוֹ יַחְלְקוּ בִּרְצוֹנָם וּבִשְׁבוּעָה, כְּמוֹ**
19 **שֶׁבֵּאֲרָנוּ[26].**

20) שם לד: 21) ואין אחד מהם מוחזק בה. ולקמן בפרק ט"ו הלכה ד יתבאר, שבכל מקום שאין אדם מחזיק בדבר שנטענים עליו - מניחים את הדבר בידיהם "וכל המתגבר ירד בה (בשדה הנטענת) ויהיה האחר המוציא מידו ועליו הראייה" (לשון רבינו שם. וראה מה שכתבנו בזה למעלה פרק ט הלכה ז). [דין זה ידוע בתלמוד ופוסקים כחוק: "כל דאלים - גבר"]. 22) להדיינים. 23) כדי שלא יתפוס אותה בינתיים השני, וקשה יהיה להוציאה מידו. 24) ואם הסכימו שניהם - רשאים הדיינים לתפוס (כסף משנה). 25) אפילו שניהם מסכימים ואפילו אם תפסוה בית דין שלא בהסכמת שניהם ושלא כדין תפסו - אין מוציאים מתחת ידם, שכל דבר שבא ליד בית דין - בין ברשות בין שלא ברשות - אין להוציא עד שיתברר הדבר בעדים או בהוכחה אחרת (שם בשם הר"ן). והרא"ש בתשובותיו כלל עז אות א כתב, שהתופס חייב להישבע שכדין תפס, ואינו יכול לטעון הרי זכיתי בזה בתוקף החלטת בית דין, שפסקו: כל דאלים גבר. ונימוקו: הדבר עדיין מוטל בספק, כי בית הדין לא קבע שזה התופס בעליו החוקי של הדבר הנטען, אלא שלא יכול לברר מי הם הבעלים - הניחוהו לפניהם. 26) למעלה פרק ט הלכה ז בדין שניהם מוחזקים. [לא נתברר לי פירושה של שבועה זו. בכל שלושת המקרים האלה: עדים, הודאה או הסכם הדדי למה מטילים עליהם שבועה. ונראה שהמלה "ובשבועה" נמשכת לבבא האחרונה בלבד וכוונת רבינו, שאם הסכימו שניהם לחלוקה, כדי שלא יישאר ביד בית הדין - מוציא בית הדין לפועל את החלוקה וכל אחד יכול לדרוש שהשני יישבע שלא נטל דבר שאינו שלו].

יום רביעי כ"ז סיון ה'תשע"ז

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) מבאר דין חזקת קרקעות, ודין המחאה.

20 **א. כָּל הַקַּרְקָעוֹת[2] הַיְדוּעוֹת לְבַעֲלֵיהֶן, אַף עַל פִּי**
21 **שֶׁהֵן עַתָּה תַּחַת יַד אֲחֵרִים - הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקַת בַּעֲלֵיהֶן.**
22 **כֵּיצַד? רָאוּבֵן שֶׁהָיָה מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּחָצֵר כְּדֶרֶךְ שֶׁהָעָם**
23 **מִשְׁתַּמְּשִׁים בְּחַצְרוֹתֵיהֶן: דָּר בָּהּ, וּמַשְׁכִּירָהּ לַאֲחֵרִים,**
24 **וּבוֹנֶה וְסוֹתֵר, וְאַחַר זְמַן בָּא שִׁמְעוֹן וְטָעַן עָלָיו וְאָמַר**
25 **לוֹ: חָצֵר זוֹ שֶׁתַּחַת יָדְךָ שֶׁלִּי הִיא, וּשְׁכוּרָה הִיא בְּיָדְךָ**
26 **אוֹ שְׁאוּלָה, וְהֶשִּׁיבוֹ רְאוּבֵן: שֶׁלִּךְ הָיְתָה, וְאַתָּה**
27 **מְכַרְתָּהּ לִי אוֹ נְתַתָּהּ לִי בְּמַתָּנָה, אִם אֵין עֵדִים**
28 **לִשְׁמְעוֹן שֶׁהָיְתָה יְדוּעָה לוֹ - נִשְׁבָּע רְאוּבֵן הֶסֵּת[3]**
29 **וְיַעֲמֹד בִּמְקוֹמוֹ[4]. אֲבָל אִם הֵבִיא שִׁמְעוֹן עֵדִים שֶׁחָצֵר**
30 **זוֹ שֶׁלּוֹ הָיְתָה - הֲרֵי הִיא בְּחֶזְקַת שִׁמְעוֹן, וְאוֹמְרִין**
31 **לִרְאוּבֵן: הָבֵא רְאָיָה שֶׁמְּכָרָהּ לְךָ אוֹ נָתְנָהּ לָךְ; וְאִם**
32 **לֹא הֵבִיא רְאָיָה - מְסַלְּקִין אוֹתוֹ מִמֶּנָּה, וּמַחֲזִירִין**
33 **אוֹתָהּ לִשְׁמְעוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאוּבֵן מוֹדֶה**
34 **לִשְׁמְעוֹן שֶׁהִיא הָיְתָה שֶׁלּוֹ, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ עֵדִים לִשְׁמְעוֹן.**

2) מימרא של רב נחמן (בבא־מציעא קב:) "קרקע בחזקת בעליה עומדת". ושנינו בבבא־בתרא (כח.): "חזקת הבתים וכו' חזקתן שלש שנים", פירוש, אם החזיק בהם אדם שלוש שנים כפי התנאים המבוארים שם במשנה ובגמרא - הרי הם בחזקתו, אבל בפחות משלוש שנים אין דין חזקה. 3) שיטת רבינו (למעלה פ"ה ה"א), שקרקעות נתמעטו רק משבועת התורה, אבל היסת נשבעים גם על הקרקעות. 4) החצר תישאר בידו. כן כתב הרי"ף בהלכותיו שם, ומוכיח זאת מסוגיית הגמרא שם. וגם הרא"ש פסק כמותו.

35 **ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[5] שֶׁמַּצְרִיכִין רְאוּבֵן לְהָבִיא**
36 **רְאָיָה אוֹ יִסְתַּלֵּק? בְּשֶׁלֹּא נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ זְמַן מְרֻבֶּה;**
37 **אֲבָל אִם הֵבִיא עֵדִים שֶׁאָכַל פֵּרוֹת קַרְקַע שָׁלֹשׁ שָׁנִים**
38 **רְצוּפוֹת, וְנִהֲנָה בְּכָלָּה כְּדֶרֶךְ שֶׁנֶּהֱנִין כָּל אָדָם בְּאוֹתָהּ**

קַרְקַע[6], וְהוּא[7] שֶׁיִּהְיֶה אֶפְשָׁר לַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁיֵּדְעוּ בָּזֶה שֶׁהֶחֱזִיק וְלֹא מִחוּ בּוֹ - מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיַד רְאוּבֵן, וְיִשָּׁבַע רְאוּבֵן הֶסֵּת[8] שֶׁמְּכָרָהּ לוֹ שִׁמְעוֹן אוֹ נָתָנָהּ לוֹ וְיִפָּטֵר. מִפְּנֵי שֶׁאוֹמְרִים לוֹ לִשְׁמְעוֹן: אִם אֱמֶת אַתָּה טוֹעֵן שֶׁלֹּא מָכַרְתָּ וְלֹא נָתַתָּ, לָמָּה הָיָה זֶה מִשְׁתַּמֵּשׁ שָׁנָה אַחַר שָׁנָה בְּקַרְקָעֲךָ, וְאֵין לְךָ עָלָיו לֹא שְׁטַר שְׁכִירוּת וְלֹא שְׁטַר מַשְׁכּוֹנָה, וְלֹא מִחִיתָ בּוֹ[9].

טָעַן וְאָמַר[10]: מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ אֵלַי הַדָּבָר[11], שֶׁהֲרֵי הָיִיתִי בְּמְדִינָה רְחוֹקָה - אוֹמְרִים: אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יַגִּיעַ לְיָדְךָ הַדָּבָר בְּשָׁלֹשׁ שָׁנִים; וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְךָ הָיָה לְךָ לְמְחוֹת בִּפְנֵי עֵדִים[12], וְתוֹדִיעַ אוֹתָם: שֶׁפְּלוֹנִי גָּזַל אוֹתִי וּלְמָחָר אֶתְבָּעֶנּוּ בַּדִּין; הוֹאִיל וְלֹא מִחִיתָ, אַתָּה הִפְסַדְתָּ עַל עַצְמְךָ. לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה מִלְחָמָה וְשִׁבּוּשׁ דְּרָכִים בֵּין הַמָּקוֹם שֶׁהָיָה בּוֹ רְאוּבֵן וּבֵין הַמָּקוֹם שֶׁהָיָה בּוֹ שִׁמְעוֹן[13], אֲפִלּוּ אֲכָלָהּ רְאוּבֵן עֶשֶׂר שָׁנִים - מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִתַּחַת יָדוֹ וְחוֹזֶרֶת לְשִׁמְעוֹן, מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: לֹא יָדַעְתִּי שֶׁזֶּה מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּקַרְקָעִי[14].

5) משנה וגמרא שם. 6) וטוען שקנה אותה או קיבל אותה במתנה ואבד שטרו. 7) וזה נאמר (בתנאי). 8) כתב במגיד־משנה, שיש חולקים וסוברים שאם החזיק בשדה שלש שנים אינו צריך להישבע. (ראה 'שולחן ערוך' חו"מ סי' קמ סעיף ב וסמ"ע שם סק"ג). 9) נימוק זה אמרו בגמרא שם. 10) משנה וגמרא שם לח. 11) לא ידעתי שזה אוכל פירות שדה שלי. 12) שמחאה מועילה אפילו שלא בפני המחזיק, כמו שיתבאר לקמן הלכה ה. 13) ואין שיירות הולכות ממדינה זו לזו. 14) שנינו שם: "שלש ארצות לחזקה, יהודה ועבר הירדן והגליל וכו' אינה חזקה עד שיהא עמו במדינה אחת". וביארו בגמרא שם: "בשעת חירום, שנו". פירוש, המדובר במשנה זו כשקיים מצב מלחמתי בין שתי המדינות.

ג. הֵבִיא[15] רְאוּבֵן עֵדִים שֶׁהָיָה שִׁמְעוֹן בָּא בְּכָל שָׁנָה וְעוֹמֵד בְּמָקוֹם זֶה שְׁלֹשִׁים יוֹם אוֹ פָּחוֹת[16] - אוֹמְרִים לִשְׁמְעוֹן: מִפְּנֵי מָה לֹא מִחִיתָ כְּשֶׁבָּאתָ? אֲבַדְתָּ זְכוּתְךָ[17]. טָעַן שִׁמְעוֹן וְאָמַר: טָרוּד הָיִיתִי בַּשּׁוּק[18], וְלֹא יָדַעְתִּי שֶׁזֶּה[19] בְּתוֹךְ חֲצֵרִי[20] - הֲרֵי זוֹ טַעֲנָה; שֶׁכָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם יִהְיֶה[21] אָדָם טָרוּד בַּשּׁוּק. וְאִם עָמַד יוֹתֵר מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם וְלֹא מִחָה - אִבֵּד אֶת זְכוּתוֹ. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁהַדִּין זֶה אֵינוֹ אֶלָּא בַּכְּפָרִים, שֶׁהָעָם טְרוּדִין בַּשְּׁוָקִים שֶׁלָּהֶן.

15) שם ל. 16) שם מובא מעשה שהיה, שנשתהה במקום שלשים יום בכל שנה. והוסיף רבינו את המילים "או פחות". ולא נתבאר לי מה משמיענו בתוספת זו. 17) ומשום כך אבדת זכותך לערער, והשדה תשאר ביד המחזיק. 18) למכור סחורתו או לקנות סחורה. 19) ראובן. 20) כך פירש הרי"ף מה שאמרו שם: בשוקאי הוה טרידנא. ורשב"ם פירש, טרוד הייתי ולא היה לי זמן למחות, וכן פירש רבינו גרשום מאור הגולה. 21) מתקבל על הדעת שיהיה. [וכתב הרי"ף בשם רב האי גאון, שהמדובר בשעת חירום, אבל שלא בשעת חירום, אפילו לא בא כלל למדינה שהשדה נמצאת בה - אינו יכול לערער, וכן פסק רבינו בהלכה הקודמת ובכמה מקומות].

ד. וּמִפְּנֵי מָה[22] אֵין אוֹמְרִין לִרְאוּבֵן: אִם אֱמֶת הַדָּבָר שֶׁמָּכַר לְךָ אוֹ נָתַן לְךָ בְּמַתָּנָה, לָמָּה לֹא נִזְדָּרַזְתָּ בַּשְּׁטָר שֶׁלְּךָ? מִפְּנֵי שֶׁאֵין אָדָם נִזְהָר בִּשְׁטָרוֹ וְהוֹלֵךְ כָּל יָמָיו, וַחֲזָקָה שֶׁאֵין אָדָם נִזְהָר בִּשְׁטָר אֶלָּא עַד שָׁלֹשׁ שָׁנִים, וְכֵיוָן שֶׁרוֹאֶה שֶׁאֵין אָדָם מְמַחֶה בּוֹ - שׁוּב אֵינוֹ נִזְהָר.

22) רבא, שם כט.

ה. הֲרֵי שֶׁמִּחָה[23] שִׁמְעוֹן בְּמְדִינָה רְחוֹקָה[24], מִפְּנֵי מָה לֹא יִטְעַן רְאוּבֵן וְיֹאמַר: לֹא שָׁמַעְתִּי שֶׁמִּחָה בִּי כְּדֵי שֶׁאֶזְהַר בַּשְּׁטָר? מִפְּנֵי שֶׁאוֹמְרִין לוֹ[25]: חֲבֵרְךָ יֵשׁ לוֹ חָבֵר[26], וַחֲבֵרוֹ יֵשׁ לוֹ חָבֵר, וַחֲזָקָה שֶׁהִגִּיעַ אֵלֶיךָ הַדָּבָר; וְכֵיוָן שֶׁיָּדַעְתָּ שֶׁמִּחָה בְּךָ בְּתוֹךְ שָׁלֹשׁ שָׁנִים, אִם בֶּאֱמֶת[27] הָיָה לְךָ שְׁטָר וְלֹא נִזְדָּרַזְתָּ בּוֹ, אַתָּה הִפְסַדְתָּ עַל עַצְמְךָ.

23) שם לח: 24) שראובן לא היה בה כלל. 25) שמעון יכול לטעון. 26) וכל אחד מספר לחברו. 27) אם אמת הדבר.

ו. לְפִיכָךְ[28], אִם מִחָה שִׁמְעוֹן בִּפְנֵי עֵדִים וְאָמַר לָהֶם: אַל תּוֹצִיאוּ דָּבָר זֶה מִפִּיכֶם - אֵין זֶה מֶחָאָה[29]. אֲבָל אִם אָמְרוּ הָעֵדִים מֵעַצְמָן: אֵין דָּבָר זֶה יוֹצֵא מִפִּינוּ - הֲרֵי גַּם זוֹ מֶחָאָה; שֶׁהַדָּבָר שֶׁאֵין אָדָם מְצַוֶּה עָלָיו אוֹמְרוֹ שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה[30]. וְכֵן אִם צִוָּה לָעֵדִים וְאָמַר לָהֶם: אַל תּוֹדִיעוּהוּ[31], אוֹ שֶׁאָמְרוּ הֵן מֵעַצְמָן: אֵין אָנוּ מוֹדִיעִין אוֹתוֹ[32] - גַּם זוֹ מֶחָאָה הִיא; אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן מוֹדִיעִין אוֹתוֹ, מוֹדִיעִין הֵם לַאֲחֵרִים, וְדָבָר זֶה יַגִּיעַ אֵלָיו.

28) משום שאמרנו בהלכה הקודמת, שמחאה שלא בפני המחזיק מועילה, ונימקנו שהמחאה מגיעה לידיעתו על־ידי חבריו. 29) שהרי העדים לא פרסמו את המחאה. 30) אינו שם לב למה שאמר לפני כך שלא יפרסם, מה־שאין־כן כשציווה עליהם המוחה שלא יגלו, שאין דרכו של אדם הגון לגלות דברים שנמסרו לו, וציוו בצדם שלא לגלותם. פסק כרב הונא בר רב יהושע, שם לט. 31) כרב פפא שם, שסגנון זה משמעותו שלא יגלו למחזיק, אבל לאחרים רשאים לגלות. 32) בבא זו מיותרת, שהרי כבר אמרנו, שאפילו אמרו אין דבר זה יוצא מפינו - הרי זו מחאה. [בגמרא שם נאמר דין זה בשם רב פפא, שדעתו היא שגם אם אמרו העדים מעצמם: אין דבר זה יוצא מפינו - אין זו מחאה, משום שהעדים יקיימו הבטחתם, ולפיכך הוצרך לנמק הדין שלפנינו משום שהבטיחו רק שלא יאמרו למחזיק עצמו, אבל לאחרים יאמרו, והרי האחרים יספרו

לחבריהם וכן הלאה ויגיע הדבר לאזני המחזיק, אבל לדעת רבינו שפסק כרב הונא בר רב יהושע, שאין אדם שם לב למה שאמר מעצמו בלי שנצטווה על זה מאחרים - הרי דין זה מיותר לגמרי].

1 **ז. כֵּיצַד הַמֶּחָאָה? אוֹמֵר[33] בִּפְנֵי שְׁנַיִם: פְּלוֹנִי שֶׁהוּא**
2 **מְשְׁתַּמֵּשׁ בַּחֲצֵרִי אוֹ בְּשָׂדַי גַּזְלָן הוּא, וְלֶעָתִיד אֲנִי**
3 **תּוֹבֵעַ אוֹתוֹ בַּדִּין. וְכֵן אִם אָמַר לָהֶם: שְׁכוּרָה הִיא**
4 **בְּיָדוֹ אוֹ מַשְׁכּוֹנָה, וְאִם יִטְעַן עָלַי שֶׁמְּכַרְתִּי אוֹ נָתַתִּי,**
5 **אֲנִי תּוֹבֵעַ אוֹתוֹ בַּדִּין, וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה - הֲרֵי זוֹ**
6 **מֶחָאָה[34]. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מִחָה בְּמְדִינָה זוֹ שֶׁהֶחֱזִיק**
7 **בָּהּ זֶה. אֲבָל אִם אָמַר לָהֶן: פְּלוֹנִי שְׁמִשְׁתַּמֵּשׁ בַּחֲצֵרִי**
8 **גַּזְלָן הוּא - אֵין זוֹ מֶחָאָה; שֶׁהֲרֵי רְאוּבֵן אוֹמֵר:**
9 **כְּשֶׁשָּׁמַעְתִּי אָמַרְתִּי חֵרֶף אוֹתִי בְּלִבַּד, וּלְפִיכָךְ**
10 **לֹא נִזְהַרְתִּי בִּשְׁטָרִי.**

33) מימרא של רב זביד, שם לח: 34) מלשונו משמע, שאם לא סיים: "ואתבענו בדין" אין זו מחאה. וכן דעת רבינו חננאל (מובאה ב'טור' שם סי' קמו). וב'תוספות' שם ד"ה ולמחר, כתבו בשם ר"י, שאפילו לא סיים כך, אלא אמר פלוני הוא גזלן שאוכל פירות שדי - הרי זו מחאה. וה'טור' שם והרא"ש אביו, פסקו כר"י. [ב'בית יוסף' שם כתב, שאפשר לפרש גם דברי רבינו, כמו שפירשו ה'תוספות' והרא"ש דברי רב זביד, שאמר: "ולמחר נקיטנא ליה בדינא" ופירשו, שלאו דווקא אמר, אלא זה כמובן מאליו שיתבענו בדין. ונראה לי להוסיף, שרבינו הוכרח לסיים "ואתבענו בדין" משום שלא הדגיש שזה אוכל פירות שדהו שלא כדין (בגזלנותא) אלא אמר: "פלוני שהוא משתמש בחצרי - גזלן הוא". ואפשר לפרש, שרצה למסור בדיוק את מי הוא מחרף, ונתן סימן שהכוונה לאדם המשתמש בחצרו, ולא התכוון כלל לומר שגזל את החצר, ולפיכך אין זו מחאה אם לא אמר "ואתבענו בדין", אבל כשאמר: הוא אוכל פירות שדה שלי בגזלנות - מודה רבינו שזו מחאה.

11 **ח. מֶחָאָה[35] בִּפְנֵי שְׁנַיִם - מֶחָאָה[36]; וְכוֹתְבִין[37], אַף**
12 **עַל פִּי שֶׁלֹּא אָמַר לָהֶם כְּתֹבוּ[38]. וְכֵיוָן שֶׁמִּחָה[39] בְּשָׁנָה**
13 **רִאשׁוֹנָה - אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזוֹר וְלִמְחוֹת בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה.**
14 **אֲבָל צָרִיךְ שֶׁלֹּא יִהְיֶה בֵּין מֶחָאָה לְמֶחָאָה שָׁלֹשׁ**
15 **שָׁנִים גְּמוּרוֹת. לְפִיכָךְ צָרִיךְ לִמְחוֹת בְּסוֹף כָּל שָׁלֹשׁ**
16 **שָׁנִים[40]. וְאִם מִחָה, וְעָמַד שָׁלֹשׁ שָׁנִים גְּמוּרוֹת, וְאַחַר**
17 **כָּךְ מִחָה - אֵינָהּ מֶחָאָה.**

35) שם לט - מ. 36) יש לה תוקף מחאה, ואינו צריך למחות בפני שלושה. מחלוקת אמוראים שם בשיטתו של רבי יוחנן, ופסק רבינו כרבא ורב נחמן. 37) העדים כותבים, שפלוני מיחה בפלוני ומוסרים את הכתב למוחה, שתהיה בידו הוכחה. 38) בפכ"ג מהל' מלוה ולוה ה"ה, ובפכ"ד ה"א, אמרנו שאין כותבים שטר שלא בפני האדם שהשטר הוא לחובתו, ולמה כותבים מחאה שלא בפני המחזיק? ועוד, מה יועיל הכתב? הרי עדות בכתב אינה עדות? ב'תוספות' שם ד"ה מחאה, ביארו שתקנת חכמים היא לבטל החזקה בכל שהוא, ולהחזיר הקרקע לידי בעליה. ואפשר לתרץ עוד, שלפעמים העדים אינם זוכרים את המחאה, ונזכרים כשרואים את כתב ידם, ובית־דין מקבלים עדות כזו, כמבואר בהלכות עדות פ"ח ה"א וה"ה. [בגמרא שם לח: אמרו בשם שמואל, שמחאה צריכה להיות בפני עדים היכולים להודיע למחזיק, להוציא חולים או זקנים. ורבינו אינו פוסק כמותו, שהרי כתב למעלה ה"ה: "חברך יש לו חבר וכו'", ואין צורך שעדי המחאה עצמם יוכלו למסור לו. ואף־על־פי שכלל בידינו: הלכה כשמואל בדיני ממונות - כאן אין הלכה כמותו, מפני שאמוראים אחרונים חולקים עליו, כמבואר בה"ה (רא"ש שם)]. 39) כרב, שם לט: 40) שם, אמר רבא: הלכתא: צריך למחות בסוף כל שלש ושלש (כבר קפרא). אמנם רבי יוחנן שם פקפק בשמועתו של בר קפרא, אבל לא חלק עליה בפירוש (ראה הגהות מיימוניות כאן אות ח).

18 **ט. הֵבִיא[41] רְאוּבֵן[42] עֵדִים, שֶׁזֶּה שִׁמְעוֹן בַּעַל הַשָּׂדֶה**
19 **קִבֵּץ פֵּרוֹת שָׂדֶה זוֹ וּנְתָנָם לוֹ - תַּעֲמֹד הַשָּׂדֶה בְּיַד**
20 **רְאוּבֵן, וַאֲפִלּוּ טָעַן שֶׁשִּׁמְעוֹן מְכָרָהּ לוֹ אוֹ נָתַן לוֹ**
21 **הַיּוֹם[43]; שֶׁאִלּוּ לֹא מָכַר אוֹ נָתַן, לֹא הָיָה מְשַׁמֵּשׁ אֶת**
22 **רְאוּבֵן בְּשָׂדֶה זוֹ וְנוֹתֵן לוֹ פֵּרוֹתֶיהָ[44].**

41) מימרא של רב אבא, שם לה: (במגיד־משנה גורס "רבינא"). 42) המחזיק. 43) ולא החזיק שלש שנים. 44) שם.

23 **י. טָעַן[45] שִׁמְעוֹן וְאָמַר: אֶמֶת הָיָה הַדָּבָר[46], וּלְפֵרוֹת**
24 **הוֹרַדְתִּיו[47], וְשֶׁלּוֹ הָיוּ הַפֵּרוֹת, אֲבָל הַגּוּף[48] לֹא**
25 **מָכַרְתִּי - נֶאֱמָן, וְחוֹזֵר לִשְׁמְעוֹן; אֶלָּא אִם כֵּן אָכְלָה**
26 **רְאוּבֵן בְּפָנָיו שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְלֹא מִחָה בּוֹ, כְּמוֹ**
27 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[49].**

45) כרב זביד, שם. 46) שאני בעצמי עזרתי לראובן לקחת את הפירות. 47) מכרתי או נתתי לו במתנה את הפירות. 48) השדה עצמה. 49) למעלה ה"א וה"ב.

יום חמישי כ"ח סיון ה'תשע"ז

פֶּרֶק שְׁנַיִם עָשָׂר[1]

1) מבאר דין אכילת שני חזקה וכמה הם שני חזקה. ודין מחזיק בחלק אחד שלא החזיק בכל, ודין אחד החזיק בקרקע ואחד בפירות.

28 **א. שָׁלֹשׁ שָׁנִים[2] שֶׁאָמַרְנוּ - מִיּוֹם לְיוֹם. אֲפִלּוּ הָיוּ**
29 **חֲסֵרִים יוֹם אֶחָד - לֹא הֶחֱזִיק, וּמְסַלְּקִין אוֹתוֹ מִמֶּנָּה.**
30 **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[3] בְּקַרְקָעוֹת שֶׁהֵן עוֹשִׂין פֵּרוֹת**
31 **תָּמִיד[4], כְּגוֹן הַבָּתִּים[5] וְהַחֲצֵרוֹת, וְהַבּוּרוֹת וְהַשִּׂיחִין**
32 **וְהַמְּעָרוֹת, וְהַחָנֻיּוֹת וְהַפֻּנְדָּקוֹת[6] וְהַמֶּרְחָצָאוֹת,**
33 **וְהַשּׁוֹבָכוֹת[7] וּבָתֵּי הַבַּדִּין[8], וּשְׂדֵה בֵּית הַשַּׁלְחִין**
34 **שֶׁמַּשְׁקִין אוֹתָהּ תָּמִיד וְזוֹרְעִין בָּהּ וְנוֹטְעִין, וְהַגָּנוֹת**
35 **וְהַפַּרְדֵּסִין[9], וְכֵן עֲבָדִים הַמְהֻלְּכִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[10].**
36 **אֲבָל שְׂדֵה הַבַּעַל, שֶׁהִיא שׁוֹתָה מִמֵּי גְּשָׁמִים בִּלְבַד[11],**

1 **וּשְׁדֵה אִילָן[12] - אֵינָהּ מִיּוֹם לְיוֹם; אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁאָכָלוֹ**
2 **שָׁלֹשׁ תְּבוּאוֹת[13] מִמִּין אֶחָד - חֲרֵי אֵלּוּ כְּשָׁלֹשׁ שָׁנִים.**
3 **כֵּיצַד? הָיְתָה שְׁדֵה תְּמָרִים וְגָדַר[14] שָׁלֹשׁ גְּדֵירוֹת, אוֹ**
4 **שְׁדֵה עֲנָבִים וּבָצַר שָׁלֹשׁ בְּצִירוֹת, אוֹ שְׁדֵה זֵיתִים**
5 **וּמָסַק שָׁלֹשׁ מְסִיקוֹת - חֲרֵי אֵלּוּ כְּשָׁלֹשׁ שָׁנִים[15],**
6 **וְהֶחֱזִיק. וַאֲפִלּוּ הָיוּ הָאִילָנוֹת רְצוּפִין וְלֹא הָיָה**
7 **בֵּינֵיהֶן הֶרְחֵקָה כָּרָאוּי[16], שֶׁחֲרֵי סוֹפָן לְיַבֵּשׁ[17], הוֹאִיל**
8 **וְאוֹכְלָן שָׁלֹשׁ תְּבוּאוֹת - הֶחֱזִיק[18].**

2) משנה, שם כח. 3) רבינו מונה כאן כמה דברים שלא נמנו במשנה, ונלמדים מן הכלל ששנו: "וכל דבר שהוא עושה פירות תדיר". 4) ולא תקופות מסוימות בלבד. 5) שמכניסים שכר דירה. 6) אכסניות, מלונות. 7) והיונים פרות ורבות וגדלות בהם, ומביאות רווח לבעליהן בכל תקופות השנה. 8) שסוחטים בהם זיתים להוציא שמנם. 9) בכל אלה עסוקים הבעלים במשך כל השנה. 10) למעלה פ"י ה"ד. 11) והבעלים אינם טורחים בה אלא בתקופת חרישה וזריעה בתחילת שנת העבודה ובשעת איסוף היבול. 12) שפירות אילנותיה נקטפים בפרק אחד. 13) שלושה יבולים. פירות האילן נקראים גם כן תבואה, שנאמר (דברים כב): "ותבואת הכרם". 14) קטיף תמרים נקרא גדירה, של ענבים - בצירה, ושל זיתים - מסיקה. 15) ואף־על־פי שטרם עברו שלש שנים. כשמואל שם לו: בדעת חכמים. ופירש רבינו, ששמואל בא לגרוע משלוש שנים, ואמר שמספיקים שלושה יבולים. [ויש מפרשים, ששמואל לא בא לגרוע אלא להוסיף, שאם אכל פירות אילנות שאינם עושים פירות כל שנה, ועברו שלש שנים ולקט רק שני יבולים - אין כאן חזקה, אבל בפחות משלוש שנים - מודה לרב שאין זו חזקה, אפילו אכל שלושה יבולים ויותר (ראה רשב"ם שם). והרא"ש וכן ה'טור' חו"מ סי' קמא קיבלו פירוש זה, ובהתאם לכך פסקו שגם בבית הבעל ובשדה אילן אין חזקה בפחות משלוש שנים מיום ליום]. 16) כשנוטעים אילנות, משאירים מקום פנוי בין אילן לאילן, כדי שטח יניקה, וכשאין ביניהם שטח פנוי מתאים - מתייבשים מחמת מחסור חמרי מזון. 17) ויעקור אותם. 18) כרבא, שם.

9 **ב. הֵבִיא עֵדִים[19] שֶׁהָיָה דָר בְּחָצֵר זוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים אוֹ**
10 **שֶׁהִשְׁכִּירָהּ[20] שָׁלֹשׁ שָׁנִים - חֲרֵי זוֹ חֲזָקָה. טָעַן בַּעַל**
11 **הֶחָצֵר[21] וְאָמַר: שֶׁמָּא לֹא שָׁכַן בָּהּ בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה[22],**
12 **אוֹ שֶׁמָּא אֵלּוּ שֶׁהִשְׁכִּירָהּ לָהֶם לֹא שָׁכְנוּ בָּהּ בַּיּוֹם**
13 **וּבַלַּיְלָה - חֲרֵי זוֹ טַעֲנָה; וְאוֹמְרִים לַמַּחֲזִיק: אוֹ תָּבִיא**
14 **עֵדִים שֶׁשָּׁנִים אֵלּוּ גְּמוּרוֹת בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה אוֹ הִסְתַּלֵּק.**
15 **אֲפִלּוּ בָּאוּ עֵדִים וְאָמְרוּ: לָנוּ הִשְׁכִּיר וְאָנוּ דָּרְנוּ בָּהּ**
16 **בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, וְטָעַן בַּעַל הַשָּׂדֶה וְאָמַר: יָבִיאוּ עֵדִים**
17 **שֶׁדָּרוּ בָּהּ בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה - צְרִיכִין אֵלּוּ הַשּׁוֹכְרִין**
18 **לְהָבִיא רְאָיָה[23] שֶׁדָּרוּ בָּהּ תָּמִיד; שֶׁזֶּה הַדָּבָר תָּלוּי**
19 **בָּהֶן, וְאֵין תָּלוּי בְּטַעֲנַת הַמַּחֲזִיק כְּדֵי שֶׁיַּעִידוּ לוֹ[24].**

19) שם כט. 20) צ"ל שהשכירה, פירוש הוא השכיר את החצר לאחרים, והם דרו בה שלש שנים. 21) כמר זוטרא, שם. 22) מר זוטרא שם אמר: "ואי טעין ואמר ליתי תרי סהדי לאסהודי ליה דדר ביה תלת שני ביממא ובלילא - טענתיה טענה (בעברית: ואם טען ואמר יבואו שני עדים ויעידו שדר בה ביום ובלילה - טענתו טענה)". ומפרש רבינו שהכוונה לטענת 'שמא'. [והרשב"ם שם מפרש, שאין מחייבים את המחזיק להביא עדים שדר בחצר גם בלילה, אלא שהמערער טוען טענת 'ברי' שלא דר בלילה, אבל טענת 'שמא' אינה טענה לענין זה. והרא"ש קיבל דעת הרשב"ם, וכן פסק ה'טור' שם סי' קמ]. ואם לא טען - אין בית־דין טוענים לו (ראה ההלכה הבאה). 23) עדותם אינה מספיקה אפילו כשאינם מעוניינים בדבר (בלשון הגמרא: נוגעים בעדותם), כגון שלא שילמו עדיין דמי השכירות ושואלים את הדיינים למי לשלם - למחזיק או למערער, ומכל־שכן כששילמו כבר למחזיק, ואם יזכה המערער בדין יהיה עליהם לשלם לו שנית דמי השכירות ולטרוח לתבוע לדין את המחזיק שיחזיר להם כספם. רבינו מפרש, שמר זוטרא אמר דבריו בקשר לדברי רבא שם, שהשוכרים יכולים להעיד כשלא שילמו עדיין דמי השכירות ואינם נוגעים בעדותם, ועל זה הוסיף מר זוטרא, שאם טען המערער: יביא המחזיק עדים שדר בחצר ביום ובלילה - מקבלים טענתו, משמע שאפילו כשלא שילמו עדיין, ולפיכך הוסיף רבינו נימוק שכוחו יפה גם כשלא שילמו: "שזה הדבר וכו'". 24) בלחם־משנה ביאר כוונת רבינו, מכיון שהם מעידים מה שהם בעצמם עשו - אין תוקף לעדות זו, ואף־על־פי שאינם מעוניינים אישית בעדותם, שאין אדם מעיד על עצמו, אלא על מעשי אחרים. ומה שכתב רבינו בפט"ו מהלכות עדות ה"ח, ששוכר מעיד לפני ששילם דמי שכירות, המדובר כשמעיד שראה שזה קנה או שכר, שאינו מעיד על מעשה עצמו, אבל במעיד על החזקה אינו נאמן. [ישנן גירסאות שונות בסוגיא זו ופירושים שונים, שלא כאן המקום לבארם. ראה 'תוספות' שם ד"ה אמר, ו'בית יוסף' חו"מ סי' קמ].

20 **ג. הָיָה[25] זֶה הַמַּחֲזִיק אוֹ הָעֵדִים שֶׁדָּרוּ בָּהּ מִן**
21 **הָרוֹכְלִין הַמְחַזְּרִין בָּעֲיָרוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - טוֹעֲנִין**
22 **אוֹתוֹ[26] לְכַתְּחִלָּה, וּכְשֶׁיָּבִיא עֵדֵי חֲזָקָה, אוֹמְרִ֥ים לוֹ[27]:**
23 **הָבֵא עֵדִים שֶׁהָיִיתָ מַחֲזִיק בָּהּ בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה. בַּמֶּה**
24 **דְּבָרִים אֲמוּרִים? בַּחֲצֵרוֹת וּבָתִּים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, שֶׁהֵן**
25 **עֲשׂוּיוֹת לָדוּר בְּתוֹכָן בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה; אֲבָל הַחֲנֻיּוֹת[28]**
26 **שֶׁל תַּגָּרִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, שֶׁאֵין דָּרִין בָּהֶן אֶלָּא בַּיּוֹם**
27 **- כֵּיוָן שֶׁדָּר בָּהּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים בַּיּוֹם חֲרֵי זוֹ חֲזָקָה.**

25) שם עמוד ב, אמרו: "ומודה מר זוטרא ברוכלין המחזרין בעיירות". 26) מה שאמרו "ומודה מר זוטרא", מפרש רבינו, שאף־על־פי שאמר שאין בית־דין טוענים לו, מודה הוא ברוכלים, שטוענים לו. וכן פירש רשב"ם שם. [וב'נמוקי יוסף' כתב, שגם רבינו יונה ורבינו נסים מפרשים כן]. וטעמו של דבר, מבואר ברשב"ם: אפשר הדבר, שזה המחזיק יודע שהרוכל דרכו להיות מחוץ לעירו זמן רב ולהתעכב בביתו זמן קצר, ולפיכך הוא מחזיק בבית כשהרוכל הוא מחוץ לעיר ועוזב אותו כשזה בא לעיר, ומשום כך לא הרגיש הרוכל שמישהו מחזיק בביתו.

27) נראה שצ"ל: אומרים לו, היינו הדיינים אומרים למחזיק שצריך להביא עדים שהשתמש ביום ובלילה. 28) שם אמרו: "ומודה רב הונא, בחנותא דמחוזא". פירוש, רב הונא שאמר שצריך להביא עדים שהשתמש שלש שנים ברציפות - מודה בחנויות שעשויות להשתמש בהן בימים בלבד, שמספיקה עדות של שימוש ביום במשך שלש שנים. [ב'תוספות' שם ד"ה ומודה, פירשו שצריך חזקה של שש שנים ביום, ויצטרפו לשלוש שנים שלימות, שלא אמרו שלוש מקוטעות (בלתי שלימות) מספיקות, אלא בלתי רצופות. והסכים לדעתם הראב"ד בהשגותיו כאן].

1 **ד. שָׁלֹשׁ שָׁנִים[29] שֶׁאָמַרְנוּ, צָרִיךְ שֶׁיִּהְיוּ רְצוּפוֹת זוֹ**
2 **אַחַר זוֹ. הֲרֵי שֶׁהֶחֱזִיק בְּשָׂדֶה וּזְרָעָהּ שָׁנָה וְהוֹבִירָהּ[30]**
3 **שָׁנָה וּזְרָעָהּ שָׁנָה וְהוֹבִירָהּ שָׁנָה, אֲפִלּוּ עָשָׂה בֵּן כַּמָּה**
4 **שָׁנִים[31] - לֹא הֶחֱזִיק. הָיָה דַּרְכָּן שֶׁל בְּנֵי אוֹתוֹ הַמָּקוֹם**
5 **לְהוֹבִיר[32], אַף עַל פִּי שֶׁמְּקַצָּתָן זוֹרְעִין שָׁנָה אַחַר שָׁנָה**
6 **וּמְקַצָּתָן זוֹרְעִין שָׁנָה וּמוֹבִירִין שָׁנָה - הֲרֵי זֶה**
7 **הֶחֱזִיק; שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: לֹא הוֹבַרְתִּי אוֹתָהּ אֶלָּא**
8 **כְּדֵי שֶׁתַּעֲשֶׂה הַרְבֵּה בִּשְׁנַת הַזְּרִיעָה[33].**

29) שם. 30) לא זרעה. 31) אפילו אם זרעה שלש שנים. 32) כדי שלא להכחיש את הקרקע יותר מדי. 33) שדה שלא נזרעה שנה אחת, מוציאה בשנה שאחריה יבול מוגדל. וכתב הרשב"ם, שאפילו במקום שמובירים - אין שנת ההוברה מובאת בחשבון שני החזקה. ובמגיד־משנה מבאר, שגם דעת רבינו כך, ומכאן, שצריך להחזיק בה לא פחות מחמש שנים, ויזרע ראשונה שלישית וחמישית (ראה 'טור' שם).

9 **ה. שְׁנֵי שֶׁתָּפִין[34] שֶׁהֶחֱזִיקוּ בְּשָׂדֶה שֵׁשׁ שָׁנִים, הָאֶחָד**
10 **אֲכָלָהּ רִאשׁוֹנָה וּשְׁלִישִׁית וַחֲמִישִׁית, וְהַשֵּׁנִי אֲכָלָהּ**
11 **שְׁנִיָּה וּרְבִיעִית וְשִׁשִּׁית - לֹא עָלְתָה חֲזָקָה לְאֶחָד**
12 **מֵהֶם; שֶׁהֲרֵי בַּעַל הַקַּרְקַע אוֹמֵר: כֵּיוָן שֶׁלֹּא רָאִיתִי**
13 **וְלֹא שָׁמַעְתִּי שֶׁהֶחֱזִיק בָּהּ אָדָם אֶחָד שָׁנָה אַחַר שָׁנָה,**
14 **מִפָּנֵי זֶה לֹא מִחִיתִי[35]. לְפִיכָךְ, אִם כָּתְבוּ אֵלּוּ**
15 **הַשֻּׁתָּפִין שֶׁטָּרֵם שֶׁיִּשְׁתַּמְּשׁוּ בָּהּ שָׁנָה אַחַר שָׁנָה**
16 **- כֵּיוָן שֶׁעָבְרוּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים עָלְתָה לָהֶן חֲזָקָה[36];**
17 **שֶׁהַשֶּׁטָר יֵשׁ לוֹ קוֹל[37], וְהוֹאִיל וְלֹא מִחָה - אִבֵּד**
18 **זְכוּתוֹ. וְהוּא הַדִּין לְעֶבֶד שֶׁהֶחֱזִיקוּ בּוֹ שְׁנַיִם,**
19 **וְנִשְׁתַּמְּשׁוּ בּוֹ שָׁנָה אַחַר שָׁנָה, אִם כָּתְבוּ שֶׁטָּרֵם בֵּינֵיהֶן**
20 **- הֲרֵי הֶחֱזִיקוּ.**

34) שם עמוד ב, מעשה שהיה. 35) משום שראיתי שאין איש משתמש בה כדרך המחזיקים. בגמרא שם, נימק רבא: השותפים השתמשו בה לסירוגין, כדי שלא יחזיק בה אחד מהם בשלוש שנים רצופות ויטעון קניתי חלק שותפי, וכשם שאין כאן חזקה לשותף נגד חבירו, כך אין זו חזקה לגבי בעל הקרקע. כנראה לא ראה רבינו בזה נימוק משפטי, שהרי השותפים אין להם חזקה זה על זה (ראה משנה, שם מב.) אלא הסבר הגיוני להפיס דעתם של השותפים, ולכן מסר כאן נימוק אחר. ומובן שאינו שולל הסברו ההגיוני של רבא. 36) שם. בגמרא שם, נאמר סתם: "אבל כתיב עיטרא (=שטר) קלא אית ליה". ולא נתבאר אחר כמה שנים הרי זו חזקה. ברשב"ם שם מביא שלש שיטות בדבר: א. לאלתר, אם לא מיחה, משום שבוודאי שמע שנכתב ונחתם שטר שותפות על שדה שלו, והיה לו למחות; שיטה ב: אחר שש (יותר נכון: חמש), כדי ששותף אחד יחזיק שלש שנים, ואלמלא השטר אין כאן חזקה, מכיון שלא החזיק רצופות; שיטה ג - והיא שיטת רבינו, רבינו יונה והרא"ש וה'טור' חו"מ סי' קמ - ששלוש שנים מספיקות. והביאו ראיה מברייתא שם מא: "שלושה לקוחות מצטרפין", ואמר רב - וכולן בשטר (ראה הלכה ו). 37) וידע בעל הקרקע ששותפים הם, ומחזיקים בשדה ברציפות.

21 **ו. אֲכָלָהּ[38] שָׁנָה זֶה הַמַּחֲזִיק וּמְכָרָהּ, וַאֲכָלָהּ הַלּוֹקֵחַ**
22 **שָׁנָה וּמָכַר[39] לְלוֹקֵחַ שֵׁנִי, וַאֲכָלָהּ שָׁנָה: אִם מָכְרוּ זֶה**
23 **לָזֶה בִּשְׁטָר - שְׁלָשְׁתָּן מִצְטָרְפִין, וַהֲרֵי זוֹ חֲזָקָה,**
24 **מִפְּנֵי שֶׁלֹּא מִחָה[40]; וְאִם מָכְרוּ שֶׁלֹּא בִּשְׁטָר - אֵינָהּ**
25 **חֲזָקָה; שֶׁהַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים אוֹמְרִים: כֵּיוָן שֶׁלֹּא**
26 **עָמַד בָּהּ אִישׁ אֶחָד שָׁלֹשׁ שָׁנִים, לֹא הֶצְרַכְתִּי**
27 **לְמִחוֹת[41].**

38) ברייתא שם, הובאה בהלכה הקודמת. 39) הלוקח. 40) ושטר יש לו קול, וידע ששלשתם מכוח אחד באו. 41) ולא ידעתי שזה מכר לזה, והלוקח מכר ללוקח שני.

28 **ז. אֲכָלָהּ הָאָב[42] שָׁנָה, וְהַבֵּן[43] שְׁתַּיִם; הָאָב שְׁתַּיִם,**
29 **וְהַבֵּן שָׁנָה; הָאָב שָׁנָה, וְהַבֵּן שָׁנָה, וְהַלּוֹקֵחַ מִן הַבֵּן**
30 **שָׁנָה - הֲרֵי זוֹ חֲזָקָה[44]. וְהוּא שֶׁלָּקַח בִּשְׁטָר[45].**

42) ברייתא שם מב. 43) שירש את אביו. 44) רבינו כתב סתם: "והבן", ומשמע בין גדול ובין קטן. ואין בזה סתירה להאמור לקמן (פי"ג ה"ב) שאין חזקה לקטן, משום שכאן התחיל האב לאכול, והכל יודעים שהבן ממשיך כיורשו של אביו (מגיד־משנה). 45) שבלי שטר לא יצא קול לאותה מכירה, ולא ידע בעל השדה שיש קשר בין המחזיקים בשנתיים הקודמות ובין המחזיק בשנה השלישית.

31 **ח. אֲכָלָהּ בִּפְנֵי הָאָב[46], שֶׁהָיָה בַּעַל הַשָּׂדֶה, שָׁנָה,**
32 **וּבִפְנֵי בְּנוֹ שְׁתַּיִם; אוֹ בִּפְנֵי הָאָב שְׁתַּיִם, וּבִפְנֵי הַבֵּן**
33 **שָׁנָה; אוֹ בִּפְנֵי הָאָב שָׁנָה, וּבִפְנֵי בְּנוֹ שָׁנָה, וּבִפְנֵי**
34 **לוֹקֵחַ מִן הַבֵּן שָׁנָה - הֲרֵי זוֹ חֲזָקָה[47]. וְהוּא[48] שֶׁמָּכַר[49]**
35 **הַבֵּן זוֹ הַשָּׂדֶה בִּכְלַל שְׁדוֹתָיו[50], שֶׁהֲרֵי לֹא הִכִּיר**
36 **הַמַּחֲזִיק שֶׁנִּמְכְּרָה[51] וּלְפִיכָךְ לֹא נִזְהַר בִּשְׁטָרוֹ; אֲבָל**
37 **אִם מָכַר הַבֵּן שָׂדֶה זוֹ בִּפְנֵי עַצְמָהּ - אֵין לְךָ מֻחְאָה**
38 **גְּדוֹלָה מִזּוֹ[52].**

46) שם. 47) ודווקא כשהבן גדול, אבל אם הוא קטן אין זו חזקה, שהרי אין מחזיקים בנכסי קטן (לקמן פי"ד ה"ז), ואף־על־פי שהתחיל לאכול בחיי האב. ואין זה דומה לדין שבהלכה הקודמת, ושלא חילקנו בין בן גדול לקטן, שהרי שם הקטן הוא המחזיק, ובעל השדה המערער הוא גדול. אמנם רבינו סתם גם כאן ולא חילק בין גדול לקטן, אבל מוכרחים אנו לפרש כמו שפירשנו, שהרי גמרא מפורשת

היא (כתובות יז:): משכחת לה (תמצאו אפשרות שלא יהיה נאמן לטעון קניתי את השדה אף־על־פי שהחזיק בה שלש שנים) כשאכלה שתיים בחיי האב ואחת בחיי הבן, וכדרב הונא, דאמר רב הונא: אין מחזיקים בנכסי קטן (ראה מגיד־משנה ולחם־משנה). 48) בתנאי. 49) שם. 50) כלומר, מכר כל שדותיו סתם, ולא פירש שגם שדה זו מכר, והלוקח טוען קניתי גם את זו, ואפילו אם הבן - המוכר מודה. 51) ויכול לטעון לא עלה על דעתי שמכרת שדה זו שקניתי מאביך (ע"פ פירוש רשב"ם שם). [ב'טור' שם סי' קמד כתב, אפילו כשפירש גם שדה זו בין אחרות - לא יצא הקול על שדה זו, ראה ב"ח שם]. 52) כשמכר השדה לאחרים, גילה דעתו שזה מחזיק בה שלא כדין. רבינו לא התנה כאן שמכר בשטר, כמו שכתב בה"ו ובה"ז, ומשמע שמכירה בעדים בלא שטר - גם כן נחשבת כמחאה. וה'טור' שם כתב, שכן פסקו הר"י והרמ"ה, והסברא מסייעת לשיטתם שהרי מחאה בפני שני עדים מועילה ואפילו בלי שטר (מגיד־משנה. ראה כסף־משנה).

1 **ט. נָרָה[53] שָׁנָה אַחַר שָׁנָה, אֲפִלּוּ כַּמָּה שָׁנִים, הוֹאִיל**
2 **וְלֹא נֶהֱנָה בָּהּ - אֵינָהּ חֲזָקָה[54]. וְכֵן אִם פָּתַח בָּהּ[55]**
3 **שְׁבִילֵי הַמַּיִם[56] וּפָתַח וְשָׁדַד[57] בְּלִבַּד, הוֹאִיל וְלֹא אָכַל**
4 **פֵּרוֹת - אֵינָהּ חֲזָקָה.**

53) חרשה. 54) שם לו: מחלוקת תנאים ואמוראים. ובמסקנא אמרו, שרבי ישמעאל ורבי עקיבא, ואחריהם רב ושמואל הכריעו: ניר אינה חזקה. 55) מימרא של רב נחמן, שם עמוד א. 56) להשקות את השדה. 57) פרר את הרגבים הגדולים שהוציאה המחרישה. החקלאים משתמשים בכלי מיוחד לכך (משדדה).

5 **י. זָרָעָהּ[58] וְלֹא הִרְוִיחַ כְּלוּם, אֶלָּא זָרַע כּוֹר וְאָסַף**
6 **כּוֹר - לֹא הֶחֱזִיק, שֶׁהֲרֵי לֹא נֶהֱנָה.**

58) שם.

7 **יא. אֲכָלָהּ[59] שַׁחַת[60] - לֹא הֶחֱזִיק[61]. וְאִם הָיָה הַמָּקוֹם**
8 **דַּרְכָּן לְזָרֹעַ לְשַׁחַת מִפְּנֵי שֶׁדָּמָיו יְקָרִין[62] - הֲרֵי זוֹ חֲזָקָה.**

59) מימרא של רב יוסף, שם. 60) קצר את התבואה לפני שבשלה, כדי להאכילה לבהמה. 61) סבור היה בעל השדה, שזה מפחד להשתמש בשדה כדרך העולם, מפני שירד לה בגזלנות ולא חשש שיטעון: קניתיה, ולפיכך לא מיחה. 62) במקום זה השחת ביוקר. בגמרא שם, נתן רבא דוגמא את מקום מושבו מחוזא, שתושביה היו עשירים ומקיימים הרבה בהמות, ולפיכך המספוא ביוקר.

9 **יב. אֲכָלָהּ[63] עֲרָלָה[64] שְׁבִיעִית[65] וְכִלְאַיִם[66], אַף עַל פִּי**
10 **שֶׁנֶּהֱנָה בַּעֲבֵרָה - הֲרֵי זוֹ חֲזָקָה[67].**

63) ברייתא שם. 64) פירות האילן בשלוש השנים הראשונות לנטיעתן, אסורים באכילה ובהנאה, ונקראים - ערלה, מלשון הכתוב (ויקרא יט, כג): וערלתם ערלתו את פריו. 65) פירות שגדלו בשנת השמיטה והם הפקר, ואין לבעל השדה בהם יותר זכות מלאחרים. 66) תבואה שנזרעה בכרם, נאסרו פירות הגפן והזרעים באכילה ובהנאה. 67) שתי גירסאות בברייתא זו: רשב"ם שם גורס: "אינה חזקה" (וכן נדפס בספרי הגמרא שבידינו), ורבינו חננאל (מובא ב'תוספות' שם ד"ה הכי) גורס: "הוה חזקה". ברור שרבינו קיבל גירסת רבינו חננאל. ולגירסא זו שני פירושים: ה'תוספות' שם שמפרשים אכילה באיסור אינה חזקה, והמדובר כאן כשאכל הזמורות (ענפים דקים הראויים למאכל בהמה) שמותרים בשנות הערלה. ובכלאים שגם הזמורות אסורים (פסחים כו:), המדובר כשלא הוסיפו הזמורות אחר הזריעה אחד ממאתיים שהיה בהן לפני הזריעה, ובטלה ההוספה, כמבואר בפסחים כה. שכלאי הכרם בטלים במאתיים של היתר, והפירות הוסיפו מאתיים ונאסרו. והדבר טבעי, שיחס ההוספה של הפירות מרובה על יחס הוספת הזמורות. ומשום שכל פירות שדות אלו אסורים, ואין הנאה אחרת בהיתר מאשר הזמורות - אכילתן היא חזקה, ואין זה דומה לאכלה שחת שבהלכה הקודמת, שאפשר להמתין ולאכול התבואה (וכן היא דעת הראב"ד בהשגותיו, וגם ה'טור' שם פסק כמותם). ורבינו מפרש שאכילת איסור היא חזקה. ובמגיד־משנה מסביר שיטתו, שדוחק הוא לפרש כלאי הכרם באופן אחר מערלה ושביעית שהמדובר בהן כשכל הזמורות גדלו באיסור. וגם לא נראה בעיניו לומר, שהפירות הוסיפו מאתים והזמורות לא.

11 **יג. הָיָה הַמָּקוֹם[68] שֶׁהֶחֱזִיק בּוֹ סֶלַע אוֹ חַלָּמִישׁ[69],**
12 **שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִזְרִיעָה - צָרִיךְ לֶהָנוֹת בּוֹ בְּדָבָר הָרָאוּי**
13 **לוֹ, כְּגוֹן שֶׁיִּשְׁטַח בּוֹ הַפֵּרוֹת אוֹ יַעֲמִיד בּוֹ בְּהֵמָה**
14 **וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה. וְאִם לֹא נֶהֱנָה בּוֹ בְּכָל אוֹתָן הַשָּׁלֹשׁ**
15 **שָׁנִים בְּדָבָר הָרָאוּי לוֹ - לֹא הֶחֱזִיק.**

68) שם כט: 69) בגמרא כתוב: "צונמא", פירוש: שדה שאינה ראויה כלל לזריעה. [יונתן בן עוזיאל מתרגם את הכתוב (דברים לב, יג: "ויניקהו דבש מסלע ושמן מחלמיש צור" = כיפין, חלמיש צור = טינרין תקיפין. תרגום זה מלמדנו, שחלמיש משמעותו אדמה קשה מאד. ראה 'ערוך השלם' ערך טנר].

16 **יד. הָיָה מַעֲמִיד[70] בְּהֵמָה בְּמָקוֹם מְסֻיָּם[71] מֻחְצָר**
17 **חֲבֵרוֹ, אוֹ שֶׁהָיָה מְגַדֵּל שָׁם תַּרְנְגוֹלִין, אוֹ מַעֲמִיד שָׁם**
18 **תַּנּוּר וְכִירַיִם וְרֵחַיִם, אוֹ שֶׁנָּתַן שָׁם זִבְלוֹ, בֵּין**
19 **שֶׁהֶעֱמִיד שָׁם מְחִיצָה[72] בֵּין שֶׁלֹּא הֶעֱמִיד, אִם**
20 **נִשְׁתַּמֵּשׁ בִּדְבָרִים אֵלּוּ וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן שָׁלֹשׁ שָׁנִים בַּיּוֹם**
21 **וּבַלַּיְלָה, וְטָעַן עַל בַּעַל הֶחָצֵר וְאָמַר: אַתָּה נָתַתָּ לִי**
22 **מָקוֹם זֶה אוֹ מְכַרְתּוֹ לִי - הֲרֵי זוֹ חֲזָקָה[73].**

70) משנה וגמרא, שם נז. 71) ולא השתמש בכל החצר. 72) קיר או גדר מבדיל בין החלק שהוא משתמש בו לשאר החצר. 73) במשנה שם, חילקו בין העמיד מחיצה ללא העמיד. וביארו בגמרא שם, שהמדובר כשהמחזיק הוא שותף באותה חצר, ודרכם של שותפים לא להקפיד על תשמישים אלה, ולפיכך אין זו חזקה, ועל העמדת מחיצה מקפידים. ופירש הר"י מיגש שם, שהמדובר בחזקת השימוש, ולא בטוען מכרת או נתת לי מקום זה, ובזה חילק בין שותפים לאדם זר, שבאדם זר אפילו העמיד מחיצה - אין לו חזקת שימוש, ולשותף יש חזקת שימוש כשהעמיד

מחיצה, אבל חזקת שלש שנים בטענת מכירה או נתינה מועילה בין בשותפים ובין באדם זר. ורבינו קיבל פירושו, וכתב בפ"ה מהל' מהלכות שכנים ה"ה: "בחצר חבירו אפילו העמיד בהמתו ועשה לו מחיצה - לא החזיק", והכוונה לחזקת שימוש, וכאן אנו עוסקים בטענת מכירה או נתינה וחזקת שלש שנים, ובזה אין כל הבדל בין שותפים או לא שותפים, וגם לא בין העמיד מחיצה ללא העמיד - בכל אופן מועילה החזקה. [ורשב"ם שם פירש שהמדובר בטענת מכירה ונתינה. ראה 'טור' שם סי' קמ וב'בית יוסף'].

טו. שָׁדֶה[74] שֶׁהִיא מֻקֶּפֶת גָּדֵר, וּבָא זֶה שֶׁהֶחֱזִיק בָּהּ וְזָרַע חוּץ לַגָּדֵר וְנֶהֱנָה בְּכָל מָקוֹם שֶׁאֵינוֹ שָׁמוּר, אַף עַל פִּי שֶׁאָכְלוֹ שָׁנָה אַחַר שָׁנָה - לֹא עָלְתָה לוֹ חֲזָקָה. שֶׁהַבְּעָלִים טוֹעֲנִין וְאוֹמְרִין: בֵּיוָן שֶׁרָאִינוּ שֶׁזּוֹרֵעַ בְּמָקוֹם מֻפְקָר, אָמַרְנוּ: כָּל מַה שֶּׁזָּרַע - חַיַּת הַשָּׂדֶה תֹּאכְלֶנּוּ, וּלְפִיכָךְ לֹא מִחִיתִי. וְהוּא הַדִּין לְכָל הַזּוֹרֵעַ מָקוֹם שֶׁאֵינוֹ שָׁמוּר, אֶלָּא רֶגֶל חַיָּה וְיַד כָּל אָדָם מְצוּיִין בּוֹ.

74) מימרא של רב יהודה, שם לו.

טז. אֲכָלָהּ כֻּלָּהּ[75] חוּץ מִבֵּית רֹבַע[76] - הֶחֱזִיק בְּכֻלָּהּ חוּץ מֵאוֹתוֹ בֵּית רֹבַע שֶׁלֹּא נֶהֱנָה בּוֹ[77]. אֲפִלּוּ הָיָה חַלָּמִישׁ בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה[78], הוֹאִיל וְלֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ כָּרָאוּי לוֹ[79] - אֵין לָזֶה בּוֹ חֲזָקָה.

75) מימרא של רבא, שם כט: 76) שטח שזורעים בו רובע הקב תבואה. 77) ואין אנו אומרים ששטח קטן כזה בטל לגבי השדה. ודווקא בבית רובע, אבל שטח פחות ממנו - בטל לגבי השדה, וכאילו החזיק גם בו ('טור' שם סי' קמא). 78) ואינו ראוי לזריעה. 79) כגון לשטיחת פירות וכדומה (ראה למעלה הי"ג).

יז. הֶחֱזִיק[80] אֶחָד בָּאִילָנוֹת וְאָכַל פֵּרוֹתֶיהָן, וְאֶחָד הֶחֱזִיק בַּקַּרְקַע וּזְרָעָהּ וְאָכַל פֵּרוֹתֶיהָ, וְכָל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם טוֹעֵן: שֶׁהַכֹּל שֶׁלִּי וַאֲנִי לְקַחְתִּיו - זֶה שֶׁהֶחֱזִיק בָּאִילָנוֹת וַאֲכָלָן שָׁלֹשׁ שָׁנִים - יֵשׁ לוֹ הָאִילָנוֹת וְקַרְקַע שֶׁצְּרִיכִין לוֹ, וְהוּא כְּמִלּוֹא הָאוֹרֶה וְסַלּוֹ[81] חוּצָה[82] לְכָל אִילָן וְאִילָן, וְזֶה שֶׁהֶחֱזִיק בַּקַּרְקַע - יֵשׁ לוֹ שְׁאָר הַקַּרְקַע.

80) שם לז. 81) המקום שתופס המלקט את הפירות והסל שבידו. ("אורה" = קוטף תאנים, מובן שהוא־הדין לכל מיני פירות. רש"י שם פכ: מבאר: אורה - בתאנים; בוצר - בענבים; קוצר - בתבואה; גודר - בתמרים; מוסק - בזיתים; מלקט - בשאר פירות). 82) מחוץ למקום שתופסים הענפים שמלקט מהם הפירות. בגמרא שם, אמר רב פפא: "זה קנה אילנות וחצי קרקע, וזה קנה חצי קרקע", ומפרש רבינו מה שאמר "וחצי קרקע" הכוונה כמלא אורה וסלו (וכן פירש רשב"ם שם), משום ששנינו (שם פא.) "קנה שלשה (אילנות) - קנה קרקע", ומפרש רבי יוחנן (שם פב:) כמלא אורה וסלו. בפכ"ד מהלכות מכירה, מחלק רבינו בין מוכר שני אילנות למוכר שלשה: שנים - אין לו קרקע, שלשה - יש לו. וכאן בשני לקוחות, לא חילק בין שנים לשלושה, ונראה שגם בשני אילנות יש לו קרקע. וכן כתב גם רשב"ם שם, ומבאר שבנידון שלפנינו אפילו בשני אילנות קנה קרקע, משום שבשני לקוחות - אומר קונה האילנות לקונה הקרקעות: כשם שלך מכר בעין יפה, כך גם לי מכר בעין יפה (סברא זו נאמרה שם לז: גבי עקירת האילנות אחר שיבשו), אבל בדין שבמשנה שמכר האילנות והשאיר הקרקע לעצמו, אנו אומרים "מוכר בעין רעה מוכר", והשאיר לעצמו את כל הקרקע כשמכר שני אילנות, וכשמכר שלושה אילנות, הרי זה כמוכר שדה אילן, ולפיכך קנה קרקע (ראה הלכות מכירה שם).

יח. וְכֵן[83] הָאוֹכֵל כָּל פֵּרוֹת אִילָן[84] שָׁלֹשׁ שָׁנִים, וְטָעַן עַל בַּעַל הָאִילָן: אַתָּה מָכַרְתָּ לִי אִילָן זֶה וְקַרְקָעוֹ[85] - הֲרֵי זֶה יֵשׁ לוֹ קַרְקַע כָּעֲבִי הָאִילָן[86] עַד הַתְּהוֹם[87].

83) שם לז: ולח. 84) אפילו אילן אחד. 85) מכרת לי בפירוש גם את הקרקע שתחת האילן. 86) ומה ששנינו (שם פא.) שאפילו כשמכר שני אילנות אין לו קרקע כלל, וכשיתייבש האילן אינו יכול לנטוע אחר במקומו אלא נוטל את האילן שקנה - היינו כשקנה אילן סתם, אבל כשהלוקח טוען קניתי בשטר גם את הקרקע ואבד שטרי ואכלתי שלוש שנים - הרי זה נאמן וקנה הקרקע. ושאלו בגמרא שם: "מה הוה ליה למיעבד?" פירוש: מה יכול לעשות בעל הקרקע שמכר אילן בלא קרקע, כדי לסתור טענת הלוקח אם יבוא אחר שלש שנים ויטען: קניתי גם הקרקע ויש לי חזקה? ופירשו שם, שהמוכר צריך למחות בפני עדים לפני גמר שלש שנים ולהצהיר, דעו, שמכרתי את האילן בלבד בלי קרקע. רבינו קיצר ולא פירש שהמדובר כשלא מיחה, כי זה מובן מאליו שמחאה כזו מועילה. 87) ואם ייבש האילן - יטע אחר במקומו, ובעל הקרקע אינו רשאי לחפור כנגד האילן אפילו בעומק רב.

יט. שָׂדֶה אִילָן[88] שֶׁהָיוּ בּוֹ שְׁלֹשִׁים אִילָנוֹת בְּתוֹךְ בֵּית שָׁלֹשׁ סְאִין[89], וְאָכַל עֲשָׂרָה בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה[90], וַעֲשָׂרָה בְּשָׁנָה שֵׁנִיָּה, וַעֲשָׂרָה בְּשָׁנָה שְׁלִישִׁית - הֶחְזַק בַּכֹּל. וְהוּא[91] שֶׁהָיוּ עֲשָׂרָה שֶׁאָכַל מְפֻזָּרוֹת בְּכָל בֵּית הַשָּׁלֹשׁ סְאִין[92], וְלֹא הוֹצִיאוּ שְׁאָר הָאִילָנוֹת פֵּרוֹת; אֲבָל אִם הוֹצִיאוּ שְׁאָר הָאִילָנוֹת פֵּרוֹת וְלֹא אָכַל - לֹא הֶחְזַק אֶלָּא בַּמָּה שֶׁאָכַל[93].

88) שם לו: ולז. 89) שטח שזורעים בו שלש סאים תבואה (השטח המקובל לנטיעת אילנות הוא בית סאה לעשרה אילנות. ראה 'תוספות' שם ד"ה ממטע). 90) שלושה מבית סאה זה, שלושה מזה וארבעה מהשלישי. 91) וזה נאמר (בתנאי). 92) שכל בית סאה הוא שדה שלם בפני עצמו, ולפיכך לא החזיק בבית סאה שלא אכל פירותיו. [כתב הרשב"ם שם בשם רבינו חננאל, שמדובר בבנות שוח (מין תאנים שפירותיהן בשלים שנה שלישית לחניטתם), ואפשר שהאילנות שהוציאו פירות בשנה זו חנטו לפני שנתיים, ובשנה שאחריה אכל פירות שחנטו בשנה שאחרי הקניה, ובשלישית הבשילו הפירות שחנטו בשנת הקניה]. 93) אנו אומרים, משום שהשדה אינה שלו

- לא אכל כל הפירות. ובעל הקרקע לא מיחה, משום שראה שזה אינו אוכל כדרך בעל כל השדה (רשב"ם שם).

1 **כ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[94] בְּשֶׁאָכַל הוּא מִקְצָת**
2 **הַפֵּרוֹת וּבָזוּז הָעָם שְׁאָר הַפֵּרוֹת[95]; אֲבָל אִם מָנַיַּח**
3 **פֵּרוֹתֶיהָן עֲלֵיהֶן, הוֹאִיל וְאָכַל אֵילָן מִכָּאן וְאֵילָן**
4 **מִכָּאן מִכָּל הַשָּׂדֶה - הֶחֱזִיק בְּכָל הַשָּׂדֶה, אַף עַל פִּי**
5 **שֶׁלֹּא אָסַף כָּל פֵּרוֹתֶיהָ[96].**

94) שאם לא אכל כל הפירות, לא הוחזק בכל השדה? 95) אין דרכו של בעל השדה להפקיר פירותיו ולתת לאחרים לקטוף אותם. 96) בגמרא שם אמרו: "והוא דבאזי באזוזי". ופירש רבינו, שבזזו העם את הפירות שלא לקט המחזיק, ובהתאם לפירושו זה, פירש מה שאמרו "והוא", הכוונה: אימתי לא החזיק בכולו? והרשב"ם, וכן הראב"ד מפרשים: אימתי זו חזקה? "דבזו בזויי" פירוש, כגון שאכלם מפוזרים, שאכל מכל שלושת בתי הסאה, היינו שלושה, שלושה וארבעה (בזיעה = קריעה, בקיעה בארמית. במדרש רבה ויקרא ו, ח: בזע פורפורין דיליה, בעברית: קרע לבוש ארגמן שלו), אבל כשאכל כל עשרה האילנות מבית סאה אחד או משניים - לא קנה אלא מקום שאכל. לדין זה עצמו מודה גם רבינו, כמפורש למעלה בהלכה זו, אף־על־פי שנטה מפירושם. [כתב ב'טור' שם, שאם היו מפוזרים יותר מבית סאה לעשרה אילנות - לא קנה הכל אלא הצריך לאילנות. וכתב עוד בשם רשב"ם, שאם היו נטועים בצפיפות יותר מעשרה אילנות לבית סאה - לא קנה אלא במה שהחזיק. ורבינו מאיר הלוי חולק, ודעתו שאפילו היו צפופים עד ארבע אמות לכל אילן הרי זו חזקה, אבל בפחות מארבע אמות נידונים כעקורים, משום שסופם להתייבש בזמן קצר. ורבינו לא גילה דעתו בדינים אלה].

יום שישי כ"ט סיון ה'תשע"ז

פֶּרֶק שְׁלִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) מבאר דין אלה שאין להם חזקה, כגון האומנים והשותפים.

6 **א. וְאֵלּוּ[2] שֶׁאֵין מַעֲמִידִין הַקַּרְקַע בְּיָדָן אַף עַל פִּי**
7 **שֶׁאֲכָלוּם שָׁלֹשׁ שָׁנִים: הָאֻמָּנִין[3] וְהָאַרִיסִין[4]**
8 **וְהָאַפּוֹטְרוֹפִּין וְהַשֻּׁתָּפִין, וְהָאִישׁ בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ,**
9 **וְהָאִשָּׁה בְּנִכְסֵי בַּעְלָהּ, וּבֵן בְּנִכְסֵי אָבִיו, וְהָאָב בְּנִכְסֵי**
10 **הַבֵּן[5]. שֶׁכָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ אֵין מַקְפִּידִין זֶה עַל זֶה,**
11 **לְפִיכָךְ אֵין אֲכִילָתָן רְאָיָה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מִחוּ בָּהֶן**
12 **הַבְּעָלִים. אֶלָּא תַּחֲזֹר הַקַּרְקַע לַבְּעָלִים שֶׁהֵבִיאוּ רְאָיָה**
13 **שֶׁזֹּאת הַקַּרְקַע יְדוּעָה לָהֶן, וְיִשְׁבַּע הֶסֵּת[6] שֶׁלֹּא מָכְרוּ**
14 **וְשֶׁלֹּא נָתְנוּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[7].**

2) משנה בבא בתרא מב. 3) שמקבלים בניינים לתקנם או בונים בתים שלמים על מגרשים של אחרים בשכר. [רשב"ם מפרש המשנה, במטלטלין שמעמידים אותם בחזקת האדם שהם תחת ידו (דיניה מבוארים למעלה פרק ט). ורבינו גרשום בפירוש הנדפס בגליונות הגמרא שבידינו מפרש גם כן שהמדובר במטלטלין, ומלמדת המשנה, שאפילו היו הכלים בידיהם שלוש שנים אין להם חזקה. ובהגהות מיימוניות כאן אות א, כתב, שרבינו גרשום אינו גורס "האומנין" במשנתנו, ומי שגורס מתכוון לעבד שמסרו רבו לאומן ללמדו אומנות, ועבדים דינם כקרקעות ומכאן שהוא מפרש משנתנו בקרקעות, ולא כהגירסא בספרים שבידינו]. 4) חוכרי שדות על מנת לקבל חלק מהיבול - אחוז מסויים או מידה קבועה. 5) לקמן מבאר רבינו בפרטות דיניהם של כל אלה שמנה כאן. 6) שלא מכר. 7) למעלה פרק ט הלכה א בדין חזקת מטלטלין.

15 **ב. וְכֵן[8] רָאשֵׁי גָּלְיוֹת שֶׁל אוֹתוֹ זְמַן[9] וְהַגְּזָלָן וְהָעוֹבֵד**
16 **כּוֹכָבִים - אֵין אֲכִילָתָן רְאָיָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן בַּעֲלֵי**
17 **זְרוֹעַ[10]. וְכֵן חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן - אֵין אֲכִילָתָן רְאָיָה,**
18 **מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהֶם טַעֲנָה[11] כְּדֵי שֶׁתַּעֲמֹד הַקַּרְקַע בְּיָדָן,**
19 **אֶלָּא תַּחֲזֹר לַבְּעָלִים. וְכֵן הַמַּחֲזִיק בְּנִכְסֵיהֶן[12] - אֵין**
20 **אֲכִילָתָן רְאָיָה.**

8) שם לו. 9) אותה התקופה שבה אמרו דין זה. 10) אנשים תקיפים ובעל השדה מפחד למחות בהם. [בגמרא שם אמרו: הני דבי ריש גלותא לא מחזקי בן ולא מחזיקינן בהו (=אלה מבית ראש הגולה אין להם חזקה בנכסינו ואין לנו חזקה בנכסיהם). הדין הראשון ונימוקו כתב רבינו כאן ודילג לגמרי על הדין השני. והרשב"ם שם מנמק את הדין השני, משום שיש להם הרבה קרקעות ואינם יכולים לעבד את כולם, אינם מקפידים שאחרים יעבדום וישביחום, וכשירצו יוציאום מידי המחזיקים בכוח אף על פי שלא מיחו. 11) טענתם אינה נחשבת כטענת גדול בריא, והרי אמרו: חזקה שאין עימה טענה אינה חזקה. [ובמגיד משנה בשם יש מפרשים מנמק, שחזקה מועילה משום שבעל השדה לא מיחה, ואין מוחים בקטן]. (ראה למעלה פרק י"ב הלכה ז). לא נמצא מקור מפורש בגמרא לדין זה. והרמב"ן והרשב"א חולקים על רבינו וסוברים שחזקת קטן היא חזקה. 12) מימרא של רבא, בבא מציעא לט.

21 **ג. כֵּיצַד אֵין מַעֲמִידִין אֶת הַקַּרְקַע בְּיָדָן? רְאוּבֵן**
22 **שֶׁאָכַל שְׁדֵה שִׁמְעוֹן שְׁנֵי חֲזָקָה, וְהוּא טָעַן שֶׁהִיא**
23 **לְקוּחָה בְּיָדוֹ, וְהֵבִיא שִׁמְעוֹן עֵדִים שֶׁהִיא יְדוּעָה לוֹ,**
24 **וְכֵן הֵבִיא עֵדִים שֶׁרְאוּבֵן יָדוּעַ שֶׁהוּא שֻׁתָּפוֹ אוֹ**
25 **אֲרִיסוֹ אוֹ אַפּוֹטְרוֹפּוֹסוֹ, וּמִפְּנֵי זֶה לֹא מִחָה - תַּחֲזֹר**
26 **הַשָּׂדֶה לְשִׁמְעוֹן, וְיִשָּׁבַע הֶסֵּת שֶׁלֹּא מָכַר וְלֹא נָתַן.**
27 **וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָרָן[13]. אֲבָל אִם לֹא הֵבִיא שִׁמְעוֹן**
28 **רְאָיָה שֶׁרְאוּבֵן הָיָה שֻׁתָּף אוֹ אָרִיס, אֶלָּא רְאוּבֵן הוֹדָה**
29 **מֵעַצְמוֹ וְאָמַר: הֵן הוּא שֻׁתָּפִי וּמָכַר לִי, הוֹאִיל וְאָכַל**
30 **שְׁנֵי חֲזָקָה, וְיָכוֹל לוֹמַר: לֹא הָיָה שֻׁתָּפִי מֵעוֹלָם -**
31 **הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן[14] כְּשֹׁאָר כָּל אָדָם.**

13) לכל אלה שנמנו למעלה. 14) במיגו, מתוך שיכול היה לטעון אינני שותף שלך.

32 **ד. הָאֻמָּנִין כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהָיוּ בּוֹנִין בָּהּ אוֹ מְתַקְּנִין**
33 **אוֹתָהּ שָׁנִים רַבּוֹת. יָרְדוּ מֵאֻמָּנוּתָן[15], אִם אָכְלוּ אוֹתָן**

שָׁלֹשׁ שָׁנִים מֵאַחַר שֶׁיָּרְדוּ מֵאֲמָנוּתָן - יֵשׁ לָהֶן חֶזָקָה[16].

15) ברייתא שם מז. 16) אפילו בבית שנמסר לידו לפני שירד מאומנתו (ראה למעלה פרק ט הלכה ג בדין חזקת מטלטלין).

ה. הָאֲרִיסִין[17] **כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהָיָה אָרִיס לְאָבִיו**[18] **שֶׁל בַּעַל הַשָּׂדֶה אוֹ לְאַנְשֵׁי מִשְׁפַּחְתּוֹ; שֶׁכֵּינָן שֶׁהוּא אָרִיס שֶׁל בָּתֵּי אָבוֹת**[19]**, אֵין מְמַחִין הַבְּעָלִים בְּיָדוֹ**[20]**. אֲבָל אִם זֶה הוּא שֶׁנַּעֲשָׂה אָרִיס תְּחִלָּה**[21]**, הוֹאִיל וַאֲכָלָהּ כָּלָה שְׁנֵי חֲזָקָה - מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיָדוֹ; וְאוֹמְרִין לַבְּעָלִים: הֵיאַךְ אָכַל שָׁנָה אַחַר שָׁנָה וְלֹא מִחִיתָ בּוֹ.**

17) שם מו: 18) אריס קבוע במשך שנים רבות. 19) משפחות. 20) אין הבעלים מקפידים שיאכל כל הפירות שלוש שנים ואחר כך יאכלו הם שלוש שנים או יותר כפי שהותנה ביניהם. בגמרא שם הקשו, למה אריס אין לו חזקה כשאכל כל הפירות שלוש שנים, הרי יכול הוא לטעון: כשהייתי אריס נטלתי חלק מהפירות. ועכשיו, כשנטלתי הכול שלוש שנים - למה לא מחית? ומתרץ רבי יוחנן: "באריסי בתי אבות". ופירש רבינו כמבואר כאן. 21) פעם ראשונה במשפחתו.

ו. אָרִיס[22] **שֶׁל בָּתֵּי אָבוֹת שֶׁהוֹרִיד אֲרִיסִין תַּחַת יָדוֹ**[23] **- יֵשׁ לוֹ חֶזְקָה; שֶׁאֵין מוֹרִידִין אֲרִיסִים אֲחֵרִים**[24] **לְנִכְסֵי אָדָם וְהוּא שׁוֹתֵק. אֲבָל אִם חִלֵּק לַאֲרִיסִין אֲחֵרִים שֶׁהָיוּ בָּהּ - אֵין לוֹ חֶזְקָה; שֶׁמָּא מְמַנֶּה עַל הָאֲרִיסִין עָשׂוּ אוֹתוֹ**[25]**. וְאָרִיס**[26] **שֶׁיָּרַד מֵאֲרִיסוּתוֹ**[27] **וַאֲכָלָהּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים מֵאַחַר שֶׁיָּרַד - הֶחֱזִיק**[28]**.**

22) מימרא של רב נחמן שם. 23) בגמרא שם: "תחתיו", כלומר, מסר להם את כל האריסות וסילק ידיו מטיפול בשדה. 24) והוא מתעסק גם כן בחלק מן השדה. 25) הבעלים, ונתנו לו רשות להוריד גם אריסים אחרים שיעבדו בהשגחתו ובאחריותו. 26) ברייתא שם מז. 27) הפסיק מלהתעסק באריסות. 28) אפילו כשקיבל באריסות לפני שירד מאריסותו.

ז. הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹסִין כֵּיצַד? בֵּין שֶׁהָיָה אַפּוֹטְרוֹפּוֹס עַל שָׂדֶה זוֹ בֵּין עַל שָׂאָר נְכָסִים, בֵּין שֶׁמִּנּוּ אוֹתָם בֵּית דִּין[29] **בֵּין שֶׁמִּנָּה אוֹתָם אֲבִי יְתוֹמִים**[30]**, וְגָדְלוּ הַיְתוֹמִים וְהִנִּיחוּ אוֹתָן**[31]**, בֵּין שֶׁמִּנָּה אָדָם אַפּוֹטְרוֹפּוֹס עַל הוֹצָאָתוֹ וְהַכְנָסָתוֹ, הוֹאִיל וְהֵן מְשׁוּתָּפִין בִּרְשׁוּת - אֵין לָהֶן חֶזְקָה**[32]**. עָבְרוּ הָאַפּוֹטְרוֹפִּין מִמְּנוּיָן, וְאָכְלוּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים אַחַר שֶׁעָבְרוּ - הֲרֵי זוֹ חֶזְקָה**[33]**.**

29) על נכסי יתומים. 30) כל שכן הוא שמינוהו בית דין (מגיד משנה. ונראה כוונתו: שהרי בית דין בודקים יפה מהימנותו של אדם לפני שמוסרים לידו נכסי יתומים ואם אין מאמינים לו כל שכן שאין מאמינים לאפוטרופוס שמונה על ידי אביהם, שאינו בודק כל כך). 31) השאירו את הנכסים בידי האפוטרופוס. 32) לקמן (פרק יד הלכה ז) כותב רבינו: "אין מחזיקים (איש נכרי שאינו אפוטרופוס) אפילו הגדיל ... עד שיאכל שלוש שנים רצופות אחר שיגדיל", ומכאן, שאפוטרופוס שברשות ירד - אין לו חזקה אפילו כשיאכל שלוש שנים אחר שיגדיל, שאם לא כן, מה הוא ההבדל בין אפוטרופוס לשאר בני אדם, ולמה הוצרך כאן לטעם שמשתמשים ברשות? (מקור דין זה בבבא מציעא לט:) (ראה רש"י שם ולחם משנה כאן) ולקמן פרק י"ד הלכה ז יתבאר עוד, ראה הערותינו שם). 33) בגמרא שם נאמר דין זה לגבי אומנים ואריסים, ומהם למד רבינו לאפוטרופוס.

ח. הַשֻּׁתָּפִין[34] **כֵּיצַד? אִם הָיָה שֻׁתָּף בְּשָׂדֶה זוֹ, וְאֵין בָּהּ דִּין חֶלֶקָה**[35]**, אַף עַל פִּי שֶׁאָכַל אֶת כֻּלָּהּ הָאֶחָד מֵהֶן כַּמָּה שָׁנִים - הֲרֵי הִיא בְּחֶזְקַת שְׁנֵיהֶם**[36]**. וְאִם יֵשׁ בָּהּ דִּין חֶלֶקָה, וַאֲכָלָהּ הָאֶחָד כֻּלָּהּ שְׁנֵי חֲזָקָה - יֵשׁ לוֹ חֶזְקָה**[37]**; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לְשֻׁתָּפוֹ: אִם בֶּאֱמֶת שָׁלֹא מָכַרְתָּ וְלֹא נָתַתָּ, הֵיאַךְ אָכַלְתָּ אֶת כֻּלָּהּ וְאַתָּה שׁוֹתֵק וְלֹא מִחִיתָ כָּל שָׁלֹשׁ שָׁנִים? וְכֵן הָאִישׁ**[38] **שֶׁאָכַל בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ שְׁנֵי חֲזָקָה, אַף עַל פִּי שֶׁהִתְנָה עִמָּהּ שֶׁאֵין לוֹ פֵּרוֹת בְּנִכְסֶיהָ**[39]**, וַאֲפִלּוּ הִתְנָה עִמָּהּ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה שֶׁלֹּא יִירָשֶׁנָּה**[40]**, וְאַחַר כָּךְ אָכַל וּבָנָה וְהָרַס**[41] **וְעָשָׂה כָּל מַה שֶּׁעָשָׂה; וְכֵן הָאִשָּׁה**[42] **שֶׁאָכְלָה פֵּרוֹת בְּנִכְסֵי בַּעְלָהּ וְנִשְׁתַּמְּשָׁה בָּהֶן כְּחֶפְצָהּ כַּמָּה שָׁנִים, אַף עַל פִּי**[43] **שֶׁיִּחֵד לָהּ שָׂדֶה בְּמִזּוֹנוֹתֶיהָ וְאָכְלָה שָׂדוֹת אֲחֵרוֹת - אֵין אֲכִילָתָן רְאָיָה**[44]**. וְכֵן הַבֵּן**[45] **שֶׁהוּא סוֹמֵךְ עַל שֻׁלְחָנוֹ שֶׁל אָבִיו וְנֶחְשָׁב בְּכִלַּל בְּנֵי בֵּיתוֹ, אִם אָכַל נִכְסֵי אָבִיו שְׁנֵי חֲזָקָה, וְכֵן הָאָב שֶׁאָכַל נִכְסֵי בֵּן זֶה שֶׁהוּא סוֹמֵךְ עָלָיו שְׁנֵי חֲזָקָה - אֵין אֲכִילָתָן רְאָיָה**[46]**.**

34) בבא בתרא מב: 35) שדה קטנה, שאם יחלקוה לא יהיה כל חלק ראוי לעיבוד רגיל (בפרק א מהלכות שכנים הלכה ד מבאר רבינו שיעורם של קרקעות שונים שאין בהם דין חלוקה, ראה שם). 36) השותף יכול לטעון הסכמתי שאתה תאכל שלוש או ארבע שנים שדה קטנה זו, ואחר כך אני אוכל תקופה דומה, משום שהיבול קטן ולא רצוי לחלקו לשני חלקים. 37) בגמרא שם עמדו על הסתירה שבדברי שמואל, שבמקום אחד אמר שותף אין לו חזקה ובמקום אחר אמר שיש לו חזקה, ותירץ רבינא, כאן כשיש בה דין חלוקה, וכאן כשאין בה, [בגמרא שם משמע ששמואל לא גרס במשנה: "השותפין"]. מלשונו של רבינו שכתב "ואם יש בה דין חלוקה ואכלה האחד כולה שני חזקה", משמע ששני תנאים כאן: א. שיש בה דין חלוקה; ב. שאכלה כולה, אבל אם אכל חצייה אין זו חזקה, אפילו יש בה דין חלוקה, וכן אם אכלה כולה ואין בה דין חלוקה. [בטור חושן משפט סימן קמט מביא שיטת רבינו חננאל, שלרבינא אין כל הבדל בין אכלה כולה לאכלה חצייה, וקובעת רק העובדא אם יש בה דין חלוקה. והרי"ף דעתו כשיטת רבינו שהרי כתב: "בדאית (כשיש) בה דין חלוקה וקא נחית (וירד) לכולה". ראה בית יוסף חושן משפט שם]. 38) משנה שם מב. וגמרא מט. 39) כשלא התנה כך אינו

צריך להשמיענו שאין לו חזקה, שהרי הבעל אוכל פירות נכסי האשה מן הדין ואכילתו אינה הוכחה שקנה את השדה. 40) ותנאי זה, אם הותנה לפני הנישואין, מועיל, כרב כהנא שם מט. ומשמיענו רבינו, שאף על פי שהסתלק לגמרי מכל זכות שהיא בנכסי אשתו - אין לו חזקה כשאכל פירות, משום שיכולה לטעון למען שלום בית לא מחיתי (פרטי דין וויתור הבעל על זכויותיו בנכסי אשתו מבוארים בפרק כ"ג מהלכות אישות. ראה שם וראה סמ"ע חושן משפט סימן קמט סעיף קטן י, יא ויב). 41) לטובת הנכסים, אבל אם הזיק וקלקל את הקרקע, צריכה למחות, כרב שם (נ:): כגון שחפר בשדה בורות שיחין ומערות. ואם לא מיחתה - יש לו חזקה. [במגיד משנה פירש דברי רבינו בקלקל ואף על פי כן אין לו חזקה, ומזה הסיק שרבינו לא פסק כרבא אלא כרב יוסף. אולם אין הוכחה מכרעת מדברי רב יוסף שם, שבחפר בה בורות והזיק אינה צריכה למחות, שהרי אפשר שהוא רק מפרש דבריו של רב באופן אחר, ולמה לנו לקבוע מחלוקת בין הרב והתלמיד (רב יוסף הוא רבו של רבא)]. 42) משנה שם מב. 43) גמרא שם נא. 44) שהבעל אינו מקפיד כשאשתו נוטלת למזונותיה יותר מזה שקצב לה. 45) משנה שם מב. 46) שאין דרכם להקפיד זה על זה. ורשב"ם שם מפרש, שהם כאפוטרופוסים זה לזה.

1 **ט. וּבֵן[47] שֶׁפִּרֵשׁ[48] מֵאָבִיו, וְאִשָּׁה שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה אֲפִלּוּ**
2 **סְפֵק גֵּרוּשִׁין[49] - הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר כָּל אָדָם[50].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"ובן שפירש מאביו ואשה שנתגרשה... כו' הרי הן כשאר בני אדם".

הקב"ה וישראל נמשלו לאב ובן, שנאמר "בנים אתם לה' אלוקיכם", וכמו כן נמשלו לבעל ואשה כמבואר במדרשי חז"ל רבים המדמים את הקב"ה וישראל לחתן וכלה. ואם נבוא להסביר הלכה זו במשמעותה הרוחנית, יקשה להסביר את הדין שבן בנכסי אביו ואשה בנכסי בעלה אין להם חזקה, והלא כל עבודת ה' קשורה בשכר, הן שכר רוחני בעולם הבא והן שכר גשמי בעולם הזה ("שיסיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה כו' ... וישפיע לנו כל הטובות כו'"). ולא עוד, אלא שתכלית עבודתו של אדם היא שנעשה "שותף לקב"ה במעשה בראשית" ואיך מתאים כל זה עם הדין ש"בן בנכסי אביו אין לו חזקה". וההסבר הוא: הן אמת שעבודת הבן לאביו היא בלשון הזוהר שהובא בתניא "כברא דאשתדל בתר אבוי היא בלשון אימי' דרחם לון יתיר מגרמי' ונפשי' ורוחי' ונשמתי' כו' ומסר גרמי' למיתה עלייהו כו'" כלומר תכלית הביטול, וכן הוא גם לגבי "אשה כשרה שעושה רצון בעלה" ואף שהעבודה והביטול הוא יסוד וראשית העבודה, בכל זאת רצונו של הקב"ה שהעבודה תהיה גם באופן החודר את כל מציאותו, היינו שתהיה מציאות האדם עם כל פרטי כוחות נפשו ובכל זאת תהיה מציאותו חדורה באלקות.

וזהו "בן שפירש מאביו ואשה שנתגרשה מבעלה", שמלבד תנועת הביטול ומסירות הנפש, נדרשת מיהודי גם עבודה בכח עצמו וזו מתאפשרת רק ב"פירש" או "נתגרשה". כסדר הזה הוא גם בלימוד התורה, שהגם שהיא חכמתו ורצונו של הקב"ה, בכל זאת, תלמוד תורה כרוך בשאלות והבנות שבשכלו של אדם כדי שהתורה תחדור את כל מציאותו. וכן הוא בנוגע ל"אשה ובעלה" היינו עבודת התפילה שכללות עבודת התפילה היא אהבת ה' באופן שאינו מציאות כלל, וביחד עם זאת צריכה אהבת ה' לחדור את מציאות האדם "בכל לבבך ובכל נפשך" דווקא.

(על פי יין מלכות סימן ק"פ)

47) שם מז. 48) עזב את בית אביו ואינו מתעסק בנכסיו. שם נב. אמרו: והלכתא חלקו - לא (פירוש: לא אמרו אין לו חזקה). 49) שם מז: כרבי זירא שאמר בשם שמואל: "כל מקום שאמרו חכמים מגורשת ואינה מגורשת (=ספק גירושין) בעלה חייב במזונותיה". 50) בתוספות שם דיבור המתחיל מגורשת כתבו, שהמדובר כשייחד לה שדה למזונותיה והיא אכלה גם משדות אחרות.

3 **י. רָאשֵׁי גָלֻיּוֹת[51] שֶׁהָיוּ בִּימֵי חֲכָמִים, לְפִי שֶׁהָיָה בָּהֶן**
4 **כֹּחַ לִרְדּוֹת אֶת הָעָם - אֵין אֲכִילָתָן רְאָיָה. וְכֵן אַחֵר**
5 **שֶׁהֶחֱזִיק בִּנְכָסֶיהֶן, אֲפִלּוּ אָכַל כַּמָּה שָׁנִים - אֵין**
6 **אֲכִילָתוֹ רְאָיָה. לְפִי שֶׁאֵינָן מְמַחִין, מִפְּנֵי שֶׁיָּדָן**
7 **תַּקִּיפָה, כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצוּ מְסַלְקִין זֶה מִמֶּנָּה. אֲבָל**
8 **נִשְׁבָּעִין הַסֹּת[52] שֶׁלֹּא מָכְרוּ וְשֶׁלֹּא נָתְנוּ. וְאִם הֵן**
9 **הֶחֱזִיקוּ בִּנְכָסֵי אַחֵר, וְאָמַר שֶׁלֹּא מָכַר - נִשְׁבָּע הֶסֵּת**
10 **שֶׁלֹּא מָכַר לָהֶן וְלֹא נָתַן לָהֶם.**

51) נתבאר בהלכה ב. 52) נתבאר כבר כמה פעמים, שנשבעים היסת בתביעות של קרקעות.

11 **יא. הַגַּזְלָן כֵּיצַד[53]? מִי שֶׁהֶחֱזִיק גַּזְלָן עַל שָׂדֶה זוֹ,**
12 **אוֹ מִי שֶׁהֶחֱזִיקוּ אֲבוֹתָיו[54] שֶׁהֵן הוֹרְגִין נְפָשׁוֹת עַל**
13 **עִסְקֵי מָמוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁאָכַל שָׂדֶה זוֹ כַּמָּה שָׁנִים -**
14 **לֹא הֶחֱזִיק, וְתַחֲזֹר שָׂדֶה לַבְּעָלִים.**

53) שם מז. אמר רב יוחנן: "כגון שהוחזק על שדה זו בגזלנותא" כלומר, אם הוחזק פעם כגזלן על אותה שדה והוציאוה מידו - אין לו לעולם חזקה על אותה שדה (טור שם). 54) אף על פי שהוא עצמו לא הוחזק בכך. רב חסדא שם: "כגון דבית פלוני שהורגין על עסקי ממון". מובן שאין להם חזקה על שום קרקע בעולם. ופסק רבינו כשניהם - כרב יוחנן וכרב חסדא, וכן כתב הרשב"ם שם: וקיימא לן כתרוייהו (והלכה כשניהם).

יום ש"ק ל' סיון ה'תשע"ז

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) מבאר דין אלה שאין אכילתם ראייה אם הביאו עדים שמכרו להם, ודין הגוי שאין אכילתו ראייה, ודין בורח

שאין מחזיקים בנכסיו, ודין חזקה בנכסי אשת איש, ודין חזקה שאין עימה טענה, ודין בא מחמת ירושה או טוען קניתי מפלוני שקנה ממך.

א. כָּל[2] אֵלּוּ[3] שֶׁאֵין אֲכִילָתָן רְאָיָה, אִם הֵבִיאוּ עֵדִים שֶׁמָּכְרוּ לָהֶם הַבְּעָלִים שָׂדֶה זוֹ אוֹ נָתְנוּהָ לָהֶן בְּמַתָּנָה - רְאָיָתָן רְאָיָה[4], חוּץ מִן הַגַּזְלָן[5] וְהַבַּעַל בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ[6].

בְּאֵי זֶה נְכָסִים אָמְרוּ?[7] **בְּנִכְסֵי צֹאן בָּרְזֶל**[8], **אוֹ בְּשָׂדֶה שֶׁיִּחֵד לָהּ בִּכְתֻבָּתָהּ**[9], **וּבְשָׂדֶה שֶׁקָּנָה לָהּ בִּכְתֻבָּתָהּ, וּבְשָׂדֶה שֶׁנָּתַן לָהּ בְּשׁוּם מִשֶּׁלּוֹ; אֲבָל בִּנְכְסֵי מְלוֹג**[10] **- יֵשׁ לוֹ רְאָיָה, כְּמוֹ שֶׁהֵבִיאוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוּת**[11].

2) בבא־בתרא מז: 3) שנמנו בפרק הקודם. 4) ומעמידים השדה בידם, אף־על־פי שלא אכלו שלש שנים. 5) יבואר בהלכה הבאה. 6) שני אלה, אפילו הביאו עדים שקנו הנכסים - מוציאים מידם. 7) שאין ראיית הבעל ראיה. 8) הנכסים שהכניסה לבעלה בנדוניא, וקיבל עליו אחריות שאם יפחתו הוא ישלים את ההפסד כשתתגרש, ואם הותירו (יהיה רווח) - הותירו לו. 9) בגמרא שם מט: ונ. נמנו שלש שדות: אחת שכתב לה בכתובתה, ואחת שייחד לה בכתובתה, ואחת שהכניסה לו שום משלה (ויש גורסים: "שהכניס לה שום משלו", וזו גירסת רבינו). ונאמרו פירושים שונים בשלש שדות אלו (ראה רשב"ם ו'תוספות' ד"ה ה"ג). ובין לרשב"ם ובין ל'תוספות', אחת מהשדות היא נכסי צאן ברזל. ורבינו מנה כאן נכסי צאן ברזל, וגם שלש השדות, ויצאו לו ארבע. וכן כתב גם בהלכות אישות פכ"ב הי"ח. ונלאו נושאי־כלי רבינו למצוא ביאור מספיק (ראה לחם־משנה שם). ונראה שרבינו מפרש "שכתב לה בכתובתה", היינו שלפני הנישואין כתב בכתובתה שדה מסוימת שתהיה אפותיקי לגבות ממנה את הכתובה העיקרית - מאתיים לבתולה, ומנה לאלמנה וגרושה; "ושייחד לה" היינו אחר הנישואין קבע שדה כאפותיקי לכתובתה, ולא נכתב הדבר בשטר הכתובה (כפירוש הרשב"ם שם); "ושנתן לה בשום משלו" היינו התוספת שהוסיף לה בעלה על ערך הנדוניא שהכניסה לו, ודינה כדין הנדוניא עצמה. ודעת רבינו, שבגמרא נכללו בשדה השלישית נדוניא והתוספת, ושתיהן הן נכסי צאן ברזל, ורבינו עצמו מנה כל אחת לחוד, כדי שלא לטעות לחשוב שהכוונה לתוספת בלבד. ולמה אין המכירה מועילה? נתבאר בגמרא (שם נט), שיכולה לומר: נחת רוח עשיתי לבעלי, למען שלום הבית, ולא התכוונתי להקנות לו. 10) נכסים שלא הכניסה אותם לבעלה, ולא קיבל עליו כל אחריות בנוגע להם - נקראים "נכסי מלוג", מפני שהבעל אוכל פירותיהם (מולג = מורטט - ערוך השלם). 11) פכ"ב הי"ז. וטעם ההבדל הוא: נכסי צאן ברזל הם לגמרי ברשות הבעל והיא תקבל אותם בחזרה רק כשתתגרש, ומשום כך, אם תסרב למכור לו, יאמר: את חושבת על גירושין. אבל נכסי מלוג, גופם שלה גם כשהם נשואים, ולפיכך לא ירגז הבעל כל־כך על סירובה למכור.

ב. כֵּיצַד הַגַּזְלָן[12] אֵין לוֹ רְאָיָה? כֵּינָן שֶׁהֶחֱזִיק גַּזְלָן עַל שָׂדֶה זוֹ[13], אַף עַל פִּי שֶׁהֵבִיא רְאָיָה שֶׁהוֹדָה הַבַּעַל בְּפָנֵי עֵדִים שֶׁמָּכַר לוֹ שָׂדֶה זוֹ וְלָקַח דָּמִים[14], וְהַבְּעָלִים אוֹמְרִים: לֹא מָכַרְנוּ לְךָ, אֶלָּא מִפְּנֵי הַיִּרְאָה הוֹדִינוּ לוֹ - מוֹצִיאִין אֶת הַשָּׂדֶה מִיָּדוֹ, וְאֵין לוֹ כְּלוּם[15]. וְאִם הֵעִידוּ הָעֵדִים שֶׁבִּפְנֵיהֶם מָנָה לוֹ כָּךְ וְכָךְ - מוֹצִיאִין אֶת הַשָּׂדֶה מִיַּד הַגַּזְלָן[16], וּמַחֲזִירִין לוֹ הַבְּעָלִים אֶת הַדָּמִים, כְּמוֹ שֶׁהֵבִיאוּ בְּהִלְכוֹת גְּזֵלָה[17].

12) שם מז: 13) מבואר בפרק הקודם הי"א. 14) כלומר, הודה שלקח דמים. 15) אין המוכר מחזיר לו הכסף שהודה בו. 16) משום שמכר שלא מרצונו הטוב אלא מפני היראה - אין מכירתו מכירה. 17) פ"ט הט"ו. רבינו סתם ולא פירש מה הדין כשמכר בשטר, ומסתבר שגם בשטר לא קנה, כדעת שמואל שם נגד דעת רב, לפי הכלל שבידינו: הלכה כשמואל בדיני ממונות. [אולם תמוה הדבר, שלא פירש רבינו, שאם כתב בשטר שקיבל על עצמו אחריות - המכירה קיימת, כמו שאמר שמואל שם? ואולי דעת רבינו, ששמואל לא אמר שבשטר המכר קיים אלא בסיקריקין (אדם אנס, שבעל השדה נתנה או מכרה לו כדי שלא יהרגנו), אבל בהוחזק בגזלנות על שדה זו - גם אחריות אינה מועילה (לחם־משנה). וראה מה שחילק רבינו בהלכות גזילה שם הט"ז, בין גזלן לבין אנסוהו למכור (תליוהו וזבין)].

ג. בֶּן הָאַמָּן[18] וּבֶן הָאָרִיס וּבֶן הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹס שֶׁאָכְלוּ שָׂדֶה זוֹ שְׁנֵי חֲזָקָה: אִם טָעֲנוּ שֶׁהַבְּעָלִים מָכְרוּ לָהֶן אוֹ נָתְנוּ לָהֶן - יֵשׁ לָהֶן חֲזָקָה; וְאִם טָעֲנוּ שֶׁהִיא יְרֻשָּׁה לָהֶן מֵאֲבִיהֶם שֶׁאָכְלוּהָ שְׁנֵי חֲזָקָה - אֵין לָהֶן חֲזָקָה[19]. וְאִם הֵבִיאוּ עֵדִים, שֶׁהוֹדוּ הַבְּעָלִים לַאֲבִיהֶן שֶׁמָּכְרוּהָ לָהֶן אוֹ נָתְנוּהָ - מַעֲמִידִין אֶת הַשָּׂדֶה בְּיָדָן[20].

18) מימרא של רבי יוחנן, שם מז. 19) בגמרא שם אמרו: "אי אתו בטענתא דאבוהון, הנך נמי לא (אם באו בטענה של אביהם, אפילו אלה - בן אומן ואריס ואפוטרופוס – גם־כן אין להם חזקה)". 20) רבינו גורס בגמרא (שם) "דקאמרי עדים: בפנינו הודה לו", וכן גירסת הרי"ף בהלכותיו. וב'תוספות' שם ד"ה כגון, דחו גירסא זו, שהרי אם יש עדים שהודה לו, גם אומן עצמו וכן אריס ואפוטרופוס נאמנים. ועוד, כשהודה - גם בלי חזקה נאמנים. וכדי להימלט מקושיות אלו, גורס רבינו־תם: "כגון דקאמר בפנינו הודה" כלומר, הבן טוען: בפני הודו הבעלים לאבינו, ונאמן ב'מיגו' שיכול היה לטעון: אני קניתיה ממך, והרי יש עדים שאכל שני חזקה.

ד. בֶּן הַגַּזְלָן[21], אַף עַל פִּי שֶׁהֵבִיא רְאָיָה שֶׁהוֹדוּ הַבְּעָלִים לְאָבִיו שֶׁמָּכַר - אֵינָהּ רְאָיָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[22]. אֲבָל[23] בֶּן בֶּן הַגַּזְלָן, אֲפִלּוּ בָּא בְּטַעֲנַת אָבִיו - יֵשׁ לוֹ חֲזָקָה[24]; בָּא בְּטַעֲנַת אֲבִי אָבִיו[25] - אֵין לוֹ חֲזָקָה.

21) שם, המשך המימרא של רבי יוחנן, ומדובר כשטען שירשה מאביו, אבל כשטען אני קניתיה ממך - נאמן, כמו בן אריס. 22) בהלכה הקודמת. 23) שם. 24) שהרי

אביו אינו גזלן, ולא מפני היראה הודה לו. 25) ירושה היא בידו מאבי אביו שקנה אותה.

1 **ה. הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[26], אֲפִלּוּ אֲכָלָהּ כַּמָּה שָׁנִים[27] - אֵין**
2 **אֲכִילָתוֹ רְאָיָה[28]; וְאִם לֹא הֵבִיא שְׁטָר - תַּחֲזֹר הַשָּׂדֶה**
3 **לַבְּעָלִים[29] בְּלֹא שׁוּם שְׁבוּעָה, שֶׁלֹּא תִּקְנוּ שְׁבוּעַת**
4 **הֶסֵּת אֶלָּא לְיִשְׂרָאֵל. וְיִשְׂרָאֵל[30] הַבָּא מֵחֲמַת הָעוֹבֵד**
5 **כּוֹכָבִים[31] - הֲרֵי הוּא כְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים[32] שֶׁאֵין אֲכִילָתוֹ**
6 **רְאָיָה[33].**

26) שם לה: 27) וטוען: קניתי השדה מבעליה. 28) שסתם גוי הוא אלם, והישראל מפחד למחות. [ויש לעיין בזה, מה הדין במדינת ישראל או אפילו במדינות דמוקרטיות, שהחוק מגן על כל אדם]. 29) אבל שטר מועיל. רב שם: "גוי אין לו חזקה אלא בשטר". מובן, שאם יש בידו שטר - נאמן בלי שני חזקה. [למעלה בהלכה ב בדין גזלן וסיקריקין, כתבנו בדעת רבינו, שאפילו שטר אינו מועיל, כדעת שמואל, ולכאורה כאן סתירה לדברינו. ונראה שיש לחלק בין אדם הידוע כגזלן או אנס, לבין סתם גוי. וסיוע להבדל זה: הרי לא מצאנו ששמואל חולק על רב בדין גוי שהביא שטר]. 30) שם. 31) וטוען: קניתיה מן הגוי שאכל שלש שנים, ואמר לי שקנאה ממך. 32) לכל האמור למעלה, כלומר שתחזור בלי שבועה. ולמה אין משביעים אותו היסת? ביאר במגיד־משנה: הישראל הקונה אינו טוען טענת 'ברי' שהגוי קנה השדה מן המערער, אלא שהגוי אמר לו כך, ורבינו לשיטתו (למעלה פ"א ה"ו) שאין נשבעים על טענת 'שמא'. 33) אפילו אכלה הישראל שלש שנים. וטעמו של דבר, למה אין חזקה מועילה - מבואר ברשב"ם שם, שזו חזקה שאין עמה טענה (ראה לקמן הי"ב), משום שהישראל אינו יודע כיצד הגיע השדה לידי הגוי. ומזה יוצא, שאם טען הלוקח: הגוי מסר לי שטר קנין ממך, ואחר שאכלתי שלש שנים לא נזהרתי בו יותר - נאמן ב'מיגו', שיכול לטעון: ממך קניתיה (ראה הלכה הבאה).

7 **ו. טָעַן[34] זֶה הַיִּשְׂרָאֵל הַבָּא מֵחֲמַת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים**
8 **וְאָמַר: בְּפָנַי לְקָחָהּ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁמָּכַר לִי מִזֶּה**
9 **הַיִּשְׂרָאֵל הַמְעָרֵעַר עָלַי - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן, וְיִשָּׁבַע הֶסֵּת**
10 **עַל כָּךְ; מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: אֲנִי לְקַחְתִּיהָ מִמְּךָ וַהֲרֵי**
11 **אֲכַלְתִּיהָ שְׁנֵי חֲזָקָה, יָכוֹל לוֹמַר: מִפְּלוֹנִי לְקַחְתִּיהָ**
12 **שֶׁבְּפָנַי לְקָחָהּ מִמְּךָ.**

34) כרבא, שם לו.

13 **ז. אֵין מַחֲזִיקִין[35] בְּנִכְסֵי קָטָן וַאֲפִלּוּ הִגְדִּיל[36]. כֵּיצַד?**
14 **אֲכָלָהּ בְּפָנָיו כְּשֶׁהוּא קָטָן שָׁנָה אַחַת, וּשְׁתַּיִם אַחַר**
15 **שֶׁהִגְדִּיל, וְטָעַן: אַתָּה מָכַרְתָּ לִי, אַתָּה נָתַתָּ לִי - אֵין**
16 **זֶה כְּלוּם, עַד שֶׁיֹּאכַל שָׁלֹשׁ שָׁנִים רְצוּפוֹת אַחַר**
17 **שֶׁהִגְדִּיל[37].**

35) בבא־מציעא לט. 36) שם "אמר רבא, שמע־מינה מדרב הונא (מזה שאמר רב הונא אין מורידין קרוב כאפוטרופוס לנכסי קטן, יש ללמוד) אין מחזיקין בנכסי קטן". פירוש, נימוקו של רב הונא הוא שמא יישכח הדבר שכאפוטרופוס ירד, ויטען: בירושה באו לידי, ומכאן דייק רבא שבאפוטרופוס שאינו קרוב, אין מה לחשוש, ולמה? הלא אחר שלש שנים יכול לטעון קניתים מהמוריש ואכלתים שני חזקה? אלא ודאי אין מחזיקים בנכסי הקטן. רבינו (למעלה פי"ג ה"ז) נימק למה אפוטרופוס אין לו חזקה, משום שירד ברשות. ולפי־זה קשה: כיצד הסיק רבא מדברי רב הונא שאין מחזיקים בנכסי קטן כלל, אפילו אדם שאינו אפוטרופוס על נכסיו? הרי רב הונא עוסק בדיני אפוטרופוס? בלחם־משנה שם מבאר, שלדעת רבינו הוכחתו של רבא היא כך: מדברי רב הונא, אנו לומדים שני דברים: א. שחוששים לרמאות בנכסי קטן; ב. קטן אינו מכיר בנכסי אביו ואינו יודע למחות. ומכאן שאין מחזיקים בנכסי קטן אפילו מי שלא ירד ברשות בית־דין, שהרי בכל אדם ישנם שני תנאים אלה המבטלים את החזקה (כן פירשו גם ב'תוספות' שם ד"ה שמע־מינה). ולמעלה (שם) ביארנו למה נימק רבינו "מפני שירד ברשות", ראה שם. 37) הר"י מיגש, רבו של רבינו, מפרש מה שאמר רבא שם "ואפילו הגדיל" - אפילו השלים שנות החזקה אחר שהגדיל, מכיון שלא אכלה בפניו שלש שנים כשהוא גדול - אינה חזקה, אבל כשאכלה שלש שנים אחר שהגדיל הרי זו חזקה, שאנו אומרים, שבוודאי חקר הבן איפה נכסי אביו, ונודע לו ששדה זו היא של אביו והיה לו למחות. ורשב"ם שם פירש, שאפילו אכלה שלש שנים אחר שהגדיל - אין זו חזקה, מכיון שירד לשדה זו בקטנותו של הבן - לא נודע לו, ששדה זו של אביו היתה. וכן כתב הראב"ד בהשגותיו כאן, והסכימו לדעתו הרמב"ן והרשב"א והרא"ש שם. [ב'טור' חו"מ סי' קמט, מביא דעת רב האי גאון בתשובה, שאם טען המחזיק שקנאה מאביו והחזיק בה זמן מסויים כשהבן היה קטן ואחר־כך החזיק בה שלש שנים אחר שהגדיל - אין זו חזקה, משום שירד לה בקטנותו, אבל כשטען קניתי מהבן את השדה והחזקתי בה שלש שנים - הרי זו חזקה, אף־על־פי שירד לה בקטנותו בחיי אביו, שמכיון שמכר את השדה - הוכיח שידע שהוא של אביו (ראה 'פרישה' שם אות כג, וסמ"ע שו"ע שם ס"ק כט).

18 **ח. מִי שֶׁהֶחֱזִיק[38] בְּנִכְסֵי קָטָן שָׁנִים רַבּוֹת[39], וְטָעַן**
19 **וְאָמַר: מַשְׁכּוֹנָה הֵן בְּיָדִי, וְיֵשׁ לִי חוֹבָה עֲלֵיהֶן כָּךְ**
20 **וְכָךְ, הוֹאִיל וְאָלוּ רָצָה אָמַר: לְקוּחִים הֵן בְּיָדִי[40] -**
21 **נֶאֱמָן, שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ מַחְזֶקֶת שֶׁהָיָה לְאָבִיו שֶׁל זֶה[41];**
22 **וַהֲרֵי זֶה גּוֹבֶה מִשִּׁבְחָהּ[42] מַה שֶּׁטָּעַן, וְתַחֲזֹר**
23 **לַיְתוֹמִים. אֲבָל אִם יָצָא עָלֶיהָ קוֹל שֶׁהִיא שֶׁל**
24 **יְתוֹמִים[43] - אֵינוֹ נֶאֱמָן, שֶׁהֲרֵי אֵין מַחֲזִיקִין בְּנִכְסֵי**
25 **קָטָן[44]; וְתַחֲזֹר הַשָּׂדֶה וְכָל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל לַיְתוֹמִים,**
26 **עַד שֶׁיִּגְדְּלוּ[45] וְיַעֲשֶׂה עִמָּהֶן דִּין[46].**

38) בבא־בתרא לב: ולג. מעשה ברבא בר שרשום. 39) אפילו לא החזיק שלש שנים בחיי אביו (על־פי פירושו של הר"י מיגש שם). 40) מאביו. 41) נתבאר למעלה (פי"א ה"א) שבקרקע שאינה ידועה שהיא של המערער, נאמן המחזיק לומר לקוחה היא ממך. למעלה בפרק יב מהל' מלוה ולווה ה"ז נתבאר, שאפילו אכלה שני חזקה אין מוציאים השדה מידי יתומים קטנים, משום שאין מקבלים

עדים שלא בפני בעל־דין, וקטנים - כשלא בפניהם הם, ואין בזה ניגוד להאמור כאן, כי שם המדובר כשהשדה בחזקת היתומים, אבל כשאינה ידועה כלל שהיא של אביהם, וזה מחזיק בה - אין אנו צריכים לעדי חזקה, ואפילו לא לטענת חזקה. 42) מפירותיה, כפי שהותנה בינו ובין המוריש. ונראה שנוטל בלא שבועה (ראה לקמן ה"ט). 43) ולא אכלה שני חזקה בחיי האב. 44) ומכיון שאין לו חזקת שלש שנים, ערער הקול את חזקתו כמחזיק בשדה, אבל חזקת שלש שנים אין הקול מבטל. [הראב"ד בהשגותיו כאן חולק על רבינו, וסובר שהקול מבטל אפילו חזקת שלש שנים. וכן כתב רשב"ם בפירושו שם. וב'טור' חו"מ סי' קמט, כתב שזאת היא גם דעת רב האי גאון, ורבינו יונה ביאר דבריהם, שאם יצא הקול לפני גמר שלש שנים, הוא מבטל את החזקה, שמכיון שיצא קול, היה על המחזיק לשמור את שטרו, ואם לא שמר - גרם הפסד לעצמו, אבל כשיצא הקול אחר שאכלה שלש שנים בחיי האב - אין מוציאים את השדה מידו. ולפי ביאורו, אפשר לומר שהרמב"ם אינו חולק על רב האי גאון, ודבריו כאן ובהלכה הבאה (ראה שם) נאמרו כשיצא הקול אחר שאכלה שלש שנים בחיי האב]. 45) יגיעו לגיל שלש־עשרה ויביאו סימני בגרות. ומה שאמרנו בפכ"ט מהל' מכירה ה"ז, שאינו יכול למכור קרקע שירש עד גיל עשרים, היינו להוצאותיו, אבל לפירעון חובות - מוכר (רשב"ם שם). ויש להוסיף עוד: כאן בית־דין מוכרים ולא הוא עצמו, ומה שאמרו: אין בית־דין נזקקים לנכסי יתומים קטנים (לגבות מהם חוב אביהם) הכוונה לקטנים ממש, למטה משלש־עשרה. 46) יזמינם לבית־דין ויתבע את כל חובו.

1 **ט. אֲכָלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה בְּחַיֵּי אֲבִיהֶן[47] - מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל**
2 **לוֹמַר: לְקוּחָה הִיא בְּיָדִי מֵאֲבִיהֶן, נֶאֱמָן לוֹמַר: חוֹב**
3 **יֶשׁ לִי עַל אֲבִיהֶן, וְגוֹבֶה אוֹתוֹ מִן הַפֵּרוֹת[48]. וְגוֹבֶהוּ**
4 **שֶׁלֹּא בְּשָׁבוּעָה[49], מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: שֶׁלִּי הֵן.**

47) וטוען: משכון הם בידי. 48) אפילו אם יצא קול (ראה ראב"ד ומגיד־משנה). 49) למעלה פ"ח ה"ב גבי מטלטלין הידועים שהם של התובע, והנתבע טוען משכון הם בידי, כתב רבינו שנוטל בשבועה בנקיטת חפץ, ולמה כתב כאן "שלא בשבועה"? הראב"ד השיג כך על רבינו. ובמגיד־משנה מיישב, שאין לדמות קרקע למטלטלין, משום שמדין תורה אין נשבעים על הקרקעות, וחכמים תיקנו שבועת היסת, וכבר נתבארה דעת רבינו, שאין נשבעים היסת על טענת 'שמא', וכאן אין היתומים טוענים טענת 'ברי'.

5 **י. בּוֹרֵחַ[50] שֶׁפָּרַח מֵחֲמַת סַכָּנַת נְפָשׁוֹת[51], כְּגוֹן שֶׁהָיָה**
6 **הַמֶּלֶךְ מְבַקֵּשׁ לַהֲמִיתוֹ - אֵין מַחֲזִיקִין בִּנְכָסָיו. אֲפִלּוּ**
7 **אָכַל הַמַּחֲזִיק כַּמָּה שָׁנִים וְטָעַן שֶׁלָּקַח - אֵין אֲכִילָתוֹ**
8 **רְאָיָה. וְאֵין אוֹמְרִים לְבַעַל הַשָּׂדֶה: לָמָּה לֹא מִחִיתָ?**
9 **מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְעַסֵּק בְּנַפְשׁוֹ. אֲבָל הַבּוֹרֵחַ מֵחֲמַת**
10 **מָמוֹן - הֲרֵי הוּא כְּכָל אָדָם[52], וְאִם לֹא מִחָה -**
11 **מַחֲזִיקִין בִּנְכָסָיו.**

50) שם לח: אמר רבא: "הלכתא - אין מחזיקין בנכסי בורח". 51) כל התעניינותו נתונה להציל את נפשו ומפחד למחות, פן על־ידי מחאתו יוודע למלך מקום מחבואו. 52) כשחייו אינם בסכנה - אינו חושש למחות, שסומך הוא שלא ירדפו אחריו, שהרי נושיו יודעים שאין בידו כסף, ורוצה להשתמט עד שיוכל לפרוע (רשב"ם שם).

12 **יא. מַחֲזִיקִין[53] בִּנְכָסֵי אֵשֶׁת אִישׁ. כֵּיצַד? אֲכָלָהּ**
13 **מְקֻצָּת שְׁנֵי חֲזָקָה בְּחַיֵּי הַבַּעַל וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים אַחַר**
14 **מִיתַת הַבַּעַל, וְטָעַן וְאָמַר: מְכָרָתָהּ לִי אַתְּ וּבַעֲלִיךְ -**
15 **מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיָדוֹ; מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: מִמֵּךְ**
16 **לְקַחְתִּיהָ אַחַר מוֹת בַּעֲלֵךְ, שֶׁהֲרֵי אֲכָלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה**
17 **אַחַר מִיתַת הַבַּעַל וְלֹא מִחָה בּוֹ. אֲבָל אִם אֲכָלָהּ בְּחַיֵּי**
18 **בַּעְלָהּ כַּמָּה שָׁנִים, וְלֹא אֲכָלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה אַחַר מִיתַת**
19 **בַּעְלָהּ - אֵין לוֹ חֲזָקָה[54].**

53) שם נ: 54) שאין לבעל זכות למכור נכסי אשתו, שהרי אינו זוכה בנכסיה אלא לאכול פירותיהם כל ימי חייו עד שתתגרש. ואין זה דומה לאכל מקצת שני חזקה בחיי האב ומקצתן בחיי הבן, שאמרנו (למעלה פי"ב ה"ז) הרי זו חזקה; שם אילו אכל שלש שנים בחיי האב היתה החזקה מועילה, וכאן אכילה כזו אינה חזקה ('תוספות' שם ד"ה כגון).

20 **יב. כָּל חֲזָקָה[55] שֶׁאֵין עִמָּהּ טַעֲנָה - אֵינָהּ חֲזָקָה.**
21 **כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁאָכַל פֵּרוֹת שָׁדֶה זוֹ כַּמָּה שָׁנִים, וּבָא**
22 **הַמְעָרְעֵר וְאָמַר לוֹ: מֵאַיִן לְךָ שָׂדֶה זוֹ? שֶׁלִּי הוּא!**
23 **הֵשִׁיבוֹ וְאָמַר לוֹ: אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁל מִי הִיא, וְכֵיוָן שֶׁלֹּא**
24 **אָמַר לִי אָדָם כְּלוּם יָרַדְתִּי לְתוֹכָהּ - אֵין זוֹ חֲזָקָה,**
25 **שֶׁהֲרֵי לֹא טָעַן שֶׁלְּקָחָהּ וְלֹא שֶׁנִּתְּנָה לוֹ וְלֹא**
26 **שֶׁיָּרְשָׁהּ[56]. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא טָעַן[57], אֵין מוֹצִיאִין**
27 **אוֹתָהּ מִיָּדוֹ עַד שֶׁיָּבִיא זֶה הַמְעָרְעֵר עֵדִים שֶׁהִיא**
28 **שֶׁלּוֹ. הֵבִיא עֵדִים - תַּחֲזֹר לוֹ הַשָּׂדֶה, וּמוֹצִיאִין מִזֶּה**
29 **כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכָל. וְאֵין פּוֹתְחִין[58] לְזֶה הַמַּחֲזִיק**
30 **תְּחִלָּה, וְאֵין אוֹמְרִים: שֶׁמָּא שְׁטָר הָיָה לְךָ וְאָבַד, עַד**
31 **שֶׁיִּטְעַן מֵעַצְמוֹ[59]; וְאִם לֹא טָעַן - יַחֲזִיר כָּל הַפֵּרוֹת**
32 **שֶׁאָכָל. וְכֵן הָאוֹכֵל שְׁנֵי חֲזָקָה מֵחֲמַת שֶׁיֵּשׁ שְׁטָר**
33 **בְּיָדוֹ, וְנִמְצָא הַשְּׁטָר בָּטֵל[60] - בָּטְלָה הַחֲזָקָה[61], וְתַחֲזֹר**
34 **הַשָּׂדֶה עִם כָּל הַפֵּרוֹת לַבְּעָלִים.**

55) משנה וגמרא שם מא. 56) ראה לקמן הי"ד. 57) קניתיה ממך או נתונה לי. 58) כשהביא המערער עדים שהשדה שלו - אין בית־דין פותחים לעורר תשומת לב המחזיק, שיודיע שקנה או קיבל במתנה. 59) משמע, שאפילו טען תחילה: "איני יודע וכו'" יכול הוא לחזור ולטעון קניתי ממך ואבד שטרי, ומשום כך טענתי מה שטענתי. [וכן כתב רשב"ם שם, ומנמק, שאין כאן הכחשה ממש של טענתו הקודמת. ולדעת רבינו (למעלה פ"ז ה"ח) אפילו אם הוא מכחיש ממש טענתו הראשונה - הרי זה טוען וחוזר וטוען, כל זמן שלא הוכחש על־ידי עדים ולא יצא מבית־דין]. 60) מאיזו סיבה שהיא. 61) תוספתא בבא־בתרא פ"ב ה"א. ב'מנחת ביכורים' שם מנמק שהחזקה מועילה כשטוען: שטר היה לי ואבד, ונאמן משום שאין

אדם שומר שטרו יותר משלש שנים, ובנידון שלפנינו, כשהשטר בידו ואין לו תוקף - אין החזקה מועילה.

יג. הַבָּא[62] **מֵחֲמַת יֵרֵשָׁה - צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁדָּר אָבִיו בְּשָׂדֶה זוֹ אוֹ נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ אֲפִלּוּ יוֹם אֶחָד**[63]**, וְכֵיוָן שֶׁאֲכָלָהּ הוּא שָׁלֹשׁ שָׁנִים מֵחֲמַת אָבִיו - מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיָדוֹ. אֲבָל אִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה שֶׁדָּר בָּהּ אָבִיו כְּלָל - תַּחֲזֹר הַשָּׂדֶה וְכָל הַפֵּרוֹת לַמְעַרְעֵר שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֵדִים שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ; שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ טוֹעֵן עָלָיו שֶׁמָּכַר אוֹ נָתַן לוֹ, וְלֹא נוֹדְעָה קַרְקַע זוֹ לַאֲבוֹתָיו. הֵבִיא רְאָיָה שֶׁגָּרָאָה בָּהּ אָבִיו**[64] **- אֵינָהּ כְּלוּם**[65]**, שֶׁמָּא בָּא לְבַקֵּר אוֹתָהּ וְלֹא קָנָאָהּ; אֶלָּא צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁדָּר אָבִיו בָּהּ אֲפִלּוּ יוֹם אֶחָד.**

62) משנה, שם מא. 63) במשנה, אמרו: "הבא משום ירושה - אינו צריך טענה". פירוש, אינו צריך לברר כיצד הגיעה השדה לידי המוריש. ובגמרא שם עמוד ב, מבאר רבא: "טענה הוא דלא בעי (אינו צריך), אבל ראיה בעי (צריך)". 64) ראו את אביו מסייר באותה שדה. 65) כרבא, שם.

יד. הָרֵי שֶׁאָכַל[66] **שָׂדֶה זוֹ שָׁנִים רַבּוֹת, וּבָא הַמְעַרְעֵר וְאָמַר לוֹ: מַה לְּךָ וּלְשָׂדֶה זוֹ? הוֹדָה וְאָמַר לוֹ: יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהָיְתָה שֶׁלְּךָ, אֲבָל פְּלוֹנִי מְכָרָהּ לִי וְהוּא לְקָחָהּ מִמְּךָ**[67]**, וְאָמַר לוֹ הַמְעַרְעֵר: פְּלוֹנִי שֶׁמְּכָרָ לְךָ גַּזְלָן הוּא, הוֹאִיל וְהוֹדָה שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ וְשֶׁלֹּא לְקָחָהּ מִמֶּנּוּ - תַּחֲזֹר הַשָּׂדֶה וְכָל הַפֵּרוֹת**[68] **לַמְעַרְעֵר**[69]**, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לָזֶה הַמְעַרְעֵר עֵדִים שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ**[70]**. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. הֵבִיא זֶה הַמַּחֲזִיק עֵדִים, שֶׁפְּלוֹנִי שֶׁמָּכַר לוֹ דָּר בָּהּ אֲפִלּוּ יוֹם אֶחָד, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: בְּפָנַי לָקַח מִמְּךָ וְאַחַר כָּךְ מְכָרָהּ לִי - מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיָדוֹ**[71]**; שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ טַעֲנָה**[72] **עִם חֶזְקָתוֹ, וְאִלּוּ רָצָה טָעַן וְאָמַר: מִמְּךָ לָקַחְתִּיהָ, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ שְׁנֵי חֲזָקָה**[73]**.**

66) שם ל. 67) המוכר אמר לי כך. 68) שאכל המחזיק. 69) מעשה שם, שטען המערער כך ואמר למחזיק: אין אתה בכלל בעל-דין שלו, שהרי הנך מודה שהשדה שלי ולא קנית אותה ממני, ואם-כן מה היא זכותך נגדי? לְךָ ותבע לדין את המוכר. ואמר רבא: דינא טעין (טוען כדין). 70) הודאת הלוקח היא כמאה עדים - וחזקתו אינה מועילה, משום שהיא חזקה שאין עמה טענה. 71) כמו בדין שבהלכה יג, בבא מחמת ירושה. 72) שהרי טוען: יודע אני שמכרת למוכר שלי. 73) משמע שאם לא אכלה שני חזקה, מוציאים השדה מידו ואף-על-פי שאין למערער עדים שהיא שלו. במגיד-משנה מעיר, שיש חולקים וסוברים שאם אין לו עדים שהיא שלו, מעמידים השדה ביד הלוקח, אפילו כשלא אכלה שלש שנים. ומביא שם מחלוקת פוסקים, אם הלוקח יכול לתבוע מהמוכר שיחזיר לו מעותיו. יש אומרים, שהמוכר יכול לטעון: למה אמרת שידוע לך שהיא שלו? היה לך רק לטעון קניתיה מפלוני, ואם היה התובע אותי לדין, הייתי נאמן לטעון לקחתיה ממך, ב'מיגו' שלא היתה שלך מעולם. ויש אומרים שמחוייב להחזיר לו, משום שבית-דין הוציא מידו השדה. וממשיך וכותב שהרי"ף בהלכותיו פסק כסברא ראשונה. חיפשתי ולא מצאתי כל סמך לדבריו ברי"ף, ומה שכתב "ואי אית ליה פסידא בהאי דאודי ליה - איהו דאפסיד אנפשיה" הכוונה להפסד אחר, כגון שהמוכר עני או אלם וכדומה. ולשונו: ואי אית ליה (ואם יש לו), מוכיח קצת שלא בכל מקרה יש הפסד ללוקח, ואם הכוונה למעותיו - הרי בכל מקרה יש הפסד.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ד-ל' סיון תשע"ז

יום ראשון כ"ד סיון ה'תשע"ז

מצות עשה קט.

הַמִּצְוָה הַקי"ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִטְבּוֹל בְּמֵי מִקְוֶה וְאָז נִטְהַר מִכָּל-מִין מִמִּינֵי הַטֻּמְאָה שֶׁנִּטְמֵאנוּ בּוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעָלֶה: "וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת-כָּל-בְּשָׂרוֹ" (ויקרא טו, טז), וּבָא בַּקַּבָּלָה (ספרא פרשת מצורע): "מַיִם שֶׁכָּל-בְּשָׂרוֹ עוֹלֶה בָּהֶם וְהוּא שִׁעוּר מִקְוֶה", אֶלָּא אִם הָיוּ מַיִם נוֹבְעִים (ממעין), שֶׁלָּהֶם אֵין שִׁעוּר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת מִצְוָה זוֹ (הלכות מקוואות). וּמִתְּנָאֵיהֶ, שֶׁהַזָּב בִּלְבַד יִהְיוּ הַמַּיִם שֶׁיִּטְהַר בָּהֶם נוֹבְעִים, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בּוֹ הַכָּתוּב: "בְּמַיִם חַיִּים" (שם, יג). וְאֵין הַכַּוָּנָה בְּאָמְרֵנוּ שֶׁהַטְּבִילָה מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁכָּל-טָמֵא חַיָּב לִטְבּוֹל בְּהֶכְרֵחַ, כְּדֶרֶךְ שֶׁכָּל-הַמִּתְעַטֵּף בְּטַלִּית חַיָּב לַעֲשׂוֹת צִיצִית, אוֹ שֶׁכָּל-מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּיִת חַיָּב לַעֲשׂוֹת מַעֲקֶה — אֶלָּא כַּוָּנָתִי בְּכָךְ לְדִין טְבִילָה שֶׁאָנוּ נִצְטַוֵּינוּ שֶׁכָּל-הָרוֹצֶה לְהִטַּהֵר מִטֻּמְאָתוֹ לֹא יִתָּכֵן דָּבָר זֶה אֶלָּא בִּטְבִילָה בַּמַּיִם, וְאָז יִטְהָר. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת אחרי מות): "וְרָחַץ בַּמַּיִם, יָכוֹל גְּזֵרַת מֶלֶךְ (הקדוש ברוך הוא, ללא טעם) תַּלְמוּד לוֹמַר: וְאַחַר יָבֹא אֶל הַמַּחֲנֶה — מִפְּנֵי הַטֻּמְאָה". הֲרֵיהוּ רוֹמֵז לַכְּלָל הַזֶּה שֶׁבְּאַרְתִּי לְךָ: שֶׁזֶּה דִּין בִּלְבַד לְמִי שֶׁרוֹצֶה לְהִטַּהֵר שֶׁיַּעֲשֶׂה-כָּךְ — וְדִין זֶה הוּא הַמִּצְוָה; אֲבָל לֹא שֶׁנִּחַיְּבֵהוּ טְבִילָה דַּוְקָא, אֶלָּא הָרוֹצֶה לְהִשָּׁאֵר בְּטֻמְאָתוֹ וְלֹא יִכָּנֵס לַמַּחֲנֶה שְׁכִינָה (מעזרת ישראל שבבית המקדש ולפנים) אֵיזֶה זְמַן — רַשַּׁאי. וּכְבָר בֵּאֵר סֵפֶר הָאֱמֶת ("ספר התורה") שֶׁכָּל-מִי שֶׁנִּטְמָא וְטָבַל שֶׁהוּא טָהוֹר, אֶלָּא שֶׁאֵין טָהֳרָתוֹ שְׁלֵמָה עַד שֶׁיַּעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ

(שתשקע השמש ביום הטבילה). וְכֵן בָּא גַּם בַּפָּרוּשׁ הַמְקֻבָּל, שֶׁצָּרִיךְ לְטָבֵל וְגוּפוֹ עָרוֹם נוֹגֵעַ בְּשֶׁטַח הַמַּיִם. אָמְרוּ (עירובין ד:): "כָּל־בְּשָׁרוֹ — שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר חוֹצֵץ בֵּינוֹ וּבֵין הַמַּיִם". הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁמִּצְוָה זוֹ — וְהִיא מִצְוַת טְבִילָה — כּוֹלֶלֶת דִּינֵי הַמִּקְוֶה וְדִינֵי הַחֲצִיצָה וְדִינֵי טָבוּל יוֹם (זה שטבל ועדיין לא העריב — שקעה — שמשו). וּמִצְוָה זוֹ מְבֹאֶרֶת בְּמַסֶּכֶת מִקְוָאוֹת וּבְמַסֶּכֶת טְבוּל יוֹם.

יום שני כ"ה סיון ה'תשע"ז
מצות עשה קט.
הַמִּצְוָה הַק"ט נדפסה ביום הקודם.

יום שלישי כ"ו סיון ה'תשע"ז
מצות עשה קט.
הַמִּצְוָה הַק"ט נדפסה ביום ראשון.

יום רביעי כ"ז סיון ה'תשע"ז
מצות עשה קט. רלז.
הַמִּצְוָה הַק"ט נדפסה ביום ראשון.

הַמִּצְוָה הָרל"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לָדוּן בְּדִין הַשּׁוֹר, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־יִגַּח שׁוֹר וְגוֹ'" (שמות כא, כח), "וְכִי־יִגּוֹף שׁוֹר־אִישׁ אֶת־שׁוֹר רֵעֵהוּ" (שם, לה). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ הִלְכוֹת דִּין זֶה בְּשִׁשָּׁה הַפְּרָקִים הָרִאשׁוֹנִים מִ(בבא) קַמָּא.

יום חמישי כ"ח סיון ה'תשע"ז
מצות עשה רמ.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מָאתַיִם וְאַרְבָּעִים — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין הַהֶבְעֵר (שביערו בהמותיו, והזיקו שדות אחרים), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּי יַבְעֶר־אִישׁ שָׂדֶה אוֹ־כֶרֶם וְגוֹ'" (שמות כב, ד). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ הִלְכוֹת דִּין זֶה בְּכָל־לְלוּתוֹ בְּפֶרֶק ב' וּפֶרֶק ו' מִ(בבא) קַמָּא וּפֶרֶק ה' מִגִּטִּין.

יום שישי כ"ט סיון ה'תשע"ז
מצות עשה רלח.

הַמִּצְוָה הָרל"ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לָדוּן בְּדִין הַבּוֹר, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר" (שמות כא, לג). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ הִלְכוֹת דִּין זֶה בְּפֶרֶק ג' וּפֶרֶק ה' מִ(בבא) קַמָּא.

יום שבת קודש ל' סיון ה'תשע"ז
מצות עשה רמא.

הַמִּצְוָה הָרמ"א — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין הַבְעֵרָה (אש), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּי־תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה קוֹצִים" (שמות כב, ה). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ הִלְכוֹת דִּין זֶה בְּפֶרֶק ב' וּפֶרֶק ו' מִ(בבא) קַמָּא.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט סיון, תשי"ד
ברוקלין.

הרה"ג והרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ
מוה"ר אפרים אליעזר שי' הכהן

שלום וברכה!

כיוון כת"ר את השעה ונתקבל מכתבו כשעה לפני נסעי על אהל כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע ודבר בעתו מה טוב, והזכרתיו ואת כל ב"ב שיחיו וכפי שכותב במכתבו.

ובחודש גאולה זה אשר מיוסד על מרז"ל הידוע לאחר פטירתו כו' בתר רישא גופא אזיל (ערובין מ"א א) - ולהעיר מסוטה מ"ה ב. - נדבר בהתועדות דש"ק מברכין העבר, אשר כשצריכים להוציא אדם מבית השבי, מושכין אותו ועולה תחלה ונגאל הראש ובתר רישא גופא אזיל. וה"ה בגאולת כ"ק מו"ח אדמו"ר ראש ונשיא ישראל, יה"ר שבקרוב ממש בתרי' גופא אזיל, שגם העקביים בכלל (יעוין נזיר נ"א א. ושו"ת צפנת פענח להגאון מרגצוב ח"א, לד), בכלל זה בגאולה אמיתית והשלימה.

בברכה.

ישעיה פרק מג יב־כב

יב אָנֹכִי הִגַּדְתִּי וְהוֹשַׁעְתִּי וְהִשְׁמַעְתִּי וְאֵין בָּכֶם זָר וְאַתֶּם עֵדַי נְאֻם־יְהוָה וַאֲנִי־אֵל: יג גַּם־מִיּוֹם אֲנִי הוּא
וְאֵין מִיָּדִי מַצִּיל אֶפְעָל וּמִי יְשִׁיבֶנָּה: (ס) יד כֹּה־אָמַר יְהוָה גֹּאַלְכֶם קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל לְמַעַנְכֶם שִׁלַּחְתִּי
בָבֶלָה וְהוֹרַדְתִּי בָרִיחִים כֻּלָּם וְכַשְׂדִּים בָּאֳנִיּוֹת רִנָּתָם: טו אֲנִי יְהוָה קְדוֹשְׁכֶם בּוֹרֵא יִשְׂרָאֵל מַלְכְּכֶם:
(ס) טז כֹּה אָמַר יְהוָה הַנּוֹתֵן בַּיָּם דֶּרֶךְ וּבְמַיִם עַזִּים נְתִיבָה: יז הַמּוֹצִיא רֶכֶב־וָסוּס חַיִל וְעִזּוּז יַחְדָּו
יִשְׁכְּבוּ בַל־יָקוּמוּ דָּעֲכוּ כַּפִּשְׁתָּה כָבוּ: יח אַל־תִּזְכְּרוּ רִאשֹׁנוֹת וְקַדְמֹנִיּוֹת אַל־תְּתְבֹּנָנוּ: יט הִנְנִי עֹשֶׂה
חֲדָשָׁה עַתָּה תִצְמָח הֲלוֹא תֵדָעוּהָ אַף אָשִׂים בַּמִּדְבָּר דֶּרֶךְ בִּישִׁמּוֹן נְהָרוֹת: כ תְּכַבְּדֵנִי חַיַּת הַשָּׂדֶה
תַּנִּים וּבְנוֹת יַעֲנָה כִּי־נָתַתִּי בַמִּדְבָּר מַיִם נְהָרוֹת בִּישִׁימֹן לְהַשְׁקוֹת עַמִּי בְחִירִי: כא עַם־זוּ יָצַרְתִּי לִי
תְּהִלָּתִי יְסַפֵּרוּ: (ס) כב וְלֹא־אֹתִי קָרָאת יַעֲקֹב כִּי־יָגַעְתָּ בִּי יִשְׂרָאֵל:

רש"י

(יב) אנכי הגדתי. הגליות לאברהם: **והושעתי.** לקיים דברי בעת קץ: **והשמעתי.** לכם הראשונו': **ואין בכם זר.** באותן הימים שעשיתי כל אלה לא נראה בכולכם ביני העכו"ם אל זר להראות גדולתו ואלהותו בפני: **ואתם עדי.** שפתחתי לכם שבעה רקיעי' ולא ראיתם כל תמונה: **(יג) גם מיום אני הוא.** לא אותו היום לבדו הייתי לבדי כי גם מאז היות יום אני הוא לבדי: **אפעל.** אם באתי לפעול אין משיב: **(יד) למענכם שלחתי בבלה.** י"ת בדיל חוביכון אגליתי יתכון לבבל: **והורדתי בריחים כולם.** ואחתית במשוטין כולהון משוטין הוא עץ שמנהיג את הספינה ומיישרה: **וכשדים.** הוליכו אתכם באניות רנתם. וגם יש לפרשו על בשורת הגאולה: **למענכם שלחתי.** אשלח מלכי מדי לבבל ואוריד הכשדים בספינות ומשוטין לגולה לארץ מדי, וכשדים אוריד באניות שהיתה רינתם בהם: **(טז) הנותן בים דרך.** בים סוף ושם הוצאתי מצרים לרדוף אחריכם רכב וסוס וחיל ועיזוז וכולם יחדיו ישכבו מתים על שפת הים בל יקומו: **(יז) כפשתה כבו.** תירגם יונתן כבוצא עמי טפו: **(יח) אל תזכרו ראשונות.** הניסים הללו שאני מזכיר לכם שעשיתי במצרים אל תזכרו אותם מעתה כי בגאולה זו תעסקו להודות ולהלל: **אל תתבוננו.** אל תסתכלו בהן אל תתנו להם לב: **(כ) תכבדני חית השדה.** מקום שהוא חרב ומרבץ לחיות השדה לתנים ולבנות יענה: **כי נתתי במדבר מים.** כלומר בארץ חריבה אתן ישוב: **(כא) עם זו יצרתי לי.** למען תהלתי יספרו: **(כב) ולא אותי קראת.** ואתה לא אותי קראת בפנותך אחרי עכו"ם: **כי יגעת בי.** נלאיתם מהר בעבודתי:

מצודת דוד

(יב) אנכי הגדתי. קודם כל תשועה הגדתי אותה וכן הושעתי: **והשמעתי.** ר"ל לא להנביא לבד הגדתי כי אם לכולכם השמעתי על ידו: **ואין בכם זר.** ר"ל לא היה מי בכם זר מלדעת הדבר כי כולכם שמעתם מהנביא: **ואתם עדי.** שכן הוא האמת: **ואני אל.** ר"ל אני הוא אשר הושעתי אתכם: **(יג) גם מיום.** גם מאז היות יום אני הוא לבדי לעזור ולהושיע: **ואין מידי מציל.** את מי שארצה לאבדו: **אפעל.** מה שארצה אפעל הן להושיע הן לאבד: **ומי ישיבנה.** מי יוכל להשיב הפעולה ההיא ולמנעה: **(יד) למענכם.** למען תצאו מן הגולה שלחתי את כורש לבבל להחריבה: **הורדתי בריחים כולם.** כל בני בבל הורדתים כולם בספינות וכשדים השמיעו קול צעקתם בהאניות שהלכו בהם בגולה: **(טו) אני ה'.** ר"ל את זה עשיתי אני ה' המקודש לכם: **בורא.** ר"ל אני בורא ישראל ומלככם עשיתי את זה וכפל הדבר במ"ש: **(טז) הנותן.** אשר נתן דרך בים סוף בצאת ישראל ממצרים: **ובמים עזים.** זה הירדן שבקע בימי יהושע: **(יז) המוציא רכב וכו'.** הנותן בלב מצרים להוציא אנשי הרכב וסוסיהם ואנשי החיל עם כל החוזק לרדוף אחר בני ישראל: **יחדו.** כולם יחדו שכבו ולא הוסיפו לקום כי נטבעו במי הים: **דעכו.** נפשותם קפצה מהם וכבה מהר כפשתה הדולקת הכבה מהרה כי לא תתעכב הרבה בשריפתה: **(יח) אל תזכרו ראשונות.** אל תזכרו להפליא על הנסים שעשיתי לכם בימים הראשונות, וקדמוניות וכו' כפל הדבר במ"ש: **(יט) חדשה.** נס חדש אשר לא עשיתי מעולם: **עתה תצמח.** בזמן קרוב תהיה אם בקולי תשמעו: **הלא תדעוה.** את הישועה ההיא כי כתובה היא בתורה שנאמר ושב ה' וכו' ושב וקבצך וכו' (דברים ל): **דרך.** לשבי הגולה: **נהרות.** לרווות הצמאון: **(כ) תכבדני חית השדה.** אמר דרך משל כאילו חית השדה תכבדני בתהלותיה על אשר ימצאו מים במדבר במקום מדורם: **להשקות עמי.** בעת שובם מהגולה דרך המדבר: **(כא) יצרתי לי.** יצרתים לי לעם למען יספרו תהלתי: **(כב) ולא אותי.** אבל אתה יעקב לא קראת אותי כי פנית אחרי העכו"ם: **כי יגעת.** כי נעשית יגע ועיף בעבודתי ובטלת את העבודה:

מצודת ציון

(יד) בריחים. ענינו כמו ספינות ע"ש שכל מהלכם הוא ע"י הרוח: **באניות.** בספינות: **רנתם.** ענין קול צעקה ויללה כמו קומי רוני בלילה (איכה ב'): **(טז) עזים.** מל' עוז וחזק: **נתיבה.** שביל ודרך: **(יז) ועזוז.** מל' עוז וחוזק: **דעכו.** ענין קפיצה וכן דעכו כאש קוצים (תהלים קי"ח) ע"ש שבעת הכבוי קופצת השלהבת: **(יח) תתבוננו.** ענין הסתכלות בכוונת הלב: **(יט) בישימון.** במקום שממה: **(כ) תנים.** מין נחש: **ובנות יענה.** מין עוף המצוי במדבר:

איוב פרק כה ו

ו אַף כִּי־אֱנוֹשׁ רִמָּה וּבֶן־אָדָם תּוֹלֵעָה׃

איוב פרק כו א־יא

א וַיַּעַן אִיּוֹב וַיֹּאמַר׃ ב מָה־עָזַרְתָּ לְלֹא־כֹחַ הוֹשַׁעְתָּ זְרוֹעַ לֹא־עֹז׃ ג מַה־יָּעַצְתָּ לְלֹא חָכְמָה וְתוּשִׁיָּה לָרֹב הוֹדָעְתָּ׃ ד אֶת־מִי הִגַּדְתָּ מִלִּין וְנִשְׁמַת־מִי יָצְאָה מִמֶּךָּ׃ ה הָרְפָאִים יְחוֹלָלוּ מִתַּחַת מַיִם וְשֹׁכְנֵיהֶם׃ ו עָרוֹם שְׁאוֹל נֶגְדּוֹ וְאֵין כְּסוּת לָאֲבַדּוֹן׃ ז נֹטֶה צָפוֹן עַל־תֹּהוּ תֹּלֶה אֶרֶץ עַל־בְּלִי־מָה׃ ח צֹרֵר־מַיִם בְּעָבָיו וְלֹא־נִבְקַע עָנָן תַּחְתָּם׃ ט מְאַחֵז פְּנֵי־כִסֵּה פֹּרֵשׂ עָלָיו עֲנָנוֹ׃ י חָקַק־חָג עַל־פְּנֵי־מַיִם עַד־תַּכְלִית אוֹר עִם־חֹשֶׁךְ׃ יא עַמּוּדֵי שָׁמַיִם יְרוֹפָפוּ וְיִתְמְהוּ מִגַּעֲרָתוֹ׃

רש"י

(א) (מענה איוב): **(ד) ונשמת מי יצאה ממך.** מי שם בך הרוח הזה שיצא מפיך מי לא ידע זאת: **(ה) הרפאים.** גיהנם המרפה את הבריות: **יחוללו.** שבעה חללים שלו: **מתחת מים ושוכניהם.** בעמקי עמקים, וגם הוא: **(ו) ערום שאול נגדו.** לדעת ולראות את כל מה שבתוכו: **(ז) על בלימה.** אין כלום ביסוד כי הם עומדים באויר על חוזק זרועותיו של הקב"ה ודונש פי' בלימה מישור כמו (תהלים לב) במתג ורסן עדיו לבלום (כך ראיתי בס"א): **(ח) ולא נבקע ענן.** מעולם שיפלו מימיו ביחד: **תחתם.** תחת המים: **(ט) מאחז.** במחיצות פני כסא הכבוד כולו כגון ישת חשך סתרו (שם יח): **ופרשז.** על הכסא עננו כמו ודמות על ראשי החיות רקיע (יחזקאל א): **(י) חוק חג.** קומפ"ש בלע"ז לשון ובמחוג' יתארהו (ישעי' מד) סיבבו בחול להיות לו (החול) חוק גבול עולם ולא יעבור הים אותו חוג עד שיכלה אור וחשך: **(יא) ירופפו.** כשבראם והקרישם היו רופפים וגער בהם ועמדו ביובש ובחוזק: **ויתמהו.** תוהה ועולה (ס"א כאדם תוהה ועומד) במקום אחד:

מצודת דוד

(ו) אף כי. וכ"ש האדם אשר הרמה תאכלנו הבזוי מאד מול המקום איך לא יחשב ממנו מעט מן המרי לרב ואיה א"כ צדקתו: **ובן אדם תולעה.** כפל הדבר במ"ש (העולה מהמענה ההיא כי יאמר הן באמת יכנעו למקום מערכות השמים אם מיראת הרוממות אם מפחד העונש אבל אין לאדם גמול מה על המקום כי לגודל רוממות המקום ושפלות האדם אף מעט מן המרי יחשב לרב ואיה א"כ צדקתו):

(ב) מה עזרת. מהו העזר אשר נתת בדבריך למי שאין בו כח מעצמו להבין אמיתת ההשגחה: **הושעת.** מלת מה משמשת בשנים כאומר מה הושעת למי שאין בו עוז בזרועו להבין מאליו וכפל הדבר במ"ש: **(ג) מה יעצת.** מהו העצה שנתת למי שאין בו חכמה לדעת משכלו: **ותושיה.** וכי הודעת חכמת אלהות בשעור מרובה וכפל הדבר רבות פעמים כדרך המהתל ומלעיג: **(ד) את מי.** אל מי הגדת דברים כאלה כאומר וכי ימצא מי שאינו יודעם מעצמו עד שיצטרך לדבריך: **ונשמת מי.** נשיבת הרוח של מי יצאה ממך ר"ל ממי שמעת הדברים האלה ובדרך לעג אמר: **(ה) הרפאים.** כאומר ואם באת לספר מרוממות האל הנה יותר מזה ידעתי ואספר גם אני ואומר הנה הגיהנם מקום המתים אשר יש בה חללים רבים והם שבעה מדורי גיהנם והוא מתחת המים והשוכנים בהם כי פתח אחד יש לגיהנם בים: **(ו) ערום וגו'.** ועם כי הוא בעומק הארץ מתחת למים עכ"ז יודע המקום כל בה כאילו היתה ערום מבלי מכסה: **(ז) נוטה צפון.** ר"ל רקע הארץ על תוהו כי אין שם דבר מחזיקו ועל כי עיקר הישוב הוא בפאת הצפון לז"א נוטה צפון וגו': **על בלימה.** על דבר שאין בו ממש כי כל העמדת כדור הארצי לבל יתקרב לפאה מן הפאות הוא בעבור כי כל חלקי היסוד משתוקק ליסודו והרי כל כדור הארצי נשען על נקודת המרכז היא אמצעית הכדור נקודה שאינה מתחלקת: **(ח) צורר.** קושר מי המטר בהעבים להיות אצור בו ולהוריד טפות טפות לבד ומעולם לא נבקע הענן תחת המים עד אשר ישפכם בבת אחת: **(ט) מאחז פני כסה.** השמים נקרא כסא כמ"ש השמים כסאי (ישעיה סו) ואמר הנה האויר אשר על פני רקיע השמים מעבה עד שיהיה ראוי לאחוז בו ובזה פירש על הרקיע את עננו כי בזה האופן יהיה הוייות הענן כי יתעבה האויר: **(י) חוק חג.** עשה חוק הקפת החול על פני מי הים ובל יעברנה עד אשר תכלה האור עם החושך ר"ל לעולם עד שתחרב כל העולם כלו: **(יא) עמודי שמים.** הארץ תקרא עמודי השמים כי היא מרכז להם וכאילו מעמידה, והושאל מדבר גשמי אשר המרכז להם העיקר והיסוד ואמר הנה לפעמים ירעדו מקומות הארץ וינועו ממקומם וכאשר יגער בהם המקום ינוחו במקומם כאדם המתמה מגערת המאיים עליו ועומד על עמדו:

מצודת ציון

(ג) ותושיה. כן יקרא החכמה כי ישנה לעולם ולא תשוב לאין כיתר הדברים: **(ד) את מי.** אל מי: **ונשמת.** מלשון נשימה ונשיבת רוח כמו מנשמת אלוה יאבדו (לעיל ד) וענינו הדבור הבא בהפחת רוח וכאשר יאמר ויפיח לקץ (חבקוק ב): **(ה) הרפאים.** כן יקראו המתים ע"ש שנרפו ונחלשו ע"י מלאך המות: **יחוללו.** מל' חלל ונבוב: **(ו) שאול.** הוא הגיהנם וכן אבדון: **(ז) תוהו.** ענינו דבר שאין בו ממש: **בלימה.** היא שתי תיבות בלי מה: **(ח) צורר.** קושר כמו צרור כספו (בראשית מב): **(ט) כסה.** כמו כסא באל"ף: **פרשז.** מל' פרישה והזי"ן נוספת: **(י) חג.** ענין סיבוב ועיגול וכן וחוג שמים יתהלך (לעיל כב): **תכלית.** מלשון כליון: **(יא) ירופפו.** ירעדו כי עמודיה יתפלצון (לעיל ט) תרגומו מתרופפין:

מסכת פסחים

פרק ראשון

א אוֹר לְאַרְבָּעָה עָשָׂר בּוֹדְקִים אֶת הֶחָמֵץ לְאוֹר הַנֵּר. כָּל מָקוֹם שֶׁאֵין מַכְנִיסִין בּוֹ חָמֵץ – אֵין צָרִיךְ בְּדִיקָה. וְלָמָּה אָמְרוּ שְׁתֵּי שׁוּרוֹת בַּמַּרְתֵּף? מְקוֹם שֶׁמַּכְנִיסִין בּוֹ חָמֵץ. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: שְׁתֵּי שׁוּרוֹת עַל פְּנֵי כָּל הַמַּרְתֵּף; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: שְׁתֵּי שׁוּרוֹת הַחִיצוֹנוֹת שֶׁהֵן הָעֶלְיוֹנוֹת.

ב אֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא גֵּרְרָה חֻלְדָּה מִבַּיִת לְבַיִת וּמִמָּקוֹם לְמָקוֹם, דְּאִם כֵּן, מֵחָצֵר לְחָצֵר וּמֵעִיר לְעִיר, אֵין לַדָּבָר סוֹף.

פירוש ברטנורא

מסכת פסחים

א א אור לארבעה עשר. ליל שלמחרתו יהיה י"ד. וקורא התנא ללילה אור כדרך שקורין לעיור סגי נהור, ולישנא מעליא נקט: **בודקין את החמץ.** אית דמפרשי טעמא דבדיקה כדי שלא יעבור על בל יראה ובל ימצא אם יהיה חמץ בביתו בפסח. ואע"ג דבבטול בעלמא סגי, חיישינן שמא ימצא גלוסקא יפיפה וימלך על ביטולו ויחשוב עליה לאכלה ויעבור עליו על בל יראה ובל ימצא, הלכך בודקים את החמץ כדי לבערו מן העולם. ואית דאמרי טעמא דבדיקה גזירה שמא ימצא חמץ בביתו בפסח ויאכלנו, כיון שאין רגיל להיות בדל ממנו כל שאר ימות השנה: **לאור הנר.** בגמרא יליף דבדיקת חמץ צריכה שתהא לאור הנר, מדכתיב הכא (שמות יב) שאור לא ימצא, וכתיב התם (בראשית מד) וימצא הגביע, מה מציאה האמורה שם ע"י חפוש, שנאמר ויחפש וכו' וימצא, אף מציאה האמורה כאן על ידי חיפוש, וחפוש הוי בנר דכתיב (משלי כ) נר ה' נשמת אדם חופש כל חדרי בטן. ותקנו הבדיקה בלילה מפני שבלילה כל העם מצויין בבתיהם, ואור הנר יפה לבדיקה בלילה יותר מביום דשרגא בטיהרא לאו מהניא. ומיהו אם לא בדק ליל י"ד ובודק בי"ד שחרית צריך שיבדוק נמי לאור הנר: **ולמה אמרו.** לקמן במתניתין: **שתי שורות.** של חביות הסדורות זו ע"ג זו במרתף של יין צריך לבדוק ביניהן, אחר שאמרנו כל מקום שאין מכניסין בו חמץ א"צ לבדוק, למה הצריכו לבדקן. ומשני, לא אמרו אלא במרתף שמכניסין בו חמץ, כמו מרתף שמסתפק ממנו יין לשלחנו ופעמים שהשמש עומד למזוג ופתו בידו וכשהיין כלה נכנס במרתף להביא יין: **שתי שורות על פני [כל] המרתף.** דרך אוצרי יין לסדר חביותיהן שורות שורות עד שממלאין כל קרקעית המרתף וחוזרין ומניחין חבית על חבית, כשורות התחתונות כך שורות העליונות עד שמי הקורה. ושתי שורות שאמרו ב"ש הם שורה חיצונה מן הארץ עד שמי קורה, וחוזר ובודק החביות העליונות על פני ארכו ורחבו של מרתף, נמצאו שתי שורות כמין גא"ם יונית, שורה אחת בזקיפה ושורה אחת בשכיבה: **ב' שורות החיצונות.** השורה העליונה הסמוכה לשמי קורה הרואה פני הפתח, ושלמטה הימנה. ואותן שלפנים אינו בודק כלל. ומן החיצונות אינו בודק אלא שתי העליונות בלבד:

ב אין חוששין. כשבדק הבית בזית זו ובא לבדוק זית זו, אין חוששין שמא בתוך שבאתי לזו גררה חולדה למקום הבדוק וצריך אני לחזור ולבדוק, שאם

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

מסכת פסחים

באור משנה א

כבר הזכרנו בפתיחה למסכתנו, שחייבו חכמים לבדוק לפני הפסח את החמץ, היינו לחפש אחרי החמץ בכל מקום שהוא מצוי שם, כדי לבערו. בחיוב זה של "בדיקת חמץ" עוסקת משנתנו. – ונחלקו המפרשים בטעם הבדיקה. רש"י מפרש, כדי שלא יעבור על "בל יראה ובל ימצא", כלומר שאף על פי שביטל את החמץ בלבו, ומן התורה די בביטול בלבד, מכל מקום חייב לבדקו כדי לבערו, לפי שהביטול תלוי במחשבתו של אדם, שיבטלנו בלב שלם ויוציאנו מלבו לגמרי, ואין דעת כל בני אדם שווה, הלכך חששו, שמא לא יבטלנו בלבו לגמרי ונמצא עובר על "בל יראה ובל ימצא" (הר"ן לפי דעת רש"י). והרב מברטנורא כותב, שחרשים שמא ימצא גלוסקה (לחמניה) יפה, ויימלך על ביטולו ויחשוב עליה לאכלה, ויעבור על "בל יראה ובל ימצא". אבל בעלי תוספות מקשים על פירושו של רש"י, שהרי אמרו בגמרא: "הבודק צריך שיבטל", ומן התורה די בביטול בלבד, אם כן למה הצריכו חכמים בדיקה כלל?! מכאן נראה להם, שטעם הבדיקה הוא, לפי שחששו שמא ימצא חמץ בפסח ויבוא לאכלו. והחמירו בחמץ יותר מבשאר איסורים, לפי שאדם רגיל בו כל השנה; או לפי שהחמירה התורה בחמץ שעובר עליו ב"בל יראה ובל ימצא", החמירו חכמים לבדוק את החמץ ולבערו אפילו כשביטלו, גזירה שמא יבוא לאכלו.

אוֹר לְאַרְבָּעָה עָשָׂר – הלילה שלפני יום הארבעה עשר בניסן, **בּוֹדְקִים אֶת הֶחָמֵץ** – מחפשים את החמץ בכל המקומות שהוא מצוי שם לשם ביעורו, מהטעמים שכבר בארנו (בהקדמה למשנתנו), **לְאוֹר הַנֵּר** – שאור הנר יפה לבדיקה. ואף על פי שמותר להשהות את החמץ עד חצות היום של ערב פסח, מכל מקום תיקנו חכמים שתהא בדיקת החמץ בלילה שלפניו, לפי שבלילה בני אדם מצויים בבתיהם **(גמרא)**. ועוד, לפי שמצוות הבדיקה היא בנר, ואור הנר יפה לבדיקה בלילה יותר מביום. ומכל מקום מי שלא בדק בלילה והוא בודק בארבעה עשר בניסן בבוקר, צריך שיבדוק גם כן לאור הנר.

כָּל מָקוֹם שֶׁאֵין מַכְנִיסִין בּוֹ חָמֵץ – כל השנה, **אֵין צָרִיךְ בְּדִיקָה** – שאין חייבים לבדוק אלא במקומות שדרך בני אדם להכניס שם לפעמים חמץ. **וְלָמָּה אָמְרוּ** – חכמים: **שְׁתֵּי שׁוּרוֹת בַּמַּרְתֵּף** – שתי שורות של חביות יין הסדורות במרתף צריכות בדיקה (משנה קדומה היא, ומבוארת להלן במשנתנו), **והרי אין מכניסים חמץ במרתף?** **מְקוֹם שֶׁמַּכְנִיסִין בּוֹ חָמֵץ** – לא אמרו אלא במרתף שמכניסים בו חמץ, כגון מרתף של יין שלוקח ממנו יין לשולחנו, ופעמים הוא עומד מתוך הסעודה כשפיתו בידו, ונכנס למרתף להביא משם יין, ושוכח שם את הפת. וכיוצא בודקים שתי שורות במרתף? **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: שְׁתֵּי שׁוּרוֹת עַל פְּנֵי כָּל הַמַּרְתֵּף** – החביות במרתף של יין מסודרות שורות שורות זו אצל זו, ועליהן חביות עד התקרה; ונחלקו אמוראים בפירוש דברי בית שמאי "שתי שורות על פני כל המרתף": יש אומרים, שבודק את סידרת החביות שכנגד הכניסה (בחזית), מן הארץ ועד התקרה, והסידרה השניה שלאחריה, והן הנקראות: "שתי שורות על פני כל המרתף", לרחבו ולגבהו. ויש אומרים, שאינו בודק את הסידרה השנייה (האנכית) שבפנים, אלא את הסידרה העליונה (האפקית) הרואה את התקרה, כלומר ש"שתי השורות" הן: הסידרה האנכית שבחזית המרתף והסידרה האפקית העליונה, וצורתן כמין דל"ת. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: שְׁתֵּי שׁוּרוֹת הַחִיצוֹנוֹת שֶׁהֵן הָעֶלְיוֹנוֹת** – אין צורך לבדוק שתי שורות (סידרות) שעל פני כל המרתף, אלא שתי השורות החיצונות בלבד, שהן לרוחב המרתף; ואף בדברי בית הלל נחלקו בגמרא. יש אומרים: השורה העליונה והשורה שלמטה ממנה, ושתיהן כנגד הכניסה. ויש אומרים: השורה העליונה והשורה שלפנים הימנה, היינו שתי השורות הראשונות, הרואות את התקרה.

בענין הלשון "אור לארבעה עשר" נאמרו פירושים שונים. יש מבארים שקורא התנא ללילה "אור" כדרך שקוראים לעוור "סגי־נהור". וכיון בזה להתחיל מסכתנו בלשון מעולה (רמב"ם). ויש מוסיפים: משום "פתח דבריך יאיר" (הרו"ה והר"ן). בעל "תפארת ישראל" כותב: לפי שמצוות בדיקת חמץ היא בהתחלת הערב כשעדיין אור קצת, או שהכוונה היא: משעת צאת הכוכבים.

ג רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בּוֹדְקִין אוֹר אַרְבָּעָה עָשָׂר וּבְאַרְבָּעָה עָשָׂר שַׁחֲרִית וּבְשָׁעַת הַבְּעוּר; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: לֹא בָּדַק אוֹר אַרְבָּעָה עָשָׂר – יִבְדֹּק בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר, לֹא בָּדַק בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר – יִבְדֹּק בְּתוֹךְ הַמּוֹעֵד, לֹא בָּדַק בְּתוֹךְ הַמּוֹעֵד – יִבְדֹּק לְאַחַר הַמּוֹעֵד. וּמַה שֶּׁמְּשַׁיֵּר – יַנִּיחֶנּוּ בְּצִנְעָא, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא צָרִיךְ בְּדִיקָה אַחֲרָיו.

ד רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אוֹכְלִין כָּל חָמֵשׁ, וְשׂוֹרְפִין בְּתְחִלַּת שֵׁשׁ; וְרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אוֹכְלִין כָּל אַרְבַּע, וְתוֹלִין כָּל חָמֵשׁ, וְשׂוֹרְפִין בְּתְחִלַּת שֵׁשׁ.

ה וְעוֹד אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: שְׁתֵּי חַלּוֹת שֶׁל תּוֹדָה פְּסוּלוֹת מְנָחוֹת עַל גַּג הָאִצְטְבָא, כָּל זְמַן שֶׁמְּנָחוֹת – כָּל הָעָם

פירוש ברטנורא

באת לחוש לכך הרי גם מחצר לחצר י"ל כן אני בדקתי קודם לחברי ולאחר בדיקתי הביאה חולדה חמץ מחצר חברי לחצרי ואין לדבר סוף:

ג בודקים אור ארבעה עשר ובארבעה עשר שחרית. הכי קאמר, באחד מג' פרקים הללו בלבד בודקים, ולאחר ג' פרקים הללו אם לא בדק שוב אינו בודק: **בתוך המועד.** בשעה ששית שהוא מועד הביעור: **לאחר המועד.** עד שתחשך. ואית דמפרשי בתוך המועד, בתוך הפסח. לאחר המועד, לאחר הפסח. כדי שלא יתערב לו חמץ שעבר עליו הפסח שהוא אסור בהנאה בחמץ של היתר שנעשה לאחר הפסח. ור' יהודה סבר לאחר הביעור, דהיינו לאחר זמן איסורו של חמץ, לא יבדוק כלל דלמא אתי למיכל מיניה. ורבנן אמרי יבדוק לאחר זמן איסורו, ולא חיישינן דלמא אתי למיכל מיניה כיון שכל עצמו מחזר עליו לשורפו. ואין הלכה כרבי יהודה:

ד ושורפין בתחלת שש. ואע"ג דכל שעה ששית מדאורייתא שריא, גזרו רבנן עליה דלמא טעו וסבר על השביעית שהיא ששית. אבל החמישית לא טעו למימר על השביעית שהיא חמישית, ומותר: **תולין כל חמש.** ואינו אוכל, גזרה משום יום המעונן דטעי וסבר על השביעית שהיא חמישית. ומיהו לשרוף אינו צריך, ומאכיל לבהמתו. אבל ששית אף בהנאה אסור מדרבנן, גזירה משום שביעית. והלכה כר"י:

ה שתי חלות. של חמץ: **של תודה פסולות.** שנפסלו בלינה. שמתוך שהן מרובות לחמי תודה ב"ג בניסן, שכל מי שיש לו תודה להביא מביאה ב"ג,

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ב

אֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא – תוך כדי בדיקת החמץ, **גֵּרָרָה חֻלְדָּה** – חמץ, **מִבֵּית לְבֵית** – מבית שעדיין לא נבדק לבית שנבדק, **וּמִמָּקוֹם לְמָקוֹם** – כגון מזוית שעוד לא נבדקה לזוית שנבדקה; והרמב"ם מפרש: אין חוששים שמא גררה חולדה חמץ מבית שמכניסים בו חמץ לבית שאין מכניסים בו חמץ (**הל' חמץ ומצה ב, ז; עיין שם נושאי כליו**), **דְּאִם כֵּן** – שאם נחשוש לכך, **מֻחְצֶר לְחָצֵר וּמֵעִיר לְעִיר, אֵין לַדָּבָר סוֹף** – יש לחשוש גם שמא גררה חולדה מחצר שעדיין לא נבדקה לחצר שנבדקה, שהרי לא כל האנשים בודקים בבת אחת, וכן יש לחשוש שמא גררה חולדה מעיר לעיר, ואין לדבר סוף.

יום שני

באור משנה ג

משנתנו באה ללמד במי ששכח או הזיד ולא בדק בליל ארבעה עשר.

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בּוֹדְקִין אוֹר אַרְבָּעָה עָשָׂר, וּבְאַרְבָּעָה עָשָׂר שַׁחֲרִית וּבְשָׁעַת הַבְּעוּר – כלומר, באחד משלושת הזמנים הללו בלבד בודקים את החמץ, שאם לא בדק בליל ארבעה עשר, יבדוק בארבעה עשר בבוקר; ואם לא בדק בבוקר, יבדוק בשעת ביעור החמץ, היינו בתחילת השעה הששית (שעה לפני חצות היום). אבל לאחר שעברה שעת הביעור, שוב אינו בודק, שאם יבדוק אחר שעת הביעור חושש רבי יהודה שמא ימצא חמץ ויבוא לאכול ממנו; **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: לֹא בָּדַק אוֹר אַרְבָּעָה עָשָׂר, יִבְדֹּק בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר** – כל היום; **לֹא בָּדַק בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר, יִבְדֹּק בְּתוֹךְ הַמּוֹעֵד** – בחג הפסח, **לֹא בָּדַק בְּתוֹךְ הַמּוֹעֵד, יִבְדֹּק לְאַחַר הַמּוֹעֵד** – לאחר החג, לפי שחמץ שעבר עליו הפסח אסור בהנאה (כמבואר להלן ב, ה). חכמים סוברים, שאף לאחר זמן האיסור של אכילת חמץ רשאי הוא לבדוק, ואינם חוששים שמא יבוא לאכול מן החמץ שימצא, שהרי הוא עצמו מחזר אחריו לשרפו. וכן הלכה (**רמב"ם הל' חמץ ומצה ג, ה**). **וּמַה שֶּׁמְּשַׁיֵּר** – הבודק את החמץ בלילה, מה שהוא משאיר מן החמץ לצורך אכילת הלילה ומחר ולביעור, **יַנִּיחֶנּוּ בְּצִנְעָא** – במקום מוצנע, **כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא צָרִיךְ בְּדִיקָה אַחֲרָיו** – שאם יחסר מן החמץ שהשאיר, הריהו צריך לבדוק שנית (**גמרא**).

בארנו דברי חכמים לפי רוב המפרשים (תוספות; הרי"ף; הרמב"ם). אבל רש"י מפרש: לא בדק אור ארבעה עשר יבדוק בארבעה עשר – **בבוקר**, לא בדק בארבעה עשר – **בבוקר**, יבדוק בתוך המועד – **בשעה ששית של היום**, שהוא מועד הביעור; לא בדק בתוך המועד יבדוק לאחר המועד – אפילו לאחר שעת הביעור, כלומר כל יום ארבעה עשר עד שתחשך (עיין "תוספות יום טוב"). אבל בתוך הפסח לא יבדוק, שכיון שאז חייבים כרת על אכילתו, אף חכמים גוזרים שמא ישכח ויאכלנו (הר"ן לדעת רש"י).

באור משנה ד

משנתנו באה ללמד עד איזו שעה מותר לאכול חמץ בערב פסח, ומתי שעת ביעורו. וכבר בארנו (ברכות א, ב), שהשעות הנזכרות במשנה הן "שעות זמניות" (ולא יחידות זמן קבועות כמקובל בימינו), והיינו שמחלקים את היום (מעלות השחר עד צאת הכוכבים) לשנים עשר חלקים, וכל חלק השנים עשר של היום נקרא "שעה זמנית". אמנם באמצע ניסן (בשנה שאינה מעוברת), שאורך היום בארץ ישראל הוא בין שתים עשרה לשלש עשרה שעות אין הבדל גדול בין שעות זמניות לשעות הנהוגות אצלנו. אבל יש עוד הבדל במניין השעות בינינו לבינם, שאנו מונים את השעות מחצות הלילה ומחצות היום, ובזמן המשנה היו מונים אותן מן הבוקר, היינו מעלות השחר (ויש אומרים: מהנץ החמה), עד הערב, היינו עד צאת הכוכבים (ויש אומרים: עד שקיעת החמה).

רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אוֹכְלִין – חמץ בארבעה עשר בניסן, **כָּל חָמֵשׁ** – שעות של היום (כגון אם אורך היום הוא 12 שעות, מ-6 בבוקר עד 6 בערב, אוכלין חמץ עד 11 לפני הצהרים), **וְשׂוֹרְפִין** – את החמץ, **בְּתְחִלַּת שֵׁשׁ** – בתחילת השעה השישית של היום; ואף על פי שמן התורה אין החמץ אסור אלא מחצות היום ואילך, מכל מקום עשו חכמים סייג לבערו שעה קודם לכן, גזירה שמא יטעו ויחשבו על השעה השביעית שהיא ששית. **וְרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אוֹכְלִין כָּל אַרְבַּע** – שעות של היום (עד שעה 10), שגזרו חכמים על איסור אכילת החמץ שעתיים קודם זמן איסורו מן התורה, **וְתוֹלִין כָּל חָמֵשׁ** – בשעה החמישית מניחין את החמץ בדין ספק, שאינו נאכל ואינו נשרף, שהואיל וענין זה מסור להמון ולעמי הארץ חוששים גם לטעות של שתי שעות. ומבואר בגמרא, שאף על פי שבשעה החמישית חמה במזרח ובשביעית חמה במערב, ואין טועים בשעות אלו, מכל מקום גזרו חכמים משום יום המעונן, שעלולים לטעות בו אף בין השעה החמישית לשביעית; **וְשׂוֹרְפִין בְּתְחִלַּת שֵׁשׁ** – שמאותה שעה אסור הוא מדרבנן אף בהנאה, הואיל ומתחילת שבע מתחיל איסורו מן התורה. ברם, בחמישית אינו צריך לשרוף, שכן אותה שעה עדיין החמץ מותר בהנאה, כגון להאכילו לבהמתו. והלכה כרבי יהודה.

יום שלישי

באור משנה ה

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא באה ללמד, שבבית המקדש היו עושים סימן בערב פסח, עד איזו שעה מותר לאכול חמץ ומתי חייבים בביעורו.

וְעוֹד אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: שְׁתֵּי חַלּוֹת שֶׁל תּוֹדָה – מלחמי התודה

אוֹכְלִים; נִטְלָה אַחַת – תּוֹלִין, לֹא אוֹכְלִין וְלֹא שׁוֹרְפִין; נִטְלוּ שְׁתֵּיהֶן – הִתְחִילוּ כָּל הָעָם שׁוֹרְפִין. רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: חֻלִּין נֶאֱכָלִים כָּל אַרְבַּע, וּתְרוּמָה כָּל חֲמֵשׁ, וְשׁוֹרְפִין בְּתְחִלַּת שֵׁשׁ.

ו רַבִּי חֲנִינָא סְגַן הַכֹּהֲנִים אוֹמֵר: מִימֵיהֶם שֶׁל כֹּהֲנִים, לֹא נִמְנְעוּ מִלְשָׁרוֹף אֶת הַבָּשָׂר שֶׁנִּטְמָא בְּוֶלֶד הַטָּמְאָה עִם הַבָּשָׂר שֶׁנִּטְמָא בְּאַב הַטֻּמְאָה, אַף עַל פִּי שֶׁמּוֹסִיפִין טֻמְאָה עַל טֻמְאָתוֹ. הוֹסִיף רַבִּי עֲקִיבָא וְאָמַר: מִימֵיהֶם שֶׁל כֹּהֲנִים, לֹא נִמְנְעוּ מִלְּהַדְלִיק אֶת הַשֶּׁמֶן שֶׁנִּפְסַל בְּטִבּוּל יוֹם, בְּנֵר שֶׁנִּטְמָא בְּטֻמְאַת מֵת, אַף עַל פִּי שֶׁמּוֹסִיפִין טֻמְאָה

פירוש ברטנורא

נפסלות בלינה לבוקר של י"ד. לחמי תודה ארבעים חלות, עשרה מהן חמץ. ותודה נאכלת ליום ולילה, ואם היו מביאים אותם בי"ד אין נאכלות של חמץ אלא עד שש שעות, ואסור להביא קרבן ביום שיתמעט זמן אכילתו, שאין מביאין קדשים לבית הפסול, הלכך כל מי שהיה עליו קרבן תודה מביאה בי"ג, דבי"ד לא יוכל להביאה, וכל שכן בפסח, ונפסלו בלינה ליום י"ד לפי שלא היו להם אוכלים כל כך, ומשום הכי דפסולות היו נתונות שם, שאם היו כשרות לא היו נותנים אותם שם לפסלם בידים: **שמונחות.** שם עד זמן הביעור ונשרפות: **על גג האצטבא.** שהיה בהר הבית. כדי שיראו אותם שם לסימן: **ניטלה אחת מהן.** בתחלת שעה חמישית בא שליח ב"ד ונוטל האחת, וכל העם מכירים שהגיע שעה חמישית ותולין: **ותרומה כל חמש.** דאסור להפסיד קדשים בידים כל זמן שיכול לאכלם: **ושורפין בתחלת שש.** דהשתא ודאי רובא טעו בין ו' לז'. ואין הלכה כר"ג:

ו מימיהם של כהנים לא נמנעו. משום דבעי למתני סיפא מדבריהם למדנו ששורפין תרומה טהורה עם הטמאה [נקט] לה הכא: **מלשרוף את הבשר שנטמא בולד הטומאה.** בולד של ולד קאמר. כלומר הבשר שהוא שלישי שנטמא בשני לטומאה, שהוא ולד של ולד, לא נמנעו מלשרפו עם הבשר שנטמא באב הטומאה שהוא ראשון לטומאה. וכשנוגע זה הבשר שהיה מתחלתו שלישי בבשר שנטמא באב הטומאה חוזר להיות שני, שהרי נגע בראשון ונעשה שני, ונמצא שהוסיפו לו טומאה על טומאתו, דמעיקרא שלישי והשתא שני. ואעפ"כ לא נמנעו מלשרפו עם חמור ממנו, דהואיל ואף זה הקל לשריפה עומד לא חשו אם מטמאין אותו יותר ממה שהיה. ואע"פ שאין אוכל מטמא אוכל מן התורה שנאמר בטומאת אוכלין (דברים י"ד) טמא הוא, הוא טמא, ואינו מטמא אוכל ביוצא בו, מ"מ רבנן גזרו שיהיה אוכל מטמא אוכל: **השמן.** של תרומה: **שנפסל בטבול יום.** הוא שלישי לטומאה, דטבול יום פוסל את התרומה מן התורה ועושה אותה שלישי לעולם, לא שנא אוכלין ולא שנא משקין: **בנר שנטמא בטמא מת.** האי נר של מתכת הוא. וכל כלים חוץ מכלי

משניות מבוארות – קהתי

של חמץ, **פְּסוּלוֹת** – שנפסלו מלאכול, כמו שנבאר להלן, **מֻנָּחוֹת עַל גַּג הָאַצְטְבָא** – שהיה בהר הבית (אצטבא – אכסדרה של עמודים), כדי שהעם יראו אותן לסימן. **כָּל זְמַן שֶׁמֻּנָּחוֹת** – שתי החלות על הגג, **כָּל הָעָם אוֹכְלִים** – חמץ. **נִטְלָה אַחַת** – מהן, שבתחילת שעה חמישית היה בא שליח בית דין ונוטל האחת, **תּוֹלִין** – מספק, **לֹא אוֹכְלִין וְלֹא שׁוֹרְפִין** – את החמץ; **נִטְלוּ שְׁתֵּיהֶן** – היינו בתחילת שעה ששית, **הִתְחִילוּ כָּל הָעָם שׁוֹרְפִין** – את החמץ, וגומרים ביעור החמץ תוך השעה השישית. בענין החלות של תודה מבואר בגמרא, שכל מי שהיה צריך להביא קרבן תודה, היה מביאו בשלשה עשר בניסן, מפני שמביאים עם התודה ארבעים חלה, שלשים עשויות מצה ועשר חלות הן חמץ, והתודה עם חלותיה נאכלות ליום ולילה, ואילו היו מביאים את התודה בארבעה עשר, לא היה חמץ שבה נאכל אלא עד שש שעות, ואין מביאים קדשים לבית הפסול, כלומר שאין מקריבים אותם ביום שיתמעט זמן אכילתם, שאם עושים כן הרי גורמים לבוא לידי נותר, הלכך כל מי שהיה לו להקריב תודה היה מקריבה בשלשה עשר בניסן, אבל מתוך שהיו חלות מרובות לא היו הכהנים מספיקים לאכלן, והיו קצתן נפסלות משום נותר; ומהחלות הפסולות הללו היו מניחים שתיים על גג האצטבא בארבעה עשר בניסן. אבל אילו היו כשרות לא היו מניחים אותן שם כדי לפסלן בידיים. **רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: חֻלִּין נֶאֱכָלִים כָּל אַרְבַּע** – מאכלי חמץ של חולין, שאינם תרומה, אוכלים בערב פסח עד ארבע שעות, **וּתְרוּמָה כָּל חֲמֵשׁ** – אבל מאכלי תרומה אוכלים גם בשעה החמישית, שאסור להפסיד תרומה בידיים כל זמן שיכולים לאכלה, **וְשׁוֹרְפִין בְּתְחִלַּת שֵׁשׁ** – אף חמץ של תרומה, הואיל וחכמים אסרו את החמץ מאותה שעה אפילו בהנאה (**המאירי**). ואין הלכה כרבן גמליאל. אלא תולין כל חמש בין בחולין בין בתרומה.

באור משנה ו

משנה זו עוסקת בשריפת בשר קדשים שנטמא בטומאה קלה יחד עם בשר קדשים שנטמא בטומאה חמורה; והובאה כאן משום המשנה הבאה. וכבר הזכרנו במקומות אחדים, שיש דרגות בטומאה. טומאת המת היא אבי אבות הטומאה. כל המיטמא מחמת המת, בין אדם בין כלים, נקרא "טמא מת", והוא אב הטומאה. ויש עוד אבות הטומאה, כגון השרץ המת, הנבלה, הזב, המצורע ועוד (עיין כלים א). הנוגע באב הטומאה נעשה ראשון לטומאה, ואין ראשון לטומאה מטמא אלא אוכלים ומשקים. ואם נגע אוכל בראשון לטומאה, הרי זה נעשה שני לטומאה. והלכה היא ששני עושה שלישי לטומאה בתרומה, ושלישי עושה רביעי לטומאה בקודש. כל הדרגות שלמטה מאב הטומאה נקראות "ולד הטומאה". אב הטומאה נקרא טומאה חמורה, הואיל ומטמא אדם וכלים; ואילו ולד הטומאה נקרא טומאה קלה, שאינו מטמא אדם וכלים אלא אוכלים ומשקים בלבד, כפי שכבר הזכרנו לעיל.

רַבִּי חֲנִינָא סְגַן הַכֹּהֲנִים אוֹמֵר – סגן הכהנים היינו סגן הכהן הגדול (הסגן היה ממונה למלא מקומו של הכהן הגדול, אם יארע בו פסול ביום הכיפורים, וכן היו לו תפקידים מיוחדים על יד הכהן הגדול): **מִימֵיהֶם שֶׁל כֹּהֲנִים** – כל ימי עבודתם במקדש, **לֹא נִמְנְעוּ** – הכהנים, **מִלְּשָׂרוֹף אֶת הַבָּשָׂר שֶׁנִּטְמָא בְּוֶלֶד הַטֻּמְאָה** – בגמרא מבואר, שמדובר כאן בבשר שנטמא בשני לטומאה ("ולד ולד הטומאה"), שנעשה הבשר שלישי לטומאה, ולא נמנעו מלשרוף בשר זה יחד **עִם הַבָּשָׂר שֶׁנִּטְמָא בְּאַב הַטֻּמְאָה** – ונעשה ראשון לטומאה, **אַף עַל פִּי שֶׁמּוֹסִיפִין טֻמְאָה עַל טֻמְאָתוֹ** – שכן הבשר שהיה שלישי נגע עכשיו בבשר שהוא ראשון, ונעשה שני לטומאה; שהואיל ונטמא הבשר והוא עומד להישרף, אין מקפידים על תוספת טומאתו משלישי לשני, שלא הוזהרנו אלא בשמירת בשר קודש טהור שלא יטמא או שלא ייפסל, אבל בבשר קודש טמא אין כל אזהרה שלא להוסיף טומאה על טומאתו. אמנם תוספת טומאה זו אינה אלא מדרבנן, שכן מן התורה אין אוכל מטמא אוכל, שכתוב בטומאת אוכלים (**ויקרא יא, לח**): "וכי יותן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו, טמא הוא לכם", ודרשו: "טמא הוא", ואינו מטמא כיוצא בו. אבל חכמים גזרו שיהא אוכל מטמא אוכל; ואף על פי כן כל שעומד להישרף לא חששו בו לתוספת טומאה.

הוֹסִיף רַבִּי עֲקִיבָא – על דבריו של רבי חנינא סגן הכהנים **וְאָמַר: מִימֵיהֶם שֶׁל כֹּהֲנִים, לֹא נִמְנְעוּ מִלְּהַדְלִיק אֶת הַשֶּׁמֶן שֶׁנִּפְסַל בְּטִבּוּל יוֹם** – טבול יום הוא טמא שטבל מטומאתו בעוד יום, ועד שיעריב עליו השמש דינו כשני לטומאה, וכשנוגע בשמן של תרומה הריהו עושה אותו שלישי לטומאה (ושמן תרומה, שנטמא מותר בהנאה), ולא נמנעו הכהנים מלהדליקו **בְּנֵר שֶׁנִּטְמָא בְּטֻמְאַת מֵת** – בגמרא מבואר, שמדובר כאן בנר של מתכת, כלומר במנורת מתכת, וההלכה היא שכלי מתכת שנגע במת נעשה אבי אבות הטומאה כמת עצמו, וכשנגע בטמא מת נעשה אב הטומאה כמותו, שנאמר (**במדבר יט, טז**): "וכל אשר יגע על פני השדה בחלל חרב", ודרשו: חרב הרי הוא כחלל. נמצא הנר הזה שנטמא בטמא מת הוא אב הטומאה, ועושה את השמן שהדליקו בו ראשון לטומאה, ולא חששו לכך, **אַף**

עַל טֻמְאָתוֹ.

ז אָמַר רַבִּי מֵאִיר: מִדְּבְרֵיהֶם לָמַדְנוּ, שֶׁשּׁוֹרְפִין תְּרוּמָה טְהוֹרָה עִם הַטְּמֵאָה בַּפֶּסַח. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי: אֵינָהּ הִיא הַמִּדָּה. וּמוֹדִים רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, שֶׁשּׁוֹרְפִין זוֹ לְעַצְמָהּ וְזוֹ לְעַצְמָהּ; עַל מַה נֶּחְלְקוּ? עַל הַתְּלוּיָה וְעַל הַטְּמֵאָה, שֶׁרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: תִּשָּׂרֵף זוֹ לְעַצְמָהּ וְזוֹ לְעַצְמָהּ; וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: שְׁתֵּיהֶן כְּאַחַת.

פרק שני

א כָּל שָׁעָה שֶׁמֻּתָּר לֶאֱכוֹל – מַאֲכִיל לַבְּהֵמָה, לַחַיָּה וְלָעוֹפוֹת, וּמוֹכְרוֹ לַנָּכְרִי, וּמֻתָּר בַּהֲנָאָתוֹ. עָבַר זְמַנּוֹ – אָסוּר

פירוש ברטנורא

חרם שנגעו בטומאת מת נעשו כמותה, אם אב אב, אם ראשון ראשון, דכתיב (במדבר י"ט) בחלל חרב, ודרשינן חרב הרי הוא כחלל, שהחרב שנגע במת נעשה אבי אבות כמת עצמו, וכשנגע בטמא מת שהוא אב נעשה ג"כ החרב אב, והוא הדין לכל שאר כלים חוץ מכלי חרס. נמצא הנר של מתכת שנגע בטמא מת, נעשה אב הטומאה. והשתא הוסיף ר"ע על דברי ר' חנניה סגן הכהנים, שר' חנניה לא התיר אלא להחזיר הג' שני, ור' עקיבא התיר להחזיר הג' ראשון, שהשמן שנפסל בטבול יום שהוא שלישי, כשמדליקין אותו בנר שנטמא בטמא מת, שהנר עצמו נעשה אב כמו שאמרנו, נמצא שחזר השלישי להיות ראשון ואעפ"כ לא נמנעו, דהואיל ויש שם טומאה עליו לא חיישינן ליה ומותר להוסיף בידים:

ז מדבריהם למדנו. בין רבי מאיר בין רבי יוסי תרוייהו סבירא להו דבשר שנטמא בולד הטומאה דאמר רבי חנניה, מיירי בבשר שנטמא במשקים שנטמאו בכלי שנטמא בשרץ, ורבי מאיר סבר טומאת משקים לטמא אחרים לאו דאורייתא, שאין משקין מטמאין אחרים ואפילו אוכלין אלא מדרבנן, ומשום הכי קאמר מדברי רבי חנניה דאמר ששורפין בשר שנטמא במשקין דהוי ליה טמא מדרבנן, דמדאורייתא טהור מעליא הוא, עם בשר שנטמא באב הטומאה שהוא טמא דאורייתא: **למדנו ששורפין תרומה טהורה עם הטמאה.** משהגיע שעה ששית שהיא אסורה מדרבנן. כמו ששורפין בשר שנטמא במשקין שהוא טהור גמור מן התורה עם בשר שנטמא באב הטומאה שהוא טמא דאורייתא: **אמר לו רבי יוסי אינה היא המדה.** רבי יוסי לטעמיה דסבירא ליה טומאת משקין לטמא אחרים דאורייתא ובשר שנטמא במשקין טמא מדאורייתא, הלכך אמר ליה אינה היא המדה, כלומר אי אתה יכול ללמוד זאת מדבריהם, אם התרת לשרוף טמא טומאה קלה עם טמא טומאה חמורה, תתיר לשרוף טהורה עם טמאה. והלכה כרבי יוסי שאין שורפים תרומה טהורה עם הטמאה בפסח. וטומאת משקין לטמא אחרים אינה מדאורייתא אלא מדרבנן כר' מאיר: **ומודים רבי אליעזר ורבי יהושע.** רבי יוסי קאמר לה דאף על גב דרבי אליעזר ורבי יהושע אפליגו בשריפת תרומה, בהא מודים ששורפים זו לעצמה וזו לעצמה: **על התלויה ועל הטמאה.** רבי אליעזר סבר דמוזהר על שמירתה של תלויה, דכתיב (במדבר יח) את משמרת תרומותי, בשתי תרומות הכתוב מדבר אחת תרומה תלויה ואחת תרומה טהורה: **ורבי יהושע אומר שתיהן באחת.** כיון דתלויה היא אי אתה מוזהר על שמירתה. ועל התלויה והטהורה לא נחלקו ששורפין, דהואיל ולא הוחזקה טומאה אין נראית כטמא בידים:

ב א כל שעה שמותר לאכול. מדלא קאמר כל שעה שאוכל מאכיל, ונקט לה בתרי לישני, משמע דאתרי גברי קאי. והכי קאמר, כל שעה שמותר לכהן

משניות מבוארות – קהתי

עַל פִּי שֶׁמּוֹסִיפִין טֻמְאָה עַל טֻמְאָתוֹ – שבתחילה לא היה השמן אלא שלישי לטומאה, ועכשיו נעשה ראשון לטומאה. והוסיף רבי עקיבא על דברי רבי חנינא, שהרי רבי חנינא העיד על בשר קודש שהיה בתחילה שלישי, ועשוהו שני לטומאה, ואילו רבי עקיבא העיד על השמן שהיה בתחילה שלישי, ועשוהו ראשון לטומאה, ואף על פי כן לא נמנעו מזה, שהואיל ושם טומאה עליו, אין חוששים להוסיף בידים טומאה על טומאתו.

יום רביעי

באור משנה ז

אָמַר רַבִּי מֵאִיר: מִדְּבְרֵיהֶם – של רבי חנינא סגן הכהנים ורבי עקיבא, שלא נמנעו הכהנים מלשרוף את הבשר שנטמא בוולד הטומאה עם הבשר שנטמא באב הטומאה, **לָמַדְנוּ, שֶׁשּׁוֹרְפִין תְּרוּמָה טְהוֹרָה עִם הַטְּמֵאָה** – יחד עם התרומה הטמאה, **בַּפֶּסַח** – בערב פסח; אף על פי שתרומת חמץ טהורה אינה אסורה באכילה בשעה שישית אלא מדברי סופרים, מכל מקום מותר לשרפה יחד עם התרומה הטמאה ולטמא אותה, כשם שלדברי רבי חנינא ורבי עקיבא מותר לשרוף יחד בשר שנטמא בטומאה קלה עם הבשר שנטמא בטומאה חמורה ולהוסיף טומאה על טומאתו. **אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי: אֵינָהּ הִיא הַמִּדָּה** – אינה דומה מידתך למידת רבי חנינא ורבי עקיבא, שאם הם מתירים לשרוף בשר שנטמא בטומאה קלה עם בשר שנטמא בטומאה חמורה, הרי זה מפני שאף הבשר שנטמא בטומאה קלה טמא הוא, ואין כאן אלא הוספת טומאה על טומאתו, אבל אין ללמוד מכאן שמותר לשרוף תרומה טהורה עם הטמאה. בגמרא מבואר, שרבי מאיר ורבי יוסי שניהם סוברים, שמה שאומר רבי חנינא: "לא נמנעו מלשרוף את הבשר שנטמא בוולד הטומאה", הריהו מדבר אף בבשר שטומאתו באה מחמת משקים שנטמאו בכלי שנגע בשרץ, ורבי מאיר סובר, שאין משקים מטמאים אחרים ואפילו אוכלים אלא מדרבנן, ולפיכך הוא אומר, שמאחר שלא נמנעו מלשרוף בשר זה – שמן התורה טהור גמור הוא, ואינו טמא אלא מדרבנן – עם בשר שנטמא באב הטומאה שטומאתו מן התורה, נמצאנו למדים, שמשהגיעה שעה שישית בערב פסח מותר לשרוף תרומה טהורה, שהיא אסורה באכילה מדרבנן, עם תרומה טמאה. ברם, רבי יוסי סובר, שטומאת משקים לטמא אחרים מן התורה היא, ולכן השיב לרבי מאיר: אינה היא המידה, שהרי הבשר שהתירו להוסיף טומאה עליו היה גם מתחילה טמא מן התורה, ואילו כאן התרומה טהורה היא, ואיסור אכילתה אינו אלא מדרבנן. ואמנם ההלכה היא שטומאת משקים לטמא אחרים אינה מן התורה אלא מדרבנן, אבל בעניינו ההלכה כרבי יוסי שאין שורפים תרומה טהורה עם הטמאה בערב פסח. **וּמוֹדִים רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ** – רבי יוסי מוסיף ואומר, שאף על פי שרבי אליעזר ורבי יהושע חולקים להלן בספק תרומה טמאה, מודים שניהם, **שֶׁשּׁוֹרְפִין זוֹ לְעַצְמָהּ וְזוֹ לְעַצְמָהּ** – שאין שורפים תרומה טהורה עם הטמאה בשעת הביעור בערב פסח, אלא כל אחת בפני עצמה, **עַל מַה נֶּחְלְקוּ? עַל הַתְּלוּיָה** – על התרומה שטומאתה תלויה בספק – **וְעַל הַטְּמֵאָה, שֶׁרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: תִּשָּׂרֵף זוֹ לְעַצְמָהּ וְזוֹ לְעַצְמָהּ** – שאף על התרומה שיש בה ספק טומאה אדם מוזהר על שמירתה שלא תיטמא טומאת וודאי (עיין תרומות ח, ח); **וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: שְׁתֵּיהֶן כְּאַחַת** – מותר לשרוף שתיהן ביחד, שהואיל ויש בה ספק טומאה אין מוזהרים על שמירתה.

באור משנה א

משנתנו דנה בענין החמץ בערב פסח, מאיזו שעה אסור הוא בהנאה, וכיצד יש לבערו.

כָּל שָׁעָה שֶׁמֻּתָּר לֶאֱכוֹל – חמץ בערב פסח, **מַאֲכִיל לַבְּהֵמָה, לַחַיָּה וְלָעוֹפוֹת** – בגמרא מבואר, שמשנתנו היא לדעת רבן גמליאל, הסובר (לעיל א, ה): "חולין נאכלים כל ארבע (שעות) ותרומה כל חמש". ובאה משנתנו ללמד: כל שעה שמותר לכהן לאכול בתרומה היינו בשעה חמישית, מותר לישראל להאכיל חמץ לבהמתו, כלומר שאף על פי

בַּהֲנָאָתוֹ, וְלֹא יַפִּיק בּוֹ תַּנּוּר וְכִירַיִם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵין בְּעִיר חָמֵץ אֶלָּא שְׂרֵפָה; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אַף מְפָרֵר וְזוֹרֶה לָרוּחַ אוֹ מַטִּיל לַיָּם.

ב חָמֵץ שֶׁל נָכְרִי, שֶׁעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח — מֻתָּר בַּהֲנָאָה; וְשֶׁל יִשְׂרָאֵל — אָסוּר בַּהֲנָאָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יג, ז): **"וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר".**

ג נָכְרִי שֶׁהִלְוָה אֶת יִשְׂרָאֵל עַל חֲמֵצוֹ — אַחַר הַפֶּסַח מֻתָּר בַּהֲנָאָה; וְיִשְׂרָאֵל שֶׁהִלְוָה אֶת הַנָּכְרִי עַל חֲמֵצוֹ — אַחַר

פירוש ברטנורא

לאכול בתרומה מאכיל ישראל חולין לבהמתו. ומתניתין רבן גמליאל היא שרבן גמליאל אומר חולין נאכלין כל ארבע ותרומה כל חמש. ולית הלכתא כותיה, אלא בין בתרומה בין בחולין אוכלין כל ארבע ותולין כל חמש ושורפין בתחלת שש: **מאכיל לבהמה ולחיה ולעופות.** צריכי, דאי תנא בהמה, הוי אמינא בהמה דאי משיירא חזי לה ומבער ליה אין, אבל חיה כגון נמיה וחתול וחולדה דאורחה להצניע אימא לא. ואי תנא חיה, ה"א חיה דאי משיירא מצנעה ליה ולא עבר עליה על בל יראה אימא אין, אבל בהמה זימנין דמשיירא ולאו אדעתיה לבערו ועבר עליה על בל יראה אימא לא, קמ"ל. ועופות, איידי דתנא בהמה וחיה תנא נמי עופות: **ומוכרו לנכרי.** לאפוקי מבית שמאי דאמרי לא יכמור אדם חמצו לנכרי אלא אם כן יודע בו שיכלה קודם הפסח דקסברי מצווה אני לבערו מן העולם ולא שיהיה קיים: **ומותר בהנאתו.** בהנאת אפרו. כגון אם חרכו באור קודם זמן איסורו מותר ליהנות באפרו אפילו לאחר זמן איסורו: **עבר זמנו.** משהגיע שעה ששית אף על פי שאין איסורו אלא מדברי סופרים, אסור בהנאתו כאילו היה מאיסורי הנאה של תורה. שאם קידש בו אשה אין חוששין לקדושיו, ואפילו בחמץ נוקשה, כגון דגן שנפל עליו דלף וכיוצא בו שבפסח עצמו אין איסורו אלא מדברי סופרים, אם קידש בו אשה ביום י"ד משהגיע שעה ששית אין חוששין לקדושיו: **ולא יפיק בו תנור וכירים.** לרבי יהודה איצטריך, דאמר אין ביעור חמץ אלא שריפה, מהו דתימא בהדי דקא שריף ליה לתהני מיניה, קמ"ל דלא, דאפילו כדרך ביעורו אסור ליהנות ממנו מכי מטא זמן איסוריה: **ר"י אומר אין ביעור חמץ אלא שריפה.** דיליף מנותר דאסור בהנאה וענוש כרת כחמץ, ומצותו בשריפה ולא בדבר אחר. ובבנן לא ילפי מנותר, דחלב של שור הנסקל יוכיח, שאסור באכילה ובהנאה וענוש כרת ואינו טעון שריפה:

ב מותר בהנאה. לאו למימרא דבאכילה אסור, אלא איידי דבעי למתנא סיפא ושל ישראל אסור בהנאה, תנא גבי נכרי מותר בהנאה. אי נמי, משום

משניות מבוארות – קהתי

שישראל אסור כבר באכילת חמץ, עדיין מותר הוא בהנאתו. ונקטה המשנה "מאכיל לבהמה, לחיה ולעופות" להשמיענו שמותר להאכיל לבהמה, אף על פי שדרכה לשייר, ויש חשש שמא יסיח דעתו מלבער שייריה אלו, וכן מותר להאכיל לחיה, אף על פי שדרכה להצניע את שייריה, ואינו רואה אותם כדי לבערם; ואגב בהמה וחיה נקט התנא גם עופות (**גמרא פסחים כא, א**); **וּמוֹכְרוֹ לַנָּכְרִי** – מותר למכור את החמץ לנכרי כל זמן שמותר בהנאתו, אף אם הוא יודע שהנכרי יאכלנו בפסח. בגמרא מבואר, שהואיל ובית שמאי סוברים: "לא יכמור אדם חמצו לנכרי אלא אם כן יודע בו שיכלה קודם הפסח", שכן לדעתם מצווה לבער את החמץ מן העולם ולא שיהא קיים, לפיכך באה משנתנו להשמיע, שאין הלכה כדברי בית שמאי. **וּמֻתָּר בַּהֲנָאָתוֹ** – בגמרא מבואר, שאם חרך את החמץ באש קודם זמן איסורו עד שבטל טעמו ומראהו (**רש"י**), מותר בהנאתו אפילו לאחר זמן איסורו. **עָבַר זְמַנּוֹ** – זמן אכילתו, היינו מתחילת השעה השישית, **אָסוּר בַּהֲנָאָתוֹ** – ואף על פי שמן התורה אין החמץ אסור בהנאה אלא מתחילת השעה השביעית (לאחר חצות היום), חכמים גזרו שיהא אסור בהנאה מתחילת השעה השישית, כדי להרחיק את האדם מאיסור של תורה. בגמרא מבואר, שאיסורו בהנאה בשעה השישית דינו כאיסורו משעה שביעית ואילך, שאם קידש בו אשה משש שעות ולמעלה, ואפילו בחמץ שאינו אסור אלא מדרבנן, אין חוששים לקידושיו (**עיין גמרא פסחים כא, ב**); **וְלֹא יַפִּיק בּוֹ תַּנּוּר וְכִירַיִם** – אפילו לדעת רבי יהודה, הסובר (להלן) שאין ביעור חמץ אלא שריפה, אסור ליהנות מן החמץ בהסקת התנור או הכיריים, אף כשהוא מקיים בדרך זו מצוות ביעורו. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵין בְּעִיר חָמֵץ אֶלָּא שְׂרֵפָה** – שלמדים חמץ מנותר, מה נותר שהוא ב"בל תותירו" ודינו בשריפה, אף חמץ שהוא ב"בל תותירו", שהרי עוברים עליו בבל יראה ובל יימצא, ביעורו בשריפה (מסקנת הברייתא בגמרא פסחים כח, א). **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אַף מְפָרֵר וְזוֹרֶה לָרוּחַ אוֹ מַטִּיל לַיָּם** – בגמרא נחלקו אמוראים בפירוש דברי חכמים: רבה מפרש ש"מפרר" שאמרו מוסב על שניהם, כלומר שבין כשהוא זורה לרוח ובין כשהוא מטילו לים, צריך לפררו. אבל רב יוסף מפרש: אף מפרר וזורה לרוח, או מטיל לים בלא פירור, כלומר ש"מפרר" מוסב על "וזורה לרוח" בלבד. ברם, לא נחלקו אלא במטיל לשאר נהרות, אבל כשמטיל לים המלח לדברי הכל אין צריך פירור. טעמם של חכמים שחולקים על רבי יהודה, לפי שנאמר בנותר (**שמות כט, לד**): "ושרפת את הנותר באש", שהיה לו לומר: ושרפתו באש. אלא בא הכתוב ללמד שהנותר בשריפה, ואין כל איסורים שבתורה בשריפה, ואף חמץ בכלל כל האיסורים (**תוספות, פסחים כח, א, דיבור המתחיל "אמרו לו", על פי הגמרא שם כד, א**).

בארנו טעמי המחלוקת של רבי יהודה וחכמים לפי מסקנת הברייתא בגמרא. אבל הרב מברטנורא מבאר את טעמו של רבי יהודה, שלמד מנותר בדרך אחרת (המובאת בברייתא): "נותר אסור באכילה ובהנאה וענוש כרת וחמץ אסור באכילה ובהנאה וענוש כרת – מה נותר בשריפה אף חמץ בשריפה". ברם, חכמים אמרו לו: "חלבו של שור הנסקל יוכיח, שאסור באכילה ובהנאה וענוש כרת ואינו טעון שריפה" (עיין תוספות רבי עקיבא איגר. "תפארת ישראל").

יום חמישי

באור משנה ב

משנתנו דנה בחמץ ששהה עד לאחר הפסח.

חָמֵץ שֶׁל נָכְרִי, שֶׁעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח — מֻתָּר בַּהֲנָאָה – הוא הדין שמותר גם באכילה אלא משום ששונה התנא בסיפא "ושל ישראל אסור בהנאה", נקט כאן "מותר בהנאה". **ובירושלמי מבואר** הטעם שלא נקט התנא "מותר באכילה", לפי שיש נוהגים שלא לאכול כלל פת של נכרי; **וְשֶׁל יִשְׂרָאֵל** – חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח, **אָסוּר בַּהֲנָאָה** משום **שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר"** – כלומר, הואיל ועבר על הלאו של "לא יראה לך שאור" קנסוהו חכמים שיהא החמץ אסור בהנאה אף לאחר הפסח (**גמרא**).

כך הוא פירוש המשנה לפי מסקנת הגמרא. והרב מברטנורא מביא עוד פירוש (לפי דעה אחרת שבגמרא), שהטעם שבסוף משנתנו מוסב על הרישא: חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח מותר בהנאה, שנאמר "ולא יראה לך שאור", ודרשו: שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים (עיין גמרא פסחים כט, א; ועיין תוספות רבי עקיבא איגר).

באור משנה ג

נָכְרִי שֶׁהִלְוָה אֶת יִשְׂרָאֵל – מעות קודם הפסח, **עַל חֲמֵצוֹ** – שהניח הישראלי את חמצו בידי הנכרי למשכון, ואמר לו: אם לא אשלם לך עד יום פלוני הרי חמץ זה קנוי לך מעכשיו, **אַחַר הַפֶּסַח**

הַפֶּסַח אָסוּר בַּהֲנָאָה. חָמֵץ שֶׁנִּפְלָה עָלָיו מַפֹּלֶת – הֲרֵי הוּא כִּמְבֻעָר; רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כָּל שֶׁאֵין הַכֶּלֶב יָכוֹל לְחַפֵּשׂ אַחֲרָיו.

ד הָאוֹכֵל תְּרוּמַת חָמֵץ בַּפֶּסַח, בְּשׁוֹגֵג – מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ; בְּמֵזִיד – פָּטוּר מִתַּשְׁלוּמִים וּמִדְּמֵי עֲצִים.

ה אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁאָדָם יוֹצֵא בָּהֶן יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּפֶּסַח: בַּחִטִּים, בַּשְּׂעוֹרִים, בַּכֻּסְּמִין, וּבַשִּׁיפוֹן וּבְשִׁבֹּלֶת שׁוּעָל. וְיוֹצְאִין בַּדְּמַאי, וּבְמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁנִּטְּלָה תְּרוּמָתוֹ, וּבְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּפְדּוּ, וְהַכֹּהֲנִים בַּחַלָּה וּבַתְּרוּמָה; אֲבָל לֹא בַּמֻּבְלָ,

פירוש ברטנורא

דאיכא דנהגי איסורא בפת של נכרי, משום הכי לא תני בהדיא חמץ של נכרי מותר באכילה: **משום שנאמר לא יראה לך.** כלומר קנסא קנסינן ליה הואיל ועבר על לא יראה לך. אי נמי, ארישא קאי חמץ של נכרי מותר, משום שנאמר לא יראה לך ודרשינן שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים:

ג נכרי שהלוה לישראל. מעות על חמצו קודם הפסח, ואמר לו הישראל אם לא הבאתי לך מעות עד יום פלוני קנה מעכשיו. וכגון שהרהינו אצלו בביתו ושהה אצל הנכרי כל ימי הפסח: **לאחר הפסח מותר בהנאתו.** דכיון דמטא זמניה ולא פרעיה לא הוי מחוסר גוביינא דברשותו של נכרי היה, אגלאי מילתא למפרע דמשעה שהרהינו אצלו הוה דידיה: **וישראל שהלוה לנכרי כו'.** אגלאי מלתא למפרע דשל ישראל הוה: **הרי הוא כמבוער.** ואף על פי כן צריך לבטלו, שמא יפקח הגל במועד ונמצא עובר עליו: **כל שאין הכלב יכול לחפש אחריו.** וכמה היא חפישת הכלב, ג' טפחים:

ד בשוגג. ששגג בתרומה אפילו הזיד בחמץ: **משלם קרן וחומש.** ואע"ג דחמץ בפסח אסור בהנאה ולא שוה מידי, משום דבאוכל תרומה בשוגג כתיב (ויקרא כ"ב) ונתן לכהן את הקודש, דבר הראוי להיות קודש, שאין משלם לו מעות אלא פירות והתשלומים נעשים תרומה הלכך לאו בתר דמים אולינן:

במזיד. שהזיד בתרומה אפילו שגג בחמץ פטור מן התשלומין: **ומדמי עצים.** אם תרומה טמאה היא אין משלם דמי עצים שהיתה ראויה להסיק תחת תבשילו, משום דמזיד בתרומה אינו אלא כשאר גזלן דעלמא, ומעות משלם לפי דמים ולא לפי מדה, וחמץ בפסח לאו בר דמים הוא שהרי אסור בהנאה, ואף להיסק לא חזי ולא מידי אפסדיה:

ה ידי חובתו. משום חובת מצה בלילה הראשון שהוא מחויב לאכול מצה דכתיב (שמות יב) **בערב** תאכלו מצות: **בחטים ובשעורים וכו'.** אבל אורז ודוחן ושאר מינים לא, דכתיב (דברים טז) לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות, דברים הבאים לידי חמוץ אדם יוצא בהן ידי חובת מצה, יצאו אורז

משניות מבוארות – קהתי

מֻבְלָע – לישראל, אם הגיע זמן הפרעון ולא שילם לו, שנעשה החמץ של הנכרי משעה שמסרו לו הישראל למשכון, וחמץ של נכרי שעבר עליו הפסח הרי מותר בהנאה ואפילו באכילה, כמו שלמדנו במשנה הקודמת. יש סוברים, שמדובר במשנתנו דווקא בכגון שהגיע זמן הפירעון קודם הפסח **(רמב"ם הל' חמץ ומצה ד, ה)**. ויש סוברים שאפילו לא הגיע זמן הפירעון עד אחר הפסח, מכל מקום אם לא שילם לו, נעשה החמץ קנוי לנכרי משעת ההלואה, היינו מלפני הפסח ומותר בהנאה **(הראב"ד)**, **וְיִשְׂרָאֵל שֶׁהִלְוָה אֶת הַנָּכְרִי** – מעות לפני הפסח, **עַל חֲמֵצוֹ** – שהניח הנכרי חמץ בידי הישראל למשכון, והתנה עמו שאם לא ישלם לו עד יום פלוני יהא משכון זה קנוי לו מעכשיו. **אַחַר הַפֶּסַח אָסוּר בַּהֲנָאָה** – אם הגיע זמן הפירעון ולא שילם לו הנכרי, שנעשה החמץ קניינו של ישראל משעה שקיבלו מידי הנכרי, היינו מלפני הפסח, והרי זה חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח. **חָמֵץ שֶׁנִּפְלָה עָלָיו מַפֹּלֶת** – קודם הפסח, **הֲרֵי הוּא כִּמְבֻעָר** – ואינו צריך לפקח עליו את הגל (לפנות את ערימת המפולת) כדי לבערו. ומכל מקום צריך לבטלו בלבו **(גמרא)**, שמא יפקח הגל במועד ונמצא עובר עליו משום בל יראה ובל ימצא **(רש"י)**. **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כָּל שֶׁאֵין הַכֶּלֶב יָכוֹל לְחַפֵּשׂ אַחֲרָיו** – אחרי החמץ שתחת המפולת, הרי הוא כמבוער, ומבואר בגמרא, דהיינו כשהגל גבוה שלשה טפחים או יותר, אבל בפחות מכן, צריך להוציא משם את החמץ כדי לבערו, שמא יוציאנו כלב משם. הרמב"ם כותב, שרבן שמעון בן גמליאל לא בא לחלוק על תנא קמא אלא לפרש את דין המפולת.

יום שני

באור משנה ד

שנינו (תרומות ו, א): "האוכל תרומה שוגג משלם קרן וחומש" (עיין ויקרא כב, יד); ומשלם "חולין מתוקנים, והם נעשים תרומה", כלומר שאינו משלם לו מעות אלא פירות, והתשלומים נעשים תרומה, שנאמר באוכל תרומה בשוגג (ויקרא כב, יד): "ונתן לכהן את הקודש" – דבר הראוי להיות קודש. משנתנו דנה בזר האוכל תרומת חמץ בפסח, אם הוא חייב בתשלומים.

הָאוֹכֵל תְּרוּמַת חָמֵץ בַּפֶּסַח – כגון שהפריש מצה בפסח והחמיצה, או שהפריש תרומת חמץ לפני הפסח והגיע הפסח, **בְּשׁוֹגֵג** – אם אכל את תרומת־החמץ בשוגג, שלא ידע שהיא תרומה, אף אם ידע שזה חמץ, **מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ** – כדין כל זר האוכל תרומה בשוגג.

ואף על פי שחמץ בפסח אסור בהנאה ואינו שווה כלום, מכל מקום חייב לשלם, לפי שאינו משלם מעות לפי ערך התרומה, אלא פירות לפי מידת התרומה שאכל, כמו שהבאנו לעיל (בהקדמה למשנתנו).

בְּמֵזִיד – אם אכל תרומת חמץ בפסח במזיד, שידע שהיא תרומה, אף אם שגג בחמץ, **פָּטוּר מִתַּשְׁלוּמִים** – שהאוכל תרומה במזיד דינו כגזלן ופטור מחומש, וחייב לשלם מעות לפי ערך התרומה, והרי חמץ בפסח אין לו ערך דמים, שהרי אסור בהנאה, הלכך פטור מתשלומים, **וּמִדְּמֵי עֲצִים** – ואפילו דמי עצים, היינו כמה שהיתה שווה להסיק בה את התנור, פטור מלשלם, שהרי חמץ בפסח אסור בהנאה. יש מפרשים, שמשנתנו באה להשמיע, שאם אכל תרומה טמאה, אינו משלם דמי עצים **(רש"י; ברטנורא)**, שכן תרומה טהורה אסורה להסקה, שלא ניתנה אלא לאכילה ולשתיה ולסיכה, מה שאין כן תרומה טמאה, שרשאי הכהן להסיקה תחת תבשילו **("תוספות יום טוב")**; אבל בתרומת חמץ בפסח שאינה ראויה אף להסקה, הרי לא הפסיד את הכהן כלום, הלכך פטור מדמי עצים.

באור משנה ה

נאמר בתורה (שמות יב, יח): "בראשון בארבעה עשר יום לחודש בערב תאכלו מצות", מכאן שחייב כל אדם מישראל לאכול מצה בלילה הראשון של פסח. משנתנו באה ללמד, באיזו מצה אדם יוצא ידי חובתו בפסח.

אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁאָדָם יוֹצֵא בָּהֶן יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּפֶּסַח – בכזית מצה שנאפתה מהם, הוא יוצא ידי חובת אכילת מצה בלילה הראשון של פסח: **בַּחִטִּים, בַּשְּׂעוֹרִים, בַּכֻּסְּמִין** (עיין הערתנו במסכת חלה א, א). **וּבַשִּׁיפוֹן וּבְשִׁבֹּלֶת שׁוּעָל** – אלו הם חמשת מיני הדגן, שעיסתם באה לידי חימוץ, וכשנזהרים בה שלא תחמיץ, ואופים אותה מצה, יוצאים בה ידי חובת אכילת מצה; ומבואר הטעם בגמרא, שנאמר **(דברים טז, ג)**: "לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות", ודרשו: דברים הבאים לידי חימוץ, אדם יוצא בהם ידי חובת מצה; דברים שאינם באים לידי חימוץ, כגון אורז ודוחן וכיוצא בהם, שעיסתם אינה באה לידי חימוץ, אלא לידי סרחון, אין אדם יוצא בהם ידי חובת מצה (עיין חלה א, ב). **וְיוֹצְאִין בַּדְּמַאי** – בתבואה שנלקחה מעם הארץ החשוד על המעשר, שאף על פי שאסרו חכמים מלאכלה עד שיעשרוה מספק (עיין פתיחה למסכת דמאי), מכל מקום יוצאים בה ידי חובת אכילת מצה, הואיל והיא מותרת לעניים, כמו ששנינו (דמאי ג, א): "מאכילין את העניים דמאי", והרי יכול כל אדם להפקיר

וְלֹא בְּמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁלֹּא נִטְּלָה תְּרוּמָתוֹ, וְלֹא בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁלֹּא נִפְדּוּ. חַלּוֹת תּוֹדָה וּרְקִיקֵי נָזִיר, עֲשָׂאָן לְעַצְמוֹ — אֵין יוֹצְאִין בָּהֶן; עֲשָׂאָן לְמִכּוֹר בַּשּׁוּק — יוֹצְאִין בָּהֶן.

וְאֵלּוּ יְרָקוֹת שֶׁאָדָם יוֹצֵא בָּהֶן יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּפֶּסַח: בַּחַזֶּרֶת וּבָעֻלְשִׁין וּבַתַּמְכָא וּבַחַרְחֲבִינָא וּבַמָּרוֹר. יוֹצְאִין בָּהֶן בֵּין לַחִין בֵּין יְבֵשִׁין, אֲבָל לֹא בִּכְבוּשִׁין וְלֹא שְׁלוּקִין וְלֹא מְבֻשָּׁלִין. וּמִצְטָרְפִין לְכַזַּיִת. וְיוֹצְאִין בְּקֶלַח שֶׁלָּהֶן, וּבִדְמַאי, וּבְמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁנִּטְּלָה תְּרוּמָתוֹ, וּבְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּפְדּוּ.

פירוש ברטנורא

ודוחן ושאר מינים שאין באין לידי חמוץ אלא לידי סרחון: **ובדמאי ובמעשר ראשון שנטלה תרומתו.** כל הני למאי אצטריכו, מפורשים במסכת שבת פרק מפנין: **והכהנים בחלה ובתרומה.** דמהו דתימא מצה השוה וראויה לכל אדם בעינן, וחלה ותרומה אינן ראויין לזרים, קמ"ל: **חלות תודה ורקיקי נזיר אין יוצאין בהן.** אף על פי שהן מצה גמורה, דכתיב (שמות יב) ושמרתם את המצות, מצה המשתמרת לשם מצה, יצאו אלו שאינן משתמרות לשם מצה אלא לשם זבח: **למכור בשוק יוצאין בהם.** דכל למכור בשוק אמר אי מודבנא מודבנא, ואי לא, אכילנא לה אנא למצה של מצוה:

ו בחזרת. בערבי חם"א לטוג"א בלע"ז): **ובעולשים.** בערבי הנדב"י. ובלע"ז אנדיבי"א). והערוך פירש שהוא ירק שקורין לו בלע"ז קרשפי"ל): **ובתמכה.** סיב הגדל סביבות הדקל: **ובחרחבינא.** אלקרצענ"א בערבי: **ובמרור.** מין כוסברתא הוא מר ביותר: **בין לחים בין יבשים.** דוקא בקלח שלהן, כדאמרינן בסיפא ויוצאים בקלח שלהן. אבל עלין, לחים אין, יבשים לא: **שלוקים.** מבושלין יותר מדאי עד שנמוחים: **כבושים.** בחומץ: **מבושלין.** כדרך בישול: **ומצטרפין לכזית.** לצאת ידי חובת מרור. והוא הדין בחמשת מיני דגן שמצטרפין בכזית לצאת ידי חובת מצה. ואתרווייהו קאי:

משניות מבוארות – קהתי

נכסיו ולהיות עני; **וּבְמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁנִּטְּלָה תְּרוּמָתוֹ** – שהופרשה ממנו תרומת מעשר, אף אם לא הופרשה ממנו תרומה גדולה, כגון שהקדים הלוי ליטול את מעשרו בשבלים, היינו קודם שנתחייבה התבואה בתרומה, שבכגון זה פטור הלוי מלהפריש ממנו תרומה גדולה, שנאמר במעשר ראשון (**במדבר יח, כו**): "והרמותם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר" – מעשר מן המעשר ולא תרומה גדולה ותרומת מעשר מן המעשר, הלכך יוצאים בה ידי חובת אכילת מצה; **וּבְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּפְדּוּ** – רשאי אדם לפדות תבואת מעשר שני שלו בכסף ולהעלות את הכסף לירושלים, והתבואה שנפדתה מותר לו לאכלה בכל מקום. כן דבר שהוקדש לה' אפשר לפדותו בכסף, והוא יוצא לחולין, וכסף הפדיון נעשה הקדש. ברם, הפודה מעשר שני שלו או הקדשו, צריך להוסיף חומש על דמי פדיונו, ובאה משנתנו להשמיע, שמעשר שני והקדש שניפדו על ידי הבעלים, אף על פי שלא הוסיפו את החומש, יוצאים בהם ידי חובת אכילת מצה בפסח, לפי שאין החומש מעכב, והרי הם פדויים ומותרים באכילה; **וְהַכֹּהֲנִים** – יוצאים ידי חובת מצה, **בַּחַלָּה** – שמפרישים מן העיסה ונותנים לכהנים, **וּבַתְּרוּמָה** – בגמרא מבואר, שמשנתנו באה להשמיע, שאף על פי שחלה או תרומה אינה מצה הראויה לכל אדם, שהרי אסורה היא לזרים, מכל מקום יוצאים בה הכהנים ידי חובתם בפסח. **אֲבָל לֹא בַּטֶּבֶל** – אין יוצאים ידי חובת מצה בטבל, היינו בתבואה שלא הופרשו ממנה תרומה ומעשרות, שהרי איסור גמור הוא; ובגמרא מבואר, אפילו בטבל מדרבנן כגון הזרוע בעציץ שאינו נקוב; **וְלֹא בְּמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁלֹּא נִטְּלָה תְּרוּמָתוֹ** – בגמרא מבואר, שאין צורך לומר במעשר ראשון שלא ניטלה ממנו תרומת המעשר, שאין יוצאים בו, שהרי טבל גמור הוא, אלא כוונת משנתנו היא, שלא ניטלה ממנו תרומה גדולה, וכגון שלאחר מירוח הכרי בגורן (לאחר שמחליקים ומיישרים את ערימת התבואה בגמר הדישה והזרייה). היינו משנתחייבה התבואה בתרומה, הקדים הלוי ונטל את מעשרו קודם שהפריש ממנה תרומה גדולה, והרי בכגון זה חייב הלוי להפריש ממעשרו לא רק תרומת מעשר אלא גם תרומה גדולה, וכל זמן שלא הפריש ממנו תרומה גדולה, הרי דינו כטבל, ואסור הוא באכילה; **וְלֹא בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁלֹּא נִפְדּוּ** – כלומר, אפילו ניפדו אלא שלא ניפדו כהלכתם, כגון מעשר שני שפדאו באסימון (מטבע שאין עליה צורה), והקדש שחיללו על גבי קרקע, שבכגון זה אין פדיונם פדיון (**עיין שבת יח, א**), והרי מעשר שני והקדש אלו אסורים באכילה; כל האיסורים הללו אין יוצאים בהם ידי חובת מצה, לפי שמצווה הבאה בעבירה היא. ובירושלמי אמרו: "אלה המצוות" – אם עשייתן היא כמצוותן הרי הן מצווה, ואם לאו אינן מצווה (**הר"ן**).

חַלּוֹת תּוֹדָה וּרְקִיקֵי נָזִיר – בקרבן תודה נאמר (**ויקרא ז, יב**): "והקריב על זבח התודה חלות מצות בלולות בשמן ורקיקי מצות משוחים בשמן, וסולת מורבכת חלות בלולות בשמן", כלומר שהיו מביאים לתודה שלשה מיני מצות, עשר עשר מכל מין (מלבד עשר חלות של חמץ): עשר חלות, עשרה רקיקים, ועשר רבוכין ("וסלת מורבכת"); וכן בנזיר כתוב (**במדבר ו, יד-טו**): "והקריב את קרבנו לה'... וסל מצות סולת חלות בלולות בשמן ורקיקי מצות משוחים בשמן"; ובאה המשנה ללמד באותן חלות מצות ורקיקי מצות, שאם אדם **עֲשָׂאָן לְעַצְמוֹ** – לצורך תודתו ונזירותו, **אֵין יוֹצְאִין בָּהֶן** – ידי חובת מצה בפסח, שנאמר (**שמות יב, יז**): "ושמרתם את המצות", מצה המשתמרת לשם מצה אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח, יצאו חלות מצות ורקיקי מצות של תודה ונזיר, שאינן משתמרות לשם מצה אלא לשם זבח. **עֲשָׂאָן לְמִכּוֹר בַּשּׁוּק** – למי שצריך חלות ורקיקים לקרבן תודה או לקרבן נזירות, **יוֹצְאִין בָּהֶן** – ידי חובת מצה בפסח, שבכגון זה המוכר משמרם מתחילה אף לשם מצה, לפי שהוא חושב, שמא לא יזדמנו לו קונים הצריכים מצות לתודה או לנזירות, ישתמש בהן לאכילת מצה של מצווה.

מה שנקטה משנתנו "חלות תודה ורקיקי נזיר" לאו דווקא הוא, אלא הכוונה היא לחלות ולרקיקים של תודה, וכן של נזיר, כמו שבארנו אמנם במשנה, והוא הדין לרבוכין של תודה, אלא שהתנא קיצר בלשונו ולימד באלו, והוא הדין באחרות.

שבת קודש

באור משנה ו

נאמר בתורה (שמות יב, ח): "ומצות על מרורים יאכלוהו", מכאן שמצווה לאכול עם קרבן הפסח מצה ומרור. ברם, מצוות אכילת מצה בלילה הראשון של פסח אינה תלויה בקרבן הפסח, אלא היא מצווה מן התורה בפני עצמה, ואילו אכילת מרור אינה מצווה מן התורה בפני עצמה, אלא תלויה היא באכילת קרבן הפסח. מכל מקום מדברי סופרים אף בזמן שאין קרבן פסח חייבים באכילת מרור בלילה הראשון של פסח. – משנתנו באה ללמד אילו הם ה"מרורים" שיוצאים בהם ידי חובה.

וְאֵלּוּ יְרָקוֹת שֶׁאָדָם יוֹצֵא בָּהֶן יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּפֶּסַח – ידי חובת אכילת מרור: **בַּחַזֶּרֶת** – חסא, **וּבָעֻלְשִׁין** – ציקוריום (אנדיבי"א בלעז), **וּבַתַּמְכָא** – הרמב"ם מפרש: מין עולשין הגדל בגינות; ויש מפרשים, שתמכא היינו מה שאנחנו קוראים חזרת (**"תוספות יום טוב"**), **וּבַחַרְחֲבִינָא** – מין צמח קוצני, שבעודו צעיר משמש כירק ועליו ושרשיו נאכלים (ארינגי"ם), **וּבְמָרוֹר** – מין כוסבר (קוריאנדר) שהוא מר ביותר (**רמב"ם**); **יוֹצְאִין בָּהֶן** – בירקות אלו, **בֵּין לַחִין** – היינו כשהם טריים, **בֵּין יְבֵשִׁין** – בגמרא מבואר שדווקא בקלחים שלהם יוצאים אף כשהם יבשים, כמו שנישנה בסיפא שיוצאין בקלח שלהם, אבל בעלים אין יוצאים אלא כשהם לחים, **אֲבָל לֹא כְּבוּשִׁין** –

ז אֵין שׁוֹרִין אֶת הַמֶּרְסָן לַתַּרְנְגוֹלִים, אֲבָל חוֹלְטִין. הָאִשָּׁה לֹא תִּשְׁרֶה אֶת הַמֶּרְסָן שֶׁתּוֹלִיךְ בְּיָדָהּ לַמֶּרְחָץ, אֲבָל שָׁפָה הִיא בִּבְשָׂרָהּ יָבֵשׁ. לֹא יִלְעֹס אָדָם חִטִּין וְיַנִּיחַ עַל מַכָּתוֹ בַּפֶּסַח, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מַחְמִיצוֹת.

פירוש ברטנורא

ז אין שורין את המורסן. במים קרים וכל שכן פושרין כדי לתת לפני התרנגולים: **אבל חולטין.** ברותחין שכל זמן שהמים רותחים אינו יכול להחמיץ. והאידנא נהוג עלמא איסורא אפילו בחליטה ברותחים: **לא תשרה את המורסן.** לשוף בו בשרה, מפני שמחמיץ בשרייתו: **אבל שפה היא.** מורסן על בשרה יבש אף על גב שמים טופחים על בשרה: **לא ילעוס.** לא יכום בשיניו:

משניות מבוארות – קהתי

בחומץ, **וְלֹא שָׁלוּקִין** – מבושלים יותר מדי, **וְלֹא מְבֻשָּׁלִין** – כדרך בישול. **וּמְצָטָרְפִין לְכַזַּיִת** – אם צירף ממיני ירקות אלה שיעור כזית, הואיל וכולם מרים הם, הריהו יוצא ידי חובתו. והוא הדין בחמשת מיני הדגן שמצטרפים לכזית, כדי לצאת ידי חובת מצה. **וְיוֹצְאִין** – ידי חובת מרור, **בְּקֶלַח שֶׁלָּהֶן** – של הירקות הללו, אפילו כשהוא יבש, כמו שכבר הזכרנו לעיל (״קלח״ היינו הקנה שממנו העלים יוצאים), **וּבַדְּמַאי** – בירקות שנלקחו מעם הארץ, **וּבְמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁנִּטְּלָה תְּרוּמָתוֹ** – תרומת המעשר, **וּבְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּפְדּוּ** – כמו שבארנו במשנה הקודמת לענין מצה. אבל בטבל ובשאר האיסורים הנימנים במשנה הקודמת, אין אדם יוצא ידי חובת מרור. ואף על פי שמעשר ירקות מדרבנן הוא, מכל מקום הרי זו מצווה הבאה בעבירה **(רש״י)**.

באור משנה ז

משנתנו באה ללמד בדברים שאסור לעשותם בפסח משום סרך איסור חמץ.

אֵין שׁוֹרִין – בפסח, **אֶת הַמֶּרְסָן** – פסולת הקמח, **לַתַּרְנְגוֹלִים** – כדי ליתנו לפני התרנגולים לאכילה, לפי שהמורסן הנשרה במים בא לידי חימוץ; **אֲבָל חוֹלְטִין** – את המורסן במים רותחים, שמרוב החום הוא מתבשל ואינו בא לידי חימוץ. **הָאִשָּׁה לֹא תִּשְׁרֶה אֶת הַמֶּרְסָן שֶׁתּוֹלִיךְ בְּיָדָהּ לַמֶּרְחָץ** – לשפשף בה את בשרה, מפני שהמורסן מחמיץ בשרייה, **אֲבָל שָׁפָה הִיא בִּבְשָׂרָהּ יָבֵשׁ** – משפשפת היא את בשרה במורסן יבש, אף על פי שבשרה לח **(עיין רש״י; ברטנורא)**; ויש מפרשים, שמדובר כאן בלחות שבאה מחמת זיעה, אבל אם בשרה לח מחמת מים שנשתטפה בהם, אסור לה לשפשף אותו אף במורסן יבש **(הרא״ש)**. **לֹא יִלְעֹס אָדָם חִטִּין וְיַנִּיחַ עַל מַכָּתוֹ בַּפֶּסַח, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מַחְמִיצוֹת** – על ידי הרוק שבפיו.

אגרות קודש

ב״ה, כ״ג סיון, תשט״ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו, בו כותב, א) במה שציינתי ללמוד בספר התניא קדישא פרק כ״ז-כ״ט והפרקים שלפניהם ושלאחריהם, ורוצה ללמוד בזה איזה כוונה צדדית. - אינני מבין מה הכריחו לזה, והיא כפשוטה - אשר מבואר שם גנות ענין העצבות וההפסד שבה, ואשר בהתבוננות אפשר לבטלה גם ע״פ שכל אפילו כשנדמה או שגם באמת הוא עצבות מדאגת עונות.

ב) נסתפק במה שכתבתי בנתינת צדקה, שיתן לפני התפלה פרוטה או **שתים** וכו׳, באם לא ימצא עני על אתר. - הנה ידוע שבכגון דא מוסרים הצדקה לגבאי צדקה או לקופה של צדקה (א צדקה פושקע).

ג) נסתפק במ״ש מקוה טהורה, והנה במכתבי אינו בוא״ו אלא מקוה **טהרה**, וכוונתי לטבילת עזרא עכ״פ בזה יזהר, ומה טוב גם במקוה המוסיפה קדושה לקדושה גדולה יותר, וכמו שנמצא עד״ז בש״ס (היינו בטבילת כהן גדול ביוהכ״פ שבין עבודה לעבודה).

לפלא שאינו מזכיר ע״ד אמירת שיעור תהלים בכל יום אחר התפלה, ויה״ר שלא תהי׳ אלא השמטה בכתיבה ולא חסרון בפועל.

בברכה,

בשם כ״ק אדמו״ר שליט״א

רש"י

כמטר לקחי — השוה לקח למטר. **יערף** — כמו "אף שמיו יערפו טל" (דברים לג), "ושחקים ירעפו טל" (משלי ג) — שהיא מרבה הפירות. **כתיב תזל כטל** — דמשמע נחת. **ערפיהו כמטר** — הרגהו. **לשמה** — משום "כאשר צוני ה' אלהיי", ולא כדי להקרות רבי. **לא יכילנא** — למיגמר. **וכי אדם עץ השדה** — אלא מקיש אדם לעץ השדה: מה עץ השדה, אם עץ מאכל הוא — ממנו תאכל ואותו לא תכרות, כך תלמידי חכמים: אם הגון הוא — ממנו תאכל, למוד הימנו. ואם לאו — אותו תשחית, סור מעליו. **ברזל בברזל יחד** — "ואיש יחד פני רעהו". מה ברזל זה, אחד מחדד את חבירו, כגון סכין על גבי חבירתה. **אינה דולקת יחידי** — עץ אחד אינה דולקת, אלא שנים או שלשה ביחד. **יחידי** — בלא חבר שיחדדנו. **שמוסיפין טפשות דכתיב נואלנו** — "אשר נואלנו" מתרגם: דאיטפשנא. **שחוטאין** — דכתיב "נואלו" גבי חטאנו. **ואיבעית אימא מהכא נואלו שרי צוען וגו' והתעו את מצרים** — ותועה היינו חוטא.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף ד ע"א: **רָבָא רָמֵי** - הקשה סתירה בפסוק הנזכר, **כְּתִיב 'יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי'**, הרי שהתורה דומה למטר היורד בכח, **וּכְתִיב** בהמשך הפסוק **'תִּזַּל כַּטַּל אִמְרָתִי'**, ואם כן התורה דומה לטל היורד בנחת. אלא ביאור הפסוק כך הוא, **אִם תַּלְמִיד חָכָם הָגוּן הוּא,** שמתנהג כראוי לתלמיד חכם, רבו צריך להתנהג אליו בנחת **כַּטַּל, וְאִם לַאו** - אם אינו מתנהג כראוי לו, **עוֹרְפֵהוּ** [הורגהו] **כַּמָּטָר** - על רבו לנהוג אליו בתקיפות ובחוזק כירידת המטר.

הגמרא מביאה מימרות נוספות בענין לימוד תורה כראוי: **תַּנְיָא, הָיָה רַבִּי בְּנָאָה אוֹמֵר, כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לִשְׁמָהּ** - לשם מצוותה, שמצווה לעסוק בה, ולא כדי להתכבד, **תּוֹרָתוֹ** שלמד **נַעֲשֵׂית לוֹ סַם חַיִּים** - תרופה לחיים, **שֶׁנֶּאֱמַר** (משלי ג יח) **'עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ'. וְאוֹמֵר** עוד הכתוב (שם פסוק ח) **'רִפְאוּת תְּהִי לְשָׁרֶךָ'** - תהא התורה רפואה לגופך. **וְאוֹמֵר** עוד (שם ח לה) **'כִּי מֹצְאִי מָצְא חַיִּים'** - המוצא את התורה ועוסק בה מצא חיים. **וְכָל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ** אלא כדי להתכבד בה, התורה שלומד **נַעֲשֵׂית לוֹ סַם הַמָּוֶת, שֶׁנֶּאֱמַר** (דברים שם) **'יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי', וְאֵין** פירושה של **עֲרִיפָה** זו **אֶלָּא** מלשון **חֲרִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר** בענין הריגת עגלה ערופה (דברים כא ד) **'וְעָרְפוּ שָׁם אֶת הָעֶגְלָה בַּנָּחַל'**, וכיון שנאמר לשון הריגה על לומד תורה, ודאי יש להעמידו על לומד שלא לשמה.

אָמַר לֵיהּ רַבִּי יִרְמְיָה לְרַבִּי זֵירָא, לֵיתֵי מַר לִיתְנֵי - יבוא הרב ללמוד, **אָמַר לֵיהּ** רבי זירא, **חָלַשׁ לִבַּאי וְלָא יָכִילְנָא** - חש אני חולשה בליבי ואיני יכול לבוא ללמוד. אמר לו רבי ירמיה, **לֵימָא מַר מִילְּתָא דְּאַגַּדְתָּא** - יאמר הרב דברי אגדה. **אָמַר לֵיהּ** רבי זירא, **הָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַאי דִּכְתִיב** - מהו ביאור הפסוק האמור בענין כריתת עצים לצורך בניית מצור בעת מלחמה (דברים כ יט), **'כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה', וְכִי אָדָם עֵץ שָׂדֶה הוּא,** ולענין מה דימתה התורה אדם לעץ, **אֶלָּא מֹשׁוּם דִּכְתִיב** בתחילת הפסוק **'כִּי תָצוּר אֶל עִיר וגו' לֹא תַשְׁחִית אֶת עֵצָהּ לִנְדֹּחַ עָלָיו גַּרְזֶן, כִּי מִמֶּנּוּ תֹּאכֵל וְאֹתוֹ לֹא תִכְרֹת', וּכְתִיב** (שם פסוק כ) 'רַק עֵץ אֲשֶׁר תֵּדַע כִּי לֹא עֵץ מַאֲכָל הוּא, **אֹתוֹ תַשְׁחִית וְכָרָתָּ',** ולענין זה דימה הכתוב אדם לעץ השדה, ללמד שאף באדם יש לחלק כעין זה. **הָא כֵּיצַד, אִם תַּלְמִיד חָכָם הָגוּן הוּא** שהנהגתו כראוי לתלמידי חכמים, עליו נאמר **'מִמֶּנּוּ תֹּאכֵל וְאֹתוֹ לֹא תִכְרֹת',** כלומר ממנו תלמד דברי תורה, **וְאִם לַאו,** הרי הוא כאילן סרק, ו**'אֹתוֹ תַשְׁחִית וְכָרָתָּ'** - סור מעליו ואל תלמד ממנו.

אָמַר רַבִּי חָמָא (אמר רבי) [בְּרַבִּי] חֲנִינָא, מַאי דִּכְתִיב - מהו ביאור הפסוק (משלי כז יז) **'בַּרְזֶל בְּבַרְזֶל יָחַד** וְאִישׁ יַחַד פְּנֵי רֵעֵהוּ', לענין מה דימה הכתוב איש ורעהו לברזל. **לוֹמַר לְךָ, מַה בַּרְזֶל זֶה אֶחָד מְחַדֵּד אֶת חֲבֵירוֹ** - על ידי שמשפשפים ברזל בחבירו הוא מתחדד, **אַף שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מְחַדְּדִין זֶה אֶת זֶה בַּהֲלָכָה** כשלומדים יחד.

אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה, לָמָּה נִמְשְׁלוּ דִּבְרֵי תוֹרָה כְּאֵשׁ, כפי **שֶׁנֶּאֱמַר** (ירמיה כג כט) **'הֲלֹא כֹה דְּבָרִי כָּאֵשׁ נְאֻם ה'. לוֹמַר לְךָ, מָה אֵשׁ אֵינוֹ דּוֹלֵק יְחִידִי** - בעץ יחידי, אלא בשנים או שלושה יחד, **אַף דִּבְרֵי תוֹרָה אֵין מִתְקַיְּמִין בְּיִחִידִי** - בלא חבר שיחדדנו. **וְהֵיכִי דָּאֲמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא, מַאי דִּכְתִיב** - מהו ביאור הפסוק (ירמיה נ לו) **'חֶרֶב אֶל הַבַּדִּים וְנֹאָלוּ',** שתבוא חֶרֶב **עַל שׁוֹנְאֵיהֶן שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים** - על תלמידי חכמים **שֶׁעוֹסְקִין בַּד בְּבַד** [לבד וביחידות] **בַּתּוֹרָה, וְלֹא עוֹד** - לא זו בלבד **אֶלָּא שֶׁמְּבַטְּלִין,** שכיון שלומדים לבד ואין מי שיעמידם על טעותם נעשים טיפשים, **שֶׁנֶּאֱמַר 'וְנֹאָלוּ',** לשון טיפשות. **וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁחוֹטְאִין,** שכיון שלומדים לבד ואינם יודעים שטעו, פוסקים הלכה על פי טעותם ובאים לידי חטא, דִּכְתִיב **הָכָא 'וְנֹאָלוּ', וּכְתִיב הָתָם** (במדבר יב יא) **'אֲשֶׁר נוֹאַלְנוּ וַאֲשֶׁר חָטָאנוּ',** וממה שכתוב לשון חטא סמוך ללשון נואל למדנו שהטיפשות מביאה לידי חטא. **וְאִיבָּעֵית אֵימָא מֵהָכָא** - ואם תרצה תאמר שלמדים זאת מכאן, שנאמר (ישעיה יט יג-יד) **'נֹאָלוּ שָׂרֵי צֹעַן [וְגוֹ'] וְהִתְעוּ אֶת מִצְרַיִם',** הרי שטיפשות מביאה לידי טעות וחטא.

דּוּמָה – חשבתי שֶׁיֵּשׁ לִי בֵּן שירשני, אך עַכְשָׁיו שהתברר שֶׁאֵין לִי
בֵּן, אני מקנה את נְכָסַי לְפְלוֹנִי, וכן אם הָיָה חוֹלֶה ומִטְּתוֹ בַּמְּטָה,
וְאָמְרוּ לוֹ, נְכָסֶיךָ לְמִי, וְאָמַר לְהֶן, דּוּמָה הייתי שֶׁאִשְׁתִּי מְעוּבֶּרֶת
והנולד ממנה הוא ירשני, אך עַכְשָׁיו שהתברר שֶׁאֵין אִשְׁתִּי מְעוּבֶּרֶת,
אני מקנה את נְכָסַי לְפְלוֹנִי, ולבסוף נוֹדַע שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּן, אוֹ שֶׁהָיְתָה
אִשְׁתּוֹ מְעוּבֶּרֶת, אֵין מַתָּנָתוֹ מַתָּנָה, כיון שאם היה יודע את האמת,
לא היה נותן את נכסיו לאחר.

מבררת הגמרא: לֵימָא – האם נאמר שברייתא זו כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן
מְנַסְיָא הִיא, שהולכים אחר אומדן דעת הנותן לבטל מתנתו, וְלֹא
כְּרַבָּנָן. דוחה הגמרא: אֲפִילּוּ תֵּימָא שהברייתא כְּרַבָּנָן, משום
ש'דּוּמָה' שַׁאנִי – שונה הדבר כשפירש ואמר 'דומה שיש לי בן,
עכשיו שאין לי בן נכסי לפלוני'.

שואלת הגמרא: וְדִקְאָרֵי לָהּ מַאי קָאָרֵי לָהּ – ומה היה הצד של
השואל להעמיד את הברייתא דווקא כרבי שמעון בן מנסיא, והרי
פשוט שאף חכמים מודים באופן זה, שאמר 'דומה'. משיבה
הגמרא: מַהוּ דְּתֵימָא שאין כוונתו להתנות את המתנה במיתת בנו,
אלא צַעֲרֵיהּ הוּא דְּקָא מַדְכַּר – רצונו להזכיר את צערו על בנו
שמת, ולפיכך אין כאן אלא אומדנא שאם היה יודע שבנו קיים לא
היה נותן ואם כן ברייתא זו כשיטת רבי שמעון בן מנסיא, קָא
מַשְׁמַע לָן – לכך הוצרכו להשמיע לנו שדין זה הוא לדברי הכל.

בשכיב מרע יש דין שמקנה את נכסיו באמירה בלבד, ואינו צריך
קנין, הגמרא מברר מהו המקור לכך: אָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַב, מַנַּיִן
לְמַתָּנַת שְׁכִיב מְרַע שֶׁהִיא קונה מִן הַתּוֹרָה באמירה בלבד, שֶׁנֶּאֱמַר
(במדבר כז ח) 'אִישׁ כִּי יָמוּת וּבֵן אֵין לוֹ וְהַעֲבַרְתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לְבִתּוֹ',
ויכלה התורה לכתוב רק 'נחלתו לבתו', ומתיבת 'וְהַעֲבַרְתֶּם' שהיא
מיותרת, יש לדרוש שֵׁשׁ לְךָ הַעֲבָרָה אַחֶרֶת שֶׁהִיא כָּזוֹ – דומה
לירושה, ומועילה בלא קנין, וְאִי זוֹ היא, זוֹ מַתָּנַת שְׁכִיב מְרַע
שנקנית באמירה.

דרשה נוספת: רַב נַחְמָן אָמַר בשם רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, מֵהָכָא (במדבר כז ט)
'וְאִם אֵין לוֹ בַּת וְנָתַתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לְאֶחָיו' ומתיבת 'וּנְתַתֶּם' שהיא
מיותרת שהרי אפשר לכתוב 'נחלתו לאחיו', דורשים יֵשׁ לְךָ נְתִינָה
אַחֶרֶת שֶׁהִיא כָּזוֹ – כירושה, שאינה צריכה קנין, וְאִי זוֹ היא, זוֹ
מַתָּנַת שְׁכִיב מְרַע.

הגמרא מבארת מדוע כל אמורא למד מפסוק אחר. שואלת
הגמרא: וְרַב נַחְמָן שדרש מתיבת 'ונתתם' המיותרת, מַאי טַעְמָא
לֹא אָמַר מִ'וְהַעֲבַרְתֶּם' כדרך שדרש רבי זירא. משיבה הגמרא: הַהוּא
מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַבִּי – תיבה זו נצרכת לדרשתו של רבי, דְּתַנְיָא, רַבִּי
אוֹמֵר, בְּכוּלָּן – בכל שאר הירושות נֶאֱמְרָה בָּהֶן לשון 'נְתִינָה', וְאילו
בְּאָן, בירושת הבת, נֶאֱמְרָה לשון 'הַעֲבָרָה', ויש לדרוש משינוי
הלשון שאין לְךָ מִי שֶׁמַּעֲבִיר נַחֲלָה מִשָּׁבֶט לְשָׁבֶט אֶלָּא בַּת היורשת,
הוֹאִיל וּבָנָהּ וּבַעֲלָהּ שהן משבט אחר יוֹרְשִׁין אוֹתָהּ, ולומדים מכאן
שבעל יורש את אשתו ובן את אמו.

שואלת הגמרא: וְרַבִּי זֵירָא שדרש מהתיבה המיותרת 'והעברתם',
מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר מִ'וּנְתַתֶּם' כדרך שדרש רב נחמן. משיבה
הגמרא: אוֹרְחֵיהּ דְּקָרָא הוּא – אין כאן ייתור, כיון שכך דרך התורה
לכתוב.

הגמרא מביאה דרשה ממקור נוסף: רַב מְנַשְּׁיָא בַּר יִרְמְיָה אָמַר, דין
מתנת שכיב מרע נלמד מֵהָכָא, נאמר בפסוק (מלכים ב' כ א) העוסק
בענין חוליו של המלך חזקיהו, 'בַּיָּמִים הָהֵם חָלָה חִזְקִיָּהוּ לָמוּת וַיָּבֹא
אֵלָיו יְשַׁעְיָהוּ בֶן אָמוֹץ הַנָּבִיא וַיֹּאמֶר אֵלָיו כֹּה אָמַר ה' צַו לְבֵיתֶךָ כִּי
מֵת אַתָּה וְלֹא תִחְיֶה' וממה שהנביא לא אמר לחזקיהו לעשות קנין
על צואתו אלא רק 'צו לביתך' דהיינו בְּצַוָּאָה בְּעָלְמָא, יש ללמוד
שמתנת שכיב מרע אינה צריכה קנין.

הגמרא מביאה דרשה נוספת: רְמִי בַּר יְחֶזְקֵאל אָמַר מתנת שכיב
מרע נלמדת מֵהָכָא, נאמר בפסוק (שמואל ב' יז כג) שלאחר שיעץ
אחיתופל לאבשלום, הפר חושי הארכי את עצתו, 'וַאֲחִיתֹפֶל רָאָה
כִּי לֹא נַעֲשָׂתָה עֲצָתוֹ וַיַּחֲבֹשׁ אֶת הַחֲמוֹר וַיָּקָם אֶל בֵּיתוֹ אֶל עִירוֹ וַיְצַו
אֶל בֵּיתוֹ וַיֶּחְנָק', וממה שלא נאמר בפסוק שעשה קנין משמע
שהיה זה בְּצַוָּאָה בְּעָלְמָא.

אגב זה שהזכירה הגמרא את צוואתו של אחיתופל מביאה הגמרא
מימרא בענינו: תָּנוּ רַבָּנָן, שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים צִוָּה אֲחִיתוֹפֶל אֶת בָּנָיו, אַל
תִּהְיוּ בְּמַחֲלוֹקֶת, וְאַל תְּמַרְדוּ בְּמַלְכוּת בֵּית דָּוִד שהרי גם מרידתי לא
הצליחה, וְיוֹם טוֹב שֶׁל עֲצֶרֶת [-שבועות] בָּרוּר – צח ולא מעונן,
וְרִעוּ חִטִּים כשיגיע זמנם, שסימן שיצליחו באותה שנה. מַר זוּטְרָא
אָמַר, הסימן הוא, אם יום טוב של עצרת יהיה בָּלוּל – מעורב,
דהיינו יום המעונן.

הגמרא מבארת המחלוקת בענין זה: אִיתְּמַר, אָמְרֵי נְהַרְדְּעֵי מִשְּׁמֵיהּ
דְּרַבִּי יַעֲקֹב, לֹא 'בָּרוּר' שאמרו בברייתא הכוונה ליום בָּרוּר מַמָּשׁ,
ללא שום עננים, וְלֹא 'בָּלוּל' שאמרו בברייתא הכוונה לָבָלוּל מַמָּשׁ,
שיהיה כולו יום המעונן, אֶלָּא אֲפִילּוּ בָּלוּל – מעונן, וְרוּחַ צְפוֹנִית
מְנַשֶּׁבְתּוֹ – פזרה את העננים זֶה הוּא הנקרא בָּרוּר, שסימן שיצליחו
החיטים.

הגמרא מביאה שיש סימן אחר לתבואה של השנה: אָמַר לֵיהּ רַבִּי
אַבָּא לְרַב אַשִׁי, אֲנַן אַדְּרַב יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי מַתְנִינַן לָהּ שהכל תלוי
בחג הסוכות, שאז נידונים על המים, ודלא כברייתא שנתנה סימן
בעצרת. דְּאָמַר רַב יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי, מוֹצָאֵי יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁל חַג
הסוכות היינו מוצאי שמיני עצרת, שנגמר בו הדין על המים, הַכֹּל
צוֹפִין – כל האנשים מתבוננים לַעֲשָׂן העולה מאש הַמַּעֲרָכָה שעל
גבי המזבח, לראות להיכן הוא נוטה, כדי להבין ממנו איך נחתם
גזר דינם על גשמי השנה הבאה, כי כאשר העשן נוטה לצד מסוים
סימן שהרוח נושבת מהצד השני ושכך יהיו הרוחות מנשבות
במשך השנה, ולכן אם העשן נָטֶה כְּלַפֵּי צָפוֹן מפני שרוח דרומית
מנשבת, היו הָעֲנִיִּים שְׂמֵחִים, וּבַעֲלֵי בָּתִּים העשירים עֲצֵבִין, מִפְּנֵי
שרוח דרומית גורמת לכך שֶׁגְּשָׁמֵי שָׁנָה יהיו מְרוּבִּין, וּממילא
הַפֵּרוֹת שבאוצרות של בעלי הבתים מַרְקִיבִין מהלחות המרובה,
ומוכרחים להוציאם מן האוצרות ולמכרם בזול. ואם העשן נָטֶה
כְּלַפֵּי צד דָּרוֹם משום שנשבה רוח צפונית, היו עֲנִיִּים עֲצֵבִים, וּבַעֲלֵי
בָּתִּים היו שְׂמֵחִין, מִפְּנֵי שרוח צפונית גורמת לכך שֶׁגְּשָׁמֵי שָׁנָה יהיו
מוּעָטִין, וּפֵרוֹת המונחים באוצרותיהם של בעלי בתים מִשְׁתַּמְּרִין
להרבה זמן, ואין בעלי הבתים מוציאים הפירות למכירה עד
שיתייקרו, ולפיכך הענים עצבים. ואם נָטֶה העשן כְּלַפֵּי צד מִזְרָח
משום שרוח מערבית נשבה בו, הַכֹּל שְׂמֵחִין, מפני שרוח מערבית
מתונה, ואין יורדים הרבה גשמים שירקיבו הפירות שבאוצרות
ולכן אינם נמכרים בזול, ומצד שני אינם יכולים להשתמר כמו
שיש גשמים מועטים, ולכן אינם נמכרים ביוקר. ואם נטה העשן
כְּלַפֵּי מַעֲרָב מפני שנשבה בו רוח מזרחית, הַכֹּל עֲצֵבִין מפני שרוח
מזרחית מונעת מטר, ופירות הקרקע אינם צומחים, וגורמת לרעב
לבוא לעולם.

הגמרא מקשה על דברי רבי יצחק בר אבדימי מברייתא: וְרִמִּינְהִי
– יש להקשות על דברי רבי יצחק בר אבדימי מהברייתא דלהלן,
רוּחַ מִזְרָחִית לְעוֹלָם יָפָה, ורוח מַעֲרָבִית לְעוֹלָם קָשָׁה. רוּחַ צְפוֹנִית
יָפָה לְחִטִּים שבשדות בְּשָׁעָה שֶׁהֵבִיאוּ שְׁלִישׁ – שכבר גדלו שליש
מגידולם ואין צריכים למטר, וְקָשָׁה לְזֵיתִים בְּשָׁעָה שֶׁיְּנִיצוּ –
שחונטים, שצריכים עדיין לגשמים מרובים, וְרוּחַ דְּרוֹמִית הגורמת
לגשמים מרובים, קָשָׁה לְחִטִּין שבשדות בְּשָׁעָה שֶׁהֵבִיאוּ כבר שְׁלִישׁ
מגידולם, וְיָפָה לְזֵיתִים בַּשָּׁעָה שֶׁיְּנִיצוּ. כדרך אגב מביאה הגמרא
סימן לזכור את פרטי הברייתא: וְאָמַר רַב יוֹסֵף, וְאִיתֵּימָא – ויש
אומרים שאמר זאת מַר זוּטְרָא, וְאִיתֵּימָא רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, וְסִימָנָךְ
– הסימן בשבילך לזכור איזה רוח מועילה לחיטים ואיזו לזיתים
הוא, שָׁלַחַן שעליו הניחו את לחם הפנים היה עומד בַּצָּפוֹן, וּמְנוֹרָה
שבה הדליקו שמן זית עמדה בַּדָּרוֹם, הָאי מָרֵי דִּידֵיהּ וְהָאי מָרֵי
דִּידֵיהּ – זה מגדל את שלו, וזה מגדל את שלו, כלומר השולחן בצד
צפון הוא סימן לרוח צפונית המגדלת חיטים שראוים לשולחן,
ואילו המנורה שעמדה בצד דרום היא סימן לרוח דרומית
המגדלת זיתים הראוים למנורה. על כל פנים קשה מברייתא זו על
רבי יצחק בר אבדימי, שהרי כאן מבואר שמזרחית יפה ומערבית
קשה.

מתרצת הגמרא: לֹא קַשְׁיָא, משום שאכן לדברי כולם רוח מערבית

המשך בעמוד ט

דומה — כלומר, כמדומה הייתי שיש לי בן, עכשיו שנודע לי שאין לי בן. **אין מתנתו מתנה** — דאילו היה יודע שיש לו בן, או שאשתו מעוברת — לא היה נותן. **דלמא צעירה קמדכר** — ולא תלה טעם מתנתו במיתת בנו, אלא כמתאונן על בנו שמת. ולפי שבן ראוי לירש נכסי אביו, וזה אין לו בן לירש, ומתוך כך נזכר צער מיתת בנו בשעת חילוק נכסיו. וליכא אומדן דעתיה כל כך, דאיכא למימר רבי שמעון בן מנסיא היא ולא רבנן, דליכא הכא אומדן דמוכח כל כך — קא משמע לן דדוקא קאמר, וכדמפרש ותולה מתנתו במיתת בנו דמי, ודברי הכל היא. **מנין למתנת שכיב מרע** — שקונה בדבור בלא קנין סודר. כגון מחמת מיתה, דפסקינן לקמן (קנא, ב) דלא בעי קנין אפילו במקצת והוא דמית. אי נמי, שכיב מרע שחלק כל נכסיו בלא שיור, ומית. **שנאמר והעברתם את נחלתו** — דהוה מצי למכתב: איש כי ימות ובן אין לו — נחלתו לבתו וכו', "והעברתם" יתירא הוא. ורבינו חננאל פירש: מדכתיב "את נחלתו" "את" רבויא הוא. ולא נהירא, דהא אמרינן לקמן: ההיא מיבעי ליה לכדתניא רבי אומר כו', "והעברתם" דריש ולא דריש "את", אלמא לעיל נמי דריש אידך מלשון העברה. ואית דמפרשי: מדשני קרא בדבוריה, דמצי למכתב "ונתתם" כדכתיב באינך. ולא נהירא נמי האי לישנא, דהא "ונתתם" נמי חשבינן מיותר באותה סוגיא, דהכי הוה ליה למכתב: איש כי ימות ובן אין לו נחלתו לבתו, ואם אין לו בת נחלתו לאחיו. וכן כולם. הלכך כל "והעברתם" "ונתתם" מיותרים הם, כן נראה בעיני. **שהיא כזו** — ברשות הבת, שהיא בלא קנין. **ונתתם את נחלתו כו'** — קרא יתירא הוא, דמצי למכתב: ואם אין לו בת (ונתתם) נחלתו לאחיו, וכן כולן. **הואיל ובנה או בעלה** — שהן משבט אחר, יורשין אותה. והכי אתא קרא לאשמועינן: והעברתם את נחלתו משבטו — על ידי בתו שתירשנו, ושמא תינשא אחרי כן לאיש משבט אחר, ותמות ויירשנה. **צו ליתיך** — אלמא צואת שכיב מרע בעלמא קונה. **שלשה דברים צוה אחיתופל** — הכי הוה קים להו. **ואל תמרדו במלכות בית דוד** — שלא אירע לו יפה. **ויום טוב של עצרת** — דהיינו שבועות, אם תראהו ברור — צח, ולא יום המעונן — זרעו חטים, שמצליחין באותה שנה. "בעצם השמים לטוהר" (שמות כד) מתרגמינן: לברירו. **בלול** — מעורב, יום המעונן. **ורוח צפונית מנשבת בו** — שמפזרת את העבים, דכתיב (איוב לז) "מצפון זהב יאתה" — רוח צפונית מאיר את היום כזהב. **אנן אדרב יצחק בר אבדימי מתנינן לה** — סימני תבואות אם יצליחו אם לאו — אדרב יצחק סמכינן, ולא אסימני עצרת, בשביל שבחג נידונין על המים. **כלפי צפון** — רוח דרומית מנשבת בו ומטהו כלפי צפון. **ופירותיהן מרקיבין** — ומתוך שאינן יכולין להשמר — נמכרין בזול. **כלפי דרום** — רוח צפון מנשבת בו. **מפני שנשמי שנה מועטין** — ובאותם הגשמים מתברכין הפירות הנזרעין, ושבאורצות משתמרין ונמכרין ביוקר — הרי ריוח לעשירים ועצב לעניים. **למזרח כולן שמחים** — שמערבית ממטרת במדה, ופירות אינן ביוקר. **כולן עצבין** — שמזרחית מונעת מטר ומביאה בצורת ויוקר גדול, ופירות קרקע אינן צומחים. אלמא מזרחית קשה ומערבית יפה. **ורמינהי** — מהך ברייתא דקתני איפכא. **בשעה שהביאו שליש** — דאין צריכין למטר. **שולחן בצפון** — כדכתיב (שמות כו) "והשלחן תתן על צלע צפון", והמנורה בדרום כדכתיב (שם) "ואת המנורה נכח השלחן". **האי מרבי דידיה כו'** — כל אחד מגדל את שלו; לחם חטין על השלחן בצפון — וצפונית יפה לחטים, שמן זית מדליקין במנורה שבדרום — ודרומית יפה ליזיתים. **הא לן** — לבני בבל השוכנים במצולה, וארצנו מלוחלחת ואינה צריכה למטר כל כך — לדידן מיתנייא ברייתא שמערבית קשה, לפי שממטרת יותר מדאי לבני בבל, ומזרחית יפה. וברייתא קמייתא דמתניא איפכא — להו, לבני ארץ ישראל שארצם גבוהה, וצריכין למטר הרבה. **כולה שתא חמימא** — כלומר, רוב השנה.

לתפלתו

מנין למתנת שכיב מרע שהיא מן התורה כו' — לאו מן התורה דוקא קאמר, דהא רב נחמן גופיה אית ליה לקמן דאינה בשל תורה ועשאוה בשל תורה, אלא אסמכתא בעלמא הוא דקאמר. והא דקאמר מאי טעמא לא אמר מ"והעברתם" — הכי פירושו: מאי טעמא לא מפיק אסמכתא דידיה מן "והעברתם". וכי האי גוונא איכא בפרק קמא דמועד קטן (ה, א) גבי ציון שהוא מדרבנן, ופריך התם: והא (מהכא נפקא) [צריך להיות: להכי הוא דאתי] והא מיבעי ליה לכדתניא כו', ועל כרחך ציון מדרבנן היא, כדאמר בפרק "דם הנדה" (נדה נו, א).

הכל צופין לעשן המערכה כו' — בפרק קמא דיומא (כא, ב) פריך לה מדתנן: לא נצחה הרוח עשן המערכה. ומשני לה שפיר.

לא קשיא הא לן והא להו — פירש רבינו שמואל: דרוח מזרחית מונעת את המטר. וקשה: דאמר לעיל בפרק "לא יחפור" (כה, ב): "ורחב מים במוצק" — זו רוח מזרחית, משמע שמביאה מים על כן נראה לפרש דמביאה מים, אלא שבארץ ישראל יפה ובבבל קשה, שהארץ מלוחלחת מליאה מים. ומה שפירש כלפי מערב הכל עצבין לפי שמזרחית מונעת מטר — לא היה לו לפרש כן. אלא, לפי שמביא מים יותר מדאי.

לתפלתו

דּוֹמֶה שֶׁיֵּשׁ לִי בֵּן, עַכְשָׁיו שֶׁאֵין לִי בֵּן - נְכָסַי לִפְלוֹנִי;
הָיָה חוֹלֶה וּמוּטָל בַּמִּטָּה, וְאָמְרוּ לוֹ: נְכָסָיו לְמִי? אָמַר
לָהֶן: דּוֹמֶה שֶׁאִשְׁתִּי מְעוּבֶּרֶת, עַכְשָׁיו שֶׁאֵין אִשְׁתִּי
מְעוּבֶּרֶת - נְכָסַי לִפְלוֹנִי, וְנוֹדַע שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּן אוֹ שֶׁהָיְתָה
אִשְׁתּוֹ מְעוּבֶּרֶת - אֵין מַתְּנָתוֹ מַתָּנָה; לֵימָא, רַבִּי
שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא הִיא וְלָא רַבָּנַן? - אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבָּנַן,
"דּוֹמֶה" שָׁאנֵי. -וּדְקָאֲרֵי לָהּ מַאי קָאֲרֵי לָהּ? - מַהוּ
דְּתֵימָא: צַעֲרִיהּ הוּא דְּקָא מְדַכַּר, קָא מַשְׁמַע לָן. אָמַר
רַבִּי זֵירָא אָמַר רַב: מְנַיִן לְמַתְּנַת שָׁכִיב מֵרַע שֶׁהִיא מִן
הַתּוֹרָה? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַעֲבַרְתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לִבְתּוֹ", יֵשׁ
לְךָ הַעֲבָרָה אַחֶרֶת שֶׁהִיא כָּזוֹ, וְאֵי זוֹ? זוֹ מַתְּנַת שָׁכִיב
מֵרַע. רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, מַהָכָא: "וְנִתַּתֶּם
אֶת נַחֲלָתוֹ לְאָחָיו", יֵשׁ לְךָ נְתִינָה אַחֶרֶת שֶׁהִיא כָּזוֹ,
וְאֵי זוֹ? זוֹ מַתְּנַת שָׁכִיב מֵרַע. וְרַב נַחְמָן, מַאי טַעְמָא לָא אָמַר מ"וְהַעֲבַרְתֶּם"? -הַהוּא מִיבָּעֵי
לֵיהּ לְכִדְרַבִּי; דְּתַנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר: בְּכוֹלָּן נֶאֱמְרָה בָּהֶן נְתִינָה וְכָאן נֶאֱמְרָה הַעֲבָרָה, אֵין לְךָ
שֶׁמַּעֲבִיר נַחֲלָה מִשֵּׁבֶט לְשֵׁבֶט אֶלָּא בַּת, הוֹאִיל וּבְנָהּ וּבַעְלָהּ יוֹרְשִׁין אוֹתָהּ. וְרַבִּי זֵירָא, מַאי
מַעְמָא לָא אָמַר מ"וּנְתַתֶּם"? -אוֹרְחֵיהּ דִּקְרָא הוּא. רַב מְנַשְּׁיָא בַּר יְרְמְיָה אָמַר, מֵהָכָא: "בְּיָמִים
הָהֵם חָלָה חִזְקִיָּהוּ לָמוּת וַיָּבֹא אֵלָיו יְשַׁעְיָהוּ בֶן אָמוֹץ הַנָּבִיא וַיֹּאמֶר אֵלָיו כֹּה אָמַר ה' צַו
לְבֵיתֶךָ כִּי מֵת אַתָּה וְלֹא תִחְיֶה" - בְּצַוָּאָה בְּעָלְמָא. רָמֵי בַּר יְחֶזְקֵאל אָמַר, מֵהָכָא: "וַאֲחִיתֹפֶל
רָאָה כִּי לֹא נֶעֱשְׂתָה עֲצָתוֹ וַיַּחֲבֹשׁ אֶת הַחֲמוֹר וַיֵּלֶךְ אֶל בֵּיתוֹ אֶל עִירוֹ וַיְצַו אֶל בֵּיתוֹ וַיֶּחְנַק"
- בְּצַוָּאָה בְּעָלְמָא. תָּנוּ רַבָּנַן, שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים צִוָּה אֲחִיתֹפֶל אֶת בָּנָיו: אַל תִּהְיוּ בְּמַחֲלֹקֶת,
וְאַל תִּמְרְדוּ בְּמַלְכוּת בֵּית דָּוִד, וְיוֹם טוֹב שֶׁל עֲצֶרֶת בָּרוּר - זִרְעוּ חִטִּים. מָר זוּטְרָא אָמַר:
בָּלוּל אִיתְּמַר. אָמְרִי נְהַרְדְּעֵי מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יַעֲקֹב: לֹא בָּרוּר - בָּרוּר מַמָּשׁ, וְלֹא בָּלוּל - בָּלוּל
מַמָּשׁ, אֶלָּא אֲפִילּוּ בָּלוּל וְרוּחַ צְפוֹנִית מְנַשֶּׁבֶת - זֶה הוּא בָּרוּר. אָמַר לֵיהּ רַבִּי אַבָּא לְרַב
אַשִׁי: אֲנַן אַדְּרַב יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי מַתְנִינַן לָהּ, דְּאָמַר רַב יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי: מוֹצָאֵי יוֹם טוֹב
הָאַחֲרוֹן שֶׁל חַג הַכֹּל צוֹפִין לַעֲשָׂן הַמַּעֲרָכָה, נָטָה כְּלַפֵּי צָפוֹן - עֲנָיִים שְׂמֵחִים וּבַעֲלֵי בָּתִּים
עֲצֵבִין, מִפְּנֵי שֶׁגְּשָׁמֵי שָׁנָה מְרוּבִּין וּפֵרוֹת מַרְקִיבִין; נָטָה כְּלַפֵּי דָּרוֹם - עֲנָיִים עֲצֵבִים וּבַעֲלֵי
בָּתִּים שְׂמֵחִין, מִפְּנֵי שֶׁגְּשָׁמֵי שָׁנָה מוּעָטִין וּפֵרוֹת מִשְׁתַּמְּרִין; נָטָה כְּלַפֵּי מִזְרָח - הַכֹּל שְׂמֵחִין;
כְּלַפֵּי מַעֲרָב - הַכֹּל עֲצֵבִין. וּרְמִינְהִי: מִזְרָחִית - לְעוֹלָם יָפָה, מַעֲרָבִית - לְעוֹלָם קָשָׁה, רוּחַ
צְפוֹנִית - יָפָה לַחִטִּים בְּשָׁעָה שֶׁהֵבִיאוּ שְׁלִישׁ, וְקָשָׁה לַזֵּיתִים בְּשָׁעָה שֶׁיָּנִיצוּ, וְרוּחַ דְּרוֹמִית -
קָשָׁה לַחִטִּין בְּשָׁעָה שֶׁהֵבִיאוּ שְׁלִישׁ, וְיָפָה לַזֵּיתִים בְּשָׁעָה שֶׁיָּנִיצוּ; וְאָמַר רַב יוֹסֵף, וְאִיתֵּימָא
מָר זוּטְרָא, וְאִיתֵּימָא רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, וְסִימָנָךְ: שֻׁלְחָן בַּצָּפוֹן וּמְנוֹרָה בַּדָּרוֹם, הַאי מַרְבִּי
דִּידֵיהּ וְהַאי מַרְבִּי דִּידֵיהּ - לָא קַשְׁיָא: הָא לָן וְהָא לְהוּ. תַּנְיָא, אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: יוֹם
טוֹב שֶׁל עֲצֶרֶת בָּרוּר - סִימָן יָפָה לְכָל הַשָּׁנָה כּוּלָּהּ. אָמַר רַב זְבִיד: הַאי יוֹמָא קַמָּא דְּרֵישׁ
שַׁתָּא, אִי חֲמִים - כּוּלָּהּ שַׁתָּא חֲמִימָא, אִי קְרִיר - כּוּלָּהּ שַׁתָּא קְרִירָא. לְמַאי נָפְקָא מִינָּהּ?

לתפלתו

כדי שיהיה קיום המצוות כדבעי הוא על ידי אהבת ה' או על ידי יראת ה'.

ממאמר שבת פרשת קרח תשכ"ד

לתפלתו של כהן גדול — שיתפלל שאם חמה — לא תהיה חמה יותר מדאי, ואם קרירא — לא תהיה קרירא יותר מדאי.

המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול כו' — פירש רבינו שמואל: דלמאן דדאין דינא דגרמי — הוה מחיל צריך להחזיר ללוקח מה שנתן לו. ואומר רבינו יצחק: אין צריך להחזיר אלא מעות שנתנו בו הלקוחות, ולא כל השטר. וראיה לדבר — מדאמר בפרק "החובל" (בבא קמא פט, ב): אלא הא דתניא: וכן היא שחבלה בבעלה לא הפסידה כתובתה, ואמאי לא הפסידה? תזיק לה לכתובתה לבעלה בטובת הנאה, דהאי חבלה דאי מחלה לה גבי בעל — ליכא קפידא ומוקי לה כרבי מאיר. ומשמע: דוקא גבי בעל יכולה למכור, אבל לגבי אחריני — לא תוכל למכור כי האי גוונא, פן תמחלנה לבעלה. והיאך תמחלנה לרבי מאיר, דאית ליה ב"הגוזל קמא" (שם ק, א) דינא דגרמי? על כן נראה, אפילו למאן דאית ליה דינא דגרמי — היינו דוקא לענין שיש לשלם מה שנתנו בה הלקוחות, ולא כל דמי הכתובה שהפסידתם. והא דאמר ב"הגוזל קמא" (שם צח, ב): מאן דדאין דינא דגרמי מגבי שטרא מעליא, גבי שורף שטרותיו של חבירו, וכן בפרק "הכותב" (כתובות פו, א) על הך מלתא דשמואל — לאו דוקא נקט "שטרא מעליא", שהרי לא תחזיר אלא מה שנתנו בה הלוקחין. אלא משום דנקט לעיל התם "ניירא בעלמא קלאי מינך" — נקט בתר הכי "שטרא מעליא". ועוד ראיה מרב נחמן, דאית ליה ב"הגוזל בתרא" (בבא קמא קטז, ב) דינא דגרמי, גבי ההוא גברא דאחווי אבריא דחבריה, אתא לקמיה דרב נחמן חייביה רב'. ואילו בפרק "הכותב" (כתובות פה, ב) אמר: קריבתיה דרב נחמן זביעתה לכתובתה בטובת הנאה ואיגרשא ושביבא, אתו לקוחות וקתבעי לה לברתה רב'. אמר רב נחמן: מאן לימא לה דתזיל ולימחלה לכתובתה לגבי אבוה, והדר תירתה מיניה. ומה תרויה לרב נחמן? והא איהו גופיה אית ליה ב"הגוזל בתרא" דינא דגרמי, ואם כן צריכה להחזיר לו כל הדמים, ומה תרויה בזה? אלא שמע מינה שתרויה בזה שלא היתה צריכה להחזיר להם אלא מה שנתנו בה. ואם תאמר: מכל מקום הפסידתם הרבה, שהרי גרושה היתה, והיה להם ללקוחות אז לגבות כתובתה מן הגרושה ואומר רבי: דשמא קטנה היתה, ולא היו יכולים אז לגבות ממנה כלום. ומכל מקום מחילתה מחילה כיון שהגיעה לפעוטות, כדאמר ב"חנזקין" (גיטין נט, א) דמתנתה מתנה. עוד קשה לי: רב נחמן איך השיאה עצה למחול כתובת אמן? והא אמר בפרק "לא יחפור" (בבא בתרא כב, ב) דגרמא בנזקין אסור. פירוש, אף על גב דפטור הוא — איסורא מידהא איבא. וכל שכן למאן דדאין דינא דגרמי כמו רב נחמן, דאיבא איסור יותר כשמורה לה למחול, דאפילו בגרמא בנזקין שפטור לגמרי אסור, וכל שכן דינא דגרמי שיש מחייבין, שאסור ואומר רבינו יצחק: דכיון שהיה לה הפסד לדבר — שרי. וגם שלא היו מפסידין כלל בדבר, שמחזרת להם מה שנתנו בה. ועוד ראיה, מדאמר בפרק שני דקדושין (מג, ב): "התקדשי לי בשטר חוב" או מלוה ביד אחרים (וקדשה) [צריך להיות: והרשה] עלייהו, רבי מאיר אומר: מקודשת, וחכמים אומרים: אינה מקודשת. ומסקנא דמילתא דפליגי בדשמואל, דאמר שמואל: המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו — מחול. מאן דאמר אינה מקודשת — אית ליה דשמואל, דלא סמכה דעתה, כי שמא ימחול. ואם צריך להחזיר כל הדמים — למה ימחול? ושפיר סמכה דעתה ועוד, דקאמר התם בתר הכי, דסמכה דעתה דלא שביק נפשה ויהיב לאחריני. הוה ליה למימר שיתחייב לשלם הכל אם ימחול ומיהו, יש לדחות, כי שמא היה לה בושת לבוא לבית דין ולתבוע מבעלה מה שמחלה, ולכך לא סמכה דעתה בכך יותר. ועוד ראיה, ממה דאמר בפרק קמא דבבא מציעא (יט, ב) גבי מצא שובר, בזמן שהאשה מודה — יחזיר לבעל. וליחוש שמא כתבה ליתן בניסן ולא נתנה אלא עד תשרי, ואזלה וובנתה לכתובתה בטובת הנאה מניסן עד תשרי, ומפיק ליה לשובר דכתיב בניסן, ואתי למיטרף לקוחות שלא כדין ואמר רבא: שמע מינה איתא לדשמואל, דאמר שמואל המוכר שטר חוב לחבירו כו'. פירוש: אם כן — לא טריף שלא כדין, שהרי יכולה היא למחול לבעלה. ותימה: למאן דדאין דינא דגרמי, איך יטרוף שלא כדין? והלא אם תמחול לבעלה — יחזרו עליה הלקוחות ויגבו ממנה הכל על כן נראה שאין צריכה להחזיר להם אלא מה שנתנו בה. ומיהו קשה לי: מכל מקום יטרוף לקוחות שלא כדין, שהרי יחזרו עליה ממה שנתנו בה לכל הפחות ואומר רבינו יצחק: דבדבר מועט כזה אין לחוש, דאין כאן טריפה שלא כדין. ועוד הוה קשיא לי: דהא הוה מצי התם למיפרך מגרושה שכתבה ליתן בניסן ולא נתנה עד תשרי, ואזלה וובנה לכתובה דמניסן ועד תשרי, ומפיק ליה לשובר דכתיב בניסן, ואתי למיטרף לקוחות שלא כדין. וכיון שהיא גרושה — אם כן מוכרת כתובתה בדמים יקרים, ואם כן הפסידה הרבה ללקוחות, וטורף בעלה שלא כדין — שהרי לא תוכל למחול מה שהפסידתם ואי הוה מוקי לה לההיא ברייתא כמאן דלא דאין דינא דגרמי — הוה אתי שפיר, אך לא היינו יכולים עוד להביא ממנה ראיה. מיהו, לפי מה שפירש רבינו יצחק בפרק קמא דבבא מציעא, דבגרושה ליכא למיחש הכי — הוה אתי שפיר. וכן הוא עיקר, כמו שפירש שם, דלא הוי מצי למיפרך מגרושה. ואם תאמר: מאי האי דקאמר בפרק קמא דבבא מציעא (כ, א) שמע מינה איתא להא דשמואל דאמר המוכר שטר חוב כו'? ניחוש דלמא כתבה ליתן בניסן ולא נתנה עד תשרי, והלכה והכניסתה לבעלה, שאז אינה יכולה למחול, דידו כידה, כדאמר ב"הכותב" (כתובות פה, ב) וצריך לומר דמיירי שיודעין שאין לה בעל. **אלא** אינה כשל תורה כו' — מה שפירש רבינו יעקב שאין להוכיח מכאן דמכר שטר חוב חל מן התורה — פירשנו לעיל בפרק "המוכר את הספינה" (עו, ב).

שביב מרע שאמר ידור פלוני בבית זה יאבל פלוני פירות דקל זה לא אמר כלום למימרא דסבר רבי נחמן מילתא דליתא בבריא — שאינו יכול להקנות הדירה, דדבר שאין בו ממש הוא. ופירות הדקל — דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם.

שביב

1 - לְתִפְלָתוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל. וְרָבָא אָמַר רַב נַחְמָן: מַתְנַת שְׁכִיב מֵרַע מִדְּרַבָּנַן בְּעָלְמָא הִיא, שֶׁמָּא תִּטְרֹף דַּעְתּוֹ עָלָיו. -וּמִי אָמַר רַב נַחְמָן הָכִי? וְהָא אָמַר רַב נַחְמָן, אַף עַל גַּב דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: הַמּוֹכֵר שְׁטַר חוֹב לַחֲבֵירוֹ וְחָזַר וּמְחָלוֹ - מָחוּל, וַאֲפִילּוּ יוֹרֵשׁ מוֹחֵל, מוֹדֶה שְׁמוּאֵל, שֶׁאִם נָתְנוּ בְּמַתְּנַת שְׁכִיב מֵרַע דְּאֵינוֹ יָכוֹל לְמוֹחֲלוֹ; אִי אָמְרַתְּ בְּשֶׁלָּמָא דְּאוֹרַיְיתָא - מִשּׁוּם הָכִי אֵינוֹ יָכוֹל לְמִחוֹל, אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ דְּרַבָּנַן הִיא, אַמַּאי אֵינוֹ יָכוֹל לְמִחוֹל? אֵינָהּ שֶׁל תּוֹרָה וַעֲשָׂאוּהָ כְּשֶׁל תּוֹרָה. אָמַר רָבָא אָמַר רַב נַחְמָן: שְׁכִיב מֵרַע שֶׁאָמַר "יָדוּר פְּלוֹנִי בְּבֵית זֶה", "יֹאכַל פְּלוֹנִי פֵּירוֹת דֶּקֶל זֶה", "תְּנוּ דֶּקֶל זֶה לְפְלוֹנִי וְיִדּוּר בּוֹ", "תְּנוּ דֶּקֶל זֶה לְפְלוֹנִי וְיֹאכַל פֵּירוֹתָיו". לְמֵימְרָא, דְּסָבַר רַב נַחְמָן: מִילְּתָא דְּאִיתָא בְּבְרִיא אִיתָא בְּשְׁכִיב מֵרַע, דְּלֵיתָא בְּבְרִיא לֵיתָא בְּשְׁכִיב מֵרַע? וְהָא אָמַר רָבָא אָמַר רַב נַחְמָן: לְתִפְלָתוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל, שֶׁהִיא מִתְפַּלֶּלֶת בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁתְּהֵא שָׁנָה זוֹ גְּשׁוּמָה וּשְׁחוּנָה. וְעַתָּה לְפִי הָעִנְיָן שִׁיראֶה בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה יִתְפַּלֵּל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. **מתנת שכיב מרע** — שְׁקוּנָה בְּאֲמִירָה בְּעַלְמָא — אֵינָהּ מִן הַתּוֹרָה, וְקָרֵי לְהָעִנְיָן עֵצָה טוֹבָה קָא מַשְׁמַע לָן, שֶׁיִּצְטָרֵךְ לְבֵיתוֹ בְּשָׁעַת מִיתָתוֹ מַה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ לְצַוּוֹת, הֵן עַל יְדֵי קִנְיָן הֵן עַל יְדֵי דִּבּוּר, כְּגוֹן דְּבָרִים שֶׁאֵין צְרִיכִין קִנְיָן, שֶׁאָדָם מוֹדִיעַ לִבְנֵי בֵיתוֹ מִי חַיָּיב לוֹ כֹּלוּם, וּמְמֻנּוֹ וְחַפְצֵיהֶן בְּיָד מִי וְהֵיכָן מוּנָּחִין. אֲלָא מִדְּרַבָּנַן בְּעַלְמָא קוּנָּה, גְּזֵירָה שְׁמָא עַד שֶׁיָּבֹאוּ עֵדִים לְקַנּוֹת תִּטְרֹף דַּעְתּוֹ שֶׁל חוֹלֶה קוֹדֶם שֶׁיָּבֹאוּ, וְלֹא יוּכַל לְהַקְנוֹת, וְנִמְצֵאת צַוָּאָתוֹ בְּטֵלָה. וְקַשְׁיָא לִי: מַה בְּכָךְ אִם תִּבָּטֵל? מֵאַחַר שֶׁאֵינוֹ קוֹנֶה בַּאֲמִירָה — תִּבָּטֵל וְתִבָּטֵל וְלִישָׁנָא אַחֲרִינָא מִפְרַשִׁינַן, וְנִרְאֶה בְּעִינַי, דְּלֹהֲכֵי תִּקּוּן רַבָּנַן שֶׁיִּקְנוּ דִּבְרֵיהֶן בַּאֲמִירָה, שֶׁאִם אֵין דִּבְרֵיהֶן מְשֻׁמָּשִׁין בְּמַתָּנָה שֶׁכִּיב מֵרַע דְּאֵינוֹ יָכוֹל לְמִחוֹל? אֵינָהּ שֶׁל תּוֹרָה וַעֲשָׂאוּהָ כְּשֶׁל תּוֹרָה. אָמַר רָבָא אָמַר רַב נַחְמָן: שְׁכִיב מֵרַע "יָדוּר פְּלוֹנִי בְּבֵית זֶה", "יֹאכַל פֵּירוֹת דֶּקֶל זֶה", "תְּנוּ דֶּקֶל זֶה לְפְלוֹנִי וְיִדּוּר בּוֹ", "תְּנוּ דֶּקֶל זֶה לְפְלוֹנִי וְיֹאכַל פֵּירוֹתָיו". לְמֵימְרָא, דְּסָבַר רַב נַחְמָן: מִילְּתָא דְּאִיתָא בְּבְרִיא אִיתָא בְּשְׁכִיב מֵרַע, דְּלֵיתָא בְּבְרִיא לֵיתָא בְּשְׁכִיב מֵרַע? וְהָא אָמַר רָבָא אָמַר רַב נַחְמָן: שְׁכִיב

מעותיו כשורף שטרותיו של חבירו, דקיימא לן דחזיב מההוא עובדא דכפייה רפרם לרב אשי ואגבי מיניה כי כשורא לצלמי. **ואפילו יורש** — של מלוה, מוחל. וסברא הוא, דלא אלים כח של לוקח במה שנמסר לו שטר המלוה אלא לזכות בחוב הכתוב במקום המלוה או היורש, אך לא נעקר שעבודו מן המלוה, וקרינא ביה "עבד לוה לאיש מלוה", ויכול למחול שעבודו. **מודה שמואל שאם נתנו** — המלוה לאיש אחר במתנת שכיב מרע. וכגון שחלק כל נכסיו. אי נמי, על ידי קנין, כדין כל מתנת שכיב מרע במקצת. אי נמי, בלא קנין, דכיון דמסרו לו בחייו — אין לך קנין גדול מזה. ומיהו, אם עמד — חוזר אם מתנת שכיב מרע במקצת הוא, כדפסקינן לקמן. דאינו יכול למחול, דדברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמו, ואלימי ממתנת בריא, ואין היורש יכול למחול. **ומשני: אינה של תורה** — אלא מדרבנן היא. **ועשאוה כשל תורה** — ומשום טירוף דעתו, כדאמרן לעיל. **אמר רב נחמן שכיב מרע שאמר ידור פלוני בבית זה יאכל פלוני פירות דקל זה לא אמר כלום** — שהדירה אין בה ממש להקנותה, ופירות דקל נמי — אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. וכיון דמתנת בריא אפילו בקנין סודר לא קני, דמילי לא מיקנו אלא אם כן הקנה לו החפץ, כגון דקל לפירותיו ובית לדור — מתנת שכיב מרע נמי לא קניא. דמילתא דליתא בבריא ליתא בשכיב מרע. שאין שכיב מרע חמור מן הבריא, אלא דאמירתו במקום קנין של בריא הוא, והיכא דאין קנין מועלת בבריא — אמירה בשכיב מרע לא מהניא מידי. הלכך אין מועיל עד שיאמר "תנו בית זה לפלוני" כו'. **למימרא דסבר רב נחמן כו'** — לא אלים כח השכיב מרע יותר מן הבריא, אלא שאמירתו קונה כקנין סודר בבריא.

הלואתי

לְתְפִלָּתוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל ביום הכפורים שהיה מתפלל על השנה שתהיה גשומה או חמה, ולפי מה שיראה ביום הראשון של ראש השנה יתפלל, שאם רואה שהשנה תהיה חמה יתפלל שלא תהיה חמה יותר מדאי, ואם רואה שתהיה קרה יתפלל שלא תהיה קרה יותר מדאי.

לעיל הביאה הגמרא שיש אמוראים שדרשו מפסוקים שמתנת שכיב מרע מועילה בדיבור בלבד, עתה מביאה הגמרא את שיטת רבא שמתנת שכיב מרע שהיא בדיבור בלבד אינה מועילה אלא מדרבנן: וְרָבָא אָמַר בשם רַב נַחְמָן, מַתְּנַת שְׁכִיב מֵרַע אינה מועילה מן התורה, אלא מִדְּרַבָּנָן בְּעָלְמָא הִיא, ותקנו זאת חכמים מפני שחששו שֶׁמָּא אם לא יובל להקנות בקלות תִּטְרַח דַּעְתּוֹ עָלָיו מחמת צערו, כשידע שאינו יכול להקנות למי שרוצה, ולא יקיימו בניו את צוואתו.

מקשה הגמרא: וּמִי אָמַר רַב נַחְמָן הָכִי, שמתנת שכיב מרע אינה מועילה אלא מדרבנן, וְהָא [–והרי] אָמַר רַב נַחְמָן, אַף עַל גַּב דְּאָמַר שְׁמוּאֵל דין זה, מלוה הַמּוֹצֵר שְׁטַר חוֹב לַחֲבֵירוֹ ומעתה הקונה את השטר הוא זה שצריך לגבות את החוב, וְחָזַר המלוה לאחר המכירה וּמְחָלוֹ – מחל את החוב ללוה, החוב מָחוּל, מפני שהלוה לא התחייב מאומה לקונה השטר, אלא שהקונה רוצה לגבות את המעות מכוחו של המלוה, ומאחר שהמלוה עצמו מחל את החוב ללוה, שוב אין לקונה השטר שום פתחון פה על הלוה, וַאֲפִילּוּ הִיוֹרֵשׁ של המלוה, מוֹחֵל – יכול למחול על החובות שחייבים לאביו, מכל מקום מִּדְּהָא שְׁמוּאֵל שֶׁאִם נָתְנוּ – נתן המלוה את שטר החוב לאדם אחר בְּמַתְּנַת שְׁכִיב מֵרַע, דְּהיורש אֵינוֹ יָכוֹל לְמוֹחֲלוֹ ללוה.

מסיימת הגמרא את השאלה: אִי אָמְרַת בְּשְׁלָמָא – מובן הדבר אם נאמר שרב נחמן סובר שמתנת שכיב מרע מועילה מִדְּאוֹרַיְיתָא, מְשׁוּם הָכִי אֵינוֹ יָכוֹל לְמַחוֹל, שכיון שהמתנה חלה מהתורה נמצא שהיתה זו נתינה גמורה, והסתלק המוכר מהחוב, ושוב אין יורשו יכול למחול, מה שאין כן בסתם מכירות שטרות שאין המכירה מועילה מן התורה, יכול המוכר למחול. אֶלָּא אִי אָמְרַת שמתנת שכיב מרע דְּרַבָּנָן הִיא ומן התורה עדיין לא הסתלק הנותן מהחוב, קשה אַמַּאי היורש אֵינוֹ יָכוֹל לְמַחוֹל.

מתרצת הגמרא: אכן מתנת שכיב מרע אֵינָהּ שֶׁל תּוֹרָה, וְאולם עֲשָׂאוּהָ חכמים כְּשֶׁל תּוֹרָה כדי שלא תטרוף דעתו, ולכך אין היורש יכול למחול.

הגמרא מביאה דברים שאינם נקנים אף במתנת שכיב מרע: אָמַר רָבָא אָמַר רַב נַחְמָן, שְׁכִיב מֵרַע שֶׁאָמַר 'יְרוּר פְּלוֹנִי בְּבֵית זֶה', כלומר שהקנה לו רק את זכות הדירור בבית ולא את הבית עצמו, וכן אם אמר 'אֹכַל פְּלוֹנִי פֵּירוֹת דֶּקֶל זֶה', שהקנה לו רק את פירות הדקל [שאינם קיימים עדיין] ולא את הדקל עצמו, לֹא אָמַר כְּלוּם, כיון שאי אפשר להקנות זכות דיור, שאין בה ממש. וכן בפירות דקל אינו יכול להקנות, כיון שהפירות אינם קיימים ואין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, ובמקום שאין קנין מועיל בבריא, אף בשכיב מרע אין אמירתו מועילה כלום, עַד שֶׁיֹּאמַר 'תְּנוּ בַּיִת זֶה לְפְלוֹנִי וְיָרוּר בּוֹ, שכיון שהקנה לו זכות בגוף הבית מועילה הקנאתו, וכן עד שיאמר 'תְּנוּ דֶּקֶל זֶה לְפְלוֹנִי וְיֹאכַל פֵּירוֹתָיו, שכיון שהקנה לו את הדקל לפירותיו, מועילה הקנאתו.

מקשה הגמרא: לְמֵימְרָא – האם יש ללמוד מכאן דְּסָבַר רַב נַחְמָן, מִילְּתָא דְּאִיתָא בְּבָרְיָא – שרק הקנאה שמועילה אצל אדם בריא, אִיתָא [–ישנה] בְּשְׁכִיב מֵרַע, אולם הקנאה דְּלֵיתָא בְּבָרְיָא – שאינה מועילה בבריא, כגון בדבר שאין בו ממש, לֵיתָא [–אינה] בְּשְׁכִיב מֵרַע, כיון שאין השכיב מרע עדיף מן הבריא, אלא שאמירתו במקום קנין של בריא, ובמקום שאין קנין מועיל בבריא, אף בשכיב מרע אין אמירתו מועילה כלום. וְהָא [–והרי] אָמַר רָבָא, אָמַר רַב נַחְמָן,

---

אגרות קודש

ב"ה, כ"ז סיון, תשט"ו

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מטו"ב סיון, בו כותב אודות עבודתו בבי"ס למלאכה בתור מדריך רוחני, ואשרי חלקו, כי כפי שקבלתי ידיעות מן הצד, נראה שינוי לטוב בהתלמידים מעת התחיל להתעסק בהנ"ל, הן בנוגע ללימוד והן בהנוגע לשמירת המצות. ואף שמובן שאין זה מספיק עדיין, הרי כיון שניכרת הזזה לטוב, ורק כל התחלתן קשות, בודאי ישתדלו הוא וחבריו בעבודה קדושה זו להיטיב המצב עוד יותר, וחפץ ד' בידם יצליח. ויה"ר שיוכלו תלמידיהם לשמש **דוגמא** למופת מתלמידי בי"ס חב"ד.

ב) בהתאם להנ"ל מובן ג"כ, שכיון שאין הקב"ה מקפח שכר כל ברי' ומדתו של הקב"ה מדה כנגד מדה - הרי עבודתו זו תוסיף גם הצלחה בהנוגע למעמדו ומצבו הוא, בשלשת הקוים תורה, עבודה (שתפלה כנגד קרבנות תקנום) וגמ"ח (שכוללת - ענין המצות). ובקביעות עתים שלו בלימוד תורת הנגלה ותורת החסידות יראה הצלחה רבה, שבזמן מועט לפי ערך יצליח כבזמן מרובה ביותר, וכפירוש רבנו הזקן, אשר נעשים מוחו לבו זכים אלף פעמים ככה.

ג) מכל הנ"ל מובן ג"כ, שאין לבלבל ולגרום פיזור הנפש על מחשבות של נסיעות למקום אחר. ובפרט - אם הכוונה להשתלמות בתורה וענינים, התלוים בסייעתא דשמיא הבאה ע"י ענינים הגורמים לסייעתא דשמיא, שאין לך ענין גדול מזה מלהוציא יקר מזולל, וכדרז"ל על פ"ז.

בברכת הצלחה מופלגה בעבודה האמורה לעיל ומתוך שמחה וכמ"ש עבדו את ה' בשמחה.

מ. שניאורסאהן

שֶׁכִּיב מְרַע שֶׁאָמַר תְּנוּ חַלָּוְאָתִי שפלוני חייב לי במלוה על פה **לְפְלוֹנִי**, ומעתה יתחייב הלוה לפרוע לאותו פלוני במקומי, דיבורו הוֹעִיל, **וְהַלָּוְאָתוֹ** קנויה **לְפְלוֹנִי. וְאַף עַל גַּב דְּהקנאה זו לֵיתֵיהּ** – אינה שייכת **בְּאָדם בָּרִיא**, שבריא אינו יכול להקנות מלוה על פה, מפני שמעות החוב ניתנו להוצאה ואינם בעין, ואי אפשר להקנותם. וזהו שלא כפי שדייקנו לעיל (קמז:) מדברי רב נחמן עצמו, שבאופן שאין קנין מועיל בבריא, אף בשכיב מרע אין אמירתו מועילה כלום.

הגמרא מתרצת שני תירוצים. תירוץ ראשון: **רַב פָּפָּא אָמַר** שונה הדין בהלוואה, שיכול השכיב מרע להקנות מלוה על פה, **הוֹאִיל וְיוֹרֵשׁ יוֹרְשָׁהּ**, כלומר חכמים נתנו למתנת שכיב מרע דין של ירושה, ומכיון שהלוואה שייכת בירושה, אפשר גם להקנות מלוה על פה במתנת שכיב מרע.

תירוץ שני: **רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא אָמַר**, אכן הקנאת **חַלָּוְאָה אִיתָא** אף **בְּבָרִיא, וְכִדְרַב הוּנָא אָמַר רַב, דְּאָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב**, האומר לחבירו **מָנֶה שֶׁלִּי** שמונח **בְּיָדְךָ** בפקדון או בהלוואה **תְּנֵהוּ לְאָדם פְּלוֹנִי**, אם היה הדבר **כְּמַעֲמַד שְׁלָשְׁתָּן** – המפקיד, הנפקד והמקבל, **קָנָה** המקבל, והוא זה שיגבה את החוב. הרי ששייך קנין אף במלוה על פה בבריא, ולפיכך מועילה אמירת שכיב מרע.

הגמרא דנה בשכיב מרע שהקנה דקל לאדם אחד ופירות לאדם אחר: **אִיבַּעְיָא לְהוּ**, שכיב מרע שהקנה **דְּקָל לְאֶחָד**, והשאיר לעצמו את הפירות, ולאחר זמן הקנה את **פֵּירוֹתָיו לְאָדם אַחֵר מַהוּ** – האם יוכל לחזור בו מהנתינה כשיעמוד מחוליו, וצדדי הספק הם, **מִי שַׁיֵּיר מְקוֹם פֵּירֵי** – האם כשהקנה את הדקל לראשון, השאיר לעצמו את הענפים שעליהם צומחים הפירות, ואף על פי שאחר כך הקנה את הפירות עצמם לאחר, עדיין ענפי האילן נשארו שלו, והרי זו 'מתנת שכיב מרע במקצת', שאפילו עמד מחוליו אינו חוזר, ולפיכך אינו יכול לחזור בו. **אוֹ** שהנותן **לֹא שַׁיֵּיר** לעצמו את ענפי האילן, אלא הקנה לראשון את הדקל ואת הענפים, והרי זו מתנת שכיב מרע בלא שיור שהדין הוא שאם עמד מחוליו חוזר בו מהמתנה.

ממשיכה הגמרא: **אִם תְּמְצֵי לוֹמַר** שהמקנה דקל לאחד ופירות **לְאַחֵר, לֹא הֲוֵי שִׁיּוּר**, מפני שכשהקנה לראשון הקנה גם את הענפים, והרי זו מתנת שכיב מרע בלא שיור, יש להסתפק באופן שאמר לראשון בפירוש שהוא מקנה לו את הדקל (**לעצמו**) חוץ **מִפֵּירוֹתָיו**', **מַהוּ** – האם כיון שהזכיר 'חוץ מפירותיו' גילה בדעתו שכוונתו להשאיר לעצמו את כל מה ששייך לפירות, דהיינו גם את הענפים, שאם לא כן מדוע פירש 'חוץ מפירותיו', הרי גם אם לא היה מפרש זאת לא היה הראשון קונה את הפירות, כיון שהקנה לו את הדקל בלבד.

הגמרא פושטת את הספק: **אָמַר רָבָא אָמַר רַב נַחְמָן, אִם תְּמְצֵי לוֹמַר** שהמקנה **דֶּקֶל לְאֶחָד וּפֵירוֹתָיו לְאַחֵר, לֹא הֲוֵי שִׁיּוּר מְקוֹם פֵּירֵי** – אינו משייר את הענפים שעליהם צומחים הפירות, אלא נתן הכל לראשון, מכל מקום באופן שאמר (דקל **לאחד ושייר פירותיו לפניו**) [חוץ **מִפֵּירוֹתָיו**], הדין הוא **דְּשַׁיֵּיר מְקוֹם פֵּירֵי** – ששייר לעצמו מקום צמיחת הפירות [ענפי האילן].

ומפרשת הגמרא הטעם: (**מאי טעמא כל לגבי נפשיה בעין יפה משייר**) [**וְאַלִּיבָּא דְּרַב וְכִיד** – וכפי שפירש רב זביד, דשנינו במשנה לעיל (סא.) שהמוכר בית, אינו כולל במכר את הדיוטא העליונה [עלית הגג]. ועל משנה זו אמר ריש לקיש (סג.) שבאופן שייתר בלשונו כשמכר את הבית ואמר 'על מנת שדיוטא העליונה שלי' הדין הוא שדיוטא העליונה שלו. **דְּאָמַר** רב זביד (סג.) דהיינו לענין זה **שֶׁאִם רָצָה לְהוֹצִיא בָּהּ** זיזין מהגג לחצר, **מוֹצִיא, אֲלָמָא** – מוכח מכאן **דְּכַיָּון דְּדִיּוֹטָא שַׁיֵּיר** – שאמר במפורש שאינו מוכר את הדיוטא, אף על פי שלא היה צריך לפרש, שהרי 'המוכר בית, אינו כולל במכר את עלית הגג', **לְפִיכָךְ מָקוֹם זִיזִין נָמֵי שַׁיֵּיר** – אנו אומרים שכוונתו לשייר לעצמו אף את מקום הזיזים, דהיינו זכות בחצר שיוכל להוציא זיזים מהגג לחצר. **וְאוֹ כֵּן הָכָא נָמֵי כֵּיוָן דְּאָמַר חוּץ מִפֵּירוֹתָיו, וַיִּתֵּר** בלשונו, הדין הוא **דְּמָקוֹם פֵּירוֹת שַׁיֵּיר** – ששייר לעצמו מקום צמיחת הפירות דהיינו ענפי האילן].

הגמרא מביאה שיש ששנו את הספק לעיל ואת מה שפשט רב נחמן, על דין אחר: **אָמַר לֵיהּ רַבִּי אַבָּא לְרַב אַסִּי, אֲנַן, אַדְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ מַתְנִינַן לָהּ** – אנו שנינו ספק זה [האם דורשים לשון מיותרת] על דינו של רבי שמעון בן לקיש ולענין מתנת בריא. דְּשנינו במשנה לעיל (סא.) שהמוכר בית, אינו כולל במכר את הדיוטא העליונה [עלית הגג]. ועל משנה זו **אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ** שאדם **הַמּוֹכֵר בַּיִת לַחֲבֵירוֹ וְאָמַר לוֹ** בפירוש **עַל מָנַת שֶׁדִּיּוֹטָא הָעֶלְיוֹנָה שֶׁלִּי**, הדין הוא **שְׁדִיּוֹטָא הָעֶלְיוֹנָה שֶׁלּוֹ**, כלומר ששייר לעצמו את הזכות להוציא זיזים מהגג לחצר, ואין הקונה מעכב עליו. ובהכרח שזו היתה כוונתו כשאמר 'על מנת שדיוטא העליונה שלי', שהרי כדי שתישאר עלית הגג אצלו אינו צריך שיור במפורש.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט סיון, תשי"ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו הודעתו מיום הולדתו שלו. ובודאי ידוע לו הנהגה בעלי' לתורה, לימוד שיעור נוסף הן בתורת הנגלה והן בתורת החסידות נוסף על השיעורים הרגילים ושלשת השיעורים השוים לכל נפש דחת"ת ומקיימם, הנה יה"ר מהשי"ת שתהי' שנה זו שנת הצלחה אצלו בלימוד הנגלה ובלימוד פנימיות התורה וקיום המצות בהידור אשר כל זה תלוי במסירה ונתינה אמיתית לכל הנ"ל בנוגע לעצמו, ובודאי משפיע ג"כ על חבריו שיתאמצו במסירה ונתינה זו ובפרט בימינו אלה אשר כפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע הנה זה עומד אחר כתלנו ואשר עי"ז יתקיים בהקדם היעוד המקווה שיהפכו ימים אלו לששון ולשמחה.

בברכה,

נ.ב. כאן ולהבא הנה ילמוד דא"ח גם בלילה.

הלואתי לפלוני — ממון שחייב לי פלוני במלוה על פה אני נותן לפלוני, ויפרעם לו הלוה במקומי — נתקיימו הדברים, ותהא הלואתו לפלוני. ואף על גב דבבריא ליתיה, דאינו יכול להקנות לחבירו מלוה על פה, דלהוצאה ניתנה, ואין קנין תופס אלא בדבר שהוא בעין אלא אם כן מלוה בשטר, וכגון שמסר לו השטר. אי נמי במעמד שלשתן, כדאמר [בגיטין] (יג, א). **ומשני: הואיל ויורש יורשה** — לזו המלוה כאילו ברשותו היא, ואמרינן לקמן (קמט, א): מתנת שכיב מרע בירושה שויוה רבנן. הלכך, כיון דאיתיה בירושה — איתיה במתנת שכיב מרע. **במעמד שלשתן קנה** — מתלת הלכתא בלא טעמא הוא. ולפי שהדבר נהוג הוא בין הסוחרים והחנונים — תקנו את הדבר לקנות באמירה במעמד שלשתן, לפי שאין קנין מועיל בדבר שאין בעין. ומוקמינן לה התם בין במלוה בין בפקדון. ואף על גב דאסיקנא דמילתא דליתא בבריא ליתא בשכיב מרע — אפילו הכי, מטבע, דקיימא לן ב"הזהב" (בבא מציעא מו, א) דאין מטבע נקנה בחליפין, אפילו הכי אם נתנו במתנת שכיב מרע — קנה, מהאי טעמא ד"הלואתי לפלוני". **איבעיא להו** דקל **לאחד כו'** — אית דמוקמי לה בבריא, ובא להודיענו דיני מכירה מה שייר לעצמו. ולא נהירא לי, דאם כן מה ענין בעיא זו בזו השמועה ובזה הפרק? ב"המוכר את הספינה" איבעי לן למיבעיא, בשמעתא דהקונה שני אילנות (בבא בתרא פא, א). ועל כרחין בשכיב מרע מוקמינן ליה, ואמתניתין קאי, דקתני בשכיב מרע: שייר קרקע כל שהוא — מתנתו מתנה. ואיבעיא להו אם נתן דקל לאדם אחד, ונמלך, וחזר ונתן פירותיו לאחר. ואמרינן לקמן, אמר רב נחמן: שכיב מרע שכתב כל נכסיו, אם בנמלך, מת — קנו כולן, אם עמד — אינו חוזר אלא באחרון בלבד דלא הוה ביה שיור, אבל קמאי דהוה בה שיור — קנו. והכא מי אמרינן שייר מקום פירי — כשנתנו הדקל לראשון בלא פירות שייר לעצמו מקום הפירות, ענפי האילן שבו גדילין הפירות. וכשנתן לשני את הפירות — עדיין מקום הפירות שייר לעצמו, ואילן המחובר בקרקע דמי, וקורא אני עליו "שייר קרקע כל שהוא", והויא מתנתו מתנה בין באילן בין בפירות, ואם עמד אינו חוזר. והוא דאיבא קנין, כדפסקינן לקמן (קנא, ב) במתנת שכיב מרע במקצת. או לא הוי שיור — ובשנתן הדקל לראשון — כולו נתן, וליכא שיור קרקע. ואמרינן לקמן: כמה כל שהוא? רב יהודה אמר: ממקרקעי כדי פרנסתו. **שייר לעצמו** — הפירות, מהו? מי שייר מקום הפירות, ולכשייבש האילן יקוץ ענפיו? כך כתוב בספרים: אמר רבא אמר רב נחמן אם תמצי לומר דקל לאחד ופירות לאחר לא הוי שיור, שייר פירותיו לפניו שייר מקום פירי, מאי טעמא כל לגבי נפשיה כי משייר בעין יפה משייר. ולא נהירא לי האי לישנא, משום דלא מיתני עליה הך סוגיא דלקמן: אמר ליה אנן אדריש לקיש מתנינן ליה. הלכך לישנא אחרינא הכתוב בספרים עיקר, דגרסינן בהו: חוץ מפירותיו מהו? דהוה דומיא דרב זביד ורישׁ לקיש. והיינו פירוש לשון אחרון: דקל לאחד ופירותיו לאחר, מי הוי שיור מקום הפירות באילן וקנה ראשון, דהא איכא שיור קרקע כל שהוא. או לא, ובשנתן לו את הדקל — הכל נתן גם מקום צימוח פירות? אם תמצי לומר לא הוי שיור, "חוץ מפירותיו" מהו? מי אמרינן: כיון דמעיקרא הדקל לבדו בלא פירות נתן לו, ולא החזקן לומר בו לישנא יתירא "חוץ מפירותיו", אלא לשייר מקום לעצמו אמר, ואיבא שיור קרקע כל שהוא ומתנתו מתנה. **אמר רב נחמן אם תמצי לומר כו'** — "חוץ מפירותיו" הוי שיור, דכל לשון מיותר לשייר קצת מן המתנה לעצמו בא. ואליבא דרב זביד, דתנן ב"המוכר את הבית" (בבא בתרא סא, א): לא מכר היציע ולא את הגג בזמן שיש לו מעקה עשרה טפחים — דהיינו נמי דיוטא העליונה. ואמרינן בגמרא (שם סג, א) אמר ריש לקיש: זאת אומרת המוכר בית לחבירו ואמר לו "על מנת שהדיוטא העליונה שלי" — הדיוטא העליונה שלו. ואמרינן: למאי הלכתא אהני תנאי ד"על מנת" — לשייר לעצמו מקום בחצר שלפני הבית, אם רצה להוציא זיזין מדיוטא עליונה שהיא שלו בחצר הלוקח — מוציא, ולא יעבב בעל החצר על המוכר, ואליבא דרב זביד כו', כלומר, וכדפרשה רב זביד למילתיה דריש לקיש, דאהני יתורא ד"על מנת" להוציא זיזין, לשיורי ליה מקום בחצר. הכי נמי אהני יתור לשון ד"חוץ מפירותיו" לשייר מקום באילן. **אנן אדריש לקיש מתנינן** — להאי איבעיא להו, ולהך מילתא דרב נחמן דאם תמצי לומר, כדמפרש לקמן ואזיל, ובמתנת בריא, ומינה תפשוט לשכיב מרע. ולאו גבי דקל איבעיא, אלא לגבי דיוטא, כדמפרש ואזיל. **דיוטא** — היא עלייה העליונה שעל גג הבית.

איבעיא

שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר "תְּנוּ הַלְוָאָתִי לְפְלוֹנִי" - הַלְוָאָתוֹ לְפְלוֹנִי, וְאַף עַל גַּב דְּלֵיתֵיהּ בְּבְרִיא רַב פַּפָּא אָמַר: הוֹאִיל וְיוֹרֵשׁ יוֹרְשָׁהּ. רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא אָמַר: הַלְוָאָה אִיתָא בְּבָרְיָא, וְכִדְרַב הוּנָא אָמַר רַב. דְּאָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב: "מָתָנָה לִי בְּיָדֶךָ תְּנֵהוּ לְפְלוֹנִי", בְּמַעֲמַד שְׁלָשְׁתָּן - קָנָה. אִיבַּעְיָא לְהוּ: דֶּקֶל לְאֶחָד וּפֵירוֹתָיו לְאַחֵר, מַהוּ? מִי שַׁיֵּיר מָקוֹם פֵּירֵי, אוֹ לָא שַׁיֵּיר? אִם תִּמְצֵי לוֹמַר: לְאַחֵר לָא הֲוֵי שִׁיּוּר, לְעַצְמוֹ חוּץ מִפֵּירוֹתָיו, מַהוּ? אֲמַר רָבָא אֲמַר רַב נַחְמָן, אִם תִּמְצֵי לוֹמַר: דֶּקֶל לְאֶחָד וּפֵירוֹתָיו לְאַחֵר לָא הֲוֵי שִׁיּוּר מָקוֹם פֵּירֵי, דֶּקֶל לְאֶחָד וְשַׁיֵּיר פֵּירוֹתָיו לְפָנָיו - שַׁיֵּיר מָקוֹם פֵּירֵי, מַאי טַעֲמָא? כָּל לְגַבֵּי נַפְשֵׁיהּ בְּעַיִן יָפָה מְשַׁיֵּיר. אֲמַר לֵיהּ רַבִּי אַבָּא לְרַב אַשִׁי: אֲנַן אַדְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ מַתְנִינַן לָהּ. דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: הַמּוֹכֵר בַּיִת לַחֲבֵירוֹ, וְאָמַר לוֹ "עַל מְנָת שֶׁפְּרִיטָא הָעֶלְיוֹנָה שֶׁלִּי" - דְּיוֹטָא הָעֶלְיוֹנָה שֶׁלּוֹ.

שכיב מרע שאמר כו' הלואתו לפלוני אף על גב דליתא בבריא — בקנין, שאין הלואה בעין. ונהי דיכול להקנות אגב קרקע, אי גרסינן "מסיק" מדרב פפא (בבא בתרא עז, ב), מכל מקום כיון דליתא בבריא בקנין, דלא מצי להקנות [בלא] דבר אחר עם ההלואה — לא חשיב איתא בבריא, דהא דירת בית כמו כן יכול להקנות על ידי הבית, ופירות דקל על ידי הדקל — שיקנה לו הבית לדור בו כך וכך שנים, והדקל לאכול פירותיו כך וכך שנים. אלא בענין שיוכל להקנותו בענין זה ששכיב מרע מקנהו בדבורו יוכל בריא להקנותו בקנין חליפין או במכירה. והלואה אין יכול למכור, כי אינה בעין. ומשני: הואיל ויורש יורשה, ומתנת שכיב מרע בירושה. ואף על גב דיורש יורש נמי דירת הבית [ופירות דקל] — היינו לפי שיורש גם הבית והדקל, אי נמי, במעמד שלשתן. אבל מה שיוכל להקנות אגב קרקע — לא חשיב איתיה בבריא, דהא דירת בית ופירות דקל יכול להקנות אגב הבית והדקל, כדפרישית. ותימה לי: לימא איתא בבריא בהודאה, כדמוכח לקמן (קמט, א) דשכיב מרע שהודה קנה בלא טעם דשכיב מרע, מדקני בגר ונראה לי דהא לא חשיב איתא בבריא, כיון דליתא בעין שהוא בשכיב מרע, בלשון מתנה וקנין. והא דקאמר: הואיל ויורש יורשה — לא בעי למימר מטעם דאיתא בבריא, אלא כיון שיורש יורשה — יש כח לשכיב מרע ליתן, דברשותו הויין, דמתנת שכיב מרע כיורש. ותדע דעל טעם זה דהואיל ויורש — לא נקט "איתא בבריא הואיל ויורש יורשה", ועל מעמד שלשתן — נקט "איתא בבריא במעמד שלשתן", כמו שכתוב בכל הספרים ובפירוש רבינו חננאל. ואין נראה לחלק בין הודאת פקדון להודאת מלוה. **שכיב** מרע שאמר הלואתי לפלוני כו' ואף על גב דליתא בבריא — ומה שרגילין לכתוב הרשאה גבי מלוה, פירשנו לעיל בפרק "המוכר את הספינה" (עז, ב). וגם שאין נראה פירוש רש"י שפירש בכתובות (נה, ב) דטעם משום דאין מטבע נקנה בחליפין. וגם אין נראה עוד לפרש כפירוש הרב רבינו חיים: דליתא בבריא — שיכול למחול שטר חוב אם מבקש, מה שאין כן בשכיב מרע, כדאמר לעיל (קמז, ב). כל זה פירשנו לעיל, בפרק "המוכר את הספינה". **תנהו** לפלוני במעמד שלשתן קנה — ומה שמפרש רבינו תם שמועיל בעל כרחו של נפקד, פירשנו לעיל בפרק "המוכר את הספינה" (פה, א). וגם מה שמפרש במעמד שלשתן אין בגויים, פירשנו בפרק שני דקדושין (מח, א). **איבעיא** להו דקל לאחד ופירותיו לאחר מהו מי שייר מקום פירי כו' — פירש רבינו שמואל דאשיור דשכיב מרע קאי, דתנן במתניתין דאם שייר קרקע כל שהוא מתנתו מתנה. ואין נראה לרבינו יצחק, דהא לקמן, על משנת שייר קרקע כל שהוא, הוה ליה למיבעי הך בעיא. ועוד, דשיעורא דשיור הוי כדי פרנסתו, כדאמר בסמוך. ועוד, מה יש לחוש בשיור קרקע? הא אפילו מטלטלין לקמן אמרינן דהוו שיור על כן נראה לרבינו יצחק, דאליעל קאי: "דור פלוני בבית זה" — לא אמר כלום, משום דהוי דבר שלא בא לעולם. וקא מיבעיא ליה: כי אמר דקל לאחד ופירותיו לאחר, ושייר מקום צימוח הפירות, מי אמרינן לא הוי שיור לענין שיחשבו הפירות דבר שלא בא לעולם. או שמא נתן גם לבעל הפירות מקום צימוח הפירות, ואם כן זכה במקום צימוח הפירות, ולא הוו הפירות דבר שלא בא לעולם — שהרי בבר זכה במקום הפירות שבא לעולם. ואם תמצא לומר לאחר לא הוי שיור, לעצמו מאי? פירוש: ששייר לעצמו, מי אמרינן שזה לא היה עושה — שיקנה למקבל מתנה גוף הדקל, ולגבי דידיה הוו הפירות דבר שבא לעולם, או דלמא אפילו הכי הוו דבר שלא בא לעולם, שלא שייר מקום פירי אפילו לעצמו. וכן תניא לעיל בפרק "המוכר את הבית" (סג, א): בן לוי שאמר לישראל "שדה זה אני מוכר על מנת שמעשר ראשון שלי" — מעשר ראשון שלו. ופריך: והא אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם משמע דשייר אין אדם מקנה כו' אפילו לעצמו. ואף על גב דאמר לעיל דסתם מוכר או נותן אילן דמשייר קרקע — הכא בשכיב מרע אין לו לומר דשייר קרקע ולא מקום פירי אלא פירות בלבד. ועוד: הרי נתן כל האילן, ואיך יש לנו לומר ששייר מקום פירי? ומסיק: דלעצמו הוי שיור, דמאן דלנפשיה משייר — בעין יפה משייר. ויש ספרים דגרסי: חוץ מפירותיו מהו. והיא היא, היינו שנתן הדקל במתנת שכיב מרע, ושייר פירותיו לעצמו. **אנן** אדרבי שמעון בן לקיש מתנינן לה כו' עד ואם תמצי לומר לאחר לא הוי שיור לעצמו מהו — ואף על גב דריש לקיש איירי לעצמו, מכל מקום כיון ד"בחוץ" מיירי — הכא קמבעיא לו מה יאמר ריש לקיש בזה. דב"על מנת" פשיטא ליה ודאי משייר, אבל בהא קא מיבעיא ליה.

חיישינן

חיישינן שמא יש לו נכסים במקום אחר — ואף על גב דאמרינן לעיל איפכא לחקל, וניחוש דלמא עיוני עיין והדר יהיב — היינו טעמא דמסתבר למימר עיוני עיין, הואיל וכבר חלקם. שכיב

איבעיא להו בית לאחד — במתנת בריא, ודיוטא לאחד, הוי מקום שיור? מי איכא להאי בעל דיוטא שיור מקום בחצר להוצאת זיזין או לא? אם תמצי לומר לא הוי שיור לאחריני, אבל לעצמו הוי שיור, כגון דאמר ליה: בית אני מוכר לך חוץ מדיוטא העליונה. או דלמא ליכא שיור? **ואליבא דרב זביד** — דכי אמר ליה סתמא "בית זה אני מוכר לך" — לא קנה דיוטא העליונה, כדתנן ב"המוכר את הבית" (בבא בתרא סא, א): לא מכר את הגג בזמן שיש לו מעקה גבוה עשרה טפחים, דהיינו דיוטא. וכי אמר ליה "חוץ" — לטפויי מילתא קאתי, ושייר לו מקום בחצר להוצאת זיזין מן הדיוטא לחצר של לוקח. **אם במהלך** — שמשעה ראשונה שהתחיל לחלק היה בדעתו לחלק כל נכסיו, ולא לשייר כלום. **אם מת קנו כולן** — כדין כל מתנת שכיב מרע, שאין צריכה קנין אם מת. **אם בנמלך** — שלא היה בדעתו לחלק כל נכסיו, אלא אחר שחילק שתק ולא רצה לחלק עוד, חזר ונמלך בעצמו לחלק כל הנותר. **אלא באחרון** — בלבד, דלא הוי בה שיור. אבל קמאי קנו, כדתקנתי מתניתין: שייר קרקע כל שהוא — מתנתו מתנה. **ניחוש** — דלמא האי דשתיק וחישב בין מתנה למתנה — לא הוי בנמלך, אלא עיוני מעיין מה יתן לכל אחד. ומעיקרא היה בדעתו לחלק את הכל. ויחזור בו כשיעמוד מחליו, ואמאי קנו קמאי? **פתמא דשכיב מרע** — עיוני קמעיין בלבו מה יתן לכל אחד קודם שיבואו לפניו, ואין לו לשתוק בין זה לזה, ומדשתק — נמלך הוי. **אמר רב נחמן שכיב מרע שכתב כל נכסיו** — הידועין, ולא נמצא לו שיור, ועמד — אינו חוזר כו'. **באומר כל נכסיי** — לא חילק שדותיו וכרמיו לכל אחד בפני עצמו, אלא לשון זה כתב: "כל נכסיי אני נותן לפלוני ופלוני", דכל היכא דאיתנהו נתונין הן במתנה, ואין כאן שיור. ובפירוש רבינו חננאל גרס: כל נכסיי אלו הן. ולא נהירא. **במוחזק** — שאנו מוחזקין בו שאין לו עוד נכסים. **איבעיא להו חוזרה במקצת** — שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחד, וחזר בו במקצת, ונתן שוב לאחר, שהרי יכול לעשות כן דאמרינן: דייתיקי מבטלת דייתיקי בפירקין דלעיל (קלה, ב), מי הויא חוזרה בכל הנכסים שנתן לראשון, דגלי דעתיה שמתחרט בראשון, ומה שנתן לשני — מתנה במקצת היא, דאיכא שיור, והויא מתנה, ואתו יורשין ומפקי מיד ראשון כל המותר. או לא הויא חוזרה, אלא מה שנתן לשני — קנה שני, והנותר קנה ראשון. ואם יעמוד מחליו — יחזור בשניהן, שהרי לא שייר לעצמו כלום. **תא שמע דתניא כולן לראשון** — במתנת שכיב מרע, ומקצתו נתן לשני, שחזר במקצת. **שני קנה** — מה שנתן לו, ממה נפשך, לא שנא מת ולא שנא עמד. דהא מתנת שכיב מרע במקצת היא, והויא מתנה, שהרי שייר לעצמו מותר נכסים שנתן לראשון, שהרי ראשון לא קנה. **מאי לאו בשמת** — וקתני: הראשון לא קנה. אלמא, חוזרה במקצת הויא חוזרה בכולהו. דאי לא הויא חוזרה — תרוייהו ליקנו בכל הנכסים. **ומשני: לא** — לעולם לא הויא חוזרה. ובריייתא — כשעמד. הלכך, שני קנה, דמתנה במקצת לא מצי הדר ביה, כדקתני מתניתין. אבל בראשון, שניתנו לו כל הנכסים בלא שיור — אם עמד חוזר, כדתנן במתניתין. ולקמן פרכינן: אי בשעמד — תרוייהו לא ליקנו, ואפילו שני. דכיון דחוזרה במקצת לא הויא חוזרה בכולהו — גבי שני ליכא שיור, דהא לא הדר ביה מראשון אלא במה שנתן לשני, ובין שניתן נתן הכל ולא שייר לעצמו כלום. ומהכא פשטינן במסקנא: חוזרה במקצת הויא חוזרה בכולה. הלכך, בין שמת בין שעמד — שני קנה, שהרי חזר בו מראשון לגמרי, ושייר לעצמו שיור שנתן לראשון וחזר בו מהן, ומתנה במקצת שמה מתנה. **הכי נמי מסתברא** — דבשעמד עסקינן. דקתני: מקצתן לראשון, וחזר בו, ונתן כולו לשני — ראשון קנה, שהיה בה שיור, והויא מתנה, כדקתני מתניתין דמתנת שכיב מרע במקצת מתנה גמורה היא. שני לא קנה כלל, דלא שייר לעצמו כלום, והלכך אם עמד — חוזר. **אי אמרת בשלמא בשעמד היינו דשני מיהא לא קנה** — כדתנן: לא שייר קרקע כל שהוא — אין מתנתו מתנה. **אלא אי אמרת בשמת תרוייהו נמי ליקנו** — כדין מתנת שכיב מרע שקונה אחר מיתה היכא דליכא שיור, ואם עמד חוזר. דאילו מתנה במקצת, בין מת בין עמד — מתנה גמורה היא. אלא לאו בשעמד, ומדסיפא בשעמד — רישא נמי בשעמד. **אמר ליה רב יימר לרב אשי ותהוי נמי** — רישא בשעמד, אפילו הכי תפשוט דחוזרה במקצת הויא חוזרה בכולה. דאי אמרת בשלמא חוזרה במקצת הויא חוזרה — היינו דשני קנה, דאיכא שיור נכסים לשכיב מרע, שחזר בו ממה שנתנו לראשון, וראשון לא קנה. אלא אי אמרת לא שמה חוזרה, אלא מה שלא נתן לשני נשאר ביד ראשון — תרוייהו נמי לא ליקנו, שהרי בין שניהם נתן כל הנכסים, ולא שייר לעצמו קרקע כל שהוא. **בין שמת בין שעמד** — שני קנה, דהא הדר ביה מראשון, ואיכא שיור טובא. ראשון לא קנה, דהא הדר ביה. ואפילו מת לא יקנה ראשון, דהא קיימא לן: דייתיקי מבטלת דייתיקי, מה לי חזר בו מראשון ונותן לשני, מה לי חזר בו ומעבב לעצמו וליורשיו. **סיפא לא משכחת לה אלא בשעמד** — הלכך ראשון קנה דמתנה מקצת הוא ואיכא שיור שני לא קנה, דלא הוה במתנתו שיור. דאי בשמת תרוייהו ליקנו. **איבעיא להו** — שכיב מרע שהקדיש כל נכסיו בלא שיור, ואחר כך עמד מחליו, מי מצי הדר ביה? מי חמיר ממתנת הדיוט, דנימא דגמר והקדיש הכל בלב שלם בין יחידה בין יתומות, ואם תמצי לומר דגבי הקדש הכל מוקדש, ואפילו עמד, **הפקיר כל נכסיו מהו** — מי לימא כוונתו לשמים ואקני לגמרי, לכל מי שיבוא ויזכה, או לא? אי נמי, כיון דהפקיר ממונו — הרוציאו מדעתו לגמרי ואינו חפץ בחזרתו, שאינו רוצה ליהנות עוד ממנו. ואם תמצי לומר גבי הפקר, דאינו חושש בזה הממון, הואיל והפקירו ולא הדקדק לחלקו לאוהביו. **חילק נכסיו לעניים מהו** — מי לימא יד עניים כיד הקדש, ואם עמד אינו חוזר, או לא? תיקו. **אמר רב ששת** — שכיב מרע שאמר "זכה פלוני בנכסיי" או "יטול" ו"יקנה", או "יחזיק" או "יחזור" או "יקנה" — בולן לשון מתנה, וקנה. דלשון מתנה בעינן, כדאמרינן לעיל (קמז, ב): ידור פלוני בבית זה — לא אמר ולא כלום, עד דאמר "תנו" או "יטול" ו"יקנה", או "יחסין" ו"ירת" אם הוא ראוי ליורשו, בגון בן בין הבנים. **וריבי יוחנן בן ברוקה היא** — דאמר בפירקין דלעיל (קל, א): דבריו קיימין, וקיימא לן כוותיה, דפסקינן התם בהלכה כמותו.

יהנה

1 **חיישינן** שמא יש לו נכסים במקום אחר — ואף
2 על גב דאמרינן לעיל איפכא לחקל,
3 וניחוש דלמא עיוני עיין והדר יהיב — היינו טעמא
4 דמסתבר למימר עיוני עיין, הואיל וכבר חלקם.
שכיב

1 אִיבַּעְיָא לְהוּ: בַּיִת לְאֶחָד וּדְיוֹטָא לְאֶחָד, מַהוּ? מִי הָוֵי
2 שִׁיּוּר אוֹ לָא? אִם תִּמְצָא לוֹמַר: בַּיִת לְאֶחָד וּדְיוֹטָא
3 לְאֶחָד לָא הָוֵי שִׁיּוּר, "חוּץ מִדְּיוֹטָא" מַהוּ? אֲמַר רָבָא
4 אֲמַר רַב נַחְמָן, אִם תִּמְצָא לוֹמַר: בַּיִת לְאֶחָד וּדְיוֹטָא
5 לְאֶחָד לָא הָוֵי שִׁיּוּר - "חוּץ מִדְּיוֹטָא" הָוֵי שִׁיּוּר;
6 וְאַלִּיבָּא דְּרַב זְבִיד, דְּאָמַר: שֶׁאִם רָצָה לְהוֹצִיא בָּהּ זִיזִין - מוֹצִיא; אַלְמָא, כֵּיוָן דְּשַׁיֵּיר דְּיוֹטָא
7 - מְקוֹם זִיזִין נָמֵי שַׁיֵּיר. הָכָא נָמֵי, כֵּיוָן דַּאֲמַר "חוּץ מִפֵּירוֹתֶיהָ" - מְקוֹם פֵּירֵי שַׁיֵּיר. אָמַר רַב
8 יוֹסֵף בַּר מַנְיוּמִי אָמַר רַב נַחְמָן: שְׁכִיב מְרַע שֶׁכָּתַב כָּל נְכָסָיו לַאֲחֵרִים - רוֹאִין: אִם בְּמְחַלֵּק,
9 מֵת - קָנוּ כּוּלָּן, עָמַד - חוֹזֵר בְּכוּלָּן; אִם בִּנְמְלַךְ, מֵת - קָנוּ כּוּלָּן, עָמַד - אֵינוֹ חוֹזֵר אֶלָּא
10 בָּאַחֲרוֹן. - וְדִלְמָא עִיּוּנֵי קָא מְעַיֵּין וַהֲדַר יָהֵיב - סְתָמֵיהּ דִּשְׁכִיב מְרַע מֵידָק דָּיֵיק וְהָדַר יָהֵיב.
11 אָמַר רַב אַחָא בַּר מַנְיוּמִי אָמַר רַב נַחְמָן: שְׁכִיב מְרַע שֶׁכָּתַב כָּל נְכָסָיו לַאֲחֵרִים וְעָמַד - אֵינוֹ
12 חוֹזֵר, חֲיִישִׁינַן שֶׁמָּא יֵשׁ לוֹ נְכָסִים בִּמְדִינָה אַחֶרֶת. -וְאֶלָּא מַתְנִיתִין דְּקָתָנֵי: לֹא שִׁייֵר קַרְקַע כָּל
13 שֶׁהוּא - אֵין מַתְּנָתוֹ קַיֶּמֶת, הֵיכִי מַשְׁכְּחַתְּ לָהּ? אָמַר רַב חָמָא: בְּאוֹמֵר "כָּל נְכָסַי". מָר בַּר
14 רַב אַשִׁי אָמַר: בְּמוּחְזָק לָן דְּלֵית לֵיהּ. אִיבַּעְיָא לְהוּ: חֲזָרָה בְּמִקְצָת הֲוֵי חֲזָרָה בְּכוּלָּהּ אוֹ
15 לָא? תָּא שְׁמַע: כּוּלָּן לָרִאשׁוֹן וּמִקְצָתָן לַשֵּׁנִי - שֵׁנִי קָנָה, רִאשׁוֹן לֹא קָנָה; מַאי לָאו
16 בְּשֶׁמֵּת? - לָא, בְּשֶׁעָמַד. הָכִי נָמֵי מִסְתַּבְּרָא, מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא: מִקְצָתָן לָרִאשׁוֹן וְכוּלָּן לַשֵּׁנִי
17 - רִאשׁוֹן קָנָה, שֵׁנִי לֹא קָנָה; אִי אָמְרַתְּ בְּשֶׁלָּמָא בְּשֶׁעָמַד - מִשּׁוּם הָכִי שֵׁנִי לֹא קָנָה.
18 אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ בְּשֶׁמֵּת, תַּרְוַיְיהוּ לִיקְנוּ אֲמַר לֵיהּ רַב יִימָר לְרַב אַשִׁי: וְתֶהֱוֵי נָמֵי בְּשֶׁעָמַד;
19 אִי אָמְרַתְּ בְּשֶׁלָּמָא חֲזָרָה בְּמִקְצָת הֲוָיָא חֲזָרָה בְּכוּלָּהּ - הַיְינוּ דְּשֵׁנִי מִיהַת קָנָה. אֶלָּא אִי
20 אָמְרַתְּ חֲזָרָה בְּמִקְצָת לָא הֲוָיָא חֲזָרָה בְּכוּלָּהּ - נֶהֱוֵי מִינַּיְיהוּ לָא לִיקְנוּ
21 וְהִלְכְתָא: חֲזָרָה בְּמִקְצָת הֲוָיָא חֲזָרָה בְּכוּלָּהּ; רֵישָׁא - מַשְׁכַּחַת לָהּ בֵּין שֶׁמֵּת בֵּין שֶׁעָמַד,
22 סֵיפָא - לָא מַשְׁכַּחַת לָהּ אֶלָּא בְּשֶׁעָמַד. אִיבַּעְיָא לְהוּ: הִקְדִּישׁ כָּל נְכָסָיו וְעָמַד, מַהוּ?
23 מִי אָמְרִינַן: כָּל לִגְבֵי הֶקְדֵּשׁ גָּמַר וּמַקְנֵי, אוֹ דִלְמָא כָּל לִגְבֵי נַפְשֵׁיהּ לָא גָּמַר וּמַקְנֵי?
24 הִפְקִיר כָּל נְכָסָיו, מַהוּ? מִי אָמְרִינַן: כֵּיוָן דְּאַף לַעֲנִיִּים כָּעֲשִׁירִים גָּמַר וּמַקְנֵי, אוֹ דִלְמָא
25 כָּל לִגְבֵי נַפְשֵׁיהּ לָא גָּמַר וּמַקְנֵי? חִילֵּק כָּל נְכָסָיו לַעֲנִיִּים, מַאי? מִי אָמְרִינַן: צְדָקָה וַדַּאי
26 מִגְמַר גָּמַר וּמַקְנֵי, אוֹ דִלְמָא כָּל לִגְבֵי נַפְשֵׁיהּ לָא גָּמַר וּמַקְנֵי? תֵּיקוּ. לִישָׁנָא אַחֲרִינָא:
27 הִקְדִּישׁ כָּל נְכָסָיו, מַהוּ? הִפְקִיר כָּל נְכָסָיו, מַהוּ? חִילֵּק כָּל נְכָסָיו לַעֲנִיִּים, מַהוּ? תֵּיקוּ.
28 אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: "יִטּוֹל", וְ"יְזַכֶּה", וְ"יַחֲזִיק" וְ"יִקְנֶה" - כּוּלָּן לְשׁוֹן מַתָּנָה הֵן. בְּמַתְנִיתָא
29 תָּנָא: אַף "יַחֲסִין" וְ"יֵרַת" בְּרָאוּי לְיוֹרְשׁוֹ, וְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא הִיא. אִיבַּעְיָא לְהוּ:

"הנה

ועל דין זה אִיבַּעְיָא לְהוּ, באופן שהקנה את הַבַּיִת לְאֶחָד וּדְיוֹטָא לְאֶחָד מַהוּ, מִי חֲיֵי שִׁיּוּר – האם כוונתו לשייר לבעל הגג זכות בחצר שיוכל להוציא זיזים מהגג לחצר, אוֹ לֹא, וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר שהמקנה בַּיִת לְאֶחָד וּדְיוֹטָא לְאֶחָד, לֹא חֲיֵי שִׁיּוּר – אין כוונתו לשייר לו זכות בחצר. יש להסתפק באופן שאמר במפורש חוץ מִדְּיוֹטָא מַהוּ – האם כיון שהוסיף ואמר 'חוץ מדיוטא' שהוא לשון מיותר, כוונתו לשייר לבעל הגג זכות בחצר שיוכל להוציא זיזים מהגג לחצר.

הגמרא פושטת את הספק: אָמַר רָבָא אָמַר רַב נַחְמָן, אִם תִּמְצָא לוֹמַר באופן שהקנה בַּיִת לְאֶחָד וּדְיוֹטָא לְאֶחָד, לֹא חֲיֵי שִׁיּוּר, אבל אם פירש שמובר חוץ מִדְּיוֹטָא חֲיֵי שִׁיּוּר, וְאִלֵּיבָּא דְּרַב וְכִיד דְּאָמַר רב זבידּ לענין מה שאמר ריש לקיש שאם ייתר בלשונו כשמכר את הבית ואמר על מנת שדיוטא העליונה שלי הדין הוא שדיוטא העליונה שלו, דהיינו לענין זה שֶׁאִם רָצָה לְהוֹצִיא בָּהּ זִיזִין מוֹצִיא, אַלְמָא – מוכח מכאן, שבֵּיוָן דְּיִשַּׁיֵּיר דְּיוֹטָא במפורש, מִקּוֹם זִיזִין נַמִּי שַׁיֵּיר, דהיינו זכות בחצר שיוכל להוציא זיזים מהגג לחצר, משום שייתר בלשונו, ואם כן יש לומר כן אף בנותן את הבית לאחד ודיוטא לאחר, ואמר 'חוץ מדיוטא'. (הכא נמי כיון דאמר חוץ מפירותיו מקום פירי שייר).

הגמרא מבארת דיני מתנת שכיב מרע: אָמַר רַב יוֹסֵף בַּר מַנְיוּמִי, אָמַר רַב נַחְמָן, שְׁכִיב מֵרַע שֶׁכָּתַב את כָּל נְכָסָיו לַאֲחֵרִים, רוֹאִין, אִם מתחילה בִּזְמַן שהיה מַהֲלֵךְ – התחיל להלך, דעתו היתה להלך את כל נכסיו, הרי זו 'מתנת שכיב מרע', ואם מֵת, קָנוּ בּוּלָּן אף על פי שלא היה קנין, ואם עָמַד מחוליו חוֹזֵר בְּכוּלָּן, אולם אִם בִּזְמַן שהתחיל להלך היה בדעתו להשאיר לעצמו חלק מנכסיו, ולאחר מכן נִמְלַךְ וחילק את כל נכסיו, אם מֵת קָנוּ בּוּלָּן, ואם עָמַד מחוליו אֵינוֹ חוֹזֵר אֶלָּא בְּאַחֲרוֹן שנתן לו שאז לא השאיר לעצמו שום נכסים, ונחשב 'מתנת שכיב מרע'. שואלת הגמרא: מדוע כשלא חילק הכל בבת אחת קנו כולם חוץ מהאחרון, וְדִלְמָא כוונתו היתה מתחילה לחלק את כל נכסיו, ומה שהמתין בין מתנה למתנה, כיון דַּעְיוּנֵי קָא מְעַיֵּין וְהָדַר יָהֵיב – התבונן בדעתו מה יתן לכל אחד, ואחר כך נתן. משיבה הגמרא: סָתְמֵיהּ – סתם דרכו דִּשְׁכִיב מֵרַע, מֵידַךְ דַּיֵּיק וְהָדַר יָהֵיב – שמתחילה מתבונן בדעתו מה יתן לכל אחד, ורק אחר כך הוא מתחיל לחלק, ולפיכך כשהפסיק בין נתינה לנתינה גילה בדעתו שהוא 'נמלך'.

אָמַר רַב אַחָא בַּר מַנְיוּמִי, אָמַר רַב נַחְמָן, שְׁכִיב מֵרַע שֶׁכָּתַב את כָּל נְכָסָיו הידועים לנו לַאֲחֵרִים, וְעָמַד מחליו ורוצה לחזור בו, אֵינוֹ חוֹזֵר, ואף על פי שנתבאר במשנתינו ששכיב מרע שנתן את כל נכסיו יכול לחזור בו, מכל מקום חַיְישִׁינַן – אנו חוששים שֶׁמָּא יֵשׁ לוֹ נְכָסִים בְּמְדִינָה אַחֶרֶת שאותם השאיר לעצמו, ונמצא שזו מתנת שכיב מרע במקצת. שואלת הגמרא: וְאֶלָּא מַתְנִיתִין דְּקָתָנִי – מה ששנינו במשנתינו (קמו:), שכיב מרע שכתב כל נכסיו, אם לֹא שַׁיֵּיר כַּרְקַע כָּל שֶׁהוּא, אֵין מַתָּנָתוֹ קַיֶּימֶת ואם עמד מחוליו חוזר בו, הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ – באיזה אופן מדובר, הרי לעולם יש לחשוש שיש לו במדינה אחרת נכסים שאינם ידועים לנו. משיבה הגמרא: אָמַר רַב חָמָא, משנתינו עוסקת בְּאוֹמֵר אני מקנה את 'כָּל נְכָסַי' לפלוני, ובכלל זה אף נכסים שבמקומות אחרים. תירוץ נוסף: מַר בַּר רַב אַשִׁי אָמַר, משנתינו עוסקת בְּמוּחְזָק לָן דְּלֵית לֵיהּ – שמוחזק לנו שאין לו עוד נכסים.

מסתפקת הגמרא: אִיבַּעְיָא לְהוּ, חֲזָרָה בְּמִקְצָת – שכיב מרע שנתן את כל נכסיו לאחד, וחזר בו במקצת מהנכסים, ונתן אותם לאדם אחר. האם חֲזָרָה בְּכוּלָּהּ – האם יש לומר שכשביטל חלק מהמתנה שנתן לראשון, היתה כוונתו לחזור בו מכל המתנה שנתן לראשון, ונמצא שהשני קיבל רק מקצת מהנכסים, ושאר הנכסים נשארו ביד השכיב מרע, והרי זה 'מתנת שכיב מרע במקצת' שדינה כמתנת בריא, אוֹ לֹא – שלא חזר בו מכל המתנה שנתן לראשון אלא רק מאותו מקצת, וכיון שאף את אותו מקצת נתן לשני, הרי זו מתנת שכיב מרע בכולה.

הגמרא פושטת את הספק מהברייתא: תָּא שְׁמַע מברייתא, שכיב מרע שנתן את נכסיו פּוּלָּן לָרִאשׁוֹן, וּלאחר מכן חזר בו ונתן את מִקְצָתָן לַשֵּׁנִי, הַשֵּׁנִי קָנָה לגמרי והנותן אינו יכול לחזור בו אף לאחר שעמד מחליו, שזו 'מתנת שכיב מרע במקצת', ואילו הָרִאשׁוֹן לֹא קָנָה. מדייקת הגמרא: מַאי לַאו, בְּשֶׁמֵּת השכיב מרע לבסוף, והראשון לא קנה כיון שהחזירה במקצת הנכסים נחשבת חזרה מכל המתנה.

דוחה הגמרא: לֹא – הברייתא אינה מדברת שמת, אלא בְּאופן שֶׁעָמַד מחוליו, ולפיכך השני קנה, כיון שמתנתו היתה מתנה במקצת, אך הראשון שמתחילה קיבל את כל הנכסים מתנתו בטילה לגמרי, כיון שהשכיב מרע הבריא. מוכיחה הגמרא את דחייתה: הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא, שמדובר כשהבריא, מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא, שאם השכיב מרע נתן מִקְצָתָן לָרִאשׁוֹן, וְכוּלָּן – שאר הנכסים לַשֵּׁנִי, רִאשׁוֹן קָנָה, שֵׁנִי לֹא קָנָה. אִי אָמְרַתְ בְּשֶׁלָּמָא שמדובר בברייתא בְּאופן שֶׁעָמַד מחוליו, מְשׁוּם הָכִי הַשֵּׁנִי לֹא קָנָה, כיון שקיבל את כל הנכסים שנשארו, ודינו כ'מתנת שכיב מרע בכולה' שאם עמד חוזר בו. אֶלָּא אִי אָמְרַתְ שבסיפא מדובר בְּשֶׁמֵּת השכיב מרע לבסוף, תַּרְוַיְיהוּ לִיקְנוּ – הרי שניהם צריכים לקנות בדין מתנת שכיב מרע שקונה לאחר מיתה כאשר אין שיור. ומכיון שבסיפא מדובר בשעמד מחוליו, מסתבר שאף ברישא מדובר בשעמד מחוליו.

הגמרא מוכיחה עתה מהברייתא שחזרה במקצת נחשבת חזרה בכולה: אָמַר לֵיהּ רַב יִימַר לְרַב אַשִׁי, וּתְהֵוֵי נַמִּי – הרי גם אם תעמיד את הברייתא בְּשֶׁעָמַד מחוליו, עדיין יש להוכיח מהברייתא שחזרה במקצת נחשבת חזרה בכולה, משום דְּאִי אָמְרַתְ בְּשֶׁלָּמָא שֶׁחֲזָרָה בְּמִקְצָת הַוְיָא חֲזָרָה בְּכוּלָּהּ, הַיְינוּ – זהו הטעם דְּשַׁנִּי מֵימַר שקיבל רק מקצת הנכסים קָנָה, כדין מתנת שכיב מרע במקצת, אֶלָּא אִי אָמְרַתְ שֶׁחֲזָרָה בְּמִקְצָת לֹא הַוְיָא חֲזָרָה בְּכוּלָּהּ, אם כן נֶיהֱוֵי – יחשב הדבר בְּשביב מרע הַמְחַלֵּק את נכסיו לבמה בני אדם, וכיון שנמצא שחילק את כל נכסיו, כאשר יעמוד מחוליו לְחַד מִינַּייהוּ לֹא לִיקְנוּ – שניהם לא יקנו. ובהכרח יש לומר שכיון שחזר בו במקצת ממה שנתן לראשון התבטלה כל המתנה שנתן לו, ולכן קנה השני אף אם הבריא הנותן.

וְהִלְכְתָא – נפסק להלכה, חֲזָרָה בְּמִקְצָת הַוְיָא חֲזָרָה בְּכוּלָּהּ. ולפי זה מה שמבואר בְּרֵישָׁא ששני קנה וראשון לא קנה, מַשְׁכַּחַת לָהּ בֵּין שֶׁמֵּת בֵּין שֶׁעָמַד, שהראשון לעולם אינו קונה כיון שהנותן חזר בו מכל מתנתו, והשני קנה בכל אופן, כיון שזו מתנה במקצת המועילה בין כשמת ובין כשהבריא. ומה ששנינו בְּסֵיפָא 'מקצתן לראשון וכולן לשני, ראשון קנה שני לא קנה', לֹא מַשְׁכַּחַת לָהּ אֶלָּא בְּשֶׁעָמַד מחוליו, ולכך חזר בו ממה שנתן לשני שהיה 'מתנת שכיב בכולה', ואינו יכול לחזור בו מהראשון שהיה 'מתנת שכיב מרע במקצת', אבל אם מת גם השני קנה.

הגמרא דנה בשכיב מרע שהקדיש כל נכסיו: אִיבַּעְיָא לְהוּ, שכיב מרע שֶׁהִקְדִּישׁ כָּל נְכָסָיו, וְעָמַד מחוליו, מַהוּ – האם יכול לחזור בו מהקדש, מִי אָמְרִינַן, כָּל לְגַבֵּי הֶקְדֵּשׁ נָמֵר וּמַקְנֵי – שלענין הקדש אדם גומר בדעתו להקדיש בלב שלם, ודעתו שיחול ההקדש אף אם יעמוד מחוליו, אוֹ דִלְמָא, כָּל לְגַבֵּי נַפְשֵׁיהּ לֹא גָּמַר וּמַקְנֵי – לעולם אדם דואג לעצמו ואינו רוצה להישאר בלי נכסים, ולפיכך אף הקנאתו להקדש היתה רק על הצד שימות לבסוף.

ספק נוסף: אף אם לגבי הקדש נאמר שדעתו להקדיש אף אם יבריא, יש להסתפק מה הדין בשכיב מרע שֶׁהִפְקִיר כָּל נְכָסָיו, והבריא, מַהוּ, מִי אָמְרִינַן כֵּיוָן דְּהפקיר את ממונו לכולם וְאַף לָעֲנִיִּים כַּעֲשִׁירִים, גילה בדעתו שאינו מקפיד על ממון זה ורוצה להוציאו מרשותו ואינו חפץ בחזרתו, גָּמַר וּמַקְנֵי – כוונתו ליתנו במתנה גמורה, אוֹ דִלְמָא, כָּל לְגַבֵּי נַפְשֵׁיהּ לֹא גָּמַר וּמַקְנֵי, והפקיר רק על דעת שימות.

ספק נוסף: אף אם לגבי הפקר תאמר שהואיל והפקיר ולא דקדק לחלק את נכסיו לאוהביו, הראה שאינו מקפיד על ממונו, והפקירו אף על דעת שיבריא, יש להסתפק בשכיב מרע שחִילֵּק כָּל נְכָסָיו לָעֲנִיִּים, מַאי, מִי אָמְרִינַן שכיון שזו צְדָקָה, ויד עניים כיד הקדש,

המשך בעמוד סח

שכיב מרע שאמר נכסי לפלוני שיהֵא בָּהֶן, מַהוּ – האם דְּנִיחֲוֵי כּוּלְהוּ מַתָּנָה קָאָמַר ואם כן זו לשון הקנאה, אוֹ דִּלְמָא, לִיתְהֲנֵי מִינַּייהוּ מִידֵי קָאָמַר – שרק יהנה מהם הנאה כלשהי, ואין זו הקנאה של הנכסים עצמם.

מביאה הגמרא לשונות נוספים שיש להסתפק בהם: שכיב מרע שאמר נכסי לפלוני שיִרְאֶה בָּהֶן, מַהוּ – האם הכוונה שיראה אותם כנכסיו שלו ממש, או שרק יוכל לראות אותם ראיה כל שהיא. וכן יש להסתפק אם אמר נכסי לפלוני שיַּעֲמוֹד בָּהֶן, מַהוּ – האם הכוונה שיעמוד בהם כבנכסיו שלו, או שרק יוכל להשתמש בהם שימוש כל שהוא. וכן יש להסתפק אם אמר נכסי לפלוני שיִּשָּׁעֵן בָּהֶן, מַהוּ – האם הכוונה שיסמוך עליהם כאילו הם נכסיו ממש, או שרק יוכל להשתמש בהם שימוש כל שהוא. ואומרת הגמרא על כל הספיקות הללו, תֵּיקוּ – יעמדו שאלות אלו בספק, שלא נפשטו.

במשנה לעיל (קמו:) התבאר ששכיב מרע שנתן את כל נכסיו במתנה, אם עמד חוזר, הגמרא דנה בשכיב מרע שמכר את כל נכסיו: אִיבַּעְיָא לְהוּ – הסתפקו בני הישיבה, שכיב מרע שמָּכַר את כָּל נְכָסָיו, ועמד מחוליו, מַהוּ – האם יכול לחזור בו, כיון שאף בזה יש אומדנא שאינו רוצה להישאר בלי נכסים, ולפיכך כל מה שמכר היה רק על הצד שימות לבסוף, או שכיון שדמי המכר נשארו בידו, נחשב כ'מתנת שכיב מרע במקצת' שאינו חוזר בו כשעומד מחוליו.

הגמרא פושטת את הספק: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, הדין הוא שאִם עָמַד מחוליו אֵינוֹ חוֹזֵר. וְיֵימְנִין – והיו פעמים שאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב שהדין הוא להיפך, שאִם עָמַד חוֹזֵר. מבארת הגמרא: וְלֹא פְּלִיגִי – אין סתירה בין המימרות, הָא – דברי רב שאם עמד חוזר, נאמרו באופן דְּאִיתְנְהוּ לְזוּזֵי בְּעֵינֵייהוּ – שהניח את מעות המכר כפי שהם, ולא השתמש בהם, ומוכח שדעתו היתה למכור רק על דעת שימות לבסוף ואם יעמוד מחליו יחזור בו מהמכר ויחזיר את הכסף. והָא – ודברי רב שאם עמד אינו חוזר, נאמרו באופן דְּפַרְעִינְהוּ בְּחוֹבוֹ – שפרע את חובותיו בכסף שקיבל, שודאי היתה זו מכירה גמורה.

הגמרא דנה בדין שכיב מרע שהודה: אִיבַּעְיָא לְהוּ, שֶׁכִּיב מְרַע שֶׁהוֹדָה שנכסיו שייכים לפלוני, מַהוּ – האם יש כאן 'הודאת בעל דין' והנכסים אכן של פלוני, או שאין כוונתו להודות, אלא שאמר כן כדי 'שלא להשביע את בניו', כלומר שהודה שהנכסים אינם שלו כדי שלא יחשבו בני אדם שבניו עשירים.

הגמרא מביאה ראיה: תָּא שְׁמַע ראיה מהמעשה דלהלן, דְּאִיפּוֹר גְּיוֹרָא – גר ששמו 'איסור', הָוָה לֵיהּ תְּרֵיסָר אַלְפֵי זוּזֵי בֵּי רַבָּא – היה לו פקדון של שנים עשר אלף זוז אצל רבא. רַב מָרֵי בְּרֵיהּ – בנו של איסור היה, אוּלם לא היה היורש שלו, כיון שהוֹרְתוּ שָׁלֹא בְּקִדּוּשָׁה וְלֵידְתוּ בְּקִדּוּשָׁה הֲוַאי – שאמו של רב מרי התעברה מאיסור קודם שנתגייר, וכשנולד כבר נתגייר, וכיון שגר שנתגייר בקטן שנולד אין רב מרי מתייחס לאיסור גיורא, ואינו יורשו. וּבֵי רַב הֲוָה – רב מרי היה יושב בבית המדרש. ואיסור שהיה שכיב מרע רצה להקנות את המעות לרב מרי, ואילו רבא רצה שישארו המעות אצלו כדי שיזכה בהם לאחר מיתת איסור, ולפיכך דן רבא את כל האופנים שאפשר להקנות חפץ, וביאר מדוע איסור לא יוכל להקנות לרב מרי בשום אופן.

אָמַר רָבָא, הֵיכִי נִיקְנְיָנְהוּ רַב מָרֵי לְהָנֵי זוּזֵי – באיזה אופן יוכל רב מרי לזכות באותם המעות, אִי בִּירוּשָּׁה לאחר שימות איסור אביו, הרי איסור שהוא גר לַאו בַּר יְרוּשָּׁה הוּא כיון שאין בנו מגויותו מתייחס אחריו. אִי בְּמַתָּנָה – במתנת שכיב מרע, גם כן אינו יכול, כיון שמַתְנַת שְׁכִיב מְרַע כִּירוּשָּׁה שָׁוְיוּהָ רַבָּנָן, ולכך כָּל הֵיכָא דְּאִיתֵיהּ בִּירוּשָּׁה – רק במקום שיש אפשרות של ירושה, אִיתֵיהּ בְּמַתָּנָה – יכול המוריש לתת במתנת שכיב מרע, אבל כָּל הֵיכָא דְּלֵיתֵיהּ – שאינו שייך בִּירוּשָּׁה, לֵיתֵיהּ בְּמַתָּנָה – אי אפשר להקנות לו במתנת שכיב מרע, ולפיכך רב מרי שאינו שייך בירושת אביו, שהרי הורתו היתה שלא בקדושה, אי אפשר להקנות לו במתנת שכיב מרע.

וגם בקנינים ממש אינו יכול להקנותם לו, דְּאִי יִרצה להקנותם לרב מרי בְּמְשִׁיכָה, אינו יכול, שהרי המעות לֵיתְנְהוּ נַמֵּיהּ, אלא מופקדים ביד רבא. וְאִי בַּחֲלִיפִין – קנין סודר, גם כן אינו יכול, כיון שאֵין מַטְבֵּעַ נָקֵנֶה בַּחֲלִיפִין (ב"מ מו.). וְאִי בקנין אַגַּב קַרְקַע, גם כן אינו יכול, כיון דְּלֵית לֵיהּ אַרְעָא – שאין לו לאיסור קרקע כדי שיוכל להקנות בקנין אגב. וְאִי בְּקִנְין מַעֲמַד שְׁלָשְׁתָן, דהיינו שאומר המפקיד לנפקד במעמד המקבל שיתן לו את המעות, הרי זה נעשה רק בפני הנפקד, ואמר על זה רבא, אִי שָׁלַח איסור לקרוא לִי, לֹא אָזֵילְנָא – לא אלך.

אחרי שסיים רבא למנות את כל האופנים הללו, ולבאר מדוע לא יוכל איסור להקנות את המעות לרב מרי: מָתְקִיף לָהּ לו רַב אִיקָא בְּרֵיהּ דְּרַב אַמִּי לרבא, אַמַּאי – מדוע אתה סבור שאין לרב מרי דרך לזכות במעות, וְלוֹדֵי אִיפּוֹר דְּהָלֵין זוּזֵי דְּרַב מָרֵי נִינְהוּ – הרי יכול איסור להודות שהמעות שייכים לרב מרי, וְלִיקְנְיָנְהוּ בְּאוֹדְיָתָא – ויזכה רב מרי במעות על ידי הודאתו של איסור.

אַדְּהָכִי – בתוך כך שדברו בבית המדרש בענין זה, התפרסם הדבר שאפשר לזכות על ידי הודאה, ולימדו את איסור לעשות כן, נָפַק אוֹדְיָתָא מֵבֵי אִיפּוֹר – יצאה הודאה מאיסור, שהודה שהמעות שייכים לרב מרי. אִיקְּפַד רָבָא על תלמידי בית המדרש שהוציאו את הקול, וְאָמַר, קָא מַגְמְרִי טַעֲנָתָא לְאִינָשֵׁי – מלמדים את האנשים שמחוץ לבית המדרש אלו דברים הם יכולים לטעון, ועל ידי כך ידע איסור מה עליו לעשות, וּמַפְקְדֵי לֵי. על כל פנים מבואר שהועילה הודאתו של איסור. ויש לפשוט מכאן מה שהסתפקה הגמרא, לענין שכיב מרע שהודה, שאכן כוונתו להודות, ואין כוונתו שלא להשביע את בניו.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ו סיון, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מיום הראשון. כבקשתו אזכירו על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע בהנוגע לפרנסתו ומצב העסק שלו, ויהי רצון שיבשר טוב בקרוב בזה.

בודאי למותר לעוררו אשר עצה היעוצה למנוע הקישויים בהרחבת הפרנסה, הוא, לכל לראש להרבות בצדקה, שעל זה אומר הקב"ה הזן ומפרנס לכל, ובחנוני נא בזאת, וכבר אמרו רז"ל שהנתינה של הקב"ה הוא לא רק יברכך אלא גם וישמרך, שיהי' שמור מכל בכל וישתמש בה מתוך בריאות ושמחה, וככל שירבה בצדקה תתרבה ההצלחה...

בברכה.

יהנה — יראה. **הא דאיתנהו בעינייהו** — חזר. דלהכי שבקינהו, אם אעמוד מחליי — אחזירם. **דפרעינהו בחוביה** — אם עמד אינו חוזר. **איבעיא להו שכיב מרע שהודה** — ואמר בחליו: שדה ומעות הללו של פלוני הן. ואף על פי שהיינו מוחזקים בנכסים הללו שאינן של אותו פלוני, שהיינו יודעין שהן של זה המודה בהם לאחרים. מי אמרינן שהוא אומר כן שלא להשביע את בניו, או דלמא כיון דאודי — **הא שמע כו'** — ומסקנא דהודאתו הודאה. ואף על גב דאמרינן בסנהדרין בפרק "דיני ממונות תניינא" (כט, ב): ההוא דהוו קרי ליה עבוראי דשכיב אדינרי. כי קשכיב אמר: פלניא ופלניא מסקו בי זוזי. אתו תבעינהו ליורשים כו'. ומסקנא: אדם עשוי שלא להשביע את בניו, ופטורין מלשלם. והכא אמרינן דאזלינן בתר הודאת פיו נראה בעיני? דהתם היינו טעמא, כיון שעושה עצמו עבד לוה לאיש מלוה — ודאי להחזיק עצמו כעני היה עושה. אבל כיון שהממון בעין, והוא מודה של פלוני הוא — יש לומר שהפקידו אצלו מקודם לזה השכיב מרע, או הקנה לו השכיב מרע על ידי אחר, והרי הוא חפץ שיבא לידו. **דאיסור** — הוא איסור גיורא, שבא על רחל בת מר שמואל קודם שנתגייר, ונתעברה הימנו בגיות את רב מרי בר רחל, ובתוך כך נתגייר, ואחר כך נולד רב מרי. והוה ליה הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה. והיא מבנות שמואל שנשבו, כדאיתא בכתובות (כג, א). **אמר רבא במאי קני להו כו'** — והלכך אני זוכה בהן, דנכסי הגר דינן כהפקר, והרי הן בידי, והנני קודם וזוכה. **גר לאו בר אוריתי הוא** — דרחמנא אפקריה לזרעיה דגוי. **דליתיה בירושה** — כגון רב מרי, ליתיה נמי בדין מתנת שכיב מרע. **ליתנהו גביה** — אין המעות בביתו של איסור, שיוכל ליתנן לו בידו. **אין ממצע נקנה בחליפין** — בבבא מציעא ב"הזהב" (מו, א). **אי אגב קרקע** — כדאמרינן בפרק קמא דקדושין (כו, א), ונפקא לן מקרא ד"לכסף ולזהב וגו' עם ערי מצורות אשר ביהודה". **אם במעמד שלשתן** — אני ואיסור ורב מרי ביחד, נפקד ומפקיד ומקבל מתנה. **לא אוליגא** — בתר איסור, פן אפסיד. **אמאי** — לא תמצא ענין שיוכל רב מרי לזכות? והלא יודה איסור שהן של רב מרי, ויזכה בהן **אדהכי והכי נפק אודייתא** — מתוך שנאמר בבית המדרש יצא הקול, ולימדוהו לטעון כן. כל אלו הדברים שאמר רבא הלכות הן.

כמה

"יְהָנֶה בָּהֶן", מַהִי? דְּיֶהֱוֵי פּוּלְחוֹ מַתָּנָה קָאָמַר, אוֹ דִלְמָא לִיתְהֲנֵי מִינַיְיהוּ מִידֵי קָאָמַר? "יֵרָאֶה בָּהֶן", מַהוּ? "יֵעָמוֹד בָּהֶן", מַהוּ? "יִשְׁעֶן בָּהֶן", מַהוּ? תֵּיקוּ. אִיבַּעְיָא לְהוּ: מָכַר כָּל נְכָסָיו, מַהוּ? אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: אִם עָמַד אֵינוֹ חוֹזֵר. וְיִמְנִין אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: אִם עָמַד חוֹזֵר. וְלָא פְּלִיגִי: הָא דְּאִיתְנְהוּ לְזוּזֵי בְּעֵינַיְיהוּ, הָא דְּפָרְעִינְהוּ בְּחוֹבוֹ. אִיבַּעְיָא לְהוּ: שְׁכִיב מְרַע שֶׁהוֹדָה, מַהוּ? הָא שְׁמַע: דְּאִיפּוּר גִּיּוֹרָא הָוֶה לֵיהּ תְּרֵיסָר אַלְפֵי זוּזֵי בֵּי רָבָא. רַב מָרִי בְּרֵיהּ, הוֹרָתוֹ שֶׁלֹּא בִּקְדוּשָּׁה וְלִידָתוֹ בִּקְדוּשָּׁה הֲוַאי, וּבֵי רַב הָוֶה. אֲמַר רָבָא: הֵיכִי נִיקְנִינְהוּ רַב מָרִי לְהָנֵי זוּזֵי? אִי בִּירוּשָׁה - לָאו בַּר יְרוּשָׁה הוּא; אִי בְּמַתָּנָה - מַתָּנַת שְׁכִיב מְרַע כִּירוּשָׁה שָׁוְיוּהָ רַבָּנַן, כָּל הֵיכָא דְּאִיתֵיהּ בִּירוּשָׁה אִיתֵיהּ בְּמַתָּנָה, כָּל הֵיכָא דְּלֵיתֵיהּ בִּירוּשָׁה לֵיתֵיהּ בְּמַתָּנָה; אִי בְּמִשְׁכָּה - לֵיתְנְהוּ גַּבֵּיהּ; אִי בַּחֲלִיפִין - אֵין מַטְבֵּעַ נִקְנֶה בַּחֲלִיפִין; אִי אַגַּב קַרְקַע - לֵית לֵיהּ אַרְעָא; אִי בְּמֶעֱמַד שְׁלָשְׁתָּן - אִי שָׁלַח לִי לָא אָזֵילְנָא. מַתְקִיף לָהּ רַב אִיקָא בְּרֵיהּ דְּרַב אַמִּי: אַמַּאי? וְלוֹדֵי אִיפּוּר דְּהָלֵין זוּזֵי דְּרַב מָרִי נִינְהוּ, וְלִיקְנִינְהוּ בְּאוֹדְיֵיתָא דַּאֲדַהְכֵי נָפַק אוֹדְיֵיתָא מִבֵּי אִיפּוּר. אִיקַּפַּד רָבָא, אֲמַר: קָא מַגְמְרִי מַעֲנָתָא לָאֲנָשֵׁי וּמַפְסְדִי לִי.

"שייר

שכיב מרע שהודה מהו — פירש רבינו שמואל: דמיבעיא ליה אם אומר כן שלא להשביע את בניו, או דלמא כיון דאודי, והא דאמר בפרק "זה בורר" (סנהדרין כט, ב) דאדם עשוי שלא להשביע את בניו — התם מיירי שמחזיק עצמו עבד לוה לאיש מלוה, עשוי שלא להשביע את בניו. אבל גבי פקדון אינו עושה — ודאי [שלא] להשביע את בניו, אלא מודה. ואין נראה לומר, דאדרבה, כל שכן הוא, שיותר יש לנו לומר שאומר אמת במלוה, כיון שמשעבד עצמו, אבל גבי פקדון — עושה שלא להשביע את בניו ועוד: איזו ראיה מביא מאיסור גיורא שהודאתו היתה ודאי אמת כדי ליתן, דלא שייך כאן מידי שלא להשביע את בניו ונראה לרבינו יצחק לפרש כן: שכיב מרע שהודה מהו? מי שהודה שיש לפלוני מנה בידו, אף על פי שאנו מחזקים בו שאין לו — מי אמרינן דקני במתנת שכיב מרע ואם עמד חוזר, או דלמא קני לגמרי ואם עמד אינו חוזר? ופשיט מההוא מעשה דאיסור גיורא דקני לגמרי במתנת בריא על ידי הודאתו. דאי במתנת שכיב מרע — היאך קנה? והא אמרינן: כל מאן דאיתיה בירושה איתיה במתנת שכיב מרע כו' — אם כן במתנת בריא היא, ואם עמד — אינו חוזר. וכן משמע מתוך פירוש רבינו חננאל, דפירש: לודי איסור דהנהו דמים דרב מרי בריה, וקני להו באודייתא דאבוה. ועוד יש מפרשים: שכיב מרע שהודה מהו? פירוש: שהודה שיש לו פקדון ביד אחרים, והקנהו לזה, מי מהני להקנותו באמירה בעלמא או לא? ופשיט ליה מעובדא דאיסור דקני באמירה בעלמא. והוא הדין נמי בבריא הוה מצי למיבעי, אלא אפילו בשכיב מרע דמקני באמירה בעלמא לא פשיטא ליה אי קני אי לא. מיהו, אי קני בשכיב מרע — לא הוה שמעינן דקני בבריא, אבל אי לא הוה קני בשכיב מרע — כל שכן בבריא. מפי רבי, וראשון עיקר.

רב מרי בריה הורתו שלא בקדושה כו' — וביבמות פרק "החולץ" (מה, ב) אמרינן: אכשריה לרב מרי בר רחל ומנייה בפורסי דבבל, ואף על גב דכתיב "מקרב אחיך" כו', כיון דאמו מישראל — "מקרב אחיך" קרינן ביה, וזה ודאי היה גר. ויכול להיות שהוא אותו שבכאן בנו של איסור. מיהו, בפרק "מי שהחשיך" (שבת קנד, א) רב מרי בר רחל ישראל גמור היה, דקאמר התם: רבה, אבוה דרב מרי בר רחל. וצריך לומר דתרי רב מרי בר רחל הוו. מיהו, מה שפירש רבינו שמואל דרב מרי בר איסור גיורא, שבא על בת שמואל קודם שנתגייר, והורתו שלא בקדושה — שנשבית, דאמרינן בכתובות (כג, א) — אין נראה לי, דהא אמרינן בירושלמי שאמרה אמת במה שאמרה "נשביתי וטהורה אני", והכי נמי משמע בגמרא שלנו, דאמר ליה רבי יוחנן לרב שמן בר אבא: זיל איטפל בקרובתך. על כן נראה דהא דאמרינן בעלמא רב מרי ברה דבת שמואל — אחר הוה, ושמא הוא שנזכר אביו בפרק "מי שהחשיך" (שבת קנד, א). ומה שקורא אותו על שם אמו — לפי שרוצה ליחסו אחר שמואל, כדאשכחן: רבנא עוקבא ורבנא נחמיה בני ברתיה דרב, וכן רבי שמעון בן פזי, ואבא שאול בן אמא מרים (כתובות פו, א). **כל** דאיתיה בירושה איתיה במתנת שכיב מרע — נראה לי דאם היו לגר בנים — איתא במתנת שכיב מרע, אף על גב דהמקבל גר, דליתיה בירושה. דעל הנותן הוא דאיבא קפידא, ולא על המקבל. וראיה לדבר, בפרק "נושאין על האנוסה" (יבמות צט, א) שיש בן מוכר את אביו, דמוקי [רבי יוחנן] בשכיב מרע. וכן [משכיב מרע] שכתב כל נכסיו לעבדו חוזר בנכסים ואינו חוזר בעבד, ואם מת ולא חזר — קנה העבד הכל, כדאיתא בפרק קמא דגיטין (ט, א) ועבד ליתיה בירושה. **ואי** אגב קרקע ליה ארעא — והכי נמי התם יכול איסור להודות שיש לו קרקע כדפרישית לעיל בפרק "חזקת הבתים" (מד, ב). אלא שפיר קאמר לקמן דליקנינהו ניהליה באודייתא, שהודה שהמעות עצמן של רב מרי. **מגמרי** טענתייהו לאינשי ומפסדי מנאי — ואם תאמר: הא דאמרינן בפרק קמא דקדושין (יז, ב): הלוה מעות מן הגוי שנתגיירו בניו — לא יחזיר לבניו, ואם החזיר — אין רוח חכמים נוחה הימנו. והא תניא: רוח חכמים נוחה הימנו לא קשיא: כאן — שהיתה הורתו ולידתו שלא בקדושה, כאן — שהיתה הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה. ואם כן היה לו לרבא להחזיר ותירץ רבינו תם: דהתם, כיון שעשה לו הגוי חסד שהלוה לו — יעשה עמו חסד ויתן לבניו, אבל כאן שלא עשה עמו חסד כשהפקידם אצלו — אין צריך להחזיר לבניו. והרב רבינו יצחק בן רבי מאיר פירש: דכיון דלא קתני בהדיא בברייתא: ואם לא החזיר אין רוח חכמים נוחה הימנו — לא הוה חייש לה רבא. ואין נראה כלל, דהא מדקתני אם החזיר רוח חכמים נוחה הימנו — מכלל דאם לא החזיר אין רוח חכמים נוחה הימנו, וקתני לה לכולהו בבי במסכת שבועית (פרק עשירי משנה ט): המחזיר חוב בשביעית רוח חכמים נוחה הימנו, והמלוה מעות מן הגר והחזיר לבניו — רוח חכמים נוחה הימנו. וקתני נמי התם: כל המטלטלין נקנין במשיכה, ואם קיים דבריו שלא במשיכה — רוח חכמים נוחה הימנו. ואמר עלה ב"הזהב" (בבא מציעא מח, א) דאם לא קיים דבריו — אין רוח חכמים נוחה הימנו, מכלל דבכולהו בבי שמעינן מכלל הן לאו. **דקא** מגמרי טענתא לאינשי כו' — יש תימה: למה לא קיים רבא את דבריו? והא קימא לן: מצוה לקיים דברי המת ועוד, הא דקימא לן לקמן (קנא, ב) ובכל דוכתי דדברי שכיב מרע ככתובין ומסורין דמו, תיפוק ליה דמצוה לקיים דברי המת למאן דאית ליה, דהיינו רבי מאיר. ומתנת שכיב מרע נמי לא קניא אלא לאחר מיתה ותירץ הרב רבינו יצחק בן רבי מאיר: דלא אמרינן מצוה לקיים דברי המת אלא היכא דאמר "תנו מנה זה לפלוני", אבל היכא דאמר "מנה זה לפלוני" ולא אמר "תנו" — כל כי האי גוונא לא הוה אמרינן מצוה לקיים דברי המת. מיהו קשיא: מדמייתו חכמים ראיה לרבי אליעזר דדברי שכיב מרע נקנים באמירה מההוא דאמן של בני רוכל שקיימו חכמים את דבריה (בבא בתרא קנו, ב), אלמא דברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמו. ואין ראיה היא, דלמא היינו טעמא דמצוה לקיים דברי המת ואין לחלק בין היכא דאמר "תנתן בכינתי לבתי" להיכא דאמר "תנו". ועוד קשיא מהא דאמר בגיטין בפרק "המקבל" (סה, ב): גניבא יוצא בקולר הוה, כי נפיק אמר "הבו ארבע מאה זוזי לרבי אבינא מחמרא דנהר פניא" כו'. ולא אמרינן התם מצוה לקיים דברי המת, ואף על גב דאפילו באומר כשהיה בריא אמרינן ליה הכי, כדמוכח בפרק קמא דגיטין (טו, א) ועוד קשה מהא דפרק "השולח" (שם מ, א) גבי "פלוניתי שפחתי עשתה לי קורת רוח תעשה לה קורת רוח" כו', דאמרינן התם מצוה לקיים דברי המת. מיהו, מזה אין קשיא כלל, כמו שאפרש בסמוך. ורבינו יצחק תירץ: דלא אמרינן מצוה לקיים דברי המת אלא היכא שהוא ביד שלישי, כי הא דתנן "שקל לבני" כו', וכי ההיא דמסכת כתובות בפרק "מציאת האשה" (סט, ב): המשליש מעות לבתו — יעשה שליש מה שהושלש בידו, ומוקי

ומוקי התם טעמא משום דמצוה לקיים דברי המת. ומיירי שהורשלש מתחלה לכך, כי היכי דלא תקשה ממעשה דאיסור גיורא, דהכא לא אמרינן מצוה לקיים דברי המת ואף על גב דהוה ביד שליש. אלא היינו טעמא — משום דלא הורשלש לו מתחלה לכך. ושקה על זה הפירוש מהא דאמרינן בגיטין פרק "השולח" (מ, א): "פלונית שפחתי עשתה לי קורת רוח" — כופין את היורשים כו', משום דמצוה לקיים דברי המת. והתם לא הורשלש ביד שליש מידי וצריך לומר: דדבי שחרור יש לנו לומר יותר מצוה לקיים דברי המת מבשאר דברים. והשתא נמי אתי שפיר, דלא תקשה מהא דאמרינן לקמן (קנא, ב): האומר "תנו גט לאשתי" כו' אבל האומר "תנו מנה לפלוני" ומת — יתנו לאחר מיתה, ודייק מינה: מתנת שכיב מרע במקצת לא בעי קנין. דלא הוה מצי למימר טעם משום דמצוה לקיים דברי המת, דלא אמרינן הכי אלא בשהורשלש מתחלה לכך. ואם תאמר: על הך משנה דגיטין (יג, א) דמיירי לקמן: אבל אמר "תנו מנה לפלוני" ומת — יתנו לאחר מיתה, אמר רב עלה בסוף פרק קמא (שם) בגמרא: והוא שמונחין בקרן זוית. איבא דמוקי לה התם למשנה בבריא ובמעמד שלשתן, ואיבא דמוקי לה התם בשכיב מרע. ואמאי לא מוקי לה למתניתין התם כשהורשלש מתחלה לכך ומשום מצוה לקיים דברי המת? ואי משום דכיחידאה לא הוה מוקמי התם ואף על גב דקיימא לן הכי, כדאמר בפרק קמא דגיטין (טו, א), וכדאשכחן נמי בפרק "כל הגט" (שם ל, א) דלא מוקי שמואל מתניתין דפרק "כל הגט" דהמלוה מעות את הכהן ואת הלוי כרבי יוסי, משום דכיחידאה לא מוקמי, אף על גב דסבירא ליה בפרק קמא דבבא מציעא (יב, א) כוותיה. ורבנן פליגי עליה דרבי מאיר דמצוה לקיים דברי המת בסוף פרק קמא דגיטין (יד, ב), אף על גב דרבי יוסי פליג עליה בבתובות (סט, ב) מכל מקום חולקין רבנן על רבי מאיר בסוף פרק קמא דגיטין (שם) גבי "הולך מנה לפלוני". אך מההיא דרבי יוסי בפרק קמא דבבא מציעא אין ראיה כל כך, דאיכא לדחויי דכיחידאה לא מוקמינן, משום דרבי יוסי הוי יחידאה היכא דפליג במסכת בכורות בפרק "הלוקח עובר פרתו" (יח, א), ולא פסיק שמואל הלכה כוותיה אלא בהא דבבא מציעא פרק קמא, משום דסתמא עניים גופייהו ניחא להו כדאיתא התם, ולהכי מודה נמי איהו במתניתין ד"כל הגט". ויש שהם מתרצים שם בשם רבינו תם, דלא אמר התם מצוה לקיים דברי המת כיון שראוי לינתן אלא מחיים ולא לינתן לאחר מיתה, להכי לא שייך בה מצוה לקיים דברי המת. תדע, דהוי דומיא דגט ושטר שחרור, שאינו ראוי לינתן אלא מחיים. ואין נראה לרבינו יצחק, דהא אפילו בדבר דשייך מחיים אמרינן בסוף פרק קמא דגיטין, בברייתא ד"הולך מנה לפלוני" והלך ובקשו ולא מצאו, דמשמע התם דאפילו בדבר דשייך לינתן מחיים קאמר מצוה לקיים דברי המת. מיהו, יש לדחות ולומר שהמשלח צוה לינתם לו לאחר מותו, דמוקמינן לה נמי בשכיב מרע, שעיקר צוואתו אינו אלא לאחר מיתה. אי נמי יש לומר: דלא סבירא ליה לרב התם בהך מימרא מצוה לקיים דברי המת, אלא סבירא ליה כשמואל, דמסיק התם בכתובות בפרק "מציאת האשה" כרבי יוסי, דלית ליה מצוה לקיים דברי המת. ואף על גב דפריך על רב יוסף בסוף ההוא פרק: והא קיימא לן מצוה לקיים דברי המת, ולא פריך עליה דרב הכי — משום דלא הוה ידע לשנויי עלה מידי. ואין זו תימה אי סבר לה בהא כשמואל. ואף על גב דפריך התם עלה דרב: והא קיימא לן התם דברי שכיב מרע כו' — משום דליכא מאן דפליג בה. ועוד יש לומר: דלא משתמע ליה לאוקמי מתניתין דהתם שהורשלש מתחלה לכך, מדקתני: "תנו מנה לפלוני", ולא קתני "תן מנה זה לפלוני", דהוה משמע שהורשלש מתחלה [לכך]. ואף על גב דבגמרא בסוף פרקין דגיטין גבי "הולך מנה לפלוני", קתני סתם: מצוה לקיים דברי המת, ולא קתני "זה" — היינו משום דמשמע ליה שפיר כשהורשלש בלא "זה", דבאותה שעה אמר לו להוליך. מפי רבי. ועוד היה מפרש רבינו תם: דלא שייך הכא בשמעתין מצוה לקיים דברי המת, משום דכל דאיתיה בירושה — איתיה במתנה מצוה לקיים דברי המת, וכל דליתיה בירושה כו' כדאמר גבי מתנת שכיב מרע. מיהו, לא דמי למתנת שכיב מרע שהיא בעין ירושה, דיש לנו יותר לדמותה לירושה, כדאמר לעיל. ועוד: דכי היכי דמפרש גמרא דמתנת שכיב מרע אינה בגר — הוה ליה למימר נמי טעמא דמצוה לקיים דברי המת אינו בגר. מיהו, יש לדחות, דפשיטא ליה דלא שייך בגר, כיון דליתיה בירושה פשיטא ליה שכיון שמת — בטל, ואין לו שום זכות להורישׁ, ואיך יקיימו דבריו? מיהו, כדפירשנו לעיל ניחא טפי. מפי רבי. ועוד היה אומר רבינו יצחק: דלא אמרינן מצוה לקיים דברי המת אלא באומר לו פה אל פה, וברא לא אזל לגביה. וחזר בו רבינו יצחק כדקאמר ב"השולח" (גיטין מ, ב): "עשיתי פלוני עבדי בן חורין" כו' אמר רבי יוחנן: ובולן בשטר. ואם כן הא דקתני בתר הכי: "אעשנו בן חורין" רבי אומר: זכה, וחכמים אומרים: לא זכה, אלא כופין את היורשים כו' — מיירי נמי בשטר, ולא פה אל פה. דאי אמר ליה, [ליורשים לעשותו בן חורין] — למה לי שטר? וכן פירש רבינו חננאל. **שייר** קרקע כל שהוא — ולא פירש איזו קרקע, אלא חוץ ממקרקעי סתם כל שהוא, ויש לומר: גופו של עבד שייר, דעבדא במקרקעי דמי, ומטלטלין נמי עשו שיור, דאם אמר נמי "חוץ ממטלטלין כל שהוא" — שייר בגופו של עבד, וקרקע דתנן איידי, כדקאמר התלמוד. ובתלמוד ארץ ישראל בפרק שלישי דפאה: ורבי יוסי בשם רבי אלעזר: שייר מטלטלין ולא עשה כלום, אני אומר: גופו של עבד שייר. ובמסקנא מפרש: משום דלאו כרות גיטא מתנינן לה. דכיון שיש לבעל העבד זכות בשטר, שכתוב בו שייר קרקע לעצמו — לא הקנה לו שטר לגמרי, שגם זכות האדון כתוב בו, הלכך לא קרינא ביה "ספר כריתות". וטעמא דרבי שמעון דאמר לעולם הוא בן חורין — משום דחשיב ליה כרות גיטא בהכי, כיון שלא שייר בגוף העבד. מיהו, מתחלה היה סבור דטעמא דתנא קמא — משום דשייר בגוף העבד. וכן בפרק קמא דגיטין (ח, ב) דמוקי פלוגתייהו בפלגינן דבורא, מתחלה היה סבור כן, דלתנא קמא משום שייר בגוף העבד ולרבי שמעון לא שייר, דפלגינן דבורא, והעבד קנוי לעצמו. ושם פירש רבינו חננאל: מתחלה סובר תנא קמא כיון ששייר קרקע כל שהוא סתם, אין יכול לברר העבד הנכסים שהקנה לו רבו, ולא קנה בנכסים, דאמר: יד בעל השטר על התחתונה, וכיון שבנכסים לא קנה — עצמו נמי לא קנה. ורבי שמעון סבר: אף על גב דלא קנה בנכסים — עצמו קנה, דפלגינן דבורא, עד שיאמר "חוץ מאחד מרבואי", דאיכא למימר גופו של עבד שייר. וכן פירש בתלמוד ארץ ישראל, לשון רבינו חננאל. והתוספתא נראה דבשבוש מיתניא, דמאי בא רבי שמעון להשמיענו, דאפילו היכא שאומר "חוץ מעיר פלונית"? וכי בשביל שהזכיר מה שמוציא יש לו להיות פחות בן חורין? דכל שכן [שהוא משוחרר] כשאומר סתם, דיד בעל השטר על התחתונה, וסמי תוספתא מקמי ירושלמי. ומיהו, אין נראה לשבש התוספתא. **שייר** קרקע כל שהוא לא יצא בן חורין ורבי שמעון אומר אפילו אמר כל נכסיי קנוי לך חוץ מעיר פלונית חוץ מעשה פלונית זכה בנכסים קנה עצמו בן חורין — פירוש: אפילו הזכיר בהדיא מה שמוציא מן השחרור, דאז יש לנו לומר שלא שחרר העבד — אפילו הכי קנה נכסים, ונשתחרר. דפלגינן דבורא, דאית לן למימר: מאותה שדה או מאותה עיר הדר ביה, אבל מן העבד לא הדר ביה. מכלל דרבנן דפליגי עליה אית להו דלא פלגינן דבורא, ומדהדר בנכסים — הדר נמי בעבד. אי נמי, מדשייר בנכסים — שייר נמי בעבד. ובפרק קמא דגיטין (ח, ב) מייתי לה נמי לדחך דהכא, למימרא דפלגינן דבורא, ולא בפירוש רש"י דהתם, אלמא לא שייר כלל מן העבד אלא מן הנכסים, ובהא פליגי רבנן עליה, ובפלוגתייהו בפרק קמא (שם א) גבי רבי מאיר אומר עבו כארץ ישראל לגיטין. אבל אין להקשות על פירוש רבינו שמואל שפירש ששייר העבד משום דהוי מקרקעי, מדאמר עשו מטלטלים שיור אצל עבד — דהא ודאי אמת הוא, דהוי מטלטלים כמו מקרקעי. מפי רבי.

קרקע

השלימות דעבודת האדם היא כשעבודתו היא לא מפני שהוא רוצה לעבוד את ה' אלא מפני שהוא בטל לאלוקות.

ממאמר שבת פרשת קרח תשכ"ד

"שִׁיֵּר קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא - מַתָּנָתוֹ קַיֶּמֶת". וְכַמָּה "כָּל שֶׁהוּא"? אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: קַרְקַע כְּדֵי פַּרְנָסָתוֹ, וְרַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא אָמַר: מְטַלְטְלִין כְּדֵי פַּרְנָסָתוֹ. אֲמַר רַבִּי זֵירָא: כַּמָּה מְכַוְונִין שְׁמַעֲתָתָא דְּסָבֵי קַרְקַע טַעֲמָא מַאי? דְּאִי קָאֵי סָמִיךְ עָלֶיהָ, מְטַלְטְלֵי נַמִּי, אִי קָאֵי סָמִיךְ עִילָוֵיהוּ, מַתְקִיף לָהּ רַב יוֹסֵף: וּמַאי פַּוְונְתָא? מַאן דְּאָמַר: כְּדֵי פַּרְנָסָתוֹ - כָּל שֶׁהוּא תְּנַן אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: וְכָל הֵיכָא דְּתָנֵי קַרְקַע, קַרְקַע דָּיְקָא? וְהָא תְּנַן: הַכּוֹתֵב כָּל נְכָסָיו לְעַבְדּוֹ - יָצָא בֶּן חוֹרִין, שִׁיֵּר קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא - לֹא יָצָא בֶּן חוֹרִין, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: לְעוֹלָם הוּא בֶּן חוֹרִין, עַד שֶׁיֹּאמַר: "כָּל נְכָסַי נְתוּנִין לְפְלוֹנִי עַבְדִּי חוּץ מֵאֶחָד מֵרְבּוֹא שֶׁבָּהֶן"; ואמר

כמה מכוונין — כמה יפה כוונו, שפירשו "כל שהוא" — כדי פרנסתו, למר במקרקעי ולמר אפילו במטלטלי. **דמקרקעי** — כדי פרנסתו, טעמא מאי הוי שיור, להקנות המתנה שנתן מקצת? משום דכי קאי מחליו סמיך עלייהו. והלכך נתן לדעת כן, שאפילו אם יעמוד מחליו — תתקיים המתנה, והוא יתפרנס ממה ששייר. מטלטלי נמי כו'. **מאי כוונתא** — והלא אינן מכוונות יפה, דלמאן דאמר מטלטלי כו'. **קרקע דיקא** — בתמיה, והתנן במסכת פאה. **הכותב נכסיו לעבדו יצא בן חורין** — שהרי העבד בכלל נכסים, ונמצא שהקנה לעבד את גופו עם שאר נכסים. **שייר קרקע כל שהוא** — כגון שאמר "חוץ מקרקע כל שהוא" — לא יצא בן חורין. שהעבד הוקש לקרקעות, דכתיב "והתנחלתם" (ויקרא כה), והאי "קרקע כל שהוא" איבא למימר שעל העבד הוא אומר. ונמצא שאינו בן חורין, וגם הנכסים לא קנה. והוא הדין אם אמר "חוץ ממטלטלין כל שהוא", כדמפרש רבי אלעזר לקמיה, שעשו המטלטלין שיור אצל העבד, דדלמא האי עבד הוא המטלטלין ששייר, דעבדא מיטלטל. אבל אם אמר "כל נכסיי נתונים לך חוץ משדה פלוני" — הרי הוא בן חורין, שהעבד אינו בכלל אותו שדה שפירש. **רבי שמעון אומר לעולם הוא בן חורין** — אם שייר קרקע כל שהוא. דשייר קרקע ולא עבד, עד שיהיה השיור ששייר סתם, ויאמר "כל נכסיי נתונים לפלוני עבדי, חוץ מאחד מרבוא שבהן", שההוא "אחד מרבוא" — אעבד קאי, ואינו משוחרר. ודרך כבוד כתב לעבדו כך, ומכל מקום לא קנה כלום.

ואמר

שנינו במשנה: שִׁייר קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא מַתְּנָתוֹ קַיֶּימֶת. הגמרא מביאה מחלוקת בענין זה. מבררת הגמרא: וְכַמָּה השיעור של 'כָּל שֶׁהוּא'. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, השיעור בְּקַרְקַע הוא כְּדֵי פַּרְנָסָתוֹ – שיוכל להתפרנס מהפירות היוצאים מהשדה. וְרַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא אָמַר, אף מְטַלְטְלִין נחשבים שיור, וגם בהם השיעור הוא כְּדֵי פַּרְנָסָתוֹ – בכדי שיוכל להתפרנס מהם, ואם שייר מהם כשיעור זה, שוב אינו יכול לחזור בו.

אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, כַּמָּה מְכַוְּונָן שְׁמַעְתָּתָא דְּסָבֵי – כמה מדויקים דבריהם של רב יהודה אמר רב ושל רב ירמיה בר אבא, שהרי קַרְקַע טַעֲמָא מַאי – מהו הטעם שבאופן ששייר קרקע אינו יכול לחזור בו מהמתנה, דְּאִי קָאֵי – שאם יעמוד מחוליו סָמִיךְ עֲלֵיהּ – יוכל לסמוך על אותה הקרקע ששייר כדי להתפרנס ממנה, והיינו שבכך ששייר כשיעור זה הראה בדעתו שנתן את המתנה לגמרי, אף אם יבריא. ואם כן מְטַלְטְלֵי נַמִּי – אף באופן ששייר מטלטלין, אִי קָאֵי – אם יעמוד מחוליו סָמִיךְ עֵילָוֵיהוּ – הרי הוא יכול לסמוך עליהם שיוכל להתפרנס מהם. ולפיכך מסתבר שדברי המשנה שצריך לשייר 'קרקע כל שהוא' לא נאמרו בדווקא.

הגמרא מקשה על כך: מַתְקִיף לָהּ רַב יוֹסֵף, וּמַאי כַּוְונָתָא – וכי מהו הדיוק שבדבריהם, הרי לְמַאן דְּאָמַר שאף אם שייר מְטַלְטְלִין נחשב שיור, וזהו רב ירמיה בר אבא, יש להקשות שהרי קַרְקַע תְּנַן – ששנינו במשנה 'קרקע', ומשמע שבמטלטלין לא מועיל שיור. וכן לְמַאן דְּאָמַר שצריך לשייר כְּדֵי פַּרְנָסָתוֹ, וזהו רב יהודה אמר רב ורב ירמיה בר אבא, יקשה לדבריהם, שהרי כָּל שֶׁהוּא תְּנַן – במשנתינו מבואר שדי בשיור 'כל שהוא' כדי שלא יוכל לחזור בו ממתנתו.

הגמרא דנה אם בכל מקום שהוזכר במשנה 'קרקע' הכוונה למעט מטלטלין: אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לרב יוסף, וְכָל הֵיכָא דְּתָנֵי – וכי בכל מקום שכתוב במשנה 'קַרְקַע' המשמעות היא קַרְקַע דַּוְקָא ולא מטלטלין. וְהָא תְּנַן במשנה (פאה פ"ג מ"ח) אדון הַכּוֹתֵב בשטר שנותן את כָּל נְכָסָיו במתנה לְעַבְדּוֹ הכנעני, והרי העבד הוא בכלל כל הנכסים, נמצא שהקנה לעבד את גופו עם שאר הנכסים, ולפיכך יָצָא העבד משיעבודו ונעשה בֶּן חוֹרִין. אבל אם שִׁייר במתנה, דהיינו שאמר שנותן לו את כל הנכסים חוץ מִקַּרְקַע כָּל שֶׁהוּא, לֹא יָצָא בֶּן חוֹרִין, משום שיתכן שכוונת האדון שאמר 'חוץ מקרקע' היתה לשייר את העבד עצמו, שהרי הוקשו בפסוק עבדים לקרקעות, ונמצא שלא יצא לחירות וממילא גם לא קנה את הנכסים, זו דעת תנא קמא. אבל רַבִּי שִׁמְעוֹן חולק וְאוֹמֵר, לְעוֹלָם, כלומר, אף כששייר קרקע כל שהוא, כוונתו לשייר דווקא קרקע ולא את העבד, ולפיכך הרי הוּא בֶּן חוֹרִין, עַד שֶׁיֹּאמַר האדון כָּל נְכָסַי נְתוּנִין לְפִלּוֹנִי עַבְדִּי חוּץ מֵאֶחָד מֵרִבּוֹא שֶׁבָּהֶן, שאז אין העבד יוצא לחירות. שכיון שלא פירש האדון איזה חלק מרכושו הוא משייר לעצמו, יתכן שהיתה כוונתו לשייר את העבד.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ג סיון, תשט"ו
ברוקלין.

הוו"ח אי"א נו"נ כו' מוה"ר משה שי'

שלום וברכה!

נבהלתי להידיעה מפטירת אחיו עקיבא יוסף ע"ה, תנצב"ה, ויה"ר אשר מכאן ולהבא יבשר אך טוב בטוב הנראה והנגלה,.

ומ"ש אודות איזה תיקון לנשמת הנ"ל, הרי ידוע שמשנה אותיות נשמה, ויקבע שיעור לימוד במשניות על הסדר באופן שיגמור שיתא סדרי משנה לפסח שני הבע"ל, והרי כבר ידוע סגולת לימוד המשניות גם לנשמות בגופים.

וכהמסופר מכ"ק אדמו"ר הצמח צדק (הועתק ברשימת המאסר חלק הרביעי) שאמר להוו"ח אי"א כו' ר' אבא ז"ל פערסן, למוד משניות על פה, משנה הוא נשמה, ע"י אמירת משניות בעל פה הנשמה מאירה את הגוף, אז דער גוף ווערט ליכטיקער, ואף שהנ"ל הוא לימוד בספר, הרי זה הכנה ללימוד בעל פה, ובמילא גם הכנה להאמור בפתגם הצ"צ, ובטח יוחקקו בזכרונו גם איזה משניות מכל סדר וסדר, והשי"ת יצליחו בכל הנ"ל.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

וְאָמַר רַב דִּימִי בַּר יוֹסֵף, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, עָשׂוּ מַטַּלְטָלִין שִׁיּוּר אֲצֶל עֶבֶד – אף על פי שכתבה המשנה שייר 'קרקע כל שהוא', הוא הדין כששייר מטלטלים לא יצא העבד לחירות, שהרי בלשון בני אדם עבדים נקראים מטלטלים, ולפיכך יתכן שכוונתו היתה לשייר את העבד. וְאולם לֹא עָשׂוּ מַטַּלְטָלִין שִׁיּוּר אֲצֶל כְּתוּבָּה – לענין כתובה אין דין המשייר מטלטלים כדין המשייר קרקע. כלומר, במה ששנינו במשנה (פאה פ"ג מ"ז) אדם שהקנה כל נכסיו לבניו, וכתב לאשתו קרקע כל שהוא, ושתקה האשה, אבדה כתובתה. דין זה הוא דווקא במשייר קרקע אבל באופן ששייר מטלטלים כל שהם, לא מחלה האשה על הזכות שיש לה בכל נכסי בעלה שהם משועבדים לגביית כתובתה. על כל פנים מבואר בדברי רבי אלעזר שאף שכתבה המשנה שייר 'קרקע כל שהוא' הוא הדין מטלטלים, וכמו כן יש לפרש במשנתינו שאמרה שייר קרקע, שהוא הדין אם שייר מטלטלים.

הגמרא דוחה את ראית אביי: הָתָם – לגבי כותב כל נכסיו לעבדו, בְּדִין הוּא דְּלֹא לִיתְּנֵי קַרְקַע – אכן לא היה צריך התנא להזכיר 'קרקע', שהרי הוא הדין אם שייר מטלטלים, והטעם ששנה התנא קרקע אַיְידֵי דְּתָנָא רֵישָׁא – כיון שבמשנה הקודמת כתבה המשנה קרקע, ושם צריך קרקע דווקא, [כפי שיתבאר] לפיכך נקטה המשנה גם בסיפא קרקע אף שאינו בדווקא. וכך שנינו שם ברישא של המשנה, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא חַיֶּיבֶת בְּפֵאָה, וּבְכִבּוּרִים, וְכן אפשר לְכְתּוֹב (עליהם) [עֲלֵיהֶן] פְּרוּזְבּוֹל, שאין כותבים פרוזבול אלא כשיש ללוה קרקע. ואפילו קרקע כל שהיא. וְכן אפשר לְקָנוֹת (עמהם) [עִמָּהּ] – עם קרקע כל שהיא נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶם אַחֲרָיוּת – מטלטלים, והיינו שעל ידי מה שקנה את הקרקע בְּכֶסֶף, וּכְשָׁטָר וּבְחֶזָקָה, קונה אף את המטלטלים בקנין אגב. ומחמת שברישא נקטה המשנה קרקע בדווקא, מִשּׁוּם הָכִי אף בסיפא לענין עבד קָתָנֵי קַרְקַע, אף על פי שאותו הדין שייך אף במטלטלים. ואין ראיה לשאר מקומות שכתבה המשנה 'קרקע'.

הגמרא שבה לדון במה שנתבאר לעיל (קמט:) בדברי רב יוסף שהמשמעות של 'כל שהוא' שאין לדבר שיעור. מבררת הגמרא: וְכָל הֵיכָא דְּתָנֵי קַרְקַע – ובי בכל מקום שנאמר במשנה 'כָּל שֶׁהוּא' לֵית לֵיהּ שִׁעוּרָא – אין לדבר שיעור כלל. וְהרי אם כן יקשה הָא תְּנַן בחולין (קלה.) לענין חיוב ראשית הגז, רַבִּי דּוֹסָא בֶּן הַרְכִּינָס אוֹמֵר, חָמֵשׁ רְחֵלוֹת גְּוִזּוֹת [–שיש מהם גז צמר], שצמרן הוא במשקל של מָנֶה מָנֶה וּפְרָם – מנה ומחצה מכל אחת, חֲייְבוֹת הוּא בְּרֵאשִׁית הַגֵּז. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, חָמֵשׁ רְחֵלוֹת גְּוִזּוֹת אפילו כָּל שֶׁהֵן – שיש מהם גז צמר כל שהוא, חייבות בראשית הגז. וְאַמְרִינַן שם בגמרא (קלז:) וְכַמָּה הוא השיעור של 'כָּל שֶׁהֵן', וְאָמַר רַב שהשיעור לכל הרחילות ביחד, הוא מָנֶה וּפְרָם – מנה ומחצה, וּבִלְבָד שֶׁיְּהוּ מְחוּמָּשׁוֹת – שכל רחל תעשה לפחות חמישית משיעור זה. ומוכח שאף במקום שנאמר במשנה 'כל שהן' יש שיעור לדבר, וקשה על רב יוסף, (לעיל קמט:) הסובר, שהמשמעות של 'כל שהוא' שאין לדבר שיעור. דוחה הגמרא: הָתָם, בְּדִין הוּא דְּלֹא לִיתְּנֵי – שם לענין ראשית הגז, אכן לא היה צריך התנא לכתוב כָּל שֶׁהוּא, שהרי יש שיעור בדבר, וְאַיְידֵי דְּקָאָמַר תַּנָּא קַמָּא במשנה, שהשיעור שממנו חייבים לתת 'ראשית הגז' הוא שִׁעוּרָא רַבָּה – שיעור גדול, אָמַר אִיהוּ נָמֵי שִׁעוּרָא זוּטָרָא – אמר התנא השני [חכמים] שמתחייבים אף בשיעור קטן יותר, וְקָרֵי לֵיהּ כָּל שֶׁהוּא משום שלגבי השיעור של התנא הראשון זהו שיעור מועט.

הגמרא דנה באדם המוכר מטלטלים מה נכלל במכר: פְּשִׁיטָא, אָמַר אדם אני מקנה (מטלטלי) [מַטַּלְטָלַי] לְפָלָנְיָא, אותו פלוני כָּל מָאנֵי תַּשְׁמִישְׁתֵּיהּ קָנֵי – קנה את כל הכלים שהוא משתמש בהם, לְבַר מְחֵבֵי וְשַׁעֲרֵי – חוץ מחיטים ושעורים שאינם נקראים מטלטלים. אבל באופן שאמר שמקנה כָּל (מטלטלי) [מַטַּלְטָלַי] לְפָלָנְיָא כיון שהוסיף תיבת 'כל', שהיא רבוי, הרי הוא מקנה אֲפִילּוּ חִטֵּי וְשַׂעֲרֵי, וַאֲפִילּוּ רֵיחַיִם הָעֶלְיוֹנָה – החלק העליון של הריחיים, קָנָה ואף על פי שאין הדרך לטלטלו, מכל מקום נחשב מטלטלים משום שכשצריכים לתקנו רגילים ליטלו ממקומו, לְבַר מֵרֵיחַיִם הַתַּחְתּוֹנָה – חוץ מהחלק התחתון של הריחיים שאינו נכלל בלשונו שאמר 'כל מטלטלי' כיון שאין מטלטלים אותו כלל ממקומו, ואף כשצריכים לתקנו, מתקנים אותו במקומו. אבל אם אמר כָּל [מַטַּלְטָלַי] דְּמַטַּלְטֵל, כוונתו לכל דבר ששייך לטלטלו ממקום למקום, ולפיכך אֲפִילּוּ רֵיחַיִם הַתַּחְתּוֹנָה קָנֵי, ואף על פי שאין רגילות לטלטלה כלל, מכל מקום כיון שאפשר לטלטלה, נכלל בלשונו שאמר 'כל דמטלטל'.

הגמרא דנה האם עבדים נחשבים בקרקע או במטלטלים: אִיבַּעְיָא לְהוּ, עֶבֶד כְּמַקַּרְקְעֵי אוֹ כְּמַטַּלְטְלֵי דְּמֵי – האם עבדים דינם בקרקעות או במטלטלים.

הגמרא מביאה ראיה מהברייתא: אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אַוְיָא לְרַב אַשִׁי, תָּא שְׁמַע ראיה מברייתא (לעיל סח.) שדנה לענין אדם המוכר את העיר, שכן בזמנם היו ערים שהיו שייכים לבני אדם יחידים, וכך שנינו הַמּוֹכֵר אֶת הָעִיר, הרי הוא כולל במכר כל דבר שנחשב קרקע, ולפיכך מָכַר גם את הַבָּתִּים, שִׂיחִין וּמְעָרוֹת שמכנסים בהן מים ושותים מהם, וּבתי מֶרְחָצָאוֹת, וּבֵית הַבַּדִּין שדורכים שם זיתים לשמן, וּבֵית הַשְּׁלָחִין – גנות ופרדסים שמסביב לעיר. והיינו משום שכל דברים אלו נחשבים קרקע. אֲבָל לֹא מכר אֶת הַמַּטַּלְטְלִין. וְאולם משום שֶׁאָמַר שמוכר לו הֵיא – את העיר וְאת כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ, אֲפִילּוּ הֵן בְּהֵמָה אוֹ עֲבָדִים, חֲרֵי בּוּלָּן מְכוּרִין. מבררת הגמרא את הראיה מהברייתא: אִי אָמְרַת בִּשְׁלָמָא כְּמַטַּלְטְלֵי דְּמֵי – הדבר מובן אם נסבור שעבדים נחשבים כמטלטלים, מִשּׁוּם הָכִי לֹא מִיזְדַּבַּן בְּרֵישָׁא – לפיכך מבואר ברישא של הברייתא שהמוכר את העיר, העבדים אינם כלולים במכירה, מפני שהם חשובים כמטלטלים. אֶלָּא אִי אָמְרַת כְּמַקַּרְקְעֵי דְּמֵי – אבל אם תסבור שעבדים נחשבים בקרקע, אַמַּאי לֹא מִיזְדַּבַּן – מדוע עבדים אינם כלולים במכירה.

דוחה הגמרא: וְאֶלָּא מַאי, הרי אף לדבריך שעבדים כְּמַטַּלְטְלֵי דְּמֵי, קשה, מַאי – מהו הלשון בסיפא של הברייתא, המוכר את העיר וכל מה שבתוכה 'אֲפִילּוּ' היו בה עבדים הרי בולם מכורים, הרי כיון שעבדים כמטלטלין פשוט שהם כלולים בלשונו, [אֶלָּא] מַאי אִית לָךְ לְמֵימַר – אלא שיש לך לתרץ ולומר, שַׁאנִי – חלוק בלשון בני אדם מַטַּלְטְלֵי דְּנַיְיד – מטלטלים ניידים, מִשאר מַטַּלְטְלֵי דְּלֹא נַיְיד – מטלטלים שאינם ניידים, ולפיכך אֲפִילּוּ תֵּימָא כְּמַקַּרְקְעֵי דְּמֵי – אף אם תסבור שעבדים נחשבים כקרקע, מכל מקום שַׁאנִי – חלוק בלשון בני אדם מְקַרְקְעֵי דְּלֹא נַיְיד – קרקעות שהם ניידים כגון עבדים מִשאר מְקַרְקְעֵי דְּלֹא נַיְיד – קרקעות שאינם ניידים, ולכן אדם המוכר 'עיר' דהיינו קרקעות שאינם ניידים אינו גומר בדעתו למכור אלא מה שדומה לעיר שהם קרקעות שאינם ניידים.

הגמרא מביאה ראיה ממשנה: אָמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אַשִׁי, תָּא שְׁמַע ראיה, ששנינו במשנה (פאה פ"ג מ"ח), אדון הַכּוֹתֵב בשטר, שנותן (לעבדו כל נכסיו) [כָּל נְכָסָיו במתנה לְעַבְדּוֹ], והרי העבד הוא בכלל כל הנכסים, ונמצא שהקנה לעבד את גופו עם שאר הנכסים, ולפיכך יָצָא העבד להיות בֶּן חוֹרִין. אבל אם שַׁייֵר במתנה כַּרְקַע כָּל שֶׁהוּא, כגון שאמר שנותן את כל הנכסים, חוץ מקרקע כל שהוא, לֹא יָצָא בֶּן חוֹרִין, כיון שיתכן שכונת האדון במה שאמר 'חוץ מקרקע' לשייר את העבד עצמו, ונמצא שאינו בן חורין, וממילא גם את הנכסים לא קנה שהרי כל מה שקנה עבד קנה רבו. זו דעת חכמים. אבל רַבִּי שִׁמְעוֹן חולק וְאוֹמֵר, לְעוֹלָם – אף באופן ששייר קרקע כל שהוא, הוּא יוצא להיות בֶּן חוֹרִין, עַד שֶׁיֹּאמַר האדון כָּל נְכָסַי נְתוּנִין לְפָלוֹנִי עַבְדִּי חוּץ מֵאֶחָד מֵרְבּוֹא שֶׁבָּהֶן, ולא פירש איזה חלק מרכושו הוא משייר לעצמו, יתכן שכונתו היתה לשייר את העבד.

וְאָמַר רַב דִּימִי בַּר יוֹסֵף אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, עָשׂוּ מַטַּלְטָלִין שִׁיּוּר אֲצֶל עֶבֶד – שאף אם כתב בשטר המתנה שמשייר מטלטלים כל שהם, נחשב כמו ששייר קרקע כל שהוא, ולא יצא לחירות. וְאולם לֹא עָשׂוּ מַטַּלְטָלִין שִׁיּוּר אֲצֶל כְּתוּבָּה, כלומר, אדם שהקנה כל נכסיו לבניו וכתב לה מטלטלים כל שהם, אין זה נחשב 'שיור' ולפיכך לא מחלה האשה על הזכות שיש לה בכל נכסי בעלה שהם

המשך בעמוד כו

ואמר רב דימי אמר רבי אלעזר עשו כו' — אף על גב דקתני: שייר קרקע כל שהוא לא יצא בן חורין — הוא הדין אם שייר מטלטלין כל שהוא, דעבדא נמי במטלטלי דמי, שהרי אינו מחובר לקרקע וקרו ליה בני אדם מטלטלי. אלמא, אף על גב דקתני קרקע — לאו דוקא, אלא הוא הדין למטלטלי. ומתניתין נמי, מטלטלי כדי פרנסתו במקרקעי כדי פרנסתו דמי. **ולא עשו מטלטלי שיור אצל כתובה** — דתנן גבי דההיא במסכת פאה. ובפרקין דלעיל (קלב, א) מייתינן לה ופרשינן לה: הכותב נכסיו לבניו וכתב לאשתו קרקע כל שהוא — אבדה כתובתה. ואית דמוקי לה התם בשותקת. ופירש רב נחמן: כיון שעשאה שותפת בין הבנים אבדה כתובתה, דבההיא קרקע כל שהוא ששייר לה, שלא נתן לבניו — מחלה כתובתה. ודוקא קרקע כל שהוא, אבל שייר לה וכתב לה מטלטלין כל שהוא — לא אבדה כתובתה. דכתובה עיקרה גובה ממקרקעי ולא ממטלטלי, במסכת כתובות, הלכך אמקרקעי סמכה דעתה. ולכך לא עשו מטלטלין שיור לכתובתה, דאם שייר לה הבעל מטלטלין ונתן לה כשחזלק נכסיו לבניו, וכתב לאשתו מטלטלין כל שהוא — לא אבדה כתובתה. **אמר ליה רב יוסף לאביי** — לעולם אימא לך כל היכא דתני קרקע — דוקא הוא. והכא גבי עבד, היינו טעמא דלאו דוקא, דבדין הוא דלא איבעי ליה למיתני מקרקע, אלא מטלטלי הוה ליה למיתני בהדיא. **ואיידי דקתני רישא** — במסכת פאה, רבי עקיבא אומר: קרקע כל שהוא חייבת בפאה ובבכורים, ולכתוב עליו פרוזבול, ולקנות עמהן נכסים שאין להם אחריות בכסף בשטר ובחזקה; דהני כולהו דוקא מקרקעי ולא מטלטלי — תנא נמי סיפא קרקע, אף על גבי דהוא הדין בסיפא למטלטלי. ומשום סידורא דכל שהן מתנו גבי הדדי. ו"בוידוי" לא גרסינן בסדר המשנה. דבשלמא גבי פאה — "פאת שדך" כתיב קרקע כל שהוא. גבי בכורים כתיב "ראשית פרי האדמה אשר נתתה לי". ולכתוב עליה פרוזבול — הכי תקון רבנן, אם יש לו ללוה קרקע — כותבין פרוזבול למלוה לגבות חובו בשביעית, דדמי כמאן דאית ליה משכון, דמקרקעי דלוה משתעבד ליה, וגבי משכון לא משמטא שביעית, דלא קרינא ביה "לא יגוש" הואיל ואית ליה משכון, ולא רצו בית דין לעקור תקנת שביעית מן התורה. ולקנות עמהן נכסים שאין להם אחריות — מקראי נפקא לן בקדושין.

קרקע כל שהוא חייבת בפאה כו' — לעיל בשלהי "לא יחפור" (כז, א) פירשתי לה. **וכל** היכא דתני כל שהוא לית ליה שיעורא והא תנן כו' — ואף על גב דקרקע כל שהוא חייב בפאה היינו כל שהוא דוקא, כדאמרינן לעיל בפרק "לא יחפור" (כז, א) — היינו משום דמסתבר טפי הכי. ובקדושין פרק קמא (כו, א) הארכתי שם בדיני "כל שהוא". **וכמה** כל שהוא אמר רב מנה ופרס — ואם תאמר: מאי מקשה ליה? והלא ודאי הוא חולק על רב דלעיל ויש לומר, דהכי קאמר: מי פליג על רב בכל הני? **מנה** ופרס — שיעור דרבנן ורבי דוסא לא ידעינן מנא ליה. **ואיידי** דקאמר תנא קמא שיעורא רבה אמרי אינהו שיעורא זוטא — והא דתנן (כלים פרק חמישי משנה א): תנור תחלתו ארבעה וסופו כל שהוא, ואמרינן (חולין קכד, א): מאי "כל שהוא" — טפח, איכא למימר דאיידי דנקט שיעורא רבא נקיט נמי שיעורא זוטא. **עבדא** במקרקעי דמי או במטלטלי דמי — לענין מילי דרבנן מיבעי ליה. אבל במלתא דאורייתא — פשיטא דאיתקוש לקרקעות, כדפירשתי לעיל בפרק "המוכר את הבית" (סח, א) על הך מילתא.

וְאָמַר רַב דִּימִי בַּר יוֹסֵף אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: עָשׂוּ מְטַלְטְלִין שִׁיּוּר אֵצֶל עֶבֶד, וְלֹא עָשׂוּ מְטַלְטְלִין שִׁיּוּר אֵצֶל כְּתוּבָּה - הָתָם בְּדִין הוּא דְּלָא לִיתְנֵי קַרְקַע, וְאִיידֵי דְּתָנָא רֵישָׂא, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא חַייֶבֶת בְּפֵאָה וּבְבִכּוּרִים, וְלִכְתּוֹב עָלֶיהָם פְּרוֹזְבּוֹל, וְלִקְנוֹת עִמָּהֶם נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶם אַחֲרָיוּת בְּכֶסֶף וּבִשְׁטָר וּבְחֶזְקָה, מִשּׁוּם הָכִי קָתָנֵי קַרְקַע. - וְכָל הֵיכָא דְּתָנֵי "כָּל שֶׁהוּא" לֵית לֵיהּ שִׁיעוּרָא? וְהָא תָּנֵן, רַבִּי דּוֹסָא בֶּן הַרְכִינָס אוֹמֵר: חֲמֵשׁ רְחֵלוֹת גּוֹזְזוֹת מָנֶה וּפְרָס - חַייָבוֹת בְּרֵאשִׁית הַגֵּז, וְהָכָמִים אוֹמְרִים: חֲמֵשׁ רְחֵלוֹת גּוֹזְזוֹת כָּל שֶׁהֵן; וְאָמְרִינַן, וְכַמָּה כָּל שֶׁהֵן? אָמַר רַב: מָנֶה וּפְרָס, וּבְלָבָד שֶׁיְּהוּ מְחוּמָּשׁוֹת - הָתָם בְּדִין הוּא דְּלָא לִיתְנֵי כָּל שֶׁהוּא, וְאִיידִי דְּקָאָמַר תַּנָּא קָמָא שִׁעוּרָא רַבָּה אָמַר אִיהוּ נַמִּי שִׁיעוּרָא זוּטָרָא, קָרֵי לָהּ "כָּל שֶׁהוּא". פְּשִׁיטָא, אָמַר "מְטַלְטְלֵי לְפַלְנְיָא" - כָּל מָאנֵי תַּשְׁמִישְׁתֵּיהּ קָנֵי, לְבַר מֵחֲטֵי וּשְׂעֹרֵי. "כָּל מְטַלְטְלֵי לְפַלְנְיָא" - אֲפִילּוּ חִטֵּי וּשְׂעֹרֵי, וַאֲפִילּוּ רֵיחַיִם הָעֲלִיוֹנָה קָנָה, לְבַר מֵרֵיחַיִם הַתַּחְתּוֹנָה. "כָּל דְּמַטְלְטֵל" - אֲפִילּוּ רֵיחַיִם הַתַּחְתּוֹנָה קָנֵי. אִיבַּעְיָא לְהוּ: עַבְדָּא כִּמְקַרְקְעָא אוֹ כִּמְטַלְטְלָא דָּמֵי? אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אָוְיָא לְרַב אַשִׁי, תָּא שְׁמַע: הַמּוֹכֵר אֶת הָעִיר - מָכַר בָּתִּים, שִׁיחִין וּמְעָרוֹת, וּמֶרְחָצָאוֹת, וּבֵית הַבַּדִּין, וּבֵית הַשְּׁלָחִין, אֲבָל לֹא אֶת הַמַּטְלְטְלִין; וּבְזֶמֶן שֶׁאָמַר: "הִיא וְכָל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ", אֲפִילּוּ הָיוּ בָּהּ בְּהֵמָה אוֹ עֲבָדִים - הֲרֵי כּוּלָּן מְכוּרִין; אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא כִּמְטַלְטְלָא דָּמֵי, מִשּׁוּם הָכִי לָא מִיזְּדַבַּן בְּרֵישָׁא, אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ כִּמְקַרְקְעָא דָּמֵי, אַמַּאי לָא מִיזְּדַבַּן? - וְאֶלָּא מַאי? כִּמְטַלְטְלָא דָּמֵי, מַאי "אֲפִילּוּ"? [אֶלָּא] מַאי אִית לָךְ לְמֵימַר? שְׁאנִי מְטַלְטְלָא דְּנָיֵיד מִמְּטַלְטְלָא דְּלָא נָיֵיד; אֲפִילּוּ תֵּימָא כִּמְקַרְקְעָא דָּמֵי, שְׁאנִי מְקַרְקְעָא דְּנָיֵיד מִמְּקַרְקְעָא דְּלָא נָיֵיד. אֲמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אַשִׁי, תָּא שְׁמַע: הַכּוֹתֵב לְעַבְדּוֹ כָּל נְכָסָיו - יָצָא בֶּן חוֹרִין, שִׁייֵר קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא - לֹא יָצָא בֶּן חוֹרִין; רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: לְעוֹלָם הוּא בֶּן חוֹרִין - עַד שֶׁיֹּאמַר "כָּל נְכָסַי נְתוּנִין לְפִלּוֹנִי עַבְדִּי חוּץ מֵאֶחָד מֵרְבּוֹא שֶׁבָּהֶן"; וְאָמַר רַב דִּימִי בַּר יוֹסֵף אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: עָשׂוּ מְטַלְטְלִין שִׁיּוּר אֵצֶל עֶבֶד, וְלֹא עָשׂוּ מְטַלְטְלִין שִׁיּוּר אֵצֶל כְּתוּבָּה; וַאֲמַר לֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן: מַאי טַעְמָא? - עַבְדָּא מְטַלְטְלָא הוּא, וּמְטַלְטְלָא לְמְטַלְטְלָא הָוֵי שִׁיּוּר, וּכְתוּבַּת אִשָּׁה מְקַרְקְעָא הוּא, וּמְטַלְטְלָא לְמְקַרְקְעָא לָא הָוֵי שִׁיּוּר.

תַּנָּא קַמָּא שִׁעוּרָא רַבָּה אָמַר אִיהוּ נַמִּי שִׁיעוּרָא זוּטָרָא, קָרֵי לָהּ "כָּל שֶׁהוּא". פְּשִׁיטָא, אָמַר "מְטַלְטְלֵי לְפַלְנְיָא" - כָּל מָאנֵי תַּשְׁמִישְׁתֵּיהּ קָנֵי, לְבַר מֵחֲטֵי וּשְׂעֹרֵי. "כָּל מְטַלְטְלֵי לְפַלְנְיָא" - אֲפִילּוּ חִטֵּי וּשְׂעֹרֵי, וַאֲפִילּוּ רֵיחַיִם הָעֲלִיוֹנָה קָנָה, לְבַר מֵרֵיחַיִם הַתַּחְתּוֹנָה. "כָּל דְּמַטְלְטֵל" - אֲפִילּוּ רֵיחַיִם הַתַּחְתּוֹנָה קָנֵי. אִיבַּעְיָא לְהוּ: עַבְדָּא כִּמְקַרְקְעָא אוֹ כִּמְטַלְטְלָא דָּמֵי? אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אָוְיָא לְרַב אַשִׁי, תָּא שְׁמַע: הַמּוֹכֵר אֶת הָעִיר - מָכַר בָּתִּים, שִׁיחִין וּמְעָרוֹת, וּמֶרְחָצָאוֹת, וּבֵית הַבַּדִּין, וּבֵית הַשְּׁלָחִין, אֲבָל לֹא אֶת הַמַּטְלְטְלִין; וּבְזֶמֶן שֶׁאָמַר: "הִיא וְכָל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ", אֲפִילּוּ הָיוּ בָּהּ בְּהֵמָה אוֹ עֲבָדִים - הֲרֵי כּוּלָּן מְכוּרִין; אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא כִּמְטַלְטְלָא דָּמֵי, מִשּׁוּם הָכִי לָא מִיזְּדַבַּן בְּרֵישָׁא, אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ כִּמְקַרְקְעָא דָּמֵי, אַמַּאי לָא מִיזְּדַבַּן? - וְאֶלָּא מַאי? כִּמְטַלְטְלָא דָּמֵי, מַאי "אֲפִילּוּ"? [אֶלָּא] מַאי אִית לָךְ לְמֵימַר? שְׁאנִי מְטַלְטְלָא דְּנָיֵיד מִמְּטַלְטְלָא דְּלָא נָיֵיד; אֲפִילּוּ תֵּימָא כִּמְקַרְקְעָא דָּמֵי, שְׁאנִי מְקַרְקְעָא דְּנָיֵיד מִמְּקַרְקְעָא דְּלָא נָיֵיד. אֲמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אַשִׁי, תָּא שְׁמַע: הַכּוֹתֵב לְעַבְדּוֹ כָּל נְכָסָיו - יָצָא בֶּן חוֹרִין, שִׁייֵר קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא - לֹא יָצָא בֶּן חוֹרִין; רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: לְעוֹלָם הוּא בֶּן חוֹרִין - עַד שֶׁיֹּאמַר "כָּל נְכָסַי נְתוּנִין לְפִלּוֹנִי עַבְדִּי חוּץ מֵאֶחָד מֵרְבּוֹא שֶׁבָּהֶן"; וְאָמַר רַב דִּימִי בַּר יוֹסֵף אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: עָשׂוּ מְטַלְטְלִין שִׁיּוּר אֵצֶל עֶבֶד, וְלֹא עָשׂוּ מְטַלְטְלִין שִׁיּוּר אֵצֶל כְּתוּבָּה; וַאֲמַר לֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן: מַאי טַעְמָא? - עַבְדָּא מְטַלְטְלָא הוּא, וּמְטַלְטְלָא לְמְטַלְטְלָא הָוֵי שִׁיּוּר, וּכְתוּבַּת אִשָּׁה מְקַרְקְעָא הוּא, וּמְטַלְטְלָא לְמְקַרְקְעָא לָא הָוֵי שִׁיּוּר.

אמר

אלא וידוי מעשר, אף על גב דכתיב ביה (דברים כו) "השקיפה ממעון קדשך וגו' ואת האדמה אשר נתתה לנו" [וגו'] — אפילו אין לו קרקע יתוודה, דהאי "לנו" אבל ישראל קאי, כדתנן במסכת מעשר שני (פרק חמישי משנה יד): מכאן אמרו ישראל וממזרים מתוודין אבל לא גרים ועבדים משוחררים, שאין להם חלק בארץ. אלמא, אפילו אין לו קרקע, אלא שיהא רואי הוא ואבותיו ליטול חלק בארץ. **ואמר ליה אביי לרב יוסף** — דאקשי לעיל: למאן דאמר כדי פרנסתו, "כל שהוא" תנן. וכל היכא דתנן "כל שהוא" מי לא בעינן שיעורא? **והתנן** — בפרק "ראשית הגז". **חמש רחלות גוזזות כל אחת ואחת משקל מנה ופרס** — ליטרא וחצי ליטרא, חייבת בראשית הגז, דברי רבי דוסא. ר"מחמש צאן עשויות" נפקא להו לבית הלל דבעינן חמש, וחכמים אומרים: חמש רחלות וכר'. **אמר רב מנה ופרס** — בין חמשתן. ובלבד שיהו מחומשות — כל אחת יש בה צמר חומש של מנה ופרס. אבל בציר מהכי כמאן דליתיה דמי. **שיעורא רבה** — מנה ופרס לכל אחת, תנא סיפא נמי שיעורא זוטא. אבל מתניתין דקתני "כל שהוא" — דוקא הוא, והלכך לא מכוונן שמעתא דסבי. **אמר** — שכיב מרע "מטלטלי לפלניא". והוא הדין לבריא על ידי קנין. **לבר מחטי ושערי** — והוא הדין לבר מבהמותיו. כן נראה בעיני. **אפילו ריחיים העליונה** — שרגילין ליטלה משם כדי לתקנה. אבל ריחיים התחתונה — במקומה מתקנין אותה. **כל דמטלטל** — כל שיכולין לטלטלו, שאינו מחובר לקרקע ממש, ואף על פי שאין רגילין לטלטלו. **איבעיא להו עבדא כמטלטלי דמי** — נהי ודאי דעבדא במקרקעי דמי לענין שבועה וקנין בכסף ובשטר ובחזקה, דכל מילי דאורייתא דין מקרקעי יש להם מ"והתנחלתם". אבל לענין לשון בני אדם — מיקרו להו מטלטלי, וישנן בכלל מתנת מטלטלי שהרי מטלטלי הוא, או לא? **היינו דלא אוזדן ליה ברישא** — במאי דקתני ברישא דמתניתין, היכא דמכר את העיר סתמא, ולא אמר לו "היא וכל מה שבתוכה" — לא קחשיב אלא מקרקעי, אבל עבדים ומטלטלין לא נמכרו. אלמא עבדא כמטלטלי דמי. **ופרכינן: אלא מאי עבדא כמטלטלי דמי** — אם כן, מאי "אפילו" דקתני סיפא: מכר את המטלטלין ואפילו עבדים. ואי כמטלטלי דמי אמאי קאמר "אפילו", דמשמע דאינו דומה כל כך למטלטלין? **אלא מאי אית לך למימר** — אמאי קמפלגי בינן למטלטלין למיתני "אפילו" משום דשאני בין מטלטלי דניידי דהיינו עבדים, למטלטלי דלא ניידי, והלכך קתני בהו "אפילו". הכי נמי ברישא, איכא למימר דעבדא כמקרקעי דמי, והאי דלא מיזדבני בכלל העיר — דשאני להו לבני אדם בין מקרקעי דנייד למקרקעי דלא נייד, וכיון דעיר מכר, דהיינו מקרקעי דלא נייד — לא אסיק אדעתיה למכור אלא מקרקעי דלא נייד, דהיינו דומיא דעיר. אבל היכא דאמר סתמא "מקרקעי לפלניא" — עבדים בכלל, והיכא דאמר סתמא "מטלטלי לפלניא" — לעולם אימא לך דאינו בכלל. **עשו מטלטלי שיור** — דכי היכי דקתני: שייר קרקע כל שהוא לא יצא לחירות, הכי נמי אם שייר מטלטלי כל שהוא לא יצא לחירות. **ואמר ליה רבא לרב נחמן מאי טעמא** — והשיב לו רב נחמן: עבדא מטלטלי. דכיון דשייר מטלטלין לעצמו — איכא למימר דעבדו שייר לעצמו, שהוא מטלטלין, ולא יצא לחירות. אלמא במטלטלי דמי [מכאן שייך לעמוד הבא]. **אמר ליה רב אשי לרבינא** — לעולם אימא לך במקרקעי, והאי עשו מטלטלין שיור אצל העבד — לאו היינו טעמא כדרב נחמן דאמר עבדא מטלטלי הוא, אלא בדפרישית טעמא.

דאנן

אמר ליה אנן משום דלאו כרות גיטא מתנינן לה — שכן השיב רב נחמן לרבא. אבל רב אשי לא היה אומר מסברא דנפשיה. והכי נמי משמע בפרק קמא דגיטין (ט, א) דפריך התם דרב נחמן אדרב נחמן, ומשני: משום דלאו כרות גיטא. אלמא משמע דרב נחמן גופיה הוא דקאמר הכי. רבינו תם.

ואלו הן שכיב מרע כו' — והא דלא חשיב הא דתניא לעיל בפרק "יש נוחלין" (קלב, א): הכותב כל נכסיו לאשתו ויצא עליה שטר חוב, רבי אליעזר אומר: תקרע כתובתה כו'. ו"כל נכסיו" קאמר התם, וקאמר התם נמי בתר הכי: דניחא לה דתיפוק קלא עלה דכתב ניהלה לבולהו נכסי — איכא למימר דכולהו נכסים לאו דוקא, שאין צריך אלא יותר מכתובתה. אי נמי, בפלוגתא לא קא מיירי. ואף על גב דשטר מברחת נמי איכא פלוגתא בכתובות (עט, א), כמו שהביא רבינו שמואל — מכל מקום היכא דגליא דעתה דמשום אנסובי הוא — מודו כולי עלמא, כדקאמר לקמן. **מטלטלין** ואיתנהו בעינייהו הוי שיור — פירוש: שייחדה לכתובה, כדאמר אמימר בפרק "אף על פי" (כתובות נה, א) כדפירש רבינו שמואל. ולא דמיא להא דאמר לעיל בפרק "יש נוחלין" (קלב, ב): מטלטלי קאמרת? מטלטלי לא קאמינא. פירוש: דמטלטלין לא הוי שיור לכתובה. דהכא מיירי במטלטלין שייחדם לכתובה, וכדפירש רבינו שמואל, ואותו ודאי הוי שיור.

כי הא דרב פפא הוו ליה תריסר אלפי כו' — פירשתי לעיל בפרק "המוכר את הספינה" (עז, ב), וגם ההיא דשני שטרות הם פירשתי שם. איבעיא

דאנן משום דלאו כרות גיטא מתנינן לה — עבד גמר "לה" "לה" מאשה, דבעינן גט כריתות. וכיון דיש לבעל העבד זכות בשטר שכתוב בו, ששייר קרקע ומטלטלי לעצמו — לא הקנה לו השטר לגמרי, שגם זכות האדון כתוב בו, הלכך לא קרינא ביה גט כריתות. כענין זה פירש רבינו חננאל ורבותי שבלותי"ר. וגם יש לפרש כך: לעולם עבדא כי מקרקעי דמי. וגבי גט אמאי חשבינן אפילו מטלטלין שיור אצל עבד — היינו טעמא, משום דכריתות גמור בעינן, וכיון שזה שייר מטלטלין — מאן לימא לן דלא היה בדעתו לשייר העבד בכלל המטלטלין, אחרי שלא פירש מה הן המטלטלין ששייר. ואף על גב דבדוכתא אחרינא עבדא במקרקעי דמי, מיהו גבי כריתות — לאו כריתות הוא. **אמר רבא אמר רב נחמן חמשה** — נותני מתנה הן, שאין דינן חלוק מנותני מקצת עד שיכתבו כל נכסיהם, ואז דינן חלוק ממשייר קצת ממנו. ובגון שלא שיירו כלום, אפילו במטלטלין, כדמסיק בסיפא, לבר מכתובת אשה — במקרקעי הוי שיור ולא מטלטלי. **ואלו הן שכיב מרע עבדו אשתו ובניו מברחת** — והשתא מפרש להו ואזיל, שכיב מרע כו'. ובגולהו כבר מפורשים בפרק זה וב"יש נוחלין" לבד ממברחת, ולקמן בסמוך אפרשנה. **בניו דתנן הכותב נכסיו לבניו וכתב לאשתו קרקע כל שהוא אבדה כתובתה** — אבל שייר לא אבדה, דמגו דנחתא אהאי שיורא בשביל כתובתה — נחתא נמי אבולהו נכסי, כדאמר ב"יש נוחלין": ההוא דפלגינהו לנכסיה לאתתיה ולבניה שייר חד דיקלא וכו'. ואסקיה התם: מגו דנחתא אדיקלא נחתא נמי אבולהו נכסי. **מברחת דאמר מר כו'** — בלומר, אשה אלמנה שיש לה נכסים ודעתה לינשא, ורוצה להבריח נכסיה מבעלה שלא יהא זכאי בנכסיה, ואם תתאלמן או תתגרש יחזרו לה נכסיה. ואם לא הוציאתן מרשותו קודם נשואין — יזכה בהן בעל. ואמרינן בכתובות: צריכה שתכתוב כל נכסיה לאחר סתם, כיון דלא שיירה מידי — אגן סהדי דלא נתנה לזה אלא בשביל שרוצה לינשא, ולבשתרצה יחזרו לה. אבל אם שיירה כל שהוא — קנה המקבל מתנה, ולא יחזרו לה כל הנכסים עולמית. וזה הדבר אינו כתוב

1 אָמַר לֵיהּ: אֲנַן מִשּׁוּם דְּלָאו כְּרוּת גִּיטָּא מַתְנִינַן לָהּ.
2 אָמַר רָבָא אָמַר רַב נַחְמָן: חֲמִשָּׁה - עַד שֶׁיְּכַתְּבוּ כָּל
3 נְכָסֵיהֶם, וְאֵלּוּ הֵן: שְׁכִיב מְרַע, עַבְדּוֹ, אִשְׁתּוֹ, וּבָנָיו,
4 מַבְרַחַת. שְׁכִיב מְרַע, דְּתָנַן: שְׁכִיב מְרַע שֶׁכָּתַב כָּל
5 נְכָסָיו לַאֲחֵרִים וְשִׁייֵר קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא - מַתְּנָתוֹ קַיֶּימֶת,
6 לֹא שִׁייֵר קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא - אֵין מַתְּנָתוֹ קַיֶּימֶת. עַבְדּוֹ,
7 דְּתָנַן: הַכּוֹתֵב כָּל נְכָסָיו לְעַבְדּוֹ - יָצָא בֶּן חוֹרִין. אִשְׁתּוֹ,
8 קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא - לֹא יָצָא בֶּן חוֹרִין. אִשְׁתּוֹ, דְּאָמַר רַב
9 יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: הַכּוֹתֵב כָּל נְכָסָיו לְאִשְׁתּוֹ - לֹא
10 עָשָׂאָה אֶלָּא אַפִּטְרוֹפָּא. בָּנָיו, דְּתָנַן: הַכּוֹתֵב כָּל נְכָסָיו
11 לִבָנָיו, וְכָתַב לְאִשְׁתּוֹ קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא - אִבְּדָה
12 כְּתוּבָּתָהּ. מַבְרַחַת, דְּאָמַר מָר: מַבְרַחַת צְרִיכָה
13 שֶׁתִּכְתְּבוֹ כָּל נְכָסֶיהָ. וּבְכוּלְּהוּ - מְטַלְטְלֵי הָוֵי שִׁיּוּר, לְבַר
14 מִכְּתוּבָּה, דְּאַמְּקַרְקְעֵי תַּקִּינוּ רַבָּנָן, מִמְּטַלְטְלֵי לָא תִּקּוּן
15 רַבָּנָן. אַמֵּימָר אָמַר: מְטַלְטְלֵי דְּכִתְבֵי בְּכִתּוּבָּה וְאִיתְּנְהוּ
16 בְּעֵינַיְיהוּ - הָוֵי שִׁיּוּר. אָמַר "נְכָסַי לְפְלָנְיָא" - עַבְדָּא
17 אִיקְּרֵי נְכָסַי, דְּתָנַן: הַכּוֹתֵב כָּל נְכָסָיו לְעַבְדּוֹ - יָצָא בֶּן
18 חוֹרִין. אַרְעָא אִיקְּרֵי נְכָסַי, דְּתָנַן: נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן
19 אַחֲרָיוּת נִקְנִין בְּכֶסֶף וּבִשְׁטָר וּבַחֲזָקָה. גְּלִימָא אִיקְּרֵי
20 נְכָסַי, דְּתָנַן: וְשֶׁאֵין לָהֶן אַחֲרָיוּת - אֵין נִקְנִין אֶלָּא בִּמְשִׁיכָה. זוּזֵי אִיקְּרֵי נְכָסַי, דְּתָנַן: וְשֶׁאֵין לָהֶן
21 אַחֲרָיוּת נִקְנִין עִם נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת, בְּכֶסֶף וּבִשְׁטָר וּבַחֲזָקָה. כִּי הָא דְּרַב פָּפָּא הֲווּ לֵיהּ
22 תְּרֵיסָר אַלְפֵי זוּזֵי בֵּי חוֹזָאֵי, אַקְנִינְהוּ נִיהֲלֵיהּ לְרַב שְׁמוּאֵל בַּר אַחָא אַגַּב אַפֵּיפָא דְּבֵיתֵיהּ, כִּי אֲתָא,
23 נְפַק לְאַפֵּיהּ עַד תָּווּךְ. שְׁטָרָא אִיקְּרֵי נְכָסַי, דְּאָמַר רַבָּה בַּר יִצְחָק: שְׁנֵי שְׁטָרוֹת הֵן, אָמַר "זְכוּ
24 בְּשָׂדֶה זֶה לְפְלוֹנִי וְכִתְבוּ לוֹ אֶת הַשְּׁטָר" - חוֹזֵר בְּשְׁטָר וְאֵינוֹ חוֹזֵר בַּשָּׂדֶה, "עַל מְנָת שֶׁתִּכְתְּבוּ
25 לוֹ אֶת הַשְּׁטָר" - חוֹזֵר בֵּין בַּשְּׁטָר בֵּין בַּשָּׂדֶה; וְרַב חִייָא בַּר אַבָּיִן אָמַר רַב הוּנָא: שְׁלֹשָׁה שְׁטָרוֹת
26 הֵן, תְּרֵי - דַּאֲמָרַן, אִידָךְ - אִם קָדַם מוֹכֵר וְכָתַב אֶת הַשְּׁטָר, כְּאוֹתָהּ שֶׁשָּׁנִינוּ:

כותבין

בתלמוד כך, אלא מכללא שמעינן לה. דאמרינן בכתובות בפרק "האשה שנפלו לה נכסים" (כתובות עט, א), אמר רב חנילאי בר אידי אמר שמואל: אני מורה הוראה, אם יבא שטר מברחת לידי — אקרענו. ויהיב טעמא — דלא שביק אינש לנפשיה ויהב לאחריני. מיתיבי: הרוצה שתבריח נכסיה מבעלה כיצד היא עושה? כותבת שטר פסים לאחרים, דברי רבן שמעון בן גמליאל. וחכמים אומרים: רצה, משחק בה, עד שתכתוב "מהיום ולכשארצה". טעמא — דכתבה ליה הכי, הא לא כתבה הכי — קנינהו לוקח. אמר רבי זירא: לא קשיא; הא — בכולן, הא — במקצתן. שמעינן מהכא: היכא דכתבה כולן לא קנה לוקח. ואף בעל לא קנה, כדמשני התם: עשאום כנכסים שאינן ידועין לבעל אליבא דרבי שמעון. אבל היכא דלא כתבה כולן — צריכה שתכתוב "מהיום ולכשארצה", לא קנה לוקח. **ובכולהו** — הני חמשה, ממטלטלי הוי שיור. שאם שייר מטלטלין — כשייר קרקע דמי. **ואיתנהו בעינייהו הוי שיור** — שהרי אשה גובה כתובתה מהם, כדאמר אמימר בפרק "אף על פי" בכתובות (נה, א): מטלטלי ואיתנהו בעינייהו — בלא שבועה. ואיבא למימר דאזדא אמימר לטעמיה, דהא הכא אמימר נמי קאמר לה. **אמר נכסי לפלניא** — פסקי הלכות הן שפוסק התלמוד. שכיב מרע שאמר "נכסיי לפלניא", אי נמי בבריא שהקנה בסודר ואמר "נכסיי לפלניא". ובא התלמוד לפרש איזו דבר קרוי ממון. והוא הדין אם אמר בלשון לעז *"אוויי"ר", או בלשון שמכנין הממון — דין "נכסיי לפלוני" נוהג בו. **עבדא מקרי נכסי** — כמו כסף וזהב, והרי הוא בכלל המתנה. **דתנן** — בקדושין. **נכסים שיש להם אחריות** — והקרקעות — אחריות כל מלוה וחוב וכתובה נסמכין עליהן, לפי שאין דליקה שולטת בהן ואינן אובדין, וקתני בהן לשון נכסים. **ושאין להם אחריות** — היינו מטלטלין. ואריאשא קאי, דמיקרו נכסים, וכמאן דמיתני "נכסים שאין להם אחריות". **נקנין עם נכסים שיש להן אחריות** — שאם מכר אדם או נתן לחבירו מטלטלין וקרקעות, החזיק בקרקעות — קנה מטלטלין. **כי הא דרב פפא** — כלומר, ומניין לנו דנכסים שאין להם אחריות הנקנין עם נכסים שיש להן אחריות, מיירי נמי במעות? ומנלן דמעות נמי נקנו על ידי קרקעות? והלא אין מטבע נקנית בחליפין, ועל ידי קרקעות מנלך? כי הא דרב פפא כו' אקנינהו ניהליה לרב שמואל ההולך שם, בקנין סודר. **אגב אפיפא דביתיה** — שהקנה לו בסודר קרקע כניסת ביתו, ואגבו הקנה לו המעות בתורת הרשאה המפורשת בבבא [קמא] (ע, א). אי נמי, הלך והחזיק הקרקע והקנה לו המעות כל מקום שהן. אלמא מעות מיקרי נכסי. **עד תווך** — מקום. ויש מפרשין: חצי הדרך, ומפרשין נמי שלא יחזיק בהן לעצמו. ולא היא, דכיון דכתב בהרשאה "וכל מאן דמתעני ליה מן דינא קבלתי בין לזכות בין לחובה" — מינה שמעינן דשליח שוויה, הכי מפרש בבבא [קמא] (שם). **זכו בשדה זו** — הקנה להן בסודר לצורך פלוני. **חוזר בשטר** — מייפוי כח דשטר יכול לחזור בו, כל זמן שלא נמסר השטר לאותו פלוני. **ואינו חוזר בשדה** — אחרי שכבר זכו בקנין או בחזקה, וזכין לאדם שלא בפניו. **שלשה** — עניני שטרות הן. ולא בא לחלוק אלא להוסיף. **אם קדם מוכר וכתב שטר** — מבירה, להיות מזומן ללוקח, כל שעה שירצה למכרו לשדהו לא יהא עיכוב במעותיו בשביל כתיבת השטר, ולכך קדם והכתיבו. והוא יכול לעשות כן, כאותה ששנינו:

כותבין

אהבת ה' באה על ידי גילוי אור מלמעלה, ויראת ה' באה (בעיקר) על ידי עבודת האדם.

ממאמר שבת פרשת קרח תשכ"ד

הגמרא דוחה את הראיה: **אָמַר** לֵיהּ רב אשי לרבינא, אין אנו מפרשים את הטעם ש'עשו מטלטלים שיור אצל עבד' משום שעבדים נחשבים כמטלטלים, אלא יתכן שעבדים נחשבים בקרקע, **וְאֶלָּא**, **מִשּׁוּם דִּלְאו כְּרוּזְתָּא גְּיטָא מַתְנִינַן לָהּ** – אנו מבארים שהחסרון בשטר מתנה כזה, הוא בכך שאין כאן כריזות גמורה בין העבד לאדון, כלומר שהעבד צריך להשתחרר בשטר כזה שלא יהיה לרבו שום זכות בו, וכיון שבשטר זה כתוב שהמטלטלים נשארים אצל האדון, נמצא שזכותו של האדון כתובה בשטר ואין זה כריזות.

הגמרא מביאה חמשה אופנים שאין המתנה חלה עד שיכתוב הנותן שמקנה את כל נכסיו: **אָמַר רָבָא אָמַר רַב נַחְמָן**, בְּחֲמִשָּׁה אופנים של נותני מתנה אין זה נחשב מתנה בכולה **עַד שֶׁיִּכְתְּבוּ כָּל נְכָסֵיהֶם. וְאֵלּוּ הֵן, שְׁכִיב מֵרַע, עֲבָדוֹ, אִשְׁתּוֹ, וּבָנָיו, וּמְבָרֵחַת.**

ומפרש כל אחד מהאופנים: **א. שְׁכִיב מֵרַע**, דְּתָנַן – ששנינו במשנתינו (לעיל קמו:), **שְׁכִיב מֵרַע שֶׁכָּתַב** בשטר מתנה את **כָּל נְכָסָיו לַאֲחֵרִים, וְשִׁיֵּיר** לעצמו **קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא**, הרי הוא כמי שנתן מקצת נכסיו, ואף אם יעמוד מחוליו, **מַתְּנָתוֹ קַיֶּימֶת**, ואינו יכול לחזור. אך אם **לֹא שִׁיֵּיר קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא**, ועמד מחוליו, יש אומדן דעת שכל מתנתו היתה רק על דעת שימות, ולפיכך **אֵין מַתְּנָתוֹ קַיֶּימֶת.**

ב. עֲבָדוֹ, דְּתָנַן – ששנינו במשנה (פאה פ״ג מ״ח), אדון **הַכּוֹתֵב** בשטר **שנותן את כָּל נְכָסָיו** במתנה **לְעַבְדּוֹ**, והרי העבד הוא בכלל כל הנכסים, נמצא שהקנה לעבד את גופו עם שאר הנכסים, ולפיכך **יָצָא** העבד להיות **בֶּן חוֹרִין**, אבל אם **שִׁיֵּיר** – שנתן את כל הנכסים **חוץ מִקַּרְקַע כָּל שֶׁהוּא**, הדין הוא **שלֹא יָצָא** העבד להיות **בֶּן חוֹרִין**, שיתכן שכוונתו של האדון שאמר 'חוץ מקרקע' היתה לשייר את העבד עצמו, ונמצא שלא קנה עצמו בן חורין, וממילא גם את הנכסים לא קנה.

ג. אִשְׁתּוֹ, דְּאָמַר **רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל**, בעל **הַכּוֹתֵב** בשטר שמקנה **את כָּל נְכָסָיו לְאִשְׁתּוֹ**, הדין הוא **שלֹא עָשָׂאָהּ אֶלָּא אַפְּטְרוֹפָּא**, כלומר אין כוונת הבעל להפקיע נכסיו מיורשיו, אלא שרצה לכבד את אשתו שתהיה אפוטרופסית, והיינו דווקא כשכתב לה את כל נכסיו, אבל אם שייר מקצת נכסים, הרי זה קנין גמור.

ד. בָּנָיו, דְּתָנַן – ששנינו במשנה (שם פ״ג מ״ז), אדם **הַכּוֹתֵב** שטר שבו הוא מקנה את **כָּל נְכָסָיו לִבָנָיו, וְכָתַב לְאִשְׁתּוֹ קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא**, הדין הוא שבמה שהסכימה לקבל את הקרקע **אִבְּדָה** את הזכות לגבות **את כְּתוּבָּתָהּ** מכל נכסי הבעל. והיינו דווקא כשכתב לבניו את כל הנכסים, אבל אם שייר לעצמו קרקע כל שהוא, הרי כפי שהיא סומכת על הקרקע ששייר לעצמו כדי לגבות ממנה את כתובתה כמו כן היא סומכת על שאר הקרקעות, ואינה מוחלת על הזכות שיש לה בהם לגבות כתובתה.

ה. מְבָרַחַת, דְּאָמַר **מַר, מְבָרַחַת** – אלמנה שרוצה להינשא, וברצונה להבריח הנכסים מהבעל שלא יזכה בהם, יכולה היא להקנות אותם לפני שתתחתן לאדם אחר, ולכשתרצה האשה את הנכסים, יחזיר לה הלוקח. וכדי שיהיה אומדן דעת שאינה מקנה את נכסיה אלא כדי להבריחם מבעלה, **צְרִיכָה שֶׁתִּכְתְּבוֹ** ללוקח את **כָּל נְכָסֶיהָ**, שבאופן זה לא שיירה לעצמה כלום, אבל באופן שכתבה בשטר המתנה רק מקצת נכסים, קנה אותם הלוקח לגמרי ואינו חייב להחזירם לה לכשתרצה.

מוסיף רב נחמן: **וּבְכוּלְּהוּ** – בכל אופנים אלו, אף אם שייר הנותן **מְצַלְטְלֵי, הָוֵי שִׁיּוּר** – נחשב הדבר כ'מתנה במקצת', **לָבַר מִכְּתוּבָּה** – חוץ מהאופן של הכותב כל נכסיו לבניו, אם שייר לעצמו קרקע כל שהיא, לא אבדה כתובתה. שבדין זה צריך שישייר בדווקא קרקע, אבל אם שייר מטלטלים אין זה נחשב 'שיור' ואבדה כתובתה. והיינו משום **דְּאַמַּקְרְקְעֵי תַּקִּינוּ רַבָּנַן** – חכמים תיקנו לאשה שתגבה כתובתה מקרקע, אבל **מִמְּצַלְטְלֵי לָא** תַּקִּינוּ **רַבָּנַן** שתוכל האשה לגבות כתובתה. ולפיכך כל זמן שלא שייר קרקע אבדה כתובתה.

הגמרא מביאה אפשרות שאף שיור של מטלטלים נחשב שיור לענין כתובה: **אֲמֵימַר אָמַר, מְצַלְטְלֵי דְּכִתְבֵי בִּכְתוּבָּה וְאִיתְּנְהוּ בְּעֵינֵייהוּ** – אם הבעל ייחד מטלטלים מסוימים לכתובת אשתו, אם שיירם, **הָוֵי** – נחשב **שִׁיּוּר**, שהרי מבואר במסכת כתובות (נה.) שהאשה גובה מאותם מטלטלים בלא שבועה.

הגמרא מביאה פסקי הלכות בענין האומר 'נכסי לפלוני', אלו דברים נקראו 'נכסים' והרי הם בכלל לשונו: **אָמַר נְכָסַי לְפָלָנְיָא** – שכיב מרע שאמר 'נכסי לפלוני', וכן אדם בריא שעשה קנין סודר ואמר שמקנה את נכסיו לפלוני.

עַבְדָּא אִיקְּרֵי נְכָסֵי – עבד קרוי 'נכסים' והרי הוא בכלל לשונו שאמר 'נכסי', דְּתָנַן – כמו ששנינו במשנה (פאה פ״ג מ״ח) אדון **הַכּוֹתֵב** בשטר שנותן את **כָּל נְכָסָיו** במתנה **לְעַבְדּוֹ**, העבד הוא בכלל כל הנכסים, ונמצא שהקנה לעבד את גופו עם שאר הנכסים, ולפיכך **יָצָא** העבד להיות בֶּן חוֹרִין הרי מוכח שיש שם 'נכסים' על העבד.

אַרְעָא – קרקע **אִיקְּרֵי נְכָסֵי**, דְּתָנַן במשנה (קדושין נו.), **נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת** – קרקעות **נִקְנִין בְּכֶסֶף וּבִשְׁטָר וּבַחֲזָקָה**. הרי שאף קרקע בכלל לשון 'נכסים'.

גְּלִימָא – בגד **אִיקְּרֵי נְכָסֵי**, דְּתָנַן – כמו ששנינו (שם) **ונכסים שֶׁאֵין לָהֶן אַחֲרָיוּת** – מטלטלים **אֵין נִקְנִין אֶלָּא בִּמְשִׁיכָה**, ומשמעות המשנה שאף מטלטלים נקראו נכסים.

זוּזֵי – מעות **אִיקְּרֵי נְכָסֵי**, דְּתָנַן (שם), **ונכסים שֶׁאֵין לָהֶן אַחֲרָיוּת נִקְנִין עִם נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת בְּכֶסֶף וּבִשְׁטָר וּבַחֲזָקָה**, שכיון שקנה הלוקח את הקרקע באחד משלשה הקניינים האמורים, נקנים מטלטלים עמה בקנין אגב, ואף מעות בכלל מטלטלין לענין זה.

ומנין לנו שאכן המשנה דברה אף במעות, **כִּי הָא** – שכך נראה ממעשה זה, **דְּרַב פָּפָּא הָווּ לֵיהּ תְּרֵיסָר אַלְפֵי זוּזֵי** – היו לו שנים עשר אלף זוז שהיו מופקדים **בֵּי חוּזָאֵי**, וכיון שהיה רב שמואל בר אחא הולך לאותו מקום, רצה רב פפא להקנות לו את המעות כדי שיביאם לו, ולכך **אַקְנִינְהוּ נַיְהֲלֵיהּ** רב פפא **לְרַב שְׁמוּאֵל בַּר אַחָא**, בקנין אגב, **אַגַּב אַסֵּיפָא דְּבֵיתֵיהּ** – אגב שהקנה לו בקנין סודר את מפתן ביתו, **כִּי אָתָא** – כשבא רב שמואל בר אחא בחזרה עם המעות, **נָפַק לְאַפֵּיהּ** – הלך רב פפא לקראתו **עַד תָּווֹךְ** [–שם מקום], משום שהיה שמח שהביא לו מעותיו.

שְׁטָרָא אִיקְּרֵי נְכָסֵי, דְּאָמַר רַבָּה בַּר יִצְחָק, שְׁנֵי שְׁטָרוֹת הֵן – ישנם שני אופנים בשטר הנכתב על שדה ועדיין לא הגיע לידי המקבל. אם **אָמַר** בעל שדה לשני אנשים **זְכוּ בְּשָׂדֶה זֶה לְפְלוֹנִי** – קנו בקנין סודר שדה זה לצורך פלוני, **וְכָתְבוּ לוֹ אֶת הַשְּׁטָר** – ונתנו בידו את השטר לראיה שהשדה היא שלו, והלכו ועשו את הקנין, אבל עדיין לא מסרו את השטר לידי המקבל, הדין הוא שבעל השדה **חוֹזֵר בַּשְּׁטָר** – שלא יכתבו את השטר, או שלא ימסרו אותו, **וְאֵינוֹ חוֹזֵר בַּשָּׂדֶה** – ואינו יכול לחזור בו ולבטל את גוף הקנין של השדה. אבל אם אמר להם זכו בשדה פלוני **עַל מְנָת שֶׁתִּכְתְּבוּ לוֹ אֶת הַשְּׁטָר, חוֹזֵר בֵּין בַּשְּׁטָר בֵּין בַּשָּׂדֶה** – רשאי בעל השדה להורות לעדים שלא יכתבו את השטר או שלא ימסרו אותו למקבל, ובכך יתבטל גם עצם הקנין בשדה. **וְרַב חִיָּיא בַּר אַבִּין אָמַר רַב הוּנָא** אומר דין נוסף, **שְׁלֹשָׁה שְׁטָרוֹת הֵן** – ישנם שלשה אופנים בשטר שלא הגיע לידי המקבל, **תְּרֵי** – שני אופנים הם **הֲנֵי דַּאֲמָרַן** – אלו שנאמרו על ידי רבה בר יצחק, **אִידָךְ** – האופן השלישי הוא, **אִם קָדַם מוֹכֵר לפני שעשו קנין בשדה וְכָתַב לקונה אֶת הַשְּׁטָר כְּאוֹתָהּ הלכה שֶׁשָּׁנִינוּ**

כיוון שביטולו להקדוש־ברוך־הוא הוא ביטול בתכלית, לכן, כל מצווה ומצווה היא אצלו באופן שאין שייך כלל שלא לקיימה, אפילו כשקיומה הוא על ידי מסירות נפש.

ממאמר שבת פרשת קרח תשכ"ד

במשנה לקמן (קסז:) **כּוֹתְבִין** – רשאים הסופר והעדים לכתוב שְׁטָר מכירה על קרקע ולתת אותו לְמוֹכֵר, **וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין** לוֹקֵחַ **עִמּוֹ**. ולאחר מכן מכר את הקרקע, הדין הוא שכֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִיק זֶה הלוקח בַּקַּרְקַע נִקְנֶה לו השְׁטָר ראיה על המכירה בכָּל מָקוֹם שֶׁהוּא נמצא, ואין המוכר יכול למנוע את מסירתו ללוקח. **וְוֹ׳ הִיא** – הלכה זו מקורה במה שֶׁשָּׁנִינוּ (קידושין כו.) **נְכָסִים** שֶׁאֵין לָהֶן אַחֲרָיוּת [–מטלטלין] **נִקְנִין עִם הַנְּכָסִים** שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת [–קרקעות], **בְּכֶסֶף וּבִשְׁטָר וּבַחֲזָקָה**, שהן קניני הקרקע, ונקנים המטלטלים עמה בקנין אגב. ואף הכותב שטר מכירה על הקרקע, כיון שהחזיק בקרקע נקנה השטר אגב הקרקע בכל מקום שהוא. הרי שאף שטרות נקראו 'נכסים'.

הגמרא ממשיכה לפרט הדברים שהם בכלל לשון 'נכסים': **בְּהֵמָה אִיקְּרֵי נְכָסֵי** – אף בהמות קרויים 'נכסים' והרי הם בכלל לשונו שאמר 'נכסי', **דִּתְנַן** (שקלים פ״ד מ״ז) אדם **הַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו, וְהָיְתָה בָּהֶן בְּהֵמָה הָרְאוּיָה לְהִיקָּרֵב עַל גַּבֵּי מִזְבֵּחַ**, אם היו **זְכָרִים**, הואיל והם ראויים לעולה יקריבו מהם **עוֹלוֹת**, **וְאִם** היו **נְקֵבוֹת**, הואיל ואינן ראויות לעולה אלא לשלמים, **יִמָּכְרוּ לְצָרְכֵי זִבְחֵי שְׁלָמִים**, דהיינו לאנשים הלוקחים אותן על מנת להקריבן כשלמים, וביבא בדמיהן עולות, הרי שאף בהמה בכלל לשון 'נכסים'. **עוֹפוֹת אִיקְּרֵי נְכָסֵי**, **דִּתְנַן** (שקלים פ״ד מ״ח) **הַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו וְהָיוּ בָהֶן דְּבָרִים הָרְאוּיִין לְהִיקָּרֵב** על **גַּבֵּי מִזְבֵּחַ**, כגון **יֵינוֹת** או **שְׁמָנִים** שהם ראויים לנסכים ולמנחות, **וְעוֹפוֹת** – תורים ובני יונה. הרי שאף עופות בכלל נכסים. **תְּפִלִּין אִיקְּרֵי נְכָסֵי**, **דִּתְנַן** – כמו ששנינו (ערכין כג:) אדם **הַמַּקְדִּישׁ** את כל **נְכָסָיו**, הרי התפילין כלולים בהקדש, ולפיכך **מַעֲלִין לוֹ תְּפִלִּין** – אומדים את שווי התפילין שלו, וצריך ללות מעות ולפדות אותם מההקדש כפי שויים. הרי שאף תפילין בכלל 'נכסים'.

הגמרא דנה האם ספר תורה נכלל בלשון 'נכסים': **אִיבַּעְיָא לְהוּ**, **סֵפֶר תּוֹרָה מַאי** – האם כלול הוא בלשון נכסים. וצדדי הספק הם, האם **כֵּיוָן דְּלֹא מְזַדְּבַן** – שאינו חפץ הנמכר, **דְּאָסוּר לְזַבּוֹנֵיהּ** – שהרי אסור למוכרו, **לַאו נְכָסֵי הוּא, אוֹ דִּלְמָא, כֵּיוָן דְּמִזַּדְּבַן** – מאחר שיש אופנים שמותר למוכרו, והיינו כדי להתפרנס מדמיו שיוכל **לִלְמוֹד תּוֹרָה, וְיִשָּׂא אִשָּׁה**, אם כן **נְכָסֵי הוּא**. מסיימת הגמרא: תֵּיקוּ – תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפשטה.

(**סִימָן זוּטְרָא אִימֵּיהּ דְּעָמְרָם מִתְרְתֵּי אַחֲוָותָא רַב טוֹבִי וְרַב דִּימִי וְרַב יוֹסֵף**)

הגמרא מביאה מעשה בענין 'שטר מברחת': **אִימֵּיהּ דְּרַב זוּטְרָא בַּר טוֹבְיָא** הקנתה את נכסיה **לִבְנָהּ** – אמו של רב זוטרא בר טוביא הקנתה את נכסיה לִבנה **רַב זוּטְרָא בַּר טוֹבְיָא**, וגילתה דעתה בפנינו שעשתה כן משום **דְּבָעְיָא לְאַנּוֹסֵי לֵיהּ לְרַב זְבִיד** – שרצתה להינשא לרב זביד, ואינה רוצה שיזכה בנכסיה על ידי שיאכל מפירות הקרקע של נכסי מלוג שלה. לאחר מכן אכן **אִינַּסְבָא** – נישאה לרב זביד, **וְגָרְשָׁהּ** לאחר זמן, ותבעה מבנה שישיב לה את נכסיה, שהרי לא הקנתה לו אלא להבריח מבעלה, ולא רצה להחזיר לה, **אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב בִּיבִי בַּר אַבָּיֵי** כדי לתבוע את רב זוטרא שיחזיר לה את הנכסים, **אָמַר** לה רב ביבי, כיון שבשעת המתנה התנתה שנותנת את נכסיה **מְשׁוּם אִנּוּסוֹבֵי** – שרוצה להינשא, **וְהָא אִינַּסְבָא** – והרי נישאה לבסוף, והתקיים התנאי, אם כן חלה המתנה ואינה יכולה לחזור בה.

הגמרא מקשה על הוראתו של רב ביבי: **אָמַר לֵיהּ רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ** לרב ביבי, **הָאִם מְשׁוּם דְּאָתוּ מְמוּלָאֵי** – מפני שאתם ממשפחת בני עלי שבאו ממקום שנקרא ממלא, **אָמְרִיתוּ מִילֵּי מוּלְיָיתָא** – אתם אומרים דברים בעלי מום שאין בהם ממש, הרי **אַפֵּילּוּ לְמַאן דְּאָמַר מְבָרְחַת קָנֵי** – אפילו למי שסובר שאשה המקנה נכסים, כדי להבריחם מבעלה, אינה יכולה לחזור בה, **הָנֵי מִילֵּי חֵיקָא דְּלֹא גָּלְיָא דַּעְתָּהּ** – זהו רק באופן שלא גילתה דעתה שהנתינה היתה כדי להבריח מבעלה, **אֲבָל חֵיקָא גָּלְיָא דַּעְתָּהּ דְּמִשּׁוּם אִינּוּסוֹבֵי הוּא** – הרי גילתה דעתה במפורש שכל הקנאתה היתה בשביל להבריח הנכסים מבעלה, ועל דעת שיחזרו לה לאחר גירושין, **וְהָא אִינַּסְבָא וְאִיגָּרְשָׁה** – והרי לאחר שנישאה, היא התגרשה, ולפיכך הכל מודים שיכולה לבטל את המכירה, ויחזירו לה הנכסים.

הגמרא מביאה מעשה בענין שכיב מרע שחזר בו ממתנתו בהיותו חולה: **אִימֵּיהּ דְּרַבִּי בַּר חָמָא** שהיתה בגדר שכיב מרע, **בְּאוֹרְתָא כְּתַבְתִּינְהוּ לְנִכְסָהּ** – בערב כתבה נכסיה לִבנה **רַבִּי בַּר חָמָא, וּבְצַפְרָא כְּתַבְתִּינְהוּ** – ובבוקר כתבה הנכסים לִבנה השני **רַב עוּקְבָא בַּר חָמָא**, ולאחר מכן מתה. **אָתָא רַבִּי בַּר חָמָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת** לתבוע את הנכסים, **אוֹקְמֵיהּ בְּנִכְסֵי** – והחזיקו רב ששת בנכסים, **אָזַל רַב עוּקְבָא בַּר חָמָא קַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן** לתבוע שיתנו לו הנכסים, **אוֹקְמֵיהּ בְּנִכְסֵי** – והחזיק אותו רב נחמן בנכסים.

אָתָא רַב שֵׁשֶׁת לְקַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן – בא רב ששת לפני רב נחמן, **וְאָמַר לֵיהּ מַאי טַעְמָא אוֹקְמֵיהּ מַר לְרַב עוּקְבָא בַּר חָמָא** – ושאלו, מדוע החזיק מר את רב עוקבא בנכסים, **אִי מְשׁוּם דְּהַדְרָא בָּהּ** – אם משום שרב עוקבא היה השני, ונמצא שחזרה בה מהקנאה הראשונה לרמי בר חמא, **וְהָא שְׁכִיבָא** – והרי מתה לבסוף, ואם כן אינה יכולה לחזור בה מהמתנה. והיינו שסבר שהדין ששכיב מרע שנתן את כל נכסיו במתנה אין מתנתו מתנה ויכול לחזור בו, הוא דווקא באופן שעמד החולה מחוליו, ורצה לחזור בו.

רב נחמן משיב לשאלת רב ששת ומבאר את הוראתו: **אָמַר לֵיהּ** רב נחמן לרב ששת, **הָכִי אָמַר שְׁמוּאֵל, כָּל** שנתן מתנה באופן **שֶׁאֵילּוֹ עָמַד** מחוליו היה חוֹזֵר בו, כמו כן חוֹזֵר **בְּמַתָּנָתוֹ** – יכול לחזור בו אף בהיותו חולה.

רב ששת שואל את רב נחמן: **אִימּוֹר דְּאָמַר שְׁמוּאֵל, לְעַצְמוֹ** – הרי יתכן שהוראתו של שמואל היתה דווקא כשחזר בו מהמתנה כדי ליטול את הנכסים לעצמו, אבל לחזור בו מהמתנה רק כדי לתת הנכסים **לְאַחֵר, מִי אָמַר**, כלומר, שמא אין זה חזרה גמורה, ומודה שמואל שאינו חוזר בו. **אָמַר לֵיהּ** רב נחמן לרב ששת, **בְּפֵירוּשׁ אָמַר שְׁמוּאֵל, בֵּין** באופן כשחזר בו מהמתנה כדי ליטול את הנכסים **לְעַצְמוֹ, וּבֵין** באופן שחזר מהמתנה רק כדי לתת הנכסים **לְאַחֵר**, יכול לחזור בו.

הגמרא מביאה מעשה בענין שכיב מרע שהקנה שטרי חובות: **אִימֵּיהּ דְּרַב עַמְרָם חֲסִידָא הֲוָה לָהּ מְלוֹנָא דְּשַׁטְרָאֵי** – נרתיק מלא שטרות, **כִּי קָא שָׁכְבָא** – לפני מותה, **אָמְרָה לֵיהֱוֵי לְעַמְרָם בְּרִי** – יהיו השטרות במתנת שכיב מרע לעמרם בני, ולאחר מכן מתה. **אָתוּ אֲחוּהָּ לְקַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן** – באו אחיו של רב עמרם לפני רב נחמן, לתבוע את ירושת אמם בטענה שלא זכה רב עמרם בשטרות, **וְאָמְרוּ לֵיהּ, וְהָא לֹא מָשַׁךְ** – הרי רב עמרם לא עשה קנין משיכה ואם כן לא זכה בשטרות, וכיון שבריא אינו יכול להקנות שטר בלי שיעשה גם כתיבה וגם מסירה, אף שכיב מרע אינו יכול להקנות שטר באמירה בלבד.

אָמַר לְהוּ רב נחמן, **דִּבְרֵי שְׁכִיב מְרַע כִּכְתוּבִין וְכִמְסוּרִין דָּמוּ**, כלומר דבריו מועילים במקום כתיבה ומסירה, ולפיכך זכה רב עמרם בשטרות.

הגמרא מביאה מעשה בענין שכיב מרע שחזר בו ממתנתו בהיותו חולה: **אַחֵיהּ דְּרַב טוֹבִי בַּר רַב מַתָּנָה, כְּתַבְתִּינְהוּ לְנִכְסָהּ** – כתבה את נכסיה במתנת שכיב מרע, **לְאוּחְיֵהּ רַב טוֹבִי בַּר רַב מַתָּנָה בְּצַפְרָא** – בבוקר, **לְפָנֵיא** – בערב **אָתָא** [–בא] **רַב אַחֲדְבוֹי בַּר רַב מַתָּנָה** שהיה אחיה, **בָּעָה לָהּ וְאָמַר לָהּ, הַשְׁתָּא** – עתה, שרב טובי אחי יקבל את הנכסים, **אֲמַרִי, מַר צוּרְבָא מֵרַבָּנָן** – יאמרו שנתת הנכסים במתנה דווקא לרב טובי, משום שרק הוא תלמיד חכם, **וּמַר לָאו צוּרְבָא מֵרַבָּנָן** – ואילו אני [רב אדחבוי] אינני תלמיד חכם. חזרה בה האחות ממה שנתנה לרב טובי **וּכְתַבְתִּינְהוּ נִיהֲלֵיהּ**, ונתנה אותם לו, ולאחר מכן מתה.

אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן – בא רב טובי לפני רב נחמן, **אָמַר לֵיהּ** רב נחמן, **הָכִי אָמַר שְׁמוּאֵל, כָּל** שנתן מתנה באופן **שֶׁאֵילּוֹ עָמַד** מחוליו היה חוֹזֵר בו, כמו כן חוֹזֵר **בְּמַתָּנָתוֹ** – יכול לחזור בו אף בהיותו חולה. ולפיכך יכולה אחותך לחזור, וזכה אחיך רב אדחבוי בנכסים.

הגמרא מביאה עוד מעשה בענין מתנת שכיב מרע: **אַחֵיהּ דְּרַב דִּימִי בַּר יוֹסֵף** – לאחותו של רב דימי בר יוסף, **הֲוָה לָהּ פִּיסְקָתָא דְּפַרְדֵּיסָא** – היה לה חלקת קרקע של פרדס, **כָּל אִימַּת דְּהֲוָת חָלְשָׁא** – כל פעם שהיתה חולה **הֲוָה מַקְנֵיָא לֵיהּ נִיהֲלֵיהּ** – היתה מקנה לו ב'מתנת שכיב מרע'

כותבין שטר למוכר אף על פי שאין כו' — דאינו חוב אלא למוכר, וכיון שהוא רוצה — יכתוב לו. כיון שהחזיק זה בקרקע כו' — מסקנא דמילתא דרב הונא היא: אם קדם מוכר וכתב לו את השטר ואחר כך מכר לזה את השדה, כיון שהחזיק הלוקח בשדה נקנה לו השטר בבל מקום, דאין אדם יכול לעבדו. דלדעת כן מכר לו את השדה — שיזכה הלוקח בשטר הנכתב לו לשמו, וכשהחזיק בשדה נקנה לו השטר, כדתנן: נכסים שאין להן אחריות כו'. אלמא שטר מיקרי נכסים שאין להן אחריות. דתנן — במסכת שקלים בפרק רבעי (משנה ז): המקדיש נכסיו והיה בהן בהמה הראויה על גבי המזבח, זכרים ונקבות, רבי אליעזר אומר: זכרים ימכרו לצרכי עולות, ונקבות ימכרו לצרכי זבחי שלמים, ודמיהם יפלו עם שאר נכסים לבדק הבית. רבי יהושע אומר: זכרים עצמן כו', ובמסכת תמורה (לא, ב) מפרש פלוגתייהו: יינות שמנים כו' — גם זו שנויה במסכת שקלים. דתנן — במסכת ערכין: המקדיש נכסיו — מעלין לו תפילין. כלומר, אף תפלין הקדש, ומעלין לו בדמים ופודן בשוויהן. אלמא, מדחל עלייהו הקדש — מיקרי נכסי, שהרי נכסיו הקדישי. ספר תורה — מי מיקרי נכסי? כתפילין דמו, או דלמא תפילין היינו טעמא — דהוי מלבוש, אבל ספר — מצוה היא ולא נכסי, ואף על פי שיכול למכרו לא מיקרי נכסי? תיקו. משום דקבעי לאינסובי לרב זביד — וכן פירשה לו בהדיא, כדמוכח בסיפא, דגליא דעתה משום דבעיא לאינסובי היא נותנתן לזה, דאין זה אלא להבריח מבעלה. ואינרשה — ותבעה נכסה מבנה. והא אינסיבא — והפסידה, דקנה בנה. ולא אהני גלויי דעתה אלא להכי, שאילו לא היתה ניסת לרב זביד — לא תתקיים המתנה. אבל השתא דאינסיבא — נתקיימה המתנה. ממולאי — דאביי אביו ממשפחת בית עלי, כדאמרינן (ראש השנה יח, א): אביי ורבא ממשפחת בית עלי קאתו. וזהו שם מקומן, בבראשית רבה: רבי מאיר אזל לממלא, ראה אותן שהם שחורי ראש כו'. מילי מולייתא — בעלי מומין, שאין בהן ממש. כמו: שקל מוליא ושדא בנצא — גבשושית (בבא בתרא נד, א). אפילו למאן דאמר מברחת קני — יש מפרשים: היינו גבי ההוא מעשה דאימיה דרב שמואל בר אבא מאקרוקנא בפרק "החובל" (בבא קמא פח, א). ולאו מלתא היא, דהתם בחיי בעלה כתבה נכסי מלוג שלה לבנה לזכות בהן אחר מיתת בעלה. והכי מפרשינן לה: אפילו לרבנן דפליגי ארבן שמעון בן גמליאל בכתובות בפרק "האשה שנפלו לה נכסים" (עט, א) ואמרי: רצה משתק בה, ומעכב המתנה לעצמו, וקנה הכל. ולעיל פרישית לה. הני מילי — דאמרי רבנן: רצה משתק בה וקנה — היכא דיהבא סתמא, ולא גליא דעתה דמשום אינסובי הוא, ולא נודע שלהבריח מתכוונת. אבל הכא גליא דעתה דמשום אינסובי — מברחת מבעלה, ולדעת כן שיחזרו לה אחר גירושין, והרי אינסיבא ואינרשא — הכא מודו רבנן דלא קני, אלא יחזרו לה נכסים. כדאמרינן נמי התם: עד שתכתוב "מהיום ולכשארצה", דכיון דגליא דעתה — כמאן דכתבה ליה הכי דמי. אימיה דרבי בר חמא כו' — ומסקנא: אחרון קנה, משום דהדרא בה מראשון. ובפרק "מי שהיה נשוי" בכתובות (צד, ב) איכא מעשה אחרינא: אימיה דרבי בר חמא בצפרא כתבתינהו לנכסי לרבי בר חמא, לאורתא כתבתינהו לרב עוקבא. אתא רבי בר חמא לקמיה דרב ששת אוקמיה בנכסי, אתא רב עוקבא בר חמא לקמיה דרב נחמן אוקמיה בנכסי. ומסקנא: שודא דדייני, ולהקדמה לא חיישינן, הואיל וביום אחד נכתבו. מיהו, ההוא מיבעיא לן לאוקמה במתנת בריא, והא דהכא בשכיב מרע. ובשכיב מרע, לא שנא ביום אחד לא שנא בשני ימים — אחרון קני, דהא הדר ביה מקמיה. והא מתה — דבשלמא אם לא מתה — תנן: לא שייר קרקע כל שהוא — אין מתנתן מתנה, וכמו שחזרה מן הראשון כשנתנה לשני, תחזור בה מן השני נמי אם תרצה. אבל עתה שמתה — תתקיים מתנה ראשונה, ויקנה ראשון, שהרי היא נתנה במתנת שכיב מרע ודבריה ככתובין וכמסורין בשמתה, ולא אמרינן דייתיקי מבטלת דייתיקי והכי סבירא ליה. כל שאילו עמד כו' — וזאת האשה, מאחר שאם עמדה היתה חוזרת — הועילה חזרתה מן הראשון אף על פי שמתה, וקנה שני. וכן הלכה. אימור דאמר שמואל לעצמו — היכא דחזר בו החולה ושייר לעצמו ולא נתנה לאחרים — הויא חזרתו חזרה אף על גב דמית. אבל הכא דחזר בו מראשון ונתן לאחר — שמא לאו חזרה גמורה היא. מלוגא דשטרי — כרך של שטרות, אי נמי: נרתק מלא שטרות. הני לעמרם בני — כגון שקנו מידה. אי נמי בלא קנין, וכגון דלא שיירה מידי. והא לא משך — רב עמרם האי מלוגא דשטרי בחייה. השתא אמרי — כולי עלמא שאחי שנתת לו מתנה הוי צורבא מרבנן. הכי אמר שמואל כל שאילו עומד חוזר כו' — ובתרא קני. פיסקתא — כמו פיסקא, חתיכת קרקע.

כו

כּוֹתְבִין שְׁטָר לַמּוֹכֵר וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹקֵחַ עִמּוֹ; כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִיק זֶה בַּקַּרְקַע - נִקְנָה שְׁטָר כָּל מָקוֹם שֶׁהוּא; וְזוֹ הִיא שֶׁשָּׁנִינוּ: נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶן אַחֲרָיוּת נִקְנִין עִם הַנְּכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת בְּכֶסֶף וּבִשְׁטָר וּבַחֲזָקָה. בְּהֵמָה אֵיקְרֵי נְכָסִי, דְּתָנַן: הַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו וְהָיְתָה בָּהֶן בְּהֵמָה רְאוּיָה לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ - זְכָרִים עוֹלוֹת, וּנְקֵבוֹת יִמָּכְרוּ לְצָרְכֵי זִבְחֵי שְׁלָמִים. עוֹפוֹת אֵיקְרֵי נְכָסִי, דְּתָנַן: הַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו וְהָיוּ בָּהֶן דְּבָרִים הָרְאוּיִין לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ: יֵינוֹת, שְׁמָנִים וְעוֹפוֹת. תְּפִלִּין אֵיקְרֵי נְכָסִי, דְּתָנַן: הַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו - מַעֲלִין לוֹ תְּפִלִּין. אִיבַּעְיָא לְהוּ: סֵפֶר תּוֹרָה מַאי? כֵּיוָן דְּלָא מְזַדְּבַּן, דְּאָסוּר לְזַבּוּנֵיהּ - לָאו נְכָסִי הוּא, אוֹ דִלְמָא כֵּיוָן דְּמִזְדַּבַּן לְלְמוֹד תּוֹרָה וְלִישָּׂא אִשָּׁה - נְכָסִי הוּא? תֵּיקוּ. (סִימָן: זוּטְרָא אִימִיהּ דְּעַמְרָם מַתְרְתֵּי אַחְוָותָא רַב טוֹבִי וְרַב דִּימִי וְרַב יוֹסֵף) אִימִיהּ דְּרַב זוּטְרָא בַּר טוֹבְיָא פְּתַבְתִּינְהוּ לְנִכְסָהּ לְרַב זוּטְרָא בַּר טוֹבְיָא, דְּבָעְיָא לְאִנְסוּבֵי לֵיהּ לְרַב זְבִיד. אִינְסִיבָא וְגָרְשָׁהּ, אָתְיָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב בִּיבִי בַּר אַבָּיֵי, אָמַר: מִשּׁוּם אִנְסוּבֵי, וְהָא אִינְסִיבָא. אָמַר לֵיהּ רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ: מִשּׁוּם דְּאָתוּ מְמוּלָאֵי אָמְרִיתוּ מִילֵּי מוּלַיְיתָא? אֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר מַבְרַחַת קָנֵי, הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּלָא גְּלְיָא דַּעְתָּהּ, אֲבָל הָכָא - גְּלְיָא דַּעְתָּהּ דְּמִשּׁוּם אִינְסוּבֵי הוּא, וְהָא אִינְסִיבָא וְאִינְרְשָׁה. אִימִיהּ דְּרַבִּי בַּר חָמָא בְּאוֹרְתָא כְּתַבְתִּינְהוּ לְנִכְסָהּ לְרַבִּי בַּר חָמָא, בְּצַפְרָא כְּתַבְתִּינְהוּ לְרַב עוּקְבָא בַּר חָמָא. אָתָא רַבִּי בַּר חָמָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת, אוֹקְמֵיהּ בְּנִכְסֵי; אָזַל רַב עוּקְבָא בַּר חָמָא קַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן, אוֹקְמֵיהּ בְּנִכְסֵי. אָתָא רַב שֵׁשֶׁת לְקַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן, אָמַר לֵיהּ: מַאי טַעְמָא אוֹקְמֵיהּ מָר לְרַב עוּקְבָא בַּר חָמָא? אִי מִשּׁוּם דְּהָדְרָא בָּהּ - וְהָא שְׁכִיבָא אָמַר לֵיהּ, הָכִי אָמַר שְׁמוּאֵל: כָּל שֶׁאֵילּוּ עָמַד חוֹזֵר, חוֹזֵר בְּמַתָּנָתוֹ. אֵימוּר דַּאֲמַר שְׁמוּאֵל - לְעַצְמוֹ, לְאַחֵר מִי אָמַר? אֶמַר לֵיהּ, בְּפֵירוּשׁ אֲמַר שְׁמוּאֵל: בֵּין לְעַצְמוֹ בֵּין לְאַחֵר. אִימִיהּ דְּרַב עַמְרָם חֲסִידָא הֲוָה לָהּ מְלוֹנָא דִּשְׁטָרַאי, כִּי קָא שָׁכְבָא אֲמַרָה: לֵיהֱוֵי לְעַמְרָם בְּרִי; אָתֵי אֲחוּהּ לְקַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן, אֲמַרוּ לֵיהּ: וְהָא לָא מְשַׁךְ אֲמַר לְהוּ: דִּבְרֵי שְׁכִיב מְרַע בִּכְתוּבִין וְכִמְסוּרִין דָּמוּ. אַחֲתֵיהּ דְּרַב טוֹבִי בַּר רַב מַתָּנָה כְּתַבְתִּינְהוּ לְנִכְסָהּ לְרַב טוֹבִי בַּר רַב מַתָּנָה בְּצַפְרָא, לְפַנְיָא אֲתָא רַב אַחְדְּבוֹי בַּר רַב מַתָּנָה בָּעֵי לֵיהּ, אֲמַר לֵיהּ, הָשְׁתָּא אָמְרִי: מָר צוּרְבָא מֵרַבָּנַן וּמָר לָאו צוּרְבָא מֵרַבָּנַן כְּתַבְתִּינְהוּ נִיהֲלֵיהּ; אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן, אֲמַר לֵיהּ, הָכִי אָמַר שְׁמוּאֵל: כָּל שֶׁאֵילּוּ עָמַד חוֹזֵר, חוֹזֵר בְּמַתָּנָתוֹ. אַחֲתֵיהּ דְּרַב דִּימִי בַּר יוֹסֵף הֲוָה לָהּ פִּיסְקְתָא דִּפְרִדֵּיסָא, כָּל אִימַּת דַּהֲוָת חָלְשָׁא הֲוָה מַקְנְיָא לֵיהּ נִיהֲלֵיהּ,

איבעיא להו ספר תורה מאי — ואם תאמר: מאי קמיבעיא ליה? על כרחך הוא בכלל נכסים שאין להם אחריות דנקנין במשיכה, או נכסים שיש להם אחריות שנקנין בכסף בשטר בחזקה, דמי נפיק מביניא? ואומר רבינו יצחק: דאף על גב דהוי לענין קנייה בנכסים שאין להם אחריות, מכל מקום לאו הוי בכלל נכסים, לפי שאינו יכול למכרו אלא ללמוד תורה ולישא אשה, כדאמר בפרק בתרא דמגילה (כז, א). מפי רבי.

אפילו למאן דאמר מברחת קנה כו' — צריך לומר דמיירי במקצת נכסים, דאי בכל נכסים — פשיטא דלא קנה, כדמוכח בפרק "האשה שנפלו" (כתובות עט, א) דלא פליגי אלא במקצת נכסים, אבל בכל נכסים לא פליגי. **גליא** דעתה דמשום אינסובי הוא והא אינסיבא ואינרשה — וכן גורס רבינו חננאל. ואינו נראה לרבינו יצחק, דהא משמע דהוי טעמא משום דמיגרשא, אבל אם היתה תחת בעלה — קנה. ואילו בפרק "האשה שנפלו" (כתובות עט, א) משמע דאפילו כשהיא תחת בעלה לא קנגהו לוקח. דפריך התם: וכי מאחר דלא קנגהו לוקח — ליקנינהו בעל ומשני: תקנתא דרבנן שעשאוהו כגון שמכרתם. מידו יש לומר, דמכל מקום נהי דלא קני בעל ולוקח — מכל מקום ברשות המקבל מתנה הם, עד שתתגרש. מפי רבי.

מתה

מתה וקיימו חכמים את דבריה — פירוש: אלמא מתנת שכיב מרע במקצת לא בעי קנין.

ואם תאמר: לפי סברתו של מקשה, אמאי נקט מתה? אפילו בלא מתה נמי, כיון דמתנת שכיב מרע במקצת אינו חוזר, דהוי כמתנת בריא וכן יש להקשות בדרך דלקמן ד"תנו מנה לפלוני" ומת, כי לפי סברת המקשה אמאי נקט "ומת"? כי אין נראה לומר שיחלוק רבא במה שאומר הרי היא מתנת בריא, ולא יסבור שאם עמד אינו חוזר, אלא דבעי קנין — דהא שמעינן ליה לרב נחמן דאית ליה לעיל (קמה, ב) דמתנת שכיב מרע במקצת אינו יכול לחזור, גבי שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים רואין אם כמחלק מת כו' ויש לומר: דהוה מצי למימר "וליטעמיך". ובהרבה מקומות בתלמוד יש לומר "וליטעמיך" ואינו אומר. ועוד יש לומר: כיון דסובר המקשה דלא בעי קנין — הוא הדין נמי שסובר שיכול לחזור בו. אי הוה במתנת בריא — הוי במתנת בריא לגמרי, ומנין לנו לחלק בזה?

תנו גט לאשתי ושטר שחרור לעבדי ומת לא יתנו לאחר מיתה — הכי גרסינן: "תנו גט". ולא גרסינן "תן גט זה", ד"תן גט זה" — משמע שנתנו לו כבר, אבל "תנו" משמע שעדיין לא נתנו, אלא שמצוה להם ליתנו לו על ידי שליחות. ואי גרסינן "תן" — סתם לן תנא כרבי מאיר, דאמר בפרק קמא דגיטין (יב, ב): חוב הוא לעבד שיוצא מתחת יד רבו לחירות, הלכך לא קנה לו השליח. אי נמי, יש לומר דמתוקמא כרבנן דאמרי זכות הוא לו, ומיירי כגון שמראה לו ליתנו לו, ולא נטלו עד לאחר מיתה. אי נמי, נטלו לאלתר ולא זכה בשביל העבד. דהא דאמרינן בפרק קמא דגיטין (יג, א): כל האומר "תנר" כזבי — היינו בשנתנו מיד ליד. והא דקתני "תן גט זה" אשמועינן חידוש, שאף על פי שעשאו מחיים, והגט בעין, ומינה שלוחים כבר לתת הגט — כיון שניתן לאחר מיתה אינו גט, דאין גט לאחר מיתה. מיהו, אין נראה לרבינו יצחק לגרוס "זה". דאם כן היכי מצי דייק בתלמוד בדפרק קמא דגיטין (שם ע"ב) על הך משנה דלא מיתוקמא הך משנה בשכיב מרע, דאי בשכיב מרע לא הוה ליה למיתני "תנו" אלא "כתבו"? ואי תנא "זה" לאשמועינן חידוש דלא יתנו לאחר מיתה — אפילו הוה מתוקמא מתניתין בשכיב מרע [לא הוה ליה למיתני "כתבו"], כיון דמיירי שהגט הוא בעין. ואין נראה לומר דדייק מדהוה ליה למיתני "כתבו גט זה לאשתי ותנו שטר שחרור זה לעבדי" דהוי שמעינן דבשכיב מרע איירי, מדתני "כתבו" ומדתני "תנו שטר שחרור זה לעבדי" אשמועינן חידוש. דהא אין לו לתנא להשמיענו חידוש במה שהיה לו לשנות שני ענינים, שהרי יש לו לקצר ולשנות ולערב הכל יחד, ולא להאריך. ואם תאמר: מאי קא משמע לן דאין גט לאחר מיתה? הא כבר תנן ליה בפרק "מי שאחזו" (גיטין עב, א) דאין גט לאחר מיתה, ואמרינן נמי בריש כתובות (ב, ב): אי אשמועינן דאין גט לאחר מיתה — הא תנא ליה כו' ויש לומר: דמתניתין דהכא איצטריך, שאף על פי שמינה שליח בחייו ולאחר מיתה נמי עומד השליח במקומו ויכול לגרש, ששלוחו של אדם כמותו — קא משמע לן, דלא ידענינן הא ממשנה ד"מי שאחזו" (גיטין שם). ומההיא ד"מי שאחזו" שמעינן שאף על פי שנתן לה גט מחיים — אין גט לאחר מיתה. ואם תאמר: על הך דדייק בגיטין על הך משנה דהכא איירי בבריא, מדקאמר "תנו" ולא אמר "כתבו", ומנין לנו לדקדק דמיירי בבריא מדלא קאמר "כתבו"? דלמא הא דתנן "תנו" לאשמועינן דאפילו הכי אין כופין היורשין לשחרר, ולא אתא כרבנן דפליגי עליה דירושלמי בפרק קמא דגיטין, דקתני התם: "תנו שטר שחרור זה לעבדי" ומת, רבי אומר: לא זכה, וחכמים אומרים: זכה, וכופין את היורשין לקיים דברי המת. אמר רבי זירא: בסתם חולקים, מה אנו קיימים? אם באומר "שחררו" — אף רבי מודה, ואם באומר "כתבו ותנו" — אף רבנן מודו. אלא כן אנו קיימים, באומר "תנו", רבי אומר: האומר "תנו" כאומר "כתבו ותנו", רבנן אומרים: האומר תנו כאומר "שחררו". ויש לומר: דלא נחתא מתניתין לאשמועינן דמצוה לקיים דברי המת דתשמע אם כופין היורשים אם לאו, דלא נחתא אלא לאשמועינן שלא יתנו שלוחים שבמקומו גט לאחר מיתה.

תנו מנה לפלוני ומת יתנו לאחר מיתה — אומר רבינו יצחק: דלמאן דמוקי בגמרא הך משנה בשכיב מרע — אתי שפיר והוי סיפא דומיא דרישא. והשתא מיירי כולה מתניתין בענין אחד, [ומחלק] בין צוואת שכיב מרע בשטר לצוואת ממון, דבשטר אין מועיל צוואתו לאחר מיתה כמו בממון. ואף על פי שלא דמו לגמרי, לפי שהשטר שרוצה ליתן לאחר מיתה אין בעולם, והמנה בעולם, מכל מקום כיון דבשעת מיתה שניהם בעולם — דמו אהדדי קצת. אבל למאן דמוקי לה התם בבריא ובמעמד שלשתן, קשה, דהשתא לא הוי רישא דומיא דסיפא

וְכִי קָיְימָא הַוַּת הָדְרָא בָּהּ. זִימְנָא חֲדָא חָלְשָׁא, שְׁלַחָה לֵיהּ: תָּא קְנֵי, שְׁלַח: לָא בָּעֵינָא. שְׁלַחָה לֵיהּ: תָּא קְנֵי כָּל הֵיכָא דְּבָעֵית. אֲזַל שַׁיְּירָהּ וְקָנוּ מִינָּהּ. כִּי קָיְימָא הַדְרָא בָּהּ, אֲתַאי לְקַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן, שָׁלַח לֵיהּ: תָּא. לָא אֲתָא, אֲמַר: מַאי אִיתֵי? הָא שַׁיְּירָהּ וְקָנוּ מִינָּהּ. שְׁלַח לֵיהּ: אִי לָא אָתֵית, מְחֵינָא לָךְ בְּסִילְוָא דְּלָא מַפֵּיג דָּמָא. אֲמַר לְהוּ לְסָהֲדֵי: הֵיכִי הָוֶה מַעֲשֶׂה? אֲמַרוּ לֵיהּ, אֲמַרָה הָכִי: וַוי דְּקָא מִיתָה הַהִיא אִיתְּתָא אֲמַר לְהוּ: אִם כֵּן הָוָה מְצַוֶּה מֵחֲמַת מִיתָה, וּמְצַוֶּה מֵחֲמַת מִיתָה - חוֹזֵר. אִיתְּמַר: מַתְּנַת שָׁכִיב מְרַע בְּמִקְצָת - אֲמַרוּהָ רַבָּנָן קַמֵּיהּ דְּרָבָא מְשְׁמֵיהּ דְּרָב זוּטְרָא בְּרֵיהּ דְּרַב נַחְמָן דַּאֲמַר מִשְׁמֵיהּ דְּרַב נַחְמָן: חֲרֵי הִיא כְּמַתְּנַת בָּרִיא, וַחֲרֵי הִיא כְּמַתְּנַת שָׁכִיב מְרַע; חֲרֵי הִיא כְּמַתְּנַת בָּרִיא - שֶׁאִם עָמַד אֵינוֹ חוֹזֵר, וַחֲרֵי הִיא כְּמַתְּנַת שָׁכִיב מְרַע - דְּלָא בָּעֲיָא קִנְיָן. אֲמַר לְהוּ רָבָא: לָאו אָמִינָא לְכוּ, לָא תִּיתְלוּ בּוּקֵי סְרִיקֵי בְּרַב נַחְמָן? הָכִי אֲמַר רַב נַחְמָן: חֲרֵי הִיא כְּמַתְּנַת בָּרִיא וְכוּ' - אֵיתִיבֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן: שַׁיֵּיר קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא - מַתְּנָתוֹ קַיֶּימֶת; מַאי לָאו דְּלָא קָנוּ מִינֵּיהּ? - לָא, דְּקָנוּ מִינֵּיהּ. - אִי הָכִי, אֵימָא סֵיפָא: לֹא שַׁיֵּיר קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא - אֵין מַתְּנָתוֹ קַיֶּימֶת; וְאִי דְּקָנוּ מִינֵּיהּ, אַמַּאי אֵין מַתְּנָתוֹ קַיֶּימֶת? אֲמַר לְהוּ, הָכִי אָמַר שְׁמוּאֵל: שָׁכִיב מְרַע שֶׁפָּתַב כָּל נְכָסָיו לַאֲחֵרִים, אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ - עָמַד חוֹזֵר, בְּיָדוּעַ שֶׁלֹּא הָיָה מְצַוֶּה אֶלָּא מֵחֲמַת מִיתָה. אֵיתִיבֵיהּ רַב מְשַׁרְשְׁיָא לְרָבָא: מַעֲשֶׂה בְּאִמָּן שֶׁל בְּנֵי רוֹכֶל שֶׁהָיְתָה חוֹלָה, וְאָמְרָה: תְּנוּ כְּבִינְתִי לְבִתִּי, וְהוּא בִּשְׁנֵים עָשָׂר מָנֶה, וּמֵתָה, וְקִיְימוּ דְּבָרֶיהָ - הָתָם בְּמְצַוֶּה מֵחֲמַת מִיתָה. אֵיתִיבֵיהּ רָבִינָא לְרָבָא: הָאוֹמֵר "תְּנוּ גֵּט זֶה לְאִשְׁתִּי" וְשִׁטַר שִׁחְרוּר זֶה לְעַבְדִּי" וּמֵת - לֹא יִתְּנוּ לְאַחַר מִיתָה; וּמַאי "תְּנוּ מָנֶה לְפְלוֹנִי" וּמֵת - יִתְּנוּ לְאַחַר מִיתָה? דִּלְמָא קָנוּ מִינֵּיהּ? דּוּמְיָא דְּגֵט, מַה גֵּט לָאו בַּר קִנְיָן, אַף הַאי נַמִי דְּלָא קָנוּ מִינֵּיהּ - הָתָם נַמִי בְּמְצַוֶּה מֵחֲמַת מִיתָה. רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ אָמַר: מְצַוֶּה מֵחֲמַת מִיתָה בְּעַלְמָא בָּעֲיָא קִנְיָן, וְכִי תַּנְיָא הָנֵי מִתְנֵיתָא - בְּמְחַלֵּק כָּל נְכָסָיו, דְּהָהִיא מַתְּנַת שָׁכִיב מְרַע שָׁוְיוּהָ. וְהִלְכְתָא: מַתְּנַת שָׁכִיב מְרַע בְּמִקְצָת בָּעֲיָא קִנְיָן, וְאַף עַל גַּב דְּמֵת; מְצַוֶּה מֵחֲמַת מִיתָה לָא בָּעֲיָא קִנְיָן, וְהוּא דְּמֵת; עָמַד חוֹזֵר, וְאַף עַל גַּב דְּקָנוּ מִינֵּיהּ.

איתמר:

כי הות קיימא הדרא בה — כדתנן: לא שייר קרקע כל שהוא — אין מתנתו מתנה. **תא וקני כל היכא דבעית** — בא עתה אלי וקנה השדה בקנין גמור בכל ענין שתרצה, שלא אוכל לחזור. **אתא ושייר וקנו מינה** — לא רצה לקבל כל השדה, אלא שייר לעצמה מעט, דהוה ליה מתנה מקצת ועל ידי קנין, דקים לן לקמן דלא מצית הדרא בה אלא אם כן מצוה מחמת מיתה, דמגלי דעתיה דמחמת מיתה קיהיב, ואי קאי — הדר ביה. **בסילוא דלא מבע דמא** — קוץ שמכאיב ואין יציאת דם ניכר בו, דהיינו נידוי. **אמרו ליה** — העדים. **אמרה** — כששילחה בשביל אחיה. **ווי כי מיתה הך איתתא** — ולא תראה את אחיה, שאינו רוצה לבא אלי. **אם כן מצוה מחמת מיתה היא** — וכל מצוה מחמת מיתה — חוזר, בין במתנה במקצת בין במתנה בלא שיור. ואפילו קנו מידו, אי קאי מחליו — הדר בכולהו, בידוע שלא היה קנין אלא מחמת מיתה, הואיל והיה מתאונן על מיתתו בעת צוואתו. והכי פסקינן לקמן. **איתמר מתנת שכיב מרע במקצת** — שלא היה בה קנין, והיא אותה מתנה ששנינו: שייר קרקע כל שהוא מתנתו מתנה, שאם עמד אינו חוזר. דכיון דהוי בה שיור — כך היה דעתו, שאם יעמוד לא יחזור, ולכך שייר לעצמו מה ששייר. **והרי היא כמתנת שכיב מרע** — שאין בה שיור, דלא בעיא קנין, ואם מת — קנה, ואם עמד — אינו חוזר. **ובעיא קנין** — וכיון דקנו מיניה — אם עמד אינו חוזר, דאיכא קנין ושיור. וכל שכן דאם מת — קנה. אבל בלא קנין — אפילו מת לא קנה, וכל שכן אם עמד חוזר. והכי פסקינן לקמן. **איתיביה רבא לרב נחמן** — ממתניתין: שייר קרקע כל שהוא כו' דהיינו מתנת שכיב מרע במקצת. **אימא סיפא אם לא שייר קרקע כל שהוא אין מתנתו מתנה** — אם יעמוד מחליו. ואם מת — קנה. **ואי דקנו מינה אמאי לא הויא מתנתו מתנה** — שאם יעמוד לא יחזור. בידוע שלא היה קנין אלא מחמת מיתה — הואיל ולא שייר, ואף על פי שלא צוה מחמת מיתה בהדיא. **ריבל** — שם אדם. **כבינתי** — בית נפש, *נושק"א בלעז. והוא לשון בבינות דרחלות במסכת שבת (נד, א), שמכבנין אותן למילת. **וקיימו חכמים את דבריה** — אף על פי דמתנת מקצת בלא קנין הואי, דמדקתני "דבריה" משמע דברים בלא קנין הוא. **התם במצוה מחמת מיתה** — שהזכירה דמדאגת מיתה היא מחלקת. דמצוה מחמת מיתה לא בעי קנין היכא דמת. בין איכא שיור בין ליכא שיור. והכי פסקינן לקמן.

מתנת

וְכִי קַיְימָא – ובזמן שהיתה עומדת מחוליה, הֲוָת הַדְּרָא בָּהּ – היתה חוזרת בה, כדין שכיב מרע שנתן את כל נכסיו, שאם עמד מחוליו חוזר בו. זִימְנָא חֲדָא חָלְשָׁא – פעם אחת חלתה, וְשָׁלְחָה לֵיהּ, תָּא קְנִי – שלחה שליח לאחיה רב דימי, שיבוא לקנות, שַׁלַּח, לֹא בָּעֵינָא – איני רוצה לקנות, כיון ששחש שתחזור בה, שָׁלְחָה לֵיהּ – השיבה לו, תָּא קְנִי כָּל הֵיכָא דְּבָעֵית – בא וקנה את השדה בקנין גמור בכל אופן שתרצה, כך שלא אוכל לחזור בי, אֲזַל שַׁיְירָהּ – הלך רב דימי ושייר לאחותו מקצת מהשדה כדי שיחשב 'מתנת שכיב מרע במקצת' שאין הנותן יכול לחזור בו מהמתנה אף לכשיעמוד מחוליו, וְקָנוּ מִינָּהּ – וגם עשה קנין על המתנה. כִּי קַיְימָא, הַדְּרָא בָּהּ – לאחר שעמדה מחוליה, שוב חזרה בה. אֲתָאי לְקַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן – באה אחותו של רב דימי בר יוסף לפני רב נחמן, ותבעה אותו שיחזיר לה את המתנה, שָׁלַח לֵיהּ רב נחמן לרב דימי תָּא – בוא, וְלֹא אָתָא – ולא בא, משום שאָמַר רב דימי בדעתו מַאי אֵיתֵי – לאיזה צורך אבוא הרי אין כאן שום דין ודברים, דְּתָא שַׁיְירָהּ וְקָנוּ מִינָּהּ – שהרי היה שיור במתנה, וגם היה קנין ואם כן הרי זו 'מתנת שכיב מרע במקצת', ופשוט שאינה יכולה לחזור בה. שָׁלַח לֵיהּ רב נחמן לרב דימי בר יוסף, אִי לֹא אָתֵית מְחֵינָא לָךְ בְּסִילְוָא דְּלָא מַצַּע דָּמָא – אם לא תבוא אבדה אותך בקוץ שמכאיב ואינו מוציא דם, כלומר אנדה אותך.

כשבא רב דימי, אָמַר לְהוּ רב נחמן לְמֶהֱוֵי – לעדים, הֵיכִי הֲוָה מַעֲשֶׂה – באיזה אופן היתה המתנה, אָמְרוּ לֵיהּ, אָמְרָה הָכִי – כך היא אמרה, כששלחה לקרוא לאחיה רב דימי, וַוי דְּקָא מִיתָּה הַהִיא אִיתְתָא – אוי לי שאני עומדת למות, ולא אראה את אחי, שאינו רוצה לבא אלי. אָמַר לְהוּ רב נחמן, אִם כֵּן הֲוָה, שהתאוננה על מיתתה בשעת המתנה, והראתה בדעתה שאינה נותנת אלא על דעת שתמות, הרי היא בגדר מְצַוֶּה מֵחֲמַת מִיתָּה, ואף על פי שעשתה קנין, הרי זה נחשב כאילו התנתה במפורש שאינה נותנת המתנה אלא על מנת שתמות, ומי שמְצַוֶּה את נכסיו לאחרים מֵחֲמַת מִיתָּה – מפני שסבר שעומד למות וניכר דבר זה מכלל דבריו, אפילו לא פירש שהוא נותן מחמת מיתה, אלא שהיה מתאונן על מיתתו, אף אם שייר במתנה ועשה קנין, חוֹזֵר.

הגמרא דנה בדין 'מתנת שכיב מרע במקצת': אִיתְּמַר, מַתָּנַת שְׁכִיב מֵרַע בְּמִקְצָת שלא עשה בה קנין, איזה דין יש לה. אֲמְרִיהָ רַבָּנַן קַמֵּיהּ דְּרָבָא, מְשַׁמֵּיהּ דְּמַר זוּטְרָא בְּרֵיהּ דְּרַב נַחְמָן, דְּאָמַר מְשַׁמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן, מתנת שכיב מרע במקצת חֲדֵי הִיא כְּמַתָּנַת בָּרִיא, וַחֲדֵי הִיא גם כְּמַתָּנַת שְׁכִיב מֵרַע. כלומר, חֲדֵי הִיא כְּמַתָּנַת בָּרִיא לענין זה שֶׁאִם עָמַד מחוליו אֵינוֹ חוֹזֵר בו, וכמבואר במשנתינו (קמו:), שכיון שנתן רק מקצת נכסים דעתו ליתן מתנה גמורה כמתנת בריא, וַחֲדֵי הִיא גם כְּמַתָּנַת שְׁכִיב מֵרַע שאין בה שיור, לענין זה דִּלֹּא בָּעֵיָא קִנְיָן – שאין מתנה זו צריכה קנין, ולכך אם מת קנה, ואם עמד מחוליו אינו חוזר, והטעם לכך, משום שאף במתנת שכיב מרע במקצת תיקנו חכמים שיוכל להקנות באמירה בלבד כדי שלא תטרף דעתו.

אָמַר לְהוּ רָבָא לאותם חכמים, לָאו אֲמַרְתְּ לְכוּ – וכי לא אמרתי לכם שֶׁלֹּא תִּיתְלוּ בּוּזְקֵי קְרֵיקֵי [–כדים ריקים] בְּרַב נַחְמָן, כלומר אל תתלו ברב נחמן דברים שאין בהם טעם, אלא הָכִי אָמַר רַב נַחְמָן, מתנת שכיב מרע במקצת חֲדֵי הִיא כְּמַתָּנַת בָּרִיא לכל דבר, וּבָעֵיָא קִנְיָן – וצריכה קנין, ואם לא עשה קנין, לא קנה המקבל אף כשמת הנותן לבסוף.

רבא מקשה על שיטת רב נחמן שמתנת שכיב מרע במקצת צריכה קנין: אִיתְּמַר רָבָא לְרַב נַחְמָן, שנינו במשנתינו (קמו:) ששכיב מרע שנתן את נכסיו במתנה, אם שַׁיֵּיר קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא, מַתָּנָתוֹ קַיֶּמֶת, ואינו יכול לחזור בו. ודייק רבא, מַאי לָאו – האם לא מדובר במשנה באופן דִּלֹּא קָנוּ מִינֵּיהּ – שלא עשו קנין, ומבואר במשנה שאף מתנת שכיב מרע במקצת קונה בלי קנין. דחה רב נחמן: לֹא, אין מדובר באופן זה, אלא בְּדָקָנוּ מִינֵּיהּ – כשעשו קנין.

רבא מקשה על הדחיה: אִי הָכִי – אם כן שמשנתינו עוסקת באופן שעשו קנין, אֵימָא סֵיפָא, מתנת שכיב מרע, אם לֹא שִׁייֵר קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא, ועמד מחוליו, אֵין מַתָּנָתוֹ קַיֶּמֶת, ואין מתנתו מתנה אלא אם כן מת לבסוף. וְאִי דָּקָנוּ מִינֵּיהּ, קשה, אַמַּאי אֵין מַתָּנָתוֹ קַיֶּמֶת, הרי בין שעשה קנין יש להחשיבה כמתנת בריא, שאינו חוזר בה. אָמַר לֵיהּ רב נחמן, הָכִי אָמַר שְׁמוּאֵל, שְׁכִיב מֵרַע שֶׁכָּתַב כָּל נְכָסָיו לַאֲחֵרִים, אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ, דינו במתנת שכיב מרע שאם עָמַד מחוליו חוֹזֵר, שכיון שנתן את כל נכסיו ולא שייר לעצמו כלום, אף שלא פירש שנותן מחמת מיתה בְּיָדוּעַ לנו שֶׁלֹּא הָיָה מְצַוֶּה אדם זה ליתן את נכסיו לאחרים, אֶלָּא מֵחֲמַת מִיתָה, ודעתו היתה שאם לא ימות תתבטל המתנה.

הגמרא ממשיכה להקשות על מה שרבא אמר בדעת רב נחמן: אִיתְּמַר רַב מַשְׁרְשִׁיָא לְרָבָא, שנינו במשנה להלן (קנז:) מַעֲשֶׂה בְּאִמָּן שֶׁל בְּנֵי רוֹכֵל [–שם אביהם], שֶׁהָיְתָה חוֹלָה ונוטה למות, וְאָמְרָה, תְּנוּ כְּבִיעָתִי [–תכשיט, כמין קרס של מתכת העשוי לחבר שולי הבגד בזמן הלבישה] לְבִתִּי, וְהוּא – אותה הכבינה, שוויה בְּשָׁנִים עָשָׂר מָנֶה – אלף ומאתים זוז. וּמֵתָה, וְקִיְימוּ חכמים את דִּבְרֶיהָ ונתנו את הכבינה לבתה, ומלשון זו שקיימו חכמים 'דבריה' משמע שהיה זה דברים בלבד ללא קנין, ומסתבר שמלבד אותה כבינה היו לה נכסים נוספים, ואם כן אין זו אלא מתנה במקצת, וקשה על שיטת רב נחמן, הסובר שמתנת שכיב מרע במקצת צריכה קנין.

מתרצת הגמרא: אין להביא ראיה מאותו המעשה, כיון דְּהָתָם, באותו המעשה מדובר בְּמְצַוֶּה מֵחֲמַת מִיתָה – שהזכירה בשעת המתנה שהיא נותנת מתנה זו לבתה מחמת שהיא נוטה למות, והמצוה מחמת מיתה, אף אם שייר במתנה, קונה באמירה בלבד.

רבינא מקשה על רבא ממשנה: אִיתְּמַר רָבִינָא לְרָבָא, שנינו במשנה (גיטין יג.) אדם הָאוֹמֵר תְּנוּ גֵּט זֶה לְאִשְׁתִּי, וְכן אם אמר תנו שְׁטַר שִׁחְרוּר זֶה לְעַבְדִּי, ונמצא שמינה אותם שלוחים למסור גט שחרור לאשתו או לעבדו, וּמֵת המשלח לפני שמסרו את השטר, הדין הוא שלֹא יִתְּנוּ את הגט או את שטר השחרור לְאַחַר מִיתָה, שאין גט לאחר מיתה, כיון שהגט חל רק אחרי שבא ליד האשה, ואז אין היא אשתו והעבד אינו עבדו. אך האומר תְּנוּ מָנֶה לְפְלוֹנִי, וּמֵת, יִתְּנוּ את המנה לְאַחַר מִיתָה, משום שתיקנו חכמים שמתנת שכיב מרע חלה בדיבור בלבד.

מבררת הגמרא את הקושיא: וּמַאי – ומנין שהמשנה עוסקת באופן דִּלֹּא קָנוּ מִינֵּיהּ, דּוּמְיָא דְּגֵט – מזה שהמשנה כתבה דין זה בסמוך לדין של גט, יש ללמוד מַה לְגֵט, לַאו בַּר קִנְיָן – לא מדובר באופן שעשו קנין סודר, שהרי אין גט נקנה בסודר, אַף הָאי נַמִּי דִּלֹּא קָנוּ מִינֵּיהּ – אף בדין של שכיב מרע שמוזכר במשנה מדובר בשלא עשו קנין. ומבואר אם כן במשנה זו שיכול השכיב מרע להקנות בדיבור בלבד, אף על פי שהקנה רק מקצת מנכסיו.

דוחה הגמרא: הָתָם נַמִּי מדובר בְּשכיב מרע הַמְצַוֶּה מֵחֲמַת מִיתָה, ולכך אף אם שייר במתנה יכול להקנות באמירה בלבד.

הגמרא מביאה תירוץ נוסף ליישב את שתי המשנויות: רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ אָמַר, אכן אדם הַמְצַוֶּה מקצת נכסיו לאחרים מֵחֲמַת מִיתָה, ומה ששנינו במשנה זו ובמשנה לקמן (קנז:) לגבי בני רוכל, שאין צריך קנין, היינו בְּמְחַלֵּק כָּל נְכָסָיו לאחרים, דְּהַהִיא מַתָּנַת שְׁכִיב מֵרַע שַׁוְיוּהָ – שבאופן זה שחילק את כל נכסיו, תיקנו חכמים שיועיל מדין מתנת שכיב מרע.

הגמרא פוסקת את ההלכה: וְהִלְכְתָא כרבא שמַתָּנַת שְׁכִיב מֵרַע בְּמִקְצָת, בָּעֵיָא קִנְיָן, וְאַף עַל גַּב דְּמֵת הנותן לבסוף. והַמְצַוֶּה נכסיו לאחרים מֵחֲמַת מִיתָה – מפני שסבר שעומד למות וניכר דבר זה מדבריו, אפילו שלא פירש שהוא נותן מחמת מיתה, לֹא בָּעֵיָא קִנְיָן, וְהוּא דְּמֵת – ודווקא כשמת הנותן לבסוף, אבל אם עָמַד מחוליו חוֹזֵר בו ממתנתו, וְאַף עַל גַּב דְּקָנוּ מִינֵּיהּ.

זה שיהי' הוי' אלוקינו עמנו כאשר היה עם אבותינו (יהי בלשון בקשה וגם בלשון הבטחה) הוא הגם שאין אנו יכולים להידמות לאבותינו.
ממאמר שבת פרשת קרח תשכ"ד

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בענין שכיב מרע שנתן מתנה, ועשה קנין: אִיתְּמַר, מַתְּנַת שְׁכִיב מְרַע, שנתן את כל נכסיו לאחרים במתנה, שנתבאר לעיל (קמז.) שקונה בדיבור בלבד ואינו צריך קנין, שֶׁפָּתוּב בָּהּ – בשטר המתנה שנעשתה בקִנְיָן סודר, האם היא שונה ממתנת שכיב מרע ללא קנין. בִּי רַב מְשַׁמְיֵה דְּרַב אָמְרֵי – בבית מדרשו של רב אמרו בשמו, אַרְכְּבֵיהּ אַתְרֵי רֵיכְשֵׁי – הרכיבו על שני בהמות, כלומר, חזוק את מתנתו בשני חיזוקים, וכפי שיתבאר להלן. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, לֹא יָדַעְנָא מַאי אֲדוֹן בָּהּ – איני יודע כיצד יש לפסוק את ההלכה בנידון זה, וכמו שיבואר.

הגמרא מבארת את המחלוקת: בֵּי רַב מְשַׁמְיֵה דְּרַב אָמְרֵי, אַרְכְּבֵיהּ אַתְרֵי רֵיכְשֵׁי, – היינו שֶׁהֲרֵי הִיא כְּמַתְּנַת בָּרִיא וְהֲרֵי הִיא גם כְּמַתְּנַת שְׁכִיב מְרַע. הֲרֵי הִיא כְּמַתְּנַת בָּרִיא לענין זה שֶׁאִם עָמַד השכיב מרע מחוליו אֵינוֹ חוֹזֵר, כדין בריא שנתן מתנה שאינו חוזר בו לעולם. וְהֲרֵי הִיא גם כְּמַתְּנַת שְׁכִיב מְרַע לענין זה שֶׁאִם אָמַר השכיב מרע 'חֲלוֹאָתוֹ לְפְלוֹנִי' – אני נותן לפלוני את החוב שחייב לי אדם מסוים, חֲלוֹאָתוֹ קנויה לְפְלוֹנִי, ויפרע הלוה למקבל המתנה, כיון שיש לו גם כח של מתנת שכיב מרע, שאילו בריא אינו יכול להקנות מלוה על פה, מפני שמעות החוב ניתנו להוצאה ואינם בעין, ולפיכך לא יכול לחול בהם קנין.

וּשְׁמוּאֵל אָמַר, לֹא יָדַעְנָא מַאי אֲדוֹן בָּהּ – איני יודע כיצד יש לדון את ההלכה במתנה זו, שכיון שהיה יכול להקנות באמירה בלבד ועשה קנין, יש לחשוש שֶׁמָּא לֹא נָמַר השכיב מרע בדעתו לְהַקְנוֹתוֹ באמירה כדין השכיב מרע, אֶלָּא חפץ להקנותו בִּשְׁטָר כלומר בקנין סודר שנכתב בשטר, ויש לחשוש שאף על פי שעשה קנין אין דעתו להקנות במתנת בריא שיחול מעכשיו, אלא לאחר מיתה כמתנת שכיב מרע, וְאֵין קנין שנכתב בִּשְׁטָר יכול לחול לְאַחַר מִיתָה, כיון שמיד שמת קנו היורשים את הנכסים ושוב אין חלה המתנה כלל.

הגמרא מקשה סתירה בדברי רב ושמואל: וְרָמֵי דְּרַב אַדְּרַב, וְדִשְׁמוּאֵל אַדִּשְׁמוּאֵל – יש להקשות שרב ושמואל סותרים דבריהם, דְּשָׁלַח רַבִּין מַשְׁמֵיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ, הָווּ יָדְעֵי – היו יודעים, שֶׁשָּׁלַח רַבִּי אֶלְעָזָר לַגּוֹלָה, מְשׁוּם רַבֵּינוּ – בשם רב, שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר כִּתְבוּ וּתְנוּ מָנֶה לְפְלוֹנִי, וּמֵת, אֵין כּוֹתְבִין וְנוֹתְנִין לאחר מותו, משום שיש לחשוש שֶׁמָּא לֹא נָמַר בדעתו לְהַקְנוֹתוֹ אֶלָּא לכשיכתוב בִּשְׁטָר, וְאֵין שְׁטָר לְאַחַר מִיתָה יכול לחול לְאַחַר מִיתָה, משום שבאופן שמקנה בשטר לא תיקנו חכמים שיהיו דברי השכיב מרע ככתובין וכמסורין. ממשיכה הגמרא להקשות: וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, הִלְכָתָא, כּוֹתְבִין וְנוֹתְנִין אף לאחר מיתת השכיב מרע, שכיון שציוה השכיב מרע לכתוב את המתנה בשטר, כוונתו ליפות את כח המקבל. מסיימת הגמרא: קָשְׁיָא דְּרַב אַדְּרַב – דברי רב סותרים זה את זה, שלענין שכיב מרע שאמר כתבו ותנו מנה לפלוני ומת, סובר רב שאף על פי שייפה השכיב מרע את כחו של המקבל, דעתו שתחול המתנה לאחר מיתה, ואילו ב'מתנת שכיב מרע שכתוב בה קנין' סובר רב שכוונת הנותן במה שעשה קנין ליתן למתנה גם כח של מתנת בריא, לענין שחל מחיים ואינו יכול לחזור בו, וכן קָשְׁיָא דִּשְׁמוּאֵל אַדִּשְׁמוּאֵל, שהרי לענין שכיב מרע שאמר כתבו ותנו מנה לפלוני ומת, אמר שמואל שכיון שציוה השכיב מרע לכתוב את המתנה בשטר, כוונתו ליפות את כח המקבל, ולפיכך כותבים ונותנים אף לאחר מיתתו, ואילו ב'מתנת שכיב מרע שכתוב בה קנין' סובר שמואל שיש לחשוש שמא לא גמר בדעתו להקנות אלא לאחר מיתה.

מתרצת הגמרא: דְּרַב אַדְּרַב לָא קָשְׁיָא, משום שיש לפרש הָא – דברי רב, ש'ארכביה אתרי רכשי', ויש למתנה גם כח של מתנת בריא, נאמרו באופן דְּקָנוּ מִינֵיהּ – שעשו קנין סודר על המתנה, שמסתבר שכוונתו לחזק את המתנה שיהיה לה גם כח של מתנת בריא. ואילו הָא – דברי רב לענין שכיב מרע שאמר כתבו ותנו, שאין כותבים ונותנים, נאמרו באופן דְּלָא קָנוּ מִינֵיהּ, אלא רק אמר 'כתבו ותנו', שבאופן זה יתכן שכוונת הנותן שהקנין יחול לאחר מיתה.

וכן דִּשְׁמוּאֵל אַדִּשְׁמוּאֵל לָא קָשְׁיָא, משום שדברי שמואל לענין שכיב מרע שאמר כתבו ותנו, שכותבים ונותנים, נאמרו בְּמִיפֵּה אָת – באופן שקנו ממנו כדי ליפות כח המקבל, כגון שאמר להם לכתוב בשטר 'וקנינא מיניה מוסיף על מתנתא דא' [וקנינו ממנו בקנין להוסיף על מתנה זו], שאכן כוונתו להקנות בתקנת חכמים באמירה, אלא שהוסיף קנין כדי להקנות בלב שלם.

הגמרא מבררת את שיטתו של שמואל בענין זה: יָתִיב רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אַחוֹרֵיהּ דְּרָבָא, וְיָתִיב רָבָא קַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן, וְקָא בָּעֵי מִינֵיהּ – ושאל אותו, מִי [–וכי] אָמַר שְׁמוּאֵל לגבי מתנת שכיב מרע שעשה קנין, שיש לחשוש שֶׁמָּא לֹא נָמַר לְהַקְנוֹתוֹ אֶלָּא בִּשְׁטָר, וְאֵין שְׁטָר לְאַחַר מִיתָה, וְהָא אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל, שְׁכִיב מְרַע שֶׁכָּתַב כָּל נְכָסָיו לַאֲחֵרִים, אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ, דינו במתנת שכיב מרע שאם עָמַד מחוליו חוֹזֵר,

---

אגרות קודש

ב"ה, כ"ד סיון, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מעש"ק, בו כותב אודות הסברא לנסוע ל... ושואל דעתי אם לחשוב שמה אודות הסתדרות בכלל ושידוך בפרט, ונכון הדבר, ויה"ר שיהי' בהצלחה ויבשר טוב.

ובודאי למותר לעוררו שצריך להתעסק גם שם בהפצת המעיינות חוצה, מבלי התחשב כמה זמן בדעתו לשהות שם, וכיודע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע בכגון דא, אשר משכן ד' מקימים היו אותו בכל הפרטים והדיוקים, אילו באותן הנסיעות בהמקומות שהי' הענין מערב עד בקר, ונעלה הענן בקר ונסעו, ובפרט שבכגון דא מוסיף זה הצלחה גם בעניניו הפרטים.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר

מתנת שכיב מרע שכתוב בה קנין כי רב אמרי ארכביה כו' — על כרחך בכותב כל נכסיו פליגי רב ושמואל. דאי במתנת שכיב מרע במקצת שכתב בה קנין פליגי — בהדיא הוה ליה למימר: מתנת שכיב מרע במקצת כו'. ועוד, הא תנן מתניתין סתמא: שייר קרקע כל שהוא מתנתו מתנה, ולא מפליג בין כתב בשטר קנין בין לא כתבו בתוכו, והיאך אמר שמואל: לא ידענא מאי אידון בה, ולא קנה? הא כיון דכתיב בה קנין, ומתנת מקצת היא — על כרחך קתני מתניתין הרי היא מתנה וכן פירש רבינו חננאל. ועוד: הא פסקנא לדברי הכל הלכתא דמתנת שכיב מרע במקצת בעיא קנין, והרי היא מעתה כמתנת בריא לגמרי, ואינו יכול לחזור בו אפילו כשעומד. ואם אין בה קנין — אינה כלום, ואפילו אם מת לא קנה. ולא הוה ליה לגמרא לקובעה אחר הפסק. ועוד, מדרמינן עלה לקמן מדרב יהודה אמר שמואל: שכיב מרע שכתב כל נכסיו כו', מכלל דהא נמי בכותב כל נכסיו מיירי. **שכתוב בה קנין** — והוא הדין אם אין כתוב קנין בתוך השטר,, או אפילו אין כאן השטר כלל, אלא שכיב מרע שהזכיר צוואת שכיב מרע בשחלק כל נכסיו, וגם הקנה אותם בקנין סודר למקבל מתנה. אבל אורחא דמלתא נקט, שדרך לכתוב הצוואות והקניינין בשטר, כדי שלא תשתכח הצוואה. ואפילו לשמואל דאמר: לא ידענא מאי אידון בה, שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר — הוא הדין אם לא נכתב הקנין בתוך השטר, וכדבעינן לפרושי בסמוך. וראיה לדבר מהא דרמינן עלה בסמוך מהא דאמר רב יהודה אמר שמואל: שכיב מרע שכתב כל נכסיו אף על פי שקנו מידו כו' — והיינו בקנין בעלמא, בלא כתיבה בשטר, מיירי. **ארכביה אתרי ריכשי** — כמו "רוכבי הרכש" (אסתר ח) "המרכבה לרכש" (מיכה א). כלומר, הטיל שתי כוחות לצורך מתנה זו; על ידי שכתב בה "בדקציר ורמי בערסיה" וכל לשון שכיב מרע — נתן בה כח שכיב מרע, כדמפרש לקמיה. ועל ידי קנין שכתוב בה, שאינו צריך בצוואת שכיב מרע אלא במתנת בריא — נתן לו כח מתנת בריא, שאם עמד אינו חוזר. דכיון דדברי שכיב מרע כבכתובין וכמסורין דמו, ולענין מיקנא לאחר מיתה לא צריך קנין — הלכך לייפות כחו של מקבל מתנה הקנה בקנין, כדי שלא יוכל לחזור בו, אפילו אם יעמוד מחליו. **שאם אמר הלואתו לפלוני** — בזאת המתנה, אם נתן לו הלואה שחייב לו איש אחר, אף על גב דליכא מעמד לשתן — קנה. דקיימא לן [גיטין] (יג, א): "מנה לי בידך, תנהו לפלוני" במעמד לשתן קנה, לא שנא מלוה ולא שנא פקדון. והכא קני בצוואת שכיב מרע, ואף על גב דליכא במעמד לשתן. **לא ידענא מאי אידון בה** — דלמא לא קנה כלל אפילו אם מת. דכיון דהוה קני באמירה בעלמא בצוואת שכיב מרע, הואיל וליכא שיור נכסים — למה לי תו לאקנויי בסודר? הלכך איכא למימר מיהדר הדר, ועקר ממנה כח מתנת שכיב מרע, ואינו רוצה שיקנה באמירה בעלמא אלא בקנין סודר, ומה הוא מקנה לו בהאי קנין — מתנת שכיב מרע הוא מקנה לו, דהיינו לאחר מיתה, ואין שטר לאחר מיתה אלא אם כן הקנה לו מחיים. אי נמי, אין הקנין כתוב בשטר וגם השטר לא נכתב כלל, אלא שצוה ונתן מחיים כל נכסיו בצוואת שכיב מרע ומקנה בסודר — אין קנין תופס, שלא נתכוין להקנות אלא לאחר מיתה. דמיד בשמת נפלו נכסים קמי יורשין, ותו לא חיילא מתנתו. **אין כותבין ונותנין** — לאחר שמת, שמא לא גמר להקנות לו בעל פה אלא עד שיכתוב השטר, ושטר שנכתב לאחר מיתה לאו כלום הוא. דלענין שטר לא אמור רבנן דברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמו, אלא לענין מתנת ממון, דאי אמר "תנו" — נותנין אף לאחר מיתה. **הלכתא כותבין ונותנין** — דלייפות כחו של מקבל מתנה צוה לכתוב. **קשיא דרב אדרב קשיא דשמואל אדשמואל** — דלעיל אמר רב: בתר אומדנא דייפוי כחו של מקבל מתנה אזלינן, ושמואל אמר: אין שטר לאחר מיתה, והכא קאמר איפכא. **הא דקנו מיניה** — כדאמרן, שכתוב בה קנין, והוא הדין לקנין בלא כתיבה. וכיון דאקני בקנין — לייפות כחו הוא דעבד. **במיפה את כחו** — כדלקמן: "וקנינא מיניה מוסיף על מתנה דא" — ייתור לשון לייפות כחו הוא. והכי נמי בצוואתו שאמר "כתבו ותנו" פירש שיכתבו בשטר ההוא ייפוי כח דקנין, דמוסיף על מתנתא.

בידוע

מתנת שכיב מרע שכתוב בה קנין — פירש רבינו שמואל: דמיירי בשכתב לו כל נכסיו. והוא הדין בלא שטר, אלא שהקנה לו, אמרינן דאין קנין לאחר מיתה לשמואל. והביא ראיה מדפריך לה לקמן מהא מילתא דשמואל דאמר: שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים, אף על פי שקנו לו כו'. ואין נראה לרבינו יצחק בר מאיר, דאם כן מתניתין דקתני: שכיב מרע ששייר קרקע כל שהוא מתנתו מתנה — במאי מיירי לרב? אי שלא בקנין — אמאי מתנתו מתנה? והא קיימא לן לעיל דבעי קנין. ואי בקנין, אם כן סיפא דקתני: לא שייר קרקע כל שהוא אין מתנתו מתנה — והא אית ליה לרב הכא דמתנתו מתנה בקנין ועוד, דלשמואל דאמר אין גט לאחר מיתה — הוא הדין נמי דאין קנין לאחר מיתה, אם כן מתניתין דקתני: שייר קרקע כל שהוא מתנתו מתנה — היינו בקנין, איך יועיל לשמואל כלום? הלא שמא לא גמר להקנותו אלא לאחר מיתה ודוחק הוא להעמיד משנתנו במייפה כחו, וכגון שאמר, דבסמוך לא משמע הכי. ועוד קשה: מדפסיק גמרא דהלכתא מתנת שכיב מרע במקצת בעיא קנין ואם עמד אינו חוזר, משמע: הא בכולה, אם עמד — חוזר, ואפילו על ידי קנין. והא ליתא לרב, דאית ליה דקנין אלים כל כך בכל נכסיו כמו במתנת בריא ועוד קשיא: דוחק גדול הוא שהגמרא אינו אומר אלא שטר, והוא אמר דהוא הדין נמי קנין בלא שטר. ועוד, דלספרים דגרסינן לקמן: וכגון דכתב ליה "וקנינא מיניה מוסיף על מתנתא" — דמשמע שבתוך השטר כתב לו כן. מיהו, יש ספרים דגרסינן לקמן: כגון דאמר ליה "וקנינא מיניה" כו'. ונראה לרבינו יצחק לפרש דמיירי בשטר דוקא. והיינו טעמא דרב: שסובר שלכך כתב לו קנין בתוך השטר — לאלומי כחו יותר, שאפילו בכל נכסיו אם עמד אינו חוזר, כיון שכתב לו בתוך השטר. ושמואל סבר דשטר זה אינו אלא מגרע כחו, כי אף על פי שיש בו קנין — אין בו בכך ייפוי כח, אלא יש לנו לומר שלא גמר להקנותו אלא בשטר כו'.

ורמי

אִיתְמַר: מַתְּנַת שְׁכִיב מְרַע שֶׁפָּתוּב בָּהּ קִנְיָן - רַב רַב מְשַׁמְיָה דְּרַב אָמְרִי: אַרְכְּבֵיהּ אַתְרֵי רִיכְשֵׁי, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: לָא יָדַעְנָא מַאי אִדּוּן בָּהּ. בֵּי רַב מְשַׁמְיָה דְּרַב אָמְרִי: אַרְכְּבֵיהּ אַתְרֵי רִיכְשֵׁי, חֲרֵי הֵיא כְּמַתְּנַת בָּרִיא, חֲרֵי הֵיא כְּמַתְּנַת שְׁכִיב מְרַע; חֲרֵי הֵיא כְּמַתְּנַת בָּרִיא - שֶׁאִם עָמַד אֵינוֹ חוֹזֵר, חֲרֵי הֵיא כְּמַתְּנַת שְׁכִיב מְרַע - שֶׁאִם אָמַר הַלְוָאָתוֹ לְפְלוֹנִי - הַלְוָאָתוֹ לְפְלוֹנִי. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: לָא יָדַעְנָא מַאי אִדּוּן בָּהּ, שֶׁמָּא לֹא גָּמַר לְהַקְנוֹתוֹ אֶלָּא בִּשְׁטָר, וְאֵין שְׁטָר לְאַחַר מִיתָה. וְרַמֵּי רַב רַב מְשַׁמְיָה דְּרַב אַדְּרַב, וְדִשְׁמוּאֵל אַדִּשְׁמוּאֵל; דִּשְׁלַח רַבִּין מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ, הֲווּ יָדְעֵי שֶׁשְּׁלַח רַבִּי אֶלְעָזָר לְגָוְלָה מִשּׁוּם רַבֵּינוּ: שְׁכִיב מְרַע שֶׁאָמַר "כִּתְבוּ וְתְנוּ מָנֶה לְפְלוֹנִי" וּמֵת - אֵין כּוֹתְבִין וְנוֹתְנִין, שֶׁמָּא לֹא גָּמַר לְהַקְנוֹתוֹ אֶלָּא בִּשְׁטָר, וְאֵין שְׁטָר לְאַחַר מִיתָה; וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, הִלְכְתָא: כּוֹתְבִין וְנוֹתְנִין; קַשְׁיָא דְּרַב אַדְּרַב, קַשְׁיָא דִּשְׁמוּאֵל אַדִּשְׁמוּאֵל - דְּרַב אַדְּרַב לָא קַשְׁיָא: הָא דְּקָנוּ מִינֵּיהּ, הָא דְּלָא קָנוּ מִינֵּיהּ; דִּשְׁמוּאֵל אַדִּשְׁמוּאֵל לָא קַשְׁיָא: בְּמִיפֶּה אֶת כֹּחוֹ. יְתֵיב רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אַחוֹרֵיהּ דְּרָבָא, וְיָתֵיב רָבָא קַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן קָא בָּעֵי מִינֵּיהּ, מִי אָמַר שְׁמוּאֵל: שֶׁמָּא לֹא גָּמַר לְהַקְנוֹתוֹ אֶלָּא בִּשְׁטָר וְאֵין שְׁטָר לְאַחַר מִיתָה? וְהָא אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: שְׁכִיב מְרַע שֶׁפָּתַב כָּל נְכָסָיו לַאֲחֵרִים, אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ - עָמַד חוֹזֵר,

בידוע

ורמי דרב אדרב כו'. ומשני: דרב אדרב לא קשיא, התם דקנו מיניה. פירוש: דקנו מיניה בתוך השטר, ולכך יש ייפוי כח יותר. אבל לא קנו מיניה בתוך השטר — אין כאן ייפוי כח יותר. ומה שהביא רבינו שמואל ראיה דהוא הדין בלא שטר, מדפריך עלה בסמוך מדרב יהודה אמר שמואל: שכיב מרע כו' — לאו ראיה היא, דאיבא למימר דהכי פריך: ומי אמר שמואל שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר כו'? והא אמר שמואל: שכיב מרע שכתב כל נכסיו, אף על פי שקנו מידו, אם עמד — חוזר, אבל אם מת — אינו חוזר. ואף על גב דליכא קנין בשטר, מכל מקום היה לנו לחשבו לשמואל גרעון כח, דהא אפילו לרב דאית ליה דקנין בשטר הוי ייפוי כח, היה סבור כאן שהוא גרעון כח, שיוכל לחזור בו אם עמד — כל שכן שמואל שסובר לעיל דקנין בשטר גרעון כח, שהיה לו לסבור גם כאן גרעון כח יותר ממה שהוא סבור לעיל, ואפילו לא עמד יחזור בו. כמו רב שסובר כאן גרעון כח יותר ממה שסובר למעלה, [קל וחומר לשמואל דלא גרע]. אבל דוחק הוא לומר דשמואל לא מפליג בין הקנה לו לכתב קנין בשטר, וטעמא דמתניתין משום ייפוי כח, כדפרישית לעיל. ולפי זה נראה לי, דכל דך שמעתתא אין צריך להעמיד כלל בכתב כל נכסיו כפירוש רבינו שמואל וכפירוש רבינו חננאל, אלא יכלו להעמידה בטוב במתנת שכיב מרע, [בין] במקצתה בין בכולה. דעל כרחך בכולה נמי איירי, מדפריך עלה משכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים כו'. וכל קושיות שפירש רבינו שמואל להעמידה במתנת שכיב מרע בכולה — אינם קושיות לפי זה. אלא יש לפרש דבמתנת שכיב מרע בכולה ובמקצת מיירי שפיר. ומאי דקיימא לן כשמואל — יש ללמוד שאין לכתוב במתנת שכיב מרע קנין. ומה שכתב הגאון בתקון שטרות "קנו מיניה בכל לשון של זכות" — נראה שהיה צריך לכתוב שם שום ייפוי כח, או "אף קנו ממנו" דמשמע טפי ייפוי כח, או שמא צריך לכתוב "וקנינא מיניה מוסיף על מתנתא דא". **כתב** וזיכה לזה וכתב וזיכה לזה — פירש רבינו שמואל: זיכה — שמסר לו את השטר. וקשה לרבינו יצחק בר מאיר: דאם כן, הא דקאמר כתב לזה וכתב לזה — היינו בלא מסירה, והיכי קאמר עלה דייתיקי מבטלת דייתיקי? והתנן לעיל בפרק "יש נוחלין" (קלה, ב): נמצאת דייתיקי קשורה לו על יריכו, וזכה בה אחד מן היורשים — אינה כלום ועוד, דאי במסירה — [לא] היה אמר רב שאינו יכול לחזור בו השכיב מרע, דאם לא כן תקשה לך מדאמר בסוף פרק קמא דבבא מציעא (יח, א): דייתיקי מתנה ושוברין הרי זה לא יחזיר, שאני אומר כתובים היו ונמלך עליהם שלא ליתנם. ודייק בגמרא (יט, א): טעמא דלא אמר "תנו", הא אמר "תנו" — נותנין. ורמינהי: דייתיקי ואפותיקי, אף על פי ששניהם מודים — לא יחזיר לא לזה ולא לזה ומוקי לה למתניתין התם דשכיב מרע יהבינן ניהליה, [דקאמר הא אמר תנו נותנין] — ליח ליה פסידא, דבתרייתא זכי, דהא הדר ביה מקמייתא. ולמה אין לנו לחוש דילמא יהבה לזה מתחלה ומסרה, דהשתא לא מצי תו הדר ביה? על כן נראה לפרש: כתב וזיכה – דלאו היינו מסר, שאפילו מסר לו יכול לחזור בו. אלא זיכה — היינו שזיכה בו את הנכסים, וכתב לו בשטר שזיכה לו על ידי אחר, אם מטלטלים הם, ואם מקרקעי — אמר לו: חזק וקני. והזכות כתב בתוך השטר. ופריך: והא איפליגו בה חדא זימנא, שהרי הזיכוי בתוך השטר במקום הקנין עומד, ואית ליה לרב לעיל דהוי כמתנת בריא, ואינו יכול לחזור בו ומידו, משמואל לא קשיא מידי, שהרי הוא אומר כאן דשני קנה, ואילו לעיל קאמר דאין שטר לאחר מיתה, ולא קנה כלל. אבל מרב פריך שפיר. ומשני: אי איתמר בההיא — בההיא קאמר רב משום דקנו מיניה, פירוש: הקנין כתוב בתוך השטר.

בְּיָדוּעַ שֶׁלֹּא הָיָה קִנְיָן אֶלָּא מֵחֲמַת הַמִּיתָה וְאַחֲוֵי לֵיהּ בְּיָדֵיהּ, וְאִשְׁתִּיק. כִּי קָם, אֲמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק לְרָבָא: מַאי אַחֲוֵי לָךְ? אֲמַר לֵיהּ: בְּמִיפָּה אֶת כֹּחוֹ. הֵיכִי דָּמֵי מִיפָּה אֶת כֹּחוֹ? אֲמַר רַב חִסְדָּא: "וְקָנִינָא מִינֵּיהּ מוֹסִיף עַל מַתָּנָתָא דָּא". פְּשִׁיטָא, כָּתַב לְזֶה וּכְתַב לְזֶה - שְׁכִיב מֵרַע שֶׁכָּתַב כָּל נְכָסָיו לְרֹאובֵן בְּמַתָּנַת שְׁכִיב מֵרַע, לֹא שָׁנָא בְּעַל פֶּה וְלֹא שָׁנָא בִּכְתָב, לְבָרֵר מַתָּנָתוֹ. וְחָזַר וְכָתַבוֹ אוֹ נָתַן לְשִׁמְעוֹן, אֲבָל לֹא מָסַר לְהוֹן אֶת הַשְּׁטָר. דְּיֵיתִיקֵי — שֶׁל שְׁנֵי מְבַטֶּלֶת דְּיֵיתִיקֵי שֶׁל רִאשׁוֹן. דְּשָׁכִיב מֵרַע יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ, הִלְכָךְ אַחֲרוֹן קָנָה, שֶׁהֲרֵי חָזַר בּוֹ מֵרִאשׁוֹן. דְּיֵיתִיקֵי — לְשׁוֹן מַתְּנַת שְׁכִיב מֵרַע, דַּאֲמַרִינַן: דָּא תַּהֲא לְמִיקַם וּלְמִיהֲוֵי, דִּדְבָרֵי שְׁכִיב מֵרַע כִּכְתוּבִים וְכִמְסוּרִין דָּמוּ. **כתב וזיכה לזה** — כְּתַב כָּל נְכָסָיו לִרְאוּבֵן וּמְסַר לוֹ אֶת הַשְּׁטָר לִרְאִיַּית זְכוּתוֹ. וְיֵשׁ לְשׁוֹנוֹת אֲחֵרִים, וְלֹא יִשְׁרוּ בְּעֵינַי. **רב אמר ראשון קנה** — דְּהָא זִיכָּה בְּקִנְיַן חָשִׁיב לֵיהּ, וְהֵרֵי הִיא כְּמַתְּנַת שְׁכִיב מֵרַע שֶׁכָּתַבוֹ בָּהּ קִנְיָן, דְּאַרְכְּבֵיהּ אַתְּרֵי רֵישֵׁי, וְאִפִּילּוּ אִם עָמַד אֵינוֹ חוֹזֵר. **ושמואל אמר שני קנה** — כְּדִין מַתְּנַת שְׁכִיב מֵרַע בְּכָל נְכָסָיו שֶׁאֵין בָּהּ קִנְיָן, וְאִם עָמַד — חוֹזֵר. וְאַמְרִינַן לְעֵיל: כָּל שֶׁאִם עָמַד חוֹזֵר — חוֹזֵר בְּמַתְּנָתוֹ, וְהִלְכָךְ שְׁנֵי קִנָּה. **והא איפליגו בה חדא זימנא** — לְעֵיל, בְּמַתְּנַת שְׁכִיב מֵרַע שֶׁכְּתוּב בָּהּ קִנְיָן, דְּרַב אָמַר: אַרְכְּבֵהּ אַתְּרֵי רֵישֵׁי, וְשְׁמוּאֵל אָמַר כּוֹ'. דְּסָבַר רַב דְּאִפִּילּוּ לְעִצְמוֹ נְמִי לֹא קָנָה, דְּאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ — הִלְכָךְ הָכָא רִאשׁוֹן נְמִי קָנָה. **אבל בהך** — בְּתַרְייתָא, דְּלָא קָנוּ מִינֵּיהּ, סְלָקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא דְּלָא הֲוֵי זִיכָּה כְּיִי כְּקִנְיָן, וְאֵימָא מוֹדֶה לִשְׁמוּאֵל (דְּשְׁנֵי קוֹנֶה, דְּאֵין כָּאן לֹא יִיפּוּי כֹּחַ) וְלֹא הוֹרְעַת כֹּחַ דִּשְׁמוּאֵל, דְּנִימָא: לֹא יָדְעִנָא מַאי אִידָּן בָּהּ, כְּדַאֲמַר לְעֵיל. דְּהָא אֵין כָּאן קִנְיָן, דְּנִימָא: לֹא גָּמַר לְהַקְנוֹתוֹ אֶלָּא בְּשְׁטָר, וְאֵין שְׁטָר לְאַחַר מִיתָה. **בסורא מתנו הכי** — אֵית דְּמַפְרְשִׁי: אַדְּלְעֵיל קַאֵי, אַפְלוּגְתָּא קַמַּייתָא דְּמַתְּנַת שְׁכִיב מֵרַע שֶׁכְּתוּב בָּהּ קִנְיָן, וְאָמַר רַב אַרְכְּבֵהּ אַתְּרֵי רֵישֵׁי וְשְׁמוּאֵל אָמַר כּוֹ'. וְאַתָּא לְמֵימַר: בְּסוּרָא מַתְּנוּ הָכִי כְּדַלְעֵיל, וְקָשְׁיָא לְהוּ הָא דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, בְּפוּמְבְּדִיתָא מַתְּנוּ הָכִי וְכוּ' וְלֹא קָשְׁיָא לְהוּ מִידֵּי הָא דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, דְּהַשְׁתָּא נְמִי מוֹדֵי שְׁמוּאֵל דְּאִם מֵת הוֹרֵי קִנְיָן, כְּדְדַייקִינַן נְמִי מִמִּילְתֵיהּ דְּרַב יְהוּדָה. וְלֹאו מִילְתָא הִיא, דְּהַשְׁתָּא נְמִי קָשְׁיָא הָךְ אֲדַרַב יְהוּדָה, דְּהָכָא קָאָמַר: אֵין לְאַחַר קִנְיָן כְּלוּם, בֵּין לְאַחַר בֵּין לְעִצְמוֹ, וְאִפִּילּוּ אִם עָמַד אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ. וְלְעֵיל אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: בֵּידוּעַ שֶׁלֹּא הָיָה קִנְיָן אֶלָּא מֵחֲמַת מִיתָה, וַיָּכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ. אֶלָּא אַהָךְ דְּסָלִיק מִינֵּיהּ קַאֵי, דְּפְלִיגֵי רַב וְשְׁמוּאֵל בְּכָתַב וּזִיכָּה לְזֶה וּכְתַב וּזִיכָּה לְזֶה. וְכֵן פֵּירַשׁ רִבֵּינוּ חֲנַנְאֵל: בְּסוּרָא מַתְּנוּ הָכִי לְפְלוּגְתָּא דְּרַב וְשְׁמוּאֵל דְּכָתַב וּזִיכָּה לְזֶה, כְּדַאֲמַרַן. בְּפוּמְבְּדִיתָא מַתְּנוּ: שֶׁלְּחוּ מִבֵּי רַב לְשְׁמוּאֵל יְלַמְּדֵנוּ רִבֵּינוּ כָּתַב וּזִיכָּה לָרִאשׁוֹן וְקָנוּ מִידוֹ מַאי? שֶׁלַּח לְהוּ: כֵּיוָן שֶׁזִּיכָּה לוֹ וְקָנוּ מִינֵּיהּ — קָנָה, וְאֵין יָכוֹל לַחֲזוֹר בְּמַתְּנָתוֹ, וְכֵן שָׁכֵן לְהַקְנוֹתוֹ לְאַחַר. וְאֵין אוֹמְרִים בְּזֶה שֶׁמָּא לֹא גָּמַר לְהַקְנוֹתוֹ אֶלָּא בְּשְׁטָר, דְּהָא זִיכָּה לוֹ וְקָנוּ מִינֵּיהּ. כֵּיוָן דְּכוֹלֵי הַאי [עבד] — לֹא הֲוֵי אֶלָּא לְייפּוֹת כֹּחוֹ, וְקָנָה.

סבור

בידוע שלא היה קנין אלא מחמת מיתה — הלכך חוזר בו. הא אם מת — קנה המקבל מתנה, ולא אמרינן שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר, ואין שטר לאחר מיתה. וקשיא אדשמואל, דאמר: לא ידענא מאי אידון בה במתנת שכיב מרע שיש בה קנין, דהיינו הך. והכא אמר קנה אחר מיתה **אחוי ליה בידיה** — שיודע תירוץ בדבר. אי נמי, רמז לו כעין ייפוי כח, לומר דמוקמינן לההוא דאמר קנה במייפה את כחו. **וקנינא מיניה מוסיף על מתנתא דא** — ככל מה דכתוב ומפורש לעיל, במנא דכשר למקנייא ביה, שריר וקיים. כלומר, וקנינא מיניה קנין גמור להוסיף וליייפות כחו, לבד המתנה שנתן בעל פה. ולישנא יתירא לייפות כח הוא. **כתב לזה וכתב לזה** — שכיב מרע שכתב כל נכסיו לראובן במתנת שכיב מרע, לא שנא בעל פה ולא שנא בכתב, לברר מתנתו. וחזר וכתבו או נתנו לשמעון, אבל לא מסר להן את השטר. **דייתיקי** — של שני מבטל דייתיקי של ראשון. דשכיב מרע יכול לחזור בו, הלכך אחרון קנה, שהרי חזר בו מראשון. **דייתיקי** — לשון מתנת שכיב מרע, דאמרינן: דא תהא למיקם ולמיהוי, דדברי שכיב מרע ככתובים וכמסורין דמו. **כתב וזיכה לזה** — כתב כל נכסיו לראובן ומסר לו את השטר לראיית זכותו. ויש לשונות אחרים, ולא ישרו בעיני. **רב אמר ראשון קנה** — דהא זיכה בקנין חשיב ליה, והרי היא כמתנת שכיב מרע שכתבוה בה קנין, דארכביה אתרי ריכשי, ואפילו אם עמד אינו חוזר. **ושמואל אמר שני קנה** — כדין מתנת שכיב מרע בכל נכסיו שאין בה קנין, ואם עמד — חוזר. ואמרינן לעיל: כל שאם עמד חוזר — חוזר במתנתו, והלכך שני קנה. **והא איפליגו בה חדא זימנא** — לעיל, במתנת שכיב מרע שכתוב בה קנין, דרב אמר: ארכבה אתרי ריכשי, ושמואל אמר כו'. דסבר רב דאפילו לעצמו נמי לא קנה, דאינו יכול לחזור בו — הלכך הכא ראשון נמי קנה. **אבל בהך** — בתרייתא, דלא קנו מיניה, דאינו יכול לחזור בו — הלכך הכא ראשון נמי קנה. ואימא מודה לשמואל (דשני קונה, דאין כאן לא ייפוי כח) ולא הורעת כח דשמואל, דנימא: לא ידענא מאי אידון בה, כדאמר לעיל. דהא אין כאן קנין, דנימא: לא גמר להקנותו אלא בשטר, ואין שטר לאחר מיתה. **בסורא מתנו הכי** — איתמר: אדלעיל קאי, אפלוגתא קמייתא דמתנת שכיב מרע שכתוב בה קנין, ואמר רב ארכבה אתרי ריכשי ושמואל אמר כו'. ואתא למימר: בסורא מתנו הכי כדלעיל, וקשיא להו הא דאמר רב יהודה אמר שמואל, בפומבדיתא מתנו הכי וכו' ולא קשיא להו מידי הא דאמר רב יהודה אמר שמואל, דהשתא נמי מודה שמואל דאם מת הורי קנין, כדדייקינן נמי ממילתיה דרב יהודה. ולאו מילתא היא, דהשתא נמי קשיא הך דאדרב יהודה, דהכא קאמר: אין לאחר קנין כלום, בין לאחר בין לעצמו, ואפילו אם עמד אינו יכול לחזור בו. ולעיל אמר רב יהודה אמר שמואל: בידוע שלא היה קנין אלא מחמת מיתה, ויכול לחזור בו. אלא אהך דסליק מיניה קאי, דפליגי רב ושמואל בכתב וזיכה לזה וכתב וזיכה לזה. וכן פירש רבינו חננאל: בסורא מתנו הכי לפלוגתא דרב ושמואל דכתב וזיכה לזה, כדאמרן. בפומבדיתא מתנו: שלחו מבי רב לשמואל ילמדנו רבינו כתב וזיכה לראשון וקנו מידו מאי? שלח להו: כיון שזיכה לו וקנו מיניה — קנה, ואין יכול לחזור במתנתו, וכל שכן להקנותו לאחר. ואין אומרים בזה שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר, דהא זיכה לו וקנו מיניה. כיון דכולי האי [עבד] — לא הוי אלא לייפות כחו, וקנה.

סבור

אבל בהא דלא קנו מיניה וכו'. ואי איתמר בהא — בהא קאמר שמואל וכו'. למילתא דשמואל אין צריך כאן שום צריכותא, דודאי שמואל לא סבירא ליה הכא כמו לעיל, דהא לרב גרידא הוא דצריך לאקשויי הכי.

שלחו ליה מבי רב כו' קנו מידו מהו — פירוש: שכתבו קנין בשטר עם הזיכוי. שלח ליה: אין אחר הקנין כלום, ואין יכול לחזור בו. ואפילו לעצמו נמי אינו יכול לחזור בו, כדמפרש רב הונא. ורבינו יעקב פירש סוגיא זו בענין אחר, ומיירו רב ושמואל אפילו היכא שאין כתוב הקנין בשטר, אלא קנין בעלמא. ומתניתין דקתני: שייר קרקע כל שהוא מתנתו מתנה — היינו בקנין, וסיפא דקתני: לא שייר קרקע כל שהוא אין מתנתו מתנה — מיירי בלא קנין. ולא מיירי סיפא דומיא דרישא. וההיא דכתב וזיכה — היינו מסתמא, כפירוש רבינו שמואל, שזיכוי זה במקום קנין עומד. והא דקאמרינן לעיל: דייתיקי מבטלת דייתיקי בכתב לזה ולזה — היינו כשלא כתב לו לשם שטר, אלא לשם צוואה בעלמא. והשתא לא תקשה מידי מההיא דסוף פרק קמא דבבא מציעא, דהתם איירי בדייתיקי של צוואה, דסתם דייתיקי דצוואה היא. ואין נראה, דלשון דייתיקי לא משמע אלא שטר גמור, שנתנו לשם שטר של אותה מתנה. דהכי משמע לישנא ד"בתובים היו ונמלך עליהם שלא ליתנם".

ועוד

בְּיָדוּעַ לנו, שֶׁלֹּא הָיָה קִנְיָן אֶלָּא מֵחֲמַת הַמִּיתָה – שכל הקנין שעשה היה רק על דעת שימות לבסוף. ולכך אף על פי שהיה קנין, אם עמד מחוליו יכול לחזור בו. ואם כן קשה שדברי שמואל סותרים זה את זה, שמדברי שמואל כאן מבואר שאם מת לבסוף, קנה המקבל, ואין חוששים שכיון שעשה קנין אין בדעתו להקנות אלא בקנין במתנת בריא, ואילו לעניין 'מתנת שכיב מרע שכתוב בה קנין', אמר שמואל שיש לחשוש שמא לא גמר בדעתו להקנות אלא בקנין במתנת בריא, ואין קנין לאחר מיתה.

וְאַחֲוֵי לֵיהּ בְּיָדֵיהּ וְאַשְׁתִּיק – רב נחמן עשה לרבא סימן בידו, אך לא פרש למה כוונתו, כִּי קָם – לאחר שהלך רב נחמן, אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק לְרָבָא, מַאי אַחֲוֵי לָךְ – מה התכוין רב נחמן לרמז לך. אָמַר לֵיהּ רבא, כוונתו היתה לרמז, שיש להעמיד את הוראתו של שמואל שקנה המקבל לאחר מיתת הנותן, בְּמַיָּפֵּה הנותן אֶת כֹּחוֹ של המקבל, ובאופן זה מודה שמואל שאף על פי שעשה קנין, חלה המתנה.

הגמרא מבארת מהו יפוי כח: הֵיכִי דָּמֵי מַיָּפֵּה אֶת כֹּחוֹ – מהו אותו לשון של יפוי כח, אָמַר רַב חִסְדָּא, שכתב לשון זו, וְקָנְיָא מִינַּיהּ מִיסְּחַ עַל מַתָּנָתָא דָּא – קנינו ממנו קנין גמור להוסיף על מתנה זו, ומפני שייתר בלשונו אנו אומדים שדעתו להוסיף ולייפות כח המקבל, ובאמת כוונתו היא להקנות בתקנת חכמים באמירה, אלא שהוסיף קנין כדי לגלות דעתו שנותן בלב שלם.

הגמרא דנה בשכיב מרע שכתב את נכסיו לשני בני אדם זה אחר זה. אומרת הגמרא: פְּשִׁיטָא – דין פשוט וברור הוא, שאם השכיב מרע כָּתַב לְוֶה – נתן את נכסיו לאחד במתנת שכיב מרע, וכתב שטר ראיה על המתנה, אך עדיין לא מסר לו שטר על כך, וְאחר כך כָּתַב לְוֶה, כלומר שנתן שוב את נכסיו לאדם אחר, וכתב לו שטר ראיה אך לא מסר לו, הֵיינוּ דְּכִי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר – נידון זה דומה לדין שאמר רב דימי כשבא מארץ ישראל לבבל, דְּיַתְּקֵי מְבַטֶּלֶת דְּיַתְּקֵי – מתנת שכיב מרע מבטלת מתנת שכיב מרע אחרת שקדמה לה, כלומר, שיכול, השכיב מרע לחזור בו ממתנתו. אבל באופן שכָּתַב וְיָכְפָּה לָוֶה – שהקנה השכיב מרע את נכסיו לאחד ומסר לו שטר על כך, ואחר כך שוב כָּתַב וְיָכְפָּה לָוֶה – הקנה את נכסיו לאחר ומסר לו שטר על כך, נחלקו אמוראים בדבר. רַב אָמַר, רִאשׁוֹן קָנָה, ושוב אין השכיב מרע יכול לחזור בו. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, שֵׁנִי קָנָה, כיון שיכול השכיב מרע לחזור בו.

הגמרא מברררת מה הם טעמי רב ושמואל במחלוקתם בנידון זה: רַב אָמַר המקבל הָרִאשׁוֹן קָנָה, כיון שמסירת השטר לראשון, נחשב כמו שעשה השכיב מרע קנין על מתנתו, שהדין בזה לשיטת רב חֲרֵי הִיא כְּמַתָּנַת בָּרִיא. וּשְׁמוּאֵל אָמַר שֵׁנִי קָנָה, כיון שגם אחר מסירת השטר עדיין חֲרֵי הִיא כְּמַתָּנַת שְׁכִיב מְרַע שנאמרה בה ההלכה, שכל שאילו עמד היה חוזר בו, יכול לחזור בו אף קודם שמת, וליתן את המתנה לאחר.

הגמרא מקשה שהרי כבר נחלקו בענין זה. שואלת הגמרא: וְהָא אִפְּלִיגוּ בָּהּ חֲדָא זִימְנָא – והרי כבר נחלקו בזה רב ושמואל, כְּמַתָּנַת שְׁכִיב מְרַע שֶׁכָּתוּב בָּהּ קִנְיָן, שרב סובר ששכיב מרע שעשה קנין על מתנתו, כוונתו שיהיה למתנה כח של מתנת בריא, ולשמואל זו מתנת שכיב מרע, ומדוע יש צורך להביא שוב מחלוקת זו.

משיבה הגמרא: צְרִיכָא – הוצרכו רב ושמואל להשמיענו את שתי המחלוקות, משום דְּאִי אִיתְּמַר בָּהָא – שאם היתה נאמרת רק המחלוקת הראשונה, הייתי סבור לומר שדווקא בָּהָא – לענין שטר מתנה שכתוב בה קנין קָאָמַר רַב שתחול המתנה מחיים, מִשּׁוּם דְּקָנְיָא מִינֵּיהּ – שקנו ממנו העדים בקנין סודר. אֲבָל בָּהָא – לענין כתב וזיכה לזה, דִּלְמָא קָנְיָא מִינֵּיהּ – שלא קנו ממנו העדים בקנין סודר, אלא רק מסר לו צוואתו שכתב בשטר, הייתי סבור שמסירת השטר אינה נחשבת יפוי כח בקנין, אֵימָא מוֹדֶה לֵיהּ לִשְׁמוּאֵל – שמא נאמר שמודה רב לשמואל באופן כזה שנחשב כמתנת שכיב מרע שיכול לחזור בו, וממילא השני קנה. לכך נצרכת המחלוקת השניה לחדש שאף בזה סובר רב שהרי היא כמתנת בריא.

וְאִי אִיתְּמַר בָּהָא – ואם היתה נאמרת רק המחלוקת השניה, הייתי סבור בָּהָא קָאָמַר שְׁמוּאֵל – שדווקא בה אמר שמואל שדינה כמתנת שכיב מרע ויכול לחזור, כיון שלא היה קנין גמור, אֲבָל בָּהָךְ – במחלוקת הראשונה לענין שטר מתנה שכתוב בה קנין, אֵימָא מוֹדֶה לֵיהּ לְרַב – שמא נאמר שמודה שמואל לרב שהרי היא כמתנת בריא. ולכך נצרכת המחלוקת הראשונה לחדש ששמואל סובר שיש לחשוש שרוצה להקנות לאחר מיתה. מסיימת הגמרא: צְרִיכָא – אכן נצרכים שתי המחלוקות.

הגמרא מביאה שבפומבדיתא שנו דין אחר: בְּסוּרָא מַתְנוּ הָכִי – כך שנו בישיבה בסורא את המחלוקת בין רב ושמואל לענין כתב וזיכה לזה, אך בְּפוּמְבְּדִיתָא מַתְנוּ הָכִי – בישיבה בפומבדיתא שנו דין אחר, ולא הוזכרה מחלוקתם של רב ושמואל, וכך הם שנו, אָמַר רַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא, שָׁלְחוּ לֵיהּ מִבֵּי רַב לִשְׁמוּאֵל, יְלַמְּדֵנוּ רַבֵּינוּ, שְׁכִיב מְרַע שֶׁכָּתַב כָּל נְכָסָיו לְאֲחֵרִים במתנה, ומסר השטר למקבלי המתנה, וְגַם קָנוּ מִיָּדוֹ – ועשו קנין סודר על המתנה, מַהוּ – האם יכול לחזור בו, שָׁלַח לְהוּ – השיב להם אֵין אַחַר קִנְיָן כְּלוּם, כלומר, שאינו יכול לבטל את הקנין, והיינו שסובר שמואל שבאופן שכתב ומסר את השטר למקבל בנוסף לקנין, ברור שדעתו היא לתת למתנה כח של מתנת בריא, ואינו יכול לחזור בו ממתנתו.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט סיון, תשי"ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מי"ד סיון, הנה אף שקודם קבלת התורה הנה עמא פזיזא הי' מעלה וכמבואר ברז"ל (שבת פט, ע"א) אבל בכלל לאחר קבלת התורה (והכוונה בזה גם בכל יום ויום וכמבואר בדא"ח בדיוק בברכת התורה בברכות השחר נותן התורה לשון הווה) ובפרט בעבודה תמידית צ"ל מסודרה ובלי פזיזות ובמילא עליו להתעסק בעניני פרנסתו עתה בהשתדלות המתאימה מבלי שתבלבל בשעת מעשה הסברא להכנס בעבודת הישיבה, וכשישתפר המצב בהישיבה כמ"ש במכתבו הרי אז הזמן לחשוב בפרטי ואופני עבודה שם וכן ע"ד החלטה בכללות והשי"ת יחזקו בשמירת הקביעות עתים בתורת הנגלה והחסידות שגם זה יוסיף ברכה והצלחה בעניני פרנסתו.

בברכה.

סָבוּר מִינֵּיהּ – סברו תלמידי רב לומר, הָנֵי מִילֵּי – דין זה, שאינו יכול לחזור, היינו דווקא כשרוצה לחזור ולהקנות לְאַחֵר, אֲבָל אם כשהבריא רוצה לחזור בו מהמתנה ולהשאיר את הנכסים לְעַצְמוֹ, לֹא נאמר דין זה, אלא יכול לחזור בו, שהרי כל הקנין היה מחמת שהיה סבור שעומד למות.

אָמַר לְהוּ רַב חִסְדָּא, כִּי אָתָא רַב הוֹנָא מְכוּפְרֵי פֵּירְשָׁהּ – כשבא רב הונא מכופרי, פירש את הפסק של שמואל בֵּין באופן שרוצה לחזור בו כדי להשאיר את הנכסים לְעַצְמוֹ וּבֵין כשרוצה לחזור כדי להקנותם לַאֲחֵרִים.

הגמרא מביאה מעשה בענין שכיב מרע שכתב ומסר ועשה קנין: הַהוּא דְּקָנוּ מִינֵּיהּ – מעשה בשכיב מרע שכתב שטר ומסר אותו למקבל, וגם עשה קנין על כך, וכשעמד מחוליו רצה לחזור בו, אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב הוֹנָא, אָמַר מַאי אִיעֲבַד לָךְ – מה אוכל לעשות לך דְּלָא אַקְנִית בְּדַמְקְנוּ אִינְשֵׁי – שלא הקנית כדרך שרגילים להקנות מתנת שכיב מרע, שהרי אם היית מקנה כדרך שרגילים להקנות, היית יכול לחזור בך, אבל אתה שינית ועשית קנין סודר חוץ מהכתיבה והמסירה ובאופן זה מודה שמואל שדינה של המתנה כמתנת בריא ואינו יכול לחזור ממתנתו אף כדי להשאיר את הנכסים לעצמו.

[לסיכום, שמואל אמר חמשה דינים לענין מתנת שכיב מרע: א. מתנת שכיב מרע בכולה שכתוב בה קנין, באופן שלא זיכה לו את השטר, לא קנה המקבל, אף שמת הנותן כיון שחוששים שלא גמר להקנות אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה. ב. אם ייפה את כח המקבל, בכתיבת השטר, או בצוואה שאמר להם לכתוב בשטר וקנינא מיניה מוסיף על מתנתא דא', אם מת הנותן קנה המקבל, ואם עמד חוזר. ג. שכיב מרע שאמר כתבו ותנו מנה לפלוני ומת כותבים ונותנים לאחר מיתה, ודווקא במייפה את כחו. ד. אם כתב וזיכה השטר למסרו לזה לראיה, וכתב וזיכה לאדם אחר, קנה השני, והיינו כשמת הנותן. ה. אם כתב שטר וזיכה וגם עשה קנין, הראשון קונה, ואינו יכול לחזור בו כדין מתנת בריא].

הגמרא מביאה מעשה בענין שטר מתנת שכיב מרע שנכתב בה 'בחיים ובמות': הַהִיא מַתָּנְתָא – מעשה במתנת שכיב מרע במקצת, דַּהֲוָה כָּתוּב בָּהּ, אני מקנה לך מתנה זו 'בַּחַיִּים וּבְמָוֶת', ונחלקו רב ושמואל כיצד יש לפרש כוונתו, רַב אָמַר, חֲרֵי הִיא כְּמַתָּנַת שְׁכִיב מָרַע, שהמתנה חלה רק לאחר מיתה, ואם עמד מחוליו חוזר. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, חֲרֵי הִיא כְּמַתָּנַת בָּרִיא שאינו יכול לחזור בו.

מבארת הגמרא את טעמיהם: רַב אָמַר חֲרֵי הִיא כְּמַתָּנַת שְׁכִיב מָרַע, מִדְּכָתִיב בָּהּ – כיון שנכתב בה לשון 'בַּמָּוֶת', יש ללמוד ד'אַחַר מִיתָה' קָאָמַר לֵיהּ – כוונתו היתה שתחול המתנה לאחר מיתה, וְהַאי דִּכְתִיב בַּחַיִּים – ומה שכתב גם לשון 'בחיים' אין כוונתו שתחול המתנה מחיים, אלא כתב כן לְסִימָן בְּעָלְמָא – שיהיה לו סימן טוב, דְּחַיֵּי – שיחיה ולא ימות מחולי זה, כדי שלא לפתוח פה לשטן, וכוונתו לומר המקום יצילני מחולי זה ולא אמות.

וּשְׁמוּאֵל אָמַר, חֲרֵי הִיא כְּמַתָּנַת בָּרִיא ואינו חוזר בו לעולם, והטעם לכך הוא מִדְּכָתִיב בָּהּ – משום שנכתב בשטר המתנה 'בַּחַיִּים', יש לפרש שְׁמַחַיִּים קָאָמַר – כוונתו שיקנה מחיים, וְהַאי דִּכְתַב – ומה שכתב בשטר גם לשון 'וּבְמָוֶת' אין זה משום שדעתו של הנותן שתחול המתנה לאחר מיתה, אלא אדרבה, הדבר נחשב, כְּמַאן דְּאָמַר מֵעֲתָה וְעַד עוֹלָם – כאילו אמר שהמתנה תחול כבר בחייו ותהיה קיימת לעולם.

אָמְרֵי נְהַרְדְּעֵי, הִלְכְתָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב – ההלכה נפסקה כשיטת רב, שמתנה זו דינה כמתנת שכיב מרע ויכול לחזור.

הגמרא מביאה דין שטר שנכתב בו מחיים ובמות: אָמַר רָבָא, וְאִי כָּתִיב בָּהּ – ואם נכתב בשטר המתנה 'מֵחַיִּים ובמות' קָנָה, ואינו יכול לחזור כיון שמשמעות תיבת 'מחיים' היא שתחול המתנה כבר מעכשיו, ודינה כמתנת בריא.

אָמַר אֲמֵימַר, לֵית הִלְכְתָא כְּוָותֵיהּ דְּרָבָא – אין ההלכה כרבא, אלא דין מתנת זו כדין מתנת שכיב מרע.

הגמרא מבררת את החידוש בדברי אמימר: אָמַר לֵיהּ רַב אַשִׁי לַאֲמֵימַר, פְּשִׁיטָא, הרי זה דבר פשוט שאין הלכה כרבא, דְּהָא אָמְרֵי נְהַרְדְּעֵי הִלְכְתָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב – שהרי אמרו נהרדעי שהלכה כרב, שהאומר שתחול המתנה 'בחיים ובמות' כוונתו שתחול המתנה לאחר מיתה, כדין מתנת שכיב מרע, ואם כן גם האומר 'מחיים ובמות' כוונתו שתחול המתנה לאחר מיתה, ושלא כדברי רבא. משיבה הגמרא: מַהוּ דְּתֵימָא – היה עולה על דעתך לומר, שכאשר כתב בשטר המתנה תיבת 'מַחַיִּים' מוֹדֵי רַב שכוונתו שתחול המתנה מחיים, ותמשך לעולם גם לאחר מיתה, ואין זה דומה לאומר 'בחיים ובמות', קָא מַשְׁמַע לָן – לכך חידש אמימר שאין חילוק בין הלשונות, ולעולם בין אם אמר 'בחיים' ובין אם אמר 'מחיים', הרי זו מתנת שכיב מרע.

הגמרא מביאה מעשה בענין זה: הַהוּא דַּאֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן לְנַהַרְדְּעָא – מעשה באדם שקיבל מתנת שכיב מרע, [שהיה כתוב בשטר המתנה שתחול המתנה 'בחיים ובמות'], ובא לפני רב נחמן בנהרדעי, שַׁדְּרֵיהּ – שלח אותו רב נחמן לְקַמֵּיהּ דְּרַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא לְשׁוּם טַמְיָא [–שם מקום], אָמַר רב נחמן, הטעם ששלחתי את השאלה לרבי ירמיה בר אבא, משם דַּהֲוָה אַתְרָא דִּשְׁמוּאֵל – כאן בנהרדעא זהו מקומו של שמואל, ואם כן הֵיכִי נַעֲבֵיד כְּוָותֵיהּ דְּרַב – איך ננהג כשיטת רב, כלומר, שאף על פי שנפסקה ההלכה כרב אין ראוי לנהוג כך במקומו של שמואל.

הגמרא מביאה עוד מעשה בענין זה: הַהִיא דַּאֲתַאי לְקַמֵּיהּ דְּרָבָא – מעשה באשה שכתבתה ומסרה שטר שהיה כתוב בו 'מחיים ובמות', ולאחר שעמדה מחוליה באה לפני רבא, משום שרצתה לחזור בה, עֲבַד לָהּ רָבָא כִּשְׁמַעֲתֵיהּ – פסק לה רבא כשיטתו, ש'מחיים ובמות' הכוונה שתחול המתנה כבר מעכשיו, והפסידה האשה שאינה יכולה לחזור בה מהמתנה. הֲוָה קָא טָרְדָא לֵיהּ – הטרידה האשה את רבא לומר לו שלא פסק לה כהוגן. אָמַר לֵיהּ רבא לְרַב פָּפָּא בְּרֵיהּ דְּרַב חָנָן סָפְרֵיהּ – שהיה הסופר שלו, זִיל כְּתוֹב לָהּ שהדין עמה שיכולה לחזור בה ממתנתה, וּכְתוֹב בָּהּ – ותוסיף ותכתוב בסוף השטר את המשנה (ב"מ עה:) השוכר את האומנים וחזרו בהן מקום שאין שם אדם שׁוֹכֵר עֲלֵיהֶן אוֹ מַטְעָן, שזה יהיה סימן שכולם ידעו שכל מה שכתב בשטר הוא כדי להטעותה, אבל האשה הרגישה בדבר, ולכך אָמְרָה לֵיטַעֵם אַרְבֵּיהּ – קללה אותו שתטבע ספינתו בים, והוסיפה ושאלה אותו, אַטְעוּיֵי קָא מַטְעֵית לִי – וכי אתה חושב להטעות אותי.

אַמְשִׁינְהוּ לְמָנֵיהּ דְּרָבָא בְּמָיָא – שרו את בגדיו של רבא במים, כדי שהקללה תחול על הבגדים, וַאֲפִילּוּ הָכִי לֹא אִיפָּרֵק מִטִּיבְעָא – ואף על פי כן לא ניצול מטביעה, כיון שחלה קללתה של האשה, כמבואר בגמרא (מגילה טו.) אל תהי קללת הדיוט קלה בעיניך.

משנה

מבואר במשנה לעיל (קמו:), ששכיב מרע שנתן את כל נכסיו במתנה והבריא, מתנתו בטלה, כיון שנתן את המתנה רק על דעת שימות. משנתינו דנה באופן שיש ספק אם בשעת הנתינה היה שכיב מרע.

נתן את כל נכסיו, אך לֹא כָּתַב בָּהּ – בשטר, שהיה שְׁכִיב מֵרַע, הוּא – הנותן אוֹמֵר, שְׁכִיב מֵרַע הָיִיתִי כשנתתי את המתנה, ועתה שהבראתי בטלה המתנה, וְהֵן – מקבלי המתנה אוֹמְרִים, בָּרִיא הָיִיתָ באותה שעה, ואינך יכול לחזור בך, הנותן צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁשְּׁכִיב מֵרַע הָיָה, ואם לא הביא ראיה זכו מקבלי המתנה, הִבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, כיון שהדבר ספק, הדין הוא שהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה, ומקבל המתנה שרוצה להוציאה מחזקת הנותן, צריך להביא ראיה לדבריו שאכן הנותן היה בריא בשעת המתנה.

גמרא

בשטר ראיה הנכתב על מתנת שכיב מרע לאחר מותו היתה הדרך לכתוב שנתן המת את הנכסים בזמן שהיה חולה ומוטל במיטה,

המשך בעמוד קצח

רש"י

סבור מיניה הני מילי — דאין לאחר קנין כלום, שאם כתב וזיכה לראשון וכתב וזיכה לאַחֵר — דראשון קנה לגמרי, וכגון שמת שביב מרע. אבל לעצמו — יכול לחזור בו, אם יעמוד מחליו — לא קנה ראשון, שלא היה קנין אלא מחמת מיתה. **אמר להו רב חסדא** — בין לאחר בין לעצמו. ולא דמיא לדרב יהודה אמר שמואל, דאמר: בידוע שלא היה קנין אלא מחמת מיתה, דהתם כתב וקנו, אבל הכא — זיכה וכתב וקנו, דכל כך — ודאי לייפות את כחו. **ההוא דקנו מיניה** — כתב וזיכה וקנו מיניה, ורצה לחזור בו כשעמד מחליו. **כדמקנו אינשי** — שכיב מרע הנותנין לאחר מיתה לדעת שיחזורו בהן אם יעמדו — שכותבין או מקנין, או כותבין ומקנין. אבל אתה כתבת וזכית והקנית, דהא ודאי שמואל מודי בין לעצמו בין לאחר. והשתא שמעינן מארבעה מילי דאמר שמואל בשמעתין, דקיימא לן כוותיה בדינו: מתנת שכיב מרע בדלא שייר שיש בה קנין בלא זיכה לו את השטר — לא ידענא מאי אידון בה, ולא קנה מקבל מתנה אפילו מת הנותן, דשמא לא גמר להקנותו אלא בשטר, ואין שטר לאחר מיתה. אבל אם ייפה את כחו בכתיבת השטר או בצוואה, דכתב בה "וקנינא מיניה מוסיף על מתנתא דא" — קני המקבל מתנה, שבזה לא נאמר לא גמר להקנותו אלא בשטר כו'. והוא שמת הנותן, אבל אם עמד — חוזר, דבידוע שלא היה קנין אלא מחמת מיתה. ומדרב יהודה אמר שמואל דאוקימנא במייפה את כחו שמעינן ליה להא. ושכיב מרע שאמר "כתבו ותנו מנה לפלוני" ומת — כותבין ונותנין לאחר מיתה, דכאוקימנא לשמואל במייפה את כחו. אבל בלא ייפוי — לא קנה, דאין שטר לאחר מיתה. ואם כתב וזיכה השטר למסרו לזה לראיה, וכתב וזיכה לזה — השני קנה, והדר ביה מראשון. והוא שמת, ואם עמד — חוזר, דכל מתנת שכיב מרע בכל הנכסים בלא ייפוי כח בשטר, אם עמד — חוזר. הלכך שני נמי קנה, דהדר ביה מקמא. אבל אם כתב וזיכה והקנה — קאמר שמואל דקנה קמא לגמרי, בין לעצמו בין לאחר, ואם עמד — אינו חוזר. **ההיא מתנתא** — מתנת שכיב מרע במקצת שכתוב בה קנין, וקונה לדברי הכל, בין עמד בין לא עמד. **דהוה כתוב בחיי ובמותי** — מתנה זו אני מקנה לך בחיים ובמות. וליכא לאוקמה במתנת בריא, דהיכי לימא רב: הרי היא כמתנת שכיב מרע למיקני לאחר מיתה? והלא אין שטר לאחר מיתה. **רב אמר הרי היא כמתנת שכיב מרע** — למיקני לאחר מיתה, ואם עמד — חוזר. וכל שכן אם מתנת שכיב מרע בכל שהוא, בלא שיור, דלא קני אלא עד לאחר מיתה. **סימנא לחיים** — כלומר, במות דוקא הוא, ומחיים לאו דוקא, אלא לסימן טוב, לפי שהזכיר מיתתו, שלא רצה לפתוח פיו לשטן, כלומר: המקום יצילני מחולי זה ולא אמות. **הרי היא כמתנת בריא** — כאילו לא כתב בה "במות". ואפילו אם עמד — אינו חוזר, ואפילו במתנה בלא שיור. דהכא לא לימא שמואל: לא ידענא מאי אידון בה, דנימא אין שטר לאחר מיתה — דהא כתב בה מחיים. **מחיים קנה** — דמשמע, דוקא מעתה התחיל לקנות. **דהא אמרי נהרדעי הלכתא כוותיה דרב** — גבי "בחיים ובמות", והוא הדין היכא דכתב "מחיים". **קא משמע לן** — דלא שאני לרב בין "בחיים" ל"מחיים" — סימנא לחיים. **ההוא דאתא לקמיה דרב נחמן** — דהוה כתוב בשטר דידיה "בחיים ובמות". **לשום מתיא** — מקום. **אתריה דשמואל** — ואף על גב דהלכתא כרב — לאו אורחא למידן כרב באתריה דשמואל, זיל עביד ליה התם כרב. **כשמעתיה** — דהוה כתיב ביה "מחיים", וקנה בעל השטר והאשה הפסידה. **וקטרדא ליה** — לומר: לא יפה דנתני. **אמר ליה לספריה זיל כתוב לה** — שהדין עמה, וכתוב בסוף השטר משנה השניה בבבא מציעא ב"השוכר את האומנין" (עה, ב): שוכר עליהן או מטען. וסימן היה בתוך השטר, שלדחות האשה ולהטעותה נתכוין, להיפטר ממחלוקתה. והיא הבינה בדברים, וקללתו. **ליטבע ארביה** = תיטבע ספינתו. **אטעויי קמטעית ליה** — בתמיה. **אמשינהו למניה** — שראום במים, להתקיים קללתה בכך. **לא איתפרק מעונשה** — דאל תהי קללת הדיוט קלה בעיניך. ומהא שמעינן דבין "בחיים" ל"מחיים" — סימנא לחיים. **משנה לא כתוב בה שכיב מרע** — "בדקציר ורמי בערסיה". וגם לשון מתנת בריא לא נכתב בה: "כד מהלך על רגלוהי בשוקא", שזהו לשון מתנת בריא כדאמרינן בגמרא. ובמתנה בלא שיור מיירי, דאמרן ביה דאינה מתנה, שאם עמד חזר. **הוא אומר שכיב מרע הייתי** — וחזרני בי. **בריא היית** — ולא תחזור. **צריך** — הנותן להביא ראיה ששכיב מרע היה באותה שעה, וכל זמן שלא יביא ראיה — זכה המקבל מתנה, דברי רבי מאיר. ובגמרא מפרש ראיה במאי, וטעמא מאי, **וחכמים אומרים כו'** — בתרי גווני מיפרשי טעמייהו דרבנן בגמרא. **המוציא מחבירו עליו הראיה** — דהיינו מקבל מתנה, ונותן הוי מוחזק בנכסים. **גמרא מנו מרעיה איפטר כו'** — כך היו רגילין לכתוב מתנת שכיב מרע הנכתבות לאחר מיתתן, להודיע שהנכסים הללו נתונין לזה המקבל בצוואת שכיב מרע, ומתוך אותו חולי נפטר, שלא עמד בינתים ולא חזר בו.

אמר

סְבוּר מִינֵּיהּ: הָנֵי מִילֵּי לְאַחַר, אֲבָל לְעַצְמוֹ לָא; אֲמַר לְהוּ רַב חִסְדָּא, כִּי אֲתָא רַב הוּנָא מְכוֹפְרֵי פֵּירְשָׁהּ: בֵּין לְעַצְמוֹ בֵּין לַאֲחֵרִים. הַהוּא דְּקָנוּ מִינֵּיהּ, אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב הוּנָא, אֲמַר: מַאי אִיעֲבִיד לָךְ, דְּלָא אַקְנִית כִּדְמַקְנוּ אֱינָשֵׁי. הַהִיא מַתָּנְתָא דַּהֲוָה כָּתוּב בָּהּ "בְּחַיִּים וּבְמָוֶת" - רַב אָמַר: חֲרֵי הִיא כְּמַתָּנַת שְׁכִיב מְרַע, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: חֲרֵי הִיא כְּמַתָּנַת בָּרִיא. רַב אָמַר: חֲרֵי הִיא כְּמַתָּנַת שְׁכִיב מְרַע; מְדִכְתִיב בָּהּ "בַּמָּוֶת" - אַחַר מִיתָה קָאָמַר לֵיהּ, וְהַאי דִּכְתִיב "בְּחַיִּים" - סִימָן בְּעָלְמָא, דְּחַיֵּי. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: חֲרֵי הִיא כְּמַתָּנַת בָּרִיא; מְדִכְתִיב בָּהּ "בְּחַיִּים" - מֵחַיִּים קָאָמַר, וְהַאי דִּכְתַב וּ"בַּמָּוֶת" - כְּמַאן דְּאָמַר "מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם". אָמְרֵי נְהַרְדְּעֵי: הִלְכְתָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב. אֲמַר רָבָא: וְאִי כְּתִיב בָּהּ "מֵחַיִּים" - קָנָה. אֲמַר אַמֵּימָר: לֵית הִלְכְתָא כְּוָותֵיהּ דְּרָבָא. אֲמַר לֵיהּ רַב אַשִׁי לְאַמֵּימָר: פְּשִׁיטָא, דְּהָא אָמְרֵי נְהַרְדְּעֵי הִלְכְתָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב - מַהוּ דְּתֵימָא "מֵחַיִּים" מוֹדֵי רַב, קָא מַשְׁמַע לָן. הַהוּא דַּאֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא לְשׁוּם מַתָּנָה, אֲמַר: הָכָא אַתְרָא דִּשְׁמוּאֵל, הֵיכִי נַעֲבִיד כְּוָותֵיהּ דְּרַב הַהִיא דַּאֲתַאי לְקַמֵּיהּ דְּרָבָא, עֲבַד לָהּ רָבָא כִּשְׁמַעְתֵּיהּ, הָוֹה קָא טָרְדָא לֵיהּ, אֲמַר לֵיהּ לְרַב פַּפָּא בְּרֵיהּ דְּרַב חָנָן סַפְּרֵיהּ: זִיל כְּתוֹב לָהּ, וּכְתוֹב בָּהּ: שׁוֹכֵר עֲלֵיהֶן אוֹ מַטְעָן. אָמְרָה: לִיטְבַּע אַרְבֵּיהּ אַטָעוּיֵי קָא מַטְעֵית לִי אַמַּשִׁינְהוּ לְמָנֵיהּ דְּרָבָא בְּמַיָּא, וַאֲפִילּוּ הָכִי לָא אִיפְּרַק מִטִּיבְעָא. **מתני' לֹא כָּתַב בָּהּ שְׁכִיב מְרַע, הוּא אוֹמֵר שְׁכִיב מְרַע הָיִיתִי, וְהֵן אוֹמְרִים בְּרִיא הָיִיתָ - צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁשְּׁכִיב מְרַע הָיָה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. **גמ'** הַהוּא מַתָּנְתָא דַּהֲוָה כָּתוּב בָּהּ: "כַּד הֲוָה קָצִיר וְרָמֵי בְּעָרְסֵיהּ", וְלָא כָּתַב בָּהּ "וּמִגּוֹ מַרְעֵיהּ אִיפַּטַר לְבֵית עוֹלָמֵיהּ",

אמר

משנה

סבור מיניה — היני מילי לאחר, אבל לעצמו לא; אמר להו רב חסדא, כי אתא רב הונא מכופרי פירשה: בין לעצמו בין לאחרים. ההוא דקנו מיניה, אתא לקמיה דרב הונא, אמר: מאי איעביד לך, דלא אקנית כדמקנו אינשי. ההיא מתנתא דהוה כתוב בה "בחיים ובמות" - רב אמר: חרי היא כמתנת שכיב מרע, ושמואל אמר: חרי היא כמתנת בריא. רב אמר: חרי היא כמתנת שכיב מרע; מדכתיב בה "במות" - אחר מיתה קאמר ליה, והאי דכתיב "בחיים" - סימן בעלמא, דחיי. ושמואל אמר: חרי היא כמתנת בריא; מדכתיב בה "בחיים" - מחיים קאמר, והאי דכתב ו"במות" - כמאן דאמר "מעתה ועד עולם". אמרי נהרדעי: הלכתא כוותיה דרב. אמר רבא: ואי כתיב בה "מחיים" - קנה. אמר אמימר: ליתא הלכתא כוותיה דרבא. אמר ליה רב אשי לאמימר: פשיטא, דהא אמרי נהרדעי הלכתא כוותיה דרב - מהו דתימא "מחיים" מודי רב, קא משמע לן. ההוא דאתא לקמיה דרבי ירמיה בר אבא לשום מתנה, אמר: הכא אתרא דשמואל, היכי נעביד כוותיה דרב ההיא דאתאי לקמיה דרבא, עבד לה רבא כשמעתיה, הוה קא טרדא ליה, אמר ליה לרב פפא בריה דרב חנן ספריה: זיל כתוב לה, וכתוב בה: שוכר עליהן או מטען. אמרה: ליטבע ארביה אטעויי קא מטעית לי אמשינהו למניה דרבא במיא, ואפילו הכי לא איפרק מטיבעא. **משנה** לא כתב בה שכיב מרע, הוא אומר שכיב מרע הייתי, והן אומרים בריא היית - צריך להביא ראיה ששכיב מרע היה, דברי רבי מאיר; וחכמים אומרים: המוציא מחבירו עליו הראיה. **גמרא** ההוא מתנתא דהוה כתוב בה: "כד הוה קציר ורמי בערסיה", ולא כתב בה "ומגו מרעיה איפטר לבית עולמיה",

השתא

תוספות

ועוד, דמה שפירש דסיפא דמתניתין לא מיירי כעין רישא — אין נראה כלל, דאם כן דקתני רישא: שייר קרקע כל שהוא מתנתו מתנה — אפילו לא שייר נמי, כיון דעל ידי קנין. ובסיפא דקתני: לא שייר אין מתנתו מתנה — אפילו שייר נמי, כיון דליכא קנין על כן נראה יותר כדפרישית. וגם מה שפירש רבינו תם דמשנתנו מיירי אליבא דרב בלא קנין, משמע שרוצה לומר דמתנת שכיב מרע שכתוב בה קנין — היינו אפילו בקנין לחוד. וגם פירש דבהא קיימא לן כרב, כיון דשמואל אמר לא ידענא מה אידון בה, אף על גב דבעלמא קיימא לן כשמואל בדיני. ושקשה אמאי דפסיק לעיל דמתנת שכיב מרע במקצת בעיא קנין, ומשנתי: מתניתין בדקנו מיניה. אם כן מאי אירייא שייר? אפילו לא שייר נמי, דאין נראה כלל שיחלוק רב על פסק הלכה שפסקנו לעיל: מתנה דשכיב מרע במקצת בעיא קנין. ועוד, דאמרינן בגיטין פרק "התקבל" (סו, א): מכלל דרב הונא סבר מתנת שכיב מרע לא בעיא קנין, והא קיימא לן דבעיא קנין ומאי קושיא אי פליג רב הונא על פסק הלכה זה וסבר ליה כרב רבינה דהכא? דהא בשבת פרק "מפנין" (קכח, א) פריך על רב הונא מרב רבינה, דקאמר התם: והא רב הונא תלמידיה דרב הוה, ורב אית ליה מוקצה. ועוד: דאמרי בי רב הכא, ו"אמרי בי רב" היינו רב הונא, כמו שמפרש רבינו תם בסוף פרק קמא דסנהדרין (יז, ב). וגם רש"י סובר כן דהיינו רב הונא, היכא דלא מוכח שהוא רב המנונא.

לא כתב בה שכיב מרע כו' — והוא הדין נמי דלא כתב בה לשון בריא "בדמהלך על רגלוהי בשוקא", אלא משום דקתני: צריך להביא ראיה שהוא שכיב מרע — נקט האי לישנא.

ולא כתב ביה מגו מרעיה איפטר לבית עולמיה — והיורשים היו טוענין שעמד, ואף על פי שלא היו טוענין שחזר בו. דוראי, כיון שעמד — מסתמא ודאי חזר בו, אף על פי שלא אמר בפירוש. והכי משמע בגיטין פרק "מי שאחזו" (עב, ב) דאמר רב הונא התם: גיטו במתנתו, מה מתנתו אם עמד חזר — אף גיטו חוזר. ופריך ליה, מדתנן: "הרי זה גיטך מהיום אם מתי מחולי זה" והלך ועמד בשוק וחלה ומת, אם מחמת החולי הראשון מת — הרי זה גט, ואם לאו — אינו גט. ואם אמרת אם עמד חוזר — הרי זה עמד. ומאי קושיא? דנהי דעמד, והלא לא חזר בו אלא שמע מינה, דאפילו לא פירש שחזר בו — יש לנו לומר שחזר בו. ועוד קאמר התם (עג, א) אמר רבי אלעזר: שכיב מרע שניתק מחולי אל חולי — מתנתו מתנה. ודוקא ניתק, אבל עמד — אין מתנתו מתנה, אף על פי שלא חזר בו.

השתא ומה ספינה שרובן לאבד כו' — הקשה הרב רבינו יצחק ברבי מאיר: אמאי לא פריך ליה מדתנן בגיטין (כח, א): הניחו זקן או חולה — בחזקת שהוא קיים, ואוכלת אשתו בתרומה, ולא אמרינן דלמא מת ואינה קושיא, דהתם לא מת לבסוף. אבל הכא מת לבסוף, ולא הוי לנו לומר שעמד, אי לא משום דמדמינן ליה לספינה המטורפת בים, דהוי כמו שסופן לאבד במים — ואפילו הכי חשבינן להו בחזקת שהם חיים עדיין. אי נמי, מהדהיא משנה לא היה יכול להוכיח אלא שהוא בחזקתו כמו שהניחו. אבל מדקתני משנה יש להוכיח שניצול מחלין, כמו בני הספינה המטילים בים שנצולו מן המים.

כמאן אזלא הא שמעתא דרבה כרבי נתן — ואם תאמר: אמאי לא קאמר כרבי מאיר? דרבה גופיה מוקי לקמן רבי נתן כרבי מאיר דמתניתין ויש לומר: דמשום דרבי נתן דיינא הוא, ונחית לעומקא דדינא. ומטעם זה פירש רבינו שמואל דהלכה כרבה. אי נמי, דמתניתין לא מוכחא בהדיא שהוא בחזקת בריא עתה, אבל ממילתיה דרבי נתן משמע הכי בהדיא. **והן** אין מוציאין מידו אלא בראיה — ואם תאמר: פשיטא, כיון שהוא מוציא מידם בלא ראיה שהן אין מוציאין מידו בלא ראיה ויש לומר: דהא קא משמע לן, דהא בראיה — מוציאין, אף על פי שאין השטר מוכיח שהיה בריא. **רבי** נתן אומר אם בריא הוא עליו להביא ראיה כו' — אומר רבינו יצחק: דוקר סוגיא דהכא לית לה כההיא סוגיא דפרק בתרא דקדושין (עט, א) דקאמר התם: קדשה אביה בדרך ונתקדשה היא עצמה בעיר, והרי היא בוגרת. רב אמר: הרי היא בוגרת לפנינו, ושמואל אמר: חרשישין לקדושי שניהם. וקאמר התם: לימא בתנאי, מי מוציא מיד מי — הוא מוציא מידם בלא ראיה כו'. לימא רב דאמר כרבי נתן, ושמואל דאמר כרבי יעקב? אמר לך שמואל: אנא דאמרי אפילו כרבי נתן, עד כאן לא קאמר רבי נתן התם אלא דכולי עלמא בחזקת בריאים קיימין, (והאי) דמפיק נפשיה מחזקת בריאים — עליו להביא ראיה. אלא הכא — מי מפיק נפשיה מחזקה? ואם כן, הכא נמי איזו ראיה מייתי מרבי נתן לרבה? התם היינו טעמא — דכולי עלמא בחזקת בריאים קיימי, אבל הכא — אין לנו לומר שהיה בחזקת שכיב מרע שלא עמד, דשמא עמד. ומסיפא נמי, דקתני: אם שכיב מרע הוא עליהן להביא ראיה שהיה בריא — אינו ראיה, דהתם היינו טעמא — דאוקי ממונא אחזקיה, ובדרבה דהכא איכא חזקת ממון לגבי יורשים. אלא לאו שמע מינה דלית לה להך סוגיא דרבה דהתם. **בימות** הגשמים רשות היחיד לכאן ולכאן — פירש רבינו חננאל: דבימות הגשמים אין בני אדם נבנסין בתוכה מפני רוב הגשמים. ואין נראה, שאין זה מחמת מילוי מים, אלא מפני התבואה. כדקתני בתוספתא (פרק שביעי דטהרות) שהביא רבינו חננאל, דקתני: אלו ימות החמה — משתעקר התבואה ממקומה. והא דקתני סיפא: את ימי הגשמים משתרד רביעה שניה — לאו היינו מפני רוב המים, אלא שמשם ואילך גדלים הזרעים, ודריסת הרגל מזקת להם. כדתניא בסוף פרק "מרובה" (בבא קמא פא, א): מהלכים בשבילי הרשות משתרד רביעה שניה, שמשם ואילך דריסת הרגל מזקת לזרעים ולתבואה.

רשות היחיד לשבת ורשות הרבים לטומאה — בפרק קמא דשבת (ו, ב) פליגי בה אמוראי, איכא מאן דמוקי לה בבקעה שהוקפה מארבע רוחות. רשות הרבים לטומאה — שאפילו חצר שנבנסים בה בזו ויוצאין בזו אמרינן בעירובין (ח, א) דהוי רשות הרבים לטומאה, כל שכן בקעה שהולכים בה תדיר. ואיכא דמוקי לה בלא הוקפה והוי כרמלית, ואמאי קרי לה רשות היחיד — לפי שאינה רשות הרבים.

אמר רבא לא שנו אלא שלא עברו עליה יומות הגשמים — פירש רשב"ם: שעברו עליה יומות הגשמים משנגדרה הבקעה, ואפילו הכי בימות החמה חשיבא רשות היחיד.

אין נראה כלל, כי איזו סברא היא דכיון שנגדרה ועברו עליה יומות הגשמים הויא רשות היחיד אפילו בימות החמה, וקודם שעברו יומות הגשמים לא תהיה רשות היחיד? ועוד: דלא מצי לאוקומא למילתיה דרבא דהכא אלא למאן דאמר בפרק קמא דשבת (שם) והוא שיש לה גדר מארבע רוחותיה. ועוד: אמאי קאמר רבא למילתיה הכא יותר מכל שאר מקומות שבגמרא שהביא הך משנה? ופירש רבינו חננאל דלעניין טומאה קאי, והכי קאמר: לא שנו אלא שלא עברו על טומאה זו יומות הגשמים, ואז אם נבנס בימות החמה — הוי רשות הרבים. אבל אם עברו על טומאה זו יומות הגשמים, אפילו נבנס בה בימות החמה ובא לשאול בימות החמה — הוי רשות היחיד. גם על פירוש זה (קשה) תמיה גדולה היא: למה יחשב רשות היחיד, כיון דנבנס בימות החמה ובא לשאול בימות החמה? ודוחק לומר דחומרא דרבנן היא. ועוד תקשה: למה אומר רבא דבריו בכאן יותר מבשאר מקומות דמייתי הך משנה? ויש לומר: דהא נמי לא קשיא היא, כדפירש רבינו חננאל דרבא חולק אדרבי אלעזר, ולא כתב יותר. ונראה דחולק בענין זה, מדאמר רבא אם עברו עליה יומות הגשמים הוי רשות היחיד, אפילו בא לשאול בימות החמה ונבנס בימות החמה — אם כן לא אזיל בתר השתא, בתר שעת שאילה. ושמא כדברי רבי יוחנן רוצה לומר, כדאיתא בירושלמי עלה בפרק "מי שמת", אמר רבי יוחנן: נטמא בספק בקעה בין בימות החמה בין בימות הגשמים — מחלוקת רבי מאיר וחכמים. בא לשאול בימות [ה]חמה — נשאלין לו בימות החמה, בימות הגשמים — נשאלין לו בימות הגשמים. אמר רבי יוחנן: ובלבד ימים הסמוכים לגשמים]. ותנן בתוספתא: ואלו הן יומות החמה — משתעקר התבואה מתוכה, יומות הגשמים — משתרד רביעה שניה.

ונראה

ראיה

אמר רבה הרי — אנו רואין שהוא מת. ובתר השתא אזלינן, והעמדנו על חזקת מיתתו, ויש לנו לומר שמתוך אותו חולי מת, וקנה המקבל מתנה. **אמר ליה אביי** — מאן לימא לך דמדהוה חולי איפטר לבית עולמיה? והלא רוב חולים לחיים, וחזר בו, ואחרי כן חלה ומת. **השתא ומה ספינות** — הטובעות בים, שרובן ליאבד, ואפילו הכי נותנין עליו חומרי חיים וחומרי מתים, כדתנן בפרק "כל הגט" (גיטין כח, ב): אבל עיר שכבשה כרכום, וספינה שאבדה בים — נותנין עליו חומרי חיים וחומרי מתים, בת כהן לישראל בת ישראל לכהן שתיזקן אין אוכלות בתרומה. **חולים שרוב חולים לחיים** — כדתנן (גיטין שם עמוד א): המביא גט ממדינת הים, והניחו זקן או חולה נותנין לה בחזקת שהוא קיים — לא כל שכן דנימא עמד וחזר בו. ומיהו, (רבא) [ורבה] לא הדר ביה, וקיימא לן כוותיה. דשמעתיה כרבי נתן אזלא, דקיימא לן כוותיה, כדאמרינן בעלמא (בבא מציעא קיז, ב): רבי נתן דיינא הוא ונחית לעומקא דדינא. **מי מוציא מיד מי** — מתנה שאין כתוב בה לא לשון מתנת בריא ולא לשון מתנת שכיב מרע, כי מתניתין, זה אומר בריא היית וזה אומר שכיב מרע הייתי. **הוא מוציא מידיהן** — ונותן עומד בנכסיו וזוכה בהן, דהעמד נכסים על חזקתן. וידּ בעל השטר שבא לתבוע נכסיו של זה — על התחתונה, דלא אזלינן בתר השתא. כדאביי, דרוב חולים לחיים, דאיכא למימר דהדר ביה. **והם אין מוציאין מידו** — אלא אם כן מביאין ראיה בעדים שבריא היה. **אם בריא הוא** — בשעת העמדה בדין עליו וכו', דאזלינן בתר השתא. **אמר רבי אלעזר ולעניין טומאה** — דקיימא לן ספק טומאה ברשות היחיד ספיקו טמא, וברשות הרבים ספיקו טהור. וקיימא לן נמי דבקעה בימות החמה רשות הרבים לטומאה, ובימות הגשמים רשות היחיד לטומאה, כדתנן בו'. **במחלוקת** — כי היכי דנחלקו רבי יעקב ורבי נתן במתנה סתם, אי אזלינן בתר השתא או בתר חזקת נכסים — הכי נמי אפליגו גבי טומאה, שאם בא אדם לבית דין ונשאל על שנבנס לבקעה ואין יודע מתי נבנס אי בימות החמה וטהור, אי בימות הגשמים וטמא — חזינן: אם עתה כשנשאל ימות החמה הן — טהור הוא, דאזלינן בתר השתא לרבי נתן. ואם ימות הגשמים הוא — טמא, דבתר השתא אזלינן. ולרבי יעקב דאזיל בתר חזקה — העמד טהור על חזקתו, וטהור, עד שיבאו עדים ויעידו שבימות הגשמים נבנס. **דתנן בקעה כו'** — מסורגת בגדר סביב, ורשות היחיד היא לשבת. ואפילו היא קרפף יותר מבית סאתים — לזרוק בתוכו מרשות הרבים חייב, ולטלטל אסור. **רשות הרבים לטומאה** — דלאו מקום סתירה הוא. אבל בימות הגשמים שיש שם זרעים — אין נבנסים לתוכה, והוי מקום סתירה, וספק טומאה טמא. **אמר רבא לא שנו כו'** — מילתא באפי נפשה היא. והמפרש דמילתיה דרבי אלעזר אדרבא קאי — אינו אלא טועה, דרבא בתרא הוא, ואין צריך לדחוק מילתיה דרבי אלעזר ולהעמידה על פירוש רבא. **לא שנו** — דבקעה בימות החמה רשות הרבים לטומאה. **אלא שלא עברו** — על בקעה זו יומות הגשמים משגדרוה. אבל עברו עליה יומות הגשמים — תו לא פקע מינה שם רשות היחיד, אפילו משיגיעו יומות החמה, ותיהוי לעולם רשות היחיד לכאן ולכאן. וסברא מעלייתא היא, או חומרא דרבנן הוא. ורבינו חננאל פירש דרבא פליג אדרבי אלעזר, והכי כתב: ורבא חולק על רבי אלעזר. ופירש נמי: לא שנו דבקעה כו' אלא בזמן שלא עברו על זו הטומאה שהיתה עתה בבקעה, יומות הגשמים. אבל עברו על זו הטומאה יומות הגשמים — רשות היחיד היא לכאן ולכאן.

ראיה

רבה פושט את הספק: אָמַר רַבָּה, מסתבר שמתוך אותו חולי מת ולא הבריא בינתיים, וזכה מקבל המתנה, שהֲרֵי הוא מֵת לפנינו, וַהֲרֵי כְּבָרוֹ מוֹכִיחַ עָלָיו שלא הבריא ממחלתו הראשונה אלא מת ממנה, כלומר, על פִּי ׳חזקה דהשתא׳ [–חזקה של עכשיו] אנו אומרים שהמצב הנמצא לפנינו היה קיים כבר קודם לכן, וכיון שכאן הוא מת לפנינו, מסתבר שהיה חולה לפני מיתתו, שהרי אין דרך בני אדם למות פתאום, ויש לנו להחזיקו בחולי זה ולומר שהיה חולה גם למפרע בכל התקופה המסופקת עד החולי הראשון, ולא הבריא בינתיים, ולא בטלה המתנה.

אביי דוחה את דברי רבה: אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי, הרי רוב החולים מבריאים ואינם מתים ממחלתם, ומסתבר שגם זה הבריא מחוליו הראשון, ורק לאחר מכן חלה שוב ומת, וראיה לכך, הַשְׁתָּא, וּמַה לגבי פִּקְּחָה שטבעה בים, שֶׁרוּבָּן של האנשים הנמצאים בה עומדים לֶאֱבֹד ולמות, ומכל מקום שנינו (גיטין כח:) שאין דנים את הנמצאים בה כמתים ודאי, אלא מספק נוֹתְנִין עֲלֵיהֶן חוּמְרֵי חַיִּים – מחמירים לחשוש שמא הם חיים, וְחוּמְרֵי מֵתִים – שמא הם מתים, אם כן, לגבי חוֹלִין, שֶׁרוֹב חוֹלִין לְחַיִּים, ואינם מתים ממחלתם, וכי לֹא כָּל שֶׁכֵּן שאין לדון את הנותן כמי שמת מחוליו הראשון אלא מסתבר שהבריא וחזר בו מהמתנה, ומת לאחר זמן מחולי אחר.

הגמרא תולה את מחלוקת אביי ורבה במחלוקת תנאים: אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, כְּמַאן אָזְלָא הָא שְׁמַעְתָּא דְּרַבָּה – כשיטת איזה תנא אמר רבה את דבריו, כְּרַבִּי נָתָן, דְּתַנְיָא בברייתא לגבי האופן של משנתינו, שלא נכתב בשטר המתנה אם היה הנותן שכיב מרע או בריא, והנותן אומר שהיה שכיב מרע וכשהבריא בטלה המתנה, והמקבלים אומרים שהיה בריא, מִי מוֹצִיא מִיַּד מִי, משיב התנא, הוּא – הנותן, מוֹצִיא מִיֵּדֵיהֶן של המקבלים אף בְּלֹא רְאָיָה שהיה שכיב מרע, כיון שהנכסים ברשותו ואין המקבלים יכולים להוציא ממנו מספק, ואף אם עתה הוא בריא אין זו ראיה שגם בשעת המתנה היה בריא, וכשיטת אביי שאין הולכים אחר ׳חזקה דהשתא׳. וְאילו חַן – מקבלי המתנה אֵין מוֹצִיאִין את הנכסים מְיָדוֹ, אֶלָּא בִּרְאָיָה – על ידי עדים המעידים שהיה בריא בשעת המתנה, דִּבְרֵי רַבִּי יַעֲקֹב. רַבִּי נָתָן חולק וְאוֹמֵר, אִם עתה בָּרִיא הוּא הנותן, הולכים אחר ׳חזקה דהשתא׳ ואומרים שגם בשעת המתנה היה בריא ומתנתו קיימת, ולכן עָלָיו לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁהָיָה שָׁכִיב מֵרַע בשעת המתנה, וְאִם עתה שָׁכִיב מֵרַע הוּא, עֲלֵיהֶן – על המקבלים לְהָבִיא רְאָיָה בעדים שֶׁבָּרִיא הָיָה בשעת המתנה, והיינו כדברי רבה שהולכים אחרי חזקה דהשתא.

הגמרא מביאה נידון נוסף התלוי במחלוקת זו: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, וְלֵיענין ספק טוּמְאָה, באופן שיובא להלן, כְּמַאן דְּאָמַר – יהיה הדין תלוי במחלוקת רבי יעקב ורבי נתן האם הולכים אחר ׳חזקה דהשתא׳. דְּתַנַּן במסכת טהרות (פ״ו מ״ז), בִּקְעָה – הרבה שדות הסמוכות יחד ומוקפות בגדר, בִּימוֹת הַחַמָּה, בתקופה שכבר קצרו והוציאו מתוכה את התבואה, דינה כִּרְשׁוּת הַיָּחִיד לְעניין מלאכת הוצאה בְּשַׁבָּת, שאסור להכניס מרשות הרבים לבקעה, וְדינה כִּרְשׁוּת הָרַבִּים לְעניין ספק טוּמְאָה שיש בה, שהדין הוא שאדם טהור המסופק אם נטמא, אם היה הספק ברשות הרבים הוא טהור, ואם היה הספק ברשות היחיד, טמא, ובקעה שאין בה תבואה, אף שהיא מוקפת גדר אין הבעלים מקפידים שלא יעברו בה, ודינה כרשות הרבים והמסופק אם נטמא בה, טהור. וּבִימוֹת הַגְּשָׁמִים, שכבר צמחו הזרעים, ואין נכנסים לתוכה משום שדריסת הרגל מזיקה לזרעים שבה, דינה כִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, לְכָאן וּלְכָאן – בין לענין שבת, שאפילו בימות החמה הדין כן משום שהיא מוקפת בגדר, ובין לענין טומאה, כיון שבימות הגשמים אין בני אדם נכנסים לשם, והמסופק אם נטמא בה, טמא. ומחלוקת רבי יעקב ורבי נתן תהיה באופן שאדם נכנס לבקעה כזו, ואינו זוכר מתי נכנס, לרבי נתן הולכים אחרי חזקה דהשתא, ואם זמן שאלתו הוא בימות החמה אומרים שאף כניסתו היתה בימים אלו, וספיקו טהור, ואם נשאל בימות הגשמים, ספיקו טמא. ולרבי יעקב אין הולכים אחר ׳חזקה דהשתא׳ במקום שיש חזקה אחרת נגדה, וכיון שיש לו חזקת טהרה הולכים אחריה, ואף אם נשאל בימות הגשמים, טהור, אלא אם כן יעידו עדים שנכנס לבקעה בימות הגשמים.

הגמרא מביאה את דברי רבא המפרש את המשנה שהביא רבי אלעזר: אָמַר רָבָא, לֹא שָׁנוּ שדין בקעה בימות החמה כרשות הרבים לענין טומאה, אֶלָּא באופן שֶׁעדיין לֹא עָבְרוּ (עליו) [עָלֶיהָ] – על הבקעה יְמוֹת הַגְּשָׁמִים, אֲבָל אם כבר עָבְרוּ (עליו) [עָלֶיהָ] פעם אחת יְמוֹת הַגְּשָׁמִים בהיותה מוקפת בגדר, והיה דינה כרשות היחיד, שוב לא נפקע ממנה שם ׳רשות היחיד׳ לעולם, ואף משהגיעו ימות החמה נשאר דינה כִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, לְכָאן – לענין שבת, וּלְכָאן – לענין ספק טומאה.

שנינו במשנה: וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אם הנותן טוען שהיה שכיב מרע ויכול לחזור בו, והמקבלים אומרים שהיה בריא ואינו יכול לחזור בו, הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה וכו׳.

אגרות קודש

ב״ה, כ״ד סיון, תשי״ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

נתקבל מכתבו מכ׳ סיון וכבקשתו אזכירו על הציון הק׳ של כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע לרפו״ק. ולפלא שמזכיר במכתבו שהוא מרוגז ועצבוי מתוחים וכו׳ בה בשעה שבודאי ידועים לו עיקרי שיטת הבעש״ט ונשיאי חב״ד אשר כל פרטי פרטים בעולם ובפרט בחיי האדם הישראלי ה״ז בהשגחה פרטית מהשי״ת שהוא עצם הטוב וכבר ידוע פס״ד בתניא קדישא אגה״ק פרק כ״ב שבהתבוננו בזה וכו׳ הרי אז גם ה׳ יתן הטוב ויאר פניו אליו בבחי׳ אהבה מגולה ויתמתקו כו׳ ויתבטלו כו׳ והשי״ת יזכהו לבשר טוב בקרוב.

בברכה לבריאות.

א.

הוד כ״ק אדמו״ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו״ר הזקן – בעל התניא והשו״ע

ט. כְּשֶׁמַּבְדִּיל בְּיוֹם רִאשׁוֹן אוֹ מִשָּׁם וָאֵילַךְ לֹא יְבָרֵךְ אֶלָּא בִּרְכַת בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן וּבִרְכַת הַמַּבְדָּלָה אֲבָל לֹא יְבָרֵךְ עַל הָאוֹר שֶׁאֵין מְבָרְכִין עַל הָאוֹר אֶלָּא בְּלֵיל מוֹצָאֵי שַׁבָּת שֶׁהוּא תְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ עַל־יְדֵי אָדָם הָרִאשׁוֹן כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּסִימָן רח״צ[48] וְכֵן עַל הַבְּשָׂמִים לֹא הִצְרִיכוּ לְבָרֵךְ אֶלָּא בְּלֵיל מוֹצָאֵי שַׁבָּת שֶׁהוּא סָמוּךְ לִיצִיאַת הַשַּׁבָּת[49] אֲבָל אַחַר־כָּךְ אֵין לָהֶם עֲנָיָן לְכוֹס הַמַּבְדָּלָה וּלְפִיכָךְ אָסוּר לְהַפְסִיק בְּבִרְכָתָם בֵּין בִּרְכַת הַיַּיִן לִשְׁתִיָּתוֹ:

חלק ב סימן רצט שלא לאכול ושלא לשתות ולא לעשות שום מלאכה קודם שיבדיל סעיף ט

ציונים והוספות

48) סעיף א: צריך לברך בורא מאורי האש בכל מוצאי שבת על אור הנר... לזכר שנברא האור במוצאי שבת שנטל אדם הראשון ב׳ אבנים והקישן זו בזו ויצא מהן אור.

49) ראה **סי׳ רצז ס״א**: הנהיגו חכמים להריח בבשמים בכל מוצאי שבת כדי להשיב את הנפש שהיא דואבת ליציאת השבת בשביל הנשמה יתירה שהלכה לפיכך מיישבים ומשמחין אותה בריח טוב.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות פסח – לפי לוח ״רב יומי״

ט וכשהוא מיסב לא יטה על גבו ולא על פניו שאין זה דרך חירות אלא יטה על צדו השמאלית ולא על הימנית שאין דרך הסיבה בכך שהרי צריך לאכול בימין ועוד שאם יסב בימין יוכל לבוא לידי סכנה לפי שהושט הוא בימין והקנה בשמאל ואם יטה על ימינו יהיה הושט מלמטה וקנה מלמעלה ויהא נפתח הכובע שעל פי הקנה מאליו ויכנס המאכל דרך הקנה ויבוא לידי סכנה ולפיכך אף מי שהוא איטר שדרכו לאכול בשמאל אף על פי כן יסב על שמאלו שהוא שמאל כל אדם:

י אשה בין נשואה בין אלמנה וגרושה אינה צריכה הסיבה לפי שאין דרך הנשים להסב ואין זה דרך חירות להן ואם היא חשובה ודרכה להסב צריכה הסיבה וכל הנשים שלנו נקראות חשובות ואף על פי כן לא נהגו להסב לפי שיש אומרים שבזמן הזה אין צריך להסב כלל כיון שאף בשאר ימות השנה אין רגילות להסב כלל בארצות הללו אלא אף המלכים והגדולים יושבין כדרכן ועל דבריהן סומכות הנשים עכשיו שלא להסב:

יא בן האוכל אצל אביו צריך הסיבה אפילו אם אביו הוא רבו מובהק לפי שמן הסתם האב מוחל על כבודו לבנו אבל תלמיד האוכל לפני רבו אפילו אינו רבו מובהק אינו רשאי להסב בפניו משום מורא וכבוד הרב אלא אם כן נתן לו הרב רשות להסב בפניו שאז חייב הוא להסב ואין חיוב על הרב ליתן רשות לתלמידו להסב בפניו אלא אם רוצה למחול על כבודו וליתן לו רשות להסב הרשות בידו.

וכן האוכל אצל תלמיד חכם מופלג בדורו אע״פ שלא למד ממנו כלום חשוב כרבו ואין לו להסב בפניו עד שיתן לו רשות.

וכל זה כשאוכל על שולחן אחד עם הרב אבל אם אוכל על שולחן אחר חייב להסב אפילו הוא רבו מובהק וגדול בדורו:

יב וכל זה בתלמיד של תורה אבל תלמיד הלומד אומנות אף על פי שהוא מתיירא מרבו ומכבדו ומשרתו אף על פי כן צריך להסב אפילו בפניו וכן עבדים ושפחות העברים צריכין הסיבה אע״פ שהן צריכין לילך אנה ואנה לשמש בסעודה, מכל־מקום בשעת אכילת כזית מצה ואפיקומן ושתיית ארבע כוסות שבהן עיקר מצות הסיבה כמו שיתבאר אפשר להם להסב:

יג כל מי שפטור מהסיבה ומיסב הרי זה נקרא הדיוט:

יד אימתי צריך להסב בשעת אכילת כזית שמברך עליו על אכילת מצה ובשעת אכילת הכריכה מצה ומרור ובשעת אכילת אפיקומן ובשעת שתיית ד׳ כוסות לפי שכל דברים אלו הם זכר לגאולה ולחירות שהד׳ כוסות תקנו חכמים כנגד ד׳ לשונות של גאולה האמורים בפרשה וארא והוצאתי וגאלתי ולקחתי והצלתי והאפיקומן והכריכה הם זכר לפסח שהיה נאכל דרך חירות לפיכך הם צריכין הסיבה דרך חירות אבל שאר כל הסעודה אם רצה לאכול ולשתות בלא הסיבה הרשות בידו ואין בידינו להצריכו להסב, אבל מכל־מקום המיסב בכל הסעודה הרי זה משובח ועושה מצוה מן המובחר:

טו כל מי שצריך להסב ואכל או שתה בלא הסיבה צריך לחזור לאכול ולשתות בהסיבה מעיקר הדין אבל לפי שיש אומרים שבזמן הזה אין צריך להסב כלל במדינות אלו יש לסמוך על דבריהם לענין שבדיעבד יצא בלא הסיבה ומכל־מקום לענין אכילת מצה טוב להחמיר לחזור ולאכול בהסיבה וכן לענין כוס שני אם שתה בלא הסיבה יחזור

וישתה בהסיבה ואין צריך לחזור ולברך בורא פרי הגפן כי ברכת בורא פרי הגפן שבירך על כוס שני שהוא סמוך לסעודה היא פוטרת אפילו היין שבתוך הסעודה כמו שנתבאר בסי' קע"ד.

אבל אם שתה כוס ראשון או שלישי או רביעי בלא הסיבה אין לו לחזור ולשתותו בהסיבה לפי שיצטרך לחזור ולברך עליו שהרי עכשיו אין דרך לשתות בין כוס ראשון לשני ובין כוס שלישי לרביעי מן הדין אסור לו לשתות מטעם שיתבאר בסי' תע"ט וכן לאחר כוס רביעי אסור לשתות עוד כמו שיתבאר בסימן תפ"א ואם כן בשעה שבירך על כל כוס משלשה כוסות אלו בלא הסיבה ואחר כך כשנזכר ששתה בלא הסיבה ורוצה לחזור ולשתות הרי זה נמלך וצריך לחזור ולברך ויהא נראה כמוסיף על מנין הכוסות שתקנו חכמים לכן טוב יותר שלא לחזור ולשתות ולסמוך על האומרים שבזמן הזה אין צריך להסב כלל.

ומכל־מקום לכתחלה טוב שיהיה בדעתו בתחלת הסיבה קודם שמברך על כוס ראשון שיחזור וישתה בין כוס ראשון לשני על סמך ברכה זו ואז אפילו אם יטעה וישתה כוס ראשון בלא הסיבה יוכל לחזור ולשתות בלא ברכה ולא יהא נראה כמוסיף על הכוסות כיון שהוא נפטר בברכת כוס ראשון אם כן הכל שתיה אחת היא מופסקת לשנים:

טז צריך לשתות הד' כוסות על הסדר שיתבאר דהיינו שבין כוס ראשון לשני ובין שלישי לרביעי יפסיק באמירת ההגדה וההלל ובין שני לשלישי יפסיק באכילת מצה וברכת המזון ואם לא הפסיק ביניהם בדברים הללו אלא שתה ד' כוסות זה אחר זה לא יצא ידי ד' כוסות אלא כולן נחשבין לו לכוס אחד וחייב לשתות עוד [ג]' כוסות על הסדר שיתבאר:

יז כל אחד מד' כוסות הללו צריך שיהיה בו לא פחות מרביעית יין לאחר שימזגנו אם הוא יין חזק שצריך מזיגה ושיעור מזיגה הוא לפי דעת השותה כדי שתהיה שתיה עריבה דרך חירות ואם שתאו חי בלא מזיגה אם יש רביעית יין בכל כוס יצא ידי ד' כוסות ואין צריך לחזור ולשתות אבל ידי חירות לא יצא כלומר שלא קיים מצוה מן המובחר וסתם יינות שלנו אינן חזקים ואין צריך מזיגה כלל:

יח שיעור הכוס שמחזיק רביעית ארכו כרוחב ב' גודלין ורחבו כרוחב ב' גודלין וגבהו כרוחב ב' גודלין וחצי גודל וחומש גודל ושיעור זה הוא כשהכוס מרובע על פני כל גבהו ועל דרך זה תשער בכוס עגול שהעיגול פחות ממרובע רביע (שהוא ד' חומשין וחצי) וא"כ אם הכוס הוא ב' גודלין אורך וב' גודלין רוחב צריך שיהיה גבהו ג' גודלין וג' חומשי גודלין:

יט יש אומרים שלכתחלה מצוה לשתות כל הכוס אפילו מחזיק כמה רביעיות אף על פי שבקידוש של שאר ימים טובים ושבתות אפילו לכתחלה די בשתיית מלא לוגמיו דהיינו רוב רביעית, מכל־מקום בד' כוסות של פסח החמירו חכמים לשתות כל הכוס לכתחלה ובדיעבד ששתה רוב הכוס יצא אבל אם לא שתה אלא חצי הכוס אפילו שחציו מחזיק כמה רביעיות לא יצא.

ויש חולקין על זה ואומרים שאף לכתחלה די בשתיית רוב רביעית אף אם הכוס מחזיק כמה רביעיות וכן עיקר וכן המנהג פשוט.

ומכל־מקום טוב לחוש לסברא הראשונה וליקח כוס קטן ולשתות כולו ובמקומות שהיין ביוקר די בשתיית רובו.

וכל זה בג' כוסות הראשונים אבל בכוס האחרון צריך לשתות רביעית שלם כדי שיוכל לברך ברכה האחרונה בלי שום פיקפוק כמו שנתבאר בסי' ק"צ לענין כוס ברכת המזון עיין שם:

כ צריך ליזהר לכתחלה לשתות רוב הרביעית בבת אחת דהיינו שישתה אותו בשתיה אחת ולא יפסיקנו לשתי שתיות ולכן אין ליקח כוס שפיו צר כעין שקורין (קלו"ג גלא"ז) מפני שלא יכול לשתות רביעית בבת אחת ובדיעבד אפילו הפסיק כמה פעמים באמצע יצא.

והוא שלא ישהה מתחלת השתיה עד סופה יותר מכדי אכילת פרס ויש אומרים שצריך שלא ישהה מתחלת שתיה ראשונה עד סוף שתיה אחרונה יותר מכדי שתיית רביעית (עיין סי' תרי"ב) ויש לחוש לדבריהם לענין שני כוסות הראשונים שאם הפסיק כל כך באמצע השתייה עד שיש מתחלת השתייה עד סופה יותר מכדי שתיית רביעית צריך לחזור ולשתות אותו הכוס בלא ברכה אבל בשני כוסות האחרונים שאם יצטרך לחזור ולשתות יהא נראה כמוסיף על מנין הכוסות כמו שנתבאר למעלה יש לסמוך על סברא הראשונה ולא יחזור וישתה אלא אם כן שהה מתחלת השתייה עד סופה יותר מכדי אכילת פרס:

כא מי שאינו שותה יין כל השנה מפני ששונאו או שמזיקו אף על פי כן חייב לדחוק את עצמו לשתות ד' כוסות כמו שאמרו חכמים על רבי יהודה ברבי אילעי שהיה שותה ארבע כוסות של פסח ואח"כ היה צריך לחגור צדעיו עד עצרת:

כב אבל קידוש של שאר ימים טובים ושבתות אין צריך לדחוק את עצמו לשתות הכוס אלא יכול לשמוע הקידוש מאחר כמו שנתבאר בסי' ער"ב מה שאין כן בארבע כוסות של פסח שאף בני הבית שהן שומעין הקידוש וההגדה מבעל הבית אף על פי כן חייב כל אחד ואחד לשתות ד' כוסות דרך חירות:

כג אם אי אפשר לו לעשות הסדר בתחלת הלילה מיד והתינוקות רוצים לאכול אע"פ שמותר ליתן להם לאכול קודם שישמעו הקידוש וההגדה כמו שנתבאר בסימן רס"ט ותע"א מכל־מקום ימהר לסלק המאכל מלפניהם ולא יניחם לאכול הרבה שלא ישנו בשעת אמירת ההגדה (ואפשר שמצת לחם עוני אסור להאכילם אפילו מעט קודם אמירת ההגדה מטעם שנתבאר בסי' תע"א ע"ש):

כד ואם הכוס ששתה בעל הבית ממנו הוא גדול ומחזיק כמה רביעיות יכולין בניו ובני ביתו לצאת במה

שנשתייר בכוס משתיית בעל הבית ובלבד שיגיע רוב רביעית לכל אחד ואחד, ומכל־מקום מצוה מן המובחר ליתן כוס לכל אחד ואחד בפני עצמו כדי שכל אחד ישתה מכוס מלא שזה הידור מצוה כמו שנתבאר בסימן קפ"ג:

כה ואף הקטנים חייב אביהם לחנכם במצות להשקותם כוסות על הסדר שיתבאר אם כבר הגיעו לחינוך (דהיינו שהגיעו לזמן שראוי לחנכם לשמוע הדברים שאומרים על הכוסות כגון שהן יודעין מענין קדושת יום טוב ולכן ראוי לחנכם לשמוע הקידוש שאומרים על כוס ראשון (עיין סי' רס"ט) וגם יש בהן דעת להבין מה שמספרים להם מיציאת מצרים באמירת ההגדה ולכן ראוי לחנכם לשמוע ההגדה שאומרים על כוס שני וכן חייב לחנכם לשמוע ברכת המזון שאומרים על כוס שלישי וגמר ההלל והלל הגדול ונשמת שאומרים על כוס רביעי).

ואף הקטנות שהגיעו לחינוך דינם כקטנים וכן בשאר כל המצות הנוהגות בלילה זה אין חילוק בין אנשים לנשים שאף שהנשים פטורות מכל מצות־עשה שהזמן גרמא בין של תורה בין של דברי סופרים אף על פי כן חייבו אותן חכמים בכל הדברים שתקנו בלילה זה לפי שאף הם היו באותו הנס של יציאת מצרים ובאכילת מצה הן חייבות מן התורה לפי שהוקשה מצות־עשה של אכילת מצה למצות לא־תעשה של אכילת חמץ שנאמר לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לומר לך שכשם שהנשים מוזהרות על לא־תעשה של אכילת חמץ שנאמר כי כל אוכל מחמצת ונכרתה וגו' כי כל לרבות הנשים כך הן מוזהרות על מצות־עשה של אכילת מצה:

כו מצוה לחזור אחר יין אדום אם אין הלבן משובח ממנו שנאמר אל תרא יין כי יתאדם משמע שחשיבותו של יין כשהוא אדום ואף על פי שבקידוש של שאר ימים טובים ושבתות נוהגין כהאומרים שאין צריך לחזור אחר יין אדום אם אינו משובח מן הלבן כמו שנתבאר בסי' ער"ב מכל־מקום בד' כוסות יש לנהוג כהאומר שצריך לחזור אחריו לפי שיש בו זכר לדם שהיה פרעה שוחט את בני ישראל ועכשיו שמצוים לעלול עלילות שקרים נמנעו מליקח יין אדום לפסח:

כז כל היינות הכשרים לקידוש בשאר ימים טובים ושבתות כשרים לארבע כוסות כגון יין מבושל וקונדיטון דהיינו יין שמערבין בו דבש ופלפלין ואפילו לכתחילה יכול לצאת בהם אם אין לו יין אחר משובח כמותם כמו שנתבאר בסי' ער"ב.

וכן מי שריית צמוקים כשרים לד' כוסות אם הם בענין שכשרים לקידוש דהיינו שיוצא מהן לחלוחית קצת על ידי דריכה בלא שרייה במים ולפיכך מי שאינו שותה יין מחמת נדר יקח מי צמוקים לארבע כוסות:

כח וכן במקומות שאין יין מצוי מצוה מן המובחר ליקח מי צמוקים אבל מעיקר הדין במקומות שאין יין מצוי דהיינו שמהלך יום אחד סביבות העיר אין גדל שם יין הרבה אלא מעט מזעיר יכול ליקח לד' כוסות שאר משקים שהם חמר מדינה באותו העיר כגון מי דבש במקומות שרגילין לשתותו בפסח ואינן חוששין לזיוף קמח ועל דרך שנתבאר בסי' תס"ז.

ואף על פי שבקידוש של שאר ימים טובים ושבתות יותר טוב לקדש על הפת מלקדש על שאר משקים אף על פי שהוא חמר מדינה כמו שנתבאר בסי' ער"ב מכל־מקום בליל פסח אי אפשר לקדש על הפת שהרי חייב בארבע כוסות והראשון הוא כוס של קידוש:

כט וכל זה במי דבש וכיוצא בו משאר משקין החשובים שהרי הם באותו העיר במקום יין אבל שאר משקין הגרועין כגון מי תפוחים (שקורין עפי"ל טראנ"ק) ומי זנגביל שקורין (אינגב"ר וואש"ר) ומי שורש שקורין (לאקרי"ץ) אע"פ שרוב שתיית הבינונים באותה העיר היא ממשקים הללו, מכל־מקום כיון שאינן משקין חשובין הרי הן כמו מים שאף שרוב שתיית העיר הוא מים אין נוטלין אותן לכוס של ברכה כמו שנתבאר בסימן קפ"ב:

ל אפילו עני המתפרנס מן הצדקה ואין לו מעות לקנות יין לארבע כוסות שלא נתנו לו הגבאים חייב ללוות או למכור כסותו או להשכיר את עצמו בשביל יין לד' כוסות או שאר משקים במקום שהם חמר מדינה.

ואם אין לו אלא מעט מעות ואם יקנה בהן יין לד' כוסות לא יהיה לו נר בביתו הרי נר ביתו קודם לד' כוסות מפני שלום ביתו ויעשה הסדר על הפת כמו שיתבאר בסי' תפ"ג. (ועיין שם דין מי שיש לו מעט יין ואינו מספיק לו לד' כוסות לשני הלילות איך יעשה):

לא מצוה לחלק לתינוקות קליות ואגוזים בליל פסח קודם עשיית הסדר כדי שיראו שינוי וישאלו מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות ואף על פי שעל שאלה זו אין לנו מה להשיב להם, מכל־מקום על ידי שיראו שינוי זה ויתעוררו לשאול עליו יתעוררו גם כן לשאול על שינויים אחרים דהיינו שאוכלין מצה ומרור ויושבין בהסיבה וישיבו להם עבדים היינו וכו':

חלק ג סימן תעב דיני הסיבה וד' כוסות:

א מוזג כוס ראשון ואומר עליו קידוש היום ואם אפשר טוב שלא ימזוג הבעל הבית בעצמו אלא אחר ימזוג לו שיהא לו כמשרתו כלומר דרך חירות ושררות זכר ליציאת מצרים:

ב לאחר גמר הקידוש קודם שישתה הכוס מברך שהחיינו ואם שכח לברך קודם השתיה יברך אח"כ מיד כשנזכר ואפילו נזכר למחר ביום יברך ואפילו באמצע השוק ואם נזכר לאחר שקידש היום יום טוב שני של גליות הרי הוא נפטר בשהחיינו שיברך על הכוס לאחר הקידוש ואם שכח לברך שהחיינו בקידוש ליל שני אפילו אם בירך כבר בליל ראשון חייב לברך אימתי שנזכר בכל שבעת ימי החג דהיינו עד סוף יום טוב האחרון של גליות:

ג אם שכח לקדש בלילה יש לו תשלומין למחר כמו

בקידוש של שבת דהיינו שלמחר ביום יברך בורא פרי הגפן ואח"כ יברך ברכת הקידוש אשר בחר בנו כו' אבל מי ששכח לומר ההגדה אין לו תשלומין ביום שנאמר בעבור זה וגו' בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך לשם חובה דהיינו בלילה הראשון אבל מכאן ואילך אכילת מצה היא רשות:

חלק ג סימן תעג דיני כוס ראשון וסדר הפסח עד כוס שני:

לקוטי תורה, פרשת קרח – הפרשה החסידית

וְעָבַד הַלֵּוִי הוּא

"וְעָבַד הַלֵּוִי, הוּא" (בְּמִדְבַּר יח, כג):

פֵּירוּשׁ: כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר, שֶׁכָּל עֲבוֹדַת הַלְוִיִּם הָיְיתָה לְהַמְשִׁיךְ מִבְּחִינַת "הוּא", שֶׁהוּא בִּינָה, "עַלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא" עַל "עַלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא". וְהָעִנְיָן, דְּהִנֵּה צָרִיךְ לְהָבִין הַהֶפְרֵשׁ בֵּין "מוֹחִין־דְּאַבָּא" ו"מוֹחִין־דְּאִימָּא"[1] – פֵּירוּשׁ:

מוֹחִין־דְּאַבָּא הוּא בְּחִינַת הַשֹּׂגַת הַבִּיטּוּל בִּבְחִינַת חָכְמָה, שֶׁהוּא בְּחִינַת "כֹּחַ־מַה", "וְנַחְנוּ מָה" (שְׁמוֹת טז, ז), שֶׁהוּא בִּבְחִינַת קְרִירוּת, שֶׁהוּא בְּחִינַת "יִרְאָה־עִילָּאָה", "יִרְאָה־בוֹשֶׁת". שֶׁהוּא בְּחִינַת "וְהַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא" (אִיּוֹב כח, יב) – **תַּכְלִית הַבִּיטּוּל.**

וּבְחִינַת **מוֹחִין־דְּאִימָּא**, בְּחִינַת בִּינָה נִקְרָא (מִשְׁלֵי ח, כא): "לְהַנְחִיל אוֹהֲבַי יֵשׁ", שֶׁהוּא מַה שֶּׁבָּא הָאָרָה מִגְּדוּלָּתוֹ יִתְבָּרַךְ לְכָלַל הַבְּנָה וְהַשָּׂגָה מֻמָּשׁ. וְעַל יְדֵי הַשָּׂגָה זוֹ נוֹלָד וְנִמְשָׁךְ מִזֶּה מִדַּת אַהֲבָה עַזָּה בִּגְבוּרוֹת רִשְׁפֵּי אֵשׁ אֵלָיו יִתְבָּרַךְ.

וְהִנֵּה בַּתְּפִלָּה צָרִיךְ לִהְיוֹת שְׁנֵי הַבְּחִינוֹת, הַיְינוּ מוֹחִין דְּאַבָּא־וְאִימָּא[2]. פֵּירוּשׁ:

שֶׁבְּחִינַת מוֹחִין־דְּ**אִימָּא** – הוּא הַבְּחִינַת "**רָצוֹא**" לְיִכָּלֵל לְמַעְלָה עַל יְדֵי אַהֲבָה עַזָּה כְּשַׁלְהֶבֶת, הַנּוֹלָדָה מֵהַהִתְבּוֹנְנוּת בִּגְדוּלָּתוֹ יִתְבָּרַךְ, שֶׁהוּא בְּחִינַת מוֹחִין דְּאִימָּא, "כִּי אִם לַבִּינָה תִּקְרָא" (מִשְׁלֵי ב, ג), שֶׁמִּזֶּה יִהְיֶה בְּחִינַת "רָצוֹא" כַּנַּ"ל.

וּבְחִינַת מוֹחִין־דְּ**אַבָּא** הוּא אַחַר כָּךְ הַבְּחִינַת "**שׁוּב**", כְּמַאֲמָר: "וְאִם רָץ לִבְּךָ – **שׁוּב** לְאֶחָד". שֶׁזֶּהוּ הַבְּחִינַת יִרְאָה־עִילָּאָה, יִרְאָה־בוֹשֶׁת, שֶׁהוּא בְּחִינַת מוֹחִין־דְּאַבָּא, שֶׁמְּקַבֵּל עָלָיו עוֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם בְּעָסְקוֹ בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹת[3].

וְהִנֵּה, עִם הֱיוֹת שֶׁבְּחִינַת מוֹחִין־דְּאַבָּא הֵם נַעֲלִים מִמּוֹחִין־דְּאִימָּא, אַף עַל פִּי כֵן צָרִיךְ לִהְיוֹת גַּם בֶּן מוֹחִין־דְּאִימָּא בַּתְּחִלָּה, יַעַן כִּי הָעִיקָּר הוּא לְהָאִיר אֶת הַגּוּף. וְהוּא עַל יְדֵי אַהֲבָה שֶׁבְּגִילּוּי הַנִּמְשָׁךְ מִמּוֹחַ הַבִּינָה שֶׁקָּרוֹב יוֹתֵר לְהַגּוּף. (כִּי חָכְמָה – מוֹחָא, וּבִינָה – לִיבָּא, וְהַלֵּב קָרוֹב יוֹתֵר לְהַגּוּף). וּבְחִינָה מוֹחִין־דְּאַבָּא, אַף שֶׁמַּעֲלָתָם גָּבוֹהַּ יוֹתֵר מֵהַבִּינָה – הֲלֹא אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הוּא נַעֲלֶה עוֹד יוֹתֵר לְאֵין עֵרוֹךְ, וְ"לֵית מַחְשָׁבָה תִּפִּיסָא בֵּיהּ כְּלָל".

כֵּן לְמָשָׁל בְּחִינַת מוֹחִין־דְּאַבָּא, שֶׁהָאַהֲבָה הִיא שָׁם בְּהֶעְלֵם, שֶׁהוּא נַעֲלֶה מֵאִתָּנוּ יוֹתֵר[4]. וּלְכָךְ צָרִיךְ לְהוֹלִיד הָאַהֲבָה שֶׁבַּתְּפִלָּה מֵהַהֶעְלֵם לְגִילּוּי, בִּכְדֵי לְהָאִיר אֶת הַגּוּף[5]. שֶׁזֶּהוּ עַל יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת מִבְּחִינַת מוֹחִין־דְּאִימָּא, שֶׁהִיא הַמּוֹלֶדֶת הַבָּנִים, שֶׁהֵם אַהֲבָה וְכָל הַמִּדּוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת, וְאַחַר כָּךְ צָרִיךְ לְהָאִיר בָּהֶן מִבְּחִינַת מוֹחִין־דְּאַבָּא[6].

וְזֶה הָיָה עֲבוֹדַת הַלְוִיִּם, דִּכְתִיב "**וְעָבַד הַלֵּוִי הוּא**", פֵּירוּשׁ: שֶׁכָּל עֲבוֹדָתָם הָיָה לְהוֹצִיא הַמִּדּוֹת אַהֲבָה וְיִרְאָה מֵהַהֶעְלֵם מִבְּחִינַת "הוּא" – עַלְמָא־דְּאִתְכַּסְיָא אֶל הַגִּילּוּי, שֶׁהוּא עַל יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת[7].

וּלְכָךְ הָיָה עֲבוֹדָתָם בְּשִׁירָה בְּפֶה – בְּקוֹל, וּבְזִמְרָה בִּכְלִי[8]. וְיֵשׁ כַּמָּה כֵּלִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[9] (תְּהִלִּים קנ, ג־ד):

---

1. (וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "מַצָּה זוּ כו'").

2. (עַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "רְאֵה אָנֹכִי נֹתֵן", בְּעִנְיַן בְּחִינַת י"ה שֶׁבְּנֶפֶשׁ).

3. וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּבֵיאוּר עַל פָּסוּק "כִּי אַתָּה נֵרִי".

4. (**וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת", גַּבֵּי "אֶחְכְּמָה וְהִיא רְחוֹקָה מִמֶּנִּי"** (קֹהֶלֶת ז, כג): **שֶׁכָּל גִּידּוּל הַבֵּן, עַל דֶּרֶךְ מְשָׁל, הוּא בְּרֵירוּק מָקוֹם מֵהָאָב, כִּי אִם בְּבֶטֶן אִמּוֹ.** עַיֵּין שָׁם).

5. (וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית", בְּעִנְיַן "מוֹחַ וְלֵב, מַיִם וְאֵשׁ").

6. (וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "צָאֶינָה וּרְאֶינָה", בְּעִנְיַן "וַיַּיִן יְשַׂמַּח כו'" בִּכְדֵי "לְהָצִיהִיל פָּנִים מִשָּׁמָן" (תְּהִלִּים קד, טו). עַיֵּין שָׁם).

7. וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּבֵיאוּר עַל פָּסוּק "וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", בְּעִנְיַן "מִי בָרָא אֵלֶּה".

8. (עַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "מִזְמוֹר שִׁיר חֲנוּכַּת הַבַּיִת").

9. וְהַלְוִיִּם בְּתֵיקָנָם שׁוֹפָר, הַלְוִיִּם בְּנֵבֶל וְכִנּוֹר. הַלְוִיִּם בְּתֹף וּמָחוֹל, הַלְוִיִּם בְּמִנִּים וְעָגָב. הַלְוִיִּם בְּצִלְצְלֵי שָׁמַע, הַלְוִיִּם בְּצִלְצְלֵי תְרוּעָה. (תְּהִלִּים קנ, ג־ה).

"הַלְלוּהוּ בְּתֵקַע שׁוֹפָר, הַלְלוּהוּ בְּנֵבֶל וְכִנּוֹר, הַלְלוּהוּ בְּתֹף וּמָחוֹל כּוּ".

וְהַיְינוּ, שֶׁיֵּשׁ כַּמָּה מִינֵי הִתְלַהֲבוּת שֶׁבְּהִתְגַּלּוּת: יֵשׁ תְּשׁוּקָה וְהִתְלַהֲבוּת בִּבְחִינַת שִׂמְחָה וְחֶדְוָה, וְיֵשׁ שֶׁהִיא בִּבְחִינַת מְרִירוּת וְ"לֵב נִשְׁבָּר", וְהַכֹּל הֵם בְּהִתְגַּלּוּת הַלֵּב. וְיֵשׁ כְּמוֹ כֵן לְנֶגֶד זֶה כַּמָּה מִינֵי כְּלֵי זֶמֶר.

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא עִנְיַן "הַלְלוּהוּ בְּתֵקַע **שׁוֹפָר**" – שׁוֹפָר שֶׁהוּא קוֹל הַמַּטִּיל חֶרְדָּה, וְ"לֵב נִשְׁבָּר", שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַתְּקִיעוֹת וְהַשְּׁבָרִים. וְכֵן "**צִלְצְלֵי תְרוּעָה**" (שָׁם, ה) – הֵם גַּם כֵּן בְּנֶגֶד הַהִתְלַהֲבוּת שֶׁבִּמְרִירוּת וְלֵב נִשְׁבָּר. "**וְעוּגָב**" (שָׁם, ד) – הוּא כְּלִי זֶמֶר שֶׁל שִׂמְחָה, שֶׁהוּא נֶגֶד הָאַהֲבָה וְהִתְלַהֲבוּת שֶׁבְּשִׂמְחָה.

וְזֶה הָיָה עֲבוֹדַת הַלְוִיִּם בִּכְלֵי זֶמֶר בְּכַמָּה מִינִים, שֶׁהַכֹּל הוּא לַעֲבוֹד אֶת בְּחִינַת "הוּא", בְּחִינַת "הוּא עָשָׂנוּ" (תְּהִלִּים ק, ג), לְהַמְשִׁיךְ הַמִּדּוֹת מֵהָעֶלֶם אֶל הַגִּילּוּי[10]:

נִתַּן לְהוֹרִיד אֶת כָּל הַהֶדְרוּשִׁים בְּ'תּוֹרָה־אוֹר' וְ'לִקּוּטֵי־תּוֹרָה' לְפָרָשַׁת הַשָּׁבוּעַ הַחֲסִידִית מְנֻקָּדִים, מְפֻסָּקִים וְעִם פְּתִיחַת רָאשֵׁי הַתֵּיבוֹת בַּפְּתוֹבָת: docs.com/LikutayTorah

10. (וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "צוֹ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", גַּבֵּי "לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ". וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וּשְׁאַבְתֶּם מַיִם", בְּעִנְיַן "נְיסוּךְ הַיַּיִן וְנִיסוּךְ הַמַּיִם". וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, בְּעִנְיַן "בָּרוּךְ שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, בָּרוּךְ הוּא").

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

(ז) **וכמו** כן יובן בב' מיני אהבות דבכל לבבך ובכל נפשך שארז"ל בשני יצרך שזהו לאכפייא או לאתהפכא בבחי' ביטול והתכללות כל הרצונות הזרות להיות הרצון רק לה' לבדו כמ"ש מי לי בשמים כו' והוא ע"י בכל נפשך בחי' המקיף דחי' שמגביר אור הרצון אלקי שבנה"א להכניע לכל הרצונות דנה"ב לגמרי בדרך מלחמה וניצוח להפוך המהות כנ"ל והוא מה שאנו רואים שיוכל להיות בחי' היפוך מהות וטבע כל המדות רעות להיות רק לה' לבדו ואין זר אתו רק ע"י מלחמה דנה"א שמתגבר על נה"ב בשעת התפלה שאז שעת קרבא כנ"ל וד"ל אבל בחי' אה"ר דבכל מאודך היא בחי' מקיף דיחידה שלמעלה לגמרי מבחי' הגבלה במוח ולב כו' דהיינו שאינו מאיר לעולם במוחא ולבא גם לא בבחי' מקיף ונק' מאדך בלי גבול בעצם ולא שהוא בלי גבול לגבי הכלי לבד כמקיף דחי' הנ"ל דשם לא יתכן בחי' מלחמה כלל וזהו בחי' מס"נ האמיתי שאחר מס"נ בכל נפשך כו' וד"ל. וביאור הדברים הנה ידוע דיש ב' מיני מס"נ הא' ע"ד הנ"ל בבחי' ביטול כל הרצונות הזרות דנה"ב בהיפוך המהות הנק' התכללות כו' מצד בחי' המלחמה דנה"א שנלחמת עם נה"ב עד שיגבר גודל התשוקה הנפלאה בתענוג האלקי בהתגברות נפלאה ועצומה ביותר עד שהרצון הזר המנגד יתבטל בתכלית הביטול והתכללות כאילו אינו במציאות ומהות הקדום אדרבה נהפוך למהות אחר והוא למאוס ברע ולבחור בטוב שזהו נגד טבעו ומהותו הקדום כו' כנ"ל. אך הנה אנו רואים שכ"ז הביטול מנה"ב במציאותה אינו רק מצד בחי' ביטול המיעוט ברוב ע"ד דוגמא מביטול טיפה בים שנכללת בים כאלו אינו מציאות כלל ואע"פ שהוא ההפכית כמו מים מרים במים מתוקים שנהפוך המר למתוק ע"י בחי' ביטול במיעוטו בתכלית המיעוט כמו טפה בים וכה"ג או מצד תגבורת טעם המתיקות כ"כ עד שמהפך גם לטעם המרירות למתיקות וזה הביטול וההיפוך אינו מצד המיעוט אלא מצד התגברות הכח המנגדו עד שמהפכו כו' (וכמ"כ התכללות האש במים כשמתגבר כח יסוד המים עליו עד שהי' כמוהו כו' או להיפוך כנ"ל) וכך הוא ממש בענין הביטול הרצון הקטן לגבי הרצון הגדול ממנו כמו רצון ותשוקה להרוויח ממון שבטל ונכלל ברצון הגדול הימנו כמו כשצריך לפזר הון רב או להפסיד כל אשר לו בשביל הכבוד והגדולה או להצלה ופיקוח נפשו ונפשות ב"ב וכה"ג וכך יובן ממש בבחי' מס"נ בבחי' ביטול כל הרצונות הזרות שמתבטלים ונכללים באור הרצון הגובר עליהם עד שמהפכים להיות גם הם רק לה' לבדו כו' דודאי אין זה הביטול רק מצד המיעוט מפני שהרצון והתשוקה לה' נפלאה ורבה ועצומה ביותר עד שהרצון הזר כלא ממש חשוב ונתבטל במיעוטו כטפה בים וכה"ג ואע"פ שהוא בחי' מנגד בטבעו לרצון האלקי, מכל־מקום נהפוך טבעו כמו הפיכת מים מרים מועטי' במים רבים מתוקים שנהפך טעם המרירות למתיקות או גם כאשר

אין הרצון הזר מועט והרצון אלקי גדול ורב הימנו אלא שניהם שוים בכמות כו' אך מצד בחי' התגברות הרצון והתשוקה לה' כשהוא בתוקף ועומק הלב ביותר שאז גם הרצונות הזרים רבים יותר יתבטלו במהותם ונהפכים כולן לה' כמו שנהפך המר למתוק גם אם המר רב יותר אם מעט המתוק מתוק ביותר עד"מ דבש המתוק ביותר שמרירות הצנון נהפוך למתיקות ג"כ מצד בחי' התגברות טעם המתיקות שבדבש שגובר עליו כו' וכדוגמא לדבר מ"ש וישלך עץ וימתקו המים ואע"פ שהעץ מועט והמים שבמרה רבים ביותר אעפ"כ נמתקו. ואמנם הנה יובן מכ"ז שאין זה הביטול נק' בחי' ביטול בעצם מצד עצמו לבד אלא רק מצד התגברות כח המנגד עליו עד שמהפכו כו' וא"כ אין זה רק בשעה זאת שהכח הגדול הימנו גובר עליו ביותר אבל מיד כשיסתלק האור והכח הגדול הימנו וילך לו אזי חוזר וניעור אור וכח הרצון הקדום המנגד להיות בתקפו ומהותו הקדום ממש כו' וראי' לזה הנה אנו מוצאים בכל בחי' התכללות דבר והיפוכו כמו במר ומתוק או התכללו' ב' יסודות אש ומים וכה"ג כאשר יבדילו ויוציאו כל אור וכח וחיות אותו הכח הגדול שנתגבר על החלוש ומועט הימנו עד שילך לו לגמרי אז חוזר וניעור אותו הכח המועט והחלוש יאמר גבור אני כו' ונמצא הוא במציאותו כמו שהיה בתחלה ממש בלי שינוי המהות כלל וכלל שהרי אם יוציאו ויבדילו כל טעם המתיקות של הדבש וכה"ג ישאר חלק טעם המרירות של הצנון כמו שהיה בתחלה ממש וכן גם מים המתוקים שכבר המתיקו למים המרים כאשר יוציאו ויבדילו כל חלקי המים המתוקים נמצאו מציאת מים המרים המועטים כמו שהן כו' וכן בהתכללות אש ומים כאשר יוציאו מן העץ המורכב מב' יסודות אש ומים כל חלקי האש כאשר גבר בו יסוד האש כבר נשרף כל חלקי יסוד המים והיה לאש מ"מ בהסיר כל חלקי האש לגמרי ימצאו בו מציאות כל חלקי המים בשלימות כידוע וכן יובן בביטול והתכללות הרצון הזר בשעת התגברות הרצון האלקי עליו שזהו רק בשעה זו לבד אבל מיד כאשר יסתלק אור וכח הרצון האלקי אז כח הרצון הזר חוזר וניעור כמו שהיה תחלה כו' ואעפ"כ נקר' בשם מס"נ ממש מאחר שבאות' השעה שגבר אור הרצון האלקי דנה"א נתבטל כל כח הרצון הזר ונהפוך גם הוא להיות מואס ברע ובוחר בטוב כו' אך אין זה מס"נ בעצמה ומהותה רק שזה הנק' מסירת הרצון לבד שהרצון הזר הנמשך מן הנפש נתבטל ונמסר לה' ולכך נק' בל' מסירה כדבר הנמסר מרשות לרשות שנשתנה ממהות הראשון לפי אותה השעה שנמסר ברשות אחר כי הרי בהיותו נמסר ברשות אחר נהפך להיות שם כאחד מחלקיו העצמי' אבל יוכל להיות שינוי הרשות שיצא מרשות זה לרשות הראשון וכן ע"ד דוגמא ענין מסירת הרצון שהרצון הזר יצא מרשות הרבים עולם הפירוד ומסר א"ע לרה"י עולם היחוד כו' דאע"פ שבשעה זו שנמסר לעולם היחוד הרי הוא ביטול גמור בחי' ביטול המהות הראשון כנ"ל אבל הרי יוכל להיות שינוי הרשות דהיינו כשמסתלק הרצון האלקי שנמסר לרשותו אז חוזר ונכנס לרשות הראשון שהוא רה"ר עולם הפירוד כו' בבחי' רצון הטבעי דנה"ב כמו שהיה קודם לפי שכל ענין מסירה אינו בחי' ביטול עצמי רק דרך מסירה לבד שהוא לפי שעה מצד רשות המושל וגובר עליו אז באותה שעה לבד כו' וד"ל:

ביאור ביסוד ענין התפלה. פדה בשלום. יב"פ

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד־תרט"ו

וצ"ל מהו החילוק בין רמ"ח פיקודין שנקראי' אברין דמלכא ובין אורייתא שמבואר שם דאורייתא וקוב"ה כולא חד, לכאורה האברים כששורה בהם רצה"ע הם ג"כ כולא חד. אך מתחילה צ"ל הפי' איהו וחיוהי חד איהו וגרמוהי חד, ומהו החילוק בין איהו וחיוהי חד ובין איהו וגרמוהי כיון שאיהו רק חד עמם בין חיוהי ובין גרמוהי ומהו שא' איהו וחיוהי חד ואיהו וגרמוהי חד משמע שזהו ענין בפ"ע, וזהו ענין בפ"ע. אך באמת יש ב' פי', ופי' הא' הוא איהו וגרמוהי קאי על הכלים ואיהו וחיוהי קאי על האורות, ויש הפרש גדול. והענין הוא כי איהו וגרמוהי הוא כמו הנפש בגוף שאנו רואי' אברי הגוף שהן גשמי' והנפש שורה בהאברי' וכוחות הנפש הם רוחני', וגשמי' הוא מהיפוך להיפוך מרוחני' ואינו חיבור כלל, וכידוע בספרי החקירה מי שהוא רוצה לידע מהו רוחני' אזי הוא רואה גשמיו' ורואה בכל הפרטי' בעיון היטיב כמו גשמיו' נתפס במישוש ונתפס בראיה ונתפס בשטח מקום וכמו"כ כל הפרטי' שנמצאי' בדבר גשמי וכשרואה בזה

היטיב אזי השלילה מזה הוא רוחני', היינו כשמפשיט כל פרט ומשליל אותו שהוא ההיפוך, כמו רוחני' אינו נתפס במישוש ואינו נתפס בראות ואינו נתפס בשטח וכדומיהן, אזי הוא כמו שרואה ויודע רוחני' בלי שינוי, כי הרוחני' הוא ההיפוך מגשמי' בכל הפרטי'. כך הוא הגוף יש בו רמ"ח אברי' וכנגד זה יש בהנשמה רמ"ח כוחות אבל האברי' הם גשמי' והכוחות הם רוחני' והם מהיפוך להיפוך, אבל הקב"ה מפליא לעשות ומחבר רוחניו' בגשמיות, וממש הם לאחדים, כי הנפש מרגיש כאב הגוף וצער ועונג וכדומיהן ואינן מתפרדין זה מזה, הגם שיש נקבי' בהגוף אינו יוצא הנפש עד עת פקודתם מלמעלה, והם לאחדים ממש, והנפש פועל הכל על ידי אברי הגוף בכל פרט ופרט, ושניהם יחד נקרא אדם, כי הנפש א"א לפעול בדבר גשמי בלא אברי הגוף, וכמו שאנו רואים כשחסר אבר א' אזי חסר הכח באבר הזה וא"א לו לפעול כלל, ומכש"כ הגוף בלא כוחות הנפש א"א לו לעשות כלל, וכמו שאנו רואים לאחר הסתלקות הנפש מהגוף, אבל כשהנפש שורה בהגוף הם לאחדים ממש, וכך הוא הנמשל למעלה גופין תקינת לון חסד דרועא ימינא גבורה דרועא שמאלא תפארת גופא חכ' מוחא זהו נק' בחי' גופא נגד אור החסד ואור הגבורה שהוא בחי' א"ס, אבל כששורה האור החסד במדת החסד, אזי הוא כמו הנשמה עם הגוף והי' לאחדים ממש שהאור פועל ע"י הכלי, וכך הוא אור הגבורה בכלי הגבורה, וכדומיהן בכל הספי', וזהו ועל הכסא דמות כמראה אדם, אור וכלי, וזהו איהו וגרמוהי חד ממש, אבל איהו וחיוהי חד הוא המשל כמו זיו השמש מן השמש שהגם שהזיו הוא הארה מן השמש אבל הוא חד ומיוחד בתכלית עם השמש כי הזיו לא הי' נפרד מן השמש אפי' רגע אחד ולפי ערך השמש כך הוא ערך האור ותיכף כשנתגלה השמש מאיר האור וכשהשמש מכוסה הוא כלול בהשמש, ולמעלה הוא קודם שנברא העולם הי' הוא ושמו בלבד, ושמו הוא הגילוי אוא"ס, והוא ושמו בלבד, וכמו שהוא א"ס כך שמו א"ס ובבע"ג, וזהו איהו וחיוהי חד אוא"ס עם עצמות אא"ס הוא כולא חד אפי' לאחר שנתגלה האור א"ס להיות מקור למקור להשתלשלות העולמות הוא כולא חד ממש.

להבין מ"ש בתניא דאורייתא וקוב"ה כולא חד

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

והנה כדי להכרית היניקה מב' אופנים הנ"ל לזה צריך חרב של שתי פיות, והחרב של שתי פיות כו' הוא בחי' מ"ש רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם שע"י רוממות אל בגרונם ע"ז נעשה חרב של שתי פיות כו'. והענין הוא דהנה בגרון יש ג' בחי' קנה וושט ווורידין, שזהו"ע ג' שרי פרעה שר המשקי' ושר האופי' ושר הטבחים, כי מצרים הוא בחי' מצר הגרון, ולכן יש בגרון ג' שרי פרעה כו' כנ"ל. והנה כמו שיש מצרים בלעו"ז כמ"כ יש מצרים דקדושה, וכן ג' שרי פרעה יש ג"כ בקדושה, והנה שר המשקי' זהו בחי' קנה, כי בקנה יש גידי המוח שממנו נמשך לריאה וללב וכמשארז"ל תלת קני הוי חד פריש לריאה וחד פריש לליבא וחד פריש לכבדא כו', ולכן נק' שר המשקי', לפי ששואב לחלוחית שבמוח לריאה וללב כו'. והנה כמו שמים מצמיחים כל מיני תענוג, וכך הקנה נק' שר המשקי' ממשיך בחי' תענוג באלקו' וכמ"ש ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן עדן הוא בחי' תענוג עליון ונהר היוצא מעדן ממשיך בחי' התענוג בגן כו', כמ"כ הקנה ממשיך בחי' תענוג, דהנה כתיב קנה חכ' קנה בינה שהקנה מבחי' חכמה כו', ועי"ז נמשך בחי' תענוג דהיינו כשמתבונן באלקו' איך שאני הוי' לא שניתי ואין ערוך אליו כלל ויעמיק דעתו בזה מאד עי"ז נולד לו אהבה בתענוגים, וזהו שבקנה יש ששה טבעות, וקנה עם הכולל בגי' ששה פעמים הוי' והיינו שהקנה ממשיך בחי' ש' הוי' בבחי' ששה מדות דהיינו המשכת מוחין במדות כו'. וזהו ענין שר המשקי' שבבחי' תפלה שממשיך בחי' תענוג אהבה בתענוגי', וגם בתורה שנאמר להשקות את הגן בחי' ג"ן סדרים דאורייתא שנמשך בחי' תענוג עליון בתורה זהו ענין עיון התורה, שע"י התורה עי"ז נמשך בחי' תענוג כו' שמתענג מהתורה כו'. והנה שר המשקי' הוא שמוזג את היין, והמזיגה הוא ע"י מים, וכך בתורה צריך שיהי' מזיגה מים ביין, יין הוא בחי' יינה של תורה שהוא בחי' תושב"כ, ומים הוא בחי' תושבע"פ ערבים עלי דברי סופרי' יותר מיינה של תורה כו', וזה"ע שר המשקי' דקדושה בחי' קנה חכ' קנה בינה, והנה עי"ז הוא מכרית את היניקה שיונקי' ממקום גבוה שמגביהים לפי שכשההמשכה נמשך ע"י בחי' חכ' א"א להם לקבל

יניקה, לפי שחכ' הוא בחי' ביטול. ושר הטבחים הוא בחי' ווירידים, והנה הווירידין הוא שבהם עולה הדם מהלב, והוא ענין רתיחת הדמים דקדושה שהוא בחי' אהבה ברשפי אש, כי בחי' קנה הוא בחי' אהבה הנמשכת כמים אהבה בתענוגים, ושר הטבחים הוא בחי' אהבה ברשפי אש כו', וע"י בחי' אש דקדושה עי"ז אש אוכלה אש בחי' אש דלעו"ז בחי' תאוות זרות כו', וזהו שת"א על שר הטבחי' רב קטוליא, והיינו כמ"ש זובח תודה יכבדנני כל הזובח את יצרו (זוכה ונוחל שני עולמות כו'), והנה עי"ז מכרית היניקה מאופן הא' שהוא ע"י ריבוי הצמצומי' כו' לפי שריבוי הצמצומי' נמשך מבחי' רוח הבהמה היורדת למטה שמשפיל א"ע בתאוות גשמי', אבל ע"י שר הטבחי' ששורף ומכלה את כל התאוות ורצונות זרות, לכן לא יוכלו לקבל מזה יניקה. ושר האופים הוא בחי' תורה כי התורה נק' חטה ר"ב אותיות דאורייתא, וכדי שיהי' מבחי' חטה לחם צריך אפי' וכמ"ש ואפו עשר נשים לחמכם בתנור אחד פי' ואפו לחמכם שהוא התורה בתנור אחד פי' בחמימות האהבה הבאה מהתבוננות של אחד יחידו של עולם, וזהו שר האופי' שהוא בחי' תורה כו', והגם שנת' לעיל שהקנה הוא בחי' תורה זהו עיון התורה הוא בחי' קנה, אבל סתם תורה נק' שר האופים כו'. והנה התורה עצמה נק' ג"כ חרב של שתי פיות וכמ"ש ודברי אשר שמתי בפיך, שיש שני בחי' פה העליון ופה התחתון, שהתורה היא בחי' דברי ממש, כל הקורא ושונה הקב"ה קורא ושונה כנגדו כו', וזהו שתי פיות כו'.

ש"פ משפטים, בדר"ח אדר ראשון, ל"ב

בס"ד. ש"פ בשלח, ל"ב

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

כאן עובר הרבי נ"ע לביאור נוסף מה המשמעות של "והיה העולם", על־פי הפירוש שהאמירה היא רק לעצמו וגילוי רצונו -

או ביאור שני: **והיה** פירושו **שמיד** כשעלה ברצונו **נתהווה** העולם, **כי מיד שעלה ברצונו הפשוט גליף גליפו כו'** - חקק חקיקה בטוהר העליון, ומזה נעשתה ההשערה על העולמות, ונתהווה העולם בפועל.

(ומכל־מקום - מדייק הרבי נ"ע - הרי **האמירה שאמר והיה העולם הרי זה למעלה עדיין מבחינת גליפו הנזכר לעיל** כיון שדרגת ה"גליף גליפו" היא ההשערה בפועל על פרטי העולמות והנבראים, ואילו האמירה "והיה העולם" היא עליית הרצון אצלו יתברך, לפני גילוי ההשערה שהתהוותה ונחקקה בתוך הרצון, **וכמו שיתבאר** בפרק הבא, שההשערה עצמה בה הפרטים כבר נמצאים בגילוי הוא כנגד "ברוך הוא", ואילו "ברוך שאמר והיה העולם" שקודם לכן, הוא הרצון הפשוט, שהפרטים קיימים שם ("והיה העולם") באופן של העלם מוחלט, אינם ניכרים גם לעצמו).

נמצא, כי בשונה מהפירוש הקודם ש"והיה העולם" פירושו ההתהוות בפועל - ולכן היה הוצרך לפרש ש"והיה" הוא לשון עתיד - שעתיד העולם להיבראות, הרי לפי ביאור זה, במילים "ברוך שאמר והיה העולם" מתוארת בריאת העולם - בדרגת האמירה בלבד, כיון שלא מדובר על העולם הגשמי כפשוטו, אלא על פרטי ההשערה על העולם כפי שטמונים בהעלם בתוך הרצון.

עד כאן ביאר הרבי נ"ע את הדרגות של "בריש הורמנתא" ו"גליף גליפו", כעת יבאר את דיוק הלשון לקרוא דרגה זו בשם "הורמניתא" (רשות) ורצון.

וענין רשות ורצון הוא שהרצון אינו הכרחי חס־ושלום. - כלומר, הסיבה שבזוהר קוראים לדרגה זו של עליית הרצון בשם "הורמניתא" שפירושו רשות ורצון, היא כדי לבטא שעליית הרצון אצל הקדוש־ברוך־הוא לעולמות אינו דבר מוכרח, אלא רק כרשות ובחירה שלו.

וכפי שהתבאר לעיל, שיש הבדל בין עצם האור להתפשטות האור, וכל ענין הרצון הוא דוקא בדרגת התפשטות האור, הנה מה שיש המשכת הרצון אין זה מוכרח, שהרי יכל להיות שהאור ישאר בעצמיותו ולא יתפשט.

דהנה מה שעלה ברצונו יתברך שיהיה ענין נבדל מעצמותו שהם העולמות ומציאות היש **הוא מצד היכולת שבעצמות כו'**, כלומר בגלל שעצמותו הוא כל יכול הרי הוא יכול לרצות גם דבר שנבדל ממנו.

וכידוע דהתהוות היש הוא ביכולת העצמות דוקא דכיון שיש מאין הוא דבר חידוש, הרי רק בכח עצמותו להוות יש מאין, **וכמו שכתוב** בתניא **ב'אגרת הקודש'**[149]

149. סימן כ.

דיבור־המתחיל איהו וחיוהי חד וזה לשונו של אדמו"ר הזקן שם: **דאין־סוף עצמותו ומהותו שמציאותו מעצמותו ואינו עלול מאיזה עילה שקדמה לו חס־ושלום, הוא לבדו בכחו ויכולתו להוות יש מאין ואפס המוחלט ממש בלי שום עילה וסיבה אחרת קודמת ליש הזה כו'**, עד כאן הלשון ב'אגרת הקודש'.

כלומר, לעצמות יש ייחודיות בזה ש"מציאותו מעצמותו". כל שאר האורות והגילויים הם מחודשים, שלפני שהבורא לעצומותו ית' החליט להאיר אותם ולהמשיכם הרי קדמם ההעדר, ורק עצמותו הוא לא מחודש ולא נמשך משום דבר אלא "מציאותו מעצמותו". והיינו שלא רק שאין לו סוף, אלא גם אין לו תחילה, שלא נמשך משום דבר.

(ולעצמותו יש את כל היכולות, היינו, שה"יכולת שבעצמותו" היא חלק מעצמותו. כיון שהיכולת היא עדיין לא המשכה וגילוי ממנו, אלא נמצאת בו מצד שלימות עצמותו).

ועל זה אומר האדמו"ר הזקן, כיון שמציאות היש היא באופן שלא נרגש בו האין שמהווה אותו, והיינו שמורגש ביש ש"מציאותו מעצמותו" - שלא נרגש בו מקורו, הרי מוכרחים לומר שמציאות היש מעצמותו ממש. כי אם מציאות היש היתה מתהווה רק מדרגה של אור וגילוי, הרי כיון שאור וגילוי נמשך מבחינה שלמעלה ממנו, היינו שיש לו מקור שממנו נמשך, הרי גם המשכת היש ממנו היתה צריכה להיות באותו אופן ותכונה, שניכר בו מקורו. והסיבה שבמציאות היש נראה שמציאותו מעצמותו ואין לו מקור, הוא בגלל ששורשו בעצמותו ממש, שמציאותו מעצמותו.

ובחינת היכולת שבעצמות להוות יש מאין זהו סיבה להיות עלה ברצונו כו' - כלומר, מכיון שרק עצמותו בכוחו להוות את היש, הנה הרצון להוות את העולמות (שהם בחינה של יש) בא מיכולת עצמותו. וממילא, הרצון שיהיו עולמות הוא בבחירה ואינו הכרחי, כיון ששורשו מדרגת היכולת שבעצמותו והעצם לא מוכרח בשום דבר.

אלא שמיד מבהיר הרבי נ"ע במאמר המוסגר:

(ואין זה שהיכולת שבעצמות היא בבחינת סיבה חס־ושלום אל הרצון כו', ורצוננו לומר שהיכולת והרצון אינו בבחינת סיבה ומסובב כו', מה שאמרנו שהיכולת בעצמותו היא "סיבה" להיות עלה ברצונו על העולמות, אין הכוונה שזה באופן של "סיבה ומסובב", שהרי הקשר בין "סיבה ומסובב" הוא קשר של הכרח, ועל־דרך שכל ומידות וכדומה, שמהתבוננות שכלית באופן ממילא יתגלו מידות, וזה חלילה לומר שעצמותו היא סיבה לרצון, שהרי אי אפשר לומר שמעצמותו של הבורא נמשך באופן של הכרח לרצות את העולמות - (שלא כפי שהסביר לעיל בפירוש "ברוך שאמר והיה העולם" שזה באופן של הכרח, כיון ש"הוא אמר ולא יעשה?", אך זה רק לאחר המשכת הרצון שזהו כבר התפשטות האור והגילוי, אך כאשר מדברים על היכולת כפי שהיא בעצמותו ממש, אין הכרח בשום גילוי והמשכה והכל בבחירתו)

אך מבחינת היכולת בא בחינת הרצון כו' - כלומר, הרצון אמנם הגיע מיכולת עצמותו, שאינו מוגבל בשום דבר, אך היה זה באופן שעלה ברשותו ובבחירתו, כיון שעצמותו לא מוכרח ברצונו, וחלילה לומר שהיחס בין עצמותו לבין הרצון (האור) הוא יחס של סיבה ומסובב).

ומאחר שהיכולת הוא סיבת הרצון ממילא אין הרצון הכרחי חס־ושלום, שהרי זהו ענין היכולת שאינו מוכרח, המושג 'יכולת' הוא שאינו מוכרח בדבר אלא הוא בבחירתו, **דדבר הכרחי אין זה יכולת וכל ענין היכולת הוא שאינו מוכרח בהדבר כו'**. ולכן לא אומרים לדוגמא שיש לשמש יכולת להאיר, שהרי היא מוכרחת להאיר ואין לה בחירה בזה. וכשאומרים על דבר שיש לו "יכולת" פירושו שהוא יכול לבחור האם לממש את היכולת שבו או לא.

נמצא, שכאשר אומרים שהרצון לעולמות נמשך מיכולת עצמותו, פירושו, שאין שום הכרח בעצמותו לרצות ולהוות את העולמות. הבורא יכל לגלות ממנו גילויים והמשכות אחרות לגמרי, או כלל לא לגלות ולהמשיך דבר.

כל ענין מערכת וסדר של המשכה - שמדבר אחד נמשך דבר שני, כל זה מתחיל מדרגות האור והגילויים, אך ההמשכה מעצמותו, אינה באופן של סיבה ומסובב אלא באופן של רשות ובחירה.

וזהו ענין מה שהזוהר משתמש בלשון "הורמניתא" שפירושו **רשות ורצון** וכוונתו היא **שהרצון הוא בבחינת רשות כו'**, ולא חלילה בהכרח, באופן של "סיבה ומסובב" שמדבר אחד חייב לצאת דבר שני.

וכמו שכתוב בשל"ה שער האותיות אות רצון[150] **שעלה ברצונו ברוך־הוא לברוא את העולם ברצונו הטוב בנדבה בלי הכרח כו'**. וזה כפי שהובא לעיל מהזוהר, שבריאת העולם היא "ברשות וברצון" ללא הכרח כלל.

---

150. **סעיף ד, וזה לשונו:** סוד הרצון גדול ונורא במאוד, בארתיו בהקדמה תלודות אדם בארוכה סוד עלה ברצונו ברוך הוא לברוא את העולם ברצונו הטוב בנדבה בלי הכרח, רק משלימות מדת טובו להיטיב לזולתו, והוא רוצה בקיומו ובטובתו.

קיצור.
וכמו כן יש בתר דבריאה ויצירה ועשיה, והוא ענין צור מגן ומשגב ג' מקיפים, ויקדים מה שכתוב בזהר בריש הורמנותא דמלכא, והוא דמבחינת העלם העצמות שאינו בגדר רצון בא לכלל רצון בעצמותו, וזהו שאמר והיה העולם אמירה ברצון שיהיה עולם שהוא ענין עליית הרצון להאציל ולברוא, ופירוש והיה השמחה מענין הבירורים שעלה בעצמותו, כמי נמלך, גם הוא שרש ו"ה שלמעלה מי"ה, וענין רשות ורצון היינו שהרצון בבחינת רשות כי הוא בא מבחינת היכולת שבעצמותו להוות.

זה היום תחילת מעשיך

ליל ב' דר"ה, תער"ג

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים תרצ"ט

בביאת המשיח בב"א, יושלם המעשה ע"י עבודת הבירורים, ולכן יהיה מעשה גדול. ע"י "זאת" – חכמה תתאה ומעשה, יהיה השכל וידוע אותי, ספירת המלכות תתעלה על כל המדרגות, כי סוף מעשה במחשבה תחלה

וְהִנֵּה גַּם מַה שֶּׁתַּלְמוּד גָּדוֹל שֶׁמְּבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה, הִנֵּה כָּל זֶה הוּא רַק עַכְשָׁו בִּזְמַן עֲבוֹדַת הַבֵּרוּרִים, אָמְנָם אַחֲרֵי אֲשֶׁר יֻשְׁלַם הָעֲבוֹדָה, הֵינוּ בִּזְמַן בִּיאַת הַמָּשִׁיחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ אָמֵן, הִנֵּה מוּבָן דְּמַעֲשֶׂה גָּדוֹל מִתַּלְמוּד, שֶׁהֲרֵי כָּל עִקַּר גַּדְלוּת הַלִּמּוּד הוּא מִפְּנֵי שֶׁמְּבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה, וְלָכֵן הִנֵּה בְּבִיאַת הַמָּשִׁיחַ בִּגְמַר וּשְׁלֵמוּת הַמַּעֲשֶׂה בַּעֲבוֹדַת הַבֵּרוּרִים, הִנֵּה אָז יִתְגַּלֶּה גֹּדֶל הַמַּעֲשֶׂה, וְעַל זֶה נֶאֱמַר[21] "אַל יִתְהַלֵּל חָכָם בְּחָכְמָתוֹ וְגוֹ' כִּי אִם בְּזֹאת יִתְהַלֵּל הַמִּתְהַלֵּל", דְּזֹא"ת הוּא בְּחִינַת חָכְמָה תַּתָּאָה[1], שֶׁהוּא הַמַּעֲשֶׂה דַּוְקָא, דְּבִבְחִינָה זוֹ דָּחָכְמָה תַּתָּאָה דְּנִקְרֵאת "זֹאת" יִתְהַלֵּל הַמִּתְהַלֵּל, לְהָיוֹת כִּי עַל־יְדֵי־זֶה יָבוֹא לִבְחִינַת "הַשֶּׂכֶל וְיָדֹעַ אוֹתִי", הוּא בְּחִינַת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא עַצְמוּתוֹ וּמַהוּתוֹ יִתְבָּרַךְ, וְזֶהוּ דְּעַל זְמַן דְּבִיאַת הַמָּשִׁיחַ נֶאֱמַר[22] "רָנִּי וְשִׂמְחִי בַּת צִיּוֹן", דְּבִחְינָה זוֹ הַנִּקְרֵאת "בַּת", תִּתְעַלֶּה אָז יוֹתֵר מִכָּל הַמַּדְרֵגוֹת. וְגַם דְּעַכְשָׁיו הִנֵּה בְּחִינַת הַמַּלְכוּת הִיא מַדְרֵגָה הַיּוֹתֵר אַחֲרוֹנָה, הִנֵּה אָז תִּתְעַלֶּה יוֹתֵר מִכָּל הַמַּדְרֵגוֹת, דְּהַהַשְׁפָּעָה הַנִּמְשָׁךְ מִן הַמַּשְׁפִּיעַ אֶל הַמְקַבֵּל הֲרֵי הוּא כְּחוֹתָם הַמִּתְהַפֵּךְ, דְּמַה שֶּׁעַל הַחוֹתָם הוּא שׁוֹקֵעַ, כְּשֶׁחוֹתְמִין עַל הַשַּׁעֲוָה הוּא בּוֹלֵט, דִּבְהַשְׁפָּעַת הַשֵּׂכֶל הֲרֵי הַמְּשָׁלִים וְהַהַצָּעַת־דְּבָרִים קוֹדְמִים לַהֶבְנַת הַשֵּׂכֶל, אֲבָל אַצֶּל הַמַּשְׁפִּיעַ הֲרֵי הַנִּמְשָׁל קוֹדֶם, וְרַק בְּכֹדֶי שֶׁיּוּבָן לְהַמְקַבֵּל מַקְדִּים הַהַצָּעוֹת וְהַמְּשָׁלִים, אֲבָל עִקַּר הַכַּוָּנָה הוּא הֶבְנַת הַשֵּׂכֶל, וְעַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל בְּגִדּוּל הַחִטִּים אוֹ הַפֵּרוֹת, דִּתְחִלָּה צוֹמֵחַ הַתֶּבֶן וְהַשִּׁבֳּלִים אוֹ הָאִילָנוֹת וְהָעֲנָפִים, וְאַחַר כָּךְ מִתְמַלְּאִים הַשִּׁבֳּלֶת חִטִּים, וְהָעֲנָפִים מוֹצִיאִים פֵּרוֹת, וְגַם כִּי הָעִקָּר הֵם הַחִטִּים וְהַפֵּרוֹת, מִכָּל־מָקוֹם הֵם בָּאִים בָּאַחֲרוֹנָה, וְעִם הֱיוֹתָם בָּאִים בָּאַחֲרוֹנָה, עִם כָּל זֶה הֵם הָעִקָּר, וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יוּבָן בְּעִנְיַן תַּלְמוּד וּמַעֲשֶׂה, דְּגַם דְּתַלְמוּד הוּא גָּדוֹל שֶׁהַתּוֹרָה הִיא מַמְשִׁיכָה בְּחִינַת "גָּדוֹל הֲרָיָ", וְגַם מֵבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה, מִכָּל־מָקוֹם הִנֵּה מֵאַחַר דְּהַמַּעֲשֶׂה בָּאָה לְבַסּוֹף, הִנֵּה הָעִקָּר הוּא הַמַּעֲשֶׂה וְסוֹף הַמַּעֲשֶׂה בָּא בְּמַחֲשָׁבָה תְּחִלָּה, וְלָכֵן הִנֵּה בְּבִיאַת הַמָּשִׁיחַ הִנֵּה מַעֲשֶׂה שֶׁהוּא קִיּוּם הַמִּצְוֹת, הוּא גָּדוֹל מִתּוֹרָה.

יום שני דחג השבועות תרצ"ט

---

21) ירמיהו ט, כב.

22) זכריה ב, ד.

ז. תחתונה (כלומר מדת המלכות שהיא אחרונה והמבצעת שבמדות כמבואר להלן).

ספר השיחות – ה'ש"ת־תש"א בלה"ק

א. (כשנכנס כ"ק אדמו"ר בפעם הראשונה למעונו החדש 770 איסטערן פארקווייי, ברוקלין, נ.י. נכנס ראשונה לבית הכנסת שסודר בקומה הראשונה, ואמר): יהי רצון שהתפלות תהיינה בפנימיות ושהתפלה תהיה מתוך תענוג של עבודת אמת פנימית.

ב. (אחר כך נכנס כ"ק אדמו"ר לחדר האוכל, ישב על מקומו ואמר):

לכל חדשי השנה יש שבת מברכים. מדוע אין שבת מברכים לחודש תשרי? אלא, ידוע[1] מהרבי הזקן בשם הבעל־שם־טוב, שכל חדשי השנה מברכים בני ישראל את החודש, ואילו את חודש תשרי מברך הקב"ה בעצמו.

שבת מברכים תשרי חלה תמיד בפרשת נצבים. פרשת נצבים מתחילה ב"אתם נצבים היום וגו'" ומונה כל פרטי המדריגות בנשמות ישראל, שקמי' יתברך כולן שוות, כפי שאומר ב"תניא"[2] בשגם שכולן מתאימות ואב אחד לכולנה.

בעיני בשר מכירים איש חשוב, עשיר, מבגדיו. כך גם תלמיד חכם – מרוב ידיעותיו, כפי שהרמב"ם אומר נפש זכה בלבוש זך (הסגנון בגמרא[3] הוא 'בכלי מכוער'), ואילו לגבי הקב"ה כולם שווים.

אתם נצבים מרמז על הזמן של ביאת המשיח אי"ה, הרי יהיה אז עולם חדש, ככתוב[4] כאשר השמים החדשים וגו', שהרי העולם יחרב אז, ככתוב[5] כי שמים כעשן נמלחו והארץ וגו', הרי יהיו בני ישראל בהשתוממות, מה יהיה אתם. אומר הקב"ה אתם נצבים, כמ"ש במדרש[6] שאף־על־פי שכולם מתמוטטים, ישראל נצבים וקיימים לעולם.

חיים אנו בזמן קשה ביותר, כשחיי האדם אינם נחשבים לכולם, וביחוד חיי בני ישראל וחיי בני תורה. כל אחד דואג וחושש לגורל קרוביו. אסור לומר ח"ו, שזה מגיע לנו, אלא צריכים להתפלל להשי"ת שיזכה אותנו שיהיה לנו טוב.

כעת הוא הזמן של תשובה.

יום א' נצבים

1) ראה תמים ח"ב ע' סח. היום יום ע' צ.
2) פרק לב.
3) תענית ז, א.
4) ישעיה סו, כב.
5) ישעיה נא, ו.
6) ראה מדרש תנחומא פ' נצבים בתחלתה.

אגרות קודש

ב"ה, יום ד' תבא י"[ג] אלול תרס"א

כבוד הג' הנכבד ומרומם, ידידי עוז הרה"ח אי"א מו"ה שמואל מיכיל שי' טראיינין

אחדשה"ט!

נדבת טהר לבו סך חמשה מאות רו"כ נתקבל, ונכתב בספר עפ"ש - N1/1237, ובזכות תמכו וסעדו במצוה רמה ונשאה הלזאת יאשר ויעשר ה' חילו, ובכל אשר יפנה ברכת ה' תעטרהו ותנשאהו למעלה מעלה.

ועתה הנני להזכירו כי מכבוד מעלתו מגיע עוד 245 ר' כמבואר פה בפרטיות. ביום ג' שבט נתקבל 175 ר' עפ"ש 1/1102 והוא בעד 5 חדשים, תשרי, מרחשוון, כסלו, טבת, שבט. נמצא מגיע מאת כ' בעד 7 חדשים, אדר, ניסן, אייר, סיון, תמוז, מ' אב, אלול, 35 ר' לכל חדש, בס"ה 245 ר'. ואבקש את כמע"ל כי יהי' נא מטובו לשלוח את הכסף הנ"ל.

מכ"ק אאמו"ר שליט"א קבלתי מכ' אשר הסך 500 ר' נתקבל.

היום קבלתי מידידינו הר' יעקב הורעוויץ סך 1000 ר', והוא 500 ר' המגיע ממנו בעד עשרה חדשי', וסך 500 ר' ע"ח ההוספה. ובכל העת שאל אצלי כמה הוערך ידידינו הרמ"מ שי' מא"ז, עד אשר היום הוכרחתי לאמר לו, וכאשר אמרתי לו שהרמ"מ שי' נתן 200 ר', ויצא מגדר כיליו בפו"מ, ואמר כי לא יתן רק סך 500 ר', ואם הרמ"מ יוסיף עוד 300 ר', אז יתן 1000 ר', וכזאת הודעתי לכ"ק אאמו"ר שליט"א, ואראה מה ישיב.

אכפל עוד בקשתי כי יהי' מטובו לשלוח תומ"י את הסך הנ"ל.

ויקבל החוה"ש וכוח"ט מאדה"ש כאוות נפשו ונפש ידידו דו"ש באה"ר, מכבדו כרום ערכו הנעלה

יוסף יצחק שניאורסאהן

אגרות קודש

ב״ה, כ״ו סיון, תשי״ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על שאלתו, בו שואל אם יסעו הוריו ממקומם עתה להסתדר בקבוץ חפשי באה״ק ת״ו, ופלא בעיני גם על הקס״ד בזה, ויעיין היטב בלשון הרמב״ם הלכות דיעות ריש פרק ו׳, צריך אדם להתחבר ולישב אצל החכמים כו׳ ויתרחק מן הרשעים כו׳ ילך למקום שאנשי׳ צדיקים כו׳ ואם הם רעים וחטאים כו׳ יצא למערות ולחוחים ולמדבריות, ועאכו״כ שהנמצא במקום שמנהגי׳ הוא ע״פ התורה והמצוה שאי אפשר לחשוב ע״ד העתקה לקבוץ חפשי, והשומר את עמו ישראל בכל עת ובכל מקום אשר לא ינום כו׳ ישמור את הוריו בתוך כל ישראל ודוקא בסביבה של יראת שמים תורה ומצוה אשר שם שכינתא שריא, והוא מצדו יכול להוסיף בזה ע״י הוספה בשקידה מסירה ונתינה בלימוד התורה הנגלית ותורת החסידות וקיום המצות בהידור מיוסדים כל הנ״ל על יראת שמים טהורה.

בברכה,

בשם כ״ק אדמו״ר שליט״א

מזכיר

ב״ה, כ״ז סיון, תשי״ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מא׳ קרח בו כותב אודות ג׳ סוגים בהשגת טרף לבית. הרי כבר ידוע הוראת רז״ל השוה לכל נפש (מלבד יחידי סגולה) שצריך לעשות כלי לקבלת הברכה וכמאמר הכתוב וברכך ה״א בכל אשר **תעשה**, וכמבואר ג״כ טעם הדבר בכ״מ בתורת החסידות ומהם בלקו״ת לרבנו הזקן בעל התניא (פוסק בנסתר דתורה) והשו״ע (פוסק בנגלה דתורה) פרשת תצא דף ל״ז סוף ע״ב.

אף שקשין מזונותיו של אדם כקרי״ס שזהו אחד **הנסים** הכי גדולים בכ״ז בחיצונית צריך לעשות כלי ג״כ בדרכי הטבע וכמבואר בלקו״ת שם, אלא שכדי להגדיל ברכות השי״ת צריך להיות חזק בבטחון ולהוסיף אומץ בלימוד תורת הנגלה ותורת החסידות וקיום המצות בהידור שהן הן הצנור והכלים להמשכת וקבלת ברכות השי״ת בהמצטרך.

והשי״ת יצליחו.

בברכה,

בשם כ״ק אדמו״ר שליט״א

מזכיר

ב״ה, כ״ד סיון, תשי״ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

... בודאי עוסק בעניני פרנסתו ככל הצריך כי הרי לפרנס את ב״ב וגם את עצמו זוהי מצות הבורא ית׳ ובמילא צריך לעשות בזה באמונה, ניט נאר פון יוצא וועגען אליין, [לא רק בכדי לצאת ידי חובה] ועאכו״כ לא לחפוץ לרמות את הציווי וברכך ה״א בכל אשר **תעשה** ומובן שצריך להיות זה בלא דאגה ובהלא השתקע בזה אבל לאידך גיסא שלא חסר המעשה בפועל והשי״ת יצליחו.

אגרות קודש

ב״ה, כ״ז סיון, תשי״ד
ברוקלין.

הרה״ח הוו״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ מוה״ר צבי הירש שי׳

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מעש״ק קרח ובו שאלה אם כדאי להעתיק את הענינים השונים גם לשפה אחרת מלבד צרפתית.

א) הנה אם רק ישנם קוראים מבין בני שיראל בשפה איזה שתהי׳ כדאי להעתיק עניני דא״ח בהשפה ההיא כי ה״ז בכלל הענין דיפוצו מעיינותיך חוצה...

ג) במ״ש אודות השתדלות השגת נתינות צרפת, צריך מקודם לברר אולי ישנה אפשרית לקבלת נתינות שווייץ שמכמה טעמים טובה יותר ורק אם יתברר שזה אי אפשר או קשור בקישויים גדולים למדי, אזי יש להשתדל בהנתינות הצרפתית.

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש ובעניניו הפרטים.

ב״ה, כ״ז סיון, תשי״ד
ברוקלין.

הרה״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ מוה״ר מנחם נחום יצחק אייזיק שי׳

שלום וברכה!

נעם לי לקבל מכתבו מכ״א סיון, בו מבשר טוב אשר בתו שטערנא פריידא ילדה בן למזל טוב, ויה״ר שהוריו שיחיו יכניסוהו לבריתו של אברהם אבינו בשעה טובה ומוצלחת וכשם שיכניסוהו לברית כן יכניסוהו לתורה ולחופה ולמעשים טובים, ועיני כבודו שי׳ רואות ורוות מהם ומכל יו״ח שי׳ רוב נחת חסידותי מתוך בריאות הנכונה והרחבת הדעת ויוכל לבשר טוב גם בשאר הענינים שמזכיר אודותם במכתבו ושאזכיר על הציון הק׳ של כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע.

ומ״ש שאלת עצה כיצד לקרות שם לילד הנולד שי׳.

הרי ידוע מענה כ״ק מו״ח אדמו״ר בכגון דא שאינו מתערב בענינים אלו והוא מובן ע״פ מ״ש בכתבי האר״י ז״ל (בשער הגלגולים הק׳ כג. וראה עמה״מ ש״א ספ״ד) הובא גם באו״ת ס״פ בראשית (ובלק״א להה״מ) אשר מלמעלה ניתן להה״מ הרעיון איך לכוון לשם הבן או בת הנולדים, שם השייך לנשמה זו, וכמבואר בכ״מ בדא״ח וראה ג״כ לקו״ת בהר (מא, ג) אשר אותיות השם שייכים לחיות הנשמה והגוף.

בברכת מז״ט.

ב״ה, כ״ט סיון, תשי״ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

... נראה ממכתבו, שסדר קבוע אצלו **להתחיל** התפלה בש״ק בוקר - בחצות היום! ולא נ״ל כלל סדר כזה (אף שבודאי אומר ק״ש לפני זה וכן שמע ברכו וכו׳). ושאני אם מתחילים במוקדם ומאריכים בתפלה. ומה טוב להתחיל עם הצבור לערך, ומב״ש ואילך לאחר גמר תפלת הצבור.

אגרות קודש

ב״ה, כ״ח סיון, תשי״ד
ברוקלין.

הרה״ח הוו״ח אי״א נו״נ בנש״ק רב פעלים מוה״ר מתתי׳ יחזקאל שי׳

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלתי ספרו ענג שבת בשני טופסים נכרך ביחד עם ספר בכורי יחזקאל על מס׳ אבות, ובסופו ג״כ דברי חסידות מלוקטים משיחות כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע (וחבל שלא הורה המקור למען יוכל הקורא לעיין על אתר שע״פ הרוב נמצא שם גם איזה ביאור נוסף) והשי״ת יצליחו למלאות חלקו בהפצת אור התורה ומאור שבתורה בסביבתו ובתוך מושפעיו מתוך הרחבת הדעת.

בברכה.

ב״ה, כ״ח סיון, תשי״ד
ברוקלין.

הוו״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ מוה״ר יצחק אוחנה שי׳

שלום וברכה!

נעם לי לקבל פ״ש ממנו ע״י הרה״ח הוו״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ מוה״ר מיכאל שי׳ ליפסקר והמבאר ג״כ אשר כבודו משתדל במרץ לקרב את לבם של ילדי בני ישראל לאבינו שבשמים, ובודאי למותר לעורר אשר אם המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא ואם בחיי עוה״ז כן, הרי עאכו״כ המקיים נפשות כו״כ מבני ישראל ומביאם לחיי העולם הבא הנצחי ע״י קירוב לבם להוי׳ אחד, הרי גודל פעולתו ושכרו אין די באר. והכרה זו עצמה שממלאים שליחות קדושה של הקב״ה מוסיפה כח ואומץ במילוי תפקיד קדוש זה אשר מציאות האומץ עצמה ממעטה ההתנגדות של הצד שכנגד וכמובן ג״כ ע״פ המבואר בספר תניא קדישא מרבנו הזקן בעל התניא (פוסק בנסתר דתורה) והשולחן ערוך (פוסק בנגלה דתורה) סוף פרק כ״ט ומדתו של הקב״ה מדה כנגד מדה אבל כ״פ ככה לתוספת נחת אמיתי מכל יו״ח שיחיו.

בברכת הצלחה בעבודה בחינוך על טהרת הקדש.

ב״ה, כ״ט סיון, תשי״ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מי״ט סיון, בו כותב אודות העלמות והסתרים השונים שישנם אצלו ומפרטם לסעיפים. הנה כל הסעיפים שחושב - מקור אחד להם, והוא הסתת הצד דלעומת זה, שמפריע את האדם בכל הדרכים, למנוע את האדם מעבודתו את בוראו, וכיון שהסיבה אחת היא, הרי יש לתקן על ידי שינוי עיקרי אחד, והוא - המסירה והנתינה ללימוד תורת הנגלה ותורת החסידות, מבלי כל תירוצים. וכשיחליט באמת אליבא דנפשי׳ לעשות כזה, ויכיר את האמת שזה נוגע לכל מעמדו ומצבו בחיים, ולא רק בענינים הרוחנים אלא גם בחיים הגשמיים, הרי רואים הצלחת השי״ת. וכבר ידוע הפס״ד שאפילו מעט אור דוחה הרבה חשך. אלא שכדי להרבות בסייעתא דשמיא, צריך לשמור שלשת השיעורים השוים לכל נפש מתקנת כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע (בחומש תהלים ותניא) הידועים. ולהוסיף בצדקה עם הזולת, היינו לקרבו לתורת השם ולעבודתו, שצדקה גם ברוחניות - תרומם גוי, וכמבואר בתורה אור לרבנו הזקן בתחלתו.

המורם מהנ״ל, ילמוד בשקידה במסירה ונתינה בנגלה דתורה ובתורת החסידות, יוסיף אומץ בעבודת התפלה ובקיום המצות בהידור, ולהשפיע על הזולת לקרבם לאילנא דחיי, שאז יקוים היעוד - לאט לאט אגרשנו. ויוכל לבשר טוב בכל הענינים שנגע במכתבו.

בברכה,

בשם כ״ק אדמו״ר שליט״א

מזכיר: א. קווינט.

פרק ד משנה ו

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: כָּל הַמְכַבֵּד אֶת הַתּוֹרָה, גּוּפוֹ מְכֻבָּד עַל הַבְּרִיּוֹת. וְכָל הַמְחַלֵּל אֶת הַתּוֹרָה, גּוּפוֹ מְחֻלָּל עַל הַבְּרִיּוֹת:

נקודות משיחות קודש

המפרשים[1] ביארו שהכוונה לכבד את ספר התורה ולומדיו. ואולם מכיון שכיבוד ספר־תורה הוא הלכה בשולחן־ערוך[2] ומסכת אבות באה ללמדנו ענינים שהם "מילי דחסידותא"[3], מוכרחים, לכאורה, לפרש את המשנה באופן אחר.

עוד יש לדייק בדברי המשנה - "גופו מכובד" - מהו הדגש על "גופו" דוקא?

להבנת הדברים יש להתבונן בהנהגתו של רבי יוסי עצמו:

מסופר במדרש[4] על "מטרונה" (גבירה מבית המלוכה) שנהגה להציג לרבי יוסי שאלות שונות (כגון, מה הם מעשי הקב"ה לאחר שסיים לברוא את העולם?) ורבי יוסי היה משיב לה על שאלותיה. למרות שיכול היה להמנע מלהשיב לה - ובפרט שהשאלות לא נגעו כלל לאותן מצוות שהיא מחוייבת בהן - עם כל זאת השתדל רבי יוסי לענות על כל שאלותיה, וזאת כדי להעלות את כבוד התורה אף בעיניה של אותה "מטרונה".

לפי זה יש לומר כי באומרו "כבוד התורה" נתכוון רבי יוסי להסברת התורה באופן כזה שיעלה את קרנה וכבודה בעיני הבריות.

זאת אפוא מלמדנו רבי יוסי כי על־פי מידת חסידות יש לכבד את התורה גם במקום שאינו מחוייב מצד הדין וכמו במקרה הנ"ל: אשה נוכריה שואלת שאלות על התורה ואין כל חיוב לענות עליהן - אף־על־פי־כן טרח רבי יוסי להשיב עליהן, בכדי שגם אומות העולם ("הבריות") יכבדו את התורה.

זו גם הסיבה שרבי יוסי נקט הלשון "גופו מכובד", שכן לגויים יש שייכות אך ורק לגופו של היהודי (כנאמר בתניא[5]: "הגוף החומרי הנדמה בחומריותו לגופי אומות העולם"), אך בכל הנוגע לנשמת היהודי - אין לגויים כל קשר ושייכות.

לכן, כאשר יהודי משתדל שהתורה תהיה מכובדת בעיני כולם, גם בעיני הבריות (אומות העולם), הבריות מכבדות "את גופו".

(שיחות קודש תשל"ח - מוצ"ש פרשת קורח)

דברי המשנה צריכים עיון: אצל יהודי הנשמה היא העיקר והגוף רק טפל אליה[6]. לפי זה, כאשר המשנה עוסקת בכבוד האדם ("מכובד על הבריות"), היה עליה להדגיש את הנשמה ולא את הגוף?!

זאת ועוד: הביטוי "בריות" מתאים למי שאין להם שום מעלה (לא מצד שכלם ולא מצד מידותיהם) והם בבחינת "בריות בעלמא"[7], דהיינו שמעלתם היחידה היא שנבראו על־ידי הקב"ה. נשאלת אפוא השאלה - מהו השבח להיות מכובד על־ידי "בריות" נחותות שכאלה?

ההסבר הוא: כבוד התורה (שהיא חכמתו של הקב"ה) הוא דבר המתחייב בפשטות (גם ללא הנמקות והבטחות). אולם לעיתים עשויה השמירה על כבוד התורה להיות כרוכה בקשיים שמציבים חיי הגוף. שכן, בהיות בני ישראל נתונים בגלות כ"כבשה אחת בין שבעים זאבים"[8], יתכן שהקפדה יתרה על ענינים הקשורים לכבוד התורה תסב להם קשיים בפרנסה וכיוצא בזה.

אומרת לנו המשנה: כאשר יהודי מכבד את התורה, אזי אפילו ה"בריות" הנחותות ביותר לא זו בלבד שלא יפריעו לו בעניני הגוף הגשמיים, אלא הן אף יסייעו לו בעניני הגוף. ואמנם כך גם רואים בפועל, שכאשר יהודי עומד בתוקף על עקרונותיו בכל הקשור לעניני יהדות - סביבתו רוחשת לו כבוד והערכה ומתקיים בו "כל המכבד את התורה - גופו מכובד על הבריות".

('תורת־מנחם - התוועדויות' תשד"מ, כרך ג, עמ' 1820)

---

1) רש"י ורע"ב. 2) אורח-חיים סימן קמו, יורה-דעה סימן רמד. 3) בבא קמא ל, א. 4) לדוגמה ראה בראשית-רבה ד, ו. שם יז, ז. ועוד. 5) פרק מט. 6) ראה תניא פרק לב. 7) תניא שם. 8) מדרש תנחומא תולדות ה.

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום שבת קודש עמ' א

1 ומתוך מחלתו זו נפטר לבית עולמו, וכתבו כן כדי להודיע שלא הבריא בינתיים ולא חזר בו.
2 הגמרא מביאה אופן נוסף של ספק במתנת שכיב מרע, הדומה
3 לנידון של משנתינו: **הַהוּא מַתַּנְתָּא דַּהֲוָה כָּתֵב בָּהּ** – מעשה בשטר
4 מתנת שכיב מרע שנכתב בו '**כַּד חֲוָה קָצִיר וְרָמֵי בְּעָרְמֵיהּ**' – כאשר
5 היה הנותן חולה ומוטל במיטתו, נתן את כל נכסיו לפלוני במתנה,
6 ומתוך מחלתו זו נפטר לבית עולמו, וכתבו כן כדי להודיע שלא
7 הבריא בינתיים ולא חזר בו.
8 הגמרא מביאה אופן נוסף של ספק במתנת שכיב מרע, הדומה
9 לנידון של משנתינו: **הַהוּא מַתַּנְתָּא דַּהֲוָה כָּתֵב בָּהּ** – מעשה בשטר
10 מתנת שכיב מרע שנכתב בו '**כַּד חֲוָה קָצִיר וְרָמֵי בְּעָרְמֵיהּ**' – כאשר
11 היה הנותן חולה ומוטל במיטתו, נתן את כל נכסיו לפלוני במתנה,

פרשת קרח

טז א וַיִּקַּח קֹרַח בֶּן־יִצְהָר בֶּן־קְהָת בֶּן־לֵוִי
וְדָתָן וַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וְאוֹן בֶּן־פֶּלֶת בְּנֵי
רְאוּבֵן: ב וַיָּקֻמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וַאֲנָשִׁים מִבְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם נְשִׂיאֵי עֵדָה קְרָאֵי
מוֹעֵד אַנְשֵׁי־שֵׁם: ג וַיִּקָּהֲלוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן
וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם רַב־לָכֶם כִּי כָל־הָעֵדָה כֻּלָּם
קְדֹשִׁים וּבְתוֹכָם יְהוָה וּמַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל־קְהַל
יְהוָה: (לוי) ד וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל־פָּנָיו: ה וַיְדַבֵּר
אֶל־קֹרַח וְאֶל־כָּל־עֲדָתוֹ לֵאמֹר בֹּקֶר וְיֹדַע יְהוָה
אֶת־אֲשֶׁר־לוֹ וְאֶת־הַקָּדוֹשׁ וְהִקְרִיב אֵלָיו וְאֶת
אֲשֶׁר יִבְחַר־בּוֹ יַקְרִיב אֵלָיו: ו זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ־
לָכֶם מַחְתּוֹת קֹרַח וְכָל־עֲדָתוֹ: ז וּתְנוּ־בָהֶן | אֵשׁ
וְשִׂימוּ עֲלֵיהֶן | קְטֹרֶת לִפְנֵי יְהוָה מָחָר וְהָיָה
הָאִישׁ אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה הוּא הַקָּדוֹשׁ רַב־לָכֶם
בְּנֵי לֵוִי: (ישראל) ח וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־קֹרַח שִׁמְעוּ־נָא
בְּנֵי לֵוִי: ט הַמְעַט מִכֶּם כִּי־הִבְדִּיל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
אֶתְכֶם מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב אֶתְכֶם אֵלָיו
לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת מִשְׁכַּן יְהוָה וְלַעֲמֹד לִפְנֵי
הָעֵדָה לְשָׁרְתָם: י וַיַּקְרֵב אֹתְךָ וְאֶת־כָּל־אַחֶיךָ
בְּנֵי־לֵוִי אִתָּךְ וּבְקַשְׁתֶּם גַּם־כְּהֻנָּה: יא לָכֵן אַתָּה
וְכָל־עֲדָתְךָ הַנֹּעָדִים עַל־יְהוָה וְאַהֲרֹן מַה־הוּא
כִּי כתיב תלונו קרי תַלִּינוּ עָלָיו: יב וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה
לִקְרֹא לְדָתָן וְלַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וַיֹּאמְרוּ לֹא
נַעֲלֶה: יג הַמְעַט כִּי הֶעֱלִיתָנוּ מֵאֶרֶץ זָבַת חָלָב
וּדְבַשׁ לַהֲמִיתֵנוּ בַּמִּדְבָּר כִּי־תִשְׂתָּרֵר עָלֵינוּ
גַּם־הִשְׂתָּרֵר:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 290)

בַּיִת מָלֵא סְפָרִים מַהוּ שֶׁיְּהֵא חַיָּב בִּמְזוּזָה (רש"י טז, א)

לא מָצִינוּ שֶׁמֹּשֶׁה עָנָה עַל שְׁאֵלוֹת אֵלּוּ שֶׁל קֹרַח, לֹא לְגַבֵּי מְזוּזָה וְלֹא לְגַבֵּי צִיצִית; הוּא רַק אָמַר "וְאִם בְּרִיאָה יִבְרָא ה'". וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁמֹּשֶׁה הָיָה נוֹגֵעַ בַּדָּבָר, בִּהְיוֹתוֹ אָחִי אַהֲרֹן, וְהַהֲלָכָה הִיא שֶׁתַּלְמִיד חָכָם שֶׁמּוֹרֶה הוֹרָאָה וְהוּא נוֹגֵעַ בַּדָּבָר, אֵינוֹ מֻסְמָךְ לוֹמַר "כָּךְ קִבַּלְתִּי".

שני יז אַף לֹא אֶל־אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הֱבִיאֹתָנוּ
וַתִּתֶּן־לָנוּ נַחֲלַת שָׂדֶה וָכָרֶם הֲעֵינֵי הָאֲנָשִׁים
הָהֵם תְּנַקֵּר לֹא נַעֲלֶה: טו וַיִּחַר לְמֹשֶׁה מְאֹד
וַיֹּאמֶר אֶל־יְהוָה אַל־תֵּפֶן אֶל־מִנְחָתָם לֹא חֲמוֹר
אֶחָד מֵהֶם נָשָׂאתִי וְלֹא הֲרֵעֹתִי אֶת־אַחַד מֵהֶם:
טז וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־קֹרַח אַתָּה וְכָל־עֲדָתְךָ הֱיוּ
לִפְנֵי יְהוָה אַתָּה וְהֵם וְאַהֲרֹן מָחָר: יז וּקְחוּ | אִישׁ
מַחְתָּתוֹ וּנְתַתֶּם עֲלֵיהֶם קְטֹרֶת וְהִקְרַבְתֶּם לִפְנֵי
יְהוָה אִישׁ מַחְתָּתוֹ חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם מַחְתֹּת
וְאַתָּה וְאַהֲרֹן אִישׁ מַחְתָּתוֹ: יח וַיִּקְחוּ אִישׁ
מַחְתָּתוֹ וַיִּתְּנוּ עֲלֵיהֶם אֵשׁ וַיָּשִׂימוּ עֲלֵיהֶם קְטֹרֶת
וַיַּעַמְדוּ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן: יט וַיַּקְהֵל
עֲלֵיהֶם קֹרַח אֶת־כָּל־הָעֵדָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל
מוֹעֵד וַיֵּרָא כְּבוֹד־יְהוָה אֶל־כָּל־הָעֵדָה: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לג עמ' 109)

שֶׁיֵּשׁ לָהֶם חֵלֶק בִּתְמִידֵי צִבּוּר (רש"י טו, טז)

בַּמִּדְרָשׁ נֶאֱמַר: "חֵלֶק בְּאוֹתָהּ מִנְחָה שֶׁהִקְרִיבוּ". אֲבָל רַשִׁ"י לֹא כָּתַב כֵּן, שֶׁהֲרֵי חֶלְקָם שֶׁל עֲדַת קֹרַח בַּמִּנְחָה אֵינוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה וְלָכֵן אֵין שַׁיָּךְ בָּזֶה 'שֶׁלָּהֶם' (וְרַשִׁ"י לְשִׁיטָתוֹ, שֶׁפָּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה אֵינוֹ נֶחְשָׁב שֶׁלּוֹ - סוכה כז, ב ד"ה כל האזרח). מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן חֶלְקָם שֶׁל הַמְּמַשִּׁים וּמָאתַיִם אִישׁ בִּתְמִידֵי צִבּוּר שֶׁל כָּל הַשָּׁנָה (לֹא בְּמִנְחָה אוֹ בְּתָמִיד שֶׁל אוֹתוֹ הַיּוֹם) – שָׁפִיר שַׁיָּךְ לְקִרְוָתוֹ חֵלֶק.

שלישי כ וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:
כא הִבָּדְלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וַאֲכַלֶּה אֹתָם
כְּרָגַע: כב וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ אֵל אֱלֹהֵי
הָרוּחֹת לְכָל־בָּשָׂר הָאִישׁ אֶחָד יֶחֱטָא וְעַל
כָּל־הָעֵדָה תִּקְצֹף: ס כג וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵאמֹר: כד דַּבֵּר אֶל־הָעֵדָה לֵאמֹר הֵעָלוּ מִסָּבִיב
לְמִשְׁכַּן־קֹרַח דָּתָן וַאֲבִירָם: כה וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיֵּלֶךְ
אֶל־דָּתָן וַאֲבִירָם וַיֵּלְכוּ אַחֲרָיו זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל:
כו וַיְדַבֵּר אֶל־הָעֵדָה לֵאמֹר סוּרוּ נָא מֵעַל אָהֳלֵי
הָאֲנָשִׁים הָרְשָׁעִים הָאֵלֶּה וְאַל־תִּגְּעוּ בְּכָל־אֲשֶׁר
לָהֶם פֶּן־תִּסָּפּוּ בְּכָל־חַטֹּאתָם: כז וַיַּעֲלוּ מֵעַל

מִשְׁפַּ֣ן־קֹ֔רַח דָּתָ֥ן וַאֲבִירָ֖ם מִסָּבִ֑יב וְדָתָ֨ן וַאֲבִירָ֜ם
יָצְא֣וּ נִצָּבִ֗ים פֶּ֚תַח אָהֳלֵיהֶ֔ם וּנְשֵׁיהֶ֥ם וּבְנֵיהֶ֖ם
וְטַפָּֽם׃ כח וַיֹּ֣אמֶר מֹשֶׁ֔ה בְּזֹ֥את תֵּדְע֖וּן כִּֽי־יְהוָ֣ה
שְׁלָחַ֑נִי לַעֲשׂ֣וֹת אֶת כָּל־הַמַּעֲשִׂ֗ים הָאֵ֛לֶּה כִּי־לֹ֥א
מִלִּבִּֽי׃ כט אִם־כְּמ֣וֹת כָּל־הָאָדָ֗ם יְמֻתֻ֙ון֙ אֵ֔לֶּה
וּפְקֻדַּ֥ת כָּל־הָאָדָ֖ם יִפָּקֵ֣ד עֲלֵיהֶ֑ם לֹ֥א יְהוָ֖ה
שְׁלָחָֽנִי׃ ל וְאִם־בְּרִיָּ֣ה יִבְרָ֔א יְהוָ֖ה וּפָצְתָ֣ה
הָאֲדָמָ֗ה אֶת־פִּ֛יהָ וּבָלְעָ֥ה אֹתָ֖ם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁ֣ר
לָהֶ֑ם וְיָרְד֤וּ חַיִּים֙ שְׁאֹ֔לָה וִֽידַעְתֶּ֕ם כִּ֚י נִאֲצ֣וּ
הָאֲנָשִׁ֔ים הָאֵ֖לֶּה אֶת־יְהוָ֑ה לא וַיְהִ֗י כְּכַלֹּתֹו֙
אֵ֣ת כָּל־הַדְּבָרִ֔ים הָאֵ֖לֶּה וַתִּבָּקַ֣ע הָאֲדָמָ֔ה אֲשֶׁ֖ר
תַּחְתֵּיהֶֽם׃ לב וַתִּפְתַּ֤ח הָאָ֙רֶץ֙ אֶת־פִּ֔יהָ וַתִּבְלַ֥ע
אֹתָ֖ם וְאֶת־בָּתֵּיהֶ֑ם וְאֵת֙ כָּל־הָאָדָ֔ם אֲשֶׁ֖ר לְקֹ֥רַח
וְאֵ֖ת כָּל־הָרְכֽוּשׁ׃ לג וַיֵּֽרְד֨וּ הֵ֤ם וְכָל־אֲשֶׁר֙ לָהֶ֔ם
חַיִּ֖ים שְׁאֹ֑לָה וַתְּכַ֤ס עֲלֵיהֶם֙ הָאָ֔רֶץ וַיֹּאבְד֖וּ מִתּ֥וֹךְ
הַקָּהָֽל׃ לד וְכָל־יִשְׂרָאֵ֣ל אֲשֶׁ֤ר סְבִיבֹתֵיהֶם֙ נָ֣סוּ
לְקֹלָ֔ם כִּ֥י אָמְר֖וּ פֶּן־תִּבְלָעֵ֥נוּ הָאָֽרֶץ׃ לה וְאֵ֣שׁ
יָצְאָ֔ה מֵאֵ֖ת יְהוָ֑ה וַתֹּ֣אכַל אֶת֙ הַחֲמִשִּׁ֣ים וּמָאתַ֔יִם
אִ֖ישׁ מַקְרִיבֵ֥י הַקְּטֹֽרֶת׃ ס יז א וַיְדַבֵּ֥ר יְהוָ֖ה
אֶל־מֹשֶׁ֥ה לֵאמֹֽר׃ ב אֱמֹ֞ר אֶל־אֶלְעָזָ֣ר בֶּן־אַהֲרֹ֗ן
הַכֹּהֵן֙ וְיָרֵ֣ם אֶת־הַמַּחְתֹּ֔ת מִבֵּ֥ין הַשְּׂרֵפָ֖ה וְאֶת־
הָאֵ֣שׁ זְרֵה־הָ֑לְאָה כִּ֥י קָדֵֽשׁוּ׃ ג אֶת֙ מַחְתּ֣וֹת
הַחַטָּאִ֣ים הָאֵ֔לֶּה בְּנַפְשֹׁתָ֑ם וְעָשׂ֨וּ אֹתָ֜ם רִקְעֵי־
פַ֣חִים צִפּ֗וּי לַמִּזְבֵּ֛חַ כִּֽי־הִקְרִיבָ֥ם לִפְנֵי־יְהוָ֖ה
וַיִּקְדָּ֑שׁוּ וְיִהְיוּ֙ לְאֹ֔ות לִבְנֵ֖י יִשְׂרָאֵֽל׃ ד וַיִּקַּ֞ח אֶלְעָזָ֣ר
הַכֹּהֵ֗ן אֵ֚ת מַחְתֹּ֣ות הַנְּחֹ֔שֶׁת אֲשֶׁ֥ר הִקְרִ֖יבוּ
הַשְּׂרֻפִ֑ים וַיְרַקְּעֻ֥ום צִפּ֖וּי לַמִּזְבֵּֽחַ׃ ה זִכָּר֣וֹן לִבְנֵ֔י
יִשְׂרָאֵ֖ל לְמַ֣עַן אֲשֶׁר֩ לֹא־יִקְרַ֨ב אִ֜ישׁ זָ֗ר אֲשֶׁ֤ר לֹא֙
מִזֶּ֣רַע אַהֲרֹ֔ן הֽוּא֙ לְהַקְטִ֣יר קְטֹ֔רֶת לִפְנֵ֖י יְהוָ֑ה
וְלֹא־יִהְיֶ֣ה כְקֹ֔רַח וְכַעֲדָתֹ֖ו כַּאֲשֶׁ֣ר דִּבֶּ֥ר יְהוָ֛ה
בְּיַד־מֹשֶׁ֖ה לֹֽו׃ פ ו וַיָּלֻ֣נוּ כָל־עֲדַ֣ת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל֮
מִמָּחֳרָ֣ת עַל־מֹשֶׁ֣ה וְעַל־אַהֲרֹ֔ן לֵאמֹ֕ר אַתֶּ֥ם
הֲמִתֶּ֖ם אֶת־עַ֣ם יְהוָֽה׃ ז וַיְהִ֣י בְהִקָּהֵ֣ל הָעֵדָ֗ה

עַל־מֹשֶׁ֤ה וְעַל־אַהֲרֹן֙ וַיִּפְנ֣וּ אֶל־אֹ֔הֶל מֹועֵ֖ד וְהִנֵּ֣ה
כִסָּ֑הוּ הֶֽעָנָ֔ן וַיֵּרָ֖א כְּבֹ֥וד יְהוָֽה׃ ח וַיָּבֹ֥א מֹשֶׁ֖ה
וְאַהֲרֹ֑ן אֶל־פְּנֵ֖י אֹ֥הֶל מֹועֵֽד׃ ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 53)

מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁפָּרְחָה עָלָיו מִקְצָת מְדִינָה (רש"י טז, כב)
הַיְינוּ שֶׁהַנְהָגַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיְתָה סְרוּחָה וּמְאוּסָה בְּעֵינֵי ה', אֲבָל לֹא הִתְפַּוְּנוּ לְמָרֹד בּוֹ, שֶׁהֲרֵי קֹרַח הֵסִית וּפִתָּה אוֹתָם עַד שֶׁהִכְנִיסָם לְמַחֲלֶקֶת זוֹ. וְאִלּוּ קֹרַח, שֶׁהֵבִיא אוֹתָם לְסֵרָחוֹן זֶה, הוּא חוֹטֵא מַמָּשׁ, מוֹרֵד בַּמַּלְכוּת. מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם, שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ מִי הַחוֹטֵא, נִפְרָע מִכֻּלָּם, גַּם מֵאֵלּוּ שֶׁפָּרְחוּ; אֲבָל הַקָּבָ"ה, הַיּוֹדֵעַ מַחֲשָׁבוֹת, הֲרֵי יוֹדֵעַ מִיהוּ הָאִישׁ הָאֶחָד הַחוֹטֵא, וּמַדּוּעַ יִקְצֹף עַל כָּל הָעֵדָה.

רביעי ט וַיְדַבֵּ֥ר יְהוָ֖ה אֶל־מֹשֶׁ֥ה לֵאמֹֽר׃ י הֵרֹ֣מּוּ
מִתּ֣וֹךְ הָעֵדָ֣ה הַזֹּ֔את וַאֲכַלֶּ֥ה אֹתָ֖ם כְּרֶ֣גַע וְיִפְּלוּ
עַל־פְּנֵיהֶ֑ם׃ יא וַיֹּ֣אמֶר מֹשֶׁ֗ה אֶל־אַהֲרֹן֙ קַ֣ח אֶת־
הַמַּחְתָּ֔ה וְתֵ֥ן עָלֶ֖יהָ אֵ֣שׁ מֵעַ֣ל הַמִּזְבֵּ֑חַ וְשִׂ֥ים
קְטֹ֖רֶת וְהוֹלֶךְ֙ מְהֵרָ֔ה אֶל־הָעֵדָ֖ה וְכַפֵּ֣ר עֲלֵיהֶ֑ם
כִּֽי־יָצָ֤א הַקֶּ֙צֶף֙ מִלִּפְנֵ֣י יְהוָ֔ה הֵחֵ֖ל הַנָּגֶ֥ף׃ יב וַיִּקַּ֣ח
אַהֲרֹ֗ן כַּאֲשֶׁ֤ר | דִּבֶּר֙ מֹשֶׁ֔ה וַיָּ֖רָץ אֶל־תֹּ֣וךְ הַקָּהָ֑ל
וְהִנֵּ֤ה הֵחֵל֙ הַנֶּ֣גֶף בָּעָ֔ם וַיִּתֵּ֖ן אֶת־הַקְּטֹ֥רֶת וַיְכַפֵּ֖ר
עַל־הָעָֽם׃ יג וַיַּעֲמֹ֞ד בֵּ֣ין הַמֵּתִ֗ים וּבֵין֙ הַחַיִּ֔ים
וַתֵּעָצַ֖ר הַמַּגֵּפָֽה׃ יד וַיִּהְי֥וּ הַמֵּתִ֖ים בַּמַּגֵּפָ֑ה אַרְבָּעָ֥ה
עָשָׂ֛ר אֶ֖לֶף וּשְׁבַ֥ע מֵא֣וֹת מִלְּבַ֣ד הַמֵּתִ֔ים עַל־
דִּבְרַ֥ת קֹֽרַח׃ טו וַיָּ֖שָׁב אַהֲרֹ֣ן אֶל־מֹשֶׁ֑ה אֶל־פֶּ֥תַח
אֹ֖הֶל מֹועֵ֔ד וְהַמַּגֵּפָ֖ה נֶעֱצָֽרָה׃ פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לח עמ' 69)

שֶׁאִם הִקְדִּים לֵוִי אֶת הַכֹּהֵן . . צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ . . לִתְרוּמָה גְּדוֹלָה (רש"י יח, כט)
בְּלִמּוּד עַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט לֹא מִסְתַּבֵּר לוֹמַר שֶׁמִּצַּד עֶצֶם הַחִיּוּב לְהַפְרִישׁ תְּרוּמָה כְּבָר יָשְׁנוּ בְּפֹעַל בַּטֵּל חֵלֶק הַתְּרוּמָה (שֶׁעֲתִיד לְהַפְרִישׁ). וּלְפִי זֶה מוּבָן מַדּוּעַ צְרִיכִים פָּסוּק מְיֻחָד שֶׁאִם הִקְדִּים הַלֵּוִי אֶת הַכֹּהֵן בַּכְּרִי חַיָּב לְהַפְרִישׁ תְּרוּמָה גְּדוֹלָה.

חמישי טז וַיְדַבֵּ֥ר יְהוָ֖ה אֶל־מֹשֶׁ֥ה לֵאמֹֽר׃ יז דַּבֵּ֣ר |
אֶל־בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל וְקַ֣ח מֵאִתָּ֔ם מַטֶּ֖ה מַטֶּ֣ה לְבֵ֣ית
אָ֑ב מֵאֵ֥ת כָּל־נְשִׂיאֵהֶ֛ם לְבֵ֥ית אֲבֹתָ֖ם שְׁנֵ֣ים עָשָׂ֑ר

מַטּוֹת אִישׁ אֶת־שְׁמוֹ תִּכְתֹּב עַל־מַטֵּהוּ: יח וְאֶת שֵׁם אַהֲרֹן תִּכְתֹּב עַל־מַטֵּה לֵוִי כִּי מַטֵּה אֶחָד לְרֹאשׁ בֵּית אֲבֹתָם: יט וְהִנַּחְתָּם בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי הָעֵדוּת אֲשֶׁר אִוָּעֵד לָכֶם שָׁמָּה: כ וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר אֶבְחַר־בּוֹ מַטֵּהוּ יִפְרָח וַהֲשִׁכֹּתִי מֵעָלַי אֶת־תְּלֻנּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵם מַלִּינִם עֲלֵיכֶם: כא וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתְּנוּ אֵלָיו | כָּל־נְשִׂיאֵיהֶם מַטֶּה לְנָשִׂיא אֶחָד מַטֶּה לְנָשִׂיא אֶחָד לְבֵית אֲבֹתָם שְׁנֵים עָשָׂר מַטּוֹת וּמַטֵּה אַהֲרֹן בְּתוֹךְ מַטּוֹתָם: כב וַיַּנַּח מֹשֶׁה אֶת־הַמַּטֹּת לִפְנֵי יְהוָה בְּאֹהֶל הָעֵדֻת: כג וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיָּבֹא מֹשֶׁה אֶל־אֹהֶל הָעֵדוּת וְהִנֵּה פָּרַח מַטֵּה־אַהֲרֹן לְבֵית לֵוִי וַיֹּצֵא פֶּרַח וַיָּצֵץ צִיץ וַיִּגְמֹל שְׁקֵדִים: כד וַיֹּצֵא מֹשֶׁה אֶת־כָּל־הַמַּטֹּת מִלִּפְנֵי יְהוָה אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּרְאוּ וַיִּקְחוּ אִישׁ מַטֵּהוּ: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לג עמ' 196)

וְלָמָּה שְׁקֵדִים, הוּא הַפְּרִי הַמְמַהֵר לְהַפְרִיחַ מִכָּל הַפֵּרוֹת (רש"י יז, כג)

מִבְאָר בַּחֲסִידוּת, שֵׁשׁ שָׁפַע שֶׁל חֶסֶד הַמִּתְעַבֵּב עַד שֶׁנִּמְשָׁךְ לְמַטָּה, כִּי בְּכָל הֵיכָל דָּנִים אֶת הָאָדָם אִם הוּא רָאוּי לְשָׁפַע זֶה. אַךְ בִּבְרָכַת כֹּהֲנִים עוֹבֵר הַשֶּׁפַע בִּמְהִירוּת דֶּרֶךְ כָּל הָעוֹלָמוֹת, וּכְמוֹ נָהָר גָּדוֹל מְאֹד, שֶׁ"הֲלוֹךְ יֵלֵךְ כְּמִנְהָגוֹ וְיִשְׁטֹף הָעֲצִים וְהֶעָפָר הַמְעַכְּבִים". וּבָזֶה נִרְמָז גַּם עִנְיַן הָאִתְהַפְּכָא: כַּאֲשֶׁר הַמַּיִם בּוֹקְעִים אֶת הַסְּתִימָה, הִיא נִסְחֶפֶת בַּזֶּרֶם "וּמְמַהֶרֶת לָלֶכֶת, עַד שֶׁהַמַּיִם נִגְרָרִים אַחֲרֶיהָ".

ששי כה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הָשֵׁב אֶת־מַטֵּה אַהֲרֹן לִפְנֵי הָעֵדוּת לְמִשְׁמֶרֶת לְאוֹת לִבְנֵי־מֶרִי וּתְכַל תְּלוּנֹתָם מֵעָלַי וְלֹא יָמֻתוּ: כו וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ כֵּן עָשָׂה: פ כז וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר הֵן גָּוַעְנוּ אָבַדְנוּ כֻּלָּנוּ אָבָדְנוּ: כח כָּל הַקָּרֵב | הַקָּרֵב אֶל־מִשְׁכַּן יְהוָה יָמוּת הַאִם תַּמְנוּ לִגְוֹעַ: ס יח א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבֵית־אָבִיךָ אִתָּךְ תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹן הַמִּקְדָּשׁ וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹן כְּהֻנַּתְכֶם: ב וְגַם אֶת־אַחֶיךָ מַטֵּה לֵוִי שֵׁבֶט אָבִיךָ הַקְרֵב אִתָּךְ וְיִלָּווּ עָלֶיךָ וִישָׁרְתֻךָ וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ לִפְנֵי אֹהֶל הָעֵדֻת: ג וְשָׁמְרוּ מִשְׁמַרְתְּךָ וּמִשְׁמֶרֶת כָּל־הָאֹהֶל אַךְ אֶל־כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִקְרָבוּ וְלֹא־יָמֻתוּ גַּם־הֵם גַּם־אַתֶּם: ד וְנִלְווּ עָלֶיךָ וְשָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת אֹהֶל מוֹעֵד לְכֹל עֲבֹדַת הָאֹהֶל וְזָר לֹא־יִקָּרֵב אֲלֵיכֶם: ה וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ וְאֶת מִשְׁמֶרֶת הַמִּזְבֵּחַ וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד קֶצֶף עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ו וַאֲנִי הִנֵּה לָקַחְתִּי אֶת־אֲחֵיכֶם הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָכֶם מַתָּנָה נְתֻנִים לַיהוָה לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד: ז וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתְּךָ תִּשְׁמְרוּ אֶת־כְּהֻנַּתְכֶם לְכָל־דְּבַר הַמִּזְבֵּחַ וּלְמִבֵּית לַפָּרֹכֶת וַעֲבַדְתֶּם עֲבֹדַת מַתָּנָה אֶתֵּן אֶת־כְּהֻנַּתְכֶם וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת: פ ח וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי לְךָ אֶת־מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמֹתָי לְכָל־קָדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְךָ נְתַתִּים לְמָשְׁחָה וּלְבָנֶיךָ לְחָק־עוֹלָם: ט זֶה יִהְיֶה לְךָ מִקֹּדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים מִן־הָאֵשׁ כָּל־קָרְבָּנָם לְכָל־מִנְחָתָם וּלְכָל־חַטָּאתָם וּלְכָל־אֲשָׁמָם אֲשֶׁר יָשִׁיבוּ לִי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים לְךָ הוּא וּלְבָנֶיךָ: י בְּקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים תֹּאכְלֶנּוּ כָּל־זָכָר יֹאכַל אֹתוֹ קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָּךְ: יא וְזֶה־לְּךָ תְּרוּמַת מַתָּנָם לְכָל־תְּנוּפֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ נְתַתִּים וּלְבָנֶיךָ וְלִבְנֹתֶיךָ אִתָּךְ לְחָק־עוֹלָם כָּל־טָהוֹר בְּבֵיתְךָ יֹאכַל אֹתוֹ: יב כָּל חֵלֶב יִצְהָר וְכָל־חֵלֶב תִּירוֹשׁ וְדָגָן רֵאשִׁיתָם אֲשֶׁר־יִתְּנוּ לַיהוָה לְךָ נְתַתִּים: יג בִּכּוּרֵי כָּל־אֲשֶׁר בְּאַרְצָם אֲשֶׁר־יָבִיאוּ לַיהוָה לְךָ יִהְיֶה כָּל־טָהוֹר בְּבֵיתְךָ יֹאכְלֶנּוּ: יד כָּל־חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לְךָ יִהְיֶה: טו כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם לְכָל־בָּשָׂר אֲשֶׁר־יַקְרִיבוּ לַיהוָה בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה יִהְיֶה־לָּךְ אַךְ | פָּדֹה תִפְדֶּה אֶת בְּכוֹר הָאָדָם וְאֶת בְּכוֹר־הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה: טז וּפְדוּיָו מִבֶּן־חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף

חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה הִוא: ט אַךְ בְּכוֹר־שׁוֹר אוֹ־בְכוֹר כֶּשֶׂב אוֹ־בְכוֹר עֵז לֹא תִפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם אֶת־דָּמָם תִּזְרֹק עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־חֶלְבָּם תַּקְטִיר אִשֶּׁה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה: י וּבְשָׂרָם יִהְיֶה־לָּךְ כַּחֲזֵה הַתְּנוּפָה וּכְשׁוֹק הַיָּמִין לְךָ יִהְיֶה: יא כָּל | תְּרוּמֹת הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יָרִימוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לַיהוָה נָתַתִּי לְךָ וּלְבָנֶיךָ וְלִבְנֹתֶיךָ אִתְּךָ לְחָק־עוֹלָם בְּרִית מֶלַח עוֹלָם הִוא לִפְנֵי יְהוָה לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אִתָּךְ: יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן בְּאַרְצָם לֹא תִנְחָל וְחֵלֶק לֹא־יִהְיֶה לְךָ בְּתוֹכָם אֲנִי חֶלְקְךָ וְנַחֲלָתְךָ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לו עמ' 63)

כָּל פֶּטֶר רֶחֶם . . יִהְיֶה לָךְ . . וְאֵת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה (יח, טו)

מִפַּשְׁטוּת הַכְּתוּבִים מוּכָח שֶׁגֶּדֶר הַפִּדְיוֹן הוּא פְּדִיַּת הַחֲמוֹר מִיַּד הַכֹּהֵן, כִּי תֵּכֶף מִשֶּׁנּוֹלַד הוּא שֶׁל הַכֹּהֵן (״לְךָ יִהְיֶה״), אֶלָּא שֶׁהַתּוֹרָה צִוְּתָה לְיִשְׂרָאֵל לִפְדּוֹתוֹ מִן הַכֹּהֵן, וְגַם הַקְלָה עָלָיו שֶׁיָּכוֹל לִפְדּוֹתוֹ בְּשֶׂה. וְהִנֵּה, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאִם נָתַן לַכֹּהֵן אֶת הַחֲמוֹר לֹא קִיֵּם אֶת הַמִּצְוָה. אֲבָל יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁגַּם לְשִׁיטָה זוֹ הַפְּדִיָּה הִיא מִן הַכֹּהֵן, אֶלָּא שֶׁבַּכָּתוּב נִתְפָּרְשׁוּ רַק שְׁתֵּי בְּרֵרוֹת, פְּדָיָה וַעֲרִיפָה, לֹא נִתְּנַת הַחֲמוֹר.

שביעי כא וְלִבְנֵי לֵוִי הִנֵּה נָתַתִּי כָּל־מַעֲשֵׂר בְּיִשְׂרָאֵל לְנַחֲלָה חֵלֶף עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־הֵם עֹבְדִים אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד: כב וְלֹא־יִקְרְבוּ עוֹד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לָשֵׂאת חֵטְא לָמוּת: כג וְעָבַד הַלֵּוִי הוּא אֶת־עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְהֵם יִשְׂאוּ עֲוֹנָם חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם וּבְתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִנְחָלוּ נַחֲלָה: כד כִּי אֶת־מַעְשַׂר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לַיהוָה תְּרוּמָה נָתַתִּי לַלְוִיִּם לְנַחֲלָה עַל־כֵּן אָמַרְתִּי לָהֶם בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִנְחָלוּ נַחֲלָה: פ כה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: כו וְאֶל־הַלְוִיִּם תְּדַבֵּר וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי־תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמַּעֲשֵׂר אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם מֵאִתָּם בְּנַחֲלַתְכֶם וַהֲרֹמֹתֶם מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת יְהוָה מַעֲשֵׂר מִן־הַמַּעֲשֵׂר: כז וְנֶחְשַׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם כַּדָּגָן מִן־הַגֹּרֶן וְכַמְלֵאָה מִן־הַיֶּקֶב: כח כֵּן תָּרִימוּ גַּם־אַתֶּם תְּרוּמַת יְהוָה מִכֹּל מַעְשְׂרֹתֵיכֶם אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּנְתַתֶּם מִמֶּנּוּ אֶת־תְּרוּמַת יְהוָה לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן: כט מִכֹּל מַתְּנֹתֵיכֶם תָּרִימוּ אֵת כָּל־תְּרוּמַת יְהוָה מִכָּל־חֶלְבּוֹ אֶת־מִקְדְּשׁוֹ מִמֶּנּוּ: ל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם בַּהֲרִימְכֶם אֶת־חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ וְנֶחְשַׁב לַלְוִיִּם כִּתְבוּאַת גֹּרֶן וְכִתְבוּאַת יָקֶב: לא וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּכָל־מָקוֹם אַתֶּם וּבֵיתְכֶם כִּי־שָׂכָר הוּא לָכֶם חֵלֶף עֲבֹדַתְכֶם בְּאֹהֶל מוֹעֵד: לב וְלֹא־תִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא בַּהֲרִימְכֶם אֶת־חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ וְאֶת־קָדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא תְחַלֵּלוּ וְלֹא תָמֻתוּ: פפפ

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלַּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (מהתוועדות שבת־קודש פרשת קורח תשכ״ד)

וְלֹא תִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא בַּהֲרִימְכֶם אֶת חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ (יח, לב)

מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁאִם הִפְרַשְׁתָּ אוֹתוֹ שֶׁלֹּא מִן הַמֻּבְחָר, שֶׁאַתֶּם בְּנִשֵּׂאת עָוֹן? תַּלְמוּד לוֹמַר, וְלֹא תִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא (ספרי)

מִדִּבְרֵי ה׳סִּפְרֵי׳ נִמְצָאנוּ לְמֵדִים, עַד כַּמָּה חַיָּב אָדָם לְקַיֵּם כָּל מִצְוָה בְּאֹפֶן שֶׁל הִדּוּר, לְפָנִים מִשּׁוּרַת־הַדִּין. וְזֶה הָיָה אֶחָד הַדְּבָרִים שֶׁתָּבַע כ״ק אַדְמוֹ״ר מוֹהָרַיַ״צ יוֹתֵר מִן הַנִּשְׂיאִים שֶׁקָּדְמוּ לוֹ, וּבְמֵיָחֵד בִּשְׁנוֹתָיו הָאַחֲרוֹנוֹת.

צ״ה פסוקים, דניא״ל סימן.

מפטיר ט וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן וְנִסְכּוֹ: י עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל־עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ: פ יא וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ עֹלָה לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם: יב וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן לַפָּר הָאֶחָד וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן לָאַיִל הָאֶחָד: יג וְעִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד עֹלָה רֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיהוָה: יד וְנִסְכֵּיהֶם חֲצִי הַהִין יִהְיֶה לַפָּר וּשְׁלִישִׁת הַהִין לָאַיִל וּרְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ יַיִן זֹאת עֹלַת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה: טו וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת לַיהוָה עַל־עֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה וְנִסְכּוֹ: ס

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

א) הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי, פֵּלוֹמֵר, מִן הַשָּׁמַיִם תְּבֹאנָה הַגְּזֵרוֹת עַל כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, כְּמוֹ שֶׁהַמֶּלֶךְ בְּשִׂבְתּוֹ עַל כִּסְאוֹ תֵּצֶאנָה הַגְּזֵרוֹת מִלְּפָנָיו. וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי, פֵּלוֹמֵר, כָּל הָעוֹלָם הוּא שֶׁלִּי וּבְרְשׁוּתִי. אֵי זֶה בַּיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ לִי, אִם כֵּן מַה

הפטרת שבת ראש חודש לקריאה בציבור

ולשמו"ת בישעיהו פרק סו

סו א כֹּה אָמַר יְהוָה הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי אֵי־זֶה בַּיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ־לִי וְאֵי־זֶה מָקוֹם מְנוּחָתִי: ב וְאֶת־

עטרת מרים

א כֹּה אָמַר יְהוָה הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי אֵינִי צָרִיךְ לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁלָּכֶם וְהָאָרֶץ הֲדֹם עֵגֶן שְׁרַפְרַף רַגְלָי אֵי־זֶה בַּיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ־לִי וְאֵי־זֶה מָקוֹם תִּרְצוּ לְיַחֵד בָּעֵת מְנוּחָתִי לְהַשְׁרוֹת שְׁכִינָתִי, אֵינוֹ כְּדַאי לִי: ב וְאֶת־כָּל־אֵלֶּה שָׁמַיִם וְהָאָרֶץ יָדִי

כָּל־אֵלֶּה יָדַי עָשָׂתָה וַיִּהְיוּ כָל־אֵלֶּה נְאֻם־יְהוָה וְאֶל־זֶה אַבִּיט אֶל־עָנִי וּנְכֵה־רוּחַ וְחָרֵד עַל־דְּבָרִי: ג שׁוֹחֵט הַשּׁוֹר מַכֵּה־אִישׁ זוֹבֵחַ הַשֶּׂה עֹרֵף כֶּלֶב מַעֲלֵה מִנְחָה דַּם־חֲזִיר מַזְכִּיר לְבֹנָה מְבָרֵךְ אָוֶן גַּם־הֵמָּה בָּחֲרוּ בְדַרְכֵיהֶם וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם נַפְשָׁם חָפֵצָה: ד גַּם־אֲנִי אֶבְחַר בְּתַעֲלֻלֵיהֶם וּמְגוּרֹתָם אָבִיא לָהֶם יַעַן קָרָאתִי וְאֵין עוֹנֶה דִּבַּרְתִּי וְלֹא שָׁמֵעוּ וַיַּעֲשׂוּ הָרַע בְּעֵינַי וּבַאֲשֶׁר לֹא־חָפַצְתִּי בָּחָרוּ: ה שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה הַחֲרֵדִים אֶל־דְּבָרוֹ אָמְרוּ אֲחֵיכֶם שֹׂנְאֵיכֶם מְנַדֵּיכֶם לְמַעַן שְׁמִי יִכְבַּד יְהוָה וְנִרְאֶה בְשִׂמְחַתְכֶם וְהֵם יֵבֹשׁוּ: ו קוֹל שָׁאוֹן מֵעִיר קוֹל מֵהֵיכָל קוֹל יְהוָה מְשַׁלֵּם גְּמוּל לְאֹיְבָיו: ז בְּטֶרֶם תָּחִיל יָלְדָה בְּטֶרֶם יָבוֹא חֶבֶל לָהּ וְהִמְלִיטָה זָכָר: ח מִי־שָׁמַע כָּזֹאת מִי רָאָה כָּאֵלֶּה הֲיוּחַל אָרֶץ בְּיוֹם אֶחָד אִם־יִוָּלֵד גּוֹי פַּעַם אֶחָת כִּי־חָלָה גַם־

עטרת מרים

עָשְׂתָה וְרַק אַחֲרֵי כֵן וַיִּהְיוּ כָּל־אֵלֶּה שָׁמַיִם וְהָאָרֶץ, וְאֵינָם קְרוּמִים כְּמוֹנִי נְאֻם־יְהוָה וְעַם שֶׁאֲנִי רָם עַל רָמִים, עִם כָּל זֶה וְאֶל־זֶה אַבִּיט אֶל־עָנִי וּנְכֵה־רוּחַ שֶׁרוּחוֹ נִשְׁבֶּרֶת בַּעֲבוּר הַצַּעַר וְהַיָּגוֹן, וּבְכָל זֹאת וְחָרֵד עַל־דְּבָרִי גּוֹזֵר לִשְׁמוֹעַ בְּקוֹלִי: ג אֲבָל עַתָּה אֵין לִי חֵפֶץ בָּכֶם, שֶׁהֲרֵי שׁוֹחֵט הַשּׁוֹר הוּא מַכֵּה־אִישׁ אֶת בְּעָלָיו שֶׁל הַשּׁוֹר וּגְאֻלּוֹ מִמֶּנּוּ, לְפִיכָךְ זוֹבֵחַ הַשֶּׂה הוֹמֶה לְפָנַי עֹרֵף כֶּלֶב וְהַמַּעֲלֶה מִנְחָה הֲרֵי הוּא לְפָנַי כְּדַם־חֲזִיר מַזְכִּיר וְהַמְקַטֵּר לְבֹנָה מְבָרֵךְ אוֹתִי אָוֶן בְּתִשְׁוּרַת אוֹנֶס, גַּם־הֵמָּה שֶׁשּׁוֹחֲטִים הַשּׁוֹר וְזוֹבְחִים הַשֶּׂה, גַּם הֵמָּה כְּמוֹ עֹרֵף כֶּלֶב וּמַעֲלֵה דַּם חֲזִיר הוֹאִיל כִּי בָּחֲרוּ בְּדַרְכֵיהֶם וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם נַפְשָׁם חָפֵצָה: ד לָכֵן גַּם־אֲנִי אֶבְחַר בְּתַעֲלֻלֵיהֶם לְהִתְעוֹלֵל בָּהֶם בַּהֲבָאַת הָרָעוֹת וּמְגוּרֹתָם וְדָבָר אֲשֶׁר הֵם יְרֵאִים אָבִיא לָהֶם יַעַן בַּעֲבוּר קָרָאתִי אֲלֵיהֶם עַל יְדֵי הַנְּבִיאִים לְהוֹדִיעָם לְיַשֵּׁר דַּרְכָּם וְאֵין עוֹנֶה לְיַשֵּׁר דְּרָכִי דִּבַּרְתִּי וְלֹא שָׁמֵעוּ וַיַּעֲשׂוּ הָרַע בְּעֵינַי וּבַאֲשֶׁר לֹא־חָפַצְתִּי בָּחָרוּ: ה שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה אַתֶּם הַצַּדִּיקִים הַחֲרֵדִים אֶל־דְּבָרוֹ בֶּאֱמֶת, אָמְרוּ פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל הַצְּבוּעִים שֶׁמִּתְדַּמִּים שֶׁהֵם אֲחֵיכֶם וְהֵם בֶּאֱמֶת שׂוֹנְאֵיכֶם הַשּׂוֹנְאִים אֶתְכֶם וּמְנַדֵּיכֶם, אֲלֵה אוֹמְרִים לָכֶם לֵאמֹר רַק לְמַעַן בַּעֲבוּר פַּרְסוּם שְׁמוֹ יִכְבַּד יְהוָה עַל יְדֵי הַקָּרְבָּנוֹת, מַשִּׂיב לָהֶם הַנָּבִיא, לֹא כֵן הוּא כִּדְבָרֵיהֶם כִּי בְּעֵינֵנוּ וְנִרְאֶה בְּשִׂמְחַתְכֶם וְהֵם הָרְשָׁעִים יֵבֹשׁוּ וְיֵרְאוּ כִּי לֹא יִרְצֶה ה׳ בְּחֹנֶף רַק בַּעֲבוֹדַת הַלֵּב בֶּאֱמֶת, וְכָךְ בָּא בְּכִבּוּד לַה׳: ו אָז לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ יֵצֵא קוֹל שָׁאוֹן מֵעִיר קוֹל מֵהֵיכָל יְרוּשָׁלַיִם עַל גּוֹג וּמָגוֹג קוֹל מֵהֵיכָל יֵצֵא קוֹל יְהוָה הַיּוֹצֵא לְאֹיְבָיו וְנִלְחָם וּכוּ׳ מְשַׁלֵּם ה׳ גְּמוּל לְאֹיְבָיו, לְשַׁלֵּם גְּמוּל לְאוֹיְבָיו, הֵם גּוֹג וּמָגוֹג שֶׁיִּלָּחֲמוּ עַל יְרוּשָׁלַיִם. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב ״וְיָצָא ה׳ וְנִלְחַם בַּגּוֹיִם הָהֵם״ (זכריה יד,ג). ז) בְּטֶרֶם תָּחִיל יָלְדָה, בְּטֶרֶם תָּחִיל צִיּוֹן חֶבְלֵי הַלֵּדָה תֵּלֵד, כְּלוֹמַר בְּגוֹיִם: ז עַל צִיּוֹן יֵאָמֵר בְּטֶרֶם תָּחִיל מַתְחִילִים כְּאִבֵי לֵידָה כְּבָר יָלְדָה יִתְקַבְּצוּ בָּנֶיהָ לְתוֹכָהּ בְּטֶרֶם יָבוֹא חֶבֶל לָהּ שֶׁהִיא מִלְחֲמוֹת גּוֹג וּמָגוֹג וְהִמְלִיטָה הַלֵּדָה זָכָר וְאֵו יִתְחִיל הַקִּבּוּץ הַגָּדוֹל הַבַּלְלִי: ח מִי־שָׁמַע פֻּלָּא כָּזֹאת מִי רָאָה כָּאֵלֶּה הֲיוּחַל הָאָם מֵעוֹלָם בָּא חִיל יוֹלֵדָה לְכָל נְשֵׁי אָרֶץ בְּיוֹם

שי למורא

שַׁיָּךְ לִבְנוֹת לִי בַּיִת וּמָקוֹם מְנוּחָה. ב) וְאֶל זֶה אַבִּיט, אַף־עַל־פִּי שֶׁהַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וכו׳, אַבִּיט וְאָשִׂים עֵינִי אֶל עָנִי וּנְכֵה רוּחַ. וְחָרֵד עַל דְּבָרִי, מְזַדְּרִז לַעֲשׂוֹת אֶת מִצְוֹתַי. ג) שׁוֹחֵט הַשּׁוֹר מַכֵּה אִישׁ, אִם הוּא נֶחְשָׁב לְפָנַי כְּאִלּוּ עוֹרֵף כֶּלֶב. מַעֲלֵה מִנְחָה דַּם חֲזִיר, אִם הוּא נֶחְשָׁב כְּאִלּוּ הֶעֱלָה דַּם חֲזִיר. מַזְכִּיר לְבוֹנָה מְבָרֵךְ אָוֶן, אִם הוּא מַקְטִיר לְבוֹנָה, הֲרֵי הוּא כְּאִלּוּ מֵבִיא דְּבַר אָוֶן. ״מְבָרֵךְ״, מֵבִיא מַתָּנָה, כְּמוֹ ״קַח נָא אֶת בִּרְכָתִי״ (בראשית לג,יא). ג) גַּם הֵמָּה בָּחֲרוּ בְּדַרְכֵיהֶם, כְּלוֹמַר, הוֹאִיל וְגַם הֵם בָּחֲרוּ בְּדַרְכֵיהֶם הָרָעִים מִתּוֹךְ רָצוֹן, וְלֹא שֶׁכְּפָה הַיִּצְרָם לָהֶם. ד) אֶבְחַר בְּתַעֲלוּלֵיהֶם, אֶבְחַר לְהִתְעַלֵּל בָּהֶם. וּמְגוּרֹתָם, מַה שֶּׁהֵם מְפַחֲדִים פֶּן יָבוֹא. יַעַן קָרָאתִי, מִשּׁוּם שֶׁקָּרָאתִי לָהֶם עַל יְדֵי הַנְּבִיאִים. וְאֵין עוֹנֶה, כְּלוֹמַר, אֵין מְקַבֵּל דְּבָרַי. ה) הַחֲרֵדִים אֶל דְּבָרוֹ, הַצַּדִּיקִים הַמְזַדְּרִים לַעֲשׂוֹת אֶת דְּבַר ה׳. אָמְרוּ אֲחֵיכֶם, אָמְרוּ פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם אֲחֵיכֶם וכו׳. שׂוֹנְאֵיכֶם מְנַדֵּיכֶם, הַשּׂוֹנְאִים אֶתְכֶם (וּמְנַדִּים) וּמַרְחִיקִים אֶתְכֶם. לְמַעַן שְׁמִי יִכְבַּד ה׳, כָּל אֶחָד מֵהֶם אוֹמֵר, בִּגְלַל פַּרְסוּם שְׁמִי בָּא כָּבוֹד לַה׳, כִּי אֲנִי קָרוֹב אֵלָיו וְהוּא מִתְכַּבֵּד בִּי. וְנִרְאֶה בְשִׂמְחַתְכֶם וְהֵם יֵבֹשׁוּ, וְנִרְאֶה בְּעֵינֵינוּ בְּשִׂמְחַתְכֶם שֶׁלָּכֶם הַחֲרֵדִים אֶל דְּבַר ה׳, וְהָרָשָׁעִים הֵהֵם יֵבֹשׁוּ, כִּי הָלְכוּ אַחֲרֵי הַהֶבֶל. ו) קוֹל שָׁאוֹן מֵעִיר, קוֹל רַעַשׁ יֹצֵא אֶז מֵעִיר צִיּוֹן. קוֹל מֵהֵיכָל, קוֹל מֵהֵיכָל הָעוֹמֵד בְּצִיּוֹן. מְשַׁלֵּם גְּמוּל לְאֹיְבָיו, לְשַׁלֵּם גְּמוּל לְאוֹיְבָיו, הֵם גּוֹג וּמָגוֹג שֶׁיִּלָּחֲמוּ עַל יְרוּשָׁלַיִם. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב ״וְיָצָא ה׳ וְנִלְחַם בַּגּוֹיִם הָהֵם״ (זכריה יד,ג). ז) בְּטֶרֶם תָּחִיל יָלְדָה, בְּטֶרֶם תָּחִיל צִיּוֹן חֶבְלֵי הַלֵּדָה תֵּלֵד, כְּלוֹמַר יִתְקַבְּצוּ בָּנֶיהָ לְתוֹכָהּ כְּאִלּוּ יָלְדָה אוֹתָם וְזֶה עַתָּה, מִבְּלִי פַּחַד וְחֶבְלֵי לֵדָה, כִּי כָּל הָאֻמּוֹת יְבִיאוּם לְתוֹכָהּ. ח) מִי שָׁמַע כָּזֹאת, מִי שָׁמַע דָּבָר פֶּלֶא

שי למורא

כַּשְׁמוּעָה הַזֹּאת. הֲיוּחַל אֶרֶץ בְּיוֹם אֶחָד, הִאם מֵעוֹלָם בָּאוּ חֲבָלִי לֵדָה לְכָל נְשֵׁי הָאָרֶץ בְּיוֹם אֶחָד. **אִם יִוָּלֵד גּוֹי פַּעַם אֶחָת,** הַאִם מֵעוֹלָם נוֹלְדָה אֻמָּה שְׁלֵמָה בְּפַעַם אַחַת. **כִּי חָלָה גַּם יָלְדָה,** כִּי זֶה הַפֶּלֶא נַעֲשָׂה בְּצִיּוֹן, שֶׁהַתְּכוּנָה לְלֵדָה וְגַם הַלֵּדָה הָיוּ בְּיַחַד בְּבַת אַחַת וְיִלְּדָה אֶת בָּנֶיהָ. כְּלוֹמַר, כָּלָם כְּאֶחָד בָּאוּ מִגָּלוּתָם לְצִיּוֹן. **ט) הַאֲנִי אַשְׁבִּיר וְלֹא אוֹלִיד,** הַאִם אֲנִי אֶבְיא אֶת אִשָּׁה עַל הַמַּשְׁבֵּר וְלֹא אֶפְתַּח רַחְמָהּ שֶׁתֵּלֵד. כְּלוֹמַר, וְכִי אֲנִי אַתְחִיל בְּדָבָר וְלֹא אוּכַל לְגָמְרוֹ. **אִם אֲנִי הַמּוֹלִיד וְעָצַרְתִּי,** אֲנִי הוּא הַמּוֹלִיד אַרְצוֹת הַגּוֹיִם עַד הַזְּמַן הַהוּא, וְאָז אֶעֱצֹר אוֹתָם מִלֵּדֶת, כִּי הַגְּאֻלָּה וְהַכָּבוֹד יִהְיוּ לְיִשְׂרָאֵל לְבַדָּם. **י) שִׂמְחוּ אֶת יְרוּשָׁלַיִם,** אַתֶּם הַבָּאִים מִן הַגּוֹלָה, שִׂמְחוּ עִם יְרוּשָׁלַיִם בְּבוֹאֲכֶם אֵלֶיהָ. **כָּל הַמִּתְאַבְּלִים עָלֶיהָ,** כָּל אֵלּוּ שֶׁהִתְאַבְּלוּ עָלֶיהָ בְּעֵת חָרְבָּנָהּ. **יא) לְמַעַן תֵּינְקוּ וּשְׂבַעְתֶּם מִשְּׁדֵ֣י תַנְחֻמֶ֔יהָ,** מַה שֶּׁהִתְאַבַּלְתֶּם עָלֶיהָ הֲבִיא לָכֶם שֶׁתִּרְאוּ בְּשִׂמְחָתָהּ וְתֵינְקוּ וְתִשְׂבְּעוּ מִשְּׁדֵי תַנְחוּמֶיהָ. **תְּמֹצּוּ וְהִתְעַנַּגְתֶּם,** וְתִהְיוּ מוֹצְצִים וּמִתְעַנְּגִים. **מִזִּיז כְּבוֹדָהּ,** מֵהַכָּבוֹד הַגָּדוֹל הַזֶּה וּמִמְּשַׁמֵּשׁ לָבוֹא לָהּ. **יב) עַל צַד תִּנָּשֵׂאוּ וְעַל בִּרְכַּיִם תְּשָׁעֲשָׁעוּ,** יַכְבִּידוּ הַגּוֹיִם מְאֹד. וְהַמְשִׁיל הַכָּבוֹד שֶׁיַּעֲשׂוּ לָהֶם כְּמוֹ שֶׁנּוֹשְׂאִים הַתִּינוֹק עַל הַזְּרוֹעַ בְּצַד הַגּוּף, וּמְשַׁעֲשְׁעִים אוֹתוֹ עַל הַבִּרְכַּיִם לְשַׂמְּחוֹ. **יג) אֲשֶׁר אִמּוֹ תְּנַחֲמֶנּוּ,** דֶּרֶךְ הָאֵם לְנַחֵם אֶת בְּנָהּ יוֹתֵר מִן הָאָב. **וּבִירוּשָׁלַ֖יִם תְּנֻחָמוּ,** כָּל הַמְּנֻחוּמִים שֶׁלָּכֶם יִהְיוּ בִּירוּשָׁלַיִם, כִּי שָׁם תִּקָּבְלוּ הַרְבֵּה טוֹבָה וְזֶה יֶחְשַׁב לְנֹחוּמִים עַל הַצָּרוֹת שֶׁעָבְרוּ. **יד) וּרְאִיתֶם וְשָׂשׂ לִבְכֶם,** כַּאֲשֶׁר תִּרְאוּ אֶת יְרוּשָׁלַיִם בִּבְנְיָנָהּ יָשִׂישׂ לִבְּכֶם. **וַעֲצְמוֹתֵיכֶם כַּדֶּ֣שֶׁא תִּפְרַחְנָה,** כְּלוֹמַר יִתְחַזְּקוּ בִּבְרִיאוּת. **וְנוֹדְעָה יַד ה' אֶת עַבָדָיו,** אָז יֵדְעוּ עַבָדָיו אֶת כֹּחַ גְּבוּרַת ה'. **טו) בָּאֵ֤שׁ יָבוֹא,** לְאַבֵּד אֶת חֵיל גּוֹג וּמָגוֹג. **וְכַסּוּפָה מַרְכְּבֹתָיו,** כְּלוֹמַר גְּזֵרוֹתָיו הַיּוֹרְדוֹת מִן הַשָּׁמַיִם, יֵרְדוּ עֲלֵיהֶם כְּרוּחַ סוּפָה. **לְהָשִׁיב בְּחֵמָה אַפּוֹ,** לְהָשִׁיב לְצָרָיו גְּמוּל בְּאַף וּבְחֵמָה רַבָּה. **טז) נִשְׁפְּטָ֤ה,** מִתְוַכֵּחַ. **וְרַבּוּ חַלְלֵי ה',** הַחֲלָלִים שֶׁיִּפְּלוּ בְּמִלְחֶמֶת גּוֹג וּמָגוֹג. **יז) הַמִּתְקַדְּשִׁים וְהַמִּטַּהֲרִים אֶל הַגַּנּוֹת,**

עטרת מרים

אֶחָד הָאִם מֵעוֹלָם אִם־יִוָּלֵד גּוֹי פַּעַם אֶחָת כִּי־חָלָה גַּם־יָלְדָה צִיּוֹן אֶת־בָּנֶיהָ כּוּלָּם כְּאֶחָד יָצְאוּ מִמְּקוֹם גָּלוּתָם וּבָאוּ לְצִיּוֹן: **טז** הַאֲנִי אַשְׁבִּיר אֶבְיא אֶת אִשָּׁה עַל הַמַּשְׁבֵּר - מְקוֹם מוֹשַׁב הַיּוֹלֶדֶת - וְלֹא אוֹלִיד וְלֹא אֶפְתַּח רַחְמָהּ שֶׁתֵּלֵד, רוֹצֶה לוֹמַר: שֶׁמָּא אַתְחִיל בְּדָבָר וְלֹא אוּכַל לִגְמֹר: **יאמַר יְהוָה** אִם־אֲנִי הַמּוֹלִיד וְעָצַרְתִּי בְּתִמְיָה אָמַר אֱלֹהָיִךְ: **י** אַתֶּם הַבָּאִים מִן הַגּוֹלָה שִׂמְחוּ אֶת־יְרוּשָׁלַ֫יִם בְּבוֹאֲכֶם אֵלֶיהָ וְגִילוּ בָהּ כָּל־אֹהֲבֶיהָ כָּל מִי שֶׁהִתְאַבֵּל לְרֹאשָׁהּ בְּבִנְיָנָהּ **שִׂישׂוּ אִתָּהּ** מָשׂוֹשׂ כָּל־הַמִּתְאַבְּלִים עָלֶיהָ בְּעֵת חוּרְבָּנָהּ: **יא** הִתְאַבַּלְתֶּם עָלֶיהָ לְמַעַן שֶׁתִּרְאוּ בְּשִׂמְחָתָהּ וְתֵינְקוּ מִלְּשׁוֹן יְנִיקָה וּשְׂבַעְתֶּם מִשְּׁדֵי תַנְחֻמֶיהָ תִּנָּחֲמֶיהָ לְמַעַן תָּמְצוּ מוֹצְצִים וְהִתְעַנַּגְתֶּם וּמִתְעַנְּגִים מִזִּיז מִמְּשַׁמֵּשׁ כְּבוֹדָהּ שֶׁיִּהְיֶה אַחַר הַגְּאוּלָה: **יב** כִּי־כֹה | אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹטֶה־אֵלֶיהָ כְּנָהָר שָׁלוֹם וּכְנַחַל שׁוֹטֵף כְּבוֹד גּוֹיִם וִינַקְתֶּם עַל־צַד תִּנָּשֵׂאוּ וְעַל־בִּרְכַּיִם תְּשָׁעֲשָׁעוּ: **יג** כְּאִישׁ אֲשֶׁר אִמּוֹ תְּנַחֲמֶנּוּ כֵּן אָנֹכִי אֲנַחֲמְכֶם וּבִירוּשָׁלַ֫יִם תְּנֻחָמוּ: **יד** וּרְאִיתֶם וְשָׂשׂ לִבְּכֶם וַעֲצְמוֹתֵיכֶם כַּדֶּ֫שֶׁא תִּפְרַחְנָה וְנוֹדְעָה יַד־יְהוָה אֶת־עֲבָדָיו וְזָעַם אֶת־אֹיְבָיו: **טו** כִּי־הִנֵּה יְהוָה בָּאֵשׁ יָבוֹא וְכַסּוּפָה מַרְכְּבֹתָיו לְהָשִׁיב בְּחֵמָה אַפּוֹ וְגַעֲרָתוֹ בְּלַהֲבֵי־אֵשׁ: **טז** כִּי בָאֵשׁ יְהוָה נִשְׁפָּט וּבְחַרְבּוֹ אֶת־כָּל־בָּשָׂר וְרַבּוּ חַלְלֵי יְהוָה: **יז** הַמִּתְקַדְּשִׁים וְהַמְטַהֲרִים

יִלְּדָה צִיּוֹן אֶת־בָּנֶיהָ: **ט** הַאֲנִי אַשְׁבִּיר וְלֹא אוֹלִיד יֹאמַר יְהוָה אִם־אֲנִי הַמּוֹלִיד וְעָצַרְתִּי אָמַר אֱלֹהָיִךְ: **י** שִׂמְחוּ אֶת־יְרוּשָׁלַ֫יִם וְגִילוּ בָהּ כָּל־אֹהֲבֶיהָ שִׂישׂוּ אִתָּהּ מָשׂוֹשׂ כָּל־הַמִּתְאַבְּלִים עָלֶיהָ: **יא** לְמַעַן תֵּינְקוּ וּשְׂבַעְתֶּם מִשְּׁדֵי תַנְחֻמֶיהָ לְמַעַן תָּמְצוּ וְהִתְעַנַּגְתֶּם מִזִּיז כְּבוֹדָהּ: **יב** כִּי־כֹה | אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹטֶה־אֵלֶיהָ כְּנָהָר שָׁלוֹם וּכְנַחַל שׁוֹטֵף כְּבוֹד גּוֹיִם וִינַקְתֶּם עַל־צַד תִּנָּשֵׂאוּ וְעַל־בִּרְכַּיִם תְּשָׁעֲשָׁעוּ: **יג** כְּאִישׁ אֲשֶׁר אִמּוֹ תְּנַחֲמֶנּוּ כֵּן אָנֹכִי אֲנַחֲמְכֶם וּבִירוּשָׁלַ֫יִם תְּנֻחָמוּ: **יד** וּרְאִיתֶם וְשָׂשׂ לִבְּכֶם וַעֲצְמוֹתֵיכֶם כַּדֶּ֫שֶׁא תִּפְרַחְנָה וְנוֹדְעָה יַד־יְהוָה אֶת־עֲבָדָיו וְזָעַם אֶת־אֹיְבָיו: **טו** כִּי־הִנֵּה יְהוָה בָּאֵשׁ יָבוֹא וְכַסּוּפָה מַרְכְּבֹתָיו לְהָשִׁיב בְּחֵמָה אַפּוֹ וְגַעֲרָתוֹ בְּלַהֲבֵי־אֵשׁ: **טז** כִּי בָאֵשׁ יְהוָה נִשְׁפָּט וּבְחַרְבּוֹ אֶת־כָּל־בָּשָׂר וְרַבּוּ חַלְלֵי יְהוָה: **יז** הַמִּתְקַדְּשִׁים וְהַמְטַהֲרִים עֲצָמָם לְלֶכֶת אֶל הָעכו"ם

עטרת מרים

הָעוֹמְדוֹת אֶל־הַגַּנּוֹת אַחַר אַחַת קְבוּצָה אַחַר קְבוּצָה בַּתָּוֶךְ בְּאֶמְצַע הַגִּנָּה מְקוֹם מַעֲמַד הָעכו״ם, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֹכְלֵי בָּשָׂר הַחֲזִיר וְהַשֶּׁקֶץ וְהָעַכְבָּר יַחְדָּו כּוּלָּם יַחַד יָסֻפּוּ נְאֻם־יְהוָה: יח וְאָנֹכִי מַעֲשֵׂיהֶם שֶׁל בַּעֲלֵי זֹאת הָאֱמוּנָה וּמַחְשְׁבֹתֵיהֶם וֶאֱמוּנָתָם הַנִּפְסֶדֶת בָּאָה כִּדֵי לְקַבֵּץ אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם וְהַלְּשֹׁנוֹת אֶל יְרוּשָׁלַיִם (זכריה יד), לְהוֹדִיעַ לָהֶם שֶׁמַּעֲשֵׂיהֶם הֶבֶל, וְאִוֶּלֶת וְרָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי אַחְדּוּת ה׳ כִּי נִשְׁגָּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ: יט וְשַׂמְתִּי בָהֶם אוֹת אוֹת בְּכָל הַבָּאִים אֶשֵּׂם אוֹת, וְזֶהוּ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר וְעֵינָיו תִּסְקֹנָה בְּחוֹרֵיהֶן וכו׳ (זכריה יד) וְשִׁלַּחְתִּי מֵהֶם ׀ פְּלֵיטִים כִּי רֻבָּם יָמוּתוּ סָבִיב יְרוּשָׁלַיִם, לְלֶכֶת אֶל־הַגּוֹיִם הַיּוֹשְׁבִים בְּתַרְשִׁישׁ פּוּל וְלוּד מֹשְׁכֵי הַמְלוּפִדִים לִירוֹת חִצִּים בֶּקֶשֶׁת תֻּבַל וָיָוָן וְאֶל הַיּוֹשְׁבִים הָאִיִּים הָרְחוֹקִים אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ מֵעוֹלָם אֶת־שִׁמְעִי וְלֹא־רָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי וְהִגִּידוּ אֵלֶּה הַפְּלֵיטִים אֲשֶׁר בָּהֶם אֶת־כְּבוֹדִי בַּגּוֹיִם כִּי יִרְאוּ אֶת הָאוֹתוֹת שֶׁשַּׂמְתִּי בָּהֶם: כ כְּשֶׁיִּשְׁמְעוּ הַפֶּלֶא הַגָּדוֹל שֶׁיַּעֲשֶׂה הַמָּקוֹם בְּמַחֲנֵה גּוֹג וּמָגוֹג וְהֵבִיאוּ אֶת־כָּל־אֲחֵיכֶם ׀ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָרְחוֹקִים שֶׁלֹּא עָלוּ עַל אֲחֵיהֶם מִכָּל־הַגּוֹיִם ׀ יְבִיאוּ אוֹתָם הָעכו״ם לְמִנְחָה ׀ לַיהוָה בַּסּוּסִים וּבָרֶכֶב בַּפֶּרֶכוֹת וּבַצַּבִּים עֲגָלוֹת מְכוּסּוֹת וְכֵן עֲגָלוֹת צָב (במדבר ז׳) וּבַפְּרָדִים הֵם הַנּוֹלָדִים מִן הַסּוּס וְהַחֲמוֹר וּבְכַרְכָּרוֹת בְּרִקּוּדִים שֶׁל שִׂמְחָה עַל הַר קָדְשִׁי יְרוּשָׁלָם אָמַר יְהוָה כַּאֲשֶׁר יָבִיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּנְחָה בִּכְלִי טָהוֹר בֵּן יָבִיאוּ הָעכו״ם אֶת יִשְׂרָאֵל בְּבָנִים טְהוֹרִים וְנָאִים עַד בֵּית יְהוָה: כא וְגַם־מֵהֶם מֵהַמּוּבָאִים מִכָּל הַגּוֹיִם, אַף אִם מֵהֶם נִשְׁתַּכֵּחַ יִהְיוּ אֶפֶק לִהְיוֹת לַכֹּהֲנִים לַלְוִיִּם אָמַר יְהוָה כִּי לִפְנֵי גְּלוּי מִי הָיָה מִמִּשְׁפַּחַת כְּהוּנָּה וּלְוִיָּה: כב כִּי כַאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הֶחָדָשִׁים וְהָאָרֶץ הֶחָדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עֹמְדִים לְפָנַי כִּי אֲנִי סִבַּת קִיּוּמָם וַעֲמִידָתָם נְאֻם־יְהוָה כֵּן יַעֲמֹד זַרְעֲכֶם אַחֲרֵיכֶם וְשִׁמְכֶם כָּל יְמֵי עוֹלָם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ כִּי הוֹלֵךְ וְדוֹר בָּא וְהָאָרֶץ לְעוֹלָם עוֹמֶדֶת״ (קהלת א,ד). אֲשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה, אֲשֶׁר אֲנִי מַעֲמִידִם בְּחִדּוּשָׁם. עֹמְדִים לְפָנַי, שֶׁאֲנִי סִבַּת קִיּוּמָם וַעֲמִידָתָם. כֵּן יַעֲמֹד זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם, בְּאוֹתָהּ הַטּוֹבָה שֶׁתִּהְיֶה הַגְּאֻלָּה בִּימֵיכֶם, כֵּן יַעֲמְדוּ גַּם זַרְעֲכֶם אַחֲרֵיכֶם כָּל יְמֵי עוֹלָם, וְלֹא תִּגְלוּ עוֹד מֵאַרְצְכֶם

שי למורא

הַמְּזֻמָּנִים עַצְמָם וּמְטֻהָרִים עַצְמָם בְּמֵי טָהֳרָה לְלֶכֶת אֶל הַפְּלָלִים הָעוֹמְדִים בַּגִּנּוֹת. אַחַר אַחַת, קְבוּצָה אַחֲרֵי קְבוּצָה, אַחֲרֵי שֶׁגִּמְרָה הָרִאשׁוֹנָה אֶת עֲבוֹדָתָהּ נִכְנְסָה הַשְּׁנִיָּה. בַּתָּוֶךְ, בְּאֶמְצַע הַגִּנָּה מְקוֹם מַעֲמַד הַפֶּסֶל. וְהַשֶּׁקֶץ, כָּל סוּגֵי הַשָּׁרָצִים. יָסֻפּוּ, יִכְלוּ. יח) וְאָנֹכִי, וְאָנֹכִי מָה עָלַי לַעֲשׂוֹת. מַעֲשֵׂיהֶם

אֶל־הַגַּנּוֹת אַחַר אַחַת בַּתָּוֶךְ אֹכְלֵי בָּשָׂר הַחֲזִיר וְהַשֶּׁקֶץ וְהָעַכְבָּר יַחְדָּו יָסֻפּוּ נְאֻם־יְהוָה: יח וְאָנֹכִי מַעֲשֵׂיהֶם וּמַחְשְׁבֹתֵיהֶם בָּאָה לְקַבֵּץ אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם וְהַלְּשֹׁנוֹת וּבָאוּ וְרָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי יט וְשַׂמְתִּי בָהֶם אוֹת וְשִׁלַּחְתִּי מֵהֶם ׀ פְּלֵיטִים אֶל־הַגּוֹיִם תַּרְשִׁישׁ פּוּל וְלוּד מֹשְׁכֵי קֶשֶׁת תֻּבַל וְיָוָן הָאִיִּים הָרְחוֹקִים אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ אֶת־שִׁמְעִי וְלֹא־רָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי וְהִגִּידוּ אֶת־כְּבוֹדִי בַּגּוֹיִם: כ וְהֵבִיאוּ אֶת־כָּל־אֲחֵיכֶם ׀ מִכָּל־הַגּוֹיִם ׀ מִנְחָה ׀ לַיהוָה בַּסּוּסִים ׀ וּבָרֶכֶב וּבַצַּבִּים וּבַפְּרָדִים וּבַכַּרְכָּרוֹת עַל הַר קָדְשִׁי יְרוּשָׁלַ͏ִם אָמַר יְהוָה כַּאֲשֶׁר יָבִיאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּנְחָה בִּכְלִי טָהוֹר בֵּית יְהוָה: כא וְגַם־מֵהֶם אֶפֶק לַכֹּהֲנִים לַלְוִיִּם אָמַר יְהוָה: כב כִּי כַאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הֶחָדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עֹמְדִים לְפָנַי נְאֻם־יְהוָה כֵּן יַעֲמֹד זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם:

וּמַחְשְׁבוֹתֵיהֶם בָּאָה, כָּל מַעֲשֶׂה וְכָל מַחֲשָׁבָה בָּאָה אֵלַי, וְהִיא תְּזוּקִקֵנִי לְקַבֵּץ אֶת כָּל הַגּוֹיִם וגו׳. וְרָאוּ אֶת כְּבוֹדִי, בְּהִלָּחֲמִי בָּהֶם בְּמִכַּת ״הֶמֶק בָּשְׂרוֹ וגו׳״ כַּכָּתוּב בִּנְבוּאַת זְכַרְיָה (זכריה יד,יב). יט) וְשַׂמְתִּי בָהֶם אוֹת וְשִׁלַּחְתִּי מֵהֶם פְּלֵיטִים, פְּלֵטִים יֵצְלוּ מִן הַמִּלְחָמָה בִּשְׁבִיל לָלֶכֶת לִבְשֹׂר לָאֻמִּים הָרְחוֹקִים אֶת כְּבוֹדִי אֲשֶׁר רָאוּ בַּמִּלְחָמָה. וְגַם בְּאוֹתָם פְּלֵטִים אֲשִׂים אֶחָד מִן הָאוֹתוֹת שֶׁנִּזּוֹנוּ חַבְרֵיהֶם בָּהֶם, כְּדֵי לְהוֹדִיעַ לָרְחוֹקִים שֶׁבַּמִּגְפָּה זוֹ נִגְּפוּ הַצּוֹבְאִים עַל יְרוּשָׁלַ͏ִם. מֹושְׁכֵי קֶשֶׁת, הַמְלֻמָּדִים לִירוֹת חִצִּים בַּקֶּשֶׁת. יט) וְהֵבִיאוּ אֶת כָּל אֲחֵיכֶם, כְּשֶׁיִּשְׁמְעוּ הַגּוֹיִם אֶת הַפְּלָאִים הַגְּדוֹלִים שֶׁיַּעֲשֶׂה הקב״ה בְּמַחֲנֵה גּוֹג וּמָגוֹג, יָבִיאוּ אֶת אוֹתָם מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא עָלוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וּבַצַּבִּים, בַּעֲגָלוֹת מְחֻפּוֹת. וּבַכַּרְכָּרוֹת, סוּג שֶׁל גְּמַלִּים שֶׁהֵם קַלִּים מְאֹד בַּהֲלִיכָתָם וְצוּרַת הֲלִיכָתָם כְּעֵין רִקּוּדָה. פֵּרוּשׁ אַחַר, ״בַּכַּרְכָּרוֹת״, בְּרִקּוּדִים שֶׁל שִׂמְחָה, כְּמוֹ ״וְדָוִד מְכַרְכֵּר בְּכָל עֹז״ (שמואל־ב ו,יד). כ) וְגַם מֵהֶם אֶפֶק לַכֹּהֲנִים לַלְוִיִּם, גַּם מִן הָעַמִּים הַמְבִיאִים אוֹתָם, וְגַם מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַמּוּבָאִים, אֶפֶק מֵהֶם כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם שֶׁהָיוּ מְעֹרָבִים בֵּין הַגּוֹיִם בְּאֹנֶס, וּלְפָנֵי גְּלוּיִים הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם שֶׁבָּהֶם, וְאַבְרֹר אוֹתָם מֵהֶם וְיִהְיוּ מְשַׁמְּשִׁים לְפָנַי. אָמַר ה׳, וְהֵיכָן אֲמַר, ״הַנִּפְטָרוֹת לַה׳ אֱלֹהֵינוּ״ (דברים כט,כח). כב) הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים, קְרָאָם חֲדָשִׁים, כִּי הֵם עוֹמְדִים תָּמִיד בְּחִדּוּשָׁם כְּמוֹ שֶׁנִּבְרְאוּ וְלֹא יִכְלוּ. וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה, שֶׁהָאָרֶץ עוֹמֶדֶת בְּחִדּוּשָׁהּ תָּמִיד כְּמוֹ שֶׁנִּבְרְאָה וְלֹא תִּבָּלֶה, אֶלָּא שֶׁתְּתוֹלְדוֹתֶיהָ בָּלִים. וְכֵן אָמַר שְׁלֹמֹה ״דּוֹר

שי למורא

בְּפִי שֶׁחָשְׁבוּ אֵלּוּ הַגּוֹיִם שֶׁבָּאוּ עִם גּוֹג לְהִלָּחֵם עַל יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁחָשְׁבוּ לְהַגְלוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל וּלְאַבֵּד אֶת שְׁמָם, אֶלָּא לְעוֹלָם יַעֲמֹד זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם. **כג)** מִדֵּי חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ, בְּכָל חֹדֶשׁ בְּיוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ. וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ, בְּכָל שָׁבוּעַ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת. כָּל בָּשָׂר, כָּל בְּנֵי אָדָם, וַאֲפִלּוּ שְׁאָר הָעַמִּים. לְפָנַי, בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. **כד)** וְיָצְאוּ וְרָאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפּוֹשְׁעִים בִּי, אוֹתָם הַגּוֹיִם שֶׁיִּבּוֹאוּ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לַה', יֵצְאוּ מִירוּשָׁלַיִם לְעָמָק יְהוֹשָׁפָט, וְיִרְאוּ אֶת פִּגְרֵי מַחֲנֵה גּוֹג וּמָגוֹג שֶׁפָּשְׁעוּ בַּה' וְחָשְׁבוּ לַעֲשׂוֹת בְּנֶגְדּוֹ לְהַגְלוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצָם. (וְזֶה יִהְיֶה בְּתוֹךְ שִׁבְעָה חֳדָשִׁים כְּשֶׁעוֹד לֹא יַסְפִּיקוּ לִקְבֹּר אֶת הַחֲלָלִים). תּוֹלַעְתָּם, חֶרְמָה הָאוֹכֶלֶת אֶת בְּשָׂרָם. וְאִשָּׁם לֹא תִכְבֶּה, חֲשֵׁא הַכּוֹעֶרֶת בָּהֶם לֹא תִכְבֶּה. וְהָיוּ דֵרָאוֹן לְכָל בָּשָׂר, פִּגְרֵי מַחֲנֵה גּוֹג וּמָגוֹג יִהְיוּ לְחֶרְפָּה וּלְבִזָּיוֹן בְּעֵינֵי כָּל בָּשָׂר הַבָּאִים לְהִשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי ה'. **כג)** מִדֵּי חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ, בְּכָל חֹדֶשׁ בְּיוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ. וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ, בְּכָל שָׁבוּעַ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת. כָּל בָּשָׂר, כָּל בְּנֵי אָדָם, וַאֲפִלּוּ שְׁאָר הָעַמִּים. לְפָנַי, בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ.

עטרת מרים

לְעוֹלָם לֹא יֹאבַד שֵׁם יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִגְלוּ עוֹד מֵאַרְצָם: **כג** וְהָיָה מִדֵּי־חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא כָל־בָּשָׂר כָּל בְּנֵי אָדָם אֲפִילּוּ שְׁאָר הָעַמִּים לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ אָמַר יְהוָה: **כד** וְיָצְאוּ מִירוּשָׁלַיִם לְעֶמֶק יְהוֹשָׁפָט וְרָאוּ הָעכו"ם הַבָּאִים לְהִשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי ה' בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפְּשָׁעִים בִּי כִּי תוֹלַעָתָם בְּפִגְרֵי מַחֲנֵה גּוֹג וּמָגוֹג כִּי תוֹלַעָתָם חֶרְמָה הָאוֹכֶלֶת בְּשַׂר הַהֲרוּגִים הֵהֵם לֹא תָמוּת חֲנֵם וְאִשָּׁם הַבּוֹעֵר בָּהֶם לֹא תִכְבֶּה וְהָיוּ פִּגְרֵי מַחֲנֵה גּוֹג וּמָגוֹג דֵּרָאוֹן לְחֶרְפָּה וּלְבִזָּיוֹן לְכָל־בָּשָׂר: **כג** וְהָיָה מִדֵּי־חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא כָל־בָּשָׂר כָּל בְּנֵי אָדָם אֲפִילּוּ שְׁאָר הָעַמִּים לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ אָמַר יְהוָה:

כג וְהָיָה מִדֵּי־חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא כָל־בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי אָמַר יְהוָה: **כד** וְיָצְאוּ וְרָאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפְּשָׁעִים בִּי כִּי תוֹלַעָתָם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכְבֶּה וְהָיוּ דֵרָאוֹן לְכָל־בָּשָׂר: **כג** וְהָיָה מִדֵּי־חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא כָל־בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי אָמַר יְהוָה:

רק לקריאה בציבור

יח וַיֹּאמֶר־לוֹ יְהוֹנָתָן מָחָר חֹדֶשׁ וְנִפָּקַדְתָּ כִּי יִפָּקֵד מוֹשָׁבֶךָ: **מב** וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן לְדָוִד לֵךְ לְשָׁלוֹם אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְנוּ שְׁנֵינוּ אֲנַחְנוּ בְּשֵׁם יְהוָה לֵאמֹר יְהוָה יִהְיֶה ׀ בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין זַרְעִי וּבֵין זַרְעֶךָ עַד־עוֹלָם:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמַּח בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד

אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

עטרת מרים

יד וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־הָעָם לְכוּ וְנֵלְכָה הַגִּלְגָּל וּנְחַדֵּשׁ שָׁם הַמְלוּכָה על כִּי בְּראשׁוֹנָה לֹא קִבְּלוּהוּ בְּלֵם בְּרָצוֹן: טו וַיֵּלְכוּ כָל־הָעָם הַגִּלְגָּל וַיַּמְלִכוּ שׁנית שָׁם אֶת־שָׁאוּל בְּהַסְכָּמַת כֻּלָּם וּבְרָצוֹן טוֹב. לִפְנֵי יְהוָה בַּגִּלְגָּל וַיִּזְבְּחוּ־שָׁם זְבָחִים שְׁלָמִים לִפְנֵי יְהוָה וַיִּשְׂמַח שָׁם שָׁאוּל וְכָל־אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל עַד־מְאֹד: א וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל הִנֵּה שָׁמַעְתִּי בְקֹלְכֶם לְכֹל אֲשֶׁר־אֲמַרְתֶּם לִי פֵּן תַּחְשְׁבוּ שֶׁתְּכְלִית דְּבָרֵי הַפָּה לְמָנוֹעַ הַמַּלְכַת מֶלֶךְ וֶאֱמְלִיךְ עֲלֵיכֶם מֶלֶךְ: ב וְעַתָּה הִנֵּה־הַמֶּלֶךְ | מִתְהַלֵּךְ לִפְנֵיכֶם וַאֲנִי זָקַנְתִּי וְשַׂבְתִּי וּבָנַי הִנָּם אִתְּכֶם נְכוֹנִים לַעֲבוֹדַת הַמֶּלֶךְ וַחֲפֵצִים בּוֹ כְּמוֹתְכֶם וַאֲנִי הִתְהַלַּכְתִּי לִפְנֵיכֶם מֵעִיר לְעִיר לִשְׁפּוֹט אֶתְכֶם, וְלֹא יוֹם וְלֹא יוֹמַיִם, אֶלָּא מִנְּעָרַי עַד־הַיּוֹם הַזֶּה: ג הֵנָּנִי בְּעוֹד שֶׁאֲנִי פֹּה עֲנוּ בִּי׀ נֶגֶד יְהוָה וְנֶגֶד מְשִׁיחוֹ הַמֶּלֶךְ הִנְמַשְׁח מַה׳ אֶת־שׁוֹר׀ | שֶׁל מִי לָקָחְתִּי לַעֲבוֹדָתִי, וְחֲמוֹר מִי לָקָחְתִּי וְאֶת־מִי עָשַׁקְתִּי גָּזַלְתִּי בְּמִמוֹן אֶת־מִי רַצּוֹתִי עָשַׁקְתִּי בְּגוּפִי וּמִיַּד־מִי׀ לָקָחְתִּי כֹּפֶר לְהַטּוֹת הַדִּין וְאַעְלִים עֵינַי בּוֹ מִבְּלִי לְעָנְשׁוֹ עוֹנֶשׁ הָרָאוּי וְאָשִׁיב לָכֶם על דְּבָרֵיכֶם: ד וַיֹּאמְרוּ לֹא עָשַׁקְתָּנוּ וְלֹא רַצּוֹתָנוּ וְלֹא־לָקַחְתָּ מִיַּד־אִישׁ מְאוּמָה שום דָּבָר: ה וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם עֵד יְהֹוָה בָּכֶם וְעֵד מְשִׁיחוֹ׀ הַמֶּלֶךְ שְׁאוּל הַיּוֹם הַזֶּה כִּי

שי למורא

יד) וְנֵלְכָה הַגִּלְגָּל, שֶׁבְּקָרוֹב לְאוֹתוֹ מָקוֹם עָשָׂה ה׳ תְּשׁוּעָה לְיִשְׂרָאֵל בְּמִלְחֶמֶת שָׁאוּל נֶגֶד נָחָשׁ הָעַמּוֹנִי. וּנְחַדֵּשׁ שָׁם הַמְלוּכָה, לְפִי שֶׁבָּראשׁוֹנָה הָיוּ עוֹרְרִים עַל הַדָּבָר. טו) וַיַּמְלִכוּ שָׁם, הִמְלִיכוּהוּ שֵׁנִית בְּהַסְכָּמַת כֻּלָּם וּבְרָצוֹן טוֹב. ב) וַאֲנִי זָקַנְתִּי וָשַׂבְתִּי, מֵרֹב עֲבוֹדָה וְעֹל הַצִּבּוּר קָפְצָה עָלַיו זִקְנָה וְשֵׂיבָה קֹדֶם הַזְּמַן, (שֶׁהָיָה אָז בֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה). וּבָנַי הִנָּם אִתְּכֶם, וּבָנַי לֹא יִירְשׁוּ אֶת גְּדֻלָּתִי, כִּי הִנָּם אִתְּכֶם כְּאֶחָד מִכֶּם. ג) עֲנוּ בִי, הָעִידוּ בִי. כְּמוֹ "לֹא תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ" (שמות כ,יג). וְנֶגֶד מְשִׁיחוֹ, וְלִפְנֵי הַמֶּלֶךְ שֶׁנִּמְשַׁח לְמַלְכוּת. אֶת שׁוֹר מִי לָקָחְתִּי, הֵאִם לָקַחְתִּי אֶת שׁוֹרוֹ שֶׁל מִישֶׁהוּ לַעֲבוֹדָתִי. וַחֲמוֹר מִי לָקָחְתִּי, כְּשֶׁהָיִיתִי הוֹלֵךְ מֵעִיר לְעִיר לִשְׁפֹּט אֶתְכֶם עַל עִסְקֵי צָרְכֵיכֶם הָיִיתִי הוֹלֵךְ עַל הַחֲמוֹר שֶׁלִּי, וְלֹא לָקַחְתִּי מִשֶּׁל הַצִּבּוּר. אֶת מִי רַצּוֹתִי, מִלְּשׁוֹן רְצוּיִן וּשְׁבִירָה. לָקַחְתִּי כֹּפֶר, שֶׁיְּהֵא פְּדָיוֹן לוֹ עַל פִּשְׁעוֹ. וְאַעְלִים עֵינַי בּוֹ, וּבְתַמּוּרַת הַכֹּפֶר הֶעְלַמְתִּי עֵינַי מִפִּשְׁעוֹ. וְאָשִׁיב לָכֶם, וְאָשִׁיב לְשַׁלֵּם כָּל מַה שֶּׁתֹּאמְרוּ. פֵּרוּשׁ אַחֵר, וְאָשִׁיב לָכֶם הְשׁוּבָה עַל כָּל מַה שֶּׁנַּעֲשָׂה, מֵאֵיזֶה טַעַם נַעֲשָׂה. ה) וַיֹּאמֶר עֵד, כָּל הָעָם אָמַר "עֵד". וְרז"ל אָמְרוּ, שֶׁצִּוָּאָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה "עֵד", אָמַר לָהֶם הקב"ה, אַתֶּם

הפטרה לפרשת קרח

לשנים מקרא ואחד תרגום

בשמואל א פרק יא־יב

יא יד וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־הָעָם לְכוּ וְנֵלְכָה הַגִּלְגָּל וּנְחַדֵּשׁ שָׁם הַמְלוּכָה: טו וַיֵּלְכוּ כָּל־הָעָם הַגִּלְגָּל וַיַּמְלִכוּ שָׁם אֶת־שָׁאוּל לִפְנֵי יְהוָה בַּגִּלְגָּל וַיִּזְבְּחוּ־שָׁם זְבָחִים שְׁלָמִים לִפְנֵי יְהוָה וַיִּשְׂמַח שָׁם שָׁאוּל וְכָל־אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל עַד־מְאֹד: **יב** א וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל הִנֵּה שָׁמַעְתִּי בְקֹלְכֶם לְכֹל אֲשֶׁר־אֲמַרְתֶּם לִי וָאַמְלִיךְ עֲלֵיכֶם מֶלֶךְ: ב וְעַתָּה הִנֵּה־הַמֶּלֶךְ | מִתְהַלֵּךְ לִפְנֵיכֶם וַאֲנִי זָקַנְתִּי וָשַׂבְתִּי וּבָנַי הִנָּם אִתְּכֶם וַאֲנִי הִתְהַלַּכְתִּי לִפְנֵיכֶם מִנְּעָרַי עַד־הַיּוֹם הַזֶּה: ג הֵנָּנִי עֲנוּ בִי׀ נֶגֶד יְהוָה וְנֶגֶד מְשִׁיחוֹ | אֶת־שׁוֹר׀ | מִי לָקָחְתִּי וַחֲמוֹר מִי לָקָחְתִּי וְאֶת־מִי עָשַׁקְתִּי אֶת־מִי רַצּוֹתִי וּמִיַּד־מִי׀ לָקָחְתִּי כֹּפֶר וְאַעְלִים עֵינַי בּוֹ וְאָשִׁיב לָכֶם: ד וַיֹּאמְרוּ לֹא עָשַׁקְתָּנוּ וְלֹא רַצּוֹתָנוּ וְלֹא־לָקַחְתָּ מִיַּד־אִישׁ מְאוּמָה: ה וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם עֵד יְהֹוָה בָּכֶם וְעֵד מְשִׁיחוֹ׀ הַמֶּלֶךְ שְׁאוּל הַיּוֹם הַזֶּה כִּי

שי למורא

מְעִידִים עָלָיו עַל מַה שֶּׁבְּגָלוּי, וַאֲנִי מֵעִיד עָלָיו עַל מַה שֶּׁבְּסֵתֶר. וְהוּא אֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת שֶׁהוֹפִיעַ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ בְּבֵית דִּין שֶׁל מַטָּה. ו) אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אַהֲרֹן, כְּלוֹמַר, הֲלֹא כְּלָכֶם יוֹדְעִים אֶת מַעֲשֵׂי ה' וְנִפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר עָשָׂה עִם מֹשֶׁה וְעִם אַהֲרֹן. וַאֲשֶׁר הֶעֱלָה וגו', וְעַל יְדֵי הַנִּפְלָאוֹת הָהֵם הֶעֱלָם מִמִּצְרַיִם. ז) צְדָקוֹת ה', הַצְּדָקוֹת שֶׁעָשָׂה ה'. **יא)** אֶת יֶרֶבְעָם, הוּא גִּדְעוֹן הַשּׁוֹפֵט. וְאֶת בְּדָן, הוּא שִׁמְשׁוֹן, שֶׁבָּא מִשֵּׁבֶט דָּן. "בְּדָן" כְּמוֹ "בֶּן דָּן". **יב)** וַה' אֱלֹהֵיכֶם מַלְכְּכֶם, לֹא דַּי לָכֶם שֶׁפַּשַׁעְתֶּם בִּי, כִּי אַף בַּהכעסכם שֶׁהוּא מַלְכְּכֶם מְאַסְתֶּם בּוֹ מִמָּלְכָּכֶם עֲלֵיכֶם. **יג)** וְעַתָּה הִנֵּה הַמֶּלֶךְ, כְּלוֹמַר, מַה שֶּׁעָבַר אֵין, שֶׁהֲרֵי הַמֶּלֶךְ הִנֵּה הוּא מוֹלֵךְ בְּפֹעַל. וְהִנֵּה נָתַן ה', שֶׁהכעסכם שֶׁמַּמְלִיכוּ מֶלֶךְ. **יד)** אַחַר ה' אֱלֹהֵיכֶם, כִּי הוּא יֶלֶךְ לִפְנֵיכֶם לַמִּלְחָמָה. **טו)** יַד ה', מַכַּת יַד ה'. בָּכֶם וּבַאֲבוֹתֵיכֶם, כְּלוֹמַר, וְהָיְתָה בָּכֶם אַחַר שֶׁהָיְתָה בַּאֲבוֹתֵיכֶם. וְרז"ל אָמְרוּ, "וּבַאֲבוֹתֵיכֶם", שֶׁיִּתְכַּוְּנוּ לְהוֹצִיא הַמֵּתִים מִקִּבְרֵיהֶם,

עטרת מרים

לֹא מְצָאתֶם בְּיָדִי מְאוּמָה וַיֹּאמֶר כָּל יִשְׂרָאֵל כְּאֶחָד אָמְרוּ עֵד: **ו** אַחַר שֶׁאָמְרוּ שֶׁלֹּא מָצְאוּ בְּיָדוֹ מְאוּמָה וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל הָעָם הֵלֹא כְּלָכֶם יֵדַעְתֶּם מַעֲשֵׂה יְהוָה אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת עַל יְדֵי־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן הַנִּפְלָאוֹת שֶׁעָשָׂה עַל יָדָם וְעִמָּהֶם וַאֲשֶׁר הֶעֱלָה עַל יְדֵי הַנִּפְלָאוֹת הָהֵם אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: **ז** וְעַתָּה הוֹאִיל וִידַעְתֶּם הִתְיַצְּבוּ עִמְדוּ וְאִשָּׁפְטָה וְאִתְוַכֵּחַ אִתְּכֶם לִפְנֵי יְהוָה אֵת עַל כָּל־צִדְקוֹת יְהוָה אֲשֶׁר־עָשָׂה אִתְּכֶם וְאֶת־אֲבֹתֵיכֶם: **ח** כַּאֲשֶׁר־בָּא יַעֲקֹב מִצְרַיִם וַיִּצְעֲקוּ אֲבֹתֵיכֶם אֶל־יְהוָה מִקָּשׁ הַשְׁעִבּוּד וַיְשַׁלַּח יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן וַיּוֹצִיאוּ אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם מִמִּצְרַיִם וַיֹּשְׁבוּם בַּמָּקוֹם הַזֶּה: **ט** וַיִּשְׁכְּחוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וַיִּמְכֹּר אֹתָם בְּיַד סִיסְרָא שַׂר־צְבָא חָצוֹר וּבְיַד־ פְּלִשְׁתִּים וּבְיַד מֶלֶךְ מוֹאָב וַיִּלָּחֲמוּ בָם: **י** וַיִּזְעֲקוּ אֶל־יְהוָה וַיֹּאמְרוּ חָטָאנוּ כִּי עָזַבְנוּ אֶת־יְהוָה וַנַּעֲבֹד אֶת־ הַבְּעָלִים וְאֶת־הָעַשְׁתָּרוֹת וְעַתָּה הַצִּילֵנוּ מִיַּד אֹיְבֵינוּ וְנַעַבְדֶךָּ: **יא** וַיְשַׁלַּח יְהוָה אֶת־יְרֻבַּעַל וְאֶת־בְּדָן וְאֶת־יִפְתָּח וְאֶת־שְׁמוּאֵל וַיַּצֵּל אֶתְכֶם מִיַּד אֹיְבֵיכֶם מִסָּבִיב וַתֵּשְׁבוּ בֶּטַח: **יב** וַתִּרְאוּ כִּי נָחָשׁ מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוֹן בָּא עֲלֵיכֶם וַתֹּאמְרוּ לִי לֹא כִּי־מֶלֶךְ יִמְלֹךְ עָלֵינוּ וַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם מַלְכְּכֶם: **יג** וְעַתָּה הִנֵּה הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בְּחַרְתֶּם אֲשֶׁר שְׁאִלְתֶּם וְהִנֵּה נָתַן יְהוָה עֲלֵיכֶם מֶלֶךְ: **יד** אִם־תִּירְאוּ אֶת־יְהוָה וַעֲבַדְתֶּם אֹתוֹ וּשְׁמַעְתֶּם בְּקֹלוֹ וְלֹא תַמְרוּ אֶת־פִּי יְהוָה וְהְיִתֶם גַּם־אַתֶּם וְגַם־הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר מָלַךְ עֲלֵיכֶם אַחַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: **טו** וְאִם־לֹא תִשְׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה וּמְרִיתֶם אֶת־פִּי יְהוָה וְהָיְתָה יַד־יְהוָה בָּכֶם

הַוָּה כִּי לֹא מְצָאתֶם בְּיָדִי מְאוּמָה וַיֹּאמֶר עֵד: **ו** וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־הָעָם יְהוָה אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן וַאֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶת־אֲבֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: **ז** וְעַתָּה הִתְיַצָּבוּ וְאִשָּׁפְטָה אִתְּכֶם לִפְנֵי יְהוָה אֵת כָּל־צִדְקוֹת יְהוָה אֲשֶׁר־עָשָׂה אִתְּכֶם וְאֶת־ אֲבֹתֵיכֶם: **ח** כַּאֲשֶׁר־בָּא יַעֲקֹב מִצְרַיִם וַיִּצְעֲקוּ אֲבֹתֵיכֶם אֶל־יְהוָה וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן וַיּוֹצִיאוּ אֶת־ אֲבוֹתֵיכֶם מִמִּצְרַיִם וַיֹּשְׁבוּם בַּמָּקוֹם הַזֶּה: **ט** וַיִּשְׁכְּחוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וַיִּמְכֹּר אֹתָם בְּיַד סִיסְרָא שַׂר־צְבָא חָצוֹר וּבְיַד־ פְּלִשְׁתִּים וּבְיַד מֶלֶךְ מוֹאָב וַיִּלָּחֲמוּ בָם: **י** וַיִּזְעֲקוּ אֶל־יְהוָה וַיֹּאמְרוּ חָטָאנוּ כִּי עָזַבְנוּ אֶת־יְהוָה וַנַּעֲבֹד אֶת־ הַבְּעָלִים וְאֶת־הָעַשְׁתָּרוֹת וְעַתָּה הַצִּילֵנוּ מִיַּד אֹיְבֵינוּ וְנַעַבְדֶךָּ: **יא** וַיְשַׁלַּח יְהוָה אֶת־יְרֻבַּעַל וְאֶת־בְּדָן וְאֶת־יִפְתָּח וְאֶת־שְׁמוּאֵל וַיַּצֵּל אֶתְכֶם מִיַּד אֹיְבֵיכֶם מִסָּבִיב וַתֵּשְׁבוּ בֶּטַח: **יב** וַתִּרְאוּ כִּי נָחָשׁ מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוֹן בָּא עֲלֵיכֶם וַתֹּאמְרוּ לִי לֹא כִּי־מֶלֶךְ יִמְלֹךְ עָלֵינוּ וַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם מַלְכְּכֶם: **יג** וְעַתָּה הִנֵּה הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר בְּחַרְתֶּם אֲשֶׁר שְׁאִלְתֶּם וְהִנֵּה נָתַן יְהוָה עֲלֵיכֶם מֶלֶךְ: **יד** אִם־תִּירְאוּ אֶת־יְהוָה וַעֲבַדְתֶּם אֹתוֹ וְשִׁמְעוּ בְּקֹלוֹ וְלֹא תַמְרוּ אֶת־פִּי יְהוָה וְהְיִתֶם גַּם־אַתֶּם וְגַם־הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר מָלַךְ עֲלֵיכֶם אַחַר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר יֶלֶךְ לִפְנֵיכֶם לַמִּלְחָמָה לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם: **טו** וְאִם־לֹא תִשְׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה וּמְרִיתֶם

עטרת מרים

אֶת־פִּי יְהוָה אִז לֹא יָסִיר הַשְׁגָּחָתוֹ מִמֶּכֶם, רַק וְהָיְתָה יַד־יְהוָה בָּכֶם כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה וּבַאֲבוֹתֵיכֶם: **טז** גַּם־עַתָּה אַחַר שֶׁהִסְכִּים לְהַמְלִיךְ עֲלֵיכֶם מֶלֶךְ הִתְיַצְּבוּ וּרְאוּ אֶת־הַדָּבָר הַגָּדוֹל הַזֶּה אֲשֶׁר יְהוָה עֹשֶׂה לְעֵינֵיכֶם אֲשֶׁר יְמַלֵּא שְׁאֵלַת הַשּׁוֹאֵל אַף אִם הִיא רָעָה בְּעֵינַי ה׳, וְלֹא לְטוֹבָה יֵחָשֵׁב:

יז הֲלוֹא קְצִיר־חִטִּים הַיּוֹם וְהַמָּטָר לְקִלְלָה יֵחָשֵׁב, וְעִם כָּל זֹאת אֶקְרָא אֶל־יְהוָה עַל הַמָּטָר וְיִתֵּן קֹלוֹת וּמָטָר כִּי כֵן יְמַלֵּא שְׁאֵלַת הַמְבַקֵּשׁ, הַטּוֹבָה הִיא אִם רָעָה וּדְעוּ וּרְאוּ כִּי־רַעַתְכֶם רַבָּה בַּאֲשֶׁר אֲמַרְתִּי אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם בְּעֵינֵי יְהוָה לִשְׁאוֹל לָכֶם מֶלֶךְ: יח וַיִּקְרָא שְׁמוּאֵל אֶל־יְהוָה עַל הַמָּטָר וַיִּתֵּן יְהוָה קֹלֹת וּמָטָר בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּירָא כָּל־הָעָם מְאֹד אֶת־יְהוָה וְאֶת־שְׁמוּאֵל בְּיוֹם מַתַּן הַמֶּלֶךְ בְּחַיָּיו, וּכְאֹלּוּ מָאֲסוּ בּוֹ: יט וַיֹּאמְרוּ כָל־הָעָם אֶל־שְׁמוּאֵל הִתְפַּלֵּל בְּעַד־עֲבָדֶיךָ אֶל־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְאַל־נָמוּת כִּי־יָסַפְנוּ עוֹד עַל־כָּל־חַטֹּאתֵינוּ אֲשֶׁר עָשִׂינוּ מֵאֵת, לַעֲשׂוֹת רָעָה לִשְׁאֹל לָנוּ מֶלֶךְ: כ וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל־הָעָם אַל־תִּירָאוּ הֲלֹא אַתֶּם בְּכָר עֲשִׂיתֶם אֶת כָּל־הָרָעָה הַזֹּאת וְאֵין לְהָשִׁיב. אַךְ אַל־תָּסוּרוּ מֵאַחֲרֵי יְהוָה וַעֲבַדְתֶּם אֶת־יְהוָה בְּכָל־לְבַבְכֶם וְכִפֹּר הָעִוֹן: וְחוּץ מִזֶּה.... **כא** וְלֹא תָסוּרוּ מֵאַחֲרֵי ה׳ כִּי | הַהֲלִיכָה הַהִיא הֲלִיכָה אַחֲרֵי הַתֹּהוּ הָאֱלִילִים אֲשֶׁר לֹא־יוֹעִילוּ וְלֹא יַצִּילוּ כִּי־תֹהוּ הֵמָּה וְאֵין בָּהֶם מַמָּשׁ: **כב** כִּי פ אַף־עַל־פִּי שֶׁאַתֶּם חוֹטְאִים לְפָנָיו לֹא־יִטֹּשׁ לֹא יַעֲזֹב יְהוָה אֶת־עַמּוֹ וּמִשְׁגִּיחַ עֲלֵיהֶם בְּאוֹפֶן נִפְלָא שֶׁזְּכַר בָּעֲבוּר שֶׁלֹּא יִתְמַעֵט שְׁמוֹ הַגָּדוֹל בַּגּוֹיִם שֶׁה׳ מוֹשִׁיעָכֶם כִּי הוֹאִיל נִשְׁבַּע יְהוָה לַעֲשׂוֹת אֶתְכֶם לוֹ לְעָם סְגֻלָּה:

יח) וַיֹּאמֶר־לוֹ יְהוֹנָתָן מָחָר חֹדֶשׁ וְנִפְקַדְתָּ כִּי יִפָּקֵד מוֹשָׁבֶךָ: יט וְשִׁלַּשְׁתָּ תֵּרֵד מְאֹד וּבָאתָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־נִסְתַּרְתָּ שָּׁם בְּיוֹם הַמַּעֲשֶׂה וְיָשַׁבְתָּ אֵצֶל הָאֶבֶן הָאָזֶל: כ וַאֲנִי שְׁלִשֶׁת הַחִצִּים צֹדֶה לְצִד הָאֶבֶן הַהוּא אוֹרֶה כְּאִלּוּ אֲנִי מוֹרֶה לְשַׁלַּח־לִי לְמַטָּרָה לַחֵץ:

שי למורא

שֶׁבָּעוֹן חַיִּים, מֵתִים נֶחְטָטִים. **טז**) הִתְיַצְּבוּ וּרְאוּ וגו׳, וּכְשֵׁם שֶׁעַל יְדֵי תְּפִלָּתִי אֲנִי יָכוֹל לְשַׁנּוֹת אֶת הָעִתִּים, כָּךְ אִם פְּגָעָה בָּכֶם מִלְחָמָה הָיָה כֹּחַ בִּתְפִלָּתִי לַעֲמֹד עַל הָאוֹיֵב, וְלֹא הֱיִיתֶם צְרִיכִים לְבַקֵּשׁ מֶלֶךְ כָּל זְמַן שֶׁאֲנִי חַי. **יז**) קְצִיר חִטִּים הַיּוֹם, חֹדֶשׁ סִיוָן. **כא**) הַתֹּהוּ, כְּגוֹן לַעֲבוֹדָה זָרָה. **כב**) בַּעֲבוּר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל, בַּעֲבוּר שֶׁיֵּצֵא שְׁמוֹ עֲלֵיכֶם שֶׁהוּא מוֹשִׁיעָכֶם. כִּי הוֹאִיל ה׳, כִּי נִשְׁבַּע ה׳. לְעָם, לְעַם סְגֻלָּה מִכָּל הָעַמִּים.

יח) וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוֹנָתָן, יְהוֹנָתָן בֶּן שָׁאוּל הַמֶּלֶךְ אָמַר לְדָוִד. מָחָר חֹדֶשׁ, מָחָר רֹאשׁ חֹדֶשׁ. וְנִפְקַדְתָּ כִּי יִפָּקֵד מוֹשָׁבֶךָ, וְיַזְכִּירוּ אוֹתְךָ כְּשֶׁיְּחַסֵּר מִמּוֹשָׁבְךָ יוֹשֵׁב. **יט**) וְשִׁלַּשְׁתָּ תֵּרֵד מְאֹד, שְׁלֹשָׁה יָמִים תִּסְתַּתֵּר וְתֵרֵד מְאֹד בָּעֲמָק לְהִסְתַּתֵּר שָׁם. בְּיוֹם הַמַּעֲשֶׂה, בְּיוֹם חל לְגַמְרֵי, כְּלוֹמַר לִפְנֵי רֹאשׁ חֹדֶשׁ. פֵּרוּשׁ אַחֵר, בְּיוֹם מַעֲשֶׂה הַשְּׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּע שָׁאוּל לִיהוֹנָתָן שֶׁלֹּא יָמִית אֶת דָּוִד, שֶׁגַּם אָז הִסְתַּתֵּר דָּוִד שָׁם. הָאֶבֶן הָאָזֶל, הָאֶבֶן שֶׁהָיְתָה אוֹת לְהוֹלְכֵי דְּרָכִים. "הָאָזֶל", הוֹלְכֵי הַדֶּרֶךְ, כְּמוֹ "אָזַל" שֶׁפֵּרוּשׁוֹ הָלַךְ. **כ**) צֵדָה אוֹרֶה, לְצַד הָאֶבֶן אֶהְיֶה מוֹרֶה הַחִצִּים. לְשַׁלַּח לִי לְמַטָּרָה, שֶׁתִּהְיֶה הָאֶבֶן לִי לְמַטָּרָה.

הפטרה מחר חודש לשנים מקרא ואחד תרגום שמואל א פרק כ

יח וַיֹּאמֶר־לוֹ יְהוֹנָתָן מָחָר חֹדֶשׁ וְנִפְקַדְתָּ כִּי יִפָּקֵד מוֹשָׁבֶךָ: יט וְשִׁלַּשְׁתָּ תֵּרֵד מְאֹד וּבָאתָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־נִסְתַּרְתָּ שָּׁם בְּיוֹם הַמַּעֲשֶׂה וְיָשַׁבְתָּ אֵצֶל הָאֶבֶן הָאָזֶל: כ וַאֲנִי שְׁלִשֶׁת הַחִצִּים צֹדֶה לְצִד הָאֶבֶן הַהוּא אוֹרֶה כְּאִלּוּ אֲנִי מוֹרֶה לְשַׁלַּח־לִי לְמַטָּרָה לַחֵץ:

שי למורא

כא) קָחֶנּוּ וָבֹאָה, צֵא אַתָּה בְּעַצְמְךָ מִמְּקוֹם מַחֲבוֹאֲךָ וְקָחֶנּוּ וּבוֹא אֵלַי. כב) לֵךְ כִּי שְׁלֻחֲךָ ה׳, לֵךְ לְדַרְכְּךָ וּבְרַח, שֶׁהקב״ה אוֹמֵר לְךָ לִבְרֹחַ וּלְהִמָּלֵט. כג) וְהַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ, הַבְּרִית שֶׁכָּרַתְנוּ יַחַד. הִנֵּה ה׳, ה׳ יִהְיֶה עֵד. כה) אֶל מוֹשַׁב הַקִּיר, בְּרֹאשׁ הַמִּסְבִּים סָמוּךְ לַקִּיר. וַיָּקָם יְהוֹנָתָן וַיֵּשֶׁב אַבְנֵר מִצַּד שָׁאוּל, סֵדֶר הִישִׁיבָה הָיָה, שֶׁדָּוִד הָיָה יוֹשֵׁב סָמוּךְ לַפֶּלֶךְ, וְאַחֲרָיו יְהוֹנָתָן, וְאַחֲרָיו אַבְנֵר. וּבְיוֹם הַהוּא כְּשֶׁהַפֶּלֶךְ יָשַׁב בִּמְקוֹמוֹ וְיהוֹנָתָן בִּמְקוֹמוֹ, וְדָוִד לֹא בָּא, אִם כֵּן נִשְׁאַר יְהוֹנָתָן יוֹשֵׁב סָמוּךְ לְאָבִיו מִבְּלִי שֶׁהִפְסִיק אָדָם אֶחָד בֵּינֵיהֶם, וְאֵין מִדָּרְךְ הַבֵּן לֵישֵׁב בַּהַסְבָּה אֵצֶל אָבִיו, לָכֵן קָם יְהוֹנָתָן מִמְּקוֹמוֹ לָשֶׁבֶת בִּמְקוֹמוֹ שֶׁל אַבְנֵר, וְאַבְנֵר יָשַׁב בִּמְקוֹם שֶׁל יְהוֹנָתָן כְּדֵי לְהַפְסִיק בֵּין שָׁאוּל לְיהוֹנָתָן בְּנוֹ. וּמְקוֹמוֹ שֶׁל דָּוִד נִשְׁאַר פָּנוּי, שֶׁיּוּכַל לָבוֹא אַחַר כָּךְ. וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד, נֶחְסַר הָיָה הַמָּקוֹם מִן הַיּוֹשֵׁב. כו) כִּי לֹא טָהוֹר, וְהֵם הָיוּ נִשְׁמָרִים מִלֶּאֱכֹל זֹאת הַטְּמֵא וְהַטָּהוֹר. אוֹ שֶׁהָיוּ אוֹכְלִים זִבְחֵי שְׁלָמִים, וְאָסוּר לִטְמֵאִים. וְגַם יִתָּכֵן שֶׁאֵין מִדָּרְךְ הַמּוֹסָר לָבוֹא טָמֵא לְשֻׁלְחַן הַמֶּלֶךְ. כז) מִמָּחֳרַת הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי, בְּיוֹם הַשֵּׁנִי שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ, דְּהַיְנוּ לַמָּחֳרַת. כח) מֵעִמָּדִי, מִמֶּנִּי לָקַח רְשׁוּת בְּלָבָתוֹ לְבֵית לֶחֶם, וְלֹא הָלַךְ בְּלִי רְשׁוּת. כט) שַׁלְּחֵנִי, תֵּן לִי רְשׁוּת לְלֶכֶת. זֶבַח מִשְׁפָּחָה, אוֹתוֹ הַיּוֹם הָיוּ בְּנֵי מִשְׁפַּחְתּוֹ זוֹבְחִים זִבְחֵי שְׁלָמִים. וְהוּא צִוָּה לִי אָחִי, וְאָחִי הַגָּדוֹל צִוָּה עָלַי לִהְיוֹת שָׁם. ל) בֶּן נַעֲוַת הַמְּרְדוּת, בֶּן הּ שֶׁל מְעֻוָּתַת הַמּוּסָר, כְּלוֹמַר שֶׁאִמּוֹ לֹא הוֹכִיחָתוּ בְּקַטְנוּתוֹ וְלֹא קִבֵּל מוּסָר בָּרְאוּי. (וְאִמְרוּ רז״ל, שֶׁכְּשֶׁחָטְפוּ בְּנֵי בִנְיָמִין מִבְּנוֹת שִׁילֹה שֶׁיָּצְאוּ לָחוּל בַּכְּרָמִים, הָיָה שָׁאוּל בַּיָּשָׁן וְלֹא רָצָה לְחַטֵּא, עַד שֶׁבָּאָה הִיא עַצְמָהּ וְהֶעֱוָתָה פָּנֶיהָ וְרִדְּפָה אַחֲרָיו). כִּי בוֹחֵר אַתָּה לְבֶן יִשַׁי, שֶׁהוּא יִמְלֹךְ. לְבָשְׁתְּךָ, כְּשֶׁיִּשְׁמְעוּ אֲנָשִׁים שֶׁאַתָּה אוֹהֵב אָדָם שֶׁאֵינוֹ שׁוֹנֵא, יֹאמְרוּ שֶׁאֵינְךָ בְּנִי, וְזֶה יִהְיֶה לְבָשְׁתְּךָ. וּלְבֹשֶׁת עֶרְוַת אִמֶּךָ, וּלְבוּשָׁה

עטרת מרים

כא) וְהִנֵּה לְאַחַר זֶה אֶשְׁלַח אֶת־הַנַּעַר וְאָגִיד לוֹ לֵךְ מְצָא אֶת־הַחִצִּים הִסְתָּמֵן הָיָה יִהְיֶה בְּיָדְךָ אִם־אָמוֹר אֹמַר לַנַּעַר הִנֵּה הַחִצִּים קְרוֹבִים אֵלַי מִמְּךָ וְהַנֵּהָ עָבְרְתָּ מַהֵם, קָחֶנּוּ קַח הַחֵץ וָבֹאָה בּוֹא אֵלַי כִּי־שָׁלוֹם לְךָ וְאֵין דָּבָר רָע, חַי־יְהוָה נִשְׁבַּע לוֹ: כב) וְאִם־כֹּה אֹמַר לָעֶלֶם הִנֵּה הַחִצִּים מִמְּךָ וָהֵלְאָה לְהַלְּן מִמְּקוֹם עָמְדְּךָ, אוֹ לֵךְ לְדַרְכְּךָ וּבְרַח לְךָ כִּי שִׁלַּחֲךָ יְהוָה וְנִצַּלְתָּ בְּהַשְׁגָּחַת ה׳: כג) וְאִם תֹּאמַר לְךָ, זְכוֹר תִּזְכּוֹר וְהַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ דִּבְרֵי הַבְּרִית שֶׁכָּרַתְנוּ אֲנִי וָאַתָּה הִנֵּה יְהוָה יִהְיֶה הָעֵד בֵּינִי וּבֵינְךָ עַד־עוֹלָם: כד) וַיִּסְתֹּר דָּוִד בַּשָּׂדֶה וַיְהִי הַחֹדֶשׁ וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ אֶל־הַלֶּחֶם לֶאֱכוֹל: כה) וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ עַל־מוֹשָׁבוֹ כְּפַעַם | בְּפַעַם אֶל־מוֹשַׁב הַקִּיר וַיָּקָם יְהוֹנָתָן וַיֵּשֶׁב אַבְנֵר מִצַּד שָׁאוּל וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד: כו) וְלֹא־דִבֶּר שָׁאוּל מְאוּמָה בַּיּוֹם הַהוּא כִּי אָמַר מִקְרֶה הוּא בִּלְתִּי טָהוֹר הוּא כִּי־לֹא טָהוֹר כִּי עֲדַיִן לֹא טָבַל לְקָרְיוֹ: כז) וַיְהִי מִמָּחֳרַת רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי לַחֹדֶשׁ וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־יְהוֹנָתָן בְּנוֹ מַדּוּעַ לֹא־בָא בֶן־יִשַׁי גַּם־תְּמוֹל גַּם־הַיּוֹם אֶל־הַלָּחֶם אִם הָיָה מִקְרֶה, הָיָה לוֹ לָבוֹא הַיּוֹם חֹלוֹפוֹ: כח) וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל נִשְׁאֹל נִשְׁאַל דָּוִד מֵעִמָּדִי רְשׁוּת לְלֶכֶת עַד־בֵּית לָחֶם: כט) וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֵנִי נָא תֵּן לִי רְשׁוּת לְלֶכֶת כִּי זֶבַח מִשְׁפָּחָה לָנוּ בָּעִיר וְהוּא צִוָּה־לִּי אָחִי הַבְּכוֹר לְבוֹא אֶל הַיִּבְחַ, וְעַתָּה אִם־מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אִמָּלְטָה נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־אֶחָי עַל־כֵּן לֹא־בָא אֶל־שֻׁלְחַן הַמֶּלֶךְ: ל) וַיִּחַר־אַף שָׁאוּל בִּיהוֹנָתָן וַיֹּאמֶר לוֹ בֶּן־נַעֲוַת הַמַּרְדּוּת אֲתָה בְּאִמְּךָ שֶׁהִיא מוֹרֶדֶת

לְשַׁלַּח־לִי לְמַטָּרָה: כא וְהִנֵּה אֶשְׁלַח אֶת־הַנַּעַר לֵךְ מְצָא אֶת־הַחִצִּים אִם־אָמוֹר אֹמַר לַנַּעַר הִנֵּה הַחִצִּים | מִמְּךָ וְהֵנָּה קָחֶנּוּ | וָבֹאָה כִּי־שָׁלוֹם לְךָ וְאֵין דָּבָר חַי־יְהוָה: כב וְאִם־כֹּה אֹמַר לָעֶלֶם הִנֵּה הַחִצִּים מִמְּךָ וָהֵלְאָה לֵךְ כִּי שִׁלַּחֲךָ יְהוָה: כג וְהַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֲנִי וָאַתָּה הִנֵּה יְהוָה בֵּינִי וּבֵינְךָ עַד־עוֹלָם: כד וַיִּסְתֹּר דָּוִד בַּשָּׂדֶה וַיְהִי הַחֹדֶשׁ וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ אֶל־הַלֶּחֶם לֶאֱכוֹל: כה וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ עַל־מוֹשָׁבוֹ כְּפַעַם | בְּפַעַם אֶל־מוֹשַׁב הַקִּיר וַיָּקָם יְהוֹנָתָן וַיֵּשֶׁב אַבְנֵר מִצַּד שָׁאוּל וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד: כו וְלֹא־דִבֶּר שָׁאוּל מְאוּמָה בַּיּוֹם הַהוּא כִּי אָמַר מִקְרֶה הוּא בִּלְתִּי טָהוֹר הוּא כִּי־לֹא טָהוֹר: כז וַיְהִי מִמָּחֳרַת הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־יְהוֹנָתָן בְּנוֹ מַדּוּעַ לֹא־בָא בֶן־יִשַׁי גַּם־תְּמוֹל גַּם־הַיּוֹם אֶל־הַלָּחֶם: כח וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל נִשְׁאֹל נִשְׁאַל דָּוִד מֵעִמָּדִי עַד־בֵּית לָחֶם: כט וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֵנִי נָא תֵּן לִי רְשׁוּת לְלֶכֶת כִּי זֶבַח מִשְׁפָּחָה לָנוּ בָּעִיר וְהוּא צִוָּה־לִּי אָחִי עַתָּה אִם־מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אִמָּלְטָה נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־אֶחָי עַל־כֵּן לֹא־בָא אֶל־שֻׁלְחַן הַמֶּלֶךְ: ל) וַיִּחַר־אַף שָׁאוּל בִּיהוֹנָתָן

עטרת מרים

בִּרְצוֹנִי, בֵּן אַתָּה מוֹרֵד בִּי לְאֶהוֹב מַה שֶּׁאֲנִי שׂוֹנֵא הֲלָוֹא יָדַעְתִּי כִּי־בֹחֵר אַתָּה לְבֶן בֶּבֶן יִשַׁי לְבָשְׁתְּךָ וּלְבֹשֶׁת עֶרְוַת אִמֶּךָ כִּי יֹאמְרוּ הַשּׂוֹמְעִים שֶׁאַתָּה אוֹהֵב אָדָם שֶׁאֲנִי שׂוֹנֵא, אִם כֵּן אֵינְךָ בְּנִי וְאִמְּךָ זָנָתָה: **לא)** כִּי כָל־הַיָּמִים אֲשֶׁר בֶּן־יִשַׁי חַי עַל־הָאֲדָמָה לֹא תִכּוֹן אַתָּה וּמַלְכוּתֶךָ וְעַתָּה שְׁלַח וְקַח אֹתוֹ אֵלַי הוֹאִיל וְאַתָּה נָתַתָּ לוֹ רְשׁוּת לְקָטֶת כִּי בֶן־מָוֶת הוּא: **לב)** וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָמָּה יוּמַת מֶה עָשָׂה אם ה' הִמְלִיכוֹ: **לג)** וַיָּטֶל שָׁאוּל אֶת־הַחֲנִית עָלָיו לְהַכֹּתוֹ וַיֵּדַע יְהוֹנָתָן כִּי־כָלָה הִיא נְמַר דַּעְתּוֹ מֵעִם אָבִיו לְהָמִית אֶת־דָּוִד: **לד)** וַיָּקָם יְהוֹנָתָן מֵעִם הַשֻּׁלְחָן בָּחֳרִי־אָף וְלֹא־אָכַל בְּיוֹם־הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי לַחֹדֶשׁ לֶחֶם כִּי נֶעְצַב אֶל־דָּוִד כִּי הִכְלְמוֹ אָבִיו **לה)** וַיְהִי בַבֹּקֶר וַיֵּצֵא יְהוֹנָתָן הַשָּׂדֶה לְמוֹעֵד דָּוִד וְנַעַר קָטֹן עִמּוֹ: **לו)** וַיֹּאמֶר לְנַעֲרוֹ רֻץ מְצָא נָא אֶת־הַחִצִּים אֲשֶׁר אֲנֹכִי מוֹרֶה הַנַּעַר רָץ וְהוּא־יָרָה הַחֵצִי לְהַעֲבִרוֹ: **לז)** וַיָּבֹא הַנַּעַר עַד־מְקוֹם הַחֵצִי אֲשֶׁר יָרָה יְהוֹנָתָן וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנַּעַר וַיֹּאמֶר הֲלוֹא הַחֵצִי מִמְּךָ וָהָלְאָה: **לח)** וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנַּעַר מְהֵרָה חוּשָׁה אַל־תַּעֲמֹד וַיְלַקֵּט נַעַר יְהוֹנָתָן אֶת־הַחִצִּים וַיָּבֹא אֶל־אֲדֹנָיו: **לט)** וְהַנַּעַר לֹא־יָדַע מְאוּמָה אַךְ יְהוֹנָתָן וְדָוִד יָדְעוּ אֶת־הַדָּבָר: **מ)** וַיִּתֵּן יְהוֹנָתָן אֶת־כֵּלָיו הַקָּשֶׁת וְהַחִצִּים אֶל־הַנַּעַר אֲשֶׁר־לוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ הָבֵיא הָעִיר: **מא)** הַנַּעַר בָּא הָלַךְ לְבוא הָעִירָה וְדָוִד קָם מֵאֵצֶל הַנֶּגֶב מִצַּד הַדְּרוֹמִי שֶׁל הָאֶבֶן הָאֵזֶל. אֶת רֵעֵהוּ, עִם רַעֲהוּ. שֶׁהָיְתָה קָשָׁה עֲלֵיהֶם הַפְּרֵדָה. עַד דָּוִד הִגְדִּיל, שֶׁדָּוִד הִרְבָּה לִבְכּוֹת יוֹתֵר מִיהוֹנָתָן. **מב)** אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְנוּ, וְתִזְכֹּר שֶׁנִּשְׁבַּעְנוּ וכו'. ה' יִהְיֶה, ה' יִהְיֶה עֵד עַל הַשְּׁבוּעָה.

שי למורא

וְחַרְפָּה שֶׁל אִמּךָ. **לג)** כִּי כָלָה הִיא, גְּמַרָה הַהַחְלָטָה. **לד)** אֶל דָּוִד, בְּשָׂכִיל דָּוִד. כִּי הִכְלִמוֹ אָבִיו, וְגַם מִשּׁוּם שֶׁאָבִיו הִכְלִים (בְּיֵשׁ) אֶת יְהוֹנָתָן בִּדְבּוּר וּבְמַעֲשֶׂה. **לה)** לְמוֹעֵד דָּוִד, לַמּוֹעֵד שֶׁקָּבַע לוֹ דָּוִד. **לו)** יָרָה הַחֵץ בְּכֹחַ שֶׁיַּעֲבֹר אַחֲרֵי הָאֶבֶן. **מא)** מֵאֵצֶל הַנֶּגֶב,

וַיֹּאמֶר לוֹ בֶּן־נַעֲוַת הַמַּרְדּוּת הֲלוֹא יָדַעְתִּי כִּי־בֹחֵר אַתָּה לְבֶן־יִשַׁי לְבָשְׁתְּךָ וּלְבֹשֶׁת עֶרְוַת אִמֶּךָ: לא כִּי כָל־הַיָּמִים אֲשֶׁר בֶּן־יִשַׁי חַי עַל־הָאֲדָמָה לֹא תִכּוֹן אַתָּה וּמַלְכוּתֶךָ וְעַתָּה שְׁלַח וְקַח אֹתוֹ אֵלַי כִּי בֶן־מָוֶת הוּא: לב וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָמָּה יוּמַת מֶה עָשָׂה: לג וַיָּטֶל שָׁאוּל אֶת־הַחֲנִית עָלָיו לְהַכֹּתוֹ וַיֵּדַע יְהוֹנָתָן כִּי־כָלָה הִיא מֵעִם אָבִיו לְהָמִית אֶת־דָּוִד: לד וַיָּקָם יְהוֹנָתָן מֵעִם הַשֻּׁלְחָן בָּחֳרִי־אָף וְלֹא־אָכַל בְּיוֹם־הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לֶחֶם כִּי נֶעְצַב אֶל־דָּוִד כִּי הִכְלְמוֹ אָבִיו: לה וַיְהִי בַבֹּקֶר וַיֵּצֵא יְהוֹנָתָן הַשָּׂדֶה לְמוֹעֵד דָּוִד וְנַעַר קָטֹן עִמּוֹ: לו וַיֹּאמֶר לְנַעֲרוֹ רֻץ מְצָא נָא אֶת־הַחִצִּים אֲשֶׁר אֲנֹכִי מוֹרֶה הַנַּעַר רָץ וְהוּא־יָרָה הַחֵצִי לְהַעֲבִרוֹ: לז וַיָּבֹא הַנַּעַר עַד־מְקוֹם הַחֵצִי אֲשֶׁר יָרָה יְהוֹנָתָן וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנַּעַר וַיֹּאמֶר הֲלוֹא הַחֵצִי מִמְּךָ וָהָלְאָה: לח וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנַּעַר מְהֵרָה חוּשָׁה אַל־תַּעֲמֹד וַיְלַקֵּט נַעַר יְהוֹנָתָן אֶת־הַחִצִּים וַיָּבֹא אֶל־אֲדֹנָיו: לט וְהַנַּעַר לֹא־יָדַע מְאוּמָה אַךְ יְהוֹנָתָן וְדָוִד יָדְעוּ אֶת־הַדָּבָר: מ וַיִּתֵּן יְהוֹנָתָן אֶת־כֵּלָיו אֶל־הַנַּעַר אֲשֶׁר־לוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ הָבֵיא הָעִיר: מא הַנַּעַר בָּא וְדָוִד קָם מֵאֵצֶל הַנֶּגֶב וַיִּפֹּל לְאַפָּיו אַרְצָה וַיִּשְׁתַּחוּ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים וַיִּשְׁקוּ | אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ וַיִּבְכּוּ אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ עַד־דָּוִד הִגְדִּיל: מב וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן לְדָוִד לֵךְ לְשָׁלוֹם אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְנוּ שְׁנֵינוּ אֲנַחְנוּ בְּשֵׁם יְהוָה לֵאמֹר יְהוָה יִהְיֶה | בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין זַרְעִי וּבֵין זַרְעֶךָ עַד־עוֹלָם:

מ) וַיִּתֵּן יְהוֹנָתָן אֶת־כֵּלָיו הַקָּשֶׁת וְהַחִצִּים אֶל־הַנַּעַר אֲשֶׁר־לוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ הָבֵיא הָעִיר: **מא)** הַנַּעַר בָּא הָלַךְ לְבוא הָעִירָה וְדָוִד קָם מֵאֵצֶל הַנֶּגֶב מִצַּד הַדְּרוֹמִי שֶׁל אֶבֶן הָאֵזֶל עַל פְּנֵי אַרְצָה וַיִּשְׁתַּחוּ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים וַיִּשְׁקוּ | אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ וַיִּבְכּוּ אִישׁ עִם אֶת כִּי הָיְתָה קָשָׁה לָהֶם הַפְּרִידָה רֵעֵהוּ עַד־דָּוִד הִגְדִּיל הִרְבָּה לִבְכּוֹת יוֹתֵר מִיהוֹנָתָן: **מב)** וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן לְדָוִד לֵךְ לְשָׁלוֹם וְהַשְּׁבוּעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְנוּ שְׁנֵינוּ אֲנַחְנוּ בְּשֵׁם יְהוָה לֵאמֹר וְאִמְּרוּ יְהוָה יִהְיֶה | בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין זַרְעִי וּבֵין זַרְעֶךָ עַד־עוֹלָם:

קריאת התורה למנחת שבת־קודש

יט א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר: ב זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר דַּבֵּר | אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדֻמָּה תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין־בָּהּ מוּם אֲשֶׁר לֹא־עָלָה עָלֶיהָ עֹל: ג וּנְתַתֶּם אֹתָהּ אֶל־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְהוֹצִיא אֹתָהּ אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְשָׁחַט אֹתָהּ לְפָנָיו: ד וְלָקַח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ וְהִזָּה אֶל־נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל־מוֹעֵד מִדָּמָהּ שֶׁבַע פְּעָמִים: ה וְשָׂרַף אֶת־הַפָּרָה לְעֵינָיו אֶת־עֹרָהּ וְאֶת־בְּשָׂרָהּ וְאֶת־דָּמָהּ עַל־פִּרְשָׁהּ יִשְׂרֹף: ו וְלָקַח הַכֹּהֵן עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תוֹלָעַת וְהִשְׁלִיךְ אֶל־תּוֹךְ שְׂרֵפַת הַפָּרָה: (לוי) ז וְכִבֶּס בְּגָדָיו הַכֹּהֵן וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְאַחַר יָבֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה וְטָמֵא הַכֹּהֵן עַד־הָעָרֶב: ח וְהַשֹּׂרֵף אֹתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו בַּמַּיִם וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב: ט וְאָסַף | אִישׁ טָהוֹר אֶת אֵפֶר הַפָּרָה וְהִנִּיחַ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה בְּמָקוֹם טָהוֹר וְהָיְתָה לַעֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת לְמֵי נִדָּה חַטָּאת הִוא: (ישראל) י וְכִבֶּס הָאֹסֵף אֶת־אֵפֶר הַפָּרָה אֶת־בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב וְהָיְתָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם לְחֻקַּת עוֹלָם: יא הַנֹּגֵעַ בְּמֵת לְכָל־נֶפֶשׁ אָדָם וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים: יב הוּא יִתְחַטָּא־בּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִטְהָר וְאִם־לֹא יִתְחַטָּא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא יִטְהָר: יג כָּל־ הַנֹּגֵעַ בְּמֵת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר־יָמוּת וְלֹא יִתְחַטָּא אֶת־מִשְׁכַּן יְהוָה טִמֵּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל כִּי | מֵי נִדָּה לֹא־זֹרַק עָלָיו טָמֵא יִהְיֶה עוֹד טֻמְאָתוֹ בוֹ: יד זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי־יָמוּת בְּאֹהֶל כָּל־הַבָּא אֶל־הָאֹהֶל וְכָל־אֲשֶׁר בָּאֹהֶל יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים: טו וְכֹל כְּלִי פָתוּחַ אֲשֶׁר אֵין־צָמִיד פָּתִיל עָלָיו טָמֵא הוּא: טז וְכֹל אֲשֶׁר־יִגַּע עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה בַּחֲלַל־חֶרֶב אוֹ בְמֵת אוֹ־בְעֶצֶם אָדָם אוֹ בְקֶבֶר יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים: יז וְלָקְחוּ לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת וְנָתַן עָלָיו מַיִם חַיִּים אֶל־כֶּלִי:

אגרות קודש

ב״ה, כ״ג סיון, תשט״ו
ברוקלין.

הרה״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ מוה״ר דוד נתן שי׳

שלום וברכה!

נמסר לי בקשת ברכה עבורו וזוגתו שיחיו, ויזכרו בעת רצון על הציון הק׳ של כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, וזכות ימים האלו ימי פרשת שלח וגמרה - פרשת ציצית - דזהיר בה טפי להשפיע על הרבים בעינן זה, יעמוד לו ולזוגתו אריכות ימים ושנים טובות ולקבל רוב נחת חסידותי מכל יו״ח שיחיו. ויעיין בספר קיצורים לתניא עמוד מ״ו, פתגם הבעש״ט, אשר, אפילו מלאך מיכאל הגדול שבמלאכים, הי׳ נותן כל עבודתו והשגתו באלקות, אפילו רק עבור מצות ציצית אחת מד׳ ציציות שיש לכל א׳ מישראל, ובהערה לשם בספר הנ״ל עמוד ק״ן.

בברכה לבריאות הנכונה ולבשו״ט בהנוגע לעצמו ולב״ב ומשפעיו שיחיו.

לוח זמנים לשבת פרשת קרח בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	05:37	05:38	08:26	08:27	09:07	09:09	10:20	10:21	19:47	19:49	20:17	20:18	19:28	20:31
חיפה (ק)	05:32	05:33	08:22	08:23	09:05	09:06	10:18	10:19	19:54	19:55	20:21	20:22	19:25	20:35
ירושלים (ק)	05:34	05:35	08:23	08:25	09:05	09:06	10:18	10:19	19:52	19:54	20:17	20:18	19:14	20:31
תל אביב (ק)	05:35	05:36	08:25	08:26	09:06	09:08	10:20	10:21	19:50	19:51	20:20	20:21	19:31	20:33
אוסטריה, וינה (ק)	04:53	04:55	07:37	07:38	08:53	08:54	10:15	10:16	20:58	20:59	21:43	21:44	20:41	22:03
אוסטרליה, מלבורן (ח)	07:35	07:36	09:16	09:17	09:56	09:57	10:46	10:47	17:09	17:10	17:39	17:40	16:52	17:52
אוקראינה, אודסה (ק)	05:04	05:05	07:52	07:53	08:59	09:00	10:20	10:21	20:53	20:54	21:35	21:36	20:36	21:54
אוקראינה, דונייצק (ק)	04:29	04:30	07:13	07:14	08:27	08:29	09:50	09:51	20:31	20:32	21:16	21:17	20:14	21:36
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	04:38	04:39	07:20	07:21	08:37	08:39	10:00	10:01	20:44	20:46	21:29	21:31	20:28	21:50
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	04:54	04:56	07:22	07:23	08:58	09:00	10:22	10:24	21:19	21:20	22:07	22:08	21:02	22:30
אוקראינה, קייב (ק)	04:46	04:47	07:09	07:10	08:50	08:52	10:15	10:16	21:12	21:14	22:01	22:02	20:56	22:24
איטליה, מילאנו (ק)	05:34	05:36	08:24	08:25	09:27	09:29	10:48	10:49	21:17	21:19	21:55	21:56	21:01	22:14
אקוואדור, קיטו (ח)	06:12	06:13	08:40	08:42	09:12	09:13	10:14	10:15	18:19	18:20	18:43	18:44	18:02	18:53
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	08:00	08:01	09:47	09:49	10:25	10:27	11:17	11:18	17:51	17:53	18:20	18:21	17:34	18:33
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	09:10	09:11	10:44	10:45	11:26	11:28	12:14	12:16	18:23	18:24	18:56	18:57	18:06	19:10
ארה"ב, בולטימור (ק)	05:40	05:41	08:32	08:33	09:22	09:23	10:38	10:40	20:36	20:37	21:10	21:12	20:19	21:26
ארה"ב, ברוקלין (ק)	05:24	05:26	08:17	08:18	09:09	09:10	10:26	10:27	20:30	20:31	21:05	21:06	20:13	21:21
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	05:25	05:26	08:17	08:18	09:09	09:10	10:27	10:28	20:30	20:31	21:06	21:07	20:13	21:22
ארה"ב, דטרויט (ק)	05:55	05:56	08:47	08:48	09:42	09:44	11:01	11:02	21:12	21:13	21:49	21:50	20:55	22:06
ארה"ב, האוסטון (ק)	06:21	06:22	09:10	09:11	09:50	09:51	11:02	11:03	20:26	20:27	20:54	20:55	20:09	21:07
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	05:41	05:42	08:32	08:33	09:15	09:16	10:29	10:30	20:05	20:07	20:37	20:38	19:49	20:50
ארה"ב, מיאמי (ק)	06:30	06:31	09:16	09:18	09:54	09:55	11:05	11:06	20:15	20:16	20:42	20:44	19:58	20:55
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	05:18	05:19	08:10	08:12	09:04	09:05	10:21	10:23	20:28	20:29	21:04	21:05	20:11	21:20
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	05:49	05:51	08:41	08:43	09:33	09:35	10:51	10:52	20:53	20:54	21:29	21:30	20:36	21:44
ארה"ב, שיקגו (ק)	05:15	05:16	08:07	08:08	09:01	09:03	10:20	10:21	20:29	20:30	21:05	21:06	20:12	21:22
בוליביה, לה-פס (ח)	06:59	07:01	09:12	09:14	09:45	09:46	10:42	10:44	18:08	18:09	18:33	18:35	17:51	18:44
בלגיה, אנטוורפן (ק)	05:26	05:27	07:43	07:45	09:33	09:34	10:58	10:59	22:01	22:02	22:52	22:53	21:44	23:16
בלגיה, בריסל (ק)	05:28	05:30	07:44	07:45	09:34	09:35	10:59	11:00	21:59	22:00	22:49	22:50	21:42	23:13
ברזיל, סאן פאולו (ח)	06:47	06:49	08:52	08:53	09:26	09:27	10:21	10:22	17:33	17:34	17:55	17:56	17:16	18:06
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	06:34	06:35	08:39	08:41	09:13	09:14	10:09	10:10	17:18	17:19	17:44	17:45	17:01	17:56
בריטניה, לונדון (ק)	04:43	04:44	07:02	07:03	08:50	08:51	10:15	10:16	21:23	21:24	22:12	22:13	21:09	22:36
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	04:39	04:41	07:10	07:11	08:53	08:54	10:20	10:21	21:41	21:42	22:38	22:39	21:27	23:06
גרמניה, ברלין (ק)	04:43	04:44	07:08	07:09	08:53	08:55	10:19	10:21	21:34	21:35	22:26	22:27	21:17	22:53
גרמניה, פרנקפורט (ק)	05:15	05:16	07:45	07:46	09:19	09:20	10:43	10:44	21:38	21:39	22:26	22:27	21:21	22:49
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	06:54	06:55	08:54	08:56	09:29	09:30	10:24	10:25	17:30	17:32	17:50	17:52	17:13	18:02
הודו, מומבאי (ח)	06:01	06:03	08:44	08:45	09:18	09:20	10:27	10:28	19:18	19:19	19:44	19:45	19:01	19:56
הודו, פונה (ח)	05:58	06:00	08:41	08:42	09:15	09:16	10:23	10:25	19:13	19:14	19:39	19:40	18:56	19:50
הונגריה, בודפשט (ק)	04:46	04:47	07:32	07:33	08:43	08:45	10:05	10:06	20:44	20:45	21:27	21:28	20:27	21:47
טורקיה, איסטנבול (ק)	05:28	05:29	08:20	08:21	09:13	09:14	10:30	10:32	20:35	20:37	21:11	21:12	20:18	21:27
יוון, אתונה (ק)	06:02	06:04	08:54	08:56	09:42	09:44	10:58	11:00	20:50	20:52	21:24	21:25	20:33	21:39
מולדובה, קישינב (ק)	05:09	05:10	07:56	07:57	09:05	09:07	10:27	10:28	21:03	21:04	21:45	21:47	20:46	22:05

לוח זמנים לשבת פרשת קרח בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	05:58	05:59	08:41	08:42	09:15	09:17	10:24	10:25	19:16	19:17	19:42	19:44	18:59	19:54
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	08:09	08:11	09:32	09:33	10:18	10:19	11:03	11:05	16:52	16:53	17:28	17:29	16:35	17:43
נפאל, קטמנדו (ח)	05:08	05:09	07:56	07:57	08:34	08:36	09:46	09:47	19:02	19:03	19:30	19:31	18:45	19:43
סינגפור, סינגפור (ח)	07:00	07:01	09:30	09:31	10:01	10:02	11:04	11:05	19:12	19:13	19:36	19:37	18:55	19:46
פולין, ורשא (ק)	04:14	04:15	06:37	06:38	08:24	08:25	09:49	09:51	21:00	21:02	21:54	21:55	20:44	22:20
פרו, לימה (ח)	06:27	06:28	08:45	08:46	09:16	09:17	10:15	10:17	17:52	17:53	18:17	18:18	17:35	18:27
צרפת, ליאון (ק)	05:50	05:52	08:40	08:41	09:44	09:45	11:05	11:06	21:33	21:35	22:14	22:16	21:16	22:33
צרפת, פריז (ק)	05:46	05:48	08:27	08:28	09:47	09:48	11:10	11:11	21:59	22:00	22:43	22:44	21:42	23:04
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:46	05:47	08:18	08:19	08:50	08:51	09:54	09:55	18:10	18:11	18:34	18:35	17:53	18:45
קנדה, טורונטו (ק)	05:36	05:37	08:27	08:28	09:25	09:26	10:44	10:46	21:05	21:06	21:41	21:42	20:48	21:58
קנדה, מונטריאול (ק)	05:05	05:06	07:55	07:56	08:58	09:00	10:19	10:20	20:47	20:48	21:27	21:28	20:30	21:45
קפריסין, לרנקה (ק)	05:32	05:33	08:23	08:24	09:07	09:08	10:22	10:23	20:02	20:03	20:33	20:35	19:45	20:48
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	04:18	04:19	06:57	06:59	08:35	08:37	10:04	10:05	21:37	21:38	22:39	22:40	21:20	23:12
רוסיה, מוסקבה (ח)	03:44	03:45	06:31	06:32	08:05	08:07	09:35	09:36	21:22	21:23	22:24	22:25	21:05	23:01
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	04:25	04:26	07:11	07:12	08:21	08:23	09:43	09:44	20:20	20:21	21:03	21:04	20:03	21:23
שוויץ, ציריך (ק)	05:29	05:30	08:15	08:16	09:26	09:27	10:48	10:49	21:31	21:32	22:09	22:10	21:14	22:29
תאילנד, בנגקוק (ח)	05:51	05:53	08:30	08:32	09:03	09:05	10:10	10:11	18:47	18:49	19:12	19:14	18:31	19:24

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנֻיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי' **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00583
18/06/2017

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2304-3377

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים